Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Iconologia of uytbeeldingen des verstands

https://hdl.handle.net/1874/202213

ICONOLOGIA,
of
uytbeeldingen des Verſtands:

van

CESARE RIPA van *Perugien*, Ridder van SS. *Mauritius* en *Lazzaro*.

WAER IN

Verſcheiden afbeeldingen van Deughden, Ondeughden, Genegentheden, Menſchlijcke Hertztochten, Konſten, Leeringen, Sinlijckheden, Elementen, Hemelſche Lichamen, Landſchappen van Italien, Revieren van alle deelen des Werrelts, en alle andere ontallijcke ſtoffen, met hare verklaringen, werden verhandelt.

Een werck dat dienſtigh is, allen

Reedenaers, Poëten, Schilders, Beeldhouwers, Teyckenaers, en alle andere Konſtbeminders en Liefhebbers der Geleertheyt en eerlijcke Wetenſchappen.

Om uyt te drucken, en te vinden,

't Begrip van alle Sinnebeelden, Invallen, Devijſen of Sinteykenen.

Oock om te ſpreecken,

Van allerleye toeruſtingen, 't zy op Bruyloften, Lijckſtaetien en Zeege-feeſten.

Mede om te vertoonen, de Gedichten der Tonneelſpeelders, en om uyt te beelden, met haere eygene teyckenen, al het geene, eenighſins, in der Menſchen gedachte, kan vallen.

Verrijckt met veele Beeldniſſen en geeſtige geleerde overwegingen, door de uytnemende verbeteringe van

GIOV. ZARATINO CASTELLINI Romano.

uyt het Italiaens vertaelt door D. P. PERS.

AMSTELREDAM,

By *Dirck Pieterſz Pers*, Boeckverkooper op 't Wrecht over de Kooren-merckt, in 't jaer 1644.

ICONOLOGIA
OF
Uytbeeldinghe des Verstants
van
CESARE RIPA van Perugien:

Waer in
Verscheiden Beeldnissen van Deughde, Ondeughden, Menschlijke Hertztochten, Konsten, Leerinaghen: etc en andere ontallijke stoffen, geleerdelijck werden verhandelt.

Uyt het Italiaens vertaelt door
D. PIETERSZ PERS.

AMSTELREDAM,
By Dirck Pietersz. Pers *op't Water over de Koren-merckt.*

DES OVERSETTERS
ONTSCHVLDINGE
over de
Il piu che noviſſima ICONOLOGIA,
van CESARE RIPA, aen allen Beminders der Konſten en eedele Wetenſchappen.

DE luſt, die my eygentlijck tot deſe overſettinge gedreven, heeft my te gelijck, veele moeyte over den hals gehaelt, die ick my, in 't eerſte, te licht hadde ingebeelt: Want alſoo ick dit werck maer van buyten beſagh, dacht my geraeden, om de leergierige verſtanden eenige aenleidinge te geven, dat ick het ontwerp en de ſtellinge der beeldniſſen, alleene wilde voor den dagh brengen: Maer alſoo my dit, voor den weetgeerigen, al te mager ſcheen, ben ick voort geraeckt in de verklaringe der reedenen: Doch ick had dieſelve naulijx aengeroert, en derſelven wichtigheyt overwogen, of ick wierde, door de duyſtere en geleerde ſtoffe, die hier en daer ſchuylde, afgeſchrickt, dat ick 't ſelve vermeende te ſtaecken, vermits my 't werck te treflijck dachte, dat ick 't met ruwe handen ſoude betaſten. Evenwel heb ick de luſt niet konnen verdoven, maer heb de gewoonte en 't ſtaedigh gebruyck ter hand genomen: waer in ick den Boer naevolghde, die ſich dagelijx gewende, een jongh kalf te dragen, ter tijd het een koe wierde. Dit is my oock wedervaeren: Want alſoo ick voor eerſt de gemeene ſtoffe ter hand nam, heb ick my, daer nae, verſtout, de geleerde en hooge ſtoffe te verhandelen: doch hoe ick 't hebbe uytgevoert, ſtaet een ander te oordeelen. De dichten ſoo uyte Italiaenſche als Latijnſche Poëten, heb ick na mijn vermogen gevolght, en van veelen den ſin verklaert, achtende onnoodigh eene ſake, ſoo overtolligh, te herhaelen, als die wel uyt veele uytheemſche, in hunne eygene taelen, ſonder eenigen arbeyt, daer by konnen werden gevoeght. Doch ick hebbe altijd gepooght, dat mijne overſettinge en dichten, mochten klaer en als 't geld ganghbaer zijn. Wat deſes Schrijvers arbeyt belanght, dat ick alleene, door des Heeren genade, heb gevolght en aldus uytgevoert, daer van vertrouw ick, dat yder zijn hoogh verſtand ſal prijſen, ſchoon iemant de goede konſten en wetenſchappen mocht verachten. Dit boeck is van hem genaemt Iconologia, ſpruytende uyt een gekoppelt Griex woord: Want Icon bediet een beeld, en Logia, ſpraecke. Alſoo dat dit woord Iconologia niet anders bediet, als Beeldeſpraeck, zijnde als Werckbeelden

des Verſtands: Want hier in werden ontallijcke beeldniſſen uytgeleyt, en met ſeer geleerde en bewijſlijcke grondreedenen en deftige overwegingen, verklaert: waer uyt dan werden vertoont, de heerlijckheyt der deughden en ſchandlijckheyt der ondeughden, ten einde men deſe vlieden en d'andere ſal ombelſen. Dit Boeck is om zijne uytnemende nuttigheyt en deughd, tot verſcheyden tijden gedruckt, en aldereerſt van den Romeinſchen Ridder CESARE RIPA *toegeſtelt, 't welck hy met onnaevolghlijcke arbeyt en vlijt, uyte Egyptiſche, Chaldeeſche, Griexſche, Latijnſche en andere Schrijvers heeft opgeſocht, en daer toe veele dingen, van zelf, gevonden, noodigende zijne Vrienden en Geleerden, tot gelijcke naevolginge: gelijck dan oock verſcheyden geleerde Mannen, ſich tot vercieringe deſes, hebben bevlijtight, doch inſonderheyt* Giov. Zaratino Caſtellini Romano. *Dit Boeck is eerſt te* Romen, *doch ſonder beeldniſſen, gedruckt, daer na te* Milanen *in* Lombardien: *Nu wederom te* Romen *met beelden. Daer na wederom te* Florenzen *en te* Siena *voltrocken. Nu wederom te* Florenzen, *en te* Padua *voleint. Daer nae wederom te* Padua *in 't jaer* 1611, 1615, 1618, 1625, 1630, *en misſchien noch meermaels. Doch deſen laeſten druck, onder den tijtel* Il piu che noviſſima Iconologia, *hebben wy oock nageſien, en dit werck daer na vermeerdert. Maer van andere drucken, hebben wy noch geene kenniſſe. En op datmen magh beſpeuren, dat dit boeck onder den Grooten en Geleerden in hooger waerde is gehouden, blijckt hier uyt, dat de yvrige natie de Spagniarts, in 't Iaer* 1622, *in een algemeen tonneel of ſchouwplaetſe, over de Canoniſatie van den* H. Iſidorus *van* Madrid, *gedaen in 't* H. Baſilica *binnen* Romen, *verſcheyden beeldniſſen, te langh om verhaelen, nae den inhoud van dit boeck, hebben toegeſtelt; gelijck mede is geſchiet, in de Canonizatie van* S. Elizabeta *Koninginne van* Portugal, *in 't jaer* 1625. *Iae deſe* Iconologia *is de Werlt ſoo aengenaem geweeſt, inſonderheyt den Geleerden, en die luſt hebben ſich in de wetenſchappen te oeffenen, datſe waerdig is geoordeelt, om in alle openbare Bibliotheken geſtelt, en beſonderlijck by den konſtbeminders, om in hunne Boeck-kamers te werden bewaert, en den nakomelingen, als een gedenckwaerdigh pand, nagelaeten te worden. Dit Boeck zal misſchien, ter eerſter opſicht, en op ſommige plaetſen, wat te ſpitsſinnigh en te duyſter ſchijnen, maer als men de moeyte wil aenwenden, ſoo ſal 't, onder de hand, lichter vallen. Men ſpringht ſoo terſtont niet met beſlobde ſchoenen totte konſten: daer moet leerluſt, naerſtigheyt, overlegh en geſtadigheyt by komen. De weetgierige verſtanden, die de konſten en wetenſchap beminnen, zullen deſen* Romeinſchen Ridder *danck weeten, dat hy zijne vlijt tot yders nut en onderwijſinge heeft aengewent, te meer men hier uyt, als uyt een luſtige Waerande, die tot allen tijden bloeyt, lieflijcke vruchten kan plucken, en tot zijn vermaek genieten. Ia hy zal van al 't geene de morale of zeedige Philoſophie en oock de natuyrlijcke in ſich begrijpt, 't zy van deughden of ondeugden, of wat een geeſtigh brein weet te bedencken, ſtoffe vinden, om ſich te verluſtigen, te meer hy 't niet alleene heeft getrocken, uyt de alder-*

oudſte

oudſte Philoſophen, Poëten en Redenaers, maer oock uyt de H. Schrift, Oudvaderen, Hiſtorien en d'aldertreflijckſte ſchriften. 't Sal den Predikheeren en Reedenaers voor een locale of plaetslijcke memorie dienen, om een beeld van deugd of ondeugd, in hunne gedachte te drucken, en datſelve na deſe deelen te ontleeden, en met cierlijke ommewegen uyt te breyden. Den Schilders, ſal't niet alleene leeren, alle ontwerpſels, die hun ſouden mogen voorkomen, uyt te beelden, 't zy datſe hiſtorien of andere ſinnebeelden en invallen, op 't penneel willen vertoonen, maer oock om hunne wercken te verrijken en met reeden te beveſtigen, en dat niet alleene in de ſtellingen en kleedingen, maer oock in de verwen. Den Beeldhouwers, Plaetſnijders en Teykenaers zal't onderwijſen, hoe zy ſich in hunne teykningen en konſt zullen oeffenen, om alſoo hunne wercken, met oordeel en geeſtigheyt, te beleyden, ten einde men magh ſpeuren, datſe ſoo wel in de konſt, als wetenſchap der vindingen, hebben toegenomen. Den Poëten of Dichters ſal't onderrechten om hunne vindingen met oordeel en geeſtigheyt te ontwerpen, en gelegentheyt geven tot hooger ſpieglinge of pricklinge tot dieper navorſchinge: 't zy om hunne Dichten uyt te wercken, of om hunne Tonneelen of Schouplaetſen te vercieren, en hunne vertooningen met oordeel te beleyden. In't kort, ſoo ſal dit boeck een yder Liefhebber der Wetenſchappen den wegh baenen, tot opweckinge der deugd en eerlijcke konſten, en als een ſpoore weſen, om de yvrige verſtanden totte liefde deſſelven voort te drijven. Maer wat heeft nu d'Overſetter, tot zijne verſchooninge voor te wenden? Niet anders dan ſo den Leſer iet beriſplijx mocht voorkomen, 't zy dat hy eenige feylen merckt, of dat het niet klaer geſtelt, of den ſin niet genoegh was getroffen, dat hy't met een beſcheiden oogh en oordeel wil overwegen, en gedencken dat hy dit boek met afgebroken uyren heeft moeten toeſtellen, en dat zijne dagelijxe beeſigheyt een hinderpael is, ſo't na zijne waerdigheyt niet is bearbeyt. Oock is't niet wel mogelik, datter in ſo vele veranderingen van ſtoffe en dichten, niet ſomtijts eenige duyſterheyt ſoude konnen inſluypen. Allen te vernoegen, is onmooglijck, noch min my ſelve, als die tegens danck, en boven mijn groote opſicht, niet alles heb konnen vermijden. Yder heeft ſijn eigen oordeel. Doch ik zal ſo wel den onbeſcheidenen, als beſcheidenen, danck weten, ſoo mijne onwetenheyt, door hare opmerckinge, zal werden verlicht. Nochtans vertrou ik mede, dat my vele edele verſtanden ſullen geluk toewenſchen, dat ick, met ſo groote moeyte, deſen Schrijver, de Werrelt heb vertoont, en hem Nederduyts geleert, op dat alle weetgierige vernuften, de wetenſchappen en de geleertheyt mogen naſpeuren. Oock dacht my, dat het ſeer onbetaemlijck was, dat ick, door mijne Overſettinge, van des Romeinſchen Ridders ſpoor en wit, ſoude afwijken, om dat ick de laſteringe van eenſijdigheyt niet op my mocht laden. Smaeckt het den eenen beter als den anderen, dat is de gemeene ſteur. Alle koſt is op yders tonge niet even ſmaeklijck. Doch hier ſtaet het een yder vry, dat hy ſoodanige ſpijſe verkieſe, als hem beſt gevalt, want hy ſal doch ſtoffe genoeg vinden, die hem ſal behagen. Is't dan ook, dat ik in mijne overſettinge werde beriſpt, ik ſal niemant hierover moeylijk zijn, want ick heb gedaen, niet het geene ik hebbe gewilt, maer 't geene ik hebbe vermocht.

Derhalven ſal ick my, met den Poeet Propertio, *vergenoegen, daer hy aldus ſinght:*

Quod ſi deficiant vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluiſſe ſat eſt.

Dat is:

De koenheyt ſtreckt tot lof, ſchoon u beſweeck de macht,
Het willen tot wat groots, wort voor de daed geacht.

*Ick heb my oock ſoo ſlaefs aen de taele niet gebonden, dat ick niet ſomtÿts andere woorden ſoude hebben gebruyckt, die op de onſe beſt paſten, want yder ſpraecke heeft haere eygen aert en invallen. Oock laet ick my voorſtaen, dat een Overſetter deſe vryheyt toekomt, als hy ſlechts den ſin des Schrÿvers geen gewelt doet. Op weinige plaetſen, heb ick eenige Critiſche of naeuwe ſiftingen, ſoo eeniger woorden als opſchriften, voorbedachtlÿck laeten doorſlippen, als die nergens toe vorderlÿck waeren, als tot oorketelingen voor den Geleerden, en voor den Duytſchen Leeſers, blinde binderpaelen. Somtÿts heb ick oock daer tuſſchen gevoeght, 't geene ick in verſcheydene Schrÿvers, had aengemerckt, en 't ſelve met ſterrekens * * *, op eenige plaetſen, onderſcheyden.*

Dit had ick u, gonſtige Leeſer, voor te draegen, met wenſch, dat het by u met ſoodanigen luſt magh werden aengenomen, als het by my, met grooten arbeyt en yver, is voltrocken. Gebruyckt het dan tot uwer onderwÿſinge, en tot naeſpeuringe der deught, konſten en geleertheyt. Vaert wel.

DIRCK PIETERSZ PERS.

INLEI-

INLEIDINGE

Over de ICONOLOGIA of *Beeldespraeck*, van den Ridder CESARE RIPA *van Perugie:*

Alwaer, in 't gemeen, van verscheyden gedaenten van Beeldnissen, met haere eigene grondregulen, geleerdelijck wort gehandelt.

DE Beeldnissen die gemaeckt zijn, om eene saecke, die verscheyden is, van 't geene men met de oogen siet, uyt te drucken, hebben anders geen sekerder noch algemeener regel, als de naebootsinge van de gedachtnisse, en dat van die dingen, dieder in de Boecken, Medaglien, en uytgehouwen Marmorsteenen, werden gevonden: 't zy dat het gedaen zy, door de naerstigheyt van de Latinen, Griecken, of van d'alderoudste, diewelcke Vinders van dese konste geweest zijn. En hierom schijnt het gemeenlijck, dat die geene, die sich buyten dese naevolginge bemoeyt, doolt, of door onweerentheyt, of dat hy sich te veele onderwint. Welcke twee vlacken, veele afschricken, van die sich onderstaen uyt hunne eygene arbeyt en moeyte, eenigh lof en eere te verkrijgen. Om my dan aen dese schult niet verdacht te maecken, heb ick geoordeelt, dat het een goede en noodige saecke was, dewijl ick hebbe voorgenomen, van alle dese beeldnissen een grooter bondel toe te stellen, als my wel, uyt de opmerckinge van de alderoudste dingen, mocht voorkomen, oock eenige dingen hier by te versieren, als mede, om verscheyden nieuwe aen te nemen, en dieselve op 't waerschijnlijckst uyt te breyden, en eenige dingen ontrent het formeren of toestellen te verhandelen, en de beteykende ontwerpsels, in 't begin, van dit werck, te verklaeren: 't welck misschien, van veele vrienden met al te groot verlangen, wort verwacht, in wien te vernoegen, ick my ten hooghsten kenne verplicht. Naelaetende dan de Beeldnissen, die de Reednaer gebruyckt, en waer van *Aristoteles* in 't III boeck, van de Welsprekens-konst, handelt, sal ick alleene seggen, van die geene, die rotte Schilderkonst behooren, of van die geene, die door de verwen, of eenige andere sichtbaere saecke, 't selve konnen vertoonen, of die eenighsins van dieselve verschillen, en nochtans eenige gelijckheyt, met de andere, hebben. Want gelijck de Schilderbeelden, door 't oogh iets overreeden, alsoo beweeght de Welspreeckenskonst den wille door de woorden. Want alsoo de Schilderkonst oock let op de gelijckheyt van de dingen, die buyten den Mensch zijn, soo letse oock op die dingen, die daer mede zijn t'saemen gevoeght, en die in der daed, *essentiali* of wesentlijcke genaemt werden. In de eerste maniere zijnse dickwijls van de Oude gehandelt, versierende veele beeldnissen van de Godheyt: diewelcke niet anders zijn, als hulsels en kleedingen, om dat deel van de Philosophie, 't welck handelt van de voortteelinge en van de verdervinge der natuyrlijcke dingen, of van de gestaltnisse der Hemelen of invloeyingen der sterren, of vastigheyt des Aerdrijx, of andere diergelijcke, bedeckt te houden: die oock door lange naerstigheyt, daer toe zijn gevonden, om het gemeene Volck daer door in dese kennisse, te overtreffen. En op dat niet te gelijck geleerde en ongeleerde de oorsaecken deser dingen souden verstaen en doorgronden, soo spraecken zy oock door 't middel van dese beelden bedecktlijck onder malkanderen: naelaetende alsoo den Naekomelingen de kennisse van de geheyme beeldnissen, op datse in waerdigheyt en wijsheyt andere daer in souden overtreffen. En hier uyt is gesproten de groote menichte fabulen der Oude Schrijvers, die eene nuttigheyt van wetenschap hadden aen den Geleerden, en eene soetigheyt van scherpsinnige vertellingen, aen den onkundigen. Waer over oock veele treflijcke Mannen hebben geoordeelt, dat dit een welbesteede moeyte was, die dingen uyt te leggen, die zy in dese fabulen vonden verborgen: Ons by geschrifte naelaetende, darse by de beeldnisse van *Saturnus*, den Tijd verstonden, die aen de Iaeren, Maenden en daegen haer weesen gaf en wederom wegh nam, alsoo dieselve

dieſelve zijne eygene jongen, die zijne kinders waeren, weder verſlont en op-at: En by den blixemenden *Jupiter*, verſtonden zy, dat alderſuyverſte deel des Hemels, waer uyt alle hooge Hemelſche werckingen heerkomen. Oock verſtonden zy by de beeldeniſſe van de overſchoone *Venus*, de appetijt of luſt van de eerſte materie of ſtoffe totte forme of gedaente, die haer de volmaecktheyt geeft, gelijck het de Philoſophen noemen. En voor die geene, die daer geloofden dat de Werld een beweeghlijck lichaem was, en dat alle dingen gebeuren, door de heerſchinge der Sterren (nae 't geene *Mercurius Triſmegiſtus* in zijne *Pimander* verhaelt) verſierden zy den Herder *Argus*, die met veele oogen van alle ſijden konde ſien. Ditſelve vertoonden zy mede door *Juno*, die aen de hand van *Jupiter* in de locht hingh, gelijck *Homerus* ſeght, als mede ontallijcke andere beelden, waer mede zy alreede veele boecken hebben vervult, en veele Schrijvers moede gemaeckt, doch met voordeel van wijsheyt en geleertheyt.

De tweede maniere van beeldeniſſen, behelſt die dingen, die in den Menſche ſelf zijn, of die daer groote gemeenſchap mede hebben, gelijck daer zijn de *Concepten* of invallen, en de *habiti* of geſchicktheeden, die van de invallen voortkomen, met menichte van veele beſondere handelingen. En de concepten of invallen, ſonder ander ſcherpſinniger oordeel, noemen wy al het geene dat mette woorden kan werden uytgedruckt: 't welck te ſaemen bequaemlijck in twee deelen kan werden afgeſcheiden.

Het eene deel is, dat eens anders ſake bekent of ontkent: 't ander deel doet ſulx niet. En met deſe, ſtellen die gene haer konſtwerk toe, die daer Princelijcke *Devijſen* of Sinſpreucken uytdrucken, waer in met weinigh lichaemen en weinigh woorden, alleen een ontwerp wort te kennen gegeven. Soo doen oock die geene die *Emblemata* of Sinnebeelden maken, waer in een meerder ontwerp, en oock meerder woorden en lichamen werden vertoont. Met deſe dan wort de konſt van andere beeldniſſen geſchickt, die tot ons verhael behooren, en dat door de gelijckformigheyt, die zy hebben met haere bepaelingen, die alleene de deughd of ondeughd omhelſen, of alle dingen, die met die of deſe dingen, eenige gelijckheyt hebben, ſonder datmen eenigh dingh bekent of ontkent: En om dat die alleene zijn ontkenningen van eenigh dingh, of bloote dingen die in weeſen beſtaen, ſoo worden die ſeer bequaemlijck door een Menſchlijck beeld uytgedruckt. Want gelijck de geheele Menſch beſonder is, gelijck de bepaelinge de maete is van 't bepaelde, alſoo kan van gelijcken de toevallige gedaente, die uyterlijck van hem wort vertoont, wel weſen een toevallige maete, van de bepaelbaere hoedanigheden, hoe die oock mogen weſen, 't zy datſe van onſe ziele alleene, of van den geheelen Menſch, zijn t'ſaemen geſtelt. Laet ons derhalven toeſien, datmen dit, in ons voorſtel, geen beeld noeme, dat geen gedaente heeft van den Menſch, om dat het beeld qualijck is onderſcheyden, wanneer het voornaemſte lichaem, niet in eeniger maniere zijn ampt doet, 't geene het geſlacht doet in zijne bepaelinge.

Onder 't getal, van andere dingen, dient men te letten, op alle weſentlijcke deelen van de ſaecke ſelve: en hier van ſal 't noodigh zijn, datmen ſeer nau acht neme, op de ſtellinge en op de hoedanigheyt.

De ſtellinge van 't hoofd, ſal weſen of hoogh of laegh, of vrolijk of ſwaermoedigh, en na de verſcheiden andere paſſien of hertztochten, die ſich, als op een tooneel, in 't weeſen van 't aengeſicht eens Menſchen, ontdecken. Oock moetmen letten op de ſtellinge, ſoo van armen, handen, beenen, voeten, vlechten en kleedingen, als mede van andere dingen, en op de onderſcheidlijcke en welgeſchickte ſtellingen, die een yder lichtlijck, by ſich ſelve, ſal konnen onderſcheiden, ſonder dat wy daer van anders behoeven te ſpreecken: Nemende een voorbeelt van de Oude Romeinen, die ſoodanige ſtellinge hebben waergenomen, en inſonderheyt in de Medaglie of Gedenckpenningh van den Keyſer *Adrianus*, alwaer de verheuginge des Volx ſtaet afgebeelt, onder den naem *Hilaritas*, met de handen aen de ooren. De algemeene Wenſch of 't Gebed, ſtaet met beyde handen ten Hemel opgeheven, als of zy iet wilde bidden of verſoecken. Men vind oock andere beeldniſſen in de Medaglien, metten hand aen den mond: andere ſitten, leunende met het hoofd nae de rechter ſijde: andere knielen; andere ſtaen recht over einde; andere ſtaen vaerdigh om te gaen: andere

met

met een been of voet om hoogh, en met veele andere ſtellingen, die by *Adolph Occo* zijn beſchreven.

Belangende de hoedanigheeden, die ſullen zijn wit of ſwart, welgeſtelt of miſmaeckt, mager of vet, jongh of oud, of diergelijcke dingen, die niet lichtlijck konnen werden geſcheiden, van die dingen, waer in dieſelve zijn gegront. En hier op is te letten, dat alle deſe deelen te ſaemen een ſoodanige eendrachtige overeenſtemminge maecken, dat in dieſelve te verklaeren zy ons een vergenoegen toebrengen, om de gelijckformigheyt der dingen te kennen, en het goed oordeel van die geene, die dieſelve in ſoodanige maniere heeft weeten toe te ſtellen, datter eene ſaecke alleen is voortgekomen, die vermaecklijck en volkomen is.

Soodanigh zijn vaſt doorgaens alle de beeldniſſen van de Oude, als oock van de Nieuwe, die niet, by geval, worden geſchickt. En overmits de *Phyſiognomie* of geſicht-kenninge en de verwen, van de Oude zijn waergenomen, ſoo kan elck daer in volgen het aenſien van *Ariſtoteles*, die een yder, nae de meeninge der Geleerden, behoort te gelooven, als die alleen hier in, gelijck mede in het overige vervult, al 't geene dat veele daer van ſpreecken. En wy ſullen dickwijls naelaeten iets te verklaeren (en ons genoegen met het geene dat een of twee mael, onder ſoo veele dingen, te gelijck geſtelt is) van 't geene, dat onderſcheydentlijck in elck beſonder beeld is geopenbaert. Inſonderheyt dewijl de naerſtige opmerckers konnen gaen tot *Alexander* van *Alexandro* in zijn 2 boeck aen 't XIX capittel, alwaer hy in een geleert kort begrijp veele Sinteyckenen met haere verklaeringen, behoorende tot alle leeden en verwen, voor den dagh brenght.

De geſchrevene bepaelinge, alhoewel dieſelve met weinigh woorden geſchiet, ſoo ſchijnt het dat dieſelve in de Schilderkonſt oock tot naevolginge, met weinigh woorden behoort te geſchieden: ſoo is 't daerom niet quaed, datmen opmerckinge heeft van veele voorgeſtelde ſaecken, aengeſien men van veele, het weinige en beſte kan uytkippen, en die meeſt tot ons voorſtel, te paſſe komen: of dat zy dan te gelijck eene t'ſaemenſtellinge maecken, die nae de beſchrijvinge der Redenaers of Poëten gebruyckelijcker is, als de eygene bepaelinge der *Dialecticiens* of Reedenkavelaers. 't Welck dan, miſſchien, ſoo veel te bequaemer ſal geſchieden, wanneer de Schilderkonſt, meer door haer ſelve, en in het ovrige, met deſe ſeer lichte en vermaecklijcke konſte volmaeckt wort, als met die geene die ſeer ſwaer en verborgen is. Doch dit is een klaere ſaecke, datmen onder de Oude ſiet, dingen, ſoo wel van d'eene als d'andere maniere, die ſeer ſchoon en met groot oordeel zijn gemaeckt.

Dewijl nu dan blijckt, dat deſe ſlagh van beeldeniſſen, ſeer licht totte gelijckheyt, in haere bepaelinge, konnen werden gebracht, ſoo ſullen wy ſeggen, datmen ſoo wel van die, als uyt deſe viere, de hoofdſtucken, of de voornaemſte oorſaecken, kan trecken, waer uyt men de ordre kan nemen om dieſelve toe te ſtellen. En dieſelve worden in de Scholen, met haere gewoonlijcke naemen, uytgedruckt, te weeten van de *materie* of ſtoffe, van het *efficiens* of werckende, van de *forme* of gedaente, en van *fine* of het einde: uyt welcke verſcheidentheyt deſer hoofdſtucken, ſpruyt oock de verſcheydentheyt, die de Schrijvers dickwijls houden, om eene ſaecke te bepaelen: van gelijcken mede de verſcheydentheyt, van veele beelden, die gemaeckt zijn, om eene ſaecke alleene uyt te drucken, het welck een yder, voor ſich ſelf, uyt deſe beeldniſſen kan aenmercken, die wy uyt verſcheyden oude Schrijvers hebben verſamelt, daer deſe viere te ſaemen zijn gebruyckt geweeſt, alleen om eene ſaecke te vertoonen, alhoewel men dit alles, op eenige plaetſen, oock te gelijck bevint. Soo moetmen dan voornaemlijck hier op acht nemen, om eene verborgene ſaecke, op een ongemeene maniere te teyckenen, datmen dieſelve door een geeſtige vindinge, aengenaem maecke: en 't is prijſlijck, datmen dat in een ſaecke alleene doe, om geene duyſterheyt en onluſt in 't toeſtellen te veroorſaecken, van datmen veele dingen in zijn gedachte moet onthouden.

In die dingen dan, daer het laeſte onderſcheyt, ſooder eenigh is, kan werden vertoont, ſoo ſal dit alleen genoegh zijn, om loflijcke en ſeer volmaeckte beelden te maecken: of by gebreck van 't ſelve, dat nochtans metter ſelve ſake vereenight is, wort het onderſcheyden,

den, ſoo men de algemeene gebruyckt: gelijck die dingen zijn, die te ſaemen geſtelt zijnde, even het ſelve vertoonen, datſe alleene, voor haer ſelve, doen ſouden.

Daer nae, wanneer wy dan door deſen wegh onderſcheydentlijck weeten de hoedanigheyt, de oorſaecken, de eygenſchap en de toevallen van een bepaelbaere ſaecke, om een beeld op te maecken, ſoo is 't noodigh te ſoecken de gelijckniſſe, gelijck wy hebben geſeyt, in de dingen, die in ſtoffe beſtaen, en die het beeld ſal hebben, in plaetſe van de ſpraecke, of van de bepaelinge der Reedenaers, en dat van dingen, die in eene gelijcke proportie of evenreedentheyt beſtaen, hebbende twee onderſcheydentlijcke dingen onder ſich ſelve, tot eene ſaecke alleene, die van beyden verſcheyden is, nemende dat geene, dat het minſte is: als by gelijckniſſe van de Sterckheyt, ſoo ſchildertmen een Colomne of Pilaer, om dat dieſelve in een gebouw alle de ſteenen en het getimmer draeght, dat daer op gebouwt is, ſonder ſich te bewegen of te wanckelen: ſeggende dat ſulx is de Sterckheyt in den Menſch, om de ſwaerwichtigheyt van alle moeylijckheden en ſwaerigheden, die hem overkomen, te verdragen. En by gelijckniſſe van de Welſprekenskonſt, ſteltmen het Swaerd en het Schild, want gelijck dit gereetſchap den krijghsman zijn eygen leven beſchut, en zijnen vyand quetſt, alſoo houd de Reedenaer, elck door de bewijsreedenen of onvolmaeckte beſluyten, zijne goede ſaecke ſtaende, en ſet de tegenſtrijdende te rugge.

Boven dit, dient hier toe een andere ſlagh van gelijckniſſen, te weeten wanneer twee onderſcheydene dingen, in eene alleen, van haer verſchillende, over-een komen: als om de Grootmoedigheyt uyt te drucken, ſoo neemtmen den Leeuwe, waer in de Grootmoedigheyt ten meeſtendeele wort ontdeckt. Welcke maniere niet ſoo ſeer prijſlijck als wel gebruycklijck is, en dat wegen de lichtigheyt van de vindinge en de verklaeringe daer over. En zijn deſe tweederleye ſlagh van gelijckniſſen, de ſenuwen en de kracht van een welgemaeckt beeld, ſonder welcke, gelijck datſelve beeld weinigh moeyte, van vindingen, aen ſich heeft, alſoo blijft het onſmaecklijck en belachlijck.

Dit is van eenige nieuwe Schrijvers weinigh waergenomen, die de gebeurlijcke werckingen vertoonen, om de weſentlijcke hoedanigheyt aen te wijſen; gelijck die doen, die in plaets van de Vertwijflingh eenen afmaelen, die ſich aen den keel verhanght: Voor de Vriendſchap twee perſoonen die malkanderen omhelſen, of andere dingen van weynigh geeſts en luttel lofs. 't Is wel waer, gelijck ick hebbe geſeyt, dat het prijſlijck ſal zijn, deſe toevallen te ſtellen, dieder noodſaecklijck by de bediedlijcke ſaecke van 't beeld volgen, wanneermen die in onderſcheydene en bloote plaetſen ſtelt, als in 't beſonder die geene die totte Phyſiognomie of Menſchen-kenninge, en totte geſtaltenijſſe des lichaems behooren, om alſoo uyt te drucken de heerſchappie die de eerſte hoedanigheeden hebben, in de t'ſaemenſtellinge des Menſchen, en die over zijne uytwendige toevallen beſtieringe hebben, en die ſich nae deſe paſſien of neygingen buygen, ofte aen die geene, die daer mede zijn gelijckformigh. Gelijck of men wilde de Melancolie of Swaermoedigheyt, de Gedachten, het Berouw en andere dingen afteeckenen, ſoo ſalmen wel doen datmen een uytgedrooght opſicht, mager, verwarde en wilde hayren, een ongehavende baerd, en van vlees niet al te jeughdigh, afmaelde: Maer het Vermaeck, de Geneughte, de Vrolijckheyt en andere duſdanige dingen behoortmen ſchoon, dertel, friſch, bloſend en lachende af te maelen. En of wel deſe kenniſſe weinigh plaetſe heeft onder 't getal van diergelijcke, niet te min ſoo iſſe genoegh in 't gebruyck. En deſe regel van de toevallen en werckingen, als alreede geſeyt is, ſal oock niet altoos volgen: gelijck in 't afſchilderen van de Schoonheyt, die een ſaecke is buyten het begrijp van de prijsreeden: En of wel in den Menſche eene proportie of evenreedentheyt is van trecken en verwen, ſoo is daerom het beeld niet wel uytgedruckt, om dat het te boven-maeten ſchoon en wel toegeſtelt is: want dat ſoude weſen een verklaeringe van 't ſelfde, door 't ſelfde: of liever van een onbekende, tot een min-bekende ſaecke, als of men een kaerſe wilde ontſteecken, om de Sonne beſcheydentlijck te ſien, ſulx dat de beeldeniſſe geen gelijckniſſe ſoude hebben, 't welck nochtans de ziele van dien is. Zy koſt oock geen vermaeck by brengen, om datſe geen veranderinge hadde in een voorſtel van ſulcken gewichte, waer op voornaemlijck behoort gelet te worden. Waer over

wy

wy de beeldniſſe van de *Schoonheyt*, op haere plaetſe, met het hoofd in de Wolcken hebben afgebeelt, met andere behoorlijcke toepaſſingen. Om dan alle gelijckniſſen en handlingen, en wat in yder voorſtel bequaemſt en gevoeghlijckſt is, wel te voegen, ſalmen letten op 't geene de *Rhetorici* of Reedenaers waerſchouwen, te weeten, datmen door de bekende dingen de hooge moet ſoecken, door de prijſlijcke de doorluchtige, door de verachte de vuyle, door de lofwaerdige de heerlijcke. Vyt welcke dingen, een yder, ſoodaenige menichte van invallen, in zijn verſtand, ſal ſien voortſpruyten, indien hy niet meer als bot is, dat hy uyt ſich ſelve, van eene ſaecke alleen, die hem wort voorgeſtelt, ſal bequaem zijn, om ſmaeck en vernoeginge te geven, aen de begeerte van veelen, en aen verſcheyden verſtanden, om een beeld, op verſcheyden manieren, en dat altijd wel, af te maelen.

Ick weet boven deſe aenmerckingen, die in der waerheyt, met meerder naerſtigheyt, wel koſten werden uytgeleyt, niet meer te ſien, dat tot kenniſſe van deſe beeldeniſſen waerdigh is te ſchrijven, zijnde, in der daet, onderwijſingen, die aldereerſt zijn afgekomen uyt de overvloet van der Egyptenaeren geleertheyt, gelijck C. *Tacitus* getuyght, en dat die daer nae, metter tijd, zijn verciert en opgepronckt, gelijck *Ioan. Goropius Becanus* verhaelt: ſulx datmen deſe kenniſſe kan vergelijcken by een verſtandigh Man, doch die veele jaeren, naeckt en bloot in eenſaemheyt geleeft hebbende, en daer nae in den ommegangh der Menſchen verkeerende, ſich herkleet, ten einde andere, door de uytwendige ſchoonheyt des lichaems, 't welck het beeld is, aengelockt zijnde, verlangen, om ten aldernauwſten, deſe hoedanigheeden te verſtaen, die de cierlijckheyt geven aen de ziele, dieder is de beteyckende ſaecke, en die eenſaem was, terwijl hy in eenſaemheyt leefde, en die van weinigen uytlanders was geliefkooſt. Alleene leeſtmen van *Pythagoras*, dat die uyt oprechte Liefde totte Wijsheyt, met groote ſlovernie door Egypten reyſde, alwaer hy de geheimniſſen der dingen leerde, die in deſe raedſelen waeren verborgen, en daerover ouder en wijſer te huys keerende, ſoo verdiende hy, datmen nae zijne dood, van zijn huys een Tempel maeckte, diemen de waerdigheyt van zijne Wijsheyt toeheylighde. Men vind oock dat *Plato*, een groot deel van zijne leeringen, uyt de geheimeniſſen van *Pythagoras* heeft geput, waer onder oock de heylige Propheten haere leere verberghden. En *Chriſtus* die daer was de vervullinge van de prophetien, bedeckte een groot deel van de Godlijcke geheimniſſen, onder de duyſterheyt van zijne gelijckeniſſen.

Soo was dan de Egyptiſche Wijsheyt, als een leelijck en qualijck gekleet Man, die door den tijd en door raed van de eervaerentheyt, geciert zijnde, aenwees, dat het quaed was de kenteyckenen van de plaetſe te verbergen, waer in de ſchatten waeren, ten einde een ygelijck ſich hier mede bemoeyende, door dit middel, tot eenige trappe van geluckſaligheyt moght geraecken.

Dit kleeden was, datmen de lichaemen van de beelden met onderſcheyden verwen afmaelde, na de eventeedentheyt van veele veranderingen, met een ſchoone welſtand en van uytnemende frayigheyt, ſoo van de konſt als van de ſaecke ſelf, van de welcke niet eene was, die ter eerſter opſicht niet wierde beroert, om, met een ſeecker verlangen, te onderſoecken, waerom dieſelve in ſoodanigen ſtellinge en ordre wierden vertoont.

Deſe ſinlijckheyt waſt noch aen, als men de naemen van de dingen onder deſe beeldniſſen vint geſchreven. En my dunckt datmen de onderſchrijvinge van de naemen behoort gaede te ſlaen: behalven alſſe ſullen weſen op de maniere van een raedſel, want ſonder kenniſſe van den naeme, kan men niet doordringen, totte kenniſſe van de bekende ſaecke, ten waere alleen dat het ſlechte en gemeene beelden waeren, die van een yder, door 't gebruyck, ter eerſter opſicht, gemeenlijck worden bekent. Mijne meeninge ſteunt op de gewoonte van de Oude, die op haere Medaglien de naemen, van de vertoonde afbeeldingen, uytdrucken: Waer over wy oock in dieſelve leeſen, de woorden van *Overvloed*, *Eendracht*, *Sterckheyt*, *Geluckſaligheyt*, *Vreede*, *Voorſichtigheyt*, *Godſaligheyt*, *Heyl*, *Seeckerheyt*, *Overwinninge*, *Deughd* of *Dapperheyd*, en duyſent andere naemen, die rontom haere beeldniſſen ſtaen.

Dus veele heeft my goed gedacht te ſchrijven, tot voldoeninge van den goedertieren Leeſer. Is 't nu dat hier in, of in 't ovrige, van dit werck, mijne onwetentheyt, hier door

eenige

eenige laſteringe mocht overkomen, ſoo ſal 't my lief zijn, dat ick, door hare naerſtigheyt, magh werden onderweſen.

Tot beſluyt ſal ick noch dit alleene ſeggen, dat gelijck ick dit Boeck, tot Godes eere en des Leeſers nut, hebbe geſchreven, dat hy 't oock alſoo, tot dien einde wil gebruycken: Want dat ſoude wel een ondanckbaer en ſchandigh gemoed weſen, dat God geen danck ſoude weeren, voor al 't geene, wat hem, door een tweede oorſaecke, tot zijnen beſten, wort voorgeſtelt.

CESARE RIPA.

ICONOLOGIA, of BEELDESPRAECK:

zijnde Afbeeldingen des Verſtands:

Van den Edelen en hooghgeleerden *Romeinſchen Ridder*

CESARE RIPA, en Andere.

ACADEMIA, *Oeffen-plaets der Geleertheyt,* van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn vrouwe in weerſchijn gekleet, bedaeghd van opſicht en van jaren, met goud gekroont, hebbende in de rechter hant een vijle, al waer boven op 't handvatſel geſchreven ſtaet, *detrahit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maeckt glad* : hebbende in de flincker hand een krans, te ſamen gevlochten van laurier, klimop en mirten, waer aen twee granaet-appels hangen. Zy ſal ſitten in eene ſtoel, die geciert is met bladers en vruchten van cedren, cipres en eycken, als mede van olijftacken : deſe plaets ſal aen die ſijde ſtaen, daerſe metten elleboge nae toe leunt, een plaets die naaſt aen dees beeldenis is. Zy ſal ſitten in 't midden van een ſchaduachtigh voorhof, en in een boomrijcke plaetſe van een hoeve, rontom met *Platani* of Arendoorn bomen. Voor hare voeten ſalſe hebben een hoop boecken, waer tuſſchen een baviaen ſal ſitten, die gekleet ſal zijn met weerſchijn van allerleye verwen, om de verſcheydene wetenſchappen uyt te drucken, die in een geleerde *Academie* worden verhandelt.

Bedaeghd wort zy gemaelt, van wegen de volmaeckte en rijpe kenniſſe van de dingen die zy beſit, en waer van in dees ouder wort geſproken : als die de jeughdelijcke lichtvaerdicheyt, noch de ſufachtige ouderdom, niet is onderworpen ; maer als eene die begaeft is met een vaſt gemoed, en een geſont oordeel.

Datſe met goud gekroont is, geeft te kennen, dat wanneer 't verſtand van den Academiſt zijne gedachten ſal voortbrengen, de welcke in 't hoofd, of ſo *Plato* in zijne *Timæus* ſegt, in de verſtandelijcke deelen van 't gemoed beſtaen, ſoo is 't van noode dat die geſineert zijn als 't goud, ten einde die op alle touſſen mogen proef houden.

In de rechterhand heeftſe een vijle met de ſpreuck rontom, *detrahit atque polit*, dat is, *zy neemt af en maeckt glad* : want gelijck de vijle het yſer vijlt en te gelijck glat maeckt, den roeſt afdoende, dat het blinkende wort, alſo worden ook in de Academie alle overtollige wercken weghgenomen, verbeterende 't gene gemaeckt is, 't werck polijſtende en verlichtende : en daarom is 't noodigh dat het geſtelt werde onder de vijle van een ernſthafftiger oordeel der Academiſten : en datmen doe gelijck *Ovidius* ſegt :

Ick ſal den vijl wat meer en ſtrenger nu gebruycken,
En laten yder woord voor 't oprecht oordeel duycken.

Waer over *Quintilianus* ſeyt *dat de vijle het werck polijſt.* En niet ſonder reden is *Horatius* in zijne Dichtkonſt gram, van dat de Latijnen niet ſulcken vlijt deden om haere wercken op te vijlen en te polijſten als wel de Grieecken. *Petrarcha* klaegt oock daar over. En hier uyt wort kloecklijck geſegt, dat het werck noch de laetſte ſchaef of vijle moet hebben, om dat het niet ſchoon noch genoegh gepolijſt is. Waer van de Latijnen dit ſpreeckwoord hebben *Limam addere*, onder de vijle doen, op dat het overtollige werde afgedaen: want het gevijlde noemtmen glat.

De krans is met *Lauwer*, *Klimop*, en *Mirthe* omvlochten, om dat deſe drie planten de Poeten worden toegevoeght, en dat door de verſcheyden manieren van Poeſie die in de Academie bloeyen. Overſulx behoort de *Mirth* aen een homghſoet Minnedichter, die met ſoeticheyt en bevalligheyt zijne minneſangen queelt: want de *Mirth* is een beeld van't vermaeck en de aengenaemheyt, en *Venus* is moeder van de Liefde. Oock ſeyt *Nicander*, dat *Venus* tegenwoordigh zijnde, terwijl het oordeel van *Paris* wierde uytgeſproken, gekroont was met *Mirth*, om datſe haer ſoo aengenaem was. Waer over *Virgilius* ſingt,

Aen Bacchus *paſt de* druyf, *de* Mirth *is* Venus *ſier:*
En Phœbus *wort omkranſt met friſſche* Lauwerier.

En *Ovidius*, willende het feeſt van *Aprilis* ſingen, roept *Venus* aen, dat zy zijne hoofdſlapen mette *Mirth* wilde aenraecken, ten einde hy te beter de Minnedeuntjes, die haer paſten, ſoude konnen ſingen.

Met veyl of *Klimop* en met *Laurier* wierden alle Poeten ſonder onderſcheyt gekroont, en hier mede wierde *Pindarus* gekranſt. Niet te min is de *Klimop*, in't beſonder, de vrolijcke Poeten toegepaſt, gelijck *Ovidius*, *Propertius*, en verſcheyden andere verhalen.

De *Laurier* paſt meer den Helden-ſangers, die de daden der Keyſeren en Helden beſchrijven. En de Helden, die overwinners waren, zijn met Laurier gekroont geweeſt. En daerom ſtelt *Apollo* dieſelve tot een krans voor de verhevene en overwinnende Vorſten, en heylight hem dieſelve mede toe, als een Vader van de Poeten, zijnde een plante, die een ſeer hooge, aengenaeme, en ſoete ſtijl wel paſt. En om op te houden van te redeneeren, over deſe drie Poetiſche planten, ſalt genoegh zijn te ſeggen, dat *Petrarcha* te *Romen*, met drie kranſſen, van Laurier, Klimop en Mirth is gekroont geweeſt, gelijck *Senuccius Florentin*, zijn goede vriend, die als doen geleeft heeft, getuyght geſien te hebben.

De Granaet-appels zijn beeldſels van de vereeninge der Academiſten, zijnde deſe appels van *Pierio* geſtelt tot een beeld van verſamelinge van volck en geſelſchap, dat in eene plaetſe by een vergadert is, en door wiens vereeninge zy behouden worden: en hierom waren zy *Iuno* toegeeygent, gelijckmen in vele medaglien kan ſien, alwaer *Iuno Conſervatrix* op geſtelt is. En om dat *Iuno* oock gehouden wierde voor een bovenſitſter der koningrijcken, ſoo wierd zy geſchildert met een Granaet-appel in d'eene hand, als een onderhoudſter van de vereeninginge der volckeren.

De *Academie* ſal ſittende gemaeckt worden, om dat de oeffeningen van de Academiſten, gemeenlijck alſo geſchieden: hare cedren ſtoel ſal uytgeſneden zijn, om dat de cederboom voor een beeld van de geduricheyt wort genomen, gelijck *Pierius* ſegt. Want dat ſelve hout verrot noch vermolſemt niet. Op welcke geduricheyt de Academici oock opſicht behooren te hebben, op datſe haere wercken wel geſchaeft en gevijlt voor den dagh mogen brengen, op dat zy de Cedren, dat is, de eewigheyt mogen waerdigh zijn. *Plinius* ſeyt, dat als eenigh ding met het ſap of met oly van Cedren is nat gemaeckt, dat het van de motten of wormen niet ſal geknaeght worden: gelijck men van de boecken van *Numa Pompilius* verhaelt, diewelcke 535 jaeren daer nae op den bergh *Ianiculus* van *Gneus Terentius*, terwijlen hy zijn land omſpitte, gevonden zijn. Waer over eener ſeyde, *'t zijn dingen die den Ceder waerdigh zijn*, dat is, die in eeuwiger geheughniſſe behooren gehouden te worden. En daerom ſneden zy dieſelve in Cipreſſen, zijnde oock onverderflijck als de Ceder, gelijck mede de Eycke voor de geduricheit en derſelver kracht genomen wert. Te meer paſt mede de Eycke daer toe, om dat in de Capitolijnſche Agonalen, die van den Keyſer *Domitianus* ingeſtelt

geſtelt zijn, de overwinners derſelver ſpeelen, met eycken lof gekroont zijn geweeſt, gelijck mede de kamerſpeelders, cytherſpeelders en Poeten. Waer van *Martialis*, *Juvenalis*, en *Scaliger* over *Auſonium*, wijtloopiger verhael doen.

De Olijf om datſe altijd groen is, wort oock voor de gedurichеyt genomen, 't welck *Plutarchus* in zijn Gaſtmael aldus verklaert, d'Olijf, Laurier en Cypres worden door hare vetticheit en hette bewaert en onderhouden, gelijck mede de veyl of klimop. En worden deſe ſeer nae aen 't beeld van de *Academie* geſtelt, weſende een plante, diewelcke van de Poeten, *Pallas* is toegewijt. Door *Minerva*, die uyt het hoofd van *Iupiter* is geboren, wort afgebeeld de aert en levendicheyt des verſtants, wijſheyts en kenniſſe, ſonder welcke noodwendige gaeven, niemant een *Academiſt* kan weſen, want wie daer van berooft is, die wort geſeyt, fulx te doen *Craſſa Minerva*, dat is, plomplijck en ſonder kenniſſe of wetenſchap: gelijck 't ſelve van *Horatius* en *Cicero* dickwijls gebruyckt is. Als of zy wilden ſeggen, ghy ſult niet doen of ſpreecken, waer in de Nature tegen u verſtand, of de gunſte des hemels, ſtrijt: gelijck eenige braeve geeſten, die willende den Academiſt en Poeet naebootſen, raepen hier en daer eenige dichten, doch ſonder kenniſſe of aert uyter Natuure daer toe te hebben, niet eens denckende, hoe zy meer ſpreken, hoe zy haere onwetenheyt meer aen den dag brengen. Soo is 't dan van node, voor die daer begeert een onſterflijcke naeme van een wijs Academiſt te hebben, dat hy ſich voede metте vrucht van de Olijve, dat is, dat hy beſigh zy, om de wetenſchap van Wijſheyd en kenniſſe te verkrijgen, door nachtwaecken en naerſtige oeffeninge: waer van de Olijve een beeld is. Want onder den Studenten wort dit ſpreeckwoord gevonden, *plus olei quam vini*, als dat hy meer in oly als in wijn heeft verteert. Verſtaende dat hy meer naerſtigheyt en floverie mette ſinnen heeft gedaen, om de wetenſchappen te verkrijgen, als met wandelen, ſlempen, of andere dertelheden. 't Ander ſpreeckwoord, *oleum & operam perdere*, paſt op die gene, dewelcke alle haere tijd en moeyte aenleggen, in dingen daerſe noch met eere noch met voordeel konnen uitgeraken. Waer over *S. Hieronymus* ſeyt, *hy heeft den oly en koſten verlooren, diewelcke den Os totten balſem ſent*, ſprekende dit van die gheene, diewelcke ſich onderſtaen ſodanige perſoonen te leeren, die bot van verſtandt, en quaedt van begrijp zijn, om de wetenſchappen te vatten. Welcke wetenſchappen verkreghen worden met naerſtigheyd en arbeyt, die in deſe plaets, door den Olyf, zijn uytgebeeld, wiens blaeders ſcherp en bitter zijn, gelijck oock de vrucht is, wanneer die voortkomt, doch rijp zijnde, wort die ſoet en aengenaem, gevende een lieflijck ſap: een beeld van arbeyd en van geduyrigheyt, als 't welke de lichaemen van 't verrotten en bederven bewaert: alſo is oock de wetenſchap eerſt bitter en ſcherp door den arbeyd en naerſtigheyd, diemen moet doen om dieſelve te verkrijgen, doch rijp en volwaſſen zijnde, dat is, de wetenſchap verkregen hebbende, ſo proeftmen de vrucht met overgroot vernoegen, en mette geduyrigheyt van een goede naeme, die ſich dan de ſtudent te gemoed voerende, ſoo verheught hy ſich in ſijnen arbeyd, als mede inde vrucht en in't genoegen, die hy vande wetenſchappen hoopt te verkrijgen.

Zy ſal midden in een ſchaduachtigh en boſchachtigh hofken, in een hoeve, ſitten, mette *Platani* of Arendoorn-bomen rontom haer, gelijck *Plinius* dieſelve int 11 boeck aen't 1 capittel beſchrijft, ter gedachteniſſe van de eerſte *Academie*, diewelcke aengevangen is, op de hof-ſteede van eenen Edelman *Academus*: in wiens lieflijcke hoeve, niet verre van Athenen leggende, de Platoniſten vergaederden met haeren Godlijcken *Plato*, om met hem te redeneren vande Platoniſche wetenſchappen: gelijck fulex *D. Laertius* in't leven van *Plato* verhaelt. En *Carolus Stephanus* ſeydt, dat dat-ſelve boſch duyſent ſchreeden van Athenen is geweeſt; ſoo dat de Academie haer oorſprong buyten op 't land heeft gehadt; maer haere naeme heeftſe van den Edelman *Academus* verkregen. Doch dit dient te weeten, dat de ſecte en de vergaderinge der deughtſaeme by de onde in driederley wijſe zijn onderſcheyden geweeſt, te weeten, nae de manieren, nae de plaetſen, en nae de eygen naemen der perſonen. Van de ſchandige manieren ſijn de navolgers van *Antiſthenes Cynicus*, de hondſche genaemt geweeſt, want zy hadden voor een gebruyck,

cens anders leven en arbeyd met hondſche en bijtachtige tanden te verſcheuren, ofte zy ſchaemden ſich niet, als de honden, haere minne-luſten in't openbaer te pleeghen, gelijckmen van *Crates* en van *Hiparchia* de philoſophinne, de ſuſter van *Metrocius*, by *Laertium* magh leſen. Van de eerbaere manieren zijn de naevolghers van *Ariſtoteles*, *peripatetici* of wandelaers ghenaemt gheweeſt, om dat zy voor een gebruyck hadden, al wandelende te diſputeeren en redenkavelen. Vande publijeque of openbaere plaetſen, hebben deſe haeren naeme verkreghen, die genaemt zijn geweeſt nae de Steeden, als de *Elienſen*, *Megarenſen* en *Cirenaiſche*. En van de gemeene plaetſen de *Stoici*, diewelcke eerſt *Zenoniſche*, nae haeren overſten *Zeno* genaemt zijn. Maer van die tijd af, om ſich feecker te ſtellen voor de ſchandlijcke daeden, begoſt deſe *Zeno*, in't portael van *Athenen*, alwaer 1430 Burgeren waeren doodgeſlagen, te reedeneren en zijn aenhang te verſamelen, diewelcke *Stoici* genaemt wierden, nae 't woord *Stoa*, 't welck een portael bediet: waer-over die ghene *Stoici* genaemt zijn, die in dat ſelve portael verkeerden: 't welck daer nae, met ſeer ſchoone ſchilderyen, van dien vermaerden ſchilder *Polignotus*, is verciert geweeſt. Van de perſoonen zijnſe oock genaemt geweeſt *Socratici*, *Epicurei* en andere, nae de naemen van haere meeſters. En alſo de naem van *Academie*, gelijck geſeyt is, van den Heer *Academus* af-komt, alwaer de *Platonici* de eerſte vergaderingen hebben gehad: ſoo zijn alle vergaederingen der deught en geleertheyt, daer nae *Academien*, jae tot deſen tijd toe, genaemt gheweeſt: En worden als nu in een vierde maniere gebruyckt, te weten tot verkieſinge van een naeme die hooghmoedigh, eerſuchtigh, dapper, ſtatigh, vol vreemde grillen en ſpottigh is. En ſoo wort deſe naeme, by onſen tijde, meeſten-deel gebruyckt. En om de uytleggingc van onſe beeldeniſſe te volgen, ſeggen wy, dat de veelheyt der boecken, die voor haere voeten leggen, grootelijcx verceyſcht wort, weſende dit het voornaemſte wit van den *Academiſt*, verſcheydene boecken te leſen en te herleſen, om tot veelderleye kenniſſe te geraecken.

Den *Bavnaen* maecken wy datſe by *Academie* en tuſſchen de boecken ſit, om dat dieſelve van de Egyptenaers voor een beeld vande konſten gehouden wierde: En daerom heylighden zy dienſelven aen *Mercurius*, die de eerſte vinder vande konſten en letteren geweeſt is, gelijck *Pierius* ſegt; want wie ſijn plicht van een geleert Academiſt, wil oeffenen, moet geſtadigh in de konſten en wetenſchappen beſigh zijn, diewelcke dapper toewaſſen door het geſtadigh verkeeren op de *Academien*.

DECORO. *Achtbaerheyt. Betaemlijckheyt, fraye Welſtand.*

EEn Iongman van ſchoon en eerbaar opſicht, dragende op de ſchouderen een leeuwenhuyd, houdende in den palm van de rechterhand een vierkant, alwaer in 't midden het teycken van *Mercurius* op ſtaet; inde ſlinkerhand heeft hy een tack van een *Amarant* of fluwele bloem, met dit opſchrift, *ſic floret decoro decus*: dat is, *aldus bloeyt de eere door de achtbaerheyt*. Men ſoude hem ook bekranſſen en 't kleed daermede over al konnen vercieren. 't Kleed ſal totte knyen lang zijn, met een broof ken aen de rechter voet, *Cothurnus* geheeten, aen de ſlinker ſal hy een zocke hebben.

Schoon

Schoon is de jongeling, want de schoonheyd is een cieraet van 's menschen leven: hy is eerbaer, om dat het achtbaere altijd met het eerbare is vereenicht: want de achtbaerheyt, gelijk die seer geleerdelijck van *Cicero* in zijne officien of onderlinge plichten is beschreven, wort in 't gemeen genomen, voor al 't geene dat in alle eerbaerheyt bestaet: en die selve is tweederleye, want tot de algemeene behoort noch een besondere, die tot een yder deel van 't eerlijke genomen wort. De eerste Achtbaerheyt plagh aldus bepaelt te worden. De Achtbaerheydt is al 't geene datter past totte heerlijckheydt van een mensch, in 't geene zijne nature van andere dieren verschilt. Het ander deel 't welck tot het geslacht behoort, wordt aldus onderscheyden; de achtbaerheyt is 't gene, 't welck soo betaemlijck is aen de nature, dat oock daer in de matigheyt en zeedigheyd met een seeckere, edele, vrye en burgerlijcke maniere uytblinckt, sulcx dat sich oock de achtbaerheyt in alle dingen, die totte eerbaerheydt behooren, in 't gemeen wijdtloopigh verspreyt, en in 't besonder in alle slagh van deughden. Want gelijck de schoonheydt des lichaems met een welgemaeckte gestalteniſſe van leden, aenlockt, en de oogen doet bewegen, en hier in behagen scheppen, om dat alle leden onder sich met een seeckere bevalligheydt seer wel passen en over-een-komen; also beweegt oock de achtbaerheyt, die in 't leven uytblinckt, de toestemminge van die geene mette welcke hy leeft met ordre, stantvastigheyt en matigheyt, soo wel in woorden als in wercken. Waer uyt besloten wert, dat de welstand sich voeght in 't spreken en in't eerlijck handelen, om te overleggen en wat betaemlijck is te volgen, en wat onbetaemlick is te vlieden, volgende de dingen die recht en eerlijck zijn, als recht en eerlijck, vliedende de dingen die onrecht en oneerlijck zijn, als quaed en onbetaemlijck, strijdigh zijnde tegens de behoorlijckheydt en eerbaerheydt: en dese komt voort, door eene van dese deelen, of door vlytige opmerckinge, of naerstige waerneminge van 't waarachtighe, of door den ommegang en handelinge der menschen, gevende een yegelijck 't zijne, na datter belooft is, in verschillende saken, of zy komt voort door de grootheydt en dapperheydt van een verheven gemoedt, dat in alle dingen onverwinnelijck is: waar door hy alles doet en spreeckt met ordre en met mate; waer by oock is zeedigheyt, matigheyd en alle versoetinge van een verstoort gemoed, in welcke saecke de betaemlijckheyd bestaet, wiens kracht hier in is gelegen, datse van 't eerlijcke niet kan werden afgescheyden: want wat betaemlijck is, dat is eerlijck, en wat eerlijck is, dat is betaemlijck: gelijk *Cicero* 't selve doorgaens in sijn Burgerplichten uytdruckt. Om dan de dapperheyd en hoogheydt van de deughd des gemoeds, die de Achtbaerheydt vereyscht, uyt te beelden, hebben wy hem een leeuwenhuyd omgehangen, om dat de oude den leeuwenhuyd voor een beeldt van de dapperheyt der deughd en de sterckheyd des gemoets uytdruckten. 't Welck zy die geene plachten te vereeren, die de waarachtige geschicktheyt hadden aengemerckt, en haer dapper en grootmoedigh hadden betoont. Oversulx al 't geene dat manhaftigh en met een dapper gemoed bestaen wort, datselve wort geacht een man te passen die de Achtbaerheydt volght; maer in 't tegendeel is die van de Achtbaerheydt berooft, die daer, als verwijft, leeft, sonder grootheydt of bestandigheyt des gemoeds. *Bacchus* die, by *Orpheum*, voor een beeld van een Godtlijck verstandt gehouden wordt, draeght by *Aristophanem* een leeuwenhuydt over de schouderen; *Hercules*, de voorbarighste en dapperste onder de Argonauten, gaet altijd in een leeuwenhuyd. *Ajax* de Opper Capiteyn, by de Griecken, onder *Achilles*, droegh voor zijnen welstand een leeuwenhuydt; en seghtmen, dat waer men met den leeuwenhuyd bedeckt is, kan men niet gewont worden, maer op andere plaetsen wel. Waer uyt wy dese schoone bediedeniſſe konnen nemen, dat de mensch in alle handelingen, daer hy sich behoorlijck in draeght, met het vlim van lastering en schande niet kan worden gequetst, maer alles wat daer tegen strijd, gevoelt de bittere stekinge van laster en schande tot in 't herte toe. Gelijck *Ajax*, also lang hy hem manhaftigh en betaemlijk in zijne aenslagen droegh, hoorde nimmermeer eenige lasteringe, maer behaelde groot lof: doch hy wierde seer gelastert, wanneer hy den leeuwenhuydt, dat is de dapperheyd des gemoeds, wegh wierp, gevende

vende dieſelve de wanhoop ten roove, buyten de behoorlijckheydt: Boven dit, is de Leeuwenhuyd, by de welſtand gevoeght: weſende dit dier, ſoo veele 't lichaem belangt, ſeer wel geſtelt en volmaeckter als andere dieren: En ſoo veel 't gemoed belangt, ſoo iſſer niet een dier, dat meer de behoorlijckheyt gaede ſlaet als de Leeuwe, want hy is mild, grootmoedigh, beminner van de overwinninge, ſachtmoedigh, rechtvaerdigh, lievende die geene, waermede hy verkeert, gelijck *Ariſtoteles* ſeght. En hy vergramt ſich nimmermeer over een menſch, ten zy dat hy geterght zy, en alſdan is hy reedelijck in't ſtraffen, neemende eenen die hem een weynigh miſdaen heeft by't hoofd, doch verſcheurt hem niet met ſijne klauwen, maer ſchuddet hem alleene; en als hy hem een weynigh verſchrickt heeft, ſoo laet hy hem gaen. Doch hy ſoeckt dien ſwaerlijck te ſtraffen, die hem ſal geſlagen of gewondt hebben, 't zy met pijlen of ſpieſſen. Oock lijd hy niet, dat yemant overlaſt geſchiet, maer ſtraft dat ſelve, gelijckmen by *Ælianum* leeſt, dat een Leeuw, Beer, en Hond by malkanderen opgevoet zijnde, lange te ſaemen, ſonder eenige Huys-twiſt in vreede leefden: maer op ſeeckere tijd, de Beer op den Hond vergramt zijnde, verſcheurde dien-ſelven; dies de Leeuw daer-over ontſtelt, ſtrafte den Beer, als een rechtvaerdigh Koning, metter dood. *Plinius* verhaelt dat het een danckbaer dier is, en der weldaden gedachtigh, weſende goedertieren, vergevende een ygelijck wie ſich voor hem vernedert, vertoonende altijd een dapper en eedel gemoed: En ſoo hy oyt, door de menighte der Honden of Iaeghers verſtrickt wort om te wijcken, ſo ſal hy ſich niet ſnellijck, voor de oogen in de vlucht geven, achtende dat het hem geen eere is ſich een ander te onderwerpen, want dat ſoude eenen Koning, gelijck hy is, onbetaemlijck zijn; maer hy gaet met een ſtaetige maniere voet voor voet te rugge: En om allenskens ſijne achtbaerheyt te bewaeren, begeeft hy ſich midden in't veld, ſich daer tegens wapenende, als of hy niet op haer paſte, ter tijd toe hy elders eenige ſtruyvellen ſiet, daer in hy dan vliet en ſich verbergt, niet dat hy verſchrickt is, maer om ſich wederom van nieuws te wapenen: En ſoo brenght hy ſchrick en vreeſe aen andere. In't kort, hy draeght ſich ſoo achtbaer in alle deelen, als eenigh Vorſt of Koning. En dit is ſoo veele de Achtbaerheyd van de daed belangt. Nu ſullen wy vande Achtbaerheyt in't ſpreken handelen.

Het vierkant met het teycken *Mercurii*, bediet de Achtbaerheyd, vaſtigheyd en ſtantvaſtigheyd, om daer door nae de behoorlijckheyt te ſpreecken: En daerom wierde *Mercurius Tetragonos* of vierkant, dat is vaſt en wijs geheeten. Want men moet onvaſt, onverſichtigh noch wiſpeltuyrigh zijn in't ſpreken, buyten de paelen van eerwaerdigheyt, noch men moet niet lichtvaerdigh zijn, om op de perſonen te laſteren en te ſteken, verachtende al wat men daer van hoort, weſende dit een vermetelheyt en ongebondenheyd: Maer men behoort een ſeeckere eerbiedigheyd tot een ygelijck te draegen, gelijck *Cicero* verhaelt; ſulx datmen moet bedacht zijn, om eerlijck van andere luyden te ſpreecken. Want niet wel van yemant te ſpreken is een teycken van boosheyt, nijdigheyt en oneerbaerheyt, gelijck de tonge van *Therſites* was, daermen by *Homerum* van leeſt, te weeten, venijnigh, lichtvaerdigh en ſnel, om ſeer ſchandelijck te ſnappen en van ſijnen Koningh qualijck te ſpreecken. Maer *Vlyſſes* daer en tegen, was ſtil-ſwijgende, en bedachtſaem, al-eer hy ſprack, wel vierkant ter taele, voorſichtigh en oprecht, konnende als een kloeck en gauw Man, de achtbaerheyt van een wijs Man in alles houden. De Tonge moet niet ſneller zijn als 't gemoed, gelijck *Chilon* ſeydt: Want de woorden zijn aenwijſers van yders gemoed. En van de Griecken is het ſpreecken genaemt, het *Merck-teecken van den Menſch*. Want gelijck de Dieren gekent worden aen't merck-teecken van haeren aert, alſo worden oock de Menſchen gekent door't ſpreecken, van wat aert en natuyre darſe zijn; gelijck 't ſelve van *Epictetus*, in ſijn handboexken is uytgedruckt, alwaer hy ſeyt: *Stelt u een ſeecker perck voor om te onderhouden, ſoo wel voor u alleen, als met wien ghy verkeert, letter wel op, dat ghy niet te ſlechte redenen voert, maer iſt mogelijck, ſtiertſe na de eerbaerheyd, anderſins ſoo iſt beter te ſwijgen.* Onderhoudt dan de achtbaerheyt om met reden te ſpreken, en niet om andere te laſteren, maer veel eer te prijſen, als ander luyden werck, dat niet

van

van u handelinge of konſt is, te laecken, aengeſien veele gewoon zijn, haer oordeel te ſtrijcken oock over alle dingen: Waer mede zy haere onwetentheyt dapper te kennen geven, en dat met kleyne eere, gelijck de Vorſt *Megabizus* dede, diewelcke ten huyſe van *Zeuxis* eenige beelden willende beriſpen, ſprack mette leer-jongeren van *Zeuxis* van de Schilderkonſt: waer op *Zeuxis* antwoorde, *terwijle ghy ſweeght, verwonderden haer deſe Iongelingen over u, als over eenen Prince in purper gekleet; maer nu lachenſe om u, als die daer wil ſpreecken, van een konſt die ghy niet verſtaet.* Te meer moetmen noch de ſchandige maniere van ſpreken ter ſijden ſtellen, en van eerbaerlijcke ſaecken handelen: 't welck inſonderheyt Iongelingen, van ſchoon opſicht, ſeer wel paſt. Want by de ſchoonheyd des lichaems behoort ſich de ſchoonheyd des gemoeds te openbaeren: Overſulx als de Philoſooph *Diogenes* eenen ſchoonen Iongelingh ſagh, die ſonder eenige eerbiedigheyt ſprack, ſeyde hy tot hem, *ſchaemt ghy u niet, dat ghy uyt ſoo ſchoonen yvoren ſchede, een mes van loot treckt?* verſtaende by de ſcheede de ſchoonheyd des lichaems, en by het mes van loot, ſijne ſlechte, onbeſchofte en olijcke maniere van ſpreecken.

De *Amarant* of fluweele bloem, die hy in de ſlinckerhand heeft, is een bloeme die altijd bloeyt, houdende haere welſtand door haere ſchoonheyd. Hier mede hebben oock de Griecken in Theſſalien, het Graff van *Achilles*, die haer eenighe ſchoonheyd was, bekranſt; om te vertoonen, dat gelijck deſe bloeme nimmermeer verwelckt, dat oock alſo de naeme van *Achilles* niet ſoude vergaen, maer altijd duyren. En om dat dieſelve bloeme nimmermeer verdort, nochtans als die in harde en ongeſtuyme winters, qualijck zijn te krijgen, ſoo beſprengtmen de oude drooge bloemen met waeter: Waer door zy haere vorige kracht en ſchoonheyd wederom verkrijgen, ſoo dat zy daer van kranſſen maecken, oock midden in den winter, gelijck *Pierius* ſeyt. Alſoo kan oock een Man die ſich geeft in de harde en woeſte ongelucken van deſe ongeſtadige wereld, overvallen zijnde en 't gemoed beſwijckende, ſich verquicken met het waeter van de Achtbaerheyt: dat is, dat hy ſich in 't gemoed voere, wat hy in ſulcken voorval moet doen: En dan ſtaet hy van nieuws op, in een bloſender ſtand des gemoeds, als te vooren, en bereyt ſich ſelve een krans van lof en eere, in deſe verwarde tijden, en dit alles doet hy door de achtbaerheydt. En daerom is hy gekranſt en geciert mette *Amaranth*, houdende dees Letter-rol rontom deſe bloeme *Sic Floret &c.* te weten, om dat de eere door de Achtbaerheyd altijd ſal bloeyen gelijck de *Amaranth*. Want de Menſche wort door de Achtbaerheyt ſterck, en draegt ſich tot aller tijd geſchickt, ſich noch in voorſpoet verheffende, noch 't gemoed in tegenſpoet verflauwende. En gelijck *Cleobulus* ſeght, *Soo behoort ons de aenlachende Fortuyne niet hovaerdigh te maecken, noch de tegenſtrijdige ons 't gemoed te doen beſwijcken noch breecken.* En dit kan men niet doen ſonder datmen de Achtbaerheyt voor oogen heeft, die den Menſch ſterck en grootmoedigh maeckt: gelijck *Scipio Africanus*, diewelcke noyt wierde opgeblaeſen, door de gunſte der Fortuyne, alhoewel hy overwinnende was; en hy beſweeck noyt, ſchoon datſe hem den rugge toe keerde. En 't is geen wonder dat deſe dappere Romeinſche Hoofdman, niet ſoo ſeer door ſijn kracht, als door ſijn goede manieren en achtbaerheyd, in de t'ſaemenſprekinge van *Lucianus*, van den Rechter *Minos*, boven *Alexander Magnus* en *Hannibal* van *Carthago*, geſtelt wort, weſende veldoverſten, die ſeer oploopende, hovaerdigh, toornigh, onſtantvaſtigh en niet al te eerlijck waeren, ſonder eenige achtbaerheyt, alhoewelſe in der daed, dapper en grootmoedigh waeren. En dit iſt dat *Cicero* in ſijne *Officia* of onderlinge plichten uytdruckt, daer hy ſeyt: *Een grootmoedigh Man wort inſonderheyt in twee dingen bekent, waer van 't eene wort geſtelt in de verachtinge van de uytwendige dingen, daer 't blijckbaer is, dat een Man niet moet wenſchen noch begeeren, dan dat eerlijck en betaemlijck is; en dat geen Man, ſich noch door de ontſtelteniſſe des gemoets, noch door de fortuyne moet laeten t'onderbrengen en overweldigen.* Waer uyt beſloten wort dat een Man, die in der daed oprecht is, niet ſal gaen buyten 't geene de Achtbaerheyt ſal betaemen, voegende altijd het eerlijcke by het achtbaere en betaemlijcke, weſende in alles gelijckmoedigh. Daerom vermaent hy, dat als de dingen voor wind gaen, men ſich niet moet verhovaerdigen noch opgeblaeſen zijn. Want hovaerdie is een vermetentheyt: en wie ſich in voorſpoet onmae-

onmaetelijck draeght, is een teycken van lichtvaerdicheyd, verre vande achtbaerheyd afgeſcheyden: Want de achtbaerheyd begrijpt in haer eene eerbaerheyd, ſachtmoedigheyd, zeedigheyt en alle verſoetinge van een ontſtelt gemoed. Verſoetinge ſegh ick: want een menſche kan ſich ſonder eenige laſteringe, wel maerighlijck verſtooren, alſo 't gemoed door eenighe ontſteltenisſe ſich kan wel ontroeren, doch daer door verlieſt hy de achtbaerheyd niet. En gelijck *Ariſtot.* ſeyt, *ſoo is een wijs Man niet ſonder ontſteltenisſe des gemoeds, maer hy gebruyckt matigheyt.* En dit is den Menſche eygen, dat hy treure en vrolijck zy: Maer niet te treuren en niet vrolijck te zijn, wort eer by een block of ſteen, als by een menſch vergeleken, gelijck *Auguſtinus* in ſijne Stadt Godes verhaelt. En *Plinius* ſchrijft in 't 8 b. van ſijne brieven aen *Paternus*, diewelcke treurigh was over 't verlies van ſijne Soonen, aldus; *Ick weet niet of die groot of wijs zijn, altijd 't zijn geen Menſchen: Want het is menſchlijck treurigh te zijn, droefheyd te gevoelen, oock dieſelve tegen te ſtaen, en ſich te laten vertrooſten, hebbende trooſt van node.* Soo iſt dan den Menſche eygen dat de ſmerte en blijdſchap haere plaetſe hebbe. Doch men moet niet ſoo ſtuyrs weſen als *Socrates*, diewelcke nimmer eenig teyken van droefheyd of blijdſchap vertoonde, naevolgende daer in de ſtuyrsheyt van *Anaxagoras* en *Ariſtophanes*, diewelcke nimmermeer lachten. Maer deſe gaen de paelen der behoorlijckheyd te buyten, en verdienen alſo wel gelaſtert te werden, als die nimmermeer treuren of vrolijck zijn. Want al wat buyten ſchreef gaet, is laſterlijck, gelijck de geſtadighe lach van *Democritus*, en 't gheduyrigh ſchreyen van *Heraclitus*. De Achtbaerheydt hout den middelwegh, en vertoont ons, wat billick, eerbaer en betaemlijck is: En 't is betaemlijck dat wy in de gemeene en beſondere ſaecken van Ouders, Vrienden en Maeghen of droefheyd of blijdſchap ſcheppen, geneughd of ongeneughd, nae 't geene dagelijcx voorvalt: ſulx dat wy oock 't ſelve moeten betoonen met geluckwenſchingen of met meewarigheyt: Maer gelijck geſeyt is, moeten wy, met onſe genegentheden en tochten des gemoeds, ons verblijden met een gematighde eerbaerheyd, die de achtbaerheyd paſt. En in deſe maniere, van dapperheyd des gemoeds, ſietmen haer altijd bloeyen, gelijck de *Amaranth*. Tot nu toe, hebben wy van de Achtbaerheyt in 't doen en in 't ſpreecken gehandelt, maer nu ſullen wy oock gewagh maken van de Achtbaerheyt in 't gaen, en in 't verkeeren by andere luyden: Waer over hy oock met een dapper en ſtatigh broosken geſtelt is, hebbende aen het ſlinckerbeen een ſlechte ſocke. Alhoewel dat *Hercules*, by *Ariſtophanem*, *Bacchum* belacht, van dat hy droegh een kodſe, en een Leeuwenhuyd met broosken aen de beenen, als dingen die niet wel te ſamen paſten, weſende de Leeuwenhuyd een roof van een dapper Man: achtende dat de broosken alleen paſten aen teere en verwijfde perſoonen, daerom ſeyde *Hercules* tot *Bacchum*: *Wat doen de broosken by de kodſe? Ick kan my daer over niet van lachen onthouden, als ick den Leeuwenhuyd om ſijne ſchoone kleederen ſie. Wat magh hem aengaen? Wat doen de broosken by de kodſe?* Maer de *Cothurnus* of 't leersken paſt *Bacchus* ſeer wel, diemen niet voor ſacht noch weeck-gebacken behoort te achten. Want deſe *Cothurni* wierden van de *Helden* gedragen, gelijk *Iſidorus* verhaelt, wiens aenſien wy hier nae wat breeder ſullen uytbreyden. Hier uyt komt het datſe dieſelve in de Treur-ſchouſpelen plachten te gebruycken, naedemael in de Treurſpelen mede te voorſchijn quaemen groote Perſonagien, Helden en Princen &c. en om deſe oorſaecke wierden dieſelve van de *Poëten* gehouden, datſe den Helden paſten. *Plutarchus* verhaelt in ſijn Gaſtmael, dat de brooskens van de Hebreuſche Prieſters wierden gedragen. *Ten eerſten*, ſeydt hy, *ſoo bewijſt dit de Hoghe Prieſter, die op de Feeſtdagen met een Mijther komt in treeden, hebbende een jongh Hertevelleken, dat met goud beſet is, aengetrocken, draegende een Rock tot te enklauwen toe, en brooskens: daer hangen veele kloxkens aen't kleet, die in't wandelen een geluyt geven, gelijck als by ons.* Door de gelijckheyt van deſe kleedinge bewijſt *Plutarchus* als mede *Tacitus*, ſeer onbedachtlijck, bedrogen zijnde, dat hy oock was een Prieſter van *Bacchus*, alſo deſe kleedinge in die tijden van de Helden en van de Prieſters met groote achtbaerheyt wierde gedragen. *Bacchus* die van de Poëten gehouden was voor een beeld van een Godlijcke Geeſt, en een voorſitter vande Muſen, en de eerſte Held die getriumpheert hadde, die konde te gelijck, mette Kodſe en Leeuwen huyd, oock wel draegen de Heldiſche

Cothurnus.

Cothurnus. Eñ derhalven wierde hy in de dichten en in de oude Beeldhouweryen met een broosken afgebeeld. *Virgilius* nodicht in zijn 11 Georg. *Bacchum* totte wijnlesinge, seggende dat hy sijne naekte beenen sal dopen in den most, sijne brooskens uyttreckende. Op welcke passagie *Probus* seyt, dat de *Cothurni* seekere slagh van koussen waeren, die de Iagers gebruyckten, want daer mede bedeckten en versterckten zy haere beenen. Waer van men de gedaente in de beeldnissen van *Bacchus* en *Diana* sien kan. Welck aensien van *Virgilius* en van *Probus* sijnen ouden uytlegger, wy daerom niet by brengen als of de Poëten *Bacchus* niet met het broosken afmaelden, maer om te doen verstaen, dat de *Cothurnus* gemaeckt was als een broosken of leersken, dat rontom de beenen gingh, tot boven de kuyten. En dit segh ick, om dat veele Schrypers, van onsen tijd, houden, dat de *Cothurnus*, die van de Helden, Princen en groote personagien, in de Treurspeelen plagh gedragen te worden, hoogh was, gelijk de hoge patijnen, nae 't gebruyck van *Romen*, *Spagnien*, *Venetien*, *Napels* of andere volcken, doch insonderheyt van Italien, als C. *Stephanus* seyt: daer hy aentreckt dat *Virgilius* dieselve den bynaem van purper heeft gegeven. Maer dat die hoogh souden zijn daer in mist dese Schryver. Doch *Virgilii* meninge is van de purpre *Cothurnus*, en niet van de purpre dickte van de beenen, en dat dit waer zy, soo seyt hy in de 7 *Egloga*, de Carmosyne *Cothurnus*, wesende een verwe die *Diana* aengenaem is, als mede alle vrouwen, passende seer wel in de treurspeelen, gelijck *Turnebus* seyt. Sulx dat de *Cothurnus* niet hoogh onder de voeten van der aerde is, gelijck hy 't woord qualijck verstaet, maer is hoogh tot over de kuyten. Dit heeft oock *Turnebus* wel waergenomen, als hy aenmerckte dat *Diana*, een Iagerinne wesende, gingh met een beknopt kleed tot over de knyen. Waer over als *Virgilius* geseyt hadde, dat *Venus* haer kleed boven de knye hadde ingeslagen, dacht *Æneas* dat dit de Iagerinne *Diana* was: soo vraegde hy haer of zy de suster was van *Phœbus*? En om datse het kleed boven de knye droegh soo hadse hooge brooskens, op datmen hare bloote beenen niet soude sien. Siet dan hoe de *Cothurni* leerskens waren, soo hoogh datmen de bloote beenen daer mede kost bedecken, alhoewel *Scaliger* en andere, dieselve op andere wyse beschryven: Daer nochtans dieselve, ten tijde van *Virgilius*, in de schouwen ren-plaetsen, dickwijls gebruyckt zijnde, hem allerbest bekent waren. Want soo de *Cothurni* hoogh waren, soo souden dieselve *Diana* en de Iagers hinderlijck zijn, die op steylten, heuvelen en klippighe plaetsen 't wild dickwils mosten vervolgen. Waer van de Schrijver seer breet handelt, en wijst seer wijtlopig het onderscheyd en 't gebruyck van dese brooskens en socken aen, &c.

Om nu te komen totte bereyknisse van dese beeldenisse, soo draeght de Achtbaerheyd aen 't rechter been een statigh broosken; 't welck bediet, dat een machtigh, edel en rijck man sijne achtbaerheyd moet houden met een edel kleed, dat sijnen staet past. Aen 't slincker been draeght hy een slechte socke, om te kennen te geven dat een man van kleynder vermoghen en middelen, nedrigh moet gaen, niet als een Prins of Edelman; maer dat een ygelijck in sijne kledinge, moet acht nemen, op 't geene hem betaemlijck is, en dat na sijn staet of ouder, altijd vliedende 't geene buyten schreef gaet, soo wel van die geene, die daer verachten het cierssel van haere personen, en die daer op niet passen ofse met vuyle, slordige en naulijx opgebondene kleederen voor den dagh komen, als van die geene, die sich daeghlijx laeten sien, gebruyckende besondere naerstigheyd in sich te streelen, en met alle lichte fatsoenen te vercieren. *Cato* van *Vtica* gingh in 't eerste de paelen van een Romeinsch Raetsheer te buyten, vermits hy sijnen hoogen dienst vergetende, al te slordigh by sijne vrienden gingh, en dat bloot voets met een enckel kleed, en daer boven seer slecht met een koorde toegegort, gelijck *Sabellicus* verhaelt. *Pedianus* en *Plutarchus* seggen, dat hy op den marckt gingh wandelen, met een boere kleed: en in deser maniere, sonder eenigh ander opperkleed, sat hy in den rechterstoel. *Sylla* wierde oock berispt, dat hy, wesende veldheer, met weynigh achtbaerheyd door *Napels* gingh wandelen, met een mantel en op patijnen. Inde andere buyten paelen liepen *Caligula*, *Nero* en *Heliogabalus* Keyseren, die welcke voor den dagh quaemen, met bonte en gebloemde kleederen, passende beter een dertele vrouwe, als een doorluchtig Keyser:

en dese twee laeste, droegen nimmer een selfde kleed langer als een reyse. En *Pompejus Magnus* wordt oock van *M. Cicero* en *Atticum* aengemerckt, voor dertel en ydel, om dat hy aen sijne kousen witte langhe kousebanden droegh, met een bemaelt kleed, dat weinigh, soo een Opper-veldheer, betaemde: waer mede Cicero geckt: en *P. Clodius* wort oock van *Cicero* gelastert, om dat hy roode kousen droegh, die hem een Raedsheer zijnde niet voeghden, passende 't selve beter een Ionghman, diewelcke gheoorloft is, schoone, hooge en fraeye verwen te dragen: Evenwel moeten zy daerom de paelen van zeedigheyt niet te buyten gaen, om sich te palleren en krullen met borduyrsels en stricken als de dertele vrouwen, maer moeten gedencken dat sy van een veel edeler nature zijn. *Diogenes* siende eenen Iongheling te seer genegen tot de al te verwijfde opsinuckingen en palleringen, seyde, *schaemdy u niet dat ghy u lelycker wilt maecken als de natuere u gemaeckt heeft.* En gelijck dese ydelheyt der kleedingen bestraft wort in Iongelingen, Veldoversten en Princen, te meer behoortse gelastert te worden in Philosophen en Doctoren, die niet gaen met kleederen haere wijsheyd betamende. Van gelijcken moetmen sich oock onthouden van de slordigheyt van *Diogenes*, *Cinicus* en *Epaminondas*: morsige Philosophen, diewelcke altijd een selfde kleed droegen. Van welcke slagh juyst *Socrates* niet was, diewelcke bloots voets met een linnenkleed of sack gingh omwonden, waer in hy dickwijls op de straet, in de stoepen en misthoopen ging slapen, met weynigh eere of achtbaerheydt. Men moet niet alleen onderhouden de achtbaerheyt om sich in de kleederen te buyten te gaen, maer oock in de beweginge; dienende daer toe seer aerdigh de patijne of broosken, om de statigheyt uyt te drucken, een af keer hebbende van die geene, diewelcke al te grooten en gemaeckten statigheyt over haer hebben, die 't hoofd in de wind steken, dan uytgestreckt, dan ingetrocken als sich naulijx bewegende, en schijnen of zy 't hoofd aen een pael ghebonden hadden, also datse, sonder achtbaerheydt gaende, andere tot lachen verwecken, wie haer oock siet. Oock moet de socke niet alleen genomen worden in de gang van slechte en gheringe personen, als van knechts en arbeyders, maer zy behooren de socke en broosken gelijcklijck te dragen, dat is om hare statigheyd te matigen, nae de gemeene gangh van besadighde personen: *Horatius* bijt met sijne schimptanden, eenen *Tigellius Sardus*, diewelcke geen maete hielde in sijnen gang: dan gingh hy, voet voor voet, als of hy een priester van *Iuno* ware geweest, dan rende hy soo snel, of de vyanden achter hem heer waeren.

Totte vrouwen past wel eene statigheyd in den gangh en een langhsaeme tret, om meerder achtbaerheyd wille; en om dese oorsaecke hebben zy meer reden om patijnen of hooge muylen te draghen, om datse niet te snel souden gaen: Maer den mannen past manlijck te gaen, en met grooter treden als de vrouwen. *M. Tullius*, als *Petrarcha* verhaelt, siende sijn dochter *Tullia* boven de achtbaerheyt van een vrouwe al te snel gaen, en sijnen swager *Piso* daer tegen al te langhsaem, een man niet wel passende, seyde tot sijn dochter in tegenwoordigheydt van *Piso*, haer beyde berispende, *gaet doch als een man.* Willende te kennen geven, dat zy wat sachter behoorde te gaen, en *Piso* wat harder, als een man toestaet.

Boven dit alles soo past het *Broosken* en de *Socke* beyde seer wel totte welstand van een Poëtisch cierssel: Want de Poëten hebben door gheen andere maniere onderscheydt gemaeckt van hare Poësie of dichtkonst, als door de brooskens en de socke. Want, gelijck geseydt is, soo wierden de brooskens totte Treurspelen van Koningen, Princen en andere voornaeme personagien gebruyckt, hoewel daer oock knechten, meesters, slaven en dienaers onderliepen. En de *Comici* of geneughlijcke kamerspeelders gebruyckten de socke, want haere stoffe was van slechte, geringe en besondere personen, en also daer van ghemeene dinghen, met een slechte stijl ghesproken wierde, soo naemense de socke voor de slechte maniere van spreken. En als men van Koningen en Vorsten handelde, gebruyckten zy een statige en dappere maniere, nemende het broosken voor 't hoogh, volmaeckt en deftigh spreken. Sulx dat het broosken en de socke, soo veel de kleedinge en 't spreecken belanght, dubbelt voor een Poëtische welstand, en een kort begrijp van alle schoonheyd gehouden wert; Want de brave

brave Poëten onderhielden hare vercieringe oock in wat saecke het mocht wesen. *Aristoteles* berispt, in sijne dichtkonst, *Vlysses*, dat hy te seer gehuylt en gekarmt hadde op de klippe *Scylla*, want ten betaemde *Vlysses* niet, als een wijs en voorsichtigh man, soo leelijck te karmen. En *M. T. Cicero* berispt *Homerum*, dat hy den goden toegeschreven heeft, wercken, die oock den menschen besoedlen, als kyvagien, gramschappen, twisten, nydigheden, oneerbaere genegentheden &c. waerover hy oock van *Empedocles* en *Xenophanes* is gelastert: En 't is geen wonder dat de Philosooph *Heraclitus* geoordeelt heeft, datmen *Homerum* behoorde uyt de Schou-speelen en van de Tonneelen te jagen, en hem dapper met vuysten af smeeren: nergens anders om, dan dat hy de Achtbaerheydt niet hadde waergenomen, daer hy anders een wonder is van een hoogh verstand en van welsprekentheyt. Nae mijn duncken gebreeckt *Sophocles* de Achtbaerheyd, oock in 't spel van *Ajax*, alwaer hy *Teucris* de soone van een slavinne, de bastaertbroeder van *Ajax*, invoert, om met *Menelaus*, de volle broeder van den Keyser *Agamemnon*, te kijven, sonder eenigh ontsagh of vreese, hem toesprekende, gelijck men oneerbiedighlijck seght, *du, du*: En alhoewel het waer is dat *Menelaus* scheydende, op 't laeste seyde, *dat het schandelijck was met sodanigen te kijven, diemen met gewelt konde temmen en t'onderbrengen*, soo ontlaste hy sich nochtans niet van de lelijckheydt, door dien hy menichte van scheltwoorden, alreede van *Teucris* hadde ontfangen, insonderheyt als hy hem geantwoord heeft, met seer groote opgeblasentheyt, seggende: *'t is my seer schandelijck eenen sot te hooren, die veel ydele klaps uytslaet.* Onder welcke woorden weynig Achtbaerheyt is, noch van de zyde van *Menelaus*, die daer lange kijft met *Teucris* een slecht soldaet, een schutter, en ghelijck *Homerus* en *Sophocles* seggen, die gantsch geen macht hadde: dat dieselve 't hert soude hebben, te twisten met een Koning, zijnde broeder van een Keyser, om soo onbeschaemt, sonder eenig ontsagh, duysent scheltwoorden uyt te braecken: te meer doolt *Sophocles* in de Achtbaerheyd dat hy *Teucris* doet opgeblaesen aen den Keyser spreecken, van dat hy edel geboren is, verwijtende *Agamemnon*, dat hy van een godlose vader, en overspeeldersche moeder, is voortgekomen; en te meer dat hy hem dreyght, en dat sonder betaemlijcke manieren, van een ontsaghlijck onderdaen, met weynigh Achtbaerheyd van den Keyser, diewelcke hem door sijne Keyserlijcke macht, om sijne lasteringe en dreygementen, rechtvaerdelijck hadde konnen doen hangen en straffen, alwaer 't schoon dat hy in hogen staet mocht gheweest zijn, daer hy nochtans maer een slecht onderdaen was.

Gelijck nu een verstandigh Poëet aen de personagie van sijne speelen of dichten soeckt te passen behoorlijcke manieren, die niet buyten de Achtbaerheyt loopen: alsoo behoort een ygelijck wel in acht te nemen, wat hy schuldig is te doen, op dat wy in onse handelingen niet gelastert werden: gelijck die Poëeten doen, die willende invoeren personagien, tot een voorbeeld van de menschelijcke handelingen, stellen dieselve voor, sonder eenige behoorlijcke manieren, met weynigh eere en Achtbaerheyd.

SCROPOLO. *Achterdocht, Wroeginge in 't gemoedt.*

EEn oud mager en dorr' man, staende beschroomt en beschaemt, zijnde in 't wit gekleed, siende na den hemel, houdende met beyde handen een seeve, hebbende een keeten om den hals, staende by een oven, daer't vier ontsteken is.

De wroeginge is van de Griecken genoemt *Syntresis*, 't welck anders niet luyt, als opmerckinge en behoudinge, en is dat deel van de ziele, dat de sonde haet, en sich altijd soeckt suyver te houden van alle schuld der sonde: En soo 't eenige feyten heeft begaen, walght sich daer van altijd, en heeft daer in misnoegen. *Hieronymus* noemt het de *Conscientie*. *Basilius* verstaet dat het een natuyrlijck oordeel is, dat de menschе heeft in goed of quaed te doen. *S. Damascenus* seyt, dat dit het licht is van ons gemoed. *Ludov. Vives* noemt het een bestraffinge van ons gemoed, die de deughden voor goed kent, en verjaeght de gebreken, knagende gestadigh het gewissen.

Oud word hy gemaelt, om dat de oude, door hare eervaerentheyt, veel lichtelijcker van 't goed en quaed konnen oordeelen, en hare conscientie of geweeten veel suyverder

ſoecken te behouden, als wetende dat zy den dood naerder zijn als de Iongelingen, diewelcke dickwijls op de welluſten acht nemende, niet eens dencken waer in zy God vertoornen, weſende de conſcientie niet anders, gelijck *Hugo* ſeyt, als een kenniſſe des herten, want het herte kent ſich ſelve, door hare kenniſſe.

Dor en mager is hy afgemaelt, overmits hy geſtadig gequelt en verteert wort door't knagen van ſijn geweeten. En gelijck *Ovidius* verhaelt, ſoo is het knagen als een worm die 't ſchip heimlijck op eet en vermolſemt, of als een roeſt die 't yſer verbijt en verteert, &c.

Hy ſtaet beſchaemt, om dat het den ſchuldigen eygen is, beſchaemt te weſen. Beſchroomt wort hy gemaelt, om dat die geene, die een wroegend geweeten heeft, altijd vreeſt voor de rechtveerdigheyd Godes, dat die hem de verdiende ſtraffe, in dit en in 't andere leven ſoude geven. *Pythagoras* ſeyt, datter geene ſoo ſtout gevonden wort, of de quaede conſcientie doet hem ſeer ſchricken, want hy is nimmermeer geruſt van gemoed, bevreeſt zijnde voor 't ſuyſen van den wind. Waerover de Grieckſche Poëet *Menander* ſeyt:

Koom wry de ſtoutſte Man die leeft,
En die wat op ſijn leeden heeft,
't Geweten maeckt hem dat hy beeft.

In 't wit is hy gekleedt, om dat alſer eenige ſmette op 't wit valt, men dieſelve terſtond ſien kan, hoe kleyn die ook zy, maeckende 't ſelve lelijck: Alſoo doet ook de achterdochtige menſch, als hy eenige misſlag begaen heeft, hoewel die ook kleyn is, en voelt terſtont dieſelve, miſprijſtſe, en ſoeckt die te verbeteren, en berou krygende, tracht hy tot God te loopen, als tot een ſeer barmhertigh vader, ſoeckende op nieuws ſijne gunſte te verkrijgen; en hierom ſtaet hy met de oogen ten hemel gekeert.

Hy hout de ſeeve, zijnde dieſelve een werckuygh, waermede men 't goede van 't quade, en 't koren van 't kaf onderſcheydt, blyvende het quade in de wanne van onſe gewiſſen.

De keren met'et hert op de borſt, daer van ſeggen de God-geleerde, dat de raedſlag in 't herte ſit, en daer in ſteken ook de beginſelen van alle daedlijcke wercken, leerende ook *Chriſtus* dat het geene den menſch beſmet, in 't herte ſit: en de Oude ſeyden, *dat het hert den buyck van de ziele was*, en daerom ſeyt *David*: *Schep, o God! in my een reyn hert*, verſtaende goede gedachten.

De keten, daer aen 't hert hangt, bediet na *Pierii* ſeggen, een oprecht man die niet liegt of bedriegt, maer die 't geene hy in ſijn herte draeght, ook op de tonge heeft, afgeſcheyden van alle verſieringe en logen, zijnde by gevolg van een goede conſcientie of geweeten.

De oven of forneys bediet by *Pierium* in de aengetogen plaetſe, de conſcientie die door 't vier beproeft is, om dat God door de Propheten beveelt, dat haer eenige dingen in den oven ſullen toegebracht worden, dat is, die ſtilſwijgende by haer ſullen werden overwogen: En als men over de bedrevene miſdaden berou krijgt, ſoo word onſe conſcientie in ons heymelijck ontſteken en begint te knagen, ſoeckende met geweld de ſonde allenskens uyt te wiſſchen: En dit is de oorſake waerom eenige uytleggers der Heylige Schrifture, dit ſelve by het hert des menſchen uytleggen. Noch meer, ſoo is het forneys een voornaem werckuygh dat de diſtilleerders gebruycken, hebbende geen ander wit, dan het ſuyvere van het onſuyvere te ſcheyden: Even op dieſelve maniere ſoeckt de wroeger van 't gemoed, in 't forneys van ſijn hert, met het vier van de vreeſe der conſcientie, metten wind van de heylige inblaeſingen, ſijne ziele te ſuyveren, van alle vuyligheyt, ten eynde zy bequaem zy, om ſich Gode op te offeren.

DETRATTIONE. *Achterklap.*

EEn vrouwe die ſittende haren mond een weynigh open houd, vertonende een dobbele tonge op de maniere van de ſlange, houdende op 't hooft een ſwart laken, daer van zy een ſtuck uyttreckt, ſulx datſe daer door mette ſlincker hand in 't geſicht een ſchadu maeckt. De reſt van 't kleed ſal roeſtachtigh zijn, in veel plaetſen gebroken, hebbende onder hare voeten een ſchalmeye, en in de rechter hand een bloote poignaert, vaerdigh om een ander te quetſen.

Achterklap of laſteringe, na de bepaelinge van *D. Thomas*, is niet anders, als een verborgen

gen quaedſpreeckinge tegen de goede naeme en achtbaerheyt van andere luyden.

DETRATTIONE. *Achterklap.*

EEn vrouwe van een leelijck opſicht, ſittende, en de mond een weynigh open houdende, met een ſwart laken op 't hooft, ſodanigh dat het bedeckt en een ſchadu in't aengeſicht maeckt. 't Kleed ſal op veele plaetſen gebroken zijn en van roeſtige verwe, over al beſet met ſlange tongen, in plaets van een keeten ſalſe een touw om den hals hebben, daer een ſtrick onder aen hangt; mette rechter hand ſalſe een mes houden, als of zy iemant wilde ſteken, en in de ſlincker een muys of ratte, maer groot genoeg, datmen die wel kan ſien.

Lelijck word zy geſchildert, om dat deſe lelijcke ſonde van Achterklap niet alleen voor haer ſelve lelijck is, om dat ſy altijd vaerdigh is tot ſchade en verderf van haren evennaeſten: maer noch is 't de allerlelijckſte ſaecke, met die geene, die ſich met ſodanigen gemeen maecken, hare ooren daer toe leenende, gevende geloof aen de bedrieghlijcke en verkeerde natuyre van de achterklappers, diewelcke, gelijck *Auguſtinus* ſeyt, *den duyvel op de tonge dragen.*

Sittende wordſe vertoont, om dat de leedigheyd een groote en krachtige oorſaecke van de Achterklap is, want men plach te ſeggen, *Wie ſacht ſit, die denckt quaed.* De opene mond en de ſlange-tongen op 't kleed, drucken uyt de vaerdigheyd van den quaedſpreker, om een yder te laſteren, paſſende op den Pſalm Davids, *zy hebben hare tongen geſcherpt, en hebben, gelijck de ſlangen, venijn onder haere lippen.* En *Bernardus* ſeyt in ſyne predicatien, *dat de tonge van een laſteraer is als een adder, die lichtelijck met een aenblaes beſmet, en is een ſcherpe lance die met een ſteeck, drie doorſteeckt.*

Tot dit voorſtel heeft *Giſmond Santus* door deſe dichten haeren aert uytgedruckt, die wy aldus hebben gevolght:

O wreede mond! die los en loos,
V tonge ſiert ſoo vals als boos,
Tot ſchaede van een 's anders leven,
Die in vergif u pijlen doopt,
Wiens valſcheyt geene menſch ontloopt,
Maer doet de vrome voor u beven.
O booſe ſlangh, die ſtaedig loert,
Drie-kopte helhond, die vervoert,
En blaſt, en doet de ziele ſchricken.
Schoon dat een Man is vroom en recht,
Voor God en voor de werelt ſlecht,
Ghy juygt, en breeckt ſijn roem aen ſticken.
Ghy lacht en groeyt in 's anders leet,
De Nyl noyt ſulck gedrochte weet,
Noch op 't geberget is oock geen looſer:
De helle quelt en plaegt alleen,
De booſe, die zy hout vertreen:
Maer ghy ſchent verr' en nae, moch booſer.
Ey toomt dat ſnoo verkeerde litt,
Dat ſtout is en van ſcherp gebitt,
Om wonden die u noyt miſdeden:
Waer over u een yder haet,
En hout voor loogen al u praet,
Als vol venijn, en ſonder reden.
Soo, ſoo, gae voort, tot eygen ſchae,
Miſmaeck dy ſelf en ſchen' doch drae,
Dijn eygen ruſt en gae verlooren:
Gelijck als 't vaſte aerdrijck doet,
Dat dampen in haer boeſem voed,
Die ſchuddend' hare ruſt verſtooren.
Sulx dat de zee en barre ſtrand,
De winden barſten doen het land,
En ſcheuren klip en rots in ſtucken,
Om datſe in ſich ſelve voelt,

Een onruſt die daer krielt en woelt,
Soo baert de tongh oock ongelucken.

Het ſwarte kleed op 't hoofd, dat een duyſtere ſchaduw in 't aenſicht maeckt, bediet, de eygenſchap van den laſteraer, welck is, heymlijck quaed te ſpreken, en daerom ſeyt *D. Thomas* ſeer wel, dat de laſteringe niet anders is als verborgen quaedſpreken, tegens de eere en achtbaerheyd van een ander, gelijck oock haer aert is, de deugdlycke wercken van andere luyden te verdonckeren, verbergen en verdrucken, 't zy dat het door qualijck ſpreken geſchiede; of door ander luyden goede wercken te verſwygen, gelijck *Terentius* mede ſegt.

Het kleed dat op vele plaetſen geſcheurt en roeſtig van verwe is, bediet dat de laſteringe veeltijts ſchuylt in ſlechte en verachte luyden, onder welcke oock die geene zijn, die van niet opgekomen zijnde, het zy datſe in dienſt van Edelen of Heeren geweeſt zijn, en van de fortuyne of andere deugdlycke wercken, tot eenige verheventheyd gekomen zijnde, daer door hovaerdig en opgeblaſen worden: en om niet te ontaerden van haere aert, quade geboorte en ſchandige gewoonte, ſoo zijnſe den roeſt gelijck, diewelcke, gelijck zy het yſer eet en verteert, als mede andere metallen, alſoo doet de voddige natuyr der ſelve, door de laſteringe de goede naem en faem van andere menſchen verteeren.

De keeten van koorde, met het neerhangſel van den ſtrick, die zy aen den hals heeft, kan men ſeggen, dat gelijck de oude onderſcheyd maeckten tuſſchen perſoon en perſoon, gelijck *Pierius* ſeyt, in goude en ſilvere keetenen te dragen, die voor een neerhangſel een bolle, en d'ander een hert droegh: ſoo was d'eene tot een teycken van Edeldom, d'ander voor een waerachtigh man, en die niet koſt liegen of bedriegen: maer die geene, wiens hert op de tonge lag, verre afgeſcheyden van alle bedrog en logen. Alſoo doen wy oock, om uyt te drucken, de ſnoode en verachte hoedanigheyt der laſteraers, en maelen haer af met een koorde en met een ſtrick om den hals, zijnde een bewijs van geringe, eerlooſe, quaedſprekende en ſchandige menſchen.

Zy houd in de rechter hand een mes, als ofſe yemand daer mede wilde ſteken, om dat de laſteraer een dootſlager is, en voor ſoo veele als men haere verkeertheyd aenſiet, ſoo berooft zy de ziele van die kracht, waer door zy leeft. Waer over *David* in ſijn 57 Pſalm ſeyt, *de tanden der menſchen kinderen, zijn hare wapenen, en hare tonge is een ſcharp ſwaerd.*

De muys of ratte die zy in hare ſlincker hand heeft, daer by gelijckt *Plautus* de Achterklappers en Laſteraers, want gelijck dieſelve altijt ſoecken van andere luyden ſpijſe of andere dingen te knagen, alſo doen oock de laſteraers, diewelcke knagen, verſtooren en verteeren de eere, en al het goede en ſchoone, dat zy in 't menſchlycke geſlachte konnen vinden.

DEVOTIE. *Aendacht, of Yver van Religie.*

EEn geknielde vrouwe, hebbende de oogen ten hemel geſlagen, houdende in de rechter hand een brandende fackel of keerſſe.

Devotie of innige aendacht, is een beſonder bedrijf van de wille, diewelcke den menſche vaerdigh maeckt, om ſich geheel totte gemeenſchap met God over te geven, ſo wel mette genegentheyd als mette wercken: 't welck ſeer wel door het licht, door het knielen op de aerde, en de oogen ten hemel gekeert, word uytgedruckt.

ADOPTIONE. *Kindsaenneminge.*

EEn aenſienlijcke vrouwe, die in de ſlincker hand een vogel *Folica* of *Oſſifraga* heeft, en de rechter hand op den hals van een Iongeling.

Deſe Aenneminge, nae de meeninge van ſommigen, is een wetlijck werck tot trooſt van die geen kinderen hebben, waer in zy ſchijnen de natuyre te willen volgen; maer aengeſien dieſelve oock geſchiet in die gene die kinderen hebben, ſoo ſoudemen dit aldus konnen ſlechtlijck bepaelen. De *Adoptie* is een wetlijck werck, waer in men tot een kind ſtelt, die het niet is, alleens of zy de natuyre volgden. *M. Æmilius Lepidus* vader van *Lepidus Triumvir*, nam *Æmilium Paulum* tot ſijn ſoone aen, terwijl ſijn eygen ſoon noch leefde, die ſich nae de *Adoptie* liet noemen *Paulus Æmilius Lepidus*. De Keyſer *Claudius*, nae het ſeggen van *Dion*, liet nae ſijnen wetlijc-

kon

ken natuyrlijcken ſoone *Britannicum* in een bloeyend en friſch ouder, doch was metter vallende ſieckte gequelt; en volgens de natuyre, gelijck *Suetonius* verhaelt, ſoo quam deſen de regeeringe toe, doch hy liet mede na hem *Nero*, als een aengenomen ſone, en overſulx quam hem mede, na burgerlijcke reden, een deel van't Rijck toe; maer deſe om't ſelve alleen in ſekerheyt te beſitten, kreeg een tovereſſe, die *Britannico* een vijge koockte van ſprinckhaenen, waer van hy onverſiens de vallende ſieckte kreeg, datter de dood nae volgde. De Romeinen ſchreven de *Adoptie* meer machts als haer toe quam, ſulx dat de aengenomene ſijn eygen bloedverwantſchap verliet, en maeckten bloetvriendſchap metter kinderen, van die haer hadden aengenomen. De Keyſer *Claudius* deſſelfden daegs als hy *Nero* tot een ſoone aennam, ſo maeckte hy hem oock tot ſijn ſchoon-ſoone of dochters man, gelijck *Dion* verhaelt, doch hy dede eerſt ſijn dochter *Claudia* aennemen in't geſlachte van de *Octaviis*, om dat het niet ſoude ſchijnen, dat hy den Broeder aen de Suſter ten houwelijck hadde uytgegeven. *Corn. Spinter* Roomſch Burgemeeſter ſocht ſynen ſoone in de vergaderinge van de Overprieſters te hebben, die van haer geſlacht waren, maer door dien *Fauſtus*, de ſoon van *Sylla*, oock weſende van't geſlacht van de Cornelien, in dieſelfde vergaederinge was, en alſoo de wet niet toe liet, datter twee van een huys in waeren, ſoo dede hy ſijnen ſoon aennemen, in het geſlacht van de *Manlii Torquati*: En in deſer voegen wierden wel de woorden van de wet gevolgt, maer de kracht deſſelven wierde ontbonden. De *Adoptie* word een ſtatige vrouwe gemaelt, want ſoo men de natuyre wil naebootſen, ſoo kan een minderjaerige niemand aennemen, die ouder is als hy ſelve. *Euripides* houd in ſijn *Menalippe* voor geck, die geene kinderen hebbende, vreemde in huys halen, ſeggende, hy bekenne vry geck te weſen, die by gebreck van kinderen vreemde te huys haelt, want als de Goden hen weygeren kinderen te teelen, ſoo behoorden zy dat ſelve lijdſaem te dragen, en den Goden niet te beſchuldigen. Hier tegens is *Democritus* van gevoelen, dat een vermogend man, een ſoon van eenig vriend behoorde aen te nemen, om dat hy die nae ſijn wenſch kan krijgen, maer iemant die kinderen geteelt heeft, dieſelve moetſe behouden, ſoo alſe zijn, ſchoon zy oock boos en ondeugende waeren. Maer de aennemer kan uyt veele goeden den gemanierſten en deughdſaemſten verkieſen. Waer over *Petrarcha* in ſijne t'ſamenſprekinge ſeyt, *de aenneminge is een dienſtmaegd van de natuyre, deſe is edelder, maer die voorſichtiger; deſe werckt ſonder raed des teelders op lock wel raeck wel, maer die gaet met een vaſt oordeel des aennemers.* De Keyſer *Severus*, roemde dat hy naeliet twee ſoonen *Antonini*, d'eene *Baſſianus* en d'ander *Geta*, beyde van hem geteelt, en dat hy hier in geluckiger was als *Antoninus Pius*, die twee aengenomene ſoonen naeliet, *Verus* en *M. Antoninus*. Maer de vaderlijcke liefde verblinde, en de hoope bedroog hem, want nae ſijn dood was *Baſſianus* genaemt *Caracalla*, een ſeer bloetdorſtig menſch, hy doode *Getam* ſijnen broeder met veele Raedsheeren, en wilde oock ommebrengen de moeder van *Geta*, om dat zy den dood haeres ſoons beweende: Doch van haere ſchoonheyd overwonnen zijnde, nam haer tot ſijn vrouwe, hoewel datſe ſijn ſtiefmoeder was, ſonder de gedachteniſſe ſijns vaders aen te ſien. *Geta* was oock in ſijn leven van wreede manieren, onkuyſch, gulſig, en des broeders laſteren navolgende, gelijck in *Dion* te ſien is, alwaer hy ſeyt, *deſe Severi ſoons Baſſianus en Geta, zijnde uyt de tucht hares meeſters Plautiani, vingen aen, alles na haer welgevallen te doen, de vrouwen oneerlijck te handelen, de jongens te ſchenden, met onrecht geld te verſamelen, ſich met ſchermers en wagenaers te vergeſellen, en malkanders ondeugdlijcke voetſtappen nae te treden.* Hier over ſeyde *Spartianus* dat ſchier geen groot man, goede en nutte kinderen, die hem gelijck waeren, hadde nagelaten; en dat het veel beter ware geweeſt, dat eenige ſonder kinderen waren geſtorven; en dit ſeyd hy niet alleen, ten aenſien van de natuyrlijcke vaders, maer oock van de vaders der aenneminge, als van *Auguſtus* die *Tiberium*, en van *Trajanus* die *Adrianum* naeliet: Veel beter ſoudemen dit na *Tiberius*, van *Claudius* geſeyt hebben, die welcke *Nero* tot een kind aennam, twee booſe en ſchandige Keyſers geworden zijnde door aenneminge. Ten welcken aenſien *Adrianus* ſeer goed was, een kloeckmoedig, dapper krijgsman, die ſeer veele overwinningen verkreeg. De *Adoptie* die *Auguſtus* dede aen *Tiberium*, daer toe wierde hy gedrongen, ſoo

door't

door 't overlijden van ſijnen ſoone, als door de moeylijckheyd van *Livia* ſijn huyſvrouwe, die moeder was van *Tiberius*, wiens quade zeden *Auguſtus* anderſins wel bewuſt waren. De wreede manieren van *Nero*, willen eenige, dat in 't begin, ſoo niet bekent waren, ſulx datmen in ſijne jonckheyd een goet gevoelen van hem hadde, nemende in de vrye konſten ſeer toe. Vertoonde ſich ſeer meelydig en ſachtſinnig, en wanneer hy het vonnis van eene, die ter dood was verweſen, onderſchrijven ſoude, ſeyde hy, al ſuchtende, *utinam neſcirem literas*, och dat ick koſte leſen noch ſchrijven. Doch hoe hy dit van herten meende, getuyght ſijn meeſter *Seneca* in 't boeck *de Clementia* of ſachtſinnigheyt. Maer nae de eygen uytwijſinge ſijns levens, wierde hy nae vijf jaeren ſijnder regeeringe geheel onbarmhertig. Van welcke vijf jaeren, de ſeer lofwaerdige Keyſer *Trajanus* ſeyde, dat niemand beter als *Nero* hadde geregeert: geduyrende dieſelve, ſoude een yder met hem zijn bedrogen geweeſt, en hem, meer als willig, hebben aengenomen, doch *Claudius* lette op geen bedrogh, maer nam hem aen op 't aenhouden van *Agrippina*, die hy beminde. En hoewel het van nooden is datmen eerſt eenige mudden ſouts met yemand eere, aleermen hem kenne, nadien het alſoo ſwaer is, een ander, als ſich ſelve te kennen, niet te min ſoo heeftmen geſien dat de Keyſers gemeenlijck in haere aenneminge een goede verkieſinge hebben gedaen. *I. Cæſar* dede een goede verkieſinge als hy *Auguſtus* aennam. Goed was de verkieſinge van *Nerva*, die *Trajanus* Adopteerde of aennam: van gelijcken was de verkieſinge van *Trajanus*, hoewel *Spartianus* dat alſoo niet toeſtaet, met *Adrianus*. Goed was de verkieſinge van *Adrianus* met *Lucius Verus*, die ſchoon van weſen en vol Koninglijcke ſtatigheyd was, verciert met geleertheyd en groote welſprekentheyd, volmaeckt van verſtande, doch ſwack van lichaem, 't welck *Adrianus* oock ſeer wel bekent was, waer over hy dickwils ſeyde, *de goden ſullen ons deſen ſlechts op de wereld vertoonen, maer niet lange laten blyven.* En als hy daer nae was overleden, riep hy klagende, *Och hoe hebben wy op ſoo een krancke muyre geſteunt?* en daer door verlooren vier duyſent Sextertien, die wy aen 't volck en aen den ſoldaeten tot een vreugdefeeſt, over deſe Aenneminge, hebben vereert. Drie andere die van *Adrianus* waren Aengenomen, zijn oock goed geweeſt, als wanneer hy *Marc. Antoninum*, *Pium* en *Marc. Aurelium* aennam, ſeer waerdige Keyſers: een rechte ſoon van de voorgeſeyde *Ceionii*, die op eenen ſelfden wagen met *Marco Aurelio*, ſijnen aengenomenen broeder, triumpheerde. Meer andere Aennemingen van geluckige verkieſingen ſouden wy hier by konnen voegen, maer alſoo geene te boven gaet de aenneminge van *Antoninus Pius* en van *M. Aurelius*, ſoo willen wy 't daer by laten, en komen totte uytleginge vande beeldeniſſe.

De *Folica* ſeggen eenige dat duyſtere roetachtige verwe heeft, andere dat hy uyt den witten ſiet, andere dat hy is deſelve vogel *Herodius*: En deſen ſchrijven zy oock natuerlijcke dingen toe, die d'ander heeft, maer ſoo de *Folica* een kuyf op 't hooft heeft, gelijck *Plinius* ſeyt, en ſoo de *Herodius* een valck is, gelijck *B. Anglicus* ſeyt, ſoo konnen het geen eenderley vogels zijn, want de valck heeft geen kuyf, en deſe *Folica*, zijnde een watervogel, ſoude ſich ontrent de meeren en ſtilleſtaende wateren houden, gelijck *Ariſtoteles* ſeyt; doch hier van is verſcheyden gevoelen, als dat het een ſoorte van valcken ſoude weſen als ſperwers, havicken &c. Andere ſeggen dat het een duycker, een meeuw of waterhoen ſoude weſen. *Alb. Magnus* wil dat de *Folica* een ſwarte waetervogel zy, die vermaeck heeft in onweer, en daer onder in de zee ſpeelt en ſwemt, wijckt niet van ſijn geboortplaetſe, heeft groote voorraed in ſijn neſt, is gaſtvry en deelt andere vogels daer van mede. Te Romen ſoo word dit een watervogel, *Fulica* geheeten, die duyſterafchgrau is, met een ſwarte nebbe, de pooten als eyndvogels, 't hoofd ſwart, ſonder kuyf of gekrulde kam.

De *Oſſifraga* weſende een geſlacht van Arenden, beenbreker geheeten, is oock by *Mathiolum* afchgrau afgemaelt. *Ariſtoteles* ſeyt datſe afchverwig, witachtig en licht hemelsblau is, grooter als een Arent, waer van verſcheyden gevoelen is. De Cardinael *Damianus* ſeyt, door 't getuygnis van *Plinius* en *Ariſtoteles*, dat de *Fulica* en *Oſſifraga* eenderley natuere hebben: want als de Arent hare jongen wreedelijck van hare vaderlijcke erfnis heeft verjaegt, dan neemt zy dieſelve aen,

door

door een moederlijcke Godvruchtigheyd, en ſteltſe tot mede erven neffens hare kinderen. Door ſoodanige godsdienſtige natuere is de *Fulica* of *Oſſifraga* een Sinnebeeld van de *Adoptie* of Aenneminge, die by de Romeinen ſeer in ſwang was, als mede d'opvoedinge van ander luyden kinderen, die niet waeren in voogdyſchap, noch in *Adoptie*, maer waren gehouden als eygen kinderen, en gaven aen dieſelve de geſlacht-naemen van haer huys, gelijckmen in vele opſchriften by *Smetio* kan nae ſien. Ia het quam ſoo verre, dat zy de voetſterkinderen tot hare erven en geſlacht-naemen opteeckenden, gelijck mede in de opſchriften is te ſien. En daerom houd de beeldniſſe van de *Adoptie* de rechterhand aen den hals van een aengenomen Iongeling, weſende de omarminge een teycken van vriendlijck onthael en omhelſinge.

Dion ſeyt dat de Aengenomene aennam de bynaeminge des aennemers, doch behielt eene van ſijn vorige naemen, maer eenigſins verandert. Hier van kan men overvloedige getuygeniſſen vinden, gelijck *Cajus Octavius*, zijnde *Auguſtus*, die van *Iulius Cæſar* was aengenomen, wierde genaemt *Cajus Iulius Octavianus*. En *Tiberius Claudius Nero*, aengenomen van *Octavianus*, wierde genaemt *Tiberius Iulius Octavianus*, ende veele ontallijcke meer, te lang om verhaelen.

ADOTTIONE nae de Medaglien van den Heer *Giovan. Zaratino Caſtelini.*

TWee beeldeniſſen in lange tabbaerden, die de rechter handen hebben te ſamen gevoegt, door de eendrachtigheyd dat twee geſlachten ſich te ſamen voegen, komende de aengenomene ſoone in 't geſlachte van die, die dieſelve aenneemt. Daer is een Medaglie van ſilver van den Keyſer *Hadrianus* die van *Trajanus* is aengenomen, met deſe opſchrijvinge.

IMP. CÆS. TRAIAN. HADRIAN. OPT. P. F. AVG. GERM. DAC. PART. HIC DIVI TRAIAN. AVG. P. M. TR. P. COSS. PP. *Adoptio.*

Deſe omſchrijvinge vindmen in een ander medaglie met een overeyndſtaende beeldeniſſe, en de handen om hoog, met het woord *Pietas*, want een ſoone aen te nemen is een werck van Godvruchtigheyd. *Adrianus* de Keyſer bekend in deſe medaglie de weldaed van ſijne Aenneminge, door de goedaerdigheyd van *Trajanus* die hem hadde aengenomen. De geſeyde t'ſamenvoeginge der handen, is een ſinteycken van de eendracht, gelijck mede de Godvruchtigheyd een beeld is van de aenneminge. En ſoo wel de Eendracht als de Goedaerdigheyd zijn bediedſels van de aenneminge. Dit is te ſien inde medaglie van *Paulus Æmilius Lepidus*, aengenomen van den vader *Marcus Lepidus Triumvir*, op welckers averrechtſche zyde ſtaet een hoofd van de Eendracht dat behult is, waer op *Fulvius Urſinus* deſe uytlegginghe maeckt. Wy hebben dickwils daer op gelet dat tot bereeckenis van de aenneminge men op d'oude penningen de Eendracht geſtelt heeft en de goedaerdigheyd. Nu *Paulus Lepidus* is aengenomen by den vader van *Marc. Lepidus Triumvir*, en uyt den name *Æmilii Pauli*, wierde hy genaemt *Æmilius Lepidus*.

GRATIA. *Aengenaemheyd.*

EEn ſchoon lachend maeghdeken, in een ſeer fraey cierſel, weſende gekroont met *Iaſpis* en koſtelijcke geſteenten, hebbende de handen ſeer aerdig gevat, om een boſſel Rooſen ſonder doornen, van verſcheyden verwen, om die ſeer bevalligh in 't wilde weg te werpen, hebbende een ſnoer peerlen om den hals.

De *Iaſpis* word voor de Aengenaemheyd geſtelt, gelijck de natuerkondigers daer van verhaelen, datmen den *Iaſpis* by ſich dragende, gunſte by den menſchen verkrijgen ſal.

Dit ſelve bereyckent oock de Rooſe ſonder doornen en de peerlen, diewelcke door een ſonderlinge en verborgen gave der natuere, uytblincken en aengenaem zijn. Inſgelijx is oock de Aengenaemheyd in den menſche een ſonderlinge bevalligheyd, die de gemoederen totte liefde treckt en beweegt, baerende alſoo heymelijck verbindtnis en goedwilligheyd.

ELEMOSINA. *Aelmoeſſe.*

EEn vrouwe van een ſchoon opſicht met lange en deftige kleederen, hebbende 't aengeſicht met een ſluyer bedeckt, want die geene, die de Aelmoeſſe doet, behoort

niet te ſien aen wien hy die doet, en die deſelve ontfangt behoort niet te onderſoecken van wien of van waer dieſelve komt.

Zy heeft bey de handen onder het kleed verborgen, 't geld uytreyckende aen twee kinderkens die onder haer ſyde ſtaen, hebbende op 't hoofd een ontſteken lantaerne met een olijfkrans omwonden, daer de vruchten en bladers aenhangen.

Aelmoeſſe is een werck van liefde en barmhertigheyd, waer door wy de arme te hulpe komen in 't herbergen, ſpijſen, kleeden, beſoecken, verloſſen en begraven.

De verborgen handen onder 't kleed bedieden 't gene *Matthæus* 6 verhaelt: *Laet u ſlincker hand niet weten wat u rechter doet.* En het ander gebod ſeyt: *Doet u aelmoeſſen in 't verborgen, en u Vader die 't ſiet &c.*

Het aengeſteken licht vertoond, dat gelijckmen een licht ontſteeckt ſonder verminderinge van 't ander, dat het oock alſoo in de bedieningen van de aelmoeſſen was gelegen, want God gedooght niet dat yemand van ſijne middelen ſoude werden vermindert, maer hy vergelt het weder mildelijck met hondertvoudige winſt.

De olijfkrans op 't hoofd betoont die barmhertigheyd die den menſch tot aelmoeſſen beweegt, wanneer hy ſiet dat een arm menſch dat ſelve noodig heeft. Daerom vergelijckt *David* dieſelve by eenen vruchtbaeren wijnſtock in 't huys des Heeren. En *Heſichius* van *Hieruſalem*, uytleggende de plaetſe *Levitici* van de uytgeſtorte olie, ſeyt dat het de Aelmoeſſe is.

CREPUSCULO DELLA MATINA.
't Aenbreken of kriecken van den dageraed.

EEn naeckt kindeken uyt den bruynen, hebbende vleugels aen de ſchouderen van gelijcke verwe, ſtaende vaerdigh om hoog te vliegen, hebbende op den top van't hoofd een groote klaerlichtende ſterre, in de ſlincker houd het een omgekeerde waeterkruyck, waer uyt kleyne druppelen waeters vallen. Metre rechter hand houd het een ontſteken fackel, nae achteren om leeg gekeert; in de locht ſal een ſwalu vliegen.

De dageraed, ſoo *Bocatius* ſeyt, is een twijfeling, als of men nae den dag raeden ſoude, en of dat deel van den tijd, totte voorgaende nacht of totte aenkomende dag te rekenen zy, weſende d'een ſoo nae als d'ander. Hierom word het bruyn geſchildert.

Een gevleugelt kind ſullen wy vertoonen, zijnde als een deel van den tijd, om uyt te drucken de ſnelligheyt dieder tuſſchen beyden komt, en die oock haeſtig vergaet.

Het opvliegen vertoont, dat het kriecken van den dag aenkomt, en dat door de witigheyd die in 't Ooſten verſchijnt.

De groote en helblinckende ſterre, die op 't hoofd ſtaet, word *Lucifer*, dat is Lichtdraeger, geheeten. En daer door gaven de Egyptenaers het aenbreken van den morgenſtond te kennen. En *Petrarcha* willende vertoonen dat deſe ſterre voor 't kriecken van den dag komt, ſeyt aldus:

Gelijck dees lieve ſterre ſtaet,
In 't Ooſten eer de Son opgaet.

Dat het kleyne warer druppels uyt de kruycke giet, bediet dat het ſelve geſchied des ſomers door den dauw, en des winters door den vorſt en rijpe, waer over *Arioſto* aldus ſinght:

Zy bleef ter ſchuyl en 't looſe dier,
Olympia *verſliep ſich hier,*
Ter tijd Auroras *gulde radt,*
Haer kille rijp op d'aerde ſpatt,

De

De brandende omgekeerde fackel vertoont, dat het Aenbreken van den dageraed een voorbode van den dagh is.

Het ſwaluken plagh, in 't aenbreken van den morgenſtond, ſijn droeve wee te ſingen, gelijck *Dante* in ſijn *Paradijs* ſeyt:

Op d'uyre als de ſwaluw klaegt,
Waer van zy 's ochtens rouwe draegt,
Miſſchien noch 't droeve wee gedachtig.

Waer over oock *Anacreon* in ſijne Griexſche dichten, de ſwaluw aldus aenſpreeckt:

Wat ſtraf verdiendy weeldrig dier!
Met al u tjilpen en getier?
Wat Tereus *certijts is geſchiet,*
Dat ſal oock weſen u verdriet.
Kieſt een van beyden, my niet part,
Of dat ick beyd u vleugels kort,
Of dat ick ſny dat dertel lit,
En hael de tong uyt u gebit,
Op dat ghy 's ochtens op u beurt,
Niet meer mijn ſoete droomen ſteurt.

CREPUSCULO della SORA. *'t Aenbreken of kriecken van den nacht of avond.*

EEn kindeken als't voorgaende poeſelig bruyn, om laeg nae 't weſten vliegende, hebbende op 't hoofd een groote klaerblinckende ſterre, en ſal in de rechter een pijle houden als of hy daer mede wilde werpen, en 't ſchijnt datter alreede veel andere in de locht zijn, die hy alreede heeft geworpen, en om laeg vallen; mette ſlincker houd hy een vleermuys met ontſlagen vlercken.

Het om laeg vliegen nae 't Weſten, bediet het Aenbreken van den avond: en de ſterre die hy op 't hoofd heeft, word van de Egyptenaers *Heſperus* genaemt, diewelcke verſchijnt nae het ondergaen van de ſonne. De pijlen, als geſeyt is, bedieden de dampen, die door de kracht der ſonne om hoog getrocken zijn, diewelcke van ons vertreckende, en deſe dampen niet hebbende dat haer ophoud, ſoo vallen zy weder om leeg, en na dat dieſelve grof of ſwaer zijn, ſoo beſchadigen zy meer of min, nae den tijdt, en nae dat de plaetſen vochtig, of al te kout, of te heet, of te hoog, of te laeg zijn.

't Houd een vleermuys met opgeſlagen vlercken in de ſlincker hand, als een dier dat eygen is, ontrent deſe tijd te vliegen.

INVOCATIONE. *Aenroepinge.*

EEn vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een vlamme viers, en een diergelijcke vlamme gaet oock uyt haeren monde.

De Aenroepinge geſchiet, met groote begeerte, nae de Godlijcke hulpe, roepende en verlangende.

Daerom wordſe bequaemlijck met twee viervlammen geſchildert, waer van d'eene uyt den monde, en d'ander boven uyt den hoofde komt; alwaer vertoont word, dat de waerachtige en noodige Aenroepinge, niet alleene beſtaet in de ſtemme, maer oock in 't voornemen des gemoeds, waer uyt men billijcke ſaken van God verſoeckende, dieſelve vaerdig en lichtlijck van de Godlijcke goedertierenheyd ſal verkrijgen.

AUTORITA o POTESTA. *Aenſien of Ontſagh.*

EEn ſtatige vrouwe, die op een Koninglijcke zetel ſittende, met koſtlijcke geſtickte, geborduyrde kleederen, vol edelſteenen, geciert is, mette rechter hand twee

ſleutels oplichtende, heeftſe in de ſlincker een ſcepter, van d'eene ſyde een deel boecken, en van d'ander ſyde verſcheyden wapenen.

Zy word een bedaegde vrouwe afgebeelt, om dat een rijp ouder, eygentlijck Aenſien by ſich heeft. Waer over *Cicero* in ſijn boeck van d'ouderdom ſeyt, *Het hoogſte van d'ouderdom is aenſienlijckheyd*, en voegter by, *het eerwaerdige ouderdom heeft inſonderheyd ſulck aenſien, dat die meer is als alle welluſten*: en dat voornaemlijck door de wijsheyd en ervaerentheyd, die daer in word gevonden. *Iob* ſeyt in ſijn XII cap. *by den Voor-vaderen is de wijsheyd en kloeckheyd van veele jaeren.* Waer uyt het geſchied, dat de Iongelingen om te gehoorſamen, en de Oude om te gebieden, geſtelt zijn, gelijck *Plutarchus* verhaelt.

Zy word ſittende afgemaelt, want het ſitten is den Princen en Magiſtraeten eygen: En hier door wort het Ontſagh en Aenſien, en te gelijck de ruſte en geruſtheyd des gemoeds vertoont, want die dingen, dieweicke ontſagh en ſtatigheyt vereyſchen, behooren niet gehandelt te worden, ten zy met rijpe ſittinge en beraet, gelijck de Rechters, en diewelcke macht hebben om te beſluyten, vry te ſpreken, of veroordeelen, haere uytſpraeck niet wettlijck kan werden uytgevoert, ten zy datſe ſitten; gelijck de wetten getuygen 2 § *in bonorum ff. quis ordo &c.*

Zy word met een koſtel en blinckend kleed geciert, want ſoodaenigh zijnſe, die daer macht hebben boven andere, in 't aenſien der menſchen: En ſoo betoonen, boven dat, de kleederen en koſtle ſteenen, eere en aenſien, in die geene, dieſe dragen.

De ſleutels betoonen het Aenſien en de geeſtlijcke macht, gelijck *Chriſtus* ſeer wel betoont, wanneer hy, daer door aen *Petrus* het opperſte aenſien gaf, ſeggende Math. 16, *Ick ſal u de ſleutelen des hemelrijx geven &c.*

Zy houd de ſleutels in de rechter hand, want de geeſtlijcke macht is de voornaemſte en edelſte boven alle andere, gelijck de ziele edelder is als het lichaem.

Zy houd de rechter hand met de ſleutels ten hemel gekeert, om te vertoonen *dat alle macht van God is*, gelijck *S. Paulus* ſeyt, daerom vermaent hy, *dat alle ziele der voornaemſter macht ſal onderdaenigh zijn*, Rom. XIII.

De ſcepter in de ſlincker hand, betoont de wereltlijcke macht en aenſien, gelijck een yder bekent is. En de boecken en wapenen die ter ſyden leggen, om deſe beeldenisſe noch al gemeender te maecken, betoonen in 't eerſte het aenſien der ſchrifture en der geleerden, en het ander de wapenen, diewelcke aen de ſlincker ſyde geſtelt werden nae de ſpreueke van *Cicero*: *Cedant arma togæ*, dat is: *Laet de wapenen voor de geleertheyd wijcken.*

TERRÆ MOTO. *Aerdbevinge.*

DE Aerdbevinge ſoude men konnen vertoonen, door de beeldeniſſe van een man, die de wangen opgeblaſen hebbende, 't gelicht ſeer wreed en duyſter draeyt, ſchijnende met groot geweld, uyt een hol of uyt een ſpleet van d'aerde, op te rijſen, hebbende de hoofdhayren lang en in 't wilde.

Men ſoude het geheele aerdrijck rontom, geborſten konnen maecken, de boomen uyt der aerde geworpen, en de wortels daer van om hoog gekeert.

De Aerdbevinge is een ſchrick die de aerde doet, uyt oorſaecke van haere verheffinge, die door ſeeckere winden in haer ingewand

gewand genepen zijnde, soo soecktse hier en elders uytkomste te vinden, openende sich selven een baene of straet om met groot geweld uyt te barsten.

IDOLOLATRIA. *Afgoderye.*

EEn blinde vrouwe, geknielt, sittende met een wieroock vat in de hand voor eenen koperen stier nederkniclende.

Afgoderye is een dienst, die men den creaturen bewijst, daer men dieselve Gode schuldig is.

De knielinge op der aerden is een werck en teycken van Godsdienst, door de welcke men doet bekentnisse van nedrigheyd en ootmoedigheyd, ten aensien der grootheyd Gods, diewelcke alleen de machtigste is in sich selve: en is alleen die geene, aen wien eygentlijck de aenbiddinge moet geschieden, door de reden die wy in de beschryvinge van 't Gebed sullen verklaeren.

Het wieroock vat, dat een aengenaeme reuck uytwerpt, daer door word te kennen gegeven, dat wanneer het recht ingestelt en gebruyckt word, dat daer door verstaen word; dat gelijck de goede reuck om hoog stijgt, alsoo gaen oock de oprechte gebeden tot God, maer niet die door Afgoderye worden gedaen.

De metaele stier, word voor de geschapene dingen genomen, 't zy datse door de natuyre of konst gemaeckt zijn: want voor dieselve heeft de blindheyd des volx sotte-lijck soodanige eere bewesen, die God alleene toekomt. Waer uyt alsdan de naeme van Afgoderye is voortgekomen, 't welck is te seggen, de aenroepinge van den valschen Godsdienst.

EMULATIONE. *Afgonst, Prickel tot eere. Strijd om leer, is prickel van eer.*

EEn vrouwe die een schalmeye in de rechter hand houd, en in de slincker een eycken krans, met een palmtack met quispels en lovers geciert, en voor haere voeten plockhayren sich twee haenen.

Hesiodus bewijst in 't begin van sijn boeck van de wercken en daegen, dat de prickel tot eere en een goede naeme, seer loffijck is, aengesien door soodaenigen strijd, de deugdsaeme oock strijden met die geene, die neffens haer loopende, wat schijnen voor uyt te winnen. De meeninge *Hesiodi* is dusdaenig:

D'een buyrman draegt den andren haet,
Om dat het d'een wat beter gaet:
D'een Smit den andren Smit benijt,
D'een Backer doet den andren spijt.
D'een Beed'laer d'ander is verdriet,
De Speelman acht den Pijper niet.

Hier uyt komt het spreeckwoord: *Figulus Figulum odit, 't is d'eene Beed'laer leet dat d'ander voor de deure staet.* En dit sietmen doorgaens onder alle konstnaers van eenen handel, hoe deugdig oock dieselve zijn, dat d'eene den anderen haet. Daerom siet men dagelijx dat de studenten des anderen werck verkleynen en lasteren, want sy benijden het goed geruchte van hare deugdelijcke landsluyden; en 't geburt dickwils, dat zy die geene, nae haer dood, prijsen, die zy, by haer leven, hebben veracht: zijnde de student beweegt, en dat door een sekere eergierige nijdigheyt van eere, die in hem verweckt is, door den prickel van een heerlijck gerucht; begeerig zijnde om alleen uyt te munten door de hoogheyd, en voor d'opperste boven alle andere

gehouden te worden; en ſoo ſlooft en pijnt hy ſich af, om te geraecken, jae boven te komen, alle de teyckenen van volmaecktheyd.

't Hierogliphiſch beeld van 't goed gerucht, is de Tromper, bediedende vermaertheyd en een goede naeme, ſeyt *Pierius*, want dieſelve moedigt den ſoldaeten en weckt ſe op van den ſlaep. Inſgelijx doet oock de Trompet van een goed geruchte, want zy weckt de deugdlijcke gemoederen op van den ſlaep der luyheyt, en maeckt datſe altijt op den ſchildwacht ſtaen, zijnde vrywillig, alleen om een goede voortgang te doen in haere oeffeningen tot een eeuwige naeme en eere. Van gelijcken doet oock de Trompet, die de gemoederen der ſoldaeten ontſteeckt, en doetſe nae den krijg vlammen. De Trompet van een goed gerucht en eere, ontſteeckt mede de gemoederen tot een prickel van de deugd. Waer over *Plutarchus* aldus van de zeedelijcke deugd ſeyt, *de Wetgevers verwecken in de ſteden eergierigheyt en afgonſt, maer tegens vyanden gebruyckenſe trompetten en fluyten, om den vlam der gramſchap en begeerte van te vechten, te ontſteecken*: En voorwaer ſoo iſſer geen ſake die de gemoederen totte deugd meer ontſteeckt als de trompet van lof en eere: en dat inſonderheyd in den Iongelingen.

De krans en de palm geciert met quiſpels, is een beeld van de belooninge der deugd, waer door de deugdſame in geduyrige ſtrijd en afgonſt ſtaen.

De eyckekrans was in 't ſchouſpel van Romen, een beeld van de belooninge der deugd, en waeren de Redenaers van de Latijnſche en Griexſche Proſa, de Muſiciens en de Poëten daer mede gekroont, gelijck *Martialis* ſeyt. Ick ſou dit konnen beveſtigen met 'et opſchrift van *Lucius Valerius* dat hy van ſijn dertiende jaer te Romen onder de latijnſche Poëten is gekroont geweeſt, inde kamp van *Iupiter Capitolinus*, die van *Domitianus* was ingeſtelt, gelijck *Suetonius* verhaelt. En hoewel in 't opſchrift de eycken kroone niet word uytgedruckt, niettemin magmen dit anders niet verſtaen, want in den ſtrijd van *Iupiter Capitolinus* wierden de overwinners met eycken blaeders gekroont.

Van de Cytherſpeelders ſeyt *Iuvenalis*: Pollio *verwacht de Capitolijnſche eycke kroon*, en de *Hiſtrioni* of kamerſpeelders mede, gelijck in het opſchrift van *Panuinus* blijckt.

De palm en krans die met quiſpels is geciert, was oock de belooninge die aen de eerſte overwinnaers wierde gegeven; maer de tweede kregen de krans mette quiſpels niet, gelijck *Scaliger* ſegt uyt *Auſonius*. Alhoewel de kranskens waeren kleyne boſſelkens van witte wolle, gelijck *Feſtus* ſeyt. Maer men vindt oock, dat de kranskens van veele genomen worden datſe van goud en ſyde ſijn gemaeckt geweeſt. Daer over leeſtmen by *Alexander* van *Alexandro*, dat de Italianen de quiſpels alleen van goud vereerden. En *Sidonius* de Poëet ſeyt, *Palma ſerica*, dat is een Palm, met knopen en quiſpels van ſyde geciert. Leeſt *Scaliger* en *Turnebus* over deſe plaetſe, alwaer zy deſe palmen en kranskens met quiſpels aen de eerſte overwinners geven. Wy hebben dan deſe geſtelt tot een teycken dat de *Emulatie* of Afgonſt ons prickelt totte hoogſte eere, en tot het verkrijgen van de opperſte belooningen.

De haenen die ſich te ſaemen plockhayren, dienen tot een beeld van Afgonſt en prickel tot eere. *Chryſippus* ſtelt ons de Afgonſt en ſtrijd der haenen tot een prickel van dapperheyd. *Themiſtocles* moedigde ſijne ſoldaeten tegens de Barbaren, door 't gevecht van twee haenen, anders nergens om, dan om daer door de overwinninge te verkrijgen. Waer over oock die van *Athenen* alle jaeren twee haenen, in haere openbaere ſchouwſpeelen deden vechten, tot een prickel van eere, gelijck *C. Rhodiginus* verhaelt. *Plinius* ſeyt in ſijn x cap. dat die van *Pergamo* alle jaeren een ſchouſpel van haenen toeſtelden, als oft kampvechters waren. En *I. Pollux* ſeyt, dat de Barbaren twee vechtende haenen in haere medaglien ſneden, zijnde een beeld van Afgonſt, ſtrijd en prickel van eere.

EMULATIONE. *Afgonſt van eere, of prickel.*

EEn ſchoone, jonge vrouwe, met naeckte armen en blonde hoofdhayren, gekruld, met aerdige locken geciert, en een ſchoon hulſel op 't hoofd. De kleederen ſullen beknopt en groen weſen, ſtaende vaerdig om te loopen, hebbende de voeten gevleugelt, en in de rechter hand ſal zy een ſpoore, of een doorne bos hebben.

De Afgonſt, na *Ariſtotelis* meeninge, is een ſmerte,

ſmerte, die welcke doet, dat wy ons laeten voorſtaen eenige eere of goed in yemand te konnen ſien, die met ons van gelijcke aert en natuere is, en waer toe ons mogelijck dunckt, dat wy oock konnen geraecken: en deſe droef heyt komt daer van niet, dat hy die eere of dat goed niet heeft, maer om dat hy dat ſelve oock wil hebben, en hy heeftet niet.

Iong word zy geſchildert, om dat de Afgonſt meeſt in jonge luyden heerſcht, weſende alſdan ſtoutſt en kloeckmoedigſt.

De blonde en gekrulde hoofdhayren zijn de gedachten die de Afgonſtige jonge luyden totte eere prickelen.

Het groene beknopte kleed, bediet de hope om 't geene te bekomen dat men begeert.

De naeckte armen en gevleugelde voeten, en het bewijs van 't loopen, bedieden de vaerdigheyt en ſnelligheyt, iſſet niet om voorby te loopen, ten minſten om ſich, die met een loflijcke en deugdige aert geciert zijn, gelijck te ſtellen.

De ſpooren, daer van ſeyt *Cavalcante* in ſijne welſprekens konſt; de Afgonſt is een ſpoore, die dapper prickelt: en weckt niet alleen de quaedaerdige op nae anderer luyden goed en welvaeren, gelijck als de nijdige: maer zy drijft oock de goede en fraeye verſtanden voort, om te verkrijgen 't geene zy in anderen ſien, dat haer ſoude mogen ontbreecken. Hierom ſeytmen, *dat de afgonſtige deugd haer ſpooren heeft gegeven. Stimulos dedit æmula virtus.*

INDULGENTIA. *Aflaet*, nae de uytbeeldinge van *Antonius Pius.*

EEn ſittende vrouwe met een ſtock in de ſlincker hand, die zy een weynig voor uyt ſteeckt, in de rechter hand houtſe een ſchotel, waer mede zy eenige dingen uytreyckt.

Zy hout den ſtock van haer af, want de Aflaet keert de hardigheyt der ſtraffe van haer af, en reyckt den ſchotel uyt door mildadigheyt, die zy doet als door een godlijcke mogentheyd.

INDULGENTIA van *Severus.*

Cibele word getoornt op 't hoofd afgemaelt, ſtaende op eenen leeuw, houdende in de ſlincker hand een ſpieſſe, en metre rechter een blixem, die zy ſchijnt weg te willen werpen, en niemand te beſchadigen, metre letteren *Indulgentia Auguſtorum.*

INDULGENTIA *Gordiani.*

EEn vrouwe ſtaende tuſſchen een leeuw en ſtier, want de Aflaet betemt de dieren, en de wreede gemoederen. Of de Aflaet verſoet de hardigheyt.

OFFESA. *Aenrandinge, beſchadinge, ongelijck.*

EEn lelijcke vrouwe, wiens kleed roeſtachtig ſal zijn, geheel met tongen en meſſen, houdende met beyde handen een roer, als of zy wilde ſchieten: op der aerde ſtaen twee honden, die een yſere vercken willen aenranden, 't welck om ſich te verweeren tegen den aenval der honden, ſich als in een kloot geeft, en ſijn ſcherpe borſtels vertoont, waer op zy haere tanden bloedig bijten.

Aenrandinge of beſchadiginge is een onrechtvaerdig ſtuck, met voorweeten gedaen en met opſet, om den perſoon aen te randen, die daer door, tegens ſijnen wille, ſchade lijd. En *Ariſtoteles* verhaelt dat de beſchadiginge anders niet is, als om een ander, buyten 't geene de wetten bepaelen, vrywilligh ongelijck te doen.

Daer zijn veele quetſingen, waer mede men, ſoo veele 't recht aengaet, dat ſelve overtreet: maer wy verſtaen hier te ſpreken van ſoodaenige, die een ander beleedigen, 't zy met woorden of wercken.

Zy word door een vrouwe afgebeeld, om eene te vertoonen, die eens anders eere quetſt, 't welck boven al een ſaecke is van ſeer grooten gewichte.

Lelijck iſſe gemaelt, om datter geene lelijckheyt is, die daer by is te vergelijcken, alſoo zy doet tegen 't geene dat recht en eerlijck is. Het roeſtige kleed druckt uyt, het quaed en ſchandelijck voornemen van den beſchadiger, dat den roeſt gelijck is, 't welck over al, waer men 't by leyt, ſchade doet, en andere dingen verteert.

De tongen en meſſen op 't kleed, bedieden dat de laſteraer, niet alleene met woorden, maer oock metter daed beſchadight: dan

dan alles wat niet nae het recht is, wordt onrecht geheeten, 't zy dat het met woorden of wercken geschiet. *Diogenes* vergelijckt de tongen by messen: want als hy eenen longeling oneerlijck hoorde snappen, seyde tot hem, *schaemdy u niet, dat ghy uyt een yvoren schede, een mes van loot treckt. David* seght: *haer tonge is een scherpsnijdend swaerd.* Zy houd met beyde handen een roer om een ander te beschadigen: Want men moet daer by verstaen, die geene, die daer vrywilligh beschadight, en niet by geval. Want by de ongerechte werckinge word de wille gebruyckt, die op 't eynde siet, doende vrywilligh leelijcke en quaede dingen. Dies *Augustinus* seyt: *Men moet daer op niet sien wat de menschе doet, maer uyt wat gemoed en wille sulx heerkomt.* De aenrandinge die de honden op 't yfere vercken doen, als geseyt is, vertoont dat de schaede, diemen door de gramschap doet, niet is de oorsaecke noch aenvangh van 't gene yemand door gramschap doet, maer die geene, die een ander tot gramschap terght. En daerom kan men daer van seggen:

Wie wil quetsen, word gequetst.

ARISTOCRATIA. *Adelregeeringe.*

EEn bedaeghde vrouwe in heerlijcke en eerlijcke kleedinge, sittende met groote aensienlijckheydt in een prachtige en rijcklijck gecierde zetel, hebbende op 't hoofd een gulden kroone, houdende in de rechter hand een bossel van te saemen gebonden roeden, met een Lauwerkrans omslingert; in de slincker hand sal zy eenen helm hebben, en aen d'eene syde leyt een becken, en een sack vol geld, edelsteenen, goude ketens en andere rijckdommen, van d'ander syde sal een byle leggen.

Aristocratia is een Regeeringe van Edelen, die van haer bestiert wordt door een gelijcke ordre, soo wel in de maniere van leven, als in de kleedinge, eenen ygelijcken, met gelijck gewicht den arbeyd en de eere, de schaede en 't profijt, toewegende: altijd het nutte, dat tot het gemeene beste behoort, beoogende, soo wel wat tot de geduyrige eendracht, als tot den aenwas van haeren staet behoort.

Zy word van bedaeghde ouder gemaelt, om dat daer in de oprechte volkomentheyt is, waer in zy alles, met oordeel, uytvoert, soo veel als de Regeeringe van de Republique of 't gemeene beste belanght.

Het geseyde kleed en 't sitten in een prachtige zeetel, vol groote Majesteyt, vertoont het voorstel van de Edelheyd van een persoon van hooge staet, die ook dieshalven met een gouden kroon, is uytgebeeld.

De bossel met te saemen gebonden roeden, drucken uyt, dat de Republique door de onderhoudinge en door een gemeene weldaet vereenight blijft. Waer over *Euripides* seght, *de inlandsche oorlogen plaghten onder den burgers te ontstaen, wanneer de stadt tweedrachtigh is.* Dies ook *Salustius* seght, *Concordia res parvæ crescunt, door Eendracht wassen kleyne dingen aen, en door tweedracht gaen groote dingen te gronde. Geen dingh,* seyt *Cicero* tot *Atticum*, *past een gerust burger beter, dan dat hy sich van burgerlijcke tweedracht onthoude.*

Zy houd een Lauwerkroone, om te vertoonen de belooninge die zy plagh te geven, aen die geene die de Republique dienst hadden gedaen, als mede, in 't tegendeel, in 't straffen van de overtreders, 't welck door den bijl die 'er ter syden leyt, word uytgedruckt. Waer over *Solon* seyt, *de Republique word door twee dingen onderhouden, te weeten door belooningen, en door straffe.* En *Cicero.* seght in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Geen huys noch gemeene beste kan bestaen, soo de goede daeden niet werden beloont, en de quaede gestraft. Solon* plagh te seggen, *dat die stad seer wel wierde bewoont, alwaer de deughdige mannen in eere en waerde wierden gehouden, en in 't tegendeel daer men de gewoonte heeft om de snoode te straffen.*

De helm die zy in de slincker hand houd, als mede het becken, de sack vol geld en andere rijckdommen, bedieden, dat sonder wapenen en geld, de Republique qualijck kan werden onderhouden: en dit vertoont mede, datmen het geld ook moet spillen, want om sijne vryheyd te bewaeren, soo moetmen geld noch goed spaeren; gelijck *Horatius* ook seght, *datmen om al het geld, sijn vryheyd niet moet verkoopen.*

POUERTA. *Armoede.*

EEn vrouwe als een Heydensche bedelaerster gekleet, met den hals gebogen, als of zy een aelmoesse begeerde, hebbende

bende een vogeltjen quickſteertjen op 't hoofd.

Valerianus verhaelt, wanneer de Egyptenaers een menſch, die in de uyterſte Armoede was, wilden afbeelden, ſoo maelden zy deſen vogel, om dat hy van ſich ſelve weynigh machts hadde, niet konnende ſijn eygen neſt maecken, en overſulx leyde hy ſijne eyeren in eens anders neſt.

De Armoede word als een Heydens' bedelaerſter gemaeckt, om datmen ter werelt geen olijcker gebroetſel, als deſe ſlagh van menſchen vint, hebbende noch goed, noch edeldom, noch aengenaemheyt, noch hope van eenige dingen, die een kruymken van deſe geluckſaligheyt mede brengen, weſende het doelwit van een burgerlijck leven.

POVERTA IN VNO CH' HABBIA BELL' INGEGNO. *Armoede in een treflijck verſtand.*

EEn qualijck gekleede vrouwe, die de rechter hand aen een groote ſteen, die op der aerde leyt, is vaſt gemaeckt. Houdende de ſlincker open en om hoogh, weſende dieſelve gevleugelt.

Armoede is een gebreck van dingen, die den menſche noodigh zijn, om 't leven te onderhouden, en om deughd te verkrijgen.

De vleugels aen de ſlincker hand bedieden de begeerte van eenige verſtandige armen, diewelcke nae de ſwaerwichtigheyt der deughd wel trachten, maer door haer eygen noodruftigheyt nedergedruckt zijnde, zijnſe gedwongen om veracht en onder het ſnoode volckjen verſchoven te blijven. En wort den Griecken den lof van de vindinge deſer beeldniſſe toegeſchreven. Waer van *Alciatus* aldus ſingt:

Mijn rechter druckt de ſteen, mijn ſlincker vleugels draeght,
Gelijck my d'een verlicht, noch meer my d'ander plaeght;
Ick koſt met mijn verſtand, door al de wolcken ſweven,
Ten waer my d'Armoe bracht tot een rampſaligh leven.

Anders.

Soo d'Armoe my niet had gekuelt,
Ick waer ock een doorluchtigh held:
Schoon of de vlugge ſlincke wil,
De ſteen van d'Armoe hout my ſtil.

POVERTA. *Armoede.*

EEn naeckte en magere vrouwe, die op een ſteyle rotſe ſit, zijnde aen handen en voeten gebonden, waer van zy de ſtricken, met haere tanden ſoeckt los te maecken, op de rechter ſchouder wortſe van een ſchaelbijter geſteken, hebbende verwarde hoofdhayren.

Wy beſchrijven alhier die Armoede niet, waer van by *Ariſtophanem* in zijn *Pluto* wort ghewagh ghemaeckt, te weten, daer hy die ſtelt, dat de Menſch ſoo veele heeft, als tot zijn onderhout noodigh is, ſonder datter eenigh overſchot is: maer wy beſchrijven d'Armoede der geener, die niet hebben om van te leven; en hierom is zy naeckt en mager met verwarde hayren geſtelt, zijnde op een rotſe met ſtricken gebonden, om dat de arme van 't gebruyck van veele dingen, die haer konden vermaert maecken, is berooft. Derhalven ſeyt *Gregorius Nazianzenus*, dat de Armoede een reyſe is, die veele tochten en handelingen verhindert, moetende de ſtricken mette tanden los maecken; en gelijckmen gemeenlijck ſeyt, *ſoo maeckt d'Armoede*

den menſch kloeck en liſtigh. Daerom ſeyt *Theocritus* tot *Diophantem*, dat d'Armoede alleen die geene is, die de konſten opweckt, want daer is een uytbeeldende prickel in dit dierken, dat wy ſchaelbijter of kever noemen.

POUERTA. *Armoede.*

EEn bleecke raſende vrouwe, in 't ſwart gekleet, gelijck *Ariſtophanes* verhaelt.

De bleeckheit worter geſtelt om datter dierte en benautheyt van lijftocht is, en waer dieſelve gebreeckt, doetſe de verwe en geeſt verlieſen.

Als raſende wortſe gemaeckt, of in een geraecktheyt van malligheyt; om dat een arm mans woorden en wercken voor ſotheyt gehouden werden, en men gelooft haer niet meer, als eene die buyten ſinnen is.

De ſwarte verwe, om dat die een boode des doods en van onaengenaeme dingen is, geeft hier te verſtaen dat de armoede, een verdrietige, laſtige, droeve en ellendige ſaecke is.

POUERTA DEL. DONT. *Armoede van gaeven.*

EEn vrouwe, diewelcke op een deel dorre tacken leyt uytgeſtreckt, met een deel vodden omhangen.

De drooge tacken drucken het weſen van een perſoon uyt, diewelcke in deſe werelt armelijck leeft, en nergens voor geacht wort, konnende deſe geen vruchten anders van ſich ſelf geven, als alleen om te branden; dat is om gebruyckt te werden, nae 't welbelieven, en nae de naerſtigheyt van andere luyden. Derhalven ſoo worden de arme in alle gevaer van den Staet, en in alle ſwarigheyt van 't Rijck, en alle moeylijckheyt der ſteden, voor aen in de ſpitſe geſtelt, en in groot gevaer haeres levens. Hierom ſeyt *Virgilius*:

De Armoe dringht midden in 't gevaer.

Armoede van geeſte ſoeckt onder de Saligheden.

ASTUTIA INGANNEVOLE. *Arghliſtigheyt, Bedrieghlijcke liſtigheyd.*

EEn vrouwe met een voſſe-vel gekleet, weſende roſachtig, hebbende eenen aep onder den arm.

De loosheydt of ſchalckheydt, gelijck *D. Thomas* ſeyt, is een ſnood ſtuck van ſoodanige, die om 't geene hy begeert te verkrijgen, ſich behelpt met middelen die onbetaemlijck zijn: Daerom is zy met het voſſe-vel gekleet, om dat dit dier het looſte is van allen: gelijck *Æſopus* in ſijne fabulen dickwils verhaelt. *Ariſtoteles* ſeyt oock in ſijn dierboecken, dat de aep het doortrapſte dier is.

Het roſachtige vel, wort nae de geſichtkenninge van *Ariſtoteles*, voor de loosheyt genomen: want de opſiedingen baeren altijt nieuwe gedrochten in de ziele, want het bloed werckt even het ſelve in den menſche, als het vier in de werelt doet: 't welck altijt in de beweginge ſtaende, verteert het alle dingen, die verteerlijck zijn, wanneer die in 't vier worden geleyt.

DEBITO. *Banckerot, Schuldenaer.*

EEn treurigh en ſwaermoedigh Iongman, met geſcheurde kleederen, en een groen bonnet op 't hoofd, hebbende aen de armen en beenen yſere boeyen als ronde ringen, en in den mond een korfken, met een lerp of geeſtel

geeſſel in de eene hand, alwaer aen 't eynde loode balletjes ſullen zijn; leggende een haeſe voor ſijne voeten.

Deſe beeldniſſe is ten deele vertoont uyt natuerlijcke ſaecken, ten deele uyt het tegenwoordige, en ten deele uyt het oud gebruyck en de ſchande, waer mede de ſchuldige wierden geſtraft.

Iongh wordt hy gemaelt, om dat jonge luyden veeltijdts onbedacht en ſorgeloos zijn, 't goed weymigh achtende: en voorwaer ſoo yemant treurigh en bedachtſaem is, ſoo is 't die geene, die ſich in veele ſchulden ſteeckt.

Hy is geſcheurt, want om dat hy ſijne goederen verquiſt heeft, en geen geloof meer vind, loopt hy ſoo beroyt als een bedelaer. 't Groene bonet dat hy op 't hoofd draeght, is een gewoonte die tegenwoordigh in veele landen wort gebruyckt: waer in de ſchuldenaers tot een eeuwige ſchande, geen middel hebbende om hunne ſchulden te betaelen, worden gedwongen, dat ſelve te dragen. Daerom ſeyt men, 't is een Banckerottier, hy is al in 't groen.

Hy wort vertoont aen voeten, armen en hals geboeyt te zijn, om datſe van ouds alſoo aen de Romeinſche wetten waeren verſtrickt, welcke woorden van *A. Gellius* in 't xx capit. van 't eerſte boeck werden verhaelt. *Æris confeſſi rebuſque jure judicatis triginta dies juſti ſunto. Poſt deinde manus injectio eſto, in jus ducito, ni judicatum facit, aut ſi pſeudo eo in jure, vim fecum ducito, vincito, aut nervo aut compedibus quindecim pondo, ne minore, aut ſi volet majore vincito. Si volet ſuo vivito. Ni ſuo vivit, qui eum vinctum habebit, libram farris in diem dato. Si volet plus dato.* Als hy ſijn ſchuldt heeft bekent, en alles door 't recht is geoordeelt, ſullen hem dertigh dagen vry zijn. Daer nae maghmen de handen daer aen ſlaen, in 't recht trecken, en ſoo hy niet betaelt, of valſch wort bevonden, maghmen hem mede nemen, en ten minſten met boeyen van 15 ponden of daer boven kluyſteren; ſoo hy wil, moet hy ſijn ſlave zijn, of anders magh hy hem een pond meels geven, of meer ſoo hy wil. En hierom is hy met boeyen of kluyſters vaſt gemaeckt. Deſe yſere boeyen mochten wel meer, maer niet min als 15 pond wegen. Zy wierden oock nae drie marckt dagen wel aen den hals geſtraft, of zy wierden verre over den *Tyber* te koop geſtelt. En ſooder veele ſchuldenaers waeren, mocht yeder nae ſijn believen een ſtuck vleiſch uyt des banckerottiers lijf ſnijden, en moſten op een pond brood 's daeghs leven, gelijck *A. Gellius* wijder ſeyt: *Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre venum ibant. Nam ſi plures forent quibus reus eſſet judicatus, ſecare ſi vellent aut partiri corpus addicti ſibi hominis permiſerunt: Verbæ ipſa legis hæc ſunt: Tertiis Nundinis partes ſecanto ſi plus minuſve ſecuerunt, ſine fraude eſto.* Na drie marckt-dagen wierdenſe aen den halſe geſtraft, of over den *Tyber* verre te koop gebracht. Soo hy van veelen ſchuldigh was overwonnen, mochtenſe hem in ſtucken kappen, of onder ſich deelen. De woorden van de wett zijn deſe: Op den derden marckt-dagh hout hem in ſtucken, ſoo zy te veel of te weynigh gekapt hebben, laet het ſonder bedrogh zijn. En alſo dit al te wreed was, ſoo ſeyt *A. Gellius*, dat hy noyt gehoort noch geleſen heeft, dat dit geſchiet zy. Men vind wel in 't eerſte boeck van *Tit. Livius*, dat de ſchuldenaers ſich in den dienſt gaven, van die geene die zy ſchuldigh waeren, en dat zy van den ſchuldeiſſcher wierden gegeeſſelt en gebonden, gelijckmen van *Lucius Papirius* leeſt, die welcke den Iongeling *Publium* in gevangniſſe heeft geſtelt, hem alle gewelt en ſmaet aendoende, om dat hy ſijne hoererye niet wilde gedoogen: daer nochtans *Publius*, ſeyt hy, *Papirii* ſchuldenaer was. *Dionyſ. Halicarnaſſeus* verhaelt gelijcke ſtraffe, maer hy voeghter dit by, dat niet alleen de ſchuldenaer, maer oock hunne kinderen totte ſlavernye van den ſchuldeyſſcher, wierden overgegeven. En dit zy verhaelt tot vernoeginge van den lief hebbers. Hy ſal een korf ken in den mont houden, om datmen by *Alexander* van *Alexandro* bevint, datmen in *Bœtia* palende aen Griecken, den ſchuldenaers geen grooter ſchande koſt aen doen, dan alſe werden gedwongen, datſe op de marckten, voor 't gemeene volck, moſten ſitten met een leedige korf in den mond, als eene, die al het ſijne verbrot hebbende, nu met den leedigen bedelkorf moſt ommegaen.

Hy heeft een geeſſel in de hand met looden ballekens, om dat de banckerotteerders totte tijt van *Conſtantinus* toe, met looden ballekens wierden geſlagen: en deſe als een vroom Chriſten Keyſer, was de eerſte die

de Banckerotreerders van ſoo godlooſe ſtraffe bevrijde, gelijck *Baronius* van hem getuyght. Alhoewel het waer is, dat veele jaeren nae de regeeringe van *Conſtantinus*, wanneer de Keyſers *Theodoſius*, *Valentinianus* en *Arcadius* regeerden, dat, ſoo wanneer eenigh hooftman, met 's lands middlen banckerot ſpeelde, dat hy nae de oude maniere met ſoode ballekens wierde geſlaegen. Welcke gewoonte in 't breede wert uytgebreyt in 't *Codex* van *Iuſtiniamus lib.* 10. *tit.* 31. *lege* 40.

De Haeſe voor ſijne voeren wort voor de vreeſe genomen, zijnde het vreeſachtigſte dier van allen, want hy is voor 't minſte gerucht vertſaeght, dat de honden achter hem heer zijn. Alſoo vreeſt de banckerottier oock voor citatien, intimatien, mandamenten &c. vol anghſt zijnde, dat hy door den Schout ſal werden gevangen. En daerom loert hy altijt op liſt, hoe hy 't ſal ontſlippen, en haes op ſpeelen.

ESSILIO. *Ballinghſchap.*

EEn man in pelgrims kleederen, die in de rechter hand een wandel-ſtaf, en op de ſlincker hand een valck heeft.

ESSILIO.

Daer zijn tweederley ballinghſchappen, d'eene is gemeen, en d'ander beſonder: de gemeene is, wanneer een man, 't zy door ſchuld of vermoeden van den Prins, of van de Republique gebannen is, en veroordeelt om voor een tijdt of voor eenwigh buyten 't vaderlandt te leven.

De beſondere ballinghſchap is, wanneer een man vrywilligh, of door een toeval, ſich ſelve verkieſt, ſonder dat hy daer uyt gejaeght wort, buyten 't vaderland, te leven en te ſterven, gelijck ſulx door de pelgrims ſtaf en 't kleed word uytgedruckt. Door de algemeene wort de valck verſtaen, die buyten ſijn wille, met een band gebonden is.

MISERICORDIA. *Barmhertigheyd.*

EEn witte poeſelige vrouwe, hebbende groote oogen, de neuſe een weynigh verheven, met een olijfkrans om 't hoofd, ſtaende met opgeſlagen armen, hebbende in de rechter hand een cedertack metre vruchten, rer ſyden ſal een kauw of een kraeyken ſtaen.

Damaſcenus ſeyt: *Barmhertigheyt is een genegentheyt van een medelijdig gemoed over ſijnes evennaeſten ongeval.*

De

De poeſelige wittigheyt, groote oogen, en verheven neuſe, ſtelt *Ariſtoteles* in ſijne menſchkenninge, voor een teycken van Barmhertigheyt.

De Olijf krans dieſe op 't hooft heeft, is een waerachtigh beeld van barmhertigheyt volgens de H. Schriftuere, nae de welcke wy ons behooren te verplichten, totte kenniſſe van deſe heylige deughd: de cedertack mette vruchten bediet even 't ſelve, gelijck ſulx *Pierius* verhaelt.

Darſe met open armen ſtaet, bediet, dat de barmhertigheyt, op de maniere van *Ieſus Chriſtus*, die de waere barmhertigheyd is, met groote vaerdigheyt en met open armen gereet ſtaet, om alle die tot hem komen, te omhelſen, en in haere ellende te hulpe te komen. Dies *Dante* in ſijn vagevier aldus ſingt:

Mijn ſonden waeren groot en ſwaer,
Maer Godes goedheyd wonderbaer,
Had over my ontfarmen,
En nam my in haer armen.

Een jongh kiexken wort by de Egyptenaers voor de barmhertigheyt genomen, gelijckmen by *Orus Apollo* ſien kan.

FRAUDE. *Bedrogh.*

EEn vrouwe met twee aengeſichten, 't eene jongh en ſchoon, 't ander van een oud leelijck wijf, weſende bloot tot aen de borſten, gekleet in 't geel totte halve beenen toe, hebbende voeten als een Adelaer, en de ſteert als een Scorpioen, die men tuſſchen haere beenen door ſiet; en ſal in de rechter hand twee herten houden, en in de ſlincker een mom-aenſicht.

Bedrogh is een ſonde, dieder naelaetigheyt van de behoorlijcke plicht, ten goede, ſoeckt in te voeren. En die altijt menichte van nieuwe vindingen ten quaede ſoeckt te verſieren, doch altijt, onder een ſchijn, het goede naebootſende, en met haere gedachten, woorden en wercken, onder bedrieghlijcke verwen, het goede voor te ſtellen. En hierom wortſe met twee aengeſichten gemaelt.

Het geel bereyckent verraderye, bedriegerye en valſche veranderinge.

De twee herten zijn blijcklijcke teyckenen van willen en niet te willen in een ſelfde ſaecke. Het mom-aenſicht bet[illegible]kent dat het Bedrogh de ſaecke anders voorſtelt, als zy in der daed is, om alſoo tot haer voornemen te geraecken.

De ſteert van een Scorpioen en de voeten van een Adelaer, bereyckenen, het verborgen venijn, dat haer, als een roofvogel, altijt voed, om ander luyden eere of goederen te berooven.

FRAUDE. *Bedrogh.*

EEn vrouwe die in haer hand een angelroede houdt, waer mede zy een viſch heeft gevangen, maer d'andere viſſchen, waeren alreede doodt in een vat gedaen. Want het bedrogh is niet anders als te ſchijnen een goede ſaecke te doen, maer buyten de meeninge van andere doenſe quade dingen. Inſgelijx doet ook de viſſcher, die de viskens te eeten geven, op datſe die mogen vangen en dooden.

FRAUDE. *Bedrogh.*

D*Ante* maelt haer in ſijne helle af, datſe een aenſicht van een vroom menſch

gelijckt, de reſt van 't lichaem is als een ſlange, met veele vlacken en verwen, zijnde haere ſteert gekrult als een ſcorpioen, die zy uyt de vloet *Cocito*, de helle of het vuyle waeter gekregen heeft, alſoo afgeſchildert zijnde, wortſe *Gerion* geheeten. Door 't deftigh aenſicht wordt verſtaen dat de bedriegers meerendeels met een uytwendigh aengenaem weſen, lieflijcke woorden, zedige kleedinge, ſtatige gangh en andere behaeghlijcke dingen, den menſchen verleyden, gaende altijt ſwanger van loosheyt en andere ſmette van ſchelmerye, bedeckt met doodlijcke en venijnige ſteken. En worden daerom geſeyt *Gerion* te gelijcken, om dat hy regeerende ontrent het eyland *Baleari*, met een lieflijck geſicht, met vriendlijcke woorden en alle vriendſchap, voor een gebruyck hadde de vrienden en voorbygangers, onder ſchijn van deſe beleeftheyt, wanneer zy ſliepen, om hals te brengen, gelijck ſulx de oude en nieuwe ſchrijvers verhaelen, inſonderheyt *Bocatius*. *Arioſto* ſchildertſe aldus af:

Bedrogh die ſchijnt een ſoete maeght,
Die deftigh braeve cierſels draeght.
Van oogen ſchoon, van zeden fier,
Van tael beleeft en goedertier:
Jae ſchijnt een Engel Gabriël,
Maer onder ſchuylt een morſigh vel,
Dat zy deckt met haer lange kleet,
En heeft een vinnigh mes gereet.

INGANNO. *Looſe Bedriegerye.*

EEn man in 't goud gekleet, en van 't midden af nae de beenen toe, ſoo eyndigen ſijne beyde beenen in ſteerten van ſlangen, ter ſyden heeft hy een Panther-dier, met het hoofd tuſſchen de beenen.

Bedriegen, is een ſchandige ſaecke die yemant onder een geveynſde ſchijn doet, en daerom heeft hy eens menſchen aengeſicht, zijnde met goud gekleet, maer het eynde is van ſlange ſteerten: vertoonende de bedrieger in 't eerſte goedaerdigheyt en beleeftheyt in 't geſichte, om de eenvoudige te locken, en dieſelve in de vuyligheyt van ſijne eygen laegen in te wickelen, gelijck het Panther, 't welck ſijn hoofd verbergende, en den rugge vertoonende, door de ſchoonheyt van ſijn bonte vel verſcheyden dieren aenlockt, die het daer nae met groote kracht aenvalt en verſcheurt.

INGANNO. *Bedrogh.*

EEn vrouwe met een mom-aenſicht van een ſchoone dochter, die rijcklijck geciert is, doch onder de mom ontdeckt zy een deel van haer aengeſicht, dat een heſlijcke, oude, grijſe, miſmaeckte kol gehjckt. In d'eene hand houtſe een vat met waeter, en in d'ander houtſe een vat met vier. Haer kleed is vol momaenſichten geſchildert, van alle fatſoenen, om dat de menſche, 't zy door de gewoonte of natuere, ſijn loosheyt en bedrogh dobbel laet blijcken.

INGANNO. *Bedrogh, Valſcheyt.*

EEn man bedeckt met een geyte-vel, doch alſoo, datmen nauwlijx het aengeſicht ſien kan, houdende in ſijn hand een viſchnett met eenige visjens *Sargi* geheeten, op de maniere als de vorellen. Waer van *Alciatus* aldus ſchrijft:

Maer denckt eens om dees looſe guyt,
De viſſcher draeght een geyten huyt:
Het visjen dat het geytjen mint,
Dat wort door dit bedrogh verblint:
Ghy Hoeren bruyckt oock deſe liſt,
Als ghy de ſlechte Pollen viſcht.

Over

Over al Bedrogh.
Met list en met bedriegery,
Quiet het halve Iaer voorby:
Met bedrogh en snoode list,
Wort de ander helft verquist.

INGANNO. *Bedrogh.*

EEn man in 't geel gekleed, houdende in sijn rechter hand verscheyden angels, en in sijn slincker hand een bondelken met bloemen, waer uyt een slange komt kruypen.

Hy wort geschildert met de angels in de hand, gelijck die gene zijn, die onder het aes, den angel bedecken, en alsoo steecken, treckende aldus den roof al quetsende tot haer: alsoo doet oock de Bedrieger, die de gemoederen der eenvoudige verleydt, waer het hem gelieft, en doet die reuckloos van boven neer storten en den hals breecken. Waer over *Horatius* singht:

Het vischjen schiet dan schielijck toe,
Nae een bedeckte angelroe.

De bondel bloemen, waer uyt een slange springht, bediet de gemaeckte reuck van de oprechtigheyt, daer uyt dan voortkomt het valsche venijn van de schadelijcke werckingen.

FALSITA d'AMORE. *Bedrieghlijckheyt der Liefde.*

EEn vrouwe die seer prachtigh en hoovaerdigh gekleet is, houdende in de handen een Meer-minne, die in den spiegel siet.

De valsche Minnaer, hout onder de soetigheyt van een luchtige schijn, en onder de lieflijckheyt van gemaeckte woorden, de bedrieghlijckheyt, en de seer mismaeckte deelen van sijn quade gedachten, verborgen: 't welck door de voeten, en door de uyterste deelen, gelijck wy elders geseyt hebben, wort te kennen gegeven, en daerom schilderen de Oude de Meerminne, in desen sin.

De spiegel is een oprecht beeldt van valscheyt, want alhoewel het schijnt, dat in dese spiegel alle dingen zijn dieder worden voorgestelt, soo is 't doch maer een gelijckniss, die in der daed geen wesentlijckheydt heeft: dan wat sich vertoont aen de slincker syde, dat sal staen aen de rechter: En dit is al 't geene dat dese naeme van valscheyt mede brenght, gelijck *Pierius* seer wel verhaelt.

CUPIDITA. *Begeerlijckheydt.*

EEn naeckte vrouwe die de oogen zijn verbonden, met vleugels aen de schouderen.

Begeerlijckheyt is een lust buyten de behoorlijcke maete, die de reden ons leert: want de verbonden oogen zijn een teycken datse haer niet behelpt mette oogen des verstands. Waer over *Lucretius* seght,

De Menschen, door' begeerten blint,
Doen dingen sott en onbesint,
Die 't valsche voor 't waerachtigh mint.

De vleugels betoonen de snelligheydt, waer mede sy u achter-volght, te weten, datse onder de gedaente van 't goede en behaeghlijcke, vertoont wort.

Naeckt wortse gemaeckt, om datse met seer groote lichtigheydt haer wesen ontdeckt.

PRINCIPIO. *Begin.*

EEn heldere en blinckende straele, die in een klaere hemel vol sterren wort gesien, die het land, dat met veele planten rontom geciert is, van alle kanten, klaerschijnende maeckt. Waer in een naeckt Ionghman staet met een sluyer over dwers, die de beschaemde leden deckt, houdende mette rechter hand de beeldnisse van de Natuere, en in de slincker een vierkant, alwaer een griexsche letter [A] staet ingeschreven.

Dese naeme of *Begin* kan veele en verscheyden overeenkomende bediedenissen hebben: zy kan de eerste oorsaecke beteycken, de oorsprongh van alle dingen: gelijck *Petrarcha* seyt, *waer van het begin van mijn dood voortkomt.*

Somtijts bediet zy de grond van de wetenschappen en konsten, waer op daer nae alle de regelen moeten steunen, die daer in gegeven worden. Het bediet oock een besondere aenvangh of Begin, te weten het eerste deel van alle dingen, voor soo veel, als het onderscheyden wordt, van het midden, en van het eynde. Waer van de Poëet seyt; *Soo het begin en 't eynde overeen komt, soo sal*

oock

oock het midden met haer over een komen. 't Selve beveſtight oock *Plato*, van het eenigh Begin aller dingen, alwaer hy ſeyt, de deelen van yeders bepaelinge zijn, het *Begin*, *Midden*, en *'t Eynde*. En ten laeſten bediet het oock het eerſte Begin, en het geheele A L, waer uyt alle dingen zijn gevloeyt, 't welck niet anders is als God, weſende dieſelve het waerachtige en eenige Begin, van dewelcke, en door de welcke, alle de natuerlijcke lichaemen haeren oorſprongh hebben: en hy is niet alleene de eygene oorſproncklijcke, algemeene, werckende, bewegende, en voornaemſte oorſaecke en voorbeeld, maer oock het algemeene laeſte en uyterſte eynde van alle dingen, die daer geſchaepen zijn.

De inwendige beginſelen van de natuerlijcke dingen, zijn verſcheyden, eenige die het natuerlijcke lichaem toeſtellen, en daerom blijven die in 't ſelve lichaem: en deſe zijn twee, de ſtoffe en de forme of gedaente. Het ander beginſel, 't welck dient totte herſtellinge of veranderinge, is de natuerlijcke beroovinge, die niet anders is als een ydelheyt of hollighеyt, of gebreck van de form in 't onderwerp, ofte de ſtoffe die deſelve form of gedaente kan aennemen. En dit zijn de beginſelen nae *Ariſtotelis* ſeggen in ſijne *Phyſica*: ſtellende deſe bepaelinge in den 22 text. *De beginſelen worden uyt andere dingen niet gemaeckt, noch uyt geen van beyden, maer uyt deſe komen alle dingen voort.* 't Welck oock *Cicero* in ſijne Tuſculaenſche vraegen ſeyt: *daer is geen oorſprongh des begins, want uyt het begin komen alle dingen voort.*

En *Plato* in de bovengeſtelde plaetſe beveſtight het ſelve, ſeggende, *'t eerſte van alle dingen, is het begin, van een en van alle dingen, maer nae het begin geſchieden alle dingen totten eynde toe*: Waer over men kan ſeggen, dat het Begin het allereedelſte deel is aller dingen, ſulx dat het geene, 't welck geen Begin heeft, oock geen eynde kan hebben, waer over oock niet ſonder reden van *Plato* gepreſen is het goede begin, van de dingen: ſeggende, *het Begin is de helfte van het werck, en daerom ſeytmen voor een ſpreeckwoort, die wel heeft begonnen, heeft half gedaen, en die wel heeft begonnen, die prijſen wy al te ſaemen: maer my dunckt dat het begin meer is als het halve werck, en dat het Begin noyt van yemant genoegh is gepreſen geweeſt.*

De Poëet ſeyt mede:

Dimidium facti qui bene cepit habet,
Hy heeft ſoo veel als half gedaen,
Die wel heeft gevangen aen.

Maer om het beeld te verklaeren, ſegh ick, dat de heldere en klaerblinckende ſtraele bediet, de oneyndlijcke macht Godes, waer van alle dingen haer weſen, kracht en werckinge hebben, overmits hy in alle dingen, de eerſte wercker is, werckende krachtiger als alle de andere oorſaecken, weſende ſelve de eerſte oorſaecke, waer van alle de andere oorſaecken haeren oorſprongh hebben, ſoo wel de tweede als de derde: en alle dingen die gevonden worden, ſijn het werck ſijnder handen: En of ſchoon alle dingen van hem voortkomen, en hy in der daet geen gemeenſchap heeft met dieſelve, ſoo heeft nochtans deſe God ſich vergeleken by het licht, ſeggende, *Ick ben het licht des werelts*: 't welck, ſoo wy wel willen overwegen, ſullen wy bevinden, dat, gelijck de Sonne ſes trappen heeft, die door ordre geſchickt zijn, alſoo heeft oock God ſes prerogativen of voorrechten, diewelcke met dieſelve Sonne wel over een komen; het eerſte van de Sonne, is haer weſen; het tweede is het licht, inwendigh en weſentlijck; het derde is het licht dat van de Sonne voortkomt; het vierde is de glants die het licht naevolght; het vijfde is de hitte, die door de glants ontſteecken is; het ſeſte is, de voortteelinge van de hitte, die met den vlam vereenight is, en alſoo brenght de glants door de hitte voort, alle lichaemlijcke dingen. Maer alle deſe dingen zijn noch met meerder kracht en met een onuytſpreeckelijcker wonder in God: want d'eerſte trap paſt op de Eenheyt; de tweede op de goedheyt; de derde op een ſeeckere Godlijcke ſin, als een licht van een licht heervloeyende, het welck in ſich bevat (om ſoo te ſeggen) Ideen of eerſte voorbeeldingen van verſcheyden gedaenten, niet anders, als van een licht, door een ſtraele, vele ſtraelen lichts voort komen.

Nae deſe voorgebeelde werelt, volght ten vierden de ziele van deſe lichaemlijcke werelt, de reedelijcke werelt, die eerſt geteelt is van de verſtandelijcke werelt, gelijck de glans van 't licht. Ten vijfden, ſoo volgt de natuere van alle dingen, te weten, de

werelt,

werelt, die vruchtbaer of vol saets is, spruytende uyt de bovengenoemde, als de hitte van den glans. Ten laesten komt dese lichaemlijcke wereld, alsoo van de voorgaende besaedede werelt voortgebracht, even gelijck de voort-teelinge der dingen, van de hitte haer begin en oorsprong heeft, gelijck als *M. Ficinus*, in sijn kort begrijp over de *Timæus* van *Plato*, wijtloopigh beweert.

De hemel vol sterren, bediet de macht van de planeten, over de werelt die onder de maene is gelegen, en over de lichaemen die haer onderworpen zijn, diewelcke, hoe seer dieselve de voortteelinge van de sienlijcke en onsienlijcke dingen, door tusschenkomenge van de vier eerste qualiteyten of hoedanigheden vorderlijck is; daer aen is niet eens te twijfelen: doch ter sijden stellende 't gevoelen van eenige sterre-raeders, diewelcke willen, dat alle dingen in dese werelt, soodanigh zijn verknocht aen den hemel, datse nae de beweginge desselven worden bestiert.

Hy hout metter rechter hand het beeld van de Natuyre, wesende dieselve, gelijck *Aristoteles* seyt: *Het Begin van de beweginge en van de ruste in't geene daer in sy is.* Waer uyt wy sullen trecken, dat sy is het Begin van alle voortteelinge; wesende de voortteelinge de voornaemste hoedanigheyt der beweginge, onder de viere die van *Aristoteles* zijn uytgedruckt. En *Plato* in sijn boeck van 't gemeene beste, stelt dieselve onder de gelijckenisse van de Colomne, wesende eenen band van den geheelen A L, seggende, *dat de Natuere is levendigh, en dat haer een saedelijcke kracht, aen de stoffe des werelts, van de ziele des werelts selve, is ingestort.* Diewelcke daeromme het Licht genaemt wort, want sy is levendigh en doordringende: te meer wordtse noch een rechte Colomne genaemt, om dat sy gelijck, van langhsaemer hand, alle de stoffen en materien van alle syden doordringht, en veele trappen van gedaenten, die onder sich verschillen, voortbrenght. Daer wort geseyt, dat sy sich uytstreckt door alle deelen, en sy verknoopt sich van alle syden te saemen metten hemel, want sy staet geheel, in wat plaets het oock magh wesen, en doordringende verspreyt sy sich, verspreyende vervult sy, en vervullende bestiert sy alle dingen, waer uyt dit spreeckwoord is: *Spiritus intus alit. De Geest voed alles van binnen.*

De menschlijcke beeldenisse, worter als het allereedelste Begin van alle andere geschapene dingen, by gedaen, overmits, terwijl de Allerhooghste God schepte, soo stelde hy niet veel moeyte toe, maer seyde alleene, het worde een firmament of uytspansel des hemels, en terstondt was het; hy maeckte de Sonne, de Maene, en andere Hemelsche lichaemen, en terstont soo waeren dese gemaeckt: maer wanneer hy den Menschе wilde scheppen, seyde hy: *Laet ons den Mensch maecken, nae onsen beelde en gelijckenisse*; om te betoonen dat de Menschе het allereedelste was van alle andere schepselen.

Het witte kleed bediet de suyverheyt van het Begin, 't welck alleene van de grootheyt, goedigheyt en suyverheyt van den Schepper voortkomt, en gelijck *Marsl. Ficinus* over het kort begrijp van *Timæus* aen 't VIII Capittel seyt: *Het Begin behoort voorwaer allerslechtst, eenvoudighst en allerbest te wesen, want daer is niet eenvoudiger als de Eenheyt, noch beter als de goedheyt: noch is de Eenheyt niet beter als de goedheyt, noch de goedheyt eenvoudiger als de Eenheyt.*

Het vierkant waer in de Griexsche letter A staet, druckt seer wel uyt het Begin van alle dingen, wesende de eerste letter van 't A B C, en de eerste letter onder de vocalen of geluyt-gevende letteren, sonder de welcke men niet een woord kan uytdrucken, noch eenigh ontwerp te kennen geven. Als mede daerom, om dat God in de Openbaeringe seyt: *Ick ben de* Alpha *en* Omega, *het Begin en het Eynde.*

APPREHENSIVA. *Begrijplijckheyt.*

EEn jonge vrouwe, van middelbaere groote, met een kuyf, treckende nae 't blond, in witte kleedinge, staende, seer levendigh en vaerdigh, als of sy toeluysterde, wat een ander seyde, houdende met den slincker hand een Chameleon, en in d'ander een klaere spiegel.

Begrijplijckheyt is een redelijck en natuerlijck deel van 't gemoed, door wiens middel wy lichtlijck die dingen, die ons voorgestelt worden, konnen begrijpen en verstaen.

Zy is een redelijck en natuerlijck deel: want zy is de redelijcke natuere eygen, we-

ſende de Menſch alleen bequaem te begrijpen, en alle begrijplijcke en verſtandige dingen te verſtaen, gelijck *Iuvenalis* ſeyt. 'tWelck *Ariſtoteles* oock bewijſt, als wanneer hy den Menſche by een gladde taefel afbeelt, waer op niet is geſchreven, en daer alle geſchrevene dingen konnen op gemaelt werden. 't Welck van *Horatius* is naegevolght: en *Homerus* heeft dat ſelve mede uytgebeeld, terwijl hy dien vermaerden Muſijckmeeſter *Phemius* invoert, ſeggende: *Ick heb 't van ſelf geleert en begrepen, dewijl God in mijn gemoed veele konſten heeft ingeſtort.* Zy is een deel van 't gemoed, want door haer ſoo weeten wy, door haer ſoo verſtaen, en door haer ſoo leeren wy.

Iongh wort zy gemaeckt, om dat *Ariſtoteles*, in ſijne Rederijckkonſt, ſeyt dat de genegentheden in de jeughd groote kracht hebben, en oock de ſinnen de meeſte wackerheyt en bequaemheyt om te begrijpen, jae totte werckinge ſelve van de verſtandelijcke dingen, en dat door de hittigheyt der geeſten.

Van middelbaere geſtalte iſſe gemaelt, om dat *Plato* ſeyt, dat de middelmatigheyt het beſte is van alle dingen. Want de middelmaetige ſtand der leden vereyſcht een maetige vermenginge van de humeuren, of vochtigheden, gelijck *Porta* in ſijne Menſchkenninge verhaelt, en by gevolgh, een goede bequaemheyt tot de werckinge des verſtands, weſende dit waerachtigh 't geene de Philoſophen gemeenlijck ſeggen: *De zeden volgen de temperatuyre ofgematigheden des lichaems.*

Zy heeft een kuyf, nae 't blonde treckende, want de kuyf alſoo gemaeckt, brenght ſachtigheyt van een goede geſteltheyt en begrijp. En *Porta* ſeyt: *De blonde hoofdhayren brengen voort vaerdigheyt om wetenſchappen te leeren, een heerlijcke ſcherpſinnigheyt der gemoederen en konſt.*

Zy heeft een wit kleed, om dat, gelijck in de ſchilderkonſt de witte verwe de grond en het ſteunſel is van alle verwen, alſoo is oock het begrijp, de grond en ſteunſel van alle redenen en overwegingen.

Zy wort ſtaende, wacker, vaerdigh, en als toeluyſterende gemaelt, om uyt te drucken, de geſtalteniſſe en vaerdigheyt, waer mede wy altijt moeten gereet ſtaen, om te leeren en te begrijpen. In de ſlincker hand, houtſe een *Chameleon*, want dat dier verandert ſich in wat verwe, daer het by komt, alſoo wort oock de begrijpelijckheyt heerſchept in alle overwegingen en redenen, die haer voorkomen.

Zy hout den ſpiegel in den rechter hand, want op de maniere van den ſpiegel, druckt zy haere beeldeniſſe ſelver in, en eygent ſich toe, alle deughden, die zy hoort, begrijpt en verſtaet.

ZALVEZZA. *Behoudinge.*

VAn *Pierius Valerianus* wort de Behoudeniſſe afgemaelt by eenen *Dolphin*, met een toom in den mond, zijnde dit een teycken van de Behoudeniſſe, en dat ter gedachteniſſe, om darter veele, door den *Dolphin* uyt het waeter zijn geholpen en verloſt. Want in den Tempel van *Neptunus*, diewelcke te *Iſthmos* was, plaghtmen dickwils te befichtigen het jonghsken *Palemon*, dat van goud en yvoir gemaeckt was, ſittende op eenen *Dolphin*, 't welck hy den Athenienſchen *Hercules* hadde toegewijt: Want de Schippers, om dat zy behouden mochten vaeren, deden groote eerbiedinge aen *Palemon*. Daerom kan men *Palemon* op eenen *Dolphin* ſeer wel voor de Behoudeniſſe afbeelden.

CONVERSIONE. *Bekeeringe.*

EEn ſeer ſchoone bedaeghde vrouwe, weſende naeckt, doch met een fijn en wit kleedjen bedeckt, hebbende een groene ſluyer voor een hals gordel, alwaer op geſchreven ſtaet: *In te Domine ſperavi*, dat is, *Heere in u heb ick gehoopt.* Voor haere voeten ſullen leggen, niet alleene koſtlijcke kleederen, goude ketenen, peerlen, edele geſteentenen en andere rijckdommen, maer oock blonde en opgetoyde vlechten en paruycken, dieſe van 't hoofd heeft afgenomen, toonende darſe ſonder cierſel of palleerſel is. Zy ſtaet met het hoofd verheven, en de oogen ten hemel gekeert hebbende, ſietſe een heldere en klaerblinckende ſtraele, ſtortende overvloedige traenen. Zy hout beyde handen kruyſlingh voor de borſt, vertoonende teyckens van groot berou en leerweſen. Voor haere voeten ſal een *Hydra* of vreeſlijck gedrocht ſtaen met veele hoofden en krullen, dat haer aenrant en onder de voeten wil werpen.

Schoon

Schoon wortſe gemaelt, om dat deſe lelijck is, die daer leeft in doodelijcke ſonden; en in't tegendeel is die ten hoogſten ſchoon, die verre van de ſonde is, en ſich tot God bekeert.

Van middelbaer Ouder is zy geſtelt, om dat *Ariſtoteles* ſeght, dat de bedaegtheyt het midden is, tuſſchen d'Ouderdom en Ionckheyt: om dat dees Ouder alle goed heeft, dat tuſſchen de Iongheit en Ouderdom is, te weten van alle jeugdelijcke dertelheden en ouder lieden gebreken, afgeſcheyden; maer in dees Ouder, als zijnde het midden, paſt het beſt. En daer over kan men ſeggen, dat in dees Ouder de waere kennis is, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen. Overſulx kan men tot ons voornemen deſe ſpreucke paſſen: *In medio conſiſtit virtus*, dat is, *de deught beſtaet in 't midden.*

Zy is geſchildert offe naeckt was, doch evenwel met een ſeer wit en dun kleed bedeckt, om te doen verſtaen dat de bekeeringe moet weſen ſuyver, oprecht, en van alle wereltſche genegentheden en bekooringe afgeſcheyden. En de ſpreuck, *In te Domine ſperavi*, waer mede zy omgort is, bediet dat die geene die waerachtelijck bekeert is, het voornemen heeft, om niet wederom van God, door de ſonde, te ſcheyden, en derhalven ſoo hoopt hy op God, komende ſodaenige hoope door 't Geloove, van dat hy in de genaede Gods is, ſulx dat dit Geloove in de ziele aenwaſſende, het vertrouwen te gelijck aenwaſt, om ſich in God te verblijden.

De prachtige kleedinge, goude keeten, de koſtlijcke edelſteenen, die op der aerde leggen, verſekeren ons, dat die geene die tot God bekeert is, alle de prachtigheyt, rijckdom en ydelheyt deſes Werelts veracht. Waer over *Bernardus* ſeyt, *de Heylige verachten alle pracht des lichaems, ſoeckende alleene een welgeciere ziele.*

Haere koſtlijcke blonde en gevlochten hayren, die zy op der aerden heeft leggen, drucken uyt, dat zy die niet meer gebruyckt, want *Pierius* ſeyt dat de hoofdhayren bedieden de gedachten, ſulx dat die ſich bekeert, de ſnoode gedachten moet wegh jaegen en verdrijven: diewelcke, ſoo die niet worden uytgeroyt en afgeſneden, ſoo verblinden zy het gemoed, en beletten de aendacht van die ſich wil bekeeren.

Datſe haer hoofd om hoogh hout en ten hemel ſiet, wil ſeggen, dat het ons eerſt betaemt met een vaſt vertrouwen tot God te keeren, om van hem genaede te verwachten, niet nae onſe verdienſten, maer nae ſijne grondlooſe barmhertigheyt. *Paulus* ſeght, het Geloove is een gaeve Godes; oock ſeght *David*, de Heere ſal ſijn genade en eere geven, 't welck wy door de klaere en lichtende ſtraele uytdrucken.

De overvloedige traenen die langs haere wangen afdaelen, bedieden berouw en leetweſen, en gelijck *Curtius* verhaelt, ſoo zijn de traenen aenwijſers van't berouw. En de handen over malkanderen geſlagen met het bewijs van droefheyt, betoonen de innerlijcke ſmerte, die de bekeerde menſch gevoelt, wanneer hy God heeft vertoorent.

Het *Hydra* of veelhoofdigh Beeſt, dat neffens haer voeten ſtaet, geeft te kennen, dat het betaemlijck is de ſonde te verachten en met voeten te treden, diewelcke met groote moeyte en ſwaerigheyt wort overwonnen en ter aerde geworpen. Daerom doetſe groote tegenſtand om de bekeerde te verhinderen.

hinderen, van datſe op den wegh der ſaligheyt niet ſouden wandelen. En daer over vertoonen wy deſe *Hydra* die met wreede krollen tegens haer op ſtaet. En hier van zijn oock deſe dichten geſtelt.

Laet varen rijckdom, goud en ſchatt,
Parnycken, cierſels, koſtelheeden,
Mijn ziel een beter cierſel vatt,
Een ſuyver kleed om mijne leeden:
De Adderſlangh moet zijn vertreen,
Op dat ons ziel geen liſt magh deere,
Ick ſie den Hemel, en met een,
Een helder licht van God den Heere.

SOLLECITUDINE. *Bekommerniſſe.*

EEn vrouwe in 't root en groen gekleet, houdende in de rechter hand een prickel of ſpoore, en in de ſlincker een fackel.

Het roode en groene kleed, bediet te gelijck de hope en het verlangen, waer uyt de Bekommeringe voortkomt.

De prickel bediet het krachtigh verlangen om een ſaecke te verkrijgen, of ten eynde te brengen. Daerom gebruyckte *Theocritus* dickwils de Bekommeringe voor een Minneſuchtige querſinge of prickel der Liefde.

Door de fackel wort mede te kennen gegeven het verlangen en de opmerckende Bekommeringe, diewelcke in 't hert brandende, niet toe laet, datmen in vreede leeft, 't en zy men tot een goed eynde gekomen is.

De vlamme beteyckent de Bekommerniſſe: want zy doet met groote vierigheyt en ſnelligheyd haer werckinge, doch zy verteert allenskens 't geene zy noodig heeft, om haer eygen glans en weſen te onderhouden.

SOLLECITUDINE. *Bekommeringe.*

EEn jonge dochter met vleugels aen de ſchouders en voeten, hebbende de armen en beenen bloot, hebbende een roode dwersſluyer, met een geſpannen booge in de ſlincker hand, treckende mette rechter een pijle uyt den koocker, en voor haere voeten ſal een Haene ſtaen.

De vleugels aen de ſchouderen en voeten, bedieden de ſnelligheyt en de Bekommerniſſe, en daerom ſeyt men, hy heeft de vleugels aengepaſt, wanneer yemant Bekommert is over ſijne wercken, daerom ſinght *Virgilius* als *Cacus* de dief vervolght was van *Hercules*,

De vreeſe paſt hem wiecken aen,
Dat hy vlucht in een holle baen.

De naeckte armen en beenen, bedieden de ſnelligheyt en vaerdigheyt: en de roode verwe komt door de gelijckeniſſe van 't vier, 't welck Bekommerniſſe bediet, door reden die alreede geſeyt is.

De geſpannen booge en de vaerdige pijlen om te ſchieten, zijn de geſtadige opmerckingen van 't gemoed, diewelcke de gedachten tot het werck, als nae haer eynde ſtieren.

Een Haene worter by gedaen, weſende een bekommert dier, 't welck op ſijn bepaelde uyren, wacker wort om te kraeyen, en daerom laet de Bekommerniſſe hem niet toe, dat hy ſijnen ſlaep magh vol uyt ſlaepen, gelijck *Homerus* ſeght.

SOLLECITUDINE. *Bekommeringe.*

EEn ſchoone vrouwe ruſtende op twee vleugels, met een Haen aen haere voeten, en een Sonne die uyt de Zee komt oprijſen, hebbende in beyde handen eenen uyrwijſer.

Deſe beeldeniſſe wort ſchoon gemaeckt, want de Bekommerniſſe vat de Gelegentheyt by de hayren, en houtſe vaſt met al het ſchoon en goed datſe met haer voert.

De vleugels bedieden de ſnelligheyt, en de Haen de naerſtigheyt. En om te betoonen dat de Bekommernis geduerig ſal zijn, en datſe ſal prijſlijck zijn, ſoo worden de uyrwercken en de Sonne daer by gedaen, diewelcke door haere geſtaedige en ſnelle loop, gedurigh en blijvende is.

SOLLECITUDINE. *Bekommeringe.*

EEn vrouwe met een uyrwerck in de hand.

Het uyrwerck wort voor den tijd geſtelt, diewelcke ſoo ſnel is, dat men eygentlijck haer gangh een vlucht magh noemen, en vermaent ons allen, dat wy in onſe handelinge ſullen veerdigh zijn en bekommert,

ten

ten eynde wy door 't vertraegen, van haer niet onderdruckt, en gevangen worden in de liſtige laegen, die ons altijd worden geleyt.

DERISIONE. *Belachinge, Beſpottinge.*

EEn vrouwe, die de tonge uyt den monde ſteeckt, met Eegels vellen gekleet, met bloote armen en voeten, houdende de voorſte vinger van de rechter hand recht uyt, hebbende in de ſlincker hand een bos Pauwe veeren, waer mede zy leunt op een Eſels rugge, die den kop hoogh uytſtreckt, als of hy ſchreeuwen wilde, laetende de tanden ſien.

Beſpottinge is nae de bepaelinge van *D. Thomas*, wanneer een menſche met eens anders quaed en gebreken ſpott, ſich ſelve door eygen vermaeck, daer in ketelende, ſulx dat, diemen beſpott, daer in beſchaemt wort.

De Tonge uyt den monde te ſteken, en 't ſelve in yemandts tegenwoordigheydt te doen, is een ſchandige daed, en een teycken dat hy weynigh verſtant heeft, gelijck de natuere dat ſelve aen de kleyne kinderkens leert. Soo is 't oock een oud gebruyck van dien dertelen *Gallus*, waer van *Titus Livius* verhaelt, diewelcke den Romeynen verachtende, ſtack tegens *Titum Manlium* de tonge uyt, hem uytdaegende, waer over *Manlius* dien ſmaet ter herten nemende, ſijne dertelheyt betoomde.

De Egelshuyd diewelcke ſtekeligh of doornachtigh is, bediet dat de beſpotter is als de Egel, diewelcke ſteeckt die geene die hem naedert, en om dat de voornaemſte gedachte van den ſpotter is, op eens anders onvolmaeckt heyt te letten, ſoo is zy met den vinger aldus geſtelt, gelijck geſeyt is.

De Pauwe veeren worden der tot gedachteniſſe van dit dier by geſtelt, om haere hovaerdye uyt te drucken, die ſich ſelve laet duncken de alderſchoonſte te zijn. Want daer is niemant, die om eens anders quaede manieren ſal lachen, ten zy hem is bewuſt, dat hy daer van vry is.

De Ezel, op de maniere als geſeyt is, wierde van de Oude in deſe gelegentheyt gebruyckt, gelijck *Pierius* verhaelt.

CORTESIA. *Beleeftheyt, Hoflijckheyt.*

EEn vrouwe in 't goud gekleet, gekroont als een Koninginne, ſtroyende keetens, geld en eedelſteenen.

De Courteſie of Hoflijckheyt is een aerdigheyt, die dickwils de oogen ſluyt in eens anders gebreecken, om dat zy den weg van eygen goeddadigheyt niet ſoude ſluyten.

HUMANITA. *Beleeftheyt, Vriendelijckheyt.*

EEn ſchoone vrouwe die in haer ſchoot verſcheyden bloemen draeght, en mette ſlincker hand houtſe een gouden keeten.

Beleeftheyt is 't geene dat men gemeenlijck *Corteſie* noemt, en is een ſeeckere neyginge des gemoeds, waer mede men een ander ſoeckt te behaegen. Daerom wortſe met bloemen geſchildert, om dat dieſelve altijd aengenem zijn; en mette goude keeten, verbindſe ſeer geeſtigh de gemoederen van die geene, die in ſich ſelve de vriendlijcke corteſie en beleeftheyt, van andere luyden, gevoelen.

SCOLTURA. *Beeldhouwerie.*

EEn ſchoone jonge dochter met een ſlecht hulſel op 't hoofd, waer op een groene Lauwertack gevlochten is, gekleet weſende in laecken van ſeer ſchoone verwe: zy ſal de rechter hand op een ſteenen beeld houden, en ſal in d'ander hand verſcheyden inſtrumenten hebben, die tot deſe konſt noodigh en gebruycklijck zijn, ſtaende met haere voeten op een koſtelijck tapijt.

Zy wort met een bevalligh weſen gemaelt, maer weynigh geciert, om dat, terwijl de menſch mette fantaſyen en gedachten beſigh is, om de dingen, door de konſt, mette natuere over een te brengen, en het een met het ander te doen gelijcken, ſoo bekommertſe haer niet ſeer met het cierſel en oppronckeu van 't lichaem.

De Lauwertack, die nae de ſtrengigheyt van den Winter, noch de groenigheyt aen haere blaeders behoudt, betoont dat de Beeldhouwerie, door haer arbeyd, ſchoon en levendigh bewaert wordt, tegens de quaedaerdigheyt des tijds.

Het kleed van ſchoone verwe, ſal haer

Beeld gelijck zijn, 't welck tot luſt en vermaeck gebruyckt, en door heerlijckheyt wort onderhouden en gehandhaeft.

De hand op 't Beeld, druckt uyt, dat alhoewel de Beeldhouwerie het voornaemſte ontwerp van 't oogh is, ſoo kanſe niet te min oock een ontwerp weſen van 't gevoel, want haere vaſte ſtoffe, waer ontrent ſich deſe konſt oeffent, om konſtelijck de natuere nae te bootſen, kan ſeer wel te gelijck weſen een ontwerp van 't oogh en van't gevoel. Waer over wy oock weeren, dat *Michel Angelus van Buonarota*, die een licht en glants van deſe konſt geweeſt is, wanneer hy, door ſijne geſtaedige naerſtigheyt, in ſijn ouderdom blind geworden was, ſoo plagh hy de Beelden te betaſten en te bevoelen, en koſt daer van ſijn oordeel ſtrijcken, of het oude of nieuwe gemaeckte Beelden waeren, oock watſe in deughd of prijs waerdigh waeren.

Het tapijt onder haere voeten, betoont, gelijck geſeyt is, dat de Beeldhouwerie geheel door de heerlijckheyt en pracht wort opgehouden, en darſe ſonder den Rijckdom veracht, en miſſchien geen kracht ſoude hebben.

AFFABILITA. PIACEVOLEZZE. AMABILITA. *Beleeftheyt in 't ſpreecken. Geſpraeckſaemheyt. Vriendlijckheyt.*

EEn Maeghdeken met een witte dunne ſluyer gekleet, met een vrolijck opſicht, hebbende in de rechter hand een Rooſe, en op 't hooft een krans met bloemen. De Vriendlijckheyt of Geſpraeckſaemheyt is een heblijckheyt, diewelcke geſchiet met beſcheydenheyt in den lieflijcken handel en wandel der Menſchen, met begeerte om een yeder in ſijnen ſtaet, behulplijck en aengenaem te zijn.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ieugd ſich in de Wereltſche luſten en vermaecklijckheden altijd jong en vrolijck vertoont. En de ſluyer, bediet, dat de geſpraeckſaeme Menſchen een weynigh min als naeckt en bloot zijn in haere woorden en wercken, en daerom zijnſe vriendelijck. En die worden vermaecklijck geheeten, die ter bequaemer tijd en plaetſe, uyt haer eygen aert, als oock nae andere luyden, ſich weeten te voegen, ſoo veel en wanneer 't gelegen komt, om van alle dingen met een aerdigheyt en bevalligheyt te kouten, en ſich ſelve geeſtigh, ſonder yemant te quetſen, bloot te geven: En wort oock mede vertoont, datmen ſijn gemoed alſoo niet moet ontdecken, datmen daer over beſchaemt werde: en 't is een ſeer groot behulp totte vriendlijckheyt, dat men van een vry gemoed zy en oprecht.

De Rooſe bediet dieſelve aengenaemheyt, door de welcke ſich een yegelijck by een beleeft en bevalligh menſche voeght, en waer door die ſmaeck verkrijght in ſijnen ommegangh, vliedende alle bevalligheyt van zeden en manieren, die metter hardigheyt en ſtrengigheyt zijn vereenight: tot welcke beteyckniſſe oock de bloemekrans wort gepaſt.

HUMANITA. *Beleefthcyt.*

EEn vrouwe gekleet als een *Nymphe*, die met een lachende bevalligheyt een hondeken onder haeren arm hout, 't welck haer aengeſicht met ſijn tonge leckt, vriendelijck quſpelſteertende, ter ſyden ſtaet een Oliphant.

Beleeftheyt beſtaet daer in, datmen ſijne grootheyt en hoogheyt verberge, en ſich nedrigh ſtelle, tot welbehagen en voldoeninge van andere luyden, die van minder ſtaet zijn als zy ſelve.

In 't kleed van een *Nymph* iſſe gemaelt, om de lachende bevalligheyt, en dat door de toeſtemminge van de abelheyt: En dit betoont oock het hondeken, 't welck zy liefkooſt, om haer doen aengenaem te maken, ter begeerte van haeren meeſter.

De Oliphant vergeet ſijn grootheyt, om aen den menſche dienſt te doen, van de welcke hy ſoeckt in eere en achtinge gehouden te weſen. En derhalven is hy van de Oude, voor een teycken van beleeftheyt gehouden geweeſt.

PROMISSIONE. *Beloſte.*

EEn vrouwe houdende de rechter hand en arm recht uyt, hebbende de ſlincker hand voor de borſt.

De uytgeſtreckte rechter arm is een teycken van eenige ſaecke te beloven, en door

de

de ſlincker hand voor de borſt, wort vertoont, datmen een ander verſeeckert op ſijn trouwe en eedt, en dat tot behoudeniſſe van ſich ſelve: welcke belofte voornaemlijck uyt het hert en de borſt heerkomt.

TENTATIONE. *Bekooringe, Beproevinge.*

EEn vrouwe, die mette rechter hand een vat vol viers hout, en mette ſlincker een ſtock, waer mede zy in 't vier roert, en t ſelve opſtoockt. Want beproeven is anders niet als te voeden, 't gene van ſich ſelf weynigh kracht heeft, hoe wel 't ſelve machtigh is om genoegh te hebben, en om t werck te ſpoedigen, ſoo wel aen lichaem als aen ziele.

RIPRENSIONE. *Beriſpinge, Beſtraffinge.*

EEn vreeſlijcke vrouwe met een curas en helm gewapent, hebbende een ſwaerd aen haer ſijde, houdende in de rechter hand een vat met vier, en in de ſlincker hand een hooren, om geluyt te blaeſen.

Beriſpinge is een verwijtinge van anderer luyden gebreecken, op datſe ſich daer van ſouden onthouden, en daerom wortſe gewapent en vreeſlijck geſchildert, om alſoo door de Beriſpinge vreeſe aen te brengen; En gelijck de wapenen en 't ſwaerd werctuygen zijn, om 't lichaem te ſlaen en t'onder te brengen, alſoo ſlaet de beriſpinge het gemoed met woorden.

Zy hout het vier in de hand, om in den ſchuldigen menſch het vier of de roodigheyt van de ſchaemte aen te ſteken. Het lichaem dient tot een teycken van een onaengenaem geluyt, heerkomende van het luyde roepen der Beriſpinge.

RIPRENSIONE GIOVEVOLE, *of hulpſaeme Beriſpinge.*

EEn bedaeghde vrouwe, ſtaetigh gekleet, root van verwe, houdende mette rechter hand een tonge, daer een oogh boven op ſtaet: op 't hoofd ſalſe een kransken van Alſt hebben, en in de ſlincker hand ſalſe het ſelve kruyd houden.

Zy wort bedaeght vertoont, om dat de rechte grond van de Beriſpinge en waerſchouwinge eenen perſoon betaemt, die van groote ervaeringe is: En om dat de bedaegtheyt bequaemſt, en by een yeder eerwaerdigh is, ſoo wel tot verbeteringe als Beriſpinge, ſoo rechtſe te meerder uyt, en is van meerder aenſien, gelijck *Cicero* in ſijne Burgerplichten ſeyt. En *Sannazarius* ſeyt in ſijne *Arcadia* aldus, *Mijn Soone, de voor-rechten van d'Ouderdom zijn ſoo groot, dat het, of wy willen of niet willen, ſoo zijn wy verbonden om te gehoorſaemen, weſende de Oude, door middel van de eervaerentheydt bequaem, om vrucht te doen met haere beſtraffingen.* En *Cicero* ſeyt, *Eervaerentheyt leert meer als de oeffeninge van de geleertheyt.*

Het ſtaetige kleed en de roode verwe vertoont, dat de Beriſpinge betaemt ſtatigh te ſpreken, en niet buyten de paelen te loopen, op dat dieſelve magh heylſaem en profijtigh zijn, ten eynde men magh ſeggen, dat dit werck een teycken is van waere Liefde, en van oprechte Minne. *Want men moet nimmermeer opnemen eens anders ſonde te beſtraffen, 't en zy wy dieſelve met innerlijcke gedachten onderſoecken, en wy ſullen onſe conſcientie, met liefde, voor God klaerlijck verantwoorden.* En de Beſtraffinge moet niet uyt een ſtribligh gemoed komen, dat door de ſucht verruckt is, maer men moet doen gelijck *Auguſtinus* ſeght: *Wanneer ghy ſtraft, ſoo doet het ſonder ſucht of geweld, en met een zedigh gemoed, anderſins is 't geen liefde, maer een dolligheyt en raſerhye.* Wijders ſeyt hy: *Bemint hem, en ſeght wat ghy begeert.* En voorts ſal hy doen 't geene *Chryſoſtomus* ſeer wel tot onſe voorſtel, over d'uytleggingе Matth. XVIII ſeyt, *Weeſt tegen u eygen leven hart, maer tegen eens anders weeſt goedertieren.*

De tonge met het oogh daer boven, is een volmaeckt voorſchrift van 't ſpreken; gelijck *Chilon* en *Diogenes*, beyde Philoſophen, verhaelen. *Want het betaemt een Man eerſt wel te overwegen, aleer hy 't ſelve mette tonge uytdruckt.* En *Gellius* ſeyt: *Een wijs Man overdenckt ſijne woorden, en overleghtſe in ſijn gemoed, aleer hy dieſelve op de tonge brenght.* En met reden kan men oock ſeggen, dat de tonge den Menſche niet is gegeven, datmen die ſal gebruycken, tot verderf, ſchaede en ondergangh van andere, maer dat wy behooren kloeck en voorſichtigh te weſen, om die te gebruycken tot haere hulpe met alle behulplijcke genegentheyt, en tot onderſtant van die, die van nooden hebben, en die niet behoeven beriſpt noch beſtraft te worden.

De

De krans van Alſt, die zy op 't hoofd, als ook in de ſlincker hand draeght, gebruycken de Egyptenaers voor de hulpſaeme Berïſpinge, die die geene noodigh was, die van den rechten wegh totte ondeughden was overgeloopen, en daer nae, gewaerſchouwt zijnde, ſijn leven beterde. Want gelijck de Alſt bitter van ſmaeck is, ſoo ſchijnt ook de Berïſpinge bitter aen yder quaedwillige te weſen: Maer als de Alſt nae beneden is ingeſwolgen, ſoo ſuyvert zy alle de galachrigheyt van de maeghe, en in 't tegendeel, doetſe den honigh wederom aenwaſſen, 't welck zijn de ſoete en lieflijcke vleyingen. Daerom ſeggen de grondſtellingen der Medicijns, dat de ſoete dingen in colere of galle veranderen, waer door dan de menſchen in ongeſontheyt vervallen.

PENTIMENTO. *Berouw.*

EEn Man die met beyde handen aen den ploegh ſtaet, als of hy wilde ploegen, en die met ſijn aengeſicht te rugge ſiet, en alſo geboogen, dat hy geheel en al een af keeringe in ſijn gemoed van deſe handelinge heeft, waer toe hy geſchickt was, nae uytwijſen van de ſpreucke *Ieſu Chriſti* in 't Euangelium, *Wie ſijn hand aen den ploegh ſlaet &c.*

PENTIMENTI DE PECCATI. *Berouw van Sonden.*

EEn Man in 't ſwart gekleet, gevoedert met taneyt, leggende op de knien, ſlaende met den rechter hand ſijn borſt, 't hoofd een weynigh ſcheef houdende, de oogen ten hemel ſlaende, klaegende ſonder ophouden, hebbende een Pellicaen ter ſyden.

't Berouw is ſoodaenige droefheyt, en ſulcken prickel, die den Menſche pijnight en angſtight, door de lelijckheyt, ſchandelijckheyt en ſchade van de bedrevene miſſedaet, die door de conſcientie is veroordeelt. Daerom ſeght *David* in ſijnen XXVIII Pſalm: *Daer is geen ruſte in mijne beenen, van wegen mijner ſonde.*

De verwe van 't kleed, en 't ſlaen op de borſt, bediet, de droefheyt en de overtuyginge van ſchuld van de bedrevene ſonden: om redenen als boven geſeyt.

Dat hy geknielt leyt, ſiende ten hemel, is om dat hy van God vergiffenis bid over ſijne bedrevene ſonden.

De Pellicaen, ſeyt *S. Hieronymus*, nae dat hy met ſijn nebbe ſijne jongskens heeft gedoot, blijft drie daegen in ſijn neſt, ſtaedigh klaegende, 't welck een ſeecker werck is van berouw, gelijck *Ruſcellus* ſeyt. *Ovidius* ſeght in ſijne herſcheppinge over de allegorie van *Biblis*, die in een fonteyn verandert was, tot een voorbeeld van de traenen, dat, wanneer men gebracht is tot Berouw van onſe ſonden, dat wy dan in traenen ſullen verſmelten, tot een teycken dat wy waerachtelijck Berou hebben.

PENITENZA. *Berouw.*

EEn vrouwe in 't blauw gekleet, 't welck geheel in ſtarden geſcheurt is, ſtaende ſeer treurigh, en klaegende, met een hand vol doorens in d'eene, en in d'ander een viſch. Want de boetvaerdigheyt moet gedoopt zijn met vaſten en met ſuchten.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

EEn uytgeteerde en magere vrouwe met een treurigh en beroyt kleet, ſiende met groot opmercken ten hemel, houdende met beyde handen een rooſter: die van den Godgeleerden genomen word voor een teycken van de boetvaerdigheyt. Want gelijck dieſelve het midden is van 't vier en 't geene daer op gebraeden wort, alſoo is ook de boetvaerdigheydt het midden tuſſchen de droefheyt des Sondaers en de liefde Godes, diewelcke is een beweger deſſelven.

Boete of Berou, heeft drie voornaeme deelen, als daer zijn gebrokenheyt des herten, bekenteniſſe, en voldoeninge. Daerom wort de gebrokenheyt des herten, door het treurigh en ſwaermoedigh weſen uytgedruckt. De bekenteniſſe wort geſtelt met het geſichte ten hemel opgeſlagen, als of zy van God vergiffeniſſe verſochte. De voldoeninge wort door een rooſter vertoont, 't welck een inſtrument is, dat tot lichaemelijcke ſtraffe is geſchickt, waer uyt ook de verdienſte van deſe levendige deughd wort afgemeten.

PENI-

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

EEn oude en grijſe vrouwe in 't wit gekleet, doch vol vlacken, ſittende in een eenſaeme plaetſe op een ſteen, waer uyt een fonteyne ſpringht, daer zy metten halſe gebogen, nae toe ſiet, ſtortende veele traenen, en, als of zy haere kleederen wilde uyttrecken.

Boetveerdigheyt is een ſmerte van de ſonde, heerkomende meer door de Liefde Godes, als door de vreeſe van ſtraffe, welcke ſmerte, als men ſich ſelve beſiet, ſoo ſpruytſe uyt het herte, ſiende de lelijckheyt van de bedrevene ſonde. En daerom wort deſe vrouwe vertoont, datſe ſich in de fonteyne ſpiegelt, ſiende dat haere jaeren, alreede door den ouderdom zijn verſleten, klagende over den qualijck doorgebrachten tijd: 't welck door de vuyligheyt op't witte kleed wort uytgedruckt, weſende 't ſelve de onnoſelheyt, die ons door den H. Doop is geſchoncken, en die alsnu, door onſe ſonde beſmet is.

De ſteen waer op zy ſit, is anders niet als *Chriſtus* onſe Salighmaecker, op welcken de Sondaer ruſtende, ſijne gedachten heeft geveſt in de beſchouwinge van de fonteyne, 't welck is de genaede, die van hem komt af vloeyen, gelijck hy tot het Samaritaenſche Vroutjen ſeyde. Zy treckt haer vuyle kleed uyt, om 't ſelve in deſe fonteyne te waſſchen, maeckende haere ziele wit door het Berou, 't welck een verſegelinge is, die hy uyt loutere genaede voor ons heeft ingeſtelt. En daerom ſinght *David* tot God: *Heere ghy ſult my waſſchen, en ick ſal witter worden als ſneeuw.*

De eenſaeme plaetſe bediet het verborgen des herten, waer toe hy ſich keerende, en 't gemoed, van de ydelheden des werelts ontreckende, ſoo vind het vrede met God, en komt alſoo door ſmerte van de ſonde, wederom in de genaede.

PENITENZA. *Berouw, Boete.*

EEn magere vrouwe in aſchverwe gekleet, houdende in de rechter hand een geeſſel, en in de ſlincker een kruys, waer op zy vaſtelijck ſtaert.

De aſchverwe bediet, dat de Boetvaerdige ſijn leven verre van de welluſtigheden moet affcheyden, en 't vleeſch niet liefkooſen.

De tuchtinge is de verbeteringe ſijns ſelfs, en 't kruys is de lijdſaemheyt, door de gelijckheyt die de boetvaerdige verkrijgt met *Chriſto Ieſu*, door de verachtinge des Werelts, nae ſijne woorden: *Wie ſijn kruys niet op hem neemt, en volght my nae, die kan mijn diſcipel niet weſen.*

DISCRETIONE. *Beſcheydentheyt.*

EEn vrouwe die bedaeght en ſtaetigh is van opſicht. 't Kleed ſal van goud zijn, en de mantel van purperroot, houdende 't hooft ſcheef nae de ſlincker ſchouder, en de ſlincker arm om hoogh geſteecken, en de hand open, alleens of zy met een ander medelyden hadde, houdende in de rechter hand een lesbiſch looden liniael, en op haere knien ſal een kameel leggen.

Bedaeghd en ſtaetigh wort zy gemaelt, om dat in 't volmaeckt Ouder oordeel en Beſcheydentheyt is, waer over *Bernardus* ſprekende van de Beſcheydentheyt, noemtſe een moeder van de deughden.

Het gulde kleed en de purperroode man-

tel, bediet niet alleen de wijsheyt en de ſtaetigheyt, maer oock de rechte reden ontrent de waerheyt van de rechtvaerdige ſaecken, die in een vroom en beſcheyden Man gevonden worden. Waer over *D. Thomas* ſeyt, de Beſcheydentheyt behoort totte Wijsheyt, en is een voort-teelſter, bewaerſter, en een meeſterſche van de deughden.

't Hoofd houdſe wat ſcheef nae de ſlincker ſyde, en de ſlincker arm wat om hoogh, en de hand open, als offe met een ander medelijden hadde: Want *Ariſtoteles* verhaelt in ſijn Zedekonſt, dat de Beſcheydene ſich lichtlijck medelydigh vertoont aen die daer doolt, houdende, met groot oordeel, ſekere menſchlijcke onvolmaeckt heden, in wien die gevonden worden, te goede.

Zy hout het Lesbiſche looden liniael in de rechter hand, om te betoonen dat een beſcheyden Man de billijckheydt met aller naerſtigheyt onderhout, niet anders als dit liniael doet, 't welck die van Lesbien gebruyckten om haere ſteenen te meten, buygende 't ſelve ſoo wel nae onderen als boven: en om dat het van loot was, ſoo voegde het ſich nae de hooghte en laeghte, ſonder dat het daerom van ſijne rechtigheyt afweeck. Alſoo buyght ſich oock de rechte Beſcheydenheyt nae de menſchlijcke onvolmaecktheyt: Maer daerom wijckt hy niet af van den rechten wegh der gerechtigheyt, weſende dieſelve in oordeel gegrondveſt, en van de billijckheyt verſelſchapt, van de welcke zy nae haer vermogen, is een oprechte uytvoerſter.

't Cameel als boven geſeyt is, vertoont de beſcheydene natuere van dit dier, 't welck geen meerder laſt op ſich laed, dan als 't kan verdragen: En daerom ſal een redelijck Menſch tot naevolginge van dit dier met Beſcheydentheyt goed doen: Want al wat hy met Beſcheydenheyt doet, is een deugd, en al wat ſonder Beſcheydentheyt gedaen wort, is een ondeughd. En gelijck *Iſidorus* ſeyt, ſoo wort een onbeſcheyden deughd, voor ondeughd geacht.

RIPARO DA I TRADIMENTI.
Beſchut tegens Verraed.

EEn Man met een Oyevaer in den arm, die een taxken van *Platanus* in de mond heeft. De Storck of Oyevaer heeft natuerlijcke vyandſchap metter Nachtuyl, en daerom leyt haer de Nachtuyl dickwils lagen, ſoeckende haere neſten te breecken, en de eyren ſelve uyt te broeden, een ſake die den Oyevaers ſeer ſchadelijck is, komende alles uyt een verborgen haet, die zy dragen. De Oyevaer, om dit nu alles voor te komen, voorſiet ſijn neſt met een taxken van de *Platanus*, want zy weet ſeer wel, dat de Nachtuyl voor ſoodaenigen ſtruyck een groote ſchrick heeft, overſulx wanneer hy 't neſt komt naederen, ſoo ruyckt hy dien tack. En door deſe beſcherminge blijftſe vry van alle verraderyen en liſtige laegen van den Nachtuyl.

DIFESA contra NIMICI, MALEFICI, VENEFICI.
Beſcherminge tegens Vyanden, Quaetdoenders, en Venijngevers.

EEn vrouwe die een cierſel op 't hoofd heeft, te ſamen geſtelt van deſe koſtlijcke ſteenen, als van *Diamanten* en *Agathen*, hebbende *Coralien* om haeren hals, en in haer hand een uytgewaſſen ajuyn, by haere voeten ſal een weſelken ſtaen, dat een taxken ruyte in den mond hout. Van de *Diamant* ſeght *Iſidorus*, datſe goed is tegen alle tooverie der Swartkonſtenaers. Van den *Agaet* ſeyt *Barth. Anglicus*, datſe goet is tegen de Nachtmerrien, of quellinge der booſe geeſten, by nachte: noch ſeyt hy, dat de Adelaer den *Agaet* in ſijn neſt brenght, om ſich te bewaeren tegen de venijnige beeten der Slangen. *Plinius* getuyght dat zy het bijten der Scorpioenen tegen ſtaet. *Plinius* en *Iſidorus* verhaelen van den *Diamant*, dat zy allerleye vreeſe wegh jaeght, en de tooverſche konſten belet. Van 't *Corael* ſeyt *B. Anglicus*, dat het krachtigh is tegen des duyvels konſten en verſcheyden ſpoockſels. En het kruyd *Squilla* of Ajuyn, is goed tegens de quaede geſpeinſten of nachtgeeſten: Want *Plinius* ſprekende van dit kruyd, ſeyt dat *Pythagoras* getuyght, wanneermen Ajuyn boven den ingangh van de deure hanght, dat daer door alle quaede geeſten, dieder ſouden willen inkomen, worden verdreven. Van 't *Weſelken* dat ruyte in ſijn mond draeght, daer van ſchrijven alle Natuerkondigers, dat het ſich daer mede tegens den Baſiliſc en alle venij-

venijnige slangen, voorsiet. En dit is 't gevoelen van sommige Oude.

DIFESA CONTRA I PERICOLI.
Beschermínge tegens gevaer.

EEn jonge vrouwe die in haer rechter hand een bloot sweert hout, en aen de slincker arm een schild, daer een yserе vercken in staet.

Zy wort jongh geschildert, om dat de Jongheyt wacker en vaerdigh is, om sich tegens alle aenvallen te beschermen. Het swaerd en schild betoonen, datmen sich daer mede niet alleen moet beschermen, maer oock sijnen vyand aenvallen en beschaedigen. Het Rondas en Schild worden voor de Beschermínge genomen: en beelden de Egyptenaers daer mede een Man af, die voor alle laegen, gevaer, en allerley toevallen der fortuyne, seecker was. En oversulx maelden zy het yserе Vercken daer in, om dat dit dier, soo haest als het eenige wilde beesten ruyckt, of geblaf der honden hoort, sich draeyt in een ronde kloot, en treckt sijn snuyt en beenen in 't lijf, gelijck de schildpadden doen, sich keerende en draeyende, sulx dat, waer men 't oock aenroert, soo bevint men dat alle syden, met noodig tegenweer beset zijn, tot een schrick van die 't willen aengrijpen.

CONTAGIONE. *Besmettinge.*

EEn jonge, rancke, bleecke vrouwe, met slordige en gescheurde kleederen, van droeviger verwe: zy sal in de rechter hand houden een tack van een noote boom, en de slincker op een Basiliscus, die ter syden haer staet, met een wreet gelaet en seer straf gesicht. Op haer ander syde sal een Jongelingh zijn, die sich quijnende vertoont, en die kranck en half dood ter aerden leyt.

Contagium Besmettinge, komt van de Latijnen van *Contactu*, dat is, van aenraeckinge, overmits dieselve van d'eene kranckheydt des lichaems in een ander overgaet.

De Besmettinge nae *Averroys* meeninge, is tweederley: te weten, de Mathematische of Wiskonstige, en de Natuerlijcke. De eerste geschiet niet altijt tusschen twee lichaemen, maer nae de grootheyt der lichaemen, siende het Wiskonstige nergens anders op, als op de buytenste vlackten of andere maeren. De tweede geschiet altijd tusschen twee lichaemen in een bestemde plaetse: anders seyt men, dat die natuerlijcker wyse niet wort gevonden.

Willende dan de Besmettinge beschrijven, sullen wy seggen, dat het is een snoode en bedorvene hoedaenigheyt van sieckte, die welcke of door de locht, of van het eene lichaem in 't ander wort overgeset, en dese beschrijvinge wort by *Mercurialem* in 't XVII cap. van de koortse gestelt. Maer *Ioan. Baptista Montanus* over het boeck FEN van *Avicenna*, die geeft daer van een volmaeckter stellinge, inhoudende de oorsaecke van de stoffe, van het wesen en van de werckelijcke kracht: seggende dat de Besmettinge een sieckte is, diewelcke gaet van 't eene lichaem in 't ander, 't zy door middel van aenraeckinge, of sonder middel, door de overeenkominge van de stoffe, of door de tegenstrijdigheyt van het deel van de form, door oorsaecke van de ontstellinge der hitte, diewelcke de vochtige deelen onbequaemlijck verteert.

Om nu hier van verklaeringe te doen, soo segh ick, dat eene kranckheyt diewelcke sal gaen van 't eene lichaem in 't ander, van noode heeft, dat die geschiede door middel van eenige beweginge. En soo daer beweginge is, soo moetse wesen, eene van de viere, die van *Aristoteles* in sijne Natuerkonst worden verhaelt, te weten, of de bedervinge, of de vermeeringe, of de veranderinge, of verplaetsinge. Daer is geen plaetslijcke beweginge, want men siet niet, datse sich van plaetse beweeght, daer is geen vermeerderende, want daer komt niet by, soo moet dan vast blijven datter is veranderinge en bedervinge: gaende altijt de veranderinge voor alle bedervinge, gelijck geseyt is, van 't eene lichaem in 't ander. Soo is 't dan noodigh, datter een *agens*, dat is een werckende, en een *patiens*, dat is een lijdende zy: te weeten, een deel 't welck aenroert, en een deel dat aengeroert wort. Het werckende deel is, waer uyt de Besmettinge vloeyt, en het lijdende is, 't welck de Besmettinge aenneemt: soo is 't dan noodigh dat de lijdende eenderleye kranckheyd of genegentheyd hebbe metте werckende. De aenroeringe

sonder middel, is die geene, dewelcke geschiet tusschen twee lichaemen, alsoo datter niet tusschen beyden komt, gelijcker in de Venus-sieckte of Pocken geschiet. Het aenroeren door middel, is, 't welck tusschen twee lichaemen geschiedt, door tusschen beyden kominge, van eenigh ander lichaem, gelijck als door middel van de locht twee lichaemen malkanderen raecken, soodanigh dat d'eene fijne kranckheydt overset aen d'ander, want eerst lijdt de locht, die welcke daer nae haere Besmettinge of sieckte in een vaster lichaem overdraeght. De voorseyde *Mercurialis* trachtende nae dese waerheyd, in d'aengetogene plaetse, seyt, dat de kranckheden, die door 't aenroeren gebeuren, geschieden, of door 't aenblaesen van den waessem, of door de vochtige aenraeckinge: en daerom is 't onmogelijck, dat vaste deelen, door onderlinge aenraeckinge konnen besmet worden. En dit is de oorsaecke, waerom de Minne-Besmettingen allerlichst oversetten, waer door naederhand een groote peste ontstaet: gelijck *Ficinus* over het gastmael van *Plato*, seyt. Maer hoe is 't doch mogelijck, dat een fijn straeltjen, of een luchtigh geestjen, of een aenblaesinge, of een kleyn weynigh bloers, van een seer beminde vriendinne, soo strax met soodanigen snelheyt en kracht, den verlangenden Minnaer, soo schaedelijck magh quellen? De oorsaecke daer van is anders niet, als de aenblaesende waesem, en dat bloeyende bloed, 't welck vier eygenschappen heeft, te weeten, dat het klaer, dun, heet en soet is. Want het klaere komt met de oogen des Minnaers over een, lockende en lief kosende den selven soodanigh, dat hy daer door seer vierigh wort getrocken. En om dat het fijn is, soo vlieght het snellijck in de ingewanden, en komt sich door de aderen en slagh-aderen te verspreyden, en soo door 't geheele lichaem, werckende krachtighlijcken door de hitte, bewegende daer door met geweld den Minnaer, soodaenigh, dat hy in des selfs Natuere wordt herschept; 't welck *Lucretius* seer wel aenroert:

De soete Venus *sloock in 't hert,*
Daer op volght kille sorgh en smert.

Aengesien dit met de soetigheyt voedet en smaeck geeft aen de ingewanden, soo komt daer door, dat, wie met soodaenigen quellinge wort geplaeght, te gelijck genenghte en smerte in sich gevoelt: en dit overmits de klaerigheyd en soetigheyd van het vochte en bloeyende bloed van de beminde, en dat door de hertigheyd en dunnigheyd. 't Is dan noodigh te doen't geen *Lucretius* seght:

Drijf wegh de beelden van de Min,
En keer dan elders uwen sin:
Van 't voetsel daer de Min by leeft,
Siet dat ghy daer voor schrickt en beeft.

Maer laet ons weder tot *Mercurialem* keeren, dieselve seit, dat de vochtigheden, (alhoewel die ons quaede en krancke hoedanigheden konnen aensetten,) soo is 't oock noodigh, datse dese twee hoedanigheden moeten hebben, te weeten, datse moeten op de vlackte van 't lichaem, en daer by taey en lijmachtigh zijn, gelijck *Aristot.* en *Alexander* verhaelen: en door dese oorsaecke, set sich het schurft of de ruydigheyt seer licht van 't eene lichaem over in 't ander. Maer waer door zijn dan de inwendige sieckten besmetlijck als de teeringe, de quaedaerdige koortsen en andere? door 't middel van de dampen, en door het in en uyt asemen, waer door lichtelijck de inwendige gedeelten van de longe &c. aengesteken, en 't naebywesende lichaem medegedeelt werden. Maer daer mede wort niet geseyt, dat de Peste en de Besmettinge een dingh is. Want de Peste is een algemeen quaed. Waer by men moet verstaen datter eenige sieckten zijn, die *Sporadici*, dat is, die verspreyt, en andere, die algemeen zijn. De verspreyde zijn, wanneer verscheyden sieckten verscheyden volckeren en menschen overvallen. De gemeene zijn van tweederley slagh, de eerste worden van de Griecken *Endimii*, en van de Latijnen *Inquilini*, dat is, *inwoonende*, geheeten, en zijn gemeen onder alle, maer gemeensaemer onder het eene volck of natie als onder het ander. De tweede slagh worden *Epidemii* genaemt, en zijn gemeen aen alle menschen, en van die soorte is de Peste: in wiens tijd, de menschen door eene verborgene kracht ontsteken worden, sulx dat zy haer nimmer vertoont, dan wanneer

De locht ontsteeckt het kooren land,
't Geboomt en watter is geplant,
En dringht oock door de leeden heen,
En brenght den Dood met veel geween:

gelijck

gelijck de E. Vader *Alexander* tegen de Starreraeders seyt.

Maer om te keeren totte beschrijvinge, soo is ons noodigh de gelijckheyt van de stoffe, en d'ongelijckheyt van de form of gedaente. Want nadien het werck geschiet door middel van tegenstrijdigheyt en ongelijckheyt, en overmits 't een tegenstrijdige 't ander niet aenneemt, soo moeter noodwendigh eenigh onderwerp wesen, dat dese tegenstrijdigheyt aenneemt. En dit is de stoffe, die so wel 't eene als 't ander lichaem gemeen is, waer uyt het werckende beginsel van dese verdervinge getrocken wordt: En van dese beweginge, diewelcke is de tegenstrijdige vervuylende gestaltenisse van het ontsteken lichaem, dat de Besmettinge wil vorderen, en het lijdende beginsel, dat is de stoffe van het vervuylde lichaem, 't welck bequaem is om de verdorven tegen-vorm, aen te nemen. Maer laet ons sien hoe de veranderinge noodigh is in dese Besmettinge. Het is een klaere saecke onder de Philosophen, dat de veranderinge gaet voor alle vervuylinge of verrottinge. En de veranderinge geschiet in de hoedaenigheyt, soo sal het dan verwarminge zijn, diewelcke geschiet door 't middel van haer werckruygh, 't welck is de hitte, diewelcke gewelt doet aen het vochte en drooge, diewelcke lijdende hoedaenigheden zijn, en dieselve volmaecktse noch koocktse niet t'eene-mael. En hierom seyt men, dat wanneer de lijdende deelen de werckende overmeesteren, dat daer uyt de verrottinge voortkomt. Want alsoo dickwils de warmte te swack is, dat zy 't vochte niet kan overwinnen, en datter te groote overvloet van vochtigheyd is, alsoo geschieter eene medewerckinge, gelijck *Aristoteles* dieselve noemt, waer op alsdan de verrottinge volght. En dit kan t'saemen komen in de twee manieren van koken, soo in 't sieden als in 't braeden. Waer door wy sien, dat dingen die een uytnemende warmte hebben, niet verrotten, maer verdrogen. En hier van hebben wy een voordaed van 't geen men seyt, datter onder het derde *clima* of derde gelegentheyt des aerdbodems, te weeten in Arabien eenige plaetsen zijn, nae by de Zee die vol sands zijn, door de welcke, als wanneer de kooplyden naer 't Oosten reysende, en soo van de hitte van 't sand, als door den brand der Sonne, in die plaetse komen te sterven, soo verdroogen zy door de brandende straelen der Sonne, soodanigh, dat zy al haer vochtigheyt verliesense, de *Mumie*, soo men hout, daer uyt gemaeckt wort, diewelcke nimmermeer verrot, en die daer nae in onse landen wort overgebracht. Iae wy weeten dat oock, door de groote koude, veele dingen niet vervuylen of verrotten: Waer over wy sien dat de geene, diewelcke in de geberghten van *S. Bernard* in Vranckrijck sterven, veele Iaeren in haer wesen blyven, sonder datse verderven. Tot nu toe hebben wy de Besmettinge verklaert, en waer die van daen komt; nu gebreeckter alleen dat wy de beeldenisse uytleggen. Iong wortse dan geschildert, overmits de Ieughd, door den overvloet en hette des bloeds, veel meer brands in sich heeft, 't welck kracht heeft om ranck en dun te maecken, en tot sich te trecken, en die by gevolgh, groot behulp doet aen de oorsaecke van de stoffe, en van de werckende kracht: te meer, alsoo de jonge luyden veel lichter de besmettinge aen nemen, om haere ongeregeltheyt en kleyne sorge die zy voor haer leven draegen.

Bleeck en ranck is zy, om de seer quaede Besmettelijcke sieckte uyt te drucken, die den Mensch allenskens uyt teert: waer onder zijn de Pocken of Venussieckte, de Teeringe, Lazary en veele andere.

Haer kleed is gescheurt, door 't groot ongemack, dat ter oorsaecke van dese besmettinge daer uyt spruyt, 't welck den Mensche ten laesten in groote armoede brenght, gelijck het droevigh kleed te kennen geeft, 't welck in dese gelegentheyt geen vrolijckheyt kan aenbrengen, maer dickwils volghter den doot nae.

Zy hout een tack van een Note-boom, wesende dieselve met haere schaduwe besmettelijck, gelijck *Plinius* seyt in 't XVII boeck: volgende daer in de *Tasso* in *Narbona*, die nae 't getuyghnis van *Dioscorides*, soo schadelijck is, dat wie daer onder slaept of onder haere schadu gaet sitten, swaerlijck ontstelt wort, gelijck *Fernelius* in de verborgen oorsaecken, dit selve mede van den Noteboom getuyght, als mede *Ovidius*, die daer seyt, datse op den uytersten kant word gestelt, op datse het gesaeyde geen schaede

ſouden doen. Dies hy voorder van den Noteboom aldus ſinght:

Ick neuteboom, eylaes! ſtae aen den wegh verſtreyt,
En word van't gaende volck met ſteenen noch gegoyt.

De Baſiliſc, gelijck men ſchrijft, is een ſeecker ſlagh van Slangen, waer van niet alleen het geblas, maer oock het geſicht en het ſijſlen beſmerlijck is: en de dieren diewelcke van haer vergift gedoot zijn, worden van d'andere dieren niet aen geraeckt, hoe vraetigh en gulſigh die oock ſouden mogen weſen: en ſoo zy dieſelve, door den grooten honger, komen aen te raecken, ſoo ſterven die terſtont. Waer over de Baſiliſcus, van alle andere dieren, hoe vergiftigh die oock ſouden mogen weſen, geſchouwt wort: alle andere dieren, door haer venijn, overtreffende; gelijck *Ætius* en *Plinius* verhaelen.

De bleecke rancke en half doode Ionghman worter geſtelt, om redenen boven verhaelt, gelijck mede het lichaem dat de Beſmettinge ontfanght, en die geene, die hem dieſelve overſet.

TREGUA. *Beſtant of Stilleſtant des Oorloghs,* van den Heere *Giov. Zarativo Caſtellini.*

EEn vrouwe die midden in een ſtille Zee, op een eylandeken ſit, boven een hoop toegebonden ſpieſſen, of ander krijghsgereetſchap. Zy ſal voor de borſt gewapent zijn als *Bellona*, met een ſtormhoed op de rechter knie, en de rechter hand daer boven op, waer mede zy een ſtock vaſt hout, alwaer deſe twee viſſchen, als de Zeeſnoeck en de Harder, te ſaemen verbonden zijn. Mette ſlincker hand hout zy een katte en een hond aen een touw vaſt, die ſtille en vreedſaem by malkanderen ſitten.

Marcus Varro bepaelt het Beſtant op tweederley maniere: de Stilſtant des Oorloghs, ſeyt hy, is een leger-vrede van weynigh dagen, of het Beſtant is een verpooſinge van den krijgh; welcke bepaelingen *A. Gellius* niet behaegen, maer hem behaegen veel liever korte en ſoete beſchrijvingen, als volmaeckte bepaelingen: en ſoo veele als het tweede aengaet, ſeyt hy dat het meer aengenaem, als klaerlijck bepaelt is. Om dat de Griecken ſeggen, dat het woort *Ecechiria* bediet, darmen de handen moet te huys houden; want men magh dan niet vechten. Soo veele het eerſte belanght, ſeyt hy, darſe geen vrede kan worden genaemt, om dat de oorlogh noch op haere vrye voeten ſtaet,

alhoewel de daedlijckheden ophouden. Men kan't oock geen legervrede heeten, of die in't veld gemaeckt is, of in de beſchanſingen of hutten der ſoldaeten, want men maeckte ſe oock buyten't veld en buyten de hutten der ſoldaeten; Zy is oock niet van weynigh dagen, maer oock van maenden. *Livius* verhaelt in't x boeck dat de Romeynen drie maenden ſtilleſtant aen die van *Carthago* hebben gegeven, en ſes maenden aen den tyran *Nabides* van Lacedemonien. *Quadrigarius* ſeyt oock in't eerſte van ſijne Iaerboecken, dat *Cajus Pontius Samnitus* van den Romeynſchen *Dictator* een Stilſtant verſochte van ſes uren, ſulx dat de Stilſtant, gelijck *Varro* ſeyt, niet altijt is van ſeecker uren en maenden. Men leeſt oock in *T. Livius*, dat *Perugia*, *Cortona* en *Arezzo*, die als hoofden van *Toſcana* waeren, verſoeckende vrede vanden Romeynen, haer een Beſtant is toegelaeten van 30 Iaeren. En ſoodaenigh Beſtant van 30 Iaeren

Iaeren is van de Athenienſers met die van Lacedemon gemaeckt, als wanneerſe Eubea hadden t'ondergebracht. Dieſelve *Livius* verhaelt, dat van de Romeynen aen die Vejetanen een ſtilleſtant van 20 en 40 Iaeren was toegelaeten; noch verhaelt hy, dat de Vejetanen geſanten nae Romen ſonden, en maeckten een ſtilſtant van hondert Iaeren, gelijck aen *Cerus* oock een ſtilleſtant van hondert Iaeren was vergunt. Weſende dan het Beſtand van uren, dagen, maenden, jaeren, van korte of lange tijd, ſoo kan men ſeggen, dat de ſtilſtand is eene overeenkominge van de opſchorſinge der wapenen, voor een ſekere bepaelde tijd. Men moet oock de beſchrijvinge niet naelaeten, waer in de voorwaerden van den ſtilſtant begrepen worden, want daer in wort ſeeckerheyt gegeven aen de ſaecke en aen de perſoonen, terwijl noch het verſchil niet geeyndight is. De afkomſt van 't woord Stilleſtand of Beſtand is klaer, want ſoo lange het verbond en de handelinge duert, houtmen op van oorlogen, tot de tijt van 't verdragh toe.

De vinder van den Stilſtand, nae dat *Plinius* in 't VII boecks LVI cap. ſeyt, is geweeſt *Licanor*, en *Theſeus* van de verbonden. De Rechters ſoo wel van den Stilſtand als van de Verbonden, waeren de *Feciales* of Heerhouten. Maer ick ben van gevoelen, dat de eerſte die den Stilleſtant voorgeſtelt heeft, geweeſt is *Priamus* Koningh der Trojanen, dewelcke nae een doodlijcke ſlagh tegens den Griecken gehouden, ſijnen Geſante ſont aen *Agamemnon*, Veldoverſte der Griecken, om Stilſtand te maken, ten eynde een yder ſijne dooden mocht verbranden, gelijck *Homerus* in ſijn VII *Iliad.* verhaelt, als datmen *Ideus* ſoude ſenden, om de dooden te verbranden, maer datmen daer nae wederom ſonde vechten, om te ſien by wien de overwinninge ſoude blyven. Welcke Stilſtand hy *Agamemnon* wierde aengenomen, en den ſcepter ten Hemel keerende, ſwoer hy dat hy dien Stilſtand onverbreeckelijck wilde houden. Het onderſcheydt tuſſchen *Fœdus* Verbont, en *Inducia* Stilleſtant, is groot, want men maeckt Stilleſtant voor een korte of lange tijt; maer *Fœdus* is een eenwigh Verbont van vrede en vriendſchap.

Zy ſit op een Eylandeken in 't midden van een ſtille Zee, om te betoonen, dat terwijl de Stilſtant duert, de Zee oock ſtille is, maer niet altijt, want zy barſt in 't eynde uyt tot ſtorm en onweder: en gelijck, wanneer het onweer ophout, men ſeeckerlijck midden in Zee magh vaeren, alſo maghmen oock wanneer het onweder van de wapenen ophout, ſoo lange de Stilſtant gedurt, veyligh en in 't midden van des vyands landen vaeren en trecken.

Zy ſit op een hoop toegebonden ſpieſſen, want alhoewel de wapenen in den tijd van den Stilſtand, ruſten en wegh geleyt worden, ſoo ontgortmen dieſelve wederom als die ten eynde is, en ſtaet dan de krijgh weder op ſijn vrye voeten.

Zy heeft den borſt gewapent als *Bellona*, om dat het volck ten tijde van Stilſtand de ſorge van den oorlogh noch in de borſt leyt, alhoewel men van de wapenen ophout.

Zy hout al ſittende den ſtormhoed op de knie, en niet op 't hooft, om ten meeſten deel, de ruſte uyt te drucken, die men heeft ten tijde van den Stilſtant, en zy heeft den hand daer op, om te vertoonen, datſe vaerdigh is, den Stilſtant geeyndight zijnde, die wederom op 't hooft te ſtellen.

De Zeeſnoeck en de Harder, zijn een beeld van den Stilſtand, want dieſelve viſſchen, alhoewelſe doodlijcke vyanden zijn, plachten niet te min op eenen ſeeckeren tijd te vergaederen, gelijck de Natuerſchrijvers verhaelen, en daerom zijnſe oock om de ſpieſſe gehangen, om te vertoonen, dat door de overeenkominge van den Stilſtant, de partyen verbonden zijn, om vereenight te blijven, ſonder een ander te beſchadigen, weſende niet geoorloft, yemant hinder of gewelt te doen, en de roede van vrede te breecken, te weeren, de wet des Beſtants, want wie het Beſtant breeckt, doet gewelt aen het Recht der volckeren, gelijck *T. Livius* in ſijn XL boeck verhaelt, houdende die voor bedriegers. *De Veldheer*, ſeyt hy, *gaet by alle toegangen, en vermaent den krijghsluyden, haer den haet met alle prickelingen inſcherpende, en het bedrogh der Vyanden verwijtende, dat zy Vrede verſocht hebbende, haer Stilſtant was vergunt, en dat zy ten tijde van den Stilſtand, tegens het Recht der Volckeren waeren gekomen, om het Leger te beſpringen.*

De Carthaginenſers waeren bedrieghlijck, die den eerſten Stilſtant tegens de Romeynen hebben geſchonden, die op een dach nae

uyt

uyt was, als *Livius* in 't xx boeck verhaelt. Bedrieglijck waren de *Longebarden*, die onder de regeeringe van *Mauritius* den Stilleſtand, in Italien, dickwils braecken. Bedrieghlijck waeren de *Thraciers*, diewelcke van de *Beotiers* by het moras *Copaide* overwonnen zijnde, vluchteden in *Helicona*, en maeckten Beſtant metten *Boetiers* voor vijf dagen, gelijck *Suidas* verhaelt, in welcken tijd, de *Beotiers*, met opſetten raede, daer uytſcheyden, verſeeckert zijnde van de overwinninge en van den Stilſtand, en terwijl zy aen *Minerva Itonia* offerden en haere gaſtmaelen hielden, als *Polænus* ſeyt, zijn zy by nachte, vanden *Thraciers*, beſprongen, ten deele doodgeſlagen, en ten deele levendigh gevangen. De *Beotiers* klagende aen haere vyanden, van dat zy den ſtilſtand hadden geſchent, ſoo antwoorden de *Thraciers*, dat zy Beſtant hadden gemaeckt van dagen en niet van nachten. Met groote redenen worden deſe van *Cicero* beſtraft in 't eerſte boeck van ſijne Burger-plichten, om dat zy onder eene quaedaerdige en liſtige uytlegginge vande Wet onrecht deden: gelijck die gene, diewelcke met ſijnen vyand voor 30 dagen Beſtand hadde gemaeckt, by nachte quam en verwoeſtede de velden, ſeggende dat hy Beſtant van dagen en niet van nachten, hadde gemaeckt.

Om beter de verbinteniſſe dieder in den Trefves of Stilſtant wort gemaeckt aen te wijſen, ſoo hebben wy een Hond en een Katte te ſaemen gebonden, om dat het Verbondt van 't Beſtandt, de gemoederen der vyanden en der tegenſtrevige, te ſaemen koppelt, die alſdan in tijde van Beſtant ruſten, en in vrede blyven. Maer dieſelve geeyndight zijnde, ſoo zijnſe als de Honden en Katten, die wel dickwils te ſaemen zijn vereenight, maer in korter tijt daer nae malkanderen wederom plockhayren.

TREGUA. *Beſtant des Oorloghs.* Nae de beſchryvinge van den E. Heere Droſſart P. C. HOOFT.

HY maelde het Beſtant een ſtatige vrouwe, die ſeer treflijck was geciert, hebbende in haere rechter hand een ſwaerd, dat in de ſcheede was verſegelt, metre ſegelen van den Koningh van Hiſpanien, en van de Staeten der Vereenighde Landen, alwaer rontom was geſchreven, *ad duodecim annos*, dat is: *voor twaelf Iaeren.* In de ſlincker hand hadſe een keeten, waer aen de Krijghs-God *Mars* was vaſt gebonden, die al ſchoorvoetende volghde, en achter hem een hoop geboeyde krijghsluyden, die de trompen der muſketten en 't ſpits der ſpieſſen ter aerde keerden. Zy ſat op een affuyt, daer een kartouw, ſpieſſen, muſketten, trommels en andere krijghswapenen op laegen. Aen haere ſyde ſat de Diſcipline of tucht, en aen haer rechter ſyde *Proſperitas* of Voorſpoet. Onder den waegen laegen vertreeden *Licentia* ongebondenheyt, en *Calamitas* ellende. *Henricus* IV Koningh in Vranckrijck, hielp den wagen door 't aenroeren der voorſte raeders, op den gangh. *Jacobus* VI Koningh van Groot-Britannien beweeghde de achterſte: beyde bevorderaers deſer handlinge. *Pater Jan Ney* ſat op den wagen met den toom in der hand en mende de paerden. Op 't eene paerd ſat *Albertus*, Hertogh van Ooſtenrijck en van Brabant, en op 't ander paerd *Iſabella Clara Eugenia*, des Hertoghs Huyſvrouw, en des Koninghs ſuſter, Stadthouders des Konings. De paerden wierden aen de toomen geleyt van *Amor Patriæ*, dat is van *Lands Liefde*, en van *Modeſtia* Zeedigheyt: *Suſpitio*, dat is quaed vermoeden, en *Cura* de Sorge, hingen aen den wagen. Recht tegen de paerden over, ſat een ſchoone Maeghd onder een heerlijcke Zetel, en vertoonde de Landen, die noch onder des Koninghs gebiet ſtonden, en boven haer de wapenen van *Burgundien*; ter ſyden haer hingen de wapenen van yder Provintie, en daer voor ſtont *Philippus* III Koningh van Hiſpanien met een kroone en ſcepter cierlijck uytgebeelt, en onder ſijn ſlincker hand op der aerde had hy een ſchildt, daer in ſijne wapenen wierden vertoont. Aen des Koninghs ſlincker ſyde ſtont *Ambroſius Spinola*, zijnde ſijn Veldoverſte. Aen d'ander ſyde, ſat mede de Maeghd der Vereenighde Nederlanden in een ſchoone Zeetel, en boven haer hingh het wapen der Vereenighde Staeten, en ter ſyden de wapenen der beſondere Landſchappen. Aen haere rechter hand vertoonden ſich eenige gryſe Mannen, als Staeten derſelve Landen, en aen de ſlincker ſyde ſtont *Mauritius* van *Naſſau* als Veldoverſte der Vereenighde Staeten, die ſijn rechter hand op 't geveſt van ſijn rapier

rapier hiel, en sijn slincker op een schilt, daer sijne wapenen in stonden. In de locht vertoonde sich *Mars*, die sijn bloedige koets verlaetende, *Venus* op de haere lieflijck quam omarmen, daer *Cupido* den wagen mennende, die van treck-beckende duyfkens wierde voortgetrocken. En blies voorts de tweetongige *Fama* met haere Trompetten dese blyde maere, aen de gheele Werelt over.

VENUSTA. *Bevalligheyt, Aerdigheyt.* van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn schoone *Nymph* van bevalligh opsicht, gekleet in weerschijn, met een riem omgort, alwaer rontom *Cupido* met syne brandende fackels, mette gevleugelde Slangestaff van *Mercurius* geborduyrt is, draegende in de rechter hand een *Helichrisus*, of een klaere goud-geele bloeme, en in de slincker hand het vogeltjen *Yinge*, by den Griecken alsoo genaemt.

Bevallicheyd is een seeckere aerdigheyt, die een volmaeckte sauce totte schoonheyt brenght: Want alle schoone luyden zijn niet bevalligh. *Suetonius* beschrijvende het maecksel van *Claudius Nero*, maeckt een onderscheyt tusschen schoonheyt en Bevalligheyt, seggende: *Hy was schoonder als bevalligh van opsicht.* *Catullus* vergelijckende *Quintia* met sijn beminde *Lesbia*, laet wel toe dat *Quintia* schoon was, maer niet geheel schoon, want zy hadde geen Bevalligheyt: Maer hy bewijst, dat sijn *Lesbia* geheel schoon was, want zy hadde alle Bevalligheyt, daer van hy aldus singht:

Een yder acht Quintijntjen *schoon,*
Doch ick stelt op een ander toon:
Maer dat sy is gestreckt en blanck,
Van schoon gelaet en sier van ganck,
Voorwaer hier in geen schoonheyt leyt,
Maer schoonheyt is bevalligheyt.
Zy heeft beval, noch sout, noch aert,
Dies acht ick haer geen boone waert:
Maer Lisabet *dat geestigh dier,*
Die rooft der vrouwen schoonste cier.

uyt welck gedicht besloten wert, dat boven de welgemaecktheyt van een groot en blanck lichaem, de Bevalligheyt ten hoogsten noodigh is. En dat selve bewijst *Catullus* niet soo seer in 't woord *Venustas* of Bevalligheyt, als in 't woord *mica salis*, dat is, een kruymken souts: te weten, om dat *Quintia* onsapigh en ongesouten was, hebbende noch Aerdigheyt, noch Bevalligheyt. Waer over *Alexander Guarinus* seyt, *gelijck de spijse sonder sout onaengenaem is, alsoo konde* Quintia, *al is't datse langh en blanck was, niet schoon wesen, sonder Bevalligheyt*: 't welck anders niet is als een seeckere Aerdigheyt, gelijck diesselve schrijver in 't selve gedicht seyt, *het schijnt dat* Lesbia *de Bevalligheyt van alle vrouwen gerooft heeft, overmits alle aerdigheyt en geestigheyt in haer alleen uytblonck*: Op de maniere van *Zeuxis* de Schilder, diewelcke aen die van Agrigenten in Sicilien, om *Juno Lacinia* uyt te beelden, soo sochte hy de allerschoonste schoonheyt, van de allerschoonste en bevallighste Maeghdekens uyt, die hy kost vinden. 't Selve wort van den Poëet *Lucretius* uytgedruckt, diewelcke de Bevalligheydt en Aerdigheydt een suyver sout noemt, seggende dat kleyne *Pumilio*, is vol liefdekens en geheel sout van zeeden. Willende seggen, dat aen soodanigen Vryer, die van de Liefde verblint was, een kleyn, kort Meysken, hem scheen eene van de *Charites* of Liefdekens, en eene van de *Gratien* of Danck-Goddinnekens te zijn: welcke gratie of aerdigheyt, van veele Schrijvers onder het sout is begrepen. Want Aerdigheyt en

Bevalligheyt is de ſauce van de ſchoonheyt, gelijck het ſout van de ſpijſe is, als *Plutarchus* ſeyt. Om deſe oorſaecke moet de ſchoonheyt van een Vrouwe niet onbevallick, maer aengenaem zijn; en om de gemoederen te bewegen, wortſe geſouten genaemt. En daerom verſiertmen, dat *Venus*, die gehouden wort een Goddinne van de ſchoonheyt, uyter Zee, dat is, uyt het ſout gebooren is. Sulx dat de Bevalligheyt, die *Catullus* het ſout en de *Veneres* noemt, niet anders zijn als de geeſtigheyt en de Bevalligheyt, een woort dat van *Venus* heerkomt, want *Cicero* ſeyt, dat *Venus* van *Venuſtas* is voortgeſproten. Daerom ſeyt *Catullus* dat *Lesbia* hadde gerooft alle de *Veneres*, dat is alle de geeſtigheyt en Bevalligheyt. Want *Venus*, als Goddinne van de ſchoonheyd, en het hoofd van de Bevalligheyt, hadde boven de volmaeckte ſchoonheyt des lichaems, alle aerdigheyt en geeſtigheyt, die in een volmaeckt bevalligh Menſch vereyſcht worden. Want Bevalligheyt beſtaet voornaemlijck in twee beſondere gaeven: in de aengenaemheyt van't aenſien, en in de lieflijckheyt van de ſtemme. 't Aenſien beſtaet in de aengenaeme en vriendlijcke verwe, in de lieflijcke en hoflijcke beweginge, in de ſoete lagh, en in't vrolijck opſicht. De ſtemme beſtaet in't bevallijck ſpreecken, waer in beſonderlijck een ſapige ſoutigheyt van Wijsheyt vereyſcht wort, in geneughlijck, en om ſoo te ſeggen, als een Engel te ſpreken. En derhalven ſeyt *Quintilianus*, Bevallijckheyt is al't geene dat met eene ſeeckere aerdigheyt en lieflijckheyt geſeyt wort: En hy getuyght van *Iſocrates*, dat dieſelve alle de bevalligheden van't welſpreecken is naegevolght. Van gelijcken doet oock *Petrarcha* doorgaens in't ontwerp van ſijne beminde *Laura*, daer hy haere Bevalligheyt, ſoodaenigh afmaelt, dat zy oock den verſtoorden *Iupiter* lichtlijck ſoude hebben konnen bewegen, daer van hy aldus ſinght:

So haeſt als zy my wierd gewaer,
Doen tratſe my ſoo geeſtigh naer,
Schoon Iupiter *vol gramſchap was,*
Het korſel hoofd vergingh hem ras,
Hy ſmeet den blixem uyter hand,
En raeckte door haer Lieflt in brand.

In welck gedicht, gelijck hy in meer andere dichten doet, ſiet hy op haer blanck aengeſicht, op de blonde hoofdhayren, op de bruyne winckbrauwen, op den glants der oogen, op de wittigheyt der tanden, op het korael van de lippen, &c. al te ſaemen verwen, diewelcke geeſtigheyt en Bevalligheyt aenbrengen, wanneer dieſelve met een gemaeckte gelijckmaetigheyt in een perſoon (al gelijck) werden bevonden. Hy let op haer gangh en op haer geſicht, op haer aengenaem ſpreecken en vriendlijcke lach, als mede op haere geeſtige tretr en't bewegen van haere voeten. In deſe deelen dan, in de verwe, in de beweginge, in de lach, in't geſicht; en in het ſpreecken beſtaet de Bevalligheyt. En daerom hebben wy haer in weerſchijn gekleet, dat van veele verwen is te ſaemen geſet, om de veranderingen der bevalligheden, die in een ſchoon voorwerpſel van een volmaeckte ſchoonheydt worden vereyſcht. Want nae des Platoniſchen *Ficini* meeninge, is de ſchoonheyt een ſeeckere geeſtigheyt en aerdigheyt, diewelcke veeltijts in't beſonder heerkomt van eenigh opronckſel en fraejicheyt van veele dingen, en die is van driederleye ſlagh: ten eerſten ſoo wort door't vercierſel van veele deughden, de Bevalligheyt in de gemoederen gebracht, ten tweeden komt door de overeenſtemminge en gelijckmaetigheyt van de verwen en trecken de Bevalligheyt en geeſtigheyt aen't lichaem: ten derden ſoo ſpruyt de Bevalligheyt en geeſtigheyt ſeer dapper door de lieflijckheyt van de ſtemme, en door de ſoete gelijck-klinckende woorden: Sulx, dat deſe drie voor de ſchoonheyt van't gemoed, van't lichaem, en van de ſtemme gehouden werden.

De ſchoonheyt van't gemoed verheught ſich door de ſinnen, de ſchoonheyt des lichaems door de oogen, de ſchoonheyt van de ſtemme door de ooren. Waer over dieſelve *Ficinus* ſeyt, *deſe Bevalligheyt is ſchoon die't gemoed door de ſinnen en door't geſicht en't gehoor beweeght en aenlockt.* Waer uyt wy dit eygentlijck beſluyten, dat de ſchoonheyt in deſe drie dingen beſtaet, en dat deſe drie met een ander te ſaemen vereenight, de geeſtigheyt en Bevalligheyt maecken, gelijck *Petrarcha* daer van wyder ſingt, noemende deughd en eere, de ſchoonheyt des gemoeds, die in de gemoederen de Bevalligheydt veroorſaeckt. Wildy de ſchoonheyt ſien in de geeſtige beweginge?

weginge? siet de aerdigheyt van 't lichaem. De soete redenen? hoort de lieflijckheyt van de stemme. Siet, seyt *Petrarcha*, hoe lieflijck heeftse my 't herte verstrickt, ontroert, aengelockt, en treckt het gemoed, door de sinnen, door 't oogh en door 't gehoor.

De aengenaeme Bevalligheyt seyt *Plato* in sijne wetten, past den Vrouwen alderbest: waer uyt het komt dat *Cicero* in 't eerste boeck van de Burgerplichten seyt, *Wy moeten een Vroulijcke bevalligheyt en een Manhaftige achtbaerheyt volgen.* Sullen wy meenen, *Dat Bevalligheyt een Vroulijcke saecke is, en dat waerdigheyt en dapperheyt den mannen past?* Doch 't is te gelooven, dat dit te verstaen is, van een seeckere verwijfde sachtigheyt, saertheyt en vroulijcke zeedigheyt: niet dat de Bevalligheyt en aengenaemheyt een Man qualijck past, want een Man sonder geestigheyt is onbevalligh, en naer 't gemeen praetjen soo sal de Man *Acharis*, altijd, als een ydel spreuckjen, in alle Mans mond zijn. *Acharis* wort genomen voor een Man sonder Bevalligheyt, want aerdigheyt en geestigheyt maecken den Man aengenaem en vrolijck, hoe lelijck hy oock magh wesen. *Ulysses* was lelijck, niet te min bemachtigde hy door sijne Bevalligheit en soete overredinge de gemoederen van alle de Griecken: Iae hy kost oock, door sijne aengenaeme welsprekentheyt, de Goddinnen op hem doen verlieven, gelijck *Ovidius* seyt. *Quintus Roscius* de Comedi of Tonneelspeelder, was scheel en lelijck van aengesicht, dies hy om sijne lelijckheyt te bedecken, de eerste was die met een momaensicht op 't tonneel quam, gelijck C. *Rhodiginus* seyt: Maer 't volck wilde hem liever sonder maske sien en hooren, want behalven sijne soete uytspraeck, soo hadde hy noch een sonderlinge geestigheyt en bevalligheyt, soo wel in de beweginge als in de handelinge, door verscheyden genegentheden geestigh, en door 't gesicht, uyt te drucken. Hier siet men hoe de Bevalligheyt in een lelijck Man aengenaem is, en hoe veel te meer salse zijn in een schoon Man. Wie sal dan seggen dat de Bevalligheyt een Man niet wel past, ten waere dat men een al te verwijfde Bevalligheyt meende: Maer een Manhafte dieder in *Panigarola* gesien is, is te prijsen, diewelcke neffens de schoonheyt des lichaems, soodaenige Bevalligheyt in 't soet spreecken hadde vergesellschapt, dat oock luyden van den morgen af totten avond toe, sonder eeten of drincken souden gestaen hebben, om de spijse van sijne welspreeckentheyt te genieten: En wy hebben meer als vier reysen gesien, dat *Tasso* by 't tonneel stont, den mond open vergetende, sonder sich eenighsins te bewegen. Krachten voorwaer, van Bevalligheyt en geestigheyt, die den Mensch betooveren en de gemoederen wegh rucken. Insgelijx bleef oock het gemoed van *Alcebiades* alsoo begoochelt, door 't spreecken van *Socrates*, hoe slordigh en lelijck hy oock was, dat hy seyde meer soetigheyt te hebben in de woorden van *Socrates*, als in de soete en lieflijcke gesangen van *Marsias* en *Olympius*, vermaerde Musiciens, soo geweldigh en krachtigh was de aengenaemheyt in sijne woorden en gebeerden. Welcke geestigheyd van alle Redenaers genoegh wort aengepresen, niet alleen door de soetaerdigheyt in 't spreecken, maer oock in de Bevallijckheyt van 't gesicht: En soo veel de persoone belanght, isse in een Man prijslijck. *Plutarchus* roemt het bevallige opsicht van *Pompejus*, dat vol zeedigheyt en beleeftheyt was, waer door hy oock sijne redenen aengenaem maeckte, en dat in hem alle de Bevalligheden en aerdigheden met een stactigheyt en beleeftheyt waeren te saemen gevoeght: en dat in de kracht en in de bloem van sijne Iaeren in hem een Koninghlijcke Majesteyt uytblonck. *Suetonius* prees in *Augustus* de schoonheyt en Bevalligheyt van sijne tegenwoordigheyt, en dat dieselve, in alle trappen van sijne Iaeren, geestigh was.

Van dusdaenige volmaeckte Bevalligheyt roemen oock de Griecken dat haere *Alcebiades* geweest is, en *M. T. Cicero* prijst soodanigen opsicht dat te gelijck Achtbaerheyt en Bevalligheyt aenbrenght. Oversulx is de Bevalligheyt in een Man prijslijck. Van de Vrouwen spreeck ick niet, maer ick wilde liever eene Maegd vryen die so heel schoon niet was, nochtans deughdsaem, geestigh en aengenaem in 't spreecken en ommegaen, en lustigh op den tret, als eene die seer schoon van aengesicht was, doch sonder Bevalligheyd, sonder deughd, een boerin in 't verkeeren, logh in 't gaen, en ongesouten in 't spreecken.

Wy hebben dese beeldnisse met het gor-

del van *Venus* opgeschort, dat by de Griecken *Cestum* of *Balteus* geheeten is, 't welck *Venus*, Moeder van alle schoonheyt en geestigheyt plagh te draegen, om bevalligh te zijn, en dat selve hadde sulcken kracht in de Minneverstooringen, dat het oock den verstoorden en rasenden *Mars* konde stillen, en *Iuno* die 't selve van *Venus* hadde geleent, konde daer mede den donderenden blixem-draeger *Iupiter* te vreden stellen. Waer over oock *Martialis* soetelijck scherst, willende *Iulia* prijsen over haere geestigheyt en Bevalligheyt, seyt, dat *Iuno* en *Venus* te gelijck, van haer het gordel souden moeten bidden. Dit kostelijck gordel is van *Homerus* beschreven, *dat het seer konstigh met de naelde was geborduyrt, waer in dat alle aenlockingen waeren, te weten, de Liefde en het verlangen, de t'saemenspraeck, de soetvloeyende reden die 't gemoed der Wijsen verstrickt. Dit was haer in de hand gegeven, en tot haer geseyt, Neemt dit gordel, dat wonderlijck geweven is, en druckt dat om uwe syden, want daer zijn alle dingen in gemaeckt, en gelooft dat het u niet onmogelijck sal wesen uyt te voeren, al 't geene ghy sult begeeren.* Hier uyt blijckt nae 't getuyghnis van *Homerus*, dat in dit gordel mette naelde geborduyrt waeren, de Liefde, het verlangen, en de soetvloeyende en aengenaeme welsprekentheyt.

De Liefde hebben wy gemaelt op de gewoonlijcke maniere van een gevleugelt Ionghsken, en 't verlangen door den brandenden fackel: 't welck die geene zijn, die op de maniere als een brandende toortse, 't hert der Minnaers gestaedigh doet ontvoncken. De soete en lieflijcke welsprekentheyt wort door den staf van *Mercurius* uytgebeeld, dewijl de oude Poëeten *Mercurium* voor een Vader van de Welsprekentheyt en 't hoofd van de Bevalligheden uytroepen. Waer over oock *Lucianus*, *Mercurium* invoert, als dat hy het gordel van *Venus* soude hebben gestolen, van wien hy oock wierde omarmt, om de overwinninge, die hy door haere Bevalligheyt hadde verkregen. En niet sonder reden stelden die van Athenen *Mercurium*, als *Pausanias* verhaelt, voor den ingang van 't kasteel en de Bevalligheden daer neffens. Sulx dat de Slangenstaf van *Mercurius* dient voor een beeld van de Welsprekentheyt en van een lieflijcke welsprekende tonge: en door dit gordel wil *Homerus* de kracht van de Bevalligheyt te verstaen geven, sonder welcke de schoonheyt niet om 't lijf heeft. *Venus* was wel schoon, maer sonder het gordel, 't welck een beeld was van de Bevalligheyt, soo kost zy *Mars* niet versoeten noch aen haere syde trecken. *Iuno* was wel schoon, maer sonder het gordel van *Venus*, dat is, sonder aengenaemheyt en Bevalligheyt, kost zy *Iupiter* niet versachten, daer door zy hem nochtans vermorwde, gelijck *Venus* oock *Mars* dede: willende te kennen geven, dat de schoonheyt gevoeght by de Bevalligheyt een yder kan aenlocken, hoe wreed van herten dat hy oock mocht wesen als *Mars*, of van een soo hoogh en verheven gemoed als *Iupiter*: Maer dat de schoonheyt dese kracht niet hadde sonder de Bevalligheyt, diewelcke Liefde en verlangen verweckte in de gemoederen van de wijse Mannen, en dat door de aengenaemheyt van 't spreecken, treckende dieselve soodanigh, datse van haer kan verkrijgen, watse sal begeeren.

Libanius de Griexsche Philosooph, versiert over het gordel en over de roose een aerdige kluchte, gelijck *Angelus Politianus* verhaelt, dat *Pallas* en *Iuno*, wanneer zy voor den Herder, die als Rechter over haere schoonheyt soude wesen, verscheenen, seyde hy tot *Venus*, dat zy haer gordel soude afleggen, want het gaf haer sulcken Bevalligheyt, datse daer door de luyden betooverde; *Venus* antwoorde dat zy te vreden was dien gordel af te leggen, maer dat het daer tegens behoorlijck was, nae dien d'eene geciert was met een gulden Helmet en d'ander met een kroon of bagge, dat zy voor haer dan oock eenigh ander vercierssel mocht verkiesen: waer in *Pallas* en *Iuno* te vreden waeren. *Venus* van haer scheydende, gingh in een schoone warande, en las aldaer Lelien, Violen en andere bloemen, om haer te cieren, maer verder gaende, wierde zy den soeten reuck van Roosen gewaer, diewelcke zy pluckende, dacht haer dat dese de schoonste van alle waeren, d'andere te saemen verwerpende: dies maeckte zy daer af een Roosekrans, mette welcke zy verciert zijnde, voor den Rechter quam: Maer *Pallas* en *Iuno* haer dus bevalligh merten Roosekrans siende opgepronckt, wilden 't oordeel niet verwachten, en haer kennende overwonnen, quaemen zy *Venus* alle beyde omarmen, kussende den Roosekrans, settende dieselven, d'een den anderen

anderen op 't hooft, en ten laeſten weder op 't hooft van *Venus*: En hierom zijn wy bewogen, om de Bevalligheyt met een Roſekrans af te maelen: en dat oock met reden, want de Rooſe is om hare Bevalligheyt de Koninginne van de bloemen, een cieraet van de aerde, een glans van alle planten, en het oogh van 't gebloemte. Deſe geeft Liefde van ſich, en verſoent *Venus*, ſteeckende alle andere bloemen den loef af. Waer in de Poëten oock meeſt over een komen, onder andere *Murtola*, en *Anacreon* ſeggen, datter de cieraet vande Bevalligheyt in ſchuylt.

't Roosjen aller Goden bloemtje,
Dat den Menſch tot welluſt leyt,
Draeght van geur en reuck het roemtje,
Cierſel van Bevallijckheyt.

Soo paſt dan de Rooſe ſeer wel totte Bevalligheyt, daerom zy oock van de Poëeten *Venus* is toegewijt, als een beeld van Bevalligheyt en ſchoonheyt: waer in de bovengeſeyde drie dingen, die de Bevallijckheyt maken, als de *Platonici* ſeggen, te vinden zijn, te weten de kracht of deughd, de welgematigde verwe, en de lieflijckheyt van de ſtemme. Voorwaer in de Rooſe zijn oock deſe drie deelen te vinden, ten eerſten beſtaet haer deughd in de lichaemen te verſtercken, door ſoo verſcheyden toebereydingen van ſyropen en wateren. Daer is de aengenaeme lijfverwe, die met wit en root vermenght is, gelijck de Poëeten verſieren, dat de Rooſen te vooren geheel wit zijnde, met het bloet van *Venus* zijn beſprenght. Daer is de geur van de lieflijcke reuck, een beelt van de ſoetigheyt, en geur van de ſtemme, naedemael eenige Philoſophen het daer voor houden, dat de reuck en de verwe komt van de aengenaeme ſterre van *Venus*; waer uyt dit ſpreeckwoort gekomen is dat *door Rooſenſpreken*, Poëetiſcher wyſe geſeyt wort, dat *Venus* mette mond vol Rooſen ſpreeckt, gelijck *Virgilius* en *Petrarcha* ſingen, dat de ſchoone Engelſche mont was vol peerlen, rooſen en lieflijcke woordekens. Verſtaende een bevallige mond, nemende de peerlen voor de ſneewitte tandekens, en de Roſen voort vermelioen van de lippen, waer uyt voortquamen koſtlijcke ſpreucken, die verhaelt werden met een ſoete welſpreeckentheyt en aengenaemheyt van redenen, gelijck oock *Taſſo* ſinght.

De *Helicriſus* die zy in de hand draeght, is een bloeme die genaemt is nae de Nymph *Helicriſa*, als die de ſelve eerſt ſoude hebben gepluckt, gelijck *Themiſtagoras Epheſius* ſchrijft, doch ick achte datſe genaemt is nae *Helios*, 't welck de *Sonne*, en van *Chryſos* 't welck gout beteyckent, overmits de ſchaduwe van deſe plante vol beſyen hangende, die oock nimmermeer verrotten, wanneerſe van de ſtraelen der Sonne geſteecken zijn, een ſchadu of weerſchijnſel geven, als offe van goud waeren: Waer over de Heydenen een gebruyck hadden, hare Goden daer mede te bekronen, 't welck *Ptolomæus* de Koningh van Egypten met groote naerſtigheit heeft onderhouden. Wat voor een bloeme deſe *Helicriſus* is, tot een onderſcheyt van de *Chriſanthemus* en de *Amarant*, kondy by *Plinium*, *Dioſcoridem* en ſijnen uytlegger *Mathiolum* leſen.

Wy hebben haer deſe bloeme in handen gegeven, tot een beeld van de Bevalligheyt, want het is een aengename bloeme die haer naeme draeght van't goud en van de Sonne, onder wiens ſtralen zy ſchoon en luchtig is, als het goud: jae men ſoude geen aengenaemer ſaecke konnen noemen, dan datſe luchtigh, en blinckende is, als het goud, daer de Sonne haer weerſlag op geeft. Iae men ſegt, dat als men daer kranskens van vlecht, en by ſich draegt, dat men ſich aengenaem maeckt, en gunſt en roem in't leven verkrijgt, gelijck *Plinius* en de oude Griexſche Schrijver *Athanæus* verhaelen. Hierom geven wy de Bevalligheyt deſe *Helichriſus* in de hand. Want wie Bevalligheyt heeft, heeft in't gemeen by iederman geluckwenſchinge, roem, eere, gonſt en aerdigheyt. En overmits de Bevalligheyt de gonſte weder vereenight, door de welcke de dingen worden verkregen, ſoo is van de Latijnen geſeyt, *hy is vol Bevalligheyt*, en dat van een Man die geluckigh is, dat ſijne ſaecken nae wenſch zijn uytgevallen. Want *Pamphilus* in 't ſpel van *Hecyra*, als 't hem boven ſijn hope mette Vrouwen wel geluckt was, ſeyt hy, *Wie is geluckiger en voller van Bevalligheyt als ick ben*? Daer en tegen ſeyt men, dat die onbevalligh, en't geluck ongunſtigh is, die de ſaecken niet nae wenſch gelucken. Waer over *Pamphilus* in't ſpel *Andria* ſeyt: *Iſſer wel eenigh Menſch onbevalliger en ongeluckiger als ick ben*?

Waer uyt het komt dat die bevalligh is, oock geluckigh is, want hy vindt licht by yemant gunſt en aengenaemheyt, waer

toe dese bloeme, als een beeld, gebruyckt wort, als zijnde een eedele, schoone en aengenaeme bloeme. Niet dat se in der daed den Mensche aengenaem en in gunste by de Princen brenght, gelijck de Indianen sotlijck meenen, dat de Roose doet: 't welck een dwase ydelheyt is. 't Is oock mallighеyt dat eenige seggen, dat de Haese den Mensche soude aengenaem maecken, wanneer men van sijn vleesch soude eeten. 't Is oock grootelijx te verwonderen, dat *Pierius* diewelcke andersins een dapper Man is, in dese doolinge is geraeckt, dat hy de plaetse *Plinii* misduyt, daer hy seyt, *dat Hase vleesch, nae 't seggen van* Cato, *slaeperig maeckt*, daer verandert hy 't woort *somnosos*, dat is slaeperigh, en stelter voor *formosos*, dat is schoon en aengenaem. Daer nochtans schimpswyse, de sottigheyt van 't volck, door *Plinius*, bestraft wort, dewijl zijt daer voor hielden, *dat seven dagen langh Haesevleesch gegeten, het den Mensche gunst en Bevalligheyt aenbrachte*; 't welck een groote beuselinge is. Dewijl de Haese by geene oude schrijvers voor 't beelt van de Bevalligheyt is gehouden, maer wel bespot. Dit schijnt evenwel *Pierius* tot sijn voordeel te trecken, dat in een afbeeltsel van *Philostratus*, de Liefdekens afgemaelt zijn, onder een Orangeboom speelende, met een Haes, maer dit heeft geen gemeenschap mette Bevallijckheyt, want diergelijcke boerterien suldy duysent mael te Romen aen de gevels en lijsten van de huysen, palleysen en lusthoven vinden, alwaer de naeckte Cupidoos speelen mette geytjens, apen, en andere geneughlijcke dieren. Want de *Cupidootjes* wilden den Haes niet quetsen met haere pijlen, maer zy wilden hem levende vangen, om die, voor een geschenck aen *Venus* te vereeren, niet tot een beelt van Bevalligheyt, maer om dat het een seer vruchtbaer dier was, en seer tot *Venus* genegen; waer van *Philostratus* selve seght, *de sotte Minnaers hebben gemeent dat by de Haese eenige kracht soude zijn, tot verweckinge van Liefde*. Waer over *Pierius* oock dit schempdicht van *Martialis* gebruyckt.

Michieltjen sent een Haes en raed my die te eeten,
Voor seven dagen langh, om schoon te zijn, hermaeckt:
Doch soo ghy hier niet spot, maer seghtet by u weeten:
O Gellia, ghy hebt noyt Haesevlees gesmaeckt.

Doch hier spot *Martialis* mede, seggende, soo dit de waerheyt is die ghy seght, dat Haesevleesch schoon maeckt, soo hebdy *Gellia* noyt Haesevleesch geproeft, boertende op haer, om dat zy soo lelijck was. *Pierius* maeckt oock gewagh van *Alexander Severus*, diewelcke dickwils Haesen at, maer seecker sijne Bevalligheyt, quam niet van het Haese eeten, maer van sijne natuerlijcke Bevalligheit. Want laet yemant die niet uyter natueren Bevalligh is, soo veel Haesevlees eeten als hy wil, hy sal daer mede geene Bevalligheyt verkrijgen, want geestigheyt komt door de geest der natuere, die door geen eeten of seckernie kan te wege gebracht werden. Waer over oock seecker Poëet boertende met den Keyser, nemende oorsaecke van sijne Bevalligheyt, en van 't Haese eeten, seght dat hy dickwils Haesevlees eetende, Bevalligh was geworden, waer op *Lampridius* in't leven van den Keyser, tot laster van den Poët eenige veersen verhaelt, die de Keyser daer op soude geantwoordt hebben: *Dat ghy meent, ellendige Poëet, dat u Koning sich schoon soude eeten, als 't gemeene praetjen is, daer over vergram ick my niet; maer dit wilde ick, dat ghy soo veele Haesen aet, dat ghy de vlecken uwer ziele uytgejaeght hebbende, schoon mooght werden, op dat ghy niemant meer mocht benijden.*

Dat de Keyser Haesen at, dede hy niet om Bevalligh te worden, want dat was hy uyter natuere, maer om dat hy die opter jacht hadde gevangen, en hy die gaerne at, gelijck *Lampridius* seyt. Maer de Poëeten schertsen dapper met het woort *Lepre* en *Lepore* door de gelijcke uytspraeck, daer 't eerste een Haese is, en 't ander Bevalligheyt. En oversulx kan die Haese geensins dienen voor een beeld van de Bevalligheyt, want zy is geensins schoon, maer lelijck. Daerom paster de krans van Rosen en van *Helichrisus* beter, zijnde seer schoone, bevallige en fraeye bloemen: waer uyt de Oude oorsake hebben genomen, als of men daer door gonst en bevalligheyt kost verkrijgen. En daerom versierden zy dit waerschijnlijck gevoelen van *Libanius*, diewelcke seyde, dat de gulde Helm, *Pallas* bevalligheyt aenbrachte, gelijck oock de bagge of kroone aen *Iuno* dede. En evenwel wilde *Venus*, hoewel zy uyter natuere, schoon en aengenaem was, nochtans haer schoon geborduyrt gordel draegen: doch zy verkoos daer nae de Roosekrans, om met soodaenige vercierssels bevalliger te schijnen,

ſchijnen, dewelcke aen de Dochters betaemlijck zijn, doch die binnen de paelen van zeedigheyt en eerbaerheyt blyven: weſende 't ſelve ſeer miſprijſlijck in een eerbaere Vrouwe, dat zy ſich laet vervoeren, door de overvloedige begeerte van ſchoon en aengenaem te weſen, door hovaerdige en dertele vercierſels. 't En behaegde voorwaer den Keyſer *Auguſtus* niet, alhoewel hy ſweegh, dat hy ſijn dochter *Iulia* op eenen dagh ſagh gaen met een dertel en prachtigh kleed, dat haer niet betaemde: Maer als hy haer des anderen daeghs veel zeediger ſagh opgetoyt, ſeyde hy, haer omarmende, O hoe veel loſſijcker is deſe kleedinge aen een dochter van *Auguſtus* als de kleedinge van giſteren! 't Is waer, antwoorde zy: *Want nu ben ick opgetoyt nae 't oogh van mijnen Vader, maer giſter was ick opgepronckt naer 't oogh van mijnen Man.* Niet te min, ſoo paſt het beter, dat men geciert is nae de oogen van een Vader, als nae de oogen van Mannen. Maer in den Ridders paſt geenſins de konſtige vercieringe, 't en waere alleen, ſoo veele als haer Manhafte Ridderſchap betaemlijck is, want een Manlijcke ſchoonheyt moet niet veel opgepronckt weſen, gelijck *Ovidius* mede verhaelt. Deſe Ridders moeten beſchaemt zijn, dewelcke om bevalligh te ſchijnen, ſich met alle vlijt en konſt beſonderlijck ſoecken te palleren, 't hayr met kuyven te krullen, koſtlijcke en dertele kleedinge vol borduyrſels, reuckwerck en perfuym, te doen maecken, hebbende ſulcken gemaeckten gangh met haer weſen en draeyen van hoofd en oogen, als mede door een aengewende lach, en met ſulcke honighſoete uytgeſochte en geſmeerde woordekens, dat in plaets, van datſe ſich ſouden aengenaem maecken, ſoo maeckenſe ſich met al haer gemaecktheyt haetigh: in plaets datſe Manhaftigh ſouden zijn, wordenſe verwijft, weeckgebacken en teeder, ſoo datſe, meenende geacht te zijn, worden veracht en gelaſtert. Want of wel de Ridder *Mecænas* om ſijne groote mildigheyt van de Poëeren is gepreſen, ſoo is hy nochtans van den Philoſooph *Seneca*, om ſijn groote gemaecktheyt, die hy over hem hadde, veracht, gelijck in ſijnen 114 brief is te leſen, daer hy hem ſeer beſpot. *Hoe* Mecænas *heeft geleeft, is bekender, dan datmen 't nu ſoude ophalen, hoe hy plagh te wandelen, hoe lecker en weeck gebacken hy was, hoe hy wilde geſien weſen, hoe hy met ſijne gebreken wilde proncken. Wat dan? waeren ſijne woorden niet ſoo los, als hy ſelf ontgort en luy was? waeren ſijne redenen wel ſoo heerlijck, als ſijn aengeſicht ſtont, als ſijn groote ſleep, ſijn Huys en ſijn Huysvrouw?* en noch breeder. Deſe gemaeckte Ridders mishaegen een yder, alhoewel ſommige haer niet qualijck zijn toegedaen. 't Mishaegde *Auguſtus* van deſen Toſcaenſchen *Mecænas*, dat hy ſoo gemaeckte redenen voerde, daer hy hem anderſins beminde, gelijck *Suetonius* verhaelt. En *Macrobius* ſchrijft in 't 1 boeck cap. IV van ſijn *Saturnusfeeſten*, ſpottende met deſes gemaecktheyt, en, nae dat hy veele van ſijne dertelheden en vercierſels hadde verhaelt, ſeyt dat dit al te ſaemen opſtoockingen waeren van 't overſpel. De Ridders, die op ſoodaenige maniere, de Bevalligheyt en gonſte willen naebootſen met konſtige vercierſelen over haere perſoonen, kleederen en woorden, worden op 't laeſte van hare eygene vrienden belacht en beſchimpt, en dat met groot verlies, van haere achtbaerheyt en gonſte, by alle wyſe en dappere mannen.

Het Vogeltjen, dat dit beeld in de ſlincker hand hout, wort van de Griecken *Iinge*, maer by de Latijnen *Motacilla* geheeten, in welckers verklaeringe veele Schrijvers dolen, alhoewel eenige daer over een lang verhael doen. 't Is een vogel die den hals kromt, ſtaende voorts met ſijn lijf recht op. De Poëcten verſieren dat *Inge* een Vrouwe was, die van *Iuno* in een vogel was verandert, om datſe door ſeeckere betooveringen *Iupiter*, haeren Man, dede verlieven op *Io*, een dochter van *Inachus*, gelijck *Sextus* en andere verhaelen: alhoewel d'uytlegger van *Theocritus* ſeyt, datſe deſe betooveringe dede om hem tot haere eygen liefde te trecken. *Callimachus* ſeytſe te weſen een dochter van *Echo*. Andere datſe een dochter is van *Pitho*, die van de Heydenen voor een Goddinne van de overredinge gehouden wierde. *Pindarus* de Griexſche Poëet in ſijn *Pithias* in 't IV geſangh, alwaer hy verhaelt de overwinninge van *Ageſilaus Cirenaus*, verſiert dat *Venus* deſen bevalligen vogel uyten Hemel opter aerde hadde gebracht, en datſe dienſelven aen *Iaſon* hadde vereert, om *Medæa* te doen verlieven, &c. En om ſoodanige oorſaeck iſſe van de oude Griecken bequaem geacht totte Minneſuchtige

tige

tige betoveringen. *Theocritus* voert de Nimph *Sineta*, die op *Delphides Mindius* verlieft was, aldus in, singende:

Gelijck dit wasch wort weeck gemaeckt,
Laet Myndi *lieful' oock zijn geraeckt;*
Gelijck dees kopre Werelt rolt,
En door vrouw Venus *omgefolt,*
Soo treckt o Iinge *defen Man,*
Dat hy mijn deur niet mijden kan.

En om dat de Griexsche Poëeten verfierden dat in dese Vogel een ingeboren kracht was van de Minne bekooringen, daerom komt het dat by de Griecken gemeenlijck, by gelijckniffe, alle de aengenaeme dingen, die totte Liefde verwecken, en die totte overredinge bequaem zijn, *Iinges* genaemt zijn, en dat door de kracht van de geestigheyt en bevalligheyt. *Sextus* noemt de aengenaeme woorden *Inges*: Want de woorden trecken de gemoederen, hoe hart en onverfetlijck die zijn, tot buyghsaemheyt. En de Griecken seggen van *Helena* datse krachtige *Iinges* hadde, dat is soo aengenaeme Bevalligheyt, datse self *Priamus* den Koningh van Trojen, alhoewel hy wiste, dat zy de ondergangh van sijn Rijck was, niet op haer kost vergrammen, maer door een Vaederlijcke Liefde noemde hy haer sijn Dochter. *Suidas* verhaelt van *Cleopatra*, datse meende mette selve *Iinge*, dat is mette Bevalligheyt, tot haer liefde te konnen trecken den Keyser *Augustus*, gelijck zy *I. Cesar* en *Antonius* tot haer getrocken hadde. Wy willen nu den verborgen sin van *Pindarus*, te weten, dat *Venus* dese Vogel *Iinge* uyt den Hemel gebracht heeft, onder een schaduachtigh bedietsel, verklaeren: te weten, dat de Bevalligheyt en geestigheyt een besondere gonst en gaeve van den Hemel en van de Natuere is, die daer nae aen *Iason* is geschoncken, zijnde een eedel en schoon Ridder, ten eynde hy *Medea* tot sijne Liefde soude bewegen, en dieselve tegens de wille van den Koningh van *Colchis* haeren Vaeder, en van de Koninginne haer Moeder, overreden, om hem tot haeren Bruydegom te nemen, gelijck zy dede. 't Is openbaer dat noch eedeldom noch schoonheyt de kracht heeft, om de gemoederen tot sich te trecken sonder de Bevalligheyt: Waer over *Suetonius* willende de schoonheyd van den Keyser *Nero* verachten, seyt dat hy sonder Bevalligheyt was, en als berooft van de lieflijcke aengenaemheyt, zijnde opgestapelt van schandige manieren, en daerom was hy van een yder gehaet; 't welck niet geschiet in die geene diewelcke aengenaemheyt en Bevalligheyt hebben, zijnde van een beter aert als de schoonheyt, want de schoonheyt heeft uyt haer selven de aendringentheyt niet om de gemoederen aen sich te trecken, sonder de Bevallijckheyt: maer de Bevalligheyt en geestigheyt, hebben een seer groote kracht sonder de schoonheyt, gelijck wy boven in de voorbeelden van *Vlysses*, *Socrates*, en *Quintus Roscius* geseyt hebben, diewelcke hoewelse wel lelijck waeren, soo trocken zy nochtans, door haere Bevalligheyt en geestigheyt de herten tot sich, en verkregen alsoo ander luyden gonste. Waer over men seght by maniere van spreeckwoord, *hy heeft den Vogel Iinge*, van eene die soodanige aerdigheyt en Bevalligheyt over sich heeft, dat het schijnt dat hy den Menschen tot sijne Liefde dwinght. Daerom is by ons dees Vogel *Iinge* voor een beeld gestelt, van de kracht en werckinge van de Bevalligheyt en aerdigheyt.

LOGICA. *Bewijskonst.*

EEn wackere levende en vaerdige jonge dochter, in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een steckade, en in de slincker vier sleutels, met een helm op 't hoofd, en op den kam desselven een vreemde valck.

Logica of Bewijskonst, is een wetenschap, die de natuere en eygenschap van de werckinge des Verstands overweeght, en waer door zy de lichtigheyt om het waerachtige van 't valsche te onderscheyden, verkrijght. Overfulx, dewijl dieselve seer scherpsinnige en verscheydene manieren heeft om te verstaen, so wortse met een steeckade of steeckgeweer gemaeckt, 't welck een teycken is van een scherp verstand, en de helm op 't hoofd, betoont de vastigheyt en waerheyt van de wetenschap: en gelijck de Valck ten opsicht den roof sich in de vlucht geeft, alsoo redenkavelt de Bewijskonst seer hoogh om een roof van anderer luyden redenen te vangen, en die zy gewilligh, door haere redenen, t'onderbrenght.

De vier sleutels, bedieden de vier manieren, om de waerheyt te openen, in yder syllogistische

logiſtiſche figuere, die van de Meeſters deſer konſte, met ſeer groote vlijt worden geleert.

In 't wit wortſe gekleet, door de gelijckniſſe, die de ſuyverheyt met de waerheyt heeft: en gelijck het wit onder alle verwen de volmaecktſte is, alſoo is deſe konſt onder alle volmaecktheden van de ziele, de allervolmaecktſte en eedelſte: en dit moet oock het eynde weſen van een yder, die een goet bewijs-reednaer, en geen ſophiſt of ſpitsſinnigh kakelaer, wil zijn.

LOGICA. *Bewijskonſt.*

EEn Vrouwe die bedeckt is van aengeſicht, in 't wit gekleet, met een bovenrock van verſcheyden verwen, vertoonende dat zy met geweldige kracht van handen eenen knoop wil maecken in een ruw dick touw, ter ſyden haer leyt vlas of hennip om andere touwen te maecken.

Het gedeckte aengeſicht van deſe beeldniſſe, vertoont de ſwaerigheyt, en hoe 't onmogelijck is ten eerſten aenſien, dieſelve te kennen, gelijck het ſommige meenen, als die daer geloven, dat wanneerſe haer verſtand ſlechts ſes maenden daer in hebben beſigh gehouden, dat het noch al te veel is: daerſe in ſes jaeren daer nae noch haere bepaelinge niet weeten: Om het eerſte aenſien uyt te drucken, ſoo wort het aengeſicht vertoont, overmits het gelichte het eerſte is, waer op de Menſche ſiet.

Het witte kleet worter door de gelijckniſſe van de waerheyt by geſtelt, gelijck boven geſeyt is, diewelcke door veele waerſchijnlijcke dingen bedeckt is, waer op veele ſtaerende, ſoo ſienſe deſelve daer door, en datſe onder verſcheiden verwen bewimpelt is. Want de waerheyt, door waerſchijnlijcke dingen en door behoorlijcke manieren van trap tot trap voortgebracht zijnde, ſo komt eyndlijck de bewijsreden, diewelcke is als een kaſſe, waer in de waerheyt leyt beſlooten: en wort daer nae geopent door de ſleutels, als geſeyt is, van ſchickelijcke beſluytredenen, die door de verſcheydene verwen worden uytgedruckt, diewelcke wel eenige gelijckheydt hebben met het licht, maer daerom hebbenſe ſoo veele lichts niet, als het wit, 't welck haere allerſuyverſte werckinge is.

De koorde waer in zy den knoop ſtrickt, betoont, dat dat een vaſt beſluyt is, 't welck voornaemlijck beſtaet in de meeninge van den Bewijsredenaer: en van de gelijckeniſſe van 't touw wort geſeyt, dat de Bewijsredenaer den Menſche ſoodaenigh bind, dat hy niet anders weet als jae te ſeggen: en in 't tegendeel, in de waerheyt, die van hem vertoont wort, en in ſijne proeve, diewelcke in deſe konſt gegrondet is, ſoo zijn 't onoploſſelijcke knoopen, voor andere konſten, hoedanigh die oock mogen weſen, 't zy datſe het door kracht of door 't verſtand doen. En de ruwigheyt van het touw, bediet de ſwaerigheyt van de ſtoffe.

De hennip die op der aerde leyt, betoont, dat het ampt van de Bewijskonſt niet alleen is een knoop te leggen in een gemaeckt touw, maer oock om 't ſelve touw te verſorgen door haere eygen konſt, 't ſelve te hulpe komende door eenige beginſelen van de natuere, leerende haere naemen, voorſtellen, en alle andere deelen, kennen, als een werckтuygh van de bewijſinge, 't welck is haer waerachtigh en oprecht werckтuygh.

LOGICA. *Bewijskonſt.*

EEn bleeck Maeghdeken met verwarde hoofdhayren, en uytgeſpreyt op de behoorlijcke langhte, in de rechter hand ſalſe een ruycker met bloemen houden, met een ſpreuck *Verum & falſum*, dat is, *Waerachtigh en valſch*, en in de ſlincker een Slange.

Deſe Maeghd is bleeck, door het veel waecken en de groote oeffeningh die ontrent dieſelve konſte noodig is, weſende gemeenlijck oorſaecke van bleeckheyt, en ongeſtelтheyt des levens.

De verwarde en uytgeſpreyde hoofdhairen, bewijſen, dat een Menſche die ſich geeft totte ſpiegelinge van de verſtandelijcke dingen, alle ſaecken plagh ter ſyden te ſtellen, en de behoudinge des lichaems gantſch te vergeten.

De bloemen zijn een teycken, datmen door de naerſtigheydt van deſe konſt de waerheyt ſiet oprijſen, en 't valſche onderdruckt blijven, gelijck men door 't werck der natuere, tuſſchen de kruyderen, de bloemen ſiet opkomen, diewelcke daer nae bedeckt worden.

De Slange druckt de wijsheyt uyt, diewelcke tot deſe konſte ſeer noodigh is, gelijck oock in alle andere: ſich nergens in beſigh houdende noch bevlijtigende als om 't waerachtige van 't valſche te onderſcheyden: om daer nae door dit onderſcheyd te konnen wercken, met een gelijckmatige gelijckheyt totte bekende en beminde waerheyt. De Slange ontdeckt oock, dat de Bewijskonſt gehouden wort voor een venijnige en onverkrijgelijcke ſtoffe, voor die niet groot van verſtand is, en is bitter aen die, die de ſelve ſmaeckt, jae zy bijt en dood die gene, diewelcke met reuckeloosheyt ſich daer tegen aen ſtellen.

CONFERMATIONE dell' AMICITIA.
Beveſtinge van Vriendſchap.

EEn Maeghdeken met een krans van verſcheyden bloemen, weſende ſeer ſchoon in 't groen gekleet, houdende in de rechter hand een criſtallijne ſchaele vol roode wijn, die zy met een ſoete bevalligheyt en aengenaeme zeedigheydt, aen een ander overlevert.

Iongh wortſe gemaelt, met een bloemekrans en groene kleederen, tot een teycken van vrolijckheyt, gelijck het den geenen betaemt, die ſich in de vriendſchap ſullen verbinden en vereenigen.

Zy wort gemaelt, datſe een ſchaele met wijn aen een ander overlanght, om dat de ſchaele of beker, die zy malkanderen in de bancketten toebrengen, en waer mede zy onderlinge den anderen tot drincken noodigen, niet alleen een gebruyck is van onſe tijd, maer oock een oude gewoonheyt. En hier door worden de geeſten of gemoederen der vrienden, opgeweckt om ſich te vereenigen, en in de vriendſchap te beveſtigen. En tot teycken deſſelven, ſeght *Homerus* in ſijn *Ilias*, dat *Achilles* beſtelde, datmen ſijnen beſten vriend *Patroclus*, den aldergrootſten beker ſoude geven, die hy hadde: en dat hy die oock aen *Vlyſſes* en d'andere Griecken, om uyt te drincken, ſoude overlangen, en dat van den ſterckſten wijn. Nergens anders om, dan om te doen verſtaen, dat hy deſe voor ſijne lieſſte vrienden hiel. Daer van aldus geſeyt wort:

Achilles *ſet ſijn gaſten neer,*
In purpre zeetels, om hem heer,
En ſpraeck Patroclum *vriendlijck aen:*
Dees groote ſchroef ſal ommegaen,
Gevult van 't allereelſte nat,
En friſch geſchoncken uyt het vat:
Want ick ben in u komſt verblijt,
Mits ghy mijn lieffſte vrienden zijt.

en wat laeger wenckte *Ajax*, *Vlyſſes* toe, dat hy een dronck ſoude doen aen *Achilles*, 't welck *Vlyſſes* dede.

En Ajax, *wenckt'* Vlyſſes *doe,*
Die vuld' het glas tot boven toe,
En bracht Vlyſſes *eenen dronck,*
Die 't aen Achilles *weder ſchonck.*

En wat voorts op dit drinckgelagh volgt, daer van is *Homerus* vol, al tot een teycken van de vereeninge van vriendſchap.

CUSTODIA. *Bewaeringe, Beſcherminge.*

EEn gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een blood Sweerd, en aen haere ſyde een Draeck heeft.

Totte Bewaeringe zijn inſonderheyt twee dingen van noode: het eerſte is om het gevaer te voorſien, en gereet te ſtaen om niet onverſiens overvallen te worden; het twee-

de is

de is de macht om het gewelt af te keeren, indien men 't selve (om dat het den Mensche soo kort op 't lijf is) noch met reden noch met rijpen raede kan afweeren. Daerom wortse alleenlijck met een draeck afgeschildert, gelijck *Alciatus* 't selve in sijne Sinnebeelden uytdruckt.

De Draeck is 't waere beeld van Pallas *de Goddin,*
Der sieyvre maeghden wacht, Bewaerster voor de Min:
Maer waerom is 't een Draeck? Beschermingh aller dingen,
Draeght sorgh voor Kerck en Bosch, en Maeghdom sonderlingen,
Op dat haer eerbaer lijf, blijf reyn en onberoert,
Waer op de loose Min met scherpe pijlen loert.

CONFESSIONE SACRAMENTALE.
Biechte.

EEn naeckte vrouwe, die seer aerdigh met een wit en dun kleed is omslingert, deckende met schoone swieren de beschaemde leeden, hebbende vleugels aen de schouderen, met den mond open wijsende datse hare sonden wil biechten. Zy sal geknielt staen tegen een *basis* of voetstal van een colomne, afgescheyden en alleene, met blooten hoofde sonder eenigh cierset, hebbende haer voorhooft met eenen rooden band omwonden, daer veele traenen uyt hare oogen rollen, slaende mette rechter hand voor de borst, de slincke recht uyt. Op desen *basis* sal een witte Duyve staen, en ter syden op der aerde sal een Hond, en van d'ander syde een Lammeken leggen.

D. Thomas stelt 16 voorwaerden om wel te biechten, te weten, datse moet zijn eenvoudigh, nedrigh, suyver, getrouw, dickwijls, openhartigh, bescheyden, gaerne, schaemachtigh, oprecht, stille, beschreyende, daer toe haestende, krachtigh beschuldigende, bereytwilligh om te gehoorsaemen.

Waer over ick segge tot verklaeringe deser deelen, datse naeckt wort gemaelt, om dat de biechte moet naeckt zijn, en niet met verwen, op dat men de swaerwichtigheyt der sonden niet bedecke noch verdonckere, en daerom moetse klaer en bloot zijn, sulx dat de Biechter alle sijne sonden te kennen geve, en dat de Priester magh verstaen alle omstandigheden van plaets, tijd, hoedanigheyt, persoonen &c.

Zy is met een wit kleed omslingert, om dat dese handelinge van biechte, moet suyver en oprecht zijn, met een vast voornemen, om sich met God te versoenen, en also genaede en vergifnis van de sonde, soo wel van de schult als van de straffe te verkrijgen.

Zy moet gevleugelt staen, om dat de Biechte niet alleene moet verhaest zijn, maer vertoont oock datse ons anderssins opheft totte eeuwige heerlijckheyt.

Zy staet met den mond open, als bereyt zijnde, haere begaene sonde te belijden, want die daer Biecht, betaemt oprecht te zijn: te weeten, dat hy alle sijne sonden aen dien selven Priester biechte, op dat hy niet snoode werde geacht, dat hy 't eene deel hier en 't andere elders segge.

Zy wort aen een *basis* of voetstal gestelt, tot een teycken van bestandigheyt en dapperheyt. Dat is om sich selve te overwinnen, en haere eygene genegentheden door de gehoorsaemheyt de reden te onderwerpen: 't welck doet dat de Sondaer het geene seyt, dat de duyvel wel wilde dat hy door schaemte naeliet.

Zy wort in een afgescheyden en stille plaets vertoont, om dat de biechte moet stil geschieden en niet in 't openbaer, en dat de Priester aen een ander niet magh openbaeren, wat hem is gebiecht, maer alles moet bedeckt blyven.

't Voorhooft sal met een roode bant gebonden zijn, om dat de sondaer sich schuldigh kennende, en sijn conscientie hem knagende, hy root wert en beschaemt, over soo veele bedreven sonden. Want *schaemte*, seyt *Aristot. is een vreese van rechtvaerdige versmaedinge, daer de genegentheyt eerlijck is.*

Datse met haere oogen vol traenen ten Hemel siet, bediet dat de Biechte moet beschreylijck zijn, vol smerte en mishaegen van datmen God heeft vertoornt, waer over zy oock haer borst mette rechter hand slaet, stellende sich strafwaerdigh van haere bedrevene sonden. Want *Q. Curtius* seyt, *de traenen zijn aenwijsers van de boete.* En *Cassiod.* over de Psalmen seyt, *de traenen zijn spijse der zielen, een versterckinge der sinnen, een vergifnis der sonden, en een gewin der schult.* Zy staet geknielt, en de slincker arm recht uyt, om de vrywillige handelinge uyt te drucken, als mede de vaerdigheyt om gaerne de boete te doen, die hem

wort opgeleyt. De witte Duyve bediet Eenvoudigheyt, want de Schrift seyt: *Weest eenvoudigh als Duyven*, en besonder in de Biecht. *De Eenvoudigheyt is een oprechtigheyt van de suyveringe des herten, sonder veynsinge.* Een Hond leyter ter syden tot teycken van de getrouwigheyt, soo moet oock die daer Biecht getrouw zijn, om alle sijne sonden met haere omstandigheden te openbaeren, niet verswijgende, wat hy heeft gedaen, en niet seggende, dat hy niet heeft gedaen. Een Lammeken worter van d'ander syde gestelt, om dat dit een beeld is van needrigheyt en sachtmoedigheyt, en dat niet alleene in de Wereltsche Egyptische schriften, maer oock in de Heylige. En gebruyckten oock de Heydensche Waersseggers een Lammeken in haere offerhanden, alleene om de aengenaemheyt van een suyver, nedrigh en sachtsinnigh gemoet, 't welck de geknielde boetvaerdige, met blooten hoofde sonder cieraet, voor den Priester doen moet tot teycken van nedrigheyt en onderwerpinge. *Bernardus* seyt, *de waerachtige nedrigheyt is, die sich schickt om de schult of sonde te verbeteren.*

SUPERSTITIONE. *Bygeloovigheyt.*
van *Giov. Zarattino Castellini.*

EEn oude vrouwe, hebbende op 't hoofd een uyl, en voor haere voeten een nachtuyl, aen haer rechter, en een kraeye aen de slincker syde. Om de hals heeftse een band, waer aen veele briefkens van besweeringen hangen, in de slincker hourse een ontsteken kaerse, en onder dieselve arm een haese. In de rechter hand heeftse een circkel vol sterren, met de planeten, waer op zy, met een beschroomt gesichte, siet.

De Superstitie of Bygeloovicheyt heeft haer oorspronck van 't land Toscana, het welcke van *Arnobius* in sijn VII boeck genaemt is, een Moeder van de bygeloovigheyt. Zy is Superstitie genaemt van het Latijns woord *Superstes*, of langhst levende. Waer over *M. Cicero* in de Natuere der Goden seght, dat de superstitieuse also genaemt zijn, overmits zy God den gantschen dagh baden, dat haere kinderen haer mochten overleven. Maer *Lactantius* in 't IV boeck XXVIII cap. seght, dat dit geen superstitieuse zijn, overmits een yder wel begeert dat sijne kinderen haer overleven: Maer dat dese Superstitieuse of Bygeloovige genaemt zijn, diewelcke de gedachteniss over de dooden vierden: ofte die geene, diewelcke Vader en Moeder overleeft hebbende, stelden haere beeldenissen in haere huysen, als Huys-Goden. Waer over die geene diewelcke nieuwe gewoonten aen naemen, of die geene, diewelcke in plaetse van God, de dooden vereerden, wierden Superstitieuse genaemt. Religieusen wierden die genaemt, diewelcke de openbaere en oude Goden vereerden, 't welck *Lactantius* uyt het veers *Virgilii* bewijst:

Het ydel Bygeloof erkent geen oude Goo'n.

Servius leyt het bovengeseyde veers allerbest uyt, seggende dat de Superstitie, is een overtollige en sotte vreese, van oude lieden, geheeten Superstitie, en overmits zy langh leven, en door d'Ouderdom raeskallen, soo zijn zy sot: ten dien aensien wortse oock oud geschildert.

't Is een klaere saecke dat de Oude allersuperstitieust of bygeloovighst zijn, om dat zy allervreesachtighst zijn. *Tiraquellus* seyt in de Houwlijx wetten, dat de Oude insonderheydt totte Superstitie genegen zijn; Waer

Waer over *Cicero* in veele plaetſen dieſelve oud-wijfs noemt, ſchrijvende dit eygentlijck d'oude Vrouwen toe: Waer door het geſchiet dat de Vrouwen totte tooverie en ſwarte konſten meeſt zijn genegen: gelijck *Apulejus* in 't IX boeck van ſijnen gulden Eſel verhaelt.

De uyl worter op 't hoofd geſtelt, want zy is genomen van de vreeſachtige en ſuperſtitieuſe Menſchen voor een dier van ongeluck: en dewijl zy een nacht-vogel is, is zy gemaeckt voor een beeld van de doot: en gelijck *Pierius* verhaelt, ſoo dreyght zy altijd, door haere ſangh, eenige ramp of onſpoet: Waer op hy verhaelt de ongeluckige geſchiedeniſſe van *Pirrus*, den Koningh der Epiroten, diewelcke het hielde voor een ongeluckigh voorteecken van ſijn aenſtaende en ſchandelijcke doot, als wanneer hy gingh om *Argus* te bevechten, dat hy op ſijn reyſe, eenen uyl boven op ſijn ſpieſſe ſagh ſtaen: Waer over hy die vervolgende, in meeninge om ſijne vyanden te beſpringen, ſoo wierde hy een weynigh gewont, van een Sone van ſeeckere oude Vrouwe, diewelcke van boven neer ſiende, gewaer wierde, dat haer Soone van *Pirrus* wierde vervolgt, dies greep zy met beyde handen eenen tegel van 't dack, en trefte *Pirrus* daer mede, dat hy dood bleef. En dit is ſuperſtitieus, te gelooven dat deſe dood van *Pirrus* door deſen uyl ſoude voorſeyt zijn. En ten dien eynde wort oock een nachtuyl en een kraeye, die voor quade voorteyckens van de ſuperſtitieuſe gehouden zijn, voor haere voeten geſtelt, gelijck *Virgilius* van 't kraeyken ſeyt. *Plinius* houd de kraey en uyl voor vogels van een ongeluckige ſangh. *Iſidorus* ſeyt het ſelve mede, aentreckende de woorden van *Ovidius, dat de trage ſchaeſuyt den Menſchen een droef teycken is.* Onder 't Burgemeeſterſchap van *Servius Flaccus*, en Q. *Calphornius* hoordemen een uyl op 't *Campidoglium* ſingen, en doen gingen de ſaecken in *Numantia*, voor de Romeynen, ſeer qualijck: en overmits het ſulck een grouwlijcke ſake was, ſeyt *Plinius*, dat onder 't Burgemeeſterſchap van *Sextus Pallejus Iſtro* en *L. Pedianus*, een uyl quam loopen in de kaemer van 't *Campidoglium*, ſoo wierde de Stadt dat Iaer langh met offerhanden geſuyvert: gedachten die voorwaer ſuperſtitieus zijn: Want het is ſuperſtitie, wanneer men gelooft, dat eenigh ding ſoude moeten geſchieden door eenigh teycken, 't welck natuerlijcker wyſe dieſelve ſaecke niet ſchijnt te beteyckenen. Ick ſegh, natuerlijcker wyſe: want daer zijn dieren daer men natuerlijcker wyſe, eenige ſaecke door te vooren ſiet, als door het vogelken *Alcione*, om dat de Zee alſdan ſtille wert. Welck vogelken des winters ſijn neſt maeckt, en dan broed het in ſeven daegen, terwylen de Zee vaſtelijck ſtille ſtaet. Waer van *Iſidorus* breeder verhaelt, en *Plutarchus* ſegt dieshalven mede, datter geen dier meerder, als dat ſelve is te beminnen. Gelijckmen mede ſegt, dat als den Schippers een Swaen tegens komt, dat datſelve een goet teycken is, want dan wort hy van de baeren niet overweldight. De Swaen was *Æneas* op de reyſe een geluckigh voorteecken: en in 't tegendeel, wanneer het onweer van den viſch *Æſchines* gemerckt wort, ſoo bedeckt ſich deſe viſch met ſand en kleyne ſteentjens, om van het onweder verſekert te zijn: En als dit van den Schippers wort geſien, ſoo laeten zy het ancker vallen, en maecken reetſchap tegen den aenſtaenden ſtorm, 't welck *Plinius* mede van ſeeckere andere dieren, en van den *Polipus* ſeght. *Plutarchus* verhaelt in ſijne natuerlijcke vraegen, dat deſe viſch het onweer te vooren ſiende, loopt nae 't land, en ſoeckt ſich elders aen een ſteen vaſt te houden. En dat is geen wonder: want deſe waterdieren kennen de natuere van 't waeter, en zy gevoelent te vooren door de veranderinge van de Zee, en weſende dit ſelve de rechte bewegende oorſaecke, ſoo kan men, ſonder bygeloof, het onweer te vooren weeten: Maer van den uyl, kraeye, ſchavuyt en andere dieren, kanmen, ſonder bygeloof, geen goed of quaed te vooren ſeggen van 't geene geſchieden ſal. Maer de ſuperſtitieuſe bloode Menſchen letten op diergelijcke beuſelingen, en betoonen ſeer wel, datſe een uyls breyn hebben, die wy oock op 't hoofd van de Superſtitie hebben geſtelt, en daerom zijn zy als de onverſtandige kraeyen, of als de ſchavuyten en koeckoecken, die voor haere voeten ſtaen, want zy ſtellen alle haere vlijt en gedachten op ydele aenmerckingen. *Iſidorus* hout ſulcke ſuperſtitien ydel en uytſinnigh, jae acht het een ſchandigh ſtuck te weſen, *datmen gelooven ſal dat Godt ſijne raedſlagen den*

kraeyen soude openbaeren. Zy draeght aen den hals veele briefkens, weſende dit de maniere van vreeſachtige luyden, veele *Characteren*, haenepooten, brieven en woorden voor de geſondheyt, tegen de wapenen, om 't gevaer te ontkomen, en veele andere dingen, over ſich te draegen, alwaer zy gantſch geen hulpe van konnen verkrijgen, overmits zy noch kracht noch eenigh gewelt hebben. De Keyſer *Caracalla*, alhoewel hy een Heyden was, haetede ſoodaenige Bygeloovigheyt, en ſtrafte metter doot, die geene, diewelcke briefkens voor de derde en vierde daeghſche koortſe, aen haeren hals droegen. Wilde God! dat deſe Superſtitie met het Heydendom waer uytgebluſt geweeſt: Maer men vind eylaes! dieſelve overal noch by den Chriſtenen: jae daer ontbreken geene, diewelcke noch de ſonde van Bygeloove verſwaeren, om haer te behelpen in dingen, daer toe haer de woorden van de H. Schrifture niet betaemen: diewelcke men behoort met innigheyt en aendacht eenvoudigh by ſich te draegen; gelijck oock *Navarra* in ſijn Handboexken ſeyt, *dat die geene dieder raed vragen, verſieren, of eenige briefjens by ſich draegen op vaſte hope van 't begeerde te verkrijgen, ſondigen doodlijck, alſoo ſoodaenige naemen gantſch geene kracht hebben: ten waere alleen, die eenige ſpreucken der Schrift, uyt devotie, of aendacht by ſich hebben, &c.*

De ontſteecken kaerſſe draeghtſe om den brandenden yver uyt te drucken, die de ſuperſtitieuſe meenen te hebben, haer laetende voorſtaen datſe Godvreeſende zijn, weſende ſeer Religieux, gelijck de Hypocriten. *Want de Superſtitie komt de Hypocriſie aldernaeſt*, ſeyt *Tiraquellus*. Maer deſe Bedelaers gevoelen niet, datſe berooft zijn van de Religie: en dat haere vreeſe, een ſchandelijcke vreeſe is: want de Superſtitie, gelijck *Polidorus Virgilius* ſeyt, is niet anders, als een onbeſchaemde en een ſotte Godsdienſt, daer niet een ſtipken waerachtighs noch heylighs onder is: Want gelijck de waere Religie God eert en aenbid, alſoo vertoornt hem in 't tegendeel de Superſtitie, diewelcke van 't ſpoor der Religie te ſchandigh afwijckt: Want de Religie, gelijck alle andere deughden, is geſtelt tuſſchen twee ſnoode gebreecken, als tuſſchen de Superſtitie en tuſſchen de Godlooſheyd: Waer van d'eene deſer gebreecken ſondight in al te veel, en d'ander in al te weynigh. *De ſuperſtitieuſe vreeſt meer als hy behoort, en de Godlooſe vreeſt niet met alle*: gelijck *F. Conanus* ſeyt. 't Welck oock met *Seneca* over een komt, ſeggende, *de Bygeloovigheyd is een ſotte doolinge, en niet anders als een dienſt van een valſch God, en gelijck de Religie God eert, alſoo ſchend de Bygeloovigheyd dienſtelven.* Deſe dingen behooren alle Chriſtenen te meer te vreeſen, om dat dit gebruyck van de Heydenen is heer gekomen, gelijck men by verſcheyden oude Poëten leſen kan, als by *Ovidium* in 't VII boeck *Metamorph.* te ſien is, dat hy de fackels doopte in graften van ſwart bloet, en aldus beſmeert ſtack hy die op beyde autaeren aen, en ſuyverde den ouden Man driemael met vier, driemael met waeter, en driemael met ſwavel. *Lucianus* in ſijne t'ſaemenſpreeckinge van *Menippus*, ſeyt, *In de middernacht voerden zy my ſtillekens totte reviere Tigris, reynighden en drooghden my af, en lichteden rontom metten fackel.* Noch laeger: *ondertuſſchen de brandende fackel houdende, niet meer met een ſtille mommelinge, maer kreet ſoo luyts keels als zy konde, roepende alle de* Erynnes, Hecate *en al de Nachtmerryen, en de doorluchtige* Proſerpine *t'ſaemen.* Weſende eertijts dit heydendom vervreemt van het heylſaeme en ſalighmaeckende licht van onſen Salighmaecker, 't welck in alles en door alles uytbluſcht de helſche en verderflijcke fackel van de Bygeloovigheyt. De Religie onderhout en eert den dienſt Godes, daerentegen ſoo ſchentſe de Bygeloovigheyt. De Godsdienſtige Bygeloovige, wort door dit kentcycken onderſcheyden, om dat de ſuperſtitieuſe Menſche, voor God ſchrickt; maer de waere Godsdienſtige, vreeſt God met eerbiedigheyd, als ſijnen Vader, niet als een Vyand. Waer van *Budæus* in ſijne Pandecten, door 't aenſien van *Varro* een ſeer ſchoon onderſcheyt maeckt, ſoo dat de ſuperſtitieuſe menſchen door deſe ſchrick dieſe hebben van de Godlijcke macht, meenen datſe oprecht Godvreeſende zijn, brandende in de goede Religie: Maer zy bedriegen haer ſelve: overmits zy gantſch kout en bevroren zijn in den Godsdienſt, verſtrickt door de kille vreeſe, dieſe hebben: want het is niet genoegh datmen God door ſchrick bid, maer men moet hem te gelijck vreeſen en beminnen, en met eenen vierigen yver eeren en ontſien. De tyrannen en overdaedige Menſchen worden gevreeſt, doch daerom worden zy niet bemint, maer gehaet,

haet, en over al doet men haer eere uyt vreese, niet datmen haer dieselve doet uyt goeder herten, want men draeght tot dieselve geen Liefde: Maer God moetmen vreesen, doch met liefde, want wy moeten God nae het voornaemste gebod lief hebben, met een brandende Liefde boven alle dingen. Waer over de superstitieuse menschen, God niet beminnen, maer vreesen, alhoewelse door die vreese vasten, en in de gebeden besigh zijn, met andere Godsdienstige wercken: doch daerom zijnse niet vierigh in de Religie, alhoewel zy 't van buyten schijnen, maer zijn veel eer uytgedooft en dood, wesende berooft van de brandende liefde tot God, tegens diewelcke zy dickwils kerckroof begaen, gebruyckende de heylige en welgeseyde dingen in een Godloos en vervloeckt misbruyck, passende die op hunne bygeloovige inbeeldingen, om te vlieden 't geene zy vreesen, en om te verkrijgen 't geene zy hopen, tot voordeel en gemack van dit sterflijck leven. Waer over *Tiraquellus* met groote reden seyt, datse de *Hipocrisie* of Geveynstheyt gelijck is: en *Budæus* beweert, datse oock voor Ketterye wort gehouden. *Plutarchus* seyt in sijn verhael vande superstitie, dat het nootwendigh volght, dat de Bygeloovige den Goden haet en vreest &c. 't is oock geen wonder, dat hy dien vreest, aenbid en eert, en by haere templen sit. Want wy sien oock datmen den Tyrannen eert en groet, en dat dieselve goude eerbeelden werden opgerecht, en dat van die, die hun heimlijck haeten en vervloecken. En hy bewijst in 't selve verhael, dat de Bygeloovige zijn de Godlooste van alle, en dat de Bygeloovigheyt is d'oorsprong van alle godloosheyt: sulx datse anders niet brandende konnen zijn, van yver en van Godsdienst, alhoewelse vertoonen datse zijn ontsteken in den dienst desselven, zijnde nochtans de Bygeloovigheydt afgescheyden van den Godsdienst, gelijck *Augustinus* dat selve in 't IV boeck van sijne stad Godes en in 't VI boeck in 't lange vertoont. Want de Religie onderhout den waeren Godsdienst, maer de Bygeloovigheyt de valsche: gelijck *Lactantius* verhaelt.

Wy hebben oock onder dieselve slincker arm daer in zy de ontsteecken keersse hout, een Haese gemaeckt, om dat de schijnbaere yver der Religie, van de superstitieuse gemenght is mette schandelijcke vreese, die hy in sijnen boesem verborgen hout, waer van de Haese een beeldsel is, staende aen de slincker syde by 't hart, om dat de superstitieuse menschen, 't herte klopt, gelijck de vertsaegde Haesen. *Cornificius* de Poeet plagh de bloode soldaten, gehelmde Haesen te noemen. En *Suidas* verhaelt, dat de Calabresen van *Reggio* waeren als bloode Haesen. Boven dat zijn oock de vertsaeghde luyden superstitieux, want als zy eenen Haes over den wegh sien loopen, soo houden zy 't selve voor een quaed en ongeluckig voorreecken.

Zy hout in de rechter hand een circkel met Sterren en Planeten, alwaer zy met beschroomtheit en vreese op siet. *Lucretius* seyt, dat de Superstitie is een overtollige en ydele vreese van dingen die boven ons zijn, als van Hemelsche en Godlijcke, gelijck *Servius* verhaelt. Want dit is haer eygen, datse vreese voor de Hemelsteyckenen hebben, doende een saecke liever op Woensdagh en Donderdagh, als op Vrydagh en Saterdagh, stellende d'eene dagh boven d'ander, en met een verkeerde ordre soo schrijven zy dien dagh de Planeet toe, dieder loopt. Welcke doolinge heergekomen is door de *Astrologie* of Sterreraedinge, en hier van spruyt de Superstitie, gelijck C. *Rhodoginus* seyt: Dat dese vertsaeghde Bygeloovige, de ydele Superstitie doch laeten vaeren, en de ydele vreese der Sterren en Planeten: want zy konnen noch goed noch quaed doen, maer sullen liever geloove geven aen den Vaeder der Waerheyd, als aen de Astrologen, diewelcke kinderen des leugens zijn; waer over *Jeremias* haer vermaent in 't X cap. *En wilt niet leeren nae de wijse der Heydenen, en niet vreesen voor de teyckenen des Hemels &c.* en laeger seyt hy, *want zy konnen noch helpen noch schaeden.* en dieshalven seyt *S. Gregorius, de Mensch is niet om der Sterren wille, maer de Sterren zijn om des Menschen wille gemaeckt.*

EQUITA. *Billijckheyt.* nae de Medaglie van *Gordianus.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die in de rechter hand een weeghschaele hout, en in de slincker een overvloets horen.

In 't wit wortse geschildert, om datse door de

de oprechtigheyt van haer gemoed, ſonder datſe ſich laet omkoopen, of door eygen baet bewegen, de verdienſten en gebreken van andere luyden oordeelt, dieſelve beloonende of ſtraffende, doch alles met vriendlijckheyt en quijtſcheldinge, 't welck door de weeghſchael en overvloets horen wort uytgedruckt.

EQUITA. *Billijckheyt*, in veele Medaglien.

EEn Maeghdeken dat ontgort is, houdende met d'eene hand een Waeghſchaele, die in den evenaer hanght, en met d'ander een elle of maetſtock.

EQUITA. *Billijckheyt*, van *P. Frat. Ignatius.*

EEn Vrouwe die een Lesbiſch liniael van loot in de hand heeft. Want die van Lesbien, bouwden met ruwe holle ſteenen, en maeckten die alleene glat van onder en boven, en om dat deſe lijne van loot was, ſoo boogh ſich dieſelve nae de leeghte van den ſteen, ſonder dat het daerom van ſijn rechtigheyt iet verloor: alſoo buyght en neyght ſich de Billijckheyt nae de menſchlijcke onvolmaeckheydt, maer daerom wijckt ſe niet af van het Rechtſnoer der Gerechtigheyt. Deſe beeldeniſſe is gemaeckt van *P. Ignatius*, Biſſchop van Alatri, een treflijck Wiskonſtenaer.

SOCCORSO. *Byſtant, Hulpe.*

EEn gewapent Man, die een bloot ſwaerd in de rechter hand draegt, en in de ſlincker een eycken tack mette vruchten.

De Hulpe heeft twee voornaemſte deelen: d'eene helpt en ſtaet den anderen by met noodruft en onderhout des levens om den honger te verjaegen: en d'ander ſtaet ſijnen vyand tegen met gewelt, tot behoudenis van die geene die hy helpt. Daerom wort hy gewapent geſchildert, om dat hy den ſwacken en behoeftigen ſal helpen tegen al 't gewelt der vyanden, en mette tack van eyckelen is hy gelaeden, om daer mede in den hongersnood onderſtand te doen: want door 't behulp van deſe vruchten, hebben de Menſchen in oude tijden ſich daer mede geholpen en gereddet. Want deſe vrucht is *Iupiter* opgeoffert, om dat hy helpt en de geheele werelt byſtaet, weſende *Iupiter* de ſuyvere en gereynighde lucht, waer door wy ons aeſſem haelen en leven.

AMARITUDINE. *Bitterheyt.*

OM de Bitterheyt uyt te drucken, word van eenige een Dochter geſchildert in't ſwart gekleet, die in beyde handen houd een byekorf vol honig, waer uyt een plante van Alſt komt opſchieten, mogelijck daerom, wanneer wy zijn in de meeſte voorſpoet des levens, dat wy ons dan vinden in de meeſte tegenſpoet der fortuyne, of om dat wy alſdan kennen, alle de hoedanigheden van het tegenſtrijdige, op datmen te beter en volkomender kenniſſe magh hebben van de ſoetigheyt, wanneer wy eenige uytwendige Bitterheyt hebben geproeft; oock daerom, om dat men, by gelijckniſſe, door den Alſt een bitter en ſtijfhoofdigh Menſch plagh uyt te drucken. Daerom ſeght *Arioſto*:

Men kent geen Vree noch achtſe niet,
Voor datmen eerſt den Kryigh beſiet.

Blijdſchap. *vide Allegrezza.*

CECITA delle MENTE. *Blindheyt des Verſtants.*

EEn Vrouwe in't groen gekleet, gaende in een veld vol ſchoone bloemen, 't hoofd neer-

neergeslaegen, met een Mol voor haere voeten.

Blindheyt word genomen voor de berovinge van het licht der oogen, en door gelijckniſſe ſoo wort het verſtaen, voor de Blindheyt des Verſtands: Daerom wort het ons van de Egyptenaers, door een Mol vertoont, gelijck *Orus Apollo* ſeyt. Het ander door het neerhangende hoofd, dat totte aerdſche en ſnel verganghlijcke bloemen gebogen is, 't welck de Wereltſche dertelheden zijn, die ons gemoed aenlocken, en ſonder eenige nuttigheden, beſigh houden: Want hoe veele goederen ons de bedrieghlijcke Werelt belooft, ſoo is dat maer een weynigh aerde, die niet alleen onder de valſche hope van een korte Welluſt is bedeckt, maer die ons oock brenght in groot gevaer van ons gantſche leven. *Lucretius* ſinght:

In wat Blindheyt en gevaer,
Swerft de Menſche jaer op jaer.

Ovidius ſinght mede:

O wat heeft het blind verſtand,
Duyſtre nachten aen haer hand.

VILTA. *Bloodigheyt.*

EEn Vrouwe die slecht gekleet, en in een ſlickrige plaetſe op der aerde leyt, houdende in d'eene hand een Weehop, ſtaende als of zy haer' oogen van der aerde niet dorſt opheffen, ter ſyden ſtaet een konijn.

Die Man wort bloode geheeten, die ſich minder hout als hy vermagh, en die niet derf beſtaen, 't geene hy met lof en eeren kan uytvoeren, ſonder dat hy van die meeninge is af te brengen, en dat door 't kleyn vertrouwen dat hy heeft, dat het met de dapperheyt ſoude beſtaen. En daerom is de bloodigheyt by een Vrouwe vertoont, die ter aerden leyt en qualijck gekleet is, want de Vrouwen beſwijckt den moed gemeenlijck eerder als den Mannen, om iet treflijx uyt te voeren.

Het geſcheurde kleed bediet, dat in een blood Menſch geen gedachten zijn, om het lichaem op te pronckeu, als twijflende, of zy haere ſtaetigheyt en kleedinge in een ſtaet ſullen konnen onderhouden, dieder toe vereyſcht wort; of om dat het gemeene ſpreuckjen ſeyt,

Den ſtouten 't luck brenght ſchatten an,
Den blooden ſtootſe verr' daer van.

En om dat de Man geen ſtoutigheyt heeft van wegen ſijne blodigheyt, om iets treflijx uyt te rechten, ſoo leyt deſe Vrouw in ſlijck en dreck, met een vuyl en ſlordigh leven, ſonder datſe immermeer in 't licht komt, of tot kenniſſe van Menſchen, die haer met noodtdruftige dingen mochten te hulpe komen.

De Weehoppe, wort van veele Schrijvers voor een ſeer ſnoode en vuyle vogel gehouden, ſich met dreck en andere vuyligheyt voedende, als hebbende geen hert, om ſijn koſt met eenige moeyte te gaen ſoecken. Dat zy de oogen nederſlaet, bediet haer kleyne hert en moed, gelijckmen daer van de werckingen ſien kan. Het konijn is uyter natuere ſeer vuyl, gelijck veelen ſeer klaerlijck bekent is, die de natuere van deſe dieren hebben beſchreven.

SCELERATEZZA. *Boeverye, Ondeughd, Schelmerye.*

EEn miſmaeckt dwerghjen, ſcheel en bruynachtigh, met root hayr, hebbende een ſevenhoofdige *Hidra* of Slange omarmt.

De miſmaecktheyt des lichaems word genomen voor een gebreck der natuere. Want gelijck een Menſch die bequaem is goed te doen, ſich nochtans ten quaede neyght, ſoo word dat quaed een boosheyd genaemt: Want dat ſelve quaed hangt aen den wille, door dien hy 't quaed verkieſt door een ingewortelde aenwenſt. Alſo wort dat een gebreck genoemt, 't geene niet is in een lichaem nae ſijne proportie of maete, daerom wort de gedaente gemaelt, als hebbende gebreck aen de Natuere: van gelijcken doet men in 't tegendeel in een ſchoon lichaem, als de Deughd wort uytgedruckt. Want gelijck de Philoſophen ſeggen, ſoo is de proportie of gelijckmaetigheyt van de ſchoone trecken des lichaems een uytbeeldſel van een ſchoon werckend gemoed: En gelijck het laecken ſich paſt om den rugge, alſoo moeten oock de trecken en hoedanigheden des lichaems paſſen mette volmaecktheyt der ziele: Waer over *Socrates* oock van gevoelen was, dat de hoedanigheyt des lichaems en der ziele, een gelijcke overeenkominge hebben.

Scheel, lelijck, en van root hayr wort het

vertoont, om dat dese hoedaenigheden gemeenlijck in den Mensch iet gebrecklijx beduyden: Waer over *Martialis* seght:

O Zoile 't is vreemd soo ghy zijt goed van aert,
Daer ghy zijt manck en scheel, swartmondigh, root van baert.

Hy wort geschildert dat hy een sevenhoofdige *Hidra* omarmt, waer mede de seven doodsonden worden uytgebeeld: want soo 't gebeurt dat eene van dese hoofden wierden afgekapt, (daer nochtans wederom andere aenwassen) soo verkrijgen die dan wederom nieuwe kracht, om tegenstand te doen, die sich tegens haer souden willen opstellen. Aldus doet oock de boosheyd in 't lichaem, diewelcke, hoewelse van de deughd geheel schijnt te neder geslagen, niet te min, om datse meer hoofden by haer heeft, die door den wille, ten quaede zijn ingenomen, soo staetse terstont weder op, en komt met haere verkeerde werckingen, krachtiger en hartneckiger voor den dagh als oyt te vooren. Maer 't is ten laesten noodigh dat men de boosheyd geheel overweldige en overwinne, 't zy met tegen te staen of met te vluchten, als die geene die van den beginne des Werelts onsen eersten Vader bedrogen heeft, en als noch een verderf is van ons ellendige Menschen.

STAMPA. *Boeckdruckerye.*

EEn bedaeghde Vrouwe in 't wit, wiens kleed geheel aen ruyten verdeelt is, waer in de letteren van 't Alphabet staen, in de rechter hand salse een schalmeye houden, alwaer een letter-rol omgeslingert is, met het woort *ubique*, dat is *over al*; in de slincker salse een bloeme van *Semper Vive* hebben, met het woord *Semper*, dat is *Altijt*, van d'eene syde sal een Druckpers met allerleye Druckers gereetschap staen.

In wat grooter eere en waerdigheyt de konst der Boeckdruckerye is, daer van kan de geheele Werelt getuygen: Want uyt haer is de kenniss van het goed en quaed, van de deughd en ondeughd, van de geleertheyd en onwetentheyd, heergekomen: Door haer worden de Menschen onsterflijck, want aleer zy bekent was, waeren de eedele verstanden, als begraven, en veele wercken van doorluchtige Mannen vergaen; Waer over wy oorsaecke hebben, om sonder ophouden, Godt den Heere te dancken, datter, door een algemeene weldaed, Vinders van soo eedelen en hoogen Meesterstuck zijn gevonden, waer door sich het gerucht opter vlucht geeft, en met een heldere en lieflijcke trompet aen de Werelt de verscheyden wercken van geleerde Mannen voor den dagh brenght. O! wat soudemen al konnen seggen over de heerlijckheyt van de Boeck-Druckerye: en alhoewel ick soo stout ben, dat ick my bemoeye over soodanigen eedelen ontwerp te schrijven, soo ben ick ten hooghsten treurigh, dat mijn verstand daer toe te swack is, om cenige ontwerpsels, die bequaem zijn, om soodanigen hoogen lof, als haer toekomt, uyt te vinden. Ick sal alleen seggen, dat de eerste die dese konst gevonden heeft, gelijck *Polidorus Virgilius* verhaelt, is geweest *Ioan Guthenbergh* een Duytscher, Ridder, diewelcke in 't Iaer 1442, of als andere seggen 1451, eerstmael de Druckery binnen de Stadt *Mentz* heeft in 't werck gestelt, hebbende oock gevonden de Druck-int, die de Druckers als noch gebruycken, en in 't Iaer 1458 isse van een ander Duytscher, met naeme *Conradus* in Italien gebracht, doch eerst te Romen, en van daer isse overal wonderlijck aengewassen en verbreyt. Doch *Iovius* seyt, dat niet de Duytsche daer af Vinders zijn, maer datse veel ouder is, als men meent, en van dat gevoelen zijn oock veele, door reden die zy geven van d'oude Medaglien, alwaer de Griexsche en Latijnsche letteren ingedruckt zijn, te rugge settende de segels en andere oudheden met haere ommeschrijvingen. Nu, het zy dan soo 't wil, soo is die geene, die dese konst eerst heeft gevonden, een Man geweest van een hoogh en eedel verstand.

Bedaeght wortse gemaelt, om te vertoonen, dat de Meesters der Druckerye, behooren te wesen Mannen van verstand en oordeel, ten eynde haere wercken, in alle volmaecktheyt mogen gedruckt werden.

De witte kleederen, drucken uyt, dat haere wercken moeten suyver en net zijn, en de letteren van 't A B C in de percken, bedieden de letteren die in de kassen verdeelt zijn, om yder op sijn plaetse te vinden, om daer af een volkomen werck te maecken.

De

De Schalmeye met het woord *ubique*, is om de faem uyt te drucken, die de Druckerye doet om iemants werck over al te verbreyden.

De bloeme met het opschrift *Semper*, bediet de geduerigheyt die de Druckery aenbrenght, vergelijckende dese met dat selve kruyd, 't welck door haer eygen aert geduerigh en altijd groen is.

De Druckpars worrer ter syden gestelt, mette Letterkas &c. wesende te saemen noodige werckruygen van dese eedele konste; waer van dit dicht ter eeren is gesongen.

LOFSANGH

Ter eeren de Eedele konst der loflijcker Boeckdruckerye.

Stemme: Polyphemus aen de strande.

I.

EEle Geesten, en Beminders,
Kloecke Vinders,
Van de Konst der DRUCKERY:
Daer geen schoonder oyt sal leven,
Noch sal geven,
Meerder heerlijckheyd als ghy.

II.

Door u staen de gulde lichten,
Die noch stichten,
En omschijnen al dit rond:
Door u Konst zijn voortgekomen,
Al de Vromen,
Al de Wijsheyd diemen vond.

III.

Mannen door den tijd verstorven,
Als verdorven,
En al langh tot stof vergaen:
Hebt ghy van den Dood genesen,
Dat haer wesen,
Nu blinckt klaerder als de Maen.

IV.

Al der Princen, Priesters, Graven,
Armer Slaven,
Handel, daeden en besuyt,
Hoe de trotse Rijcken prallen,
En weer vallen,
Dat trompet ghy overluyt.

V.

Vromen diendy tot een spoore,
Maer den Dooren,
Zydy schrick en swaer verdriet:
Wie den Lauwer wil ontfangen,
Moet u langen,
Stoffe, van 't geen is geschiet,

VI.

Even als de Son haer straelen,
Laet ghy daelen,
Oock u wijsheyd in 't gemeen:
Ghy verciert door u we handen,
Alle landen,
En dat door u Konst alleen.

VII.

Dies moet elck u kranskens vlechten,
En die hechten,
Aen den Lauwer en den Wijn:
Want u Konst sal stadigh groeyen,
En frisch bloeyen,
Alsoo langh daer Menschen zijn.

* * * *

AENMERCKINGEN

op de Konst der Druckerye.

OF wel de Schrijver deses Boex, uyt *Polidorus Virgilius* bericht is, dat de konst der Boeckdruckerye tot *Ments* by eenen *Hans Gutenberg* ontrent den Iaere 1442, of als andere seggen, in 't Iaer 1451 eerst soude zijn gevonden, soo is nochtans dese Schrijver, door onkunde, seer misleyt: doch wy sullen de waerheyt daer van wat klaerder ontdecken. Hoe ontrouwlijck eenen *Hans* sijns Meesters gereetschap heeft wegh gedragen, en sich heimlijcken te *Ments* nedergeset, daer van kan *Haerlem* van hand tot hand getuyghnisse geven: 't is dan *Haerlem*, dat, soo lange de Sonne haeren ringh sal ommeloopen, hier van de eere sal wegh draegen: Want eene *Laurens Janssen Koster* Burger aldaer, van eerlijcken geslachte, is hier van in 't Iaer 1440 de eerste Vinder geweest, diewelcke, gelijck hy een scherpsinnigh Man was, veeltijts in 't Haerlemmer Bosch gingh wandelen, en aldaer verscheyden letteren uyt de boeckeschorsen gesneden, en te saemen gestelt hebbende, heeft daer van eenige spreucken gedruckt, en aen sijns swagers kinderen vereert: 't welck hem nae wensch geluckende, heeft allenskens grooter dingen bestaen, sulx dat hy dien vasten en tayen druck-int, daer by vond, waer mede hy groote tafereelen en formen mette voorseyde letteren heeft gedruckt. Waer van ick selve gesien hebbe, een boeck in Nederlandsche taele, geheeten *Spiegel onser Behoudenisse* in fol. tamelijck wel gedruckt, doch hy hadde doenmaels noch de

kenniſſe niet om op de weerſyde te drucken, ſulx dat de bladen, tuſſchen beyden wit zijnde, aen malkanderen waeren gepapt. Maer daer nae in ſijne vindingen allenskens toenemende, heeft hy ſijne ſtoffe, en 't geene daer aen gebrack, verbetert, ſulx dat de konſt door de winninge aenwaſſende, hy werck-gaſten toeſtelde, die hem, onder eede, getrouwigheyt moſten beloven, waer onder oock eenen Duytſcher was *Johan* of *Hans* geheeten, diewelcke nae dat hy de konſte van het letter-ſetten, gieten, drucken, en watter voorts toe-behoorde, ſeer wel hadde beſpiet, heeft hy ſijns Meeſters gereetſchap op Chriſt-nacht, terwijl al ſijn Huyſgeſin het geboort-feeſt vierde, opgepackt, en hem 't ſelve dieſſijck ontdragen, vluchtende over *Amſtelredam* op *Ceulen*, en ſoo voorts nae *Mentz*, alwaer hy hem ſeecker houdende, heeft aldaer van ſijne geſtolen konſte een rijck maeyſel verkregen, want hy heeft het Iaer daer aen, met even dieſelve letters, die *Laurens Ianſſen Koſter* te *Haerlem* gebruyckt hadde, te *Mentz*, de *Grammatica Alexandri Galli* gedruckt. En aldus is deſe konſte verſpreyt, en daer nae te *Romen* over gebracht. Wie hier over naerder wil zijn onderrecht, die leſe de naerſtige en geleerde opſoeckingen van *P. Scriverius*, die hy in ſijne *Lauwer-krans*, ter eeren den Vinder, en der konſt, in't licht heeft uytgegeven.

Maer wat *Iovius* belanght, die de konſte van Medaglien, oude opſchriften en zegelen te ſnijden; als mede deſe vindinge, den Griecken en Romeynen wel ſoude toevoegen, als of dieſelve, deſe konſt al over lange ſoude zijn bewuſt, dat ſelve is meer belachlijck als beſtraflijck; want ſoo dat alſoo waere, de geleertheyt en de naeme van ſoo veele overtreflijcke Mannen, wiens ſchriften de tijd en de nijd heeft verdonckert, ſoude als noch den Naekomelingh tot eene onſterflijcke roem uytblincken, en niet onderdruckt zijn gebleven.

MALIGNITA. *Boosheyt, Quaetaerdigheyt.*

EEn lelijcke bleecke Vrouwe, met kleederen als de roeſt, houdende een quackel, die 't hoofd ten Hemel gekeert, en de vleugels uytgeſpreyt heeft.

Lelijck wortſe gemaelt, om dat de wercken der quaedaerdige lelijck en affchoulijck zijn, voor alle ſtaetlijcke en burgerlijcke ommegangh.

De bleeckheyt bedier, dat wanneer de inwendige deelen beſmet zijn door een quaetaerdige vochtigheyt, ſoo verſpreyt het ſich aen de uyterſte deelen.

De verwe van 't kleed druckt uyt, dat gelijck de roeſt alle Metallen, waer oock dieſelve by gelegen zijn, geſtadigh doet verteeren, alſoo hout een quaedaerdige oock nimmermeer op, door ſijnen booſen aert, om alle loſſijcke en deughdlijcke wercken hinderlijck te zijn.

De Quackel bedier by den Egyptenaers quaedaerdigheyt, gelijck *Pierius* ſeyt, om dat zy is van booſaerdige natuere, want als zy heeft gedroncken, dan beroert zy, met haere beck en klauwen, het overblijffel van 't waeter, ſulx dat geen ander dier, daer van magh drincken. Ten ſelven eynde ſeyt Ezechiel XXXIV, den Ioden haere boosheyt verwijtende, *Wanneer ghy reyn water drinckt, ſoo beroert ghy het overblijffel.*

RIVALITA. *Boelſchap.* Soeckt *Mede-Boelſchap.*

STUPIDITA. *Bottigheyt, Onverſtandigheyt.*

EEn Vrouwe die de rechter hand op 't hoofd van een Geyte leyt, diewelcke het kruyd *Eringion* in den mond hebbende, ſelve in de ſlincker een Narcisbloem hout, waer mede zy oock gekroont is.

Bottigheyt is een traegheyt des Verſtands of der ſinnen, ſoo wel in 't ſpreken als in 't doen, en aldus bepaeltſe *Theophraſtus* in ſijne zedelijcke merckteeckenen, en *Ariſtoteles* ſijn Meeſter verſchilt niet van dit gevoelen, als hy in ſijne Zeedeleeringen ſeyt, *de Bottrick of plompert is voor een yder, en voor alle dingen vervaert, ſoo wel in 't doen als in 't ſpreken, ſonder eenige naerſtigheyt, en is ſoodanigh dat hy voor alle dingen bloot en verbaeſt blijft.* En elders ſeyt hy in ſijn Zeedekonſt, de Bottrick praet over al daer 't niet te pas komt. Of de Bottrick is van d'eene ſyde in 't goede tegen de vlijtigheydt en naerſtigheyt, en aen d'ander ſyde in 't quade onbeſchaemt. Want de onbeſchaemde is reuckloos en ſtout in alle plaerſen en tegen alles, ſoo wel in 't ſpreecken als in 't doen, maer de botte is kout en vreeſachtigh, ſoo

wel

wel in 't goede als in 't quaede, door de botheyt van ſijn verſtand en de traegheyt van de ſinnen. De Botheyd is in de Menſchen of uyter Natuere, of door toeval: uyter Natuere is die traegh van ſinnen, die van een grof verſtand en van een verſaeght gemoet is. Door toeval komtſe in veelerleye manieren, of door kranckheyt, of door verwonderingh en verbaeſtheyd van een noytgehoorde ſaecke, die hy hoort of ſiet in andere, of proeft in ſich ſelve, of van te groote ſpiegelinge in de geleertheyt, ſtaende die geene, die daer ſtudeeren, ſoo vaſt op haere boecken, datſe bot, onſinnigh en afweſigh ſchijnen. De Keyſer *Claudius*, gelijck *Suetonius* verhaelt, was bot, onbedachtſaem, en als ſonder memorie. De natuerlijcke Botheyt wort overwonnen door de oeffeninge van de deughd, gelijckſe door de leedigheyt aenwaſt, naedemael 't verſtand in dieſelve verdrooght en bot wort, en door de duyſterniſſe der onwetentheydt verdonckert. *Zopirus* de geſichtkenner, voor *Socrates* gebracht zijnde, en van hem bekent, ſiende hem in 't geſichte, ſeyde, deſe is van natueren bot, en plomp. De omſtanders kennende de wijsheyd van *Socrates*, en dat hy alles dede met een ſcherp oordeel, begoſten te lachen: Maer *Socrates* antwoorde, lacht doch niet, want *Zopirus* ſeght de waerheyd, want ſoodaenigh ſoude ick geweeſt zijn, indien ick mijn gebrecklijcke natuere met de oefeninge van de Philoſophie niet hadde overwonnen. Een ſpreeckwoord dat van *Galenus* genomen is, daer *Mercurius* ſelve en de *Muſen* hem niet koſten helpen. 't Welck tot eenen geſeyt is, die boven maeten bot en onwetende is, willende ſeggen, dat hy ſoo plomp is, datter geen helpen aen is, want *Mercurius* ſelve, de vinder van de wetenſchappen, en al de *Muſen* ſouden daer toe geen raed vinden: ſulx dat de oefeninge van de deughd en kenniſſen, bequaem is, het verſtand op te ſcherpen, en de bottigheyt en plompheyt wegh te nemen.

Het Geytjen aen de ſlincker ſyde is een beeld van Bottigheyt. *Ariſtoteles* ſeyt in ſijne Menſch-kenninge, dat wie oogen heeft, die de verwe, van wijn, gelijcken, is bot: want ſoodanige zijn den Geyten gelijck. Voorder ſeyt hy, wanneer yemant uyt een hoop Geyten eene by de hayren van de kinne treckt, alle de andere ſullen als ſtom en ſtille blyven ſtaen, en daer op kijcken. 't Kruyd *Eringion* dat het in den mond heeft, heeft een ſteel als een elleboge lang, met quaſten en doornachtige blaeders, waer van ghy *Mathiolus* kont leſen, als mede *Plinius*. *Plutarchus* verhaelt, dat ſoo een Geyte 't kruyd *Eringion* in den mond neemt, ſal het eerſt ſelve, en daer nae ſal de geheele kudde als dom weſen, ter tijd dat de Herder 't ſelve kruyd het Geytjen weder uyt den monde treckt.

De *Narcis* die zy in de ſlincker hand als mede op 't hoofd hout, is een bloeme die 't hoofd ſwaer en baloordigh maeckt, en daerom wortſe *Narciſſus* geheeten, niet na de fabel van den Iongman *Narciſſus*, maer nae 't griex woord *Narce*, 't welck vadſigh en bot beteyckent: alſoo neemt oock de verſierde Iongelingh ſijn naem van *Narce*, want hy ſich in de fonteyne ſpieglende, hem ſulcke verwonderinge over ſijne gedaente inbeelde, dat hy daer over verſmolt en in een bloeme keerde: en terwyle hy ſich verwonderde, ſcheen het een marmore beeld. *Plutarchus* ſeyt datſe van 't Griex *Narce* komt, en maeckt de leeden vadſigh: Waer over *Sophocles*, de *Narcis* naemde een oude kroone van de groote helſche Goden, te weten van de Dooden.

INDOCILITA. *Bottigheyt, Onleerſaemheyt.*

EEn Vrouwe met een root aengeſicht, leggende op der aerde, houdende in haere ſlincker hand den toom van eenen Eeſel, die daer by ſtaet, leunende met haer rechter elleboge op een Swijn, dat oock ter aerden leyt, hebbende op haer hoofd een ſwart hulſel.

Op de aerde leggende wortſe gemaelt, om dat de Bottigheyt niet bequaem is op den wegh des Deughds te wandelen, maer ſtaet altijd traeghlijck by de vertoonde onwetenheyt, die door den Eeſel is uytgebeelt. Inſgelijx maelen de Egyptenaers den Eeſel met den toom in den mond, mede voor de onleerſaemheyt af, als een beeſt dat ſeer onbequaem is om wat te leeren. En door deſe reden ſeggen de Sterre-raeders of *Aſtrologi*, dat als een Menſch geboren wort onder den 16 graed van *Leo*, dat het als een voorteecken is, van ſijne onbequaemheyt in 't leeren, verſierende, dat alſdan een Eeſel geboren wort met den toom in de mond.

Zy leunt op 't Vercken, want gelijck *Pierius* ſeyt, ſoo is dit dier, boven alle andere, ſonder ſinnen en onleerlijck, en niet als andere dieren, die terwijlen zy leven, noch eenige beſondere neerſtigheyt hebben.

Het ſwarte hulſel dat haer hoofd deckt, vertoont, dat, gelijck deſe verwe nimmermeer ander verwe aenneemt, dat oock alſoo de onleerſaeme is, weſende duchtigh noch bequaem om eenige onderwijſinge en leeringe aen te nemen, noch daer is geen ſoo kloecke leermeeſter, die haer van deſe vuyle en ſnoode dingen tot hooger ſaecken ſoude konnen trecken.

ARCHITETTURA. *Bouwkonſt.*

EEn ſtatige Vrouwe van een bedaegt ouder, mette mouwen totten elleboge toe, opgeſtroopt, in 't weerſchijn gekleed, hebbende in haer eene hand een loodlijne, winckelhaeck en paſſer, en in d'ander hand een teyckeningh of ontwerp van een groot gebouw, naer de Geometriſche of Wiskonſtige maniere afgedeelt.

Varuvius ſeyt, in de beginſelen van ſijn werck, dat de Bouwkonſt, is een kenniſſe die met verſcheyden wetenſchappen verciert is, door wiens middel alle andere konſten worden volmaeckt. *Plato* plagh te ſeggen, dat de Architecten of Bouwmeeſters boven die geene zijn die ſich in de konſten oefnen, want dit is haer eygen ampt in de konſten te leeren, te bewijſen, te onderſcheyden, te beſchrijven, te bepaelen, te oordelen, en anderen de maniere daer van te leeren. Daerom moetſe alleene de leeringen van de Geometrie en Arithmetique hebben, om dat daer van alle andere konſtwercken haer eedelheyt moeten ontfangen. Hierom houtſe het quadrant en de paſſer, als inſtrumenten van de Geometrie, en de getallen, die totte Rekenkonſt behooren, die zy in de vlacke plante, die zy in de hand heeft, gebruyckt. Het waterpas of drijfhood, bediet, dat een goed *Architect* altijd ſijn oogh moet hebben totte opmerckinge van 't centrum of middelpunt, waer uyt de vaſte ſtellinge van alle dingen, die eenige wichtigheyt ſullen hebben, moeten gepaſt worden; gelijck men klaerlijck ſien kan in de konſt van dat eedele verſtand, van den Ridder *Dominicus Fontana* en *Carolus Madernus*, Mannen van groot oordel en waerdigheyt, ter ſyden ſtellende veele andere, die meerder lof, als het mijne, waerdigh zijn.

Van bedaeghd Ouder wortſe gemaelt, om de Manlijcke ervaerentheyt en de hoocheyt van de ſwaerwichtige wercken te vertoonen: en het weerſchijne kleed, is de eendrachtige veranderinge van de dingen, die in deſe konſt het oogh vermaeckt, gelijck de ſchoone Muſicale ſtemme aen de ooren doet. De bloote armen bedieden het werck, dat hy totte Bouwkonſt doet; behoudende alſoo de naeme van de konſt en van 't konſtſtuck.

ARCHITETTURA MILITARE. *Krijghs Bouwkonſt.*

EEn Vrouwe van manhaftigh ouder, adelijck met veelerleye verwen gekleet, die aen den hals een goude keeten ſal draegen met een ſchoone diamant, zy ſal in de rechter hand houden een Compas, om de gelegentheyt af te meeten, en in d'ander hand een tafereel, daer een ſeshoeckige Veſtinge op geteyckent is, welcke maniere voor de volmaecktſte, onder alle, wort gehouden: daer boven op ſal een Swaluwe ſtaen, en op der aerde een ſpaede en houweel.

De Veſtinghbouwinge is nergens anders toe gevonden, dan dat ſich weynige tegens veele, mogen beſchermen, als mede om de volcken te breydelen, en de vyanden buyten de palen te houden: en daerom is de ſterckenbouwinge niet alleen gehouden voor een konſt, maer voor een groote wetenſchap: want zy is die geene, die ſoo wel ondertaſt, wat totte beſcherminge als totte aenrandinge noodigh is, ſoo wel om den Prince als het Volck, te gelijck, te beſchermen.

Van manhaftigh ouder wortſe vertoont, want daer in is de waere kenniſſe van wijsheyt, waer in 't gemeene beſte en de beſcherminge noodigh is.

Het eedele kleed van veele verwen, bediet de verſcheydentheyt van veele vindingen, die in de krijghskonſt beſtaen.

De goude keeten mette diamant wort haer gegeven, om dat gelijck het goud, onder alle metallen, het eedelſte is, ſoo is de

Krijghs

Krijghs Bouwkonst, onder alle vernuftigheden, van de meeste waerde en kracht: En gelijck de diamant, onder alle eedele steenen de hartste en vaste is, soo is oock de Vesting bouwinge, het eedelste juweel van een Prins, als 't geene hem verseckert voor den aenval der vyanden.

Zy hout metter rechter hand het Compas, 't welck gedeelt is in drie hondert en sestigh graeden, met het bewegen door den seylsteen, waer door men dan werckt, soo nae de winden, als door de gelegentheyt, waermen eene Vestinge wil toestellen: en is oock waer door men 't plat neemt van de Vestinge.

Het tafereel waer op de Swaluw staet, druckt uyt, dat als men een Vestinge wil toestellen, men de gelegentheyt wel sal overwegen, en den grond wel vatten, en datmen daer op 't ontwerp, 't welck het werck van soo grooten gewichte vereischt, sal toestellen, en daer in volgen de Swaluw: Want *Pierius Valer.* heeft daer door een Man willen uytdrucken, die scherpsinnigh en tot het bouwen geheel was genegen, en die groote gebouwen hadde ontworpen, als oock Sloten, Steden en andere van konst en verstand.

De spaede en 't bouweel worter ter syde gestelt, want dit zijn de eerste werckuygen om te vestigen: als die geene daer men de graften en de gronden mede begint, en daer men de loopgraven mede toestelt, om de schansen van de vyanden te bespringen.

CRAPULA. *Brasserie.*

EEn vette, lelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, mette mage geheel bloot, hebbende 't hoofd totte oogen toe verbonden, houdende in de hand een Leeuwskop, die metten muyle open staet, ter aerden sullen eenige doode Vogels leggen, als mede pasteyen en andere dingen.

Zy wort lelijck gemaelt, om dat de Brasserie de gedachten der Menschen verwijst en t'onder hout, besorgende alleen war de smullerye en de keucken aengaet.

Armlijck wortse gekleet, om te vertoonen dat de Brassers meestendeels menschen zijn, die alle nettigheyt verachten, en alleen passen op de vette keucken, en om 't buyckjen te vullen, zijnde daer over beroyt van deughd., streckende haere gedachten niet verder als nae dese smullerye.

De bloote mage vertoont, dat de Brasser van een gesonde aert moet zijn, om alle veranderinge van spijse te verteeren. En daerom is hem 't hoofd verbonden, alwaer de dampen opstijgen en 't hoofd beswaeren.

De vettigheyt is een werckinge, die door de Brasserie wort veroorsaeckt, en die niet om eenige moeylijckheyt denckt, waer door het aengesicht mager wort.

De Leeuwskop is een oud beeld van de Brasserie, want dit dier vult sich soo overvloedigh op, dattet daer nae wel drie dagen kan vasten, en door sijn quade verduwinge, soo stinckt hem den asem altijd, gelijck *Pierius* verhaelt.

De doode vogelen en pasteyen, &c. worden genomen voor dingen, waer in sich de Brasser vermaeckt.

CRAPULA. *Brasserie.*

EEn Vrouwe in 't groen, die qualijck gekleet is, doch sal vet zijn, uyten rossen, en sich leunen mette rechter hand op een schild, waer in een taefel met veelerhande spijse geschildert is, met een omschrift *Vera felicitas*, dat is waere geluckseligheyt, d'ander hand falsé op een Vercken houden.

De Brasserie is een werck van gulsigheyt, en bestaet in veelheyt en hoedanigheyt van spijse, en plagh gemeenlijck te heerschen in grove en botte Menschen, die niet anders weten te bedencken, als dingen, die de sinnen niet raecken.

Met groen wortse gekleet, om datse een gestadige hope nae veranderinge van spijse heeft, om 't leven van tijd tot tijd, in vrolijckheyt door te brengen.

Het schild, nae de voorseyde maniere, is om het eynde, van die geene, uyt te drucken, die totte Brasserie is genegen, te weten de Smaeck, diewelcke zy geloven dat de geluckseligheyt van dese Werelt mede brengt, gelijck *Epicurus* seyt.

Het Vercken is van veele Schrijvers, voor de Brasserie genomen, om dat het nergens anders om denckt, als om te schocken, en terwijle het de vuyligheyt uyten dreck op eet, soo steeckt het sijnen kop niet op, sich nimmermeer te rugge keerende, maer soeckt altijt voorwaerts, om beter spijse te soecken.

FRAG-

FRAGILITA. *Broosheyt.*

EEn Vrouwe die in yder hand wat *Cicuta* hout, 't welck *Virgilius* in sijne Ossestal, broos naemt. Waer toe alle dingen konnen vergeleken worden, die den naem van broos hebben.

FRAGILITA. *Broosheyt.*

EEn Vrouwe met een dun kleed, hebbende in de rechter hand een tack van *tiglio*, en in de slincker een groot glas dat aen een draet hanght. De draet paster oock wel toe, om datse snellijck breeckt. De *tiglio* wort van *Virgilius* oock daer toe gebruyckt. Van 't opgehangen glas aen een dunne draed, daer van is niet noodigh datmen verklaeringe doe, om dat het glas luchtigh is, en lichtlijck breeckt. Van gelijcken is oock het Vroulijcke geslachte broos: waer van men het eene met het ander kan vergelijcken.

FRAGILITA HUMANA. *Menschlijcke Broosheyt.*

EEn Vrouwe met een mager en benauwt aengesicht, die armlijck is gekleet, houdende met beyde handen, veele watertacken of kegels, die 's Winters aen de huysen hangen. Welcke waterkegels van de oude Egyptenaers, als *Pierius* seght, voor de Broosheyt van 's Menschen leven waeren gestelt. 't En soude oock niet onbequaem zijn, dat men haer, om de oude Iaeren beter uyt te drucken, maeckte, datse gekromt op een swack riet leunde, 't welck een recht teycken is, soo wel van de Broosheyd als van d'Ouderdom: Want als een Mensch daer toe geraeckt, soo treft hem oock de minste quetsinge, waer van hy dickwijls sterft, en daer onder blijft leggen. Eenige beelden de Menschlijcke Broosheyt, en niet sonder reden, by de Waeterbobbels af, die wel een weynigh in 't oogh schijnen, maer terstont wederom verdwijnen.

SEDITIONE CIVILE. *Burgerlijck Oproer.*

EEn gewapende Vrouwe mette spies in de rechter hand, en in de slincker een Eyckentack, voor haere voeten sullen twee honden staen, die malkanderen aenblaffen, en de tanden sien laeten.

Geen ander saecke verweckt de oproeren, oorlogen en Burgerlijcke oneenigheden, als het lichaem met sijne lusten en begeerlijckheden: alle oorlogen, komen voort, om datmen Rijckdom soeckt te verkrijgen, en men soeckt de Rijckdommen met gewelt om 't lichaem te dienen, en 't selve gemack aen te doen: en daerom soeckt men, om sijne lusten te versaedigen, de wille en genegentheden nae te jaegen, die dan oock van de sinnen worden opgestoockt, 't zy door hoope van Rijckdom, of om de Liefde van sijn Beminde, of om staetsucht van te heerschen, of om voorwendinge van hoogheyt: niet willende voor yemant wijcken, maer elck den loef afstrijcken. En door sulcken middel, komen de Burgers den gerusten Staet des Vaderlants te verwarren, saeyende door de stadt misverstanden, gevende sich door een verweckt oproer in de wapenen. Daerom is zy oock gewapent gemaelt. Van dees oproer behoort sich een yder goet Burger te onthouden, om de gemeene rust wille,

wille, en dieſelve geheel uyt te roeyen, gelijck *Philoſtratus* ſeght. Derhalven is het een godloſe ſaecke, dat de Burgers, onder haer ſelve quaed en ſchelmerye bedencken, gelijck *Homerus* ſeyt. *Solon* is voorwaer in ſijne Wet niet te prijſen: wanneer hy een Man oneerlijck acht, die hem niet op d'een of d'ander ſyde voeghde, wanneerder een Burger oproer ontſtonde. Waer van *Plutarchus* aen *Apollonium* gedenckt. En in ſijne verhandelinge van 't gemeene beſte, ſeyt hy, Men magh niemand beſchuldigen, van dat hy ſich niet wil voegen nae d'eene ſyde, om geweld te doen, hem affonderende van de Burgeren: Maer veel eerder is een gemeen Burger te beſchuldigen, die den oproer helpt ſtijven: En men behoort dien Man niet te laſteren, om dat hy aen der oproerigen ellende geen deel heeft: Want het blijckt dat die Man, ſich in 't gemeen, over den ongeluckigen toeſtand der Burgeren, bedroeft. En men behoort, ſeyt *Plutarchus* daer voor al nae te trachten, datter nimmermeer oproer ſoude mogen komen. En dit is als een Burgerlijcke gauwigheyt voor een groot en heerlijck werck te achten. Daerom behoort een Burger ſich in 't begin tuſſchen de verſchillen te ſtellen, alhoewel die maer particulier of beſonder zijn, op datter onder den Burgeren geen oproer geſchiede: Want men komt van de particuliere of beſondere dingen totte algemeene. Oock komt niet alle brand uyt de groote huyſen, maer dickwijls ontſteeckt een verachte vonck of kaerſſe wel een geheel huys, 't welck daer nae tot een algemeene ſchaede uytbarſt. Dierhalven voeghter *Plutarchus* by, *dit alleene gebreeckter aen een politic Burgerlijck Man, dat hy ſijne Burgeren van plichts wegen, eendracht en onderlinge vriendſchap leere gebruycken, en dat hy daer nae tracht te, dat alle twiſten, tweedrachten, oproeren en vyandſchappen mogen te niete gedaen en uytgeroyt werden.*

De tack van Elce of eycken die zy in de ſlincker hand hout, wort voor een beeld van Burgerlijck oproer geſtelt, om dat deſe boomen ſich tegens malkanderen ſtooten en ſlaen, ter tijd toe dat zy breecken. Waer over *Ariſtoteles* door 't aenſien van *Pericles* ſeyt, *dat de* Beotiers *deſe Eycken gelijck waeren: Want gelijck ſich dieſelve onder malkanderen verſcheurden, alſoo ſloegen ſich oock de* Beotiers *onder malkanderen.* Door welcke beeldenifſe wierde verſtaen, dat gelijck deſe boom groot, ſterck, vaſt, dick, hart en ſwaer was om te houwen, en mette bijl te kloven, dat zy niet te min, ſich onder malkanderen ſtootende, lichtlijck braecken. Alſoo was mede een Republique, hoewel die oock voorſien en beveſtight is, niet lichtlijck door 't ſwaerd, noch met vyandlijcke macht te winnen, maer als ſich de Burgers onder malkanderen ſtieten, dan vallen zy lichtlijck, en worden geheel, door den Burgerlijcken oproer, te gronde geworpen.

De Honden, die voor haere voeten, malkanderen aenblaffen, dienen tot een beeld van een Burgerlijck oproer, en alhoewel zy beyde Huys-dieren zijn, en van eenderleye aert, niet te min zijnſe gewoon, malkanderen aen te blaffen en te plockhayren, 't zy om de ſpijſe, of om de jalouſie van de Vrijſter, en om ſich te tergen, blaffen zy ten laeſten en laeten haere tanden ſien, niet willende d'een den anderen wijcken: Alſoo oock de Mannen, die, alhoewelſe huyſgenoten in eene ſtadt zijn, komen door de geſeyde reedenen in twiſt en verſchil, ſtroyende in haer Vaderland ſchadelijcke oproeren van Burger twiſten, even als dolle beeſten en huyshonden, dorſtende nae haere medeburgers bloed, die van alle Menſchen voor onbeſchaemde ſtoute en booſe Menſchen worden gehouden. Waer over *Cicero* ſeyt in de Oratie voor *Seſtius*: *Deſe worden quaede en ſchadelijcke Burgers geacht, diewelcke de gemoederen der Burgeren tot oproer verwecken.*

VNIONE CIVILE. *Burgerlijcke Eendracht.*

EEn Vrouwe van een vrolijck opſicht, houdende in de rechter hand een Olijſtack, die met een Mirthekrans omwoelt is, en in de ſlincker hand houtſe het viſchken *Scarus.*

Eendracht is een bewaerſter der Steden: Want *Auguſtinus* ſeyt in ſijne Stadt Godes, dat een Stadt niet anders is, als een menichte van Menſchen, die in Eendracht zijn vereenight. En genomen, dat deſe Stadt tweedrachtigh wort, ſoo ſal daer ſcheuringe en d'ondergangh deſſelven, uyt voortkomen. Van hoe groote kracht de Eendracht zy, kan men door de Hiſtorie van *Scilurus*, den Koningh der Schyten, leeren, die ſijne t'achtigh

tigh Soonen, wanneer hy nu ſoude ſterven, liet voor ſich brengen, en beval een yder dat hy eenen omwoelden boſſel met pijlen ſoude breecken. Maer als een yder, ſijne onvermogentheyt te kennen gaf, trock hy die, als nu half ſtervende, van een, en brackſe alle lichtlijcken van malkanderen, ſeggende: O *Soonen! Indien ghy u macht eendrachtelijck te ſaemen voeght, ſoo ſuldy ſterck zijn, maer ſoo ghy dieſelve door tweedracht van een ander ſcheurt, ſoo ſuldy lichtlijck worden overheert.* Deſe raed van *Sciturus* is oock ten hooghſten in eene Burgerlijcke regeeringe noodigh. De Eendrachtigheyt der Burgeren, brengt altijd aengenaemheyt en ſoetigheyt, min noch meer als een inſtrument met veele welgetoonde ſnaeren, en een geluyt van veele ſtemmen, een lieflijcke overeenſtemminge maecken.

De Olijftack met de Mirth omwoelt, is een teycken van welbehagen, en wort genomen voor de onderlinge Eendracht en lieflijcke Vreede der Burgeren: Naedien deſe boomen, door de Natuere vereenight zijnde, in onderlinge liefde, haere wortelen, door verwiſſelende omhelſingen, in malkanderen ſlingeren: En de Mirthe tack, door den Olijfboom met een aengenaeme vereeninge, geſpreyt zijnde, beſchermt den Olijfboom, op dat haere vruchten noch door de ſtercke kracht der Sonne, noch door 't geweld der winden, beſchadight worden: ten eynde zy haere teedere en ſoete rijpheyt verkrijgen: Alſoo behooren oock de Burgeren door vriendelijcke omhelſingen en broederlijcke Liefde vereenight te zijn, op dat zy een lieflijcke ruſte en aengenaeme welvaert verkrijgende, malkanderen voor alle quaed mogen beſchermen.

De viſch *Scarus* vermaent ons oock totte Eendracht, om door onderlinge Liefde vereenight, en met een vaerdigh gemoed gereet te zijn om andere te helpen: En dit mercken deſe Viſſchen, dat wanneer d'eene Viſch den angel inſlockt, ſoo ſal d'ander Viſch terſtont komen en den draet in ſtucken bijten, of ſoo die in een net verſtrickt zijn, ſoo ſal d'ander Viſch, ſijnen ſteert nae den andren gevangenen Viſch keeren, die dan daer in bijt: en als d'ander Viſch dit gevoelt, ſoo treckt hy hem met een groote ſnelligheyt door de Masken, gelijck 't ſelve *Plutarchus* verhaelt. Met gelijcke onderlinge genegentheyt en liefde, behooren oock de gemoederen der Burgeren te weſen, die onder malkanderen vereenight zijn: niet om malkanderen onder te dompelen, maer om malkanderen te verlichten, en van het onweeder der ellenden en vervolgingen te verloſſen: Welcke Godsdienſtige plichten, de herten der Menſchen verbinden, waer door de gemoederen grootelijx vereenight blyven: Waer uyt dan het lichaem der ſtad, groote aenwas en kracht, geduerende deſe Burgerlijcke eenigheyt, geluckigh ſal genieten.

De vier Complexien, Aerten of Eygenſchappen van den Menſch.

COLERICO. *Colerico of d'oploopende Natuere, door 't vier afgebeelt.*

EEn mager longhman uyten geelen, met een wreed opſicht, weſende bynae naeckt, houdende in de rechter hand een bloot geweer, vaerdigh ſtaende om te vechten. Van de eene ſyde ſal een ſchild op der aerde ſtaen, alwaer een vlamme viers in 't midden

midden geſchildert is, en van d'ander ſyde een wreede Leeuwe.

Mager wort hy geſchildert, om dat *Galenus* in ſijne grondſtellingen ſeyt, dat de hette in hem d'overhand heeft, diewelcke oorſaecke weſende van ſijne drooghte, ſoo wortſe door de viervlamme uytgedruckt.

De geelachtige verwe, bediet, dat de heerſchappie van de vochtigheyt des lichaems, ſich dickwijls aen den huyd openbaert. Waer uyt het komt dat de witte verwe het *Phlegma* of ſlijm bediet, de geele het *Colera* of de galle, dat is de korſele. Het roode, met het wit vermenght, de *Sanguine* of blygeeſtige, en het doncker bruyn, de *Melancolie* of ſwaermoedige aert, nae dat *Galenus* verklaert.

Met een wreet geſicht wort hy gemaelt, weſende dit de eygen aert van *Colera:* twelck *Ovidius* in ſijne Minnekonſt aldus aerdigh uytdruckt:

Van boosheyd ſwelt hy om den kop,
En't ſwarte bloed ſtijght d'aders op:
Sijn oogen flickeren als een vier,
Soo fel als Slangh of Tygher dier.

't ſelve ſeght *Perſius* mede.

Het bloote ſwaerd, en de vaerdigheyd om te vechten, druckt niet alleen uyt dat de *Cholerique* genegen is tot twiſt, maer oock tot alle andere wercken, gelijck oock door de viervlammen wort te kennen gegeven, weſende dit het vier eygen, alles te vernielen en te verſmelten.

Een Iongelingh by nae maeckt, wort hy gemaelt met een ſchild ter ſyden, overmits hy gedreven zijnde door een geweldige drift van 't gemoed, hy niet eens let op ſijne beſcherminge, maer geeft ſich ſonder oordeel en overlegh in alle gevaer. Daerom ſeght *Seneca: Het is een gebreck in de jonge luyden, datſe haere tochten niet konnen breydelen.* En daerom ſeght *Avicenna* ſeer wel, wanneer de daeden werden overgeleyt met rijpheyd des verſtands, ſoo zijn 't teyckenen van een volmaeckte natuere: maer als zy met een barſt of geweld, ſonder overlegh, geſchieden, ſoo is 't een teycken van groote hette of brand.

De Leeuwe worter geſtelt om de wreedheyt en moedigheyt van 't gemoed uyt te drucken, voortkomende door de oorſaecken alreede geſeyt, daerom wort geſeyt dat de *Cholerique* den verſtoorden Leeuwe gelijck is, als *Alciatus* mede verhaelt. Boven dat, is de Leeuwe van Natuere grootmoedigh en mild: van gelijcken wanneer deſe de middelpaelen overtreden, ſoo worden zy verquiſtende, gelijck de Schole van *Salerne* in haere dichten te kennen geeft:

De korſele Natuer wil yder een verheeren,
Sijn vraeten, langh geſtreckt, en geeſtigh in het leeren:
Verquiſtend en ſeer groots, loos, ſchalck, oock ſtout en licht,
Bedrieghlijck, ſnel en heet, en geel in't aengeſicht.

SANGUIGNO *of Blygeeſtige, door de lucht afgebeeld.*

EEn blygeeſtigh lachend Ionghman, met een krans van verſcheyden bloemen op't hoofd, poeſeligh van lichaem, en boven dat blonde hoofdhayren, met roode en witte verwe in 't aengeſicht gemengelt, ſlaende op een Luyte: en door 't herdrayen van de oogen ten Hemel, geeft hy te kennen dat het vier en de ſangh hem aengenaem is. Aen d'eene ſyde ſal een Geyte ſtaen met een bos druyven in den mond, aen d'ander ſyde een opgeſlagen Muſijck-boeck.

Een vrolijck lachend Ionghman met een

bloemekrans wort de *Sanguine* geschildert, want in die geene daer het gemactighde en volmaeckte bloed de overhand heeft, daer uyt komen de suyvere levendige en scherpsinnige geesten voor den dagh, waer uyt de lach en vrolijckheyt voort komen, oversulx soo zijnse vermaecklijck en boertigh, beminnende het speelen en singen, gelijck *Hippocrates* seght.

Dat hy vleesachtigh en poesel is, bediet, dat door de mededeelende kracht die in de *Sanguine* seer sterck is, een poesel en vet lichaem voort komt.

Met root en wit is hy gemaelt, om dat *Avicenna* seyt, dat dese verwe de overvloed van 't bloed uytdruckt, en daerom seght *Galenus*, dat de vochtigheyd diewelcke in 't lichaem de overhand heeft, de verwe aen 't vlees geeft.

Het Geytjen met een bos druyven in den mond, bediet dat de *Sanguine* tot *Venus* en *Bacchus* seer genegen is. Door *Venus* wort de Natuere van 't Geytjen verstaen, wesende dit dier seer totte geylheyt genegen, gelijck *Pierius* seght. En door den Druyvetros wort *Bacchus* verstaen: Waer over *Aristoteles* in sijne XXXI voorstellinge seyt, dat dit in de *Sanguine* gebeurt datse veele saedts hebben, 't welck oorsake is van de Minneluysten: gelijckmen ook in de dichten van de Schole van *Salerne* kan lesen.

Sijn vet en mild, vol lagh, nieuwsgierigh en vol jeugd,
Dies Venus *is haer lust en* Bacchus *hare vreugd:*
Blygeestigh, wel ter tael, snel, listigh en goedaerdigh,
Vol Geests, stout, bloosigh, vroom, in alle konsten vaerdigh.

FLEGMATICO *de Doffe, door 't waeter afgebeeld.*

EEn Man grof van lichaem en wit, die sittende, met een Dassenhuyd gekleet is, houdende beyde handen in den boesem, en 't hoofd scheef, 't welck met swart laecken omwonden, hem, by nae, de oogen bedeckt, en ter syden sal een schildpadde staen.

Vet word hy geschildert, om dat gelijck de dorheyt van 't lichaem heerkomt van de hette, alsoo komt de vettigheyt van de koude en vochtigheyt, gelijck *Galenus* seyt.

Met een Dassehuyd is hy gekleed, om dat, gelijck dit dier seer slaperigh en luy is, alsoo is de *Phlegmaticus* mede, hebbende weynigh geest of lust, onderdruckt zijnde van te veele koude, die in hem de overhand heeft: Waer uyt het komt dat hy ook weynigh bequaem is totte geleertheyt, hebbende een bot en traegh verstand, en onduchtigh om 't geene over te dencken, dat hem soude mogen oorsaecke geven, om sich te verlichten van de slechte en verachte dingen: en daerom wort sijn hoofd met swart laecken omwonden.

Het neerhangende hoofd vertoont hy, om dat hy luy, slof, en traegh is in de werckingen die 't verstand aengaen, gelijck mede in andere dingen die tot het lichaem behooren, even als de Schildpadde, die aen sijne syde staet. 't Welck mede door de Schole van *Salernen* seer wel wort uytgedruckt:

Het koude doffe vocht, maeckt domm' en traege sinnen,
Swaerlijvigh, loom van gangh, en slaperigh van binnen:
Onlustigh totte konst, en leedigh, logh van geest,
Vol slijm en vuyle quijl, en siet nae 't bleecke meest.

MALEN-

MALENCONICO *of Swaermoedige, door de aerde afgebeeld.*

EEn duyster bruyn Man, staende metter rechter voet op eenen *cubus* of vierkanten steen, die in de slincker hand een opgeslagen boeck hout, waer in hy leest, hebbende den mond met een band geslooten, en metter rechter hand heeft hy een toegebonden Beurse, en op 't hoofd een eensaeme Musch.

De band die hem de mond toesluyt, bediet stilswijgentheyt, die daer plagh in de melancolijcke te heerschen, wesende dese van natuere kout en drooge, en gelijck de hette klapachtigh maeckt, alsoo is in 't tegendeel de koude oorsaecke van de stilswijgentheyd.

Het opgeslagen Boeck en de opmerckinge totte studie of leesinge, bediet, dat de Melancolijcke totte studie seer genegen is, en daer in wil voortgaen, vliedende andere luyden geselschap. Dies seyt *Horatius* in sijne brieven:

Zy vluchten uyte Steeden heen,
En gaen in 't bosch en 't veld alleen.

En daerom wort een Musch, die eensaem leeft, op sijn hoofd gestelt, vermits dese vogel in woeste plaetsen alleen leeft, sonder by andere vogels te komen.

De toegeslooten Beurse, bediet de gierige Natuere, die in dit volck veeltijts plagh te heerschen. Dat hy op eenen vierkanten steen sit, daer mede wort te kennen gegeven, dat de Melancolici haere inbeeldingen swaerlijck konnen versetten, maer blijven, als een steen, onbeweeghlijck op haer voornemen; gelijck sulx mede de Schole van *Salernen* getuyght:

De swaergedruckte Mensch van sorge neergebogen,
Vol suchtens, vol gepeins, met neergeslagen oogen,
Vol waeckens, overleghs, vol nijd, vol schrick en smart,
Vol valscheyt en vol anghst, siet meerendeels nae 't swart.

COMEDIE. *Blygeestigh spel.*

EEn Vrouwe als een Heydensche Bedelaersster, doch met verscheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Schalmeye of Cornet, om Musijck te speelen, en in de slincker een Momaengesicht, hebbende aen de voeren, socken.

De verscheidenheyt der verwen, vertoonende verscheyden handlingen, die in dese slagh van Poëtie werden uytgedruckt, die het oogh van 't verstand niet weyniger vermaecken, als de verscheyden verwen de lichaemlijcke oogen verlustigen, om daer door uyt te beelden alle toevallen van 't Menschelijck leven, soo van deughden, ondeughden, als wereltlijcke eygenschappen, en dat in alle slagh en hoedanigheyt van Volckeren, behalven den Koninghlijcken staet. En dit wort door de socke uytgedruckt, die van de Oude, in haere Comedyspeelen wierden gebruyckt, om te vertoonen de middelmaetigheyt van stijl en van de persoonen, die in dese handlingen wierden uytgevoert.

De Comedie heeft lichte voorstellingen en swaere handlingen, en daerom wortse als een Heydens Bedelaersster gekleet, om dat dit Volck seer breet is in 't beloven, en een ander goed geluck te voorseggen, 't welck zy swaerlijck, door haere eygene armoede, een ander konnen mededeelen.

De Cornet en de Mom gebruyckten de Oude in haere Comedien, en zy hielden

d'eene voor een Harmonie of gelijckſtemmigh geluyt, en d'ander tot een navolginge. De ſocken waeren der Comedyſpeelders ſchoeyſels, als geſeyt is.

COMEDIA.

EEn bedaeghde Vrouwe met een eedel opſicht, die een fluyte in de hand heeft, en ſocken aen de voeten, hebbende op 't hoofd veele krullen en ſwieren, die ſeer verwart zijn met knopen, met een opſchrift *deſcribo mores hominum*. Ick beſchrijve de zeeden der Menſchen.

COMEDIA VECCHIA. *De oude Comedie.*

EEn oude lachende Vrouwe met een verrompelt en lelijck aengeſicht, hebbende een kaele kop, ſeer verwart, de kleederen ſullen gelapt en geſcheurt zijn met vodden van verſcheyden verwen. In de rechter hand ſalſe eenige pijlen of een geeſſel houden, en voor haere voeten ſal een Aepe ſtaen, die haer een toegedeckt korfken toereyckt, 't welck zy van d'eene ſyde ontdeckende, vertoontſe daer in, mette ſlincker hand, verſcheyden lelijcke en venijnige gedierten, als ſlangen, adders, padden, en andere.

Zy wort de oude *Comedie* genaemt tot onderſcheyt van de nieuwe, als die in haere plaetſe is gekomen, doch ſeer van een ander verſchillende. Want de Poëten in de Schole van de oude Comedie, verluſtigden 't volck, by wien doenmaels de opperbeſtieringe was, met het uytſpreecken en verhaelen van veele boertige, belachlijcke, ſcherpe en bijtende ſaecken, tot laſteringe en beſpottinge van de onrechtvaerdigheyt der Rechteren, van de gierigheyt en omkoopingen der Schouten, van de ſnoode manieren en onaerdigheden der Burgeren, en veele andere dingen. Welcke ongebondenheyt daer nae verbetert zijnde, ſoo heeft de nieuwe Comedie, de ſottigheyt en drollerien van't lachen terſtont wegh genomen: En alſoo dit een ander geluck van Staet en regeeringe en andere verſtandige vindinge der Menſchen, vereyſchte, ſoo iſſe daer nae aen ſeeckere wetten gebonden, die eerlijcker en Burgerlijcker waeren: waer door het voorſtel, de uytſpraeck en handelinge, van d'oude Comedie ſeer was afgeſondert, gelijck men, ſoo van d'een als d'ander ſlagh by *Iul. Scaliger* in ſijne *Poëtica* kan naeleſen. Het ampt dan van d'oude Comedie was, de gebreecken en handlingen der Menſchen in lagh en ſpotternye voor den dagh te brengen: en daerom is deſe beeldniſſe van ſoodanige geſtalte en geſicht, gelijck wy voorts ſullen verklaeren.

De geſcheurde en gelapte kleederen, als oock 't voorſtel dat zy ter hand neemt, als mede de perſoonen die de vertooninge doen, daer komen geene Koninghlijcke perſonagien by, gelijck in de Treurſpeelen, noch gelijck in de *Comedie togata*, dat is in de ſlechte, en *prætextata* van de Romeynſche Burgeren van aenſien.

Door de verſcheyden verwen van't kleed, wort de verſcheydentheyt en onbeſtandigheyt van veele dingen vertoont, die zy in eenigh gedicht ſtelden, als mede den verſcheyden ſtijl van ſchrijven, mengende verſcheyden aert van dingen onder een.

De Aep die haer 't korfjen langt, betoont de ſotte naevolginge, waer door zy de gebreecken en vuyligheden, van andere Menſchen, openbaerden, 't welck door de vuyle en venijnige dieren wort uytgedruckt, die zy door lachernye en ſotternye aen 't volck openbaert en vertoont. Waer van men een voorbeelt by *Plautum* in ſijne *Gurgulio*, kan naeleſen.

Tunc iſti Græci &c. Dan wandelden deſe getabberde Griecken met toegedeckten hoofde, gelaeden met boecken en mandekens. Dan ſtaen deſe landloopers met malkanderen te preutelen, dan beweeren zy haer ſtuck, dan ſtaen zy 't tegen, en komen met haere ſpreucken voort, die ghy altijd ſult drinckende ſien in den bad kroegh. Alſſe dan wat heymlijx hebben wegh gedragen, ſettenſe daer een wijntjen op, en komen als droevigh en droncken voor den dagh.

De pijlen in de rechter hand drucken uyt de ſcherpe en vinnige maniere van 't bitter quaed ſpreecken, waer door zy de goede naeme en achtbaerheyt van beſondere perſoonen queſten en vernielden. Waer over *Horatius* in ſijne dichtkonſt aldus ſeyt, *dat nae de Treurſpelen de Oude Comedie gevolght is met groot lof: maer de Vryheyt verviel in ongebondenheyt en gewelt, die daer verdiende datſe nae de Wetten wierde ingebonden. De Wet wierde aengenomen. En als deſe maniere, van ſijn naeſte te beſchaedigen was afgeſneden,*

heeft

heeft de vergaederinge schandigh gesweghen. Horatius seyt noch wijder: *Want de Poëten* Eupolis *en* Aristophanes, *die de oude Comedie hebben gevolght, wanneerse iets vonden, dat iemant een boef, dief, knevelaer of hoerenjaeger was, dat brachten zy vrymoedigh voor 't volck.*

COROGRAFIA. *Plaets of Landbeschrijvinge.*

EEn jonge vrouwe gekleet in weerschijn, doch dat het kleet slecht en kort zy. Mette rechter hand salse houden een *Monicometer* of *Gnomon*, dat is een vierkant Landmeeters instrument, en op de aerde van dieselve syde, sal staen een globe, die een kleyn deel geteeckent is. In de slincker hand salse een passer, met een rye en een *terminus* of merckpael van dieselve syde op der aerde, houden.

Chorographia heeft haer naeme van *Choros*, 't welck in Griex een plaetse bediet, en *grapho* ick schrijve, waer over dit woord soo veele bediet als beschrijvinge van een plaetse, Stadt of besonder Landschap, doch niet al te groot, wesende dit woord, 't selve, dat *Ptolomæus Topographia* noemt: 't welck eygentlijck een besondere plaetse afteyckent.

Iongh wort zy geschildert, om dat zy in't nemen van de grenssen en paelen, soo van Princen als anderen, den stant verandert, soo in kleyn als groot besteck, herstellende de Heerschappyen en Landen van een ygelijck.

Zy wort in weerschijn gekleet, want zy neemt de gelegentheyt der Landen op verscheyden wyse. Dat het kleed slecht en kort is, geschiet om te vertoonen, dat als men den grond en de maete neemt van de Heerlijckheden, datmen veel eerder en korter, de kleyne deelen als de groote, kan meeten.

Zy hout den *Gnomon* in de rechter hand, om datmen daer mede seer bequaem kan meeten alle grenssen en nabuyrschappen van yders heerlijckheyt, gelijck mede de langhte en de breede.

Dat se mette slincker hand het Compas en de Rye hout, betoont, dat als men door dese instrumenten uytwerckt, watmen door den *Gnomon* heeft gevat, so setmen de merckpaelen, twelck het gebruyck is om yder sijn naegebuyrschap te onderkennen, en yder 't zyne af te scheyden.

GIORNO NATURALE. *Dagh nae de Natuere.*

DE Dagh wort een gevleugelt Iongelingh afgeschildert, om reeden die in de beeldnisse van 't Iaer is gedaen, met een circkel in de hand, sittende op een wagen boven op een wolcke, met een ontsteecken toortse in de hand, wesende de wagen van vier paerden voortgetrocken: waer van 't eene wit, 't ander duyster swart, en d'andere twee kastanie bruyn sullen wesen: uytdruckende de vier deelen des daeghs, te weten het op en ondergaen van de Sonne, den Middagh en Middernacht, welcke viere te saemen gevoeght zijnde, maecken den natuerlijcken dagh: dat is alle de tijd, die de Sonne op een mael doet, in 't ommeloopen van den gantschen Hemel, 't welck door den circkel, die hy in de hand heeft, wort te kennen gegeven.

De konstige of gemaeckte Dagh.

EEn Iongelingh van schoon opsicht met vleugels: om dat hy een deel van den Tijd is, voort getrocken zijnde van twee roode paerden, die van *Aurora* worden geleyt, in de rest is hy als de bovengestelde beeldenisse.

De twee paerden zijn de Morgen en Avondstond, dat is alle de tijd soo lange als men 't licht op 't aerdrijck siet. En daerom wort geseyt dat *Aurora* den dagh geleyt, want zy komt altijd eer den dagh aenbreeckt.

De konstige Dagh.

EEn Ionghman in 't wit gekleet, blinckende, met vlengels, en gekroont mette *Ornithogale*, wesende een witte bloeme, die sich in 't opgaen van de Sonne begint te openen, en in 't ondergaen te suyren. Even gelijck de Poëten doen, die by het openen van den dagh, het opgaen van de Sonne verstaen, en by het suyten, het ondergaen desselven.

Hy houd een Pauwe in de hand, mette staert om leegh en gesloten, sulx dat hy de oogen van sijnen steert bedeckt, overmits alle sterren, by daege, te schuyl zijn, 't welck door

door de oogen, op den Pauwensteert verstaen wort. Tot naevolginge van d'Oude, die daer verfierden dat *Juno* de suyvere en volmaeckte locht was, waer over oock hare koets van Pauwen wierde voorrgetrocken.

Anders.

EEn gevleugelt Iongeling, die in de rechter hand een ruycker met bloemen hout, en in de slincker een ontsteecken fackel.

GRATITUDINE. *Danckbaerheyt.*

EEn Vrouwe die een Oyevaer in de hand hout met een tack erten of boonen. *Orus Apollo* seght, dat dit dier de meeste danckbaerheyt aen sijne Ouders of voortteelders wanneer zy oud zijn, betoont, en op de plaets, waer zy opgevoet werden, rusten zy weder haer nest toe, haer selve van de onnoodige veeren beroovende, versorgende dieselve van eeten ter tijd de Ionghskens bequaem zijn, om haere kost elders te gaen soecken. Daerom vercierden de Egyptenaers oock haere scepters met desen vogel, en hielden dienselven in grooter waerde, gelijck *Plinius* in 't XVIII boek XIV cap. verhaelt, gelijck oock de erten en boonen het land vet maecken, waer op dieselve zijn gewassen, alsoo behooren wy de goede gunste altijd te verdubbelen aen die geene, die ons goed hebben gedaen.

Men souder oock een Oliphant ter syden konnen stellen, diewelcke van *Pierius Valerianus*, voor een beeld der beleeftheydt en Danckbaerheyt wort afgemaelt: en *Ælianus* verhaelt van een Oliphant, die soo moedigh was dat hy met sijnen Heer in het kampgevecht ging. Nae dat nu sijn Meester van den vyanden was overwonnen en gedood, vat hy sijnen Meester in de snuyt, en draeght hem nae de stalle, betoonende groot hertseer en leetweesen.

GRATIE. *Danck-Godinnekens.*

DRie Maeghdekens met een sijn kleetjen bedeckt, waer door haere naecktheyt wort gesien, gelijck haer de oude Griecken afbeelden. Want de Danck-Godinnekens zijn soo veel te schoonder en worden te meer geacht, hoese meer van eenige eygenbaet berooft zijn, diewelcke haer een groot deel van haere suyverheyd en schoonheyd verminderen. Derhalven beelden de Oude in haer, de waere vriendschap af, gelijck op sijn plaetse sal geseyt worden. En *Seneca* in de Weldaeden 1 boeck III cap. beeldse oock soodanigh af, als in de beeldenisse van de Vriendschap te sien is.

GRATIE. *Danck-Godinnekens.*

ANdere verscheyden beeldenissen worden van veele Schrijvers vertoont: maer anders sal ick niet seggen, dan dat daer van by *Giraldus* en *Catarrus* wijdloopiger is gehandelt. Maer ick segge wel, datmen in veele plaetsen te Romen oock vind in marmor gehouwen, drie vrolijcke, jonge, naeckte Maeghdekens, diewelcke malkanderen omarmden, d'eene hadde het hooft aen de slincker syde gekeert, d'ander twee aen de rechter syde, en sagen nae ons toe. Dese twee bereyckenden, dat die geene, diewelcke eenige weldaed of gunste ontfangen hadde, behoorde dat selve dobbel te vergelden, en 't selve altijd te gedencken. De eene alleen bediede, dat die geene, diewelcke de weldaed dede, 't selve strax behoorde te vergeeten, en sijne weldaet uyt sijne sinnen te stellen. Daerom seyt de Griexsche Reedenaer, *Ick houde voorwaer, dat wie weldaed heeft ontfangen, 't selve altijd behoort te gedencken, maer die dieselve doet, behoort die terstont te vergeeten.* De Latijnsche Reedenaer *Cicero* seyt oock: *'t is een lelijcke saecke, en een verdrietige slagh van Menschen, die de bewesene weldaed, den anderen altijd verwijten.*

Maeghdekens zijnse en naeckt, want de gunste behoort altijd oprecht, sonder valscheyt of bedrogh te zijn, en sonder hope van vergeldinge. Zy omarmen malkanderen, en zijn vast in een gekoppelt, om dat d'eene weldaed d'ander baert, en om dat de vrienden altijd behooren voort te vaeren, malkanderen danckbaerheyt en gunste te bewysen: en daerom vergeleeck *Chrisippus* die geene, die daer weldaed deeden en weder ontfingen, by den kaetsers of bal-speelders, diewelcke nu en dan malkanderen den bal toesloegen.

Iongh zijnse, om dat de Danckbaerheyt nimmer

nimmermeer moet gebreecken, noch de geheugeniſſe deſſelven vergaen, maer moet altijt groeyen en bloeyen.

Vrolijck zijnſe, om dat wy alſoo behooren te weſen, ſoo wel in 't geven, als in de weldaed t'ontfangen: daer door komt het dat d'eene heet *Aglia* van de vrolijckheyd, de tweede *Thalia* van de groenigheyt, de derde *Euphroſine* van de vermaecklijckheyd.

FORTEZZA & VALORE DEL CORPO, Congiunto con la Prudenza & Virtu del animo. *Dapperheyt en Wackerheyt des lichaems, vereenight met wijsheyt en kracht des gemoets.*

EEn gewapende Vrouwe met een Borſtſtuck, Helm en Schild: hebbende in de rechter hand een bloot Sweert, waer dat aerdigh een Slangh is omgeſlingert, op den Helm ſalſe een Lauwerkrans hebben gevlochten; met dit opſchrift *Hu Frugibus*. Het Rapier bediet ſterckheyt en kracht des lichaems, en de Slange wijsheyd en kracht des gemoets, door welcke twee deughden men dickwijls ſlechte luyden ſiet klimmen totte triomphale Lauwerkroone, dat is tot hooge eere van den krijgh.

FORTEZZA. *Dapperheyt, Sterckheyt.*

EEn gewapende vrouwe in kaſtany bruyn gekleet, welcke verwe ſterckheyt beduyt, gelijckende den Leeuwe; leunende aen een pijlaer, weſende dieſelve de meeſte vaſtigheyt van een gebouw. Voor haere voeten ſal een Leeuw leggen: een dier dat van de Egyptenaers hier toe alſoo gebruyckt is.

FORTEZZA. *Dapperheyt.*

EEn Vrouwe die met een kodſe, als *Hercules*, een groote Leeuw doorſlaet, en voor haere voeten leggen boogh, kooker en pijlen. Deſe is getrocken uyt een ſeer ſchoone Medaglie. Siet *Pierium* in 't 1 boeck.

Dapperheyt des lichaems, vervoeght met eedelheyt van 't gemoet.

EEn gewapende Vrouwe als geſeyt is, die in de rechter de kodſe van *Hercules* hout, en voor een Helm op 't hoofd een Leeuws kop. Dit ſietmen in de oude ſtatuen.

FORTEZZA d'ANIMO & CORPO. *Dapperheyt aen Lichaem en Gemoet.*

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm, Rapier en Spieſſe, houdende in de ſlincker hand een Schild daer een Leeuws kop in geſchildert is, alwaer een kodſe boven op ſtaet, verſtaende hier door de ſterckheyt des lichaems, en door den Leeuws kop de dapperheyt van 't gemoed, gelijck dit in een ſeer oude Medaglie te ſien is.

FORTEZZA. *Dapperheyt, Sterckheyt.*

EEn gewapende vrouwe in kaſtanie bruyn gekleet, doch dat men lette dat het geſicht manhaftigh zy, met een friſch, geſtreckt en vaſt lichaem, grof van leeden, vol van vlees, bruyn in 't aengeſicht, gekrulde en harde hoofdhayren, luchtige oogen, doch niet ſeer opgeſlagen, houdende in de rechter hand een ſpieſſe met een eycken tack, en aen de ſlincker arm een ſchild, alwaer in 't midden op geſchildert is een Leeuw die met een wilt Vercken vecht.

Sich ontrent ſwaere ſaecken te oeffenen, paſt aen alle deughd in 't beſonder, niet te min ſoo let de dapperheyt hier op, en al haer ooghwit ſtreckt daer toe om alle gevaer, met een onverwinlijck gemoed uyt te ſtaen, en dat uyt liefde der deughd.

Een Vrouwe is zy gemaeckt, niet om te verklaeren dat een dapper Man ſich moet geven tot verwijfde manieren, maer alleen om deſe beeldeniſſe wat te voegen nae de maniere van ſpreecken: ofte om dat alle deughd een gedaente van ſchoonheyt en aengenaemheyt met ſich brenght, waer in 't verſtand ſich verheughd. En dewijl men den Vrouwen gemeenlijck het ſchoone toepaſt, ſoo kan men oock de dapperheyd, door haer, bequaemlijck vertoonen; of liever om dat een Vrouwe, het geruchte van een ſonderlinge eere verkrijght en bewaert, door dien zy haer van de welluſten onthout, waer toe zy van natuere genegen is: alſoo doet oock een dapper Man, in groot haſart van ſijn lichaem en leven, met een gemoed dat door de deughd ontſteecken is, datmen een groot gevoelen en een heerlijck geruchte van hem hebbe. Niet dat hy hem daerom in alle gevaer des levens moet ſtellen, want door de inbeeldinge van dapperheyd en ſterckheyd, kan men ſich lichtlijck ſtorten in de laſteringe van reuckloosheyt, vermetelheyt, en ſotheyt: als een vyand van de Natuere, loopende in gevaer van ſich ſelven, en ſulck een eedel beeld, dat van Gods hand ſelve gemaeckt is, om hals te helpen, en dat om dingen, die niet zijn te gelijcken, by 't leven dat hem God heeft gegeven.

Daerom wort geſeyt dat de dapperheyt een bepaelde middelmatigheyt is, met de waerachtige reeden, ontrent de vreeſe en 't vertrouwen, om ſwaere en ſchrickelijcke ſaecken te verdragen, waer en wanneer het ſoude mogen te paſſe komen, om geene ſchandelijcke dingen te begaen. Maer om iet heerlijx te doen, en dat uyt liefde van het eerlijcke, ſoo zijn haere wercken of buyten gangen ſoodanigh, datſe haer al wat te ſtout maecken, gelijck wy ſullen ſeggen. En de verſaeghtheyt doet dat men, door gebreck van de waere reeden, weynigh acht neemt om het aenſtaende quaed te ontvluchten, alſoo men ſich vaſtlijck inbeelt, datmen 't gevaer als is te boven gekomen.

En gelijck men dieſelve oock niet dapper magh noemen, die ſich ſonder onderſcheyt en met opſetten wille, in alle gevaer overgeeft, alſoo maghmen dieſelve oock niet ſterck noemen, die alles vliet uyt vreeſe van de lichaemlijcke dood. Om een onderſcheyt te toonen dat een ſterck Man kan heerſchen over de gebreecken van ſijn gemoed, als oock mede om de onderdruckers van ſijn lichaem te overwinnen, wanneer hy daer toe rechtvaerdige oorſaecke heeft, alſoo deſe beyde dingen ſien op de geluckſaligheyt van het Burgerlijcke leven.

Een Vrouwe met een haegh-eycken tack iſſe gemaelt, om dat deſe toeruſtinge de ſterckheyt van 't lichaem vertoont: En de Eycke de ſterckheyt van 't gemoed, om dat deſe het rapier en andere wapenen tegen ſtaet: Oock ſtaet de Eyke vaſt tegen het blaſen van de ſtormen en winden, 't welck zijn de ſonden en gebreken, diewelcke ons porren om van de Deughd af te wijcken. En hoewel veele andere boomen even het ſelve doen, ſoo hebben doch de Poëten deſen boom daer toe gebruyckt, om de ſterckheyt van haer hout, om dat het de wateren tegen ſtaet, dat het tot gebouwen dient, en voor lange tijden de ſwaerwichtigheyt kan verdragen. En te meer, alſoo die in 't Latijn *Robur*, dat is, ſterck, genaemt wierde, gelijck oock de ſtercke Mannen robuſt werden genaemt.

De verwe van 't kleet, den Leeuwenhuyd gelijckende, bediet dat een Man die daer begeert dat ſijn eere door deſe deughd ſal heerkomen, ſich als een Leeuw moet draegen, 't welck de verwe van 't kleed uytdruckt, en die van ſelf groote ſaecken uytvoert, hebbende een walge van ſnoode en verachte dingen: alſoo verlieſt oock een Man, ſijn naeme of roem van ſterckheyt, indien hy ſijn krachten wil aenleggen, tegens vrouwen, kinderen, blooden, en diemen over magh. Daerom wort *Virgilius* ſeer miſpreſen, die *Æneas* een ſterck Man afmaelende, in de gedachten brenght, om *Helena*, een onmachtige vrouwe, te dooden, wiens hope van leven alleen door traenen moſt gevoet worden, die zy in overvloet uytſtorte, en niet door 't rapier, datſe mogelijck noyt hadde aengeraeckt. Sterck worden *Samſon*, *David* &c. in de H. Schrift, en ſterck wort

Hercules

Hercules geſtelt, in de gedichten der Poëten en veel andere, die mette Leeuwen hebben gekampt en die overwonnen.

De Spieſſe bediet, datmen ſijn kracht niet alleen moet aenleggen om de ſchaede te keeren, die ons van buyten wort aengedaen, gelijck het Schild en de Wapenruſtingh te kennen geven, maer oock om de hoogmoed en vermetentheyt van andere, door haere eygene kracht, te onderdrucken. De Spies bediet oock hoogheyt en heerſchappye, die lichtlijck door dapperheyt en ſterckheyt wort verkregen. De Geſichtſtellinge is uyt *Ariſtoteles* genomen, om niet in gebreecke te blyven van ons voornemen uyt te drucken.

De Leeuw die 't wild Vercken aenvalt, bediet de ſterckheyt van 't gemoed, die met het lichaem vergeſelſchapt is. Om dat de Leeuw met goede manieren en gemaetigtheyt tot ſijne daeden komt; maer 't wild Vercken valt, ſonder eenige maete, onbedachtlijck aen, al wat het oock magh ontmoeten.

DEMOCRATIA. Soeckt *Gemeene Volcx regieringe.*

LASCIVIA. *Dartelheyd, Brooddronckenheyd.*

EEn jonge Vrouwe, rijcklijck en prachtigh gekleet, houdende in haer ſlincker hand een ſpiegel, waer in zy met groot opmercken ſiet, en mette rechter hand is zy beſigh om het aengeſicht te ſuyveren en 't hayr te ſtreelen, ter ſyden van haer, ſitten eenige dertele en geyle Muſſchen, en daer by een Armelijntjen. Waer van *Alciatus* aldus ſpreeckt:

Ick weet niet of Natuer of Dertelheyd kan wercken,
De fiere Pronckery, die m' aen dit Dier kan mercken:
Het ſtreelt ſijn ſuyver bont, ſijn hoofd, ſoo ſuyft en
niet,
Als of het tot een beeld, den Pronckers waer' geſet.

Anders.

EEn Vrouwe met een barbariſch of ſelſaem vercierſel, vertoonende datſe haer met d'eene vinger ſoetelijck het hoofd krabt. Aldus maelden haer de Oude af, als by *Pierium* te ſien is.

VIRTU. *Deughd.*

EEn ſchoone en aengenaeme Ionghe Maeghd, met vleugels aen de ſchouderen, houdende in de rechter hand een ſpieſſe, en met den ſlincker hand een Lauwerkrans, hebbende een Sonne op de borſt.

Iong wort zy gemaelt, om dat de Deughd nimmermeer oud wort, maer altijt wacker en ſterck blijft, want haere werckingen maecken een plooy en heblijckheyt in den Menſche, en geduyren ſoo lange als de Menſche leeft.

Schoon wortſe vertoont, om dat de Deughd het ſchoonſte cieraet is van 't gemoed.

De vleugels bedieden, dat dit de Deughd eygen is, datſe met haer vlucht ſteygert boven de gewoonte van de gemeene ſlagh van Menſchen, om die vermaecklijckheyt te ſmaecken, diewelcke alleen de deughdelijcke Menſchen proeven, die, gelijck *Virgilius* ſeyt, totte ſterren toe, van de brandende en vierige Deughd verheven zijn: en wy ſullen ſeggen datſe ten Hemel toe verheft, die geene, die door 't middel van de Deughd,

ſich ſelve doorluchtigh maeckt: want hier door, ſoo wort hy Godt gelijck, die daer is, de Deughd en de goedheyd ſelve.

De Sonne vertoont, dat gelijck die ſelve uyt den Hemel het aerdrijck verlicht, alſoo komt oock de deughd van 't herte, en beſchermt haer welgeſchickte mogentheyd, om te bewegen en kracht te geven aen onſe geheele lichaem, 't welck is de *Kleine Werreld*, gelijck de Griecken ſeggen: en daer nae verlichtſe, verwarmtſe, en wackertſe door de Deughd, 't ſelve alſoo op, dat een groot deel van de oude Philoſophen, geoordeelt hebben, datſe genoegh was om onſe begeerlijckheyt te vervullen, en 't geene onſe vermaecklijckheden in dit Menſchlijcke leven, ſoude mogen wenſchen. En overmits de Heere *Jeſus Chriſtus* in de H. Schrifture genaemt wort *de Sonne der Gerechtigheyd*, verſtaende de algemeene gerechtigheyd, die andere deughden omvat: daerom worter geſeyt, wie dat *Chriſtum* in 't herte draeght, dat dieſelve heeft het voornaemſte cieraet van de waerachtige en volmaeckte deughd.

De Lauwerkrans bediet, dat gelijck de Lauwer altijd groen, en nimmermeer van den blixem geraeckt wort, alſoo hout ſich oock de Deughd in haer kracht, en wordt nimmermeer van eenige rampen, hoedanigh dieſelve mogen weſen, te neder geſlaegen, noch wort oock door brand, ſchipbreeckinge, noch door tegenſpoet of ongeluck verſooren.

De Spieſſe wort haer tot een teycken van voortreflijckheyt gegeven, om dat de Oude hier door de Deughd te kennen gaeven. Zy bediet oock het geweld en de macht die zy heeft over de ſonden, diewelcke altijd, door de Deughd, zijn overwonnen en t'onder gebracht.

VIRTU. *Deughd.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, vol van Majeſteyt, in de rechter hand ſalſe een Spieſſe, en in de ſlincker een Overvloets hooren houden, vol verſcheyden vruchten, met een Schildpadde onder haere voeten.

Het goude kleed bediet, de waerdigheyd van de Deughd, diewelcke den geheelen Menſch verciert en eedel maeckt.

Zy hout de Spieſſe, overmits zy geſtadigh de Sonden beſtrijt, te neder werpt en vervolght.

VIRTU. *Deughd.*

EEngevleugelt Maeghdeken, zeedighlijck gekleet en met Lauwer gekroont, houdende in de hand een eycken tack, met deſe ſpreuck in de ſoom van 't kleed *medio tutiſſima*, dat is, *de middelmaet is allerſeeckerſt*.

Silius Italicus ſeyt in 't XIII boeck van den Carthaginenſchen Krijgh, dat de Deughd een bequaem loon aen haer ſelve is: en dat komt ſeer wel mette meeninge der Stoiken over een, diewelcke ſeyden, dat buyten haer geen ſaecke was, die genoegh was om haer te beloonen: en die wierde van de Oude aldus afgemaelt: Want gelijck de Eyckeboom tegen het bulderen der ſtormwinden onbeweeghlijck blijft, alſoo bleef oock de Deughd onbeweeghlijck tegens alles wat haer, van ſlinxe bejegeningen, ſoude mogen ontmoeten.

Door de beteyckniſſe van den Laurier, ſal dienen 't geene in de volgende beeldeniſſe van 't een en 't ander van deſe plante, ſal worden vertoont.

De ſpreucke betoont, dat deſe werckingen, alleene aenhanghſels van de Deughd zijn, die oock haere buyten wegen hebben, die daer zijn als graften en putten waer in de Menſche valt, en verdrenckt, vallende alſoo van ſijne rechte wegen en ſinnen. Daerom ſeyt *Horatius* ſeer wel:

Hout doch in alle dingen maet,
Die d'Eynden niet te buyten gaet:
Maer wie wil ſlinxe wegen ſlaen,
Dat kan niet mette Deughd beſtaen.

VIRTU, *Deughd*, nae de Medaglie van *Lucius Verus*.

DOor *Bellerophon*, de ſchoone Iongelingh ſittende op het paerd *Pegaſus*, met een ſwaerd in de hand, waer mede hy 't monſter *Chimera* verſlaet, wort de Deughd verſtaen.

Door *Chimera* by gelijckniſſe geſproken, wort verſtaen een veelvoudige veranderinge en verwandelinge vande gebreecken, die *Bellerophon* om hals brenght: welcke naeme door de beteyckeniſſe van ſijne afkomſt, wil ſeggen, doodinge van de gebreecken. En

Alciatus

Alciatus ſeyt in ſijne Sinnebeelden, aldus:

Bellerophon *de Held kan met doorluchtie ſinnen,*
Chimæra, *en 't gedrocht van* Lycien *verwinnen:*
Indien ghy wilt om hoogh op Pegaes *wiecken gaen,*
Ghy ſult oock 't trots gedrocht van u gemoed verſlaen.

Deſe dichten vertoonen, datmen door't opklimmen tot God, en door goede raed, der Deughd, de *Chimæra*, dat is het hovaerdige gedrocht van de Sonden, kan overwinnen.

Een ſchoon Iongelingh is hy gemaelt, om dat de Deughd in der daed en waerheyd ſchoon is, en dat het haer eygen is, de gemoederen tot ſich te trecken, en tot haer gebruyck en nuttigheyt te vervoegen.

VIRTU, nae de Medaglie van *Alexander.*

EEn ſchoone gewapende Vrouwe, en Mannelijck van opſicht, die in d'eene hand de Werelt, en in d'ander een Lancie hout, beteyckenende dat de Deughd de geheele Werreld beheerſcht en beſtiert.

Gewapent wort zy gemaelt, overmits zy geſtadigh met de ſonden ſtrijt.

Van een Mannelijck opſicht is *Virtus* vertoont, om dat haer naem van *Viro* of *Viribus*, dat is, van 't Mannelijck afkomt, en toont alſoo haere dapperheyd, die een deughlijck Man betaemt.

VIRTU, nae de Medaglie van *Domitianus* en *Galba.*

DAer wort een Vrouwe vertoont als een *Amaxzone*, met een helmet en een langh ſwaerd dat ſonder punt is, en met een Lancie, ſettende den voet op een Helmet, of op een Werreld.

VIRTU HEROICA. *Heldiſche Deughd of Dapperheyd.*

MEn vint in 't *Campidolium* te Romen, een metaelen beeld van *Hercules* vergult, gekleed met een Leeuwen huyd en met een kodſe, hebbende in de ſlincker hand drie gulden appelen, die gebracht zijn uyt de Hoven *Heſperides*: diewelcke beteyckenen de drie Heldiſche Deughden, die *Hercules* worden toegeſchreven.

De eerſte is, Verſoetinge van gramſchap.

De tweede, gemaetigheyt tegen de gierigheyt.

De derde, is de mannelijcke verachtinge van de welluſtigheden en genuchten.

En daerom wort geſeyt, dat dit de Heldiſche Deughd in den Menſche is, wanneer de Reeden, de ſinnelijcke genegentheden ſoodanigh heeft t'onder gebracht, darſe gevoeght is aen het ondeelijcke eynde van de deughdelijcke middelwegen, maeckende haer reyn en doorluchtigh, ſulx dat zy de Menſchlijcke heerlijckheyt te boven gaet, en ſich tot de Engelen naedert.

VIRTU HEROICA, gelijck dieſelve van den Ouden afgemaelt is, en gevonden wort in de Medaglie van den Keyſer *Gordianus.*

EEn naeckte *Hercules*, leunende op ſijne kodſe, zijnde een Leeuwenhuyd rontom ſijne ſchouderen en arm geſlaegen, gelijckmen in twee ſchoone beelden in 't Paleys van den Cardinal *Odoardus Farneſius*, een oprecht beminder van de Deughd, ſien kan.

Deughd is een eygen geſchicktheyt en voornaemſte macht van 't gemoed, ſoo wel

in daeden als gedachten, geſtiert ten goede, en dat onder de beſtieringe van de Reeden, of het is de Deughd ſelve.

De Leeuwen huyd, en dat hy leunt op de kodſe, iſſer geſtelt, om datſe beyde ſeer ſterck zijn: en de Deughd diewelcke geplant is met ſeer ſtercke wortels, die kan oock met geen geweld uytgeroyt noch van ſijn plaerſe beweeght worden.

Naeckt wort de Deughd gemaelt, als eene die geen rijckdommen ſoeckt, maer onſterflijckheyt, heerlijckheyt en eere, gelijck in een oude marmor gefien wort, waer op ſtaet: *De Deughd is met een naeckt Menſch vernoeght. Virtus nudo homine contenta.*

VIRTU HEROICA. *Heldiſche Deughd.* nae de Medaglie van *Maximinus.*

EEn naeckte *Hercules*, die een Hert by de hoornen hout: 't welck eene is geweeſt van ſijne twaelf moeylijckheden of krachten.

VIRTU HEROICA. nae de Medaglie van *Geta.*

VOor de Heldiſche Deughd wort *Hercules* vertoont, die de rechter hand om hoogh hout, om een Draeck te dooden, die ſich rontom eenen appelboom ſlingert, en aen de ſlincker arm heeft hy een Leeuwen huyd geſlagen.

Dit ſelve bediet dat *Hercules*, te weeten door de Deughd, ſijne begeerlijckheyt hadde gematight, nemende den Draeck voor de begeerlijcke genegentheyt van de welluſt des vleeſches.

De roof van den Leeuw, bediet in *Hercules* de eedelheyt en dapperheyt van 't gemoed.

De kodſe is de Reeden, die de Hertztochten beſtiert en temt, want deſe Deughd is van grooter voortreffijckheyt in *Hercules.* Waer over oock deſe kodſe hem van een vaſt en ſterck hout gegeven is, te weeten van Eycken, 't welck een teycken is van vaſtigheyt en ſterckheyt.

De kodſe wort vol quaſten verſiert, door de ſwaerigheyt die van alle ſyden die geene ontmoet en voorvalt, die de Deughd volgen en ſoecken. En daerom worter geſeyt, dat *Hercules* noch een Iongelingh zijnde, ſich in eenſaemheyt bevond, alwaer hy by ſich overleyde wat maniere van wegen hy ſoude ingaen, of die van de Deughd of van de Welluſten: en 't ſelve ſeer wel hebbende overgeleyt, verkoos hy den wegh van de Deughd, alhoewel dieſelve hart en van grooter ſwaerigheyt was.

VIRTU DEL' ANIMO E DEL CORPO. *Kracht of Deughd aen lichaem en gemoed.* nae de Medaglie van *Trajanus.*

HErcules worter naeckt vertoont met de kodſe in de rechter hand, houdende dieſelve over den ſchouder in geeſtige ſtellinge, leydende mette ſlincker hand eenen Leeuwe met een wild Vercken, te ſaemen gebonden.

Door de naeckte *Hercules* mette kodſe over de ſchouderen, en den Leeuwen huyd moetmen verſtaen het beeldelijck ontwerp van alle Deughden, en door de Leeuw de grootmoedigheyt en dapperheyt des gemoeds: gelijck *Orus Apollo* verhaelt: en door 't wild Vercken de lichaemlijcke kracht, om de macht en ſterckheyds wille. Men ſchrijft dat *Admetus* den Leeuw en 't Vercken hadde te ſaemen gevoeght, willende door dit geſelſchap te verſtaen geven, als dat hy de kracht van lichaem, en van 't gemoed hadde te ſaemen gekoppelt, waer van *Pierius* reeden geeft in 't teycken van den Leeuw.

VIRTU INSUPERABILE. *Onverwinnelijcke Deughd of Sterckheyd.*

EEn Vrouwe bedeckt met een ſchoone Wapenruſtinge, houdende in de ſlincker hand een Spieſſe, en in de ſlincker arm een Schild, waer in een Eyckenboom gemaelt is, op den Helm ſalſe een Lauwertack hebben, die wel van den blixem gedreyght, maer niet is te neder geſlagen, met dit opſchrift: *Nec ſorte nec fato*, dat is, *noch by gevat noch door noodtwangh.*

De Deughd als een Krijgs-Heldinne, die geſtadigh mette ſonden kampt, wort gewapent afgemaelt, en oock met den blixem, die, gelijck *Plinius* ſeght, met al haer macht, den Lauwer niet kan quetſen, gelijck oock de Deughd, met geene ſlinxe toevallen, kan worden beſchaedight.

De

De Eycke die in 't Schild is gemaelt, bediet niet anders, dan dat de Deughd vaſt en beſtandigh is, gelijck deſe boom, diewelcke diepe wortels, en breede blaeders en tacken heeft, en hoe die meer behouwen wort, ſoo veel te ſtercker wortſe, en hoe die meer geſolt en geſlagen wort, ſoo veel te meer waſtſe en ſpreyt haere tacken en bladers uyt: daerom wortſe by de Deughd geleken, die ſich voornaemelijck in aenvechtingen en ſwaerigheden ontdeckt en ſien laet.

Men kander oock wel ter ſyden een yſer Vercken maecken, 't welck geen andere toeruſtinge doet om ſijn leven te beſchermen, als ſich ſelve in te trecken, en ſich alſoo te beſchermen: van gelijcken wort oock de Deughd, door haer ſelve, beſchermt, op haer ſelve vertrouwende, om alle ſlinxe voorvallen en gewelt ſnellijck te overwinnen. Hier op ſpeelde oock *Horatius*, ſeggende, *datmen ſich moſt, door ſijn eygen Deughd, beſchermen.*

ATTIONE VIRTUOSA. *Deughdlijck Beſtaen.*

EEn bedaeght Man, ſchoon van opſicht, ſulx dat alle deelen des lichaems met eene welgemaeckte ſchoonheydt over een komen. Zijn hoofd ſal met heldre en blinckende ſtraelen, als *Apollo*, omſchaduwt zijn, als mede met een krans van *Amarant*, zijnde gewapent, doch daer boven ſal hy noch een goude waepenrock hebben. In de rechter hand ſal hy boven 't yſer een gebroken ſpies hebben; die geſtelt is op 't hoofd van een ſeer lelijcke en vreeſlijcke Slange, die dood ter aerden leyt. Hy hout in de ſlincker hand met groote bevalligheyd een Boeck, en onder een van de voeten ſal hy een doodshoofd hebben, en nae dat het den geeſtigen Schilder ſal goed duncken. Daer zijn veele Menſchlijcke daeden, maer ick verſtae alleene te vertoonen, de deughdlijcke, en in 't beſonder de geleertheyt en de wapenen, die alle beyde den Menſch beroemt en onſterflijck maecken.

Bedaeght wort hy gemaeckt, om dat dees Ouder het aldervolmaeckſte is, gelijck *Ariſtoteles* ſeght, en waer door men lichtlijck komt totte waere kenniſſe en werckinge der Deughd. Het ſchoone opſicht komende mette welgemaeckte deelen des lichaems over een, bediet de vrolijckheyt die men uyt het geſichte van een ſchoon Man ſpeurt, zijnde een kenteycken dat ſich de ſchoonheydt te gelijcke van buyten vertoont, en gelijck *Virgilius* ſeyt, *Is de Deughd aengenaemſt alſſe van een ſchoon Man komt.* Het uytwendige geeft het inwendige te kennen, daer uyt het klaer blijckt dat ſijn wercken zijn ſchoon en deughdelijck. De heldere en klaerblinckende ſtraelen om 't hoofd, bedieden dat de Sonne alle dingen beſchijnt, oock waerſe haer keert, alſoo maecken de deughdlijcke wercken den Menſche heerlijck en doorluchtigh. Waer over *Virgilius* ſeyt, *'t is een werck van de Deughd, als het werck mette daed overeen komt.*

't Hoofd is hem met een krans van *Amarant* omwonden, om dat deſe bloeme ſijne aengeborene en levende verwe niet verlieſt, maer gepluckt zijnde, wort die bewaert, zy verrot oock nimmermeer, en met waeter beſprenght zijnde, ſoo krijght zy haer eerſte weſen wederom, en men maeckter kranskens van in den Winter. *Plinius* in ſijn XXI boeck. Duſdanigh is oock de Natuere van een deughdigh Menſch, diewelcke alleen niet ontaert van ſijne ſchoone hoedanigheden, maer de ziele van 't lichaem afgeſcheyden zijnde, ſoo blyven ſijne heerlijcke daeden noch overigh, en worden ter eeuwiger gedachtniſſe, met deſe grootſte ſchoonheyt behouden, en wort haer heerlijcke naeme, ſoo veel mogelijck, noch grooter.

Gewapent met een ſpieſſe boven 't yſer gebroken, wort hy vertoont. Om uyt te drucken dat een deughdigh Man altijd beſigh is om mette ſonden en ondeughden te kampen, als weſende ſijn doodlijcke vyanden. En tot teycken daer van, ſtellen wy de ſchricklijcke Slange die doorſteecken is van de ſpieſſe. En hier door wort te kennen gegeven, dat het niet genoegh is, dat men de wille heeft om tot de volmaecktheyt van de Deughd te komen, maer men moet het oock in 't werck ſtellen en uyt voeren. Waer over *Cicero* ſeyt: *De Deughd beſtaet in de daed.* En *Seneca*: *De Deughde neemt geenen ſlordigen Minnaer aen.* De gulde waepenrock bediet, dat de deughdlijcke werckinge van 't gemeene volck ſwaerlijck kan worden geoeffent, of die tot dienſt van een ander moet ſloven en arbeyden. Hy hout met groote bevalligheyt een

een Boeck in de ſlincker hand, om dat de oefningen ſoo wel van de konſten als wapenen, den Menſche beroemt en doorluchtigh maecken.

Onder ſijn voet hout hy een doodshoofd, om te vertoonen, dat de deughdlijcke werckingen altijd ſullen bloeyen, jae ſullen ſoo lange alſſer eeuwen en ſchriften zijn, eeuwigh leven. Waer over *Plautus* ſeyt: *Sola virtus expers ſepulchri*, dat is, *de Deughd alleen wort in 't graf niet opgeſlooten.*

POESIA. *Dichtkonſt.*

EEn ſeer ſchoone Maeghd in Hemels blau gekleet, waer op veele Sterren ſtaen, weſende met Lauwer gekroont, vertoonende haer bloote borſten, die vol melck zijn, hebbende een ſeer bedachtſaem en bloſend opſicht, rontom haer kan men drie gevlerckte kinderkens doen ſweeven, waer van 't eene een Liere hout, 't ander een Fluyt, het derde een Trompet: En om het werck niet al te ſeer te ſtoppen, ſoo kanmen eenige van deſe bovengeſchreven inſtrumenten aen haere voeten leggen.

Poëſie of Dichtkonſt, is nae 't ſeggen van *Plato*, niet anders als een uytdruckinge van Godlijcke dingen, die in de gemoederen, door een yver en Godlijcke genade worden verweckt.

Iongh en ſchoon wort zy geſchildert, om dat een yder Menſch, alhoewel hy plomp en bot is, door haere ſoetigheyt verheught, en door haere kracht wort getrocken.

Met Lauwer wortſe gekroont, om dat dieſelve altijd groen ſtaet en voor den Hemelſchen blixem onbevreeſt is. Want de *Poëſie* of Dichtkonſt maeckt den Menſch onſterflijck, en verſeckert hem van de ſterflijckheyt des tijds, die anders alle dingen plagh in vergetenheyt te brengen.

Het kleed vol ſterren bediet de Godlijckheyt, en door gelijckheyt van dieſelve, wort geſeyt, dat de Poëten haeren oorſprongh uyten Hemel hebben.

De borſten vol melck, bedieden de overvloedigheyt van de invallen en vindingen, diewelcke zijn het leven en de ziele van de *Poëſie* of Dichtkonſt.

Datſe blooſende in 't aengeſicht en vol gepeynſen is, bediet, dat een Poeet, ſijn gemoed altijd vol heeft, van vliegende bewegingen, die daer in, den yver of drift gelijck is.

De drie kinderkens zijn de drie voornaemſte manieren van dichten, te weeten de *Paſtoralia* of Herderdichten, *Lyrica* of Lierdichten, *Heroica* of Heldendichten, diewelcke meer haeren oorſprongh, van de natuerlijcke bequaemheyt, als van de konſt nemen, want men ſeyt, door een gemeen gevoelen, dat de Poëten geboren, en de Redenaers of Orateuren gemaeckt worden.

Veele jae ontallijcke dingen kondemen van de *Poëſie* ſeggen, ſonder van ons voornemen af te wijcken, maer nu weet gewis een yder kloeck geeſt, door de geſtadige oefningen van de *Academien* en Hooge Schoolen, ſoo veele van deſe konſt, dat ſoo wy daer in wilden treden, wy de Sonne een fackel ſouden opſteken, indien wy 't ſelve pooghden te onderſtaen, door de overvloedige getuyghniſſen, die over al te vinden zijn. Waer over wy deſe ſpreucke van den Prins der Romeynſcher Welſprekentheyt, die hy aen 't huys van den Athenienſchen Redenaer *Iſocrates* gaf, tot lof van de geleerde Huyſen, hier by wel mogen voegen, dat *het huys van Iſocrates was als een ſeeckere Schoole en winckel van de Welſprekentheyt.*

POESIA

POESIA, of *Dichtkonſt.*

EEn Vrouwe in Hemelsverwe gekleet, houdende in de ſlincker hand een Liere, en mette rechter een ſtrijck-ſtock, weſende met Lauwer gekranſt, hebbende voor haere voeten een Swaene.

Zy wort met Hemels verwe gekleet, om dat de Hemel *Vranos* in't Griex genaemt wort, en de Sangh-Goddinne die de geeſt aen de Poëſie of Dichtkonſt geeft, wort *Vrania* of Hemelſche geheeten. En nae 't getuyghnis van alle Poëten, ſoo kan niemant in deſe konſt duchtigh of bequaem zijn, ten zy hy met eene beſondere gaeve van Godt is begenaedight: En hierom worden de Poëten geſeyt, datſe uyt den Hemel haeren oorſpronghhebben.

De Liere wort haer in de hand gegeven, om dat het Harmoniſche medeklinckende geluyt, ſeer vorderlijck is totte medeklinckinge van de Poëſie. En in 't beſonder plachtmen dit inſtrument by oude tijden te gebruycken, by die geene die ſlechte dingen ſongen, waer over zy van de Liere, *Lyrici*, dat is Lierenſpeelders wierden genaemt.

De Lauwerkrans betoont, dat het ooghwit van alle Poëten niet anders is, als om vermaert te worden, daer nochtans alle andere konſten voordeel en profijt uyt de haere ſoecken te trecken. En gelijck de Lauwer geen meer verwonderinge in haer heeft als de geduerige groenigheyt van haere blaederen, alſoo hebben oock de Poëten dit alleene, dat haere naeme magh altijd leven.

De Swaene kan door d'Ouder haere ſtemme geſtadiger en ſoeter drayen, door 't uytſtrecken van haeren hals, en alſoo worden oock de Poëten, door den tijd van Iaeren, in haere konſte vaſter en beter, gelijckmen verhaelt van *Oedipus Colonæus* en andere.

POESIA.

EEn Vrouwe met vleugels op 't hoofd en met Lauwer gekranſt, hebbende een boeck in de ſlincker hand, in de rechter een Scepter oock met Lauwer omwonden.

Door de vleugels wort de vaerdigheyt en kracht des verſtands uytgedruckt, en door den Lauwerkrans, boven't geene alreede geſeyt is, wort de arbeyt en naerſtigheyt te kennen gegeven, want gelijck in haere blaeders een groote bitterheyt is, alſo is't oock een ſeer groote ſloverie, ſijn werck tot ſoodanigen volmaecktheyt te brengen, dat hy daer van lof en eere ſal konnen wegh draegen.

POESIA.

MEn kan oock *Apollo*, nae 't gemeen gebruyck, naeckt ſtellen, met een Lauwerkrans in de rechter hand, waer mede hy, de mijne maeckt, om een yder daer mede te willen kroonen, houdende in de ſlincker hand een Liere met een ſtrijckſtock.

Lier-Dicht.

EEn jongh Maeghdeken met een Liere in de ſlincker en de ſtrijckſtock in de rechter hand, weſende met veele verwen gekleet, maer aerdigh, bequaem en beknopt, om te vertoonen dat onder een ſaecke alleen, veele dingen worden begrepen. Zy ſal een Letterrol in de hand hebben, met het opſchrift, *brevi complector ſingula cantu*, dat is, *Ick begrijp alles in korte dichten.*

POEMA HEROICO. *Helden-dicht.*

EEn Vrouwe in Koninghlijcke Majeſteyt, prachtelijck gekleet, en ſtatigh, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, en in de rechter hand een trompet, met deſe ſpreuck, *non niſi grandia canto*, dat is, *Ick ſinge niet als van dappere ſaecken.*

POEMA PASTORALE. *Harder-dicht.*

EEn Maeghdeken van ſlechte en natuerlijcke ſchoonheyd, met een Rietpijpe of Herdersfluyt in de hand, met reys-leerskens, doch alſoo datmen de bloote beenen ſien kan, met dit opſchrift, *Paſtorum carmina ludo*, dat is, *Ick ſpeel der Harders deuntjens.*

POEMA SATIRICO. *Schempdicht.*

EEn naeckt Man, met een vrolijck geſicht, doch dat geyl en ſtout is, die metre

tonge speelt, hebbende een *Tirsus* of scherpe spiesse in de hand, met dese omschrijvinge *Irridens cuspide figo*, *Al grenickende, boor ick haer een els door den neus.*

FURORE POETICO. Soeckt *Poetische drift.*

FURTO. *Dieverye.*

EEn bleeck Ionghman, gekleet met een Wolfs vel, mette armen en beenen naeckt, en mette voeten gevleugelt, en dat in de middernacht, houdende in de slincker hand een beursse, en in de rechter een Mes met een haeck of breeck-yser, en een dieve slonse: hy sal haese-ooren hebben, en sijn wesen sal seer nau toeluystrende en opmerckende zijn.

Iongh is de Dief gemaeckt, om de onbedachtheyt en onvoorsichtigheyt, die den jonge luyden meest eygen is, uyt te drucken, doch allermeest der geener die sich totte Gauw-dieverye begeven, daer zy nochtans daegelijx, de ongeluckige uytkomsten van haere Broerkens, die op de Gauw-dieverye uytgaen, sien, en die sich niet beteren, ten zy die op 't laeste in den bast, of door een kenpen venster komen te sien.

De bleeckheyt van 't gesicht en de ooren van den Haes, betoonen het geduerigh vermoeden en de gestaedige vreese, waer in de Dief leeft, vreesende altijd ontdeckt te zijn, en daerom vliet en haet hy het licht, wesende een vriend van de nacht, die een gunstige medegesellinne van haere oneerlijcke wercken is.

Met een Wolfs vel is hy gekleet, want de Wolf leeft alleen van anderer luyden goederen, en van den roof, gelijck de Dief, die welcke door sijn lichthoofdigheyt en met dieselve gedachten gelooft, dat hy tot sijn voornemen sal geraecken.

Het dieveslonsjen, breeckyser, en het beurse snyers Mes, hebben geene uytleggingе van noode.

De bloote armen en knyen bedieden de gauwigheyt, en de vleugels aen de voeten, de snelligheyt, die de Dief met groote naerstigheyt ter hand neemt, uyt vreese van de verdiende straffe.

FURTO. *Dieverye.*

EEn Ionghman met korte kleederen, een Mutsjen op 't hooft, met vilte of wolle schoenen, in d'eene een dieveslons, en in d'andere breeckysers en een ladder van touwen gemaeckt, sijn kleed sal vol groote hummelbyen besaeyt wesen.

De Byen worden op 't kleet gemaeckt, mogelijck om datse overal uyte bloemen het soete rooven, en te gelijck in haere korven sleepen, of om nae te bootsen de *fucus* of hommel, een valsche slagh van Byen, die anders niet doet als den honigh te steelen, die door anderer vlijt en sloverye is versamelt, even als de Dieven doen, die eens anders goed verteeren, dat met sweet en armoede verkregen is, waer van *Virgilius* in sijne *Æneas* 1 singht *Ignavum pecus* &c.

Het Byken naerstigh om haer buyt,
Drijft d'hommel van haer korven uyt.

SERVITU. *Dienstbaerheyt, Slavernye.*

EEn onthulde Maeghd met korte en beknopte witte kleederen, hebbende op haere schouderen een jock of een groote swaerwichtige steen, zijnde de voeten naeckt en gevleugelt, wandelende door on-

gemack-

gemacklijcke en doornachtige wegen. Ter ſyden haer ſal een Kraene ſtaen, die een ſteen in d'eene klauwe heeft. Men ſoude haer ock een brandende kaerſſe op 't hoofd konnen ſtellen, met dit ſpreeckwoord, *Io ſervo altrui e me ſteſſo conſumo*, dat is, *Ick dien een ander, en ick verteer my ſelven.*

Dienſtbaerheyt is niet anders, gelijck men in de Burgerlijcke Rechten leeſt, als een ſtand nae de Wetten der Menſchen, waer door d'eene des anderen heerſchappye is onderworpen, doch niet uyter natuere.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ionckheyd de moeylijckheyd, ſloverye en arbeyt, beſt kan verdragen.

Datſe onthult is, vertoont, dat die in dienſtbaerheyt van andere is, moet ſtaen ten believe ſijns Heeren, niet konnende op ſich ſelve paſſen; en gelijck *Ariſtoteles* ſeght, ſoo is de Slaeve een werckтuygh dat geſielt is mette reeden, geheel tot eens anders dienſt, en niet voor ſich ſelve.

Het witte kleed biedt de oprechte en ſuyvere getrouwigheyt, dieder geſtadigh in een Slave moet heerſchen, gelijck S. Matheus XXV cap. ſeght, *Ghy goede en getrouwe knecht, ghy zijt over weynigh getrouw geweeſt.*

Het Iock op de ſchouderen, was by outs geſet voor een beelt van Slavernye, gelijck *Seneca* in ſijnen raſenden *Hercules* ſeyt, *Waerom dient hy den Koningh en lijd het Jock?* en *Plautus* in't ſpel van den Krijghsman ſeyt, *Voorwaer een Slaeve moet getoomde oogen en handen hebben.* En gelijck wy geſeyt hebben, ſo kan men in plaets van't Iock vertoonen datſe een ſwaere ſteen draeght: Want het is in der waerheyt ſeer ſwaer, den laſt van de ſlavernye te dragen, gelijck *Seneca* in ſijn *Troade* verhaelt, *'t is hert, ongeſien en ſwaer, met ſlavernye gedruckt te zijn.*

Het korte kleed mette gevlerckte voeten, bedieden dat de ſlaven moeten altijd vaerdigh en ſnel op den dienſt paſſen. Datſe op doorens gaet, bediet datſe veel ongemacks en ſwarigheyts in haere ſlavernye geſtadigh moeten lyden, gelijck *Dante* in ſijn Vagevier ſeyt,

Ghy weet hoe ſuyr 't valt in den nood,
Te eeten 's anders ſout en brood:
Te dienen eenen vreemden Heer,
En gaen ſijn trappen op en neer.

De kraen mette ſteen in den poot, bediet de wackerheyt die de dienſtknechten moeten hebben ten dienſte van haeren Heere, gelijck de Heer *Jeſus Chriſtus* ſeyt, *Saligh zijn de dienſtknechten, diewelcke als de Heere komt, haer vind waeckende.*

SERVITU PER FORZA. *Dienſtbaerheyt die gedwongen is.*

EEn Vrouwe met een geſchoren hoofd, mager, bloots beens en qualijck gekleet, hebbende in 't aengeſicht een brandmerck, zijnde geboeyt aen handen en voeten.

Dienſtbaerheyt komt van dienen, want als men yemant in den Krijgh hadde gevangen, ſoo doode men hem niet, maer gebruyckte hem tot dienſtbaerheyt. En deſe maeckten zy Slaven die gedwongen waren. Met het hayr wort zy geſchoren geſtelt, gelijck dat by de Griecken en Romeynen voor een blijcklijck teycken geſtelt was van de Slavernye. Datſe mager, bloots beens en qualijck gekleet is, bediet in deſen deele de armoede van de koſt, de ongemacken, als niets hebbende, waer mede zy haer kan verlichten, noch verbereren, noch haere elende bedecken.

Het brandteycken was een klaer teycken

van de beroovinge der vryheyt, gelijck men noch tegenwoordigh siet. De keetens en yſere boeyen, geven te kennen de harde boeyen, die altijd het ongeluckigh leven der ſlaven drucken.

SERVITU. *Dienſtbaerheyt, Slavernye.*

EEn onthulde, bloot gebeende magere Vrouwe, gebonden met ketens en yſere boeyen aen handen en voeten.

Onthult wort de Slavernye gemaelt, want alſoo haere gedachten beſigh zijn om ſich te ontloſſen van de gewichtige ongemacken van ketens en banden, ſoo achtſe niet op haere vercierſels. Zy vertoont ook dat de ſlaefſche gedachten zijn dienſtbaer, veracht en aerdſch.

Zy is bloots beens, om datſe niet heeft waer door zy haere hope verlicht, en haere aenvallen verbetert, noch haere lelijckheden bedeckt.

CARESTIA. *Diere tijd.*

EEn magere en ſlecht gekleede Vrouwe, hebbende in d'eene hand een dorre Willigen tack, en in d'ander een puymſteen, en ter ſyden een magere koe.

De diere tijt wort mager geſchildert, om te vertoonen de werckinge van 't gebreck van de dingen, die tottet Menſchlijcke leven noodigh zijn, want het geld plagh veel overvloediger in voorſpoedige tijden uytgegeven te worden, en in dorre tijden veel minder: 't welck alles gebracht wort in de heerſchappye van weynige, ſulx dat de arme mager en qualijck voorſien blyven, door de diere tijd, ſoo van brood als van geld.

De Puymſteen en de plante van den Willigen boom zijn onvruchtbaer, en de onvruchtbaerheyt is de voornaemſte oorſaecke van de diere tijd: Doch zy komt ook dickwijls voort, door de onverſadelijcke gierigheyt van eenige koopluyden, diewelcke (bedriegende de Natuere) plaghten het arme volckjen te benauwen met haere bedriegerie.

De magere Koe dieder ter ſyden ſtaet, is een teycken van diere tijd, en deſe bereyckniſſe vertoont *Joſephus* uyt de heylige boecken, wanneer hy den droom van *Pharao* verklaert.

MORTE. *De Dood.*

C*Amillus* van *Ferrara* een verſtandig Schilder, maelde den Dood af met het gebeente, zijnde daer de Muſculen of ſpieren en de ſenuwen, al te ſaemen waeren door geſneden, hebbende een koſtlijcke mantel om 't lijf van goude broccade: Om dat hy den Rijcken en Machtigen van haere Rijckdom, en den ellendigen en armen van haer lijden en ſmerte verloſt. Op 't hoofd maeckte hy dieſelve een ſeer net Momaenſicht van ſchoone gedaente en verwe, om dat de Dood ſich aen yder Menſch niet alleens vertoont, maer om dat hy ſich met duyſenderley gedaenten ſtaedigh veranderde, ſoo verachtſe d'eene, en d'ander iſſe aengenaem, d'eene verlanghter nae en d'ander loopter voor wegh, en zy is het eynde van een duyſtere gevangenis aen de aerdige gemoederen, en aen anderen iſſe een moeylijckheyt, jae men kan ſeggen, datſe ſoo veel Masken behoort te hebben, alſſer ſinnen van Menſchen zijn.

En om dat ons in't Burgerlijcke leven, de Gods-

Godsdienſt, 't Vaderland, de goede naem en behoudinge van ſtaet, ſeer ter herten gaet, ſoo ſoudemen hier in mogen oordeelen, dat het ſterven ſchoon was: en om die oorſake ſoude men verlangen om overredet te werden, dat een heerlijcke dood het geheele leven ſoude mogen vercieren, 't welck men oock op 't kleed ſoude konnen paſſen.

Deſe Schilder omkranſte oock den hoofdſcheel met een groene Lauwerkrans, om haere heerſchappye en geduerige wet, over alle Menſchen, te betoonen. In de ſlincker hand maelde hy een Mes, dat met een Olijfkrans was omwonden, overmits men totte Vreede en 't gemack des Werrelts niet kan geraecken, ten zy datmen oock den Dood naedert: En de Dood brenght, door haer ſelve, vreede en ruſt aen, en haere wonde is een wonde van vreede en niet van oorlogh, want daer is niets dat haer kan tegenſtaen.

Hy heeft een Pelgrims ſtaf over ſijne ſchouderen, gelaeden met Kroonen, Mijters, Hoeden, Boecken, Muſicale Inſtrumenten, Ridder-keetens, Trouwringen en Eedelgeſteenten, al te ſaemen dertelheden van de Werreltſche geneuchte, die de natuere en konſt voortbrengen; en hy afgonſtigh zijnde over deſe beyde, ſoo gaet hy over al onruſtigh, rotſen en reyſen, om te rooven en al 't geene weder tot ſich te nemen, dat hy aen de naerſtigheyt en menſchlijcke wijsheyt hadde geſchoncken.

MORTE. *Dood.*

MEt groote overleggínge is door het aenſien der H. Schriftuere de *Dood* afgemaelt, naer 't geene *Amos* de Prophete in ſijn VIII capittel verhaelt, alwaer God aen *Amos* den *Dood* willende vertoonen, hem vraegde wat hy ſagh? antwoorde, *Ick ſie een korf met fruyt*, of als andere leſen, *een boomhaeck*: en dit was de *Dood*. Niet gelijckmen dieſelve in 't gemeen ſchildert mette ſeyſſen in de ſlincker hand, maer oock met een boomhaeck in de rechter: Want gelijck de Seyſſen, het gras en het ſlechte kruyd en wat kort by der aerde ſtaet, afmaeyt, waer by de ſlechte, arme en gemeene luyden worden afgebeelt, alſoo wort de fruythaeck gebruyckt, om de appelen diewelcke op hoogh verheven tacken ſtaen, en van alle ſchaede verſeeckert ſchijnen, van boven neder te trecken: Waermede de Rijke werden bediet, en die geene, die in hoogheyd en in al 't gemack, van deſe Werreld, geſtelt zijn. De *Dood* aldus afgeſchildert zijnde, kan ſeer wel haer ampt uytdrucken, 't welck is, noch kleyn, noch groot, noch rijck, noch arm, noch hoogh, noch laegh, en hoe veracht dieſelve oock zijn, te verſchoonen, mayende de ſlechte met de Seyſſen, weſende dieſelve het grootſte getal, en d'andere mette haeck van boven needer ruckende, en alſoo neemtſe die alle te ſaemen, en ſtortſe ter aerden: en dat nae 't ſeggen van de heerlijcke ſpreucke *Horatii* in ſijn VIII *Ode* of geſangh, daer hy aldus ſinght:

De Dood klopt onverſaeght aen 't hof,
En roept Monarch! ghy moeter of.
De Prins moet met den Beed'laer heen,
Dees wegh is rijck en arm gemeen.

En in ſijn XXVIII geſangh ſeght hy:

Koor harde bol, noch wreed gerucht,
De Dood in 't alderminſte vlucht.

MORTE. *Dood.*

EEn bleecke Vrouwe, met geſlooten oogen, in 't ſwart gekleet, nae 't ſeggen

van de Poëten, die 't berooven van 't licht voor de dood nemen, gelijck *Virgilius* en *Lucretius* mede verhaelen. Want gelijck de ſlaep een korte dood is, alſoo is de Dood een lange ſlaep, en dickwijls wort in de H. Schrifture, de ſlaep voor den Dood genomen.

Dood.

MEn ſoude de Dood konnen afmaelen met een bloot ſwaert in de hand, als dreygende, en in de ander hand een viervlamme, uytdruckende, dat de dood het ſterflijcke van 't onſterflijcke wegh neemt, en mette viervlamme ſoo vernielt ſe alle gevoelijcke machten, weghnemende de kracht van de ſinnen, verteerende het lichaem tot ſtof en aſſche.

HOMICIDIO. *Doodſlagh, Manſlacht.*

EEn lelijck gewapent Man met een roode Mantel, die voor een Helmet een Tygers hoofd heeft, weſende bleeck, houdende mette ſlincker hand eens Menſchen hoofd, dat van den romp is afgehouwen, hebbende in den rechter hand een bloot en bloedigh ſwaerd.

De Doodſlagh wort op het allerlelijxt afgemaelt, want zy is niet alleen afgryſelijck by den Menſchen, maer dat meer is, zy is ſchricklijck voor God, diewelcke onder andere wetten den doodſlagh heeft verboden, als de alderſchaedlijxte ſaecke die hem op 't hooghſte mishaeghde, willende dat deſe oock van den altaer ſoude werden geweert, *Exodus* XXI.

Gewapent wort hy gemaelt, om dat de Doodſlagh den Menſche tot weerwraecke verweckt, en daerom moet ſich de Doodſlager wapenen.

De Tyger bediet de wreetheyt en felheyt, die den Menſch totten Doodſlagh prickelt en aenhitſt.

De bleeckheyt is een werckinge van de gramſchap, die den Doodſlagh by blijft: als mede de Vreeſe die hem roept tot berou en leetweſen. Daerom wort in *Geneſi* geſeyt, wanneer als *Cain* ſijnen broeder hadde dood geſlagen, ſoo vluchtede hy, vreeſende de ſtraffe van de rechtvaerdigheyt Godes.

ERRORE. *Doolinge, Miſverſtand.*

EEn Man als een Wandelaer, hebbende de oogen verbonden, taſtende met ſijnen ſtock nae den wegh, om dat hy ſoude ſeecker gaen, want de doolinge gaet gemeenlijck by de onwetentheyt.

De doolinge nae de meeninge der Stoiken is van den wegh afflaen, en van den rechten ſtreeck af wijcken, gelijck niet te doolen, is op den rechten wegh wandelen, ſonder van d'een of van d'ander ſyde, daer van af te treden, alſoo dat alle de wercken onſes lichaems en verſtands konnen geſeyt worden een pelgrimagie of reyſe te zijn, nae de welcke, ſoo wy niet ſtruyckelen, tot te geluckſaligheyt verhopen te geraecken.

Dit vertoont ons *Chriſtus* onſe Heere, wiens wercken ons al te ſaemen tot onderwijſinge dienen, wanneer hy ſijne Diſcipulen als een Pelgrim verſcheen. En God beveelt aen 't Volck *Iſrael* in *Levitico*, datſe niet van hem ſouden afwijcken, noch ter ſlincker noch ter rechter ſyde. Hierom behoort men de doolinge als een Pelgrim of Wandelaer af te maelen, om datter geen doolinge kan weſen,

weſen, ſonder overtredinge van onſe wercken of gedachten, gelijck geſeyt is.

De verbonden oogen druckten uyt, wanneer de oogen des verſtands verblint zijn met het deckſel van Wereltſche voordeelen of anders, dat men dan lichtlijck in doolinge vervalt.

De Stock, waer mede hy nae den wegh taſt, wort genomen voor de ſinnen, gelijck het oogh voor het verſtand, want gelijck de ſtock meerder gevoelijck en lichaemlijck is, ſoo is daer en tegen het oogh min gevoelijck en meer geeſtelijck. En ſoo wort dit in 't kort aengemerckt, dat die geene die door den weg van de ſinnen gaet, kan lichtlijck in alle ſyne treden doolen, indien hy de overweginge van 't verſtand daer niet toe brenght, het zy oock tot wat ſaecke dat het wil. Dit ſelve en noch meer, betoont de onwetentheyt noch klaerder, die daer neffens oock is afgemaelt.

CHIAREZZA. *Doorluchtigheyd.*

EEn Vrouwe die naeckt is en van alle ſyden met een glans omſchaduwt, houdende in de hand een Sonne.

Men ſeyt het geene klaer of doorluchtigh, dat men klaer en wel door 't licht kan ſien, en dat ſelve wort dan doorluchtigheyt of klaerheyt geheeten: 't welck wy oock de faeme of het goed gerucht ſullen noemen, dat den Menſche doorluchtigh maeckt, het zy dan dat het door de deughd of door d'Eedeldom verkregen wort, gelijck *Pierius* dat bewijſt. En *Ambroſius* noemt deſe ſijne allerlieffſte, die in de Werreld in heyligheyt en in de rechte leere doorluchtigh zijn. En hy ſeyt voorts, dat de doorluchtigheyt eene van de vier gaven der Saligheyt in den Hemel is; en in yder van deſe beteyckniſſen.

Iongh wort zy geſchildert, om dat door 't bloeyen van de waerdigheden, een yder doorluchtigh kan worden geheeten, en dat door de gelijckniſſe van de Sonne, die alles ſienlijck maeckt.

MINACCIE. *Dreygement.*

EEn Vrouwe metten mond open, en een hulſel op 't hoofd, dat een vreeſlijck Monſterdier gelijckt. Zy is in 't grauw gekleet met root en ſwart geſtreept, hebbende in d'eene hand een ſwaerd, en in d'ander een ſtock, dreygende daer mede te ſlaen.

Dreyginge is een bewijs om te doen vreeſen, en andere ſchrick aen te jaegen, en daerom kan de verbaeſtheyt in vierderleye maniere werden aengemerckt, gelijck 't ſelve *Euſtachius* beſchrijft, te weten met het hoofd, met de kleedinge, met het ſwaerd, en met den ſtock.

Mette open mond wortſe geſtelt, om te betoonen dat de kracht van de dreyginge door de ſtemme geſchiet, diewelcke daer nae een verſchrickinge, door haer krijten, aenbrenght; en om dat door het krijten het bloed ontroert wort, ſoo draeghtſe altijd, ick weet niet wat verſchricklijckheyt in 't aengeſicht. En gelijck de ſtemme de ooren beweeght, alſoo brengen oock de rimpels en kreucken door het miſmaeckte aengeſicht, ſchrick aen, als mede het vreeſlijcke hulſel dat zy op haer hoofd draeght.

Het gryſe kleed, weſende van ſwart en wit te ſaemen geſtelt, dient om de voorbode van den nacht uyt te beelden, niet alſſe op 't allerdonckerſt is, wanneermen niemant kan ſien, maer wanneerſe naer 't yſſelijck, en

en tuſſchen licht en duyſter is, en daerom wortſe geſtelt om meeſt te verſchricken, als men noch een weynigh ſien kan. De Poëten ſeggen dat de Hel vol duyſter licht is. En *Virgilius* ſeyt in 't boeck *Ænoidos*:

Hoc dat de duyſtre Maen' door 't dwaellicht kan verleyen,
En 't ſchaduachtig boſch met kromme wegen ſpreyen.

't borduyrſel van root en ſwart, bediet dat de dreygementen daer toe ſtrecken om verſchrickinge aen te jaegen, het zy ten bloede of ten doode.

De ſtock en 't bloote geweer, drucken uyt, wat ſoorte van dreygementen men tegen de moedige vyanden, en hoedaenige mon tegens knechten, en 't gemeen volxken moet gebruycken, die weynigh weeten of kennen wat de eere is.

VBRACHIEZZA. *Dronckenſchap.*

EEn oude, roode en lachende Vrouwe, gekleet van verwe als de verdrooghde Rooſen, hebbende in de hand een drinckglas vol wijn, ter ſyden haer ſal een Pantherdier ſtaen.

Zy wort oud gemaeckt, om dat de overvloedige wijn, de Menſche haeſt oud en ſwack maeckt.

Het Pantherdier bediet, dat de Dronckerts raeſende zijn, vol ſnoode en wreede manieren, gelijck de Panthers: Waer van *Ariſtoteles* in ſijn Dierboeck gedenckt, datſe nimmer konnen werden getemt. En dit is in 't gemeen de aert der Dronckaerts. Van haere aert en werckinge zijn de Poëten vol, en de dagelijxſche eervaerentheyt druckt haere manieren ſoo krachtigh uyt, datmen het reedelijcke uyte Dieren, en het onreedlijcke uyte Menſchen, wel kan onderſcheyden. Een Dier volght ſijn natuere en is vernoeght. Een Menſch doet gewelt aen de Natuere, en wort een beeſt, verlieſende alſoo ſijne eedele hoedanigheden. God heeft den Menſch, als ſijn beeld, geſchapen, maer de Menſch ſchept ſich ſelve, hier door, in een beeſt; dat heeft ſchaemte noch eere, ſoo doet oock de Menſch. De reeden en 't verſtant zijn ter ſchuyl, en daer blijckt anders niet mette beeſten als de bloote romp. O ſchande! dat een ſoo eedel ſchepſel, ſich door den dronck in ſoo veelerhande wanſchepſelen hervormt.

INTERESSE PROPRIO. *Eygen-baet.*

EEn oud Man in 't ſwart gekleet, houdende in d'eene hand een Viſſchers hangelroe, en met d'ander een egge, hebbende van d'een ſyde eenen Haen, en van d'ander een Wolf.

Eygen-baet is een ongeregelde begeerlijckheyt van eygen profijt, ſich uytſtreckende tot veele en verſcheyden voorvallen, nae de genegentheyt der Menſchen, maer gemeenlijck in 't verkrijgen en bewaeren der goederen: en daerom wort hy oud gemaelt, om dat d'Ouderdom, gelijck *Ariſtoteles* ſeght, uyter natuere meeſt tot gierigheyd, die een beſonder hoofdſtuck van de Eygen-baet is, genegen is.

De Angelroe met het aes, betoont, dat Eygen-baet ſich dickwijls pijnt om andere weldaed te doen, doch al met meeninge van Eygen-baet, en niet alleen om de deughd, 't welck ten laeſten van ſich ſelve, oock geen goede uytkomſt kan hebben. Want de Viſſchers werpen den Viſſchen het aes wel toe, doch al met meeninge van Eygen-baet, om dieſelve te vangen, en buyten 't waeter te trecken.

Dieſelve aert van eygen genegentheyt wort oock door de egge vertoont, een werckтuygh, dat by de Boeren gebruyckt wort, nergens anders toe dienende, dan om nae ſich re trecken.

Met ſwart is hy gekleet, om dat, gelijckmen deſe verwe in andere verwen niet kan veranderen, alſo blijft de Eygen-baet, altijd vaſt op haer eygen profijt: en boven dat, is de Eygen-baet een vlacke, die van alle kanten de ſuyverheyt van de Deughd beſoedelt: en om dat de Eygen-baet een ander afgunſtigh is, om haer eygen profijt, houdende geſtadige wacht, ſoo wel in 't gemoed als in de ſinnen, ſoo iſſer de Haen, als boven geſeyt is, bygeſtelt.

De Wolf ſtaeter ter ſyden, om dat Eygenbaet van eender natuere is als de Wolf, weſende altijd roofachtigh en inſlockende.

INTERESSE. *Eygen-baet.*

EEn lelijck mager en naeckt Man, die een Wolfs huyd over ſijne ſchouderen heeft, met

met Wolfs ooren aen 't hoofd, die een ronde kloot, waer door de Werlt bediet wort, met groote begeerlijckheyt, omarmt. Aldus is dieſelve van *Hier. Maſſeus*, een ſeer verſtandigh Schilder, vertoont.

CONCORDIA DI PACE. *Eendracht van Vreede.*

EEn Vrouwe met twee Overvloets Horens, die aen malkanderen gehecht zijn, weſende dit de vereeninge vande gedachten en van den wille van verſcheyden perſoonen. In de ander hand ſal zy een vat met vier hebben, vermits de Eendracht uyt de onderlinge Liefde voortkomt. Dit wort tot gelijckeniſſe genomen van het materiale vier, zijnde een werckinge van inwendige brand des gemoeds.

Eendracht nae der Ouden uytbeeldinge.

EEn oude Vrouwe die in de rechter hand eenige Granaetappels hout, en in de ſlincker een Overvloets Horen met een Kraeye, gelijck men op de oude Medaglien vind geſneden, oock van *Fauſtina Auguſta* met deſe woorden *Concordia*, en dat om de getrouwigheyt die deſe dierkens met haer wederpaer gebruycken: gelijck oock *Alciatus* te kennen geeft:

Der Kraeykens Eendracht, trouw van ſin,
Staet vaſt met ongekreuckte Min.

De Granaetappels, bedieden by de Oude, *Eendracht*, om dat de Herten alſoo behooren te ſaemen gebonden te weſen, even als de Granaetappels haere korrels beſlooten houden. Want waer vereeniginge is, daer waſt Overvloed, 't welck de ſenuwen zijn om Burgerlijck en Eendrachtigh te leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn Vrouwe met een Olijfkrans, houdende mette rechter hand een bondel pijlen, aen d'eene ſyde met een witte band omwoelt, en aen d'ander ſyde met een roode band, in de ſlincker een Overvloeds Horen.

De Olijfkrans is een teycken van Vrede, die een werckinge is van d'Eendracht.

De bondel pijlen, op de maniere als geſeyt is, bediet, de veelheyt der gemoederen die te ſaemen vereenight zijn door den band der Liefde en oprechtigheyd: dewelcke ſwaerlijck te breecken zijn, alſſe onder een ander haer kracht en ſterckheyd behouden: daer nae is de Eendracht een voortteelſter van de aengenaeme vruchten, gelijck in 't tegendeel de Tweedracht niet anders kan voort brengen, als doornen en diſtelen van quaedſpreken en twiſt, diewelcke het geſelſchap verſtooren, en oock alle die geene, die gaerne minnelijck, burgerlijck en redelijck, in de gemeenſchap der Menſchen, willen leven.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn Vrouwe diewelcke met groote ſtaetigheyd een ſchaele in de rechter hand houd, waer in dat een Granaetappel leyt. In de ſlincker hand een ſceptер, op wiens ſpitſe bloemen en allerleye vruchten zijn. Hebbende op 't hoofd een krans van Granaetappelen, mette blaederen en vruchten te ſaemen gevlochten, tot een vercierſel kander een kauwe by gevoeght werden, gelijck die op de oude Medaglien geſneden is.

CONCORDIA, nae de Medaglie van *Pupienus.*

EEn ſittende Vrouwe, diewelcke in haere rechter hand een Kelck houd, en in de ſlincker twee Overvloets hoorens, met het opſchrift *Concordia*, &c.

De Kelck bediet, dat Eendracht een heylige ſaecke is, diewelcke men ſal eere en offerhande doen: en de Overvloets hoorens, drucken uyt, dat terwijl men in Eendracht leeft, de Overvloet verdubbelt.

CONCORDIA MILITARE. *Oorloghs Eendracht.*

EEn gewapende Vrouwe, diewelcke in haer handen houd een hoop Slangen in een geſlingert. Want zy is veerdigh haer ſelve metre wapenen te beſchermen, en andere met het venijn te beſchadigen, 't welck de gramſchap mede brenght.

CONCORDIA INSUPERABILIS. *Onverwinnelijcke Eendracht.*

VOor de onverwinnelijcke Eendracht, wort de gewapende Spaenſche *Gerion* uytgebeeld met drie hoofden, elck met een gouden kroon, ſes armen, en ſoo veele beenen, die in de rechter hand een Spieſſe draeght, in de ander een bloot Sweerd, en in de derde een Scepter: en de drie ſlincker handen, ruſten op een Schild.

Men ſeght dat *Gerion* geweeſt is Koninck van Hiſpanien, en overmits hy drie Rijcken hadde, ſoo wierde hy drie-lyvigh genoemt, als of hy drie lichaemen hadde. Hy is van *Hercules* vermoort, andere ſeggen dat het drie Broeders waeren, en ſoo Eendrachtigh, als of het een lichaem geweeſt waere.

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn ſtaende Vrouwe, die twee Koorenayren in d'eene hand, en een ſchaele vol levendige Vogeltjens of Herten in d'ander hand hout.

De ſchaele vol Vogeltjes of Herten, bediet de gelijckheyt van veel perſoonen: en d'Overvloed wort door de Koorenayren uytgedruckt.

CONCORDIA MILITARE. *Krijghs-Eendracht,* nae de Medaglie van *Nerva.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Steven van een Schip hout, alwaer een vlagge op ſtaet, daer in 't midden twee handen, die te ſaemen gevoeght zijn, ſtaen, waer mede de Trouwe wort beveſtight, met deſe letteren *Concordia exercituum.*

CONCORDIA. *Eendracht.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een bondelken met pijlen of roeden hout, die vaſt zijn te ſaemen gebonden.

Eendracht is een vereeniginge van verſcheyden ſtriblijge gemoederen, die te ſaemen leven en verkeeren: Daerom wort de bondel roeden geſtelt, om dat een yder, alſſe alleene zijn, lichtlijck kan worden gebroken, maer vereenight zijnde, ſoo zijnſe vaſt en onverbreecklijck. *Salomon* ſeyt: *Een drie dobbel touw kan niet licht werden gebroken.* En d'Eendracht geveſtight zijnde, worden de grootſte dingen ter werelt uytgevoert, gelijck *Saluſtius* ſeght: *Concordia res parvæ creſcunt, & diſcordia maximæ dilabuntur*; dat is, *door d'Eendracht waſſen kleyne dingen, en door tweedracht ſtorten groote te gronde.* Aen welcke ſpreucke, gelijck *Seneca* in ſijnen XCIV brief aenwijſt, *M. Agrippæ* hem ſeer gehouden kende, om dat hy daer door ſijnen allerbeſten vriend en broeder geworden was: Waer van *Petrarcha* in ſijn Latijns werck breeder verhael doet.

De gelijckenis van den bondel pijlen is genomen van *Scilurus*, die om ſijne Soonen de Eendracht aen te prijſen elck een bondel pijlen in de hand gaf om die te breecken: maer als zy 't niet vermochten, ontwont hy den boſſel en brack yder pijle voor haere oogen. Seggende, ſoo lange de Eendracht onder u ſal heerſchen, ſal noch haet noch gewelt u konnen verbreecken, maer ſeer licht, ſoo ghy u ſelve ſcheurt en tweedrachtigh zijt. Dit wil mede te kennen geven de gelijcknis van *Sartorius* die des paerds ſtaert geboot gelijcklijck uyt te trecken, maer ſulx onmooghlijck zijnde, trock hy de hayren gemacklijck uyt. Al om te doen verſtaen, dat de Eendracht vaſt en onverbreecklijck is.

Eendracht.

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een Granaetappel, en in haer slincker een hoop Mirtenblaederen of een Mirten tack heeft.

Democritus seit dat de Mirten en de Granaetappels, sulcke liefde tot malkanderen hebben, dat of schoon haere wortels, wat van den anderen worden geplant, soo naedren zy doch en voegen sich by malkanderen.

CONCORDIA MARITALE *di Piet. Leone Casella. Eendracht des Houlijx.*

EEn Man staende aen de rechter syde van een Vrouwe, beyde in purper gekleet, alwaer een goude keeten beyde halsen verbint, waer uyt een Hert op de borst neder hanght, 't welck met de hand van den Man en van de Vrouwe wort opgehouden.

De goude keeten op de maniere als geseyt is, betoont dat het Houwlijck is gemaeckt van liefde, van vriendschap, en van goeddadigheyt, tusschen Man en Vrouwe: geschickt door de Natuere en door de Wet Godes, diewelcke gebiet dat Man en Vrouwe twee in een vlees sullen wesen, die niet, als door den Dood, konnen worden gescheyden.

NOBILTA. *Edelheyd.*

EEn Vrouwe, deftigh gekleet, met een Lancy in de rechter hand, en in de slincker het beeld van *Minerva*, gelijck men siet in de Medaglie van Keyser *Geta*.

De deftigheyd van 't kleed bediet de maniere en starige gewoonte, die in een Edel persoon vereyscht wert.

De Lancy en 't beeld van *Minerva* bedieden, dat door het geruchte, of door de geleertheyt, of door de wapenen de Edelheyt wort verkregen. Wesende gelijck *Minerva*, een beschermersche soo wel van d'eene als van d'ander, overmits zy uyte herssenen van *Jupiter* was gebooren, 't welck is door overweginge en verstand, door welcke, dese haere dapperheyd en heerlijcke naeme, verkrijgen.

NOBILTA. *Edelheyd.*

EEn Vrouwe rijcklijck met lange kleederen gekleet, met een ſterre op 't hoofd, en met een ſcepter in de hand.

Het lange kleed was by de Romeynen niemand geoorloft te dragen, als alleen den Edelen.

De ſterre op 't hoofd en de ſcepter in de hand, betoonen, dat de handelingen van een edel gemoed ſich eerſt neygen nae de doorluchtigheyd of glans van 't gemoed, 't welck door de ſterre is uytgedruckt. Daer nae tot het vermaeck of gemack van 't lichaem door den ſcepter uytgebeeld. En dat de Edeldom voortkomt, door de kracht van een helder en doorluchtigh gemoet. En deſe wort lichtlijck onderhouden door wereltſche Rijckdommen.

NOBILTA.

EEn Vrouwe van een rijp Ouder, weſende volſlagen van aengeſicht, en welgeſtelt van lichaem, en eerlijck in 't ſwart gekleet, draegende in de hand twee kroonen, d'eene van goud, en d'ander van ſilver.

Zy wort bedaeght gemaeckt, om te vertoonen, dat noch de beginſelen van de Edeldom, noch het eynde, 't welck wy by de Ouderdom afbeelden, noch eenige oudheyt der Stamhuyſen, daer anders niet als de naeme by is, een waerachtigh Edelman magh genoemt werden: gelijck ſulx *Armiglius* ſeght. Het ſwarte kleed, paſt den Edelen ſeer wel, om te betoonen, dat ſonder eenige uytſtekentheydt van kleederen de Edeldom door haer ſelven klaer en doorluchtigh is.

Door de twee kroonen, worden de goederen des lichaems en der ziele uytgebeeld, die te gelijck den Edeldom maecken. De goude kroone, de ziele, en de ſilvere, het lichaem toepaſſende.

SOLITUDINE. *Eenſaemheyt.*

EEn Vrouwe in't wit gekleet met een eenſaeme Muſch op den top van 't hoofd, houdende een Haſe onder den rechter arm, en in de ſlincker een Boeck, ſtaende in een afgeſcheyden en eenſaeme plaetſe: en hierom ſeytmen dat de eenſaemheyt een wooninge is van luyden, die op't land by de boeren woonen, en verre afgeſcheyden van den ommegangh van 't volck, en van de gemeene en beſondere beſtieringen van 't Vaederland, ſich oefnende in den Godsdienſt, of eenige deughdlijcke handelinge. Hierom ſeyt *Petrarcha* in ſijn CXXII klinckdicht;

Ick mijmer ſteets in 't woeſt alleen,
En meet het veld met traege ſchreen.

De witte verwe van 't kleed, bediet de aendacht die die geene heeft, die in eenſaemheyt leeft, 't welck is om ſich reyn en ſuyver te houden van alle ſlagh van beſmettinge, die de ziele konnen beſoedelen, 't zy door dingen die haer ſchoon voor d'oogen ſtaen, of door de Werltſche Liefde, die haer verduyſteren. Waer over *Petrarcha* wijder ſingt,

'k Heb ſteets nae d'Eenſaemheyt gejaeght,
En ſulx ſtrand, veld en boſch geklaeght:
Dat ick wou vlieden 't loos geſpwys,
Oock die verlaeten 's Hemels huys.

De Muſch gelijck geſeyt is uyter natuere een eenſaeme Vogel, gelijck de XC Pſalm ſeyt: *Ick ben geworden als een eenſaeme Muſch onder 't dack.*

Onder den rechter arm hout zy een Haeſe, want de Ægyptenaers willende, gelijck *Pierius* verhaelt, een eenſaem Man afbeelden, ſoo maelden zy een Haſe in ſijn hol, om dat dat Dier veeltijts alleene is, en men vinter ſelden twee in een ſelfde hol, en alſſe noch al by een ander zijn, ſoo ſtaenſe noch een ſtuck weeghs van malkanderen.

Het Boeck vertoont, dat het ooghwit van een eenſaem Man moet weſen de liefde van de wijsheyd en van de leeringe, anderſins is d'Eenſaemheyt een ſake die laſterens waerdigh is. Hierom ſeyt *Ariſtoteles* in 't 1 boeck van ſijne Staerbeſtieringe, dat een eenſaem Man, of een Engel of een Beeſt is. Verſtaende door den Engel de ſatheyt van de Werreltſche dingen, om ſich te keeren totte ſpieglingen, ſich verheugende over de Engelen, Menſchen, Planten, jae in alle dingen ſijnen Heere en Schepper lovende. Door het beeſt, van d'ander ſyde, verſtont hy die geene die in eenſaemheyt leefde, als een luyert en vuyl Menſch. Want het eenſaeme leven, waer by geen opmercken en leeringe is, is vol ontrouwigheyt en vreeſe,

se, gelijck *Cicero* seyt. En voor die geene, die geen Godsdienst heeft, is 't lasterlijck en schandigh.

PARTIALITA. *Eensydigheyt, Partyschap.*

EEn lelijcke Vrouwe die de rechter hand houd geslooten, en den arm een weynigh nae de borst gebogen hebbende: de slincker arm uytgestreckt met een opene hand. Tot een hulsel op 't hoofd, heeftse een letterrol, waer op staet *Eadem non omnibus.* 't Gesichte heeftse nae de slincker syde gekeert, en onder hare voeten heeftse twee weegschaelen.

Partyschap is een sonde die tegen de rechtvaerdigheyt strijdigh is, vermits zy een yder niet geeft wat hem toebehoort, gelijck 't selve de bovengeseyde spreucke wel uytdruckt. En *D. Thomas* seyt: *De aenneminge der persoonen, is een ongelijckheyt van de uytdeelende gerechtigheyt, voor soo veele een ygelijck iet boven de proportie of gelijckmaetigheyt wort uytgedeelt.* Zy wort lelijck geschildert, om datse veele gebreecken met sich sleept. Waer over *Origenes* in den XXXVII Psalm bewijst, dat de lelijckheyt van 't aengesicht een beeldsel is van de sonde, die buyten alle ordre is begaen, en om dat de Partyschap een swaere sonde is, van de ongerechtigheyt, soo is't behoorlijck datse een yder lelijck een afgrijslijck schijne. *Cicero* seyt, *datter geen quaet is, dat niet te gelijck schandigh en lasterlijck zy.*

Datse de rechter hand geslooten en toegevat hout, en de slincker open, bediet, dat de Partyschap niet handelt nae de gerechtigheyt, die met beyde handen een yder het sijne, oprechtlijck geeft, maer uyt eygenbaet of uyt andere verkeerde oorsaecken gedreven zijnde, soo deeltse 't selve onrechtlijck uyt, sonder datse op Recht en Reeden let, gelijck sulx *Innocentius* in't tweede boeck seer wel betuyght, *Van de nuttigheyt der Menschlijcke toestand, soo let ghy niet op de waerdigheyt der oorsaecken, maer op de persoonen; niet op het recht, maer op de gaeven; niet op 't geene de reeden eyscht, maer wat den wille wel bevalt; niet watse daer van gevoelt, maer wat het gemoed begeert; niet wat geoorloft is, maer wat haer geluft te doen.*

Datse 't gesicht ter slincker syde af keert, bediet dat de partydige geen oprecht gemoed heeft, om de sinnen nae de waerheyt te stieren, maer d'eene meer als d'ander gunstigh zijnde, isse vyand en partydigh van goed te doen. Daerom seyt *Aristoteles* in sijne Welsprekens konst: *Liefde, haet en eygenbaet, doen veeltijts dat de Rechter de waerheyt haet.* De Schaele onder de voeren, druckt de verkeerde aert van dese peste te klaerder uyt, want naedien zy gestadigh tegen de Rechtvaerdigheyt strijd, soo soecktse de rechte gerechtigheyt met voeten te treden. Men soude haer oock om de verscheydenheyt, boven datse de waeghschaele onder de voeten treet, afmaelen, datse aen een schoon jonghsken, met een Lauwerkrans adelijck gekleet, eenige geschencken mette slincke hand soude geven, maer mette rechter soudese van gelijcken een schoon jonghsken, als boven gekleet, met een geessel van haer wegh drijven. Alles om haere boose partydigheydt en eensydige boosheydt uyt te drucken.

SIMPLICITA. *Eenvoudigheyt, Slechtigheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende in de hand een witte Duyve en Phaisant.

Iongh wort het gemaelt, door de gelijckheyt van d'onder, diewelcke in't begin van de kenisse, een wit papier gelijck is. Wesende de Eenvoudigheydt niet anders als een verschoonlijcke onwetentheyd van 't goede en quaede, die sonder eenige quaede meeninge geschiedt: en wortse in dese plaetse daer voor genomen, om dat het gemoed sich totte gebreecken niet heeft geneyght, alhoewel men die geene oock eenvoudigh noemt, die van kleyn verstand zijn.

Met wit is zy gekleet, om dat dese suyver en sonder eenige vermenginge is.

De Duyve wort van *Christus* gestelt voor de oprechte en prijslijcke eenvoudigheyt, met de welcke men ten Hemel gaet, en hier door seyt hy: *Laet de kinderkens tot my komen.* Voor de lasterlijcke eenvoudigheyt wort de Phaisant gestelt, diewelcke meent van niemant gesien te wesen, wanneer hy slechts sijn hoofd verbergt.

VANA GLORIA. *Eere of Roem die ydel is.* van dien dapperen Academicus *Philoponus* beſchreven.

EEn Vrouwe met een lichtvaerdigh opſicht, en twee hoornen op't hoofd, waer tuſſchen een bondelken hoy ſteeckt, en voor een hangende bagge ſal zy twee bloedſuygers hebben, oock eene aen 't oor: In de rechter hand ſalſe een Trompette, en in de ſlincker een draed houden, waer aen een Weſpe is gebonden, die al ſuyſelende om hoogh vlieght, gelijck de Byen, doch veel grooter en oock grooter van vleugelen.

De ydele Roem of Eere is een ongemaetighde beweginge van 't gemoed, waer door yemant nae ſijn eygen hoogheyd verlanght, om meerder als andere geacht en geeert te zijn, gelijck 't ſelve *Hieronymus* in ſeeckeren brief verklaert. De Eere prickelt in der waerheyd, den Menſche totte deughd: want ſoo men de paerden opter loop drijft, door 't geluyt van den Trompet, en den Windhonden door 't geroep en 't gekrijſch op der jacht moedight, om den buyt te vervolgen, ſoo kan men oock door 't geluyt der Landen maecken, dat de ſtomme beeſten ſich veel ſneller op der vlucht geven. Hoe veel te meer ſullen wy gelooven, dat de reedelijcke geeſten der Menſchen in ons wacker worden en opſtijgen, dieder zijn gebooren tot een blijck van Lof en Eere? die geene die door den ſackel en prickel van roem, tot eerlijcke aenſlagen wort beweeght, daer van kan niet anders geſeyt worden, dan dattet komt uyt een heerlijck gemoed en een eedel verſtand. 't Is een ſchoone ſaecke een goede naem, door eerlijcke ſaecken, te verkrijgen. *Wat iſſer ſchooner, voor een Man, dan dat hy eere en een goede naeme onder den Menſchen magh verwerven?* ſeyde *Theocritus*. Onder alle belooningen der deughd, is de eere het voornaemſte loon, dewelcke aen dit korte leven de vergeldinge doet, dat haere geheughniſſe oock den naekomelingen by blijft, jae maeckt dat wy verre zijnde, als tegenwoordigh, en dood als levendigh zijn. Maer van d'ander ſyde, moet ſich een yder wachten van de begeerte tot eere, dewelcke nae 't gevoelen van *Cicero*, in ſijne Burgerplichten, de vryheyd wegh neemt, en voert de gemoederen tot onrechtvaerdige dingen, door de voorwendingen van hoogheyd en eere, nae voortreckingen, nae Rijcken en Mogentheden. De Menſchen zijn gemeenlijck ſoo verblint door de begeerte van Lof en Eere, dat om gehouden te worden, boven andere uyt te munten, ſoo komen zy de Eere bedelen, door een ongematighde gemaecktheyt, waer in zy ſich ganſch ſot en ydel betoonen.

Dit is waere Eere, beſich te zijn in goede ſaecken, alleene om goed te wercken, en om de eeuwige Eere te verkrijgen, verachtende het gejuygh en de eere des Werrelts: diewelcke oock aen de ydele roemſuchtige Menſchen een walge heeft, met alles warſe doen, om totte Eere te geraecken. 't Miſſtont *Alexander Magnus*, hoewel hy een onoverwinlijck Keyſer was, dat hy roemende van ſich ſelven, wilde gehouden weſen voor een Soone van *Jupiter Hammon*, en voor een God. 't Mishaeghde *Marius*, dat *Silla* ſich al te ſtaetſuchtigh vertoonde, en te ſeer was verſopen in de ſmaeck van Eere, als wanneer hy den Koningh *Jugurtam* gevangen krijgende, deſſelven beeld in ſijnen ringh liet ſnijden. En daerom ontſettede hy hem van ſijn Rentmeeſterſchap, en verjaeghde hem van ſich: Waer over *Silla* ſich verſtoorende, maeckte den aenvangh van den Burgerlijcken Oorlogh: gewillijck ontſteecken zijnde door de ydele Eere. *Marius* ſelve, diewelcke de ydele Eere van andere mishaeghde, hebbende veele ſaecken heerlijck uytgevoert, gedreven zijnde door een ſeeckere opgeblaſentheyt van ſich ſelve, heeft de goede naeme van ſijne Eere verlooren: en om dat hy ſich ſelve aennaem toe te ſchrijven, 't geene hy uyt eens anders mond behoorde te ontfangen, ſoo verdiende hy niet de ſtemmen van de algemeene aenprijſinge. 't Miſſtond oock den Romeyniſchen Redenaer *Cicero*, diewelcke ſich ſoo ſeer verhief in ſijn Burgemeeſterſchap, en van de t'ſaemenſweeringe van *Catilina*, die van hem was t'ondergebracht, dat hy deſe woorden uytriep: O *gelueckigh Romen! dat ghy gebooren zijt, terwijl ick Burgemeeſter was.* Dieder Eere by de Werreld wil verkrijgen, moet de Eere verachten, en dieſelve hebbende verkregen, iſſe ſwaerlijck te bewaeren: Want die wel doet, alleen door begeerte van eere, die weet ten laeſten ſijn ydele roemgierige genegentheden niet te bedecken, en om dat hy dieſelve openbaert,

baert, ſoo verlieſt hy ſijne verkregen Eere, *want de Eere vlucht voor dieſe ſoeckt, en volght die geene die daer voor vlucht.* Ydele ſotheyd van den Menſch, die ſich tot het goede ſchickt, uyt liefde van de brooſe Eere: en die niet te vooren ſiet dat dat goed 't geene hy ter hant neemt, quaed is, om dat het niet wort gedaen uyt liefde van God, diewelcke het opperſte goed is, onſe eenige wit en waerachtigh eynde, en om de eeuwige Eere te verkrijgen? Waer van roemt ſich doch de Menſch? Van Wijsheyd? *De roem van Wijsheyd is ſchande*, ſeyt de Wijſe Man cap. XVII. Die ſich roemt dat hy wijs is, is een weetniet. Daerom ſpreeckt de wijſe Philoſooph, *Dit alleen weet ick, dat ick niet weet.* Waer uyt mede geoordeelt wierde, dat hy ſich roemde, als diewelcke wilde gehouden zijn veele te weeten: Daerom dees ander looſer zijnde, wilde veel liever ſeggen, *Noch ick weet voorwaer niet of ick niet weete.* Maer waerom bemoeyt ſich dan de Menſch in eenigh werck te maecken? om aen de toekomende eeuwe ſijne wijsheyd en kenniſſe te vertoonen? en waerom verſpreyt hy ſijn naeme door de Werreld? of waerom drijft hem deſe ydele Eere: Want hy wort ſelf in ſijn leven van weynige bekent, en of zy hem al van 't geſichte kennen, ſoo kennen zy doch de deugd deſſelven en ſijne wercken niet, en ſoo veele als ſijn naeme door ſijne wercken is bekent, die hem door 't geſicht niet kennen, daer van verkrijgen zy doch by haer leven de gewenſchte Eere niet: Niet min verkrijgen zy oock dieſelve door den toekomenden tijd, want de langheyd en de veranderinge van de tijden onderdruckt het goed gerucht van de verledene dingen. Maer wat ſmaeck ſullen zy gevoelen, datſe, nae haer dood, ſouden werden vermaert? Iae hooren zy niet dickwijls in haer leven met warsheyt, alſſe mercken dat haere wercken van de quaedaerdige en van de veelheyd en verſcheydenheyd van neuswijſige oordelaers werden beknabbelt, vindende datſe in plaetſe van Eere die ſullen laſteren? De Profeſſoren van eene wetenſchap en konſt, achten ten meeſtendeel niet veele eens anders wercken. 't Is op ſeeckere tijd gebeurt, dat in een ringh van geleerde Mannen, aengetrocken wierde een plaets uyt *Titus Livius*, waer op een Spaenſch Godgeleerde, die treflijck was in ſijne konſte, vraeghde, Wat was *Titus Livius* voor eene? en waer van handelde hy? alſo dat de Eere van dien eedelen Schrijver, en van de Romeynen, waer van hy handelde, deſen gantſch onbekent was. En wat *Livius* belanght, dieſelve, als *Plinius* getuyght, aen den Keyſer *Veſpaſianus*, roemde dat *Livius* ſoo veele Eere hadde verkregen, dat hy oock niet meer behoefde te ſchrijven: nochtans is ſijn Roem en Eere aen yder geleerde niet bekent, veel min noch aen die geene die van minder aenſien zijn: 't is een ſwaere ſaecke de Eere te verkrijgen, die men ſoeckt, en dat by een yder Menſch, en in alle plaetſen. De Cortegianen of Hovelingen die ſich roemen dat zy op den hooghſten trap, en de meeſte gunſte in't Hof hebben, zijn van ydele Eere opgeblaſen, denckende dat zy de meeſte ter Werreld zijn, en dat haere naeme vermaert en bekent is van de Indiaenen af totte Mauritaenen toe. O! hoe ſeer bedriegen ſich die geene, die wy weeten dat ſich laeten noemen de voornaemſte Hovelingen van den Koningh van Vranckrijck, van Spagnien en van den Keyſer? en deſe weeten niet van die, noch die van deſe: en ſelve zijnſe in Romen noch van al den Eedeldom geacht noch bekent. Maer wat ſegh ick van de Hovelingen? Hoe veele Princen, Baroenen en Prelaeten zijnder in de Werreld, wiens naeme ons is onbekent, en ſoo men van d'eene weet, van d'ander weet men niet met alle. Hoe veele opgerechte beelden, wapenen van Princen en krijghsruſtingen ſietmen in de Palleyſen, Templen en Begraefniſſen die ons onbekent zijn? De aldergroorſte eere en die ſich wijtſt verſpreyt, behoort den Romeynen toe: En niet te min is haere eere ten tijde des Reedenaers, als zy victorieuſelijck de overwinninge uyt Africa, Parthen, en andere verre gelegen plaetſen des Werrelts, hadden verkregen, niet over de reviere *Ganges*, noch over den bergh *Caucaſus* gepaſſeert. Waer over in den droom van *Scipio*, diewelcke van *M. T. Cicero* is verſiert, *Africanus* aldus ſpreeckt: *Heeft wel iemants naeme en lof onder ons, uyt deſe bekende en bewoonde Landen, deſen bergh* Caucaſum, *dien ghy ſiet, konnen overklimmen? of de reviere* Gangem *konnen overſwemmen? En wie ſal in de andere deelen van het Ooſten, Weſten, Noorden of Zuyden uwen naem hooren? Deſe deelen des Werrelts dan afgeſneden zijnde, kondy*

voor waer

voorwaer lichtlijck ſien, in hoe kleyn begrijp uwe Eere ſich wil hebben verbreyt. En hier kondy noch meerder van deſe ſtoffe vinden, die waerdigh is te werden geleſen, gelijck oock by *Macrobius* en *Boëtius* in de VI proſa van 't tweede boeck te ſien is, alwaer hy de ſoeckers van de ydele Eere vermaent, datſe ſullen aenſchouwen de Eere van den onmetelijcken Hemel, in dier manieren, dat een yder voor veracht ſal houden de Eere des Werrelts, en ſich ſchaemen dat ſijn naeme het kort begrijp des aerdrijx niet kan vervullen. Die Menſchen mogen ſich veel beter ſchaemen die daer ydele Eere ſoecken in broſe en verganckelijcke goederen, die maer wind en ſchaduwe zijn, voerende den naem van ſchoonheyd. Deſe ſtaet- en eerſuchtige moeten beſchaemt worden, diewelcke ſich roemen van dat zy hebben de gemeenſchap der Princen, en noch met giften en overtollige onkoſten, haere vriendſchap koopen. Oock moeten ſich wel te ſchuyl houden die daer gemeene Burgers zijn: en om datſe groot-moedige en rijcke Burgers mogen werden gehouden, ſoo ſtellen zy, gelijck Princen, al haer vermogen in koſtelijcke timmeringen en gebouwen, en dickwijls in nieuwe Slooten en Burghten op te maecken, ſich roemende, dat aldaer hunne wapenen, naeme en opbouwingen ſtaen, dieſe met veel duyſenden hebben bekoſtight: een ydelheyt die haer al ſoetjes in armoede brenght, een Eere die haer ſeer dier koſt: gelijck haer oock de Hoere *Phryne*, of als andere ſeggen *Phirne*, die ydele Eere, van haere gedachteniſſe, ſoo dier liet koſten, dat zy de winſte van veele Iaeren liet aenleggen tot hermaeckinge van de muyren van Theben, ſtellende daer dit opſchrift rontomme: Alexander *heeft wel deſe mueren nedergeworpen, maer* Phryne *heeft dieſelve wederomme opgebouwt.* 't Zijn ellendige en ongeluckige Menſchen, die haer roemen van haere Machr en Rijckdoom, die zy in een oogenblick konnen verlieſen, niet ſiende den Dood, die aen haere ſyde ſtaet. Waer van *Soſiphanes* meer Chriſtelijck, als Heydenſch, aldus ſpreeckt:

Wel ongeluckigh is de Menſch,
Die ſchijnt te hebben ſijnen wenſch,
En roemt op Rijckdom, Eer, en Staet,
Die in een dagh komt en vergaet:
En als 't Geluck u eens aenlacht,
O arme Menſche! vol van pracht!
Dan ſteeckt ghy uwen trotſen kop,
Hovaerdigh nae de ſterren op:
En ondertuſſchen is de Hel,
Of Pluto *uwe Mite-geſel.*

Deſe voorgaende gangen hebben wy eerſt willen ontdecken, op dat wy voorſichtigh zijn, om door de ydele Eere ons niet te laeten inwicklen, en dat onder de gedaente van de gepreſene eere. Laet ons nu totte uytlegginge van de beeldeniſſe komen.

Een Vrouwe is de ydele Eere afgemaelt, alhoewel het waer is, dat onder alle ſlagh van Menſchen ydele roemſuchtige zijn: nochtans hebben de Vrouwen, als de allerydelſte en lichtveerdighſte, daer toe den meeſten treck. 't Welck *Tiraquellus* in ſijne Houlijxwetten door 't aenſien van *Chryſoſtomus* aldus ſtelt, *ydel en roemſuchtigh is al 't geſlacht der Menſchen, doch inſonderheyt het Vroulijcke.* Dieſelve ſeyt vorder: *De Vrouwen hebben in ſich eenige oefninge van ydele Eere.*

De ydele Eere is een onbeſchoft Beeſt. De ydele Eere ſeyt *Philo* de *Jode*, in 't leven van den Burgerlijcken Menſche, draeght als een groot Beeſt, hoornen op 't hoofd, diewelcke by andere wel zijn beelden van macht en waerdigheyd, maer by ons is 't in deſe plaetſe de Hovaerdye, diewelcke van de Waerdigheyt, Macht en Rijckdom, die iemand door eenige gave of deughd in ſich gevoelt, ten meeſtendeel voortkomt, en daer uyt wort de ydele Eere geboren, diewelcke te gelijck mette Hovaerdye komt aen treden, overmits geene Hovaerdige ſonder ydele Eere is, noch geene roemſuchtige ſonder hovaerdye. *Lucifer* die ſich aen yder roemde van ſijne hoogheyt, ſchoonheyt en uytſtekentheyt, verhovaerdighde ſich ſoodanigh, dat hy wel verdiende van de Werrelt met een paer hoornen gekroont te werden, diewelcke, hooghmoed van hovaerdye en van ydele Eere te kennen geven. God de Heere wilde dat van het hovaerdige en roemſuchtige volck *Moab*, den hoorn van de Hovaerdye, en den arm van haere Macht ſoude gebroken worden, gelijck *Hieremias* ſeyt in 't XLVIII cap. *Den Hoorn* Moabs *is afgebouwen, en haer Arm is verbroken,* ſpreeckt de Heere, &c. *Wy hebben de hovaerdye* Moabs *gehoort, hy is ſeer ſtout, hovaerdigh, hooghmoedigh, trotſigh en overmoedigh.* Moab *ſal niet meer een Volck*

zijn,

zijn, want het heeft ſich tegens den Heere verhovaerdight. Godt de Heere dreyght die van *Iſrael*, die door de Werreltſche geneughten en haere geluckſaligheden, de ydele Eere en Hovaerdye hadde aengenomen, ſeggende door *Amos* aen't VI capit. *Die u ſelve trooſt in't gene doch niets is, en ſpreeckt, zijn wy dan niet ſterck genoegh met onſe hoornen? Daerom ſiet, ick wil over u lieden, van den huyſe Iſrael: een volck verwecken, dat u ſal vertreden van dier plaetſe aen, van daer men nae Hemat gaet, tot aen de beke in der Woeſtijne.* Waer over de Koninghlijcke Propheet *David* ſinght: *Wilt uwen Hoorn niet verheffen, maer ick ſal verkondigen eeuwighlijck en loſſingen den Godt Iacobs, en ſal alle uwe hoornen der ſonden verbreken.* Want alſoo de Stier met ſijne hoornen hovaerdigh en wreed is, doch dieſelve verbroken zijnde, ſoo verlieſt hy ſijne wreedheyd en hovaerdye: De Hoorens worden van *Horatius* in ſijne Schimpdichten en Geſangen, als mede van *Torquato Taſſo*, *Petrarcha* en andere, voor de Hovaerdye genomen. Aldus wort de Hovaerdye met hoorens van ydele Eere, gelijck de Beeſten afgemaelt. De roemſuchtige zijn rechte Beeſten, diewelcke gedreven zijnde door ydele Eere, dickwijls ſeer groote en ongelooflijcke beeſtigheyt bedrijven. De Philoſooph *Empedocles* was een beeſt, die ten ſijnen tijde geacht wierde voor een oprecht en wijs Man, en die door eergierigheyt wilde zijn geacht voor een God: Deſe als of hy was verdweenen en ten Hemel opgeklommen, en men niet wiſte waer hy was gebleven, wierp hy ſich ſelve ſtilſwijgende in de brandende ſulpher poel van den bergh *Ætna*: maer de kracht van de vlamme wierp ſijnen yſeren ſchoe, dien hy plagh te draegen, om hoogh uyt de kloye. En op deſer wyſe openbaerde het vier de brandende vlamme van ſijne ydele Eere. Beeſten zijn dit, diewelcke om datſe niet zijn gebooren tot eedele daeden, ſoecken vermaert te worden door ſchelmſtucken. Soodanigh eene was *Eroſtratus*, die den Tempel van *Diana* afbrande, alleene om in de Werreld vermaert te werden, gelijck hy bekende: Daerom verboden zy dat ſijn naeme niet ſoude gedacht worden; alhoewel dieſelve niet koſt verdonckert blijven, als eens brandſtichters van een ſoo wonderlijcken gebouw, dat onder de ſeven wonderen des Werrelts getelt wierde. Beeſten zijn die geene, die met het bloed der Princen en te gelijck met haer eygen bloed ſich toeſchrijven de onſterflijckheyd, ick wil liever ſeggen in de ſterflijckheyd van de ydele Eere, met verlies van haer leven. *Hieronymus Olgiatus* (opgeweckt zijnde, door de gierige en onverſaedelijcke luſt van ydele Eere, en dat door de welſprekentheyd van *Cola Montanus* ſijn Meeſter) vermoorde in de Kercke met ſijne andere t'ſaemengeſworene *Galeazzus Sforza*, niet ſoo ſeer om *Milanen* ſijn Vaderland van de tyrannige regeeringe te verloſſen, als door de ydele Eere: gelijck hy in't laeſte van ſijne ſtraffe (om ſich ſelve moet te geven) bekende, ſeggende: *Grijp moed* Hieronyme! *de wreede dood, en de eeuwige naeme, ſal altijd ſtaen tot een oude gedachtenis van deſe daed.* Tot onſen tijde wilde *F. Jacob Clement*, oock ſijnen naeme onſterflijck maecken, door de dood van *Henricus* de III Koningh van Vranckrijck, daer hy nochtans dood bleef, eer de Koning ſtierf. *Jean Chaſtel*, Student van Paris, 1594 den 17 Decembris, oock beweeght zijnde door de overredinge van ſijn Meeſter, wilde den Koningh *Henricus* de IV met een Mes den ſtrot afſteken, maer't ſelve miſte hem, alſoo de Koningh hem buyghde, om wederomme eere te bewijſen aen een groot Heere, dies ſtack hy hem in de lippe datter een tand mede uytbrack. De Raedgever die raeckte aen een galgh, en de Iongelingh tot belooninge van ſijne ydele Eere, zijnde eerſt ſijn hand afgehouwen, wierde daer nae met vier paerden in vier ſtucken gereeten, ende ellendigh verbrand. Levende deſe onverwinlijcke Koningh, die een blixem des oorloghs was, nae dat hy dit gevaer was ontkomen, noch 15 Iaeren en vijf Maenden, totte tijd toe, van't Iaer 1610 den 14 May, dat de Koningh binnen *Paris*, weſende in ſijne Koets, die hy dede ſtille ſtaen, om te ſien een triumphboge, diewelcke ter eeren de Koninginne *Maria*, ſijne huyſvrouwe, opgerecht was: wierde, met algemeene droefheyd van geheel Chriſtenrijck, met een Mes met twee ſteken doorſteken, en dat van eenen *Francois Ravaillac* van *Angouleſme*, daer toe, buyten twijfel, aengedreven zijnde, door de beeſtigheyd van de ydele Eere: want ſelve in't pijnigen ſpottede hy en belachte den Rechters, ſich roemende van ſulcken grouwel, willende hartneckigh en onbekeerlijck ſterven: de rechter arm,

waer mede hy 't feyt gedaen hadde, wierde totten elleboge gebrant, en met gefmolten loot al foetjens daer op gegoten, de reft van het lichaem worde met gloeyende tangen genepen, waer in dat gefmolten loot en brandende folpher gedaen wierde, als mede fijne borft. Ten laeften wierde hy met vier paerden in veele ftucken getrocken, diewelcke door de raferye des volx, al eerfe konden verbrant werden, nae dat het vonniffe luyde, over al door de Stadt worden gefleept. Alle defe dingen zijn beeftlijckheden, diewelcke zijn voortgekomen, door het groote beeft de ydele Eere, waer door de reuckeloofe, hovaerdige en roemfuchtige Menfchen, haere hoornen opfteken, maer blyven befchimpt en befpot met verachtinge en fchande. Wy fullen hier laeten de beeftigheyd van de Hipocriten of geveynfde, diewelcke, gelijck *Caftor Durantus* feyt, haere verwe verwiffelen en veranderen, maeckende fich vael en bleeck, door 't roet uyt den fchoorfteen, en haer aengeficht mager, alleene door ydele Eere.

Het hoy rontom de horens te hebben, is by de Latijnen een fpreeckwoort, 't welck *Horatius* verhaelt in 't 1 boeck in de IV *Satyra*, daer hy feyt: *Wijckt verre van hem, want hy heeft hoy in de hoorens.* Van *Pierio* wortet genomen voor een beeld van wreedheyt, diewelcke niet verre van de ydele Eere is afgefcheyden. Want de Stieren, door de overvloet der weyden vet zijnde, worden oock ftout en ongebonden: alfoo worden oock de kinderen des Werelts door den overvloet van weelde, gemack en mogentheyd hovaerdiger en opgeblafener: en door dit alles, als mede door andere infichten, ftellen wy het hoy rontom het hoorn van de ydele Eere: om te vertoonen dat het fwaere hoorn van hooghmoed, gebracht wort totte lichtigheyd van 't hoy, tot ydelheyd en tot niet. En dat de hovaerdige en hooge gedachten, die de roemfuchtige in 't hoofd hebben, ten laeften verdonckert blyven, door een verachte fnootheyd: Overmits de gedachten van de roemfuchtige het hoy gelijck zijn, diewelcke wel in de finnen een weynigh bloeyen, maer zijn ftrax vergaen in de dorrigheyd van 't hoy, 't welck in een fchoone weyde opgeworpen zijnde, en bloeyende te nederleyt, doch in korter tijd verdrooght, fulx dat de bloemkens daer af vallen, gelijck Efaias aen 't XL capittel feyt: *Alle haere Eere is als een bloeme des velds, het hoy is verdort, en de bloeme is afgevallen.* Een ontwerp, dat van *S. Petrus* en van *Jacobus* in fijnen eerften brief is naegevolght: *Een nedrigh Broeder roeme in fijne verhoogingе, een rijcke in fijne vernederinge, want hy fal als een bloeme des gras vergaen. Want gelijck de Sonne is opgegaen met hette, foo is het gras verdweenen, haer bloeme is afgevallen, en de cierlijckheyt haers aenfiens is vergaen.*

De bloedfuygers die aen de ooren hangen, bedieden dat de ydele Eere is als een worm, diewelcke de ziele geftadigh knaegt en de finnen fuyght, fulx datfe niet op houd, dan totter dood toe: Want by den Menfchen, hoe wijs dieffelve oock zijn, blijft geftaedigh, terwijle zy leven, in de gedachten een begeerlijckheyt van Eere. Derhalven feyt *Plato*, dat de begeerlijckheydt van de Eere, het laefte kleed is, dat de ziele plagh af te leggen. Gelijck *Cornelius Tacitus* mede fpreeckt van *Peto Thrafea*, een verachter van Rijckdommen, en een ftantvaftigh en onverfaeght voorftander van de gerechtigheyd: doch hy fcheen aen veelen, al te begeerigh nae een hooge naem: want oock aen de kloeckfte Mannen beklijft oock de laefte genegentheyt, die zy hebben totte begeerte van Eere: die wel ftilfwijgende inkruypt, maer zy flockt feer vraetigh op het goed, 't welck men ter handen neemt, fulx datmen 't felve niet gewaer wort, gelijck *Chryfoftomus* feght. Waer over *Climacus* de ydele Eere een bloedfuyghfter noemt, die, foo *L. Granada* in fijn Predicatie feyt, dat defe heylige Man *de gierigheyt, door de barmhertigheyt plagh te overweldigen, de traegheyd door de overdenckinge des doods, en de ydele Eere door fich felden te laeten fien, door weynigh te fpreecken, door eenfaemheyt, en door ftilfwijgentheyt.* Middelen, in der waerheyt, die bequaem zijn om defe bloedfuygfter te ontvluchten, die foo krachtelijck aenvalt, en diemen met foo grooten fwarigheyt uyt de gemoederen kan weghdrijven. Van welcke kracht *Auguftinus* feght: *Dat men niet gevoelt wat kracht de Liefde van de Menfchlijcke Eere heeft, ten zy datmen dieffelve t'oorlogh heeft aengefeyt: Want alfoo het feer licht is, geen lof te begeeren, als men dat niet verkrijgen kan, foo is 't nochtans fwaer, datmen fich daer in niet foude verblijden, alffe ons wort aengeboden.* Maer defe bloedfuyghfter is foo infloockende, datfe niet wacht tot dat een ander

haer

haer 't lof aenbrenght, maer maeckt dat wy die gaen soecken, want een ygelijck heeft van natuere dese bloedsuyghster, van Liefde tot Eere, by sich, en daerom kan men dieselve soo lichtlijck niet uyt de sinnen drijven: niet min oock die geene, die daer meenen dat zy de ydele Eere verachten: want als zy daer in selve behaegen scheppen, dan versmaeden zy die immers niet: ondertusschen roemen zy sich selve inwendigh van haere Eere, diewelcke zy seer reuckeloos en onbedacht omhelsen. Een groot inswelger van ydele Eere is die geene, naer 't gevoelen van *V. Maximus*, diewelcke sich roemt dat hy verre van de Eere is, diewelcke van doorluchtige en vermaerde Mannen gesocht wort, door needrige dingen: dese diewelcke vermaenen van de verachtinge van Eere, en verachten dieselve niet, alsse over haere boecken en schriften geschiet, gelijck *Tullius*, in sijne reede voor *Archia* den Poëet te kennen geeft, daer hy seyt: *Wy worden*, seyt hy, *al te saemen getrocken door lof en prijs, een yder soeckt nae de hooghste. Iae selve de Philosophen, schrijven haere naemen op de boecken, die zy van de verachtinge van de Eere geschreven hebben, en waer in zy de eedelheyt en 't lof verachten, daer in zy willen geroemt en gepresen zijn.* Hoe soetjes dat dese bloedsuyghster suyght, kan men mercken van sulcke personagien, die van hooger macht en aensien zijn, diewelcke met eerlijcke daeden en wercken haer leven hebben verciert, en te gelijck stoffe gegeven aen de brave verstanden, om een historie te beschrijven, diewelcke niet vertoeft hebben tot dat andere dieselve aen den dagh brachten, maer hebben haere dappere daeden met haer eygen hand beschreven, gelijck *I. Cæsar*. De Keyser *Adrianus* maeckte boecken van sijn leven, en gaffe sijne geleerde vrygemaeckte slaven, om die onder haeren naeme, uyt te geven: onder welcke, soo *Æ. Spartianus* seyt, de boecken van *Phlegeton* mede van *Adrianus* waeren beschreven. *Septimius Severus* gaffe uyt onder sijn eygen naeme. *Pius* de 11 heeft met sijn eygen hand de geschiedenissen, geduerende sijn Pausdom voorgevallen, beschreven, waer in hy met sijn eygen penne doorgaens sijn eygen lof verhaelt, daer van men *Fulgosium* breeder kan lesen.

De Trompet in de rechter hand, is een gemeen gereetschap van de ydele Eere, diewelcke 't ampt doet van haer eygen naem uyt te blaesen; en dit siet op die geene, die welcke haer in de ydele Eere te buyten gaen, en die met haer eygen mond haer lof uytbrommen, en met hooghdravende woorden hare wercken verheffen, en soose eenigh goed werck maecken, soo maecken zy dat men 't sal weeten, en op dat men 't immers dan wel sal weeten, soo geven zy dieselve aen den dagh. *S. Chrysostomus* seyt over de spreucke Mathæi VI, *Als ghy aelmoessen doet, soo laet gheen basuyne voor u blaesen.* Sulx dat de basuyne is alle handelinge of daed, door de welcke de roem of lof van 't werck vertoont wort, en dat het uytblaesen met de Trompet, is te verlangen nae de pompe of pracht van de ydele Eere. Het is een selijcke saecke sich te roemen: jae haetelijck aen God en aen den Menschen, waer over oock God, *Moab* haetede, om dat hy roemsuchtigh en hovaerdigh was. *Aristides* de Griexsche Redenaer, hielt het daer voor, wanneer de daeden mette woorden over een quaemen, dat het alsdan betaemlijck was sich selve te prijsen: Om sijne meeninge te bevestigen voert hy de woorden van *Achilles* in, *alwaer hy roemt dat hy twaelf Steden met de scheepsvloten heeft ingenomen, en elf te lande, en veele schatten en rijckdommen wegh gevoert, en had alle dese geschencken de Goddinne Atrijdæ vereert. Aristides* voeghter by: *Niemant van de Griecken, wort hier over toornigh. Waerom? Want haere woorden komen met haere daeden over een.* Daer is geen saecke, die 't lof meerder verdonckert, als datmen in sijne wercken pocht en roemt, alhoewel oock de roem mocht waerachtigh zijn: *eygen lof stinckt.* 't Is niet waerdigh datmen voor goed kenne de verantwoordinge van *Aristides*, diewelcke hebbende gepresen sijn eygen vertoogh, dat hy over *Minerva* gedaen hadde, worde nochtans berispt, om dat hy sich selve geroemt hadde: evenwel hielt hy staende, dat hy wel gedaen hadde in sich selve te prijsen, en dat met veele voordaeden, insonderheyt van *Homerus*, diewelcke sich aennam het Prinsdom van de Poësie of Dichtkonst, en dat *Hesiodus* het selve mede doet. Ick antwoorde, datmen nae de voordaed van de Poëten in sich selve te prijsen en te roemen, geen besluyt moet stellen, overmits het haer ydel gebruyck is, dat zy meer de ydele Eere als de daed selve begeeren, en oock met openen

monde roemen, dat zy alle Poëten die oyt ter Werreld geweest zijn, te boven gaen. Want ick heb eenige hooren seggen, dat *Virgilius* soo seer niet te verwonderen is, als hem de Werreld wel uytroept: als of zy meer oordeels hadden, als al de Werreld, en dat haer stijl soeter en aengenaemer was, als de sijne: Andere die meenen dat zy bearbeyder, lieflijcker en soeter welsprekentheyt hebben als *Catullus*, *Tibullus*, en *Propertius*. Andere dat de Dichten van *Petrarcha* niet zijn om te volgen, alsoomen dieselve niet meer gebruyckt. In 't kort, een yegelijck oordeelt daer van, nae sijn gevoelen, verheffende haer eygen, misprijsende eens anders wercken: alhoewel de stijl van *Homerus*, *Pindarus*, *Virgilius* en *Horatius* &c. in haere aert, waerdigh zijn, om nae te volgen, gelijck oock *Petrarcha* de sijne: soo men die niet gebruyckt, laetse niet gebruyckt worden van die geene, die deselve niet wil, niet kan, noch niet weet te gebruycken. Laet daerom dese onse Poëten swijgen, en niet meer spreken: soo *Petrarcha* weder levendigh wierde, dat hy sijn maniere van Dichten soude veranderen, en dieselve nae de haere voegen: Maer ick geloove veel eer, dat hy haer soude belachen, en haere Dichtkonst noemen, een Dicht dat wanschapen is en buyten 't spoor slaet, als hy soude lesen, *in den bergh des Hemels, het hol der Sterren, de stal van de Zee:* al om datse *Homerum* souden overtreffen, die daer stelt een stal van Paerden in 't diepste van de Zee: een *Siellijcke Nacht*, voor een *Weduwe*, en duysent andere belachlijcke grillen, die door dese geesten in de Dichtkonst worden begaen. Noch seggense wijder, dat het gedicht van *Arioste* al te dicht by de aerde gaet, en dat dat van *Tasso* al te hooge sprongen doet: Maer roemen, dat zy de oprechte maniere van de Heroique of Heldische stijl hebben gevonden. Wat my belanght, wilde ick dat zy 't schreven totte Eere van onsen tijd, maer niet dat zy 't seggen tot haerder eygen Eere. 't Seggen is een lichte saecke, maer dit valt swaer, datmen self nieuwe dingen vindt, sonder datmen wederom ophaelt dingen, die te vooren al van andere gedaen en uytgegeven zijn, jae self van die geene die zy selfs lasteren.

't Is seecker, dat dese met woorden de Eere van andere luyden soecken te onderdrucken, om haer selve te verheffen. Maer wat zijn dit anders als hooghdraevende woorden, waer mede zy 't volck doen lachen, en waer door zy hier haetlijck en lelijck maecken? En alsse haer dingen dan noch al wel doen, soo doense daerom niet loflijck darse haer selve prijsen. *Het lof dat van andere heer komt is heelijck om hooren*, seyt *Xenophon*, *maer lasterlijck, wanneer 't yemand van sich selve doet: Maer noch lasterlijcker is het, als men eens anders Eere rooft, om sich selve te prijsen*, gelijck *Plutarchus* verhaelt. Laet ons tot *Aristidem* keeren. Dat *Hesiodus* sich selve, in 't beginsel van de dichten van *Theogonia*, soude prijsen, dunckt my niet, dat hy sich anders prijst, dan dat hy bekent dat het lof van sijn Dicht van de Musen of Zangh-Goddinnen heer komt. Dese zijn te dulden, die om eenige dingen, van haer selve aen te roeren, sich 't selve niet geheel toeschrijven, maer bekennen datse al haer kracht, vermogen en talentpond van God hebben ontfangen. En dit is de vijfde maniere en oorsaecke die *Plutarchus* aenroert, om sich selve te prijsen, als wanneer men sijnen roem aen andere overdraeght, insonderheyt datmen 't selve van de gunst Godes heeft verkregen. Dat *Homerus* sich selve het Prinsdom van de Dichtkonst soude hebben toegeschreven, beken ick, noyt te hebben gelesen, daerom kan ick van sijne ydele Eere niet oordeelen. Soo hy 't gedaen heeft, soo neemt *Aristides* daer van geene bequaeme voordaed, dewelcke een Orateur of Reedenaer zijnde, niet betaemde de Poëtische Vryheyt: Iae 't is selve in een Poeet lasterlijck, als hy in sijne prijsingen te grof gaet. Gelijck oock *Plutarchus*, in de verhandelinge van sich selve te prijsen, *Pindarum* lastert, die niet ophout sijn eygen Konst te verheffen. Ick hebb' wel gesien in *Homero*, dat de voornaemste en wijste personen van sijn gedicht, sich buyten alle achtbaerheydt roemen, als *Vlysses* in sijne *Odyssea*, dewelcke sijne armoede aen den Keyser *Alcinous* verhaelende, vertelt sijne Oorloghsdaeden, dapperheyd en overwinningen, sich selve te seer verheffende, daer hy nochtans in sobere staet wierde gevonden, als een arm vreemdelingh, seggende: *Ick ben* Vlysses Laertiades, *die door mijne loosheyt alle Menschen te hulpe kome, en mijn lof reyckt aen den Hemel.*

Soo

So wy hoorden seggen van eene die wijser is als *Vlysses*, of als *Salomon* selve, *Mijn lof reyckt aen den Hemel*, wy souden daerom lachen en oordeelen, dat hy niet wijs was maer sot. Te meer sal men lachen, als men dit hoort van eenen kaelen vreemdelingh, die van ons niet is bekent. Hoe komt dan dat sijn roem en lof soo is verheven, daer hy hem nochtans aen *Alcinous* openbaerde, die niet wiste wie hy was? En dat dit waer zy, soo sagh *Alcinous*, dat *Vysses* bitterlijck klaeghde, dies hy hem vraeghde waerom hy dus jammerde, hoe 't met hem was, hoe hy heete, en van waer hy was? Hy antwoorde: *Ick ben Vysses*. *Alcinous*, nae dat hy hem in 't lange hadde aengehoort, seyde dat hy hem niet kende, noch min door 't geruchte: alsoo hy in 't midden van sijn elfde *Odysséa* aldus seydt: Van 't aensien kan ick niet oordeelen of ghy een Gauwdief of een Bedrieger zijt, gelijcker veele zijn, die als Landloopers over al swerven, en klaegen met bedrogh, met lietjens en met logenen, sich beroemende dat zy dit en dat gedaen en gesproken hebben, maer ghy hebt een fraye maniere van spreken en goed overlegh. Maer genomen dat de Keyser *Alcinous* hem door't gerucht kende, soo betaemde het *Vysses* niet van sich selve te roemen, *dat sijn lof den Hemel bereyckte*. Gelijck oock *Virgilius*, *Homerum* volgende, mede doet. Men kan sijn lof en eere aen andere en dat met achtbaerheyt wel te kennen geven, sonder datmen self sijn naeme met ophoopinge van woorden, en byvoeginge van bynaemen en loftuytelen, uytbreydt. *Nestor* roemt sich oock te seer, spreeckende met den Keyser *Agamemnon* en met den Koningh *Achilles*, dieder was de dapperste Held van de Griecken: jae hy komt van 't roemen aen 't verachten, seggende tot haer: *Ick hebbe gehandelt met Mannen die veel dapperder waeren als ghy zijt, waer by ick oock altijd hoogh geacht ben geweest*. Hy hadde mogen de grootheyd verbreyden, van die geene waer mede hy in sijne Ionghd hadde verkeert, sonder dat hy tot soo een snoode vergelijckinge was gekomen, strecckende tot kleyne achtbaerheydt van die Princen, mette welcke hy sprack. *Achilles* sprack al te vermetel totten Keyser *Agamemnon*, in tegenwoordigheyt van alle Griecken, *Ghy hebt my niet genoegh geeert*, seyde hy, *als zijnde de dapperste van alle Griecken*: en klagende aen sijn Moeder *Thetis*, bevestighde hy 't selvige. Hy hadde groote oorsaecke om sijne redenen en de verkeerde daeden van *Agamemnon* aen te wijsen, sonder dat hy sich self soude beroemen de dapperste der Griecken te wesen: Voorwaer diergelijcke redenen maken hem opgeblasen en onbeschoft, gelijckse oock van *Cicero* in sijne Tusculaensche vraegen aengemerckt zijn, daer hy seyt. *Wat kander lelijcker zijn als de Homerische Achilles*. Hy spreeckt wel op een billijcke maniere in sijne IX *Iliade*, als hy weygert weder te keeren in den dienst van *Agamemnon*, seggende tot *Vysses*, *Ajax* en *Phœnix* sijne Gesanten, dat hy altijt hadde gevochten, en sijn leven gewaeght in den dienst van *Agamemnon*, hebbende ter Zee verovert twaelf Steden, en te Lande elf, hebbende gekregen veele kasten vol kostelijcke schatten, die hy alle aen *Agamemnon* hadde overgegeven. Want dit alles seyt hy niet om sich te roemen over sijne overwinningen, maer om sijne oprechte daeden, van sijne dienstbaerheyt, te doen blijcken, en het onrecht, dat hem tot vergeldinge desselven wierde aengedaen. Want de goede daeden op te haelen, tot sijnder beschermínge, en om sich selve te ontschuldigen, is de eerste oorsaecke die *Plutarchus* toelaet, in sich selve te prijsen. Derhalven neemt *Aristides* geen gelijcke voordaed, want in *Achilles* was 't in dit geval noodigh, dat hy sijne dappere daeden verhaelde, die in der waerheyt waeren geschiet, te meer hy dit alleene slechtlijck verhaelt, sonder daer door sijn lof uyt te breyden: Maer 't was *Aristides* niet noodigh, en 't betaemde hem niet, sijn eygen vertooghreeden te prijsen. 't Wordt wel toegestaen, datmen sijne wercken verdedight en staende hout, datmen wel heeft gedaen, alsse van andere onderdruckt worden: Maer alsoo die noch van niemant gelastert waeren, soo paste hem niet dieselve eerst te prijsen, noch staende te houden dat hy wel gedaen hadde, in sich selve te prijsen, als wanneer hy berispt wierde, dat hy sich selve hadde geroemt. De grootste Redenaer van alle de Griecken, sal hem overtuygen, seggende dat het geen bestandigh Man betaemt, die van eenige besondere geleertheyt is, alleen eenige dingen

te seggen die hooghmoedigh zijn, en tot sijn eygen lof strecken, maer hy sal ook beschaemt worden, als hy 't, van andere, hoort seggen. Die geene, die van alle waere leeringe vreemd zijn, daer van zy sich nochtans roemen, brengen door haere onwetentheyt dingen van haer selve voor den dagh, die ook moeylijck zijn om hooren. Oversulx sal niemandt de Trompette van sijn eygen lof blaesen, 't zy ook oft waer of logen zy.

De Wespe, diewelcke suyselende om hoogh vlieght, is een groote slagh van Byen ook hummels genoemt, diewelcke een geluyt van sich geven, zijnde onbequaem om honigh voort te brengen, maeckende haere cellen van kley, doch binnen zijn zy ledigh van werck: een seecker bequaem beeld van een ydel roemsuchtigh Mensch, die gemeenlijck veele hooghdravende woorden heeft, en veele de vlagge voert, maer in de rest is hy onbequaem; bouwende kasteelen in de locht, gedachten die bloot zijn van kennisse en wijsheyd, van kley en dreck te saemen gestelt, overmits dieselve gegrondet zijn op de ydele Eere van de aerdsche dingen. Dese zijn soodaenige Menschen, als *Theophrastus* in sijne merckteeckenen van de zeedekonst beschrijft, onbequaem, staetsuchtigh, swetsers, diewelcke vergeleken worden, by die geene, die opgeblaesen voor den dagh komen en hovaerdigh, met welrieckende weytse bonte kleederen, met Lackeyen en Moeriaenen achter haer: Om datse te meer beschouwt souden werden, draegende ketens aen den hals, en eedelgesteenten op 't hoofd: diewelcke ook in 't minste watse doen, een ydele gemaeckte schijn van eere soecken, vertoonende sich daer na statigh by 't volck, houdende schier een ygelijck op, die haer tegens komt, gevende reden van haer bedrijf, en op yder woord schier een uytlegginge maeckende. Die geene, die met een schaedelijcke pocherye braveeren op den Adel, en van haere Voorvaders, als mede op haere Rijckdom en waerdigheden, noodigende anderen tot haeren huyse, niet uyt een beleeftheyt, maer uyt ydelheyd, op dat haere prachtige ciersels en haer overtollige frayigheyt magh werden besien, die men ook geen meerder verachtinge kan aendoen, als datmen de noodinge niet aenneemt, noch niet let op 't geene, waer in zy achten dat haere grootsheyt bestaet: Die geene, die boven al en over al de voorsittinge, de hooger hand en de voorgangh nemen: Die geene die sich laeten duncken, dat zy by een Prince wel geacht zijn, en staen grootser en staetiger als de Prince selver, en insonderheyd buyten de Carossen. Die geene die om datse schijnen groote koopmanschap en handelinge te drijven, en ook dingen van grooten gewichte te doen, de luyden van ter syden afrrecken, en dat om beusselingen, luysterende de Menschen dit en dat in d'ooren, even offe heymelijcke aenslaegen hadden te verrichten, die zy in 't openbaer niet dorsten seggen. De geene, die haere tijtelen en opschriften toonen, van datse seer doorluchtigh zijn, en ook wel dickwijls van de allerdoorluchtighste: seggende dat zy dagelijx brieven krijgen, nu van die, dan van dees Prince: Iae zy vertoonen sich, als dat zy seer wel by haer zijn gesien, niet als gedienstige, maer als ydele roemsuchrige, om te doen verstaen dat zy alles by den Prince vermogen: Met dusdanige lichtvaerdigheyt worden zy gevoet, en zijn soo wel onnut voor haer selve, als voor andere: wesende al haere vlijt en naerstigheyt in de ydelheyt gevestight, 't welck ten laesten met een barst of geluyt in korter tijd verdwijnt: sulx dat alle pracht en Eere van de Menschen in dese Werreld, met een barst en weerslagh vergaet, gelijck *David* seght: *Haere gedachteniss is met een barst of geluyt vergaen.*

ETHICA. Soeckt *Zeedekonst.*

HONESTA. *Eerbaerheyt.*

EEn Vrouwe met neergeslaegen oogen, zeedighlijck gekleet, hebbende eenen sluyer op 't hoofd, die haer oogen bedeckt.

De deftigheyt van 't kleed is een reycken van 't eerlijck gemoed dat in den Menschen is, oversulx eeren wy en houden den persoon, om sijne deftige kleedinge in waerden, al is 't schoon dat hy ons onbekent is, wesende de uytwendige dingen van den Mensch, kenteyckens van de inwendige, die op de volmaecktheyt van de ziele sien.

De neergeslagen oogen zijn kenteyckens van de Eerbaerheyt: Want de ertelheyt in de oogen swevende, soo gaet de Liefde of

Minne

Minne door de oogen naer 't hert, gelijck de Poëten seggen. Maer dieselve ter aerden nedergeslagen zijnde, doen blijcken, dat noch de geest der dertelheyt, noch de kracht der Minne kan doordringen in de binnenkaemeren van haere ziele.

De sluyer om 't hoofd is een kenteycken van Eerbaerheyt, en dat soo wel naer 't gebruyck van de oude als nieuwe, wesende dieselve een vrywillige verhinderinge tegens de dertele drayingen en keeren der oogen.

VERGOGNA HONESTA.
Eerbaere schaemte.

EEn Vrouwe met een aengenaem wesen, het gesicht en de oogen neergeslaegen, wesende de wangen totte tippen van de ooren toe, root van schaemte. Haere kleedinge sal ook root zijn, hebbende op 't hulsel van 't hoofd een Oliphants hoofd, in de rechter hand een Valck, en in de slincker hand een letter-rol, met het opschrift *Dysonia procul.*

De Schaemte, alhoewel die geen Deughd is, wort nochtans van *Aristoteles* gepresen voor een Deughd, haer stellende tusschen twee gebrecklijcke buyten percken, als tusschen onbeschaemtheyt en vreese. De onbeschaemde schaemt sich geens dinghs, maer de vreesachtige schaemt sich in alle dingen. De schaemte wort dan tusschen beyden gestelt, want zy schaemt sich in 't geene, waer in zy haer behoort te schaemen. En *Aristoteles* in 't VII boeck van sijn Zeedekonst, steltse tusschen onbeschaemtheyt en vreese, soo wel in woorden als in wercken. Derhalven seyt *Zeno*, *dat de schaemte een Vreese is voor schande.* 't Welck *Muretus* nae *Aristotelis* meeninge mede te kennen geeft, seggende: *De schaemte is een seeckere moeylijckheyt en ontsteltenisse des gemoeds, heerkomende uyt die quaeden, diewelcke den Menschе schande soecken aen te wrijven, 't zy datse of tegenwoordigh, of voorby, of toekomende zijn.* Eenige hebben onderscheyt gemaeckt tusschen *schaemte* en *beschaemtheyt.* Beschaemtheyt seggense, is die schaemte en soodanige vreese, die daer is, om geene feyten te begaen, waer door men daer nae in schande en oneere soude geraecken. Maer dat schaemte alleene soude wesen de roodigheydt die men krijght, nae datmen de feylen heeft begaen. Doch zy wort meest by alle schrijvers sonder onderscheyt, voor eene sake genomen. Oock wort het schaemte geheeten, die soo wel, voor het bedreven quaed, als daer nae geschiet. En daerom seghtmen, *Ick sou 't wel seggen, maer de schaemte belet my:* dit seyde *Alceus* tot *Sappho*, en dit is eer de saecke geschiedt was. Min noch meer, gelijck d'Italiaenen de Schaemte noemen, sonder datter eenige feyl begaen is, seggen zy, datse is een sekere loflijcke zeedigheyt en eerbaerheyt, dieder plagh te wesen in zeedige Dochters en Iongelingen, die uyt een eerbaerheyt sich schaemen door een hoop volx te gaen en te spreken, om van haer gesien te werden. *Petrarcha* vertoonde de eerbaere schaemte van sijn Lief, alsse van hem was naeckt gesien, gelijck hy in sijne dichten uytdruckt. Beschaemtheyt wort de roodigheyt geheeten, en de inwendige sinerte en 't berouw, wanneermen iets quaets heeft bedreven, gelijck sich oock *Petrarcha* schaemde over sijne kinderlijcke dolingen:

Ick schaem my dat tot 's volx gerijf,
Ick hen geweest dx tijd verdrijf:
Nu voel ick van mijn sotheyt vrucht,
Berouw en schaemt daer ick om sucht,
En sie nu klaer dat 's Werelts vreughd,
Een droom is en vol ongeneughd.

Doch dese laeste beschaemtheyt is niet soo prijslijck als d'eerste, want die onthout sich van te sondigen, uyt vreese voor schande, en dit is een bewijs van de deughd, die van *Valer. Maximus* een moeder van een eerbaer besluyt en van goede raed genaemt is, Vooghdesse van de gemeene ampten, Meesterschе van de onnooselheyt, behaeghlijck aen haer evennaesten, bevalligh aen den vreemden, die over al, en in alle plaetsen en tijden, een aengenaem en gunstigh wesen vertoont. *Bernardus* noemtse een suster van de onthoudinge, en *S. Ambrosius* heetse een medegesellinne van de temluft, en door wien de kuyscheyt selve seecker is. De tweede Schaemte komt, wanneer nu alreede de feyl is begaen, wesende seecker prijslijck, maer niet soo loflijck als de eerste; want het is veel beter sich te schaemen en niet te doolen, als sich te schaemen en te doolen. En alhoewel de schaemte een teycken is van deughd, niet te min 't geene de schaemte aenbrenght, is een gebreck,

breeck. De bovengeseyde *Alceus*, wanneer hy tot *Sappho* seyde: *Ick soud't wel seggen, maer de schaemte belet my*; waer op *Sappho* hem antwoorde: *Is het eerlijck, waerom schaemdy't u te seggen.* Daerom is het allerloflijckst niet te doen waer van men sich behoeft te schaemen, als beschaemt te worden, alhoewel soodaenige beschaemtheydt niet is sonder mael-teecken van de deughd, want het is goed sich te schaemen, droevigh te zijn, berou te hebben en root te werden, om sijn bedreven quaed. *Diogenes Laertius* seyt dat de roodigheyt een teycken van deughd is. *Ambrosius* seyt, dat de schuld aenwast met de quaede saecke te verdedigen, en zy vermindert door de roodigheyt en schaemte. Maer laet ons komen totte verklaeringe van de beeldenisse.

Zy is aengenaem van opsicht gemaeckt nae 't goetduncken van *S. Bernardus* over 't Hooge-Lied, daer hy seyt: *Schaemte brenght bevalligheyt aen, en vermeerdert de gunste.* Zy slaet de oogen nederwaerts nae de maniere van schaemte. *Socrates* willende spreecken van de Liefde, schaemde sich als een bedaert Philosooph, sijne oogen verbindende. Derhalven seyt oock *Euripides: Mijn Dochter in de oogen komt de schaemte der menschen voor den dag.* *Athanæus* segt door 't aensien van *Aristoteles*, dat de Vryers geen deel des Lichaems van 't geen zy beminnen, meer beschouwen, als de oogen, alwaer de zeetel is van de schaemte. *Plinius* stelt de plaetse van de schaemte in de wangen door de roodigheyt, die sich daer al om verspreyt, daerom isse oock met roode wangen gestelt. Wy maecken de tippen van de ooren root, overmidts *Aristoteles* in sijne grondstellingen seyt, dat de schaemte te gelijck mette vreese sekere koude aenbrenght, waer over de hette de oogen verlaet, en klimt soo totte ooren, maer de rest van 't lichaem schaemt sich niet. Om dese oorsaecke wortse oock geheel in 't rood gekleet, wesende dit de eygen verwe van de schaemachtige, seer wel passende aen Dochters en Iongelingen, tot een teycken van haere zeedigheyt. *Pithia* de dochter van *Aristoteles*, gevraeght zijnde, welcke verwe allerschoonst was; antwoorde, *die geene, diewelcke de eedele en braeve Dochters de schaemte aenbrenght.* *Cato* prees veel meer die Iongelingen die rood wierden als bleeck. En *Menander* plagh te seggen; *Al die sich schaemen of root worden, duncken my vroom van gemoed te zijn.*

Op 't hoofd heeftse een Olyphants kop, om uyt te drucken, dat de Menschen behooren van een beschaemt gemoed te wesen, gelijck de Olyphant is, die, soo *Plinius* verhaelt, seer schaemachtigh is. De overwonnene schaemt sich voor den overwinner, vliedende sijne stemme, jae nimmermeer sullen zy haer Minnelust in 't openbaer plegen, maer vertrecken in heymelijcke plaetsen; alsoo behoort oock de Mensch, als het volmaecktste van alle Dieren, sich niet alleen in 't openbaer, maer oock in 't verborgen te schaemen. *Pithagoras* die seer zeedige Philosooph gaf dese goede leeringe, *Doet*, seyde hy, *nimmermeer iet schandelijx, noch aen andere, noch aen u selve, maer voor alle dingen vreest en ontsiet u selve.* Een spreucke die, die van *Democritus* gelijck is, dese seyt: *Alhoewel men alleen niet moet eenige snoode saecke doen, maer men moet leeren sich selve soo wel te ontsien als andere.* *S. Hieronymus* seyt korter: *Al wat ghy u schaemt te seggen, dat schaemt oock te dencken.* Het is een seer schoone raed van *Theophrastus*, daer hy seyt: *Hebt schaemte by u selven, indien ghy niet wilt root of beschaemt zijn aen andere.* Laet ons nu van de eerbaere schaemte van den Valck spreecken. De Valck is soo eedel van herten, dat hy sich oock schaemt, van het aes gevoet te werden, lijdende liever honger, schamende sich over 't gebreck, gelijck *B. Anglicus* verhaelt uyt *S. Gregorius*, daer hy seyt, dat dese Vogel, soo hy niet ten eersten of tweeden aenval den buyt krijght, schaemt hy sich op den hand van den Valkenier te komen, en uyt schaemte steygert hy in de locht verre uyt sijne oogen. Derhalven schijnt het dat dese ontaerden, die geen overwinninge weghdraegen, voor die de schaemte van natuere is gegeven, gelijck de Elephant dat eedele Dier, en den Valck, die sich schaemt over sijn misgrepen, en daerom in 't gesicht der Menschen niet wil komen: Waer uyt te verstaen is, dat de eedele Dieren de Eere meer druckt, en sich meer schamen wanneerse eenigh feyl komen te begaen: En dit doen geen snoode oneerbaere en verachte gemoederen, die, alhoewel zy grove en schandige stucken bedrijven, sich niet eenmael schaemen, maer derven sich noch, als of zy een berderen aengesicht hadden, over al vertoonen. De Keyser *Augustus* die

die in grooter Eere en achtbaerheyt was, worde dapper beschaemt, wanneer hy de hoererye en snoode stucken van sijn Dochter *Julia* verstont: en in desen heeten toorn, liet hy haer vonnisse van den Rechter openbaerlijck voor den Raed aflesen, vol schandelijcke stucken, met sulcken meeninge om haer te doen straffen en dooden. Maer daer na, de gramschap wat verkoelende, schaemde hy sich, dat hy haer vonnisse hadde afgelesen: Want, in der waerheyt, so betaemde het eenen Prince niet, gelijck hy was, dat hy de hoererye van sijn Dochter soo soude openbaeren en straffen, daer 't hem betaemde dieselve te verswijgen en te bedecken. Want *de lelijckheyt en smette van eenige saecke, keert dickwijls aen die geene wederom, diese wreeckt*, gelijck *Seneca* seght. Waer over oock *Augustus*, merckende den misslagh, by hem begaen, van dat hy dese lelijcke daed niet hadde verswegen, schaemde sich, dat hy eenige daegen daer nae sich voor 't volck niet dorste vertoonen, gelijck *Suetonius* verhaelt. Hier door wort dan te kennen gegeven, datmen niet buyten schreef moet loopen, om niet in al te groote beschaemtheydt te vallen: daerom is haer oock de rolle in de slincker hand gegeven, mette spreuck *Dysoria procul*; te weeten, dat de overtollige en schandige schaemte verre van ons moet zijn. En gelijck men door droefheyt de oogen ter aerden keert, soo doetmen oock door schaemte, die de stoutigheyt niet heeft, om yemant onder de oogen te sien. En dese schaemte is al te teer en verwijft, en om dan dese verwijftheyt te bedecken, is hun seer voorderlijck datmen den naeme van eerbaere schaemte gebruycke: en hier door zijnse dan gedwongen, die moediger zijn, te wijcken, jae konnen oock niet besluyten om eenige eerlijcke saecke in 't openbaer te stellen, maer staen altijd in den hoeck van de beschaemtheydt, jae zy gaender niet een stip uyt, sonder van een ander aengeprickelt te worden. *Isocrates* de Athenienssche Redenaer, hadde twee scholieren, d'eene heete *Theopompus*, die al te stout, en d'ander *Ephorus*, die al te beschaemt was: waer van hy dit plagh te seggen, dat hy aen d'eene eenen toom most gebruycken, om hem te rugge te houden, en aen d'ander spooren, om hem voort te drijven en de gebrecklijcke schaemte van hem te verjaegen, die een yeder schadelijck is, maer aldermeest aen Armen, diewelcke eens anders hulpe van noode hebben. *Ulysses* in 't XVII boeck *Odyssea* van sijne reysen wederom te huys keerende, bekleede sich als een Bedelaer, jae als een beschaemt en ongesien arm Man, die 't hart niet hadde te komen in 't gastmael daer de Pollen en Vryers saten: *Telemachus* denckende dat het, in der waerheyt, een arm Bedelaer was, sprack tot *Eumeus*, dat hy dien armen Man soude seggen, dat hy sich soo seer niet soude schaemen, maer dat hy soude by haer komen, en wat hy van kost noodigh hadde, van den Vryers eysschen; *Want*, seyde hy, *schaemte is den armen lieden schadelijck*. En gelijck de beschеydene en gemaetighde beschaemtheydt prijslijck en nut is, alsoo is de onmatige schaemte lasterlijck en schadelijck. En dit is 't geene *Hesiodus* wil invoeren, seggende: *Daer is een schaemte die den Menschen vorderlijck en schandelijck is*. Welverstaende op een behoorlijcke maniere. De eerbaere en betaemlijcke schaemte, is nut en profijtigh, de overtollige en schandige schaemte, is schaedelijck. Waer van oock *Plutarchus* handelt, in sijn kloeck en wijs verhael, *van de schandige schaemte*.

FINE. *Einde.*

EEn stock oud sittend Man, met neergestreckte hoofdhayren, en een grauwe baerd, gekleet in geel en groen, hebbende om 't hoofd een krans van veyl of klimops bladeren, en aen sijn slincker syde een Sonne, die van 't Ooosten opgeresen zijnde, nu alreede haere straelen uyten Westen schiet: houdende in sijne hand een Piramide, alwaer in 't midden tien M staen, en in sijn slincker hand een vierkant tafereel, daer een griexsche letter Ω *Omega* op geteyckent staet.

Dese Naeme EINDE, kan verscheyden saecken bereyckenen. In den eersten kanse bedieden de laeste en uyterste merckpael van alle dingen, en in desen sin setse *Petrarcha*, als hy seyt:

De Hemel die dus keert en dreyt,
Wat Eind' is haer op 't laest bereyt?

Het kan den Dood uytbeelden, wesende het Einde van alles wat leven heeft ontfangen. En daerom seyt dieselve Poeet: O *Heere van mijn Begin en Einde!* Men soude konnen seggen

dat het Einde het doel en wit is van alle geſchapene dingen, te weeten, een voorſtel of uyterſte oorſaecke, waer nae ſoo wel de Konſt als de Natuire haere werckinge voeght. Want de werckinge die geen Einde noch ruſt beooght, is ledigh en vergeefs. In deſe twee beteickeniſſen iſſe van *Soneca* verſtaen in den x 11 Sentbrief, terwijl hy beſigh is om het Einde te beſchrijven, ſoo ſeyt hy, dat het is, *de Merckpael en uytroeyinge van alle dingen.* In den derden ſin wortſe van *Ariſtoteles* verſtaen, te weeten, dat het Einde het goed is, om welckers oorſaecke ſalle dingen, 't zy door de Konſt, of door de Natuire worden gemaeckt: Maer hy voeghter dit by, dat de dingen die by avontuyr of geval geſchieden, niet geſchieden tot een ſeecker wit of Einde. In 't eerſte boeck van de bovennatuerlijcke konſten, beveſtight hy, dat het Einde de oorſaecke is waer door alle bewegingen en werckingen geſchieden. Siet hier dan de werckingen ten aenſien de konſten, en de bewegingen ten aenſien de natuere. En in 't 1 boeck van de deelen der gedierten ſeyt hy, dat het Einde is het gene, waer in ſich de beweginge bepaelt, indienſe gantſch geene verhinderinge heeft. En het Einde wort in alle dingen, die in de Werreld voorvallen, eerſt overdacht, alhoewel het nochtans het laetſte is van't geene men uytvoert. En gelijck het *Einde* een naeme heeft van voltreckinge, om dat dat beſteck, dat alreede in 't gemoed begrepen was, nu uytgevoert en voltrocken is, alſoo is het oock de oorſaecke, die alle andere oorſaecken beweeght om 't ſelve in ſijn geheel, of ten Einde te brengen, en wort alſoo het Einde gedient van al de drie andere oorſaecken, te weten van de *formale*, dat is van de geſtalte, van de *materiale*, dat is van de ſtoffe, en van de *efficiente*, dat is die de uytvoeringe werckt, overmits alle deſe drie gebruyckt worden, alleen om het werck ten Einde te krijgen.

Doch hier by is aen te mercken, dat of wel het Einde en de eindlijcke oorſaecke, ſouden mogen eene ſelfde ſaecke genaemt worden, ſoo zijnſe nochtans onder haer ſelve verſcheyden, want die ſaecke diemen in der daed verkregen heeft, wort *Einde* genoemt. Maer aleer zy tot het werck gebracht word, heeft zy den naem van eindlijcke oorſaecke; en hier op gaet de bepaelingh die de Philoſooph doet in 11 *Phyſica text.* XXIX, en in het 5 vande *Metaphyſica*, ſeggende, dat het is de oorſaecke, waerom alle dingen gemaeckt worden, alſoo dat wy ſullen ſeggen uyt verſcheyden ſpreucken van *Ariſtoteles*, dat het Einde niet om andere oorſaecken, maer dat alle andere ſaecken om het *Einde* gemaeckt worden. Waerover *Averroes*, dit alles uytleggende, ſeyt: *'t Is bekent, dat dit de eindlijcke oorſaecke is, waer door alle weſentlijcke dingen geſchieden, en 't is ſoodanige ſaecke, welckers weſen niet is in eenigh dingh, om eens anders oorſaex wille in dat ſelve, maer alle andere oorſaecken die daer in beſtaen, zijn om deſſelfs wille, te weeten,* agens *het werckende*, materia *de ſtoffe*, *en* forma *de gedaente*, *weſende* agens *het werckende*, *voor de ſtoffe en gedaente*, &c. Weſende dan de konſten verſcheyden, ſoo moeten oock haere Einden verſcheyden zijn, door dien zy door het Einde onderſcheyden worden: Want eenige beſchouwen alleen de dingen door 't gemoed, en deſe veſtigen haer Einde in de overdenckinge van de natuerlijcke dingen, diewelcke van de Griecken *Theoreticæ*, dat is, ſpieglende dingen genaemt werden. En van deſe ſlagh is de *Phyſiologia* of Natuyr-Reedeningh, welckers Einde is de overweginge van de natuerlijcke dingen, ſonder eenige lichaemlijcke werckinge. Andere ſtellen haer Einde, in de werckinge, doch geen handwerck nae latende, en deſe wierden *Practicæ*, dat is Daedwerckende konſten genaemt, en van deſe ſlagh zijn, het ſpeelen op inſtrumenten, danſſen en diergelijcke. Andere laeten van haer arbeyd eenigh handwerck nae, en die worden *Picticæ*, dat is werckkonſten, genaemt. En daer zijn oock eenige andere konſten, die geen gemaeckt werck maecken, maer zijn daer alleen op uyt, om dat te verkrijgen, als daer zijn Viſſchers, Vogelvangers en Jaegers om wild te vangen.

Men moet geloven, dat ſoo wel de Natuere, als de andere voornoemde konſten, wanneerſe niet verhindert worden, niet anders te kennen geven, noch iet anders tot haer Einde hebben, als de volmaecktheyt, gelijck *Ariſtoteles* ſeyt; waer over de Menſche, weſende onder alle geſchapene dingen de allervolmaeckſte, moet voor ſijn wit en Einde hebben, de volmaecktheyt des levens: aengeſien hy niet is van eene ſlechte natuere, maer t'ſaemen gevoeght van alle de hoe-

danigheden

danigheden des levens van die onder den Hemel gevonden worden. En daerom sal 't oock noodigh zijn, dat de vermogentheden der ziele, (om welckers wille wy Menschen zijn, en mede declachtigh van alle natueren der levendige dingen, die men soude mogen noemen) oock haere Einden of goederen hebben: En dat dese Einden gemeenlijck met haere drie vermogentheden of hoedanigheden der ziele, die in ons zijn, over een komen: welcke goederen zijn het nutlijcke, 't welck siet op de krachtgevende vermogentheyd: het vermaecklijcke, 't welck behoort tot het begeerlijcke en het eerlijcke, dat de reeden of het reedelijcke deel toegevoeght is. 't Welck de Heydensche Philosophen oock wel verstaen hebben, diewelcke daerom, haer leven, seer gelijck, nae de instortinge van de Reeden hebben bestiert. Maer dit is niet genoegh aen een Christen, diewelcke boven het natuerlijcke licht, noch verlicht wort van een veel grooter licht, 't welck is het gelove, door het welcke hy verstaet, dat sijn allereedelste Einde, is de Hemelsche geluckszaligheyt, waer nae hy, door 't middel van eene Christelijcke volmaecktheyt, alle sijne handelingen behoort te rechten, en niet leven als een die berooft is van dat allereedelste deel, en leven nae de sinnen. Anders souden de planten en onreedelijcke Dieren, indiense eenige verkiesinge begrijpen kosten, wanschapen zijn en tegens de natuere aen wercken, soo die met haer wesen vernoegende, dese in 't leven het leven verwierp, wanneer zy een grooter volmaecktheyd souden hooren.

Daerom wort het Einde by een stock-oud Man vertoont, overmits dees Ouder naest aen de Dood is, wesende het Einde van alle Dieren: gelijck mede alle geschapene dingen veroudende, en door den tijd vernielt wordende, uytgebluft en vernietight worden, gelijck *Petrarcha* seyt: *Al het sterflijcke wort door den tijd afgebroocken.*

Met voor over-eind-staende hayren en een grauwen baerd, wort hy gemaelt: want boven dat dese den Ouderdom te kennen geven, soo bediedense mede, dat de stock-oude Man, die op 't tijden van sijne werckingen is gekomen, nu oock geen werck maeckt van de vercieringe des lichaems, hebbende geen meer gedachten, die hem opstoocken totte beschoulijckheyt van de Werreltsche dingen.

Met licht groen is hy gekleet, om uyt te drucken, de gelijckheyt van d'Ouderdom met den Winter, overmits, wanneer de Sonne op 't verdste van ons afwijckt, en ons de kortste dagen maeckt, de boomen als dan, door de koude en rijp, geen voetsel meer aen de bladers geven, maer de vochtigheyd in sich selve trecken, waer over dieselve niet hebbende de levende vochtigheyt, die haer in't leven onderhiel, als dan wierpen zy uyt de beminde stam een licht groen mos, waer mede zy klaerlijck te verstaen geven, datse op 't Einde van haer leven en van alle haere kracht berooft zijn: even gelijck een stock-oud Man, daer de natuerlijcke vochtigheyt in gebreeckt, slap en machtloos wesende, nae sijn Einde loopt.

't Hoofd word hem met een krans van klimopblaeders omslingert, overmits *Pierius* 't selve voor een teycken van d'Ouderdom stelt, om datmen dieselve altijt om boomen, of oude, by nae vervallene, gebouwen en steenen siet opklimmen: gelijck mede, waer dese klimop aenraeckt, soo trecktse de natuerlijcke vochtigheydt nae haer, en door haere menichte van blaederen, en van alle syden uytgespreyde wortelen, soo slaet en ontstelt zy de boomen, haer berovende van haere vochtigheyd, sulx dat zy verdroogen, en doet de timmeringen allenskens verwoesten en ten val storten.

Het sitten vertoont, dat hy als afgemat is, van sijne langhduerige reyse, en dat hy sijne voeten nu niet langer konnende gebruycken, ruste soeckt voor het uyterste deel van sijne reyse, als nae by zijnde, om weder te keeren, totte stoffe waer van hy gemaeckt is. Dat aen sijn slincker syde een Sonne is, die uyten Oosten geresen zijnde, nu alreede in 't Westen gedaelt is, is om te vertoonen, dat sijne dagh is verloopen: gelijck als een Mensche die als nu sijnen loop voleint hebbende, alle sijne dingen, hoedanigh die oock mogen wesen, nae 't Einde schickt.

Hy hout in de rechter hand een Spits of Piramide, geteyckent, als geseyt is, met tien M, overmits *Pierius* seyt, dat dit het Einde of de volmaecktheyd van 't werck, en de opgehoopte maete bediet: overmits *Myrias*, 't welck het getal van tien duysent is, de

merckpael ſtelt: en dat dit getal vermenichvuldight, door de Eenheyt, het grootſte en volmaecktſte is: In voegen dat het beginſel genomen van de Eenheyd, de voet of grond van de Piramide, eindight in tien duyſent; en gelijck men in *Philo de Jode* leeſt, ſoo eindight zy in de langhte en breede van hondert voeten, 't welck verdubbelt zijnde nae de natuere van het quadraet of vierkant, ſoo moeter uyt komen, gelijck geſeyt is, het allervolmaecktſte getal. Daer wort geſeyt dat dit het Einde bedier, en daerom vertoonen wy dat hy in ſijne ſlincker hand eene griexſche Ω *Omega* heeft, weſende de laeſte letter van 't Alphabet, door 't welck alle geſchaepene dingen werden verklaert: en door 't welck Godt oock ſeyt in de Openbaeringe: *Ick ben de Alpha en Omega*, het *Begin* en het *Einde*. En daerom danck ick dien Grooten en Almachtigen God, dat hy my oock in dit werck niet heeft verlaeten, 't welck ick totten *Einde* toe, tot zijnder Eeren hebbe voltrocken. Waer over ick niet magh ſeggen als *David* in ſijnen LXXIII Pſalm, *Waerom hebdy my ten Einde toe verſtooten?* maer ick love en prijſe God, die daer is mijn *Begin* en *Einde*.

HONORE, nae de Gedenckpenninghvan *Vitellius*.

EEn Iongelingh met een Spies in de rechter hand, en de halve borſt bloot, oock een Overvloets Hooren in de ſlincker. Aen't ſlincker been ſal een Helm ſtaen, weſende ſijn hooft geciert met ſchoone optoyſels van ſijne eygene hayren.

De Spies en de bloote borſt, bedieden, datmen de Eere met kracht moet verdedigen, en met ſuyverheyt en oprechtigheyt bewaeren.

De Overvloets Hooren en de Helm geven twee dingen te kennen, die den Menſch lichtlijck in 't geloof brengen van geeert te worden: d'eene is de Rijckdom, d'andere de Krijghsoeffeningh, d'eerſte brenght Eere en dat door goeddadigheyd, en d'ander door hooghmoedigheyd: d'eene door mogelijckheyd om goed te doen, en d'ander met perijckel van ſchaede; d'eene om datſe doet hopen, d'ander om datſe doet vreeſen; d'eene ſeyt de Eere ſoetlijck by de hand, d'ander trecktſe met kracht van achteren.

HONORE. *Eere.*

EEn Man van een eerwaerdigh opſicht, en met Palm gekroont, met een gulde keeten aen den hals, als mede braſeletten aen de armen, houdende in de rechter hand een Spieſſe, en in de ſlincker een Schild, waer op geſchildert zijn twee Templen, met een opſchrift: *Hic terminus hæret*; ſpeelende dit op de Tempels van *Marcellus* hier vooren verhaelt.

Met Palm is hy gekroont, om dat deſe boom, gelijck *A. Gellius* verhaelt, een teycken is van overwinninge. Want ſoo men op dit hout eenige ſwaerte hanght, ſoo ſal 't nochtans niet wijcken, maer ſich daer tegens op geven: Weſende dan de Eere een kind van de overwinninge, gelijck *Boccatius* in ſijne Godenbeſchrijvinge verhaelt. En ſoo paſt het wel dat hy zy geciert met het waepen van ſijn Moeder.

De Spies en Schild waeren in oude tijden de wapens der Koningen, in plaets van de kroonen, gelijck *Pierius* verhaelt. En gelijckmen tot den Tempel van de Eere geene ingangh hadde als door den Tempel der Deughd, ſoo wort verſtaen, dat dat alleene de waere Eere is, die door de Deughd voortkomt.

De gulde keetens aen hals en armen, waeren oude Eerteyckens, en wierden van de Romeynen gegeven tot belooninge, van die ſich dapper, in den Krijgh, hadden gedragen, gelijck *Plinius* verhaelt.

HONORE. *Eere.*

EEn ſchoon Iongelingh in purper gekleet, met Lauwer gekroont, met een Spies in de rechter hand, en in de ſlincker een Hooren van Overvloet, vol vruchten, bloemen en blaeders.

Eere is een naem van een vrywillige beſittinge van een deughdelijck gemoed, den Menſch toegeeygent tot belooninge van dieſelve Deughd, en beveſtight door het ooghwit van 't geen eerlijck is. *Thomas* ſeyt, *de Eere is de belooninge van yder Deughd.*

Hy wordt jongh en ſchoon gemaeckt, overmidts hy ſonder eenige woorden of ſluytreedenen, ſich aengenaem maeckt. En

het

het Purpre kleed, beeld de alderhooghſte Eere af, weſende een Koninghlijck cieraet.

De Spies en Overvloets Hooren, als mede de Lauwerkrans, zijn drie voornaemſte oorſaecken, waer door een Man plaght vereert te werden: te weten door de Konſten, Rijckdommen of Wapenen. De Lauwerkrans bedier de Wetenſchap; want overmits deſe boom altijt groene blaeders heeft, doch bitter van ſmaeck, alſoo maecken oock de Wetenſchappen den Menſche wel onſterflijck, niet te min worden dieſelve niet verkregen ſonder ſweet en ſuyren arbeyt. Daerom ſeyt *Heſiodus*, dat de Muſen haer hadden gegeven eenen Scepter van Lauwer, weſende van kleynen ſtaet, opgeklommen door veel arbeyd, totte kenniſſe van de Wetenſchappen der dingen, en totte onſterflijckheyd van haeren naeme.

HONORE nelle medaglia de *Ant. Pio.*

EEn Iongelingh in lange en luchtige klee-deren, met een Lauwerkrans in d'eene, en een Overvloets Hooren in d'ander hand, dieweleke aerdigh gevult is met blaeders, bloemen en vruchten.

Elementen of Hoofdſtoffen.

FUOCO. *Het Vier.*

EEn Vrouwe diewelcke in beyde handen een ſchoon vat met Vier hout, daer van d'eene ſyde een *Salamander* ſal midden in 't Vier ſtaen, en van d'ander ſyde oock een *Phœnix* mede in de vlamme, boven diewelcke een klaerblinckende Sonne ſal zijn, ofte in plaets van den *Phœnix* ſal een piracl of worm komen, 't welck een Dier is met veeren, dat ſoo lange leeft als het in 't Vier is, maer daer uyt loopende, vlieght het een weynigh, doch ſterft terſtont, gelijck *Plinius* en *Thomas* verhaelen.

Plinius ſeyt van den *Salamander*, dat het een Dier is als een Hagediſſe, vol ſterrekens, 't welck nimmermeer voor den dagh komt, ten zy als 't overvloedigh regent, maer by ſchoon weder, iſſet niet te vinden. Dit Dier is ſoo koud, dat oock het Vier daer van uyt gaet, niet anders dan of het ys waere, oock ſeyt men, dat dit Dier in 't Vier verkeert en leeft, alſoo dattet Vier veel eer ſal uytgedooft werden, als dat dit Dier eenige hinder daer van ſal ontfangen.

ARIA. *Lucht.*

EEn Vrouwe met opgeſpreyde en in de wind ſwaeyende hayren, ſittende op een Wolcke, hebbende een ſchoone Pauwe aen de hand, weſende een Dier, dat *Iuno* de Goddinne van de Lucht, toegeheylight is: en men ſal in de Locht veele en verſcheyden Vogelkens ſien, en voor haere voeten ſal een *Chameleon* ſtaen, een Dier 't welck nimmermeer eet oft drinckt, maer alleen by de wind leeft, gelijck *Plinius* verhaelt.

ACQUA. *Waeter.*

EEn naeckte Vrouwe, wiens beſchaemde deelen bedeckt zijn, met een Hemels blau kleed, ſittende aen de voet van een klip, die van de Zee omcingelt is, waer dat in 't midden twee of drie Zee-monſters zijn: houdende mette rechter hand een ſcepter, leunende met haer ſlincker elleboge op een kruyck, die veel Waeters en Viſſchen uytwerpt, hebbende op 't hoofd een krans van groen riet dat in de poelen waſt, maer 't ſoude noch beter zijn datſe een goude kroone droegh.

Aen dit Element of Hoofdſtoffe van 't waeter, wort de ſcepter en kroone gegeven, overmits geen Element gevonden wordt, 't welck den Menſche tot onderhout ſijns levens en tot vervallinge des Werrelts noodiger is als dat ſelve: Waer van oock de Poeet *Heſiodus* en *Thales Mileſius* geſeyt hebben, dat het Waeter niet alleen 't beginſel is geweeſt van alle dingen, maer oock heerſcherinne over alle Elementen: Want dat ſelve verteert het Land, bluſcht het Vier uyt, en klimt boven de Locht: en uyt den Hemel over al nedervallende, is oorſaecke, dat alle noodwendige dingen door de aerde voortgebracht werden: Waer over het Water by de Heydenen in ſulcken achtinge en eerbiedinge was, datſe oock vreeſden by 't ſelve te ſweeren: en alſſe daer by ſwoeren (gelijck *Virgilius* in ſijn VI *Æneiad.* verhaelt) waſſet een onfeylbaere en vaſte eed, gelijck verſcheyden andere mede getuygen.

TERRA. *Aerde.*

EEn ſittende Vrouwe, wiens kleed is van verſcheyden kruyden en bloemen, houdende in de rechter hand een Globe, op 't hoofd een krans van blaederen, bloemen en kruyden, waer van oock een Overvloets hooren ſal gevult zijn, 't welck zy in de rechter hand hout, ter ſyden haer is een Leeuwe en andere aerdſche gedierten.

Zy wort een deftige Vrouwe gemaeckt, om datſe van de Poëten Grootmoeder van alle Dieren genaemt wort, gelijck ſulx *Ovidius* en *Lucretius* uytdrucken.

Zy wort met een Globe en dat ſittende gemaeckt, om dat de Aerde rond en onbeweeghlijck is, gelijck *Manilius* ſeght.

Zy wort met een kleet vol bloemen en kruyden, en met een Overvloets hooren gemaelt van allerhande vruchten, met een bovengeſeyde krans op 't hoofd, om dat het Aerdrijck veelderhande ſoorten van vruchten voortbrenght, gelijck ſulx *Ovidius*, *Statius* en *Boccatius* verhaelen.

De Elementen of Hoofdſtoffen.

DE vier Elementen, door welckers t'ſaemenvoeginge de natuerlijcke voortteelinge gemaeckt worden, zijn ten hooghſten mede deelachtigh, de vier andere hoedanigheden: en ten dien aenſien worden in den Menſche de vier complexien, de vier krachten, de vier voornaeme kenniſſen, de vier edelſte konſten der Werreld, de vier tijden des Iaers, de vier deelen des Werrelds, de vier Winden, vier plaetſlijcke onderſcheydlijckheden, en vier oorſaken van de Menſchlijcke wetenſchap, gevonden. Doch alſoo deſe vier Elementen wel en aengenaem met haere ſienlijcke wercken vertoont konnen werden, ſonder datter Hierogliphiſche of figuerlijcke manieren by komen, ſoo hebben wy dieſelve ſienlijcke dingen, gelijck de Oude dickwijls hebben gedaen, voor het gheſichte vertoont, en derhalven ſullen wy alleen door de ſtoffelijcke bepaelinge, van het Aerdrijck beginnen.

TERRA. *Aerde.*

EEn oude Vrouwe, met een lange bruyne Mantel, die op een ſtock in de locht wort opgehouden, hangende de ſtock in gelijck gewicht aen het beeld, en dat ſoo wel van d'een als d'ander ſyde, hebbende aen yder eynde van den ſtock een ſterre. Achter deſe ſtock nederwaerts kan zy de armen recht uyt ſteecken, ſtaende over eynde, ſlaende de handen aen den ſtock. 't Hoofd ſalſe om hoogh hebben geheven, en in plaets van de vlechten of hayrlocken ſalſe boſſchen en boomen hebben, en op de ſchouderen in plaets van halsbanden, ſullen twee Piramiden ſtaen, waer door de Steden worden vertoont. De borſten ſalſe buyten bloot vertoonen, daer zy waeter uyt druckt, dat zy in de ſlippe van 't kleed vergaedert, en boven op dien ſtock ſiet men troſſen druyven en kooren ayren hangen, hebbende om den hals een band vol Olijf blaeders.

Aldus worden de drie voornaemſte nuttigheden van 't Aerdrijck afgeſchildert, te weten, hoe de Zee de Waeteren van de Fonteynen leyt, de vaſtigheyd van 't Aerdrijck, dat door haer eygen ſwaerwichtigheyt gewogen, en om, ſoo te ſeggen, van de Hemelſche oplichtinge, door de twee ſterren vertoont, wort opgehouden, gelijck dieſelve mede de twee Polen beteyckenen.

De Stock bediet de twee Polen of Aſſen des Hemels. De bewoonde plaetſen en boſſchagien, zijn door 't Boſch en Piramide uytgedruckt.

De verwe van 't kleed gelijckt de Aerde, wiens aengeſicht oud is, overmits zy alle Menſchen aenwijſt, datſe tot haer Grootmoeder ſullen wederkeeren.

Rhea of *Cibele* is oock altijd voor 't Aerdrijck vertoont geweeſt: gelijck by de oude Schrijvers te ſien is.

ACQUA. *Waeter.*

EEn jonge Vrouwe met luchtige blauwe kleederen, alſo datter 't naeckte lichaem door ſchijnt: 't kleed ſal, in alles, de baeren van de Zee gelijcken. 't Schijnt offe met groote arbeyd een Schip ophout, 't welck zy op 't hoofd heeft: ſtaende mette voeten op een ancker, als offe nederwaerts wilde treden, hebbende een halsband van Coraelen, en andere Zee gewaſſen: voor de borſt ſalſe twee groote ſchelpen hebben, die de geſtalte van de borſten vertoonen, ſich leunende

nende op een riet, riem, of klippe, al waer rontomme verſcheyden ſoorten van Viſchen ſwemmen, nae dat de verſtandige Schilder ſal goed duncken.

De Oude maeckten voor 't Waeter, den grijſen *Neptunus*, voortgetrocken zijnde van twee Zeepaerden, met een drietande Vorck in de hand, waer van andere geſchreven hebben.

Voor dieſelve wierden oock *Doris*, *Galathea*, de *Najaden* en andere genomen, nae datſe, of de revieren, of de zee, wilden uytdrucken, 't zy dat zy of die ſtil of kalm was.

ARIA. *De Locht.*

EEn jongh Maeghdeken, ſchoon van opſicht, en in 't wit gekleet, en noch doorſchijnender als 't kleed van 't Waeter: zy vertoont met beyde handen een ronde Wolcke op te houden, die haer kleed omcingelt, en boven deſe Wolcke, ſiet men de gedaente van een Regenboge.

Zy hout de Son op haer hoofd, diewelcke haer dient, door haere ſtraelen, voor een Parruyck, met vleugels aen de ſchouderen, en onder haere naeckte voeten een Zeyl. Men ſoude oock het Cameleon daer by konnen ſchilderen, alſoo dat ſelve door de locht gevoet wert, gelijck men ſeyt en oock gelooft.

De Sonne betoont dat dit element, door haere natuere luchtigh en doorſchijnende is, en gevoelijcker als d'andere, ons oock de weldaden van de Sonne mededeelende.

Het Zeyl bediet, dat haere natuere is boven 't Water te ſweven.

De Oude verſierden voor de Locht *Jupiter* en *Iuno*. *Iupiter* voor het alderſuyverſte deel, en *Iuno* voor het onder een gemengde deel: en door alle de fabulen, diewelcke oneindlijck zijn, hadden de Poëten haere ſpiegelingen, oock in deſen deele, in de locht en in de verſcheyden veranderingen, die door haer geſchieden.

FUOCO. *'t Vier.*

EEn naeckt Ionghsken, levendigh van verwe, met een root kleed over de ſchouderen, welck kleed ſich in verſcheyden deelen vouwt als een viervlamme. Draeght een kael hoofd, met een hayr-locke, overeinde ſtaende. Op 't hoofd heeft hy een rock daer de Maene in geſchildert is. Om te betoonen dat het Vier onder de Elementen de hooghſte plaets heeft. Houd d'eene voet in de locht verheven, om ſijn lichtigheyd te vertoonen, onder ſijne voeten ſietmen de Winden, diewelcke van alle ſyden onder het Vier ſpeelen.

Vulcanus en de Goddinne *Veſta*, waeren van de Ouden gehouden, voor Goden van 't Vier, en oock van de Wyſe daer voor bekent, waer van d'eene bediede de koolen, en d'ander de vlamme. Maer hier van hebben andere breeder geſchreven.

ELEMENTEN.

't Vier.

EEn Vrouwe met een *Phœnix* op 't hoofd, diewelcke ſich verbrand, houdende in de rechter hand den blixem van *Iupiter*, die over al uyt ſchittert, zijnde in 't root gekleet.

De Locht.

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Regenboge hout, hebbende op 't hoofd een Nachtegael met uytgeſpreyde vlercken, en den mond open, weſende gekleet in ſeer helder blauw.

Het Waeter.

EEn Vrouwe, die een groote Viſch op 't hoofd heeft, hebbende in de hand een Schip ſonder Zeyl, maer met Maſt, Roer, en Kabels, zijnde de baeren van de Zee over al op 't kleed geweven.

De Aerde.

EEn Vrouwe met een Caſteel op 't hoofd, en een tooren daer op, houdende in de hand verſcheyden planten. Het kleed ſal taneyt zijn, doch met een groen opperkleed.

DE AERDE.

DE Aerde is het laeghſte, ſwaerſte, en kleynſte van alle andere Elementen, gelegen in 't midden van de Werreld, tuſſchen beyde Polen, van natueren ſwaer en onbeweeghlijck, opgehouden zijnde door

ſijn

ſijn eygen ſwaerte, vaſt gebonden zijnde op 't *centrum*, 't welck het midden deſſelven is. Want alle ſwaere dingen daelen nae 't *centrum*. En vermits het ſwaer is, heeft het een *centrum* of middelpunt in ſich, en ſoo ſtaet het Aerdrijck door haer ſelven, rontom op haer *centrum*.

Om dan een beeldenis van 't Aerdrijck te vertoonen, ſoo ſal 't onmogelijck zijn dat ſelve met haere oneindlijcke eygenſchappen te ontwerpen, wy willen dan wat haer eygen is, en tot ons voornemen dient, voorſtellen.

Een bedaeghde Vrouwe, doch niet ſeer groot, met een duyſter grau kleed als de Aerde is, waer op eenige padden loopen, en boven dat kleed heeftſe een groene Mantel van verſcheyden kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven; met d'eene hand houtſe een kind dat ſuyght, mette ander omarmtſe een dood Man, uyt de andere borſt ſpringht een Fonteyne, diewelcke onder haere voeten loopt, alwaer oock verſcheyden Slangen zijn. Op haer hoofd heeftſe een Stadt, en aen haeren hals, goud en koſtele ſteenen, gelijck mede aen de voeten en handen.

Bedaeghd wortſe gemaeckt, om datſe als een Moeder is van alle voortteelinge, en geſchaepen in't begin der Werreld, en ſal oock ten laeſten einde blyven: Niet ſeer groot iſſe, om datſe de kleynſte onder alle Elementen is. Het duyſter grauwe kleed met de Padden daer op, bediet, dat de Padden van de Aerde leven.

De groene Mantel met kruyden, bloemen, kooren-ayren, witte en blauwe druyven, is 't eygen kleed van de Aerde, want nae dat de tijd van 't Iaer is, ſoo wortſe daer mede bekleet, om overvloedigh ſoodaenige goederen te ſchencken, die den Menſchen noodigh zijn.

Het kind dat zy aen de rechter Mamm' houd, bediet, dat zy onſe Voerſter is, ons het onderhoud verſorgende.

De doode Man, dieſe van d'andere ſyde omarmt, druckt uyt, dat gelijck zy de levende ſpijſt, zy oock alſoo de doode omarmt, houdende dieſelve in haeren ſchoot, ter tijd der algemeene opſtandinge.

De Borſt daer het Waeter uyt ſpringht, beeld af de ſpringhaders, beecken, revieren en vloeden, die uyt haer voortkomen.

Het Waeter als mede de Slangen, die zy onder haere voeten heeft, zijn de onderaerdſche hoolen en waeteren, daer de Slangen in zijn, die in de holligheden werden beſlooten.

De Stad, die zy op 't hoofd draeght, vertoont, dat de Aerde onſe aller onderhoudſter, en onſer aller woonſtede is.

De Eedelgeſteenten aen hals, handen en voeten, zijn de verſcheidentheden van gout, ſilver en andere metallen, als mede van de Eedelſteenen die in haere ingewanden zijn: die tot ons nuttigheyt en vermaeck tot ons werden overgebracht, en zy is gelijck *Plinius* verhaelt een goeddadige Moeder, die altijd behulpſaem is, en die nimmermeer beſchaedight.

De Elementen nae 't gevoelen van *Empedocles*.

Empedocles ſeght, dat de vier Elementen, als Vier, Locht, Waeter en Aerde, de eerſte beginſelen zijn geweeſt, doch met twee voornaeme machten, als vriendſchap en vyandſchap, verſelſchapt, waer van d'eene ſich vereenight en d'ander ſich affcheyt. Van eenige zijnſe genaemt mogelijcke en onmogelijcke t'ſaemenvoegingen, gelijck die by *Laertium* werden verhaelt, te weten van den witten *Jupiter*, hooge *Juno*, de rijcke *Pluto*, en de ſchreyende *Neſtis*, die de revieren mette traenen der Menſchen vervult. Waer over hy te gelijck verſtaet het vier, datter is boven de locht, en noemt dat, natuerlijcker wijſe, *Jupiter*, om datter geen krachtiger hulp-middel wort gevonden als het Vier. De hemelſche *Juno* wort by de locht verſtaen, en hier mede komen veele Poeeten overeen, die *Juno* maecken een Vrouwe en Dochter van *Iupiter*, om datter dieſelve hoedanigheden, of ten minſten weynigh onderſcheyt, tuſſchen d'een en d'ander is, gelijck oock *Homerus* uytdruckt. De vaeder *Dius* wordt oock voor 't Aerdrijck, en oock *Pluto* genaemt, te weeten een Koningh en een rijck Heere van der Aerde, om dat, daer in, de allerrijckſte ſchatten zijn verborgen, en daer uyt gout, ſilver, en alle andere metallen, worden gehaelt. *Neſtis* wort ten laeſten oock voor de Vloeden genomen, te weeten om 't Waeter voort te brengen, en wil daerom niet naelaeten het gedicht van *Ioan Zarat. Caſtelletti*,

Caſtellini, alwaer hy met een verborgen ſin van *Empedocles*, in manieren van een raedſel, als door de dood van een Nachtegael, alle de vier Elementen wilde uytdrucken, terwijl hy ſtont te ſingen op den top van een Lauwer boom, aen wiens voet een beeckjen voorby liep.

Als Philomeel *op* Daphnis *top,*
Vytſchaterd' haere bange krop,
Doen ſloegh haer Pluto *eene wond,*
Die Iuno *niet verdragen kond:*
Waer over zy in ſiervens nood,
In Neſtis *traenen viel ter dood,*
Die Iupiter *nu langhſaem blaeckt,*
En hier haer Grafſtee heeft gemaeckt.

CALAMITA. *Ellende.*

EEn treurige Vrouwe in 't ſwart gekleet, en ſlecht in den dos of harnaſch, vertoonende ſich ſwack, leunende op een riet, houdende in de hand een boſſel gebroken koorenayren, als die door de ſtormwinden zijn te neder geſlagen.

Het ſwarte kleed bediet ſwaermoedigheyt, die een geduerige Medegeſellinne van de Ellende is. 't Riet daer op datſe leunt, vertoont, datſe geen grooter Ellende weet als te ſtaen in gevaer van te verderven, ſulx datmen dickwijls wort vervoert om den dood te wenſchen, tot ſijn verloſſinge. En 't Riet om dat het leedigh en niet dick is, breeckt lichtlijck alſſer eenig ſwaer gewicht op leunt, alſoo komt oock de hope van deſe Werlt lichtlijck te gebreecken, om dat alle ſlagh van winden, oock hoe ſwack die zijn, machtigh zijn om in den grond te ſtorten alle gebouwſels en gronden van onſe hope, en hier door wort oock *Calamita*, Ellende, van de *Calami* van het Riet genomen.

Het bondel koren, als boven geſeyt is, bediet de bederfniſſe en ondergangh van de vruchten 't welck het beginſel is van onſe Ellende.

CALAMITA.

EEn uytgeteerde Vrouwe die melaets is, ſober gekleedt, die ſlechts haere beſchaemde leeden deckt, met eenige hondekens, die de ſweeren van haere beenen aflecken, ſteeckende de hand uyt, als offe Aelmoeſſe begeerde.

CALAMITA, o MISERIA. *Ellende.*

EEn treurige naeckte Vrouwe, ſittende op een deel gebroken riet, midden in een rietachtige plaetſe.

Treurigh wortſe gemaelt, om dat de Ellendigheydt den Menſche treurigh maeckt, en alhoewel de fortuyn haer ſomtijts gunſtigh en goedertieren vertoont, niet te min, ſoo verheugen zy ſich nimmermeer te rechte, gelijck *Seneca* in *Thyeſte* ſeyt:

Dees mangel heeft d'ellende Man,
Schoon of Fortuyn hem lachten an,
Soo walght hy doch van groot verdriet,
Wanneer hy iemand lacchen ſiet.

Zy ſit, om te vertoonen, dat al haer hope ter aerden leyt, en zy ſelven mede, want *Auguſtinus* ſeyt, *de Ellendigheyt is een Overvloet van queſtingen.*

De gebroken rieten, zijn altijd by de Oude voor de Ellendigheyt genomen, waer uyt de Romeynen oock den naem *Calamitas* genomen hebben, heetende *Calami, Cannæ*, dat is de ellende, rieten.

CALAMITA. *Ellende in 't gemeen.* * * *

EEnige beſchrijven de Ellende aldus: *Ellende is al 't geene wat tegen des Menſchen Natuyre ſchijnt te ſtrijden, als aenvechtinge des vleeſches, verſoeckinge des Satans, kranckheyt des lichaems, alle heimlijcke en openbaere rampſpoeden des houlijx, ongehoorſaeme kinderen, ondanckbaere vrienden, ſchaede en verlies aen goederen, berovinge van vryheyt, ſchendinge aen eere, oproer en tegenſtellingen van yder een, honger, diere tijd, peſte, oorlogh, gevangenis, dood. Hier onder wort oock verſtaen, alle kruys en lijden, het zy geeſtlijck of lichaemlijck, 't zy dat het treffe vrienden en bekenden, of ons en de onſe alleen, of de gemeene ſtaet als Religie, Overigheyt, Regeeringe en Politie, heimlijcke en bekende ſwaerigheden, en alles wat wy moeten lijden, 't zy ſchuldig of onſchuldig.*

SCANDOLO. *Ergerniſſe.*

EEn oud Man, metten mond open, en de hoofdhayren konſtlijck gekrult, met een witte baerd, ſchoone kleederen die ſeer koſtelijck geborduyrt zijn, houdende in de rechter hand een troefſpel opentlijck ten toon, mette ſlincker een Luyte, en voor ſijn voeten leyt een Fluyte met een opgeſlaegen Muſijckboeck.

De Ergerniſſe wort oud geſchildert, om dat de Ergerniſſen, die by de Oude begaen worden, van meerder opmerckinge zijn, als die van jonge luyden gedaen worden, gelijck *Petrarcha* ſeyt: *'t Is niet ſoo ſchandigh, wanneer een jonge ſondight, als een oude.*

Dat hy den mond open hout, bediet, dat men niet alleen met wercken, maer oock met woorden, die buyten de paelen der eerbaerheyt geſproken zijn, groote Ergerniſſe geeft, want zy doen daer door andere tot quade wercken vervallen, tot ſchaede en ondergangh der ſelven, gelijck *D. Thomas* mede verhaelt.

De gekrulde hoofdhayren, de witte baerd konſtlijck geſtreelt, 't ſchoone kleed en de bovengenoemde inſtrumenten, vertoonen, dat het een groote Ergerniſſe in een oud Man is, ſwaere ſaecken te laeten verlooren gaen, en ſich totte dertelheyt, gaſtmaelen, ſpeelen, troeven en andere dertelheden te begeven. Waer over *Cornel. Gallus* ſeyt:

't Is ſchandigh dat een oud Man praelt,
En door 't ſnoo leven ſchand behaelt,
Door ſpotten, braſſen, vuyl geſanck,
Dees vreughd ellendigh valt en kranck.

Seneca ſeyt oock in ſijn *Hippolitus*:

De Ionghlingh ſtaet de vreughd beſt an,
Maer ſtaetigheyt paſt d'oude Man.

Dat hy 't troefſpel hout, dat het een yder ſien kan, is een klaer teycken van Ergerniſſe, en beſonder in d'Oude, om dat hy alleene het ſpel niet verlaet, maer geeft daer boven den Iongelingen ſtoffe, om ſijn quade voordaed nae te volgen.

SEVERITA. *Ernſthaftigheyd.*

EEn oude Vrouwe, ſeer Koninghlijck gekleet, en met een Lauwerkrans gekroont, houdende in haer ſlincker hand een vierkant of *cubus*, waer op een bloote Poignaert ſtaet, en de rechter arm uytſteeckende; zy hout een Scepter in de rechter hand, als of zy iets gebood, by haere voeten ſtaet een Tyger die ſich ſeer wreed vertoont.

Oud word zy geſchildert, om dat den Ouden eygen is, ſich Ernſthaftigh of ſtraf te vertoonen, hebbende dit de Ernſthaftigheyt voor een wit, dat ſe door geenderhande ſake wort beweeght, noch dat ſe haer eyndlijck laet buygen door eenige ſlechte of ydele dingen, in wat gelegentheyt het ſoude mogen weſen.

Met een Koninghlijck kleed wort zy gemaelt, om dat aen Koninghlijcke perſonagien en die van groot bewint zijn, de Ernſthaftigheyt wel paſt. *Patritius* ſeyt, *Een Koningh betaemt de Ernſthaftigheyt, 't paſt ock ſijne heerlijckheyt wel, en vermeerdert ſijne waerdigheyd.*

Met een Lauwerkrans is zy gemaelt, om te vertoonen dat de dapperheyt en hoogheyt de Ernſthaftigheyt wel paſt, overmits de Keyſeren, als treflijcke dappere en ernſtige Mannen met den Lauwerkroon zijn gekroont geweeſt.

Zy hout den *Cubus* in de ſlincker hand, om dat de *Cubus* vaſtigheyt bediet, want op wat ſyde die komt te ſtaen, ſoo ſtaet ſe vaſt en van alle ſyden in 't gewicht. 't Welck de lichaemen in d'andere beeldeniſſen niet hebben. Alſoo is oock de Ernſthaftigheyt beſtandigh, vaſt en altijd van een ſterck gemoed, volherdende in haer voornemen, niet weyſende nae d'een of d'ander ſyde.

De bloote Poignaert in 't midden van den *Cubus*, bediet, dat de Ernſthaftigheyt een Deughd is, die onbuyghlijck is in de benautheyt der ſtraffe, wanneer 't de rechte reeden vereyſcht, ſeyt *D. Thomas*.

Zy hout met de rechter hand den Scepter, op de maniere als offe iet gebood, zijnde de Ernſthaftige, altijd als Ernſte en waerachtige; 't welck het eygen teycken is van Rechters en Koningen, die den Scepter voeren, en gebieden. Wiens woorden altijd moeten waerachtigh, beſtandigh en onveranderlijck weſen, gelijck *Franc. Patritius* ſchrijft.

De Tyger wort aen haer ſyde geſtelt, want gelijck dit Dier uyter natuere wreed is, ſoo laet ſich oock dit Dier van geen perſoon handelen: Alſoo buyght ſich oock de Ernſthaftigheyt niet, noch door gebeden, noch door eenige ſaecke, hoedaenigh die zijn, hebbende dit voor haer ooghmerck niet een ſtip te wijcken van haere natuerlijcke genegentheydt. Waer over *Virgilius* ſinght *Mens inmota manet* &c.

Vergeefſche traenen ſtortmen uyt,
Waer 't hert ruſt op een vaſt beſluyt.
Anders.
De traenen zijn vergeefs gedaen,
't Gemoed blijft als een Roſſe ſtaen.

AMBI-

AMBITIONE. *Eersucht, Staetsucht.*

EEn jonge Maeght, in't groen gekleet, met korte kleeders, bloote voeten, hebbende vleugels aen de schouderen, toonende datse geheel in't wilde een hoop kroonen op 't hoofd werpt, hebbende de oogen verblind.

Ambitie of Eersucht, is naer *D. Thomas* seggen, een ongematighde sucht of begeerte om tot hooge Staeten en Eer-ampten te geraecken, het zy dan door een geoorloft of bedrieghlijck middel: waer uyt dan komt, dat dese staetsuchtigh geseyt wort, diewelcke meer als betaemlijck en nut is, nae Eerampten jaeght.

Iongh wort 'zy geschildert, om dat de Iongelingen die geene zijn, die sich veel laeten duncken, en nae veele dingen hoopen. Wesende haer dit gebreck eygen, om dat zy, gelijck *Seneca* in sijne *Troade* seyt, de driften van haer gemoed niet konnen bestieren, betoonende oock dat zy begeerigh zijn en stoutlijck verlangen nae 't geene haer niet betaemt: dat is, om boven andere te vliegen, en allemans meester te wesen.

Het beknopte kleed en de bloote voeten, bedieden de moeylijckheden, ongemacken, schaede, schande en schaemte, die de staetsuchtige onderhout, om tot soodanige eere te geraecken, die hy stoutelijck bemindt, waer over hy oock alles met lijdsaemheyt, en met gedult wil verdragen, gelijck *Claudianus* in 't lof van *Stilicon* wel vertoont.

Zy wort vertoont datse de bovengeseyde dingen op 't hoofd werpt, en daer mede wordt verstaen, dat de Eersuchtige alles reuckloosslijck aenvat, gelijck *S. Paul.* Hebr. 5 seyt: *Niemand neme Eere aen, dan die daer toe van God geroepen is, als Aaron*, niet wetende of hy die waerdigh is. En daerom zijn haer de oogen verblint, om dat zy dit gebreck heeft, van niet te konnen onderscheyden. Waer van *Seneca* in sijnen CV brief seyt: *Sco groot is de rasernye der Staetsucht, dat zy niemand siet wie haer volght, wanneer zy een ander voor haer uyt siet.* Het onderscheyt der kroonen geeft te kennen, dat zy niet te vreden is, gelijck *Seneca* seyt, *met laerlijxse Eere, maer soo 't koste zijn, zy soude oock met eenen naeme, alle hoogheyd innemen, en door de geheele Werlt haere eertijtels en wapenen te pronck stellen.*

AMBITIONE. *Eersucht.*

EEn jonge Vrouwe in 't groen gekleet, met klimops blaeders rontom, staende vaerdigh als of zy een steyle klippe wilde beklimmen, op wiens spitse verscheyden Scepters en kroonen leggen, by haer heeftse een Leeuwe die 't hoofd om hoogh steeckt.

Ambitie of Eersucht, gelijck *Alexander Aphrodisius* seyt, is een begeerte nae hoogheyd, of gelijck *D. Thomas* seyt, een ongematigde janckinge nae Eere. En daerom wortse als een Vrouwe in't groen gekleet. Want het herte van een eergierigh Mensch, wort niet anders als met hope van groote staet en eere gevoet, en derhalven wort zy gemaelt, datse op een hooge rotse steygert.

De boorden van de klimop geven te kennen, gelijck dat kruyd altijd om hooge stijght, en dickwijls de mueren breeckt, die haer ophouden, alsoo doet insgelijx de Eersuchtige, die noch sijn Vaederland, Ouders, Religie, noch die hem hulpe bewijsen, ontsiet, dat hy sich niet gestadigh met een gierige begeerte soude quellen, om boven andere geacht en ge-eert te wesen.

De Leeuw met het opſteeckende hoofd, bediet, dat de Eerſucht nimmermeer is ſonder hovaerdye. En wort de Leeuw, ſoo *Landinus* ſeyt, voor de Eerſucht genomen. Want hy doet geen geweld, tegens die voor hem wijckt, en gelijck *Plautus* ſeyt, ſoo doen oock de Eerſuchtige, want zy hovaerdigh zijnde, ſoo verachtenſe haer minder, en haer meerder, benijdenſe. *Boëtius* ſeyt, *de gramſchap des ongematighden brult ſoodanigh, datſe oock meenen een Leeuwen hert te hebben.*

AMBITIONE. *Eerſucht.*
van *Marco Anton. Cataldi.*

O Van gekijf en haet en tweedracht waere rockſter,
Diefegge van de Eer, der deugden roof en ſchockſter,
Die van de hooghmoed ſwelt, van pompery en pracht,
Waer door ghy overwint het Menſchelijck geſlacht.
Ghy zijt van 's anders Eer, een wreede Vyandinne,
Fonteyne van al't quaed en van geveynſde Minne,
Die 't eedel hert vergift en ſmet dat reyn gemoed,
Veel meer als Tiſiphon' *of als* Megera *doet:*
Ghy waent te zijn een God, als Hanno *ſeer verheven,*
Of als Empedocles *in 's Ætnas vier gedreven:*
O ſtaetſuchtis Dienares, des Doods en haer gewoel,
Keer wederom nae Styx *en nae* Avernus *poel:*
Want Pluto *ſonder u verſlauwt, en geen gequel*
Den zielen overkomt, en ſonder u geen hel.

AMBITIONE. *Eerſucht, Staetſuckt.*
Anders.

ICk bid' u dees Goddin verſtoot,
Die Staetſucht ſtooft in haeren ſchoot,
En neemt der Grooten Hoven in,
Met ſchildwacht: en ſoeckt groot gewin,
Door koopmanſchap van ampt en ſtaet:
Ick bid' u deſe Fvex verlaet.

ESPERIENZA. *Eervaerentheyt, Ondervindinge.*

EEn oude Vrouwe in't goud gekleet, houdende in de rechter hand een ſtock, alwaer met ſchoone krullen een letterrol omgeſlingert is, waer op ſtaet *Rerum magiſtra*, dat is, *Leermeeſterſche der dingen*, en in de ſlincker hand een Wiskonſtigh quadrant, aen de rechter ſyde, op der aerde, ſal een vat met Vier ſtaen, dat ſeer fel brand, en aen de ſlincker ſyde een toetsſteen, met het bewijs datter goud en ſilver opgeſtreken is.

Oud wortſe gemaelt, overmits men niet alleen, door den tijd, in kenniſſe komt, maer men krijght oock de Eervaerentheyt in alle dingen, gelijck *Ovidius* in ſijn herſcheppinge ſeyt: *'t gebruyck komt door veele Iaeren. Manilius* verhaelt, *dat ons door't lang gebruyck, d'ondervindinge den wegh heeft geweſen. Ariſtoteles* in ſijne Zeedekonſt, *de langheyt des tijds maeckt de ondervindinge.*

In 't goud wortſe gekleet, om dat, gelijck het goud in meerder achtinge en waerde is boven alle andere Metallen, alſoo is oock de Eervaerentheyt boven alle andere werenſchappen, daerom houtſe in de rechter hand een rijsken, als boven, om te bewijſen, dat de Eervaerentheyt een Heerſcherinne en Meeſterſche is van alle dingen. *Ariſtoteles* ſeght, *de Ondervindinge is een kenniſſe van alle dingen in 't beſonder, maer de konſt is van de algemeene.*

Het Geometriſch quadrant hout zy, om datmen daer door een vaſte proeve neemt, en de Ondervindinge doet van de hooghde, diepte, breete en langhte te meeten, door de deylingen van de graeden, en vermeerderinge van de getallen, die op dit inſtrument worden gevonden.

Het vier worter ter ſyden geſtelt, om datmen daer door verſcheyden proefſtucken en ontallijcke ondervindingen toeſtelt, gelijck *Iſidorus* verhaelt. En *Bocatius* ſeyt in't XII boeck van de af komſt der Goden, datmen ſonder het vier geene ſlag van metallen noch gieten noch wercken kan: jae daer is naulijx eenig dingh, dat niet door't vier wort bearbeyt en gemaeckt, als glas, goud, ſilver, loot, koper, yſer, metael, &c. jae oock de Medicinen. Door't vier wort het yſer voortgebracht en getemt, door't vier wort het goud volkomen geſuyvert, door't vier verbranden de ſteenen en de mueren voegen ſich dicht in een, het vier koockt de ſwarte ſteenen en maeckt dieſelve wit, en't vier verteert het witte hout tot ſtof, en maeckt daer van ſwarte koolen, van hart hout ſachte ſtoffe, van verrotte dingen maeckt het welrieckende, het ontdoet vaſte dingen, en de loſſe maeckt het vaſt, harde dingen maeckt het weeck, en het weecke maeckt het hart. Wy konden hier boven noch veele dingen verhaelen, maer om niet verdrietigh te zijn, ſullen wy 't ſelve naelaeten, en ſullen in't korte een weynigh van den toetsſteen verklaeren, diewelcke anders niet wil ſeggen, dan dat de proeve en de eervaerentheyt het rechte aſſay ofte toutſe zijn van alle metallen.

ETA

ETA dell' ORO. *De gulden Eeuwe,* onder *Saturnus.*

EEn schoon Meysken, sittende onder de schaduwe van een Beucken of Olijfboom, alwaer in 't midden een byeswarm is, die haer gebouwsel of cellekens gemaeckt hebbende, daer uyt menigte van honig komt druypen, hebbende de blonde hoofdhayren als goud, nederwaerts, sonder eenige konst, over de schouderen gespreyt, doch dat men uyter natuere haere schoonheyt sien kan.

Met goud salfe alleen gekleed zijn sonder ander vercierssel, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, vol bloemen, vruchten, castanien, moerbesien, eekelen &c.

Iongh en in 't goud gekleet isse vertoont, om de suyverheydt van die Tijden uyt te drucken. En het slechte goude kleed, en de hoofdhayren sonder konst gespreyt, bedieden, dat in de gulden Eeuw, de Waerheyd een yder bekent en openbaer was, gelijk sulx *Ovidius* segt in 't 1 boeck van sijne herschepinge, die wy wat wijder hebben uitgebreyt:

De Eeuw, de gulde Eeuw, *was sonder Opperhoofd,*
Daer sonder Wetten trouw' en liefde wierd geloofd.
Daer was noch schroom, noch straf, noch boeyen, ploy noch banden,
Maer yder was gerust, noch vreesde 's Rechters handen.
Men velde geenen boom om een uytheemsche kust,
Te soecken, maer haer land was al haer vreugd en lust.
Men delfde graft noch wal om schansen noch om steeden,
Men hoordе geen trompet, noch liet geen wapens smeeden,
Maer sonder 's krijgers hulp genoot elck sijne vreugd,
En door dees soete weeld, leefd yder in geneugd.
Het land behoefde ploeg, noch schop noch vork te snijden,
Maer bracht uyt hare schoot, de vruchten t'allen tijden.
Elck bloeyden in sijn tier, de eykels en het graen,
En wat sijn hert gelust, dat vont hy voor sich staen.
't Was een gestaede Lent: En Phœbus *ging sich baden,*
En queeckte veld en bloem met allerley cieraeden.
Het windjen speelder soet: daer droop een honig vloet,
En 't salig volck was vroom en Godlijck van gemoed.

Zy sit onder de schaduwe van een Beuckenboom, overmits men in die geluckige tijden op geen kostele wooningen paste, sich genoegende om onder den lommer der Boomen te sitten. De Overvloets Hooren vol van de bovengeseyde vruchten, wil seggen datter alles overvloedigh en vol op was, gelijck door vruchten en honighbyen wort te kennen gegeven.

ETA del ARGENTO. *De Silvere Eeuwe,* onder *Iupiter.*

EEn jongh Maeghdeken, doch niet soo schoon als 't voorgaende, staende by een stroyen hutte, in 't silver gekleet, dat met allerleye kostlijckheyt sal verciert wesen, oock sal 't hoofd met een konstigh geswier van peerlen en gesteenten opgepronckt sijn, met te rechter hand salfe op een Ploegh leanen, en met den slincker salfe een bondel kooren-ayren houden, hebbende silvere brooskens aen de voeten.

Dat dit Maeghdeken soo schoon niet is, als dat van de gulden Eeuwe, en gekleet op de wyse als geseyt is met het vercierssel op 't hoofd, vertoont het verschil datter is tusschen de gulden en de silvere Eeuwe, waer van *Ovidius* aldus in 't eerste boeck *Metamorphosis* gedenckt:

Nae dat de gulde Eeuw door afgonst was verstreecken,
Begost de silvre Eeuw, *nu voor den dagh te breecken.*
Waer door de groote rust ten deele was geschent,
Dies yder sich om winst en totte konsten went.
Men stelder wetten in, en 't voorschrift om te leven,
Gelijck hun Iupiter *nae sijne lust wou geven.*
De tijd die eeuwigh scheen, die wierde thans gedeelt,
En 't lieflijck Sonne-Iaer in vieren afgebeelt.
Doen vielder sneeu en vorst, en bracht veel rampen meede
Van sieckte koorts en jicht, soo datmen sich most kleeden,
En bouwen huys en hoff, met sorge voor 't gesin,
De Ossen in den ploegh, en saeyen om gewin.

De Ploegh en de kooren-ayren, als mede de stroyen hut, bedieden de Landbouwinge en heeginge, diewelcke in de tijd van de silvere Eeuwe begost is, en de timmeringe van huysen, die men als doen aenvingh, gelijck uyt *Ovidius* te vernemen is, in sijn eerste boeck van de herscheppinge.

De Kopere Eeuwe.

EEn Vrouwe met een wreed gesicht, gewapent en met een beknopt kleed, geheel geborduyrt en op verscheyden manieren. Hebbende een Helm op 't hoofd, alwaer een Leeuws kop boven op staen sal, hebbende in de hand een Spiesse, staende in een wreede stant, gelijck men by *Ovidium* in 't eerste boeck van sijne *Metamorphosis* kan nae lesen;

Nu quam de derde Eeuw *van* koper, *als verſtoort,*
En van een wreeder aert en bracht de wapens voort,
Doch niet ſoo vol verraet als wel de yſre deede.
Maer d'ondeughd kroop bedeckt in plaets van ruſt en vreede,
Oock liſt en ſchelmery, gewelt en eygen baet,
En 't land dat wierde nu by kavels afgepaet.
Schoon 't ſeylen ongewoon, en ſtreecken op de winden,
Soo ru ſtmen ſcheepen toe om Rijcken op te vinden.
Maer noch in beeter ſtand, als in de vierde Eeuw,
Daer 't al in vlammen blaeckt, vol moorden en geſchreeuw.

ETA DEL FERRO. *De yſere Eeuwe.*

EEn Vrouwe ſchricklijck van opſicht en gewapent, 't kleed ſal van yſerachtige verwe weſen, hebbende een Helm op 't hoofd met een Wolfs kop daer op, en een bloot ſwaerd in de rechter hand, vaerdigh om te vechten. Mette ſlincker een ſchild, alwaer in 't midden het Bedrogh ſal geſchildert zijn, te weten onder de gedaente van een oprecht Man, en het ovrige van 't lichaem ſal vol Slangen, met verſcheyden vlacken en verwen weſen, of in plaets van dit monſter, kanmen een *Syrene* of Meerminne vertoonen. Ter ſyden van dit beeld ſullen veelerhande Wapenen, Vaendels, Trommels en ander Krijghsruſtingen leggen.

Het Monſterdier en de *Syrene*, zijn alle beyde een beeld van bedrogh, gelijckmen op verſcheyden plaetſen kan ſien, daer wy van deſe geſproken hebben, en om naerder de werckinge en aert van deſe Eeuweuyt te drucken, kan men leſen 't geene *Ovidius* ſeght in't eerſte boeck van de *Metamorphoſis* of Herſcheppinge:

Hier was nu Recht en Trouw ten Hemel opgevlogen,
De Liefde was verjaeght en quam in plaets de logen,
Bedrogh en alle quaed. Men delfd' het ingewant
Des Aerdrijx, en beſpiet of men geen ſchatten vant.
Het goud quam voor den dagh, veel ſnooder als het yſer,
Daer ſtreefd' elck nae om 't ſeerſt, 't ſchoon by ſcheen ſot of wyſer,
De geldſucht drongh in't hert en gierigheyt daer by,
Daer ſweefd' in volle ſwang de ſucht tot heerſchappy,
Met deegens in de vuyſt, en met bebloede handen,
Soo kamptmen om den roof, met ſchenden, moorden, branden.
Soo dat noch Man noch Gaſt, was ſeker voor't geſin,
De Man ſijn Vrou belaeght, de Swaeger ſijn Vrindin.
De Soone ſtont eylaes! ſijn Vader nae het leven.
De Aerde klam van bloed, heeft groote rouw bedreven.
De Godsvrucht lagh vertreen, ſoo dat Aſtræa *vliet,*
Ten Hemel, en 't geſpuys des Werelts hier verliet.

De vier Eeuwen, alſoo dieſelve in Goud, Silver, Koper, en Yſer te Paris in een Comedie voor Henric de 11, Koning van Vranckrijck, zijn vertoont.

De Gulden Eeuwe.

EEn ſeer ſchoon Maeghdeken, in 't goud gekleet, en met goude brooskens, houdende in de eene hand honighraeten, en in d'ander een eycken tack met eyckelen.

De Silvere Eeuwe.

EEn Vrouwe in 't ſilver gekleet, met ſeer cierlijcke behanghſels van Peerlen en andere Edelſteenen, oock ſilvere ſluyers, gelijck dieſelve oock met groote ſchoonheyd en heerlijckheydt 't hoofd opgepronckt heeft, met twee brooden in de eene hand.

De Koopere Eeuwe.

EEn gewapende Vrouwe met een Helm op 't hoofd, voerende op den kam een Leeuws hoofd, met een kort kleed, en ſullen de wapenen ſoo wel als 't kleed van koperverwe zijn, zy ſal in de hand een Spieſſe houden, ſtaende in een hovaerdige en trotſe ſtand of poſture.

De Yſere Eeuwe.

EEn gewapende Vrouwe, en gekleet in Yſer verwe, hebbende op 't hoofd een Stormhoed met een Wolfs kop, met den mond open, houdende in de rechter hand een Spieſſe, met een Seyſſen daer boven aen, met d'ander een Egge, hebbende de voeten van een Grijpvogel, of Gier.

ETERNITA. *Eeuwigheyt.*

EEn jonge Vrouwe in't groen gekleet, om te betoonen, dat zy door den tijd noch niet is t'ondergebracht, noch door haere kracht verteert. Zy ſal op een Zeerel ſitten, met een Spies in de ſlincker hand, die zy op der aerde ſet, mette rechter ſal zy een Engel of Geeſt houden. Op 't hoofd ſalſe een

gulde

gulde *Basiliscus* hebben, om dat dit Dier by de Oude, voor een teycken van de Eeuwigheyt was genomen; oock om dat dit Dier niet koſt werden gedood, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, vermits het door ſijn geblas alleen, de Menſchen en Dieren om hals brenght, en de kruyden, planten en bloemen verdrooght. De *Basiliscus* wort van gout gemaeckt, om dat het gout, boven alle andere Metallen, de bederfniſſe minſt is onderworpen.

ETERNITA.

EEn Vrouwe die twee gekroonde hoofden draeght, in yder hand eene, met dit opſchrift: *Æternitas* AUGUSTI & Sc.

ETERNITA. *Eeuwigheyt of geduyrigheyt.*

EEn Vrouwe die boven op een Hemelſche *Sphæra* ſit, houdende in de rechter hand een Sonne met haere ſtraelen, en in de ſlincker een Maene, om te betoonen, gelijck *Pierius* verhaelt, dat de Son en Maene geduerige voortteelders zijn van alle dingen: En door haere kracht ſoo baerenſe, onderhoudenſe, en voedenſe alle deſe benedenſte lichaemen. 't Welck ſeer wel van de Oude Egyptenaers, om de Eeuwigheyt te vertoonen, is aengemerckt, vaſtlijck gelovende, dat deſe twee lichten des Werrelts, oneyndlijcke Eeuwen ſouden geduyren, en datſe Onderhoudſters en Voedſters ſouden weſen, van alle geſchapene en aerdſche dingen.

Zy ſit op een Hemelſche *Sphæra*, als op een ſaecke die geduyrigh en eeuwigh is. In de Medaglie van *Domitianus* en *Trajanus*, vindy oock de Eeuwigheydt, die een Son in de rechter, en een Maene in de ſlincker hand heeft, met een langh en opgegort kleed.

ETERNITA.

EEn Vrouwe als een deftige Matrone, die in de rechter hand een Slange heeft in 't ronde gekrult, hebbende den ſteert in den mond, en een ſluyer op 't hoofd, die beyde de ſchouders bedeckt.

Zy deckt haere ſchouders, om dat de verloopen tijd in de Eeuwigheyt niet wordt geſien.

De Slange in 't ronde, bediet, dat de Eeuwigheyt ſich ſelve onderhout, en van geen uytwendigh dingh wort gevoet. En by de Oude bediede de Slange, de Werreld en het Iaer, die ſich geduyrighlijck, in haer ſelven, als eenige Philoſophen ſeggen, keerde en draeyde. Dit ſelve is in weynige Iaeren vernieuwt ter gedachteniſſe van *Gregorius* XIII, en van 't Iaer dat van hem is verbetert: het welcke een getuygheniſſe ſal weſen dat de Eeuwigheyt van de naeme, ſoo een groot Prince waerdigh is: Alles nae de meeninge van de Pithagoriſten, die daer ſeyden, dat het beeld van de Eeuwigheyd de Tijd was, en voor den tijd naemenſe *Plato* en *Mercurius Triſmegiſtus*. En nae de beſchrijvinge van *Claudianus*, in 't lof van *Stilico*, ſeyt hy, de bemorſte Moeder der Iaeren, ſit in 't hol der onmeetelijcker Eeuwe, die de tijden in haeren wijden boeſem ſtort en wederom wegh neemt. Dit hol heeft een Slange omſlingert, die door een ſtille kracht alles verteert. En hy groeyt ſtaedigh aen met ſchubben, hebbende den ſteert ingetrocken. Hy ſlockt alles ten monde in, en brenght de beginſelen weder tot den val.

SECULO. *Een Eeuwe*, van hondert Iaeren.

EEn oud Man met een Phœnix in de hand, al brandende, ſtaende in de negenſte *Sphæra* of Hemels circkel.

Oud wort hy gemaelt, om dat *Seculum* of de Eeuwe de langhſte Ouderdom is van 's Menſchen leven, of van hondert Iaeren, als mede d'ouderdom van den Phœnix, als mede de beweginge van een graed van de negenſte *Sphæra* of circkel.

ETERNITA, nae de Medaglie van *Fauſtin.*

EEn ſtaende Vrouwe, die als een deftige Matrone gekleet is, houdende de Werlt in haere rechter hand, hebbende op 't hoofd een Sluyer, die haer de ſchouderen bedeckt.

Dat zy ſtaet ſonder eenigh bewijs van beweginge, doet ons begrijpen datter in de Eeuwigheyt geen beweginge noch verandering in den tijd is, noch van de begrijplijcke noch onbegrijplijcke dingen. Dies *Petrarcha* ſeght:

Wat

Wat wonderwerck ſie ick hier een,
Als ick ſie op mijn voeten ſtaen,
Hem die daer nimmer ſtille bliſt,
Maer alles tot verandringh drijft?

De Reeden waerom wy deſe beeldniſſe niet ſittende maecken, is om dat het ſitten een kenteycken is van grooter vaſtigheyt, en dat het ſitten een geduyrige ruſte plagh te bedieden, 't welck een tegenſtellinge is van de beweginge, en ſonder diewelcke men die niet kan verſtaen. En is de ruſte van de Eeuwigheyt niet begrepen onder deſe ſlagh, en moet oock niet op deſe wyſe uitgedruckt worden, alhoewel het ſelve van allen niet is waergenomen, gelijck hier onder ſal worden verklaert.

Een Vrouwe is zy gemaeckt, om de gelijckheyt van de naeme *Matrona*, zijnde van een beſtandigh Ouder.

Zy hout de Werrelt in de hand, om dat de Werreld den tijd voortbrengt met haere beweginge, 't welck bediet, dat de Eeuwigheyd is buyten de Werreld.

De Sluyer die beyde ſchouderen bedeckt, vertoont, dat die Tijd die niet tegenwoordigh is in de Eeuwigheyt, ſich verberght, hoewel die blijcklijck aldaer is.

ETERNITA, nae de Medaglie van *Titus*.

EEn gewapende Vrouwe, die in de rechter hand een Spieſſe, en in de ſlincker een Overvloets hooren hout, hebbende onder haere voeten een kloot.

Door deſe beeldeniſſe van de Eeuwigheyt, ſal de rechte Eeuwigheyt, die boven verklaert is, niet verſtaen worden, maer alleen een ſeeckere lange geduyrigheyt, die door de goede Regieringe heerkomt, diewelcke voornaemlijck beſtaet, in 't verſorgen van dingen, die tot het leven noodigh zijn. Want de Burgers de Overvloet der Weldadigheyt van den Prince kennende, hebben geſtadigh haer gemoed daer heene gewent, om hem 't ſelve te vergelden door de verbinteniſſe van Eendracht en getrouwigheyt.

En daerom ſchilderden de Oude deſe Geduyrigheyt af door een Overvloets hooren vol vruchten: want de Langhduyrigheyt van de Regeeringe ſpruyt oock door het onderhout der Wapenen en Oorlogen, tegens de Vyanden en andere Barbariſche Volcken. En dit geſchiet om twee oorſaecken: d'eerſte is, dat zy de ſtrijdbaere en bedreven Volcken ſouden ſtaende houden, om de ſtoutigheyt en 't gewelt van andere uytheemſche Volcken, die haer wilden overvallen, tegen te ſtaen. De tweede is, dat zy de Vreede en Eendracht tuſſchen den Burgeren verſekere, want ſoo veel te meer vereenight ſich het geheel met het deel, als het harder en heftiger van ſijne tegenpartye wort beſtreden. En dit ſelve is altijt geſien, en ſietmen als noch dagelijx in veele Steden en Koningrijcken, daer de Burgers ſoo veel te meer onder malkander oneenigh zijn, als zy te min van de Vyanden worden beoorloght en geplaeght, en alſoo verdubbelen ſich dan de Burgerlijcke twiſten, door de ruſt, tot lach en ſpot van haere Vyanden. Daerom is dan de Eeuwigheydt met een ſpieſſe en krijghsruſtinge afgemaelt.

ETERNITA. *Eeuwigheyt*, van *Franciſco Barbarini*, in 't verhael van de Liefde.

Franciſcus Barbarinus Florentijn, heeft in ſijn boeck, dat hy van de Liefde heeft geſchreven, en in ſchrifte by den Cardinael *Maffeo*

Maffeo Barberino, wort bewaert., de Eeuwigheyt met een ſeer aerdige vindinge afgebeelt: en 't ſelve met een ſeer groote ſmaeck geſien hebbende, heeft my goed gedacht dieſelve alhier te vertoonen, en dat nae 't oorſpronghlijcke ſchrift, dat ick uyt des Heeren *Barberini* boeck, die God lange in den Pauſſlijcken ſtoel laet leven, hebbe uytgetrocken.

Hy maelde een Vrouwe af met een ſeer eerwaerdige gedaente, en lange guldene hoofdhairen, die over de ſchouderen nederdaelden, ſoo wel aen de rechter als ſlincker ſyde: haere beyde ſyden waeren uytgeſtreckt, als of die ſich verlengende, twee halve circkels maeckten, buygende ſich d'eene van de rechter, en d'ander van de ſlincker ſyde, boven het hoofd, alwaer zy ſich te ſaemen vereenighden. Zy ſal in yder hand een goude kloot om hoogh houden, weſende geheel in Hemels azuyr blaeu, vol ſterren, afgebeelt. Elck van deſe dingen, drucken de Eeuwigheyt ſeer wel uyt, om dat een ronde noch begin noch eynde heeft. 't Goud is onbederflijck, en onder alle metallen het aldervolmaecktſte, en de Hemel wort door het azuyr blaeu uytgedruckt, om datter niet is, dat de bederflijckheyt minder onderworpen is, als de Hemel.

ETERNITA. *Eeuwigheyt.*

EEn Vrouwe met drie hoofden, die in de ſlincker hand een circkel, en mette rechter de voorſte vinger om hoogh hout.

Dewijl de Eeuwigheyt geen begrijplijcke of taſtlijcke ſake is, ſoo kanſe van 't Menſchlijck vernuft, dat aen de ſinnen hanght, niet bekent worden, ten zy door ontkenninge, ſeggende dat het een plaets is ſonder veranderinge, een beweginge ſonder beweginge, veranderinge en tijd, ſonder datter voor of nae tijd, begin of eynde is of weſen ſal, gelijck ſulx *Petrarcha* op 't laeſt van ſijn Triumph de omſtandigheden van de Eeuwigheyt verhaelt, *datſe geen plaetſe heeft, geweeſt is, noch is, noch hebben ſal, maer zy is tegenwoordigh en nu, en dat daer in de waere Eeuwigheyd is begrepen.* Daerom ſijn de drie hoofden, de drie deelen des tijds, te weten, de tegenwoordige, de toekomende en verledene tijd, diewelcke alle in eene Eeuwigheyt zijn verbonden.

De voorſte opgeheven vinger, betreyckent de beſtandige vaſtigheyt, die in de Eeuwigheyd is, zijnde verre van alle veranderingen afgeſcheyden: want door 't opſteecken des vingers geeft men te kennen, een ſtantvaſtigh gemoed, dat van 't geene, hy alreede heeft voorgeſtelt, niet ſal veranderen noch afwijcken.

De Circkel is een teycken van de Eeuwigheyd, om datſe noch begin noch eynde heeft, en om datſe het allervolmaecktſte is van alle dingen.

FAMA. *Soeckt Geruchte.*

CAPRICCIO. *Fantaſyen, vreemde Invallen.*

EEn Iongelingh met verſcheyden verwen bekleet, met een Bonet op 't hoofd, van dieſelve verwe als 't kleed is, waer op verſcheyden Veederboſſen ſtaen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en in de ſlincker een Spoore.

Capriccioſen of Fantaſtike worden die geene genaemt, die door de Ideen of gemeene voorbeeldingen van andere Menſchen, verſcheyden eygen vindingen en wercken bedencken en aennemen: Maer door de wiſpeltuyrigheyt van 't een op 't ander, van dieſelve ſlagh, ſoo worden, door

maniere van gelijckheyt, de Ideen, Capriccien, Fantasyen of Invallen van 't ontwerp genaemt, die sich soo wel in de Musijck, Schilderkonst als in andere konsten openbaeren, verre afgescheyden van de gemeene maniere: De onbestandigheyt wort door de Ionckheyt afgebeelt, en de veranderlijckheydt, door de verscheydentheydt van de verwen.

Het Bonnet met verscheyden veeren, vertoont, dat dese verscheydentheyt van ongemeene handelingen, voornaemlijck uyt de fantasyen heerkomt.

De Spoore en de Blaesbalck betoonen, dat de Fantastike vaerdigh is, om 's anderen Deughd, te vleyen en te streelen, of dieselven gebreecken met Spooren te pyckeeren en steken.

FORTUNA. *Avontuyr.*

EEn Vrouwe swevende op eenen boom, die metten oogen verbonden is, en die met eenen langen stock op de tacken desselven slaet, alwaer van boven eenige gereetschappen nedervallen, die tot verscheyden bedieningen behooren, als Scepters, Kroonen, Edelgesteenten, Wapenen, Boecken &c. En aldus maeltse *Donus* af.

Eenige noemen de Fortuyne de werckende kracht der Sterren, diewelcke de natuere der Menschen verscheydentlijck bestiert, bewegende de sinnelijcke genegentheyt: en daer door, buyghtse dieselve oock, op een seeckere maniere, doch sonder de redelijcke genegentheyt gewelt aen te doen, en sonder datse daer door in 't wercken eenige dwangh gevoelt: Maer in dese Beeldenisse, wortse alleen genomen voor die saecke, die by geval geschiedt, en dieder kan wesen in die dingen, die sonder opmercken van den Wercker altemets plaghten te gebeuren: diewelcke, om dat dieselve dickwijls groot quaed of groot goed, aenbrengen, soo hebben de Menschen, die dit niet konden begrijpen, wat het voor een saecke soude mogen wesen, die iets soude konnen te wege brengen, sonder dat de Wercker daer van weet, door haere inbeeldingen, een Vrouwe versiert, die daer soude wesen een Heerscherinne van dit werck, haer noemende de *Fortuyne*. En aldus wortse, door den Mond van de onwetende, altijt geheeten. Blind wortse, in 't gemeen, afgebeelt, om uyt te drucken, datse d'eene niet meer als d'ander gunstigh is, maer lieft en haet dieselve sonder onderscheyt, vertoonende wat teycken 't geluck haer vertoont. Waer door het gebeurt, datse eenen boeve op den hooghsten trap van eere verheft, diemen behoorde aen een galge te hangen; en een ander die groote eere waerdigh is, doetse in groote ellende en armoede vervallen. Maer dit segh ick, nae 't geene de Heydenen en 't onwetende volckjen daer van verhaelen: Doch dit is de waerheyd, dat alles door de Godlijcke Voorsienigheyt wort bestiert, gelijck *D. Thomas* seyt. De Menschen die onder den boom staen, geven gedyghnisse van de oude spreucke, te weten, dat een yder Mensch Heer of Wercker is van sijn eygen Fortuyne. Hoewel 't waer is dat iemant, gelijckmen seyt, kan geluckigh wesen, nochtans soo hy niet van een goet oordeel is, om den wegh des levens, door een behoorlijck middel te rechten, soo is 't niet mogelijck dat hy kan komen tot het eynde, waer toe hy, door sijne werckinge, begeert te geraecken.

FOR-

FORTUNA.

EEn Vrouwe die op een kloot sit, hebbende vleugels aen de schouders.

FORTUNA.

EEn Vrouwe met een Hemelsche Globe op 't hoofd, en in de hand een Overvloets Hooren. De Hemelsche Globe wort daerom vertoont, om dat gelijck de Hemel in gestaedige beweginge is, dat sich oock de Fortuyne alsoo beweeght, veranderende aen een yder haere gedaente, nu desen verhoogende, dan den anderen te gronde werpende. En om dat het schijnt dat dese de uytdeelster van de Rijckdommen en goederen deses Werelts is, daerom worter de Overvloets Hooren by gedaen, om te betoonen, dat oock dese dingen niet anders drayen en keeren als de Hemelsche Globe doet. Waer over *Ausonius Gallus* seyt:

Fortuyn, die is gelijck een rad,
Seer wanckel, rond en slibber glad:
Zy keert en draeyt gelijck een top,
Wat onder leyt klimt boven op.

De globe kan oock uytdrucken, dat de Fortuyne overwonnen is, door de Hemelsche schickinge, diewelcke veroorsaeckt en bestiert is door den Heere van de Fortune en van de Natuyre, nae 't geene hy van eeuwigheyt heeft geschickt.

De goede Fortune.

EEn Vrouwe die mette rechter arm op een rad leunt, in plaets van de Hemelsche kloot, hebbende in de slincker een Overvloets Hooren.

D'ongeluckige Fortune.

EEn Vrouwe sittende op een Schip sonder Roer, 't Seyl van den Wind gescheurt zijnde.

Het Schip is ons sterflijcke leven, 't welck een yder Mensch in een gerustе haven soeckt te brengen: de Mast, 't Seyl en 't ander gereetschap gescheurt zijnde, bedieden, de beroovinge van de rustе: wesende de quaede Fortuyne een ongeluckige uytkomst, buyten de meeninge van die geene die 't wel anders soude verkiesen.

De hulplijcke Fortuyne tot Liefde.

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Overvloets Hooren hout, en de slincker heeftse op 't hoofd van een *Cupido*, die rontom haere kleeders speelt.

De vroedige of goedertierene Fortuyne, nae de Medaglie van *Antonius Pius*.

EEn schoone Vrouwe, die mette rechter hand op een Scheepsroer leunt, en mette slincker houtse een Overvloets Hooren, mettet opschrift FORTUNA OBSEQUEN & SC. Dese Fortuyne is te Romen vertoont geweest onder 't vierde Burgemeesterschap van *Antonius Pius*, nergens anders om, als tot sijn roem en eere, om hier door sijne voorspoedige en goedertierene Fortuyne uyt te drucken, en dat dieselve hem onderdaenigh was: Alhoewel de Heydenen geloofden, datse oock was een Goddinne die de Koninckrijcken en Wereltsche dingen haestigh veranderde.

Fortune.

EEn Vrouwe hebbende in de rechter hand een Overvloets Hooren, en in de slincker een Lauwertack, leunende mette slincker op een Scheeps-Roer, bediedende dat zy doet triumpheren wie zy wil, 't welck zy door den Lauwertack te kennen geeft.

De gulde Fortune, nae de Medaglie van *Adrianus*.

EEn seer schoone Vrouwe, die op een rolkoetse leyt, hebbende een Scheeps-Roer aen haere voeten. Dit is de gulden Fortuyne, die de Keyseren in haere saelen plagluten te stellen, terwijlen zy leefden, en die 't Rijck door haere Fortuyne bestierden.

CONVITO. *Gastmael.*

EEn schoon lachend Ionghman, van sijn eerste melckhayren, staende recht op sijn voeten, met een seer schoone bloemekrans om 't hoofd, houdende in sijn rechter hand een ontsteecken Fackel, en in de slincker een Lance, wesende in 't groen gekleet, gelijck

hem *Philostratus* afmaelt, om dat dees ouder meest tot banckettẽ en gastmaelen genegen is.

De gastmaelen worden gehouden totte algemeene vrolijckheydt onder den Vrienden, en daerom wort hy schoon en lachende gemaelt, met een krans van bloemen, om de openhertigheyt van 't gemoed in dese lieflijckheyt, die door 't by een komen en aenwassen van de Vriendschappen, die door de gastmaelen plaghten veroorsaeckt te worden, te vertoonen.

De aengesteecken Fackel schilderden de Oude in handen van *Hymenæus* den God der Bruyloften, om dat hy de gemoederen en verstanden in de gastmaelen, wacker en lustigh hout, kostelijck opschaffende, grootmoedigheyt verweckende, om sulx van gelijcken wederom te pleghen, en van den Vrienden de plichten der danckbaerheyt te ontfangen.

HOSPITALITA. *Gastvryheyt.*

EEn seer schoone Vrouwe, hebbende om het voorhoofd een goude circkel van kostele steenen, door een gevlochten, met blonde en gekrulde hoofdhayren, en met een schoon en aerdigh hulsel, wesende bedaeght, vrolijck van weesen en lachende, staende met open armen om een ander te ontfangen, houdende in de rechter hand een Overvloets Hooren, als of zy 't selve wilde uytstorten, wesende vol koorenayren, druyven, verscheyden vruchten, geld en andre dingen, die tot des Menschen gebruyck noodigh zijn. Zijnde in 't wit gekleet, daer boven sal zy een roode Mantel hebben, staende als geseyt is, met open armen, houdende onder den Mantel, van de rechter syde, een naeckt kindeken, 't welck zy eenige vruchten mette rechter hand schijnt toe te reycken, en van d'ander syde leyt een Pelgrim op der aerde.

Schoon wort zy geschildert, om dat de Gastvryheyt eene van de schoonste wercken is, en Gode soo aengenaem, dat oock Ioannes XIII seyt: *Wie daer ontfanght den genen, dien ick senden sal, die ontfanght my, en die my ontfanght, die ontfanght hem die my gesonden heeft.* Iae zy is van sulcke volkomentheyt, dat wy door haer tot kennisse van God geraecken, als *Augustinus* seyt.

De gulde circkel, en de hoofdhayren, als geseyt is, bedieden de grootmoedige en hooge gedachten, die in dese cedele deughd zijn, nergens anders om denckende, als gestadigh door de liefde te wercken.

Bedaeght wortse gemaelt, om dat de jonge luyden meest tot Wellust zijn genegen, en de Oude tot gierigheyt, soo wort dan het middel Ouder, voor de Deughd gehouden, waer by de Gastvryigheyt wel past.

Met een vrolijck en lachend aengesicht, met open armen, en met een Overvloets Hooren, wortse vertoont, om dat de Waerd den Gast alsoo moet ontfangen, datter niets gebreck zy; want *Ambrosius* seght: *'t Is een openbaere aert van beleefitheyt, dat doch een Pelgrim niet magh ontbreecken, en hy wort gedienstigh aengenomen, op dat de aenkomende de deure magh open staen.*

Het witte kleed betoont dat een Waerd behoort suyver en oprecht te zijn, sonder vlacke van eygen baet, maer alles moet ter Liefde Gods geschieden.

Zy wort geschildert datse een kindeken onder haer roode Mantel heeft, als geseyt is, en van d'ander syde een Pelgrim, om dat de Gastvryheydt een seer groot werck is, want men komt, door de Liefde, die geene te hulpe, die nootdruftigh en van haer selve onmachtigh zijn, om haer te voeden met behoeftigheyt van 't geene haer noodigh is: gelijck de Pelgrim is, diewelcke verre uyt sijn Vaderland zijnde, eens anders hulpe van noode heeft.

Hier uyt kan men af nemen, hoe aengenaem onsen Heere *Jesu Christo* de Gastvryigheyt is, wanneer hy seyt: *Wat ghy den minsten van dese gedaen hebt, dat hebdy my gedaen:* tot beschaemtheyt van die geene, die in haere Huysen prachtlijck die geene ontfangen, die 't niet van noode hebben, gelijck de spreucke seyt: *Eenige sluyten de Vrome buyten, maer de grooten Rovers en Rijcken onthaelen zy prachtelijck.*

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oude nedrige Vrouwe, die van den hoofde totte voeten toe, met eenen witten Mantel bekleet is en knielende, hebbende bloote armen, en in de rechter hand salse een Wieroock vat, en in de slincker een Hert houden, en ter syden sal een Haene staen.

Oud is zy, om reeden die alreede geseyt is.

Zy

Zy deckt haer hoofd totte voeren met een Mantel, om te vertoonen dat het Gebed niet in 't openbaer, maer in 't verborgen moet geſchieden, nae de ſpreucke *Chriſti*: *Als ghy bid, gaet in u ſlaepkaemer.* De witte Mantel bediet, dat het Gebed, eenvoudigh, ſuyver, klaer en van gewicht en deftigheyt moet weſen, niet met een gemaeckte fraeyigheyt.

Het geſicht is ten Hemel gekeert, om dat dat ſelve een optreckinge des gemoeds is, gelijck oock het knielen eerbiedigheyt vertoont, en het Wieroockvat, het Gebed.

Dat zy een Hert in de ſlincker hand hout, druckt uyt, dat, indien het Hert niet bid, ſoo is 't geklap van de tonge vergeefs. Want het is beter ſtille in 't hert te bidden, ſonder geluyt te ſlaen, als alleen met woorden, ſonder aendacht des gemoeds.

De Haen worter ter ſyden geſtelt, als zijnde een beelt van de wackerheyt, om dat *Chriſtus* by Mathæum xxvi cap. ſeyt: *Waeckt en bid, op dat ghy in geen verſoeckinge valt*, gelijck oock Lucas xxi en elders meer geſeyt wort.

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oude Vrouwe van een nedrigh weſen in korte witte kleederen, knielende met ontſlagen armen, houdende in de rechter hand een roockend Wieroockvat, waer van de ketens, als Pater noſters, ſullen weſen, houdende 't hoofd verheven, ſiende eenige glans.

In't wit wortſe gekleet, om datſe behoort, gelijck *Ambroſius* ſeght, ſuyver, eenvoudigh, klaer en blijcklijck te weſen.

Datſe met opgeſlagen armen geknielt is, vertoont de eerbiedigheyt die zy aen God den Heere behoort te hebben, en in 't beſonder als zy in 't Gebed is.

Het verheven aengeſicht dat een glans ſiet, vertoont, gelijck *D. Thomas* ſeyt, is een opheffinge des gemoeds, en een opweckinge van de genegentheyt, door de welcke de Menſch ſprekende, Gebeden tot God ſtort, openbaerende hem ſijne verborgentheden en 't verlangen van ſijn herte.

Het roockende Wieroockvat is een beeld van 't Gebed, want *David* ſeyt in den cxl. Pſalm: *Heere! mijn Gebed moet voor u geſtelt zijn, als een reuckoffer voor u geſichte.*

De Paternoſters zijn als keetens van 't Wieroockvat, om dat het *Vader onſe* het volmaeckſte Gebed is, dat *Chriſtus* ons ſelve heeft leeren bidden, &c.

Oud wordſe gemaelt, om dat in dees Ouder meeſt wordt gebeden, vermits de reyſe uyt deſe Werreld, den Ouden alderneeſt is.

ORATIONE. *Gebed.*

EEn Vrouwe in't groen gekleet en geknielt, de oogen ten Hemel opſlaende, uyt wiens mond een viervlamme komt, houdende de voorſte vinger van de ſlincker hand op de borſt, als of zy 't Hert wilde vertoonen, ſlaende mette rechter hand voor een poorte die toegeſlooten is.

't Gebed wort in 't groen gemaelt, door de hope die zy heeft om de genade die God belooft te verkrijgen, en die inſonderheyt door onſe ootmoedigheyt verweckt wort, die door 't knielen wort vertoont, 't welck van ouds af geweeſt is een teycken van eere en onderwerpinge. Dies de Schrijver ſeyt, dat hy niet weet, of dit door eene natuyrlijcke inſtortinge geſchiedt, of om dat de vinder van deſe ceremonie geweeten, en daerom geſtelt heeft, dat de kinderkens ter-

wijlen zy noch by de Moeder zijn, gelijck *Gorop. Becanus* verhaelt, mette knyen de wangen en oogen raecken, waer uyt de traenen rollen, en dat, daer door, sich God laet versoenen, wanneer men hem vertoornt.

De oogen ten Hemel gekeert, bedieden, dat het geene men van God, door het Gebed begeert, ook ten Hemel behoort, alwaer onse Vaderland is, en niet op der aerde, alwaer wy slechts Pelgrims zijn.

Door de vlamme die uyt den monde gaet, wort verstaen, de brandende genegentheyt des Gebets, 't welck het gemoed in de Liefde Gods ontsteeckt.

De voorste vinger waer mede zy 't Hert vertoont, is een teycken dat het Gebed eerst uyt het hert, en daer nae uyten monde moet komen. En 't kloppen aen de poorte bediet, dat de Menschе door sijne gebeden, God moet moeylijck vallen, met vaster hope om sijn voornemen te verkrijgen, met een seker vertrouwen in de woorden *Christi*: *Bid en ghy sult verkrijgen, soeckt en ghy sult vinden, klopt en u sal open gedaen werden.* Lucæ x 1.

ORATIONE. *Gebed.*

EEn oud Priester, in witte Priesterlijcke kleederen, knielende voor een Altaer met een Wieroockvat in de rechter hand, om te roocken, de oogen ten Hemel gekeert, mette slincker een Hert toereykende.

De oude Priester vertoont, dat de Menschе eer hy met God spreeckt door het Gebed, sijn ziele met goede wercken moet voorbereyden, wesende vreemd van alle onsuyverheyt, die hem kan besmetten: 't welck in de Ouderdom begrepen is, als wars zijnde om de Wereld te volgen, toonende sich, in 't gemeen, allervierighst om God te dienen.

Het witte kleed, vertoont dieselve suyverheyt van't gemoed, diemen in't aenschijn des Heeren moet draegen.

Knielende, mette oogen ten Hemel gekeert, is hy gemaeckt, vertoonende de kenisse sijns selfs, diewelcke needrigheyt baert, en kenisse Godes die een vast vertrouwen geeft, leerende dat men in 't bidden niet soo needrigh en verslaegen moet wesen, dat wy souden wanhoopen, noch soo vast vertrouwen, dat wy niet souden twijflen over onse sonden.

Het Wieroockvat wort voor het Gebed genomen, want in plaetse van 't Wieroockvat in 't Oude Testament, soo zijn in 't Nieuwe Testament de Gebeden der Vromen.

Het Hert dat hy in de ander hand hout om te offeren, bediet, gelijck *Ambrosius* seyt: *Indien 't herte niet bid, soo klapt de tonge te vergeefs.*

PREGHIERI. *Gebeden, Aenroepingen.*

TWee oude beschrompelde, droeve, mancke, scheele en swaermoedighe Vrouwen, in 't blaeu gekleet, gelijckse *Homerus* afmaelt: Manck wordense, misschien, gemaelt, om als men wil bidden, men de knyen buyght: ofte om datse met een twijfelachtigh of manck gemoed gaen te bidden, hebbende gantsch geene seeckerheyt, om te verkrijgen 't geene zy bidden.

Het aengesicht staet droef, overmits de Gebeden zijn werckingen die den aflaet uytdrucken, en een gebreck van dingen, die zy niet hebben: of een vreese van die niet te verlieser, 't geene zy vrywilligh besitten: en de behoeftigheyt, alhoewel die een oorsake van volmaecktheyt is in de stad, gelijck *Aristoteles* seght, niettemin isset een teycken van gebreck, baerende treurigheyt en magerheyt in besondere Menschen, gelijck hy voorder seyt, en daerom wortse ook aldus afgemaelt.

Scheel zijnse, om uyt te drucken door de verscheydenheyt en 't gesicht haerder oogen, het onderscheydt van 't opmercken haeres verstands, wesende gemeenlijck van tegenstrijdige meeninge, te weeten, die geene die een ander bid, en die geene van wien wat wort gebeden.

Het blaeu kleed beeld af, dat de Gebeden van Hemelsche verwe moeten wesen, niet vermomt noch geveinst, noch met gemaeckte reedenen opgesmuckt, maer reyn, suyver, oprecht en waerachtigh, indien de Menschе wil verkrijgen 't geene hy wensecht en begeert.

PREGHIERE a DIO. *Gebeden tot God.*

EEn knielende Vrouwe, met gevouwen handen, en 't hoofd ten Hemel gekeert, uyt wiens mond een viervlamme komt.

Dese

Dese beeldenisse gelijckt seer de Oratie of Aenroepinge, hebbende een selve voorwerp en een gelijck eynde.

De gevouwen handen en gebogen knyen drucken de uytwendige werckingen van den Mensch uyt: Maer het hoofd ten Hemel verheven, en de vlamme daer uyt vliegende, bedieden de inwendige genegentheden van hert en sinnen.

EDIFITIO OVERO UN SITO. *Gebouw of Wooningh.*

DE Oude gaven door een steen, die aen een draet was vast gemaeckt, een Gebouw of Wooninge te kennen, of eenigh gemaeckt werck, om dat de Gebouwen in geender manieren konnen gerecht werden, ten zy men met naerstigheyt soecke de rechtigheyt van de syden, en dat door het Waterpas. Daerom moetmen in 't bouwen dit eerst waernemen, dat alle wercken mettet Waterpas of loot mogen over een komen, en dat die van geener syde eenige scheevigheyt of nederhanginge, in sich hebben. Daerom soo kan men dese beeldnisse door een Man vertoonen, die een Waterpas of loot in de eene hand heeft, om 't selve met oordeel en konst te gebruycken.

GIURISDITTIONE. *Gebiet, Heerschappye.*

EEn Man in purper gekleed, die in de rechter hand eenen Scepter draeght, 't welck een waerachtigh kenteycken is van de natuerlijcke heerschappye, en in d'ander hand droegh men de *Fasci Consulares*, of de Borgemeesters Roeden, die om de bijlen gebonden waeren, tot een teycken van heerschappye.

CONTRITIONE. *Berouw, Gebrokenheyt des herten.*

EEn Vrouwe van een schoon en bevalligh opsicht, staende metten vuyst gereet, als of zy haer naeckte slincker borst wilde slaen: de slincker arm houtse recht uyt nae beneeden, doch de hand open zijnde, de oogen zijn vol traenen ten Hemel gekeert, met een droevigh en treurigh wesen.

Contritio of Gebrokenheyt des herten, is de allergrootste droefnis die een sondaer heeft, van dat hy de hooge Majesteyt Gods vertoornt heeft; waer over de Schrijver van dese Dichten aldus seyt:

O aengename smert, doch uyt een bittre grond,
Die my mijn ziel beroert door 't roeren van de sond.
Die troost en heyl omfangh door 't suchten en door 't steenen,
Die my baert veel gelux door treurigheyt en weenen.
Die smert die andren druckt, doet my ten Hemel gaen,
En doet my al dien rouw en droefenis versmaen:
In u soo vind ick troost, veel soeter als de lusten,
't Geen andren is als roet, dat doet my lieflijck rusten,
Mits ghy in mijn gemoed u Zeetel hebt gevest,
Verlaet ick dese poel, en jaegh nae 't allerbest:
Nae een verhemelt Choor, alwaer ick sonder vreesen,
Een Wandelaer gelijck en seer verheught sal weesen,
Die nae een snoode wegh van daerens en verdriet,
Sijn moede voeten rust en bloemkens weer geniet.

En *Petrarcha* seyt:

Ick beklage mijne verleden tijden.

CONTRITIONE. *Berouw, Gebrokenheyt des herten.*

EEn schoone staende Vrouwe, met uytgespreyde hayren, in 't wit gekleet, de borst open, als of zy die met haer rechter vuyst wilde slaen, metre slincker trecktse haer aschgrauwe kleederen uyt, diewelcke gescheurt zijn, vertredende met aendachtige en ootmoedige mynen een Momaensicht.

't Berou wort van een seer schoon opsicht gemaeckt, om te betoonen, dat een boetveerdigh en verslagen herte van God niet wort veracht, maer is een middel om de gramschap Gods te versoenen, gelijck *David* in den 51 Psalm seyt, en is dese als een tegenstellinge der sonde, of gelijck de Godgeleerde dat bepaelen, eene droefheydt die de Mensche neemt over sijne eygene sonden, met voornemen om die te belijden en te voldoen: De naem selve seyt *S. Thomas*, bediet anders niet, als een verbreeckinge en weghneminge van alle recht en verschooninge, die de hovaerdie soude konnen voortbrengen, in eenigh goed dat in ons soude kenbaer zijn.

De Mom onder haere voeten bediet de verachtinge van de Werreldsche dingen, die ons schoon voor d'oogen schijnen, die ons vleyen,

vleyen, bedriegen, en de waere kenniſſe in ons ſelve vertraegen.

Zy ſtaet om ſich van haere geſcheurde kleederen te berooven, om dat de gebrokenheydt een deel is van de Penitentie of Boete, waer door wy de kleederen van den ouden Menſch verſcheuren, ons van nieuws in *Chriſto* en ſijne genade kleedende, die onſe Ziele verciert en verſekert tegens alle ſnoode rampen en aenvechtingen.

MACHINA dell MONDO. *'t Gebouw des Werrelts.*

EEn Vrouwe, hebbende om 't hoofd de ſwieren van de ſeven Planeten, en in plaets van de hayren, vier vlammen: 't kleed ſal in drie deelen geſchakeert weſen, doch yder van beſondere verwe. Het eerſte deel ſal den borſt bedecken, en dat deel van 't lichaem ſal blauw en vol wolcken weſen. Het tweede deel ſal licht blauw of azuyr weſen, als de baeren van de Zee. Het derde deel totte voeten toe, ſal groen weſen met bergen, ſteeden, en kaſteelen. Zy ſal een Slange in de eene hand houden, die welcke in 't ronde gekrult zijnde, den ſteert in den mond hout, 't welck bediet, dat de Werreld van ſich ſelven, en door ſich ſelven gevoet wort, en dat ſe in ſich ſelve en door ſich ſelve, altijt met een gemaetigheyt en gewoonlijcke beweginge, in ſich wederkeert, loopende het begin nae 't einde, en het eynde keert weder nae haer ſelve begin. En hierom worden de ſeven Planeten aldus afgemaelt.

Het vier dat zy boven op 't hoofd draegt en de verwe van 't kleed, bedieden de vier hoofdſtoffen, die welcke zijn de vier mindere deelen van 't groot Gebouw deſes Werrelts.

PENSIERO. *Gedachte.*

EEn oud Man, bleeck, mager en ſwaermoedigh, gekleet in 't weerſchijn, hebbende ſteyle hoofdhayren, met twee vleugels op 't hoofd, en aen de ſchouders, leunende mette wange op ſijn ſlincker hand, houdende met ſijn rechter hand een boſſel met heel verwart gaeren, alwaer ter ſyden een Adelaer is gevoeght.

Oud is hy gemaeckt, om dat de gedachten veel dieper en krachtiger in de Oude als in de Ionge gedruckt zijn.

Bleeck, maeger en ſwaermoedigh is hy, om dat de gedachten, en inſonderheyt die geene, die door eenigh miſnoegen heerkomen, oorſaecke zijn, dat een Menſche ſich quijnt, verſmelt en uytteert.

Het weerſchijne kleed bediet, dat de Gedachten verſcheyden zijn, en rijſen, ſoo van d'eene als van d'ander ſyde, oneyndlijcken op, daerom ſeyt *Petrarcha*, dat in alle treeden nieuwe gedachten waſſen.

Hy is gevleugelt, om dat dieſelve Poeet ſeyt, dat hy metter vleugelen der gedachten in den hooghſten Hemel klimt, daer van *Taſſo* aldus mede ſinght:

Indien ghy met u blancke veeders,
't Gedacht en borſt, als lichte kleeders,
Ciert, en genaeckt des Hemels top,
Ey! voert daer 't ſchoon ontwerpſel op.
En toyt het toe, als regen droplen,
Die in de locht ſich t'ſaemen koplen,
En ſent het om de Werrelt heen,
Te ſien waer dagh en nacht verdween.

Oock ſeyt *Dantes* in ſijne Helle, dat het gedachte een ſnelle beweginge van 't gemoed is, 't welck ſnellijck vlieght, waer het voornemen ſlechts henen wil, en is bequaem om alle verledene, tegenwoordige en toekomende dingen te vatten.

De ſteyle hoofdhayren en de luchter hand onder de wange, zijn teyckens van de opheffinge des gemoeds, die veroorſaeckt worden door de ruſte des lichaems.

De bondel of het roof verwart gaeren, zijn den gedachten gelijck, want hoe meer men 't ſelve drayt, hoe meer 't ſelve verwart, en hoe 't oock grooter wort, jae 't wort wel ſoo verwart, datter eindlijck geen hope is om 't ſelve te ontwarren. En de gedachten groeyen oock aen, om ſich ſelf door ſijn eygen macht te beſchadigen. 't Is waerachtigh dat de gedachten ſomtijts een vaſt voornemen geven, om uyt te voeren en gelegenheyt te krijgen, om ſich oock daer uyt te redden, gelijck de draed van *Theſeus* betoont, die welcke een leydſman was, weſende te gelijck een baecken voor alle verſtandige luyden, om te gaen uyt het doolhof, dat onſterflijck lichaem met ſich draeght; doch om de eedelheyt van de gedachten uyt te drucken, iſſer de Adelaer by gevoeght, een eedele vogel, en van grooter ſnelligheyt.

PEN-

PENSIERO. *Gedachten.*

EEn Man in 't ſwart gekleet, hebbende 't hoofd vol Perſic noten, en ſullen over 't kleed veel Doornen zijn geſpreyt, die mette ſcherpe punten nae 't vlees gekeert zijn.

De Perſic noten bedieden, dat gelijck die gedeelt zijn in veele en vreemde gootjens en ſyde gangen, alhoewel die van harde en vaſte ſtoffe zijn, niet te min ſoo is onſe ziele, hoewel die onſterflijck is, gedeelt door de gedachten in verſcheyden deelen: gelijck *Pierius* 't ſelve ſeer wel aenmerckt.

De Doorens vertoonen, dat de gedachten 't gemoed niet anders drucken, ſteecken en quetſen, als de Doorens het lichaem des Menſchen plaegen, gevende haer gelegenheyt totte Melancolie of ſwaermoedigheyt, die door 't ſwarte kleed wort uytgedruckt.

OSSEQUIO. *Gedienſtigheyt.*

EEn bedaeghd Man, bloots hoofds, ſich uyt nedrigheyt wat buygende, en 't ſlincker been wat achter uyt ſteeckende, hy ſal in ſijn rechter hand ſijn Bonet of Hoed houden, toonende door duſdanige mijnen ſijne gedienſtigheydt en groote eerbiedigheydt, hebbende aen de ſlincker hand eenen Leeuw en eenen Tyger te ſaemen vaſt gebonden.

Bedaeghd wort hy gemaelt, want in de bedaeghtheydt beſtaet de middelmaet en 't geene betaemlijck is, en niet in de lenghd, als dewelcke ſich ſelve bemint, en ſich meer laet duncken als andere, gelijck *Ariſtoteles* ſeght.

Het ontdeckte en weynig gebogen hoofd, bediet de onderdaenigheyt, waer door hy eerbiedighlijck, met een aengenaem gemoed, hem ſoeckt goedgunſtigh te maken, door 't verkrijgen van vrienden. Waer over *Terentius* in ſijne *Andria* ſeyt: *Obſequium amicos parit*, dat is, *Gedienſtigheyt baert Vrienden.*

Hy hout den Leeuw mette ſlincker hand, die met den Tyger te ſaemen gebonden is, om te betoonen, dat de Gedienſtigheyt, door haere minlijcke ommegangh, den Leeuwe, Tyger en andere hovaerdige en wreede Dieren, kan temmen. Waer van *Ovidius* in ſijne Minnekonſt aldus ſinght:

De kromme tack beyght met gemack,
Maer domme kracht verbreeckt den tack:
Al ſoetjens ſwemtmen door een vliet,
De ſtroom die acht 's Schips krachten niet,
Door Min betemt men Leeuw en Beer,
De Stier ploeght dienſtigh voor ſijn Heer.

GENIUS *of goede Geeſt of Engel*, nae de beſchrijvinge der Heydenen.

EEn kindeken met ſchoone hoofdhayren, zijnde gekroont met Platanus of Arendoorn, hebbende een Slange in de hand, gelijckmen vint in eenige gedenckpenningen.

GENIUS *of quaede Geeſt*, nae de Heydenen.

EEn groot ſwart Man met een ſchricklijck geſicht, gebaerd en met lange ſwarte hoofdhayren, hebbende een uyl in der hand. *Plutarchus* verhaelt dat *Marco Bruto*, die *Cæſar* hadde vermoort, duſdanigen Geeſt was verſcheenen. En de uyl houden de Oude voor een droef voorteecken.

Daer zijn veele Geeſten, en dat nae de toeeygeninge der verſtanden, waer uyt zy worden genomen, daerom ſullen wy eene boven deſe ſtellen om d'andere te vercieren.

GENIUS. *Geeſt of Engel*, nae der Ouden beſchrijvinge.

VIncentius Catarrus vertoont veele beeldniſſen van *Genius* of de Geeſt, die hy uyt *Lilius Giraldus* heeft getrocken. Wy ſullen oock eene vertoonen die in Marmor uytgehouwen, eertijts te *Romen* is gevonden. Waer in een kindeken ſtont met een vrolijck en lachend geſicht, gekroont met maenekoppen, en in de rechter hand een boſſel koorenayren, en in de ſlincker eenige troſſen Druyven met dit opſchrift: *Aenſpraeck en Geeſt.*

A. *Wat zydy voor een vrolijck kind?*

G. Ick ben een Geeſt van elck bemint.

A. *Waer toe de Druyven in d'een hant,*
In d'ander weer een kooren plant?
En 't hoofd met bollen dus omkruld?

G. Dees kroon is tot den ſlaep gehult.
En *Ceres* als oock *Bacchus* wijn,
Doet 's menſchen Geeſt vol levens zijn.

De goede uytkomſt is oock met koorenayren in de ſlincke, en met een ſchael of beker in de rechter afgebeeld in een beeldniſſe van *Trajanus*. By de oude Romeynen is hy voor de bewaeringe en beſcherminge der dingen genomen, daerom wierde die den ſteeden, plaetſen, planten, en tot alle dingen, jae ten laeſten de boecken toegewijt, die wegen hunne maeckers door gemeene toejuyginge, mogen aengenaem werden geacht, gelijck *Martialis* ſinght:

Een boeck dat nimmermeer vergaet,
Moet zijn vol Geeſt en kloeck beraet.

Men vint overal veele van deſe Geeſten in de Oude opſchriften. Voor de Geeſt of Natuyre die wy gemeenlijck noemen den aert, de treck of natuyrlijcke genegentheyt die men heeft tot eene konſt of ſaecke, kanmen een gevleugelt kind maelen, om de beeldniſſe van de gedachten, die altijt in de ſinnen ſpeelen, uyt te drucken, nae dat de invallen neygen, 't zy totte geleertheyt, door boecken, d'ander tot ſingen en ſpeelen met Muſijckboecken, Fiolen, Luyten, Lieren, Inſtrumenten, met Wapenen, Boere tuygh, Iaght, Viſchvanghſt, of wat een geeſtigh Schilder invalt om uyt te beelden. Overſulx maghmen hem kroonen met *Platanus*, van d'Oude gehouden voor een boom van Geeſtigheyt en Bevalligheyt, alſo die door haere breede, haer tegen de hette der Sonnen beſchermde, en des Winters voor de koude beſchutte. Waer over de Academie te Athenen, by haere Oeffenplaets veele *Platani* hadde, die daer bloeyden en 36 elbogen hoogh wieſſen als *Plinius* verhaelt. De Koningh *Xerxes* vermaeckte ſich aen deſe plante, aen wiens tacken hy goude ketens en armbanden plagh te hangen, gelijck *Ælianus* verhaelt. Men kanſe oock metre bloemen kroonen, gelijck *Tibullus* dieſelve in ſijne Dichten doet. De *Genius* of Geeſt van 't Romeyniſche Volck, als eene die altijt plagh krijgh te voeren, en triumph te bedrijven, is gemaelt op ſekere gedenckpenningh van *Anton. Pius* met een Lauwer tack, of een Olijf in de rechter, en een Spieſſe in de ſlincker hand. In een ander de Overvloets Hooren voor overvloedige Rijckdom des Werrelts, of totte overvloet, daer in gemeenlijck een yder behaegen ſchept. In twee andere Medaglien van *Trajanus* en *Aurel. Antonius*, hout hy in de rechter een drinckſchaele, en in de ſlincke koorenayren, om uyt te drucken dat deſe Keyſers uytbloncken in Overvloet en Godsdienſt, waer van de ſchaele een beeld was. In ſeeckere Medaglie van *Nero*, alwaer die een ſchaele in de rechte en in de ſlincke een Overvloets Hoorn hadde, voor een Outaer, ſchijnt ſonder twijfel, uyt vleyingh geſlagen te zijn, want de Geeſt of aert van *Nero*, was niet ten goede, maer ten booſe geneyght, totte Godloosheyt, niet tot Godsdienſt, tot verwoeſting, niet tot overvloet. Men vinter noch by *Occo* verſcheyden andere. *Plutarchus* noemt by de naem *Genii*, de ontſteltniſſen van 't gemoed, die in ſich ſelve zijn ſtrijdig. De eendracht, en kivagie by de ontſteltnis en ruſte des gemoeds; ſchoon en leelijck, by de ſchoonheyt en leelijckheyt des gemoeds; licht en ſwaer, voor de lochtigheyt en ſtaetigheyt des gemoeds. *Nemertes* voor de lieflijcke en ſoete waerheyt, *Aſapheia* voor de dubbigheyt van 't gemoed, dat duyſtere en ſwarte wolcken voortbrenght tegen de heldrigheyt der waerheyt ſtrijdigh. Veele meer andere konnender werden voortgebracht, die oock in marmor zijn uytgehouwen, gevleugelt, naeckt, eenige die vleugeltjes draegen, andere korfkens met bloemen en vruchten, eenige die ſlaepen, en die beknopt gekleet zijn, oock gevleugelt met palintacken, tropheen, kroonen, fackels en andere dingen in de handen.

GENIUS. *Geeſt.*

VOorts vintmen in verſcheyden marmoren de *Genius* of *Geeſt* uytgebeelt, naeckt, gevleugelt, en dat hy hout tuyltjens, kranſkens, korf kens met bloemen en vruchten: oock andere die daer ſlaepen, andere dieder kort en beknopt gekleet gaen, oock gevleugelt, met palmen, zeeghteeckenen, eerkranſen, fackels en andere dingen meer, die een yder kan verſieren, nae dat hy iemants Geeſt of Konſt wil uytdrucken.

MEMORIA. *Geheughniſſe, Gedachtniſſe.*

EEn Vrouwe van middelbaer Ouder, hebbende op 't hoofd een bagge of een kofferken vol juweelen, in 't ſwart gekleet, treckende mette twee eerſte vingers van de rechter hand aen 't lelleken van 't rechter oor, en mette ſlincke hand, houtſe een ſwarte hond.

Van middelbaer Ouder iſſe geſtelt, om dat *Ariſtoteles* ſeght, dat de Menſchen in 't beſte van haer leven van beter en vaſter memorie zijn, als in d'Ouderdom, en dat door de vergetenheyt, om dat de kindſcheyt ſulx noch niet heeft geleert.

Het cierſel op 't hoofd bediet, dat de Memorie een ſeer getrouwe opſluytſter en bewaertſter is van alle dingen, die onſe ſinnen door de fantaſyen of invallen werden vertoont: en daerom iſſe genaemt een kiſte van Wetenſchap, en van de ſchatten der ziele.

Met ſwart iſſe gekleet, om dat deſe verwe vaſtigheyt bediet, waer van voor is geſproken: Weſende dit de memorie eygen, datſe vaſt hout 't geene den ſinnen is vertoont en ingebeelt.

Zy treckt *aen 't lelleken van haer oor*, tot vergelijckinge van 't geene *Plinius* ſeyt, *in 't diepſte van 't oor is de plaetſe van de Memorie, 't welck wy te kennen geven, als men daer aen roert*, gelijck *Virgilius* mede getuyght.

De *ſwarte Hond* is om dieſelve reeden als 't ſwarte kleed: om dat de Hond een Dier is van een groote Memorie en onthout, gelijck wy door de dagelijxſe eervaringe ſien, want als hy in onbekende wegen gebracht wort, en verre van huys is om weder te keeren, jae waer hy is, ſoo ſal hy ſonder eenigh beraet, den wegh van waer hy is gekomen, wederom in ſlaen. Daerom wordt geſeght, dat wanneer *Vlyſſes* naer 't verloop van twintigh Iaren wederom in ſijn Vaderland keerde, dat een Hond, dieder in ſijn vertreck, van hem gelaeten was, hem allereerſt kende, en alle vriendſchap bewees. Waer over oock *Socrates* by *Plato*, in ſijne *Phædro* ſwoer, by eenen Hond, als dat *Phædrus* had van buyten geleert, de geheele Oratie of Vertoogh, die *Liſias* hadde gemaeckt.

MEMORIE. *Geheughniſſe.*

EEn Vrouwe met twee aengeſichten, in 't ſwart gekleet, die in de rechter hand een Penne, en in de ſlincker een Boeck hout.

De Memorie is een beſondere gave van de Natuyre, en van veel overleghs en bedenckens, ombelſende daer door alle verledene dingen met den regel der Wijsheyd, ſoo wel in 't geene geſchiet als 't geene noch kan gebeuren, en daerom iſſe met twee aengeſichten gemaeckt.

Het Boeck met de Penne, beroonen, gelijckmen plagh te ſeggen, dat de Memorie haere volkomentheydt krijght door 't gebruyck, welck gebruyck voornaementlijck beſtaet of door 't leſen of door 't ſchrijven.

MEMORIA GRATA. *Danckbaere Geheughniſſe van de ontfangene Weldaeden.*

EEn aengenaeme longe Dochter, die gekroont is met een tack vol Geneverbeeſien, houdende in de hand een groote Spijcker, ſtaende tuſſchen een Leeuw en Adelaer.

Zy wort met een Geneverтack gekroont, en dat om drie reedenen, d'eene, om dat zy noyt wormſteeckigh, verour noch vermolſemt wert, even gelijck een goede Memorie nimmer eenigh verderf van vergetentheyt gevoelt noch veroudert, en daerom wortſe jongh geſchildert. De tweede reeden is, om dat de Geneverboom, gelijck *Plinius* ſeyt, nimmermeer haere blaeders laet vallen, alſo behoort een Man de weldaed die hem is aengedaen, nimmermeer uyte gedachten te laeten vallen. De derde reeden is, dat deſe beeſien, gediſtilleert met andere kruyden, de Memorie ſtercken, en dat Lavendeel mette aſſche, van deſe Geneverbeeſien, opgeſoden, de gedachtniſſe ſeer vorderlijck is, gelijck

Gualtherus en andere Natuyrkundigers verhaelen. *Caſtor Durantus* ſeyt, dat de Geneverbeeſten de herſſenen ſtercken en een goede Memorie maecken, 't welck die geene moet onthouden, die daer weldaet heeft ontfangen.

De Spijcker die zy in de hand heeft, is uyt dit ſpreeckwoordt heer gekomen, *datmen de Weldaet met een ſpijcker in de balck moet vaſt maken*, dat is datmen de Geheughniſſe van de Weldaet altijt moſt gedencken. Darſe tuſſchen den Adelaer en Leeuw in ſtact, bediet, dat alhoewel deſe Dieren van de reeden zijn berooft, zy nochtans een danckbaere Geheugniſſe, tegen hunnen Weldoender, hebben beweeſen. Voor ſoo veele de Leeuw belanght, getuyght *Gellius*, hoe *Appianus* de Griexſche Hiſtoryſchrijver verhaelt, 't geene hy niet heeft gehoort, maer dat hy met ſijne eygene oogen binnen *Romen*, in de groote ſchouwplaetſe heeft geſien, terwijl de beeſtejacht aldaer geſchiede: En datter een ſlave *Androclus*, of *Antroclus*, in 't perck wierde geſtelt, alwaer een ſchricklijcke en vervaerlicke Leeuwe tegen uyt quam. Maer ſoo haeſt ſagh hy deſen *Antroclus* niet, of hy ſtaerooghde verbaeſt op hem, en nae dat hy hem naederde, ſtreelde hy hem met lecken aen handen, voeten, en met quiſpelſteerten oft een hondeken was geweeſt. *Antroclus* die eerſt, door vreeſe van dit dier, was beſtorven, begoſt nu, uyt ſijn half doode ziele, wederom moet te ſcheppen, en ſtaerende op den ſtreelenden Leeuwe, ſcheent niet anders of zy, hunne kenniſſe vernieuwende, malkanderen, met onderlinge liefkoſerien, verwillekomen en omhelſden. 'tVolck dat met groote blijdſchap alle deſen handel aenſag, begoſt met veele gejuygs ſich hier over te verwonderen. *Antroclus* voor den Keyſer gebracht zijnde, wierde hem afgevraegt, waer door dit wreede Dier tegens hem ſoo ſachtmoedigh was? antwoorde, dat hy in *Africa* daer mede al lange hadde kenniſſe gehad, want alſoo ſijn Heere Oud Burgemeeſter te *Romen* was, dat hy door menigvuldige ſlagen, ſich hadde verſteken in eenſaeme en woeſte plaetſen, en dat hy om den brand der Sonne, die aldaer groot is, ſich in ſeker hol hadde begeven, alwaer hy naulijx was ingeraeckt, of daer quam deſe Leeuwe in, die ſeer gequetſt was en jammerlijk huylde, daer in hy ſeer verſchrickte. De Leeuwe was evenwel met een nedrigh weeſen, als of hy hulpe verſochte, tot hem gekomen, en ſijnen poot nae hem oplichtende, ſoo ſagh hy dat die ſeer was bebloet, en alſo hy meende dat hy daer aen groote pijne moſt lijden, ſoo nam hy dienſelven in der hand, en trocker een ſcherpe doorne uyt, de wonde ſuyverende. De Leeuw, door deſe geneſinge vertrooſt, had hem voorts alle vriendſchap beweſen, en in ſijnen ſchoot ruſtende, had hy drie geheele ſaeren, in ſijn hol overgebracht, levende van ſijn roof, koockende, by gebreck van vier, het beſte daer van in de Sonne, die aldaer ſeer ſterck was. Nae dat hem evenwel dit wilt en beeſtigh leven had begoſt te verdrieten, was hy, terwijl de Leeuw op der lacht was, daer van geloopen, ſoo dat hy nae drie daghreyſen in handen van een hoop ſoldaten was gevallen, van dewelcke hy bekent zijnde, was uyt *Africa* te *Romen* gebracht, alwaer ſijn Meeſter alreede was wedergekeert: diewelcke hem als een verloopen ſlave ter dood verdoordeelt hebbende, om voor de Dieren geworpen te worden, ſoo was deſe Leeuwe oock aldaer te *Romen* gevangen gebracht: Diewelcke der verledene Weldaet gedenckende, ſijnen Weldoender met geene ondanckbaerheyt wilde vergelden, maer hem liever alle vriendſchap bewyſen. Waer over

Antro-

Antrochus van de ſtraffe wierde vry gekeurt, en door 't beſluyt des Volx wierde hem deſe danckbaere en beleefde Leeuwe vereert, die hy met eenen ſeer braeven halsband gebonden, door geheel *Romen* omme leyde: den welcken 't Volck ontmoetende, tot hem ſeyde: *Siet hier, deſe Leeuwe is de Waerd van deſen Man, en deſe Man is de Medicijnmeeſter van deſen Leeuwe.*

Soo veele den *Adelaer* belanght, daer van verhaelt *Crates* van *Pargamens*, datter ſeſtien Mayers ſeer verdorſt zijnde, ſeyden, tot eene van haere Medegeſellen, dat hy ſoude heene gaen om Water te halen: deſe vint ter ſyden de Fonteyne eenen Adelaer, die by nae verſtickt was van een groote Slange, als die des Aedlers hals met veele krullen hadde omſlingert, en hy ſijne Seyſſen by hem hebbende, houwt den Slangh in ſtucken, en liet den Adelaer vry vliegen. De Mayer dit gedaen hebbende, keert wederomme met ſijn vat vol Waeters, gevende aen ſijne kameraets 't ſelve te drincken, en willende daer na oock ſelve drincken, ſoo komt de Adelaer met een barſt aengevlogen, en ſmijt hem 't Waeter van den mond af, op der aerde: de Mayer ſulx tot een teycken van groote ondanckbaerheyt duydende, als hebbende den Adelaer verloſt, ſagh dat ſijne Mackers, die daer van gedroncken hadden, nedervielen en haeſtigh ſtierven: ſoo dacht hy, dit Waeter moſt vergiftight zijn: en hy bemerckte terſtont, dat dit gedaen was van den Adelaer, om de weldaet te vergelden, die hem was beweſen.

Deſe ſaecke is oock gedenckwaerdigh te vertellen, die *Plinius* gedenckt, dat in de Stad *Seſto*, een Stad in *Thracien*, een Maeghdeken was, die eenen Adelaer hadde opgebracht, welcke Adelaer om danckbaerheyt, aen ſijnen weldoender te bewijſen, ſoo bracht hy altijt aen 't Maeghdeken den roof, dien hy hadde gevangen: en als 't Maeghdeken was geſtorven, en op het Lijck-hout ſoude werden verbrant, ſoo ſtorte ſich de Adelaer van ſelf in de vlamme, en verbrande te gelijck met het Maeghdeken. Daer by maghmen afnemen dat de Leeuw Koning is van de aerdſche Dieren, en de Adelaer Koninginne van alle Vogelen in de locht, en hoe eedelder dat een Perſoon is, hoe hy oock Moediger en Manhafticher behoort te weſen, om de danckbaere gedachteniſſe van de ontfangene weldaeden in waerden te houden.

ASSIDUITA. *Geduerigheyt, Geſtaedigheyt.*

EEn oude Vrouwe, die in beyde handen een Sandlooper hout, en ter ſyden ſtaet een klippe, die met veyl of klimops-blaederen is omwoſſen.

Het Rijck des tijds dat geſtadigh nae onſe ondergangh ijlt, wort aengemerckt door d'Ouderdom van deſe Vrouwe, en hierom houtſe den Sandlooper, die zy noodig heeft totte geduerigheyt, en om dat dieſelve niet ſoude ſtille blyven ſtaen, ſoo keert en drayt zy die geſtaedigh om. Op de aenmerckinge van den Rots en Klimop wil men dit ſeggen, dat die geene die ſich verbinden aen den dienſt der grooten, en daer in al hunne gedienſtigheyt en plicht te wercke ſtellen, dat het die gaet, gelijck de Klimop, want deſe in hunne geduyrigheyt en beſigheyt altijt ſteygrende, ſoo klimmenſe allenskens om hoogh, en ſich aen de groote leunende, gelijck de Klimop aen de Rotſe, ſoo kan 't niet zijn, of ſoo zy om hoogh klimmen, dat zy hier en daer geen groote aenſtoot ſouden komen te lijden.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn Vrouwe van een eedel en ſtatigh opſicht in geeſtlijcke kleedinge, houdende in de ſlincker hand een Crucifix, en in de rechter hand een Iock, met het opſchrift SUAVE, dat is *lieflijck* of *ſoet*.

De Gehoorſaemheyt is uyt haere natuyre een Deughd, want zy beſtaet daer in, dat zy haere eygene luſten, vrywilligh nae den wille van andere buyght, en dat ten opſicht van 't goede, 't welck van een lichthertige niet gedaen wort, die niet gevoelt de pricklinge van lof en eerbaerheyt.

Daerom wort zy met een eedel opſicht gemaelt, weſende de eedele de meeſte liefhebbers van 't eerlijcke en de meeſte vrienden van de reeden.

Het Crucifix met het geeſtlijcke kleed, zijn teyckens, dat uyt Liefde van den Godsdienſt, de Gehoorſaemheyt ten hooghſten prijſlijck is, en hierom ſeggen de Aendachtige en Godvreeſende, dat men door deſe Deughd de goedheyd Gods lichtlijck doet nederdaelen op onſe gebeden tot vervullinge van onſe begeerten.

Het Iock met het woord *Suave* vertoont de lichtigheydt van de Gehoorſaemheydt, wanneer die vrywilligh is. Dit was de Sinſpreucke van *Leo* x terwijl hy noch een Jonge was, 't welck hy noch behiel, nae dat hy tot het Pauſdom was gekomen.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn zeedige en nedrige Vrouwe, met het hoofd gebogen, die de oogen ten Hemel opgeſlagen hebbende, een heldere ſtraele uyt den Hemel ſiet ſchieten, alwaer een toom aenhanght, die zy met groote vrolijckheyt omarmt. En boven dit, wanneer de Egyptenaers de Gehoorſaemheyt wilden afmaelen, ſoo vertoonden zy een Hond die 't hoofd nae ſijnen rugge keerde: Want men vind geen Dier ſoo gehoorſaem als dit, dat oock ſijn ſpijſe ſal laeten leggen, en dat boven de aert van alle andere Dieren, alleen op 't bloot woord en 't wencken van ſijnen Heere, om hem te hooren en te gehoorſaemen. Daerom ſoo kan men den Hond hier toe oock wel gebruycken.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die al gaende, in den Hemel een blinckende ſtraele ſiet, draegende deſe Vrouwe een kruys op haere ſchouderen.

Alhier wordt gemerckt dat de Gehoorſaemheyt moet ſuyver weſen van alle beſmettingen, vol hope van onſterffijcke beloo-ningen, die haeren wegh verſekeren, en haer lijdſaem maecken om de gewichtigheyt van den laſt des Wets te dragen, die voor de ſinnen ſwaer valt, maer die haer nochtans eedel maecken. Het eerſte wort verſtaen door 't witte kleed, en 't ander door 't opmercken nae den glans des Hemels, en het derde door het kruys, dat zy op haere ſchouderen draeght.

OBEDIENZA VERSO DIO.
Gehoorſaemheyt tegens God.

EEn Vrouwe met een langh en eerlijck kleed, ſiende met groote opmerckinge nae een Offerhande, die op den Autaer brand, en mette eene hand gedoopt zijnde in de ſlachtoffer, ſoo raeckte het tipjen van haer rechter oor aen.

De

De bediedniſſe van deſe beeldniſſe is uyt de H. Schrift getrocken, alwaer geſeyt wort, dat *Moyſes* mette vinger in den ſlachtoffer gedoopt hebbende, het tipjen van de ooren geraeckt heeft van *Aaron* de Hoogepriester en van ſijne Soonen. 't Welck van de H. uytleggers bediet is op de Gehoorſaemheyt en op de vaerdigheyt van 't gehoor, om de heylige dingen, die totten Godsdienſt behooren, uyt te voeren.

OBEDIENZA. *Gehoorſaemheyt.*

EEn Vrouwe bloots beens, met een kort kleed, vertoonende haere vaerdigheyt door een Spinwiel in de hand, 't welck zy soo nae d'eene als nae d'andere ſyde draeyt: alsoo moet ſich de Gehoorſaemheyt oock bewegen nae het wencken van die daer wettelijck gebiet.

LUSSURIA. *Geylheyd.*

VOor de Geylheyt maelden de Oude een *Faunus* met een krans van *Eruca* of Raket, en een boſch druyven in de hand om eenen geylen *Faunus* te maecken, en de Raket diende tot een prickel aen *Venus*.

En eygentlijck zijn die geene geyl die in de Min te overvloedigh zijn, veroorſaeckt door den Wijn, diewelcke verhit, en door andere dertele hulpmiddelen.

LUSSURIA. *Geylheyt.*

DE Oude plachten *Venus*, op een Geytjen ſittende, voor de Geylheyt af te maelen, vertoonende dat de Reeden door de ſinnen en door de ongeoorlofde begeerlijckheeden was t'ondergebracht.

LUSSURIA. *Geylheyt.*

EEn Maeghdeken dat haere hoofdhayren gekrult en konſtlijck geciert heeft, zijnde bykans naeckt, maer dat het laecken 't welck de leeden bedeckt van verſcheyden verwe zy, gevende groote ſchoonheyt aen 't oogh, en die op een Cocodril ſittende een Veldhoen of Patrijs liefkooſt, dat zy in d'eene hand heeft.

De Geylheyt is een heete en ongebonden genegentheydt totte vleeſchlijcke welluſt, ſonder datmen op gebruyck van wetten, natuyre, ordre of geſlacht paſt.

Met gekrult hayr konſtigh verciert, en met het bovengeſeyde laecken wortſe gemaelt, want de Geylheyt ritſt aen, en is een wegh nae de Helle, en een Schoole van alle ſchelmeryen.

Als naeckt wort zy vertoont, om dat het de Geylheyt eygen is, te verſtroyen en te gronde te werpen, niet alleen de goederen des gemoeds, als daer zijn de goede naeme, vrolijckheyd, vryheyd en aengenaemheyt des lichaems, maer oock de ſchoonheyt, ſterckheyt, wackerheyt, geſondheyt, jae de deughd ſelve, maer zy rooft oock de goederen van fortuyne, als daer ſijn geld, eedele geſteenten, huyſen, vee en landen.

Zy ſit op de Cocodril, om dat de Egyptenaers ſeyden, dat dit Dier een teycken van Geylheyt was, want het is ſeer vruchtbaer en baert veele jongen, gelijck *Pierius Valer.* in 't xxix boeck verhaelt. En het is van ſoodaenige beſmetlijcke Geylheyt, datmen gelooft, dat als het ſijn rechter kinnebacken aen de rechter ſyde vaſt hout, dat de tanden de

de Geylheydt verwecken en voort drijven. Men leeſt oock in de Magiſche Schrijvers, als mede by *Dioſcoridem* en *Plinium*, dat, ſoo men de beck van een Land-Cocodril, die van eenige *Scincus* geheeten wort, en de voeten in witten Wijn leyt en daer van drinckt, dat het den Menſch dapper totte Geylheyt ſal ontſteecken.

Zy lief kooſt en hout een Patrijs of Veldhoen: Want daer is geen dingh bequaemer noch dat meer paſt, om de ongemaetighde Welluſt en ongeroomde Geylheyt te vertoonen, als de Patrijs, diewelcke wel dickwijls van ſulcken raſernie, in't by een komen, is aengehitſt, en door ſoodaenige ongemanierde Geylheyt ontſteken, dat het Manneken dickwijls de eyren breeckt, die 't Wijfjen broet, weſende daer door in 't broeden verhindert en verlet om ſich daer mede te paeren.

PECUNIA. *Geld.*

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, van wit en taneyt te ſaemen, zijnde ſchoon op 't hooft gehult, waer op een Nacht-uyl ſtaet, houdende in de hand eenige ſtempelen, haemers of ſchroeven, zijnde werckgereetſchappen om te munten.

De verwe van 't kleed bedict de verſcheydentheyt van 't Geld, 't welck men van Goud, Silver, Koper en andere metallen ſlaet, en de ſchroeven, ſtempels en haemers zijn werckt uygen, waer mede 't Geld geſlagen wort.

De Nachtuyl was by den Griecken, voor Geld, uytgedruckt. Waerover om den Athenienſen danckbaerheyt te bewijſen, die dit Dier in haer Wapen voerden, ſoo ſloegen de Griecken deſen Nachtuyl op haere penningen, gelijck *Plutarchus* in 't leven van *Liſander* gedenckt.

Noch druckten zy op het Geld eenen Vleermuys, en dat door de ſonderlinge looſheyt van den knecht *Gilippus* te Athenen, als *Plutarchus* verhaelt. Want alſoo *Gilippus* laſt hadde eenigh Geld nae *Lacedemon* te ſenden, verberghde hy een groot deel van 't ſelve onder 't dack van ſijn Huys: 't welck deſe knecht geſien hebbende, en aldaer een Wet was, dat geen knecht tot naedeel van ſijn eygen Meeſter mocht getuyghnis geven, ſoo komt hy voor 't Recht, en ſeyt dat onder het Dack van ſijnen Meeſter, een ſeer groote hoop Vleermuyſen verborgen waeren. Het welcke van de ſchrandere Rechters verſtaen zijnde, gaven zy dieſelve penningen weder aen de Republique, prijſende de geeſtigheyt van deſen Dienaer, en naemden hier nae het Geld, in alle voorvallen, met den naem van Vleermuys.

* * *

Het woort *Pecunia*, waer van het gemunt Geld naemaels den naeme heeft verkregen, heeft haeren oorſprongh van *Pecu*, dat is van de Beeſten, alſo de Rijckdoom, by de Oude meeſt beſtont in de menichte van Beeſten: Maer als daer nae het Silver en Goud dapper in ſwangh gingh, heeftmen evenwel, om de lange gewoonte, den naem van *Pecunia* behouden: 't welck als noch gemunt Geld bediet.

VGUALITA. *Gelijckheyt.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Weeghſchaele hout, en in de ſlincker een neſt met jonge Swaluwen, die de Moeder te eeten geeft.

Door de Weeghſchaele wort verſtaen de oprechte en waerachtige rechtvaerdigheyt, die een ygelijck geeft, dat hem toebehoort.

Door de Swaluwe in 't neſt, als boven, verſtonden de Egyptenaers een Man, die aen ſijne kinders, in gelijcke deelen, ſijne erfniſſe uytdeelt, en te gelijck een Prince, die in ſijn onderhout van koſt, kleederen en eygene gemacklijckheden, niet wil boven andere uytſteken, maer die ſich met ſijne Burgeren wil gelijck ſtellen: Even als de Swaluwe doet, die nimmermeer, tweemael, ſijne Iongen de ſpijſe toereyckt, aen wien hy dieſelve eens heeft uytgedeelt, maer onderhout die op eenderleye maniere.

Van deſe gelijckheyt is de Keyſer *Hadrianus* een ſeer groot lief hebber geweeſt, die in ſijne gemeene ſpijſe de maniere van *Homerus* wilde hebben onderhouden, als die aen niemant ſijne gewoonlijcke ſpijſe liet gebreck hebben. Iae hy beſtelde dickwijls, dat op ſijne taefel ſobere gemeene koſt ſoude worden geſtelt, en dat om alle oorſaecke wegh te nemen, aen die geene, diewelcke uyt hovaerdigheyt of anders met hem ter taefel gingen,

gingen, ten eynde zy hem niet souden beſtraffen, dat de leckerheyt, van monde, in hem ſoude heerſchen. Want hy wiſt ſeer wel, dat om de ge moederen der Volckeren metten Prince te vereenigen, niet noodiger was, als met achtbaerheyt en Majeſteyt van den Scepter, alle Onderdaenen te verbinden, en yder in de Gelijckheyt, te doen leven. Wetende dat de kracht van ſijne natuyre haetelijck, maer gematight zijnde, dat ſe lieflijck was en goedertieren. Overſulx beſchickte *Phaleas* van *Carthago*, een groot lief hebber van de Gelijckheyt, dat in de Stad, alle de middelen en beſittingen aen yder Burger ſouden gelijck zijn, en dat om den haet en nijd, die onder haer was, wegh te nemen, gelijck *Ariſtotel.* in het tweede boeck van ſijne ſtaeregeeringe ſeyt, alhoewel 't ſelve op het laeſte, ſoo geheel niet wierde toegeſtemt: want de eedele en treflijckſte Mannen wilden het gemeen ongeval, met het ſlecht en veracht Volxken, niet gelijck dragen, waerover dickwijls twiſt en kibbelinge ontſtont. Maer ſoo daer recht wort aengemerckt, waer de rechte Gelijckheyt, weſende het opperſte goed van een Stad of Republique, geſocht wort, ſoo volght nochtans niet, dat, het geene 't welck buyten deſe Gelijckheyt gaet, daerom tot ſchade van de Stad of Gemeene beſte ſoude gedyen. Waer uyt dan geoordeelt wierde, dat een Man, die in volmaeckheyt van Deughde, boven andere, uytſtack, door ſijne verheventheyt en uytnementheyt de Gemeente ſoude ſchadelijck zijn. En overſulx hebben de Griecken, diewelcke Vinders van alle goede Burgerlijcke Wetten geweeſt zijn, en inſonderheyt die van *Athenen*, wel geweeten dat de geene, die de Republique ſchadelijck was, ſtraffe verdiende: Maer iemandt om ſijne uytnemende Deughd te ſtraffen, dat was een groote ſonde. Derhalven hebben zy een eerlijcke ſtraffe bedacht, om het rechtvaerdigh of onrechtvaerdigh vermoeden, te onderdrucken, 't welck zy van eenigh uytſtekent dapper Man hadden, noemende dieſelve ſtraffe *Oſtraciſmus*; gelijck oock, wanneer iemandt ſich kende vol van bloed, en van een ſeer ſtercke en wackere natuer te zijn, ſoo ſpeende hy ſich wat van de ſpijſe, hebbende voor een gebruyck ſich een ader te doen openen, om in dit gebreck niet te geraecken, waer in veele, door te groote wackerheyt van haere krachr, plachten te vervallen: treckende te gelijck uyt *Plutarchus*, terwijl hy van't *Oſtraciſmus* ſpreeckt, dat dit het Volck als een Medicijne, voor een ſeeckere geſtelde tijd plagh te dienen, verplaetſende buyten de Stad voor den tijd van tien Iaeren, ſoodanigh Burger, diewelcke boven andere uytbromde, 't zy door eere, Rijckdoom, of grootdunckentheyt, in welcken tijd hy aldaer affienlijck en niet was te lijden, ſtraffende met deſe ſtraffe alleene doorluchtige perſoonen: Waer by dieſelve Schrijver noch ſeght, dat *Hiperbolus* een ſnoode boeve, ſoeckende met deſe Wet en gelijcke boete te ſtraffen, eene van de drie treflijcke Burgeren van *Athenen*, als *Feacus*, *Nicias* en *Alcebiades*, ſoo viel de ſtraffe, tegens haer aert, op den kop van deſen moetwilligen *Hiperbolus* en op 't ander gemeen en ſlecht Volxken, om met gelijcke boete geſtraft te worden: Maer het gebeurde, dat deſe ſtraffe in deſe perſoonen geſchent zijnde, dieſelve daer nae geheel wierde wegh genomen. De ſtraffe wierde *Oſtraciſmus* geheeten, nae een ſteentjen 't welck *Oſtracus* genaemt was, waer op de Burgeren den naeme teyckenden, van die zy wilden uyt der Stadt gebannen hebben, welcke ſteen zy daer nae wierpen, op een plaetſe van de Merckt, die met tralien was omſlooten, waer van het getal al over de ſes duyſent moſt weſen, om de ſtemmen wegh te draegen. Dieſelve Schrijver ſeyt, in 't leven van *Alcibiades*, dat deſe ſtraffe van *Oſtraciſmus*, niet ingeſtelt was, om de bedroefde te ſtraffen, maer alleene om de al te groote hooghmoedigheyt van andere te maetigen: en daerom wierde zy met een ander naeme *moderatione* of tuchtinge genaemt, diewelcke geſchiede ter begeerte van de Benijders, die alſdan haere tegenſtrijdige in tien Iaeren, voor haere oogen, niet ſagen: Door wiens afweſen haere ſinerte, die door 't dagelijx ſien, aenwies, in haer wat wierde verkoelt, die anders booſlijck haere gemoederen doorboorde. *Ariſtoteles* handelt van deſe ſtraffe in 't tweede boeck van ſijne *Politica*, noch breeder, ſeggende: *Waerom van de Steden, daer 't Volck regeerde, de* Oſtraciſmus *gevonden was: om dat deſe Steden de Gelijckheyt in waerden hielden. Derhalven wieder ſchijnt, door Rijckdoom, of al te veel Vrienden, of om andere te groote Mogentheyt, boven andere uyt te ſteecken, ſal voor ſeeckere geſtelde*

tijd uyter Stadt gebannen worden. Alwaer men siet dat hy dit selve toestemt, maer hy stelt geen tijd, verdedigende den Raed van *Periander*, die hy aen *Trasibulus* gegeven hadde, van dat hy de verhevenste ayren, soude uyt de andere wegh doen. Dese maniere van straffe, behaeghde *Augustus*, maetigende dieselve met een ander woord en naeme, gelijck *Tacitus* seyt in 't III boeck in 't verhael van *Sillanus*, uyt het geslachte van de *Junii*, die met eene van *Augustus* Nichten overspel bedreven hebbende, daer tegens niet anders dede, dan dat hy hem te verstaen gaf, dat hy aen *Sillanus* sijne Vriendschap ontseyde: Welcke woorden, van ontseggінge van Vriendschap, *Sillanus* verstont, dat hem, in seeckere maniere, de ballinghschap wierde toegewesen: en sonder vertreck, soo gingh hy van selve in ballinghschap, waer uyt hy niet wederkeerde, voor dat hy van *Tiberius* in sijn Vaderland wierde herstelt. Wy souden veele dingen tot ons bewijs konnen voortbrengen, maer om onse reeden kort te maecken, sullen wy besluyten, dat dese Gelijckheyt van een ygelijck wort bemint en omhelst, die oock in de Natuyre selve en in de temperatuyre of gemaetightheydt van des Menschen lichaem, wort aengemerckt, 't welck terwijl het vereenight, en niet ontstelt of oploopende is, door te grooten overvloet van vochtigheden of overtolligheyt van d'een of d'ander, soo blijft het stil en vereenight, en het lichaem behout sich gesont en volmaeckt, en dat door een beschеydene uytdeelinge van't bloed, dat soo wel aen de naeste als aen die verder afgescheydene deelen, wordt verspreyt.

EQUALITA. *Gelijckheyt*, gelijck die te *Romen* in de Boeckzaele is geschildert.

ZY maelden een Vrouwe af, die in yder hand een toortse hiel, ontstekende d'eene toortse door d'ander.

OCCASIONE. *Gelegentheyt.*

PHidias de oude geestige Beeldhouwer, maelde de Gelegentheyt af by een naeckte Vrouwe, met een Sluyer over dwers, die haer de beschaemde leeden deckte, oock met hayren die haer over 't voorhoofd gespreyt hingen, sulx dat de necke gantsch kael en ontbloot was, oock met vleugels aen de voeten, staende op een rad, hebbende in de rechter hand een Scheermes.

De hayren die te saemen over 't voorhooft gekeert zijn, geven te verstaen, dat men de Gelegentheyt moet voorkomen, passende op haere gangen, sonder datmen die most volgen om te vatten, wanneerse alreede den rugge hadde gekeert, want zy treet seer snellijck met gevleugelde voeten, gestelt zijnde op een rad, dat geduyrighlijck rolt en draeyt.

Het Scheermes houtse in de hand, want zy moet vaerdigh zijn, om alle slagh van belettselen af te snijden. Waer over de Poeet *Ausonius*, over dese beeldnisse van *Phidias*, by de welcke hy oock het beeld van *Berouw* heeft uytgesneden, om dat ons menighmael berouwt dat wy de Gelegentheyt hebben laeten voorby slippen, tot verklaeringe van d'een en d'ander beeldenisse, dese volgende Dichten heeft ingestelt.

AENSPRAECK

Op het beeld van de *Gelegentheyt* en *'t Berou.*

A. *Wat schoonder konststuck sie ick staen?*
G. 't Is mee van *Phidias* gedaen,
Die *Jovis* beeld en *Pallas* goot,
Waer door hy sulcken lof genoot.
Gelegentheyt ben ick genaemt,
By veelen niet te wel befaemt.
A. *Seght, waerom sit ghy op een rad?*
G. Om dat ick rol van stad tot stad.
A. *En waerom vlercken aen u voet?*
G. 't Is om te vliegen metter spoet:
Want wien *Mercuyr* sijn schatten biet,
Daer vliegh ick als een pijl die schiet.
A. *Nochtans soo deckt u hayr 't gesicht?*
G. Ick wil niet zijn bekent te licht.
A. *V neck nochtans is kael en plat?*
G. 't Is om daer niet te zijn gevat.
A. *Wat hebdy voor een Mede-maet,*
Die neffens twee syde staet?
G. Zy sal 't u seggen: B. 'k Ben een Vrou,
Geheeten *Droeve-Spae-Berou*,
Van smerte, straf en ander leet,
Daer *Cicero* geen naem af weet.
A. *Seght wat dees Maeghd doch by u doet?*
G. Als ick ter vlucht heb 't Volck gegroet,
Soo blijft zy by een yder staen,
Van die ick ben voor by gegaen.
En u, terwijlen dat ghy vraeght,
Soo ben ick u oock al ontjaeght.

FEDE

FEDE CATHOLICA. *Catholijck of algemeen Geloof.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met een Helm op 't hoofd, en in haer rechter hand houtse een ontsteecken kaersse, in een Menschen herte, en in de slincker hand een Tafel van de Oude Wet, met een open Boeck.

Het Gelove, wesende eene van de Theologische Deughden, draeght een Helm op 't hoofd, om te betoonen, dat om het waere Gelove te handhouden, het verstand moet bewaert zijn, voor de slagen van der Vyanden wapenen: 't welck zijn de natuerlijcke reedenen van de Philosophen, en de Sophisteryen der quaeder Christenen: sich vast houdende aen den sin van de Euangelische leeringe en Godlijcke geboden. *Gregorius* segt, *het Gelove heeft geen belooninge, waer de Menschlijcke reeden, handgrijplijcke proeve betoont.*

Het Boeck met de taefelen *Moysis* zijn het Oude en Nieuwe Testament te samen, waer in het voornaemste inhout desselven, als de geboden *Christi*, en des Wets zijn begrepen, vermits hy niet gekomen is de Wet te ontbinden, maer om dieselve te vervullen.

Het hert mette ontsteecken kaersse in de hand, bediet de verlichtingh des gemoeds, heerkomende uyt het Gelove, verdrijvende de duysternisse der ongelovigheyt en onwerenheyt. Dies *Augustinus* segt: *Blindheyt is ongelovigheyt, en Verlichtinge is 't Gelove.* Waeromme oock by de oude H. Godsdiensten het licht ontsteken wort.

FEDE. *Geloof.*

't GElove, wort oock door een Vrouwe afgebeelt, die sittende en seer aendachtigh siende, een Kelck in de rechter hand hout, rustende met haer slincker op een Boeck, dat op eenen vasten hoecksteen staet, te weten *Christo*, hebbende de Werreld onder haere voeten.

Zy is in Hemels blaeu gekleet met een carmosyne opperkleet. Onder den hoecksteen leyt een Slange verplettert, en de Dood met sijne pijlen verbroocken. Hier by leyt een Appel, waer door de Sonde is veroorsaeckt.

Zy is met Lauwerblaeden gekroont, tot een teycken, dat wy door 't Gelove overwinnen. Achter haer hanght een Doorne Kroon aen een spijcker. 't Welck alles door sich selven klaer is, als hebbende weynigh verklaeringe van noode. In't verschiet wort *Abraham* mede gestelt, alwaer hy sijnen Soone wilde offeren.

FEDE CHRISTIANA CATHOLICA. nae de beschrijvinge van *Fulgentius*, en andere.

DE oude Christenen hebben het Christen Geloof by een Maeghdeken van duyster opsicht uytgebeeldt, en met een Sluyer rontom de borst bedeckt, de schouderen bloot, met een Lauwerkroone op 't hoofd, hebbende een Scepter in de hand, en voor haere voeten sullen twee Voffen staen. Zy sal in haer gebeerden en handelingen een groote stantvastigheyt en grootmoedigheyt vertoonen.

Dese beeldenisse is van een Doctor van Paris *Holcot* genaemt, aldus afgemaelt.

Zy is van een duyster opsicht gestelt, om dat de Articulen van 't geloof, waer in wy geloven gantsch geene uytblinckentheydt hebben, want gelijck *Paulus* seyt 1 Cor. 13. 12,

ſoo ſien wy hier door eene ſpiegel, in een duyſter raedſel. Waer over *Chriſtus* tot *Thomas* ſeyt Ioan. XX: *Saligh zijnſe die niet ſien en doch geloven.* Men kan oock ſeggen datſe gedeckt gaet, want het kleed van 't Geloof, als de Godgeleerde ſeggen, komt ſlechtlijck door een duyſter en gedeckt voorſtel voort, te weten door een ontaſtlijck en onſienlijck voorſtel.

Zy is totte ſchouderen en borſt toe, bloot, om dat de Euangeliſche Predicatien niet met cierlijcke woorden moeten opgepronkt werden, noch met raedſels en dobbelſinnige reedenen, maer moeten klaer zijn.

Zy draeght den Lauwerkrans tot een teycken van Overwinninge, tegens de vyanden deſſelfs, als Duyvel, Werreld en Vleeſch. En daerom hadden de oude Keyſeren een gebruyck, om met Lauwerkranſſen in haere triumph-feeſten te gaen. En van de Martelaers ſinght de H. Kercke, *dat zy ſullen met ſeer blinckende Lauwerkranſſen verrijckt worden.*

De Scepter die zy in de hand heeft, bediet niet anders als de Majeſteyt en heerlijckheyt van ons Chriſten Geloof, weſende als een Koninginne en Heerſcherinne, oock een Dochter van een eeuwigh Koningh, die zy heeft by object of voorwerp, op diewelcke zy als op een Scepter leunt, om de vaſtigheyt en 't goed voornemen te vertoonen, 't welck wy in die dingen moeten hebben, die 't Geloof ons voorſtelt om te geloven, welck Gelove, gelijck *Iacobus* ſeyt, *niet twijfelt.*

De Voſſen die zy onder haere voeten hout, zijn de Ketters, die zy overwint en vanght, maer ſoo die in haere trouwloosheyt willen volherden, ſoo vertreetſe en verdrucktſe dieſelve.

Voſſen worden zy genaemt om haere boosheyt, want zy ſoecken altijt door bedrogh en liſtigheyt de zielen der Gelovigen te vangen, zijnde altijt voorſien met ſpitsſinnige, dobbele en bedrieghlijcke voorſtellingen. Waer over *S. Bernardus* wel te pas op t 11 cap. van 't Hooge Lied *Salomons* ſeyt, *Vanght ons de kleyne Voſſen, want zy wroeten den Wijnbergh om,* want men moet de Ketters niet ſoo ſtrax dooden, maer men moetſe overwinnen met reeden en metter waerheyt, ſtellende de Werreld haere bedriegeryen klaer voor oogen, gelijck *S. Paulus* ſeyt 1 Cor. III: *Zy moeten in haere liſtigheyt gevangen worden*, daerom hout deſe beeldmiſſe de Voſſen onder haere voeten, want ons Geloof ſlaetſe, overwintſe en vertreetſe ten laeſten.

Zy vertoont een vaſtigheyt in haere maniere en in haer gaen, overmits het Chriſtlijcke Catholijcke Geloof ſal duyren, ſoo langh de Werreld ſtaet, en ſal nimmermeer ophouden, van Eeuw tot Eeuwen, en dat nae de reeden die *Chriſtus* voor ſijn lijden met *Petrus* hadde, Lucæ XXII cap. *Simon ick heb voor u gebeden, dat u geloof niet ophoude.* En hierom vertoont zy haer ſtandtvaſtigh en ſterck, want zy ſtaert en ooght op een voorſtel, en op eene ongeſchapene waerheyt.

FEDE CATHOLICA. *Catholijck of algemeen Geloof.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleedt, die de rechter hand op de borſt hout, en in de ſlincker een Kelck, daer zy aendachtelijck op ſiet.

Daer zijn drie Deughden, die ons van *Chriſto Jeſu* in het nieuwe en laeſte Teſtament zijn naegelaeten, en als drie ringen in een ander gevlochten: Maer het Geloof is het eerſte, van de twee andere, konnende niemand noch Hope noch Liefde, ſonder het Gelove, hebben. Van deſe hangen d'andere noodſaecklijck in dit leven. Deſe wort dan wit gekleet en ſchoon van opſicht, want gelijck ons de witte verwe de gelijckniſſe van 't licht vertoont, 't welck ſeer uytblinckende en volmaeckt is, en de ſwarte verwe de duyſterniſſe, weſende een beroovinge van 't licht, alſoo moeten wy geloven, dat ſoo iemant een welgeſtelt en volmaeckt Gelove, in de Liefde, heeft, dat die het weeſen en het levendige Gelove heeft, en die daer van berooft is, dat die de eeuwige Dood en Verdoemenis aldernaeſt is. 't Eerſte ſeyt onſe Heere *Jeſus Chriſtus*, in deſe woorden, *Wie in my gelooft, ſal leven, alwaer hy ſchoon geſtorven.* Het ander ſeyt het *Symbolum Athanaſii*, *Dit is 't oprechte Catholijcke Geloof, wie dat niet vaſt en oprechtelijck gelooft, die kan niet ſaligh weſen.*

De wittigheyt van 't kleed vertoont oock, dat deſe Deughd niet wort verkregen, door veele wetenſchappen in 't gemoed te brengen, even gelijck de witte verwe aen 't laecken, oock geen andere verwe magh werden gegeven. Maer het verkrijght de wittigheyt, als

als men het laecken suyvert van andere verwen: Van gelijcken is oock het Gelove, wanneer het suyver, en de ziele vol genade en liefde is: Iae soodanigh dat zy niet veele werx maeckt, van die dingen, die groote vrolijckheyt toebrengen aen de sinnen, die totte hovaerdye opstoocken, maer het Geloof werckt krachtiger en heeft haere volmaecktheyt. Merckt oock op dese verwe, hoe lichtlijck dat het zy van dese heylige Deughd af te dwaelen, gelijck het licht is een seer wit en suyver kleet te bemorssen. Derhalven seydt *Arioso* tot ons voorstel aldus:

't Gelove wort in 't wit geciert,
En is van d'Oude soo geviert,
Om dat haer kleed van wit satijn,
Oock lichtlijck kost besoedelt zijn.

En om dese oorsaecke, zijn veele, die in eene sonde hartneckigh zijn vervallen, van de H. Kercke verworpen, wetende, dat soo iemand het eene overtreet, in allen is schuldigh.

De hand, die zy op de borst heeft, vertoont, dat in 't hert het waere en levendige Gelove rust, waer over wy oock sullen geloont worden, naer 't geene *S. Ian* in sijne Openbaringe aen 't tweede Capit. seyt, *Weest getrou totter dood, en ick sal u, seyt de Heere, de kroone des levens geven*, niet van het verslerde, dat veeltijts vertoont wert in de doodlijcke schijn van de schoonheyt des lichaems.

Zy hout in d'ander den Kelck, een teycken van 't Geloof, alwaer alle onse hoope en het eynde van al onse begeerte, op rust: wesende het Geloof een vast vertrouwen: buyten twijfel gegrondvest op het seeckere Wesen Gods, op sijne voorsienigheyt en mogentheyt.

FEDE CHRISTIANA.
Het Christelijcke Geloof.

EEn Vrouwe staende op eenen vasten grondsteen, in 't wit gekleet, hebbende in haer slincker hand een Kruys, en in haer rechter een Kelck.

Het Geloof is een vast vertrouwen, door het aensien Godes, van dingen, die door de voorstellen en bewijsredenen niet blijcken, en waer op nochtans de Christlijcke hope gegrondet is.

Op een grondsteen of basis isse gestelt, om dat zy is de basis of Koninginne van alle de andere Deughden, want sonder dese is het onmogelijck Gode te behagen, als *Ambrosius* seyt, en *Paulus* oock totten Hebr. aen 't xi Capit. leert.

Dat se staet en niet sit, met een Kelck in de rechter hand, is, om die dingen, die haer passen, uyt te drucken, en gelijck *S. Augustinus* en *Iacobus* seggen, soo wort door 't Gelove, sonder de wercken, niemandt saligh noch rechtvaerdigh, want het Geloof sonder de wercken, is dood, en dat wort door de wercken vervult: Sulx dat wy door onse wercken, onse Gelove moeten bewijsen: Want hy gelooft waerachtigh, die door de wercken bewijst, het geene dat hy gelooft. En om dat dit het voornaemste van 't Gelove is, in *Iesum Christum* den gekruysten te geloven, en het Sacrament des Avondmaels te gebruycken, soo isser 't Kruys en de Kelck bygevoeght.

FEDE CHRISTIANA.
't Christen Geloof.

EEn Maeghdeken met een seer wit kleet, staende op eenen vierkanten Hoecksteen, houdende metter rechter hand het Kruys om hoogh, met een open Boeck, waer in zy seer stijf siet, en metter slincker voorste vinger, raeckt zy 't tipken van 't oor. Ter syden stellende de verklaeringe van andere dingen, die alreede verhandelt zijn.

Metter vinger aen 't oor en met het open Boeck wortse vertoont, om datter twee middelen zijn, waer door men 't heyligh Gelove aenneemt: 't eene is het gehoor, en dat is het voornaemste, gelijck *Paulus* Romein. x seyt: *'t Gelove komt uyt het gehoor, en 't gehoor komt uyten woorde Godes.* 't Ander middel is, het lesen van de heylige Boecken, en dit is van minder kracht: Want het Woord Gods is levendigh en krachtigh, en scherper dan eenigh tweesnijdend swaerd, raeckende totte deylinge der ziele of des geests, oock tottet mergh en ingewanden, en 't is een onderscheydster der kennissen en opmerckingen des herten; 't selve seydt dieselve Apostel mede totten Hebreen aen 't vierde Capittel.

Boven dat, bediet het oock, dat op het Gelove, de hoecksteen, als op een fondament alle andere Deughden ruſten: oock kan men bewyſen dat deſe grondſteen, *Chriſtus* is, in den welcken wy moeten geloven (gelijck hy in der waerheydt is) waerachtigh God en waerachtigh Menſche, Verloſſer des Werrelts, en het begin van alle onſe geluckſaligheyt.

CREDITO. *Geloof, goed Vertrouwen.*

EEn bedaeghd Man, met een langh kleed adelijck geciert, met een gouden keeten aen den hals, ſittende met een Koopmans Grootboeck in de hand, op welckers omſlag of rugge geſchreven is, *ſolutus omni fœnore*, dat is, *Vry van alle woecker of rente.* En voor ſijne voeten ſtaet een Griffoen op een berghsken.

Om dat wy elders den *Debet*, dat is de Schulde, ſullen ſtellen, ſoo is 't billijck, dat wy hier den Ontfangh of *Credit* vertoonen.

Bedaeght is hy gemaelt, want in de Manbaerheyt wort het Geloof of het *Credit* verkregen, en 't lange kleed brenght oock *Credit* aen: en daerom gingen oock de Romeinſche Raedsheeren met tabbaerden: ſoodanigen kleed droegh *Craſſus* en *Lucullus*, Raetsheeren van groot *Credit* en aenſien, diewelcke daer en boven heel rijck en machtigh waeren.

Hy draeght een goude keeten, doch daer van is de reeden klaer, want de ſchijn alleen van 't goud brenght *Credit* aen, waer op het *Credit* eygentlijck ſiet.

Hy ſit, want wie dat goed *Credit* of Geloof heeft, kan met een geruſt gemoed ſitten.

Het *Grootboeck* verſtaen wy dat alleen moet weſen, gelijck het *Horatius* uytdruckt, *Vry van alle woecker of belaſtinge.* Sulx dat in dat boeck niet ſtaet van uytkeeren, maer al van ontfangen: Want dat is een recht Crediteur, die niet heeft te betaelen, maer die alleen ontfanght: Het *Credit* beſtaet niet in handelen en veele van ander luyden geld uyt te tellen, gelijck eenige Koopluyden doen, om niet van alle te ſeggen, die dan oock lichtelijck banckerot ſpeelen, maer beſtaet geheel en al in 't beſitten van ſijne eygene middelen, ſonder dat hy van iemant iets onder hem heeft.

De Griffoen was in groot *Credit* of Geloof by de Oude, en derhalven gebruyckten zy die tot een beeld van de bewaeringe: Dat dit waer zy, ſiet men aen veele heylige en werltlijcke dingen van de Oude, als aen Outaeren, Graeven, Emmers, aen gemeene Tempels en beſondere gebouwſels, als een lichaem dat t'ſaemen geſtelt is van wackere en eedele Dieren, als daer zijn de Adelaer en de Leeuw: ſulx dat de Griffoen op deſen bergh geſtelt, de bewaeringe bediet, die iemant behoort te hebben, over de menighte van ſijne middelen, indien hy hem in *Credit* begeert te houden: En ſullen doen even als men van de Griffoenen verhaelt, diewelcke in 't beſonder ſekere bergen in Scytien bewaerden, alwaer koſtlijcke ſteenen en Goudmijnen waeren, en derhalven lieten zy oock niet toe, datter iemant by quam, gelijck *B. Anglicus*, *Plinius*, en *Philoſtratus* verhaelt van de Indiaenſche Griffoenen, &c. alſoo moeten oock die geene die *Credit* hebben, niet toelaeten, dat ſoodanige perſoonen totten bergh van haere Rijckdomen naederen, diewelcke ſlechts daer over uyt zijn, om alles te vernielen, als daer zijn Roffiaenen, vleyers en ſpotvogels, die haer metter tijdt met eenige borghtocht beſwaeren, ofte in

eenige

eenige leeninge, die haer nimmermeer wort weder gegeven: noch aen pluymstrijckers, die 't goed in gastmaelen en banckerten verdoen: noch aen Speelers, Hoeren, en ander onnut gespuys, die oock een gat daer in souden maecken, al waer de goude bergh noch soo groot: sulx dat zy, dese vliedende, altijd in goed *Credit* sullen blijven, en in haere goede achtbaerheyt leven: anderssins soose soodanige sorghloose en schandige persoonen van haer niet verjaegen, soo sullense haer goed en *Credit* verliesen, en al quynende druypen in smaet en schande.

FELICITA ETERNA. *Gelucksaligheyt die eeuwigh is.*

EEn naeckt Maeghdeken met goude locken en met Lauwer gekroont, zijnde schoon en blinckende, sittende op eenen geserreden Hemel, houdende een Palmtack in den slincker, en in den rechter hand een vlamme Vier, slaende haere oogen, met een vrolijck gelaet, ten Hemel.

Zy wort jongh geschildert, om dat de eeuwige gelucksaligheyt niet anders in sich heeft, als een geduyrige vrolijckheyt, oprechte gesontheyt, onverderslijcke goederen, en alle besondere aengenaemheden, die de Ieughd volgen, waer van al het ander Ouder gebrecklijck is.

Naeckt isse gemaeckt, om dat zy niet van noode heeft, sich metre broose aerdsche goederen te decken, noch sich te vercieren en op te proncken, noch by 't leven te onderhouden, maer al haere en andere goederen, komen, sonder eenigh middel, van haer selven voort.

De gulde hoofdhayren, zijn de soete gedachten van de eeuwige vreede en van de geruste eendracht. In dese beteyckenisse is oock het goud voor de gulden Eeuwe genomen. Want de eerste Eeuwe was noch van den Menschen niet bedorven, maer zy leefden, sonder eenighsins de Wetten te besoedelen.

Op een gesterde Hemel wortse gestelt, om te vertoonen, dat de waere gelucksaligheyt, die sich alleene in den Hemel verblijt, den rassen loop der sterren, noch de onderlinge bewegingen der tijden, niet is onderworpen.

De Lauwerkroone mette Palmtack betoont, datmen tot de Hemelsche gelucksaligheyt niet kan komen, ten zy door veele verdruckingen, zijnde waerachtigh 't geene *S. Paulus* seyt, *Niemant wort gekroont, ten zy hy wettijck heeft gestreden.*

De brandende vlamme vertoont de Liefde Godes: en het om hoogh sien, bediet de aenschouwinge desselven, want in dese beyde deelen bestaet de saligheydt en de volmaeckte gelucksaligheyt.

FELICITA BREVE. *Korte Gelucksaligheydt.*

EEn Vrouwe in't wit en geel gekleet, houdende op 't hoofd een gulden kroone, geciert met veele eedelsteenen, hebbende in de rechter hand een Scepter, die zy om hoogh houdt, alwaer een Koeworde met haere blaederen omslingert is, die by haere voeren komt opschieten, mette slincker hand houdse een becken met geld en eedelsteenen.

Het witte en geele kleed is een kenteycken van genoegen, de Kroone en Scepter, zijn van Heerschappye, en het Becken, van groote Rijckdoom, in welcke dingen de korte en ydele gelucksaligheyt bestaet, 't selve by eene Koewoerde vergelijckende, die in korter tijd hoogh opklimt, maer wederom in korte tijd alle haere kracht verliest en ter aerde neder valt, 't welck van *Alciatus* op dese maniere is uytgedruckt:

De Koewoerd *alsoo ras opschiet,*
Dat zy den Pijn *den Loef afsiet:*
En vlecht sich om haer tacken heen,
En acht sich trotser als gemeen:
De Pijnboom *lacht om sulck een daet,*
En seght, dijn grootsheyd haest vergaet,
Want als de sneeu en vorst dy knelt,
Dan is dijn hooghmoed haest gevelt.

FELICITAS PUBLICA. *Algemeene Gelucksaligheyt.*

EEn Vrouwe die met bloemen omkranst is, sittende in een Koninghlijcke Zeetel, houdende in de rechter hand de gevlerckte Slangestaf van *Mercurius*, en in de slincker de Overvloets Hooren vol vruchten en bloemen.

De Geluckſaligheyt is een ruſte des gemoeds, in een welſtant, dat van yder bekent, begeert en wenſchlijck is, en daerom ſitſe metre Slangeſtaf of 't *Caduceum*, tot een teycken van Vrede en van Wijsheyt.

Het Overvloets hooren bediet de vrucht, die door den arbeyt en moeyte verkregen is, ſonder welcke het onmogelijck is, om totte geluckſaligheyt te komen, die door middel van dieſelve gekendt en begeert wort.

De bloemen zijn teyckens van vrolijckheyt, metre welcke de geluckighſte ſtaet altijt is vergeſelſchapt. De Slangeſtaf bediet oock de Deughd, en de Overvloets Hoorn de Rijckdom. Daerom zijn die geene onder ons, wel geluckigh, die God met ſoo veele Aerdſche goederen geſegent heeft, datſe haer konnen verſorgen tot nootdruft des lichaems, en ſoo veel te deughdlijcker, alſſe haer met de goederen der ziele konnen vermaecken.

OPINIONE. *'t Gemeen Gevoelen of de Waen*, nae de beſchrijvinge van *Hippocrates*.

EEn Vrouwe die eerlijck geciert is, doch niet ſeer ſchoon van aengeſicht, oock niet ſeer lelijck, maer datſe ſich ſtout en vaerdigh vertoone, om ſich te neygen by 't geene haer wort voorgeſtelt, en daerom behoortſe vleugels aen handen en ſchouderen te hebben.

't Gemeene Gevoelen of Waen is miſſchien, al 't geene dat plaets heeft in de ſinnen en in de inbeeldinge van den Menſch: of ten minſten in dat alleene, dat niet waerſchijnlijck is te bewijſen, en om datter verſcheyden verſtanden en genegentheden zijn, ſoo zijnder oock oneyndlijcke meeningen. Waer uyt dit gemeen ſpreeckwoord komt, *ſoo veel hoofden, ſoo veel ſinnen.*

En op datmen oock te beter ſoude onderſcheyden de ontallijcke voorwerpſels van des Menſchen ſinnen, gelijcker oock ontallijcke hertztochten en hoedaenigheden van den Menſch zijn. Daerom heeft de inſtelder van deſe beeldeniſſe gewilt, datſe noch ſchoon noch lelijck ſoude zijn, want daer is geen meeninge ſoo gants buyten de reeden, of zy kan door eenige ſchijn van waerheyt of bequaeme reedenen ſtaende gehouden worden, noch daer is geen reeden ſoo vaſt, of zy kan van eenige opmerckende verſtanden, in duyſenderley manieren, lichtlijck gelaſtert en beſprongen worden.

De vleugels aen handen en ſchouders, betoonen de vaerdigheyt, waer mede de opinie of het gemeen Gevoelen, wort aengevat en wederom verworpen, jae by nae op een tijt en oogenblick. Rennende in der yl door de gantſche Werreld, dragende ten meeſtendeel het kleed der onwetentheyt, waer zy oock gaet.

COMMERTIO DELLA VITA HUMANA. *Gemeenſchap van 's Menſchen leven.*

EEn Man die met ſijn voorſte vinger van de rechter hand op een Hand of Moſtaertmeulen wijſt, die ter ſyden hem ſtaet, houdende een Oyevaer onder den ſlincker arm, en voor ſijne voeten ſal hy een Hert hebben.

Op deſe maniere wort hy gemaelt, om dat de Handmeule een beeld is van de werckingen en Gemeenſchap van des Menſchen leven: En alſoo de Meulens altijd twee ſteenen hebben, waer van d'eene den anderen

deren van noode heeft, en d'eene alleene niet kan maelen: alſoo kan oock de Menſch niet alles alleene doen. En daerom noemen wy onſe vriendſchappen, nootwendicheden, om dat een yder noodſaeckelijck eenigen Vriend moet hebben, waer mede hy ſijn voorſtel en meeninge kan overwegen, en met onderlinge Weldaed d'een den anderen te recht helpen en te hulpe komen.

Even gelijck de Oyevaers doen, diewelcke om datſe langh van hals zijn, ſoo wort haer dieſelve door 't langh vliegen moede, alſoo datſe d'een achter d'ander met haere halſen, op malkanders rugge leunen, en d'eerſte voorgevlogen hebbende, komt dan weder op de achterſte ruſten, gelijck *Plinius* ſeyt, ter tijd de vermoeytheyt over is. *Iſidorus* verhaelt even 't ſelve van de Herten, want als zy eenigh Waeter over ſwemmen, ſoo worden zy in korter tijd moede, door de ſwaerte der Hoornen, ſulx datſe 't hoofd niet langer konnen boven houden, en dan ſwemt het voorſte Hert weder achter aen, en ruſt dan met ſijn hoofd op des achterſten ſchoft, en aldus verpoſen zy malkanderen, tot zy alle zijn over geſwommen. Alſoo zijn oock de Menſchen verbonden d'een des anderen hulpe te ſoecken, nae 't ſpreeckwoord, dat van de Griecken is genomen, *d'eene hand waſcht den anderen, d'eene Menſch behoudt den anderen, jae d'eene Stad den anderen.* En dit geſchiet, door geen ander middel, dan door de gemeenſchap en handelinge, te weeten, gelijck *Ariſtoteles* onder de vijf redenen, deſe de vierde plaetſe geeft, *van 't geene uyt en in de Stadt gebracht wert.* Onder welcke twee handelingen oock de gemeenſchap beſtaet: Want wy krijgen in onſe Stadt 't geene ons ontbreeckt, en 't geene wy in overvloet hebben, deelen wy weder uyt. Daerom heeft God de Oppermeeſter van deſe Werreld wijſſelijck beſchickt, dat hy in eene plaetſe niet alle dingen heeft gegeven, maer hy heeft gewilt dat deſe gemeenſchap met eene gelijckmatigheyt oft proportie ſoude over een komen, te meer, alſoo d'eene des anderen arbeyt van noode heeft: hebbende 't eene Volck, hier door, gelegentheyt om met het ander te handelen en malkanderen te vergeſelſchappen. En hier uyt is voorts gekomen de verwiſſelinge van het koopen en verkoopen, en de gemeenſchap van het Menſchlijcke leven.

VULGO. *'t Gemeen Volck of Heerommes.*

DEwijl in onſe afbeeldingen de Adel is afgemaelt, ſoo moeten wy oock het gemeen Volxken afſchilderen. 'tWelck men magh doen, 't zy door een Man of Vrouwe, nae dat het iemant belieft, alleen dat de kleederen kort zijn, geel van verwe, de hoofdhayren recht over eynde en heel verwart. Hebbende Eſels ooren, en boven op 't hoofd ſal hy den Vogel *Aſſiolo* hebben, boockende en ſiende nae der aerde, houdende met beyde handen een Beeſſem, om de vuylnis te keeren, en een Spaede ter ſyden.

't Gemeene Volxken wort geſeyt, die ſlagh van Menſchen in een Stadt, diewelcke onbequaem zijn totten Raed, Regieringe, Leeringe, Vrye konſten, en Burgerlijcke bedieningen, om met Burgeren en Edelen te verkeeren.

Een kort kleet wort haer gegeven, om dat het gemeene Volck by den Romeynen niet geoorloft was een langh kleed te dragen, en om de ſlechtigheyt noch meer uyt te drucken, iſſe in 't geel gekleet, 't welck men

niet als andere verwen magh passen tot eene seeckere Deughd, als hebbende geen oprechte noch vaste grond by sich.

De verwarde en steyle hoofdhayren, zijn de verachte en slechte gedachten die 't gemeene Volxken altijd, hier op der Aerden, houden gevestight, sonder darse nae hooger dingen trachten, daer van *Cicero* seght, *by is niet te achten onder den Grooten, die daer hanght aen 't gemeen Volxken.*

De Esels-ooren bedieden de onwetentheyd, gelijck de Egyptische Priesters seggen, alsoo dit Dier berooft soude zijn van de kennisse en reeden: soodaenigh is oock het gemeene Volck, 't welck van natuyren is onverstandigh, ongeleert, niet kennende het goed van 't quaede, oock veranderlijck, alle uyren van haer voornemen afwijckende. En soo men gemeenlijck seght, een Beest met veele hoofden. Dies oock *Demosthenes* seght, *'t verstand van 't gemeene Volck is soo licht en ongestadigh, dat het niet weet, wat het met ernst, wil of niet wil.*

Het vogeltjen *Assiolo* draeght zy op 't hoofd, om dat de Egyptenaers willende de Boersheyt en 't gemeen Volck afmaelen, stelden daer voor desen Vogel, diewelcke (gelijck *Pierius* verhaelt) geheel anders is alsse schijnt, wesende swaer van lichaem, maer sonder stemme, hebbende geene vastigheyt van 't geene zy is, of hoedanigh zy is.

Metten hoofde geboogen, en nae der aerden siende is zy gestelt, om dat het gemeene Volxken, maer nae slechte en verachte dingen siet.

Zy hout den Beessem, veegende met beyde handen, en ter syden leyt een Spaede: om dat het gemeen Volck, dat geslacht van Menschen is, die maer als Boeren en Slootgravers leven, wesende onervaeren in Godlijcke, zeedige en natuerlijcke saecken.

Het gemeene Volck raest en kijft om de Religie, en het weet niet eens wat ketterie is, seyt *G. Pachym.* in sijn vijfde boeck.

DEMOCRATIA. *Gemeene Volx of Burger Regieringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe met een middelmatigh kleed, diewelcke 't hoofd met een Wijnranck, en een Olintack daer door geslingert, oinkranst is, staende over eynde, houdende in de rechter hand een Granaetappel, en mette slincker een hoop Slangen, en op der Aerde staet een hoop koorens in sacken, en een deel leyt los op der Aerde.

Democratia is een Regeeringe van een gemeene Staet, die gerecht en geleyt wort, door eene menighte Volx, op de maniere van eenen Raed, waer toe een ygelijck van 't gemeen Volck bequaem is, den Eedeldom uytsluytende: alwaer zy alle haere Ordonnantien en Raedslaegen besluyten, en dat nae haere wijse en waerdigheyt.

Van bedaeght Ouder wort zy gemaeckt, om dat in dees Ouder alles met meerder oordeel geschiet, als wel in ander.

Zy wort met Wijnrancken en Olm te saemen gevlochten, gekranst, om dat, gelijck sich dese planten onder malkanderen vereenigen, alsoo vereenight sich de hoedanigheyt en het wesen van dit Volck.

Het middelbaere kleed biedt, den stand van 't gemeen Volck, 't welck, door haere behoeftigheyt, nae haere macht, haere eergierige begeerte niet kan betoomen, om andere die van hooger Staet zijn, gelijck te wesen. Daerom stellen wy haer darse staet, en niet sit.

Zy hout in de rechter hand een Granaetappel: 't welck *Pierius* seght, een beeld te wesen van een Volck, dat op eene plaetse verlamelt is, wiens vereeninge geregeert wordt, nae de maniere van haere slechte staet.

Het bewijs van een hoop Slangen, biedt de vereeninge en de Regeeringe van 't slechte Volck, diewelcke niet lettende op de waerachtige Eere, kruypt gelijck de Slange langhs der aerde, niet konnende tot saecken van gewichte sich verheffen: Alsoo wort oock vertoont, dat het slechte Volck, van natuyre, totte snoodste dingen gedreven zijnde, de honde-wegh altijt uyt wil, gelijck *Petrarcha* verhaelt; en *Virgilius* singht mede, het *olijck Volckjen raest in haere gemoederen.*

Het kooren worter gestelt, op de maniere, als geseyt is, om de gemeene voorsorge te betoonen, die het vereenight Volck, totte gemeene nuttigheyt van allen plagh te doen, en om te vertoonen dat het gemeene Volck meer bemint den overvloet van voorraet, als dat het begeerigh soude zijn tot eere.

Ru-

RUMORE. *Gerucht.*

EEn gewapent Man, die mette rechter hand pijlen uytwerpt. Aldus beelden de Egyptenaers dien selven af, gelijck *Orus Apollo* verhaelt.

ANIMO PIACEVOLE. *'t Gemoed dat minlijck is.*

EEn Dolphijn daer een kindeken op rijd. 't Is waer dat *Pierius*, door het aensien van *Pausanias*, den Dolphijn voor 't gemoed dat minlijck is, stelt. Overmits in de Stad *Porselene* in Ionien, een Dolphijn was, geheeten *Simon*: en dat nae de naeme van een Ionghsken, 't welck het placht te voeren en te brengen van d'een oever aen d'ander, want hy was door dese Ionge genomen uyt de handen van de Visschers, hem genesende van een Wonde, die de Visschers hem gegeven hadden: evenwel soo passen wy dieselve tot een minnelijck gemoed, overmits de Dolphijn den Menschen seer aengenaem, minlijck en goedigh is, niet ten opsicht van eenige weldaeden die hy heeft of sal ontfangen, maer uyt sijn eygene natuyre. Dies oock *Plutarchus* sich verwondert over de beleeftheyt van dit Dier, *Dewijlse niet door opvoedinge als de Honden en Paerden, noch door andere noodsaeckelijckheyt als de Oliphanten, Panters en Leeuwen, van de menschen zijn vry gemaeckt, maer zijn door een ingebooren genegentheyt beminders van het Menschelijcke geslachte.* Alsoo darse van self dese goeddadigheyt doen sonder datse eenige weldaed hebben genooten, dat dit waer is, getuygen verscheyden Schrijvers, als mede *Pausanias* en andere, dat zy niet zijn gelockt, 't zy door 't werpen van kruymkes brood, gelijck men by boerterie den Visschen wel doet, noch door eenigh ander voetsel, want den Dolphijn heeft de gantsche Zee tot sijn voldoen om sijn kost te soecken, en hy heeft Menschen gedragen, niet door danckbaerheyt, maer uyt een huyslijcke goedaerdigheyt: gelijck hy veele persoonen, sonder onderscheyd, gedaen heeft, wesende van natuyren meewaerigh en goedaerdigh. *Solinus* verhaelt dat aen de Africaensche oever, ontrent *Hippo* een Dolphijn sich metter hand liet grijpen, en dickwijls op sijn rugge liet sitten, wien het begeerde: onder andere, de Oud Burgemeester *Flavianus* uyt *Africa* raeckte hem self aen, en smeerde hem met welrieckende salven, maer door veranderinge van den reuck wierde hy seer duysdigh, soo dat hy boven waeter bleef, als half dood zijnde, en onthielt sich eenige Maenden van dien gewoonlijcken ommegang. En daer uyt wierde beslooten, dat hy sich niet door gebreck van spijse, maer alleen door de vriendelijcke ommegangh van die van *Hippo* liet handelen. Noch verhaelen *Solinus* en *Plinius* wijder, dat ten tijde van den Keyser *Augustus* in 't Rijck van Campanien een Ionghsken eenen Dolphijn aesde met stuxkens brood, en wierde soo vrypostigh met hem, dat hy dien selven sonder schroom uyt sijn hand liet eeten, en sittende op sijn rugge, bracht hem de Dolphijn naer 't Lac van *Lucrinus*, en niet alleene dat, maer bracht hem oock van *Baia* naer *Pozzuolo*, en 't selve dede hy soo veel Iaeren, dat het een wonder gerekent wierde: maer de Iongelingh stervende, stierf oock de Dolphijn, uyt grooter rouw (om dat hy den Iongen in soo lange niet hadde gesien) voor yders oogen. 't Selve wort bevestight door de brieven van *Fabianus* en *Mecœnas*. *Egesiderius*

ſchrijft, dat een Ionge geheeten *Hermia*, oock door de Zee met een Dolphijn vaerende, door een onverſien onweer, verdroncken zijnde, hem de Dolphijn evenwel te Lande brachte, en oordelende dat hy de oorſaecke van des Ionghlinghs dood was, ſoo wilde hy daer nae niet weder in Zee, maer wilde tot een ſtraffe oock ſterven, en gaf op ſtrand ſijnen geeſt, dan ſoo haeſt de Dolphijn het Land raeckt, ſoo ſterft hy. Voorwaer een teycken van een vriendlijck, beleeft, en moedwaerigh gemoed.

GRATIA DIVINA. *Godlijcke Genaede.*

EEn ſchoone en lachende Vrouwe, met het aengeſicht ten hemel gekeert, alwaer de H. Geeſt in de gedaente van een Duyve vertoont wert. In de rechter hand ſal zy een Olijf tack met een Boeck hebben, en in de ſlincker een Kelck.

Zy ſiet ten Hemel, want de Genade komt nergens van daen, als van God, diewelcke, door openbaeringe, wort geſeyt in den Hemel te weſen, en om dieſelve Genaede van hem te verkrijgen, ſoo moeten wy ons tot hem keeren, en van hem verſoecken vergifnis van alle onſe ſwaere ſonden: en daerom ſeyt hy, *Keert u tot my, en ick ſal wederom tot u keeren.*

De Heylige Geeſt worter geſtelt, om dat hem met recht van de H. Godgeleerde toegeſchreven wort, de inſtortinge der Godlijcker Genaede in onſe herten, en daerom wordt geſeyt, dat de Genaede een eygen Werck Godes is, diewelcke verſpreyt wort in alle Schepſelen, door de vrywillige mildadigheyt Godes, en dat ſonder eenige verdienſten derſelven.

De Olijf tack bediet de Vreede, diewelcke de Sondaer door kracht van dieſelve Genaede, in de ziele gevoelt, als met God verſoent zijnde.

De Kelck beteyckent mede de Genaede nae 't ſeggen van den Propheet, *die van mijn Kelck droncken is, hoe heerlijck is dieſelve?* men kan oock de woorden *drinckt en wort droncken*, daer by ſtellen. Want wie in de Genaede Gods is, dieſelve is altijt in de ſoetigheyt van ſijne Liefde droncken. Overmits deſe Dronckenſchap ſoo krachtigh en ſterck is, datſe doet verjaegen en vergeten den dorſt van de Werreltſche dingen, en ſonder eenige ontſteltenisſe, ſoo geeftſe een geheele en volmaeckte verſaedinge.

GRATIA DI DIO. *De Gunſte Godes.*

EEn ſeer ſchoon en bevalligh Iongh Meyſken, naeckt, met een ſeer ſchoon cierſel op 't hoofd. De hoofdhayren ſullen blond en gekrult zijn rontom met een groote glants. Met beyde handen ſalſe houden den Hooren van Rijckdom, die haer de beſchaemde leeden bedeckt, en daer uyt ſalſe ſtorten verſcheyden dingen, ſoo wel Geeſtlijcke als andere, tot het gebruyck des levens, en van den Hemel ſal een ſtraele komen tot op de aerde toe.

INCLINATIONE. *Genegentheyt, Neyginge.*

EEn Ionge Vrouwe hebbende aen de rechter ſyde witte en aen de ſlincker ſyde ſwarte kleederen, en op 't hoofd twee vaſte ſterren, te weten die van *Iupiter* aen de rechter ſyde helder en klaer, en die van *Saturnus* aen

aen de ſlincker ſyde, een weynigh kleynder als die van *Iupiter*, weſende duyſter bruyn, houdende in de rechter hand een bos met Rooſen, en in de ſlincker een hoop Doornen, zijnde haere beyde voeten gevleugelt.

Iongh wort zy geſchildert, om dat de genegentheyt een macht is, die het gemoed beweeght en opweckt tot haet of liefde, tot goede of quaede dingen: en daerom ſeght de *Philoſooph*, dat de Iongelingen al te vierigh haeten en beminnen, gelijckſe oock doen in andere dingen: en de oorſaecke hier van is niet anders, dan dat het eene natuyrlijcke neyginge is: en om dat alle genegentheyt niet is als tot een goede ſaecke, of diemen voor goed oordeelt, daerom nemen de Iongelingen dieſelve voor goed aen, zijnde daer dapper toe genegen, ſonder darſe eenige rechte kenniſſe van goed of quaed hebben, en dit is de oorſaecke, dat zy of al te vierigh lief hebben of haeten.

De ſwarte en witte verwe bedieden het goed en quaed, het witte het licht, dat is het goed, en door het ſwart het quaed, of de duyſterniſſe, en daerom ſietmen dat in de Heylige Schrift het wit voor het licht der Godheyd wort genomen. *Chriſtus* wort wit geheeten, en ſoo noemt hem de Bruyd in't Hooge Lied *Salomonis*. Hy is oock op den bergh *Tabor* geſien, alwaer ſijne kleederen ſoo wit waeren als de ſneeu, om te vertoonen den glans ſijnder Godheydt, als een openbaeringe van ſijne oneyndlijcke goedigheyt, die hy ſijne Apoſtelen mede deelt.

De Genegentheyt dan in 't wit geſchildert, vertoont ons, dat dieſelve ſchoon is en uytblinckende, herkomende uyt een geſuyvert verſtand, gelijck in 't tegendeel het ſwart ons niet anders vertoont als duyſterniſſe, die eygentlijck voorteyckens van 't quaed zijn: en daerom zijnſe in de Heylige Schrift ons aengeweſen datſe veroordeelt zijn in 't ſwart: gelijck in *Baruch* verhaelt ſtaet *dat haere aengeſichten ſwart van den roock zijn.* De Genegentheydt dan in 't ſwart afgebeeld, vertoont dat dieſelve droevigh en verkeert is, niet heerkomende uyt een oprecht oordeel.

De twee ſterren, van de geſeyde Planeten, op 't hoofd, bedieden haere neyginge, om dat de ſterre van *Iupiter* van natuyre goedaerdigh, en die van *Saturnus* ſchaedelijck en quaed is. 't Selve bediet oock de verwe van 't kleed.

Zy hout in de rechter hand een bos Rooſen, om uyt te drucken dat de Neyginge even moet zijn als de Rooſen, te weten, ſchoon, van goeden reuck en deughdigh, en dat de Menſche ſich alle tijd tot ſchoone en deughdige ſaecken moet neygen. En daerom beelden de Egyptenaers metten Rooſen-krans, een ronde en volmaeckte circkel van de Deughd af: En oock ſoo de neyginge goed waere, op de maniere van de Rooſe, ſoo ſoude zy een goede reuck der Deughd uyt ſpreyden, en daerom geloof ick, dat *David* oock bid dat God ſijn herte wil neygen nae ſijne getuyghniſſen, wel wetende, van hoe grooten gewichte de neyginge zy.

De Doornen in de ſlincker hand, bedieden het tegenſtrijdige van de Rooſen, weſende gelijck *Pierius* ſeyt een beeld van gebreecken. Sulx dat de bediedſels van de Rooſe en Doorne tegen een ander, yder in haere beteyckeniſſe, moeten werden genomen.

De voeten zijn gevleugelt, want de neyginge is een haeſtige beweginge, diewelcke doet of haeſtigh verblijden of walgen, nae de overeenkominge die zy door de natuyre, door 't bloed, door de aert, gewoonte en nae de ſtand, mette ſaecke, heeft. Doch dit is te mercken, dat de neyginge yder natuyre gemeen is, maer zy wort in yder nae ſijn aert verſcheyden gevonden. In de verſtandlijcke natuyre wordt de natuyrlijcke neyginge gevonden, doch volgende daer in den wille, in de gevoelijcke natuyre volghtſe de gevoelijcke Genegentheyd, in de natuyre, die van kenniſſe berooft is, daer in is de neyginge alleen nae de ordre van de natuyre, en daerom wort geſeyt, dat de ſteen nae 't *centrum* of middelpunt daelt, en de vlam om hoogh, want deſe neyginge is haer van de natuyre.

Wy verſtaen dan in onſe beeldeniſſe de verſtandelijcke neyginge, en die kan weſen of goed of quaed, heerkomende van den wille, diewelcke vrywilligh kan of goed of quaed zijn, weſende een vrye macht, die uyt haere natuyre, al het geene dat daer toe

vereyſcht wort, kan doen en niet doen, willen en niet willen; En alſoo kan, by gevolgh, de neyginge weſen goed en quaed, d'eene ten goede, d'ander ten quaede, doch niet op eene tijd, maer al vervolgens nae een ander. Want willen en niet willen zijn twee tegenſtrijdige dingen, die op eene ſaecke en op een tijd niet konnen weſen.

MEDICINA. *Geneeskonſt.*

EEn Vrouwe die oud en bedaeghd is, hebbende op 't hoofd een Lauwerkrans, in de rechter hand een Haene, en in de flincker een ſtock vol quaſten, alwaer een Slange is omgeſlingert.

Medicine is een kenniſſe waer door de levende en voedende kranckheden des lichaems, door het toe en afdoen, worden gekent, dat is door aderlaeten en ſuyveren.

Bedaeght wort zy geſchildert, om dat de Oude het voor een ſchande hielden, dat die geene, die veertigh Iaeren was gepaſſeert, eenen Medicijn ſoude tot hem roepen, want hy behoorde, als nu, te weeten, wat ſijn natuyre vortlerlijck was, vliedende wat quaed is: en alſoo koſte hy met het eene te mijden en het ander te verkieſen, ſich ſelve geneſen. Daerom onderhoud een oud Medicijn door konſt en eervaerentheyt, ſijne tegenwoordige geſontheyt, en verkrijght wederom het geene alreede verlooren is.

Haer wort een Lauwerkrans om 't hoofd gevlochten, om dat deſe boom tegens veele gebreken voorderlijck is. Want de Romeynen plachten op den eerſten dagh Ianuarii aen de nieuwe Magiſtraten eenige Lauwertacken te vereeren, tot een teycken datſe middel hadden, waer mede zy, 't geheele Iaer door, haere geſontheyt koſten onderhouden: want zy geloofden dat de Lauwer totte geſondheyt ſeer vorderlijck was.

De Slange en de Haen, gelijck *Feſtus Pompejus* verhaelt, zijn ſeer wackere Dieren, en ſoodanigen betaemt het oock dat die geene zijn, die de Medicijne bedienen: En waeren oock de Slangen, by de Oude, een teycken van de geſontheyt. Want gelijck de Slange den ouden huyd afleght, en ſich wederom vernieuwt, alſoo ſchijnen de Menſchen, die geſont geworden zijn, oock weder vernieuwt te weſen.

De quaſtige ſtock, bediet de ſwaerwichtigheyt van de Medicine: En de Slange was een uytbeeldſel van *Æſculapius*, een God van de Medicine, gelijck de Heydenen valſchlijck geloofden.

MEDICINA. *Geneeskonſt.*

EEn Vrouwe die daer ſtaet om een Ladder op te klimmen, weſende in 't groen gekleet, even als een *Sybille*, hebbende eenige ſlechte kruyden in de hand, ter ſyden haer ſal een Sonne ſtaen met een Oyevaer, die een taxken grove Marioleyne in den nebbe heeft.

De Medicine is een konſt, die gevonden is, uyte eervaerentheydt van eens anders kranckheyt, en die wederom te recht wort geholpen, door de kenniſſe van natuyrlijcke dingen, die van de Medicijns naerſtelijck zijn waergenomen tot des Menſchen geſondheyt.

Zy wort geſchildert offe een Ladder wilde opklimmen, want door de ſpiegelinge, die een ſeer eedel en hoogh ding is, ſtijghtſe tot het werck der geneſinge, en dat door 't middel van gemeene en beſondere dingen.

Met

Met groen wortſe gekleet, uyt hope die zy totten krancken heeft, en door de kracht die zy 't leven mede deelt, dat de krancke begoſt te ontbreecken.

Door de grove Marioleyne wordt de ſwackheydt van des Oyevaers mage bewaert, en hierom wortſe van de Egyptenaers tot dit voorſtel gebruyckt, en dat tot een verborgen beeld der Medicine. De Egyptenaers gebruyckten oock daer toe den Vogel *Ibis*, diewelcke, gelijck elders geſeyt is, met haeren ſnavel haer ſelve een kliſtery kan ſetten, en den buyck ſuyveren: gelijck het Hert, nae dat het den *Chameleon* ſal hebben gedood, ſoo verdooft hy het venijn, knauwende Lauwerblaeden, 't welck de Duyve mede doet, om haere kranckheyt te geneſen.

De Sonne vertoont, dat de natuyrlijcke kracht van 't Hert, door de hette van de Sonne, wort begonſtight, door wiens kracht de geſondheyt in alle de leeden des lichaems wort bewaert en onderhouden, en daer boven ſtortſe oock in de kruyden een ſeer groote kracht en eygenſchap: door welck middel de Medicine wort geoeffent.

CONTENTO. *Genoegen.*

EEn Iongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende de naeckte armen en beenen, met de voeten gevleugelt, en in de rechter hand ſal hy een gouden Appel hebben, en in de ſlincker een ruycker van bloemen, weſende gekroont met Olijftacken, hebbende op 't midden van de borſt een Rubijn.

CONTENTO. *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Ionghman prachtigh gekleet, met een Rapier op ſijne zyde vol Edelſteenen beſet, en een Vederbos op den Hoed, hebbende in de rechter een ſpiegel en een ſilvere becken, dat hy aen ſijn zyde houdt, vol geld en koſtele juweelen.

Het genoegen, dat aen deſe kleyne geluckſaligheyt hanght, waer door men ſich in dit leven verheught, komt voornaemlijck door de kenniſſe van de goederen, die men beſit, want wie ſijne eygene goederen niet kent, hoe groot dieſelve oock mogen weſen, die kan geen genoegen voelen: en blijven alſoo ſijne belooningen bedrieghlijck, by hem ſelven.

Daerom wort het beeld van Genoegen geſtelt, dat het ſich ſelve in den Spiegel beſiet, en alſoo ſpieglende, verblijt hy ſich, dat hy rijck, ſchoon en prachtigh is, ſoo aen ziel als lichaem: 't welck het geld en de kleederen, te kennen geven.

CONTENTO. *Genoegen, Vermaeck.*

EEn Iongelingh in 't wit en geel gekleet, toonende ſijn naeckte armen en beenen. De voeten ſullen gevleugelt zijn, houdende eenen gulden Appel in de rechter hand, en in de ſlincker een Ruyker met ſchoone bloemen. Hy ſal met Olyven gekranſt zijn, en midden op ſijn borſt ſal een Robijn uytblincken.

CONTENTO AMOROSO. *Minlijck Genoegen.*

EEn Ionghling van ſchoon opſicht en van een lachend weeſen. Zijn kleed ſal vol bloemen zijn gemaelt, en ſal op 't hoofd een

een krans hebben van Mirte. In de ſlincker hand ſal hy een korfken met Rooſen hebben, en daer tuſſchen ſal een Hert leggen. Staende met d'ander hand als of hy de bloemen wilde van 't hoofd lichten, om dit Hert noch meer te doen bloeyen: weſende dit de eygenſchap der Vryers, datſe altijd een ander mede deelachrigh willen maecken van haer eygen vrolijckheyt.

TRANQUILLITA. *Geruſtheyt.*

EEn Vrouwe met een vrolijck geſicht, houdende met beyde handen het Vogelken *Alcion*, 't welck in ſijn neſt ſtaet, en een ander Vogel vlieght rontom ſijn hoofd.

Deſe Vogelkens maecken haer neſt, met ſonderlinge konſt aen den Oever van de Zee, want zy vergaederen beentjens en graetjens, doch met ſoodaenigen konſt in malkanderen gevlochten en geſterckt, datſe verſeeckert zijn voor een ſteeck van een rapier, en is op de maniere als een Koewoerde, hebbende alleen een kleyn gaetjen, waer door het met moeyte uyt en in gaet. Dit was by de Oude Egyptenaers voor de Geruſtheyt geſtelt, want door een natuyrlijcke inſtortinge kent het de tijden, en het maeckt ſijn neſt, wanneer het ſiet dat het veele dagen achter malkanderen ſal ſtil en ſchoon weder zijn. Daerom de Romeynen hier van de gelijckniſſe nemende, hebben dieſelve genaemt, de Alcioniſche dagen, in welcke het niet geoorloft was in 't Recht te gaen noch te pleyten, zijnde een tijd die by ons Vacantie geheeten wort.

TRANQUILLITA. *Geruſtheyt.*

EEn Vrouwe ſchoon van opſicht, leunende aen een Schip, houdende mette rechter hand een Overvloets Hooren, en mette ſlincker de ployen van haere kleederen, op der aerde ſtaet een verroeſt Ancker, en op de top van den Maſt ſietmen een vlamme viers.

Zy leunt aen 't Schip, om de vaſtigheyd en Geruſtheyd uyt te drucken, dieder beſtaet in de ſtilligheyt van de Zee, diewelcke ſich niet bewegende, maeckt, dat deſe Vrouwe, aen 't Schip geruſtelijck magh leunen.

De Overvloets Hooren bediet dat de ſtilligheyt des Hemels en der Zee overvloet aenbrengen, d'eene door het aenbrengen der koopmanſchappen, d'ander door de natuyre van de Hemelſche inſtortingen.

Het Ancker is een gereetſchap om't Schip te verſeeckeren, wanneer 't ſelve door de ſtormen geweldigh in Zee wort gedreven, en wederom ſal het een teycken van Geruſtheyt weſen, wanneer men dat ſelve ſiet gebruycken tot een ander eynde, als ter Zee.

De vlamme viers boven het Schip, bediet 't geene de Schippers noemen het licht van *S. Ermo* of het Vreede-vier, 't welck op den top des Maſtbooms verſchijnende, iſſet een vaſt teycken van de aenſtaende ſtilligheyt.

Geruſtheyd, nae de Medaglie van *Antonius Pius.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een Roer van een Schip hout, en mette ſlincker twee kooren-ayren, betoonende door deſe ayren de overvloedigheyt van 't graen, 't welck men magh genieten door de Zee, in een geruſte en vreedſaeme tijd.

FAMA *of Gerucht.*

EEn Vrouwe met een dun kleed, dwars over, tottet midden van de beenen opgeſchort, als of zy luchtigh wilde loopen, hebbende twee groote vleugels, en over al ſullen pluymen en oogen, monden en ooren zijn. Zy hout in de rechter hand een Trompet, gelijckſe *Virgilius* beſchrijft:

't Gerucht is eenigh quaed, daer van geen ſnelder leeft,
En dat alleen haer kracht van haere ſnelheyt heeft:
Schoon 't is noch kleyn en teer, ſoo krijght het gaende vleugels,
En vliegt door aerd en locht met los gebonden teugels.

En kort daer onder ſeyt hy,

Van voeten is het ſnel, van vleugels ranck en licht,
Een monſter groot en wreed, daer yder een voor ſwicht.
Een wonder die het ſiet, vol monden en vol ooren,
Het vlieght by nacht en krijt, ſeer yſlijck om te hooren.
Haer oogen noyt de nacht noch ſoete ſlaep beſluyt,
En 's daeghs ſoo ſit het ſtil. Vol veeren is haer huyd,
Met oogen gau ter wacht, en menighte van tongen.
Die boven op de ſpits op kerck en daecken ſprongen.
Verbaeſende de Stad, met een hartneckte ſucht,
Boodtn ſoo wel van 't waer' als van het valſch gerucht.

FAMA BUONA. *Een goed Gerucht of Naem.*

EEn vrouwe met een Trompet in de rechter hand, en in de slincker een Olijftack, hebbende aen den hals een goude keeten, alwaer een Hart aenhanght, hebbende witte vleugels aen de schouderen.

Het Trompet bediet het gemeen geroep dat door de ooren van de Menschen gespreyt wort.

De Olijftack bediet de goedheyt van 't Geruchte, en d'oprechtigheyt van een vermaert Man, door treffelijcke wercken: want de Olijftack metter vruchten wort altijd ten goede genomen. Want de H. Schriftuyre spreeckende van de Olijf, verstaende *Christum*, seght, *u Naem is als uytgestorte Oly*. En *David* seght van de Olijven, *zy is als een vruchtbaere Wijnstock in 't huys des Heeren*: en door dese oorsaecke plachten oock de Oude haeren *Iupiter* met Olijftacken te kroonen, versierende dat hy de aldergoedste en aldervolmaeckste was.

Het hangende Hart aen den hals, bediet gelijck *Orus Apollo* seght het Gerucht of goede Naem van een vroom Man.

De witte vleugels bedieden de suyverheyd en snelligheyd van een goede faeme.

FAMA CATTIVA. *De snoode Faeme, van Claudianus.*

EEn Vrouwe met een gemaelt kleed vol swarte beeldekens, als kinderkens met swarte vleugelkens, met een Trompet in de hand, naer 't seggen van *Claudianus*.

Door de *Beeldekens* worden de vreesachtigheden uytgedruckt, die in 't groeyen van de quaede Faeme aenwassen. De *swarte vleugels* bedieden de duysterheyd en vuyligheyd van haere wercken.

FAMA CHIARA. *Heldere Fama, nae de Medaglie van Antoninus.*

EEn seer schoon naeckt beeld van *Mercurius* met vleugels aen de voeten, en aen 't hoofd; boven de slincker arm sal hy een Sluyer houden: in de slincker hand den Slangenstaf *Caduceum* geheeten, houdende in de rechter het Paerd *Pegasus* by den toom, 't welck sich metter beyde voeten om hoogh recht, als oft wilde vliegen.

De beeldnisse van *Mercurius* met de vleugels en Slangenstaf, bedieden het goed Gerucht: Want zy versierden dat hy een Bode van *Iupiter* was, verstaende daer door het spreecken, te weeren de kracht van de stemme en 't geluyt, dat sich aen alle syden verspreyt, gelijck mede door de vleugels, te gelijck, de snelligheyt van 't spreken wort te kennen gegeven.

Het Paerd *Pegasus* wort voor een heldere Faeme verstaen, dewelcke van *Antoninus* snellijck door de Werld gedraegen en verspreyt was.

De toom van 't Paerd door *Mercurius* vast gehouden, bediet dat de Faem door de woorden en door de stemme gedraegen wort, diewelcke klinckt door de deughd en dapperheyd der vermaerde daeden van treflijcke Mannen, en dat soo veel meer of min, als haer Faeme de Werld bekend is, en door de tonge en 't spreecken verspreyt en aengewossen is.

Om *Domitianus* te vereeren, sloegen zy een Medaglie, alwaer het Paerd *Pegasus*, bediedende de *Fame*, die van hem, de Werreld over, ruchtbaer was, opgeteyckent stont.

SANITA. *Gesondheyt.*

EEn Vrouwe van bedaegd ouder, die in de slincker hand een quaestige stock sal hebben, alwaer een Slange is omgekrult.

De Haen is *Æsculapius*, die een Vinder van de Medicine is, toegewijt, en dat om de wackerheyt die een goed Medicijn gestaedigh behoort te hebben. Dit Dier was van de Oude in sulcken waerde gehouden, dat zy daer voor offerhande deden, gelijck als aen God. *Socrates*, gelijckmen by *Plato* leest, sich vindende op 't eynde sijns levens, liet by uyterste wille nae, datmen *Æsculapius* eenen Haen soude vereeren, willende daer mede te kennen geven, dat hy als een wijs Philosooph, de Godlijcke goedertierentheydt danckte, diewelcke soo lichtlijck alle onse moeylijckheden en gebreecken genas: en hierom soo wierde door *Æsculapius* verstaen, de mededeelinge van dit tegenwoordige leven.

De Slange op de maniere, als geseyt is, is een teycken van de Gesondheyt, om dat die seer gesont is, jae veel gesonder als andere Dieren, die op der aerde leven. Dat de Slange te gelijck den stock omslingert, dat bediet mede de gesontheyt des lichaems, diewelcke door de kracht des gemoeds en der geesten, wort onderstut en gehandhaeft. En aldus wort dit oock, door eenige, de Slange die *Moyses* aen 't hout, in de Woestijne hadde opgerecht, uytgeleyt en verklaert.

SANITA. *Gesondheyt.*

EEn Vrouwe van een stout opsicht en van bedaeght Ouder, die metter rechter hand een Henne hout, en metter Slincker een Slange.

De Henne wort haer gegeven, om datmen dieselve by den Egyptenaers aen *Æsculapius* plagh te offeren, en dese was een beeld van de Gesondheyt, oversulx seytmen dat sodanige slagh van offerhande, daer toe gestelt was, om dat het vlees van de Hennen seer licht was om te verteeren, en oversulx voor den krancken een seer voorderlijcke saecke. Hier van heeftmen een seer klaer getuyghnis by *M. Angelus Colotius*: en die getuyghde, datter een groote menighte van Hennevoeten, onder de aerde opgegraven waeren, by die bergh en die plaets, op de welcke binnen *Romen*, het beeld van *Æsculapius* hadde gestaen, een plaets die tegenwoordigh *Vivajo* genaemt wort. Want wie soude oyt hebben konnen raeden, waer soo grooten getal van Hennepooten van daen quam, 't en waere het aldaer de maniere geweest was, de overblijfselen van de offerhande, te laten leggen?

De Slange is oock een teycken van de Gesondheyt en behoudenisse, want zy wort alle Iaeren vernieuwt en als weder jongh; is seer vast van leven, sterck en gesont. En gelijck wy elders geseyt hebben, soo is die oock goed tot veele Medicinen.

Siet het beeld van de Medicine *of* Geneeskonst.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met haer rechter hand een Sleutel, en voor haere voeten salse een Hond hebben.

De Sleutel is een teycken van Getrouwigheyt.

wigheyt, diemen moet houden totte onderhoudinge en trouwe der Vriendschap. De Hond is door een sonderlinge gave der Natuyre, sijnen Heere getrouw, gelijck hier nae sal worden geseyt.

FEDELTA. *Getrouwigheyt.*

EEn Vrouwe in witte kleederen, houdende met twee vingeren van de rechter hand eenen Trouw of Segelringh, en ter syden eenen witten Hond.

De *Segelringh* is een teecken van Getrouwigheyd, want met dieselve sluyt en verberght men eens anders geheymnissen. Het witte kleed, is een teycken van de suyverheyt der Trouwe.

De *Hond* is het getrouwste Dier, waer van *Plinius* in 't VIII boeck verscheyden voorbeelden ophaelt, doch onder andere dit gedenckweerdige, van den Hond van *Titus Labienus*, 't welck binnen *Romen* gebeurt is, wanneer *Appius Junius* en *Publius Silius* Burgemeesters waeren: want *Titus* gevangen zijnde, soo liet de Hond niet nae, gestadigh aen sijn syde te leggen, en hy daer nae als misdadige overwonnen zijnde, wierde geworpen van een sekere hooghte (*Scala Gemonia* geheeten:) een straffe, die te *Romen* over den misdadigen gebruycklijck was: De Hond nochtans, bleef altijd staen aen het lichaem van sijnen dooden Heere, betoonende seer deerlijcke teykenen van droefheyt en medelijden, dragende alle de spijse, die hem voorgeset wierde, aen den mond van sijnen dooden Meester: ten lesten het lichaem in den Tyber geworpen zijnde, springht dat arme beest uyt groote liefde daer nae toe, hem houdende een groote wijle boven 't waeter, tot verwonderinge van alle toesienders.

Men leest van *Erastus* een Roomsch Ridder, die een eenigh soontjen in de luyeren hadde, waer by alle tijt een Huyshond lagh. 't Gebeurde, dat hy op seeckere dagh uyten huyse was om eenigh Tournoy-spel te sien, soo wilde de Vrouwe om haere nieuwsgierigheyt mede daer heen, besluytende den Hond met het kindeken te gelijck in eene plaetse, met haer nemende alle haere dienstmaeghden, gaende voorts boven op een solderinge van 't Huys, alwaer zy de Feeste sien konde; even ten dier tijde, kruypt een schricklijcke Slange door een gat van de muere in de kamer, en geeft sich nae de wiege daer 't kindeken lagh, om 't selve te dooden: De Hond bespringht den Slange dapperlijck, dien hy overwint en dooder, wesende seer bebloet van de beeten der Slange, en onder al dit gevecht, valt de wiege omme, en stulpt het onderste boven. De Voetster siende het bloet en de omgestorte wiege, gissende dat het kind dood was, loopt met seer droeve en benaude traenen nae des kindts Vader, hem dit onheyl klagende: De Vader door dese woorden, als rasende, loopt op staende voet, en houwt met eenen slagh, sijnen getrouwen Huyshond, in twee stucken, en haestende nae de Wiege om het doode en verscheurde schaepken te sien, vind hy het selve levendigh en frisch, tot sijn overgroote blijdschap en verwonderinge: en siende aldaer de doode Slange, komt hy tot kenniss der Waerheyd, van harten bedroeft zijnde, dat hy oorsaecke was van de dood van dat onschuldigh Dier, dat hy hadde behooren weldaet te bewijsen, over sijne ongehoorde Getrouwigheyt. Veele andere historien op te halen is niet ons voornemen.

PERICOLO. *Gevaer.*

EEn Ionghman die al wandelende door een veld dat vol kruyden en bloemen staet, op een Slange treet, die sich ommekrullende, wreedelijck toeschiet, om hem in sijn been te steecken, staende aen sijn rechter hand een steyle hooghte, en aen de slincker een snelloopende reviere, stemmende op een seer kranck riet, siende van den Hemel eenen blixem afschitteren.

Alhoewel het leven der Iongen, soo wel als der Ouden bedrieghlijck en twijfelachtigh is, nae 't geene de Heere *Christus* seyt, *Weest bereyt, want ghy weet noch ure noch tijt*, niet te min, soo is de Ionge in meer gevaer als de Oude, en dat om sijne kracht, moedigheyt en stoutigheyt, diewelcke doet, dat hy sich onbedachtelijck waeght en in ontallijck gevaer en perijckel stort.

Dese beeldnisse van dat een Iongelingh in een bloemrijck veld gaet en van een Slange gebeten wort, is gebeurt te *Bagnacavalla* 1615 aen een Ionghman, die al wandelende door een lustige plaetse met een Roer op de

ſchouderen gingh, en die een Slange gewaer wordende, ſijn Roer daer op aen leyt om dienſelven te doorſchieten, maer het Roer barſtende, brenght hy ſich ſelven om hals, en de Slange ontkomt het, gelijck door een klaghdicht is uytgedruckt.

Men ſoude het Roer oock wel by 't perijckel mogen paſſen, om datter naulijx iet gevonden wert, dat gevaerlijcker is, vermits het den vyanden niet met ſijn wille doodet, maer oock tegen ſijn wille ſijn eygen vrienden, ouderen, jae oock den perſoon ſelve die het draeght; en dickwijls, als die geene, die 't Roer draeght, ſijnen Vyand oock niet wil doorſchieten, dan barſt het los.

Het wandelen door eenen weg vol kruyden en bloemen, en van de Slange een onvoorſiene ſteeck te krijgen, geeft te kennen, dat de Menſche wandelende door de gebloemde wegh van de verganglijcke voorſpoet deſes Werrelts, wort, wanneer hy daer minſt om denckt, door een ellendigh ongeluck overrompelt. Men konde oock ſeggen, dat de wegh vol bloemen, tuſſchen een ſteyle hooghte en een ſtortende reviere gelegen, terwijle men het wandelpat van dit arme leven, door den wegh van genughten en Werreltſche welluſten, paſſeert, bedier, dat het ſeer veele gevaer, ſoo te waeter als te lande, met ſich ſleept; en dat wy, wandelende ſonder deughdlijcke en eedele overleggingen, of ons ſtorten in de Zee der Ellenden, of ons ſtorten in de eeuwige verdoemeniſſe.

Het Ried, bediet de broosheyt van ons leven, dat altijt in gevaer ſtaet, om dat het ſich meeſtendeel leunt op ſwacke en brooſe dingen, en niet op die, die te recht loflijck en aenmercklijck zijn.

De blixem, op de maniere als geſeyt is, vertoont ons, dat wy niet alleen, op der aerde en op 't waeter ontallijcke periculen zijn onderworpen, maer dat ons boven dieſelve de drijvingen des Hemels, noch dreygen, diewelcke daer in haere werckingen ſtorten, ſoo veele zy mogen: ſoo dat men kan ſeggen, dat God dickwijls toelaet, dat wy om onſe ſonden en miſdaeden worden geſtraft, en dat door verſcheyden toevallen en wangunſten, die ons overkomen. Daer over ſegt *Paulus, als de Sonde ſal vervult zijn, ſoo baertſe den Dood.* Alſo dat geen Menſchlijck vermogen, kan tegenſtand doen, aen de macht des geenen, diewelcke wetten en paelen in alles geſtelt heeft. Het heeft *Æſchilus* de Poeet niet geholpen, dat hy in 't veld wandelende, het gevaer des doods, dat hem voorſeyt was, ſochte te ontvlieden: Want een Adelaer dragende eene Schildpadde in ſijne klauwen, ſagh van boven uyte locht, den kaelen en grijſen kop, van deſen ongeluckigen Poët, en meenende dat het een blinckende ſteen was, liet dienſelven, daer van boven op vallen, ſulx dat hy, op dien ſelven dag, om't leven quam, waer in hy vreeſde, dat hy ſterven ſoude, gelijck *Plinius* in't x boeck in't III cap. verhaelt.

SIMULATIONE. *Geveinſtheyt, Veinſinge.*

EEn Vrouwe met een Mom voor't hoofd, die twee aengeſichten vertoont, in 't weerſchijn gekleet, houdende in de rechter hand een Exter, in de ſlincker een Granaetappel, en voor haer voeten ſal een Aep of Meerkat ſtaen.

Veinſinge is door een dobbelheyt en gelaet, ſijn eygen hert en gemoed verbergen: En hierom houtſe de Mom voor 't geſicht, deckende het waere om het valſche te vertoonen.

toonen, 't welck mede door het weerſchijne kleed vertoont wert. Zy hout een Exter in de rechter hand, om dat deſe Vogel Geveinſtheyt bediet, vermits die van d'eene ſyde witte en van d'ander ſyde ſwarte veeren heeft. De Granaetappel in de ſlincker hand, gelijck *Pierius* verhaelt, vertoont, dat de meeſte Menſchen begeeriger zijn, meer in ſchijn als in der daed te weſen. En om dat de Granaetappel, boven alle andere appelen, ſijnen koper geheel beſpot, als op de proef niet over een komende, lockende die haer aenſien, met haere purpre, blooſende, en aengenaeme verwe: maer 't gebeurt ten meeſtendeel dat die dieſelve open doen, bevinden datſe muf, verrot en ſtinckende zijn. Waer door 't gebeurt is dat veele van de Oude, de geveinſde Goedheyt by ſoodaenigen appel hebben uytgebeelt. Van gelijcken heeft oock de School-leeraer van de ernſthafte leeringe de Hovaerdige by een Granaetappel vergeleken, die van buyten ſich ſeer geciert en van ſonderlinge ſchoonheyt vertoonden, maer van binnen waeren die verrot. Deſe ſlagh van Menſchen zijn van *Horatius* in ſijne dichten aengemerckt.

Lucianus vergelijckt deſe luyden by de boecken van Tragedien of treurſpelen, diewelcke ſeer cierlijck vergult, met purper overtrocken en fray gebonden zijn, ſulx datſe van buyten ſeer ſchoon zijn om aen te ſien, maer van binnen begrijpen dieſelve niet anders als bloetſchanden, verkrachtingen, raſernien, vadermoorderien, ellenden, jammeren, ondergang van eerlijcke geſlachten, van ſteden, en alle ſlagh van wreede en beeſtachtige ſchelmerien. De Aep worter ter ſyden geſtelt, om dat de Egyptenaers als zy een perſoon die ſijne gebreecken veinſt, en ſijn eygen vuyligheyt bedeckt, wilden uytdrucken, ſoo naemen zy eenen Aep die daer piſte, om dat dit Dier ſoo mijdſaem en beſchaemt van natueren is: Want als het ſijne blaeſe heeft geloſt, op de maniere als geſeyt is, ſoo doet het gelijck de katte, die een kuyl in der aerde graeft, waer in zy haer vuyligheyt verbergt, werpende aerde daer over tot dieſelve geheel bedeckt is.

HIPPOCRESIA. *Geveinſtheyt, Schijnheyligheyt.*

EEn Vrouwe met een melaets aengeſicht en handen, gekleed in ſchaepsvellen, met een groen Ried vol blaeders en ſpruytſels in de hand. De voeten ſullen oock melaers weſen en naeckt, met een Wolf die onder haere kleeders uytkijckt, en een Swaene ter ſyden.

't Geene *Chriſtus* ſeyt Math. v. is genoegh tot verklaeringe van deſe beeldeniſſe, want als hy den Schriftgeleerden en Phariſeen haere Geveinſtheyt wilde verwijten, gelijckt hy haer by graven, die wel ſchoon zijn van buyten, maer van binnen vol ſtanx en doode beenders. Geveinſtheyt dan is niet anders als een naeboorſinge van het goede en heylige, in die geene, die booſaerdigh en vol ſchelmerie zijn, en daerom is dit beeld oock melaets gemaeckt in witte kleederen: Want dat kleed bediet het deughdlijck werck, 't welck de melaerſcheyt der ſonde dapper bedeckt, die in 't vlees en de ziele gewortelt is.

Het groene Riet is een beeld, gelijck *H. Pintus* over *Ezechiel* ſeyt, van de Geveinſtheyd, om dat het al waſſende veel ſchoone en rechte blaeders, en geene vrucht voortbrenght, maer is van binnen ledigh en vol wind. 't Selve ſeyt hy mede van de Swaene, diewelcke witte veeren en ſwart vlees heeft. De Wolf onder haere kleederen, doch van een ander verwe, daer van is geene verklaeringe van noode, gelijck *Chriſtus* ſulx in 't Euangelium klaerlijck te kennen geeft.

HIPPOCRESIA. *Geveinſtheyt, Schijnheyligheyt.*

EEn magere en bleecke Vrouwe, gekleet in half Wolle van blauwe verwe, op veele plaetſen geſcheurt, 't hoofd op de ſlincker ſchouder hangende, hebbende eenen ſluyer op 't hooſd, die 't voorhooft by nae deckt, houdende in de ſlincker hand een Pater noſter en een Brevier daerſe in leeſt, en merte bloote rechter hand geeftſe aen een arm Menſch in 't openbaer almoeſſen, hebbende beenen en voeten als een Wolf.

Hippocreſia of Geveinſtheyt is nae 't ſeggen van *D. Thomas* eene ſonde, waer door de Menſche ſich veinſt in ſijne uytwendige handelingen, woorden en gebaerden, heel anders als hy in der daed is, en dat met een ydele eergierigheyt om geacht te worden, weſende droevigh.

Mager en bleeck is zy geſchildert, want *Ambroſius* ſeyt, de Geveynſde vraegen daer weynigh nae, hoe datſe haer lichaem uythongeren, alleen datſe maer vroom en heyligh mogen gehouden worden, gelijck Matthæi VI verhaelt ſtaet, *als ghy vaſt, doet niet als de geveynſde, &c.*

Het kleed van linnen en wollen, druckt uyt, als *Ambroſius* ſeght, haere wercken door de welcke zy met woorden en geveynſde handelingen de ſchalckheyt van haere innerlijcke boosheden ſoecken te bedecken, vertoonende uytwendigh de eenvoudige onnoſelheyt. En dit wort door het Laeken, en de boosheyt door het Linnen bedier.

Het neerhangende hoofd, dat met een Sluyer bedeckt is, mettet *Roſarium* of *Pater noſter* &c. geeft te kennen, dat de geveynſde hem verre acht afgeſcheyden van Werreltſche eere en goederen, maer ſchijnt altijt met geeſtlijcke gepeinſen van de Wercken Gods beſigh te zijn.

Datſe haere Aelmoeſſe opentlijck aen een arm Menſch geeft, gelijck geſeyt is, bediet de ydele eere van de Geveynſde, diewelcke om by de Werrelt in goede achtinge en eere te zijn, ſoo doenſe haere Aelmoeſſen opentlijck, gelijck Matth. XVI verhaelt, *doet niet als de geveynſde, die in de Synagogen en op de hoecken van de ſtraeten Aelmoeſſen geven, om van den Menſchen geſien en geeert te worden.*

De voeten en beenen als een Wolf, geven te kennen 't geene Mathæus VII capit. verhaelt, datſe uytwendigh zijn als Schaepen, maer inwendigh als grijpende Wolven.

VIOLENZA. *Geweld, Verkrachtinge.*

EEn gewapende Vrouwe, hebbende op de ſlincker ſyde een Kortelas, in de rechter hand een ſtock, en mette ſlincker een kindeken, dat zy om den hals brenght.

Geweld is een kracht diemen gebruyckt, tegens eene diemen ſeer lichtelijcken overmagh, en daerom wortſe gewapent en tegens een ſwack kindeken geſtelt, ſonder dattet ieuwers hulpe heeft. Soo ſeytmen oock dat de beweginge van den ſteen, diemen tegen den ſtroom aenwerpt, geweldigh is, vermits zy ſich boven het waeter houdt, maer haer geweld geduyrt niet lange, vermits de kracht en de konſt van 't werpen, terſtont de natuyre moet onderdanigh zijn.

IMPETO. *Geweld, Drift, Aenval.*

EEn Ionghman met een ſtout en wreed opſicht, weſende by nae naeckt, ſtaende ſchrap om ſijnen Vyand met geweld aen te randen, en mette bloote degen vertoont hy oock een ſtekade uyt te trecken: hebbende de oogen verbonden, met vleugels aen de ſchouderen, en ter ſyden ſal een wild Vercken ſtaen, dat ſchuyinbeckende vaerdigh is, om met geweld iemant aen te vallen, van die ſich daer tegen wilde verſetten.

Een Ionghman by nae naeckt met een wreed en ſtout opſicht, wort hy gemaelt, als weſende by de Ionckheyt weynigh vreeſe, maer raſſigheyt en ſtoutigheyt, om ſich tegens alle voorkomende Geweld en Aenval te verſetten, daerom ſtaet hy ſchrap met ſijn Rapier in de hand.

De oogen worden hem verbonden, want die ſijne wercken met geweld en dolligheyt wil uytvoeren, betoont dat hy van 't licht des Verſtands berooft is, weſende 't ſelve een regel en richtſnoer van de Menſchlijcke handelingen.

De

De vleugels vertoonen de ſnelligheyt en vaerdigheyt, die de ongeſtuyme Iongelingh met weynigh oordeel ter hand neemt, laetende ſich door ſijne drift vervoeren.

Het vinnige wilde Swijn wort, als boven, by hem geſtelt, want het wilde Vercken wort door de gemeene toeſtemminge van de Poëten, voor 't Geweld, genomen, gelijckmen in 't IX boeck by *Pierium* ſien kan. En in 't ſpel van *Ariſtophanes*, *Liſiſtra* geheeten, daer ſweert het Choor van de Vrouwen, by de Goddinnen, *ſoo ghy my heden terght, ſoo ſal ick mijn wild Vercken los maecken.* En in 't ſelve ſpel, dreyght de Rey der Lacedemoniſche Vrouwen, *Leonide, dat zy haer wil in 't geſicht gaen, als een wild Vercken.* Want de liefde en genegentheyd tot vechten is dit Dier ſoo eygen, dat het oock van den Iagers geterght zijnde, niet ſal vluchten, maer grijpt van ſelf den ſtrijd aen, en als niet twijfflende, loopt het van ſelf, als met een barſt, op der Iagers ſprieten en wapenen, die hem worden voor den neus gehouden. En hier uyt is 't ſpreeckwoordt gekomen, wanneer men ſpreeckt van al te ſtoute en rappe Vechters, datſe tegen de ſpieſſen loopen, als de wilde Verckens.

FORZA CUM INGANNO. *Geweld met bedrogh.*

EEn ſterck Ionghman als een Soldaet gewapent, houdende in de rechter arm een Leeuwenhuyd, en in de ſlincker een Voſſevel: ſchrap ſtaende om ſijnen vyand aen te vallen, 't zy door Geweld, 't welck door den Leeuwenhuyt, of door bedrogh, 't welck door 't Voſſe-vel wort te kennen gegeven.

COSCIENZA. *Geweeten oft Gewiſſen.*

EEn Vrouwe met een Hart in de hand, voor d'oogen ſal een ſchrift ſtaen met goude letteren ΟΙΚΕΙΑ ΣΥΝΕΣΙΣ, te weeten, haere eygen Conſcientie, ſtaende midden tuſſchen een Weyde vol bloemen, en een Veld vol doornen.

De Conſcientie of het Gewiſſen is de kenniſſe, die een yder heeft van ſijn eygen doen en van ſijne verborgen gedachten, die andere Menſchen zijn onbekent; daerom ſtaetſe en ſtaert op haer eygen Herte, waer in een yder ſijne geheimniſſen verborgen hout, die zy haer alleene en voor haer ſelve, door een levende kracht, openbaer maeckt.

Zy ſtaet met bloote voeten in ſoodanigh velt, om te betoonen, den goeden en quaden wegh, waer door een yder wandelende, 't zy door de deugd, of door de ſonden, bequaem is, om de ſcherpe doornen der ſonde, te gevoelen, gelijck een ſoete reuck der deughd.

COSCIENZA. *Geweeten.*

EEn Vrouwe van een ſchoon weſen, gekleet in 't wit, met een ſwart opperkleed, houdende in de rechter hand een yſere vijle, hebbende den borſt nae de ſyde van 't hert geopent, alwaer een Slange of Worm geſtadigh aen bijt, die 't gemoed des Sondaers prickelt en knaeght, waer over *Lucanus* in 't VII boeck ſeer wel ſeyt:

Wat ſtraf cylaes! 't gewiſſe doet,
Aen een bewuſt en bangh gemoet.

CON-

CONSUETUDINE. *Gewoonte.*

EEn oud Man, die daer gaet, met een grijsen baerd, leunende met d'eene hand op een stock, alwaer een letter-rol aen vast is met dese woorden, *Vires acquirit eundo*, dat is, *al gaende krijght het kracht.* Draegende op de schouder een hoop konstige instrumenten, en ter syden is een rad om Messen te slijpen.

De Gewoonte druckt in onse sinnen de gedaenten van alle dingen, en bewaertse voor de Naekomelingen, en maeckt datse billijck en betaemlijck zijn, en stelt nae haer believen verscheyden wetten, in 't leven en ommegangh der Menschen.

Oud wort hy gemaeckt, vermits door het lange gebruyck, de achtbaerheyt of het aensien bestaet, en hoe ouder zy is, dies te vaster staetse op haere voeten, 't welck beduyt wort door de spreucke, die de oude Man in de hand heeft, 't welck oock past op het rad, dat welcke soo 't niet beweeght en ommegedrayt wort, soo heeft het geen kracht om 't yser af te nemen noch te scherpen: Insgelijx mede, wanneer de Gewoonte, door de oeffeninge niet beweeght wort, soo verkrijght het geen aensien, maer keerende rontom, wort de Wille in 't willen soodaenigh vereenight, dat sonder te verkrijgen de kennisse van de bepaelinge der Reeden, houtse evenwel de gemoederen vereenight in een selve beligheyt, en bewaertse daer in stantvastelijck. Daerom seytmen, dat de Wetten van de Gewoonte soo vast zijn als de Keyserlijcke Wetten selve, gelijck oock in alle konsten en wetenschappen, om een twijfelachtige saecke te beproeven, soo wort het gebruyck in bedenckinge genomen, 't welck hergekomen is door een algemeene toestemminge, als of het schier onmogelijck was, datter iet strijdigh soude zijn tegen 't geene alreede beproeft en goet gevonden was. Daerom seght *Horatius* dat de heerlijcke woorden van een Poeet, moeten genomen worden van de gewoonte. In 't korte soo wort dit gemerckt en waergenomen in alle dingen; ten eynde dese nootwendige schoonheyt niet worde geschent in den loop van den burgerlijcken ommegang, en daerom draeght hy op sijne schouderen een bondel met konstige instrumenten of werckt uygen die de Schilder hem kan geven, nae dat het hem sal believen.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn bleecke lelijcke Vrouwe met swarte hayren, mager met een slaefsche kleedinge, op wiens voorhoofd *Pluto* sal staen, die gehouden wert voor den God der Rijckdommen, wesende met een gulde keeten omgort, die haer achter nae, op der aerde sleept. Zy toont haere bloote borsten vol melck, hoewel zy achter haer een kindeken heeft, dat wel onnoosel en beroyt gekleet is, 't welck zy mette rechter hand, soeckt wegh te stooten, om 't selve geen melck uyt haere borsten te geven, houdende dieselve met haer slincker hand geslooten.

Bleeck wortse geschildert, om dat de gestadige sorge van schatten te vergaederen, en de onversadelijcke begeerlijckheyt, haer bleeck maeckt, om sich anderer luyden goederen eygen te maecken, sonder opsicht, 't zy aen de kracht der wetten of aen eenige betaemlijckheyt, soo is mede de bleeckheyd een werck van vreese, die der gierigen ingewanden dapper heeft beset, niemant betrouwende,

wende, jae somtijts naulijck sich selven, om de jalousie die zy heeft, dat het minste deeltjen, van 't geene zy besit, soude verlooren gaen.

De slaefsche en yuyle kleedingen, de goude keeten, toegemaeckt als boven, zijn blijcklijcke teyckenen, van de oneedelheyt en slavernye der Gierigen.

Het schrift aen 't voorhoofd, verklaert ons dat een Gierigh Mensch, hier door sich altijt ontdeckt, konnende in al sijn bedrijf sich niet verbergen: en om dat dese maniere van teyckenen by de slaven onderhouden wort, toont hy den aert der selven, wesende slaven van den Rijckdom.

De goude keeten die zy achter haer sleept, betoont als men op de Schatten en Rijckdommen wel let, datse swaerwichtige lasten en schaedelijcke hindernissen zijn.

Het weghgejaeghde kindeken, wijst aen, dat niemant te recht Gierigh is, die niet te gelijck wreed is. En wesende de Godlijcke Majesteyt gewoon, den eenen meer als den anderen te verrijcken: soo is 't nochtans alsoo, datter geen oorsaecke ontbreeckt, om yder in sijn staet en beroepinge deughdelijck te handelen: De Gierige verkeerende dese ordre, sullen veel liever, met een inslockende begeerlijckheyt, 't geene zy hebben, laeten bederven, als dat zy 't souden gebruycken, en de behoeftige onderstant doen.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn oude magere bleecke Vrouwe, in wiens wesen hertzeer en swaermoedigheyt uytblinckt, hebbende ter syden eenen mageren Wolf, en op de maniere van de Waetersuchtige, salse een dick lichaem hebben, alwaerse de eene hand op leyt tot een teycken van smerte, metre ander hand salse een Beursse vast toe-geslooten houden, daerse, met groot opmercken, nae siet.

Christophorus Landinus verhaelt, dat de Wolf een seer vraetachtigh en gierigh Dier is, levende niet alleen opentlijck van eens anders goed, maer oock met loose en diefsche laeghen, en hem niet ontdeckt vindende van Honden of Iaegers, soo rust hy niet voor hy de gantsche kudde heeft om hals gebracht, meenende altijt dat hy niet roofs genoegh heeft: Alsoo doet oock de Gierige, nu met bedrogh en schelmerye, dan met openbaere rooverye, eens anders goederen stelende, soo kan hy noch daer boven soo veele niet versamelen, dat sijn lust en begeerte versaedight zy.

Op de maniere van een Waetersuchtige isse gemaelt, want gelijck dieselve haeren dorst door 't veel drincken niet wordt gelescht, maer aenwast: Alsoo wast de Gierigheyt soo veel te meer in den Mensche, nae dat de schatten op hoopen, dies seght *Horatius* in sijn tweede Gesangh in 't tweede Boeck:

De dorst die wast te meerder aen,
En 't drincken kan geen dorst verslaen,
Ten zy de oorsaeck van de pijn,
Eerst uyt het lijf gedreven zijn.

En *S. Gregorius* seght, *de Gierige vermeerdert den dorst door 't drincken, want soo haest heeft hy 't eene niet verkregen of hy janckt nae het ander.* Daerom seght *Seneca: De Gierige gebreeckt soo wel 't geene hy heeft, als 't geene hy niet heeft.*

De magerheyt van den Wolf, bediet, de onverſadelijcke luſt van de Gierige, en de onbetaemelijcke vaſthoudentheyd der goederen, die hy beſit. Waer over *Dantes* ſeyt:

Zy heeft een hooſe en ſnoode aert,
Die altijt geld en ſchatten gaert,
Doch hoe zy meer nae ſchatten port,
Hoe dat haer honger grooter wort.

Mette geſlooten Beurſſe iſſe geſtelt, als meer vermaeck ſcheppende om dieſelve uyt luſt te beſien, als om die tot nut en nodruft te gebruycken. En hier over heeft eener van deſen ſin gedicht:

Hoe ſtreeft ghy dus om ſchat en vluchtigh goed,
Stelt ghy geen maet in al dit greetigh ſchraepen?
Hout op van ſchat te ſtaeplen in't gemoed,
Want u gebreeckt, 't geen g'hebt, en ſoeckt te raepen.
Hoe roemdy dan, en blijft hart op u ſtuck?
De Vrome Man beſit alleen den zeegen.
Dan zydy rijck, als ghy ſoeckt ſchat noch luck.
Want die ſteets ſchraept blijft arm en ſeer verleegen.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn qualijck gekleede Vrouwe, bloots voets, hebbende een Padde in de rechter hand, en in de ſlincker een toegeſlooten Beurſſe.

De Gierigheyt ſeght *Auguſtinus*, *is een ongebreydelde heb-luſt, die nimmermeer ophoud, om met een groote Sluyer het geſicht voor de reeden te bedecken, verbreeckende door een ongewoonlijck geweld, den teugel van de maetigheyt, en alſoo zy geen opſicht op eenige deughde heeft, ſoo doetſe de barmhertige herten in wreede veranderen, en zy maeckt haer een algemeene verderſſter van de Deughd.*

De Gierigheyt beſtaet voornaemlijck in deſe drie dingen. Ten eerſten in't onbetaemlijck begeeren van ander luyden ſchat en goederen, maer haer eygen houtſe vaſt, en daerom worter de Padde by gedaen, diewelcke groote overvloet van aerde hebbende, daer door zy gevoet wert, niet te min is zy bevreeſt, als die ſich daer van onthout, en doch altijt meer begeert. Ten tweeden beſtaetſe daer in dat men door kromme wegen meer tot hem ſoeckt te trecken als behoorlijck is, geen opſicht hebbende op eenigh gevaer of ongemack (hoe groot dieſelve oock zijn) jae niet op haer eygen leven, 't welck daerom door 't ſnoode kleed ende blooté voeten wort uytgebeeld. Ten laeſten beſtaetſe in de vaſthoudentheyt van haere dingen, 't welck door de geſlooten Beurſſe wort te kennen gegeven.

Gierigheydt.

DE Oude beelden *Tantalus* af, die in een vloed totte keele bedeckt was, daer hem ſchoone boomen vol vruchten boven't hoofd hingen, alwaer hy mette handen niet koſt aen geraecken, noch mette mond aen 't waeter. 't Welck *Horatius* en *Petronius* aldus uytbeelden:

Tantalus *lagh in den ſtroom,*
En boven hem een Appelboom:
Hy janckt vaſt nae de klaere vliet,
Maer hoe hy janckt, hy krijghtſe niet;
Dus doedy Vrecken met u goed:
Ghy zijt benout in overvloed,
Ghy hongert en ghy dorſt benout,
En eet niet van u ſchoone gout.

AVARITIA. *Gierigheyt.*

EEn Oude Vrouwe met geſcheurde kleederen, mager en bleeck, hebbende in de rechter hand een tange, en aen eene van de beenen, heeftſe een yſere boeye met een keeten als de ſlaven, die ter aerde ſleept, leunende met de ſlincker op een Harpie of Grijpvogel, diewelcke vaerdigh ſtaet om iemant aen te vallen.

Gierigheyt is een onmaetige begeerlijckheyt, en dorſtige heb-luſt, die in den Gierigen wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondanckbaerheyd en verraed baert, in't geheel weghnemende de Gerechtigheyd, Liefde, Getrouwigheyd en Godvruchtigheyd, en alle Zeedelijcke en Chriſtelijcke deughden.

Oud is zy gemaelt, niet alleen om dat de Gierigheyt meeſt in alle Ouden heerſcht, maer zy wort genaemt Moeder van alle ſchelmerye, gelijck *Claudianus* ſeght. Het *geſcheurde* en verbroken *kleed* bediet, dat deſe duyvelſche peſte, ſoo veel in de gemoederen der Gierigen vermagh, dat die geene die 't goed van een ander neemt; die neemt het oock van ſich ſelf: weſende in ſijn Overvloed armer als eenigh Bedelaer. Derhalven ſeght *Horatius*, *Altijt is de Gierige behoeftigh.*

De *bleeckheyt en magerheyt* bediet anders niet, als haer geſtadige en onverſadelijcke honger, waer mede deſe ellendige gierige Menſchen altijt zijn geplaeght.

De *tange* of haecke in de rechter hand is een

een gereetſchap dat altijt nae ſich treckt, alſoo is oock de verkeerde natuyre van de Godlooſe Gierigaert, die nimmermeer gelegentheyt laet voorby gaen, of zy doetet mede, aenſiende noch perſoon noch ſtaet.

De Harpie of Grijpvogel aen haere ſyde, is het rechte beeld van de Gierigheyt, hebbende te recht den naeme van 't grijpen.

Het yſer en de keren aen de beenen, beelden af, dat de Gierigheyt niet alleen een ſlavinne van de goederen, maer oock van den Duyvel is, gelijck *Paulus* totte Coloſſ. aen 't 3 Capit. en totten Epheſ. aen 't 5 ſeyt, *dat de Gierigheyt een ſlavinne is van de afgoderye.*

OFFERTA, OBLATIONE. *Gifte, Offer.*

EEn jongh Maeghdeken geheel in 't wit gekleet en met bloote armen, houdende in de ſlincker hand, met ſeer needrige mijnen een Hert, 't welck zy met groote eerbiedigheyt vertoont te willen opofferen, houdende de oogen en 't geſicht ten hemel, daerſe met groote nyverheyt nae ſtaert, en mette rechter hand ſalſe goude en ſilvere munte met groote vaerdigheyt uytreycken.

Zy wort jongh en in 't wit vertoont, om te bewijſen, dat de gifte ſuyver en ſonder vlacke moet weſen, gelijck Malach. 1, Exodi 12, en Num. 1, te ſien is, alwaer *Moiſes* den Iſraeliten gebiet, datſe een jaerigh Geytjen of Lammeken, ſonder vlacke, ſouden offeren, en dat voor den avont, als 't noch klaer dagh was, om te vertoonen, dat de gifte oock luchtigh en klaer zijn.

Mette bloote armen iſſe vertoont, om te bewijſen dat het wel paſt dat het offer vry zy. Siet daer van 1 Reg. 2. Zy hout het Hert in de hand als geſeyt is. Want wy moeten gelijck als verbonden zijn, om niet alleene onſe middelen en ons ſelve, maer oock onſe herte den Schepper en onſen Verloſſer *Jeſu Chriſto* met alle ootmoedigheyt en eerbiedigheyt op te offeren, &c.

Het bewijs en de vaerdigheyt om mette rechter hand goude en ſilvere munte te ſchencken, is om te vertoonen, als een ſake van groote overweginge, dat het geſchenck niet alleene aen de behoeftige armen wort gedaen; maer dat geene, dat van grooter belangh is, dat de ziele wort opgeoffert, door gebeden en aelmoeſſen.

RELIGIONE. *Godsdienſt.*

EEn Vrouwe met een eerwaerdigh opſicht, gekleet in wit linnen laecken, houdende de rechter hand open, en de ſlincker op een Outaer, waer op een vier brand.

Het vier op den Outaer is genomen geweeſt voor een offerhande van de alderoudſte volkeren totte komſte *Chriſti* toe, 't welck verſachtende de gramſchap Godes niet met het bloed der Bocken of Rammen, maer door ſijn eygen bloed en vleeſch, dat hy om onſent wille ons wonderbaerlijcken in de Euchariſtie onder de gedaente van brood en wijn doet voordragen. De opene hand met het Outaer komt oock in een Medaglie van *Ælius Antoninus.*

Met wit linne laecken wortſe gekleet, om de ſuyverheyt uyt te drucken, diewelcke in de Religie vereyſcht wort, en daerom wilden de Egyptenaers niet datter in haere Tempelen wolle laecken gedragen wierde, gelijckſe mede haere dooden met linnen begroeven, vertoone ndedaer door hare Godsdienſt en ſuyverheyd. En *Plutarchus* ſeght in *Iſis* en *Oſiris*, dat God geen dingh behaeght, ten zy dat het ſuyver zy, en overmits het linnen laecken ſich ſuyverder en netter laet waſſchen als het ander, ſoo oordeelden zy dat haere Prieſters geen ander laecken tot haeren Godsdienſt, ſouden gebruycken.

RELIGIONE. *Godsdienſt.*

EEn Vrouwe die 't hoofd met een fijne Sluyer heeft bedeckt, houdende in de rechter hand een Boeck met een Kruys, en in de ſlincker een vlamme Viers, ter ſyden haer ſtaet een Oliphant.

De Religie nae de bepaelinge van *D. Thomas* en andere School-leeraers, is een deughd der zeeden, waer door de Menſch eere en eerbiedigheyt aen den waerachtigen God bewijſt, ſoo wel inwendigh in 't gemoed, als uytwendigh door 't lichaem. En is oock de Religie of Godsdienſt den Menſchen ſoodanigh van natuyren ingeplant, datſe oock, gelijck *Ariſtoteles* ſeght, hier door, om datſe reedelijcke dieren zijn, meer van de onvernufte dieren verſchillen, ſiende dit ſelve hier in klaerlijck, datſe in een onverſiene noot, ſonder datſe eenige andere overweginge

hebben, ſtrax haer keeren om de Godlijcke hulpe aen te roepen.

Het geſichte wort haer bedeckt, om dat de Menſchen, door de Religie, op God ſien, gelijck *S. Paulus* ſeyt, door een Spiegel in een doncker Raedſel, weſende dieſelve verbonden aen de lichaemlijcke ſinnen, en overmits de Religie altijt bedeckt is geweeſt, ſoo iſſe onderhouden, door myſterien en geheymniſſen, 't welck zijn figuren, gebruycken en ceremonien, als ofſe onder verſcheyden kleederen verborgen waere.

Door 't Kruys wort *Chriſtus* de gekruyſte, of het Wapen en Vaendel van de Chriſtlijcke Religie bedier, totter welcke de Chriſtenen een groote eerbiedigheyt betoonen, erkennende, daer door de ſonderlinge Weldaed van haere verloſſinge.

Het Boeck geeft te verſtaen de H. Schrifture, de openbaeringe en overleveringe waer door de Religie in de herten wordt gebeelt.

Het *Vier* druckt uyt de aendacht van ons ſuyver en oprecht gemoed tot God, 't welck het eygen is van de Religie.

Mette *Oliphant* iſſe afgemaelt, om dat dit Dier het Godsdienſtighſte van allen is, in goeddaedigheyt geen weergae hebbende, voorſichtigh, beminnende de billijckheyt, en is ſeer beleeft, want als 't een Menſch in de Woeſtijne van den wegh vind afgedoolt, wijſt het hem ſeer vriendlijck en ſachtſinnigh den wegh. 't Is beſcheyden, want komende tuſſchen een kudde beeſten, wacht het ſich ſeer voorſichtighlijck, op datter niemandt ſoude beſchaedigen, gelijck *Plinius* verhaelt.

Maer 't geene meeſt tot ons voornemen dient, ſoo is dit Dier een beeld van den Godsdienſt, gelijck *Plinius* mede ſeght, dat het de Sonne en de Sterren in eeren hout, en als de Nieuwe Maene aen komt, gaet het ſich van ſelve waſſchen in een loopende vliet, en kranck zijnde, roept het de Godlijcke hulpe aen, werpende kruyden ten Hemel, als middelen, om gunſt te verkrijgen tot ſijne geſondheyt.

RELIGIONE. *Godsdienſt.*

EEn Vrouwe met een Hembd, Stole en Kercklijcke gewaeden, ſtaende op eenen ſteen, houdende ſeer bevalligh mette ſlincker hand eenen Tempel, op d'aerde ſal een Oyevaer, met een Slangé, in den beck, ſtaen.

RELIGIONE. *Godsdienſt.*

EEn Vrouwe van Majeſteyt en ſtaetigheyt, gekleet met een koſtelijcke Mantel, tot een Pivial of opperkleed, hebbende 't hoofd bedeckt, waer op de Heylige Geeſt met ſijne ſtraelen, in de gedaente van een Duyf, uytglinſtert. Staende op eenen vierkanten ſteen, *Chriſtum* uytdruckende, die daer is de waerachtige Hoekſteen, die als de Propheet ſeyt, van de bouwluyden des Ouden Wets is verworpen geworden, en daer nae geſtelt zijnde tot eenen vaſten ſteen van de Heylige Kercke, ſoo kander dan geen ander Fundament geleyt worden, gelijck *Paulus* ſeyt.

Deſe beeldniſſe heeft aen d'eene ſyde een kindeken mette Wet *Moyſis*, met eenige Rooſen en dorre tacken, om uyt te drucken de verledene ceremonien van de oude Offerhanden, en aen d'ander ſyde ſal een

ander

ander kindeken ſtaen, dat het *Euangelium* in de hand heeft. Want in *Chriſto* houden alle Prophetien en Ceremonien van de Oude Wet op.

Zy hout in de ſlincker de Prieſterlijcke roede van *Aaron*, en in de rechter de Kerckelijcke ſleutelen, om nae der Menſchen wercken of verdienſten den Hemel te ſluyten of te ontſluyten.

Nae dit beeld, is het ontwerp van onſe waere en heylige Religie van de H. Apoſtelen en Vaderen getimmert, op den waeren Hoeckſteen: en dat door de vier Euangeliſten, ſchrijvers van de Nieuwe Wet, vol des H. Geeſtes, des Godsdienſts, Yver, Vriendlijckheyt en Liefde.

RELIGIONE. *Godsdienſt.*

EEn Vrouwe van een ſeer ſchoon opſicht, rontom met blinckende ſtraelen, de borſt wit en open, hebbende vleugels op de ſchouderen, met een geſcheurt en flordigh kleed, ſtaende ter ſyden een Kruys, en de rechter hand ten Hemel opgeheven hebbende, houtſe een Boeck, als een Spiegel, alwaer 't inhoud des Wets geſchreven ſtaet: *Ghy ſult God uwen Heere lief hebben uyt gantſcher herten, ziele en gemoed, dit is 't hooghſte Gebod: Het tweede is dat gelijck, Ghy ſult uwen naeſten lief hebben, als u ſelven: in deſe twee geboden hanght de Wet en de Propheten.*

Zy leunt op 't dwars hout van 't Kruys, alwaer aen de ſlincker hand een toom hanght, met haere voeten den Dood vertredende, ſchijnende of 't Kruys op den bergh van Calvarien ſtont. Alwaer een ſeer treflijck verſtand een gedicht op gemaeckt heeft, ſoo aerdigh, dat het oock geene uytleggingе van noode heeft, van deſen inhout, aldus.

't SAE MEN SPRAECK, de Menſch en Religie.

M. *O Vaders lieffle kind, vol Goddelijcke Reeden, Hoe gaedy ſoo beroyt in dees geſcheurde kleeden?*

R. Ick walgh van 's Werelts prael en van der Menſchen eer.

M. *Wat Boeck is 't dat ghy draeght?* R. Mijns Vaders Wet en Leer,

M. *En waer toe naeckt van borſt?* R. Om 't oprecht hert te toonen.

M. *Hoe dus geleunt op 't Kruys?* R. 't Kruys overtreft de kroonen.

M. *En waerom doch gevlerckt?* R. Ick leer ten Hemel gaen.

M. *Wat leert dees heldre glants?* R. Het donckre hert verſinaen.

M. *Wat tengel aen u ſy?* R. Ick tem de dolle ſinnen.

M. *En waerom hier de Dood?* R. Ick kan den Dood verwinnen.

RELIGIONE FINTA. *Valſche Godsdienſt.*

EEn Vrouwe met een ſtaetigh en langh kleed, ſittende in een gulden troon, op een Hydra met ſeven hoofden, hebbende deſe Vrouwe op 't hoofd een gulden kroone vol koſtele blinckende ſteenen, met veele vercierde kleederen van ſyde en goud: houdende in de rechter hand een goude ſchaele, alwaer een Slange binnen is. By haer leggen veele luyden, knielende, als of zy haer aenbaeden, oock eenige dood ter aerden: om dat haer valſche leeringen, den Menſchen door haere ſchijn, bevalligh zijn, of dat de waen van des Werrelts gemack haer die doet behaegen: Maer in 't eynde bereyden zy de Helle in 't ander leven, en de ellendigheden hier tegenwoordigh, die haer door een onverwacht oordeel Gods over den halſe komen.

RELIGIONE *of Godsdienſt* van *S. Lazaro* en *S. Mauritio.*

EEn oude Vrouwe, maer van een ſtout en noedigh opſicht, weſende met een Harnas gewapent op de oude wijſe, hebbende op 't hoofd een Helm, alwaer een goude kroon om gemaeckt is: in plaets van de kam op den Helm, ſal vier komen, de locken van 't hoofd ſullen nederwaerts hangen tot op de ſchouderen, toonende een luchtigh en lieflijck weſen, op 't midden van de borſt ſal zy het groot Kruys van *S. Mauritius* en *Lazarus* hebben. Haer onderkleed ſal van root laecken weſen, en daer boven een goude Mantel, die zy mette ſlincker hand pooght

te ontdecken, om eenen Leproſe te hulpe te komen, die by haer leyt, hebbende oock een Boeck in haer rechter hand. Aen haere voeten ſalſe goude brooskens hebben, met eedele ſteenen geciert, onder haer ſlincker voet ſalſe ruylbanden, ſchilden, pijlen, bogen en andere Turxſche wapenen hebben, dieſe verachtelijck mette voeten treet, vertredende te gelijck te ketterie mette rechter voet. Waer over de ketterie vertoont wort door een yſelijcke lelijcke Vrouwe, die van de ſpieſſe die de Religie in de hand heeft, gewond zijnde, een rokige vlam uytgeeft, hebbende de hayren over einde en in 't wilde geſpreyt. De borſt, de mammen, en een deel van 't lichaem leyt bloot, droogh en verdort, ſlaende de rechter hand op een toegeſlooten boeck, alwaer veele vreeſlijcke Slangen uytkomen.

DIVINITA. *Godheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleedt met een vlamme Viers boven op 't hoofd, houdende met haer beyde handen twee blauwe Hemels-klooten, alwaer een vier uytgaet, of zy ſal op 't hoofd een vlamme hebben, die in drie gelijcke deelen ſal opgaen.

De wittigheyt des kleeds bediet de ſuyverheyt van 't weſen, datter is in de drie Goddelijcke perſoonen. Een ontwerp van de kenniſſe der heylige Godgeleerde, vertoont door de drie even gelijcke vlammen, om te bewijſen de evengelijckheyt der drie perſoonen, of van eene vlam die in drien gedeelt is, oock om te kennen te geven de vereeniginge der Naturen, met de onderſcheydinge der perſoonen.

De witte verwe is beſonderlijck de Godheyt eygen, vermits die gemaeckt wort, ſonder menginge van andere verwen, ſoo is oock in de Godlijcke ſaecken geen menginge van eenige andere dingen. En daerom, wanneer de Heere *Chriſtus*, op den bergh *Tabor* verheerlijckt was, ſoo verſcheen hy, gekleet zijnde, als in een wolcke.

De twee Hemels-klooten, bedieden de eeuwigheyt, die by de Godheyt is onſcheydelijck. En datſe dieſelve in de ſlincker en rechter hand houd, bediet, dat de Menſche door de verdienſten *Ieſu Chriſti* en door Godſalige wandelinge het eeuwige leven deelachtigh wort. En dit zy hier mede genoegh, laetende daer van het langer verhael, aen den Godgeleerden.

PIETA. *Godvruchtigheyt.*

EEn poeſeligh blanck Maeghdeken van ſchoon opſicht, met dicke oogen en een verheven neuſe, met vleugels aen de ſchouderen, in 't root gekleed met een viervlamme boven op 't hoofd, houdende de ſlincker hand voor 't hert, en mette rechter hand keertſe een Overvloets Hooren om, dat vol is van verſcheyden vruchten, die tot des Menſchen onderhout noodigh zijn.

Zy wort als boven uytgebeelt, om dat de Natuyrkondigers die alſoo beſchrijven. In 't rood is zy gekleet, om dat zy een medegeſellinne en ſuſterken is van de Liefde, en hier om paſt haer deſe verwe ſeer wel, gelijck elders op ſijn plaets is geſeyt.

Zy draeght vleugels, om dat deſe onder alle Deughden voornaemlijck geſeyt wort te vliegen, want zy vlieght van God nae 't Vaderland, van 't Vaderland totte Ouderen, van de Ouderen geſtadigh op ons ſelve.

De vlamme die zy op 't hoofd heeft, bediet het gemoed dat van de Liefde Gods ont-

ontſteecken is, tot oeffeninge van de Godvruchtigheyt, die uyter natuere vlamt nae Hemelſche dingen.

De ſlincker hand op 't hert, bediet, dat een Godvruchtigh Man plagh teyckenen te vertoonen van ſijne liefde, en dat door levende en eedele wercken, die gedaen worden met een vaſt en volmaeckt voornemen, ſonder pochinge of begeerte van ydele eere. Derhalven ſeggen eenige, dat *Virgilius* en andere Poëten, dat om alle ſchaduwen totte Godsvrucht van *Æneas* wegh te nemen, hy de meeſte wercken van ſijne Godvruchtigheit, gepleeght ſoude hebben, in de duyſterheyt van den nacht.

De Overvloets Hooren, bediet, dat men in ſaecke van Godvruchtigheydt weynigh werckx moet maecken van de Rijckdommen des Werrelds. 't Welck onder andere, met een beſondere voordaed in de grootſte dierte van onſen tijd betoont heeft binnen *Romen* de Heer *Patritius Patritii*, diewelcke daer over veel meer lof waerdigh is, als mijn penne hem kan geven.

THEOLOGIA. *Godgeleertheyd.*

EEn Vrouwe met twee ongelijcke aengeſichten, ſiende met het jeughdelijckſte ten Hemel, met het oudſte nae der aerde, ſittende op een Hemels kloot, of een blauwe ronde bolle vol ſterren, houdende haere rechter hand voor de borſt, en de ſlincker uytgeſtreckt nae der aerde, de ſlippe van haer kleed ophoudende, alwaer een Radt ter ſyden ſtaet: 't welck is het eygen Hieroglyphiſch beeld in de H. Schriftuyre, van de Theologiſche kenniſſe: want gelijckerwijs het Rad de aerde niet raeckt, ten zy alleene met den ommetreck of onderſte rondigheyt, hoewel 't ſich nochtans beweeght, alſo moet een oprecht Godgeleerde, ſijne ſinnen ſtieren nae de kenniſſe, doch alſo, dat hy die ſlechts, gaende maecke, en niet alles over hoop ſmijtende, verwarre.

De twee aengeſichten waer mede zy nae den Hemel en nae der Aerde ſiet, bedieden, gelijck *Auguſtinus* tot *Voluſianum* ſeyt, dat de Godgeleertheyt is geveſtight in 't geſtadigh opmercken en in 't ſtantvaſtigh beminnen van God en van ſijn evennaeſten, en daerom kan zy tot God niet opwaerts ſien, of zy moet oock het oogh nederwaerts op haeren naeſten ſlaen: en dit bediet, dat een Godgeleerde niet van noode heeft, dat hy

ſoo

soo hoogh stijge met sijn verstand, dat hy met eenen oock niet soude dencken, dat hy een Mensch waere, en dat hy lichtlijck in veel doolingen kan komen te vervallen, en daerom moet hy voorsichtlijck gaen, en met opmercken voor hem sien, hoedaenigh hy Gods Woort sal uytleggen en verkondigen.

Met een jeughdigh gesicht wort zy gemaelt, ten Hemel siende, want gelijck hooge en wijt afgescheydene dingen nieuwsgierigh zijn en aengenaem: alsoo zijn de aerdsche en nedrige dingen, om datse veel moeylijckheyt en swarigheyt onderworpen zijn, onaengenaem en verdrietigh.

Zy sit op eenen Hemel vol sterren, vermits de Godgeleertheyt haer ruste niet stelt in eenige aerdsche saecken, maer gaet regelrecht streven nae de kennisse Godes, van waer zy daer nae, een regel en richtsnoer krijght van wetenschap en kennisse van alle dingen, die haer licht maeckt, in die dingen, die wy met groote verwonderinge, hier op der aerde, met onse oogen aenschouwen.

De handen voor de borst, drucken de staetigheyt uyt, om dat dese een kennisse aller kennissen is.

De slippe van 't kleed die mette handen opgehouden wort, bediet dat het eene deel van de Godgeleertheydt, sich streckt tot aerdsche, doch noodsaecklijcke dingen, diewelcke daer in bestaen, dat wy onse handelingen oprechtlijck nae de deughd sullen stieren, om de sonden te mijden, om God inwendigh en uytwendigh te eeren, en andere dingen, die daer zijn als een kleed waer onder wy niet doordringen, ten zy de gemoederen van God verlicht zijn.

Godvruchtigheyt der kinderen tegens haere Ouderen.

EEn jonge staetlijcke Vrouwe, hebbende met haer rechter hand, haer slincker Mamme gevat, als of zy die wilde uytdrucken en iemant te suygen geven, aen haere voeten sal een Kraeye staen.

De oude Romeynen willende de Godvruchtigheyt van *M. Antonius Pius* uytdrucken, maeckten een Medaglie van *Æneas*, die sijn Soontjen *Ascanius* aen sijn hand hout, dragende op sijne schouderen sijnen stockouden Vader *Anchises*: Waer van *Virgilius* gedenckt. In een ander Griexsche Medaglie van *Anton. Pius*, is de Goddinne de Godvruchtigheyt, sittende afgemaelt, hebbende een naeckt kindeken in den arm, dat zy haer borst vertoont.

Doch is dese tegenwoordige beeldenisse hier toe niet gemaeckt, maer wy willen alleen uytdrucken de Godvruchtigheyt der Kinderen tegens haere Ouderen, die op de maniere van de Godvruchtige Dochter gestelt is, die haeren Ouden Vader, in de gevanghnisse heimlijck (met haere borsten) onderhiel, alwaer hy veroordeelt was te sterven, sulx dat het een yder verboden was hem eenige spijse toe te brengen: Maer 't selve wierde door den stock-bewaerder ontdeckt, als dat hy noch leefde, door de Godvruchtigheyt van sijn Dochter. Dese trouwe en Godsdienstige daed behaeghde den Burgemeesters *C. Quintio* en *M. Attilio* soo seer, dat zy, boven de misdaed, die zy hem quijt scholden, en dese weldaed ter eeren, eenen Tempel, in plaets van de gevangenis deden bouwen, en heylighden dienselven, de Kinderlijcke Godvruchtigheyt toe. *Sextus Pompejus* en *Solinus* verhalen diergelijcke daed van een slechte Dochter tegens haren Vader

als

als oock tegens haere Moeder. *Valerius Maximus* verhaelt diergelijcke daeden meer.

Hier en elders is geseyt dat de Oyevaer een Hierogliphisch beeld is van de Vaderlijcke Godsvruchtigheyt: niet te min soo dient ons tegenwoordigh de Kraye voor een beeld van Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder. Want als haer Vaeder of Moeder door d'ouderdom de veeren uytvallen, soo decken haer de kinderen met haer eygen pennen, haer spijse toebrengende, waer mede zy worden onderhouden, en wanneer haer Ouders machteloos zijn te vliegen, soo dragen zy dieselve op haere wiecken, en bewegen haer totte vlucht, ten eynde zy haere leeden wat reppen, en tot haer selve mogen komen, gelijck sulx *B. Anglicus* verhaelt. Welck aensien is genomen uyt *Ambrosius*, die den Kraeykens een Godvruchtige Natuyre toeschrijft. Hier door moeten alle ondanckbaere en verbasterde kinderen beschaemt worden, die haere Ouders lastren, schelden en slaen: Daer een Kraeyken, een onvermuftigh beesjen, meer bescheydenheyt en Godvruchtigheyt toont tegens die geene die 't heeft ter Werlt voort gebracht.

PIETA. *Godsvruchtigheyt.*

EEn Vrouwe met een schaele in de rechter hand, en met de slincke elleboge op een kindeken. Ofte een Vrouwe met een kindeken op den arm, en eene voor haere voeten.

Wanneer de Egyptenaers de Godvruchtigheyt wilden uytdrucken, soo maelden zy twee Iongelingen, die te saemen een karre of koetse trocken, ter gedachtnisse van *Bitonides* en *Cleobes* gebroeders, diewelcke uyt groote Godvruchtigheyt, haer eygen Moeder nae den tempel van *Juno* trocken.

Anders.

EEn Vrouwe met een Wieroock vat, en voor haer een Autaer met een Vierkleed rontom, alwaer een vlam ontsteecken is om te offeren.

Cicero seyt dat Godvruchtigh te weesen, anders niet is, als eerbiedigheyt tot God, tot overheden, ouderen, vrienden en 't vaderland.

PIETA. *Godvruchtigheyt.*

EEn Vrouwe die metter slincker hand een Oyevaer hout, hebbende de rechter hand boven een Autaer met een bloedigh swaerd, ter syden staet een Oliphant en een kindeken.

Godvruchtigheyt is de Liefde tot God, tot het Vaederland, totte Kinderen, Vaeder en Moeder: en daerom wort zy met het Ionghsken geschildert.

De Oyevaer bediet het beeld van de Godvruchtigheyt tegens Vaeder en Moeder, gelijck elders geseyt is. Dat zy het bloote swaerd, boven het Autaer hout, betoont de Godvruchtigheydt diemen behoort te gebruycken tot voorstand van de Religie, alle gevaer te rugge stellende.

Plutarchus verhaelt van den Oliphant: dat seekere Iongens te Romen aen de snuyt van eenen Oliphant stonden, om dienselven te tergen, en hy toornigh wordende, neemt eenen uyt den hoop, als of hy hem wilde in de locht werpen. De Iongens siende haeren meede-maet in desen nood, krijten en bidden den Oliphant om genaede, die met een sonderlinge Godvruchtigheyt, hem soetjens wederom op der aerde stelt, sonder hem eenigh leet aen te doen, hem genoegende dat hy de stoutigheyt van dese bengels hadde getuchtight, en dat alleen door de vreese.

IMPIETA. *Godloosheyt.*

EEn lelijcke Vrouwe, wiens oogen zijn verbonden, hebbende Eesels ooren, en in haer rechter hand eenen Haen, in de slincker een tack van een stekelige dooren.

Godloosheyt is eene onmenschlijcke en beestlijcke hartztocht van een opgeblaesen gemoed, strijdigh tegens de eygenschappen der Vromen en der Deughd, wiens aert is de plichten tot de heylige dingen, tot Ouderen, Evennaesten, totte Wetten en tot het Vaederland, te verachten en te verwaerloosen.

Met verbonden oogen en Eesels ooren isse gemaelt, om dat *Horatius Rinaldus* seyt, dat de Godloosheyt somtijts spruyt uyt onwetentheyt, diewelcke niet opgeholpen noch onderstut wort door de Genaede Godes: Want veele onverlichte Menschen, konnen door de dicke nevelen der Wereltscher duysterninsse, de waerachtige Hemelsche goederen niet lief hebben noch beminnen.

De Haen die zy in de rechter arm hout, is

by den Egyptenaeren voor een beeld van de Godloosheyt geſtelt, gelijck *Pierius* verhaelt, overmits dit Dier ſijn eygen Moeder verkracht, en dickwijls toont het ſich hart en wreed tegens ſijnen Vaeder: ſulx dat waer de Godloosheyt regeert, daer paſt de wreetheyd oock wel by, en door deſe beteyckeniſſe is haer een ſteeckelige Doorne in de hand gegeven, die van de Egyptenaers geſtelt wierde, om daer door een Godloos, verkeert en raeſend Menſch uyt te beelden, die nae ſijne maniere van trots te leven, grootlijx de zeeden van alle anderen, heeft verongelijckt en verdorven: Want deſe als dor zijnde, ſal veel eerder breecken, als dat zy ſich een weynigh ſoude buygen.

IMPIETA. *Godloosheyt.*

EEn Vrouwe in koper-roeſtige verwe gekleet, wreed van geſichte, houdende in de ſlincker arm een Nijlpeerd, en in de rechter een brandende Fackel, waer mede zy een Pellicaen met haer Iongen in 't neſt leggende, op der aerde verbrant.

Godloosheyt is een ſonde die tegens de Godſaligheyt ſtrijdigh is, niet alleene tegens de Gerechtigheyt, maer oock tot ſchaede van het Vaederland, van Vaeder en Moeder en van haer ſelve. Met koper-roeſte verwe wortſe gemaelt, weſende dat ſelve een kenteycken van een quaedaerdige en ſchaedelijcke natuyre, diewelcke in die geene gevonden wort, die haere handelingh tot ſchade en verderf van haere weldaeders aenleggen.

In de ſlincker hand voertſe een Nijlpaerd, want als dat Dier tochtigh wort om met ſijn Moeder te verſaemen, ſoo dood het ſijn eygen Vaeder, die 't hem ſoeckt te beletten: Alſoo doet oock de Godlooſe, die om ſijne ongebreydelde hertztochten genoegh te doen, brenght ſijnen Weldoenders in verderf en ondergangh.

In de rechter hand hout zy een ontſteecken Fackel, verbrandende den Pellicaen: Want de wercken van de Godlooſe zijn niet anders als verſtooringen van liefde en Godſaligheyt, 't welck ſeer wel door den Pellicaen is uytgedruckt, gelijck wy elders breeder ſullen verhaelen.

IMPIETA E VIOLENZA ſoggetta alla Giuſtitia. *Godloosheyd en Geweld door de Juſtitie of het Recht t'ondergebracht.*

EEn Hippotamus of een Nijlpaerd, ter aerden nedergeleyt, onder een Scepter daer een Oyevaer boven op ſtaet.

De *Hippotamus* is een Dier, datter in de vloed *Nilus* leeft, gelijck *Plinius* ſeyt, heeft de rugge, hayren en het brieſſchen gelijck een Paerd, maer ſijn klauwen zijn geklooft, als de Oſſen, en de ſnuyt verheven, en de ſteert en de tanden krom, gelijck een wild Swijn, is van natuiren Godloos, want om ſijn Moeder te verkrachten, ſoo doot het ſijn Vaeder.

De Oyevaer is in 't tegendeel oprecht van gemoed, want hy is Godsdienſtigh tegens ſijne Ouders, haer in den Ouderdoom te hulpe komende, gelijck *Baſilius* en *Plinius* ſeggen. De verſcheyden natuyren van deſe twee Dieren, drucken ons voornemen ſeer wel uyt. *Plutarchus* ſeyt in ſijne uytleggingen, dat de aerdſche Dieren ſoo tochtigh niet zijn, als die in 't water leven, *Soo ghy*, ſeyt hy, *de Nijlpaerden by de Oyevaers vergelijckt, ſoo voeden deſe haere Vaeders, maer deſe Paerden, om datſe met haere Moeders mogen verſaemen, dooden dieſelve.* Waer over *Suidas*, willende de Godloosheydt en 't geweld die door 't Recht t'ondergebracht was, vertoonen, ſeyt datſe een Oyevaer op een Scepter, daer een *Hippotamus* onder lagh, plaghten af te beelden. En dat om redenen die boven geſeyt zijn.

CLEMENZA. *Goedertierentheyt.*

EEn Vrouwe ſittende op een Leeuw, houdende in de ſlincker hand een Spieſſe, en in de rechter een Pijl, als of zy die uyter hand wilde wegh werpen, niet om iemant daer mede te quetſen, gelijck het in de Medaglie van den Keyſer *Severus* gevonden wert met deſe letteren INDULGENTIA AUGUSTI IN CARTHAG.

De Leeuw is een beeld van Goedertierentheyt, want gelijck de Natuyrkondigers ſeggen, indien de Leeuw een Menſch met geweld overwint en ter aerden werpt, en hy alſdan ſelve niet gewont is, ſoo ſal hy dien Man gantſch geen hinder doen, maer hem alleen luchtiglijck ſchudden.

De

De Pijl, op de manier als wy ſullen ſeggen, is een teycken van Goedertierentheyt, want zy wilſe niet gebruycken tot achterdeel van die geene die ſtrafwaerdigh zijn. Waer over *Seneca* ſeght in ſijn boeck van de Goedertierentheyt: *Goedertierentheyd is een ſachtmoedigheyt van een opperhoofd, over een minder, in 't opleggen der ſtraffe.*

CLEMENZA. *Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt.*

EEn Vrouwe, die met haere voeten een bergh van Krijghswapenen vertreet, en die mette rechter hand een Olijftack uytreyckt, leunende met den ſlincker arm op den tronck van dienſelven boom, alwaer de *Faſci Conſulares* of Burgemeeſters roeden aenhangen.

Goedertierentheyt is niet anders als een ophoudinge van ſtraffe aen de miſdaedige, weſende deſe een verſoetinge van de ſtrengigheyt, maeckende een volmaeckte maniere van Iuſtitie, of Recht, weſende, voor die in Regieringe geſtelt zijn, ſeer nootwendigh.

Zy leunt aen een tronck van een Olijfboom, om te vertoonen, dat de Goedertierentheyt niet anders is, als een neyginge van 't gemoed, totte barmhertigheyt.

Zy reyckt een tack uyt van dieſelve plante, om een teycken van Vreede te vertoonen: en de Wapenen ter aerden geworpen, mette Borgemeeſters roeden die opgehangen zijn, bedieden, datmen tegen de miſdadige geen ſtrengigheyt van Recht wil gebruycken, als men wel konde; Daerom ſeytmen dat de Goedertierentheyt eygentlijck een aflaet van God is, over onſe ſonden. Waerover de geeſtlijcke Poeet *Vida* verſiert, dat in plaets van *Mercurius*, *Jupiter* de Goedertierentheyt ſent, die een Dienaereſſche ſal weſen van 't Ambaſſaetſchap. En *Seneca* druckt in ſijn ſpel *Octavia*, ſeer wel uyt, 't geene boven geſeyt is, ſeggende:

't Is braef te munten uyt by treffelijcke Helden,
Voor 't land te zijn beſorght, te ſpaeren den geknelden,
Sich ſpeenen van den moord, en doen de gramſchap af,
En gunnen 't land de ruſt, ſijn Eeuw den Vreede-ſtaf:
Door dees verheven Deugd, ſo klimtmen nae de Wolcken,
En hier door is de Held Auguſtus *van de Volcken,*
Als Vaeder van het Rijck, voor eenen God gekroont,
Wiens Sterre, t'zijnder eer, de Keycken Hemel toont.

CLEMENZA & MODERATIONE. *Goedertierentheyt en Tucht.*

EEn Vrouwe die mette ſlincker hand een Lauwertack hout, en in d'ander hand een ſtock, dieſe wat verre van haer hout.

Goedertierentheyt is een deughd, die den Menſche tot medelijden beweeght, en die vaerdigh is om quijt te ſchelden, en gereet om iemant te helpen.

Zy wort ſittende gemaelt, om de ſachtmoedigheyt en ruſte te vertoonen.

De ſtock vertoont, datſe kan en niet wil ſtrengigheyt gebruycken, overſulx kan men wel ſeggen, ſpeelende op den tegenwoordigen Pauſſlijcken ſtoel, Laet vaeren duyſent *Severi* of ſtrenge, tegen een *Clemens* of goedertierene Paus. Men ſoude oock met *Ovidius* mogen ſeggen:

Daer is geen beter Prins gematight van verſtand,
Als d'onſe, die ſijn macht, nae 't recht, houd in den band.

De Lauwer-tack vertoont, dat die geene, die de Goden hadden vertoorent, hier mede wierden geſuyvert.

CLEMENZA. *Goedertierentheyt.*

EEn Vrouwe die mette ſlincker een Proces oft Rechtspleyt hout, dat zy mette rechter in ſtucken ſcheurt of met een penne doorſchrabt, en onder haere voeten ſalſe eenige boecken hebben.

BENIGNITA. *Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt.*

EEn ſchoone jonge lachende Vrouwe met een braef vercierſel en blonde hoofdhayren met een goude kroone en een Sonne op 't hoofd, en een luchtigh gouden kleed, met een opper-rock, die met purper geboort is, alwaer drie ſilvere waſſende Maenen op ſtaen: Zy ſal nae de rechter hand gekeert, ſich wat buygen, mette armen open, en ſal in de rechter een tack van een Pijnappel houden, ſchijnende offe in een goude Zeetel wierde opgelicht, ter ſyden ſtaet een Elephant.

De Goedertierentheyt is niet anders, voor ſoo veele men uyt de leeringe van *Ariſtoteles* kan bemercken, als een natuyrlijcke genegentheyt van een doorluchtigh perſoon,

om teyckenen te vertoonen, dat hy de eere groot acht, die hem van slechter persoonen, als hy is, wort aengedaen. En dit is een eygen deughd van groote Mannen voor soo veel zy grootmoedigh zijn. En de grootmoedigheyt wil niet anders uytdrucken als een Man die in glans en cieraet van een volmaeckte deughd uytblinckt. En gelijck het swaer is, grootmoedigh te zijn, om datmen alle goede hoedaenigheden daer toe van noode heeft, alsoo eedel is 't oock goedertieren te zijn. De genegentheden van een grootmoedigh Man zijn vierderleye, welcke genegentheden wy die dingen moeten noemen, die geen verkiesinge hebben: Als Weldadigheyt, Heerlijckheyt, Sachtmoedigheyt en Goedertierentheyt; waer toe alle andere moeten werden gebracht. Want een grootmoedigh Man acht sich selve niet hoogh, noch hy veracht niet, als eene die noch vreest noch hoopt: Voor soo veele hy niet veracht, is hy goeddaedigh, voor soo veele hy sich kleyn acht, is hy heerlijck, voor soo veele hy niet vreest, is hy sachtsinnigh, voor soo veele hy niet hoopt, is hy goedertieren. En om dat de Goedertierentheyt haer ooghwit sonder middel uyt haer self heeft, op de eere en om te eeren, soo kan men seggen, dat de Goedertierentheyt de alderwaerdste hertztocht is, die in een grootmoedigh Vorst kan komen. En dit is nae de leeringe van *Aristoteles* in 't 11 boex xx cap. daer hy seyt, *dat hoogheyt in een Man niet anders is als een seeckere aengenaeme en eedele staetigheyt.* En hier door ontdeckt sich dese deugd sonderlinge in de doorluchtigste Vrouwe *Magdalena Strozzi*, die gehoulijckt is aen 't heerlijcke Huys van den Marckgraef *Salviati*, die my oock bewogen heeft in dese besondere beeldnisse, daer van gewagh te maken, die onder veele uytblinckentheden, die haer 't Vaderland geluckigh maeckt, het doorluchte Huys van hare voortteelders, die seer deughdigh geweest zijn, oock in dese goedertierentheyt uytmunt, datse de eerbiedigheyt van slechter persoonen met een vrolijck gemoed aenneemt: en datse door hare Goedertierentheyt meer uytrecht, als andere met haere grootsheyt: derhalven maghmen van haer wel schrijven, 't geene *Claudianus* schrijft over 't Burgemeesterschap *Manlii*:

Hy drijft met rust sijn heerschappy,
Daer dwingeland leyt in de ly.

De drie Maenen, die rontom den boord van den Opper-rock staen, vertoonen het waepen van het doorluchtigh Huys van de *Strozzi*, waer op sonderlinge het beeld van de Goedertierentheyt past: Want gelijck het licht van de Maene, niet anders is als het selve licht van de Sonne, alsoo heeft oock de Goedertierentheydt geen ander licht, als het selve van de grootmoedigheyt, zijnde de Sonne van de Deughd, gelijck wy hebben vertoont: en daerom wort de beeldnisse van de Sonne op 't hoofd van dese beeldnisse gesien, te weeten in de opperste plaetse en in de eedelste zeetel van 't verstand, waer van daen de verstandelijcke krachten en de sinlijcke of bevindelijcke Orgelen worden gerrocken, en waer in de zeedelijcke sich grondvesten.

Het getal van drie Maenen, bediet de Volmaecktheydt van dese uytsteeckende Deughd: Want het getal van dryen, bediet altijd volmaecktheyt, gelijck *Aristoteles* 't selve verhaelt, en is het eerste oneffen getal, en het begin van de ongelijckheydt, waer mede de Heydenen seyden, dat God was te versoenen, gelijck *Virgilius* seyt, *Numero*

Deus

Deus impare gaudet, dat is, *de Goden verheugen sich in oneffen getal.*

En de Pythagoristen seyden, dat het drie mael drie, waer in het twee begrepen is, was van ongelooflijcker macht. Waer mede *Plato* oock overeen stemt, seggende dat de ziele van het getal van drie, drie mael verdubbelt, haere oorsprongh hadde: en oock self de Maene, wort van de Poëten drievormigh genoemt, gelijck men by *Ausonium* in sijn boexken *Griphus* kan lesen, waerom hy van dit drie-tal verhael doet. Ick sal niet naelaeten te seggen dat dese Maenen nae de rechter hand zijn gekeert, dat is ten Ooste, 't welck een teycken is, dat de Maene aen 't wassen is, volgende de Sonne: alsoo wast mede het doorluchtigh Huys van *Strozzi*, volgende den glans van de grootmoedigheyt, in de eere gestaedigh aen. Als mede in den glans van den goeden naeme, door dieselve Goedertierentheydt. En de Maene wort oock *Lucina* van de Oude geheeten, om datse het licht brenght aen de nieuwgebooren kinderkens, en dat zy als Vroetwijf, dieselve voor den dagh brenght, wesende goedertieren, en een vochte Planeet, komende den Vroukens, door haer instortinge, in 't baeren te hulpe, gelijck *Horatius* seyt. En van de Maene kan men seggen datse goedertieren is, want zy licht in de duysterheyt van de nacht, zy verseeckert en moedight den armen wandelaers, en den Harderkens op de wacht van haere kudde: En daerom is zy van den Ouden een geleytster en helpster genaemt. En de Egyptenaers beelden haer, Hierogliphischer wyse, in, dat dese twee Planeten, als *Sonne* en *Maene*, waeren de Elementen of beginselen van alle dingen, als die door haere eygene kracht baerden, onderhielden, en alle benedenste dingen geduyrigh maeckten: Boven dat, dat oock onse leven door haere bestieringe wierde beleyt, en door de vochtigheyt des eenen, en de warmte des anderen, onderhouden.

Ieughdigh, vrolijck, lachende, luchtigh en beleeft isse gemaelt, om datter geen dingh aengenaemer noch lieflijcker is, als de Goedertierentheyt. Waer over *Terentius* seght, *Ick hebt metter daet bevonden, datter niet beters voor den Menschе is als goedertierentheyt.* Daerom is zy oock heerlijck gekleedt en met goud gekroont, als die soodanige heerschappye, gelijck de Godertierentheyt is, wel paelt: en het neygen van de voeten, en 't buygen van 't hoofd, als mede de open armen, zijn in den Princen teyckens van grooter Goedertierentheyt, verre afgescheyden van de grootsheyt des gemoeds en der straffigheyt.

De tack met Pijnappels houtse, om dat dese boom een beeld is van de goedaerdigheyt, want alhoewel dese boom hoogh is en een breede schadu maeckt, soo isse nochtans geene plante, die daer onder staet, schaedelijck, maer yder tiert en bloeyter vrolijck. Want zy is tegen een yder goedertieren, gelijck de Philosooph *Theophrastus* verhaelt lib. 3, c. 15, van de Planten, daer hy seyt, *Men hout dat de Pijnboom daerom tegen een yder goedaerdigh is, om datse een slechte wortel heeft en hoogh is. Daer wort Myrthe en Laurier onder gesaeyt, en watter onder staet wort van haer Wortel niet belet, dat de kruyden sich niet vryligh souden vermeerderen. Waer by men kan verstaen, dat de Wortel even wel meer hinderlijck is als de schadu: Want alsoo de Pijnboom een breede schadu maeckt, en de Wortels hier en daer hooger uytsteecken, soo weygertse nochtans niet, naer haere maete, andere in haer geselschap aen te nemen.* Waer uyt is aen te mercken, dat de eedle Pijnboom, met een hooge slechte wortel, seer goedertieren onder haere schadu, de slechte kruyden en planten ontfanght, gelijck oock de andere boomen van een hooge wortel doen, die oock niet weygeren mindere planten in haer gesel schap te hebben: 't welck ons tot een beeld sal verstrecken, dat een eedel Persoon van een hooge wortel, dat is van hooger stam en afkomst, onder de schadu van sijne bescherminge moet aennemen, oock andere, die minder van staet zijn, en dat met alle Goedertierentheyt, en dat hy haer eenig deel geve, soo in sijne vriendschap als gesel schap: En dat doen geen verachte persoonen, die uyten dreck zijn opgeklommen, alhoewel die door de fortuyne zijn verheven: Maer dese blijven, in 't gemeen, plomperts, en als dobbelde en geen eenvoudige Menschen, gebruyckende veel liever, tegen andere Menschen, haere quaedaerdigheyt als Goedertierentheyt.

De Elephant, een eedel Dier en grooter als eenigh ander, sullen wy stellen voor de Goedertierentheydt van Princen en groote Heeren; van wiens Goedertierentheyt

Aristoteles getuyght, dat de Oliphant boven alle andere Dieren het sachtmoedighste en goedighste is. *B. Anglicus* seght, dat de Oliphanten uyter natuyren goedertieren zijn, om datse geen galle hebben. Maer wy seggen dat de Elephant daerom niet goedertieren is, om dat hy geen galle heeft, aengesien de Cameel oock geene heeft, nochtans heeft dieselve sulcke eedele goedertierentheyd niet als de Elephanten. Want de Natuyre heeft dieselve met een seecker licht van een wijs verstand en sinnen begaeft, die bynae Menschlijck zijn. *Dit Dier sal nimmermeer, iemant die in de Woestijne, van den wegh is afgedwaelt, verschricken, met sijn vreeslijck gesicht, maer keert sich seer aerdigh wat van verre van den wegh af, en om den Wandelaer moet te geven, bewijst hy dien alle beleeftheyt en sachtmoedigheyt, en gaet hem al soetjens op den wegh voor, hem dienselven wijsende*: gelijck *Barth. Anglicus* en *Plinius* verhaelen. 't Welck voorwaer in der waerheyt een goedertierene en vreemde daed, in een Dier is, 't welck macht hebbende om te beschaedigen, nochtans niet wil, maer veel liever wil helpen en vorderlijck zijn. Van deses Diers eedele en vriendelijcke aert, mogen haer mede dese Heeren toepassen, diewelcke gedreven zijnde, door haere ingeborene vriendlijcke Natuyre, haere Onderdaenen en Dienaers beschermen, en haer geleyden in den wegh van 't geluckseligh genoegen, haer te hulpe komende in haere uyterste behoeftigheden. *Want een eerbaer Prins heeft dit ooghwit, dat hy sijne onderdaenen geluckigh maecke*, seyde *Antipater*. En boven dat, sullen de eerbaere en goedaerdige Princen en Heeren om te meer gevreest en geeert te wesen, haer voegen om een yder te hooren spreecken, en de minste gehoor te geven: 't welck oock de dapperste Princen hebben gedaen, naelaetende van haer, een goed lof aen den naekomelingen. *Alexander Severus* was strengh van Naeme, doch vriendlijck van aert, en dat tegens die geene die 't niet dorsten wagen om iets van hem te begeeren: En roepende dieselve tot hem, seyde haer, *Waerom begeerdy niet? Meendy magelijck dat ick u schuldenaer blijve? eyscht doch, op dat ghy over my niet hebt te klagen.* Want *Alexander* verstont, dat een Prins gehouden was goedertieren gehoor te geven, en onderstand te doen aen geringe en mindere persoonen: en daerom vertoonde hy sich vriendlijck, vraegende watse begeerden, ten eynde hy haer niet soude schuldigh blijven. En om dat dese Keyser een Heyden was, soo worden hier door beschaemt die harthoofdige en stuyrse Heeren, die haere Onderdaenen gehoor weygeren, en soo haest zy dieselve maer eerst aenspreecken, soo verjaegen zy dieselve, en dat tot smaet van haere persoonen, van haer wegh, en verschricken die door haere strenge en bittere gebeerden. Laet ons een voorbeeld nemen van *Titus* de Soone van *Vespasianus*, diewelcke sich altijd vriendlijck tegens 't Volck heeft vertoont, alsoo dat hy oock door dese goedaerdigheyt genaemt wierde *De Liefde en de genenght e van het Menschlijck geslaehte*. Noyt liet hy iemant ongetroost van hem gaen: Waer over hy oock van sijne besondere Vrienden aengesproken wierde van dat hy meer beloofde als hy koste houden: daer op hy antwoorde, *dat het niet betaemde, dat iemant, als hy den Prince hadde gesproken, daer van treurig behoorde wegh te gaen.* *Suetonius* voeghter noch by, dat hy in alle voorvallen het Volck met soodanige vriendlijckheyt en aengenaemheyt bejegende, dat hy oock de feesten van de Swaerdvechters, niet nae zijn, maer nae der omstanders goetduncken toestelde. En nimmermeer weygerde hy iets aen die geene, die 't van hem verlochten: haer daer by vraegende, of zy oock meer begeerden? En sittende aen 't avondmael, schoot hem eens in 't gedachte, van dat hy dien dagh sijn gewoonlijcke Goedertierentheyt niet hadde gebruyckt, soo borst hy uyt met dese gedenckwaerdige spreucke: *Vrienden! desen dagh hebben wy verloo-ren.* Achtende dat dit des Princen schuldige plicht was sich dagelijx in de Goedertierentheyt te oeffenen. Niet min goedaerdigh is geweest de Keyser *Marcus Aurelius*, waer van *Herodianus* schrijft, dat hy aen ygelijck, die wilde, en hem tegen quam, vriendelijck de hand gaf, en wilde oock niet lijden, dat sijn lijfwacht, iemand soude verhinderen, by hem te komen. Dit zijn Princen, die in haer leven bemint, en nae haer dood geroemt worden, die de Volckeren, door haere Goedertierentheyt, tot willige slaven maecken. En voorwaer soo een Heer alleen, vier dagen soude mogen regeeren, soo behoorde hy hem een gedachteniſſe van sijne goedertierentheyt nae te laeten, want sijn heerschappye

schappye sal tas vergaen, maer sijne deughd sal eeuwigh geduyren: Een waerdige spreucke voorwaer, van dien grootmoedigen Prince, *Philippus* van *Macedonien*, Vaeder van *Alexander* de Groote, daer hy seyt: *Ick wil veel liever lange tijd goedertieren, als een korte tijd, Heere genaemt werden.* Waer uyt aengemerckt kan werden de beleefde ziele van dese onverwinnelijcke en goedaerdige Princen, als mede de eedele Natuyre van den Oliphant, het grootste Dier van allen, dat met sulcke Goedertierentheyt is begaeft: Hier uyt besluyt ick dan, hoe een Persoon eedelder en grooter is, hoe dat hy beleefder en vriendelijcker behoort te wesen, en 't welck het aldermeeste is, behoort hy sich te voegen nae de goedaerdige natuyre Godes, wiens eygenschap het is, Goedertieren te wesen: Want daer niemant is, die sijne Goedertierentheyt in 't uytdeelen, van sijne goeder en, gelijck hy dagelijx doet over alle sijne schepselen, meer in 't werck stelt: Also kan oock een Heer of Prins voor soo veele de sterflijcke aert belangt, de Goddelijcke Natuyre in geenen deele naerder komen, als door Goedertierentheyt. En 't is buyten twijfel, of God bemint meerder eenen goedaerdigen, als een hovaerdigen Heere, jae hy haet den opgeblaesenen: gelijck *Plutarchus* klaerlijck, in sijnen onwetenden Prince, getuyght, seggende, dat gelijck God in den Hemel gestelt heeft de *Sonne* en de *Maene*, als teyckenen van sijnen glans, alsoo is oock het beeld en het licht van een Prince in de Republique, die een rechtvaerdigh en oprecht gemoed draeght, en geen blixem of driestand, gelijck eenige plachten te doen, om alsoo vreeslijcker en hooger te schijnen, als zy zijn. Dese mishaegen God, die zijn donder, blixem en straelen willen nae aepen. Maer daer en tegen behaegen dese den Heere, die sijne deughd nae volgen, en haer soecken, hem gelijck te stellen in de eerbaerheyt, zeedigheyt en Goedertierentheyt: en haer meer en meer verhoogende, maeckt hy haer deelachtigh, van sijne billijckheyt, gerechtigheyt, waerheyt, sachtmoedigheyt en Goedertierentheyt: door welcke Deughden, zy dan, als de *Sonne* en *Maene* sullen uytblincken, niet soo seer by de Menschen, als by God, diewelcke een Vaeder is van alle Goedertierentheyt.

BENIGNITA. *Goedertierentheyt.*

EEn Vrouwe met een blaeu kleed vol gouden sterren, druckende de borsten met beyde handen, waer uyt veel melx vloeyt, 't welck verscheyden Dieren drincken, aen de slincker syde staet een Autaer met een brandend Vier.

De Goedertierentheyt verschilt niet veele van de gespraecksaemheyt, goeddaedigheyt en beleeftheyt, en voornaemlijck wordtse gecoeffent tegens de Onderdaenen. En 't is een Medelijden datmen heeft door de Reeden, om de Wetten sonder eenige hardigheyt uyt te leggen. En is by nae 't geene de Griecken Ἐπιείκεια noemen, dat is een vriendelijcke en goedertierene uytleggunge der Wetten.

Zy heeft een blaeu kleed vol sterren, nae de gelijckniſſe van den Hemel, die welcke, hoe meer zy van sterren is uytgespreyt en verciert, te meer seytmen datse ons toegedaen en gunstigh is, gelijckmen oock een Man goedaerdigh noemt, die met een vriendlijck gesicht sijne groeteniſſe aen andere doet, sonder te sien op profijt of werlt-

lijcke

lijcke vergeldinge, maer voert het uyt door een meedogende Rechtvaerdigheyt.

Zy druckt melck uyt haere borſten, daer veele Dieren van drincken: want het is te gelijck een werck van Goeddadigheyt en Liefde, datmen vriendlijck mededeelt, het geene de Nature heeft gegeven, nae de ſpreucke *Pauli, de Liefde is weldaedigh*. Hier door wort vertoont, dat om Goedertierentheyt tegens d'Onderdaenen te oeffenen, gelijck geſeyt is, ſoo moetmen de hardigheyt van 't Recht of de Iuſtitie te rugge ſetten, nae 't getuyghnis van *Papinianus* de Rechtsgeleerde: Weſende de Goeddaedigheyt een Medegeſellinne van 't Recht, gelijck *Cicero* ſeyt, daerom behoorenſe beyde omhelſt en gepreſen te zijn. 't Welck *Plutarchus* oock beveſtight, ſeggende: *Wie de Goeddadigheyt niet prijſt, die heeft voorwaer een ſtaelen of diamanten hert in 't lijf.*

Het Autaer met het Vier, bediet, datmen de Goeddadigheyt ſal gebruycken uyt oorſaecke van Godsdienſt, die inſonderheyt met offerhanden gepleeght wort, of ten minſten niet ſonder dieſelve, ſulx datmen ſoude in gevaer komen, alſſe wierde opgehouden of de Gerechtigheyt verhindert, om alſoo God ſelve nae te volgen, diewelcke te gelijck is Rechtvaerdigh en Goedertieren.

EVENTO BUONO. *Goede uytkomſt.*

EEn vrolijck Ionghman, rijcklijck gekleet, hebbende in de rechter hand een ſchaele, en in d'ander een Maenkops bolle, met een boſſel kooren.

Deſe goede uytkomſt hebben de Romeynen van ouds aldus uytgehouwen gehat in 't Capitolium, als mede die van de goede Fortuyne, even als de hooghſte geluckſaligheyt van een goede uytkomſt, in alle dingen. Hier om wierde hy op deſe maniere afgemaelt, willende door de ſchaele en door de kooren ayren te verſtaen geven, de leckerheyt van koſt en dranck, en door de Ionckheyt, de goederen van 't gemoed; door 't vrolijck opſicht, de Welluſtigheden, die 't lichaem des Menſchen verheughden en vrolijck maeckten. Door 't eedele kleed, de goederen van de Fortuyne, ſonder de welcke de goede uytkomſt naeckt en bloot blijvende, zy lichtlijck haer aert en naeme verandert. De Maenkop wort voor den ſlaep en voor de ruſte genomen, waer onder ſich de goede uytkomſt deckt en aenwaſt.

BONTA. *Goedigheyt.*

EEn ſchoone Vrouwe, in 't goud gekleed, met een krans van Ruyte op 't hoofd, hebbende de oogen ten hemel gekeert, houdende in de armen een Pellicaen met haer Iongen, en ter ſyden is een groen boomken op de kant van een Waterſtroom.

Goedigheyt in den Menſche, is een t'ſaemenvoeginge van goede deelen, als van getrouwigheyt, waerachtigheyt, oprechtigheit, vromigheyt en lijdſaemheyt.

Schoon wortſe gemaelt, om dat de Goedigheyt gekent wort door hare ſchoonheyt, overmits 't gemoed de kenniſſe krijght door de ſinnen. Het *goude kleed* beteyckent goedheyt, alſoo 't goud het uytmuntenſte is van alle metallen. *Horatius* ſeyt de *gulden Middelmaet*, en daer uyt vloeyt de goedheyt in alle dingen. De *Boom* by den *Waterſtroom* is 't geene *David* in ſijnen 1 Pſalm ſeght, dat die de Wet volght, ſal gelijck zijn eenen boom, ſtaende aen een klaere waterſtroom, alſo daer geen ander Goedheyt is, als die ſich voeght nae den

den wille Godes, en derhalven wort de Pelicaen hier by geſet, vermits dieſelve uyt lourere goedheyt, hare eygen borſt oppickt, om haere Iongen in haere nootwendigheyt te voeden, gelijck ſulx verſcheyden oude en nieuwe Schrijvers verhaelen. En de *Waterſtroom* is een eygen beeld van Goedigheyt. *Sy ſiaet met haere oogen ten Hemel opgeſlagen*, als weſende beſigh met heylige overwegingen, om te verjagen de vuyle gedachten, waer mede zy ſtaedigh heeft te ſtrijden. Daerom worter de *Kyans van Rygte* by gedaen, om dat dit kruyd de quaede geeſten verdrijft, en de Minne luſten vermindert. Waer door openbaer is, dat de Goedigheyt al haer eygen liefde en voordeel laet vaeren, die de Goedigheyt plagh te verſtooren, en de goede overeenſtemminge van deſen ſang te verbreken, diewelcke anderſins overeenkomt mette lieflijcke melodye van alle andere deugden.

BENEVOLENZA O AFFETTIONE.
Goedwilligheyt of Genegentheyt.

EEn bedaeghde Vrouwe, met vleugels, en in 't groen gekleet, houdende met beyde handen een Henneken, en voor haere voeten ſal een Egediſſe ſtaen, die het hoofd verheven hout, als of zy over het been van deſe Vrouwe wilde ſpringen.

Goedwilligheyt of de goede Genegentheyt, is genoegh de Vriendſchap gelijck, maer daerom iſſe de Vriendſchap niet. Want de Goedwilligheyt, door ſeeckere Genegentheyt, die zy in ons, als in een oogenblick baert, macckt, dat men op eene tijd meer genegen is, tot d'eene Menſch als tot den anderen. 't Welck wy ſpeuren als wanneer ſlechts twee hand tegens hand vechten of ſpeelen, ſonder datmen de perſoonen te vooren heeft gekent. 't Selve gebeurt niet in de Vriendſchap, want dieſelve kan noch behoort niet verborgen te zijn. Bedaeghd wort zy gemaelt, overmits de Goedwilligheyt niet moet weſen als der Iongelingen, maer met beſtandigheyt en vaſtigheyt, gelijck *Cicero* verhaelt. Gevleugelt is zy gemaelt, om dat de Genegentheyt op ſtaende voet, ſonder eenigen ommegang, voortkomt en haer beginſel in ons neemt. Met groen wortſe gekleet, om dat de Goedwilligheyt uyt haere aert, een teycken is van vrolijckheyt, en daerom wortſe met een blygeeſtigh en lacchend geſicht afgemaelt, geheel afgeſcheyden zijnde van Haet en Nijd, als twee tegenſtrijdige deelen. Zy hout met beyde handen, aerdighlijck een Henneken, en op der aerd een Hagediſſe, om dat beyde deſe Dieren (door een verborgen inſtortinge uyter natuyre) teyckens zijn van de Goedwilligheyt. *Pierius* ſeyt in 't xxiv boeck van ſijn Hierogliph. dat by het Henneken verſtaen wort een goedwilligh en bemind Man, nae dien men bevint, datter geen ander Vogel, totten Menſche, meerder treck en genegentheyt heeft. Van de Hagedis weetmen door 't algemeene geruchte, dat hy tot den Menſche is goedaerdigh: En 't is bekent dat hy den Menſche beſchermt tegens de liſtige laegen der Slangen, wanneer hy in 't veld ſlaept. De vertooninge dat de Hagedis op het been ſpringt, en naedert de eedelſte deelen van de beeldeniſſe, is om uyt te drucken, 't geen de Philoſooph in de Zeedekonſt ſegt, *dat de Goedwilligheyt van twee, metter tijd een waerachtige en volmaeckte vriendſchap wort.*

IRA. *Gramſchap, Toorn.*

EEn jonge Vrouwe, ros van verwe en duyſter van geſicht: en om dat dit paſt totte

hoedanigheyt van toornige Menschen, gelijck *Aristoteles* in sijn VI en IX cap. van sijn Physiogn. verhaelt, soo sal zy met breede schouders, opgeblasen kaecken, vierige roode oogen, een rond voorhooft, en een scherpe neuse met wijde gaeten geschildert zijn, soo men 't kan te passe brengen. Zijnde op haeren Helm gewapent met een Beyre kop, die vier en roock uytspouwt, houdende in de rechter hand een bloot sweerd, en in de slincker een brandende toortse, heel in't root gekleet.

De Gramschap wort jongh gemaelt, want *Aristoteles* seght, dat de Iongelingen haest tot Toorn en Gramschap konnen werden verweckt, en zijn oock vaerdigh om haeren toornigen aenval uyt te voeren, waer van zy dickwijls overwonnen werden. Maer om datse eergierigh zijn, soo konnen zy niet lijden, datse werden veracht, waerover zy bitterlijck sullen treuren alsse bevinden datse worden gelastert.

Het Beyre hoofd staet op sijnen Helm, om dat dit Dier, boven maeten, tot Gramschap is genegen, waer uyt dit spreeckwoort voortkomt, *Iumantem ursi nasum ne tetigeris*, dat is, *Raeckt den roockigen neuse van den Beyr niet aen.* Als zijnde vol roock en vier, dat daer by geschildert wort, om dat de Gramschap een ontsteltnisse van 't gemoed is.

De bloote Deegen bediet, dat de Gramschap de hand haestigh aen't geweer slaet, om sich te wreecken.

Door de ontsteecken Fackel wort het hert van den toornigen Mensch verstaen, 't welck gestadigh aen, verbrant en verteert wort.

De opgeblaesen kaecken bedieden, dat de Gramschap sich dickwijls ontstelt, en 't lichaem verandert door de opsiedinge van 't bloet, die oock de oogen, als vier, doet ontsteecken.

IRA. *Gramschap, Toorn.*

EEn Vrouwe in 't rood gekleed, met swart gekoort, zijnde blind, schuymbeckende, hebbende tot een cierset op't hoofd, een kop van een *Rinoceros*, en ter syden een *Cinocephalus*.

Statius beschrijvende 't huys van *Mars* in't land van Thracien, seyt onder veele andere, dat de Gramschap root was. Want zy komt door 't ontstellen van 't bloed, en verweckt altijd wraecke, tot schaede en ondergangh van andere luyden, en daerom is zy met swart gekoort.

De *Rinoceros* is een Dier dat seer traegh is tot Gramschap, en moet langh geterght zijn, maer als 't vergramt is, is 't wreeder als eenige andere dieren. En als de Egyptenaers de *Gramschap* wilden uytbeelden, soo maelden zy een *Cinocephalus*, zijnde het gramste Dier van allen.

Blind en schuymbeckende isse vertoont, om dat de Mensch, die van de Gramschap overheert is, het licht van de reeden verliest, soeckende met woorden en wercken een ander te beschadigen. Waer van dese Dichten zijn gemaeckt:

Gramschap is een wreed bewegen,
Die de ziele maeckt verlegen,
En met donckre mist bedeckt:
Die het hert doet bitter sieden,
En voert in den dood die lieden,
Als 't schuym op haer lippen treckt.
Die de borst vol vlam ontsteecken,
Drijft tot wraeck en boose treecken,
En verblint dat eel verstand:
Dat in onbedachte stoutheyd,
Vol gevaer en vol benoutheyd,
Werpt Gods goedheyt van der hand.
En stort soo d'ellende ziele,
In een doodelijck vernielen,
Dat zy is van God beroost.
Soo dat zy Gods gunst verduystert,
't Recht en al de Reeden kluystert,
En haer schoone glants verdoost.

Petrarcha singht:

Toorn is korte Raserye,
Soose strax niet wort gestut,
Anders baerlose dollerye,
Die sijn Meester graeft een put.

GENEROSITA. *Groot- of Eedelmoedigheyt.*

EEn seer schoone Ionge Dochter, daer alle deelen des lichaems met dese schoonheyt overeen komen. Zy sal blonde en gekrulde hoofdhayren hebben, en soo schoon datse den sienders verwonderingh aen brengen. Zy sal in goud gekleet zijn, doch de rechter arm naeckt, die zy om hoogh hout, alwaer zy in de hand goude keetenen en eedelgesteenten hout, met meer dingen van

grooter

grooter waerdye, met bewijs of zy iemant wat wilde vereeren, houdende de slincker hand op 't hoofd van eenen Leeuwe.

De Groot- of Eedelmoedigheyt wordt longh gemaeckt, om dat *Aristoteles* in 't II boeck van sijne Rhetor. seyt, dat in den longelingen het groot gemoed meerder uytblinckt, en dit is een saecke van een Eedelmoedigh en Grootmoedigh Man, dat hy geacht wort om groote dingen uyt te voeren.

Zy wort schoon gemaelt, dat alle deelen des lichaems met haere schoonheyt overeen komen, want de Eedelmoedigheyt heeft niet alleene haer ooghwit datse verre van alle lelijckheyt en schande sal zijn afgescheiden, maer oock om datse alle deughden in sich bevat, die haer, boven maeten, schoon maecken. Waer over *Plutarchus* seyt: *'t Betaemt een Eedelmoedigh Man, dat hy de overwinninge door eerlijcke wegen soecke, en de schandlijcke niet aensie.*

De blonde, schoone en gekrulde hoofdhayren, dieder verwonderinge aenbrengen, vertoonen, dat de Eedelmoedigheyt geen snoode noch vuyle gedachten heeft, maer eedele en hooge, om daer mede dingen uyt te voeren, die met sijne moedigheyt overeen komen.

Het gulde kleed bediet de Eedelheyt, die in dese groote Deughd bestaet, want gelijck het goud, uyt sijn aert altijt eedel is, soo ontaert de Eedelmoedigheyt oock niet een stip van haere grootheyt en eedelheyt, en dit seyt de Philosooph mede, *dat is Eedelmoedigh dat van haere natuyre niet ontaert.* De naeckte rechter arm, die zy om hoogh hout, en daer zy in de hand veele kostelheden heeft, als of zy iemant wat wilde vereeren, druckt uyt, dat de Eedelmoedigheyt sich selve berooft van alle voordeel. Waer over *Augustinus* seyt, *de mildaedigheyt is een seeckere hertzucht des gemoeds, die der doet en toestemt, datmen milde belooningen uytdeelt, sonder hoope van wedervergeldinge.* En *Horatius* seyt in sijn VII Ode l. IV. *Al wat ghy een Vriend sult hebben gegeven, dat hebt ghy u gemoed gegeven.* Alwaer wy dan klaerlijck sien, dat de wercken van dese eedele Deughd, zijn doorluchtigh, om dat zy een groot en mild herte heeft, welcke mildigheyt zy met het uytreycken van geschencken, wil uytdrucken.

Dat zy den slincker hand op des Leeuws hoofd hout, vertoont, gelijck *Plinius* en *Pierius* verhaelen, dat dit Dier, onder alle viervoetige, over sijne eedelheyt en grootmoedigheyt, aldermeest is te verwonderen, want het vreest niet, voor't geene hem soude mogen ontmoeten, en van gelijcken soo vertoont het, als een onverwonnene en grootmoedige, alhoewel hy sich stelt om te wijcken, altijt het gesicht, aen die hem soude geweld doen. *Bernardus* seyt in sijne brieven, *dit is geene dapperheyt, soo 't gemoed, self onder de swaerwichtigheyt der rampspoeden, niet aenwast.* Waer uyt wy dan sullen besluyten, dat de Eedelmoedigheydt een heerlijck weesen in den Mensch is, en dat door de eygen deughd en dapperheyt van sich selve en niet van andere.

GENEROSITA. *Grootmoedigheyt, Eedelheyt,* Aen sijn doorluchtige Hoogheyt *Carel Emanuel* Hertogh van Savoyen.

EEn seer schoone longe Dochter, die neffens hare schoonheyt seer wel gemaeckt van leeden is, hebbende blonde hayren die achter neergestreelt zijn, op een aerdige maniere, wesende Koninclijck gekleet, met een kroone op't hoofd, hebbende de rechter hand uytgestreckt en naeckt, waer in dat een gulden keeten hanght met eedelgesteenten, en andere kostlijcke dingen, als of zy dieselve iemant wilde vereeren, leggende haer slincker hand op des Leeuws kop, die ter syden staet.

De Grootmoedigheydt wort longh gemaelt, vermits *Aristoteles* seght, dat in de jonge luyden de Moedigheyt meest uytblinckt, waer door zy geoordeelt werden om groote dingen te doen, die zy daer nae oock grootmoedigh uytvoeren. 't Welck de Paus *Ioannes* bevestight, *Nae dat een yder eedel of grootmoedigh van herten is, soo veel is hy te ergieriger: waer toe hy oock door de natuyre wort wegh genomen.* En *Ovidius* tot *Livium* geeft de Ieughd den eygen bynaem van Grootmoedigh:

De Ieughd, vol moeds, den strijd begint:
Met kloeckheyt hy den last verwint.

Schoon van gesicht wort zy vertoont, om dat de Eedelmoedigheyt tot haer wit heeft niet alleen heerlijcke daeden uyt te voeren, die uyt een eedel en geciert gemoed heerkomen, maer oock om van sich te verjaegen alle vuyligheyt, snootheyt en gebreken: en daerom past haer de uyterlijcke schoonheyt seer wel, en 't is gemeenlijck een klaer teec-

ken, dat het uytwendige met het inwendige over een kome, gelijck ſulx *Ambroſius* ſeyt, *de geſtaltenisſe des lichaems is een beeldenisſe des gemoeds, en een voorſtel van de vromigheyt.* En *Seneca* ſeght in ſijn XXXVII ſendbrief: *De Eedelheyt des gemoeds is de Eedelmoedigheyt van de ſinnen, en de Eedelheyt van den Menſch is het grootmoedige gemoed: en dit is het heerlijckſte dat een dapper gemoed in ſich heeft, dat het altijt tot eerlijcke dingen wort opgeweckt.* De blonde en ſchoone hoofdhayren, bedieden dat in de moedige niet herbergen quaede en verachte invallen, maer hooge en grootmoedige, na de grootsheyt van ſijne nature, gelijck geſeyt is.

Het Koninghlijcke kleed en de gulden kroone op 't hoofd, bedieden, de opperſte Edeldom, waer in dat deſe deughd waerdighlijck beſtaet: Want gelijck het goud, door ſijnen aert, eedel, ſuyver en ſchoonblinckende is, alſoo is oock de grootmoedigheyt door ſich ſelven heerlijck, diewelcke alleen onderhouden en gevoet wert, door de grootsheyt, die niet van haere aert noch natuyre, verandert.

De naeckte rechter arm mette hand om hoogh, vaerdigh om de rijckdommen uyt te deelen, betoont, dat de moedigheyt in 't ſchencken vry en bloot is van alle eygen baete, ſiende alleen op de Eedelheydt en hoogheyt van 't gemoed.

Darſe de ſlincker hand op 't hoofd van den Leeuwe leyt, bediet de gelijckheyt, die een moedigh Man mette Leeuwe heeft, want dat Dier (naer 't ſeggen van alle de Natuyrſchrijvers) houd de overhand van de Grootmoedigheyt onder alle viervoetige Dieren, ſich altijt wreet toonende, tegens die geene, die 't wil beſchadigen, maer in 't tegendeel goed-daedigh tegens die 't wil wijcken: alſoo is oock een moedigh Man, diewelcke alhoewel hy wort beſtreden en bevochten, ſoo hout hy ſich nochtans onverwinnelijck, en machtigh tegens alle ongevallen, en dat door ſijn eygen dapperheyt: Waer over *Cicero* ſeyt, *die groot van gemoed en ſterck is, die ſet alles te rugge, wat oock den Menſch magh ontmoeten, en hy acht het niet met alle.* Vergevende vaerdighlijck den geenen die ſijne gonſte verſoecken. Waer op ſeer wel voegt, 't geene eertijts op *Cæſar Auguſtus*, door den inhout deſer Dichten, is gepaſt:

De Gramſchap van de Leeuw den Overwonnen ſpaert,
Ghy die ſteets overwint, volght oock der Leeuwen aert.

En van dieſelve Eedelheyt der Leeuwen, getuygen deſe Dichten:

Het is den Leeuw genoegh, door ſijnen fieren moet,
Dat hy ſijn vyand dwinght en werpt hem onder voet:
De Wolleſ en de Beyr, 't geſelſchap zijn der ſnoeden,
Die den verwonnen ſlaen, met moorden en met dooden.

Waer uyt men met verwonderinge ſiet, hoe ſich dit eygentlijck paſt op dat ſeer oude en doorluchtige Huys van Savoyen, hebbende tot haer waepen dit Koninghlijcke Dier, niet alleene voor ſoo veele, en ſoo veele Koninglijcke en onverwinnelijcke Helden van de voorgaende eeuwen, in deſe doorluchtige ſtamme, dieder is de alderoudſte en eedelſte van Italien, maer als nu oock in 't beſonder, van ſijn doorluchtigſte Hoogheyt den grooten *Carel Emanuel* Hertogh van Savoyen, wiens groote daeden, dapperheyt, eedelheyt, en grootmoedigheyt, die hy met groote manhaftigheyt ſoo in den Krijgh, als in tijde van Vreede heeft betoont, de geheele Werlt bekent zijn. Soo datter niet is aen te twijfelen, of aen ſijne Hoogheyt paſt dit lof, dat met een onſterflijck gerucht altijt ſal uytblincken.

MAGNANIMITA. *Grootmoedigheyt.*

EEn ſchoone Vrouwe met een vierkant voorhoofd en verheven neuſe, in 't goud gekleet met een Keyſerlijcke kroone op 't hoofd, ſittende op een Leeuw, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de ſlincker een Overvloets hooren, waer uyt goude penningen worden geſtort.

De Grootmoedigheyt is een ſoodaenige Deughd, die beſtaet in de eedele beſtieringe der hertztochten, en wort alleene in die gevonden, diewelcke waerdigh gekent worden, om van verſtandige Mannen geeert te worden, weetende dat het gemeene Volx praetjen dickwijls tegens de waerheyt gaet: zy verheft ſich niet door al te grooten geluck, noch zy werpt ſich door te grooten tegenſpoet niet in eenigh deel te gronde, maer verdraeght alle veranderingen des Werrelts met een gelijckmaetigh gemoed, een afkeer hebbende van iet ſchandelijx te doen, om de Wet van de eerbaerheydt niet te ſchenden.

Zy is een ſchoone Vrouwe, met een breet voorhoofd en verheven neuſe geſchildert,

nae de gelijckniſſe van den Leeuw, en dat nae de Menſchkenninge van *Ariſtoteles*.

Met goud iſſe gekleet, vermits deſe ſtoffe bequaem is, om veele eedele invallen van een milddaedigh en grootmoedigh gemoed in 't werck te ſtellen.

De kroone, die zy op 't hoofd draeght, en de Scepter in de hand, daer van bedient de eene de Eedelheyt van de gedachten, en de Scepter, de macht om dieſelve uyt te voeren, om te doen weten, dat ſonder deſe twee dingen, het onmooghlijck is, de Grootmoedigheyt te oefnen. Weſende alle goede aenwenſt een werck van ſonderlinge naerſtigheyt. De Grootmoedigheyt wort vertoont, datſe is een heerſcherinne van de vuyle hertztochten, en een milde uytdeelſter van de middelen om een ander weldaet te doen, en dat niet uyt een ydele eere of gemeene toejuyginge.

De Grootmoedige, zijn door de Poëten, by den Leeuw vergeleken, want hy vreeſt niet voor de macht van groote Dieren, de kleyne niet waerdigh achtende: hy is een milddadigh vergelder van 's anders weldaeden, en hy verberght ſich nimmermeer, wanneer hem de Iaegers vervolgen: en als hy ſich vind ontdeckt, ſoo wijckt hy niet anders, dan dat hy 't gevaer, ſonder de uyterſte nood, niet wil ontwijcken. Deſe beeldniſſe is met toegeſlooten oogen op de munte geſtelt: want de Grootmoedigheyt, moet, om een ander wat te vereeren, herrachten, dat de gedachten niet moeten weſen om eenige vergeldinge, daer voor te genieten, waer uyt oock dit ſpreeckwoort is gekomen, *Geeft van 't uwe met geſlooten oogen, maer ontfanght met open oogen weder van een ander.*

Donus maelt deſe beeldniſſe een weynigh verſcheyden af, ſeggende, men ſoude een ſchoone Vrouwe maecken met een Keyſers kroone, prachtigh gekleet, met een Scepter in de hand, en rontom haer eedele Palleyſen, en Hoven van ſchoon uytſicht, ſittende op een Leeuw, met twee kinderkens voor hare voeten, die malkanderen omhelſen, waer van 't eene veel goude en ſilvere penningen werpt, 't ander hout een waeghſchael en het rechtſwaerd van de Iuſtitie in handen. De prachtige en koſtelijcke timmeringen, paſſen veel beter totte prachtigheyt als tot een ander heldiſche deughd, want die beſtaet meer in groote koſten en verquiſtingen van geld, als totte Grootmoedigheyt, die een beſſierſter is van de genegentheden. 'k Weet niet waerom mogelijck *Donus* ſal gemiſt hebben, ten waere dat hy miſſchien wilde ſeggen, dat de Prachtigheyt niet ſonder de Grootmoedigheyt voor den dagh komt.

Van den Leeuw ſchrijftmen, dat als hy met ſijnen vyand vecht, ſoo ſiet hy hem niet aen, om dat hy hem geen vreeſe ſoude aenjagen, en daerom komt hy hem te moediger onder oogen, en daer nae treet hy met trage ſchreeden of dappre ſprongen weder nae 't boſch, met vaſt voornemen, om niet te doen dat ſijne eedelheyt ſoude onbetaemlijk zijn.

De twee kinderkens vertoonen dat men alle ſwaerigheden met een gelijcke maete, moet omhelſen, uyt liefde van 't eerbaere voor 't Vaderland, Ouders en Vrienden, en voor de eere, om rijcklijck uytdeelinge te doen, tot alle eerlijcke ſaecken.

GRANDEZZA E ROBUSTEZZA D'ANIMO. *Grootheyt en ſterckheyt des gemoeds.*

EEn ſtout Ionghman, die ſijn hand hout op 't hoofd van een ſeer wreede Leeuw, diewelcke in een wreede poſture ſtaet, de ſlincker hand in de ſyde hebbende.

Aldus wort hy gemaelt, om dat de Egyptenaers klaerlijcken hebben uytgedruckt, datter geen Dier onder alle viervoetige en is dat grooter van gemoed is als een Leeuw, en over geen ding en is meer verwonderens, als over ſijn grootmoedigheyt, waer in hy ſeer doorluchtigh is, uytdruckende dit ſelve tot een moedigh en dapper teycken: en om geen andere oorſaecke ſeggen veele, dat de Leeuw onder de Hemel teyckens geſtelt is, om dat de Sonne paſſerende door dat teycken, alſdan op 't alderſterkſt en krachtigſt is.

MAGNANIMITA. *Grootmoedigheyt.*

EEn Vrouwe die in plaets van een Helm een Leeuwskop op 't hoofd draeght, waer op twee kleyne Overvloets Hoorens geſtelt zijn, met goude ſluyers en koſtelijcke vercierſels, zijnde als een Krijghsheldinne gekleet, en 't kleed ſal licht blaeu zijn, hebbende goude brooskens aen de voeten.

GOLA. *Gulsigheyt.*

EEn Vrouwe gekleet in roestige verwe, hebbende een lange hals als een Kraen en een seer dicke buyck.

De Gulsigheyt of Slocklust, gelijck *Thomas* seyt, is een ongemanierde genegentheyt nae eenigh dingh, dat totte smaeck behoort, en daerom wortse met sulcken langen hals gemaelt ter gedachtnisse van *Philoxenus*, die sulcken gulsigaert was, dat hy wenschten dat hy een hals hadde als een Kraen, om alsoo de spijse langer te mogen smaecken, eer die in den buyck daelde.

De grovigheyt en dickte des buyx, worden de kracht van de Gulsigheyt toegeschreven; En van de Gulsige wordt geseyt, datse haer hooghste goed in den buyck stellen, om als die ledigh is, weder op den leest te slaen, en alsoo den Pampsack stadigh te vullen en te lossen.

Het roestige kleed dient totte oneedelheyt van 't gemoed, dat van dese lelijckheyt is overwonnen en t'ondergebracht en van alle Deughd berooft. En gelijck de roest het yser verteert, waer uyt het selve voortkomt, alsoo verteert de Gulsigert sijne middelen en Rijckdom, waer van hy behoorde te leven.

GOLA. *Gulsigheyt.*

EEn Vrouwe die op een Vercken sit, om dat de Verckens boven maeten gulsigh zijn. In haer slincker hand hourse een *Fulica* of een aert van een Reyger, zijnde een seer gulsige Vogel, mette rechter hand leuntse op een Struys, waer over *Alciatus* singht:

De Struys heeft met een gulsigh Mensch,
Een vaste Vree, een goede wensch.

FAVORE. *Gunste.*

DE Oude verfierden een naeckten en vrolijcken Iongelingh, met vleugels aen de schouderen, en een band voor de oogen, staende met bevende voeten op een Rad: En aldus heeftse *Apelles* afgebeeld, nae dat *Giraldus* verhaelt.

Ick kan niet sien om wat ander eynde dese aldus is afgebeeld, ten waere om dese drie Fonteynen te vertoonen, waer uyt alle Gunsten heer vlieten en overvloeyen. De eerste is de kracht, die van de Oude dickwijls, door de vleugels, is uytgedruckt, om de gelijckniste te behouden, van de vluchtigheyt des Verstands. De tweede is de Fortuyne, waer door zy seyden, dat de Rijckdommen quaemen, en door de Rijckdom quam de Eedelheyt, welcke beyde dingen voornaemlijck de Gunste levendigh en krachtigh maecken en onderhouden: En de Fortuyne is met een Rad afgemaelt, om de Reeden, die op sijn plaets sal geseyt worden. De ander oorsaecke van de Gunste is de fantasie of genegentheyt diemen heeft tot dienmen gunstigh is, sonder datse eenige vaste grond heeft, of eenige treck van een saecke, die in Reeden bestaet: en dit wort door 't verblinden van de lichaemlijcke oogen te kennen gegeven, waer uyt men leert, hoe slecht de kennisse van 't verstand is. En dit zijn de drie oorsaecken. Men soude oock door dese selfde saecke, haere drie werckingen konnen uytdrucken, te weeten oock de vleugels voor de stoutigheyt, die men van de Gunste heeft, om sich tot groote dingen te begeven; de Hovaerdye, die de Deughd wegh neemt,

waer

waer door men geen ſlechte perſoonen wil kennen, en dit wort door haere blindheyt aengemerckt, en de Heerſchappye van de Fortuyne, waer door de Gunſte meeſt wort verkregen, is door het Rad afgebeeld. Dit wordt aldus geſeyt nae 't gemeene Mans praetjen, maer wy moeten gantſch geene Heerſchappye de Fortuyne toeſchrijven, wetende, dat alles hanght aen de Godlijcke voorſienigheydt. En in deſe moetmen de Waerheyt volgen, die van *D. Thomas* tegens de Heydenen, is verdedight.

FAVORE. *Gunſte*, nae dat die *Apelles* afmaelt.

EEn gewapent Ionghman met een groot Schild, dat op de aerde ſtaet, alwaer een Zee met een Dolphijn is ingeſchildert, dragende een kindeken op den rugge, dat op de Liere ſpeelt, houdende in de rechter hand een Scepter, die nae der aerde is gekeert.

De Gunſt wort gewaepent gemaelt van wegen de ſtoutigheyt, van datmen ſich wacker in de aenſlaegen, die van groot gevaer zijn, moet vertoonen, waer door zy dickwijls haer lijf in de Waeghſchael ſtellen, en die noch met eere van daer geraecken.

't Schild is een teycken dat de Gunſten beſchutſels zijn van een goede naem, en van de goederen, gelijck het Schild een beſcherminge is van 's Menſchen leven.

De Dolphijn als geſeyt is, paſt op den Fabel van *Arion* die eedele Harpeſlaeger, diewelcke door de nijdigheydt van eenige Schippers, uyt het Schip in de Zee geworpen zijnde, van deſen Viſch vriendlijck op den Oever is gedraegen. Welcke dienſt wy tot ons voornemen konnen gebruycken: Want de Gunſt moet weſen ſonder verbinteniſſe, en ſonder ſchade van die dieſelve doet, maer tot profijt en eere van dieſe gedaen wort. Welcke hoedanigheden wy uytdrucklijck, in den Dolphijn, ſien, diewelcke ſonder ſijne ſchaede den Harpeſlaeger door 't waeter draeght en berght hem ſijn leven. Men ſeght oock dat iemant wort gedragen, wanneer hy door de Gunſte wort opgeholpen, en door ſulck middel, komt men lichtlijck tot het wit van ſijn voornemen. In plaets van den Dolphijn kan men een Schip diep in Zee maecken, dat recht voor de Wind ſeylt, om te vertoonen dat de Gunſt een hulpmiddel is tot vervullinge van ſijne begeerte.

De Scepter ter aerden gekeert, is een teycken waer door de Perſiſche Koningen haere onderdaenen Gunſte betoonden, raeckende daer mede aen haer hoofd, waer over men in de H. Hiſtorien leeſt, dat *Aſſuerus* van de Heydenſche Schrijvers *Artaxerxes* genaemt, om ſijne Huyſvrouwe *Heſter* Gunſt te betoonen, raeckte haer met ſijnen Scepter aen 't hoofd.

De Oude maelden oock de Gunſt af by de grootſte vinger, die in de hand was gebogen; de reeden daer van kan men by *Pierium* en andere leſen.

MECHANICA. *Handgrepen, konſtigh en ſwaer Werckuygh.*

EEn bedaeghde Vrouwe met een beknopt kleed, en met een circkel boven op 't hoofd, recht op ſtaende, die mette rechter hand ſal houden een Sethaeck, Heyblock, &c. en mette ſlincker een Schroeve, op de aerde ſal een Windaes ſtaen.

Mechanica is een konſtigh handwerck, datmen doet door de Theorie of ſpieglinge van de Mathematiſche kenniſſe, als *Arithmetica*, *Geometrie* en verſcheyden maeten: en bediet een werck dat met konſt gemaeckt is, om boven het Menſchlijck vermogen, met kleyne kracht, ſwaere dingen uyt ſijn plaets te bewegen, weſende dit het ſelve, datmen in groote gebouwſelen gebruyckt, waer door men met verſcheyden inſtrumenten of werckt uygen, de kracht van de Natuyre kan overwinnen, want men haelt met kleyne moeyte, groote ſwaerte van der aerde wegh, en recht daer mede wonderlijcke dingen uyt.

Bedaeght wort zy gemaelt, om dat men daer door bequaem is om de reeden te vatten, en daer door eervaeren wort in alle Burgerlijcke en Mechaniſche wercken.

Beknopt van kleederen is zy gemaeckt, om dat die in de Mathematiſche dingen beſigh is, moet los en vry zijn, van alle verhinderingen, om dat men te beter, met verſtand en naerſtigheyt, ſijne konſt magh in 't werck ſtellen. De circkel wort haer op 't hoofd geſtelt, om te betoonen dat de Mechaniſche werckin-

werckingen, meerendeels door de beweginge van den circkel, haer oorſpronck hebben. Alle deſe inſtrumenten en werckgereetſchappen, worden by haer geſtelt, als boven is geſeyt, om dat dieſelve krachtige dingen uytvoeren, als daer zijn Windaeſen, Dommekrachten, Heyblocken, Sethaecken, Vijſels, Spillen, Beytels of Wiggen, en meer andere dingen, die boven natuerlijcke krachten uytrechten.

ODIO CAPITALE. *Haet of Wrock die doodlijck is.*

EEn oud gewapent Man, die op ſijnen Helm twee vleugels draeght, te weeten, een Cardellino en Egitale, alle beyde Vogels met opgeſlagen vlercken, ſchrap ſtaende om tegens malkanderen te vechten: houdende in de rechter hand een bloote Deegen, en in de ſlincker arm een Schild, alwaer in 't midden een Riet met blaeders geſchildert is, en een tack met Felce of Reynvaeren.

De Haet nae de bepaelinge van *D. Thomas*, is een tegenſtrijdinge en vervroemdinge van den wille des geenen, die ſich ſchaedlijcke en tegenſtrijdige ſaecken inbeeld.

Oud wort hy gemaeckt, om dat de Haet in de verouderde laeren vaſt plagh ingeworrelt te blijven, gelijck daer en tegen dieſelve in de longelingen alleen is om ſich te beſchermen, en andere te beſpringen.

De Vogels op den Helm, worden voor den Haet afgebeeld, om dat dieſelve tuſſchen deſe Dieren ſeer groot is. *Plutarchus* in ſijne werxkens, handelende van de Haet en Nijd, en her onderſcheyd van beyden, ſeyt, dat het bloed van deſe Vogels, niet kan onder een ander vermenght worden, en als 't al gemenght is, ſoo ſcheyt het ſich ſtrax weer van den anderen, verweckende alſoo noch den Haet nae haeren dood.

Het Riet en de Reynvaeren in 't Schild gemaelt, bedieden mede de doodlijcke haet, want als dieſelve d'een neffens d'ander geplant zijn, ſoo moet d'eene noodſaecklijck verdrogen.

ODIO CAPITALE. *Doodelijcke Haet.*

EEn oud Man, die gewapent is om ſich te beſchermen en een ander aen te vallen, ſtaende in 't midden van een Zee-ſcorpioen en Cocodrille, die beyde vaerdigh ſtaen om malkanderen aen te randen. Aldus hebben de Egyptenaers den Haet afgebeeld, want ſoo haeſt deſe beyde Dieren, d'eene den andren ſien, ſoo ſullen zy ſtrax malkandren aen vallen om te vermoorden.

PERTINACIA. *Halsſtarrigheyd.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet, met veel Klimop, die op haer kleed waſt, hebbende op 't hoofd een looden dobbelſteen.

De verwe van 't kleed bediet vaſtigheyt, onveranderlijckheydt en onwetentheydt, 't welck werckingen zijn, die door de duyſterheyt worden te kennen gegeven, en hier door komt de onwetentheyt voor den dag.

Om deſe oorſaecke wort de loode dobbelſteen op 't hoofd geſet, die wichtigh en ſwaer is, om ſich te bewegen: En het loot is een kenteycken van de onwetentheyt, gelijck op ſijn plaetſe geſeyt is, en de onwetentheyt ſtoocktſe op, als een Moeder en Voedſter van de Halsſtarrigheyt.

De Klimop die rontom haer geſlingert is, wort geſtelt om te betoonen, dat die dieſelve werckingen doet, als de hartneckigheit in de gemoederen van de halsſtarrige luyden: want als de Klimop een goede grond voelt, waer in zy haer wel kan wortelen, ſoo verlieſtſe haer kracht niet, maer doet oock wel ſulcke naerſtigheyt, dat zy dickwijls de plaetſe ſelve die haer ophiel en onderſtutte, doet ter aerden vallen.

Harmonia, *Muſicael geluyt.* Soeckt onder de Muſen.

CIELO. *De Hemel.*

EEn Ionghman van een eedel opſicht, Keyſerlijck gekleet in 't blau vol ſterren, hebbende een Mantel of Wapenrock, met een Scepter in de rechter hand, en in de ſlincker een vat daer een vlamme viers uyt vlieght: alwaer in 't midden een Hert leyt, dat niet verbrant wort. Op de rechter borſt is de Sonne gemaelt, en op de ſlincker de Maene. Hy ſal omgort weſen met een gordel daer de twaelf teyckens van den Zodiac op geſien worden, dragende op 't hoofd een koſtele kroone, vol verſcheyden eedelgeſteenten,

steenten, hebbende aen de voeten goude brooskens.

Cœlum, of de Hemel, is in seven deelen onderscheyden, gelijck *B. Anglicus* seyt, als *Æreum* de luchtige, *Æthereum* de Hemelsche, *Olympicum* de verhevene, *Igneum* de vierige, *Firmamentum* de gesternde, *Aqueum* de waetrige en *Empyreum* de salige. Maer het past ons niet te herhalen 't gene hy heeft geseyt, als mede van 't getal der Hemelen. Daer toe wy den Leser selve wijsen, als tot *Plutarchum*, *Pererium* over *Genesin*, tot *Clavium*, *Sacroboscum*, *Tholossanum* en verscheyden andere. 't Is ons genoegh te seggen, dat de Hemel de geheele kreyts en ommeloop is van het Aerdrijck af, totte Empyreesche Hemel toe, alwaer de salige zielen haere woonplaets hebben. *Hesiodus* de Griexsche Poeet seyt in sijne *Theogonia*, dat de Hemel een Soone van 't Aerdrijck is, op dese maniere:

Het Aerdrijck bracht voort haers gelijck,
Een Hemel schoon en sterre-rijck:
Op dat haer kleed het al bedeck,
En 't saligh volck een Burgh verstreck.

En hierom hebben wy hem een Hemelsblauwe Mantel vol sterren gemaeckt, om dat de blauwe verwe Hemels genaemt wort, en als men een schoone en heldre Hemel wil noemen, seghtmen datse blauw is.

Koninghlijck is hy ook met een Scepter in de hand gemaelt, om de Heerschappye die hy over de benedenste dingen heeft, uyt te drucken, gelijck *Aristoteles* in 't 1 boeck van sijne Meteoren seght. En *Apollodorus* wil dat de eerste, die de Heerschappye over de geheele Werreld gevoert heeft, is genaemt *Uranos*, en van ons geseyt *Hemel*. Nu de Hemel of de eerste *Cœlus* seyt hy, *heeft het eerste gebiet over de geheele Werreld gehat.*

Een Iongelingh wort hy gemaelt, om te vertoonen, dat alhoewel de Hemel een beginsel gehadt heeft, soo blijftse nochtans in dienselven stand, en sal ook door de lanckheyt des tijds geen eynde hebben, om datse onbederflijck is: gelijck *Aristoteles* in 't 1 b. seght. Hier uyt komt het dat de Egyptenaers, om de geduyrigheyt des Hemels te kennen te geven, en die ook nimmer oud wierde, een Hert stelden in 't midden van een vlam, gelijck *Plutarchus* in sijn *Isis* en *Osiris* verhaelt. En daerom hebben wy hem in de slincker hand een Hert in 't midden van den vlam gestelt. En om dat wy in 't geheele hemelsche lichaem geen schoonder lichten sien als de Sonne en Maene, soo hebben wy dieselve als op 't eedelste deel des lichaems, op de borst gestelt, de *Sonne* ter rechter, zijnde de opperste van alle Planeten, van de welcke ook de *Maene* haer licht ontfanght, die op de slincker tepel gestelt is: En so veel te meerder om dat de Egyptenaers door de beeldenissen van de Sonne en Maene, den Hemel uytdruckten. Met het gordel van den Zodiac wort hy omgort, om dat datselve het voornaemste Hemels gordel is.

Een kostlijcke kroone van veelderleye eedelgesteenten wort hem op 't hoofd gestelt, om te vertoonen, dat daer door, hier en elders, op veele manieren, kostelijcke en verscheydene gaeven der natuyre, worden voortgebracht.

Met goude brooskens wort hy gemaelt, om dat het goud een metael is, dat boven alle andere onbederflijck is, tot bevestinge van de onbederflijckheyt des Hemels.

SANTITA. *Heyligheyt.*

EEn Vrouwe van uytnemende schoonheyt, met blonde hoofdhayren, als goud,

die slechtlijck over de schouderen gestreelt zijn: hebbende een Mantel van silver laecken, en 't aengesicht ten Hemel gekeert, als of zy in den Geest was opgetoogen: staende mette handen te saemen gevouwen, en verre van der aerde ten Hemel opgeheven: boven haer hoofd is een Duyve, uyt wiens mond een straele schiet, die haer omschijnt, maeckende 't gantsche lichaem van dit beeld klaer en doorluchtigh.

De hooghste schoonheyt, die dit beeld vertoont, wordt uytgedruckt, dat hoe de Creature naerder by God is, hoe zy meerder van sijne schoonheyt deelachtigh wort: en daerom gelijck een heylige en salige ziele, met haere schoonheyt, voor den alderoppersten God uytblinckt, alsoo gaet zy oock alle paelen van schoonheyt te boven.

De hoofdhayren, op de maniere, als geseyt is, bedieden, datmen sijne gedachten niet moet keeren nae de ydelheyd en cierselen des lichaems, wesende beletsels van de saligheyt, maer datmen altijt op de eenvoudigheyt en suyverheyt der ziele, moet acht slaen. Haer wort een silvere laeckens Mantel gegeven, om te doen verstaen, dat het de Heyligheyt betaemt, datmen reyn en suyver zy van alle besmettingen die in eeniger wijse, dieselve souden mogen verdonckeren en besoedlen. Waer over *D. Thomas* seyt, *de Heyligheyt is volmaeckt en vry van alle onsuyverheyt, en geheel een onbesmetlijcke reynigheyt.*

Zy hout haer gesicht ten Hemel gekeert en de handen te samen gevoeght, als wesende in Godlijcke verwonderingen opgenomen, overmits de Heyligheyt geheel met God vereenight, in de locht opgeheven, en tot God gekeert is, om te betoonen, datse van de Werreltsche en aerdsche dingen verre is afgescheyden.

De Duyve, met de klaerblinckende straele, die dese beeldenisse op 't hoofd heeft, en haer omschaduwt, bediet, dat God de Heere niet alleen eene heylige en salige ziele bedeckt, tot sich neemt, en sijnder heyliger genaede waerdigh maeckt, maer oock alle die geene, die in oprechte en heylige wegen wandelen, die ons ter saligheyt geleyden. Waer over *Ioannes* seyt, *de genaede en waerheyd is ons door Christum geschiet*: en in den 84 Psalm seyt *David, genaede en eere sal de Heere geven.*

SPLENDORE DEL NOME. *Heerlyckheyt of glans van een goede Naeme.*

EEn welgemaeckt Man van lijf en leeden, en van treflijck aensien, bedaeght van Ouder, gekleet in goude brocade met purper ondermenght, wesende gekroont met een krans van bloemen of roode Hiacinten, draegende aen den hals een goude keeten, leunende mette rechter hand op de kodse van *Hercules*, houdende met groote bevalligheyt in de slincker hand een ontsteecken fackel.

Welgemaeckt en schoon van leeden is hy gemaeckt, om dat de lichaemlijcke schoonheyt, nae de meeninge van *Plato*, een bewijs is, van een dapper gemoed. En *Aristoteles* seght in sijne Zeedekonst, dat de schoonheyt des lichaems een kenteycken van de ziele is, die in een schoon lichaem is verborgen, over een komende met het geene uytwendigh vertoont wort.

Van Manlijck Ouder is hy, want die tijd bevat al het goede dat van de Iongheydt en van d'Ouderdom afgescheyden is, want d'andere

d'andere hebben veele gebreken, maer dees Ouder is 't middelſt en alderbequaemſt.

Met goude brocade is hy gekleet, want het eerſte metael dat ſijn verwe vertoont, is het goud, weſende uyter natuyre klaer en doorluchtigh, en daerom wierde het gedragen van luyden die uytblinckende eere hadden verkregen, gelijck *Tarquinius Priſcus*, die d'eerſte was, die onder de Romeynſche Koningen in triumph inreede, komende binnen *Romen* met eenen gulden rock: Maer hier wortſe gemenght of met purper geweven, om dat de triumphkleeden van ſoodanigen ſtoffe en laecken waeren. *Plinius* ſeght datſe met goud gemenght waeren. By verſcheyden Poëten, als mede by *Homerum*, leeſtmen, datter geſchilderde kleederen waeren, waer uyt de triumphkleederen zijn voortgekomen, gelijck *Alexander* ab *Alexandro*, in ſijne geboortdaegen te kennen geeft, datſe van purper en met goud waeren doorweeven: en datmen den Triumpheerders uyt het *Capitolium* en uyt het Paleys geene andere plagh te geven. De Heydenen gaeven niet alleene een purper kleed, maer oock ſelve waſt in de Heylige Schrift gebruycklijck, gelijck *Exodus* XXVIII te leſen is: *En zy ſullen goud en Hyacint nemen*, en daer nae, *zy ſullen den Lijfrock maecken van Goud en Hyacint*, dat is van goud en purper, om dat de *Hyacint* ros van verwe is, gelijck *Ovidius* verhaelt. En is 't datmen ſoodanigh kleed aen treflijcke perſonagien plagh te vereeren, ſoo paſt het ſeer wel totte doorluchtigheyt van den naem. Hy is oock met ſoodanige bloemen gekroont: want *Hyacintus* weſende een ſeer ſchoon Iongelingh, wierde van *Apollo* in een ſchoone purpre bloeme, geheeten *Hyacintus* verandert: En om dat *Apollo* een beſchermer was van de Zangh-Goddinnen, van 't verſtand en van de konſten, ſoo worter geſeyt, dat deſe bloeme een beeld is van voorſichtigheyt en wijsheyt, die een lieflijcke reuck van ſich geeft, ſulx dat deſe bloeme, niet buyten ons voorſtel, tot een krans bequaem is, aen Mannen, die daer uytblincken in loflijcke daeden, de Werreld een goede reuck, van haer ſelve, naelaetende: daerom ſtelt *Apollo* dieſelve bloeme tot een roem en eere van ſijnen naeme.

De goude keeten wierde, tot een vereeringe, aen dappere en treffelijcke Mannen geſchoncken, op wiens naeme de Romeynen, dickwijls haere opſchrijvingen daer nae ſtelden, maeckende oock gewagh van goude keetens, die hun wierden vereert, gelijckmen inſonderheyt ſien kan, tot de eedele gedachtniſſe van *L. Sicinius Dentatus*, gelijckmen by *A. Gellium* in ſijn 11 boeck kan leſen.

Hy leunt mette rechter hand op de kodſe van *Hercules*, om dat de Oude hier door 't ontwerp van alle deughden wilden uytdrucken. Waer over alle die daer lof en een heerlijcke Naeme ſoecken, ſich oock aen de Deughd moeten leunen, verwerpende alle gebreken die de duyſterniſſe veroorſaecken en de goede Naeme verdonckeren, gelijck *Cicero* mede ſeyt in 't III boeck van de onderlinge plichten, *ſoudemen wel eenige ſaecke of profijt ſoo ſeer begeeren, datmen daer door de heerlijcke glants en goede Naeme eens vromen Mans ſoude willen verlieſen? Wat iſſer doch dat geſeyt magh worden, ſoo veel profijts aen te brengen, als het ſchaede ſoude zijn, de goede Naeme eens vromen Mans, ſijn geloove, trouwe en gerechtigheyt te rooven en wegh te nemen.*

Hy hout mette ſlincker hand en met groote bevalligheyt, een ontſteecken Fackel, paſſende op 't geene Mathæi 5 ſtaet, *Laet u licht voor de Menſchen lichten, op dat zy u goede wercken ſien, en daer over uwen Vaeder, die in de Hemelen is, mogen prijſen.* En de Oude waeren gewoon het licht, Hierogliphiſcher wijſe te nemen, om een Man uyt te drucken, die door de kracht des Verſtands of des Lichaems, loflijcke en treflijcke daeden hadde uytgerecht. En de uytleggers druckten door ſoodaenige beteyckniſſe de eere en glans van de oprechte en deughdlijcke Mannen uyt, die altijd en by alle naekomelingen uytbloncken, nae de ſpreucke der Wijsheyt cap. III, *Zy ſullen uytblincken en daer heene vaeren als de vlamme door de ſtoppelen*, en dit niet alleen op deſe verganghlijcke aerde, maer oock in 't eeuwige leven. Waer over de H. *Mathæus* XIII ſeyt, *De Rechtvaerdige ſullen in 't Koninghrijck haers Vaeders uytblincken, als de Sonne.* Derhalven als ick dencke op de heldre lichten en den grooten glans van de onſterflijcke naeme van't doorluchtige Huys van *Salviati*, dunckt my, ſonder dat ick een ſtip van de waerheyt afwijcke, dat ſoo wel in 't gemeen als in 't beſonder, in de doorluchtige Hoogheyt van den H. *Marquis Salviati*, alle deughd en eere uytblincken, die hem een eeuwige naeme en

eere konnen verwerven, 't welck het gelückſaligſte is voor een Man. Waer over men ſeer wel dit eedel dicht van *Virgilius* hier op kan paſſen:

Vlof, u naem en eer, ſal eeuwighlijcken duyren.

DOMINIO A SE STESSO.
Heerſchappye ſijns ſelfs.

EEn Man ſittende op een Leeuwe, dien hy den toom in den mond hout, voerende metten eene hand den toom, hebbende in d'ander eenen prickel, waer mede hy hem ſteeckt en voortdrijft.

De Leeuw is by de Oude Egyptenaers voort gemoed en deſſelfs kracht en ſterckheyt afgebeelt. Waer over *Pierius Valerianus* verhaelt, dat in eenige oude plaetſen een Man wort geſien, even gelijck die boven is vertoont, om uyt te drucken, dat de Reeden het gemoet, indien 't te ſtout wort, moet in den toom houden, of ſoo 't te traegh of ſlaeprigh is, aen pricklen en voortdrijven.

DOMINIO. *Heerſchappye.*

EEn Man met eedele en koſtelijcke kleederen, hebbende 't hoofd met een Slange omſlingert, houdende in de ſlincker een Scepter, alwaer een oogh boven op ſtaet, ſteeckende de eerſte vinger, van dieſelve hand, recht uyt, gelijck die geene doen, die eenigh gebiet of geſagh hebben.

Hy wort om 't hoofd met een Slange geſchildert, om dat *Pierius Valerianus* wil, dat dit ſelve is een mercklijck teycken van Heerſchappye, ſeggende, dat daer door het Rijck aen den Keyſer *Severus* was voorſeyt, gelijck *Ælius Spartianus* getuyght: Want als *Severus* in ſeeckere Herberge was, ſoo wierde 's nachts ſijn hoofd van een Slange omſlingert: Waer over als eene der Vrienden wacker wierde, en dit ſagh, kreet dieſelve vervaerlijck: ſoo dat de Slange hem wederom verliet, ſonder datſe hem eenige ſchade had aengedaen. Noch meerder, als de Iongelingh *Maximinus*, diewelcke, te gelijck, met den Vaeder, Keyſer was verklaert, in ſlaep lagh, ſlingerde hem oock een Slange rontom ſijn hoofd, tot een voorteecken van ſijne aenſtaende waerdigheyt. Wy ſullen de Oude laeten vaeren die *Pierius* wijder verhaelt, maer wy ſullen een verſche voordaed nemen van 't geene *Petrarcha* in ſijn Latijns werck in 't IV boeck aen 't XXIII capit. verhaelt, te weten, hoe de Marckgraef *Azon* een ſtrijdbaer Ionghman, door bevel ſijns Vaeders met een Heerkracht den Appenin paſſeerde, hebbende de overwinninge verkregen van *Altopaſſo*, ſoo keerde hy met dieſelve moedigheyt en geluck tegens den Bologneſen: in dieſelve tocht zijnde van 't Paerd geſtegen, om ſich wat te verfriſſchen, nemende 't Helmet van den hoofde, 't ſelve ter ſyden hem, op der aerde, ſtellende, ſoo iſſer een Adder ingekropen, ſonder dat het iemandt gewaer wierde, welck Helmet als *Azon* daer nae op den hoofde ſettede, ſoo is de Adder, met een ſchricklijck geblas, by de wange, van dien onverſaeghden en dapperen Capiteyn, nedergedaelt, en dat ſonder eenige quetſinge hem aen te doen: en hy wilde oock niet dat die van iemant ſoude werden achtervolght, maer dat ſelve als een

goet

goet voorteecken houdende, ſoo gebruyckte hy de Slange, voor ſijn krijghswaepen en baniere. Een voorteecken niet alleene van ſijne twee overwinningen, die hy alreede hadde verworven, maer oock van de regieringe, die hy daer nae van 't Hertoghdom *Milanen* verkreegh. En al dit ſelve ſeyt *Petrarcha* hadde hy gehoort, terwijlen hy te *Bolognien* ſtudeerde. Maer dit voegh ick daer by, hoe dat andere Schrijvers voortkomen met verſierde Helmen, brengende verſcheyden oorſaecken, waerom de Marckgraeven een Slange tot haer Wapen of Devijs voeren. Maer men behoort niemant beter te geloven als *Petrarcha*, die dit weynigh Iaeren, nae dat dit is gebeurt, in dieſelve plaetſe, daer 't geſchiet is, verſtaen heeft. De Ionghlingh dan die uyt der Slangen mond komt, is de Ionghelingh *Axon*, diewelcke vry raeckt van den beet der Slange. Doch laet ons tot de beeldeniſſe keeren. De Scepter met een oogh daer op, met het uytſteecken van den arm en de rechter hand, is ſonder eenige verklaeringe een teycken van Heerſchappye, gelijck veele ſchrijven, doch inſonderheyt *Pythagoras*, diewelcke onder de verborgene beeldeniſſe ſijne Philoſophie uytdruckelijck den Koninck *Oſiris* vertoont, een Heer met een Oogh en een Scepter, die van veelen genaemt is *Veel-oogh*, gelijck *Plutarchus* van *Oſiris* en *Iſis* verhaelt. Welcke beeldeniſſe wy konnen totte Heerſchappye paſſen, want een Heere om ſijnen Scepter of Rijcksſtaf wel te beſtieren, moet wacker zijn en over al een oogh in 't ſeyl houden.

SALUBRITA O PURITA DEL ARIA.

Heldrigheyt, Geſont weder. Van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn Vrouwe van een lieflijck en ſchoon opſicht in 't goud gekleet, houdende in d'eene hand een Duyfken, en d'ander om hoogh, komende de Wind *Zephyrus* door de Wolcken dringen, met een letterrolle, waer op ſtaet: *Spirat levis aura Favoni*, dat is, *daer blaeſt de ſoete Weſte wind*; ter ſyden heeftſe een Adelaer.

Met een lieflijck en ſchoon opſicht iſſe gemaeckt, zijnde het voornaemſte teycken van geſondheydt of ſuyveringe der locht.

Zy heeft een gouden kleedt, want *Aurum*, het Goud, komt van *Aura*, de Locht, gelijck *Iſidorus* ſeyt. Want dat blinckt ſoo veel te meer, als het door de locht wordt geſlagen: en hoe 't ſelve ſuyverder is, ſoo veel te vermaecklijcker en heylſaemer is het. Waer van het Goud een ſinteycken is in deſe beeldniſſe, want dat is boven alle metallen, het alderſuyverſte, vermaecklijckſte, geſondſte en van een verſterckende kracht, gelijck *B. Anglicus* ſeyt. Alſoo heeft oock een gematighde ſuyvere en verſterckende locht, de kracht van 't goud.

Zy houdt met d'eene hand een Duyve, want *Pierius* ſeyt, dat dieſelve een beeldniſſe van de Locht is, en in tijde van Peſt en beſmettinghe, ſoo waeren die geene die alleen Duyven vlees aeten, noyt met eenige beſmettinghe aengetaſt, en 't was in 't gebruyck, als wanneer de Peſte den Menſchen begoſt te overvallen, dat dan den Koninghen geen ander vlees wierde verſchaft, als Duyve vlees. Al hoe wel *Diod. Siculus* verhaelt, dat de ſpijſe deſer Koninghen alleene was Kalfs- en Ganſe vlees.

De Weſte wind die zy om hoogh hout, wordt haer gegeven, om dat eenige ſeggen, dat de Winden haeren oorſprongh uyte locht nemen, gelijck *Iſidorus* ſeyt, en de locht wort geſuyvert door de gemaetighde en lieflijcke Winden, gelijckſe door de quaedaerdige en ongemaetighde wordt bedorven. Want de Zuydewind kan een Zuygewind worden geſeyt, en om datſe het Waeter nae haer treckt, ſoo maecktſe de locht dick, zy voet en verſamelt de Wolcken, en wort van de Griecken *Nothus* genaemt, om datſe de locht verderft: Waer uyt dan Peſt en andere kranckheden, die door de ongetempertheyt van den regen of uyt de groote drooghte worden veroorſaeckt, voortkomen, die terwijlen de Zuyde wind geduyrt, in veele Landen wordt over geblaeſen. Maer als de Weſte wind waeyt, die een aenbrenghſter is van 't leven, ſoo verdrijftſe de Peſte, ſuyvert de locht, en verſtroyt de wolcken; gelijcke kracht heeft oock de Noorde wind, maer

wy hebben de Weſte wind als de lieflijckſte en ſoetſte uytgekoren, zijnde den Poëten aengenaemſt. *Homerus* willende de geſonde, ſuyvere en gematighde lucht van de Elyſiſche velden beſchrijven, ſeyt dat de *Zephyrus* daer lieflijck blaeſt, alwaer hy ſinght:

Indien de Goden u gebien,
Dat ſchoon Elyſiſch veld te ſien:
Waer in dat Rhadamantus *ſweeft,*
En elck een jeughdigh leven heeft:
Hier is 't daer u geen Winter kuelt,
En daer u ſneeu noch regen queelt,
Daer 't Weſtewindjen uyter Zee,
Verfriſcht den Menſchen en het Vee.

Waerover oock *Plutarchus* uyt *Homerus* te kennen geeft, dat de gemaetighde locht geſond is, en de geſondheyt van des Menſchen lichaem vorderlijck, en dat de oorſprong van de Winden ſpruyt van de vochtigheden, en dat de ingeborene hette in de Dieren een verkoelinge van een ſoele Wind noodigh is. En om deſe heylſaemheyt en maetigheyt van de locht uyt te drucken, iſſer de ſpreucke by gedaen, *daer blaeſt de lieflijcke Weſte wind*; dan waer een geſonde locht is, daer waeyt de lieflijcke Wind van *Favonius*, 't welck is dieſelve van *Zephyrus*. Wy hebben deſe Wind om hoogh in de locht geſtelt, om dat hoe de locht hooger van de aerde is, zy ſoo veel te ſuyverder is, en by gevolgh, veel geſonder. Want hoe de locht laeger op der aerde hanght, hoe zy kouder en dicker is, nae haere hoedanigheyt, en by gevolgh, iſſe daerom oock ongeſonder.

De Adelaer die ter ſyden ſtaet, bediet de heylſaemheyt van de locht, want zy weet wanneer in eenigh Land de locht ontſteken is, vliegende nae een ſuyverder, en 't ſelve doen oock alle andere vogelen uyter natuyre. Maer 't is genoegh dit ſelve door den Adelaer af te beelden, alſo deſe Koningh is van alle andere vogelen.

CORDOGLIO. *Hertenleed.*

EEn treurigh, ſwaermoedigh, knorrend en kyvend Man, die de borſt met beyde handen opent, ſiende ſijn hert met veel Slangen omwickelt.

In 't duyſter grau, uyten ſwarten, met geſcheurde kleederen is hy gemaelt, alleen om het miſnoegen te vertoonen, dat hy over ſich ſelve heeft. Want als iemant benautheyt in 't gemoed heeft, ſoo kan hy daer weynigh op paſſen hoe hy 't lichaem ſal vercieren en proncken. De ſwarte verwe, bediet de laeſte ondergang en de duyſterniſſe des doods, waer in ſich de hertknaegers en ſwaermoedige Menſchen, ſelve ſtorten.

De opene borſt en 't hert dat met Slangen is omwickelt, bedieden de Werreltſche walgingen en moeylijckheden, die ons 't herte geſtaedigh knaegen, ſtortende daer in het venijn van raſernye en hertſeer.

AFFANNO. *Hertſeer, Quellinge.*

EEn treurigh en ſwaermoedigh Man, die ſeer ſtordigh is, openende met beyde handen den borſt, laetende ſijn hert ſien, dat met verſcheyden Slangen omſlingert is. Hy is in duyſter grau uyten ſwarten gekleet, heel beſcheurt, alleen om te toonen het miſnoegen ſijns ſelfs, oock om dat die geene die droefheyt in 't gemoed heeft, niet acht op 't cieraet des lichaems. De ſwarte verwe bediet den laeſten ondergangh en de duyſterniſſe van de dood, waer in ſich de hertknaegers ſtorten. De opene borſt en 't hert met Slangen beſet, bedieden het verdriet,

en

en de Werreltſche ſloverye, die altijt inwendigh het hert knaegen, daer in ſtortende het vergif van raſernye, vol verborgen haet en afgonſt.

AFFANNO. *Hertſeer, Sorge.*

EEn Man in aſchgrau, doch heel uyten ſwarten gekleet, met het hoofd gebogen en 't geſicht treurigh, houdende een tack van Alſſem in beyde handen.

Het gebogen hoofd en 't miſnoegend geſicht, bedieden dat deſe quellinge een aert is van melancolie of ſwaermoedigheyt en miſnoegen, die den wegh van 't herte, voor alle ſlagh van vertrooſtinge en vermaeck toeſluyt. En om te doen verſtaen, dat de quellinge een miſnoegen is, dat aldermeeſt over een ander gaet, ſoo wort de Alſſem tot een teycken van bitterheyt der ſmerte daer by gevoeght, om uyt te drucken 't geene *Petrarcha* ſeyt:

Mijn vreughd ſal bitter ſchreyen zijn,
Het lachen, ſmert, alſt en venijn.

RIFORMA. *Herſtellinge, Hervorminge.*

EEn oude Vrouwe, met een ſtaetigh kleet, maer ſlecht ſonder cierſels, houdende in de rechter hand een geeſſel, in de ſlincker een open boeck, met deſe ſpreucke *Argue*, dat is, beſtraft. En aen d'ander ſyde *Obſecra*, bid of ſmeeckt.

Door de verbeteringe ſullen wy verſtaen deſe ordeninge van de Opperhoofden, door de welcke zy de goede gebruycken, die door de ongebondene misbruycken der Menſchen zijn naegelaeten, op nieuws verbeteren, en dat nae de Wetten, om die op de beſte maniere wederom in te voeren: En hier toe behooren inſonderheyt twee bequaeme middelen, te weeten het vermaenen, 't welck door 't opene boeck wort uytgedruckt, en ſtraffen, 't welck door de geeſſel is afgebeelt. Alle beyde woorden worden van den Apoſtel *Paulus* verhaelt 2 Timoth. 4 cap. &c. En in 't *Concilium van Trenten* ſeſſ. XIII in 't 1 cap. daer gedacht wort, hoeſe ſich in deſe ſouden hebben te draegen: daer hebben de Overſte, de Reformatie of Hervorminge aldus geſtelt, *dat de Paſtores moſten weſen Harders en geene ſmijters of ſlaegers, dat zy moſten ſoecken haere toehoorders af te trecken van de quaede manieren, meer door ſmeeckinge als door ſtraffe, werckende meer tegens haer met lieffijckheyt als met ſtuyrſigheyt, meer met vermaeningen, als met dreygementen, meer met lieſde, als met gebiet of ontſagh. Maer als alle vermaeningen geen plaets hebben, dan magh hy eerſt komen totte ſtraffe, doch dat altijd de hardigheyt gemaetight zy met ſachtmoedigheyt, het oordeel met barmhertigheyt, en de ernſthaftigheyt met vriendlijckheyt.*' t Welck alles ſeer lichtlijck verbeteringh of Reformatie onder de Menſchen ſal te wege brengen, en dat te meerder, wanneer het geſchiet met rijpen raede. Daerom wortſe oock een bedaeghde Vrouwe afgemaelt.

RIFORMA. *Herſtellinge, Beteringe.*

EEn oude Vrouwe met een ſlecht en kort kleet, ſonder eenigh cieraet, houdende in de ſlincker hand een ſnoeymes of ſcheere, in de ſlincker een open boeck waer in deſe woorden geſchreven zijn: *Pereunt diſcrimine nullo amiſſæ leges*, dat is, *de verlooren Wetten vergaen door geen gevaer.*

Oud wort zy gemaelt, om dat de Oude, totte verbeteringe en om andere te regeeren, alderbequaemſt zijn. Derhalven verſtaen wy het reformeren of verbeteren te weſen, het goede gebruyck dat nae de Wetten gerecht is, 't welck door 't misbruyck der ongebondene Menſchen verwaerlooſt zijnde, daer na wederom in ſijn eerſte ploye wordt gebracht. Beſtaende deſe verbeteringh, voornaemlijck, in 't uytwendige en inwendige.

Met het ſlechte korte kleed wortſe gemaelt, om dat de koſtlijcke en gecierde kleederen niet alleen teykens zijn van overtolligheyt, maer oock van wiſpeltuyrige gewoonten, en daerom veroorſaecken dieſelve kleeders ſachtigheyt en weeckgebackentheyt, in 't ouder van ſoodaenige perſoonen, dieſe te overtolligh gebruycken.

Het ſnoeymes is een klaere bediedeniſſe van de verbeteringh: Want gelijck de boomen en tacken, die te overvloedigh waſſen, worden verbetert, wanneer men 't geene te overtolligh is, weghneemt, en al 't geene dat den boom van haere kracht berooft: Alſoo neemt de verbeteringh, oock in alle dingen, de misbruycken van de Menſchen wegh, als wanneer men ſich wijder verloopt als de Wetten

Wetten toelacten. Van gelijcken kan men oock van de Scheere ſeggen, die oock het overtollige beſnoeyt en wegh neemt, gelijck een yder bekent is.

Het boeck, vertoont de Wetten en inſtellingen, waer nae de Overtreders moeten leven en ſich verbeteren, en alhoewel, voor ſoo veel haer aengaet, de Wet verlooren is om dat zy die niet onderhouden, maer daer recht tegen doen. Soo vergaen daerom de Wetten ſelf niet in eeniger maniere, gelijck 't ſelve *Lucanus* in ſijn III boeck uytdruckt:

Of ſchoon de Wet al ſchijnt vergaen,
Soo blijſt zy vaſt en eeuwigh ſtaen.

En gelijck door dit boeck, de naegelaten Wetten, nae 't gebruyck der Ouden, wederom voor den dagh worden gehaelt, ſoo wel in de gewoonten als in 't gebruyck en maniere van kleedingen, alſo wort by de Menſchen, van nieuws de Deughd, door 't gebruyck en de ſtaet van de goede regeeringe, herſtelt en verbetert:

Wat Zeeden, Wet en Reeden leert,
Die worden by 't misbruyck verkeert:
Want ſoo de boom in 't wilde ſchiet,
Een rijpe appel geeftſe niet.
Soo oock wanneer de Sonde bloeyt,
Dan leyt de Deughd in 't hert geboeyt,
Dies moet de ſtraf het ſchandigh kruyd,
Beſnoeyen, datter 't goed komt uyt.

HISTORIA. *Geſchiedenisſe.*

VOor de Hiſtorie kan men een Vrouw afmaelen, die haer hoofd keerende, over de ſchouderen, nae der aerde ſiet, alwaer eenige bondelkens ſchriften, half in malkanderen gewonden leggen, houdende een ſchrijfpenne in de hand, in 't groen gekleet, zijnde 't ſelve beſteecken met bloemen, *Semper Vive* genoemt, en van d'ander ſyde ſal een kromme reviere gemaeckt worden, gelijck die in *Phrygia* was, *Menander* geheeten, die altijd wederom in ſich ſelve draeyde en keerde.

HISTORIA.

EEn Vrouwe met vleugels, in 't wit gekleet, die te rugge ſiende een boeck in de rechter hand hout, daerſe ſchijnt in te ſchrijven, ſtellende haer ſlincker voet op eenen vierkanten ſteen, en ter ſyden haer ſal een *Saturnus* ſtaen, op wiens ſchouderen 't boeck leyt, daer zy in ſchrijft.

Hiſtoria is een konſt, door de welcke men ſchrijvende uytdruckt de gedenckwaerdige handelingen der Menſchen, de deelingen der tijden, de Natuyre, en de verleedene en tegenwoordige toevallen van perſoonen en ſaecken: begrijpende in ſich drie dingen, te weten, Waerheyt, Ordre en Overeenſteminge.

Gevleugelt iſſe gemaelt, weſende dieſelve een gedenckniſſe van vervolgende dingen die waerdigh zijn te weeten, en die ſich verſpreyt door alle deelen des Werrelts, rennende van tijd tot tijd op de naekomelingen.

Dat zy ſich omkeerende over de ſchouderen ſiet, vertoont dat de Hiſtorie een geheughniſſe is van gepaſſeerde ſaecken, die geſchapen en geboren wort voor de naekomelingen.

Zy wort ſchrijvende geſtelt, op de maniere als geſeyt is, om dat de geſchreven Hiſtorien gedachtniſſen zijn van de gemoe-

deren.

deren, en beeldenissen van 't lichaem. Waer over *Petrarcha* in sijn LXXXIV Klinckdicht aldus singht:

Pandulph *dit werck is veel te broos,*
Om te duyren voor altoos,
Doch onse konst die altijt blaeckt,
Is 't die den Mensch onsterfelijck maeckt.

Zy hout haeren voet op eenen vierkanten steen: Om dat de Historie altijd moet vast staen, en sich niet laeten omkopen of onder het jock brengen, door d'een of d'ander syde, 't zy door logens of eygen baet: en hierom wortse in 't wit gekleet.

Saturnus wort aen haer syde gestelt, om dat de Historie van *Cicero* genaemt is een getuyghnis van de Tijden, een Meestersche van 't Leven, een licht van de geheughnisse, en de geest of leven van alle handelingen.

FAME. *Honger.*

Ovidius beschrijft dieselve op 't laeste van zijn VIII boeck aldus af, daer *Ceres* gebiet datse den Honger soude haelen die *Erisichtonius* hun soude inblaesen, hy vont den Honger, die in een steenachtige plaets, het gras, dat seer sober was, met nagelen en tanden uyter aerden krabde, haere hayren stonden groulijck, en d'oogen vervaerlijck en diep in 't hoofd, met een bleecke mond en lippen, wiens tanden van seever en quijl raetelden, de huyd was hart en doorluchtigh, sulx datmen al 't gebeente en ingewand kost sien. Haer buyck hingh als een sack, en over al staecken haere dorre schinckels uyt met hooge bulten, haer borsten hingen als een geslanckte blaese, vertoonende een dor geraemte, daer een levende ziele in was beslooten.

En is de Honger, op dicht, in deser wijse naegebootst.

DE oogen scheenen uytgeholt,
De lippen vael en 't hayr gesoolt,
De aeders bloedeloos en dor,
Het voorhoofd mager, droef en schor:
't Geraemt was slechts met vel bedeckt,
Gekreuckt, gefronst en vuyl bevleckt.
Soo dat doorluchtigh, al 't gebeent,
Met bulten sich te saem vereent.
Haer schinckels puylden krachtigh uyt,
En raetelden met heesch geluyt.
Haer borst verslenst hingh, slanck en smal,
Gelijck een windeloose bal,
De buyck lagh in den buyck gesackt,
En 't scheen of die was ingepackt,
Zy leeck de dolle raserny,
Een rif, daer slechts de ziel was by.

CORTE. *'t Hof.*

EEn jonge Vrouwe met een schoon hulsel op 't hoofd, gekleet in groen weerschijn, houdende met beyde handen haer kleed voor op, sulx datse de knyen ontdeckt, draegende in de opgelichte schoot veele kranskens van verscheyden slagh van bloemen, en met eene van beyde handen houtse angels aen groene syde draeden, leunende een weynigh aen het beeldeken van *Mercurius*, dat voor haere voeten staet: en aen d'ander syde heeftse twee gulden of ysere boeyen, diemen aen beyde beenen plagh te sluyten, waer van de keetens oock van goud sullen wesen, zijnde het aerdrijck, daer zy op staet, steenachtigh, doch met veele bloemen bestroyt, die van 't kleed af vallen, hebbende loode schoenen aen de voeten.

Het Hof is een versamelinge van Mannen van aensien, tot dienst van een treflijck en voornaem persoon. En alhoewelick daer van met goede grond, soude konnen spreecken, van den tijd af die ick van mijn Iongheyd aen, tot desen tijd toe, daer mede hebbe versleten, soo sal ick nochtans alleene het lof van eenige verhalen, die daer seggen, dat het Hof een Groot-Meestersche is van 's Menschen leven, een onderhout van de nettigheyt, een ladder van welspreeckentheyt, een tonneel van eere, een trappe van hoogheyt, een open velt van ommegang en vrientschap: dat daer leert gehoorsaemen en gebieden, een Vrije en een Slave te zijn, te swijgen en te spreecken, eens anders wille te volgen en zijne eygen te veynsen, den haet te verbergen datse niemant beschadige, de gramschap te verheelen datse niemant quetse. Dat daer leert staetigh te zijn, gespraecksaem, mild en spaerlijck, gestrengh, geneughlijck, saert en lijdsaem, die alle dingen weet, die alles verstaet, soo van de geheimnissen der Princen als van de macht der Koningrijcken, 't versorgen der Steden, van de onderhoudinge der fortuyne: En om alles met een woort te seggen, so is't van alle dingen het eerlijxte en waerdigste dat ter werld is, waer in sich al ons arbeit en verstant grontvest en versekert.

Daerom wort zy oock met allerleye ſlagh van kranskens, in 't opgelichte kleet, afgemaelt, die haere welrieckende hoedaenigheyt, die zy voortbrenght, vertoonen: alhoewelſe in der waerheyt veelrijts aen veelen wort belet, ſoo door de ſchade van haer eygen middelen, als door ſeecker gevaer van eere, en door het geſtadigh quaed vermoeden van datmen de gunſte heeft verlooren, als mede om dat de tijd is verloopen, 't welck alles door de bloote knye bedient wordt, zijnde naeſt by de plaets daer men de ſchaemte vertoont, als mede door de boeyen, die haer breydlen en verhinderen. Waer over *Alciatus* aldus ſeyt:

Het ydel Hof temt haer geſind,
Die zy in gulde kluyſters bind.

De bloemen die op de dorre, onvruchtbaere en ſteenachtige aerde geſtroyt zijn, vertoonen alleen de ſchoone ſchijn van den Hoveling, diewelcke konſtiger en gemaeckter is, om ſijnen Heere wel te believen, alſſe uyter natueren is, om ſich ſelve te voldoen.

Het hulſel meeſterlijck op 't hoofd gemaeckt, is een teycken van ſaertigheyt en hoflijckheyt, en een bewijs van hooge en eedele gedachten.

Het weerſchijne kleed vertoont, dat het Hof oock ſoo veranderlijck is, gevende en wegh nemende in korter tijd, nae haer welgevallen, de goedgunſtigheyt van den Prince, en te gelijck mede alle ſijne middelen, eere en Staet.

Zy hout met d'eene hand de Angelroede aen een groene ſyde draed gebonden, om te vertoonen, dat het Hof den Menſchen, door de hope, vanght, gelijck de Angelroede den Viſch doet.

De loode ſchoenen betoonen, datmen in den dienſt moet ſtatigh zijn, en niet licht beweeght worden, door den wind van woorden, of door t'ſaemenrottingen van anderen, om niet te vervallen in haet, gramſchap, treurigheyt en nijdigheyt, nae den wenſch of genegentheyt van andere luyden.

Zy wort neffens het beeld van *Mercurius* geſtelt, dat van de Oude voor een beeld van de Welſpreeckentheyt was gehouden, diewelcke men ſiet, dat een geſtadige medegeſellinne van den Hovelingh is.

Zy is van veele perſoonen op verſcheyden manieren geſchildert, nae de veranderingen der Fortuyne, diemen aen haer kan kennen en mercken. Onder andere heeft de Heer *Ceſar Caparale* van *Perugio*, een Man van een treflijck verſtand, geleertheyt en ernſthaftigheyt, haer afgemaelt, gelijckmen uyte volgende Dichten eenighſins kan ſien:

Het Hof wort als een Vrou gebeelt,
Die 't voorhooft rieckend' opgeſtreelt,
Met een verſchrompelt aengeſicht,
Seer teeder, 't groene kleed verlicht.
Die naebootſt Herclis Leeuwen dracht,
Doch haer bedeckt een Eeſels vacht:
De keeten, die haer hals omringht,
Is hart die haer tot traegheyt dwinght.
Van glas en beeſſems heeft' een kroon,
En ſit met d'eene voet op 't ſtroom,
En in 't bordeel, by 't licht geſpuys,
Maer d'ander rent nae 't bedel-huys:
Een penninck daer de Hoop op ſtaet,
Die is haer trooſt en toeverlaet,
Zy vvacht vaſt op het gladde ys:
De tijd vvort oud, beloften grijs.
En of zy ſuyr of vrolijck ſiet,
Zy hoopt vvat groots, maer vordert niet.
Den Vleyaert ſiet zy van ter ſy,
Die ſolt en vverpt haer in de ly,
En blaeſt haer op gelijck een ton,
En ſpeelter mee als een Ballon.
De Muſen brenght hy voor den dagh,
VVaer door 't hert vvat verlichten magh,
De Deughd eylaes! die leyt verdruckt,
En is door d'armoe vvegh geruckt,
Dies ſtaet zy alles in de vvind,
En draeght een laſt die haer verſlint.
En 't Avontuyr, dat nimmer ſtaet,
Dat is een ſnoode toeverlaet.
Zy heeft een gulde angelroe,
Met harde en koſtle ſpijs daer toe:
Doch heel onſtrecklijck en verduft,
Is 't brood verſchimmelt en vermuſt.

Anton. Cataldus beſchrijft het *Hof* aldus:

EEn wanckelbaere Staet, en een te ſnel geluck;
Een ongewiſſe winſt, en een gewiſſe druck;
Een leven vol gevaers, een arbeyd vol van ſtrijd,
Daerm' om den dienſt van 't lijf, wort eer en leven quijt.
Een kercker van 't gemoed, een ſtrick die ons bekuelt,
En daer men vryheyt veylt, om een onſeker gelt,
En daer men ſtraf verwacht in plaets van eerlijck loon,
Dits, dat men in het Hof ſtelt in 't gemeen ten toon.
Hier heeft Pluymſtrijckery, haer herbergh ingebracht,
Bedrog dat heerſcht by daeg, en Deugde ſchuylt by nacht.
Daer heeft de Nijd een neſt, Eergierigheyt haer ſtoel,
Daer loertmen op bedrogh op laegen en gewoel.

Wie Meester is van 't spel, dien cortmen als een Godt,
En een oprecht gemoed, dat wort een ontrou Sott.
En haelt soo grooten lof, dat yder een versucht,
En roept o tijd! o zee'n! 't is hier een bange lucht.

ALTIMETRIA. *Hooghte metinge.*

EEn jonge Maeghd, die met een aerdige stand met beyde handen een Geometrisch quadraet hout, om de hooghte van een steyle tooren te meten.

Altimetria, is die daer meet, soo wel de hooghte van een tooren, of spitse van een bergh, of van wat gebouw of wat hooghte het zijn magh.

Iongh wortse gemaelt, om dat de Hooghte metinge een Dochter is van de Geometrie, diewelcke niet een stipken ontaerdende van haere Moeder, let met alle naerstigheyt op alle maten, die zy van haer geleert heeft. Zy hout het Geometrisch quadraet, om dat dit Instrument werckt door de deelingen, dieder opgeteyckent staen, en dat nae de beweginge of stellinge van 't geene men wil affien. Doch hier van kan men meer sien in 't beeld van de Geometrie en Planimetrie.

ALTEREZZA. *Hooghmoedigheyt, Grootsheyt in een gemeen sober Burger Man.*

EEn jonge Maeghd die blind is, met een hooghmoedigh opsicht, hebbende een kostele en cierlijcke roode wapen rock, gestickt met eedelgesteenten van grooter waerde, en onder 't opperkleed salse een slordigh onderkleed hebben, dat gantsch gescheurt zijnde, de aerde of de asch gelijckt, hebbende onder den rechter arm een Pauw, en de slincker staet open en om hoogh gekeert, staende met d'eene voet, op een groote kloot, en met d'ander als offe daer van boven af slibberde.

Groorsheyt heeft haer oorsprongh uyte hovaerdye, niet seer ontaerdende van haere Natuyre, diewelcke nergens anders uyt voortkomt als uyt een valsche inbeeldinge, van dat men sich waent beter te zijn als een ander: Waer over *Augustinus* seyt in 't XIV boeck van de stad Godes, *dat de Hovaerdye niet anders is als een hertztocht van een verkeerde grootdunckentheyt.* Dit selve bevestigen *Hugo*, *Isidorus* en *D. Thomas*, en bepaelen de Hovaerdye die alreede bevestight is, seggende, dat se is *een ongeschickte hertztocht tot Hoogheyt.* Iongh wortse gemaelt, om dat de Philosooph in sijne Welsprekens konst seght, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh, groots en hovaerdigh te zijn.

Blind is zy gemaelt, om dat de Groorsheyt den Menssche soodaenigh verblint, dat het quaede, waer in meest ons verderf gelegen is, aldermeest van ons wort begeert, en wy zijn altijd besorght dat wy meest daer nae staen, waer in het meeste gevaer is, zijnde berooft van het licht des Heeren. Waer over oock de H. Oudvaeder de Hovaerdigheyt by de blinde vergelijckende, aldus seyt: *Gelijck de blinde, van een yder, licht kan worden beschadight, alsoo kan oock een hovaerdige, die God niet kent (want het beginsel van de hovaerdye is God niet te kennen) lichtlijck van de menschen gevangen worden, als zijnde van 't opperste licht berooft.* Zy wordt gemaelt datse het aengesicht en haer wesen om hoogh steeckt, om te vertoonen, 't geene *Dante* in sijn Vagevier seyt:

Om dat de Grootsheyt plaeght dit broose Adams saet,
So buygt het noch sijn hals, noch kent sijn eygen quaet.

Het kostle en rijcklijcke roode kleet, met eedele steenen geborduyrt, bediet dat de Hooghmoedigheyt in sijne Iongheyt veele bloeds heeft, 't welck een oorsaecke is van de natuerlijcke hette, gelijck *Galenus* seyt, alsoo dat hy door dese hette en overvloet des bloeds, sich in sijn doen sterck en welgestelt vint, door de subtijlheyt en opheffinge der geesten, achtende sich daer door veel machtiger en rijcker als andere.

Het gescheurde kleed van verwe als de aerde of als assche, bediet dat de groothertige en hovaerdige van geener waerde is, slecht en veracht als dreck en assche, gelijck Syrach seyt, *Ghy dreck en assche wat verhovaerdight ghy u?* Hierom is 't insonderheyt in de Arme ondraeghlijck en lelijck, groots en hooghmoedigh te zijn, gelijck *Augustinus* mede seyt, *de Hovaerdye wort meer in de Arme, als in de Rijcke, gelastert.*

In de rechter arm houtse een Pauw, tot een teycken, dat dit Dier behaegen schept in sijne uytwendige veeren, sich te groots houdende by 't geselschap van andere vogelen: alsoo veracht oock een groots en hovaerdigh Mensch alle andere persoonen. Waer over *Augustinus* seyt, *de Hovaerdye haet haere medegesellinne.*

De ſlincker arm om hoogh, met de open hand bereyckent, dat de grootſche Menſch met pochen en voordoen, ſich waent meeſter te zijn in alle dingen. Dat zy op een kloot ſtaet, bediet, het gevaer waer op de Hovaerdige ſtaet, weſende deſe kloot een ſeer beweeghlijck beeld, ſich bewegende door 't aenroeren, om dat dieſelve geen vaſtigheyt heeft, en daerom worrſe geſtelt, als offe met d'ander voet daer af viel, hebbende de grootsheyt geen grond, waer op zy ſtaen kan, ſich ſelve ſtortende van boven neer in armoede en ellende.

Seecker aerdigh Latijns Poeet, heeft op deſer wijſe van de Hovaerdye geſchreven:

Siedy iemand 't hooft op ſteecken,
Veel van ſtam en ſchatten ſpreecken,
Trots van opſtagh, 't hert vol vvind,
Segh vry, dat ſijn val begint.

SUBLIMITA della GLORIA.
Hoogheyt van Eere.

OM dit af te beelden maeldemen een beeld dat op een hooge colomne of pilaer ſtont die ſeer cierlijck met beelden en lofwerck was uytgehouwen, 't beeld ſal in de rechter hand een Lauwerkrans hebben, en in de ſlincker een ſpieſſe.

De Romeynen plaghten haere Burgeren aldus in den hooghſten top totte Hoogheyt van Eere te verheffen, ſtellende verheven beelden op colomnen, tot haerder eere. Waer over de Poeet *Ennius* van *Scipio* ſeght, *hoe grooten beeld ſullen de Romeynen, wel over u maecken? met hoe grooten colom, ſal u eere en loflijcke daeden uythrommen?* willende te kennen geven, hoe hoogh hy waerdigh was boven andere te worden verheven. Waer over *Plinius* ſeyt, de reeden waerom deſe ſuylen zijn opgerecht, is om boven andere Menſchen te worden verheven. De aldereerſte dien een colomne ter eeren wierde opgerecht, is geweeſt *Cajus Menius*, nae dat hy de oude Latijnen hadde overwonnen, en dat was 416 Iaeren van d'opbouwinge van Romen: alhoewel *Livius* ſeyt dat *Menius* te gelijck met *Furius Camillus* triumpheerde in 't Iaer 418, nae dat hy de Tivoleſen, Velletranen, Neptuneſen, en andere Volckeren van *Latium* hadde overwonnen, en dat de Raed haer beyde op de Marckt eerbeelden te paerde ſtelde. 't Is ſeecker dat *Cajus Duellius*, de eerſte geweeſt is, die de colomna Roſtrata ter eeren is opgerecht, hebbende aldereerſt in de Scheepsſtrijd getriompheert tegens die van Carthago in 't Iaer 493; waer van men noch een ſtuck van de voet ſiet, merte omſchrijvinge. Tegenwoordigh ſietmen noch binnen Romen die van *Trajanus* die 123 voeten hoogh is, en van *Antonius*, hoogh weſende 175 voeten, waer op een naeckt beeld ſtaet, dat een krans in de rechter en een ſpies in de ſlincker hand heeft, welcke colomnen van buyten met veele ſlachten en overwinningen &c. ſeer cierlijcken zijn uytgehouwen: Deſe van *Antonius* daer ſtaet tegenwoordigh boven op, een Sint *Paulus*, die van koper vergult is. Op die van *Trajanus* is S. *Petrus* geſtelt, door laſt van *Paus Sixtus* V, met veel meer andere, die by verſcheyden Schrijvers als by *Aldum*, *Smetium*, *I. Lipſium*, *Gruterium* en andere zijn te vinden.

De Lauwerkranſſe iſſer in de eene en de ſpieſſe in d'ander hand geſtelt, om dat deſe dingen ſeer wel paſſen, voor die van een doorluchtige geeſt, ſoo wel door de goede konſten als door de waepenen verheven worden, want de brave Poëten plaghten ſoo wel als de Manhafte Capiteynen, met een Lauwerkrans gekroont te werden, gelijck *Ovidius* in ſijn 1 boeck *Metamorph.* *Apollo* daer van doet aerdigh ſingen:

O Lauverboom my toegevvijt,
Die altijd onſe vreughde zijt,
Ons ſlaepen vvoeldy met u lof,
Ons Ve'el en Harpen vinden ſtof,
Ghy kranſt dien Held die met trophée,
Met pomp en pracht het ſlot in vée.

De ſpieſſe is een teycken van den krijgh, en daerom wierde die *Bellona* in de hand gegeven, en dat voor den Tempel, alwaer de Krijghs-ſuyle ſtont: van waer oock de Romeynen, gelijck wy elders geſeyt hebben, een ſpieſſe wierpen, nae wat ſyde zy den krijgh wilden voeren. Zy is oock een beeld van Wijsheyt, waerom zy oock *Pallas* in de hand is geſtelt, die van de Heydenen voor een Goddinne van de Wijsheyt gehouden wierde: door wiens hulpe, gelijck mede door de treflijckheyt van de Krijghskonſte, men totte hooghſte top van eere geraeckte.

SPE-

SPERANZA. *Hope.*

EEn Maeghdeken in 't groen gekleet, met een bloemekrans, houdende een Cupido in den arm, dien zy haer eygen borſten te ſuygen geeft.

De bloemekrans om reeden, die in de Medaglie van *Claudius* van de Lely is geſeyt, bediet de Hope, om dat wy de bloemen ſiende geopent, de aenſtaende vrucht verwachten.

De *Cupido* die de borſten ſuyght, is een teycken waer door vertoont wert, dat de Hope een waerachtigh voedſel van de Liefde is, en waer de Hope ontbreeckt daer verdwijnt de Liefde in aller haeſt, want om dat zy is een ontſtellende quellinge van 't verlangen, om de beminde ſaecke te genieten, ſoo iſſer geen twijfel aen, of zy kan niet ſonder de liefde, noch de liefde kan ſonder de Hope beſtandigh zijn. En gelijck men nimmermeer nae 't quaed ſal verlangen dat een Menſch heeft, ſoo hoopt hy altijt nae 't goede, te weten van een Man, die wel nae de Natuyre en nae de reeden leeft: En gelijck het goede lichtlijck is te kennen, ſo beweegt het oock den Menſch lichtlijck om 't ſelve te beminnen, te hopen, te beſitten en ſich daer in te verblijden. Waer over *Auguſtinus* over den 104 Pſalm ſeyt, *dat de Liefde ſonder de Hope niet kan komen tot het wit van haere begeerte.*

SPERANZA. *Hope.*

EEn Vrouwe in 't geel gekleedt met een boſſel bloemen op 't hoofd, 't kleed ſal vol kruyden en planten weſen, houdende in de ſlincker hand een Ancker.

De hoedaenigheden van 't goede, die ons ſtaen aen te mercken, zijn tweederleye: de eerſte is het eerlijcke, d'ander het profijtlijcke. De eerſte, wort door de bloemen te kennen gegeven, weſende cierſels van de eere. De tweede, door 't ancker, weſende een noothulp in 't grootſte gevaer van de fortuyne.

De Hope wort geel gemaeckt, en dit kleet wort oock *Aurora* of de Morgenſtond gegeven: En niet ſonder reeden naemden de Athenienſen de Hope voor de Morgenſtond, om dat de dagh door 't aenbreken van dieſelve naedert, en alle dingen ſich daer in vernieuwen, beginnende van nieuws te hopen, nae 't geene verlooren was.

SPERANZA. *Hope*, van d'Oude afgemaelt.

EEn jongh vrolijck Maeghdeken met een lang doorſchijnend kleet, ſonder gordel, houdende in de twee vingers van de hand een klaver van drie blaeders, lichtende met d'ander hand haer kleed op, ſchijnende als offe op de tippen van de toonen gingh.

De Hope wort Iongh gemaelt, om datſe begint als de kinderkens, want alſoo men de Hope van haer heeft, datſe goed ſullen worden, alſoo oock in 't geene de Menſche hoopt, ſoo kan hy ſich noch niet volkomelijck verblijden.

Vrolijck wortſe vertoont, om dat al het gevolgh dat de Menſche hoopt hem vrolijckheyt aenbrenght. Oock vertoont het langh en doorſchijnend kleet, dat alle Hope langh is, en men ſiet ſijn begeerte of verlangen door 't kleed heen.

Met een kleed ſonder gordel wortſe vertoont, om dat de Hope de waerheydt niet bind noch grijpt, maer vat alleene dat geene, wat hem hier en daer uyt de locht mocht aen waeyen.

Het trifolium of klaver drie-blad met dryen, is het eerſte dat van alle geſayde kruyden voortkomt; En dit is 't, dat genaemt wort, het groen van de Hope.

Zy gaet op de tippen van de voeten, om dat de Hope niet vaſt ſtaet, en zy voegt ſich nimmermeer ten zy by geval, en altijt dunkt ons 't geene, waer nae wy hopen, veel grooter, als 't geene wy hebben en beſitten.

SPERANZA. *Hope.*

IN de Medaglien van *Claudius* is een Vrouwe gemaelt in 't groen gekleet, met een Lely in de hand, om dat die bloeme de Hope vertoont, diewelcke een verwachtinge is van 't goed, gelijck in 't tegendeel de vreeſe een ontroeringe is van 't gemoed in de verwachtinge van 't quaed. Waer over als wy de bloemen ſien, ſoo plachten wy nae de vrucht te hopen, diewelcke ons in korte dagen door den loop van de Natuyre wordt gegeven, om onſe Hope niet te bedriegen, en alhoewel alle bloemen in ons de Hope verwecken, niet te min, ſoo brenght de Lely als een bloeme die aengenaemſt is boven alle andere, de meeſte Hope aen, gelijck *Pierius* ſeyt,

In 't groen is zy gekleet, nae de gelijckniſſe van de kruyden, diewelcke Hope geven van een goede inkomſt of ooghſt.

Speranza. *Hope.*

EEn Vrouwe in 't groen, die mette rechter hand de ſlippe van 't kleed oplicht, en in de ſlincker hourſe een ſchaele waer in een Lely leyt. Aldus vintmen dieſelve geſneden in de Medaglie van Keyſer *Adrianus*.

Speranza divina & certa. *Hope die Godlijck en ſeecker is.*

EEn jongh Maeghdeken, gekleet als voor geſeyt is, mette handen te ſaemen gevoeght, en de oogen ten Hemel gekeert. Gelijck de Werelt en de Menſchen, die ſterflijck en onſeecker zijn van haere geduyrigheyt, niet konnen eenige werckinge van een ſeker en vaſt goed voortbrengen, alſoo ſchenckt en beſit God, die een gever alles goeds en de waerachtige grond van alle Menſchlijcke Hope is, alles volmaecktlijck in ſich ſelven. En daerom wort dees beeldniſſe gemaelt, dat zy de oogen ten Hemel keert, de handen gevouwen hebbende. Waer over de Propheet ſeyt: *Saligh is hy die ſijne oogen van d'ydelheyt en valſche ſotheden afwent.* En die ſich met het gemoed en met opmerckinge eedel maeckt, hopende en verlangende nae onverderflijcke dingen, die de veranderingen van de tijd, noch de toevallen van dit ſterflijck leven, niet zijn onderworpen.

Iongh wortſe gemaelt, om datſe moet geſont, welgeſtelt, ſterck en bevalligh zijn, niet konnende hopen, 't geene zy niet beminnen, noch 't geene beminnen dat geen hope heeft van 't goede of van 't ſchoone: En deſe hope, gelijck *S. Hieronymus* ſeyt, is niet anders als een verwachtinge van die dingen, waer in wy vertrouwen hebben.

Speranze delle Fatiche. *Hope van den Arbeyd.*

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, die kooren in haer ſchoot hout, 't ſelve met de ander hand ſayende.

Deſe beeldniſſe vertoont dat de Hope een verlangen is van een goede ſaecke, met kenniſſe van bequaemheydt om 't ſelve te mogen verkrijgen, want het kooren, op een behoorlijcke maniere, ſayende, ſoo weet hy door de voorgaende eervaerentheyt, dat het ſich vermeerdert, en daerom werpt hy het weynige als nu vrywilligh wegh, op Hope dat het ſal overvloedigh wederom in komen. Alhoewel 't ſelve door veele toevallen kan werden verhindert. Waer over *Dante* aldus ſinght:

Met honigh is ons hoop en bittre alſt gemenght,
Die heden ons wel vreughd, maer morgen droefheyd ſchenckt:
Die nu vliegt nae 't geſternt, en daelt ſtrax weer beneen,
Dus kan de Dood alleen, al onſe Hoop vertreen.

Speranze Fallace. *Hope die valſch is.*

EEn groot Maeghdeken, wiens hayren zijn ten Hemel gerecht, met bloote borſten, en een oogh in 't voorhoofd, en twee groote vleugels aen de ſchouderen, houdende in de rechter hand een Wolxken, in de ſlincker een Vleermuys en een Kauworde.

Iongh wortſe gemaelt, want gelijck dees Ouder ongeſtadigh is, alſoo ſtabackt oock deſe Hope, als hopende ſonder grond, op dingen die buyten de Reeden en behoorlijckheyt gaen.

Een oogh heeftſe alleen, om dat een Menſch aen wien 't licht van de Werldſche dingen ontbreeckt, hebbende oock geen ander vertrouwen, of eenigh ander licht dat van 't Gelove of Godsdienſt herkomt, 't welck nochtans het oprechte tafereel is, in de ſchipbrekinge van de vervallende Hope, ſoo verlieſt zy het licht terſtont en wanhoopt.

Met ſeer groote vleugels wordtſe gemaeckt, om dat onder haere ſchaduwe veel volx ſchuylt, want de menichte der Sotten is ſeer groot.

Het Wolxken vertoont, dat deſe ſnellijck door den Wind wort verdreven, en ſonder dat het de Menſch weet, vervlieght en verdwijnt het.

By de Werreldſche Hope wort oock de Vleermuys vergeleken, die welcke meeſtendeel in 't duyſter vlieght, hebbende geen glants van 't licht, 't welck is *Jeſus Chriſtus* onſe Heere, noch de gunſte van ſijne genaede. Hierom wortſe mette Vleermuys

afge-

afgemaelt, en daerom seytmen dat dese Hope dese naevolgers heeft, als logens, droomen, valsche wercken en logenachtige gissingen.

Mette naeckte borsten wortse gemaelt, wantse voeden een yder vrywilligh met haer melck.

De Koeworde die in korte tijd seer wast en sich verheft, maer in der haest ter aerden valt en verdort, vertoont dat dese Hope, die qualijck gegrondet is, hoe hooger men dieselve siet opstijgen, dies te eerder staerse in gevaer van te niet te gaen, en in roock te verdwijnen.

SUPERBIA. *Hovaerdye.*

EEn schoone en hooghmoedige Vrouwe, seer adelijck in 't root gekleet, met goud gekroont en groote menichte van eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Pauw, en in de slincker hand een Spiegel, waer in zy siet, en haer selve spiegelt.

De Hovaerdye gelijck *S. Bernardus* seyt, is een ongeregelde genegentheyt van eygen hoogheyt, en daerom plagh dieselve meestendeel te heerschen in lichthertige en ongestadige Verstanden. En hier uyt komt het datse schoon, hooghmoedigh en rijcklijck gekleet wort.

Het spieglen vertoont dat sich de Hovaerdige schoon en lieflijck laet duncken, sich selve in dese geluckseligheyt, die in hem is, liefkosende, waer door hy de stoutmoedigheyt in sich voed, sonder dat hy oyt sijne oogen die hem souden mogen moeylijck en verdrietigh maken, nae sijne onvolmaecktheyt wil keeren: Daerom wort hy de Pauw vergeleecken, diewelcke in sijne uytwendige veeren behagen scheppende, sich te groots hout, om in 't geselschap van andere Vogelen te verkeeren.

De kroone op de maniere als geseyt is, bediet, dat de Hovaerdige seer begeerigh is om over andere luyden te heerschen en te gebieden, en dat de Hovaerdye een Koninginne is, of gelijck *Salomon* seyt, een wortel van alle gebreken. En dat de Hovaerdye voornaemlijck onder de kroonen en hoogheden wort verberght en verkregen: waer van *Lucifer* een klaer voorbeeld is, diewelcke zijnde op de spitse van sijne geluckseligheyt, valt in d'ellendige slavernye van de Hovaerdigheyt, gelijck *Dante* seght:

't Begin van d'eerste val was snoode hovaerdy,
Die ghy saeght hart gedruckt met 's Werrelts slaverny.

En 't spreeckwoort luyt: *Wie hoogh klimt, valt leegh.*

Het roode kleed geeft te verstaen, dat de Hovaerdye meest gevonden wort in cholerique of oplopende, en in sanguine of blygeestige luyden, diewelcke sich altijt groots houden, soeckende, dit gevoelen van haer selve met geweld staende te houden, en dat door de uytwendige vercierselen van haer lichaem.

FEDE MARITALE. *Houlijx Trouw.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, houdende met beyde vingers van de rechter hand een gulden trou-ringh.

Vyt de Medaglie van *Plautilla.*

EEn Man en Vrouw, diewelcke malkanderen trouwen, gevende malkanderen de rechter hand.

MATRIMONIO. *Houlijck.*

EEn Ionghman van sijne eerste melckhayren, die aen de slincker hand een goude trouwringh heeft, leunende mette rechter op een stock.

Matrimonium of Houwlijck is de naeme van een wetlijck werck, dat den Mensch te saemen doet vereenigen, en maecktse tot Man en Vrouwe, gelijck Math. XIX wort verhaelt.

De gulde Trouwringh bediet getrouwigheyt en suyverheyt des gemoeds, die tusschen Man en Vrouwe behoort te wesen. En 't eerste gebruyck van den Ringh, gelijck *Pierius* verhaelt, is geweest ter gedachtenisse van eenigh besonder werck uyt te voeren. En wierde dieselve Ringh oock gemaeckt ter gedachtenisse van dingen die al te snoo waeren. Maer naederhand als de naerstigheyt en de voorwendingen van de staetsucht en grootsheyt van pracht aenwies, soo brachtmen het goud en d'Eedelsteenten ter baen, die men tot een cierset, aen de handen droegh: soo dat de Ringh, ten opsicht van dit eerste gebruyck, nae der hand, als tot

een

een Wet is aengenomen, datmen dieſelve tot een teycken van 't Houwlijck behoorde te draegen, ter gedachtniſſe van datmen de vaſte trouwe, die eenmael belooft was, gedurigh wilde onderhouden.

Het Iock vertoont, dat het Houwlijck de jonge gemoederen betoomt, en maeckt datſe haer ſelve en anderen nut en profijtigh zijn.

MATRIMONIO. *Houwlijck.*

EEn Iongelingh prachtigh met een Iock om den hals, en boeyen aen de beenen, met een gulde Trouwringh aen den vinger, houdende in dieſelve hand een Quee-appel, en onder ſijne voeten een Slange.

Door 't Iock en de Boeyen wort verſtaen, dat het Houlijck een laſtigh en ſeer ſwaer pack voor den Man is, en een hinderpael om in veele handelingen met vryheyt te treden, weſende het Houlijck een verkopinge ſijns ſelfs, en een verbinteniſſe aen een geduerige Wet: boven dit alles iſſet nochtans aengenaem en behaeghlijck, en dat om veele inſichten, doch inſonderheyt om erfgenaemen tot zijne middelen te verkrijgen, diewelcke als rechte erven ſouden zijn, van de goederen, van het goed gerucht, van de eere en van 't aenſien dat hy in de Stadt heeft verkregen. Nemende deſe laſt daerom aen, datſe, door haer, ſoude werden onderhouden; En om in de Liefde haer vermaeck en vrolijckheyt, die geoorloft is, te plegen. Daerom is hy met een Ringh gemaeckt, 't welck een teycken is, van voortreflijckheyt en eere-ſtand.

De Quee-appel wierde, door 't bevel van *Solon*, te *Athenen*, aen de Bruydegoms vertoont, als zijnde door de vruchtbaerheyt *Veneris* toegewijt: Zy wort oock in veele Medaglien daer toe geſneden, want zy is een bewijs van onderlinge Liefde, gelijck *Pierius* ſeyt. Deſe worden oock op eenige plaetſen de Eedel-luffers toegeworpen, door een Minnekracht en met handkuſſinge van wederſyden. Of veel liever, om dat een Man die vrucht genier, wanneer hy Wetlijck dat eynde verkrijght, dat door middel van 't Houwlijck is geoorloft: Weſende anderſins een ſwaere ſonde, die ons van Gods Rijcke vervreemt.

De Adderſlange onder ſijne voeten, bediet, dat men alle quaede gedachten met voeten moet treden, die tot ſchaede van ſijn medegeſellinne, met wien hy in't Houwlijck verknocht is, ſouden ſtrecken: Vliedende den aert van de Adderſlange, diewelcke door een Minnetochtigh vermaeck, haeren Man dooden, gelijck elders geſeyt is.

BENEVOLENZA & UNIONE MATRIMONIALE. *Houwlijxe Vereeninge en Goedwilligheyt.*

EEn Vrouwe die een krans van Wijnranken om 't hoofd heeft gevlochten met een Olmtack in haer hand, of aen haer borſt ſalſe houden het Zeevogeltjen *Alcion* geheeten.

Een yder weet hoe ſeer de Wijnſtock den Olm, en weder de Olm den Wijnſtock bemint, waer van *Ovidius* ſinght:

De Wijnranck heeft den Olm bemint,
En d'Olm heeft vveer den ranck beſint.

En om de Minnelijcke Goedwilligheyt en Vereeninge, wort de Olm, den Man van den Wijnſtock geheeten, en de Wijnranck wort Weduwe genaemt, wanneerſe niet by den Olm ſtaet of leunt. *Catullus* ſeyt in ſijn Bruylofts-dichten:

De

De Wijnſtock ſich als 't Weeuken quelt,
Wanneerſe eenſaem ſtact op 't veld.

En noch lager ſeyt hy, *mogelijck is de Wijnſtock met haeren Man den Olm vereenight.* En *Martialis* in 't vierde boeck over de bruyloft van *Prudentius* en *Claudia*, willende vertoonen haere Vereeninge en Goedwilligheyt, ſeyt hy :

De Ranck aen d'Olm niet beter voeght,
Dan als dit jonge Paer genoeght.

Columella, *Horatius*, *Catullus*, en *Bembus* verhaelen 't ſelve.

Op deſe gedancken gaet oock *Taſſo*, wanneer hy ſeyt, de boomen beminnen malkanderen mede, en men kan ſien, met wat genegentheyt de Wijnſtock haeren Man omarmt en bemint. Dit ſelve doet niet alleen de Wijnſtock en Olm, maer oock de Eſſche en Populier. Hier wort de Olm alleen genomen om niet al te overvloedigh te zijn, noch de krans met al te veel tacken te verwarren. Maer alderbequaemſt ſal de Wijnranck met haeren Man den Olmboom, omſlingert zijn : tot een beeld van Goeddaedigheyt en Houlijxe Vereeninge.

Het Vogelken *Alcyon* datſe in de hand heeft, is een weynig grooter als een Muſch, by nae geheel Hemels blaeu, hebbende alleen eenige witte en purpere pennekens, en eenen dunnen en langen hals, ſwervende aen den Oever van de Zee, klagende en kermende met een beweeghlijcke ſtemme, alwaer het oock ſijn neſt maeckt, broedende ſeven dagen, diewelcke om datſe geluckigh zijn, wordenſe de Alcyoniſche dagen geheeten, want in die tijd, ſtaet de Zee gantſch ſtille : gelijck *Plinius* en *Iſidorus* verhaelen, waer over verſcheyden Poëten als *Vigarus*, *Rota*, *Petrarcha* en andere, daer over Dichten hebben gemaeckt, gelijck *Zanazarus* op deſe maniere mede gedaen heeft :

't Alcyon temt de Zee, en ſtilt de dolle vvinden,
Miſſchien ſal 't oock den brand in mijne borſt verſlinden.

Men ſeyt dat *Alcyone* de Vrouwe geweeſt is van den blinden Koningh van Thracien, en alſoo zy dienſelven in den droom hadde geſien, dat haer Man, die zy ſoo hertlijck beminde, in een groulijcken ſtorm ſchipbreeckinge geleden en geſtorven was, ſoo heeft zy ſich mede, uyt groote droefnis, in de Zee geworpen. De Poëten hebben verſiert datſe in ſoodaenigen Vogel herſchept was, en datſe in Zee op het doode lichaem van haeren Man heene vloogh, jammerlijck aen den Oever weenende. Met groot oordeel heeft *Ovidius* in 't x boeck van ſijne Herſcheppinge, deſe Vrouwe in een *Alcyon* herſtelt, om dat deſe Vogel, uyter Natuyre, aen haeren Man ſoodaenige goetgunſtigheyt betoont : en dat niet voor een wijl, maer ſoeckt alle tijd met haeren Man vereenight te blijven, niet uyt geylheyt of dertelheyt, maer uyt vriendlijcke toegenegentheydt, die een Vrouw haeren Man behoort toe te dragen, en neemt oock geenen anderen aen, alwaer 't ſchoon, dat d'Ouderdom haer de kracht, om te vliegen, hadde benomen. Waer over *Plutarchus* in de verhandelinge van de naerſtigheyt der Dieren, van deſen Vogel *Alcyon* aldus ſeght : *Wanneer d'Ouderdom het Manneken ſwack maeckt en traegh om te volgen, dan neemt xy hem op den rugge, jae draeght, en voet hem, hem noyt verſtootende noch alleen laetende, maer ter dood by hem blijvende.*

Men behoort de vriendlijcke natuyre van dit Vogeltjen *Alcione* te volgen, weſende daer mede, door de liefde en door goeddadigheyt

digheyt vereenight, hebbende in twee lichamen eene ziele, en eenen wille, en dat d'eene sich herscheppe in d'ander, levende vrolijck en blijde, sich genoegende met sijn wederpaer, die hem van God is toegevoeght. En tot dien eynde sal ick het Dicht hier by voegen dat op de Bruyloft van *Baptista Garzoni* en sijn Bruyd is vereert, 't welck aldus is nagevolght:

Waer hebdy doch Natuyr soo schoonen beeld gesneden,
Soo Hemels, soo volmaeckt, soo aerdighlijck van leden?
Een ziel, het wit der deugd, een richtsnoer van de Min,
Soo saligh, jae gelijck de hooghste Koningin:
Die met haer glants verheught, en met veel saligheden,
Haer Bruydegom herschept in haer volmaeckte zeden:
En leyt hem op het spoor, om dat hy 't lieve kind,
Astræa's Hemels licht, soo vierighlijck bemint.
O onverwonnen Held! in Wijsheyt wel bedreven,
Gy zijt van 's hemels Choor, al lang haer voorgeschreven,
Van waer een vrolijck hert, het lieflijck gaet te moet,
En waer gestadigh bloeyt, het alderschoonste goet.
Door u sal Roma *steets gelijck een Lente bloeyen,*
En hier uyt sal dan voorts een gulden eeuwe groeyen,
Een treffelijck geslacht, en kinders nae u wensch,
Tot ciersel van dees Stad, van werreld en van mensch.

En voorwaer daer kan geen grooter geluckseligheyt tusschen twee mede-gesellen wesen, als Eenigheyt en Goedwilligheyt, waerdigh om gedruckt te worden in de gemoederen van die geene, die door den band des Houlijx met een ander verknocht zijn. *Phocilides* seght:

Waer is gewenschter Stand, dan als getroude lieden,
De onderlinge min en gunst malkander bieden:
VVaer d'Ouderdom, noch tijd, de Liefde niet verstoort,
En vvaer dat noch verschil noch tvveespalt vvord gehoort.

Hier uyt komt het dat de Oude Romeynen ons veele gedachtnissen hebben naegelaeten van die geene die lange tijd in den Houlijcken staet geleeft hebben, en dat met onderlinge liefde, sonder twist of geschil: waer van verscheyden graffschriften zijn te vinden, als van *Julius Primogenius*, die van sijn Huysvrouwe *Junia* een graffschrift gestelt is, van dat zy 15 Iaeren en 6 Maenden met hem sonder eenigh geschil, geleeft hadde. *Flavius* heeft met *Flavia* 45 Iaeren sonder twist geleeft, en veel meer andere. *Plinius* verhaelt aen *Geminius*, O, seyt hy, *Onse* Macrinus *heeft een diepe wonde in sijn herte gekregen, verlooren hebbende sijn Huysvrou, van soo sonderlinge deugd, als'er oyt geweest is, mette welcke hy 39 Iaeren sonder eenige onrust heeft geleeft*, andere seggen, *sonder eenige quetsinge des gemoeds*. Noch isser een ander graffschrift by den eersten Wijnbergh buyten de Latijnsche Poorte gevonden, alwaer hy totten Leser seyt, *Ick weet dat ghy benijt 't geen ghy hier leest, en dat om drie oorsaecken.* 1. *Ick heb mijn eere gehadt terwijl ick leefde.* 2. *Ick ben gesont geweest.* 3. *Ick hebbe middelen gehadt terwijl ick leefde, en daerenboven heb ick gehadt een seer lieve Huysvrouwe.*

Hebben de Heydenen dese Deughd gehadt om met haere Vroukens sonder eenigh verschil, twist, aenstoot of ergernis te leven, en haer met alle vriendlijcke goeddadigheyt te omhelsen, hoe veel te meer behooren de Christenen te versorgen, om heylighlijck en vreedsaem in den band des Houlijx te leven, en dat in alle eendrachtigheyt en goeddadigheyt, op datse hier nae in het ander leven, 't welck is de eeuwige heerlijckheyt, in *Christo* mogen blijven vereenight.

AJUTO. *Hulpe.*

EEn Man van bedaeghd Ouder, in 't wit gekleet, en op dat kleet een purpre Mantel, uyt den Hemel komt een klaerblinckende straele straelen, 't welck dit beeld verlicht, wesende gekroont met een Olijf krans, hebbende een goude keeten aen den hals, waer aen een Hert hanght, de rechter arm recht uytstekende: mette slincker hand houd hy een stock in d'aerde, alwaer een groene en draegende Wijnranck omslingert is, aen de rechter syde sal een Oyevaer staen.

Hy wort Manlijck afgebeeld, vermits de Iongelingh de deughd wel kan oefnen, maer is door de nieuwigheyt en hette van 't bloed geheel genegen tot wercken die aen de sinnen hangen; En de Oude, nae 't seggen van *Aristoteles*, is genegen tot gierigheyt, om dat hem de eervaerentheyt geleert heeft, hoe swaerlijcken saecke het zy, het goed te verkrijgen, en hoe licht het is om dat te verliesen, en daerom is hy seer vasthoudende om een ander te helpen, hebbende altijd twee Honden aen sijne syde: d'eene is de begeerlijckheyt om te hebben, en d'ander is de vreese om te verliesen: alhoewel het waer is, dat een Oude wel kan goeden raed geven, van wegen sijn eervaerentheyt, van dingen, die lange tijd zijn geleden.

Het

Het witte kleet druckt uyt dat de handelingen moeten oprecht en suyver weſen, vry van alle eygen baet, 't welck tot des Menſchen eigen nut gekeert ſijnde, doet de eedele en deughdlijcke wercken te rugge ſetten. De purpere Mantel beeld de Liefde af, die welcke altijt tot haer ooghwit heeft een ander te helpen, en in haer ellende te hulp te komen: weſende in haer een Godlijcke genegentheyt die ſuyver en in 't gemoed vierigh is, tegens God en tegens ſijne ſchepſelen, gelijck ſulx de Schriftuyre doorgaens leert. *S. Gregorius* ſeyt: *'t Is een werck van Liefde den ſwacken by te ſtaen.*

De heldre en klaere ſtraele uyt den Hemel daelende en deſe beeldeniſſe verlichtende, druckt de Godlijcke hulpe uyt, die alle Menſchlijcke hulpe verre overtreft. Waer van oock *Homerus* ſeyt, *yder Menſch verlanght nae de Godlijcke hulpe.* Voorts in de Officien: *God ſiet doch op mijn hulpe. Heere! haeſt u om my te helpen.* En elders, *mijn hulpe is van den Heere*, en verder, *mijn hulper en bewaerder zijt ghy, en in u woort heb ick gehoopt.*

De Olijfkrans om 't hoofd, wort in veele plaetſen der H. Schriftuyre de Olyve voor een vroom Man verſtaen, die in 't beſonder vol vruchten van Barmhertigheyt is, die den Menſch beweeght tot God vruchtigheyt om de arme en behoeftige by te ſtaen, gelijck *David* ſeyt in den 52 Pſalm: *Maer ick, als een vruchtdraegende Olijfboom, in 't huys des Heeren, heb in eenwicheyt, op de barmhertigheyt Gods, gehoopt.*

Hy draeght een goude keeten, en door 't hangen van 't hert daer aen, wort verſtaen, datmen niet alleen mette wercken der Barmhertigheyt een ander moet te hulpe komen, maer oock met raed (waer van 't hert een beeld is) om hem alſoo torten wegh der ſaligheyt te brengen. Waer over *Gregorius* in ſijne Moralen ſeyt, *Een ſot Man raed te geven is een werck van Liefde, datmen een wijs Man ſulx wil doen is vermetelheyt, maer een Man in tegenſpoet wat te raeden is wijsheyt.*

Hy wordt mette rechter uytgeſtreckte arm en opene hand uytgebeeld, om de Menſchlijcke hulpe uyt te drucken die van de Hebreen *Zeroha* genaemt wort: dat is te ſeggen Arm, waer in de macht en de ſterckheyt van de Menſchelijcke hulpe beſtaet. En by de Oude was het handreycken een teecken van geſtaedige hulpe, waer door wy in alle dingen de hulplijcke hand bieden. En gelijck *Pierius* verhaelt ſoo waſſer ſoodanige beeldeniſſe waergenomen in 't beeld van de Goddinne *Ops*, dat in verſcheyden Medaglien geſtelt was, als of dat ſelve aenygelijck beloofde hulpe te bieden: als die geene, die mette Godlijcke hulpe onderſtut zijnde, het algemeen voetſel gaf aen alle Schepſelen, die zy oock, te gelijck, wederom in haeren ſchoot ontfingh.

De ſtock die in de aerde ſtaet en den bloeyenden en vruchtdragenden Wijnſtock onderſtut, bediet de Echtplicht en Hulpe, want de Vrouwe vermagh ſoo weynigh ſonder de hulpe des Mans, als de Wijnranck ſonder hulpe van den ſtock. Waer over *Arioſto* ſinght:

De Wijnranck waer gewis vertreden en veracht,
Indien haer niet een ſtut of pael in eeren bracht.

De Oyevaer worter aen de ſyde geſtelt, als zijnde de waere beteyckniſſe van de Godsdienſtigheyt en van de Hulpe, ſulx dat d'eene qualijck van d'ander kan zijn afgeſcheyden. Waer door het geſchiet, datmen in verſcheyden Medaglien van Romeyniſche Princen, dieſelve met groote vercierſels vind uytgedruckt, die door de eedele natuyre van dit Dier worden afgebeeld. 'tWelck een Man bediet, die tegens ſijne Ouderen meelijdigh is en vermaert, om aen dieſelve de hulpſaeme hand te bieden: Want deſe Dieren draegen groote ſorgen tegens haere Ouderen, wanneerſe tot haere grijſe Iaeren zijn gekomen, alſoo die haer nimmermeer verlaeren: Iae niet alleen wanneerſe tot haer Ouderdom zijn gekomen, de hand bieden, maer oock altijd, als 't noodigh is, wordenſe onderhouden door de naerſtigheyt van de eygen jongen. Waer over *Alciatus* ſinght:

De Oeyvaer draeght tot ſijne vrucht,
Veel hulp en trooſt en goede ſucht:
Het Iongh, vvanneer 't is opgevoet,
Sijn Ouders vveer veel deughde doet:
Iae alſſe zijn beroyt en mat,
Van krachten bloot, van 't leven ſat,
Soo queecken zy haer' Ouders op,
En draegens' over bergh en top.

Oeconomia. *Huys-beſtieringe.*

EEn Vrouwe van een eerwaerdigh opſicht met Olijftacken geciert, houdende in de

ſlincker hand een Paſſer, en metre rechter een Stock of Rijsken, ter ſyden ſal een Roer van een Schip ſtaen.

Om dat totte geluckſaligheyt van 't gemeene Burgerlijcke leven vereyſcht wordt een vereeninge van veele Huysgeſinnen, die onder gelijcke Wetten leven, en waer door zy werden beſtiert, ſoo is 't noodigh dat yder Huyſgeſin met behoorlijcke Ordre worde onderhouden, en onder beſondere Wetten gebracht, die veel nauwer gaen als de algemeene. Daerom is deſe nauwe maniere van 't Huyſgeſin te beſtieren, van de Griecken *Oeconomia* geheeten: En heeft alſoo yder Huyſgeſin in ſich drie inſichten, om datſe tot het leven als tot haere leeden behooren, te weeten de Meeſter en ſijne Dienaers, de Vaeder en ſijne Kinderen, de Man en ſijn Vrouwe. Daerom wort dit beeld met een ſtockjen gemaeckt, om de Heerſchappye die de Meeſter heeft over ſijne Dienaers. Het Roer bediet de ſorge en beſtieringe die een Vaeder behoort te hebben over ſijne kinderen, op datſe in de Zee van de kindſche dertelheden, van den wegh der Deughde niet ſouden af wijcken, waer in men haer met alle vlijt en naerſtigheyt behoort te ſtieren.

De Olijfkrans bediet, dat een goed Huysbeſtierder voor al moet beſorgen datter vreede in ſijn Huys onderhouden worde.

De Paſſer leert, hoe een yder ſijne macht en midlen moet meeten, en dat hy daer nae, ſoo wel in 't uytgeven als in andere dingen, ſich daer nae moet voegen, om ſijn Huyſgeſin te onderhouden, en door de maete van geduyrigheyt te verſorgen. En daerom wort de Huysbeſtieringe een bedaeghde Vrouwe afgemaelt, die oock in ſoodaenigh Ouder, deſe beſtieringe beſt paſt, als hebbende eervaerentheyt van de Werreldſche handlingen. Hier van heeft eener den inhout deſer Dichten ingeſtelt:

Dit Huys heeft een gevvenſchte ſtand,
VVaer troulijck vvaeckt eens Moeders hand:
En die met teugels vaſt bevvaert,
't Geen ſuynigh is by een vergaert:
Die vreedſaem alles overſiet,
Die 't Huysgeſin met tucht gebiet,
En die met oordeel en met maet,
Op alle dingen gaede ſlaet:
VVat Huys een ſulcke Moeder derft,
Dat gaet verloren en verſterft.

ANNO. *'t Iaer.*

EEn Man van middelbaer Ouder, met vleugels aen de ſchouders, en mettet hoofd, hals, baerd en hayren, vol ſneeu en ys. De borſt en de ſyden root, en rontom veele kooren-ayren, de armen groen en vol van alderleye ſlagh van bloemen, de dyen en beenen aerdighlijck bedeckt met druyven en wijngaert bladers: hebbende een ſlange in de hand, die in een circkel geſlingert en de ſteert in den mond houd, in de ſlincker hand heeft hy een ſpijcker.

Gevleugelt wort hy gemaelt, door 't aenſien van *Petrarcha*, ſeggende, *de uren, dagen, maenden en jaeren vliegen.*

Het Iaer, nae de gemeene maniere, begint in *Ianuarius*, wanneer de ſneeu en het ys overvloedigh is. En daerom is hem de ſneeu op 't hoofd geſet. En overmits de Lente het aerdrijck met allerleye bloemen verciert, en de velden en kruyden, in deſen tijd beginnen voort te komen, daerom zijn de armen aldus verciert.

De Somer om datſe ſeer heet is, en 't koo-

ren

ren over al rijp, soo wort hy metter borst en syden root gemaeckt en met koorenayren.

De Druyven aen de beenen, vertoonen den Herfst, 't welck het laeste deel des Iaers is. De Slange in 't ronde metter steert in den mond, is een seer oude beeldenisse van 't Iaer, want het Iaer keert wederom tot sich selve, en het beginsel van 't eene Iaer verteert het eynde van't ander, gelijck de Slange, in den circkel, sijnen eygen steert bijt.

Festus Pompejus verhaelt dat de Oude Romeynen, het Iaer aen de muyre spijckerden, slaende alle Iaeren aen den Tempel eenen spijcker, en nae 't getal van dese spijckers, telden zy de Iaeren, en daerom kan men seggen, dat de spijckers het getal der Iaren zijn.

Anno.

EEn Man in 't beste van sijn leven, gevleugelt, sittende op een Wagen met vier witte Paerden, geleyt door de vier tijden des Iaers. Waer op een yder kan maelen vruchten en wat hem geraeden dunckt nae de verscheydentheyt van de tijden.

De vier tijden des Iaers, soeckt onder, *Tijden des Iaers.*

Ichnographia. *Platte grondbeschryvinge.*

EEn middeljaerige Vrouwe, statigh gekleet, houdende met haer rechter hand een vierkant, liniael en passer, en op der aerde van dieselve syde staet een Kompas om de grond te nemen, hebbende in de slincker een tafereel, waer op een ontwerp van een eedel Paleys gemaeckt is, en in de selve hand een maetstock.

Ichnographia is niet anders als een ontwerp van de dingen, diemen in 't platte met lijnen, en in Wiskonstige beelden wil brengen: door de welcke alle slagh van platte gronden en gebouwen gemeten worden, sonder bewijs van de perspective, maer worden door de voorseyde instrumenten bearbeyd en beschreven: en de maete die zy in de slincker heeft, wort in verscheyden landen gedeelt of in ellebogen, palmen, of in voeten, of andere deelingen, en dat is 't geene war aen de buyten of binnen syden van 't gebouw te meeten is. Waer uyt men daer nae de maete neemt, en maeckt het groot in 't kleyn, en dat wort, door den Passer, in een evengelijcke mate en ontwerp gebracht en afgeteyckent.

Het Compas is 't geene waer door men neemt de afwijckinge van de syden en hoecken van 't geheele plat, en dat door 't middel van de naewijsinge van 't Compas.

Van middelbaer Ouder en met staetige kleederen wordt zy gemaelt, overmits de oeffeninge van dese konst moet op 't papier gebracht worden door de maete, en door groot verstand en oordeel, soo veel tot de waerheyd van dese konst, die van soo groote bedenckinge is, vereyscht wort.

Vanita. *Ydelheyt.*

EEn Maeghdeken seer prachtigh geciert met een geblancket aengesicht, draegende op haer hoofd, een schotel daer een hert in leyt.

Ydelheyd wort in den Menschе geheeten, al het geen, 't welck niet gerecht is tot een vast en volmaeckt eynde, wesende het eynde of de uytkomst, gelijck de Philosophen beweeren, een regel van alle onse handelingen: en daerom kleedse haer prachtigh, en blancket haer aengesicht om andere luyden te behaegen, siende op vuyle en slechte dingen, die weynigh om 't lijf hebben, en korte tijd geduyren, en daerom magh dat met recht gestelt worden voor een teycken van Ydelheyd.

't Is oock Ydelheyd aen yder Mensch sijn hert en gedachten te ontdecken, want het is nergens goed toe, en kan u seer licht schaedelijck zijn, sonder datmen 't dan weder te recht kan brenghen, en daerom is haer het Hart boven op 't hoofd gestelt.

Giventu. *Jeughd of bloem der Iaeren.*

EEn lichtherrigh Iongelingh, gekleedt in verscheyden verwen, met een krans van slechte bloemen, hebbende van d'eene syde een Windhond, en van d'ander syde een welgesadelt Paerd, staende als of hy metter rechter hand geld stroyde.

Nae dat *Aristoteles* seght, is de Ieughd dees Ouder die van twintigh Iaeren begint tot vijf en dertig toe: in welcke tijd de Mensch verstand heeft, en alles nae de Deughd kan aenleggen: Maer door de frischeyt en hertigheyt des bloeds, is alle sijn lust nae dingen, die in de sinnen vallen: en oock werckt de Reeden niet in de Deughd, dan met groote tegenstand, 't zy door de begeerlijckheyt of door de treck van eere.

Lichthertigh wort hy met de Dieren aen de syde geschildert, en met het bewijs van 't geld stroyen, om de besondere genegentheyt van den Iongelingh uyt te drucken: 't welck is om lichthertigh, een liefhebber van der Iagt, en een geldverquister te wesen: gelijck *Horatius* in sijne dichtkonst uytdruckt:

Hier met een Valck of Hondt, daer met een paerd ter Iagt,
Lichthoofdigh, sonder raed, die 's Vaeders raed veracht:
Versmaeder van het goed, verquister en hoveerder,
Vol opgeblasen tocht, een slemper en verteerder.

De verscheydentheyt van verwen, bedieden de menighvuldige veranderingen van de gedachten en jeughdige voorstellingen: Daerom wort hy met een slechte bloemekrans, sonder vruchten, gekroont, om te vertoonen, dat de Iongelingen begeeriger zijn op de schoonheyt en den schijn, als op het noodige, en 't geene in der daed, goed is.

GIOVENTU. *Ieughd.*

EEn Maeghdeken met een goude kroone op 't hoofd en kostelijck gekleet, nae 't seggen van *Hesiodus* in sijne *Theogonia*, met een tack van bloeyende Amandelen in de hand, om te betoonen, als *Pierius* verhaelt, dat gelijck de Amandelboom, de eerste is, die met haren bloesem hope geeft van de Overvloed van d'andere vruchten, dat oock alsoo de Iongelingen goede proeven van haer geven, van wat volmaecktheyt zy sullen wesen, wanneerse tot haer rijpe Iaeren sullen zijn gekomen.

De goude kroon vertoont, dat onder alle trappen van d'Ouder des Menschen, de Ieughdelijcke de aldergewenschte en volmaecktste in sich selve is.

Het kostlijcke kleed bediet, dat de roemsuchtigheydt en pocchinge van Rijckdommen dees Ouder eygen is. En de Oude maelden de Ieughd af, door het beeld van *Apollo* en *Bacchus*, die malkanderen de hand gaven: te kennen gevende, dat een Mensch in sijn Ieughd, en door de wackerheyt des lichaems en door de kracht des verstands, is sterck en aengenaem.

GIOVENTU. *Ieughd.*

EEn Maeghdeken van een schoon Ouder, met bloemen gekranst, die in de rechter hand een goude kop hout, om dat van de Poëten geseyt is, datse is de bloeme van de Iaeren en kostelijck als een goude kop. En aldus is *Hebe* Goddinne van de Ieughd, geschildert.

GELOSIA. *Iclousheyt, Minyver.*

EEn Vrouwe in 't blauw Camelot, als met Zeebaeren geciert, wiens kleed vol ooren en oogen sal zijn, met vleugels aen de schouderen, hebbende een Haen in den slincker arm, en in de rechter hand een doornen struyck.

Ialousie is een quellinge en een vreese, die daer doet dat de dapperheyt der Deughd of van eens anders verdiensten, te boven

gaende

gaende de deughdlijcke hoedanigheden van die hy mint, niet wegh neemt de besittinge van de beminde saecke.

Men schildert de Ielousheyt met eenen Haen op of onder den arm, om dat dat Dier het alderjelourste, wackerste en looste is van allen. De vleugels bedieden de vaerdigheyt en snelligheyt van haere wispeltuyrige gedachten. De oogen en ooren op 't kleet gemaelt, beelden af de gestadige sorge van de jalourssche lieden, om alles te sien en hooren, en op de alderkleynste dingen scherp te letten, jae op de ooghwencken, van die men bemind. Waer over *Tasso* aldus singht:

't Ielourssche Meysken loert met hondert oogen uyt,
En duysent ooren staen te luystren op 't geluyt.

De struyck met doornen, betoonen de moeylijcke pricklingen, waer mede de jalourssche niet anders gepijnight worden, dan offe met scherpe doorens worden gesteken. En daerom worden haer dese in de hand gegeven.

GELOSIA. *Ielousheyt.*

EEn Vrouwe gekleet als boven, hebbende in de hand een struyck van een Sonnebloem.

De verwe van de bovengeseyde kleedinge, druckt eygentlijck de Ielousie uyt, zijnde dit de verwe van de Zee, die sich nimmermeer soo stille vertoont, of ons behooren haere stormen verdacht te wesen: Alsso is 't mede gewis, dat een Mensch, hem op eens anders Compas, van tusschen de klippen van Ielousie te seylen, betrouwende, niet sal mogen passeren, dan met groote vreese, verdriet en onlust.

Voorder isse gemaelt, darse in d'eene hand een Sonnebloem draeght, die sich staedigh nae de Sonne keert, volgende daer in sijne beweginge: van gelijcken doen oock de Ielourssche, die met haere treeden, woorden en gedachten, altijd de schoonheyt van sich selve besien, haer laetende voorstaen, dat zy door de eygen liefde die noch by haer is, geacht worden voor de braefste en voor 't puyckjen van de Werreld.

* * * *

ARIOSTO doet sijnen REINALD van de *Ialousie* aldus spreecken:

DE Wolcken drongen sich in een,
En 's Hemels heyr raeckt' op de been:
De Son verschoot haer schoon gelaet,
Om dat een Monster wreed en quaet,
Gelijck een Vrouwen beeld verscheen,
En uyt een doncker hol quam treen:
't Had duysent oogen in haer hooft,
Geen winck-brau wasser omgekooft,
Iae 't sloot de oogen nimmer toe,
Van waecken wierd het nimmer moe,
Veel ooren had het noch daer by,
In plaets van 't hayr, soo hads' een ry
Van Slangen, om haer hoofd gekrult,
En was te vreesselijck gehult.
En buyten 't groulijck duyster hol,
Quam treeden dese wreede kol:
Die een seer schrickelijcke Slangh,
Een steert verstreckte fel en langh,
Die om haer borst geslingert lagh,
En quam dus sylijck voor den dagh.

ISPIRATIONE. *Inblaesinge, Instortinge.*

MEn sal uyt de heldere Hemel vol sterren, een vlammige straele sien, die welcke nederschietende valt op den borst van een Iongelingh, die in 't geel gekleet is, hebbende

bende harde hoofdhayren, vol Slangen gemenght, 't gesicht ten Hemel keerende, waer in hy met groot opmercken siet, hy hout in den rechter hand een bloot sweerd, merte punt op der aerde, en in de slincker heeft hy een Sonne-bloem.

Door de klaere gesterde Hemel, waer uyt een vlammige straele schiet, vallende op den borst van een Ionghman, als geseyt is, wort verstaen, dat dese klaere Hemel vol sterren, is de goedertierentheyt van den Almachtigen God, diewelcke door sijne oneyndige goedigheyt den sondaer ontsteeckt en verlicht. *Christus* seyt, *Ick ben gekomen om vier op der aerde te senden, en wat wilde ick anders dan dat het brande?* En daerom bid de H. Kercke altijd, dat de Heere haere herten wil ontsteecken met het vier sijner Liefde.

Hy wort met geel gekleet, om dat door dese verwe de gewoonte tot quaed doen, wordt uytgedruckt, als niet konnende tot eenige Deughd gepast worden, waer over wy, sonder de hulpe en instortinge Godes, ons lichtlijck werpen in den afgrond van alle ellenden.

De harde hoofdhayren met Slangen, bedieden, dat terwijlen de Sondaer het eerlijcke verlaet en in de sonde versopen leyt, soo kan hy niet anders hebben als quaede en schricklijcke gedachten, gelijck *Gregorius* seyt, *hy kan de quaede gedachten niet ontvlieden, die geen eerbaerheyt by hem heeft.*

Het Rapier mette punt ter aerde gekeert, bediet dat dit een werck is van Godlijcke instortinge, want het werck des Menschen, die ten quade genegen is, verdient geen loon by God, ten zy door sijn genaede; van de welcke hy een rijck vergelder is aller goeder wercken, gelijck *David* seght, *Eere en genaede sal hem de Heere geven.*

Dat hy 't hoofd ten Hemel keert, alwaer hy met groot opmercken nae toe siet, druckt uyt, datmen sonder de genaede en Godlijcke instortinge, het gemoed en 't verstand niet kan opheffen van dese gevoelijcke en aerdsche dingen: gelijck *Augustinus* seyt, *u genaede doet het dat de sonde in ons niet heersche.*

De Sonne-bloem hout hy in de slincker hand, om te betoonen, dat gelijck sich dese bloem gestadigh nae de Sonne keert, alsoo keert en draeyt sich de verlichte Sondaer, en die van de Liefde Godes ontsteecken is, met soodaenige groote genegentheyt, soo veel mogelijck is, nae dien grooten God.

IMAGINATIONE. *Inbeeldinge.*

EEn Vrouwe in verscheyden verwen gekleet, hebbende steyle hoofdhayren, en wiexkens aen beyde hoofdslaepen, gelijck *Mercurius*, en tot een kroon heeftse verscheyden beeldekens van helder bruyn, hebbende de oogen ren Hemel gekeert, staende in gedancken, als offe in den geest was opgetogen, houdende d'eene hand boven d'ander op de borst.

De inbeeldinge, seght *Aristoteles* in't III b. van de ziele, is een beweginge, die in der daed, van de sinnen heerkomt: te weten een kennisse van 't geene dat de andere sinnen, soo wel de gemeene als oock de uytwendige hebben gehoort, en gelijck hy oock in sijn II boeck van de ziele seyt, isse gemeen mette Menschen en Dieren. 't Welck oock van *Themistius* te gelijck in sijn III boeck van de ziele is uytgeleyt, alwaer hy seyt dat de inbeeldinge volmaeckt en onvolmaeckt is. En om dit van stuck tot stuck te verklaeren en haere beeldnisse uyt te leggen, sullen wy

seggen,

ſeggen, dat het kleed met verſcheyden verwen, bediet, dat de inbeeldende kracht, de fantaſien of inbeeldingen, van al 't geene haer oock vertoont wert, door de uytwendige ſinnen, ontfanght. Daerom bediet deſe verſcheydentheyt van de verwen, het groot onderſcheyt van deſe voorwerpſels.

Met ſteyle hoofdhayren, en met vleugels aen de hoofdſlaepen wortſe geſchildert, ten aenſien van de ſnelle en haeſtige werckinge van deſe kracht, in 't aenvatten van de fantaſien, als mede om dieſelve aen 't verſtand te vertoonen: Wy ſullen daer by voegen dat deſe inbeeldinge ſich ſtadigh beweeght, ſoo wel in 't ſlaepen als in 't waecken.

De kroone met verſcheyden beeldekens verciert, bediet, dat de inbeeldende kracht, gelijck de Medicijns ſeggen, haere ſitplaets heeft in 't eerſte velleken van de herſſens, 't welck in 't voorhoofd is, en dat de gemeene ſinnen aen de inbeeldende kracht verſcheyden gedaenten, of fantaſien, die alſoo van de Philoſophen genaemt zijn, overleveren: en door deſe kracht komt de inbeeldinge, welcke kracht, als de aldereedelſte, alle de andere ſinnen onderdanigh zijn.

Zy ſtaet als in gedancken en afweeſigh, houdende beyde handen over den anderen, om te betoonen, dat terwijl de andere uytwendige hoedanigheden en ſinnen, geene werckingen doen, niet te min ſoo werckt deſe kracht dickwijls, als wy ſlaepen, waer van wy veele voorbeelden hebben, die van *Valeriola*, in 't 2 boeck van ſijne obſervatien of waernemingen, als mede van *Sextus Empiricus* in 't leven van *Pyrrho* en veele andere zijn beſchreven. En alhoewel C. *Galenus* dickwijls hadde geſeyt, dat ſulx niet koſt geſchieden: niet te min, in ſijn 2 boeck van de beweginge der Muſculen, ſoo bekent hy, alſo hy 't door de eervaerentheyt hadde beproeft, dat het de waerheyt was. En dit geſchiet, om dat de geſeyde kracht, die fantaſien, dieder zijn ingedruckt, overbrenght aen de ſinnen in de nachtwaecken. En dat plagh veeltijts te gebeuren, aen die geene, die vol van opſtijgend, ſchuymachtigh en heet bloed zijn, en die overvloet hebben van ſeer heete geeſten: oock aen ſnelle, weeck-gebacken en kleyne perſoonen, die een groote vluchtigheyt van geeſten, en een heel wreet gemoed hebben.

Ariſtoteles ſeght van de gemeene beweginge der Dieren: *het Geſicht en de Inbeeldinge behouden de kracht van de werckende dingen*, en door de beginſelen van 't woord, komenſe totte ſin van 't geſichte, als tot het eedelſte, en om dat het geſichte niet kan doen ſonder licht, ſoo hebben de Griecken het woort Fantaſie genomen, 't welck van φως het *Licht*, en van φαινω *Lichten* heerkomt.

De wonderlijcke werckingen die deſe inbeeldinge doet, zijn van *Marcellus Donatus*, in ſijne wonderlijcke Medicinale hiſtorie overvloedigh verhaelt.

IDÆA. *Eerſte gedaente, voorbeeldelijck ontwerp.*

EEn ſeer ſchoone Vrouwe verheven in de lucht, weſende naeckt, doch met een witte en fijne ſluyer bedeckt, diewelcke op de kruyn van 't hoofd ſal houden een brandende viervlamme, hebbende 't voorhoofd met een gouden Hoep, die met koſtele ſteenen en paerlen beſet is, omwonden. Zy ſal in den arm houden de beeldeniſſe van de *Natuyre*, die welcke zy, als een jongh kindeken, uyt haere borſten te ſuygen geeft, wijſende metter voorſte vinger van de rechter hand, op een ſeer ſchoone

Landouwe, daer op zy ſtaet, weſende bemaelt met Steden, Bergen, Vlackten, Waeteren, Planten, Boomen, met Vogelen in de locht en andere aerdſche dingen.

Idea ofte eerſte voorwerp, nae *D. Thomas* ſeyt, is een voorbeeldend patroon in den ſin of begrijp des konſtenaers, door wiens middel de dingen worden gemaeckt en bekent: Want ſoo de konſtenaer, aleer hy de handen aen 't werck ſlaet, niet te vooren, 't ſelve door de inbeeldinge, als een geeſtigh model of ontwerp van ſijn voorgenomen werck, hadde verſiert, hy ſoude tot ſijn opſet niet geraecken, jae ſoude ſich te vergeefs, met veel moeylijcke beſigheden belaeden, om in 't werck te ſtellen, 't geene hy ſoude willen uytbeelden. Maer *Plato* verſtaet, door deſe naem *Idæa*, een weeſen in 't Godlijck gemoed, afgeſcheiden van alle ſtoffe, 't welck de gedaente geeft aen alle dingen, die geſchaepen of noch te ſcheppen zijn, en die is d'oorſaecke dat alle geſchapene dingen haer weeſen hebben, gelijck *Plutarchus* verhaelt.

Van deſe dan ſpreeckende in ſijnen *Timæo*, ſeyt hy, dat het is een dingh, dat altoos het ſelfde blijft, ſonder begin en ſonder eynde, en dat niets van andere ontfanght, noch ſich oock niet wijder uytſtreckt, noch van iemants ſin kan worden begrepen. Maer om den ſin van *Plato* beter te verklaeren, moetmen dit weeten, dat hy ſeyt, dat drie dingen te ſaemen eeuwigh zijn, te weten, het Goede, de Sin en de Ziele van de Werreld. Door het Goede, verſtaet hy God, Werckmeeſter van alles, die hy, in 't boeck *Parmenides*, verklaert te weſen enckel en onbeweeghlijck, en dat boven 't verſtand en de Natuyre van alle dingen. Van dit Goede, als van een Vader, komt voort de Sin als een helder licht, van het ingeboren licht der Sonne. Van de Sin komt wijders vloeyen, de ziele der Werlt, gelijck een glans van 't licht, diewelcke ſich over alle verſpreyende, dieſelve in 't leven behout. In 't eerſte dan als een Vader van alles, bevint ſich, eene enckele en onverdeelijcke *Idea* van Goedheyt. En uyt deſe *Idea* of ontwerp, als uyt een onmetelijcke en onuytputtelijcke fonteyn, ontſpringen onzelbaere verſcheydentheden van eerſte gedaenten, niet anders als men door een ſlecht ſtraeltjen lichts, aen den Hemel, ſiet voorkomen verſcheyden ſtraelen, die onder een ander verdeelt zijn. Deſe *Idæa* verſamelt in ſich den Goddelijcken Sin, diewelcke in ſich bevat oneyndelijcke Ideen van alle dingen, ſoo wel van die daer geweeſt zijn, noch zijn, en naemaels weſen ſullen: Waer uyt voorts vloeyen verſcheyden gedaenten van Ideen die in de ziele der Werlt ingegrift zijn, diewelcke daer nae veroorſaecken het begin en eynde aller dingen, niet anders als de ziele van ons lichaem de levendige kracht uyt werpende, het werck, de ſterckte en de natuyre van alle de deelen deſſelven, onderhoudt en beſtiert. En wort aldus de oorſprongh en de bedieninge van alle dingen overgebracht aen dat eenige begin 't welck is de *Idæa* in den ſin Gods: 't welck geſtelt zijnde, worden alle dingen vaſt geſtelt, gelijck dieſelve, wegh genomen zijnde, moeten vergaen. Daerom ſeyde *Xenocrates*, *Idæa* is een eeuwigh patroon van de dingen die in of nae de Natuyre beſtaen. Maer om deſe beeldeniſſe uyt te leggen, ſoo moetſe ſchoon gemaelt zijn als een Voedſter, voor ſoo veel daer wat ſchoons is in deſe lichaemlijcke Werreld. Boven dat, ſoo noemtſe *Plato* in 't boeck van 't gemeene beſte, *ſeer ſchoon*, ſeggende, *maer dit, 't welck den geenen de waerheyt, van die dingen die verſtaen worden, vertoont, en de verſtandige den wegh aenwijſt om te verſtaen, ſeght dat dat ſelve een* Idæa *is van 't Goede, te weten van Wetenſchap en Waerheyt, waer uyt door 't verſtand, de oorſaecke wort gevat. Dewijl dan deſe twee dingen ſoo ſchoon zijn, te weten de Kenniſſe en de Waerheyt, ſoo ſuldy recht oordeelen, ſoo ghy het Goede, te weten God ſelf, anders en ſchoonder ſult ſchatten, als deſe dingen.* Sulx darmen niet kan ontkennen, dat in de *Idæa* niet ſoude weſen, een uytnemende ſchoonheyd: 't welck oock blijckt aen *Porphirius* in ſijne Philoſophiſche Hiſtorie, terwijl hy beſigh is van den Sin te ſpreken, ſoo ſeyt hy, *dat in dieſelve zijn Ideen en ſelfſtandigheden aller dingen, die ten eerſten ſchoon, en door ſich ſelf ſchoon zijn, hebbende oock de gedaente van ſchoonheyd.*

Zy wort gemaelt, in den locht opgeheven te zijn: zijnde een weſen ſonder ſtoffe, en daerom is zy de veranderinge niet onderworpen, weſende onafmetelijck van weſen, en daerom niet verwart door de grootheyt, zijnde haer weſen ſonder eenige hoedanigheyt, en derhalven heeftſe oock geen begin van tegenſtrijdigheyt in ſich.

Naeckt wortſe geſchildert, om datſe vry is van alle lichaemlijcke quellinge, en om

datſo

datſe een ſeer enckele ſelfſtandigheyt is, gelijck *Marſil. Ficinus* in den VII brief over de Platoniſche Philoſophie ſeyt. En hy leert ondertuſſchen, *dat de* Idea *van d'andere verre verſchilt, en dat voornaemlijck in vier manieren. Want de* Idea *is eene ſelfſtandigheyt, diewelcke is Enckel, onbeweeghlijck en niet vermenght met het tegenſtrijdige.*

De witte ſluyer bediet de ſuyverheyt en de oprechtigheyt van de *Idea*, als die onderſcheyden is van de lichaemlijcke en gevoelijcke, waer van de ſtoffen met veele gebreken zijn beſoedelt, en duyſent veranderingen onderworpen. Maer de Ideen zijn afgeſcheyden van alle materiele of ſtoffige vermengingen, hoedanigh die oock onder ſich zijn vereenight, als hebbende in ſich noch beweginge noch afmetinge, weſende verre van alle lichaemlijcke grootheyt of kleynheyt, oock ſoodanigh dat in haer een oprechte eenvoudigheyt, en een eenvoudige oprechtigheydt is, gelijck *Thomas Iamin* in 't boeck van de voorſienigheyt ſeyt, *Indien der geene* Idea *was, ſoo ſouder niets oprechts, noch niet ſuyvers in 't gebou des Werelts konnen weſen, want alle dingen, met de ſtoffe vermenght, en begoſt, zijn manck en onvolmaeckt*: en 't is ſwaer, gelijck *Plato* in ſijne *Timæus* ſeyt, *iet ſeeckers of vaſt daer van te beweeren. Pythagoras*, miſſchien op deſe Eenvoudigheyt 't oogh ſlaende, vergelijckte de Ideen, die in den ſin zijn, by de getallen, die alle aen de Eenheyt hangen, 't welck het alderenckelſte is. Want gelijck door de getallen alles tot ſijn bepaelde ordre wordt gebracht, alſoo wordt oock door de mededeelinge van de *Idea*, alle dingh gelijck gemaeckt, en tot haer aert, ordre, ſchoonheyt en eenigheyt gebracht. Waer over dieſelve *Pythagoras*, ons deſe bepaelinge bybrenght, die ſeer wel met de werckinge van de *Idea*, overeen komt, als hy ſeyt, Idea *is een uytbreydinge, of handelinge van ſaeylijcke, dat is, verbreydende reedenen, die in de eenheyd regeeren.* Maer om wat naerder tot onſe verklaeringe te geraecken, ſoo bediet het *Vier* datſe op haer hoofd heeft, het eerſte van de bovengenoemde dingen, diewelcke eeuwigh zijn, nae de meeninge van *Plato*: en dit was het Goede, waer door hy verſtont God den Schepper van alles, gelijck boven geſeyt is, en van wien alle Ideen heerkomen. Gelijck dan oock *Juſtinus* de Martelaer en Philoſooph in de vermaeninge totte Heydenen geſeyt heeft, dat *Plato* verſtont dat God een ſelfſtandigheydt van Vier was. Mogelijck daerom, om dat het Vier onder alle Elementen en onder de benedenſte werckelijcke dingen het alderwerckelijckſte is, alle dingen verteerende, en ſelve onverrottelijck blijvende, onder alles wat hier beneden is, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt. Alſoo is God oock alleen Almachtigh, ſulx dat hem niet kan tegenſtaen, maer alle dingen hebben van hem haer weſen. *Cœlius Aurelianus*, verhaelt, dat de Perſianen en andere Volcken, het Vier voor haeren God hielden, gelijck oock veele Philoſophen gedaen hebben, onder de welcke zijn *Hippaſus Metapontinus* en *Heraclius Epheſius*, gelijck *Clemens Alexandrinus* verhaelt. En eenige *Stoici* hebben geſeyt dat de Natuyre Godes Vierigh was: gelijck *Ioan. Damaſcen.* van de Ketteren verhaelt. Maer laet de Heydenen vaeren: In de H. Schriftuere wort God dickwijls onder den naeme van 't Vier verſtaen. Waer over in 't boeck *Deuteron.* in 't IV Cap. van den *Vader* geſeyt wort, *uwe Heere is een verteerend Vier.* En S. Paulus tot den Hebreen aen 't eynde van 't XII Capittel ſprekende van den *Soone*, ſeyt, *u Woort is te ſeer vierigh.* En aen 't 2 Capit. van de Handelingen der Apoſtelen, van de derde Perſoon ſprekende, ſeyt, *en daer verſcheenen op henlieden gedeelde tongen als van Vier, en zijn vervult geworden met den Heyligen Geeſt.* Daerom is 't geen wonder, gelijck *Ioan. Damaſcenus* verhaelt, dat het Vier in de Templen bewaert wierde, op dat het een teycken ſoude weſen van de Godlijcke Natuyre: en 't waer een halsſtraffe wanneer de Prieſters het Vier in de Tempelen lieten uytgaen: en zy hieldent daer voor, als of de Godheyd uyt die plaetſe gedreven en uytgebluſcht waere. En ten dien aenſien, worden daer eenige reedenen by gevoeght: de eerſte is, dat het Vier is de oorſprongh van de warmte, waer door alle geſchaepene dingen haer kracht en leven hebben. En daerom ſeyt *Varro*, dat *ignis* het Vier, komt van *gignendo*, dat is, van baeren, overmits daer door alle dingen voortkomen en beſtiert worden.

De goude hoep die zy om 't hoofd heeft, met cedel ſteenen en daer by een ſeer groote glans, bediet de volmaecktheyt van 't gemoed, weſende het aldervolmaecktſte dat men vind, om dat daer in alle de voorbeelden zijn van de dingen, als mede de gedaen-

ten, ſoo wel die natuerlijck als konſtigh zijn, en die meer in den wercker bloeyen en uytblincken, alſſe wel in 't werck of in het wercktuygh doen: Alſoo zijn ook de formen en gedaenten van het AL of Geheel, veel volmaeckter en krachtiger in den Werckmeeſter deſſelven, als in de beſondere oorſaecken of in de ſtoffe; gelijck *Thomas Iamin* van de Voorſienigheyt ſeyt: *Soo wy door Godes toelaetinge, of vlijtige overpeinſinge, totte verſtandelijcke VVerrelt ſullen opvvaerts klimmen: vvaer in het heerlijckſte licht van de Ideen ſeer hel blinckt, en het vvaere VVeſen der dingen vvort begrepen, vvy ſullen buyten tvvijffel, deſe dingen die ons in de ſinnen vallen verdicht en valſch houden; en ons ſal dit leven verdrieten, in 't vvelcke vvy al te lichtgelovigh gevveeſt zijnde, door de ſinnen, van de valſche inbeeldingen der dingen, ſullen bedrogen vvorden, jae vvy ſullen naulijx de teedere glans deſſelven lichts konnen aenſchouvven, 't vvelck in de verſtandelijcke VVerrelt ſoo klaerlijck licht, alſoo dat ook haer licht ſich ſeer vvijd uytbreyt, en tot alle dingen behoort.* En dit geſchiet om dat dit licht ſeer nae by God is, uyt wiens onuytputtelijcke fonteyne, het ontallijcke lichten ontfangt. En daer over ſeyt *Plato*: *By den Koningh van alle dingen, is alles.* En hier by is aen te mercken, dat *Plato* verſtaet datter twee Werrelden zijn, eene verſtandelijcke en eene gevoelijcke, de eerſte is de voorbeeldelijcke, de tweede is het naemaeckſel, die lichaemlijck en van ſtoffe is gemaeckt. Maer boven dit ſal ick om de kortheyds wille by brengen, de verklaringe van *Philo*. Over het gebouw des Werrelts, ſeggende: *Nae dien God door ſijne Godheyt voorſien hadde, dat geene naemaeckinge ſchoon koſte vveſen, ſonder een ſchoon voorbeelt, en dat geen gevoeligh dingh, ſonder eenige uytvlucht, koſte voor goed gekent vvorden, indien het niet met ſijn voorbeelt (van de verſtandelijcke* Idæa) *over een quam: Nae dat hy dan beſlooten hadde deſe ſichtbaere VVerrelt te ſcheppen, ſoo heeft hy eerſt ſijne verſtandelijcke beeldeniſſe gemaeckt, ten eynde hy nae het voorbeelt van de onlichaemlijcke VVerrelt, die God gelijck vvas, de lichaemlijcke VVerrelt opmaeckte en volvoerde: dievvelcke in ſich ſoude begrijpen ſoo veele geſlachten van gevoelijckheden alſſer verſtandlijckheden in dieſelve ſouden gevonden worden.* En nae eenige woorden voeght hy daer by: *Indien iemandt noch klaerder redenen vvilde gebruycken, ſoo ſoude men ſeggen, dat de verſtandelijcke VVerreldt niet anders is als het VVoort van de ſcheppende God: VVant eene verſtandelijcke Stad, is niet anders als de reeden van den Bouvvmeeſter, dievvelcke by ſich ſelve overleght hoe hy de Stad bouvven ſal, die by hem alreede in de ſinnen is begreepen.*

Zy houdt het beeld van de *Natuyre* in den arm, 't welck zy den borſt geeft te ſuygen, om de Ziele des Werrelts uyt te drucken, dievvelcke de derde was onder de te gelijck eenvvige oorſaecken, dieder hanght aen den Godlijcken ſin, gelijck de glans aen 't licht: Waer van *Fernelius* in de verborgene oorſaecken der dingen in 't I boeck, aldus ſpreeckt: *Noch ſoude, te vveten dat Licht, ſoo 't by avontuyr de kracht haerder inſtortinge ſoude te rugge trecken, en het leven mocht ontbreken, alles vervallen en ſterven, vvant dit is het leven Gods, dit is ſijne vverckinge, de dingen nae de bevveginge van ygelijx natuyre vervvecken, en het leven een yder in te blaeſen: Hy beſaeyt voorvvaer den Hemel met de ſaeden der onſterflijckheyt, maer de aerde mette ſaden der veranderinge.*

Derhalven is de Werreld, die alle deſe vier beginſelen en Elementen van de Natuyre, in ſich begrijpt, een ſeecker lichaem, dat in ſich is vereenight, wiens deelen in ſich ſelve zijn verknoopt, door de hulpe van den eenigen Geeſt en ziele des Werrelts. Waer van *Virgilius* ſinght in 't VI boeck van *Æneas*:

De Geeſt voed' in ſich d'aerd, den Hemel mette Meeren,
Den lichten kloot des Maens, de Sonne met de ſteeren:
De Geeſt dus heel verſpreyt, beweeghden al dien romp,
En't groote lichaem ſweefd' en mengd' ſich met dien klomp.

En *Cicero* ſeyt in ſijne Tuſculaenſche vraegen, *dat alle dingen, door eenen Godlijcken en geſtadigen Geeſt worden begrepen:* En deſe Geeſt verſpreyt ſich en doorſoeckt den geheelen AL, op de maniere als een leven van de Werlt, dat vergeſelſchapt is met een Hemelſche warmte; waer aen, een voortteelende, voedende, vermeerderende en onderhoudende ſelfſtandigheyt, vaſt is: gelijck men die terſtont ſiet in alle geſchaepene dingen, inſtorten, als ook in alle Dieren die door den melck leven, waſſen en onderhouden worden, en daerom ſeyt de Poeet in de verhaelde plaetſe:

Daer uyt heeft Menſch en Viſch, de Vogels en de Dieren,
Haer oorſprongh en haer kracht, haer ſaeden en haer vieren.

Doch daerom zijn de Metallen, ſteenen en andere ruwe dingen daer van niet berooft: want daer wort geen ſaecke, hoe veracht die

zy,

zy, gevonden, die van deſe Geeſt niet wort begonſtight; want doordringende verſpreyt hy, verſpreyende vervult hy, en vervullende ſoo voed hy en beſtiert alle dingen: En tot deſen einde, hebben wy dieſelve geſtelt, dat ſe melck geeft aen de Natuyre, als een beginſel van alle beweginge, en van de ruſte, en by gevolgh van de voortteelinge, verdervinge, vermeerderinge, verheſſinge en plaetſlijcke veranderinge: begrijpende in ſich alle de natuyrlijcke dingen.

Het Land met de bovengeſeyde dingen, waer deſe beeldniſſe ſchijnt op te wijſen, bediet, de benedenſte gevoelijcke en van ſtoffe te ſaemen geſtelde Werreld, diewelcke in alles en door alles van de Ideale, of van de eerſte gedaente, hangt. Maer om veele dingen in weynig woorden te begrijpen, en van alles een kort beſluyt te maken: ſegh ick, dat het Goede is een ſeer uytmuntent Weſen in God. De Schoonheyt is een ſeeckere werckinge ofte eene ſtraele, die alle dingen doordringht. De eerſte ſchoonheyt is in der Engelen Sin. De tweede is in de ziele van dit geheele AL. De derde is in de Natuyre. De vierde is in de lichaemlijcke ſtoffe. En zy pronckt de Ideaelſche Sin op, met ordre. De ziele volmaeckt ſe met een ſchoon gevolgh van Ideen. En de ſtoffe verciert ſe metter formen of gedaenten. En gelijck een enckele Sonneſtraei alle de vier Elementariſche of hoofdſtoffige lichaemen kan verlichten, alſo verlicht oock de eenige Godlijcke ſtrale den Sin, de Ziele, de Natuyre, en de ſtoffe. Derhalven waer men in deſe vier Elementen of Beginſelen, het licht ſiet, ſoo komt men te ſien op de ſtraelen der Sonne, en hier door ſoo keert men ſich, om haer licht te ſien. Alſo beſchouwt men van gelijcken, in deſe vier dingen, den Sin, de Ziele, de Nature en 't lichaem, yder in haere overeenkominge: En men bemint daer door, dien Goddelijcken glans, en komt alſoo God te ſien, te lieven en tot hem te keeren, als zijnde Schepper van alle dingen.

PRIMA IMPRESSIONE. *Indruckinge of eerſte vattinge in 't gemoed.*

EEn oude Vrouwe in't ſwart gekleet, hebbende aen yder ſyde van 't hoofd een vleugel, mette rechter hand ſalſe een ſegel houden, waer mede zy aen haer voorhoofd ſal drucken, en aen de ſlincker een *Aſpis* of Slange, die over einde, op een aenbeeld, ſtaet.

De eerſte vattinge in 't gemoed is een begrip, van 't geene 't gemoed, aldereerſt door de inbeeldinge, wort voorgeſtelt, en een hebbijckheyt van een hartneckigh gemoed, dat ſijn eerſte meeninge, hoewel die valſch is, wil vaſt en ſtaende houden, en tegen alle reeden, twiſten, die tegen ſijn gevoelen werden voort gebracht: en hierom wertſe oud gemaelt, als uyter natuyre en door de hoedaenigheyt hartneckigh: *Want onder alle misbruycken deſer eeuwe is der Ouden hartneckigheyt de alderhartneckighſte*, ſeyt *Hugo*.

En om uyt te drucken wat ſake de Waen of opinie zy, en hoe dieſelve, als mede waer de hartneckigheyt heerkomt, ſoo ſegh ick dat de opinie of Waen van *Ariſtocles* is bepaelt, ſeggende, *dat zy is een vattinge van een los voorſtel, 't zy dat het waer of valſch zy*, en dit onderſcheydt ſtelt hy tuſſchen de Wetenſchap en den Waen, te weeten *dat de Wetenſchap is van waerachtige dingen en die niet anders komen uytvallen, maer de Waen is ook van valſche*. De Waen ſpruyt hier uyt, als wanneer het verſtand de beeldniſſen in de inbeeldende kracht gevat heeft, overwegende ofſe valſch of waerachtigh zijn: en door eenigh blijck zijnde overreedet, ſtemtſe de overreedinge toe, en daerom veroorſaeckt de veranderinge van het gevoelen heetigheyt in de herſſenen. Want de Philoſophen ſeggen, *die heet van Natuyre zijn, die worden haeſt beroert en beweeght*. Maer hier in hebben oock de ingeboren hette en de geeſten, die van 't herte komen, haere kracht; want gelijck door de beweginge en de hette van de geeſten, veelderleye werkingen voort komen, alſo komen oock daer door de veranderingen van't gemoed. De ſtijffinnigheyt van de Waen, komt door de koude temperature of aert der herſſenen, want de Philoſophen ſeggen, *het koude is oorſake van de onbeweeghlijckheyt*; 't welck oock van *Galenus* is beveſtigt, als hy ſeyt, *de lichte veranderinge van de Waen wort de heete herſſenen toegeſchreven, maer de vaſthoudentheyt de koude*. Oock heeft de drooghte haer deel daer aen, gelijck *Avicenna* ſeyt, want om wel te behouden, 't geene wy eens hebben aengenomen, daer toe is de drooghte en grovigheit der geeſten een groot behulp:

gelijck die geene, die droogh en heet van herten zijn, ſeer lange toornigh blijven, gelijck *Galenus* ſeyt, alſoo zijn die geene, die heet van harſenen zijn, hartneckigh in haer gevoelen, en in haere eerſte vattinge. En hierom wordt deſe Vrouwe oock oud gemaelt, om dat haere temperature of aert de aerde gelijck is: en daerom zijn die geene die grove geeſten en bloed hebben, bot en ſlecht van verſtande, gelijck *Ariſtoteles* daer van in ſijne Zeedekonſt ſeer Goddelijck ſpreeckt: *Dit moetmen weeten*, ſeyt hy, *dat de hartneckige nae geene reeden luyſtert, maer geeft alle ſlagh van hertzochten en begeerlijckheden plaetſe, en om 't welſtaens wille, laet hy ſich overwinnen, zijnde deſe Menſchen niet anders als ſtijfhoofdige en fantaſtique.* Want de onverſtandige, boerſche en botte, plachten dit gebreck te hebben, datſe ſich in haere hartneckigheyt verheugen, treurigh zijnde, dat haere meeninge, als valſch wort vertoont, ſich inbeeldende dat dieſelve als vaſte en onverbreeckljcke beſluyten behoorden te zijn. Maer in 't tegendeel, zijn die geene, die van een ſpitsſinnige geeſt en ſuyver bloed zijn, wacker van verſtande, en wel, nae de reeden, te verſetten.

Met ſwart wort zy gekleedt, om dat gelijck de ſwarte verwe, geen andere verwe aenneemt, als zy aldereerſt heeft aengenomen, alſoo druckte oock de ſtijffinnige ſijn gevoelen ſoo vaſt, als met een zegel, aen ſijn voorhoofd.

De vleugels aen 't hoofd, bedieden de ſnelle begrijplijckheyt die in de inbeeldinge beſtaet.

De Slange dieſe in de ſlincker hand hout, bediet de ſnoode natuyre der geene, die qualijck ingenomen zijnde, de reedenen van andere luyden niet willen aennemen, hoe deughdigh en goed dieſelve mogen weſen. Daer over ſeyt *David* Pſ. LVIII, dat haere raſernie den Adder gelijck is, *als een doove Adder, die de ooren ſtopt voor de ſtemme des beſweerders, die wel kan beſweeren.* En *Galenus* uytleggende de werckinge van de waen of het valſch gevoelen, ſeght, *wanneer de valſche waen de herten der Menſchen eerſt heeft ingenomen, ſoo maeckt ſe die niet alleene doof maer oock blind, alſoo datſe niet konnen ſien, 't geene andere ſoo klaer als de Sonne, voor oogen hebben.* Dat de Slange onbeweeghlijck over eynde op 't aenbeeldt ſtaet, betoont, dat gelijck 't aenbeelt vaſt en onbeweeghlijck blijft tegen het ſlaen van den haemer, dat alſoo, die de eerſte indruckinge in 't gemoed hebben gevat, vaſt in haer gevoelen blijven ſtaen, hoe valſch het oock ſoude mogen weſen.

Giuoco. *Iock of boerte.*

EEn naeckt gevleugelt kindeken, grijpende met beyde handen om hoogh geſtreckt, eene van beyde vlechten, die van eens Vrouwen hoofd komt af hangen, welck hoofd ſoo hoogh ſal ſtaen dat het daer niet kan by raecken. Dit hoofd ſal met laecken geciert weſen, ſoo langh, dat het midden tuſſchen de vlechten komt. Waer op ſal geſchreven ſtaen *Iocus.*

't Wort gevleugelt gemaelt, om dat de Iock het ſpel of de boerte beſtaet in de ſnelligheyt van de beweginge, en met boerterie.

Adolescenza. *Ionckheyd.*

EEn Ionghsken prachtigh gekleet, leggende mette rechter hand op een Harpe om te ſpeelen, mette ſlincker ſal hy een ſpiegel houden, hebbende op 't hoofd een bloemekrans, en d'eene voet ſal op een Sandlooper geſtelt zijn. 't Welck te kennen geeft, datter alreede eenigh ſand van de kindſcheyt verloopen is, van d'ander ſyde ſal een Pauwe ſtaen.

Adolescenza. *Ionckheyt.*

EEn Maeghdeken van ſchoon opſicht met bloemen gekranſt, lacchende en vrolijck, met een kleed van verſcheyden verwen.

Iongelinghſchap is ſoodanigh Ouder des Menſchen, dat ſich van het thiende Iaer tot het twintighſte bepaelt, in welck Ouder de Menſch, door middel van de ſinnen, begint te leeren en te verſtaen, doch niet om iet vaſts te wercken, ten zy alleen in 't wilde. Dees Ouder begint als nu kracht te krijgen in de ſinnen, waer door de reeden wort opgeweckt om te verkieſen en te willen, en dit wordt genaemt het aenwaſſen of vermeerderen.

Het kleed van verſcheyden verwen is een oude vindinge: Want de Egyptenaers als zy in haere ſchilderyen de Iongelinghſchap wilden afbeelden, maelden zy een kleet met veele verwen, uytdruckende de vluchtigheyt

van 't

van't Ieughdelijck verstand, en de veranderlijckheyt van de luften, die den Iongelingen plagh over te komen, terwijlen zy in dese frische Iaeren zijn: Derhalven worter geseyt, *dat de wegh van den Adelaer in den Hemel, van de Slange op der aerden, van een schip in de Zee, en van een Iongelingh, swaerlijck zijn te kennen*, gelijck Proverb. 3 te sien is.

De krans met bloemen, is de uytbeeldinge van den lach, diewelcke vrolijckheyt beduyt, als die sich, in dees Ouder, plagh te vertoonen, en daerom wort het Maeghdeken vrolijck gemaelt en schoon van opsicht, om dat *Salomon*, in sijne spreucken seyt, *dat een vrolijck gemoed een bloeyend ouder maeckt*.

VIRGINITA. *Ionghvrouwschap, Maeghdelijcke Staet.*

EEn Maeghdeken in't wit gekleedt met een kroone van Esmeraulden om't hooft, sich selve seer aerdigh een wit wollen gordel met beyde handen, om haer syde, gordende.

De Esmeraude, gelijck *Plinius* verhaelt, is een teycken van de Maeghdelijcke staet, die de Hemelsche *Venus* wert toegewijt, en diemen geloofde dat een Goddinne was van de reyne Liefde, en van wien niet anders als reyne en suyvere werckingen voort quaemen: want van haer quam de suyvere en oprechte Liefde voort, die geheel vreemt was van de t'saemenkominge des lichaems, en daerom is de Esmeraude van veelen, doch insonderheyt van de Sterreraeders gehouden voor een teycken van den Maeghdom.

Zy wordt met een Gordel als geseyt is omgort, vermits dit een seer oud gebruyck was, dat sich de Iongvrouwen, met een band omgordeden, tot een teycken van Ionghvrouwschap: Welck Gordel van den Bruydegom, de eerste avond plagh los gemaeckt te werden, wanneer hy met sijn Bruyd te bedde gingh, gelijck *Festus, Catullus, Manlius* en verscheyden andere verhaelen.

Het witte kleed bediet de suyverheyt, die in de goede Maeghdelijcke gedachten, en in de oprechtigheyt van een heylige wandelinge gegront is, waer door dan de ziele reyn en suyver wert bewaert.

VIRGINITA. *Ionghvrouwschap, Maeghdelijcke Staet.*

EEn bleeck Maeghdeken, een weynigh mager, van aengenaem en schoon opsicht met een bloeme krans om 't hoofd, in wit gekleet, speelende op een Cyther, veel vrolijckheyt betoonende, naevolgende een wit Lammeken, dat midden in een weyde gaet.

Zy wort jongh gemaeckt om dat zy haere overwinninge, nae haere Ionckheyt, afmeet, en haere waerdigheyt nae de tegenstrijdige genegentheyt van dees Ouder.

De bleeckheyt en vrolijckheyt zijn teyckens van vasten en van boetveerdigheyt, als wesende twee sonderlinge bewaerders van de Maeghdom.

De bloemen heeft zy op 't hooft, om dat, gelijck de Poëten seggen, de Maeghdom niet anders is als een bloeme, diewelcke soo haest zy gepluckt is, al haer schoonheyt en aerdigheyt verliest.

Zy volght het Lammeken, om dat de Maeghdom seer prijslijck is, wanneerse de voetpaeden *Christi* naevolght, wesende dieselve 't voorbeeld van de oprechte suyverheyt, en 't rechte Lammeken dat de sonden des Werrelts wegh neemt.

De groene Weyde bediet de genoeghlijckheyt van het dertele leven, 't welck als het gras begint en eyndight: Om dat het leven de vrucht van de waere genoeghsaemheydt niet by hem heeft, maer alleen een slechte schijn, die terstont daer nae verdort en verdwijnt: welck leven, door de Maeghdom, met een dapper en vrolijck gemoed, met voeten getreden zijnde, doet, dat zy met vrolijckheyt op den Cyther speelt.

Anders.

EEn Maeghdeken dat met beyde handen eenen Eenhoorn streelt, om dat eenige Schrijvers verhaelen, dat dit Dier sich niet laet handelen noch vangen, dan door een Maeghdelijcke hand.

ZELO. *Yver.*

EEn Man in Priesterlijcke kleedinge, die in de rechter een geessel, en in de slincker hand een ontsteken Lampe heeft.

De Yver is een seeckere Liefde van den Gods-

Godsdienſt, waer door men behertight dat die dingen die totten heyligen Godsdienſt behooren, in alle oprechtigheyt, vaerdigheyt en naerſtigheit mochten werden uytgevoert.

Om dit uyt te drucken zijn twee dingen in dit beeld ſeer noodigh, te weten, den onwetenden te onderwijſen, en de dolingen te ſtraffen en te verbeteren. Beyde deſe dingen heeft *Chriſtus* vervult, drijvende den koopers en verkoopers uyt den Tempel te *Hieruſalem*, leerende daer in den gantſchen dagh ſijne leeringe. Vergelijckende 't een ſoo wel als 't ander, ſeer bequaemlijck door de lampe en de geeſſel. Want waer *Chriſtus* ons ſlaet, daer is geen ander die ons geneeſt; waer hy ons voor licht, daer is niemant die 't kan verdonckeren. Wy ſullen oock bidden, dat gelijck wy, in ſijnen naeme, onſe arbeyd en yver hebben aengevangen, wy 't ſelve daer in geluckigh mogen eyndigen.

ITALIEN *met haere Provintien en een deel van de Eylanden*, gelijck het vertoont wert op de Medaglien van *Commodus*, *Titus*, en *Antonius*.

EEn ſeer ſchoone Vrouwe geciert met een koſtel en rijcklijck kleed, en een Mantel daer boven: ſittende op een kloot, hebbende 't hoofd gekroont met toorens en muyren, houdende in de rechter hand eenen Scepter of een Spieſſe, die ſoo wel op d'een als d'ander ſyde van de Medaglie vertoont wort, en met de ſlincker hand houtſe een Overvloets Hooren, vol verſcheyden vruchten, en boven dat, ſullen wy haer een ſeer ſchoone ſterre op 't hoofd ſtellen.

Italien is een deel van *Europa*, en is eerſt genaemt *Heſperia*, van *Heſperus* den broeder van *Atlas*, diewelcke van ſijnen broeder verdreven zijnde, gaf hy den naeme aen Hiſpanien en aen Italien: Ofte het is genaemt *Heſperia*, nae 't gevoelen van *Macrobius* van de ſterre van *Venus*, die des avonts *Heſperus* is genoemt, om dat Italien gelegen is ten Weſten van deſe ſterre. Het wierde oock eertijts *Oenotria* geheeten, of van den goeden Wijn die aldaer waſt, van οἶνος, 't welck by de Griecken Wijn beduyt, of van *Oenotrio* der Sabinen Koningh: eindlijck wierdet Italien genaemt nae *Italus* Koningh van Sicilien, die den Italianen leerde de maniere van 't Land te bouwen, en gaf haer oock de Wetten, overmits hy aen dat deel te lande quam, daer *Turnus* regeerde, en noemde alſoo het land Italien nae ſijnen naeme, gelijck *Virgilius* in 't 1 boeck van *Æneas* verhaelt. Nu noemen wy 't *Italien*, nae diens naeme die daer regeerde: maer *Timæus* en *Varro* willen dat het alſoo genaemt is van de Oſſen, die inde oude griexſche tale *Itali* wierden geheeten, om datter ſchoone en groote menichte van Oſſen waeren. Maer om met de naemen niet verdrietigh te weſen, die dit eedelſte deel der Werreld magh gehadt hebben, ſal ick alleen kortlijck treeden totte verklaeringe van het kleed, en van andere dingen, die totte voorſeyde beeldeniſſe gehooren. Ick ſegge dan, datſe ſchoon wort geſchildert, door de waerdigheyd en groote heerlijckheyd der dingen, die aldaer in voortijden en geſtaedigh oock by onſen tijde, noch werden gevonden. Waer over *Petrarcha* weder keerende uyt Vranckrijck, en Italien naederende en 't ſelve ſiende, met ſeer groote vrolijckheyt uytriep:

Salve cara Deo tellus ſanctiſſima ſalve,
Tellus tuta bonis, tellus metuenda ſuperbis,
Tellus nobilibus multum generoſior oris.
V heyligh God gevalligh Lant,
Zy heyl gewenſcht aen alle kant:

Een

Een Land waer in de Vrome leeft,
Een Land waer in de trotſe beeft,
Een Land dat elck ſijn huyſter geeft.

En *Virgilius* ſich oock verwonderende over haere groote ſchoonheyt, ſeght: *Salve magna parens frugum, Saturnia Tellus, Magna virum* &c. En *Strabo* in ſijne Landbeſchrijvinge, als mede *Dionyſ. Halicarnaſ.* in 't begin van ſijne Hiſtorie van *Romen*, ſprekende van Italien, ſoo vertoonen zy hoe lofwaerdigh dat het ſelve zy, om dat in dit aldergeluckighſte Landſchap de locht ten meeſtendeele ſeer is gematight; waer uyt volght dattet vol lijftocht en ſeer wel te leven is, vol verſcheyden Dieren en Vogelen, ſoo wel tamme als wilde, tot het gebruyck des Menſchen, niet ſo ſeer tot haer nodruft, als wel tot haer luſt en vermaeck.

De ſterre wort haer boven 't hoofd geſtelt om reedenen boven geſeyt.

Zy wort met een rijck en prachtigh kleet gemaelt, om dat men in deſe Provintie veel revieren, ſtaende waeteren en meeren vint, als mede vermaecklijcke fonteynen, aederen of baeden van geſonde waeteren, ſoo wel heete als warme, van verſcheyden krachten, die ſoodanigh uyter natuyre zijn voortgebracht, en dat tot onderhoudinge en herſtellinge van de geſontheyt des Menſchen, als mede tot ſijn vermaeck. Waer van *Virgilius* in ſijne 2 *Georgica* ſeyt:

An mare quod ſupra memorem &c.

Sal ick, ſeght hy, *ſpreecken van de Zee, die dit Land boven en beneden beſpoelt? of van ſoo veele ſtaende waeteren? als daer zijn de groote* Laer *en de* Benacus *die met een groot gedruys en baeren opſwelt? of ſal ick verhaelen van de haevens, of van de Lucrinſche ſluyſen? of hoe de verſtoorde luchtruchtige golven, by dit werck van* Iulia, *te rugge ſtorten, en ſoo tot te Tyrreniſche Zee en de Averniſche enghten invloeyt?* Daer zijn oock niet alleen tot meerder rijckdom en koſtlickheit verſcheyden kopermijnen, maer oock veelerhande marmor en andere koſtle ſijne ſteenen, gelijck *Virgilius* mede ſeyt: *Hæc eadem argenti rivos* &c. als datter oock zijn revieren daer ſilver en goud in is, en aederen van koper en metael.

De kroone van toorens en muyren, bediet het cieraet en de eedelheyt van de Steden, Landen, Caſteelen en Vlecken, die in deſe uytblinckende en beſondere Provintie zijn, gelijck *Virgilius* in ſijne *Georgica* ſeyt; *Adde tot egregias urbes* &c.

De Scepter of Spieſſe, die zy in de rechter hand hout, daer door wort beyde regeeringe en heerſchappye, die zy heeft boven alle andere Volckeren uytgedruckt, niet alleene door de voortreflijckheyt van haere ongemeene dapperheyt in de Wapenen, maer oock in de geleertheyt: naelaerende veele treflijcke dingen die tot haer lof dienen. En om den leſer niet verdrietigh te zijn: ſal ick alleene ſtellen 't geene *Virgilius* in ſijne 2 *Georgica* ſeyt, *Hoc genus acre virum Marſos*, &c. dat is, *hier uyt dit land is voortgekomen het dappere Mannengeſlacht de Marſi, de Sabelliſche Jeughd, de Liguren die totten arbeyd gewent zijn, de Spiesdragende Volſcen, hier uyt zijn geſproten de Decii, de Marii, de groote Camilli, als mede de Scipiones en die dappre Krijgs Helden, en eyndlijck oock ghy aldergrootſte Cæſar, die als overwinnaer tot aen de uyterſte paelen van Aſien, den ontwapenden Indiaen met u Burghen en vaſte Steden bedwingt.*

De OvervloetsHooren, vol van verſcheyden vruchten, bediet de groote vruchtbaerheyt boven alle d'andere Landen des Werelts, vindende daer in alle goede hoedanigheden, zijnde bequaem om alles voort te brengen, wat tot het Menſchlijck gebruyck noodigh is, gelijck *Virgilius* in 't ſelfde boeck mede ſeyt: *Sed neque Medorum* &c.

Zy ſit op een globe of kloot, om te vertoonen dat Italien is een Heerſcherinne en Koninginne van de geheele Werreld, gelijck de oude Romeynen dat klaerlijck hebben beweſen, en gelijck zy als noch meer, als oit, bewijſt, en dat door den opperſten Prieſter, die grooter en hooger is als eenigh perſoon oock magh weſen.

ITALIEN nae de Medaglie mette volgende van Romen door den Heere *Zaratino Caſtellini.*

EEn Vrouwe met het hoofd vol toorens, ſittende op een kloot, hebbende in de rechter een Spieſſe, en in de ſlincker een Overvloets Hooren, nae de Medaglie van *Veſpaſianus*, aen de voeten van d'eene ſyde ſtaet een Adelaer op een kloot, die van *Adolph Occo* op d'ander ſyde in de Medaglie van *Veſpaſianus* geſtelt is, in 't Iaer *Chriſti* 79.

Deſe beeldeniſſe wort nae de voorgaende uytgeleyt, alleene dat wy den Arent daer by hebben gevoeght, ſtaende op een kloot, om de ſnelligheyt en dapperheyt, waer door Italien met een geſtadige Oorloge de ge-

heele Werlt heeft overloopen. Want *Romen* bemoeyde sich vijf hondert Iaeren langh (met binnenlandsche Oorlogen) om Italien onder haer geweld te krijgen: Maer daer nae 't geheele lichaem sich met het hoofd *Romen* vereenigende, veroverden zy *Africa*, *Europa*, en *Asia*, en eyndlijck de geheele Werreld, in den tijd van twee hondert Iaeren, 't welck *Lucius Florus* in sijn 2 boeck cap. 1, voor een wonderbaere geschiedenisse heeft aengemerckt. Eenige Koningen, om gehouden te worden schricklijck in de Veldslachten, snel en dapper in 't overwinnen der Steden, en in de Landschappen te beoorlogen, lieten sich noemen Adelaers en blixemen, gelijck *Plutarchus* in 't leven van *Aristides* verhaelt. Hier uyt komt het, dat de Romeynen in de voornaemste Vaendelen of Veldteyckenen Adelaers in haren Oorlogh voerden, met blixems in haere klauwen. Het Veldteycken van *Jupiter* was aldereerst een gulde Adelaer, nae dat hy de Overwinninge tegen de *Titans* verkreegh: Van hem kregen het de Cretensen, van de Cretensen de Candioten. *Æneas* de *Trojaen*, gelijck *Alex. ab Alexand.* verhaelt, bracht die totte Latinen, waer van de Romeynen, door verloop des tijds, dieselve tot haer Wapenteecken gebruyckten. *Lipsius* meent datse nae de voordaet der Persianen dieselve aengenomen hebben, die dit voor een Koninghlijck teycken hielden. *Xenophon* een mede discipel van *Plato*, seyt in de onderwijsinge van *Cyrus*, dat de Koningh *Cyrus* tot sijn Wapenteecken, een gouden Adelaer op een Lance liet voor hem draegen, en dat die by sijnen tijde, by de Persiansche Koningen in 't gebruyck was. *Artaxerxes* de broeder van den Iongen *Cyrus*, voerde het selfde teecken. *Alexander ab Alexandro* en *Castiglio* doolen, die daer *Cyrus* eenen gouden Haen, in plaets van eenen Adelaer, tot een Veldteecken toevoegen, alhoewel het waer is, dat *Artaxerxes*, eenen Soldaet van *Caria*, roeliet, dat hy eenen gouden Haen op een spiesse, in den krijgh, voor de andere Veldteyckens soude heen dragen, gelijck *Plutarchus* verhaelt. *Lipsius* bedenckt het beter in sijne Romeynsche oorlogen, daer hy seyt, dat de Romeynen, dit uyt haer selve, of door de voordaed van haere gebuyren, hebben gevonden. Maer de Adelaer is veel eer te *Romen* ingebracht van de naegebuyren, maer niet tot een krijghsteycken, want de Toscanen, meer als sestigh Iaeren, voor den tijd van *Cyrus*, Koningh van Persien, (in den laesten oorlogh die zy hadden metre Romeynen, en daer van overwonnen zijnde, by de stadt *Ercto*, aen de grensse der Sabinen,) brachten aen *Tarquinius Priscus* den Koningh der Romeynen, de Koninghlijcke Waepens, waer mede zy gewoon waeren haere Koningen te vercieren, te weeten eene goude kroone, een purperen kleed, een purpere Mantel van verscheyden verwen, een yvoiren Stoel, en een yvoiren Scepter, daer een Adelaer boven op staet, die hy en sijne naekomelingen altijt plachten te dragen, gelijck *Dion. Halicarn.* verhaelt. De Koningen uytgejaeght zijnde, nam de Raed van *Romen* den Adelaer van haere Scepters en stelden die op haere Spiessen, die verheffende boven alle andere krijghswapenen die van *Plinio* in 't x boeck in 't IV cap. verhaelt zijn, als boven den Wolf, den *Minotaurus*, het Paerd, en het wilde Swijn. *Marius*, die van dat hy een kind was, heeft in 't veld een Arents nest gevonden met seven jonge Adelaers, een beduytsel van sijn seven Burgemeesterschappen, en die stelde hy veeltijts in sijne wapens, en eygende, in sijn tweede Burgemeesterschap, eygentlijck den Adelaer, aen de Romeynsche Legioenen: jae gebruyckte dieselve alleene in de Veldslachten, maer de andere wapens, setteden zy op de tenten in 't veld. Doch *Marius* namse geheel wegh, en van die tijd af, was noyt een bende of legioen te velde, of daer waeren twee Adelaers by. Maer *Josephus* in sijn IV boeck stelt by yder bende een Adelaer, en nae het getal der Arenden telden zy haere benden, gelijck als *Hirtius* seyt, dat het Heyrleger van *Pompejus* bestont uyt derthien Adelaers. *Dion* stelt oock by yder bende een Adelaer, en beschrijftse gelijck op de Medaglie van *M. Antonius*, die by *Fulvius Vrsinus* te sien is. En staet de Adelaer met uytgestreckte vleugels op een spies, scherp aen 't eynde, op de maniere van een driehoeck, die van een breed yser sich spitsigh intreckt. De draegers waeren geheeren *Aquilifери*, Arentdraegers.

Een Arentdraeger van *Crassus* die den Euphraet wilde passeeren, koste sijnen Adelaer niet verplaetsen, dan met kracht van veele omstanders, als die totte neerlage niet wilde gaen.

gaen, die sijne benden en sijn hoofdman hadden geleden, van het machtigh heyr der Parthen. Dit selfde gebeurde mede aen *Furius Camillus Scribonius*, zijnde Ambassaet in Dalmatien, diewelcke sijne benden tot opstant en oproer verweckende, de wapenen aennam, om tegens den Keyser *Claudium* te trecken: Maer zy kosten de Arenden van haere plaetsen niet versetten, waer over de Soldaten berouw krijgende, sloegen desen roervinck, die sich selve tot Keyser wilde opwerpen, dood. Dese geschiedenisse verhaelt *Paul. Orosius*, en *Cæsar Baronius* in sijn eerste deel. De Spiessen waeren hoogh en de Arenden kleyn van silver, en veele daer van hadden blixems tusschen haere klauwen. De Pompejaensche Arenden in Hispanien voor den Mundenschen krijgh, sloegen hare vleugelen, als of zy tot *Cæsar* wilden vliegen, en wierpen den gulden blixem uyt haere klauwen: en op deser wijse zijnse als voorboden, van een quade uytgangh, aen *Pompejus* geweest, gelijck *Dion* in t XLIII boeck verhaelt. De reeden waerom de Romeynen eerst silvere Arenden gebruyckten, gelijck oock *Brutus* dede, wordt by *Appianum* vermelt. Daer van seyt *Plinius* in 't XXXIII boex III cap. dat het silver alderhelderst en den dagh gelijxt is, en derhalven alderbequaemst tot een Oorloghsteken, en dat meest blinckt en afsteeckt, noemende het een openbaere doolinge van die geene, die daer willen, dat in 't goud een aengenaeme verwe van de sterren zy. Maer 't is seecker dat in 't goud eene verwe en werckinge mette sterren, jae self mette Sonne is, want het flickert en vlamt met sijne straelen, als de sterren doen, en door soodaenige reeden noemt *Virgilius* de sterren van goud, *Ferit aurea sidera clamor*. dat is, *'t gekrijt maeckte een weerslagh aen de gulde sterren*. *Valerius Flaccus* geeft aen de Sonne gouden locken: En *Apollo* wordt van *Homerus* met een gouden Scepter afgebeeld, om dat, gelijck de Maene het silver, hem alsoo het goud wierde toegeschreven, tot een teycken dat het goud door sijn glans het silver overtreft, gelijck de Sonne de Maene. *Isidorus* wil dat *Aurum* het Goud, sijnen naeme hebbe van *Aura* van de Locht, alsoo het door den weerschijn van de lucht, meer glans van sich geeft. Oock is het de gedaente en het cieraet van de verwen en metallen, jae in geen dingh meerder als in het goud, en dat door den weerschijn van de Sonne. Boven dat, is het goud oock veel vaster en geduyriger, en 't slijt niet door 't gebruyck, het krijght oock geen schrabben noch kraffingen, het hout sich lange klaer en helder in de locht, in stof, in regen, in sneeu en in ijs, gelijck de ervaringe ons veele Iaeren heeft doen sien, aen de vergulde ribben van 't gewelfte van de Kercke van *Vaticanus*, en de goude knoop, die daer boven op is, diemen veele mijlen kan sien. Maer 't silver wort haest verdonckert, waer over het goud veel bequaemer is in 't opene veld. De reden van *Plinius* strijd hier tegens. Maer het silver klaer en den dagh gelijck zijnde, soude te min konnen gesien worden, want gelijck by gelijck gestelt zijnde, maeckt geen onderscheyt, als wit op wit, of silver op silver; maer het goud als geel en blinckende op de helderheyt en klaerheyt des daeghs, steeckt soo veele re meer, van verre af, als het silver doet. Iae het goud op het silver steeckt meer af als het silver self, daer het niet vergult is. Het goud dan in de lucht, als een fackel aengesteken zijnde, overtreft in glans alle metallen: en als men iet uytblinckende wil uytdrucken, seyt-men het blinckt als goud, en niet als silver. Soo de Romeynen eerst silvere teyckens hebben gebruyckt, dat hebben zy gedaen om datse in alle dingen te nau geset, en in 't begin te spaersaem waeren, maer op 't laeste weecken zy niemandt in overdaedigheyt, pracht en prael, jae oock selve niet den Persianen. Het silver wierde van haer seer laet op haere munte gebruyckt, nae dien het Romeynsche volck eer de Koningh *Pirrus* overwonnen was, noch geen silver tot hare munte hadden gebruyckt, jae meer als hondert en seventigh Iaeren daer nae, hadden zy noch geen gepreeghde of geslagen munte, als alleen rouw koper. De Koningh *Servius Tullius* dede de eerste koper munte drucken. In 't Iaer 580 nae de opbouwinge van *Romen*, seyt *Plinius*, datmen begost silver te munten onder het Burgemeesterschap van *Q. Fabius*, vijf Iaeren voor den oorlogh van *Carthago*. Maer dat was in 't Iaer 484 en niet 580 van d'opbouwinge van Romen. En de gouden munte is geslaegen 62 Iaeren nae de silver munte, maer van trap tot trap opklimmende, vingen zy aen in de Republique, met

ſilvere Veldteyckens, maer het Roomſche Rijck gebruyckte in haere krijghsteyckenen goude Adelaers, gelijck de Koningen van Perſien. *Dion* ſeyt van goud nae de gewoonte van ſijnen tijd, weſende onder de regieringe van den Keyſer *Commodus*, maer niet dat *Craſſus*, waer van hy verhaelt, die van goud hadde. Tegenwoordigh is het waepen van 't Rijck niet van Metael, maer geſchildert, een ſwarte Adelaer met twee hoofden in een gouden veld. *Fredericus* II gaf den Gibellinen ſijne vrienden, eenen ſwarten Arent in een blanck of ſilvere veld. De Paus *Clemens* IV gaf aen den Guelphen ſijne toegedane vrienden, eenen rooden Arent over een groene ſlange in een wit veld. Soo veel de Adelaer in't beſonder in de Medaglie van *Veſpaſianus* belangt, dieſelve is geſlagen door laſt van den Raed, tot ſijnder eeren, in ſijn achtſte Burgemeeſterſchap, in 't welcke zy ook deſen Keyſer met eenen blixem, in de ſlincker hand, uytbeelden, om dat zy hem hielden voor eenen ſnellen ſtercken Adelaer, een blixem van d'oorlogh, die ook in den Ioodſchen krijgh in 't beſonder was gedient geweeſt van het twaelfde Legioen, de blixemende genaemt: ſulx dat zy hem toeſchreven, door de voortreflijckheyt van ſijne dapperheyt, de beeldeniſſe van den Adelaer, in plaetſe van dat de Epiroten aen Pirrus den Koningh, nae de overwinninge die hy met kracht en vierigen aenval tegen *Pantaucus* den Hoofdman van *Demetrius* Koning van Macedonien verkreeg, daer zy hem den naem *Adelaer* gaven: Alhoewel hy uyt groote beleeftheyt ſich deſe naeme en eere niet wilde toemaetigen, maer vertoonde, dat ſijn Heyrleger daer van ook de eere toebehoorde, als wanneer hy ſich tot ſijne Soldaeten keerende, ſeyde, *Ick ben een Adelaer en dat door u, die my door uwve wvapenen, als door vleugelen, hebt in de hooghte gedraegen.*

Italien nae de Medaglie van den Keyſer *Adrianus*.

EEn ſtaende Vrouwe met een ſpieſſe in de rechter hand, en den Overvloets Hooren in de ſlincker. *Adolph Occo* ſtelt deſe onder het derde Burgemeeſterſchap *Adriani*, in 't Iaer nae de opbouwinge van Romen 876, hoewel het derde Burgemeeſterſchap *Adriani* nae de rekeninge van *Pacuinus* valt in 't Iaer 872. Men kan Italien kroonen met eycken blaeders, om dat *Plinius* Italien by de gedaente van een eycken blad gelijckt. Men kan ook in een ſchild, dat aen een Spieſſe leunt, ſchilderen een Peerdshoofd, dat nae de meninge van ſommige, het beeld is van Italien. En dat houden ſommige Medaglien in, die een Paerds hoofd hebben, met het opſchrift ROMA, alhoewel *Pierius* dat ſelve neemt voor een teycken van ſnelligheyt en raſſigheyt, alſo de Romeyniſche en Italiaenſche Ruyterye met groote ſnelligheyt de geheele Werreld heeft doorloopen, zijnde ook over al in groote achtinge.

Italia & Roma.

ITalien en Romen worden in de Medaglien van *Mutius Cordus* en van *Fuſia* te ſaemen gevonden. Italien aen de rechter ſyde met het Caduceum of de Slangenſtaf met vleugels daer achter, voor de Welſprekentheyt, geleertheyt en goede konſten: en door den Overvloets Horen onder den ſlincker arm, voor de vruchtbaerheyt en rijckdommen. *Romen* ſtaet afgemaelt in beknopte kleederen, hebbende onder de rechter voet een globe, en in de ſlincker hand een ſpieſſe, gevende haer rechter hand aen Italien, door de vereeninge en eendracht, waer door zy de Werreld hadden bemachtight.

Roma.

EEn Vrouwe met een gevleugelt Helmet op 't hoofd, en op de kamme een ſlange, ſittende op den roof, zijnde tropheen en wapenen der vyanden, hebbende in d'eene hand een ſtock ofte ſpies, in d'ander een beeldeken van de Victorie, dat gevleugelt is, houdende een Lauwerkrans: voor haere voeten ſtaet een Wolvinne met twee Ionge. Darſe een gevleugelt Helmet heeft, dat ſietmen gemeenlijck in de Medaglie van *Romen*, de Slange voor de Wijsheyd, om alles met rijpen raede te overwegen, de vleugels voor de vaerdigheyt om het beraedſlaeghde uyt te voeren. Men vind ook andere Medaglien die gevleugelde en ſpitſe Helmetten hebben, doch gebogen met een Arents kop daer op. Een ander Helmet met twee ayren, aen eleke ſyde een. Het Arendts hoofd voor de Majeſteyt van 't

Roomſche

Roomſche Rijck, de kooren-ayren voor de overvloet van de deughdelijcke gedachten. De Wolvinne mette twee gebroeders *Romulus* en *Remus* vintmen in verſcheyden onſeeckere Medaglien, voor de voeten van *Romen*, ſittende op een rad en een deel waepenen, mogelijck dat het de Herder *Fauſtulus* ſal weſen, en de twee vleugels die daer in 't midden vliegen, worden voor exters genomen, maer veel eer maghmen die houden, voor een geluckigh voorſpoock van *Romen*. De Wolvinne ſtaet oock aen de weerſyde van de Medaglien van *Veſpaſianus* en *Domitianus* mette tweelingen uytgedruckt, waer van *Virgilius* ſeyt, *Æneid. octava, Fecerat & Virid.*

ROMA VITTORIOSA.
't Overwinnend Romen.

Romen ſal ſitten op drie ſchilden, maer het middelſte ſal op ſijn kant ſtaen, om het bovenſte te draegen, waer op dat *Roma* ſal ſitten, maer het derde ſal tegens den grond leggen: mette rechter hand om hoogh, ſalſe aen een lange ſpies leunen, achter deſe beeldeniſſe van *Romen* ſtaet de Victorie of Overwinninge gevleugelt, die mette rechter hand boven *Romen* een Lauwerkrans hout, gelijck in verſcheyden Medaglien te ſien is.

Van het Overwinnend *Romen*, is maer al te veele ſtof om van te ſpreecken. Van de Victorie die *Romen* kroont, ſeyt *Turnebus*, dat de Oude de Victorie gevleugelt maelden, als die uyt den Hemel vloogh, en cierde de uytkomſte van haere daeden.

De Egyptenaers willende dieſelve afmaelen, maeckten eenen Adelaer, om datſe alle andere Vogelen overtreft, en om dat de Victorie de Heyrkrachten der Vyanden overwint, ſoo wortſe gevleugelt, als een Adelaer, afgebeeld. Alhoewel die van Athenen dieſelve ſonder vleugels afmaelden, om datſe niet wilden datſe van haer Vaederland vloge. De afbeeldinge mette vleugels koſt den Romeynen wel te kennen geven, dat de Overwinninge ſnel en vluchtigh was, en derhalven, datſe ten hooghſten met alle dapperheydt nae heerlijcke daeden moſten trachten, ten eynde de Victorie niet quam te vervliegen. 't Is twijfelachtigh, of men oock het geene dat door de Victorie verkregen is, alroos kan behouden. Hier uyt komt het, dat de Overwinninge bloods beens wort gemaelt, opgeheven zijnde, gelijckſe de Poeet *Prudentius* beſchrijft, als dieſe niet wiſt vaſt te maecken.

Het *Roma Vincitrice* van den Keyſer *Titus*, ſit op een roof, hebbende in de rechter een tack, in de ſlincker een ſpies, met dit opſchrift *Roma Victrix.*

Roma Felice, het geluckigh Romen, van den Keyſer *Adrianus*, is een ſittende Vrouwe, die in de rechter hand een Lauwertack heeft, als overwinnende, en in de ſlincker een ſpieſſe als een ſtrijdbaere. Oock een ander van *Adrianus*, daer een Vrouwe ſit met een Helmet op 't hoofd, in de rechter hand een blixem, en in de ſlincker een Rijxſtaf, tot bewijs van de Heerſchappye des geheelen Werrelts, mette woorden *Roma Felix.*

Roma Rinaſcente, het nieuwgeboren Romen van den Keyſer *Galba*, wort afgebeeld met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand *Victoria.*

Fulvius Viſinus ſtelt een ander Medaglie, waer in Romen geſtelt wordt met een beknopt kleed boven de knien, als of het wandelde, met brooskens aen de beenen, een Helmet op 't hoofd, houdende mette ſlincker een Spies, die van achteren mette ſpits verheven is, en die achter de ſchouderen boven het Helmet komt, houdende mette rechter hand de Victorie gevleugelt, die met een verheven rechter hand, haer een Lauwer-krans opſet, mette ſpreucke, *Roma Renaſcens.*

Roma Riſorgente, het wederopſtaende *Romen*, een ſtrijdbaere beeldeniſſe, hebbende mette rechter hand de Victorie of Overwinninge, en mette ſlincker de Spieſſe, *Roma reſurgens*, &c.

ROMA ÆTERNA. *Eeuwigh Romen,* van den Keyſer *Iulius Æmilianus.*

EEn ſtaende beeldeniſſe met een Helmet op 't hoofd, houdende in de ſlincker hand een ſpies met een driekant yſer op de ſpits, in de rechter een globe, waer op een vogel ſtaet met een langen nebbe, en aen de voeten is een ronde kloot. Een Medaglie van den Keyſer *Iulius Æmilianus* metten tijtel *Roma Æterna.*

Julius Æmilianus begoft, van kinds benen af, te oorlogen; hy was Capiteyn van den Keyſer *Decius* in Meſien, verdreef den Scyten, nae de overwinninge wierde hy opperſte Veldheer genoemt; hy ſchreef aen den Raed dat hy Keyſer verkoren was; hy beloofde Tracien en Meſopotamien te bevrijden, om Armenien weder in te nemen. Ondertuſſchen verkoren de Soldaten, die in de Alpes waeren, *Valerianum*. 't Heyrleger van *Æmilianus* dit gehoort hebbende, om malkanderen door den Burgerlijcken oorlogh niet te vernielen, ſloegen hem by *Spoleta* dood, nae dat hy drie of vier maenden hadde geregeert. Van de *Pilus* of Spies handelt *Lipſius* over *Polybium* wijtloopigh. *Vegetius* ſeyt datſe vijf voet en een half langh is, met een driekantigh yſer van negen oncen. De vogel op den globe is de *Phœnix*, of de Adelaer, alle beyde uytbeeltſels van de eeuwigheyt, door de vernieuwinge die zy doen, door de onverdeelijckheyt. Men verſiert dat de *Phœnix* eenigh in de Werreld is, ſoo groot als de Adelaer, die rontom den hals van goud is, de reſt is purper, en de ſteert die groen is, is onderſcheyden van Roosverwe, het geſicht en 't hoofd is met een kuyf geciert, en leeft 660 Iaer in Arabien. Wanneer hy nu oud wort, maekt hy ſich ſelve een neſt van Caſſie en Wieroock, en 't ſelve met reuckwerck gevult hebbende, ſterft daer op. Daer nae waſt uyt ſijn gebeente en mergh eerſt een kleyn wormtjen, dat wordt daer nae een vogeltjen, en maeckt ſijn eerſte werck daer af om de doode vogel, den uytvaert te vieren, en brenght het geheele neſt by *Panchaja* een Stad der Sonne. *Plinius* in ſijn x boeck cap. 11, houd het voor beuſelen dat die eenigh in de Werreld ſoude weſen. C. *Tacitus* ſeyt dat het onſeeckere dingen zijn die men voor een fabel houd, maer dat deſe vogel dickwijls in Egypten is geſien geweeſt. *Pererius* bewijſt over Geneſin lib. 11 met Philoſophiſche redenen, datſe uyt haer ſelven, van nieuws niet kan waſſen. *Antiphanes* de Grieck verhaelt, *dat men ſeyt dat in der Sonnen ſtad Phœnixen geteelt worden, te Athenen Nachtuylen, in Cypres uytnemende Duyven, en in Samos het gulde Vogelgeſlacht en de ſchoone aenſienlijcke Pauwen.* Het zy dan ſoo 't wil, ſoo zijn daer uyt ſeer ſchoone voorwerpſels en ſinteyckens genomen, van de vernieuwinge, weder opſtandinge, en eeuwigheyt. En tot onſen tijde heeft *Clemens* VIII den Phœnix tot ſijn ſinbeeld genomen, die wy dickwijls in ſijnen Pauſlijcken Stoel hebben geſien. De Adelaer wort ook voor een beeld van de eeuwigheyt gehouden, om dat hy ſich ook verjonght. Want nae 't gevoelen van *S. Hieronymus*, ſoo beſwaeren hem in 't ouder ſijne veeren, en ſoeckende nae de fonteynen, treckt hy alle warmte by een, en waſcht ſich daer in drie reyſen, hier door ſoo verkrijght hy wederom ſijn geſichte en wort wederom jongh, gelijck in den CIII Pſalm ſtaet. Hier over ſeyt *Auguſtinus* dat de Adelaer gebracht zijnde tot ſijn uyterſte ouderdom, verkrijgt ſulcken krommen nebbe, dat hy den mond niet kan openen noch ſpijſe gebruycken, waer over hy ſijnen nebbe aen eenen ſteen ſlaet en breeckt die in ſtucken en werpt het overtollige wegh, en verkrijght alſoo ſijn kracht weder, en wort geheel jongh. 't Selve verhaelt *Caſſiodorus* mede over de Pſalmen. De tijtel van *Eeuwigh Romen* is van *Lipſius* beſpot in ſijn 1 boeck van Stantvaſtigheyt cap. XVI, daer hy ſeyt, *deſe Heerſcherinne over alle dingen en Volckeren, en wel t'onrecht eeuwige Stadt genaemt; waer is die? vertreden, verwoeſt, verbrand, wegh geſpoelt, ach zy is aen eene dood niet geſtorven, en zy wort heden wel vermetelijck geſocht, maer zy wort op haeren grond niet gevonden.* Maer deſe Man, gelijck hy met uytnemende vlijt de dingen van het oude *Romen* heeft verbreydt en hoogh verheven, alſoo heeft hy geſocht te verneder en te verdonckeren, doch vergeefs, de grootheyt en den glans van het nieuwe *Romen*. Hy ſeyt ook in 1 Centurie in den XXII brief: *Men magh nae Romen gaen, men magh 'er heene gaen, maer niet blijven woonen. Want daer is een verwarringe van locht en van zeeden, en geen ſuyvere ſuyverheyt. En 't geene van* Varro *waerachtigh is geſeyt, een woeſten hoop. Daerom als ghy de oude vervallene plaetſen, gebouwen en gedenckteyckens genoeghſaem ſult hebben doorſnuffelt, en de velden waer* Troja, *dat is* Romen *heeft geſtaen, heylighlijck geviert, ſoo packt u daer vry van daen.* Het dunckt my geraeden de penne een weinigh te roeren tot verdedinge van *Romen*, mijn geboortſtad, zijnde het hoofd en de glans van de geheele Werreld, gelijck de Sonne is van de Planeeten. Hoe derf hy ſeggen, verwarringe; ſonder verwarringe in *Romen* weſen? niet met al. Want de Pauſlijcke ſtoel is ſoo wel geſchickt dat Paus *Pius* II dieſelve gelijckt by een Hemelſche

Hierar-

Hierarchie ofte Engel-oorde. Verwarringe wasser in Babilon, en verwarringe wasser in *Lipsius*, die niet gewoon was, soodaenigen heerlijckheyt te sien. Seer wel seyt dieselve Paus *Pius*, dat veele wel vermaerde en treflijcke Doctoren by huys zijn, maer als zy aen 't Roomsche Hof komen, en dat onder meerder licht, soo verliesense haer glans en naeme, en blijven als verstomt. Soo most *Lipsius* in ses Maenden die hy te Romen was wel verbijstert zijn geweest. Waer toe treckt hy *Varro* aen, *turba turbulenta*, dat hy niet geseyt heeft op *Romen*, noch op eenige stad of persoon, maer alleen om de overeenkominge van de woorden als *Roma*, *Romanus*, en *turba*, *turbulenta*, &c. *turba* wort oock een menighte genaemt, en bracht *Cineas* de Gesante van *Pirrus* aen de Romeynen, sijnen Koningh bescheyt, datter in *Romen* menighte van Koningen vereenight waeren. Tegenwoordigh is het een tonneel van de Wereltlijcke en Geestelijcke Vorsten. De Koninghlijcke Hoven van de Cardinaelen, zijn sulx, datse by een Koningh wel mogen vergeleken worden. Buyten twijfel soo zijnder in de Roomsche Consistorie of Kercklijcke vergaderinge, soo veele Koninghen, alsser gepurperde Raetsheeren zijn. Hy beschuldight *Romen* datter onsuyvere locht en zeeden zijn. Voor 30 Iaeren liet *Marsilius Cagnatus* een Philosooph en treflijck Natuyrkundiger, een boeck uytgaen van de gesonde locht in *Romen*. Wat de Zeeden belanght, sal genoegh zijn te seggen, dat tot onsen tijde in *Romen* geleeft hebben Geestelijcke persoonen, soo innigh, vroom en Godsdienstigh, datse van den Paus gewaerdight zijn met den tijtel van salige en heylige, een eere van onse eeuwe, door de suyverheyt van de goede zeeden en goede voortgangh. Drie en dertigh van *Geneve* quaemen anno 1600 tot *Romen* om het heylige Iubilé te sien, en bleven in haer gemoed ontroert en wierden bekeert. *Men salder heene gaen, seyt hy, maer niet woonen.* Hy wil niet dat dese Hemelsche stad sal bewoont worden, alwaer de kostlijckste schat is van de geestlijcke goederen, een geneughlijck Lusthof, het Aerdsche Paradijs. Oneyndelijcke schrijvers maken hem hier beschaemt. *Cassiodorus* de Raetsheer seyt, *dat het een sonde is buyten Romen te wesen, die gelegentheyt heeft, aldaer te Romen woonen.* In het XXXIX cap. des I boex dese stad seer hebbende gepresen, bevestight hy, dat hy hem wel magh houden eenige genaede te geschieden, die daer toegelaeten is binnen *Romen* te woonen. *Romen is niemant onaengenaem, 't kan oock niet geseyt worden, dat zy vreemd is, zy is de vruchtbaere Moeder der Welsprekentheyt, zy is de hooghste tempel aller deughden. Laet ons gevoelen 't geene klaer en openbaer is, dat hy niet sonder gunste is, die soodanigen woonplaets is verleent.* In 't selfde boeck verhaelt *Theodoricus* de Koningh, *'t staet ons toe, seyt hy, Romen te verdedigen, daer wy weeten dat haers gelijcke in de Werlt niet is.* Seyt voorts, *Romen is de Moeder van alle eerwaerdigheyt, en zy verheught haer dat de kracht der deughden de voorplaets by haer heeft. Theodoricus* was een Heydens Koning uyt de Gotthen geboren, die al oorlogende veele deelen des Werlts gesien hadde, niet te min soo verklaert hy, dat in de Wereld Romens gelijck niet was. Men magh dit met veel meerder waerheyt seggen, dat het soo vernieuwt en verciert is, dat het in schoonheyt de barbarische tijden van *Theodoricus* wijt overtreft, sulx dat het nu in der waerheyt een Moeder van alle eerwaerdigheyt mach genoemt werden, alsoo nu tegenwoordigh geen barbarische vreemde Heerschappye aldaer 't gebiet heeft, alwaer de opperste Rijcken en Koninghrijcken sich voor haer buygen, nu de Opperste Priester in vreedsaeme ruste den heyligen stoel besit, en aldaer uytdeylinge doet, sonder eenige hinderniss, van de waerdigheden, naer sijn eygen macht en goeddunckeu. En dan wil *Lipsius* noch niet dat men daer sal woonen. Mogelijck heeft men niet veel nae hem gehuystert, als hy in 't Iaer 1578 door eenen brief desen raed gaf, dat Romen aen de syde van de heuvels of bergen soodanigh is toegenomen aen huysen, in grootheyt en menighte van gebouwen, jae sulcken streeck dat sijn Vaders stad soo groot mocht wesen als de nieuwe, en dagelijx toenemende aenwas van Romen. *Lipsius* seyt wijder, *wanneer ghy dan de oude plaetsen en gedenckteeckenen sult hebben gesien en geeert, als mede de overblijfselen en de velden waer Troyen gestaen heeft, soo packt u daer vry van daen.* De oudheyt der gebouwen, der statuen en beelden, en der uytgehouwene steenen opschriften, zijn wel waert datmen daer met vlijt op lette: want daer uyt konnen de Bouwmeesters, Beeldhouwers, konstnaers en geleerde groot voordeel trecken. Maer men magh

magh de Oudheyt geen heylige eere doen. *S. Chryſoſtomus* ſeyt in ſijne Predicatien: Ick kan Romens heerlijckheyt, oudheyt, ſchoonheyt, menichte van Volck, Macht, Rijckdom, en 't geweld datſe door den Oorlogh hebben gedaen, wel prijſen. Maer alle deſe dingen overgeſlagen, ſoo noem ick *Romen* ſaligh, om dat de H. *Paulus*, terwijlen hy leefde, den Romeynen gunſtigh was, dat hy die beminde, en mondelinge met haer ſprack, en ten laeſten aldaer ſijn leven eyndighde. Als oock de H. *Petrus*, die *Petra* op de welcke onſe Salighmaecker ſijn H. Kercke wilde bouwen, die in *Romen* geſticht is, door het dierbaere bloed der verheerlijckte Apoſtelen: waer door deſe ſtad meer vermaert is als door eenige andere dingen. En zy heeft gelijck een groot en ſterck lichaem oock twee doorluchtige oogen, te weten de lichaemen van deſe twee Heyligen. Ia de Hemel is ſoo niet verlicht, wanneer de Sonne haere ſtraelen uytſchiet, als *Romen*, die deſe twee groote fackels, door de geheele Werreld, uytſtort. Hierom ſoo roem ick deſe ſtad, niet om d'overvloet van goud, noch om haere ſpitſen of ſuylen, maer om deſe colomnen van de H. Kercke. Als Colomnen zijn deſe geacht, als wanneer de Paus *Sixtus* v de beeldniſſe S. *Petri* liet ſtellen op de ſtatue van *Trajanus*, die van kooper vergult was, en de beeldniſſe *Pauli* op de colomne van den Keyſer *Antoninus*, daer van men de oudheyd niet moet eeren noch de Heydenſche overblijffelen, maer de lichaemen der H. Apoſtelen, van ſoo veele Martelaeren, Maeghden, Geloofsbekenners, als daer zijn; als mede de H. Kercken, die vervult zijn van H. Reliquien of haere overblijffels. Onder de welcke is de Hoofdkercke van S. Pieters nieuw gebouw, die de oude naeme des Tempels te Epheſien, die onder de ſeven wonderen des Werrelts gerekent was, geheel verdonckert. Hoe komt hy dan te ſeggen, *van de vervallene plaetſen en velden waer* Trojen *heeft geſtaen.* Alleen de gooten en riolen van *Romen* gaen in grootheyt en heerlijckheyt andere ſteeden te boven. Men hoore *Theodoricum* den Koningh, hier van by *Caſſiodorum* in 't 111 boeck, daer hy ſeyt, *door de aenſienlijcke gooten of riolen van Romen, krijgen de aenſienders ſulcken verwonderinge, datſe andere ſteeden wonderen wel konnen overtreffen. Hier door kan men o Romen uyt u verſtaen, uwe ſonderlinge grootheyt: wat ſtad derf tegens uwe ſpitſen en hooghten te velde komen, aengeſien uwe laeghten geene weergae en konnen vinden?* Dieſelve gooten en riolen zijnder noch tegenwoordigh, dieder waeren ten tijde *Theoderici*: en boven d'aerde zijnder waeterleydingen, fonteynen, ſtraeten, hoven, palleyſen en templen, die een Menſch verbaeſtheydt en verwonderinge aenbrengen. In 't gemeen ſoo verwondert ſich het Volck meer over 't geene zy van 't oud *Romen* hooren, als van 't geene zy in 't nieuwe ſien. Maer het nieuw *Romen* is in alle deſe bovengeſeyde dingen niet minder als het oud *Romen*, in eenige dingen is het gelijck, in andere gaet het oock 't oude te boven. Maer het nieuw *Romen* wijckt het oude, in de hooge columnen en bovenmaeten groote marmorſteenen, die uyt Numidien, Æthiopien, Ægypten, uyt Phrygien en andere deelen des Werrelts te *Romen* waeren over gebracht, niet ſoo ſeer tot gemeene wercken, als tot beſondere, om een meerder pracht voor haer Huys engeſlacht te vertoonen, gelijck *Plinius* die beſchrijft: Maer niet in ſoodaenigen grooten getal, als *A. Fulvius* ſtelt, in't huys van de *Gordiani*, daer 200 colomnen ſouden geweeſt zijn. Alhoewel *I. Capitolinus* het huys van *Gordianus* voor ſeer ſchoon prijſt, maer de 200 colomnen die ſtelt hy in het affſchutſel van haere hoeve op den wegh van *Præneſtine*. Niet te min ſonder ſo veele colomnen van vreemt Marmor, ſiennen tegenwoordigh in *Romen*, ſeer koſtlijcke Palleyſen, die ſchoonder van bouwkonſt zijn als d'Oude. Indien *Cicero* de Redenaer en Burgemeeſter tot *Atticum* ſeyt, dat het plat van ſijn Huys geſchat wierde *vicus ſeſtertium*, dat is nae de reeckeningh van *A. Manutius* op ſeſtigh duyſent kroonen, ſoo koſt alleen de cornice lijſte of cieraet van 't Paleys van *Farneſius* wel ſeſtigh duyſent kroonen. Men ſiet oock op de plaets van 't Paleys van den Cardinael *Borgeſe*, daer veele colomnen ſtaen van uytheems Marmor. In Waererleydingen, Fonteynen en Luſthoven, magh dit tegenwoordige ſich met het onde wel vergelijcken. Van breede en luſtige ſtraeten, gaet het nieuwe het oude te boven. In 't oud *Romen* waeren de ſtraeten engh en krom, gelijckmen uyt de Iaerbeſchrijvingen van *Tacitus* kan afnemen. Doch nae ſijne en *Vitruvii* meeninge, ſoude het geſonder zijn en minder van de ſchadelijcke winden konnen door-

doorwaeyt en des Somers van de heete ſtraelen der Sonne geſteecken worden. *Nero* dede de ſtraeten, nae den brand, veel ſchooner en wijder maecken, maer niet ſoo geheel recht en breed. Men ſiet geene ſtraete in oud *Romen*, die ſoo langh als zy is, niet hebbe eenige kromte van veele treeden. Maer van *Julius* II, *Paulus* III, *Pius* IV, *Gregorius* XIII, *Sixtus* V en van *Paulus* V zijn de ſtraeten veel breeder gemaeckt, en men ſiet lijnrecht van het een eynd tot het ander, ſoo verre het oogh magh toedragen. Met Tempelen wint nieuw *Romen* het oude af, ſulx is af te nemen uyt het *Pantheum* van *Agrippa*, dat van *Plinius* onder de wonderbaerſte Tempelen is geteelt, en dat noch in ſijn geheel geſien wort, onder den naem van *Rotunda*, dat is de ronde Kerck, wiens ronde gewelfte, nochtans 't gewelfte van S. Pieter, in hooghte te boven gaet, opgehouden zijnde door vier boogen, ſtaende *Rotunda* leegh en van minder omloop of begrijp. De vierkante Tempel van de Vreede door *Veſpaſianus* den Keyſer gemaeckt, alhoewel men die in 't geheel niet ſiet, niet te min ſoo ſiet men daer van ſijnen grond, en een deel noch over eynde, daer voor oock de Farneſiaenſche Tempel, van de Vaeders de Ieſuiten niet behoeft te wijcken. Totte heerlijckheyt van 't *Baſilica* van S. *Jean Lateran* en van S. *Paulus* die van *Conſtantinus* de Groote gebouwt is, daer magh geen Heydenſche Tempel wat by haelen, en nimmermeer by de Kercke van *Maria Majore*, die van den Romeyn *Ioan Patritius* gemaeckt, en van *Sixtus* III hermaeckt is. Waer in oock een Capelle is van *Sixtus* V en *Paulus* V Pauſſen, die in heerlijckheyt en ſchoonheyt veele andere Heydenſche Templen, den loef af ſtrijckt. Maer dit is niet de minſte, maer het aldermeeſte lof, dat Nieuw *Romen* het oude te boven gaet in den waeren Godsdienſt, en in menighte en grootheyt van heylige plaetſen. *Lipſius* kan dan niet ſeggen, *ubi Troja fuit?* waer heeft Trojen geſtaen? 't is waer het is dickwijls verwoeſt, verbrant en onder gevloeyt, maer 't is oock menighmael herreſen, herboren, en van de eygen Vyanden weder opgebouwt, als van *Totila* en andere Koningen der Gothen en uytheemſche Vorſten, diewelcke daer op verlieft zijnde, zijn gekomen meer om 't ſelve te beſchermen, als te verderven. Die geene die met vier en ſwaerd daer tegens hebben ingeſpannen, hebben oock ſtraffe moeten geven van haere vermerenheyt. De Keyſer *Claudius* de II ſloegh door het ſweerd 300 duyſent Gothen, en bracht 2000 van haere ſchepen om hals. *Aurelianus* bracht *Canobus* den Koningh der Gothen t'onder, en verſloegh 5000 van de ſijne. *Radagaſus* wierde van *Stilicon* gevangen genomen met 200 duyſent Soldaten die in dienſt waeren van *Alaricus* den Koningh der Gothen, en wierden ſoo veele Gothen tot ſlaven gemaeckt, datſe gelijck als ſchaepen verkoft wierden. *Alaricus* nam *Romen* in 't Iaer 410 in, maer ſoo wel voor als nae, tot ſijn eygen ſchade. Door wiens voordaed *Attila*, de roede Godes, en een ſchrick der Volckeren, met ſijn heyrkracht gekomen zijnde, alwaer de *Mincius* en de *Po* in malkanderen lopen, ſtont heel twijfelachtigh of hy voort ſoude trecken of niet, want hem was wel indachtigh de neerlage die *Alaricus* geleden hadde, nae de plonderinge van *Romen*. Ondertuſſchen maeckt ſich de groote heylige Paus *Leo* I, door het aenhouden van den Keyſer *Valentinianus* op, die ſoo veele met ſijne heylige Reeden te wege brachte, dat *Attila* beſloot wederom nae huys te keeren, verſchrickt zijnde door het geſichte van twee perſoonen, die hem met een blood ſwaerd hadden gedreyght, ſoo hy den Paus niet gehoorſaemde: en men hout dat deſe S. *Pieter* en *Paulus* geweeſt zijn, beyde beſchermers van *Romen*. Nae dien het Romeynſche Volck door deſe twee heylige lichaemen ſich ſeeckerder bevint, als met eenige toorens, muyren, ende bolwercken, gelijck S. *Chryſoſt.* en S. *Gregorius* verhaelt &c. Na die tijd heeft men oock geſien hoe weynigh winſt andere Princen gedaen hebben die op *Romen* zijn geweeſt, als *Henric.* IV, *Ludowic* de Beyer en *Frederic* de II. Waer over *Rudolphus* I Keyſer, gevraeght zijnde, waerom hy oock niet nae *Romen* gingh? antwoorde met het fabeltjen van den krancken Leeuw, die van alle dieren, uytgenomen den Vos, beſocht zijnde, in 't hol niet wilde treeden, want hy ſagh dat alle de voetſtappen daer wel nae toe gingen, maer geene wederkeerden, ſulx ſeyde *Rudolphus* is meeſt alle voorgaende Keyſers gebeurt, die niet waeren uyt Italien weder gekeert, ten zy met haere groote ſchaede. Seer wel heeft dit beproeft de Hertogh van *Bourbon*, wanneer hy

op den 14 Mey 1527 op eenen ladder in de Voorſtad van *Romen* wilde klimmen, met een kogel wierde doorſchoten, ten eynde de moetwille en ſmaet, niet ſoude ongeſtraft blijven, die zy de heylige ſtad hadden aengedaen, en in't beſonder de plaetſe, waer den H. Paus *Leo* IV de muyren om S. Pieter bouwde: waer van *Anaſtaſius* de Boeckbewaerder verhaelt, dat in't Iaer 851 de eerwaerdige Biſſchop met ſijn eygen mond, op dieſelfde muyre, drie gebeden met veele ſuchten en traenen heeft uytgeſproken, biddende en verſoeckende dat deſe ſtad mocht in eenwigheyt worden bewaert, door *Chriſti* hulpe en aller Heyligen en Engelen byſtand, en datſe mocht bevrijt, en ten eynde toe, onverſchrickt blijven, van de geheele inval der vyanden. Op deſe muyre die by d'andere Pauſſen in een bolwerck verandert is, quam *Bourbon* om 't leven, blijvende ſijn lichaem by den ſijnen verborgen, ſulx datmen 't ſelve noyt meer ſagh. Zijne Soldaeten zijn oock niet ongeſtraft gebleven, diewelcke of zy wel *Romen* plunderden, niet te min, diewijl zy geen hoofd hadden, blevenſe al doot en geſmoort in Italien, ſulx datſe te huys 't ſelve niet hebben konnen nae vertellen. Een ſtraffe die 't barbariſche Volck waerdigh was, en die niet koſten verdraegen de eeuwige bewaeringe van *Romen*: Waer in ſedert de plunderingh van *Bourbon* ſoo veele ſchoone nieuwe gebouwen zijn opgerecht, datmen daer van een andere ſtad ſoude konnen toeſtellen, die noch by andere ſteeden niet was te vergelijcken. Gheen wratjen kan *Romens* ſchoonheyt ſchaeden, maer 't geene *Lipſius* ontleent heeft *Hodie quæritur nec invenitur in ſuo ſolo*, dat ſelve kan men oock van alle ſteeden ter Werlt ſeggen: want daer is niet eene ſtad die met dieſelve gevels, gebouwen, manieren en moederlijcke taele, die zy hadde voor 2375 Iaren, in eenen ſtand is gebleven, jae oock geene ſtad die 1500 Iaeren geſtaen heeft. 't Is genoegh datmen *Romen* tegenwoordigh vind veel ſchoonder als oyt te vooren op ſijnen grond. Het alderoudſte gebouw, 't welck noch in 't geheel geſien wort, is het *Pantheum*, 't welck geeyndight is in 't derde Burgemeeſterſchap van *Agrippa*, waer van de voorgevel uytgehouwen is 25 Iaeren voor *Chriſti* geboorte. Oock weet ick niet dat ter Werld een ſoo ouden en wijden gebouw is, ſtaende als een naevel midden in de bewoonde ſtad *Romen*. Daer worden oock op andere plaetſen, andere kleyne Heydenſche Tempels gevonden, die in Chriſten Kercken verandert zijn, en daer ſiet men noch hooge ſpitſen, die van de oude Roomſche Keyſeren geſien zijn. Veele ſteeden zijnder die op haren grond niet ſtaen, daerſe in 't begin op gebouwt zijn: Maer verre daer af, want *Romen* wordt op den ſelven grond gevonden daer het van *Romulus* is beſteecken, en daer nae van de Naevolgers de Koningen, Dictatoren en Keyſeren tot op *Aurelianum* en *Carol. Magnum* toe, en oock van Paus *Leo* IV, ſulx dat nieuw *Romen* 14 mijlen in haeren omloop heeft, ſonder de Burgh of Voorſtad, die oock twee mijlen begrijpt, zijnde te ſaemen 16 mijlen, grooter als het oude, 't welck ten tijde van *Veſpaſianus* de Keyſer 13 mijlen en 200 treeden, omvatte, gelijck *Plinius* ſchrijft in 't 3 boeck 5 cap. en ſoo duyſent paſſen een mijle maecken, ſoo was het 13 mijlen en 200 paſſen in 't ronde. Van eene ſtad die noch ſtaet met ſoo grooten omloop, kan men niet ſeggen datſe doot zy, maer datſe weder levendigh is geworden en eeuwigh gemaeckt door de bewaeringe van de H. Apoſtelen en door de innige gebeden van de Pauſſen, *Chriſti* Stadhouders. Nae dat *Trojen*, *Carthago*, *Athenen* en andere ſteeden zijn verwoeſt, zijnſe niet weder opgeſtaen, maer *Romen* veelmaels van de Barbaren en ongeloovige verwoeſt zijnde, is veel wackerder en luſtiger, door het believen Gods, herboren en herreſen, als oyt te vooren, zijnde een ſtad die van God verkoren is tot een grondſteen en hoofd van de H. Kercke, gelijck men ſiet datſe bewaert en onderhouden wort als een eeuwige ſtad. Welcken tijtel van eeuwigh haeren oorſprongh neemt uyte boecken der Sibyllinen, en is daer nae in de Medaglien geſtelt. *Tibullus* en *Auſ. Gallus* noemen haer eeuwigh, gelijckſe oock van andere is genoemt. Niet dat *Romen* ſal eeuwigh duyren: En ick weet wel dat het met de geheele Werld ſal vergaen in den algemeenen brand, maer voor ſoo veele dat het duyren ſal totten dagh des oordeels toe. En als de ſtad *Romen* daer niet meer ſal zijn, dat ſal een teycken weſen van het eynde des Werlts, gelijck *Lactantius* in 't VII boeck cap. XXV verhaelt. Dat *Romen* totten

totten dagh des oordeels sal staen, geeft *Ioan. Chrysostomus* te kennen, daer hy over den brief totten Romeynen in de XXXII *Homilia* aldus seyt, *Hier van daen sal* Petrus, *daer sal* Paulus *wegh genomen werden: leght eens by u over en ontset u, over 't schouspel dat* Romen *sal aensien, dat* Paulus *en* Petrus *in der haest uyt haer graf sullen opstaen, en den Heere te gemoet, opwaerts worden gedragen. Wat een Roose sal* Romen *Christo toesenden, met wat dobbele kroonen sal die stad geciert worden, en met wat gulde ketenen isse omcingelt? wat fonteynen heeft zy?* Wel maghmen seggen wat Roose sal *Romen* Christo in den laesten dagh toesenden, dewijl van de H. drumpelen der Apostelen af, men te gelijck met haer sal sien opstaen, dienselven *Ioan Chrysostomus*, wiens heylige lichaem rust in de Sacrestie van de hoofdkercke van S. Pieter: diewelcke hoe Godsaligh hy was in sijn leven, getuyght *Pererius* in't XIV boeck over *Daniel*, en dat nae de meeningen van de voornaemste schrijvers, het eene overgeleverde Apostolische leere is, dat het Roomsche Rijck sal staende blijven, en met de Werreld eerst sal te gronde gaen, geduyrende totte komst van den Antichrist. De Keyserlijcke Majesteyt van het Roomsche Rijck houd sich noch in Duytsland, en *Romen* houd door de geestlijcke wapenen en de Sleutels, die *Christus* op aerden sijne Stadhouders gegeven heeft, over de geheele Werlt, het hooghste gebiet en de opperste regeeringe. Immers zijnder by onsen tijde verscheyden Ambassaden of Gesanten gesien, uyt de verre gelegenste Koninghrijcken van *Egypten*, *Æthiopien* en *Muscovien*, om sich voor den Paus *Gregorius* de XIII eerbiedigh voor sijne voeten te buygen, en van drie Koningen te gelijck, die nae een drie-jaerige reyse gekomen zijn uyt het Koninghrijck van *Iapon*, 't welck de oude Romeynsche Mogentheyt onbekent was. De groote *Sophy* Koningh van Persien sandt anno 1601 voor Gesante aen den Paus *Clemens* VIII *Cucheni Olli Beag*, zijnde een Heyden, die noch met sijnen tulband op't hoofd afgeschildert is, in de sael van *Clemens* in *Vaticano*, en beneffens hem *Antonio Serbers* Engelsman, als tweede Gesante en Tolck, die Christen zijnde, binnen *Romen* eerst voorgingh. Van d'uyterste deelen van *Africa* vaerdighde de Koningh van *Congo*, eenen Edelman, als Gesante, af, die in *Romen* kranck zijnde, stierf, en wierde begraeven met een aensienlijcke uytvaert, in de groote Kercke van *Maria* de Groote. *Xaabba* Koningh van Persien, sondt van gelijcken aen *Paulus* V *Ali Goli Beck Mordar*, oud zijnde 73 Iaeren, die nae de gewoone maniere van tegenrijdinge wierde ingehaelt op den 27 Augusti 1609. *Iudate Masumene* Koningh in Oostindien, op de hooghte van *Iapon*, schickte sijnen Gesante *Franciscum Vaxecura* Ridder Christi, aen *Paulus* V, om uyt sijnen naeme hem de voeten te kussen, die nae een reyse van twee Iaeren, met den Vader *Lodovic Sotela* Observantiner Minrebroeder in't Iaer 1615 binnen *Romen* quam. En hier door vinden sich de Koningen en Princen des Werelts bewogen, om gehoorsaemheyt te bewijsen aen haeren Roomschen Opper-Priester. Niet vergeefs is dan van den Poeet sijn Rijck Eeuwigh genaemt, en met recht komt dan *Romen* den tijtel van eeuwigh toe, die men in steen siet gehouwen boven drie poorten te *Romen*, gelijck mede op verscheyden plaetsen en opschriften te sien is, die wy hier nae laeten.

De Raed en't Volck van *Romen* noemen haere stad Eeuwigh, hoewel de Gothen te dier tijd, dieselve sochten te onderdrucken. De voornoemde Poeet *Claudius Rutilius* schelt in sijne dichten, *Stilico* voor een brandstichter van de boecken der Sybillen, en een verraeder van't Rijck, om dat hy, soo hy slechts hadde gewilt, de Gothen konde verdelgen, eer zy binnen *Romen*, om dat te verwoesten, waeren gekomen: dese was seven Iaeren Regeerder binnen *Romen*, nae de swaere neerlage die van *Alaricus* Koningh der Gothen, was geschiet, evenwel noemt hy oock de Roomsche Heerschappye als mede de stad *Romen* eeuwigh, onaengesien dieselve benaeuwt en afgenomen was, door de barbarische vyanden, en hy beeld die af met een Adelaer ofte Phœnix. Een opschrift dat tot noch toe waerachtigh, en op de drie poorten is gesien geweest van *Alaricus* en *Totila*, die dieselve op verscheyden plaetsen vernielden. En wy hopen datse waerachtigh sal blijven, soo lange de Godlijcke goedertierentheyt de Werreld sal behouden, overmits in't heyligh *Romen*, de Roomsche Stoel geheylight is, met het Martelaerschap van de Heylige Apostolen, hebbende aldaer de Keroke *Christi* geplant, diewelcke, sonder twijfel, sal eeuwigh zijn, gelijck de Paus

Pius II verhaelt in ſijne Verantwoordinge: *Chriſtus* heeft ſijne Kercke ingeſtelt datſe ſal duyren tot het eynde der Eeuwen.

ROMA ÆTERNA. *Eeuwigh Romen.*

EEn Tempel met acht pijlaeren, alwaer *Romen* in ſit, hebbende in de rechter de Overwinninge, en in de ſlincker hand een Spieſſe. De Keyſer *Probus* heeft een ander Tempel met 10 pijlaren. *Antonius Pius* heeftſe ſonder beeldeniſſe, met het opſchrift ROMÆ ÆTERNÆ. Daer zijn noch veele Medaglien van *Roma Æterna*. Oock wordt *Romen* op een Schild geſet, hebbende het gewoonlijcke beeld de Victorie, en in de ſlincker een Staf. Het Schild zijnde rond, word genomen voor een beeld van de Eeuwigheyd, onder alle wort deſe volgende de beſonderſte en ſchoonſte gehouden.

ROMA, van *Theodoſius* de Alder-Chriſtlijckſte Keyſer.

EEn Vrouwe met een Helmet op 't hoofd en een Sterre daer achter, houdende in de rechter hand een Globe met het Cruys daer boven, in de ſlincker een lange Spies, daer achter ſtaet een kleynder Spieſſe recht over eynde, met een Schild dat aen haer leunt. Voor haere voeren ſal een Hond ſtaen metten mond open, en een halsband om den hals.

Adolph Occo maelt deſe Medaglie mette woorden af in 't Iaer 379. De ſterre wort oock geſien achter 't hoofd van *Romen* in eene Medaglie van 't geſlacht *Poſthumia*. Oock vintmen eene by *Fulvius Vrſinus* van 't geſlacht *Lutatia*, een hoofd van *Romen* met een ſtormhoed, hebbende boven hem eenen circkel, by nae als een Ovael met een koorenayr, en tuſſchen de twee ſterren ſtaet de ſterre van *Romen*, om haeren glans die zy over de Werreld verſpreyt. Het kruys ſtaetet, om dat *Theodoſius* de Keyſer altijd ſorge droegh dat ſelve te verheffen, en de Chriſtlijcke Religie door de Werreld te verbreyden, in wiens Vaendel het H. Cruys ſtont, in welck teycken hy alle ſijne vertrouwen ſtelde: daerom als hy wilde ten ſtrijde gaen met *Eugenio* die opgetrocken was, door aenraedinge van *Argobaſte*, een Tyran en Afgoden-dienaer, om 't Rijck in te nemen, gaf hy het teycken tot het vechten, door het teycken van 't Cruys, en hy bracht daer van een wonderbaere overwinninge. Hier door komt het dat hy in ſijn ander Medaglie ſtaet met een kruys in de hand, met het opſchrift *Gloria orbis terrarum, de roem des geheelen aerdbodems*. D'eerſte voorteelders van d'oude Hebreen en Vorſten van de oude Egyptenaers, Arabers en Griecken zijn Paſtoren of Herders genaemt geweeſt. En *Homerus* noemt *Agamemnon* Herder der Volckeren. De Herders gebruycken honden tot bewaeringe van de kudde; Maer in deſe Medaglie wort *Theodoſius* uytgebeeld onder het teycken van den Hond, want hy was een ſeecker Wachter voor 't Rijck, en een beſchermer van *Romen* tegens hare vyanden, gelijck de Hond is voor de Schapen tegens de grijpende Wolven. *S. Victorius* en *P. Diaconus* ſeggen dat *Theodoſius is geweeſt een vermeerder van 't gemeene beſte en een treflijck Beſchermer, want hy heeft den* Gothen *en* Hunnen, *die dieſelve onder den Keyſer* Valens *ſeer hadden verſwackt, in verſcheyden ſlachten overwonnen*. De Hond plagh een beeld te weſen van ſtoutigheyt in den oorlogh en van veerdigheyt in 't aenvallen, waer over de ſtrijdbaere Lacedemoniers, dienſelven heyligden. In de Medaglie van't geſlachte *Antoſtia* ſietmen achter het hoofd van *Romen* eenen hond op de maniere of hy wilde loopen, zijnde een beeld van ſorghvuldigheyt en ſnelligheyt in d'aenſlaegen, handelingen en uytvoeringen, tot dienſt van de Republique, ten eynde men d'overwinninge ſoude krijgen, even gelijck de Hond nae den buyt en nae 't wild doet. Alſoo was oock de grootmoedige Prins *Theodoſius*, ſtout, vaerdigh en beſorgt in de bedieningen van't gemeene beſte, verkrijgende veele overwinningen door een raſſigheyt. De Hond dan ſal ons hier een teycken weſen van een moedigh beſchermer, en van een beſorght Vorſt om 't ſijne te beſchermen. De halsband zijnde een waepen van beſcherminge voor den Hond, geeft te kennen, dat de Keyſer altijd voorſien en vaerdigh was om met de hongerige Wolven te plockhayren, ſonder eenighſins den dood te ontſien totte beſcherminge van de Roomſche Kercke, want hy ſtelde alle ſijn vertrouwen in God en *Chriſto* onſen Salighmaecker, gelijck hy voor de ſlacht tegens den Tyran *Eugenium* aldus bad:

Almach-

Almachtige God, ghy weet, dat ick in den naeme Christi uwes Soons, desen kamp rechtveerdelijck tot wraecke, gelijck ick vertrouwe, hebbe aengevangen, indien het anders is, soo straft my; maer soo ick met een goede saecke en op u vertrouwende, alhier gekomen ben, soo biet u Volck de rechter hand, op dat misschien de Heydenen niet seggen, waer is nu haer God. Wel was dit een Godsaligh baffen van een seer getrouwe Hond, gelijck 't by *Ruffinus* is opgeteyckent. Hy hout den mond open, om te vertoonen, dat een Prince geen stomme Hond moet wesen, die niet konnen baffen noch bijten: Maer hy moet als een waeckere en kloecke Hond, blaffen, en dat tegens d'ongeloovige, moedwillige en wederspannige Vyanden; op sijn behoorlijcke tijd met alle voorsichtigheydt, om de roovende Wolven en Vyanden te bijten: En gelijck de onversaeghde Hond sijne kudde bewaert, soo beschermt een goed Prins, die hem vertrouwt zijn: En gelijck *Theodosius* in sijn leven dieselve bewaerde, alsoo blafte hy oock in sijn sterven, als een kloecke Hond, een liefhebber van de Christlijcke Republique tegens dat hy de Moordenaers sagh opkomen, seggende dat hy willigh uyt dit leven wilde scheyden, als vermoeyt en door den last des Rijcks afgesloofft zijnde: Maer dat hy meer bekommert en beswaert was over den staet der Kercke nae hem, als over sijn leven; en dat hy wel wiste dat de Kercke, nae hem, nieuwe dieven soude hebben, gelijck het in der daed gebeurde. De Hond draeght in dese Medaglie den halsband. *Pierius* hout dat de halsband bediet de eed daer door men onder de gehoorsaemheydt staet, en dat de Hond het ampt van een soldaet uytvoert, die bereyt staet op 't bevel van sijnen Capiteyn: En sulx kan men passen op *Theodosius*, zijnde een soldaet en voorvechter *Christi*, staende vaerdigh onder de gehoorsaemheyt des Opper-Priesters, gelijck hy oock gehoorsaem was te *Milaenen* aen S. *Ambrosius*, die hem de ingangh totte Kercke verboot, want hy hadde te *Thessalonica* in een oproer, die tegens des Keysers Dienaers verreesen was, seven duysent van dat Volck, sonder dat hy onderscheyt maeckte van schuldige, of onschuldige, doen doodslaen. Waer over hy in acht Maenden niet dorst ter Kercke komen, sonder vergiffenisse te hebben, die hy ootmoedigh van den heyligen Bisschop versochte, waer in hy de sachtmoedigheyt en gehoorsaemheyt van den Hond, tegens sijnen Heere, naevolghde.

ROMA SANTA.

Heyligh Romen.

EEn staende Vrouwe met een borst-stuck gewaepent, en een purperen kleed op een gouden grond, en voor een Kam op den Helm, salse dit teycken ☧ hebben, in de rechter hand een Spies, waer boven een kroone sal staen met eedelgesteenten, alwaer het selve teycken sal staen met eene dwers-lijne om leegh, die een Kruys sal maecken: onder de Spiesse sal een Slange leggen. In de slincker hand een Rondas of Schildt, waer in twee Sleutels kruyslinghs over malkanderen leggen, d'eene van goud en d'ander van silver, in een root veld, met het Rijck van de drie Paussijcke kroonen, boven de Sleutels. Het purper was de kleedinge van de Koningen, Raedsheeren en Romeynsche Keysren, gelijck tegenwoordigh van de Cardinaelen en Paussen. Het purper in 't goud was eygentlijck voor de overwinnende triumpheerders. In H. *Romen* zijn de overwinnende triumpheerders niet hooger als die geene, die den Palm van 't Martelaerschap hebben verkregen, sulx datse zijn gekleet met het purper van haer eygen bloed, en van 't goud, door de volmaecktheyt van haer gelove, door welckers verdienssten *Romen* heyligh wort geheeten, en dat door de beecken en stroomen van 't bloed der Martelaeren, die haren grond hebben vochtigh en nat gemaeckt.

Constantinus de Groote, was de eerste Keyser, die sijn beste deede, om de schoone stad *Romen* heyligh te maecken, door den naeme *Christi*, en sijn heyligh Cruys te verheffen. De H. *Constantinus* stont bekommert over de schricklijcke en gevaerlijcke krijgh, die hy soude aenvangen tegens *Maxentium*, als wanneer hy tegens den avond, in den Hemel boven de Sonne, sagh staen, het triumphteecken des Cruyces, met dit opschrift daer by, EO VINCES, gelijck 't *Eusebius*

in 't tweede boeck van sijn leven verhaelt uyt de eygen mond van den Keyser *Constantinus*, en andere getuygen. In andere boecken als mede in de Medaglien leestmen, *Hoc signo victor eris*, dat is, door dit teycken suldy overwinner zijn. *Constantinus* wilde doen het gewoonlijcke Heydensche Veldteycken niet meer gebruycken, maer liet boven een lange spiesse, met goud beslaegen, en een gouden dwers-boute, kruys-wijs daer boven, eenen gouden kroone maecken, die met kostele gesteenten beset was, en dede daer in stellen de twee eerste letteren van *Christi* naeme, in 't griex van goud, te weten een P in 't midden, X zijnde *Chi*; welcke naem *Christi* hy altijt op sijn Helmet droegh: aen de voorseyde bout of dwersyser hingh een Koninghlijcke suyer, die met goud en peerlen geborduyrt was, die men in de Medaglien niet siet, maer wel het ander. *Nicephorus* verhaelt dat *Constantinus* dit teycken tweemael aen den Hemel heeft gesien, eens te *Constantinopel*, doenmaels *Bizantium* genaemt, en andermaels te *Romen*. Met *Christi* naeme dan en met den Standaert des Cruyces, hadde hy heerlijcke overwinninge over den Tyran. S. *Ioan. Damascenus* verhaelt, dat *Constantinus* onder sijne beeldenisse te *Romen*, die met de rechter het Kruys hielde, liet stellen het opschrift, van desen inhoud, *door dit heylsaemie teycken, zijnde een waerachtigh aenwijser der dapperheyt, heb ick u stad, uyt der Tyrannen jock verlost zijnde, in vryheyt gebracht, en den Raed en 't Romeynsche Volck in haer voorgaende glans en waerdigheyt vry gemaeckt en herstelt.* Met soodanigen eedelen inhout, gaf hy aen *Romen* vryheyt, dattmen aldaer openrlijck het Cruys en *Christi* naeme begost te eeren: En men siet doorgaens te *Romen* in de gestoelten van d'alderoudste Kercken, op de heylige Kerckhoven, binnen de grotten en hoolen, en boven de graf-lantaernen, het bovengeseyde teycken van den naeme *Christi*, door de welcke en door sijn H. teycken des Cruyces *Roma* heyligh geworden zijnde, en de Slange der afgoderie vertredende, heeft in alle plaetsen het Cruys opgerecht. Waer van de Poeet *Prudentius* en de Capiteyn van *Theodosius*, tegen *Simmachum* verhael doen.

Tegenwoordigh is noch op de spitse van den tooren op 't *Campidoglium*, het beeld van *Romen* over eynde gestelt, gewapent met het Cruys, hebbende in de rechter hand een Trophee, Scepter, Waepenen, zijnde het Cruys het eedelste verborgenste en krachtighste boven alle andere, door 't welck zy is de grondsteen en 't hoofd van de H. Moeder de Kercke die de Roomsche geheeten wort.

De kroone mette kostele gesteenten wort niet alleen gestelt tot een cieraet als het van *Constantinus* gestelt is, maer oock tot een verborgen sin, nemende den Diamant voor een vast Geloof, den Esmaraud voor de Hoope, den Rubijn voor de brandende Liefde, de Peerlen, Topasen en Saffyren voor de oneindlijcke deughden en Godvruchtige wercken, die in 't H. *Romen* uytblincken.

Zy draeght in den Rondas de wapenen van de H. Kercke, zijnde twee sleutels en een drie dobbele kroone, tot teycken van de Paussijcke waerdigheyt, die in *Romen* haere sitplaets heeft, en door de welcke het H. *Romen*, 't heyligh geloof is genietende, en wort daer door als het heyligh hoofd en de Heylige Moeder van de Werreld ontsien en geeert, insonderheyt in sijne H. Hoofdkercke van S. *Ian* van Lateranen, daer dit opschrift, aldus ingehouwen, te lesen is:

Dogmate Papali datur & simul Imperiali,
Quod sim cunctarum Mater, Caput Ecclesiarum.

Tot bevestinge van haer lof als heyligh, niet als oud Heydens, sullen wy eyndigen met het klinckdicht dat *Petrarcha* stelt, in sijn Latijns werck:

Fontana di pietà ch'esstingui ogn'ira,
Scola de Santi & Sferza d'Heresia &c.

LUGURIA.

EEn magere Vrouwe, doch manlijck en wreed van opsicht, sittende op een klippe of steen, hebbende een beknopt kleed met een goude ciersel, over de schouder een borststuck, en een Helm op 't hoofd. Houdende de rechter hand om hoogh en open, alwaer een oogh in 't midden is, en met de slincker hand salse met een aerdigheyt een Palmtack houden, aen de rechter syde een Roer van een Schip, en aen de slincker syde twee of drie pijlen.

Liguria, nae dat *Blondus* seyt, is het eerste Landschap van Italien van den Apenin af tot aen de Toscaensche Zee. *Cato*, *Sempronius* en *Berosus*, seggen dat het genaemt is nae *Ligustus* de soone van *Phaton* de Egyptenaer, die

in

in dese plaetse met sijnen Vaeder is komen woonen, aleer de Griecken van *Attica* aengekomen waeren, met *Æmotrius* van *Arcadien*. Het is daer nae oock *Genovesato* geheeten, nae de voornaemste stad *Genoua*, zijnde de edelste van dese Provintie. Mager en op een steen isse gestelt, om dat het meeste deel van dit Landschap onvruchtbaer is, gelijck *Blondus* seyt, oock sonden de Romeynen nae *Genoua* geene Colonien of plantelingen als zy wel deden in andere deelen, om dat zy vreesden dat de Soldaeten daer niet souden konnen woonen noch leeftocht hebben. *Strabo* seyt, dat het *Genovesaet* tusschen de bergen van Apenin is gelegen, en dat de Boeren, om te leven, de steenen mosten doorwroeten totten bouw.

Het kleed met goud geciert, bediet de overvloet van geld, goud, silver en andere oneyndelijcke Rijckdommen, die zy door haere dapperheyt hadden verkregen. Zy houd in de slincker hand een Palmtack, om dat de Paus alle Iaren in de Vasten, door den overvloet van dese boomen, daer mede de benedictie of zegen geeft aen alle Cardinalen, Prelaten en andere voornaeme luyden.

De rechter hand met een oogh in 't midden, bediet de naerstigheyt van dese Volckeren, waer door zy 't gebreck dat de Natuyre haer heeft verleent, souden vervullen, door het naejaegen van veele konsten, om daer van wel te leven.

Dese beeldnisse wort met een wreet opsicht afgemaelt, gewapent zijnde met een Borst-stuck, Helm, Schilt, Pijlen en een beknopt kleed, om dat, gelijck *Strabo* en *Plinius* verhaelen, dit Landschap altijd heeft gehad, seer manhafte en welgeoeffende Soldaeten, die Schilden plachten te gebruycken, en waren goede Lancy-werpers. *Jordanus Monachus* seyt, dat dese Volckeren lange weigerden om sich onder 't Roomsche jock te begeven, en datse seer moedige en hartneckige tegenstant deden. En *Livius* sprekende van haere wreedheyt, seyt datse scheenen geboren, om den Romeynen in haere krijghskonst werck te geven: die dickwijls met listigheyt oock mosten hand aen hand komen: en daer was geen Landschap waer in de Romeynsche soldaten geoeffender en dapperder van daen quaemen, om de swarigheyt van de plaetsen, tusschen de steile geberghten, diese noot-saeckelijck mosten beklimmen: als mede door de wackerheydt en moedigheydt van dese luyden, die den Romeynen geen tijd vergunden, om sich te verpoosen. Dese moedigheyt gebruyckten zy wel, nae dat *Livius* en andere getuygen, maer zy zijn niet te min daghelijx door dappere aenvallen t'onder gebracht. Onder welcke aenvallen sal ick niet verswijgen de overwinninge die *Biagio Asareto* gehad heeft, tegen *Alphonsus* Koningh van Arragonien, die sich gevangen gaf in handen van *Iacomo Iustiniani*, eene der Heeren van 't Eylant *Scio*, en van de hoofden der Scheepsvlote, zijnde eene doorluchtige naeme van sijne dapperheyt. Van gelijcken wierde in dese heerlijcke overwinninge gevangen, *Iohannes*, Koningh van *Navarre*, en d'Infante *Henric* sijn broeder, gelijckmen in de Historien van *Naples* en in 't kort begrijp van *Collenutius* kan sien. Ick sal naelaeten te spreecken van de wonderlijcke aenslaegen, daer verscheiden Ridders en beroemde Capiteynen, tot verscheyden tijden, groote overwinningen, door haere dapperheyt, hebben verkregen.

Het Scheepsroer worter ter syden gestelt, soo om de goede Regeeringe van dese edele Provincie uyt te drucken, als mede om hare bestieringe totte Zeevaert, om dat dit Landschap aen de Zee zijnde gelegen, zy daer in groote Meesterschap hebben gebruyckt, soo wel in Vreede als in Oorlogh, als hebbende gehad, en als noch, seer vermaerde Mannen die 't bewindt ter Zee gehad hebben. Eertijts isser geweest *Christophorus Columbus*, wiens doorluchtige naeme eeuwigh sal leven, daer hy door de Schipvaert, met verbaestheyt van de Natuyre, door een onverwinnelijck gemoed en sonderlinge kloeckheyt, totte onbeklimlijcke plaetsen, is doorgedrongen, en heeft 1492 nieuwe Werrelden gevonden, die aen de voorgaende eeuwen onbekent waeren. *Franciscus Maria* Hertogh van *Vrbin*, een Man van sonderlinge dapperheyt en wijsheyt, die de heyrkrachten des Paus en der Venetianen heeft bestiert. *Nicol. Spinola* Generael van de Scheepsvloote van Keyser *Frederic.* 11. *Ansalotus* Generael van de Zee, en voornaemste Fiscus en Stadhouder van den Griexschen Keyser, die tot vereeringe kreegh 't Eyland van Mitilenen. Wat sal ick seggen van *Giov. Giustiniani*, eene van de Heeren van 't

van 't Eylant *Scio*, Generael soo ter Zee als te Lande, onder den Keyser *Constantinus* van Constantinopel. *Andreas Doria* Generael van de Zee, voor den Paus, Koning van Vranckrijck, voor *Carol.* v Keyser, en *Philippus* Koningh van Hispanien, en ten laesten *Giovan. Andr. Doria*, oock voor den selven Koningh. Maer waer heb ick *Helvius Pertinax* gelaeten, die door sijne dapperheyt en deught, tot het Roomsche Rijck is opgeklommen? Maer 't welck noch meerder eere waerdigh is, soo hebben zy in den Geestlijcken staet gehad ontallijcke Prelaten van de H. Kercke, Bisschoppen, Cardinaelen en Pausen, als daer zijn *Innocentius* de IV, *Adrianus* V, *Nicolaus* V, *Sixtus* IV, *Innocentius* IX en *Iulius* II. Ick soude hier veele andere konnen by voegen, maer om niet verdrietigh te zijn, sal ick 't naelaeren, alsoo dese Provintie veel meerder lof als het mijne is waerdigh.

TOSCANA.

EEn seer schoone Vrouwe met kostelijck laecken gekleet, waer over zy sal hebben de Mantel van't groot Hertogdom van root fluweel, en met armelijnen gevoert, en zy sal op 't hoofd een kroone van den grooten Hertogh hebben. 't Kleed onder den Mantel sal wesen als een fijn wit linnen hembd, van de slincker syde sullen verscheyden wapenen leggen, en de reviere *Arno*, zijnde een oud Man met een baerd en lange hoofdhairen, en die met eene elboge op een Emmer sal leggen, daer waeter uyt loopt, zijnde dese reviere geciert met een krans van beuckenblaeden, en ter syden sal een Leeuw leggen, en aen de rechter syde een Autaer op sijn antics, met vier daer op, en rontom dat selve sal gesneden zijn de aerde pot, de drinckschaele en Lituus of Wichelroede, en daer op verscheyden Priesterlijcke gereetschappen nae het valsche Heydensch gebruyck, en inette slincker hand salse seer bevalligh een roode Lely met een boeck houden.

Dit Landschap heeft veele naemen gehad, d'eene *Tirennia*, gelijck *Berosus* de Chaldeer en *Trogus* verhaelen. Seggende dat het is genaemt van *Tirrenus* soone van *Atius*, diewelcke als *Strabo* verhaelt, van *Idia* alhier de Inwoonders affsant, vermits *Atius* een afkomelingh was van *Hercules* en *Omphale*, zijnde gedwongen door hongersnood en diere tijd 't Volck uyt te senden, en kreegh *Tirrenus* by lotinge 't grootste deel daer van, sulx dat hy 't nae sijnen naeme *Tirrenia* naemde. Het is daer nae van de Romeynen *Etruria* geheeten, uyte kondschap en eervaerentheyt van den Godsdienst, waer in zy alle andere volckeren overtreften. En hier door waerense by den Romeynen in soo groote achtinge, gelijck *D. Halicarnassæus* en *Livius* seggen, datse niet alleene haere kinderen alhier schickten om de konsten te leeren, maer oock de goede Zeeden en den Godsdienst. Ten laesten heeft het den naem van *Toscana* of *Tuscia* aengenomen, gelijck *Festus Pompejus* getuyght, van *Tuscus* haer eerste Koningh, de Soone van *Hercules* en *Araxa*, die aldaer quaemen van 't deel van *Tanai*, en wierde daer nae dese naem bevestight, door de overtreflijckheyt van de offerhanden. Waer van oock *Plinius* gewagh maeckt in 't 3 boex 5 cap.

Zy wort schoon gemaelt, om dat dese eedele Provincie, zijnde de peerle van Italien, de luchtighste en schoonste is, als hebbende dese alle de gaeven van de konst en van de natuyre, als mede een seer gesonde locht, seer vruchtbaer, oock om datter seer veele Meeren, Havenen, Revieren, Fonteynen en Lusthoven zijn, oock vol vermaerde en groote steeden, als mede prachtige gebouwen, soo wel gemeene als besondere. Hebbende oock treflijcke verstanden die in alle konsten, geleertheyt en wetenschap soo in vreede als oorlogh wel geoeffent en vermaert zijn.

Het kleed en de kroone van den grooten Hertogh, is om dese vermaerde Provintie met dit voor-recht, dat meest uytblinckt, uyt te drucken, hebbende het doorluchtige Huys van *Medices* dit *Toscana* niet weynigh heerlijck gemaeckt: want wie zijn niet bekent de *Lorenzi*, de *Cosmi* en haere waerdige naevolgers en dappere daeden, waer door oock de Koninghlijcke en treflijcke Huysen met haer in bloedverwandschap en swagerschap sich hebben willen verbinden.

De roode Lely wort haer gegeven, om dit Landschap best uyt te drucken, door het waepen van *Florencen*, zijnde de voornaemste Hoofdstad van gantsch *Toscana*.

Het Boeck vertoont dat dit Landschap seer vruchtbaer is van geleerde Mannen in alle

alle weetenſchappen, houdende daer van openthijcke Leſſen als te *Perugien*, *Siena* en *Piſa*.

Het witte onderkleed bediet de oprechtigheyt van de Zeeden, ſuyverheyt des gemoeds en oprechte trouwe. De reviere *Arno* loopter als de voornaemſte reviere, ter ſyden, loopende midden door *Toſcana*, waer door zy ſeer gerijft worden, gelijck men in de beſchrijvinge van de *Arno* ſien kan.

De waepenen betoonen dat *Toſcana* heeft en altijt gehadt heeft vermaerde Mannen van waepenen, doch inſonderheyt die van *Luca*.

Het Autaer op ſijn antics met het vier en de Prieſterlijcke gereetſchappen, zijn kenteyckens van der oude Goden valſche Godsdienſt, want hier was de Hoofdkerck en Schoole, alwaer de Romeynen en 't Latijnſche Rijck, quaemen om de ceremonien en Godsdienſten te leeren, en waeren haere Leeraers in ſulcker achtinge en eerwaerdigheyt, dat de Raed en 't Roomſche Volck in groote ſwaerigheyt van algemeene ſaecken, ſoo van de uytkomſten als toevallen van de dingen, haeren raed verſochten, als mede in de uytlegginge ontrent de Wet van haere valſche Goden: waer uyt klaerlijck blijckt dat dit volck altijd ſeer Godsdienſtigh en Religieus is geweeſt. Soo ſietmen oock te deſen tijd in den waeren Godsdienſt van *Chriſtus* onſen Heere, dat dit Landſchap ſeer vermaert is geweeſt van heylige Mannen. Men vint in de oude beroemde ſtad *Luca* alleen 36 heylige lichaemen, behalven andere groote Prelaten der Kercke, die daer zijn als ſpiegels en voorbeelden der Liefde, goeddadigheyt en andere Chriſtlijcke en zeedige deughden: oock andere die meer lof, als het mijne, waerdigh zijn: als daer is *Franciſcus Maria* Cardinael van *Monte*, die door de Koninghlijcke waerdigheydt van ſijn perſoon, wel vertoont, dat hy is van de beſte afkomſt der Werlt. Maer daer zijn oock in dit Landſchap geweeſt, vermaerde leeden der Kercke, die tot Hoofden der ſelve zijn gebruykt, als *Linus* die den overſten der Apoſtelen *Petrus* in de beſtieringe der Kercke is gevolght. Weſende een Toſcaner van heyligh leven: die dit Land ſeer vermaert heeft gemaeckt.

Daer zijn veele vermaerde Mannen in de volgende tijden geweeſt, die wy om kortheyt naelaeten: evenwel kan ick dien groo-

ten *Leo* I niet naelaeten, die door ſijn Heyligheyt en diepe geleertheyt, oock ſijne dapperheyt en aenſien uytblinckt, als die de raſernye van den Koningh *Attila*, dieder genaemt wierde de Geeſſel Godes, met ſijne tegenwoordigheyt en eenvoudige woorden, verſchrickte en breidelde. Maer d'Oude laetende vaeren, ſoo zijnder oock in deſe jonger tijden, verſcheyden Prelaeten uyt dit Landſchap voortgekomen, die te *Romen* den Pauſſijcken Stoel van S. Pieter hebben bedient, als *Nicol.* V, *Pius* II, *Pius* III; *Leo* X en ſijn Neef *Clemens* VII, van de *Medices*; *Marcellus* II en *Julius* III; van d'Opper-Prieſter *Clemens* VIII, ſiet yder klaerlijck ſijn wonderlijcke Godsdienſt en rechte beſtieringe, die hy heeft ingeſtelt ſoo over de gebeden der traenen, en andere wercken van ſonderlinge Liefde, en hoe alles, onder ſijne bedieninge, geluckigh is uytgevallen en van God geſegent totte ruſte en algemeene Vreede van Chriſtenheyt, en aenwas van den Godsdienſt en Kerckelijcken ſtant, waer van gedenckwaerdige geheughniſſen zijn naegebleven. Waer op gevolght is *Leo* XI oock van 't Huys de *Medices*, en *Paulus* V Romeyn, doch van afkomſt een Toſcaner uyt het eedele geſlacht van *Borgheſen*, ſeer oud van *Siena*. Men ſiet er nu den heyligen politique Sc pter waer door *Vrbanus* VIII van de *Barbarini*, de Heylige Kercke beſtiert, als een doorluchtige ſpruyt van Florencen.

VMBRIA.

EEne oude Vrouwe op 't antics gekleet, met een Helm op 't hoofd, ſtaende midden aen den voet van ſeer hooge bergen, die een deel van haer lichaem beſchaduwen, met de rechter hand houdſe een Tempel buyten de ſchaduwe met eenige ſtraelen daerſe op ſiet, en mette ſlincker leunſe aen een rodſe, waer van het waeter in menighte, ſeer ſteyl komt afdaelen, en boven de rodſe ſtaet een regenboge, van d'eene ſyde ſal het teycken *Gemini* of Tweelingen ſtaen geſchildert, die te ſaemen een Overvloets Hooren vol bloemen en vruchten vertoonen, van d'ander ſyde een groote witte Stier, met veele daelen en wijde platte velden rontomme.

Dit Landſchap is *Vmbria* genaemt, en nae

dat eenige meenen van *Imbre*, dat is van den ſlaghregen, want de oude Griecken geloofden, dat *Vmbria* was behouden gebleven voor den ſtortregen der algemeene Sondvloet. 't Welck een loſſe fabel is die de H. Schrift wederſpreeckt: Doch andere ſeggen beter, dat *Vmbria* heerkomt van *Vmbra*, dat is van de ſchaduwe, overmits dit Landſchap ſchaduachtigh is door de hooghte en naegelegentheyt van de Apeninſche bergen. Ten laeſten is oock een deel daer van genaemt, het Hertoghdom van *Spoleta*, welcke naeme, als *Blondus* verhaelt, zy heeft van *Longinus* de eerſte Exarch of Stadhouder van Italien. Ick heb geſeyt een deel, want ick verſtae te beſchrijven *Vmbria* nae de ſtellinge van de ſeer oude ſchrijvers, waer onder oock zijn begrepen de *Vmbri Sabini*.

Oud en op ſijn antics is zy gekleet, om dat de *Vmbri*, de alderoudſte Volcken van Italien zijn, gelijck *Plinius* ſeyt in 't III boex XIV cap. alleen om haere groote oudheyt te vertoonen. Alhoewel de Griecken ſeer fabelachtigh daer van geloofden, gelijck boven is geſeyt.

Zy heeft een Helm op 't hoofd, om dat de *Vmbri* ſeer machtigh en verſchricklijck in de waepenen waeren, en gelijck *Livius* verhaelt, ſoo dreyghdenſe *Romen*; alhoewel het triumpheerde. *Boterus* beveſtight dit ſelve mede, dat de *Vmbri*, de ſtrijtbaerſte Volckeren van gantſch Italien zijn. Dit getuygen mede *Virgilius* en *Silius Italicus*. Hier uyt was *Q. Sertorius* geboren, als *Suidas* ſeyt, een Hooftman niet min geleert als in den Krijgh uytnemende en wel ervaeren; behalven groote menichte oude en nieuwe Krijghs-Overſten die wy naelaeten.

Zy ſtaet midden tuſſchen de bergen, om twee redenen. D'eerſte, om dat het natuyrlijck is dat de bergen hier een ſchaduwe maecken daerſe boven uytſteeckt, daerom is dat deel des lichaems beſchaduwt, waer van het oock *Vmbria* genaemt is. De tweede reeden is om uyt te drucken dat deſe Provintie is midden in Italien, en dat dieſelve geheel met de Apenijnſche bergen omſet is, ſtaende daer midden in, ſoo dat *Vmbria*, *Vmbilico* of Navel van Italien geheeten wordt, gelijck *Varro*, *Plinius* en andere verhaelen, 't welck oock *F. Mauro* beveſtight in 't leven van *S. Franciſcus*.

Zy hout metter rechter hand een uytblinckende Tempel, want in *Vmbria* zijn twee groote hoofden van de Religie, de grootſte, dieder in de Werlt geweeſt zijn; d'eene daer van was de groote Vaeder *Benedictus* van *Norcia*, waer onder kampten 30 andere Religien, en zijn van deesKlooſterlevens ordre voortgekomen 60 Pauſſen, en veele Ooſterſche en Weſterſche Keyſers, Hertogen, Princen, Graven, Keyſerinnen, Hertoginnen en andere doorluchtige Vrouwen, door de eedelheyt en haer heyligh leven vermaert. Het tweede hoofd was *Franciſcus*, ſtichter van de Minre-broeders, Capucinen, Obſervanten, Conventualen, Koordedraegers en veele andere die daer leven onder den regel en beſcherminge van *S. Franciſcus*, die God, door de verdienſten van deſen grooten Heyligh, door Chriſtenrijck geheel verſpreyt. Ick ſal naelaeten te ſeggen van *S. Clara*, 't hoofd van ontallijcke Ionghvrouwen, die in boeyen en banden den hoogen God hebben gedient. En dat *Vmbria* van ouds vol Godsdienſt is geweeſt, getuyght *Propertius*.

Neffens haer wort het ſchricklijck ſtorten van 't waeter van 't Lac *Velino* geſtelt, als nu geheeten *Pié di Luco*, als een ſaecke niet alleen in dit Landſchap aenmercklijck, maer oock door geheel Italien: want daer is ſulcken grooten overvloet van waeter, en ſulcken ſteylte waer van het geweldelijck af valt, dat de ſlagh en 't geraes des waeters, voor die 't hoort, een weerſlagh maeckt wel van 10 mijlen weeghs, gevende den aenſienders ſchrick en verwonderinge, en door de geſtadige oplichtinge der dampen, die door de groote waterſtortinge worden veroorſaeckt, maeckt het een weerſlagh aen de ſtraelen der Sonne, waer uyt dan een Regenboge gemaeckt wordt, die van den Latinen *Iris* is genaemt. Waer over *Plinius* in 't 2 boex 62 cap. aldus ſeyt, *In 't Lac van* Velin *ſietmen alle dage den Regenboge*. Want als by ons de Regenboge geſien wort, dan bediet het gemeenlijck regen: maer dit kan in deſen ſin niet werden genomen, alſoo dit wat beſonders is, en men ſiet die niet als by dage, wanneer het een ſchoone dagh is, en dat de Sonne met haere ſtraelen, dat deel kan beſchijnen alwaer de grootſte lichtinge van de dampen en de krachtighſte ſlagh van 't waeter is. En om deſe oorſaeck iſſe niet alleen aenmerck-

lijck,

lijck, maer om datſe oock midden in Italien leyt, gelijck *Virgil.* in 't VII boeck *Æneiad.* beſchrijft, *Est locus Italiæ in medio ſub montibus altis* &c.

Niet ſonder reeden wort de Overvloets Hooren daer by gedaen, want *Strabo* ſeyt dat het geheele Landſchap vruchtbaer is: Jae 't is ſoo vruchtbaer op eenige plaerſen, datſe het vette van Italien genaemt worden. *Boterus* en andere Schrijvers, ſoo oude als nieuwe, beveſtigen 't ſelve, als mede *Stephanus*, dat de Dieren tweemael in *Vmbria* 's Iaers haer vrucht voortbrengen, en oock dickwijls tweelingen, gelijck mede de Vrouwen, en de boomen dobbelt bloeyſel en vruchten geven, daerom dachte my dat de Overvloets Hooren en het teycken *Gemini* haer wel paſte, ſoo datmen van haer met recht wel magh ſeggen 't geene *Virgilius* van Italien ſpreeckt:

Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos.

De witte Stier wort ter ſyden deſe beeldenisſe geſet, want dit Landſchap brenght ſeer ſchoone Stieren voort, en ten meeſtendeel groot en wit, die by den Romeynen in groote achtbaerheyt waeren, want de Overwinnaers gebruyckten dieſelve in de triumphen en offerhanden, waſſchende dieſelve eerſt uyte reviere *Clitumne*, waer van *Virgilius*, *S. Italicus* en andere gedencken. Van binnen moet *Vmbria* daelen en platte weyden hebben, om de aert van dit Land te vertoonen.

LATIO. *'t Latijnſche Rijck.*

IAet ons voor het *Latium* ſien den ouden *Saturnus*, een Man met een lange baerd, dick en grauw, ſittende in een grotte, houdende een ſeyſen in der hand. Boven op de grotte ſal een Vrouwe ſitten op een hoop wapenen en krijghsgereetſchap: hebbende op 't hoofd een Helmet, dat met een ſchoone Veederbos geciert is, en in de ſlincker ſalſe een kroone ofte een Lauwertack, en in de rechter een korte deegen hebben, doch niet ſpits.

Latium door de Zeetel die 't Romeynſche Rijck beſit, is niet alleen het voornaemſte deel van Italien, maer oock van de geheele Werlt.

Door *Saturnus* in de grotte, wort deſe Provintie afgebeelt, hebbende deſe naeme *Latium* verkregen, om dat hem *Saturnus* hier verberghde, terwijlen hy vluchtede voor ſijnen ſoone *Jupiter*, die hy berooft hadde van ſijn Koninghrijck, gelijck *Virgilius* verhaelt in 't VIII boeck van *Æneas*, en *Ovidius* in 't I boeck van ſijn *Faſti* of Rechtsdagen.

Hy hout de Seyſſen als een eygen gereetſchap of waepen, waer mede hy van de Poëten is afgeſchildert, oock wortſe hem gegeven, om dat eenige ſeggen, dat hy daer van de Vinder is, terwijlen hy den inwoonders van Italien het Land leerde bouwen, en het graen en kooren verſaemelen. Andere ſeggen dat deſe waepenen hem van ſijn Moeder gegeven zijn, als hy tegens ſijn Vader ſtreet en opſtont om ſijne broeders te verloſſen uyte gevangenis, en dat hy hier mede *Celum* hubde, gelijck *Apollonius* in 't IV boeck van de *Argonauten* verhaelt.

Voor de Vrouwe die op de Grotte ſit, wort *Romen* verſtaen, die boven *Latium* geſtelt is, niet alleene als de aldervoornaemſte, maer oock als de glans en eere van 't ſelfde. Want *Romen* wierde van ouds *Saturnia* geheeten, 't welck *Ovidius* oock vertoont in 't VI boeck van ſijne *Faſti*, daer hy *Juno* invoert die van haer ſpreeckt: *Si gemus aſpicitur*, &c. en dat op de wijſe als geſeyt is; gelijck men oock heeden *Romen* ſiet in een oud, eedel, marmre uytgehouwen beeld in *Vaticano* in 't Hof van de *Ceſi*. De Lauwertack of de krans deſſelven vertoont, dat deſe totte overwinningen en triumphen wierden gebruyckt, en oock totte wapenen, en dat die in dit Land, met groote menighte wierden gevonden. En *Plinius* verhaelt in 't XXV boex XXX cap. als datter een Adelaer was die een witte Henne hadde opgenomen, die een Lauwertack vol beſyen in den mond hebbende, liet hy dieſelve ongeſchent vallen in de ſchoot van *Livia Druſilla*, die noch daer nae de Vrouwe wierde van *Auguſtus*. Over welcke geſchiedenisſe men de Prieſters raed vraeghde, die daer op antwoorden, dat men de Henne en Kiexkens die daer van quaemen, ſoude bewaeren, en datſe deſen tack ſouden planten. 't Welck gedaen zijnde in de ſtad *Ceſare* by den Tyber, ſoo wies daer uyt een groot boſch van deſe boomen, van welcke de Keyſers, die daer nae triumpheerden, altijd een Palmtack in de handen, en een krans om 't hoofd droegen. En van deſe zijn veele an-

dere boſſchagien geſet, ſulx dat in dit Landſchap daer van een grooter menichte is, als in eenigh deel van Italien.

CALABRIA.

EEn bruyne Vrouwe in 't root gekleet, hebbende op 't hoofd een ſchoone krans van blaeders van Ornellen, die met Manna beſtroyt zijn, in de rechter hand ſalſe een Overvloets Hoorn houden van verſcheiden witte en ſwarte Druyven, en in de ſlincker een tack van Braembeſyen geladen met een boſſelken ſyde, en een tack Boomwoll mette bladers en vruchten, en op der aerde ſal leggen een boſſel met Suycker-ried.

De naem van *Calabria*, ſchijnt van de Griecken af te komen, die aldaer hebben gewoont, om dat deſe naem bediet overvloet van goederen. Want gewis in dees Provintie wort de Fonteyn van alle goederen gevonden. Dit Land is ſeer vruchtbaer, vol van bequaeme bergen, ſpitſen, heuvelen en ſeer genoughlijcke daelen, die ſeer aengenaem maecken 't geen de natuyre voortbrenght. De bruyne verwe en 't roode kleet bedieden de werckinge van de verwe der Sonne, die daer ſeer heerſcht. De krans van Ornellen met Manna geladen, druckt uyt, dat de lucht in deſe plaetſe ſeer ſchoon is, en aldaer ſeer lieflijck regent, oock van de heylſaeme dauw van Manna. En om dat op de Ornellen de beſte en volmaeckſte Manna verſaemelt wort, ſoo maecken wy haer van deſe plante en van geen andere, eenen krans. De verſcheyden Druyven vertoonen de overvloet van eedele Wijnen, die in dit Landſchap voort komen, en in verſcheyden deelen van Italien overgevoert wordende, maecken de naeme van dit Land vermaert. De tack van Braembeſyen mette boſſels ſyde, de Boomwolle en Suyker-rieden zijn de andere beſondere vruchten, daer door dit Land ſeer beroemt is, om dat aldaer groote menichte van Sijde, Boomwolle en van Suycker gereelt wort.

CAMPAGNA FELICE *ofte* TERRA DI LAVORO.

DEſe geluckige Provintie wordt in een bloeyſaem veld geſchildert met de beeldeniſſe van *Bacchus* en *Ceres*, dieder ſtaen als offe ſterck worſtelden, waer in men niet ſien kan dat d'eene voordeel heeft boven d'andere.

Bacchus ſal om 't hoofd hebben een krans van een wijnranck met troſſen en druiven, en *Ceres* ſal van gelijcken een krans hebben van koorenayren. Aen de ſyde van *Bacchus* ſullen ſeer groote Olmboomen ſtaen met bloeyende Wijnrancken, die tot boven den Olmboom opklimmen vol Druyven, en om meerder ſchoonheyt, kan men daer een Tyger ter ſyden ſtellen, zijnde een Dier dat *Bacchus* geheylight is, en van d'ander ſyde van *Ceres* een veld vol groote hooge kooren-ayren, en een groote Slange, zijnde een gedierte van *Ceres*.

Dit Landſchap magh in der daed geluckigh worden genaemt, want het vloeyt over van veele goederen, doch inſonderheyt van die geene die tot des Menſchen onderhout noodigh zijn, als van brood en van wijn. En als de oude Griecken in eervaeringe quaemen dat dit Landſchap ſoo vruchtbaer was, verſierden zy een geneughlijcke fabel, gelijck *Plinius* in 't III boeck verhaelt, dat *Ceres* en *Bacchus* hier altijd om ſtrijd worſtelden, om te betoonen, dat *Ceres* in haer kooren voort te brengen, niet weeck aen *Bacchus*, die ſijne Wijnen voortbrachte, ſulx dat door deſe twiſt ſoodaenige overvloet was van 't een en van 't ander, dat oock van de tijd der Griecken af, deſe twee blijven worſtelen, wordende geen van beyden moede.

CAMPAGNA FELICE.

OM verſcheyden beeldeniſſen van dit Landſchap te vertoonen, ſullen wy een ſchoon en aengenaem Maeghdeken in een geneughlijcke plaetſe ſchilderen, met een krans op 't hoofd, die van verſcheyden bloemen is te ſaemen gevoeght, met een groen kleed, waer op allerleye ſchoone bloemen gemaelt zijn. Zy ſal onder de rechter arm een boſch van kooren ayren hebben, en in de ſlincker hand eenen bloeyenden Wijnranck, waer door zy betoont dat ſy overvloet heeft van deſe vruchten, en ter ſyden ſal een kuyl weſen waer uyt roock en water voortkomt.

Plinius noemt het in ſijn III boeck *Campagna Felice*, om de geluckige voortbrenginge van haere vruchten, hier nae iſſe genaemt *Terra di Lavoro*, dat is, van de arbeyd, om dat met groote arbeyd dit Land beeght, beploeght

ploeght en beſaeyt moet worden. Andere ſeggen dat het alſoo heet om dat het goed is om te bearbeyden, want men doeter geen verloren koſten aen. Andere gelijck mede *Livius* ſeggen, dat het alſoo genaemt is, om dat de Romeynen grooten arbeyd en moeyte hadden, om 't ſelve in te nemen, en ingenomen zijnde, om 't ſelve te bewaeren.

Schoon en aengenaem iſſe geſchildert, met bloemen, om de ſchoonheydt uyt te drucken, die de Natuyre aen deſe Provintie heeft medegedeelt. Als mede om de gematighde en ſoete lucht, waer door veele Keyſers en Romeynſche Raedtsheeren, deſer Wereld wars zijnde, haer alhier hebben begeven om een ſtil en geruſt leven te leyden, doch inſonderheyt te *Puzzolo* en *Baja*, gelijck oock veele geleerde Mannen hebben gedaen als *Virgilius*, *Livius*, *Horatius*, *Claudianus*, en *F. Petrarcha*, die een groot Vriend was van den Koning van Naples: en oock niet alleen om de ſoete locht, maer om dat alhier alle de luſtigheden tot vermaeck en nuttigheden der Menſchen worden gevonden, hebbende van alle kanten overvloet van vruchten, en boven al Kooren en Wijn met volle ſchuyren. En hierom wortſe met koorenayren, en met rijpe en bloſende Druyve-troſſen vertoont. Waer van *Martialis* in 't beſonder ſinght, *Hic eſt pampineis viridis Veſuvius undis* &c.

De kuyl waer uyt waeter en roock rijſt, vertoont de geſonde Badſtoven die in dit Land over al worden gevonden, en door dit deel ſalmen 't geheel verſtaen.

PUGLIA.

EEn Vrouwe die van de Sonne verbrant is, zijnde luchtigh gekleet, waer op eenige beeſtjens loopen *Tarantole* geheeten, weſende als groote Spinnen, geſtreept met verſcheyden verwen: en ſal deſe beeldniſſe ſtaen offe danſte, hebbende om 't hoofd een krans van Olijven met ſijn vruchten, houdende ſeer aerdigh metter rechter hand een bos kooren-ayren, en een tack Amandelen met blaeden en vruchten, hebbende aen d'eene ſyde eene Oyevaer, die een Slange in den mond hout, en aen d'ander ſyde verſcheiden inſtrumenten om te ſpeelen, doch in 't beſonder een Trom, of een Schalmey.

Dit Landſchap is van d'Oude *Apulia* genoemt, van *Apulus*, dien ſeer ouden Koninghvan deſe plaetſe, die alhier, lange voor den Trojaenſchen krijgh, quam woonen.

Verbrant en licht gekleet iſſe gemaelt, om de groote hette en drooghte, die ten meeſtendeel in *Puglia* wort gevonden. Waer over *Horatius* en *Perſius* dit Landſchap naemden, het dorſtige *Apulia*.

De *Tarantole* metter verſcheyden verwen geplackt, als Dierkens die ſeer bekent en alleen dit Landſchap eygen zijn, worden op 't kleed geſtelt, om de verſcheydentheyt van haer venijn te vertoonen, gelijck *Mathiol.* over *Dioſcoridem* verhaelt: Want als deſe Dieren iemant ſteecken, ſoo gebeuren daer uyt wonderlijcke, vreemde en ſeer ſeltſaeme toevallen: want eenige ſingen, andere lacchen, andere klaegen, deſe krijten, die ſlaepen, die waecken, die danſſen, die trillen en beven, die ſweeten, en andere lijden andere quellingen en ſieckten, jae worden mal, en als offe waeren beſeten. En dit komt nergens anders van, dan door de verſcheydene Natuyren van deſe Dierkens, als mede door de Natuyre van die geene, die van haer zijn gebeeten, en oock nae de daegen en uyren.

De verſcheydenheyt van de inſtrumenten om te ſpeelen, vertoont, gelijck *Mathiolus* verhaelt, dat het venijn van deſe dierkens ſich geheel laet verſachten en overwinnen door de Muſijck van 't ſpeelen, en daerom heeftmen aldaer een gewoonte om altijd dagh en nacht te laeren ſpeelen, ter tijd de gequetſte is geneſen. En het langh ſpeelen en danſſen, 't welck in deſe beeldniſſe wert vertoont, doet het ſweet voor den dagh komen, 't welck dan, door 't geweldigh bewegen, de quaedaerdigheydt van het venijn, krachtlijck overwint. En alhoewel deſe inſtrumenten, op andere plaetſen alleene tot luſt en vermaeck worden gebruyckt, niet te min, ſoo gebruyckt men die in deſe Provintie, niet alleen tot luſt, maer oock tot nootſaecklijckheyt, gelijck geſeyt is.

De Oyevaer worter mette Slange in de mond geſtelt, om dat dit Dier in geen ander deel van Italien zijn neſt maeckt als in dit Landſchap, waer over men ſeyt, dat het oock by lijf ſtraffe verboden is, eenigen Oyevaer te dooden, door de Weldaed die zy 't land doen, om dat zy 't ſelve van de Slangen ſuyver houden.

De Kooren-ayr, de Olijfkrans, de tack met Amandelen, betoonen dat in dit Landſchap groote overvloet is van Kooren, Rijs, Oly, en Amandelen, ſulx dat het wel met geheel Italien magh ſtreeck houden. Hebbende niet alleen overvloet voor haer ſelve, maer gerijft oock veele andere Landen.

ABRUZZO.

EEn Vrouwe van Manlijck en ſterck opſicht, in 't groen gekleet, die ſtaende in een ſteyle en berghachtige plaetſe, mette rechter hand een Spies hout, en heeft met groote bevalligheyt mette ſlincker hand een korfken vol Saffraen gevat, en aen eene van haere ſyden, ſal een ſchoon Paerd ſtaen.

De Volckeren van dit Landſchap zijn van oude tijden genaemt geweeſt *Samniten, Saracenen, Peligner, Mauricinen, Precutinen, Veſtinen, Irpinen*, en andere naemen, nae de plaetſen en ſteeden van dit Landſchap, maer in 't gemeen hielden zy den naem van *Samniten*, nae de ſtad *Samius*, waer uyt naederhand de geheele Provintie den naem heeft gekregen, *&c.* gelijck *Strabo* verhaelt.

Zy is een Vrouwe in een ſteyle en berghachtige plaetſe gemaelt, om dat dit lantſchap alſoo gelegen is. Met een Manlijck en ſterck opſicht en groene kleederen wordtſe afgebeelt, om dat *Plinius* ſeghr, dat die van 't geberghte, friſſcher, ſtercker, en wackerder zijn, als die in 't vlacke veld woonen, overmidts deſe haer lichaem meer oefnen als d'andere. En om dat dit Landſchap een ſeer groote menichte van Saffraen voortbrengt, waer door het niet alleen Italien, maer oock verſcheyden andere Landen mede gerijft, ſoo wortſe vertoont datſe een korfken vol van deſe vruchten uytreyckt.

Het ſeer ſchoone Paerd ter ſyden, vertoont de moedige en vermaerde Paerden van dit Land, en dat door oorſaecke van haere gelegentheyt. Oock ſtaet het Paerd daerom, om dat gelijck het Paerd een Dier van natuyren moedigh en ter oorlogh bequaem is, alſoo zijn de *Samniten* oock ſtrijdbaere Mannen, die dickwijls tegens den Romeynen voor de vuyſt gevochten hebben.

De Spieſſe wordt tot haer naemteycken daer by gedaen, alſoo *Feſtus* ſeyt, dat het woord *Samnis* een Spieſſe bedier. Oock paſt de Spieſſe wel voor een teycken van dapperheyt en moedigheyt. Want de *Samniten* beginnende op haere eere te letten, als mede op hunne dappere Mannen, ſoo maeckten zy, ſoo wel in tijd van vreede als van oorlogh, daer groot werck af, en wierden oock ſoo moedigh, datſe alle de naegebuyren ſich dorſten onderdaenigh maken, verwoeſtende groote Landen, maeckende den Romeynen tot Vyanden, diewelcke, ſoo *Strabo* ſeyt, zy dickwijls de proeve van haere dapperheydt lieten ſien. De eerſte reyſe was, wanneer zy den oorlogh verweckten. De tweede reyſe was, wanneerſe met haer in 't verbond waeren. De derde reyſe was, wanneerſe vry wilden zijn en Burgers van *Romen*, en 't ſelve niet konnende verkrijgen, verlooren zy de vriendſchap der Romeynen, en hier uyt ontſtont den krijgh, die men *Marſica* noemt, geduyrende deſe twee laeren, doch ten laeſten verkregen zy, 't geene zy begeerden.

MARCA.

ZY wordt als een ſchoone Vrouwe gemaelt met een Manlijck opſicht, die met de rechter hand aen een verkeert Schild en een Spieſſe leunt, met een Helm op 't hoofd, en tot een kam is de Exter daer op geſtelt, houdende mette ſlincker hand een boſſel kooren-ayren, en ter ſyden een Hond.

Schoon wortſe gemaelt, om dat dit Landſchap ſeer ſchoon is, en door de natuyre ſeer wel onderſcheyden in dallen, effene weyden, revieren, *&c.* die daer over al door loopen en maecken 't ſelve boven maeten ſchoon.

Zy wort Manlijck van opſicht gemaelt, met de eene hand op een Schild leunende, met d'andere op de waepenen, om te vertoonen dat alhier ſeer goede Soldaeten uyt voort komen.

De Exter wort op haeren Helm geſtelt, zijnde haer waepen, om dat de Exter, zijnde de Vogel van *Mars*, voor de Legioenen van de *Sabinen* gingh, om dieſelve in *Marca* te geleyden, om colonien of planters van dit landſchap te weſen, en daerom wierde *Marca* ten tijde van de Romeynen *Ager Picenus* 't Krayen-land geheeten: Want het is overvloedigh van voorraed en Soldaeten, waer door het dickwijls *Romen* en andere deelen van *Italien* en *Europa* heeft geholpen.

De

De Hond wort om haere getrouwigheyt daer by gedaen, oock om dat in dit Landſchap Honden van groote deughd en waerdye zijn, die door geheel Italien gevoert werden. En om totte getrouwigheydt van de Soldaeten te keeren, ſoo ſeyt *V. Paterculus*, dat *Pompejus* door dit Landſchap een groot getal Soldaeten verſamelde, en daer veel op betroude. By onſen tijden als de Paus *Clemens* VII op 't kaſteel van *S. Angelo* door den Spagniarts en Duytſchen beſet was, ſoo quaemen die van *Marca* dickwijls om hem van 't kaſteel te verloſſen.

ROMAGNA.

EEn Vrouwe met een ſchoone krans van vlas en van Mee of Krap met de bloemkens en vruchten, houdende in de rechter hand een tack van een Pijnappelboom mette vruchten, en mette ſlincker hand de Bolſter van Heerſe, van Panicken, en de Peulen van Boonen en Erten, *&c.*

Dit Landſchap heeft verſcheyden naemen, onder andere wordt het *Flaminia* genaemt nae de wegh van de keyſelſteenen, die van *Flaminius* Roomſch Burgemeeſter verbetert is, gelijck *Strabo* ſeyt, *Livius* IX boeck van d'Oorlogh van Macedonien ſeyt dat *Flaminius* hebbende de Liguren t'ondergebracht, en Vreede mette naegebuyren gemaeckt hebbende, ſoo koſte hy niet lijden, dat de victorieuſe Soldaeten ſouden leedigh zijn, derhalven liet hy den wegh van *Romen* met keyſelſteenen beleggen en hermaecken, door *Toſcanen* en *Vmbria* tot *Rimini* toe. Zy is daer nae genaemt *Æmilia* van *M. L. Æmilius*, die welcke een wegh liet maecken van *Piacenza* af, die ſich voegen ſoude mette Flaminiſche wegh. Zy is eerſt genaemt *Gallia Ciſalpina*, om datſe lange tijd van de Gallen, Boyen, Inſubren, Cenomannen en ander gebroetſel, als *Polybius* ſeyt, is bewoont geweeſt: ſeggende dat de Gallen of Francoiſen de Alpen gepaſſeert zijnde, vielen in dit Landſchap, verjaegende de Toſcanen die aldaer twaelf ſteden hadden gebouwt, en die ſich aldaer vaſt maeckten, ſoo wierde daer nae dit geheele Land *Gallia Ciſalpina* genaemt. Daer nae is 't *Gallia Ciſpadana* en *Tranſpadana* geheeten, om dat het van de Oude was verdeelt in twee deelen, te weeten op dees en op geen ſyde van de *Po*. Daer nae is 't *Gallia Togata* geheeten, gelijck *Martialis* ſeght, want als de Gallen en Boyen of Beyeren in Italien quaemen, en als geſeyt is, de Toſcanen hadden verdreven, hebben zy allenskens de Romeinſche manieren, niet alleen van leven, maer oock van ommegangh en kleedinge aengenomen, en ſiende datſe tabbaerden droegen, hebben zy oock deſe Romeynſche kleedinge gevolght.

Ten laeſten is 't, gelijck *Blondus* verhaelt, *Romagna* van *Carolus Magnus*, en van Paus *Adrianus* I genaemt, nae de verwoeſtinge van de Longebarden, om dat die van *Ravenna* met eenige andere ſteeden en naeburige Landen, altijt ten tijde der Longebarden, ſeer getrou zijn geweeſt aen de Romeynen.

Dit Landſchap wort een krans van Vlas gegeven, om dat *Plinius* het Vlas van *Faenza* in grooter waerde hout, ſtellende dat in den derden van de fijnigheyt en in den tweeden graed van de wittigheyt.

De Mee of Krap van *Ravenna* wordt van *Dioſcorides* ſeer gepreſen. De Bolſters van Heerſe en Panickooren, druckten uyt de vruchtbaerheyt van 't Land, voor ſoo veel allerleye ſoorten Terwe, Erten, Heerſe, Panickooren, Boonen *&c.*

De tack van de Pijnboom mette vruchten, die zy in de rechter hand hout, is om te vertoonen het eedele boſch van Pijnboomen, dat rontom *Ravenna* en *Cervia* leyt, zijnde geen Provintie ſoo aenmercklijck in Italien van andere als deſe. Waer over *Sixtus* V in ſijne Bulle over de bewaeringe van 't Pijnboſch, dat ſelve noemt het cieraet van Italien. Daer zijn oock veele vruchtbaere Wijnſtocken van *Faenza* en van *Ceſena*, die onder de eedelſte, by de Oude wierden gehouden. En die *Mecenatini* van *Mecenas* genaemt zijn, daerom ſoude het oock geen misſlagh zijn, ſoo men eenige Wijngaertblaeden in de krans vlochte.

Het Sout ſoudemen oock afmaelen, dat van *Plato* waerdigh en Gode behaeghlijck genoemt is, en van *Homerus* Godlijck, waer van *Plinius* dit oude ſpreeckwoordt ſchrijft, *ſale nihil utilius*, daer is niet nutter als Sout, 't welck te *Cervia* ſo overvloedigh gemaeckt wort, dat zy andere Landen daer van konnen mededeelen. En my dunckt het niet onaengenaem, dat zy in de hand of in een ander plaets een vat hadde waer in de *Majolica* vertoont

vertoont wort, diemen in *Faenza* in ſonderlinge waerde heeft. En ten laeſten ſoude men, boven de geſeyde dingen, haer oock gewapent maecken om haer dappere krijgsoeffeninge, en datſe eertijts voor den dagh gebracht heeft en noch doet, ſeer ſtrijdbaere en vermaerde Mannen, die wel een langer bericht noodigh hadden.

LOMBARDIA.

EEn Vrouwe ſchoon, vet en vrolijck, wiens kleed ſal groen weſen, geboort met goud en ſilver en met borduyrſels van koſtlijcke en heerlijcke cierſels, zy ſal ſeer aerdigh op de rechter hand een ſilvere Keyſers kroone hebben, en op de ſlincker een becken waer in veele Hertoghlijcke goude kroonen op de ſyde leggen. Aen de rechter ſyde voor haere voeten ſal de reviere *Po* leggen, te weten een oud naekt Man met een lange baerd, en ſteyl hoofdhayr met een gouden kroone. Ofte om wat veranderinghs te maecken ſal men een Stiers hoofd daer op ſtellen met een krans van Populieren, die met de rechter hand op een Emmer ſal ruſten, daer menichte van waeter uyt loopt, dat ſich in ſes aders verſpreyt, houdende mette ſlincker een Overvloets Hooren.

Dit eedele Landſchap heeft nae de verſcheydentheyt van tijden, oock verſcheyden naemen gehad. De eerſte is geweeſt *Bianora*, *Gallia Ciſalpina*, en voor een deel *Gallia togata*, *Felſina*, *Aurelia* en *Ænilia*, daer nae is 't genaemt *Longobardia* en nu *Lombardien*. Van d'oorſprongh der andere naemen wil ick my niet bemoeyen, maer haer eerſte naeme heeftſe van *Ocno Bianora* een dapper Capiteyn van de Toſcaners, diewelcke den Apennin paſſeerende, dit Land beheerſchte. En de laeſte naeme heeftſe van de Longebarden, Lombardien, om de ſoetigheyt van dit Land.

Zy wort ſchoon, vet, vrolijck, en in 't groen gekleet, vertoont, om dat de luyden van dit Land ſeer Minne-ſieck, geſelſchapſoet en ſeer genegen zijn tot het vermaeck des levens, zijnde in een geneughlijck, vruchtbaer en overvloedigh Land, om lecker te leven, waer in veel groote ſteeden zijn, vermaerde Landen, oneyndlijcke Dorpen en prachtige Kaſteelen, heerlijcke timmeringen, ſoo wel van beſondere als algemeene luyden, ſoo binnen en buyten de ſteeden, oock vermaerde vloeden, fonteynen en ſtaende waeteren, daelen, velden en bergen van alle aengenaemheyt der nature en konſt.

De wercken van goud, ſilver en andere ſchoone borduyrſels en cierſels bedieden haere pracht, glans en ſtatie van dit Volck, die in Konſt en Rijckdom overvloeyen, als mede in alle eedele wercken, die hare eedelheyt paſſen.

De ſilvere Keyſers kroone, vertoont de doorluchtige eerwaerdigheyt van dit Land, alſoo de Romeynſche Koningen, wanneerſe in Italien quaemen, de ſilvere kroone alhier ontfingen. En de gloſſe van *Clemens* hout, dat de Keyſeren met drie kroonen wierden gekroont. De yſere kroone kregen zy van den Biſſchop van *Ceulen* tot *Aken*, de ſilvere wierde haer opgeſet door den Aertzbiſſchop van *Milaenen*, en de derde van den Paus in de Kercke van *S. Picter* te *Romen*: Waer van de yſere bediet de ſterckheyt, waer door hy de oproerders ſal t'onderbrengen. De tweede van ſilver, geeft te kennen de ſuyverheyt van de zeeden en de oprechte handelingen, die in alle Princen behoort uyt te blincken. Ten laeſten bediet de gouden kroone de uytmuntentheyt in de Iuſtitie en macht boven alle Werltlijcke Koningen en Princen des Werlts, even gelijck het goud alle d'andere metallen te boven gaet. Maer het ſal beſt zijn, datmen Lombardien een yſere en geen ſilvere kroone geve, om datmen den Keyſers eerſt met een ſilvere, en daer nae met een yſere in Lombardien kroonde, gelijck de Biſſchop *Girolamus* over de krooninge van *Carol. v* verhaelt.

De Hertoghs kroonen van goud verhoogen en maecken dit ſelve Land eedel boven alle andere Provintien van Italien, vertoonende datſe in haer bevat veel vermaerde Hertogdommen als van *Milanen* &c. Daer is oock dat oude en eedele Hertoghdom van *Turino*, alwaer de Hertogen der Longebarden haer Hof hielden, en noch tegenwoordigh gehouden wort van den doorluchtigen Hertog *Carolus Emanuel*, Hertog van Savoyen &c. Daer zijn oock van *Mantua*, *Piacenze*, *Ferrara*, en tegenwoordigh dat van *Reggio* en *Modena*, van de welcke, hoe hoogh, heerlijck en uytnement dit Land, maer oock gantſch Italien zy, is de geheele Werlt bekent.

Ter ſyden wort de *Po* gemaeckt, als een aen-

aenmercklijcke saecke van dese Provincie, diewelcke midden door dit Landschap loopende, veele gerijfs en vermaecks aenbrengt, en zy is vermaert door den blixemenden *Phaëton*, die daer in viel en verdronck.

Zy wordt oock gekroont, om dat zy de grootste is van Italien, vergaderende in haeren schoot de Rijckdommen van veele andere vloeden, oock om datse niet wijckt door haere grootheyt de vermaerdste revieren des Werlts, te weten den *Nijl* en *Isther*, gelijck *Lucanus* in sijn 2 boeck seyt, *Quoque magis nullum tellus*. En gelijck geseyt is, soo kan men de *Po* schilderen met een Stierekop met hoorens, om dat, gelijck *Servius* en *Probus* verhaelen, haer geluyt het belcken van Offen gelijck is, en datse aen haere boorden kromten heeft, die de Hoorens van Stieren gelijck zijn.

Het Overvloets hooren bediet, de groote overvloet, die veroorsaeckt wort door dese vermaerde reviere, overmits in de Hontsdagen, gelijck *Plinius* verhaelt, wanneer de sneeu in de Alpische geberghten komt te smelten, en die wateren aenwassen en sich verspreyen, so worden de plaetsen daer van seer vruchtbaer, en deylende dit Landschap in twee deelen, komt de reviere met seven monden in de Adriatische Zee, met soodaenigen overvloet van waeter, datse aldaer maeckt seven meeren, gelijck *Plinius* verhaelt.

MARCA TREVISANA.

EEn luchtige en schoone Vrouwe, met drie aengesichten, hebbende 't hoofd geciert op de maniere van *Berecintia*, Moeder van de oude Heydensche Goden, met een rooren-kroon van acht toorens rontom, maer in 't midden eene die boven d'andere uytsteeckt; zy sal met Azuyre verwe gekleet zijn, hebbende een opperkleed of Mantel van goud, met kooren-ayren geciert, en geboort met bloeyende en vruchtdragende Wijnrancken.

Zy sal sitten op den rugge van een gevleugelde Leeuw, en met de rechter hand sal zy leunen aen eene Eyckenboom, alwaer een steven van een Schip of Galeye aen hanght, houdende metre slincker hand een Boeck, als mede een Olijftack.

De Provintie van Venetien is van de Longobarden *Marca Trevisana* genaemt, om datse haer Hof hielden in 't Marckgraefschap in de stad *Trevigi*, zijnde soo een eedel Land, als Italien heeft; 't is eertijts bewoont van de *Euganei*, daer nae van *Enetí* en van de *Trojanen*, die nae den ondergangh van *Troyen* met *Antenor* in *Italien* quaemen.

Zy begrijpt in haer negen voornaeme steeden, die haere Bisdommen hebben, boven dat veele bemuyrde Landen en Kasteelen, als mede veele Dorpen, niet alleen om de vettigheyt van 't Land, maer een groot deel om de vermaecklijcke gelegentheyt, sulx dat al het schoone wat men in Italien siet, hier alleen schijnt gebracht te wesen, en dat door de grootmeesterssche de Natuyre, die 't alsoo gelieft heeft te maecken.

De steeden zijn *Venetien*, wesende het hoofd en de heerscherinne van de Provintie, *Verona*, *Vicenza*, *Padoua*, *Trevigi*, *Ceneda*, *Belluno*, *Feltro* en *Trento*, dat aen de grensen van Duytsland in de Alpes leyt. Vyt welcke plaetsen veel treflijcke Mannen in geleertheyt en waepenen, soo in den ouden als nieuwen tijd, zijn voortgekomen. Men soude oock konnen vernieuwen de *Scaligeri*, die eertijts zijn geweest Heeren van *Verona*, *Vicenze* en andere steeden buyten dese Provintie. De *Carraresen*, Heeren van *Padoua*. De *Caninesen*, Heeren van *Treviso*, en veele andere dappere Mannen, die wy, om niemant ongelijck te doen, willen verswijgen.

Soo veel de gelegentheyt belanght, isse beslooten tusschen *Lombardien*, *Romagna* en de Adriatische Zee, 't Hertoghdom van *Friuli* en de Trevisaensche Alpen, die 't van Duytsland scheyden, van 't Noorden is 't berghachtigh, maer de rest effen, vol schoone gebouwde heuvelen, alwaer leckere en smaecklijcke Wijnen wassen.

Schoon en luchtigh wortse met drie aensichten vertoont, om datse inder daet schoon is, speelende oock op 't woord *Trevisi*, dat is drie-sicht. Men kan oock dese gelijckenisse seggen, datse gelijckheyt heeft met het beelt van de Goddinne *Prudenza* of Wijsheyt, die alsoo afgebeeld was: Wiens dapperheyd in't besonder in den Raed van Venetien uytblinckt. De getoornde kroonen zijn de bovengeseyde steeden, waer in Venetien boven andere uytmunt.

De azuyre verwe van 't kleed, bediet de Golfe van de Adriatische Zee, die aldaer

ſpoelt, en waer over de Venetiaenen heerſchen. Het opperkleed of Mantel met goud geciert, vol Kooren en Wijndruyven, wil ſeggen dat door deſe twee vruchten groote rijckdom verkregen wordt. Datſe op den rugge van een gevleugelde Leeuw ſit, ſpeelt op't waepen van *Venetien*.

Metre rechter hand leuntſe aen een Eyckeboom, daer een voorſteven van een Schip aenhanght, om te vertoonen dat deſe Provintie is ſterck en machtigh, ſoo wel te waeter als te lande, ſeer geacht van den Chriſten Princen, gevreeſt en ontſien door haere heerſchappye, hebbende mercklijcke overwinningen ter Zee verkregen, door de menichte van haere Schepen, Galeyen en krijgsluyden. Hebbende oock overvloet van Boſſchen, totte timmeringe noodigh, en beſonder in *Trevisana*, alwaer dat vermaerde boſch is van groote en harde Eycken, langh zijnde tien en breed ſes mijlen, en van't Lack van *Venetien* 20. Gelijck mede in 't *Bellunese* andere boſſchen zijn van hooge Abeelen en Beuckeboomen, om Scheeps-roers, maſten en riemen te maecken. In't *Veronees*, *Vicentijns* en *Paduans* wordt groote menichte van Hennip gewonnen tot Seylen, Kabeltouwen en andere noodige toeruſtingen.

Oock wordt aldaer op 't geberghte van *Trenten*, *Bellune* en *Veroneſe* ſoo groote menichte van yſer gegraven, dat daer mede de geheele Scheeps-ruſtingen konnen toegeſtelt worden, gelijck in't Arſinal van *Venetien*, van veele Meeſters daer aen gearbeyt wort.

Het Boeck in de ſlincker hand, bediet niet alleen de geleerde Mannen, maer oock de eedele Academie van *Padua*, waer uyt dagelijx en in voortijden veele treflijcke geleerde Mannen, in alle konſten eer vaeren, zijn voortgekomen, die niet alleen aen dees Provintie, maer oock aen gantſch Italien een luyſter hebben gegeven.

De Olijſtack die zy te gelijck met het Boeck hout, bediet de ruſte en vreede waer in haer Heere en Prince haer onderhout.

FRIUL I.

EEn Vrouwe prachtig en vreemt gekleet, met een getoornde kroone op 't hoofd als *Berecintia* geſchildert wort, ſal de rechter arm gewaepent hebben met een Spies in de hand, en die te gelijck eenige Privilegien houdt met byhangende Zegels. Zy ſal leunnen aen een groote en vruchtbaere Wijnſtock, en ſitten op twee Overvloets horens, die gelaeden zijn met Kooren-ayren, Rijs, Heerſe, *&c.* en d'ander ſal vol zijn van allerleye ſoorten van boomvruchten. En in de ſlincker hand ſalſe houden een Boeck, en aen haere voeten brooskens als *Diana*.

In dit Land zijn ſoo veele en verſcheyden hoedanigheden, dat het wel een langer verhael noodigh hadde. 't Heeft in ſijn ommekreits 250 mijlen, veele hooge en ſteyle bergen, overvloet van hout, en ſchoone daelen tot onderhout der beeſten, en een wijde en luſtige vlackte, totte Adriatiſche Zee toe. Daer zijn veele Beecken, Revieren, Meeren, Moraſſen, doch ſommige ſeer Viſchrijck: waer van de Viſch veele wort vervoert, *&c.* Het koſtele kleet bediet, de verſcheydentheydt van de Heeren die alhier zijn. De kroon met toorens heeftſe, om dat hier over al op de hooge bergen, veele toorens en ſpitſen zijn, en dat komt van de verſcheiden heerſchappyen en gerechtigheden die van de oude Keyſeren en Patriarchen van *Aquileia*, hun zijn gegeven, als mede van de Heerſchappye van *Venetien*, onder wiens gebiet het bynae geheel ſtaet. En 't is wat beſonders, want men telter 72 heerſchappyen, die alle een ſtemme in 't Parlament hebben, datter alle Iaer eens of meer wordt gehouden. En dat in tegenwoordigheyt van den algemeenen Plaetshouder, die te *Vlime* ſijn woonplaets heeft. Soo dat haer de kroon met toorens wel paſt: 't welck oock te beter paſt om *Vlime* de hoofdſtad van *Friuli*, uyt te drucken, die in 't midden een ſeer ſteyl geberghte heeft, daer een kaſteel op ſtaet, waer van men tot aen de Zee kan ſien. De gewapende arm mette lancy druckt uyt, dat deſe Heerſchappyen in tijde van Oorlogh eenige Ruyters en gewapent volck tot dienſt van den Prince, moeten uytleveren. En hier door hebbenſe van d'oude Keyſeren groote vryheden. Zy leunt aen een bloeyende en vruchtbaere Wijnſtock, om dat door deſſelven overvloet, hier in haere meeſte Rijckdom beſtaet. En niet voor haer alleene, maer oock voor *Venetien* en *Duytsland*, en zijn oock ſoo geacht, dat *Plinius* daer van in ſijn XIV boex XIV cap. gedenckt. Maer om geen

gewagh

gewagh van veele te maecken, sal ick alleene seggen, dat de Wijn van *Vipach* niet verre van *Gorits*, kracht heeft om den Vrouwen vruchtbaer te maecken, waer over oock de naestgelegen Duytsche, desen Wijn by nae alle insorpen. En hier uyt is een spreeckwoort van desen Wijn heergekomen: *Vipacher, Kindermacher.*

Zy sit tusschen twee Overvloets Hoorens. Want dit is de gemeene aert der Landen, datse allerley slagh van Terwe, Boonen, Rijs en andere aerdvruchten voortbrengen, daer van dit Land overvloedigh is; maer dit is 't alderwonderlijxt, 't geene men de groote vruchtbaerheyt magh toeschrijven, dat in dieselve velden, waer op de Druyven zijn gesneden, zy terstont het Kooren saeyen, en daer nae de Geerse, en dese drie vruchten krijgense alle in een Iaer, daer andere landen moeten braeck legghen en sich verpoosen. Waer dit Land als t'wel geheeght is, bedrieght de hope niet van den Ackerbouwer. 't Brenght oock veele boomvruchten voort, die seer schoon zijn, daer van *Athenæus* in 't III boeck gedenckt: *Ick heb my altijd, vrienden, insonderheyt over die Appelen verwondert, die te Romen worden verkoft en Mutiacnsche zijn geheeten, die uyt seecker Dorp, in de bergen van Aquilea hier worden overgebracht.* Het Boeck in de rechter hand vertoont, dat dit Land seer vruchtbaer is van treflijcke verstanden, wiens schriften in alle konsten vermaert zijn, *&c.* En om dat het Land bequaem ter jacht is, soo zijn haer brooskens gegeven: Want in 't Zuyderdeel zijn poelen en moerassen, daer kan men dan bieslen en riet op maelen.

CORSICA.

EEn Vrouwe rouw van opsicht, boven op een hooge steen, die van 't waeter omcingelt is, om 't hoofd salse een krans van Wijnrancken hebben, zy sal gewapent zijn, en sal mette rechter hand een Swijn-spriet houden, met een Windhond aen d'ander syde, doch die groot is en vreeslijck in 't gesichte.

Corsica is een Eyland in de Zee *Ligusticum*, en is van den Griecken eerst *Cyrnus* genaemt, eenige willen dat zy desen naeme heeft van den soone van *Hercules* en den broeder van *Sardus*, diewelcke komende uyt *Libien* en sich aldaer willende neerslaen, dat selve alsoo naemde, daer het te vooren *Terapne* heete. Daer nae is 't *Corsica* geheeten van een Vrouwe, die in dit Eyland gekomen was om haer kalf ken te soecken, en 't selve aldaer vindende, kreegen de ruwe inwoonders in haere manieren sulcken behaegen, dat zy 't Eyland nae haeren naeme, *Corsica* heeten. Andere seggen dat het genaemt is nae een dapper krijghsman, die aldaer Heere was, *Corsus* genaemt, of als andere willen van de menichte van de spitsen der bergen, die in 't Griex *Corsus* wierden geheeten.

Op een steen sitse, om dat dit Eyland van wegen de hooge bergen, seer quaed is om te bouwen, en daerom isse rouw van opsicht gemaelt, om dat de inwoonders meest rouw en boersch zijn. De krans bediet dat in dit Land seer leckere Wijnen zijn, die te *Romen* en elders seer worden geacht.

Gewaepent wortse afgemaelt, met een Swijn-spriet, om dat dese wapenen van haer veele gebruyckt zijn, die voor goede Soldaeten worden gehouden. En de Iachthond worter gestelt, om dat alhier de aldergrootste en felste Honden tegens de wilde Dieren, en seer geacht, zijn te vinden.

SARDEGNA.

EEn Vrouwe sterck van lichaem en geelachtig, staende op een steen, die een Mensche voet gelijckt, met waeter omcingelt.

Zy sal een krans van Olijven om 't hoofd hebben, met groene kleederen. Ter sijden salse een Dier hebben *Musalus* geheeten, dat gelijk *Leand*, *Albertus* seyt, huyd en voeten heeft als de Herten, en de hoorens als de Bocken, maer die verkeert zijn om gebogen, soo groot als een middelbaer hert. In de rechter een bossel kooren-ayren, en in de slincker hand een tack *Sardonia* of *Ranuncula*.

Plinius verhaelt dat *Sardegna* genaemt is *Sandalion*, nae de gelijckenisse van een schoe of voet, waer over die oock op een steen geset is, daer het waeter ommespoelt, om een Eyland uyt te drucken.

SARDEGNA.

MEn seyt dat *Sardegnien* haeren naeme verkregen heeft van *Sardus* de soone van

Hercules en *Thespia*, die aldaer uyt *Libien* quam met veel geselschaps: sterck wortse gemaelt op een steen, om dat de *Sarden* sterck, plomp en boersch zijn, en totten arbeyt seer bequaem.

Van geelachtige verwe is zy gemaelt, niet alleen door oorsaeck van den brand der Sonne, maer gelijck *Strabo* seyt, so isser insonderheit des Somers een quaedaerdige locht, waer door zy altijt ros sien, doch meest daer men de vruchten samelt in de laege velden.

De olijf krans heeftse om datse aldaer vreedsaem onder malkanderen leven, hebbende geen oorlogh, ook isser geen konstenaer die enige rapiers of poigniarts maeckt, maer diese begeeren, ontbieden die uyt Italien of Hispanien.

Met groene kleedren isse gemaelt om de vruchtbaerheit van alle dingen uyt te beelden. In de rechterhand houtse kooren-ayren, om dat hier sulcken overvloet is, dat soo de Sardegniers beter op haere sake in 't bouwen van haere Landen wilden letten, het sonde *Sicilien* verre overtreffen.

't Kruyd *Sardonia* of *Ranuncula* wort haer gegeven als een aenmercklijcke saecke, van 't welck als *Mathiolus* verhaelt, soo iemant datselve eet moet hy daer van sterven, en dat by maniere van lachen, alleene door 't intrecken van de seenuwen, en hier uyt is dit spreeckwoord gekomen, *risus Sardonicus*, de Sardinische lagh.

De *Musulus* staet aen haere syde, om dat dese in geene plaetse van *Europa* worden gevonden als in *Corsica* en in dit land. By outs gebruyckten de *Sardi* dese vellen tot hare waepenrustinge, jae hadden daer van soo groote menichte, datse die om haere vellen deeden dooden, en lieten daer af Corduaens leer maecken, waer mede zy groote koopmanschap door geheel Italien, met groote winst drijven, behalven al het voordeel datse trecken, soo van 't vlees dat seer goed is, tot onderhoud des levens en seer smaeckelijck om te eeten.

SICILIA.

EEn seer schoone Vrouwe, met een rijcklijck en prachtigh kleed, sittende op een driehoeckige plaetse, met waeter omvangen, 't hoofd salse verciert hebben met een seer schoon hulsel van verscheyden kostele gesteenten, houdende in haer rechter hand het *Caduceum* of de slange staf, en in de slincker een bos van allerleye bloemen, en daer onder sullen eenige Maenkoppen gemenght zijn. Aen de syde salse twee bossels graen hebben, en een bos van 't wonderlijck riet *Endosia* of Suycker-riet, en van d'ander syde sal men den bergh *Ætna* sien, die vier en vlam uytwerpt.

Sicilien, gelijck *Strabo* seyt, is *Trinacria* geheeten, en datselve bevestight *Trogus*, van de drie promontorien of kapen, die daer sien nae de drie deelen des Werelts, zijnde de *Pelorus*, de *Pachinus* en *Lilibeus*. Waer van *Ovidius* in sijn XIII boeck *Metamorph.* gedenckt. Daer nae isse *Triquerra* genaemt van den driehoeck, waer over wy haer in dese beeldnisse op eenen driehoeck stellen.

Daer nae isse *Sicania* geheeten, gelijck *Diodorus* verhaelt, seggende datse van de *Sicani* seer oude inwoonders desselven alsoo genaemt is, maer datse 't selve verlaten hebben door de gestadige verwoestingen of verdervingen die de vlammen aenbrachten. Ten laesten is het *Sicilia* genaemt, gelijck *Polibius* en *Dionisius* verhaelen, van de seer oude *Siculi*, die een machtigh volck in Italien waeren.

Schoon en met een prachtigh kleed isse geciert, om de eedelheyd en schoonheyd van dit geheele eyland, waer in dat zijn rijcke en eedele Steeden, Landen, Hoeven, Kasteelen, en andere wonderlijcke plaetsen. Het schoone cierssel van verscheyden eedelgesteenten om 't hoofd, bediet dat de Sicilianen scherpsinnigh van verstand zijn, en eedel van vindingen.

Het *Caduccum* houtse in de rechter hand, om haere welsprekentheyt uyt te drucken, en datse door de kracht van haer verstand zijn Vinders geweest van de Reedenrijckkonst, ook van de Boere en Hardersgesangen, en van veele braeve dingen.

Het bossel Suycker-riet en de Maenkoppen met verscheyden bloemen, die zy in de slincker hand heeft, bediet de groote vruchtbaerheydt van dit rijck Eyland. En gelijck *Strabo* seyt, soo wijckt het geen Eyland noch Provintie van Italien, voortbrengende in overvloet al 't geene tot des Menschen onderhout van nooden zy, gelijck *Homerus* en *Claudianus* daer van verhaelen.

De bossels kooren staen aen de syde, om de seer groote overvloet van graenen uyt te drucken,

drucken, waer over *Cicero* dat selve noemde de kooren-schuyre van de Romeynen.

De bergh *Ætbna* worter ter syden gestelt, als een saecke die in dit Eyland aenmerckens waerdigh is, waer van veele Poeeten als *Ovidius*, *Lucanus*, *Silius Italicus*, en andere verhael doen.

In de Medaglie van *G. Lentul. Marcellinus* wort een Vrouwen hoofd vertoont met een kuyf van drie steelen of beenen, en drie kooren ayren, de drie eerste voor de drie kapen of uytsteeckende hoofden in Zee, en de kooren ayren voor de vruchtbaerheyt desselven, en dese waeren *Ceres* geheylight, gelijck *Cicero* verhaelt. In eene Medaglie van *Lucius Allienus* 46 Iaeren voor *Christi* geboorte, als hy Onder-Burgemeester was van dit Eyland, soo wasser een naeckte beeldenisse gemaeckt, die haer rechte voet stelde op de voorsteeven van een Schip, houdende met de rechter hand drie kooren-ayren om hoogh, en de slincker van achteren op de syde een kleedjen: Het naeckte beeld was *Neptunus*, om de heerschappye, uyt te drucken, die de Burgemeester *Allienus* te dier tijd over de Zee hadde, in 't Eyland van *Sicilien*, gelijck *P. Vrsinus* verhaelt, door 't aensien van *Hirtius*, in't 5 boeck, om dat *Allienus* in de last-schepen settede XII Legioenen en noch XIV; waer van *Cicero*, *Strabo*, *Appianus* en *Dion* verhael doen.

SACRILEGIO. *Kerckroof.*

EEn Ionghman die seer leelijck is van opsicht, met koper-roestige kleederen, hebbende aen sijn rechter syde een Autaer, waer op zijn verscheyden Priesterlijcke cieraden, nae 't gebruyck van de Roomsche Kercke, houdende in de rechter een Kelck, en onder de slincker schuylt een Choorkleed met een Stola, en 't geene hy van 't Outaer gestolen heeft. Siende dat hem de Myther, op der aerde leggende, ontvallen is, houdende zijn gesicht, nae de plaetse daer hy 't ontdragen heeft, twijflende of hy ontdeckt is. En ter syden 't Outaer staet een Swijn, dat met de voeten, Roosen en verscheyden schoone bloemen, vertreet.

Iongh wort hy gemaelt, om dat dees Ouder alles onbedachtlijcker voorneemt wat haer in den sinne komt, die als een Vyand van wel te doen, maeckt dat de oneervaren en onvoorsichtige Iongelingh veele feylen begaet, waer over *Chrysostomus* seght, de *Jeughd is seer tot haer verderf genegen.*

Lelijck wort hy gemaeckt, want de Kerckroof is uyt haer natuyre seer lelijck, waer door de H. plaetse, waer het oock zijn magh, besmet wort, en daerom is 't noodigh dat hy sich met de Kercke versoene, wesende dese sonde van seer snoode en verkeerde aert. *Æsopus* seyt, *de schandige Natuyre brenght geen goede manieren voor den dagh.*

De verwe van 't kleed biedt de quaedaerdige genegentheyt en vuyligheyt, waer door de quaede manieren volgen. Het heyligh kleed, de Kelck en Myther, drucken klaerlijck den Diefstal uyt, en is de Kerckroof nae *D. Thomas* seggen een schendinge en roovinge van heylige dingen. Het gesichte keert hy nae den Outaer, uyt vreese van dat hy ontdeckt is, komende de vreese, een genegentheyt die 't gemoet ontstelt, uyt schrick van de straffe.

Het Outaer en de genoemde dingen, oock dat het Vercken de Roose en bloemen mette voeten treet, is gelijck *Pierius* verhaelt, om dat in de H. Schrift door de Roose en bloemen de oprechtigheydt des levens en der goede Zeeden biedt wort, waer door bewesen wort dat dit Dier de Roosen en bloemen, die by den Outaer leggen, veracht en met voeten treet. Waer by dan verstaen wort, dat die geene, die de Deughd verachten, versopen zijn in de sonden, doch insonderheyt in de sonde van wellustigheyt en geylheyt, waer van 't Vercken een beeld is, diewelcke bedreven zijnde in wat heylige plaetse en van wat persoon het zy, verstaen wort, Kerckroof begaen te wesen.

HERESIA. *Ketterye.*

EEn oud uytgeteert Wijf van vreeslijck opsicht, werpende uyt haer mond een roockige vlamme: hebbende verwarde en wilde hoofdhayren, bloote borsten, gelijck oock de rest van 't lichaem is, de Mammen verslenst en slap neer hangende, houdende in de slincker hand een Boeck dat doorboort is, daer veele Slangen schijnen door te kruypen, stroyende metter rechter hand verscheyden soorten van Slangen.

Ketterye, nae de meeninge van *D. Thomas* en andere, is een doolinge in 't Verſtand, aen 't welcke de wille hartneckelijck hangt.

Oud wordt zy gemaelt, om de uyterſte trappe van de oude ingeworrelde verkeertheyt des Ketters uyt te drucken.

Van ſchricklijck opſicht is zy, om datſe van alle ſchoonheyt en het klaerſchijnende licht des Geloofs en der Chriſtlijcke Waerheyt berooft is, waer door de Menſche lelijcker wort, als de Duyvel ſelve.

Zy ſpouwt een roockige vlamme uyt haer mond, om te kennen te geven haere Godlooſe overredingen en verkeerde genegentheyt, die alles vernielt wat haer tegen is.

De wilde en verwarde hoofdhayren zijn haere quaede gedachten, die altijd, tot haere verdedinge, vaerdigh ſtaen.

Het naeckte lichaem bediet, datſe van alle deughden naeckt en bloot is.

De uytgedrooghde hangende Mammen, vertoonen de dorheyt van haere kracht, ſonder welcke men de wercken niet kan doen, die het eenwige leven waerdigh zijn.

Het Boeck daer de Slangen door kruypen, zijn de valſche leeringen, als mede de ſchadelijcke en verſchricklijcke ſpreucken, zijnde als venijnige Slangen.

Het ſtroyen van de Slangen zijn de werckingen, om haere valſche meeninge te ſayen.

Intelligenza. *Kenniſſe, Verſtand.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in de rechter hand een *Sphæra* of Hemelſche ronde hout, en in de ſlincker een Slange, zijnde met bloemen bekranſt.

Kenniſſe noemen wy die vereeninge, die ons gemoed heeft, mette ſaecke die van haer verſtaen is. En zy wort in 't goud gekleet, om datſe doorluchtigh, helder en blinckende wil zijn, niet nae de gemeene ſlagh, maer eedel en verre afgeſcheyden van de loſſe kenniſſe van't ſlecht Volxken en van Ian Rap, 't welck alles door de ſonderlinge ſchoonheyt van 't goud wordt onderſcheyden. Men ſoude noch veele manieren van deſe beeldeniſſe konnen maecken, als datſe de Hemelſche Sphæren beweeght, nae 't ſeggen van de Philoſophen. Maer om dat ons voornaemſte ooghwit is, van die dingen te handelen, die aen't werck en aende Menſchlijcke kenniſſe hangen, ſoo ſullen wy oock daer van alleene ſpreecken, gelijck wy ſulx door de *Sphæra* en door de Slange vertoonen, want om hooge en ſwaere dingen te verſtaen, is 't noodigh, datmen eerſt, als de Slange, op der aerde kruype, en met ons verſtand de beginſelen van de aerdſche dingen leere verſtaen, die niet ſoo volkomen zijn als de Hemelſche. Daerom is haer in de ſlincker hand de Slange en in de rechter de Sphære gegeven.

De bloemekrans op 't hoofd, vertoont ons in wat deel des lichaems deſe mogentheyt is geveſtight: waer door verſtaen wort, en te gelijck door de bloemen is aengeweſen, dat de kenniſſe uyt haer natuyre, een volkomentheyt des gemoeds is, zijnde van een goede reuck om een goede naeme te verwecken, door het goed gevoelen, dat andere, in haer gemoed, van haer hebben.

Intelligenza. *Kenniſſe.*

EEn Vrouwe die een Luyte in de rechter hand, en een geſchreven taefel in de ſlincker hand heeft.

Hier door wort getoont, dat de kenniſſe ten meeſten deel, door de eervaerentheyt of door vlijtige naeſpeuringe of leeſinge der ſchriften, voortkomt, gelijck een yder lichtlijck kan begrijpen.

Puericia. *Kindsheyt.*

EEn kind met verſcheyden verwen gekleet, rijdende te Paerde op een riet. Kindsheydt is het eerſte Ouder van den Menſch, beginnende van de geboorte af, geduyrende tot het tiende Iaer: in 't welcke de Menſch de reeden niet kan gebruycken, door de middelen die hy heeft, vermits de ſinnen ſwack zijn in dees ouder: En daerom wort dit het beginſel genaemt.

De verſcheydenheyt van de verwen, paſt op de kindſcheyt, gelijck oock het riet, want 't een en 't ander bediet veranderlijckheyd en onbeſtandigheyd.

Puericia.

EEn kindeken 't welck mette rechter hand een papiere Meulentjen houd, dat door den

den wind omloopt, en mette slincker heeft het een Vogelken: aen de riem hanght een sack met boecken en een schrijfkoocker; settende zijn rechter voet op een Sandlooper: 't welck betoont, dat het sant om leegh begint te loopen, en van de slincker syde staet een Aepe.

PIANTO. *Klachte.*

EEn Vrouwe in 't swart gekleet en onthult, die mette rechterhand haere hoofdhayren uyt treckt, wesende gekroont met een krans van *Apium* of jonghvrouwmerck, houdende inde slincker een boonestruik met bladers en vruchten, en ter syden sal een Swaluwe staen.

Het swarte kleed is altijd een kenteicken van rouwe en klachte: en de hoofdhayren in 't wilde verspreyt, als mede de krans van *Apium*, bedieden de klachte, want by de oude wierden dieselve gebruyckt, om daer van bedden voor de dooden te maecken.

De struyck van Boonen worter gestelt, om de meninge van de Oude Latinen te volgen, die daer wilden dat dese soude zijn een plante van klachte en van treurichcyt, seggende dat onder dese plante het woord van rouw en van klachte geschreven was: waer over *Varro* verbood dat de Priesters die selve niet souden eeten. 't Lust my oock, tot dit voorstel te verhaelen de Sotheyd van *Pythagoras*, diewelcke van de Vyanden besprongen zijnde, konnende sich gemacklijck bergen in een veld met boonen datter na by was, heeft sich veel liever willen laeten dooden, seggende, dat hy de afgestorvene zielen niet wilde ontrusten of verstooren, die hy dwaeslijck waende, dat onder dese bloemen rusten.

De Swaluwe wort voor de klachte gestelt, om dat haer sangh seer treurigh is. Waer over de Poëten verslieren, dat *Progne* schreyde over het ongelijck, dat haeren man *Tereus* was aengedaen, gelijck veele Schrijvers dat selve wydlopigh verhaelen.

QUERELA a DIO. *Klachte tot God.*

EEn Vrouwe met een wit kleed, die welcke haer aengesicht droevigh houdende en beschreyt, 't gesicht ten hemel heeft gekeert, de rechter hand voor de borst hebbende, toonende mette ander hand, dat zy van eenige venijnige en doodelijcke Dieren en Slangen gebeeten is.

De droefheyd van 't gesichte druckt uyt, hoedanigh de benautheyd van de klachte is. De schreyende oogen ten hemel gekeert, seggen, dat zy heeft hare klachte tot God gekeert, die daer in den Hemel woont.

Met de *Hand vande Slangen gebeeten* wort uytgedruckt, dat de klachte geschiet uyt oorsaeck van datmen beschadight is, en de lasteringen worden door de Slangen verstaen. Het witte kleed en de hand voor de borst, betoonen de onnosselheyd en oprechtigheyd, waer door de klachte kracht heeft.

Klachte.

EEn Vrouwe in 't duyster taneyt gekleet, overmits de Oude in haere rouwdagen of in andere tegenspoeden, sich plachten hier mede te kleeden.

Zy heeft op 't hoofd een eensaeme Musch, of een Steenrotel, een Vogel diewelcke een swaermoedige en droeve sangh heeft.

LOQUACITA. *Klapachtigheyt.*

EEn Ionge Vrouwe met een opene mond, in weerschijn gekleet, wiens kleeders vol Krekels en Tongen sullen besett zijn, hebbende op 't hoofd een Swaluwe die in 't nest over eynde staet om te singen, hebbende in de rechter hand een Exter.

Iongh wort zy gemaelt, om dat de Ionge noch niet genoegh weet: *Want de jongelingh kan geen wijsheyd hebben, om dat de wijsheyt eervarentheyt vereyscht, en daer toe is lange tijd van noode*, gelijck *Aristoteles* seght in zijne Zeedekonst, en daerom kanmen seggen dat de Ionge geen eervaerentheyt hebbende, lichtlijck vervalt in 't gebreck van klapachtigheyt.

Zy word met ierten mond open gestelt, om dat sich de klappert vaerdigh en stout vertoont in 't spreken, gelijck *Plutarchus* seyt, *de klappers hooren niemant, maer spreken altijd.* Het weerschijne kleed vertoont, de verscheydentheyt van de invallen der klappers, die niet vast noch bestandigh zijn, maer verre van de redelijcke overwegingen afgescheyden, niet bequaem zijnde om andere met bewijslijcke en krachtige stellinge te overreden. *Plutarchus* seyt, *de Klapachtigheyt is een stoute onmatigheyt in 't spreken en dat sonder reden.*

De

De Kreeckels die op 't kleed zijn, neemt *Propertius* voor een beeld van de Klapachtigheyt, om dat van dit Dier het verdrietigh klappen heerkomt, en de ooren van andere luyden dapperlijck berocrende, niet anders als de snappert en klappert doer. En gelijck, *Euripides* seer wel bewijst, gelijck't *Stobæus* aentreckt, *het veel klappen*, seyt hy, *is niet alleen den toehoorder lastigh, maer is oock onbequaem om iemant te overreden.*

De Tongen op 't kleed bedieden groote klappernye, waer over *Plutarchus* seyt, *De klapperts berispen de Natuyre hier over, van datse maer eene tonge en twee ooren hebben.* Waer uyt volght dat de klappert, gelijck *Salomon* seyt, *Veele logens spreeckt. Want in 't veel spreken gebreeckt geene logens.*

Het Swaluken opt hoofd, bediet de schaedelijcke en lastige aert der klappers, die welcke dese Swaluwen gelijckende, beletten en onrstellen de gemoederen van de gerustige en naerstige luyden.

Den Exter die zy in de rechter hant hout vertoont, gelijck *Pierius* seyt, het beeld van de klapachtigheyt, welcke Vogel nae de meeninge der Griecken, van *Pallas* was weg gejaeght, als zijnde door haer veele snappen, schaedelijck, gelijck *Alciatus* seyt:

Athenen *had gewijt den* Nachtuyl *tot haer teecken,*
Een Vogel wel berucht van Wijsheyt en van Raed,
Dies Pallas *d'*Exter *strax, als zijnde vol gebreecken,*
Van 't heyligh Goden-Choor, verjaegt heeft uyt dees Staet,
Om dat haer rappe tongh, tot klappen was genegen:
Een wijse swijgt en hoort, al watter dient verswegen.

REGALITA. *Koninghlijcke mildigheyt, Reaelsheyt.*

EEn jonge Vrouwe, die vrolijck en met blijde mijnen, staet om mette rechter hant een gulde kop te vereeren. Ter sijden staet een Adelaer.

Iongh wordt zy gemaelt en dat zy een gulde kop geeft, om dat het den Iongen eygen is wegh te schencken en reaels of openhertigh aen andere te zijn, vermits zy groots en moedigh van gemoed zijn. 't Welck oock door den Adelaer vertoont wordt, om dat dese Vogel de moedighste en mildste is van allen.

MAESTA REGIA. *Koninghlijcke Hoogheyt.*

EEn sittende gekroonde Vrouwe, vertoonende een statigh weesen, houdende in de rechrer hand een Scepter, en op de slincker borst een Adelaer.

De Scepter, Kroone en het sitten, bediet een Koninghlijcke doorluchtigheyt. En door den Adelaer druckten de Egyptische Priesters de Koninghlijcke macht uyt, want *Jupiter* gaf aen desen alleen, de Heerschappye over alle Vogelen, wesende onder allen, van dapperheyt en sterckheyt de uytnemenste, diewelcke uyter natuyre begaeft is met Koninghlijcke manieren, naevolgende geheel in alle dingen, een Koninghlijcke waerdigheyt.

ARTE. *Konste.*

EEn Vrouwe van een bestandigh ouder, beknopt en in 't groen gekleet, hebbende in de rechter hand een pael, diewelcke in de aerde is vast gemaeckt, alwaer een teedre en jonge spruyt is aengehecht, houdende in de slincker hand een Pincceel, en een Beytel.

De Konst is een bequaemheyt of geschicktheyt des verstands, hebbende haer oorsprong van 't gebruyck, van onderwijsinge, en van de reeden, die in 't gemeen geoeffent wert ontrent de noodwendige saecken tot des Menschen gebruyck. Dese bepalinge is getrocken uyt

uyt *Diomedes*, *Aristoteles* en D. *Thomas*. Maer om dieselve besonderlijck uyt te drucken, sullen wy seggen dat dese naeme van Konst, kan drie dingen te kennen geven, ten eersten het ontwerp of de gelijckenisse, te weten de ingebeelde en bevatte gedaente der dingen in 't gemoet: en in dese eerste maniere sullen wy seggen, dat zy is een geschicktheydt van 't Verstant. De tweede saecke is, het Meesterstuck of Konst-werck, door dieselve maniere in 't wercken uytgedruckt, door welcke de Konst was in 't Verstand als een begrijplijckheyt. De derde is het werck of de uytvoeringe selve, die door konstigheyt is t'saemen gestelt. Soo dat wy sullen seggen, dat de Konst schuylt in de sinnen of in 't verstand, maer het Meesterstuck blijckt door 't gesichte, en het werck in de uytvoeringe.

De *Habitus* of geschicktheyt des Verstands heeft twee deelen: voor eerst de spieghlende, dieder is de overweginge, wiens eynde is de Wetenschap, waer van wy tegenwoordigh niet sullen spreecken, de tweede is de geschicktheyt van't werckende verstand, datter heeft twee wegen om tot het eynde te geraken, 't welck is het werck selve. De eerste weg is de gestadige oefninge in de gemaeckte wercken, waer uyt dan spruyt eene geschickheyt, die 't Verstand, in de werckinge, bequaem en vaerdigh maeckt. De tweede wegh is de Wijsheydt, die 't werck bestiert nae de waerheydt, en maeckt dat de Konstenaer, in sijne handelinge geschickt en vast zy.

Wy hebben geseyt dat de Konst haer oorsprongh heeft van 't gebruyck, van de Wetten, en van de reeden. Waer uyt te mercken is, dat het woord, gebruyck, twee dingen kan beteyckenen. Voor eerst de eervaerentheyt, ten tweeden de oefninge des konstenaers. Dat de eervaerentheyt noodwendigh zy, seyt de Philosooph, datse is 't begin van alle bewijs der Konsten en Weetenschappen. De Poeet *Manilius* seyt, *de eervaerentheyt heeft, door 't langh gebruyck, den wegh gebaent tot alle konsten.* En *Cardanus* seyt, *door eervaeringe is de Konst voortgekomen, wanneer die door 't Verstand is beveslight.* *Aristoteles* seyt, *dat de Konst door de Oefninge en Wetenschap wort verkregen.* *Vegetius* betuyght mede, *dat alle Konst en Wercken door gestadige oefningen, en het dagelijx gebruyck werden gevordert.* Dat de Konst, onderwijsinge en oordeel van noode heeft, daer aen is niet te twijflen. Daerom sullen wy seggen, dat de Wetten van de Konst gehaelt zijn, door lange eervaerentheyt, gelijck het gebeurt in alle konstige handwercken, uyt haere natuyre, als mede in de Schilderkonst: Oock door de reeden, gelijck 't in seeckere konsten, die geene konsten genaemt worden, geschiet, ten waere oneygentlijck: Datmen haer liever Weetenschappen als Konsten magh noemen, gelijck onder andere de Medicine, welckers Wetenschap niet anders is, als de dingen te kennen door haere oorsaecken, gelijck de Philosooph seyt. Oock vintmen geene Konst die niet haere regulen en opmerckingen heeft, gelijck *Diomedes* seyt, overmits zy alle dingen door nauwe regulen en Wetten besluyt. Daer worden oock konsten gevonden, die van de reeden gedient worden, gelijck *Aristoteles* seyt, *de Redenrijck-konst is een Konst die in Reeden bestaet*: En dat in der waerheydt. En hoewel het schijnt dat alle konsten haere grond hebben door de eervaerentheyd, gelijck boven geseyt is, soo is 't nochtans noodigh datse oock metter reeden zijn vergesellschapt, sonder welcke geen konstenaer eenigh goed werck kan uytvoeren. Waer over *Trivetius* in sijne spreucken seght, *soo veel de rechter hand stercker is als de slincker, soo veel krachtiger is de Reeden als de eervaerentheyt.* Om dese reeden, zijn de Vrye en aldereedelste Konsten noodigh, diewelcke men daedwerckende Wetenschappen magh naemen, 't welck van *Aristoteles* is bepaelt, seggende, *de Konst is een seeckere bequaemheyt, om alles te doen metter waerachtige reeden.* En voorts: *de Konst is de rechte reeden van't werck*, gelijck oock D. *Thomas* seyt.

Wy hebben geseyt dat de naem Konst het algemeen aengaet, maer de eervaerentheyt gaet een yder in't besonder aen. En de Konst oeffent sich ontrent noodwendige saecken die 's Menschen leven aengaen, en om dat dieselve veel en verscheyden zijn, soo is 't dat de konsten oock veelderleye zijn. Wy hebben geseyt dat de Konst sich in 't gemeen oefent, om te verstaen de bequaemheyt van't Verstand, in de mogentheyt van te wercken, en niet in het werck of handelinge van de Konst: waer van zy veele eer kan genaemt worden een proefstuck van de Konst, als zijnde een besondere saecke. En derhalven seyt de Philosooph, *de Konst is van de algemeene, maer de proeve is van besondere dingen.* Ten laesten sullen wy seggen, dat zy sich oefent ontrent

de noodwendige dingen tot des Menſchen leven, en vermits deſe dingen veelerleye en verſcheyden zijn, daer uyt geſchiet het, dat de konſten oock veelerleye zijn. *Ariſtoteles* onderſcheytſe in dryerleye ſlagh, terwijl hy ſeyt, *de gebruyckende konſt is 't ſeylen ter Zee door de ervaerentheyt, 't werckende is als die daer 't hout klooft, en die gebiedende is als de Bouwkonſt.* *Plato* onderſcheytſe in twee, *als die 't werck opmaeckt en die 't oeffent.* Maer voor als nu wil ick geen ander onderſcheyt nemen, als 't ſelve datter genomen wordt van de eyndlijcke oorſaecken: Wy mogen in 't beeld van de Natuyre wel ſeggen, dat het eynde en 't wit van de Natuyre was, het goede te beoogen, en om dat de Konſt een Naevolghſter van de Natuyre is, ſoo ſal 't geen wonder zijn, dat zy mede het goede beooght. Het goede nu, nae de onderſcheidinge der Philoſophen, is oock tweederley, 't eene, *dat geheel en voor ſich ſelf goed is*: 't ander, *dat iemant ten goede en ten nutte kan gebruycken.* Het eerſte is het goed datmen het eerbaere noemt, het ander dat ten dienſte van den Menſch, nut en vermaecklijck is: en daerom ſeggen wy, dat ſich alle konſten oeffenen in nutte en noodtwendige of in vermaeckelijcke dingen, die tot het leven der Menſchen behooren.

Om nu deſe beeldniſſe uyt te drucken, ſullen wy ſeggen, dat de Konſt bedaeght wort afgebeelt, om dat een Ionghman, van veele dingen, geen eervaerentheydt kan hebben, vermits hy hem daer in weynigh heeft geoeffent: Oock om dat de oude luyden, door haere ſwackheyt, de kracht niet konnen te werck leggen, 't geene zy met groote arbeyt en moeyte, door lange tijd, hebben gelcert. 't Welck inſonderheydt gebeurt, in ſwaere werckelijcke konſten. *Xenophon* ſeyt, *de leeden door den arbeyt ontſenuwt, moeten noodſaecklijck de gemoederen verſwacken, en ſoetjes aen wercken.*

Met groen wort zy om veele reedenen gekleet. Ten eerſten, dewijl door 't middel van de konſten, alle dingen, die tot het leven der Menſchen noodigh zijn, van nieuws worden hermaeckt, als wanneerſe door de quaedheyd des tijds zijn verdorven, even gelijck de Natuyre het aerdrijck, alle laeren, wederom herkleet, met kruyderen, boomen en met nieuwe bladeren. Ten tweeden, om dat een konſtenaer altijd ſal in hoope leven, van dat hy door zijne konſt, tot meerder volmaeckt heyt ſal komen, en daer toe ſal hy alle zijne vlijt en neerſtigheyd aenleggen: willende niet anders ſeggen, dan dat het groen de hope biedt, van de eere, nutticheyt en profijt, die de konſtenaer van zijnen arbeyd ſal verkrijgen. Ten derden om de wackerheyd des verſtands, en de vaerdigheyd der vindingen uyt te beelden, en de vrolijcke arbeyd die in een goed konſtenaer vereyſcht wort. Boven dat ſoude men oock daer door eene lijdſaemheyt, of ſoo men wilde ſeggen eene ſtijfſinnigheit konnen uitdrucken, die altijd friſch en groen is in 't uytwercken; en van deſe beteyknifſe, krijghtſe den naem van 't groen. *Petrarcha* ſinght:

Om 't werck altijd te doen,
Zijn mijn begeerten groen.

Met een beknopt kleed is zy gemaelt, om dat dat ſelve den handwercker minſt in de wegh is.

De pael mette Ionge en teedere ſpruyt, biedt de Ackerbou, een konſt waer uyt alle nutticheyt totten Menſch komt, gelijck wy boven geſegt hebben, datſe een aert is van 't goed, 't welck het ooghwit en merckpael is van alle konſten. Deſe konſt is van *Xenephon*, boven andere, de heerlikſte en noodwendigſte genoemt, als waer uyt de Menſche onderhouden en gevoet wort. Laet ons horen wat *Cicero* in 't eerſte boeck van zijne Burgerplichten ſegt. *Vyt alle dingen, daermen wat uyt onderſoeckt iſſer niet ſoeter, niet vruchtbaerder, dat een vry man beter paſt, als de ackerbou.* Maer om niet al te verre te lopen in 't verhaelen van de nuttigheyt en noodwendicheyt van deſe konſt, ſal 't my genoegh zijn, de woorden van *Vitruvius* hier by te voegen, daer hy ſeyt, *gelijck een Iongh kindeken ſonder des Voeſters melck niet kan gevoet, noch tot zijne volle jaeren gebracht werden, alſoo kan oock een Stad ſonder Velden en Vruchten niet aen waſſen, noch ſonder overvloed van ſpijſe haer volck noch de gemeente beſchermen.*

Het tweede deel van 't goede ſal het vermaecklijcke zijn, gelijck geſeyt is. Maer wat ſaeck is doch ter werreld die ſchoonder en vermaecklijcker is, als de Schilderkonſt en de Beeldhouwerie. Deſe hebben wy door het Pinceel en den Beytel willen uytdrucken. Konſten die voorwaer ſeer eedel en nimmermeer te volprijſen zijn. Waer over oock de eedele Schole van *Athenen*, die ſelve vermakelijckheyt in de eerſte trappe van de Vrye konſten

konſten ſtelt: Ick ſegge dan dat de Schilderkonſt vermaecklijck is, om datſe een Naevolgſter is van onſe algemeene Meeſterſche de Nature, niet alleen in de taſtelijcke, maer oock in alle ſienlijcke dingen, vertonende door de verſcheydentheyt der verwen alle ſinlijcke voorwerpſels. *Xenephon* ſeyt, *de Schilderkonſt is een Naevolghſter van dingen die leven. Plato* ſeyt, de *Schilderie ſtaet offe leefde.*

De Beeldhouwerie daer na ſtelt alle de leeden toe niet anders, dan offe de nature taſtelijk hadde gemaekt, ſulx datſe niet alleen het oogh voldoet, maer oock volkomelijck het gevoel: Waer over deſe twee eedele konſten wel ſuſters mogen werden genaemt, als van een Vaeder herkomende, die het ontwerp is, hebbende oock beyde een ooghwit, te weeten, een konſtige naebootſinge van de Natuyre.

ARTE. *Konſt.*

EEn Vrouwe met een Windaes en een ſetthaeck of handſpaeck, in de ſlincker hand ſalſe een viervlamme hebben.

Alle konſten die inſtrumenten of werckgereetſchappen gebruycken, gelijck daer veele zijn, haelen de kracht van hare proeve uyt het bewijs van den circkel, en van daer krijgenſe haer reeden en vaſtigheyt. Daerom wort zy met een ſethaeck en windaes gemaeckt; die beyde hare kracht uyt het gewicht en uyt den circkel hebben, gelijck *Ariſtoteles* in zijne *Mechanica* verhaelt.

De Viervlamme worter geſtelt als een voornaem werck-gereetſchap van konſtige wercken, want daer mede ſoldeert men, en maeckt de ſtoffe gedwee en bequaem, om van de Menſchen, tot alle konſtige wercken, gebruyckt te werden.

ARTIFICIO *of Konſt-ſtuck.*

EEn Man koſtelijck gekleet en ſeer konſtigh gemaeckt, hebbende de rechter hand op een Meule of Windaes, wijſende met de voorſte vinger van de ſlincker hand op een korf, die ter ſijden ſtaende, vol Byen is. Waer van men oock verſcheyden Byen boven dit werck in de locht ſiet vliegen.

Konſtigh en eedel wort hy gekleet, om dat de konſt door haer ſelven eedel is, die men oock de tweede Natuyre kan heeten.

Hy wort gemaelt de rechter hand op een windaes of Vijſel te hebben, weſende 't ſelve een inſtrument, 't welck van de konſt door Menſchlijcke naerſticheyd gevonden zijnde, ſeer verre de Natuyre overtreft, doende met weinigh kracht ſeer groot geweld. *Antiphanes* de Poeet verhaelt in ſeeker gedicht waer van *Ariſtoteles* in zijne *Mechanica* of konſtwercken leert, dat wy door de konſt die dingen te boven gaen, waer tegen de Natuyre van de ſake ſelve ſchijnt te ſtrijden, want men beweegt daer mede ſware gebouwen van hare plaetſen, doende door Windaeſen, Vyſels, Dommekrachten, en Heyblocken wonderlijck geweld.

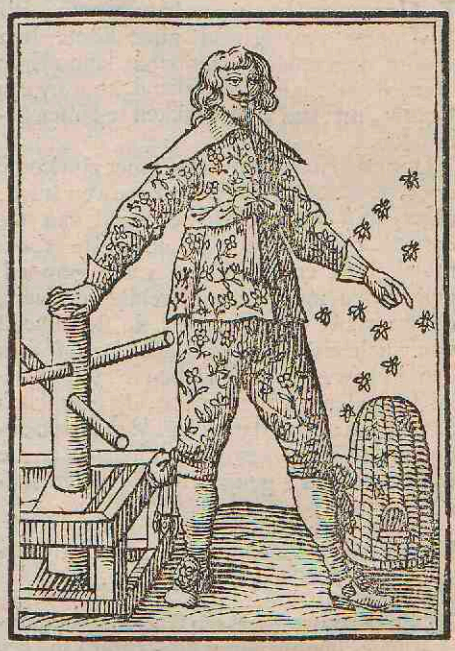

De Byckorf worter geſtelt, om dat deſe dierkens een beeldeniſſe van een konſt-ſtuck en van de naerſtigheyt zijn. Waer over *Salomon* ſeer wel ſeyt, *Gaetotte Byen en leer van haer hoe beſige werckſters zy zijn. Virgilius* beſchrijft oock ſeer wijtloopigh het konſt-ſtuck en de naerſtigheyt vande Byen in zijn eerſte boeck van *Æneas*, en overvloediger in zijn vierde *Georgica* of boerewerck, daer toe ick den Leeſer wijſe: want het ſoude anders te langh vallen. Derhalven ſal 't genoegh zijn te ſeggen, dat wy willende van 't konſt-ſtuck en van de

naruyrlijcke naerstigheyt der Byen spreken, alleen verhaelen, hoe *Virgilius* zijnen *Mæcenas* noodight, dat hy van dese stoffe soude horen singen, als van een wonderlijcke en groote saecke.

Mæcenas schou dit wonder aen,
Der lichte Dierkens, die bestaen,
Den Vorst en Princen voor te schrijven,
Om leeren 't Volck de ord' en tucht,
Met wackerheyt, om steets ter vlucht,
Den Vyand van haer schans te drijven.

VIRTU del ANIMO & del CORPO. *Kracht van 't gemoed en van 't lichaem.*

HIer wort *Hercules* naeckt vertoont, die mette rechterhand zijne kodse met groote dapperheyd over zijne schouderen hout, en met zijne slinckerhand, hout hy een Leeuw, met een wild Vercken te samen gebonden.

Door den naeckten *Hercules* met zijn kodse over de schouderen en een Leeuwen huyd, moet verstaen worden het beeld van alle dapperheyd, en door de Leeuwe de grootmoedigheyt en sterckheyt van 't gemoed, gelijck *Orus Apollo* in zijne beelden verklaert, en door het wild Vercken de sterckheyd van 't lichaem. Men verhaelt dat *Adimetus* den Leeuw en't wild Vercken te samen hadde gebonden, willende door dit geselschap te verstaen geven, dat hy hadde te samen gevoeght, de dapperheyd van 't lichaem en die van 't gemoed, gelijck *Pierius* 't selve mede verhaelt.

VIRTU INSUPERABILE. *Onverwinnelijcke Kracht of Dapperheyt.*

EEn Vrouwe met een schoone wapenrustinge, houdende in de rechter hand een spiesse, en in de slincker arm een schild, waer in een Eyckenboom staet, hebbende op den Helm een Lauwer tack, die wel gedreight maer niet van den blixem neder geslagen was, met een spreucke, *nec sorte nec fato.* Dat is, *noch by geval noch door 't noodlot.*

De dapperheyd is als een Krijgsheldinne, die gestadigh mette sonde te velde gaet, en wort gewapent geschildert, metten blixem, diewelcke, gelijck *Plinius* verhaelt, soo veele macht niet heeft, dat zy den Lauwer kan quetsen, gelijck oock de dapperheyd met geen ongeregelde toeval, hoedanigh die zy, kan geschonden werden.

De *Ilex* of Eyke wort in 't schild gemaelt, anders nergens om, dan dat de dapperheyt vast en bestandigh is, gelijck een boom die diep gewortelt staet, hebbende wyde tacken en breede bladers, en hoe die selve meer besnoeyt wort, te meer borse uyt, en krijght te grooter kracht: daerom wortse de dapperheyd toegepast, die in vervolginge of aenvechtinge sich voornamelijck ontdeckt en sien laet.

Men souder oock een yser Vercken konnen ter sijden maelen, 't welck anders geen voorbereydsel doet om zijn leven te beschermen, als dattet sich selve intreckt, om sich selve te verdedigen, staende op zijn eygen kracht, om haestelijck alle aenvallen en geweld, die van ter sijden aenkomen, te wederstaen. Waer op *Horatius* oock speelt, seggende, dat men sich moet door zijn eygen kracht beschermen.

FEBRE. *Koortse.*

EEn jeughdige Vrouwe met een mager en uytgeteert aengesicht met swarte hoofdhayren,

hayren, houdende den mond open, al waer een vierige damp uytgaet, die als een vlamme Viers omcingelt is, weſende met vier Verwen gekleet: te weten van 't begin des hals totte gordriem toe moet het geel of cijtroenigh van verwe weſen, van den gordriem af totte navel, ſal het wit zijn, en al 't overblijfſel van 't kleed ſal root weſen, de ſoom of boord van 't kleed ſal ſwart zijn, hebbende op't hooft een ronde Maene, voor haere Voeten heeftſe een Leeuw, die ſwaermoedigh en kranck by haer leyt. D'eene hand houtſe voor de borſt, aen de ſijde van't hert, en aen d'ander hand houtſe een yſere boeye of keeten, met een letter rol, waer in deſe woorden geſchreven ſtaen, *Membra cuncta fatiſcunt*, dat is, *alle mijne leeden zijn machteloos.*

De *Febris* of koortſe wort in 't Griex πῦρ, 't welck *Vier* bediet, geheeten, en de Latinen nemen 't woort *Febris* van *fervor*, dat is van de hette, 't welck anders niet beteykent, als een groote opwellinge en overvloet van hette. Waer van *Galenus* in zijne grondſtellingen ſeght. De koortſe is een veranderinge van een ingebooren en gematighde hette, tot een vierige en brandige Natuyre, herkomende uyt te grooten overvloedt van hette en drooghte. En dieſelve ſoude geſchieden om vijf oorſaecken. De *eerſte* ſpruyt uyt al te overtollige en te geweldige beweginge. De *tweede* is uyt de verrottinge van de vochtigheden. De derde is uyt de groote naedringe van een ander brand. De *vierde* is door de inhoudinge der dampen van d'ingeborene warmte. De *vijfde* is door de t'ſaemenmenginge van eenige dingen, 't zy dat het voedſel of medicijnen zijn. De koortſe is van driederleye aert, nae de drie ſelfſtandigheden van des Menſchen lichaem. De eerſte is de een-daeghſche koortſe, geheten *Ephimera*, die uyte geeſten van 's Menſchen lichaem haer oorſprongh heeft. De tweede is *Putrida* of verrottige, heerkomende uyte vochtigheden die meeſt verrot en bedorven zijn. De derde is *Hectica*, ſpruytende uyte vleeſſige en vaſte deelen des lichaems, als *Galenus* 't ſelve in veele plaetſen uytleyt.

Ieughdigh wortſe geſchildert, om dat de jeughd veel meer de koortſe als ander Ouder is onderwaerigh, hebbende meer brands by haer: welcke brand, om de boven verhaelde reedenen, meer als gewoonlijck, lichtelijck komt aen te waſſen, en uyt deſe overvloed komt de koortſe voor den dagh, gelijck de voorſeyde Schrijver over *Hippocratem* ſeght, de *Ionghe luyden zijn meeſt mette koortſe gequelt, om datſe van een heete en galachtige Natuyre zijn.* Gelijck *Hippocrates* en *Fernelius* mede verhaelen.

Het magere en uytgeteerde aengeſicht, vertoont ons de *Febris Hectica* of de uytterende koortſe, diewelcke eerſt de vochtigheyt van de vleeſachtighe deelen verteert, daer door 't lichaem moet worden onderhouden: en van daer dringhtſe tot in 't vlees, en verteert haer eygen voedſel, gelijck *Fernelius* ſeer wel aenwijſt.

Door 't oopen houden van den Mond wort verſtaen de Noodwendigheyt van de aeſſemhaelinge, totte ververſchinge van den ingeſloten brand.

De heete of levendige damp, die van haer uytgaet, behalven datſe ons de daeghlijxe koortſe bediet, gelijck geſeyt is, is gegrond op de geeſten des lichaems, diewelcke niet anders zijn, als het eedelſte en alderſuiverſte bloed, dat ſich gemeenlijck in de arterien, diemen ſlagh-aderen of hart-aderen noemt, beſluyt. Wort oock vertoont de uytwaeſemingen van 't verrottige roet, die altijd van de verrottende vochtigheden voortkomen.

Zy is als met een vlamme Viers omcingelt, om de eygenſchap van de koortſe uyt te drucken, die ſich op de maniere van't vier ſodanigh ontſtelt, dat het ſchijnt, datter geen grooter brand kan weſen.

De vier verwen van 't kleed, drucken de verrottige koortſe uyt, die uyt vier vochtigheden of humeuren veroorſaeckt is: en daerom wort het geel by de Cholerique of galachtige vochtigheyt uytgebeeld, die oorſaecke is van de derdendaegſche koortſe: want ſoo de verrottinge komt inde groote aders, en nae by het herte, ſoo brenghtſe een geſtadige derdendaeghs koortſe: en ſooſe in de kleyne en uitgeſpreide aderkens komt, ſoo maecktſe een ophoudende of verpoſende koortſe, en om dat deſe vochtigheyd de alderſubtijlſte en ſnelſte is van allen, ſoo is oock het bovenkleed met deſe verwe afgemaelt. De witte verwe, in haer tweede plaetſe, beeld de Phlegmatique of ſlijmige vochtigheyt af, die welcke de daeghlijckſche koortſe veroorſaeckt. Het meeſtendeel

van 't kleed is rood 't welck het bloed bediet, weſende dat ſelve alſdan in meerder overvloed als d'andere vochtigheden, en dat maeckt een geſtadige koortſe *Smocha* geheeten, diewelcke of zy beſpringht den Menſch heftelijck, gaende al ſoetjens en ſlijtende af totten eynde toe, of zy blijft in eenderleye kracht totten eynde toe.

De ſwarte boorde van 't kleed, bediet de Melancoliſche of ſwarte vochtigheyt, die door haere grovicheyt, als weſende de heffe van 't bloed, altijd ſackt nae de benedenſte deelen, en daer uit heeft de quartane of vierdedaeghſche koortſe haeren oorſprongh. En om datter d'andere vochtigheden niet ſoo veele zijn, ſo ontſteeckt hier door de koortſe altijd, op den vierden dagh. De Maene op 't hoofd, bediet, dat de beweginge van de koortſe geheelijck aen de Maene hanght, want gelijck ſich de Maene van ſeven tot ſeven daegen beweeght, te weeten van de Nieuwe Maene af, tot het eerſte quartier, alſoo vervolghtſe voort, totte volle Maene toe, en van tijd tot tijd. Van gelijcken doetmen oock in de Critiſche of oordeel bewegingen in de koortſe van ſeven tot ſeven dagen. Want *Galenus* vertoont klaerlijck, dat de oorſaecke van de Critiſche of giſdaegen niet hanght aen 't getal der daegen, maer aen de Maene. Waer van aldus geſeyt wordt: *Noch het getal van ſeven of van vieren is de oorſaecke van 't* Criſis *of van 't giſſen niet, maer om dat de Maene vernieuwende, en de aerdſche dingen veranderende, oock den ommeloop der bewegingen tot deſe hoofdgetallen doet komen, in welcke getallen zy billijck vinden de vaſte tijden der veranderinge.* Boven dat ſoo komt het *Criſis* niet alleen door 't getal van ſevenen als geſeyt is, maer oock door de vierde dagh, die voor de ſevende is gegaen, en voor de vierde dagh, die voor de viertiende is gegaen, zijnde de elfde dagh, gelijck oock *Galenus* en *Hippocrates* ſeggen, dat wanneer zy de ſwaere ſieckten voorſichtlijck hadden waergenomen, bevonden zy dat de vierde dagh een aenwijſer was van de ſevende, niet anders als of de vierde dagh van de Maene ons vertoont de hoedanigheyt van de geheele Maene loop; gelijck ſulx *Aratus* in ſijne Dichten ons oock te kennen geeft. Zy wort met een volle Maene geſchildert, om datter in de volle Maene meer veranderingen voorvallen als op andere tijden.

De treurige en ſwaermoedige Leeuwe, wort by haer geſchildert. Want *Pierius* ſeght dat de Leeuw geſtadigh de koortſe heeft, waer in veele Schrijvers met hem overeenſtemmen. 't Is wel te geloven, dat de Leeuw, om zijn groote hittigheydt, nu en dan de koortſe heeft, maer ſoo hy deſe ongetempertheyt geſtadigh hadde, ſoo maghmen dieſelve geen koortſe, maer wel de natuyre en eygenſchap van den Leeuwe, noemen. Wat meer is, onder de twaelf teyckens van den *Zodiac*, zijn de teyckens van *Leo*, *Aries* en *Sagittarius* van alle Sterre-raeders genoemt, de Ooſtlijcke, de Manlijcke en Vierige, te weten, heet en drooge, van welcke hette en drooghte eygentlijck het weeſen van de koortſe heerkomt, en om dat de Leeuw de middelſte is van deſe andere, ſoo kan men met reeden ſeggen en oordeelen, dat hy is de krachtighſte van allen, in deſe gelegentheydt. Veele Sterre-giſſers ſeggen dat de Leeuwe heerſchappye over 't Herte voert, 't welck is de voornaemſte wooninge van de koortſe. Waer over *Avicenna* ſeght, *de Koortſe is een uytwendige brand, die in 't hert is aengeſteken.*

De hand die zy op de borſt heeft, druckt niet alleen uyt, de rechte woonplaets van de koortſe, als geſeyt is, maer wijſt oock aen de uytſpreydinge van de hertaderen en intreckinge der ſelve, om den brand uyt te drijven, 't welck van de Medicijns *ſiſtole* of *diaſtole* genaemt wert, diewelcke in de tijd van de koortſe raſſer gaen, alſo de noodſaecklijckheyt van de voorgeſeyde uytdrijvinge grooter is. En met deſe beweginghe, die haer oorſprongh in 't herte heeft, en die te gelijck in een ſelve tijd door alle de hertaderen verſpreyt wort, ſoo maecktſe de Polſe, die welcke om datſe, in de hand, aldergevoelijxt is, ſo wort de hertader die naeſt aen de hand is, de Pols geheeten. En daerom hebben wy haer de hand voor 't herte geleyt.

Datſe de keeten met de bovengeſeyde ſpreucke hout, is om dat de koortſe in der waerheyt, alle de deelen des lichaems quelt en bind, en dat door de hertaders die ſich door alle de leedmaeten verſpreyden, gelijck ſulx *Avicenna* ſeer wel uytleyt.

PUDICITIA. *Kuysheyd, Suyverheyd.*

MEn ſoude dit Maeghdeken oock wel in 't groen mogen kleeden, met een Armelijntjen

melijntjen in de hand, dat een gulde halsband aen den hals ſoude hebben, met een topaes daer aen, gelijck *Petrarcha* in 't Zeeghlied van de Suyverheyt ſinght:

't Zeeghteycken in dees dappre ſtrijd ſal zijn,
In 't groene Veld een vvitte Armelijn.

Het groene kleed bediet dat de kuysheyd tot haer ooghmerck heeft, de hoope van die dingen die van *I. Chriſto* zijn belooft.

CASTITA. *Kuysheyd, Suyverheyd.*

EEn ſchone Vrouwe van een eerbaer opſicht, hebbende in de rechter hand een geeſſel opgeheven, als of zy daer mede wilde ſlaen, leggende voor hare voeten een *Cupido*, die metre oogen verbonden is, weſende met lange kleederen, als een Veſtaelſche Maegd, gekleet, en met een gordel in 't midden opgebonden, als tegenwoordigh de Weduwen te Romen gekleet gaen, waer op deſe woorden geſchreven ſtaen, *Caſtigo corpus meum*, dat is, *Ick tuchtige mijn lichaem*, met een Seeve in de ſlincker hand wortſe gemaelt ter gedachtniſſe van de Veſtaelſche Maeghd, die haere Kuysheyt voor de Werreld willende betoonen, waeter op een Seeve goot, dat zy daer in beniel.

CASTITA. *Kuysheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleer, ſich leunende aen een Pijlaer, waer boven een Sifte met waeter ſtaet, houdende in de hand een langh ſtuck kaneel, in d'ander een vat vol ringen, hebbende onder haere voeten een doode Slange, leggende voor haer geſtroyt geld, peerlen, eedelſteenen, *&c.*

Wit is zy gekleet, om de Suyverheyd des gemoeds uyt te drucken, die deſe Deughd onderſtut, en doetſe leunen aen een vaſte Pijlaer, want zy is verſiert noch ſchoon voor de oogen, maer is geduyrigh en oprecht.

De Seeve of Sifte met waeter op den Pijlaer, wort genomen van de vreemde geſchiedeniſſe, die de Roomſche Nonne of Veſtale gebeurde, om haere Kuysheyt te betoonen, draegende daer in waeter, ſonder dat het daer uyt liep: en dit wierde voor een teycken of aenwijſinge van de Kuysheyd geſtelt.

De welrieckende en koſtlijcke Kaneel betoont, datter geen dingh koſtlijcker noch aengenaemer is als de Suyverheyd: En waſſende deſe Boom veeltijrs in klippen en tuſſchen de doornen, bediet, dat de Suyverheyt geboren wert, tuſſchen de doornen van ons ſelfs doodinge, doch inſonderheydt van de Maeghdelijcke Kuysheyt.

De Ringh is een teycken van de Houlijxſche Kuysheyt.

De Slange is de begeerlijckheyt die ons geſtaedigh prickelt, door 't middel van de Liefde.

Het geldt voor haere voeten wil ſeggen, dat iemand die de Gierigheyt veracht, een bequaem middel gevonden heeft, om de Kuysheyt te bewaeren.

CASTITA MATRIMONIALE.
Houlijxſche Kuysheyt.

EEn Vrouwe in witte kleedinge, hebbende om haer hoofd een krans van Ruyte, en in haer rechterhand een Lauwer tack, en in de ſlincker een Tortelduyve.

De Ruijte heeft eygenſchap om de welluſt te breydelen, door de ſcherpicheyt van hare reuck, weſende van een doordringende kracht, en door hare hette ſoo doetſe de opgeblaeſen windicheyt ſlancken, en leſcht den

brand

brand van de Veneriſche Liefde uyt. Gelijck *Matthiolus* over *Dioſcoridem* verhaelt.

De Lauwer tack iſſer by geſtelt, om de groote gelijckheyt die deſe boom mette kuysheyd heeft, want die ſelve moet geduyrigh zijn, even gelijck het groen van den Lauwer geduriglı is, zy moet oock krijten om den brand der Liefde tegenſtant te doen, even als de Lauwer blaeders doen, diewelcke als zy met haere tacken op't Vier worden geworpen, ſoo ſullen zy krijten en den brand tegen ſtaen. Hier over verſiert *Ovidius*, dat *Daphne*, de kuyſſche Vrouwe, verandert is in een Lauwerboom.

De Tortelduyve leert ons, door haer eygen voordaed, datmen nimmermeer zijn eere moet bevlecken, noch de Trouwe die in 't houlijck belooft is, verkeerende alleenlijck en altijd met die geene die zy eenmael tot haer geſelſchap heeft aengenomen.

Men kander het Armelijntjen oock toe nemen, om de groote ſorge die het draeght, van zijnen witten en ſuyveren huyd niet te beſmetten, ſullende liever in't Vier lopen, als dieſelve bemorſſen. Van gelijcken doet oock een kuyſche Vrouwe.

CASTITA. *Kuysheyt.*

EEn Vrouwe wiens hoofd met lampers bedeckt is, in lange witte kleedinge, als of zy wandelde, hebbende in haer rechter hand een ſcepter, en in haer ſlincker twee Tortelduyven.

De kuysheyd of ſuyverheyd nae *D. Thomas* ſeggen is een name van die Deughd, die daer komt van de ſuyveringe of kaſtijdinge des vleeſchs en der begeerlijckheyt, die den Menſche in alles ſuyver maeckt, ſonder eenige vleeſchlijcke beſmettinge.

Het bedeckte geſicht is de kuysheyd eygen, om dat zy de oogen breydelt, want gelijck *Gregorius* in zijne Zeedekonſt verhaelt, ſoo moeten wy de oogen bedwingen die ons totte ſonde leyden.

Het witte kleed, bediet dat de kuysheyd moet reyn en ſonder ſmette zijn, gelijck deſe Dichten te kennen geven:

Den Goden Kuysheyt wel behaeght:
Komt hier die reyne kleeders draeght.
En ſchept uyt dees fonteyn den Wijn,
Doch laet u handen ſuyver zijn.

Datſe ſtaet of zy wandelde, druckt uyt, datſe altijt moet beſigh zijn, want de ledigheyt is oorſaecke van alle quaed, gelijck *Ovidius* ſeyt:

Drijft ghy de luyheyt uyt u ſin,
Ghy breeckt de pijlen van de Min.

De Tortelduyf kens zijn nae *Pierii* uytbeeldinge, voor een voorſchrift van de kuysheyt gehouden, om dat zy, haer geſelſchap verlooren hebbende, niet meer vereenigen.

De Scepter bediet de Heerſchappye die de kuyſche over ſich ſelve heeft, alhoewel het vlees een beſondere vyandinne van den Geeſt is, niet te min als de Geeſt wil, ſoo kan die nimmermeer van haer verjaeght noch overwonnen werden, en alhoewel daer geſchreven ſtaet, *een geduyrige ſtrijd en overwinninge die ſelden gebeurt*, niet te min als een Menſch een vaſt voornemen heeft om ſich daer tegen te kanten, ſoo kan hy geenſins overwonnen worden, en aldus moetmen in 't werck ſtellen 't geene *Ovidius* ſeght:

Eer ſterf ick duyſent doo'n, Eer ick volgh u geboo'n.

PUDICITIA. *Kuysheyd, Reynigheyd, Schaemachtigheyd.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleed, hebbende op 't hoofd een ſluyer van dieſelve verwe,

verwe, diewelcke haer aengeſicht bedeckt tot aen den gordel. In de rechter hand houtſe een witte Lely, en onder haer rechter voet een Schildpadde.

Met wit wortſe gekleet, want onder deſe verwe, wort de Suyverheyd afgebeeld, als mede de oprechtigheyd des levens, waer uyt de Suyverheyd voortkomt. Waer over *Salomon*, willende de oprechtigheyd en Suyverheyd des gemoeds uytdrucken, ſeght, *u kleederen ſullen alle tijd wit weſen.* Zy is bedeckt, op de maniere als geſeyt is, want een kuyſche Vrouwe behoort de ſchoonheyt van haer perſoone te decken, en de gelegentheyt van de oogen wegh te nemen, die veeltijts oorſaecke zijn, van dat de Suyverheyt beſmet wort, en ten dien aenſien, noemt *Tertullianus* duſdanigen ſluyer *een Waepenruſtinge voor de vrees van ſchande, ende een Harnas van eerbaerheyd, een Bolwerck van zeedigheyd, een muyre voor 't Vrouwelijck geſlachte, waer in eens anders oogh noch niet was gaen weyden:* Dieſelve Schrijver bepaelt de maniere waer toe en hoe langh de ſluyers ſouden geſtreckt hebben, te weten ſoo langh als de hoofdhayren ſtreckten, wanneer die neergeſtreelt zijn, en alſoo langh moſten oock deſe ſluyers weſen, ſulx datſe totten gordel toe, moſten komen: Totte navolginge van de Romeynſche Heydenen, die de Goddinne van de Kuysheyd met het aengeſicht bedeckt plachten af te beelden, gelijck in veele Medaglien te ſien is.

De Romeynſche Bruyden, tot teycken der Suyverheyd, oock wanneerſe tot den Man over gingen, bedeckten het hoofd: een maniere die de Romeynſche Vrouwen gebruyckten. *Poppæa Sabina*, de Vrouwe van *Nero*, deſe om dat zy kuyſch ſoude ſchijnen, hoewelſe onkuyſch was, quam altijd gedeckt voor den dagh.

Cajus Sulpitius Gallus een Romeyn, verliet ſijn Huyſvrouw, om datſe ongedeckt was uytgegaen: en niet alleen de Romeynen, maer oock de Griecken gingen bedeckt, om haere ſchaemachtigheyt te betoonen, gelijck *Hero*, *Penelope*, en *Helena*, als by *Homerum* en andere te ſien is. *Tertullianus* ſeght dat de Vrouwen in *Judæa* haer aengeſicht decken, waer door zy onderkent worden. *Paulus* ſeyt van de Vrouwen die daer nae Chriſtenen zijn geworden, *Corinth.* 11, datſe ſouden bidden met gedeckten hoofde, anderſins ſouden zy haer hoofd onteeren. *Platina* verhaelt dat *S. Petrus* ſoude bevolen hebben, dat de Vrouwen gedeckt ſouden ter Kercken gaen, 't welck zijn Naevolger *Linus* ſoude hebben uytgevoert. Wie hier van wijders begeert, leſe *Tertullianum*. Doch 't is ons genoegh dat wy tot beveſtinge van de Kuysheyd, geſeyt hebben, datſe gedeckt moet weſen.

Zy houdt een witte Lely in de rechter hand, want *Hieronymus* ſchrijvende tegens *Jovinianum*, ſeyt, dat de Lelye een bloeme is van de Suyverheyd en van den Maegdom: Om dat in het Hooge-Lied *Salomons* de Hemelſche Bruyd ſinght, *Zy wort onder de Lelien opgevoet*, dat is, onder ſuyvere en kuyſche perſoonen. De Schildpadde onder de rechter voet, bediet dat de ſtaetige Vrouwen, geſtaedigh ſullen by huys blijven, als de Schildpadde uyter natuyre doet, gelijck *Phidias* het beeld van de Kuysheyd afmaelde: en *Thucidulis* ſprencke by *Plutarchum* is gedenckwaerdigh, *door de Vroulijcke ſchoonheyt*, ſeyt hy, *moet een vroome Vrouwe haere naem en lichaem, tuſſchen de huysmuyren laeten beſluyten.*

PUDICITIA. *Kuysheyd, Beſchaemtheyd.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de hand een Armelijn en 't aengeſicht bedeckt.

Alle ſonde is een beſmettinge aen de ziele, maer het ſchijnt eygentlijck, dat de Menſchen die met de Minneſieckte beſmet zijn, beſmet en onſuyver blijven, want die werden alleen by den Latinen *polluti* of beſmet gehecten, die in deſe Welluſten zijn verſopen. Dan wie ſich in deſe beſmettinge al te ſeer verliep, die wierde, in de Oude Wet, mette Lazerie geſtraft, door de gelijckniſſe van deſe beſmettinge. En ſullende 't Volck Iſraels de Wet van God ontfangen, was 't noodigh, dat ſich een yder drie daegen van zijn Vrouwe moſt onthouden, nae de ſpreucke: *Weeſt reyn gelijck ick reyn ben.* En om deſe oorſaecke wort het kleed wit gemaeckt.

Het Armelijntjen is een ſoo net en ſuyver beeſtjen, dat het zijnde met een moddrige plas omvangen, waer uyt het niet kan komen, ſonder ſich ſelve te beſmetten, ſal liever kieſen te ſterven, als zijne Suyverheyd, in eenigh deel, te willen verlieſen.

Het bedeckte aengeſicht, bediet Zeedig-

heyt en Kuysheyt: En 't gebruyck van 't aengeſicht te bedecken, is met de Kuysheyd aengevangen, ter gedachtniſſe van *Penelope*, diewelcke van haeren Vaeder gebeden zijnde, om haer eygen voldoeninge, datſe in *Lacedemonien* ſoude blijven, en van d'ander ſyde haer voelende geprickelt, door de Liefde van *Vlyſſes* om haeren Man te volgen, ſoo hadſe de ſtoutmoedigheyt niet, om haere meeninge te openbaeren, en uyt Zeedigheyt, ſoo ſweeghſe ſtille, met een gedeckt aengeſicht.

FORTEZZA del CORPO. *Kracht, Sterckheyd van 't Lichaem.*

EEn gewapende Vrouwe, gelijck geſeyt is, houdende in de rechter hand de kodſe van *Hercules*, en op 't hoofd voor een Helm, een Leeuws kop, gelijckmen in d'oude beeldeniſſen ſiet.

FORZA d'AMORE, ſi nel Acqua, come nel Terra. *Kracht der Liefde, ſoo te Waeter als te Lande.*

EEn naeckt kindeken met vleugels aen de ſchouderen, houdende in de rechter hand eenen Viſch, en in de ſlincker een bloemekrans, gelijck *Alciatus* 't ſelve uyter Griex overgeſet heeft.

FORZA. *Kracht, Sterckheyt.*

EEn ſtercke Vrouwe mette hoorens van een Stier, en ter ſyden een Olyphant mette ſnuyte voor uyt ſtekende. Want als de Egyptenaers een ſterck Man wilden uytbeelden, betoonden zy datſelve door deſe Dieren. En bediet de hooren het ſelfde. Dies oock *Cato* in 't boeck *Ciceronis* van d'Ouderdom ſeyt, als hy jongh was en wenſchte hy hem niet de ſterckheyt van een Stier of Olyphant. Houdende deſe beyde Dieren voor de ſterckſte.

FORZA d'AMORE. *Kracht der Liefde.*

Cupido met vleugels aen de ſchouders, met boogh en pijlen in de hand, en de kooker op zijn ſyde, de ſlincker hand nae den Hemel verheven hebbende, alwaer eenige vlammen afdaelen met veele gebrooken pijlen, die van alle ſyden om hem regenen: vertoonende alſoo dat de Liefde ſoo veele vermagh datſe de macht van *Jupiter* verbreeckt, en de geheele Werreld in brand ſteeckt.

Om 't ſelve te vertoonen beſchrijft hy de Liefde, datſe in een koets van twee Leeuwen wort voortgetrocken.

FORZA MINORE. *Minder Kracht door een grooter t'ondergebracht.*

OM dit ontwerp uyt te drucken, 't welck beter tot een Sinnebeeld paſt, ſoo wort hy geſchildert met een huyd van *Hiena* en een Panters vel daer by, gelijckmen door de eervaerentheyt, in de verſcheydentheyt van deſe twee Dieren, kan ſpeuren, en in de kracht van haere vellen: want het vel van *Hiena* leggende by het Panter-vel, verderft het ſelve. Even alſoo verteeren oock de Arents veeren, de veeren van andere Vogels. Daerom als wy ſtellen de macht, die van andere wort overwonnen, ſoo kan een kloeck Schilder de gedachtniſſe van deſe werckingen ſich voor oogen ſtellen, in ſoodaenige maniere, dat het wel ſtaet en hem oock vermaecklijck ſal duncken.

FOR-

FORZA. *Kracht.*

EEn gewapende Vrouwe met een borſtſtuck en een Helm op 't hoofd, houdende in de rechter een bloot Swaert, in de ſlincker een ontſteecken Fackel, en ter ſyden een Leeuw, die ſeer wreedelijck een Lammeken verſcheurt.

FORZA ALLA GIUSTITIA.
Kracht by de Iuſtitie of het Recht.

Pierius Valerianus verhaelt, dat hy een oude Medaglie heeft geſien, diewelcke by zijnen tijde gevonden was, waer op een Vrouwe ſtont ſeer Koninghlijck gekleet, met een kroone op 't hoofd, ſittende op den rugge van een Leeuwe, maeckende mynen om de hand aen 't geweer te ſlaen, 't welck van dieſelve *Pierius* op de Iuſtitie uytgeleyt is, en de macht door een Leeuwe.

CARRO del ARIA. *Koetſe van de Locht.*

Martianus Capella maelde *Juno* voor de Locht af, zijnde een Vrouwe, die Adelijck op een ſtoel ſat verciert met een witte ſluyer, die haer 't hoofd deckte, zijnde omcingelt met een windel, op de maniere van en antique of oude kroone, die Koninghlijck vol groene, roode en blauwe eedelgeſteenten beſet was: de verwe van 't aengeſicht ſal blinckende zijn.

Het kleed ſal van verwe zijn als 't glas, en daer boven een ander van duyſtere verwe, zy heeft rontom de knyen, een windel van verſcheyden verwen. In de rechterhand ſal zy een blixem houden, en in de ſlincker een trommel. Haere koetſe ſal voort getrocken werden van twee ſchoone Pauwen, als Vogelen die deſe Goddinne zijn toegewijt.

De verſcheyde verwen en andere bovengeſeyde dingen, bedieden de veranderinge van de locht, door de toevallen die daer in werden vertoont, als reegen, ſchoon weeder, ſtorm winden, nevel, onweeder, ſneeu, dauw, donder en blixem: en dit druckten zy door den trommel uyt, die zy in de hand heeft, en boven dat noch de Comeren, Regenbogen, vlammige dampen, Weerlichten en wolcken.

CARRO del' ACQUA. *Koetſe van 't Waeter.*

Phornutus heeft in 't boeck van de Natuyre der Goden, *Neptunum* voor 't waeter afgebeelt, ſtellende een oud Man, met een langen baerd, en de hoofdhayren als het Zeewaeter, daer een ſluyer van die ſelve verwe, om heer is geſlingert, houdende in de rechter hand een drie tandighe Vorck, ſtaende op een ſeer groote Zeeſchelp, voortgetrocken van twee Walviſſchen, of twee Zeepaerden, midden in de Zee, al waermen rontom veele Viſſchen 't hoofd ſiet boven 't waeter ſteecken.

Neptunus is geweeſt eene van drie gebroeders, die by lootinge het waeter te beurt viel, en daerom is hy genaemt den God der Zee, diewelcke de oude nu ſtille, dan ſeer verbolgen, plachten af te maelen.

De verwe van de baerd, hoofdhayren en ſluyer, bedieden de verwe van de Zee.

De drietande vorck bediet de dryerleye aert van 't waeter, want eenige van de fonteynen en revieren, zijn ſoet; de Zeewateren zijn ſout en wrang, en eenige zijn brack, en in de ſtaende meyren zijnſe wel niet ſout, doch droef en onſmaecklijck.

De koetſe is hem gegeven, om zijne beweginge in de groote wijde en vlacke zee te beroonen, en de ruyſchinge en bulderinge die hy doet, zijn gelijck de raeders van de karre.

Deſe karre wort van wreede Zeepaerden voortgetrocken, om te bewijſen, dat *Neptunus* de eerſte vinder van de Paerden geweeſt is: gelijck de Poëten ſeggen, want als hy met zijne drytande Vorck, op der aerde ſloegh, ſoo quaemer een Paerd uytſpringen. En gelijck *Diodorus* verhaelt, ſoo was hy de eerſte die de Paerden betemde.

CARRO del TERRA. *De Koets van de Aerde.*

Boccatius in de afkomſt der Goden, maelt de aerde af een Vrouwe, met een hulſel op 't hoofd, en met een kroone van toorens, waer over zy van de Poëten *getoorent* geheeten wort. Zy is geciert met een kleed van veel bladers van boomen, en van groene kruyden en bloemen, houdende metten rechter hand een ſcepter en mette ſlincker een ſleutel. Zy ſal ſitten op een vierkante wagen met vier raeders, en op die ſelve wagen zijn eenige ſitplaetſen ledigh, voortgetrocken zijnde van twee Leeuwen.

De *getoorende kroone* betoont, dat het aldus op der aerde geſtelt is, weſende de ommeloop der aerden als een koninxkroon geciert met ſteeden, toorens, kaſteelen en dorpen.

Het *kleed* mette vercierſels van kruyd en bloemen, bedieden de boſſchen en oneindelijcke andere dingen, waer mede de vlackte des aerdrijx bedeckt is.

De *ſcepter* in de rechter hand, bediet de Koningrijcken, Rijckdommen en macht van de Heerſchappers der Werreld.

De ſleutel, nae dat *Iſidorus* verhaelt, is om te bewijſen dat de aerde by winter tijd wort geſloten, en verberght het ſaet dat onder haer geſaeyt is, ter tijd dat het begint als bloeyende in de Lenten uyt te komen, en wort dan geſeyt dat de aerde haer ontſluyt.

De Leeuwen, die de karre trecken, vertoonen het gebruyck van den Landbouw in 't ſaeyen, want de Leeuwen (gelijck *Solinus* verhaelt in zijne wonderwercken) zijn gewoon haere reyſe door 't ſtof te doen, en dan decken zy haere voetſtappen weder-

om met ſtof toe, en dat door 't ſlingeren van haeren ſteert, ten eynde de laegers haeren wegh niet ſouden beſpieden.

Inſgelijx doen oock de bouwlieden, want als zy het ſaet inder aerde hebben geworpen, ſoo decken zy haeſtelijck de voorens, ten einde de Vogels het geſaeyde niet ſouden op picken.

De ſittplaetſen, als wy geſeyt hebben, willen wy nergens anders toe invoeren, als om te betoonen dat niet alleen de huyſen, maer oock de ſteeden dickwijls door den krijgh of Peſte ledigh blijven. Ofte dat op het vlacke der aerde, veele plaetſen leedig ſtaen en onbewoont zijn. Of dat de aerde veele plaetſe leedigh houd, voor 't geene daer noch op ſal waſſen.

Koets van den Nacht, gelijck dieſelve van veele Poeeten, en in 't beſonder van *Boccatius* is beſchreven.

EEn Vrouwe op een Wagen met vier raeders, om te betoonen de vier nachtwaecken. *Tibullus* geeft haer twee ſwarte Paerden, daer mede hy de donckerheyd van de nacht uytbeelt: andere doen haer voorttrecken, van twee ſchuyfuyten of uylen, weſende nachtvogels. *Virgilius* geeft haer twee groote ſwarte vleugels, geſtreckt op de maniere datſe ſchijnt te vliegen, en toont als offe 't aerdrijck daer mede overſchaduwde, en *Ovidius* omſlingert haer hoofd, met een krans van Manekoppen, den ſlaep daer mede uytdruckende.

CARRO di GIOVE. *De Koetſe of Wagen van* Iupiter.

Vpiter wort vrolijck en goedertieren afgebeelt, een Man van veertigh Iaren: en nae de Medaglie van *Antoninus Pius* en *Gordianus* wort hy naeckt afgemaelt: maer om hem wat meer bevalligheyt te geven en de beſchaemde leeden te decken, ſullen wy hem in plaets van een hals ſluyer, een blauw laecken of ſijden kleed geven, dat met verſcheyden bloemen is geweven.

Hy ſal in de rechterhand een ſpieſſe en in de ſlincker den blixem houden, ſtaende over eynde op een Koets, die van twee Adelaers wort voortgetrocken.

Hy wort naeckt gemaelt, om dat de Oude,

de, gelijck *Alexander Aphrodiſcus* verhaelt, hunne beeldeniſſen van de Goden naeckt plachten te vertoonen, om daer door hunne mogentheyt, die yder naeckt en bekent was, uyt te drucken.

De verſcheyden bloemen op 't kleed, bedieden de vrolijckheyt en goeddaedigheyt van deſen Planeet, als oock van deſe bloemen, gelijck *Virgilius* mede ſeyt.

De Oude plachten hem een ſpieſſe inder hand te geven, tot teycken van Oppervoogdyſchap, en dit wort daer meede oock bediet in 't beeld van *Iupiter*.

De blixem vertoont de ſtraffe: maer om dat deſe Planeet goedaerdigh is, ſoo hout hy die in de ſlincker hand, als zijnde niet ſtreng, want ſoo hy die in de rechter hand hiel, ſoo ſoude hy vertoonen, als of hy den blixem wilde wegh werpen.

De koetſe wort van twee Adelaers voortgetrocken, niet alleene om dat deſe Vogels *Iupiter* zijn toegewijt, maer oock om uyt te drucken de hooge en eedele gedachten en de mildadigheyt; en eindelijck, om dat hy anderen behulplijk is: waer over hy oock den naem *Iupiter* of *Iovis* van *Iuvare* of helpen heeft verkregen. Noch worden hem de Adelaers gegeven, om het goede voorſpoock dat hy hadde, terwijlen zy tegens zijnen Vader *Saturnus* ten ſtrijde gingh, wanneer hy als overwinnaer weder keerde. Oock om dat hy wert uytgeleit, voor de alderſuyverſte locht, waer uyt de blixems haeren oorſprongh hebben. 't Welck alles door den Adelaer wort beweſen, vermits deſe boven alle andere Vogels, alderhooghſt nae den Hemel ſtijght.

CARRO di SATURNO. *De Koetſe van* Saturnus, *nae de beſchrijvinge van* Boccatius.

EEn oud, lelijck, vuyl en traegh Man, die't hoofd met een ſlordig laecken heeft omwonden, ſiende droevigh en van ſwaermoedigher aert, met geſcheurde kleederen. Hy ſal in de rechter hand een ſeyſſen houden, en metter ſlincker hand een kindeken, dat hy, met opgeſparde kaecken, ſchijnt te willen verſcheuren.

Deſe beeldniſſe ſal ſtaen op een koetſe, die van twee ſwarte oſſen, of van twee groote ſlangen wort voortgetocken. En boven op deſe Koetſe ſal een *Triton* ſtaen, zijnde een Zee-God, met een Trompet of een groote kinckhooren aen den mond, als of hy wilde blaeſen, doch dat ſal ſchijnen, als of de ſteert van deſe *Triton*, in 't platte van deſe koetſe begraven en in de aerde vaſt was.

Hy wort, nae dat *Boccatius* hem, in de Afkomſt der Goden, afbeelt, ſeer treurigh geſtelt, om de ſwaermoedigheyt van deſe Planeet uyt te drucken. En om dat *Saturnus*, nae der Ouden af beeldinge, voor den tijd wierde genomen, daerom maelden zy hem oud af, om dat dees ouder de melancolie of ſwaerhoofdigheyt wel paſt.

Het ingewickelde hoofd en traege opſicht, bedied het droevige opſicht van de ſterre van *Saturnus* en van haere traegheyd.

Lelijck wort hy gemaelt, vermits het *Saturnus* eygen is, vuyle en oneerlijcke manieren toe te ſtaen.

Met een ſeyſſen wort hy vertoont, overmits de Tijd alle dingen mayt en wegh neemt. Gelijck oock door den ſeyſſen wort verſtaen de bouwinge van 't land, 't welck hy aen de Italianen leerde, zijnde haer 't ſelve eerſt onbekent.

Het kindeken dat hy verſlint, betoont dat de Tijd die ſelve dagen verwoeſt, van de welcke hy vaeder en voortteelder is.

De ſwarte Oſſen voor zijn koetſe worden hem gegeven, overmits ſoodanige aen hem plachten geoffert te werden, gelijck *Feſtus Pompejus* ſeyt.

Men kan oock ſeggen dat hem deſe Oſſen totter ploegen van den Ackerbouw gegeven zijn, alſoo de Ackerbouw hem moeylijck viel, ſonder de hulpe van de Oſſen.

De *Triton* boven ſijne Wagen met den begraven ſteert, bediet, dat de Hiſtorie begint in den tijd van *Saturnus*, en dat achter de tijd, alle dingen onſeker en duyſter zijn, 't welck de ſteert van *Triton* bediet, die welcke in de aerde vaſt en verborgen is, want voor de Tijd waſſer geen ſtoffe om een Hiſtorie te beſchrijven.

De Koetſe of Wagen van Minerva.

VAn *Pauſanias* is *Minerva* in *Attica* op een Koets geſtelt, als een driehoeck, die van alle drie ſyden gelijck is, van twee Nachtuylen voortgetrocken, en gewapent op 't antijck of d'oude wijſe, met een kleed boven

de ruſtinge totte voeten toe langh, op de borſt heeft zy gehouwen het hoofd van *Meduſa*, dragende op 't hoofd een Helmet, daer tot een kam een *Sphinx* op geſtelt is, en op yder ſyde ſtaet een Griffioen: Zy ſal een Spieſſe in de hand houden, alwaer op 't eynde een Draeck omgeſlingert is, en aen de voeten van dit beeld is een Schild van Criſtal, waer op zy met haer ſlincker hand ſal leunen.

De Koetſe, op de maniere als een driehoeck, bediet, dat nae der Ouden meeninge *Minerva* toegeſchreven wort, de vindinge van de wapens, de konſt van weven, borduyren, en van de bouwhandelinge.

Gewaepent wortſe gemaelt, om dat het gemoed van een wijs Man wel voorſien en gewapent is tegens de ſlagen of rampen der fortuyne. De Spieſſe bediet de kloeckheyd des verſtands. Het Schild betliet de Werreld, die met wijsheyd moet geregeert en beſtiert zijn.

De Draeck om de Spieſſe geſlingert, bediet de wackerheyd, die men in de konſten noodigh is te gebruycken: of dat ſich de Maeghdekens behooren ſuyverlijck te bewaeren, als *Alciatus* in zijne Sinnebeelden ſeyt.

Het hoofd van *Meduſa*, bediet de ſchrick, die de wijſe doet aen de booſe Menſchen.

De *Griffioens* en de *Sphinx* op den Helm, bedieden, dat de wijsheyd alle twijfelachtigheyd wegh neemt.

De uylen die de Koetſe trecken, zijn niet alleen geſtelt als Vogels diewelcke *Minerva* zijn toegewijd, maer overmits de oogen van deſe Goddinne, van dieſelve verwe zijn als van de uylen, die ſeer wel by nachte ſien: ſoo wort verſtaen dat een wijs Man, de dingen kan onderſcheyden, ſchoon of dieſelve duyſter en verborgen zijn.

CARRO della LUNA. *Koets van de Maene*, gelijck dieſelve van *Boccatius* in d'afkomſt der Goden beſchreven is in't IV boeck.

EEn Vrouwe van een Maeghdelijck opſicht, ſittende op een Koets met twee wielen, voortgetrocken zijnde van twee Paerden, 't eene wit en 't ander ſwart, om te betoonen dat de Maene haeren loop by nacht en by dage doet. Oock wort haer Koetſe, gelijck *Boccatius* verhaelt, van twee Herten voortgetrocken, om dat de loop die de Maene doet veel ſnelder volbracht wort als alle d'andere Planeten, overmits zy de kleynſte ronde of omloop heeft. *Claudianus* en *Feſtus Pompejus* ſeggen, datſe van Muyl-Eeſels geleyt wort, om dat de Maene onvruchtbaer en kout is uyt haere natuyre. En van gelijcken is oock de Muyle. En *Auſonius Gallus* ſeyt, datſe van twee jonge Oſſen wort getrocken, gelovende, dat deſe Dieren de Maene zijn toegeeygent, door de gelijckeniſſe die zy heeft met de hoorens, en dat daerom de Maene oock twee kleyne hoorentjens op 't hoofd geſtelt worden. Oock om dat deſe Dieren geoffert wierden aen deſe Goddinne.

Prudentius kleet de Maene met een witte fijne ſluyer, want hy ſeyt, *wanneer ons het quartier of het vierendeel van de Maene toeſchijnt, dan is de Juffer, dochter van* Latona, *met een luchtige ſluyer geciert.* Men ſouſe oock ros met een wit kleet konnen afmaelen, en van het gordel af om hoogh doncker, en 't ovrige van 't kleet ſoude ſwart zijn, om te vertoonen dat de Maene van ſich ſelve geen licht heeft, maer krijgt het van een ander. En dient geweeten, dat de ſchoonheyt van deſe beeldniſſe, mette verwen aerdigh moet werden gehandelt: waer uyt dan wort vertoont, hoe dickwijls de Maene van verwen wort verandert, waer door men dan de rijden en 't weder kan voorſeggen. En hierom ſeyt *Apulejus*, dat de roodigheyt aen de Maene, wind bereykent; het doncker, regen; en de klaere lichtigheyt, helder en ſchoon weder; 't welck oock *Plinius* in zijn XVIII boex XXXI cap. beveſtight.

Zy wort van de Poëten gemaeckt, datſe een kooker vol pijlen aen haere ſchouderen draeght, en met de rechter hand een ontſteken fackel, en mette ſlincker een booge.

Zy vertoont een brandende fackel, als aenbrenghſter van 't licht aen de jongh geboore kinderkens, en is als een baermoeder en helpſter van de voortkomende vrucht.

Zy wijſt oock den Herderkens het licht aen, die de Maene daerom ſeer beminnen, overmits zy van haer groote nutrigheydt verkrijgen, als weydende by nachte haere kudde ſeeckerder, door haere gonſte, voor de liſtige lagen en voor wilde dieren.

Oock wort door haer licht verſtaen, de voch-

vochtigheyt die zy tot nuttigheyt doet aen de boomen, planten en wortelen, die boven de aerde uytbotten, en aen die onder de aerde zijn.

De Oude maelden dieſelve af gelijck gelijck geſeyt is, met boogh en pijlkoocker, vermits zy verſtonden, dat de Maene een ſchietſter was van haere pijlen, die den Menſchen dickwijls ſchadelijck zijn, oock om te bewijſen de wee'n en ſtekingen, die de Moeders lijden in 't baeren: ſoo was oock deſe Goddinne geſtelt over't baren der Vrouwen.

Koetſe van Mercurius.

EEn naekt Ionghman met een enckel laecken voor een hals kraegh, met goude hoofdhayren, en tuſſchen de locken oock gulde pennen, of hy ſal een bonnet hebben met twee vleugels, aen elcke ſijde eene, houdende in de hand een overvloers horen, met brooskens. En vleugels aen de Voeten: gelijck't ſelve by de Schilders wort gebruyckt, en dat nae de ſtellinge der Poëten, doch inſonderheydt by *Apulejum* in zijne Herſchepping.

Deſe beeldniſſe ſal op een koetſe ſtaen, alwaer veele ſteenen op leggen. En dat om de gewoonte van d'Oude nae te volgen, die wanneer zy voorby dit beeld paſſeerden, ſoo wierp yder altijd een ſteen voor zijne voeten, alſoo datter voor 't beeld *Mercurii* groote ſteenhopen lagen, gelijck *Phornutius* 't ſelve in de Natuyre der Goden verhaelt.

Deſe koetſe wierde van twee Oyevaers voortgetrocken, zijn de Vogels die *Mercurio* waeren geheylight. Want deſe Vogels wierden in Egypten *Ibis* genaemt, zijnde een ſlagh van Oyevaers. Gelijck *Ariſtoteles* in zijn dierboeck verhaelt. *Mercurius* regeerde oock alhier, en gaf aen 't volck wetten, en leerde hun leeſen, gelijck *Cicero* ſchrijft in 't III boeck van de Natuyre der Goden, en hy wilde dat de eerſte letter van Alphabet ſoude *Ivis* heeten, gelijck *Plutarchus* ſchrijft in 't boeck *Iſis* en *Oſirides*. En *Ovidius* ſeyt in 't 2 boeck *Metam.* Dat *Mercurius*, te gelijck met d'andere Goden, voor 't geweld van den Reuſe *Typhon* vluchtende, wierde herſchept in een Oyevaer.

Men konde oock in plaets van twee Oyevaers, twee haenen maecken, door de vergelijckinge, die *Mercurius*, God van de ſoetvloeyentheyt en Welſprekentheyt, heeft met de wackerheyt, die door de haene wort uytgedruckt. Van het *Caduceum* of de Slangen ſtaf, waer door *Mercurius*, nae 't gevoelen der Heydenen, den dooden verweckte, ſeytmen, dat hy oock te gelijck, door zijne Welſprekentheyt de geheughniſſe en 't verſtand der Menſchen koſt opwecken. De gevleugelde brooskens en de pennen, bedieden de ſnelligheyt van de woorden, die ſich in eene verhandelinge uytſpreyden. Hierom noemt *Homerus* de woorden ſnel, gevleugelt, en dat zy pennen hebben. Wie luſt geeft hier in wyder te weyden, kan de Latijnſche Schrijvers en oock *Boccatium* nae leſen.

Koets van Venus.

Venus wort Iongh en ſchoon geſchildert met een krans van Rooſen en Mirthen, houdende in d'eene hand een Zeeſchelpe.

Venus was naeckt gemaeckt, om de genegentheyt van de dertele omhelſingen, of om dat die geene die altijt te rugge gaet nae de dertle welluſten, dickwijls wert berooft van al het goede. Want de Rijckdommen worden van geyle Vrouwe verſlonden, het lichaem wort verſwakt, en de Ziele wort met ſoodanige vuylicheyt bemorſt, datter oock niet goeds noch ſchoons overblijft.

De Rooſen en Myrthen zijn deſe Goddinne toegeheylight, door de gelijckheyt, die deſe reucken met Venus hebben, en door de aenſtoockingen en kracht, die de Mirth aen de geylheyt doet. Waer over de Comedyſchrijver *Futurius*, terwijl hy *Digon* de hoere afſchildert, ſeyt datſe hem de Mirth ſullen brengen, die hem krachtiger totte Minneluſten ſouden opſtoocken.

De Zeeſchelp die zy in de hand heeft, bediet, dat *Venus* uyte Zee ſoude zijn geboo-ren, gelijck van veele wort verhaelt.

Haer koetſe wort van twee duyven, gelijck *Apulejus* ſeyt, voortgetrocken, en ſoo men die beſchrijft, zijnſe boven maeten geyl, want naulijx iſſer tijd in 't Iaer, datſe niet minne becken. Doch *Horatius*, *Ovidius* en *Statius* ſeggen, dat *Venus* van Swaenen is voortgetrocken, om te vertonen dat de Minne janckingen het geſangh der Swanen gelijck zijn, die ſoo veel te ſoeter ſingen, alſſe naeder

aen

aen de dood zijn, en soo veel te meer verblijt sich de verliefde, hoe hy meerder quellinge in de Liefde heeft. En om eenige verscheydentheyt in dese beeldnisse te maken, seyt *Giraldus*, dat *Venus* kost naeckt werden vertoont, op een Koetse, voortgerrocken zijnde van twee Swaenen en twee Duyven. Haer hoofd soude men met Mirthe omkranssen, hebbende voor haer borst een vlamme Viers, en in de rechter hand een ronde Werrelts kloot, in de slincker hand soudese drie goude Appels hebben, en neffens haer souden de drie Gratien of bevalligheden staen, mette armen over malkanderen geslagen.

De Globe of kloot bewijst, dat *Venus* heerscherinne en behoedster is van de geheele Werrelt. De drie Appels zijn ter gedachtnisse van 't oordeel van *Paris*, tot lof van hare sonderlinge schoonheyt. De Gratien zijn de Kamenieren van *Venus*, die de gemoederen, van die niet wel in de Deughd zijn gevestight, lichtlijck aenlocken en vervoeren.

Koetse van de Sonne.

DE Sonne wort vertoont door de beeldenisse van een stout en naeckt Iongman, die geciert is met een goude kuyf, waer uyt veele straelen schieten, mette rechter arm recht uytgestreckt, houdende in de opene hand drie beeldekens, die de drie Gratien vertoonen: in de slincker hand sal hy een boge en pijlen hebben, en onder de voeren sal een Slange leggen die hy met sijne pijlen heeft gedoot.

Iongh wort hy gemaelt, door 't aensien van de Poëten, onder de welcke *Tibullus* seyt, dat *Bacchus* en *Phœbus* in der eeuwigheyt jong blijven. En door de Ionckheyd wilden zy uytdrucken de kracht van de Sonne, altijd voortbrengende door sijn warmte, nieuwe en schoone dingen. De drie Gratien hout hy met de slincker hand, om te betoonen, dat alles wat schoon en goed in dese Werreld is, te saemen door zijn licht voortkomt, en dat het selve, ten meesten deel daer door is voortgebracht.

Met de doode Slangh en mette pijlen wort hy gemaelt, om de fabel van *Phiton* nae te bootsen, diewelcke van *Apollo* doorschoten wierde, die alleen daer toe versiert is, om de jeughdelijcke werckingen te vertoonen, die de kracht van de Sonne op d'aerde werckt, opdroogende de overtollige vochtigheden, en de verrottinge wegh nemende.

Dese beeldnisse staet met groote bevalligheyt op de koetse, die in *Ovidii Metamorph.* in 't 2 boeck beschreven wort:

Haer Koets met peerlen is bemaelt,
Wiens As en Roer met goud bestraelt,
Wiens wielen door 't geswacy vergult,
Den dagh heeft helder opgehult:
Van silver, peerl en luchtigh goud,
Zy sulcken licht te saemen stout,
Dat niemant kan dees Koets bespien,
Hoe snel hy magh ten Hemel sien.

Dese Koetse, gelijck *Boccatius* verhaelt, heeft vier raeders, overmits dieselve in haeren Iaer-loop, vier veranderingen des tijds veroorsaecken. Zy wort voorts getrocken van vier Paerden, van de welcke het eerste van de Poëten *Pirous* genaemt is, het tweede *Eous*, het derde *Ethon*, het vierde *Phlegon*, en met dese viere is vertoont de hoedaenigheyt en de wegh van den dagh. Derhalven wort *Pirous*, 't welck het eerste Paerd is, root gemaeckt, om dat in 't begin van den Morgen, de Sonne sich uyten rooden vertoont, en dat door de dampen die zy van het Aerdrijck treckt. *Eous*, het tweede paerd vertoont sich wit, overmits de Sonne sich verspreyt en de dampen verjaeght hebbende, helder en klaer is. Het derde paerd is *Ethon* en wort vlamroot vertoont, treckende nae den geelen, om dat de Sonne, gaende in den derden Hemel, sich selven alderhelderst en blinckenst vertoont. Het vierde paerd is *Phlegon*, en dat wort met geel gemaelt, maer dat nae't swarte treckt: om te bewijsen de afwijckinge der Sonne nae der aerde, ter tijd, dat zy ondergaet en 't aerdrijck verduystert.

De Koets of Wagen van Mars.

MArs was van d'Oude voor een wreed Mensch vertoont, schricklijck van aengesicht: en *Statius* wapent hem met een Curas vol vreesselijcke Monsterdieren, met een Helm op 't hoofd, en met een Exter daer boven op: houdende in de rechter hand een Spiesse, en in de slincker arm hout hy met groote stoutmoedigheyd eenen Schild, van breyn en bloed beswaddert, mette degen

op

op de ſyde, ſtaende op een Koets, die van twee wreede Wolven wort voortgetrocken.

Schricklijck en vreeſlijck van opſicht is hy, om zijne vyanden te verſchricken, en vreeſe aen te jaegen. De monſterdieren in ſijn Waepenruſtinge, drucken uyt, dat by *Mars* zijn de dolligheyt, Godloosheyt en andere diergelijcke gebreecken.

De Exter wort op 't Helmet geſtelt, om dat deſe vogel *Mars* is toegeheylight, door de ſterckheyt van ſijnen beck, mette welcke hy ſich alleene vertrouwt tegens andere Dieren aen te gaen.

De Spies bediet, het gebiet: overmits alle die geene, die nae de Waepenen luyſteren, gaerne Meeſter willen weſen en boven andere heerſchen.

Het Schild bediet het gevecht, en't Rapier de wreedheyd.

Op een Koetſe wort hy geſtelt, vermits de Oude in't vechten de Koetſen gebruyckten, waer van *Boccatius* in de afkomſt der Goden gedenckt.

De Wolven werden hem gegeven, om dat deſe Dieren aen *Mars* geheylight zijn, en om te vertoonen de onverſaedelijcke hockluſt der geener, die den Krijgh volgen: zijnde nimmermeer verſadight, gelijck de Wolven oock doen. En *Homerus* maeckt dat de Koetſe van *Mars* getrocken wort van twee paerden, als Dieren, die tot Krijgh bequaem zijn, den welcken *Virgilius* naevolgende, ſeyt, *dat de Paerden ten oorloge uytgeruſt, den oorlogh dreygen.*

COGNITIONE. *Kenniſſe der dingen.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een roede of Scepter hout, en in de ſlincker een boeck: Waer door verſtaen wort, dat de kenniſſe der dingen, door middel van naerſtige opmerckinge en leſinge der boecken, 't welck een Heerſchappie der ziele is, wort verkregen.

COGNITIONE. *Kenniſſe.*

EEn Vrouwe die in een Zeetel ſittende, een ontſteecken toortſe hout, hebbende een open Boeck by haer, daer op zy, mette voorſte vinger van de rechter hand, wijſt.

De ontſteecken toortſe bediet, dat gelijckerwijs onſe lichaemlijcke oogen, het licht noodigh hebben om te ſien, alſoo heeft inſgelijx ons inwendigh oogh, 't welck het verſtand is, om de kenniſſe van de verſtandelijcke deelen te vatten, noodigh de uyrwendige gereetſchappen van de ſinnen, en inſonderheyt die van 't geſicht, 't welck door de ontſteecken toortſe wort te kennen gegeven.

Daerom ſeght *Ariſtoteles, daer is niet in't verſtand, dat niet eerſt geweeſt is in de ſinnen.* Hierom vertoontſe het opene boeck: Want door het geſichte en door het hooren leſen, verkrijgen wy de kenniſſe der dingen.

METAPHYSICA. *Kenniſſe boven natuyre.*

EEn Vrouwe met een Hemelſche Globe, en een uyrwerck voor haere voeten, hebbende de oogen verblint, en een kroone op 't hoofd, maeckende met haere rechter hand, ſoodanige myne, datſe daer mede een diepe ſpieglinge of verwonderinge te kennen geeft, houdende in de ſlincker hand een Scepter, als weſende Koninginne van alle andere Weſenſchappen, die door 't licht der Natuyre, worden verkregen, en verachtende

alle andere dingen, die de Tijd en het verderf zijn onderworpen, betrachtse hooge en treflijcke, en dat alleen door de kracht des verstands, niet passende op de sinnen.

METAPHYSICA. *Boven-natuyrlijcke kennisse.*

EEn Vrouwe die onder haer slincker voet een Globe hout, en met de rechter hand leuntse aen haer wange, staende seer bedacht, en met de slincker hand staetse osse iemand wilde wencken of wat beduyden.

Door de kloote, wort de geheele Werreld verstaen, en alle de verderflijcke dingen, diese verwerpt, als verachte saecken om tegens dese wetenschap te gelijcken, die sich alleen verheft nae Hemelsche en Godlijcke dingen.

Beschrijvinge der vier Elementen.

Vier, Locht, Waeter, Aerde.

Koetse of Wagen van Vulcanus, *voor het Vier.*

VVlcanus is van de Oude genomen voor het Vier, en wort gemeenlijck naeckt, lelijck, beroockt, manck, en met een blauw Mutsjen op 't hoofd afgemaelt, houdende in d'eene hand eenen haemer, en met de slincker een tange. Dese beeldnisse sal staen op seker eyland, aen wiens Voeten een groot Vier sal leggen, en daer in velerleye slagh van wapenen: en dit eyland sal met groote aerdigheyt op een Waegen gestelt zijn, die van twee honden wort voortgetrocken.

Boccatius verhaelt in de afkomst der Goden, dat hier vier van tweederleye slagh is: het eerste is de hoofdstoffe of het element des Viers, dat wy niet sien, en dit noemen de Poeten dickwils *Jupiter*. Het tweede is het Vier dat van stoffen gemaeckt wort, waer mede wy ons op der aerde behelpen. En door dit Vier wort *Vulcanus* verstaen. Het eerste wort in de locht ontsteken door de snelle ronde bewegingen der wolcken, en hier door wort de donder verweckt. Het tweede is dat Vier, 't welck wy door hout of turf ontsteken, of 't geene wy verbranden.

Hy wort lelijck gemaeckt, om dat hy also is geboren, en dat hy van zijnen Vaeder, die men seyde *Jupiter* te zijn, en van sijne Moeder *Iuno*, van boven neer, uyt den Hemel is geworpen, vallende op 't Eyland *Lemnos* aen de Egeesche Zee. En daerom worter het eyland ter sijden gestelt, als waer in hy gevallen zijnde, manck en kreupel bleef. Waer over hy oock, van de Goden in haer bancket seer wierde bespott en belacht, wanneer hy hun opdischte. Gelijck sulx *Homerus* in't laeste van sijne eerste *Iliade* versiert. Nergens anders om, dan dat de hinckinge een belachlijcke onvolmaecktheyt is, in sodanigen Persoon, wanneer die sich beweegt, en eenige besigheden doet: waer van *Zaratinus Castellinus* mijnen Vriend, een Eedelman in der daed van treflijck verstant en geleertheyt, een aerdigh gedicht aen *Venus* van den kreupelen herder *Dindymus* heeft gemaeckt, van desen inhout:

Ghy Venus *u te seer verstint,*
Want dits u Mans, noch oock u Kint:
Dits blind, en ghy hebt klaer gesicht,
Zijn Vaeder hinckt en hy vlieght licht.
Maer Dindymus, *seer wel ter snee,*
Gelijckt u mond en ooghjes mee.
Hy slingert met zijn hincke-voet,
Al even als Vulcanus *doet,*
Verlaet u Kind, want dit is schoon,
En schoonder als u blinde Soon.

Welcke onvolmaecktheyt door *Vulcanus* wort uitgeleyt, als dat de vlamme van't Vier, nu hoogh, dan leegh, nae boven vliegt. Of gelijck *Plutarchus* seght, soo wort *Vulcanus* kreupel geheeten, om dat het Vier sonder hout of andere stoffe, niet meer voortgangh kan hebben, als een kreupel sonder stock of krucke.

Naeckt en met een licht blauw Mutsjen wort hy gemaelt, om te betoonen, dat het Vier geheel suyver en reyn is. *Eusebius* leyt dit in zijne Euangelische voorbereydingen in 't III boeck klaerder uyt, en seyt dat *Vulcanus* gedeckt was met een blauwe tuylibant, tot een bewijs van de Hemelsche omdrayingen, alwaer het Vier suyver wort bevonden. Maer 't vier, dat uyt den hemel op d'aerde valt, is van kleynder waerde, alsoo 't sonder stoffe niet kan branden: en hierom wort *Vulcanus* of het Vier, kreupel genaemt.

Den hamer en tangh, die hy in beyde handen heeft, bedieden dat het yser door 't Vier wort toebereyt. De honden worden der ter sijden gestelt, om dat de Oude geloofden, dat dese honden, den Tempel van *Vul-*

canus

canus, die in *Mongibello* was, bewaerden, en blaften alleene den Boeven en schelmen aen, jae beetense oock, maer die om hunne Godsdienst aldaer verscheenen, beweisense alle Vriendschap.

Een groot Vier, met verscheyden wapenen, wort ter sijden hem gestelt, tot teycken van overwinninge, als der geener, die van ouds overwinnaers waeren van eenigh oorlog, en die de wapenen van de overwonnen vianden, op eenen hoop plachten te brengen, en als een offer aen *Vulcanus* te verbranden.

Siet de Koers van de *Locht*, *Waeter* en *Aerde* fol. 267 en 268.

De Koets of Wagen van Pluto.

EEn naeckt Man, vreeslijck in 't gesicht, met een krans van Cipressen om 't hoofd, houdende in de hand een kleyne scepter, en een sleutel, staende op een waegen met drie raeders, voortgetrocken zijnde van drie vreeselijcke paerden, waer van het eene, gelijck *Boccatius* seyt, geheeten wort *Amathens*, het tweede *Alastor*, het derde *Novius*. En om dat dit beeld te beeter zy bekent, soo salmen aen zijn voeten *Cerberus* stellen, gelijck dieselve plagh geschildert te werden.

Naeckt wort hy gemaelt om te bewijsen, dat de zielen der dooden, die in 't rijck van *Pluto* komen, te weeten in de helle, berooft zijn van alle goed en gemack, gelijck oock *Petrarcha* singht.

Schricklijck wort hy gemaelt, om dat de schricklijckheyt wel past den geenen die daer gestelt zijn, om anderen over haere schelmerye en bedreven misdaden te straffen.

Hem wort een *Cipresse krans* gegeven, om dat dese boom *Pluto* is toegewijdt, gelijck *Plinius* seght, en d'Oude maeckten van desen boom kranssen, om dat het een droeve en treurige boom was, want als die eenmael wierde opgenomen, soo wilde zy daer nae niet meer bloeyen.

De kleyne Scepter die hy in de rechter hant hout, bediet dat hy koningh is van de laeste en alderneederste deelen des Werrelts.

De sleutel is het waepen van *Pluto*, want zijn Rijck is op die maniere als gesloten, datter oock niemant kan van weederkeeren, gelijck *Virgilius* in 't VI boeck van zijn *Æneas* seyt: *Sed revocare gradum* &c.

Maer uyt dees Hel ten Hemel slijgen,
Kost arbeyt, sweet en moeylijck hijgen,
Doch weynigh zijnt, die Iupiter *soo mint.*

De Karre bediet de krullen of kromme wegen, van de geene die daer verlangen om rijck te werden: want *Pluto* is van d'Oude gehouden voor een God der Rijckdommen. De karre loopt op drie raeders om de moeylijckheyt en 't gevaer, dat rontom haer is, en om d'onseeckerheyd van de aenstaende veranderingen uyt te beelden.

Van drie Paerden, als geseyt is, wort het eerste *Amatheus* dat is *duyster* genaemt, om dat daer onder begrepen wort de sotte overleggінge van't verkrijgen, en dat van die geene die 't weinigh van noode heeft, waer mede de gierige gejaeght en getrocken wort.

Het tweede Paerd heet *Alastor*, 't welck oock *swart* bediedt, aengesien daer door de smerte, vreese en droefheyd, van die geene bekent wort, die daer overweeght, hoe hy altijd sweeft midden in de perikelen. Het derde Paerd is *Novius* geheeten, 't welck beteykent *Lauw*; waer mede te kennen wort gegeven, dat door de vreese van 't gevaer, de heete brand der begeerlijckheyd menighmael Lauw wort.

De Hond *Cerberus* met zijn drie opgespardе kaecken worter aen zijn sijde gestelt, om dat hy bewaerder is van de helle, wesende van uytnemende wreedheyt en een verslinder van alles, waer van *Seneca* in zijn treurspel van den raesenden *Hercules* gedenckt:

Hier boven quam noch uyt dit hol,
De selle Helhond drieseh en dol,
Die al de zieltjens schricken doet:
Iae 't was een wreed en fel gebroet,
Een dryekop buyten alle maet,
Met bangh geblaf en naer gelaet,
Iae 't stont seer yslijck voor de poort,
Met Slangen om zijn hals geboort:
Daer eene Draeck ter syden lagh,
Wiens halgh gaf schrickelijck gewagh.

Koets of Wagen van Bacchus.

EEn vrolijck en naeckt Iongelingh, die een vel van een Lynx of Losch om den hals draeght, zijnde gekroont met klimops blaederen, houdende in der hand een *Tirsis* of stock die met dese blaederen is omslingert: Dese beeldnisse sal op een koets staen, die

rontom met Wijngaertrancken, vol witte en blauwe Druyven is omwoffen, zijnde voortgetrocken van Panthers en Tygers. De Poëten seggen dat *Bacchus* vinder is van den Wijn, en dat hy hier van wort God genoemt.

Iongh wort hy vertoont met een krans van klimop, om dat de klimop hem toegewijt zijnde, altijd groen is: waer door meede de kracht van den wijn verstaen wierde, die door *Bacchus* is uytgebeelt, die nimmer oud wert, want hoe die selve ouder is, soo veel te krachtiger wort dieselve.

Vrolijck is hy geschildert, vermits de wijn des Menschen herte verheught, en dieselve matigh gedroncken zijnde, soo geeftse sterckheyt en doet de krachten aenwassen.

Hy is naeckt, om dat die geene die overstalligh drincken, daer van droncken worden en alles naeckt en bloot openbaeren, watter oock op 't herte leyt: want buyten de behoorlijckheyt te drincken, doet veelen in armoede vervallen, waer door zy dan oock naeckt en bloot staen, of om dat het drincken buyten alle behoorlijckheyt een groote brand veroorsaeckt.

De *Tirsis* mette klimop omslingert, bediet, dat gelijck dese Plante alles vast hout, waerse slechts kan aengeraecken, dat even alsoo oock de wijn der Menschen gemoederen bint.

De koets bedier de vluchtigheyt der dronckerts, om dat de overtollige dranck, den Mensche dickwijls den wervel en bolworm doet omme lopen, gelijck de raeders van de karre.

Het Vel van den Lynx of losch om den hals, betoont, dat dit dier *Bacchus* is toegecygent, of om mede te doen verstaen, dat de wijn onmaetelijck gedroncken, stoutmoeheyt aen brenght, en 't gesicht verstereckt, gelijck geseyt wort dat de losch snel van gesicht is.

De Tygers die de koerse voort trecken, bedieden de dollicheyt en wreedheyt der dronckerts en vol suypers, want dese dieren verschoonen niemant.

Koets van Aurora *of Morgenlicht.*

EEn Maeghdeken van soodanige schoonheyt, als de Poëten sich benaerstigen om dieselve uyt te drucken: opgesnuckt zijnde met Roosen, goud, purper, en met den dauw, of peerlen, 't welck is soo veel de Verwe en de *carnagione* of uyterlijcke vleeschtigheyt belanght.

Soo veele 't kleed aengaet, is dit te bedencken om dat gelijck dit kleed uyt dryerley dingen bestaet, soo heeft het oock drie onderscheydene verwen, gelijck oock drie naemen, te weeten wit, root en geel, en van dese Verwen maecktmen haer kleed, totten gordel toe; en wit, licht en als doorschijnende van het gordel af, totte knyen toe, met een opperkleed van scharlaecken of purper, met seekere hackscls en sneeden, als naebootsende den weerstuyt of het doorbreecken van de wolcken. Wanneer *Aurora* root is, soo sal 't kleed van de knyen af totte voeten toe als goud wesen, om te vertoonen, dat wanneer zy geel is, dat dan tot waerschouwinge het kleed dient gesleten, beginnende van de sijde af, om de naeckte beenen te vertoonen: En sal het kleed, als mede het opperkleed, van den wind werden opgeheven, maeckende eenige swierscls en ployen.

De armen moeten naeckt zijn en van roosachtige verwe, stroyende met d'eene hand verscheyden bloemen, want in haer komste, openen sich alle dingen, die door den nacht waeren toegesloten.

Zy heeft Vleugels van verscheyden verwen aen haere schouders, bewijsende daer mede de snellicheyd van haeren loop, want van de Sonne straelen deurboort wesende, soo verdwijntse terstont.

Op 't hoofd heeftse een Roosekrans, en in de slincker hand een ontsteken fackel, die 't morgen licht betekent, 't welck men sier, al eer de Sonne op komt, en als de hemel wit wort. Of zy sent een *Cupido* of Liefdeken 't welck een fackel draeght, voor uyt, en een ander daer nae, die met een ander fackel *Titan* opweckt.

Zy sit in een gulden stoel, op een koets, die van 't Paerd *Pegasus* wort voortgetrocken, om dat *Aurora* een vriendinne is van de Poëten, en van alle konst beminders: ofte van twee Paerden, waer van 't eene witt en blinckende is, en 't ander blickrig root. Het witte, gelijck *Boccatius* verhaelt, bedier, wanneer 't morgen root voortkomt, datter dan van den hemel soodanigen klaricheyd verschijnt, die *Aurora* genaemt wort, en het roode

Paerd

Paerd is het begin van den Morgenstond, die de dampen verdrijft, die van der aerde op gelicht worden, terwijl de Sonne op weg is, want door 't vertrecken van *Aurora* soo wort de Hemel root.

CARRO del GIORNO NATURALE.
Koetse van den natuyrlijcken dagh, van den E. *Danti* van *Perugie*, Bisschop van *Alatri*.

EEn Man staende in een circkel op een Koets, met een ontsteecken fackel in de hand, die van vier Paerden voortgetrocken zijnde, bedieden de vier deelen, van den op en ondergangh, en de twee schemer lichten, ofte de middagh en de middernacht, die oock voor de Sonne loopt.

CARRO del GIORNO ARTIFICIALE.
Van de konstigen dagh, van dien selven.

EEn Man op een koets, die van vier Paerden getrocken wort, door de boven geseyde reeden, met een fackel in der hand, om 't licht dat hy aenbrenght, zijnde geleyt van *Aurora* of de Morgenstond.

CARRO dell' ANNO. *Van 't Iaer*, van dien selven.

EEn Man op een koets, met vier witte Paerden daer voor, die geleyt worden van de Vier tijden des Iaers.

De Koetse van Ceres.

Boccatius in 't VIII boeck van zijne beschrijvinge van de af komst der Goden, stelt *Ceres* een Vrouwe die op een Koetse sit, en die van twee vreesselijcke draecken wort voortgetrocken, hebbende op 't hoofd een krans van koorenayren, gelijck *Ovidius* seght. Zy hout in de rechter hand een bossel met Maenekoppen, en in de slincker een ontsteken fackel.

Dese boven gestelde dieren worden haer toegevoeght, om de kromme voorens en groeven, die de Ossen maecken, terwijl men het land ploeght, waer door *Ceres* wort verstaen; ofte om uyt te drucken, de verjaeghde Slange van *Eurilicus* uyt het eyland *Salimina*, die behouden wierde in den Tempel van *Ceres*, al waer zy altijd gestaen heeft, als een van haere Dienaeressen of Dienstmaeghden.

De Krans van koren ayren bediet, dat *Ceres* een milde en overvloedige voortteelster van het land is, en door de Maenkoppen wort haere vruchtbaerheyt verstaen.

Door den ontsteken fackel, geloof ick, datmen moet verstaen den Somer-tijd, wanneer de Sonne straelen meest steecken, en die 't kooren doen rijpen, als mede wanneerse de tacken verbrant en het stroo op 't veld verdrooght: daer in 't tegendeel de dampen, die op 't vlacke aerdrijck zijn, om hooge stijgen, en door soodanige werckinge wort het kooren groff en geeft groote overvloet uyt.

De Koetse van Oceanus *of de Zee.*

EEn oud Man van statigh opsicht, van verwe als het Zeewaeter, met een lange baerd en hoofdhayren vol Mos of Wier, dat in Zee drijft, daer schelpjens of ander zeegewas onder loopt: staende op een karre op de maniere als een klippe, met alle zeegroentе of ruyghte dat op de klippen wast. En gelijck *Boccatius* verhaelt, wordt hy van twee groote Walvisschen voortgetrocken, hebbende inde handen eenen ouden zeeman.

Out en eerwaerdigh van opsicht wort hy gemaeckt, om dat *Boccatius* seyt dat *Oceanus* de Vader is van alle Goden, en van alle dingen. En *Homerus* in zijne *Iliade*, alwaer hy *Iuno* in voert, segt, dat *Oceanus* is de voortteelder van alle Goden.

De Koetse betoont, hoe *Oceanus* of de Zee rontom de werreld gaet, de rondicheyt daer van wort door 't rad van een wagen verstaen, voortgetrocken zijnde van Walvisschen, om dat dese Dieren de geheele Zee doorloopen, gelijck het zeewater het geheele aerdrijck omvanght.

Hy hout den ouden Zeeman, om te vertoonen, dat de *Oceanus* geleyt van de Wallevisschen door de groote zee, oock rijk is van veele zeepaerden en een groote hoop Nimphen, die d'een en d'ander te kennen geven, de groote eygenschappen en verscheydene toevallen der wateren die dikwils gebeuren.

De Koetse van de Liefde, *alsse* Petrarcha *afmaelt.*

't KLeyn Boefjen sat dus braef geciert,
Wiens Koets met vlammen was doorswiert,

Waer voor vier witte kleppers gingen:
Hy had zijn kooker op zijn zy,
En met zijn pijl en boogh koft hy,
Schild, Helm en alle ftael doordringen.
Twee vleugels voerd' hy op zijn rugh,
Van duyfent verwen: Naeckt en vlugh,
Ontftack hy 't hert van alle dingen.

De Koetse van de Kuysheyd, *uyt* Petrarcha.

EEn fchoone Vrouwe in't wit gekleet, voortgetrocken zijnde van twee Eenhorens, houdende in haer rechter hand een Palmtack, en met de flincker een fchild van Criftal, al waer in 't midden een pijlaer van *Iafpis* ftaet, en voor haere voeten leyt een *Cupido* gebonden, mette hand op den rugge, en mette boogh en pijlen in ftucken gebroocken.

Men foude noch veele op defe ftoffe konnen by brengen, maer om dat het foo een beroemt Man is, moet hy fonder eenige andere verklaringe oock plaetfe hebben.

Koetse van de Dood, *uyt* Petrarcha.

DE *Dood* wort geftelt op eenen Waegen, die van twee fwarte Offen wort voortgetrocken, met een Seyffen, daer men 't kooren mede maeyt, in der hand, waer op verfcheyden perfoonen dood leggen, als Pauffen, Keyfers, Koningen, Cardinalen, Princen, en Heeren, *&c.* oock flechte perfoonen, gelijck *Horatius* finght:

De Dood *klopt onverfaeght aen 't Hof,*
En roept Monarch: ghy moeter of,
Dees wegh voor yder is gemeen,
De Prins moet met den Beedlaer heen.

Statius finght in fijne *Thebaide:*

Door duyfent wegen pranght de Dood,
En brenght ons in een droeve nood:
Door krijgh, door honger, peft en brand,
Soo helpt zy menigh menfch van kant.

De Koetse van FAMA *of 't* Geruchte, *uyt* Petrarcha.

DE FAMA op de maniere, als wy dieffelve op zijne plaets hebben geftelt, ftaende op een Koets, die van twee Elephanten wort voortgetrocken. En alfoo wy dit elders hebben verklaert, fal 't onnoodigh zijn, dit te herhaelen.

Koetse van de Tijd, *uyt* Petrarcha.

EEn oud Man met twee groote vleugels aen de fchouderen, leunende op twee kruyskens, houdende op 't hoofd een Sandlooper, ftaende op een Koets, die van twee fnelle Herten wort voortgetrocken.

Koetse van de Godheyt, *uyt* Petrarcha.

DE Vaeder, Soon, en boven dieffelve, de H. Geeft, voortgetrocken zijnde van de vier Euangeliften.

RISO. *Lach.*

EEn fchoon Ionghman met veelderleye verwen gekleet, ftaende in 't midden van een bloemrijcke en groene weyde, hebbende op 't hoofd een krans van Roofen, die er beginnen open te gaen.

De Lach is een kind van de vrolijckheyt en een verfpreyinge van fnelle geeften, die in 't middelrift beweeght worden, uyt oorfaecke van de verwonderinge, die de middelfte finnen daer uyt ontfangen.

De Lach wort Iongh geffchildert, om dat de teere en jonge Ieughd, meeft tot lacchen is genegen, 't welck ten meeftendeel van de vrolijckheyt heerkomt. Daerom wort hy Iongh en fchoon geffchildert.

De Velden worden geffeydt te lacchen, wanneer zy groen werden, en de bloemen, wanneer die fich openen: en daerom paffen zy beyde op dit beeld.

RISO. *Lach.*

EEn Ionghsken in 't groen gekleet, met een Bonnetjen op 't hoofd, dat met allerhande veeren geciert is, die daer lichtigheyt en ongeftaedigheyt bedieden, waer uyt de onmaetige lach plagh voort te komen, nae de fpreucke der wijfen: *Riffus abundat in ore ftultorum.* Dat is: *De Mond der Sotten is vol Lach.*

RISO. *Lach.*

EEn vrolijcke en fchoone jonge Vrouwe, houdende in d'eene hand een Maske met een omgedraeyt en lelijck backhuys, want de lelijckheyt en onbetaemlijckheyt is fonder eere of achtbaerheyt, gelijck *Ariftoteles* over den lach, feyt, en daer by fal defe fpreu-

ke

ke ſtaen: *Amara riſu tempera.* De bittere dingen ſuldy met lacchen maetigen.

INSIDIE. *Liſtige laegen, hinderliſt.*

EEn gewapende Vrouwe, die een Vos op haeren Helm heeft, rontom met een dicke nevel beſet, houdende een bloote Pogniaert in de rechter hand, en in de ſlincker drie pijlen: op de aerde ſal een Slange leggen, wiens hoofd, tuſſchen de groene kruyden, een weynigh uytſteeckt.

Liſtige aenſlaegen, zijn verborgen handelingen, die toegeleyt zijn om zijn evenmaeſte te beſchaedigen, en daerom is zy gewapent, om dat zy al gereet ſtaet metten Pogniaert en Pijlen te quetſen, ſoo wel die daer na by, als die daer verre af zijn.

Zy heeft een Vos op haeren Helm, om dat haere voornaemſte gedachten tot looſheyt ſtrecken.

De dicke nevel, is de ſtilligheyt en verborgen gangh, die den wegh totte liſtige aenſlagen ſeecker maeckt.

De Slange gelijckt de liſtige, nae't gemeen ſpreeckwoord, *latet anguis in herba*, dat is, *daer ſchuylt een boefjen onder*, 't welck van de uytleggers op de liſtige gepaſt wort.

INSIDIE. *Liſtige laegen.*

EEn gewaepende Vrouwe, die aen haer ſlincker arm een ſchild hout, en met haer rechter hand een net, 't welck van d'Oude voor een teycken van een liſtige aenſlagh genomen wort.

Wanneer *Pittacus*, zijnde eene van de ſeven Wijſen van Griecken, met *Phrino* in 't gevecht ſoude treden, die een Man was van groote dapperheyt, weſende Capiteyn van de Athenienſen, ſoo droegh *Pittacus* een net onder zijn Schild, en als hy zijn open ſagh, wierp hy 't *Phrino* over zijn hoofd, en heeft hem alſoo overwonnen.

GEOGRAPHIA *of Land-beſchrijvinge.*

EEn oude Vrouwe die met aerd-verwe gekleet is, en die by haere voeten een aerdſche Globe heeft, houdende in de rechter hand een Paſſer, waer mede zy de Globe wil afmeeten, en in de ſlincker houdſe een Geometriſch quadrant.

Geographia is een konſt, die gebruyckt wort om de Landen te beſchrijven en te onderſcheyden, gelijck daer zijn, Provintien, Steden, Havens, Ze'en, Eylanden, Bergen, Meyren, Vloeden *&c.*

Oud wort zy gemaelt, om haer oudheyt te bewijſen, want in 't eerſte werck dat de Almachtige Schepper dede, deelde hy het *Chaos* of de woeſte romp, en ſcheyde de vier hoofdſtoffen, als Vier, Locht, Aerd, en Waeter, *&c.* en tot teycken daer van, hebben wy de aerdſche Globe geſtelt, en haer oock, nae het aerdrijck gekleet, want *Gea*, bediet in 't Griex de *Aerde*, en *Grapho*, bediet ſchrijven, 't welck door de maete en paſſer uytgedrukt zijnde, hier in al haere werckinge beſtaet. Alſoo dat *Geographia* alleene is, een beſchrijvinge van het geſchapene Aerdrijck, Zee, Water en Locht, 't welck totte woonplaets der Creaturen geſchapen is.

Zy hout in de ſlincker hand een Geometriſch quadrant, want daer door komtmen tot waerachtige kenniſſe van de langhte, wijde, hooghte, en diepte te nemen, *&c.* en druckt door haer gebruyck te gelijck uyt al 't geene de *Geographie* in ſich bevat.

AGRICOLTURA. *Landbouwerye.*

EEn Vrouwe met een kleed van verſcheyden planten gevlochten, met een ſchoone krans van koorenayren en ander graen, met Pompoenen en Druyven, draegende een ſpaede ſeer aerdigh op de ſchouderen, hebbende in d'ander hand een ſnoeymes, en op der aerde ſal een ploegh-yſer leggen.

Landbouwerie is een konſt de aerde te bouwen, te ſaeyen en allerhande ſlagh van boomen en kruyden te planten en te heegen, lettende op den tijd, plaets en andere dingen. 't Kleed van allerleye planten geweven, en een Krans van koorenayren op 't hoofd, zijn alteſaemen rijckdommen van de Landbouwerie.

Geluckigh was dees ſeughd daer aen,
Wiens heyl beſtont in boom of graen,

ſeyt de Poeet *Propertius.*

De Spaede wort haer over de ſchouderen gegeven, en het Snoeymes in de hand, en de Ploegh aen d'ander ſyde, om dat dit werckt uygen zijn, noodigh tot de Landbouwerie.

AGRI-

AGRICOLTURA.

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, met een krans op 't hoofd van koorenayren, houdende een Seyssen in de rechter hand, in d'ander een Overvloets horen vol vruchten, bloemen en blaeders.

De geele verwe van 't kleed wort genomen voor de gelijckenisse van 't rijpe koren, als wanneer de Landbouwer besigh is, om de belooninge van zijnen arbeyt t'saemen te vergaederen. Waer over *Ceres* van de oude Poëten wort geel geheeten.

Landbouws-oefning, nae de Medaglie van *Gordianus*.

EEn staende Vrouwe, met bloote open armen, vertoonende twee Dieren diewelcke voor haere voeten staen, te weeten, van d'eene syde een Stier, van d'ander syde een Leeuw.

De *Leeuw* bediet de Aerde, want de Oude verfierden, dat de karre van de Goddinne *Cibele* voortgetrocken wierde van twee Leeuwen, en daer door verstonden zy de Landbouwerie. De *Stier* vertoont den arbeydt van't Aerdrijck te ploegen, en de aerde waer uyt ons de nuttigheyt van 't kooren komt, dat met vlijtigheyt is ingesaemelt.

AGRICOLTURA. *Landbouw.*

EEn Vrouw in 't groen gekleet met een krans van kooren-ayren om 't hoofd, houdende in de slincker hand een circkel mette twaelf hemels teyckenen, omarmende mette rechter hand een boomken, 't welck bloeyt, siende daer op dat het selve vast staet. Ter syden haer leyt een ploegh.

Het groene kleed bediet de Hope, sonder dewelcke niemant soude gevonden werden, die immermeer de sloverye van den arbeyd en 't land te bouwen, soude willen by der hand nemen.

De krans met kooren-ayren, wort voor het voornaemste wit van dese konst genomen, 't welck is, om het graen te vermenighvuldigen, dat noodigh is, om den Mensche by 't leven te onderhouden.

Het omarmen van 't bloeyende boomken, datse sterck aensiet, bediet de Liefde van den Ackerbouw ontrent de boomen, diewelcke zijn als haere Dochters, waer van zy de rijpe vruchten verwacht, die de bloeysels haer beloven.

De twaelf Hemels teyckenen zijn de veranderingen en de saysoenen van't Iaer: waer nae de Landbouwerye wort aengemerckt. De Ploegh worter, als een voornaemste Instrument, by dese konst gevoeght.

LONGANIMITA. *Langhmoedigheyt.*

EEn bedaegde Vrouwe, sittende op eenen steen, met de oogen ten Hemel opgeslagen, en de armen van een, hebbende de handen verheven.

De Langhmoedigheyt is van den Apostel *Paulus*, den Galaten onder de twaelf vruchten van den H. Geest, aengepresen: en *D. Thomas* seyt, datse een Deughd is, waer door een Mensch vermagh te komen tot alle dingen, hoe swaer dieselve oock mogen zijn, alwaert schoon dat het oock lange soude mogen vertoeven. En *Anselmus* uytleggende de plaetse Galat. 5 seyt, Langmoedigheyt is een langhsaemheyt van't gemoed, 't welck de tegen-

tegenstrijdige dingen geduldelijk verdraegt, van langer hand de eenwige belooninge verwachtende. En 't schijnt wel of zy dieselve deughd is, als de Geduldigheyt. Niettemin soo isse verscheyden, nae 't seggen van dese schrijvers. *Dion*, *Certosimus* seght, de Langhmoedigheyt is met de hope vergeselschapt, diewelcke doet, dat wy ten eynde toe de goederen, die ons, van God onsen Heere, belooft zijn, verwachten; en daerom schijnt het dat dese Deughd, meer op de hope en op het goed siet, als de vreese, stoutigheyt of swaermoedigheyt doet. Maer de lijdsaemheyt verdraeght het quaede, de versmaedinge, en de tegenwoordige quellingen totten eynde toe. Doch alsoo het niet genoegh is, alleene het tegenwoordigh verdragen, soo moetse te vreeden zijn, in alles, en soo lange tijd als het den Heere believen sal. Daerom isse oock bedaeght gemaeckt, sittende op eenen steen.

Zy wort gemaelt datse de oogen ten Hemel slaet, waer mede zy sich toepast 't geene *David* seght, God is langhmoedigh en van grooter barmhertigheyt, ten eynde zy de eenwige goederen, die van God belooft zijn, magh verkrijgen.

Merte handen wortse verheven gestelt, om de hope die haer vergeselschapt: want het schijnt, dat zy die in korter tijd op dese Werrelt sal verwachten.

Tardita. *Langhsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, hebbende een breed weesen en voorhoofd, rijdende op eene groote Schildpadde, die zy met een toom bestiert, en sal gekroont zijn met Iujuben, een boom die haer vrucht seer langsaem voortbrenght.

Biasiono Vitioso. *Laster die schandigh is.*

EEn oud mager en bleeck Man metten mond open, nae de aerde gebogen, daer hy met een stock op slaet, die hy in de hand heeft. Aldus beelden de Oude *Momus* af, den God der lasteringe en berispinge, wesende zijn kleed vol oogen en ooren.

Oud wort hy gemaelt, want het is den Ouden eygen, om altijd andere luyden dingen te lasteren, of om datse haere wijsheyd kennen, die zy, door eervaerentheyt van veele laeren, hebben geleert, of om de voorgaende Ouder of tijd te prijsen, of om een toom te geven aen de jeughdelijcke ongebondenheyt.

Hy wort oock oud gemaeckt, om dat d'Ouderdom de Winter gelijck is, die de tijden berooft van alle gelegentheyt van playsier en aengenaemheyt.

Hy is dor en bleeck, om dat hy, die daer lastert, dickwijls daer toe vervalt, en dat door de Nijdigheydt, die by nae, altijd de lastringe opwroet.

Hy staet met den mond open, wesende 't kleed, als geseyt is, met tongen, oogen en ooren: Want de Lastringe is altijt vaerdigh om te hooren en te sien, en eens anders lof, van wat persoon het oock magh wesen, te lastren en te verminderen.

Hy siet nae der aerde, om dat het ooghwit van den Lasteraer, niet anders als veracht kan wesen, leunende ten meestendeele op den dorren stock van de quaedspreeckentheyt.

Calumnia. *Lasteringe, Achterklap.*

EEn sittende Vrouwe, vervaerlijck van gesicht, stekende haer venijnige tonge verre uyt den mond, die als een adder gesplist is. Arm en slecht van kleederen isse, die gescheurt en gebroken zijn, van roestige verwe, diergelijcke heeftse mede om haer hoofd getogen, daer zy 't aengesicht mede beschaduwt: om haer bloote hals heeft zy een bast in plaets van een perlsnoer, aen hare ooren heeftse twee heeckels hangen, en in haer rechter hand een dagge, en in haer slincker een Schalmeye met een Muys.

De Lasteringe van *Apelles* vindy in't lange by *C. V. Mander* beschreven.

Calumnia of *Lasteringh, Achterklap.*

EEn Vrouwe die een verstoort gesicht vertoont, houdende in haer slincker hand een ontsteecken fackel, en met haer rechter hand vatse een naeckt kindeken by de hayren, datse bind: welck kindeken de handen slaet ten Hemel, en aen d'ander syde staet een Basiliscq.

Met een verſtoort geſicht wortſe geſchildert, want zy komt voort uyt toorn en wraeckgierigheyt.

De brandende fackel vertoont, dat de laſteringe een bequaem wercktuygh is om het Vier van tweedracht, tot ondergangh van Landen en Koninghrijcken, t'ontſteken.

Dat zy het naeckte kindeken by de hayren te rugge treckt, 't welck de handen ten Hemel heft, daer mede geeftſe te verſtaen, datſe niet anders doet, als de eere van de onnooſele te verſcheuren. Datſe ter ſyden haer een *Baſiliſcus* heeft, daer van geeft *Pierius* reeden, om dat de Egyptiſche Prieſters, dit dier de laſteringe toevoeghden, want gelijck de *Baſiliſc*, ſonder te bijten, den Menſche van verre, alleen door 't geſichte ſchaedelijck is, alſoo is oock de Laſteraer of Achterklapper, die den Princen heimelijck in de ooren luyſteren, en brengen, die geene, die zy willen beſwaeren, liſtelijck, in 't verdriet, die oock daer door ſchaede, verderf, pijninge, en dickwijls den dood verkrijgen, ſonder datſe daer uyt konnen werden geholpen: onbewuſt zijnde van al deſe bedriegerie, die al in haer afweſen geſchiet: gelijckmen oock 't ſelve in veele hoven ſiet gebeuren; waer over *Herodotus* ſprekende van de laſteringe, aldus ſeyt, *de Achterklapper doet den beſchuldigden ongelijck, dewijl hy hem in zijn afweſen beſchuldight.*

Otio. *Leedigheyt.*

EEn oud Man in 't geel gekleed met een Momaenſicht, hebbende dwars over de ſchouderen een blauwe band, met een Phaſant op den helm, in de rechter hand een geele Fackel, die uytgebluſt is, en in de ſlincker een Ovael in een gulden veld, waer in een Ratte is gemaelt, met het opſchrift, *inquieta voluptas*, of *ongeruſte welluſt.*

Otio. *Leedigheyt.*

EEn vet en ſwaerlijvigh Man, ſittende, met een ſchild gedekt, dat vol ſlitſen en Pijlen ſteeckt, die van alle ſijden daer op geſchoten zijn, als of de Leedigheyd een ſchild was van alle ſchande en ſonde. Vett wort hy gemaelt, om reeden alreede geſeyt, en aldus maeltſe *Arioſto* af:

In deſe Herbergh leyt de duyſtre ſlaep en ronckt,
En pampſack van ter ſy, die luy en leedigh lonckt.

Otio.

Het ſchild vol pijlen vertoont, dat een Leedigh Menſch alle ellenden op hem laet komen. Ten eerſten om dat hy gedenckt dat hy ſal worden verlicht door de Leedigheyt en door tijdverquiſtinge, doch weynigh op 't einde dat hy noch heeft te leven, 't zy dat hy het met lof of met laſter, met eere of met ſchande, met ſchade of met voordeel overbrenght. En overmits zijn quaed ingekanckert is, ſoo is 't niet van noode dat ſelve te geneſen met aderlaten of met koppen, maer hy heeft genoegen, dat het allenskens, allenskens, tot zijne groote ſchande verteere en vergaet, tot verdriet van de Vrienden, en laſteringe van zijn ſelve en van zijn huysgeſin. *Otia dant vitia.* Leedigheyt is des Duyvels oorkuſſen.

Otio.

EEn qualijck gekleet Ionghman, die mette hoofd geboogen en ontdeckt, beyde handen in zijnen boeſem hout.

Otio. *Leedigheyt.*

EEn Vett Iongelingh, ſittende in een duyſtere plaetſe, die mette ſlincker elleboge op een Varcken leunt, dat ter ſijden hem op der aerde leyt uytgeſtreckt, krabbende mette ſelve hand zijnen kop, weſende ſeer ſlaeperigh.

Iong wort hy geſchildert, als die gene die't ongemack des ouderdoms noch niet heeft geproeft. Vet is hy, om dat hem noch de bekommering en ſorge, door alte groote beſigheyt, niet in't hooft maelt, en dat het verſtant door de verſpreydinge van 't bloed door de leeden, geen hinder geſchiet. Hy ſitt in een duyſtere plaets, om dat een leedigh Menſch niet bequaem is, om eerlijcke en heerlijcke wercken uyt te voeren. Waer door het geſchiet dat hy zijn leven veracht, en als in 't duyſter, doorbrenght. Hy leunt op een Vercken, om dat een leedigh Menſch, by den ommegangh van andere Menſchen, door zijn vadſicheyt en traegheyd, een Vercken gelijckt.

't Is het gevoelen van *Ariſtoteles*, dat dit dier, uyt zijn geſicht-kenninge, het alderbotſte is van allen. Deſgelijx is de Leedige meede, als die gantſch geen treck heeft tot eenige prijſlijcke oefningen; En gelijck dit beeſt,

beeft, oock anders niet denckt als met ſchocken en ſwelgen zijn luſt en geylheyt te verſadigen, alſoo geeft de Menſch, die van de Leedigheyt beſeten wort, ſich ſelve aen de welluſten en zijne eygene begeerlijckheeden over, met verlies en ſchaede van zijn eygen eere.

Hy krabt den kop, als eene die qualijck raed weet, hebbende geen wijsheyd geleert, ſpillende zijnen meeſten tijd in 't peinſen en overleggen, ſulx, ſoo hy iet goeds bedenckt, ſoo is 't doch onnut en komt niet voor den dagh, maer ſoo 't iet quaeds is, ſoo is 't zijn eygen eere en goede naeme ſchaedelijck.

OTIO. *Leedigheyt.*

EEn Vet en Lijvigh Ionghman, leggende op der aerde, hebbende tot ſijn kleet een Verckens huyd, en voor hem leyt een verroeſt ploeghyſer.

Boven is van de Vettigheyd, en van 't Vercken geſproken, alleen willen wy ſeggen dat de eygen beteykeniſſe van de Leedigheyd, is als een verroeſt ploeghyſer: gelijck daer en tegen een ſuyver en net ploeghyſer een teyken is van werckinge en beſicheyt: want dit is onſe voornaemſte werck om die dingen te doen, die 't leven aengaen. En gelijck het ploeghyſer verroeſt wort, door 't niet beſigen, even alſoo wort oock een Menſch, die daer ſlof is in 't doen wat eerlijck is, want hy volght 't geene oneerlijck en ſchandigh is, ſich over gevende tot een roof van de leedigheyd, jae tot alle laſter en ſchande: makende alſoo dat hy God en den Menſchen een walge zy. En deſe leedicheyt is niet anders als een traegheyt des verſtands, die de ſinnen niet ſtiert, nae den wegh om deughdlijck te leven, waer in zy oock als verſopen zijn, en 't geene noch ergher is, ſoo drijftſe die noch van den rechten wegh af: waer over *S. Gregorius* ſeyt, *de leedigheyt is een graf van een levend Menſche*, en de Schrift ſeyt, *dat de leedigheyt al het quaed de Werreld heeft geleert.*

De leedigheyt wort hier in deſe plaetſe niet genomen voor de ſpieglinge of *Contemplatie*, gelijck *Scipio* de groote, die al ſcherſende heeft genomen, ſeggende van ſich ſelve, *dat hy dan alderminſt leedigh was, wanneer hy leedigh was.* Willende te kennen geven, hoe hy minder werck hadde, dat hy dan te meerder beſigheyt hadde in de ſpieglinge. En van deſe leedigheyt verblijden ſich alleene die geene, die door de leſinge van veele boecken, en om hooge en eedele dingen te verſtaen, ſich hier in alleen onderhouden, ſonder van andere ſaecken veel werx te maecken, als van de tonge en de penne: en dat totte Godvruchtigheydt, Godsdienſt, Godlijcke yver en totte gemeenſchap der Menſchen, en in 't kort, tot al het geene wat goed en heylſaem onder deſe ellendigheden, en dit ſterflijcke leven magh werden genaemt.

DOCILITA. *Leerſaemheyt.*

EEn Iongh Maegdeken, in 't wit ſlechtlijck gekleet, ſtaende met beyde armen oopen, als of zy iet wilde omarmen, dat haer van vooren getoont wert, ſich met een eerbiedigh bewijs, daer nae buygende, hebbende een ſpiegel voor de borſt, in plaets van eedele geſteenten.

Het hoofd hulſel ſal ſchoon en heerlijck geciert weſen, waer op ſeer aerdig een Peroquijn, zijnde een kleine ſlagh van Papegajen, ſal gemaeckt weſen of een Exter, onder de Voeten ſalſe een Vercken hebben.

De Leerſaemheyt is niet anders als een ſnellicheyt des verſtands en een vaerdige kenniſſe van voorgeſtelde dingen. *Ariſtoteles* wil datſe is een gauwicheyd en vaerdigheyd van de overweginge, zijnde van hem genaemt naerſticheyt, gauwicheyt en ſcherpſinnicheyd des verſtands: welck verſtand, gelijck *Galenus* ſeyt, wort veroorſaeckt, om dat de herſſenen teer en dun zijn, gelijck de bottigheyd komt van de dicke herſſenen: en voor ſoo veel de Leerſaemheyt een Maeghdeken wort geſchildert, geſchiet, om dat de Ieughd ſaerte en teedere herſſenen heeft, en dat uyt oorſake van haere vochticheyd: en daerom ſeght *Argenterius, de kinderen zijn vaerdigh en licht om te leeren, maer de Oude ſeer ſwaer en onbequaem.* En dit geſchiet ook mette Planten, hoe jonger die ſelve zijn, hoe beter die zijn te buygen, en tot ſoodanigen rechticheyt te brengen, als men begeert: Anders wort zy oock jongh gemaeckt, om dat in de jeughd de geeſten veel vaerdiger en wackerder zijn, als opgetrocken zijnde van 't dunſte en 't heetſte bloed; gelijck mede de jeughd be-

quaemer is, totte noodige oeffeningen, van dingen die zy leert. Waer over dieselve *Argenterius* de oorsaecken van de Leersaemheyt stelt, seggende, d'eerste is de vochtigheyt en sachtigheyt van de hersenen, gelijck geseyt is: de tweede oorsaecke is, het gebouw en maeckinge desselven. Waer over *Galenus* seyt, *zy zijn in 't verstand gequetst, diewelcke of te grooten of te kleynen hoofd hebben.* De derde reden is, de humeuren en de geesten: 't welck van *Aristoteles* mede is bevestight, seggende, *die Dieren zijn eedelst van verstand, diewelcke een suyver en dun bloed hebben.* De vierde reeden is de oefninge, want hy seyt dat het gebruyck de alderbeste Leermeester is, om te leeren en te onderwijsen, 't welck *Hippocrates*, *Galenus* en *Plato* wijtloopigh verhaelen.

Het slechte en witte kleed met het bewijs van sich te vernederen en buygen voor een ander, druckt uyt, dat de Leersaemheyt lichtelijck aenneemt wat stoffe of konst het zy, 't zy geleertheyt of handwerck.

Zy hout de armen open, om alles te omvatten, om uyt te drucken, de vaerdigheyt, niet alleen van te ontfangen, al 't geene haer van 't verstand wort voorgestelt, maer ook van alles wat haer slechts wort vertoont. De Spiegel draeghtse voor de borst, om dat, gelijck de Spiegel alle gedaenten aenneemt die haer worden vertoont, alsoo neemt de leerlingh de beeldenis van alle dingen aen. Waer over *Argenterius* seyt: *De hersenen nement niet anders aen, als het oogh de verwen, en de Spiegel de gedaenten.*

De schoone vercieringe op 't hoofd, bediet de schoonheydt van 't verstand en de kracht van de memorie, want nae *Quintiliani* seggen, zijn de teyckens, van de Leersaeme, twee, te weten de memorie of gedeughnisse, en de naevolginge; maer de memorie, heeft twee Deughden, te weten om lichtlijck te vatten en vastelijck te bewaeren. Van 't eerste seyt *Aristoteles*, *die sacht van vlees zijn, zijn bequaemst om te begrijpen*, en van't tweede seyt hy, *die zijn seer verstandigh dievvelcke de hersenen van dicke gedeelten hebben, en van koude en drooge temperatuyre of gemaetigtheyt.* Tot welckers bevestinge *Avicenna* seyt, *ten eersten heeft de aentreckende kracht vochtigheyt van noode, maer de behoudende kracht, drooghte.*

Op 't hoofd houdse seer aerdig een Peroquet of Papegaeytjen, om dat dese Vogelen seer leersaem zijn, om de spraecke te leeren, en de Menschlijcke stemme nae te bootsen: waer van *M. della Casa* aldus singht:

De bonte Papegaey geciert met vreemde veeren,
Die kan als vreemdeling, ons Moeders taele leeren.

Van den Exter seyt *Plinius*, datse veel eerder spreecken, vermaeck hebbende in de woorden, diese leeren, en zy oefnen sich naerstelijck om de Menschlijcke spraecke uyt te drucken. En dat dese naebootsinge noodigh is aen de Leersaemheyt, seyt *Quintilianus*.

Zy hout een Swijn of Varcken onder de voeten, om datse de bottigheyt veracht en met voeten treet. Waer over *Pierius* seyt, dat de Oude hebben gewilt, dat het Varcken een beeld soude zijn van de bottigheyt: gelijck oock by de Gesicht-kenners het voorhoofd van een Vercken, te weten kort en steylhayrigh, een klaer teycken is van de onleersaemheyt en grovigheyt des verstands. Wesende dit Dier het botste en plompste van alle andere, en gantsch onleersaem.

DOTTRINA. *Leeringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe in Violet of Purper root gekleet, sittende, met opgeslagen armen,

armen, als offe iemant wilde omhelſen, houdende in de rechter hand een Scepter, waer dat boven op een Sonne ſtaet. Hebbende in haere ſchoot een opgeſlagen boeck; en men ſiet, uyt den klaeren hemel, groote menichte van dauw druppelen neder vallen.

't Bedaeghd ouder vertoont, dat de leeringe lange tijd behoeft eer zy kan gevatt worden.

't Purper root bediet deftigheyt, 't welcke een cieraet is van de leeringe.

't Opene boeck en de opgeſlagen Armen drucken uyt dat de leeringe, uyt haer ſelve, ſeer mild is.

De Scepter mette Son, daer boven, is een kenteycken van heerſchappie, die de leeringe heeft over de verſchrickinge van den Nacht der onwetenheyt.

Het nederdaelen der dauws druppelen uyten hemel, vertoont door 't aenſien der Egyptenaeren, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, de Leeringe, want gelijck de dauw de jonge planten murw maeckt en de oude hart, alſo maeckt oock de leeringe, de buyghſaeme verſtanden, doch met haer eygen wille, van haer ſelve vaſt en rijck, maer die uyter natuyre plomperts zijn, laetſe verloren gaen.

DOTTRINA. *Leeringe.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleer, die in de ſlincker hand een ſlonckrende vlam een weinigh om leegh hout, ſulx dat een naeckt kindeken, daer by een kaerſe ontſteeckt. En wijſt deſe Vrouwe aen't kindeken een rechte wegh, in 't midden van een groote duyſterniſſe.

Het gulde kleed gelijckt de ſuyverheyt van de Leeringe, waer in de naeckte waerheyt geſocht wort, vertoonende te gelijck haere waerdicheyt.

De vlamme die zy om leegh in de hand heeft, alwaer een jongsken een kaerſe by ontſteeckt, is het licht der Wijsheyd, dat het ſwacke verſtand wort mede gedeelt, of dat niet bequaem genoegh is, als noch zijnde ingewickelt in ſlechte en kindſche dingen, die noch al te laegh en veracht zijn.

Zy wijſt het kindeken den rechten wegh der waerheyt, aen 't ſelve waerſchouwende voor de ſteylte der dolingen, dieder is in de dicke duyſterniſſe van de gemeene onwetentheyt des Volcx: onder de welcke deſe alleen geluckigh is, die ſoo veele kan ſien als genoegh is, om al wandelende niet te ſtruyckelen. En met reeden wort de Leeringe by de Vlamme vergeleken, want zy wijſt de Ziele den weg, en maeckt ſe oock levendigh, en verlieſt oock van haer licht niet, om een ander zijn kaerſe te ontſticken.

GRAMMATICA. *Letterkonſt.*

EEn Vrouwe die een brief in de rechter hand hout, alwaer in Latijnſche letteren geſchreven is, *Vox literata & articulata debito modo pronuntiata*, hebbende in de ſlincker hand een roede, loopende uyt haere borſt veel melx.

De ſpreuck, als boven, verklaert en bepaelt het weſen van de Letterkonſt: En de Roede bewijſt, dat als men in 't begin de kinderen leert, moetmen dickwijls de roede gebruycken, die haer totte onderwijſinge ſchickt en bequaem maeckt.

De melck die uyte borſten vloeyt, bediet dat de ſoeticheyd van de Wetenſchap uyte borſt komt, en uyt de ingewanden van de Grammatica of Letterkonſt.

GRAMMATICA. *Letterkonſt.*

EEn Vrouwe die in haer rechter hand een vyle hout, en in de ſlincker een Vatt, waer uyt zy waeter giet op een teeder ſpruytjen.

Grammatica is de eerſte van de vrye konſten, en wort genaemt een regel en reeden, van datmen ſal klaer uyte borſt ſpreecken.

De vyle vertoont, dat de *Grammatica* het verſtand opweckt en ſcharp maeckt. En het waetervatt is een kenteyken, datmen de plantjes van de jonge verſtanden, die ter werld komen, door de *Grammatica* doet opwaſſen, om datſe te zijnder tijd vruchten van leeringe en wetenſchap ſouden voortbrengen, even gelijck als het waeter de planten doet waſſen.

GUIDA SICURA DE VERI HONOR.

Vaſte Leyſter van de waere Eere.

EEn Vrouwe op die ſelfde maniere gemaelt, als wy de deughd op haere plaetſe

hebben beſchreven, met een Schild aen den arm, waer op geſchildert waeren twee Tempels: d'eene van *Marcellus*, van de *Eere*, en d'ander van de *Deughd*, ſittende deſe Vrouwe op een Eyke: metter rechter hand om hoog, wijſtſe op eenige krijgskranſſen, met ſcepters en Keyſerlijcke wapenen, hoeden, mijters, en andere waerdigheeden van eere, die aen de tacken van dien boom hangen: alwaer een letter-rol met dit opſchrift geſtelt is *Hinc omnia*, dat is, *hier van daen komt alles*. En boven haer hoofd is een ander opſchrift, daer in ſtaet, *Me duce*, dat is, *door mijn geleyt*. 't Welck alles vertoont, dat van *Jupiter*, den gever aller gunſten, wien oock deſe boom was toegewijd, of om wel te ſeggen, van God ſelve, alle deſe eere en Werreltſche waerdigheyt, den Menſche, door het vaſt geleyde der Deughd, wierde toegevoegt; 't welck de beyde Tempels oock te kennen gaven. Want de Tempel die de *Eere* was toegewijt, die hadde anders geenen ingangh, als door den Tempel der *Deughd*.

VITA LONGA. *Langh leven.*

EEn Vrouwe van een oud opſicht, en op 't ouds gekleet, houdende haer rechter hand op een Hert, dat ſeer groote hoorens heeft, met veele uytgeſpreyde tacken, hebbende in de ſlincker hand een kraeye.

Het antijeſche kleed op de oude wijſe bediet den verlopen tijd van veele Iaeren. Zy hout haer rechter hand op 't hoofd van een oud hert of hinde, dat hoorens heeft met veele tacken, om daer door de langheyt des levens te vertoonen, want dit Dier leeft lange, en nae enige ſeggen, ſoo werpt het alle Iaeren een taxken van de hoorens af, en dit is ſeeker, dat hoe 't ouder wort, de hoorens oock te dicker en tackiger worden. Zy leven drie hondert Iaeren en meer. *Plinius* verhaelt in 't VIII boeck XXXII cap. dat het bekent is dat de Herten een langh leven hebben, en hy voeghter by, dat voor hondert Iaeren Herten gevangen zijn met goude halsbanden, dieder van *Alexander Magnus* waeren geſtelt geweeſt, daer de huyd al was over gewoſſen. 't Selve verhaelt hy van *Agatochleus* den Tyran van *Syracuſa*, die op de jacht een Hart om hals bracht, dat een kopere ringh om den hals hadde, alwaer deſe naeme was ingeſneden, DIOMEDES ARTEMIDES. Wy hebben in de nieuwe Hiſtorien, dat *Carolus* de VI Koningh van Vranckrijck, by 't boſch van *Senly* een Hert gevangen hadde, dat een vergulde Metale halsband hadde met deſe omſchrijvinge, *Hoc me Cæſar donavit*. Waer uyt dit ſpreeckwoord is voortgekomen, *Noli me tangere, Cæſaris ſum*, dat is, *Roert my niet aen, ick hoor den Keyſer toe*. Waer van *Petrarcha* in zijn klinck-dichten oock gewagh maeckt. Voordaeden, die het lange leven der Herten te kennen geven: gelijck oock het leven der kraeykens langh is: want zy leven veele Iaeren. En daerom hebben wy een kraeyken op de ſlincker hand, van deſe Vrouwe, geſtelt. Van welckers ouder als mede van der Herten, *Virgilius* gewagh maeckt in eenige dichten van 't ouder der dieren, die hem worden toegeſchreven, dat een Man ſes en negentigh Iaer leeft, maer dat de klapachtige kraeye dit negenmael te boven gaet, en dat het Hert vier mael ſoo lange leeft als de kraeye.

VITA ATTIVA. *Het beſige of werckelijcke leven.*

DAer zijn twee wegen die welcke ons totte gelucksſaligheyt brengen, en deſe zijn verſcheydentlijck gevolght, nae de verſchey-

ſcheydenheyt of van de genegenheyt, of van de overtuygende reeden: en die worden uytgedruckt, door de Naeme van het *actiue*, dat is van het wercklijcke, en *Contemplatiue*, dat is, van het overpeinſende leven: weſende beyde gepreſen van onſen Saligmaker *I. Chriſtus*, in de Perſoon van *Marta* en *Maria*, en alhoewel *Maria* meer voor getrocken is, als *Marta*, die in haeren arbeyd beſigh was, ſoo is het niet te min waerdigh beloont en gepreſen te worden.

Wy maelen dan het Wercklijcke leven af, met een grooten breeden hoed op 't hoofd, en een ſchoppe over de ſchouder, leunende mette ſlincker hand op't ſtier van den ploeg, en ter ſyden hem leyt verſcheyden boeretuygh. Want de Landbouwerie is het aldernoodigſte werck tot onderhout des Menſchlijcken Levens, en dat door de oefninge der leeden, ſonder dat de ſinnen daer mede beſigh zijn, wordende gemeenlijck gepleeght by Boeren, die bot van verſtant zijn. En konnen deſe inſtrumenten of werckтuygen vertoonen het geene, datter tot een onderſcheyden kenniſſe van die dingen behoort, waer in de naerſtigheyt door de noodruft, voortgeprickelt zijnde, den wegh ſeer naerſtelijck en in ſoo veele wegen heeft geopent, als de konſten en andere handwercken onderſcheiden worden.

Michiel Angelus Buonarotta, vertoonde voor het Wercklijcke leven, aen de ſepulture of het graf van *Julius* de tweede, *Lea* de dochter van *Laban*, 't welck een beeld is met een ſpiegel in der hand, om te overwegen, hoemen ſich moet dragen in onſe handelingen: In de ander hand hadſe een kransken van bloemen, 't welck zijn de Deughden, diewelcke onſe leven vercieren terwijl wy hier zijn, en maecken 't ſelve nae den dood noch heerlijcker.

Het Wercklijcke Leven.

EEn Vrouwe met een becken en giervat, als of zy wilde waeter uytgieten, met deſe ſpreucke *Davids*, *Ick ſal met een oprecht vertrouwen handelen en niet vreeſen.* Hier mede wil hy te kennen geven, dat wy onſe handelingen moeten doen met gewaſſchen handen, dat is, ſonder eygen baet, diewelcke dickwijls onſen goeden naeme beſoedelen, verhindende het goed vertrouwen van een goede uytkomſt, diemen door de Godlijcke goedigheyt ſoude verkrijgen: Want als men oprecht te werck gaet, ſoo maeckt hy alle onſe handelingen voorſpoedigh.

VITA BREVE. *Leven dat kort is.*

EEn Vrouwe van een jeughdigh opſicht, gekroont met verſcheyden groene blaederen, hebbende voor de borſt een kleyn beeſtjen als een Vliege, *Hemorobium* genaemt, of om beter te ſeggen, het kleed ſal vol ſoodanige beeſtjens weſen, en inde rechter hand ſalſe een taxken met Rooſen hebben, met dit opſchrift, *ipſa dies aperit, conficit ipſa dies*, dat is, *dieſelve dagh opent de bloeme, en dieſelve dagh brengtſe ten eynd*; 't welck een ſpreuke was van den Heere *Frederico Cornaro* Biſſchop van Padua, en in de ſlincker hand ſalſe het Viſchken *Calamoro* of *Seppia* hebben.

De Menſch, gelijck oock alle andere dieren, is ſoodanigh Liefhebber van't leven, dat hy dickwijls treurt, om dat het ſoo kort is. *Theophraſtus* op zijn ſterven leggende, klaegde over de nature, van datſe den herten en krayekens, daer doch niet aen gelegen is, een langh leven hadde verleent, maer den Menſche die ſoo waerdigh was, hadſe een ſoo kort le-

ven

ven gegeven, een tijd waer in hy wel langer konde zijn, om alle konsten en wetenschappen volmaecktelijck te leeren: Maer dat hy stierf, wanneer hy eerst kennisse begost te krijgen. Tegens dese woorden van *Theophrastus* die van *Cicero* in sijne Tusculaensche vraegen zijn voortgebracht, strijd *Salustius*, in 't begin van den oorlogh van *Iugurta*, alwaer hy seyt: *Dit Menschlijck geslachte klaegt al te onrecht over zijne natuyre, van datse swack en kort is, maer aen de Menschlijcke natuyre gebreeckt veel eer de naerstigheyt, als de sterckheyt of de tijd.* Willende te kennen geven, dat de Mensche altijd tijds genoegh heeft om deughdigh te worden, wanneer hy maer zijn gemoed en naerstigheyt wil aenwenden, om de Deughd te verkrijgen. 't Welck *Seneca* oock bevestight, als hy seyt, *Waerom klagen wy doch over de Natuyre der dingen? dieselve draeght sich doch goedertieren tegen ons. Soo ghy 't leven wel weet te gebruycken, dan isset langh.* Maer het laet daerom niet nae dat het leven niet kort soude zijn. Wy hebben onrecht om te klagen, maer wy behooren ons te laeten genoegen mette bepalinge van dit leven, 't welck ons van den Oppersten Schepper is voorgestelt, die alles ten besten, van zijn schepsel, uytdeelt en rijcklijck voorsiet: En van dat selve, van dat ons leven kort en onseecker is, wil God, dat wy dit voordeel sullen trecken, dat wy altijt tegens den Dood mogen vaerdigh staen, en versorgen dies te meerder, in dit korte leven, dat wy mogen besigh zijn met gestadige oefninghen, van goede wercken, om de beloninge van 't eeuwige leven te verkrijgen. Sonder twijfel is onse leven kort. Dit aenmerckt *Zeno* seer wel, als hy seyde, *In der waerheyd, onse leven is kort, en wy hebben niet meer gebreck als den tijd.* *Æneas Sylvius*, die daer nae *Paus Pius* II genaemt wierde, vergeleeck het korte leven by eenen droom, want hy seyde, *het Leven des Menschen is als een snellen droom, niemant kan hem den Morgen versekeren, wy zijn niet als een wind en schaduw.* Op dese spreuck van *Pius* II past dit zeedelijck gedicht van mijn Landsman *Franc: Coperta*, 't welck hy schrijft aen zijn Moeder, wiens broeder gestorven was, en om dieselve te troosten, sant hy haer een Sandloper, in een kasse, die met rouwkleederen overtrocken was, luydende aldus:

Hy, die door konst en soet bedrogh,
't Verdriet (dat in de VVerreld noch,
Des Menschen Leven komt bestrijden:)
Soo matight, dat hy kon den tijd,
En 't sloven, dat ons ruste slijt,
Verdeelen, en stil laeten glijden:
VViens rouwkleed recht op droesheyd past,
Dat tot bewijs van naere last,
Met traenen is geheel bedoven:
Die komt nu en verlicht u smert,
Die totte klachten drijft u hert,
En u de soete rust quam roven.
Hier kondy in een spiegel sien,
Dat snel en onbeschoulijck vlien,
Van die daer gaen en nimmer keeren:
En hoe ons leven is als glas,
Ons hoop, een schadu, stof en asch,
VVaer uyt ons broosheyd is te leeren.

Te recht is des Menschen hoope een broos glas, en derhalven is oock het leven kort. 't Welck ons doet vermaenen, dat wy niet soo diep onse gedachten in dese vergancklijcke en nietige dingen sullen inwicklen: Een groote ellendigheyt van de Menschen, die in haer gemoed een webbe van Werreltsche begeerlijckheyt aenvangen, dat door de kortheyt van dit leven, doch onvolmaeckt blijft. Sulx dat wy te gelijck met *Petrarcha* seggen, *de tijd is kort, maer onse begeerte is langh. Al onse lange begeerten doet een kort leven barsten, en veele dingen draeghtmen vergeefs en tot schaede, overmits het nae by is, waer nae toe men sal moeten reysen: te weeten totte Dood*, gelijck *Gregorius* seyt. Ick wil my niet te verre uytstrecken om de kortheyt des levens aen te wijsen, van het welcke niet alleen de Griecken, Latijnen, Italianen, en veel duysent geleerde boecken getuyghnisse geven, maer oock onse Ouderen en lieve Vrienden, die al te saemen in korte tijd daer van zijn berooft geweest.

De Krans met groene blaederen, hebben wy 't leven toegevoeght, want wy vallen in korter tijd, als de blaeders van de boomen, en soo haest als de kracht van 't leven vergaet, soo haest vergaet oock de groente van de blaederen, die in korter tijd verwelcken en verdorren. *Simonides* vergelijckt oock onse leven by de blaeders, te weeten *dat der Menschen geboorte is als der blaederen. Dit verstaen de Menschen vveynigh, noch drucken 't selve niet in 't herte, hoe korte tijd van leughd en leven dat den Menschen is gegeven.*

Het *Hemorobium* is een kleyn vliegend beestjen, grooter als een Vliege, 't heeft vleugels en vier beenen, gelijck *Plinius* segt, soo wasten in de

in de vloet *Hipane*, diewelcke tegens 't *Solstitium*, als de Sonne op 't hooghste is, seeckere swacke biesen voortbrenght, waer uyt het *Hemorobium* voortkomt, en dat selve kan ons dienen tot een beeldenisse van de kortheyt des levens: Want het sterft in de selve dagh als het wort geboren. En alhoewel wy in dieselve dagh niet sterven, soo is nochtans onse leven kort, en wort geheeten het leven van eenen dagh. En aldus noemt het *Antiphon*: *Onse leven is als een gevangenisse van eenen dagh, en ick soude het geheele Menschlijcke leven, een gelijcke tijd van een dagh mogen noemen, waer door wy slechts in de Werld sien, en den Naekomelingen het licht en het leven overleveren.* En *Petrarcha* seyt in zijne Triumph over den Tijd aldus:

Ick schick my alsoo veel ick kan,
En sie het eind' van verre an:
Ick overweegh mijn korte tijd,
Die schielijck vlieght en 't leven slijt:
't Is 's morgens als een leughdigh kind:
Maer nu soo word ick oud en blind:
Ons leven is maer eenen dagh,
Vol rouw', en pijn, en naer geklagh,
Vol stormen, dampen en verdriet,
Het schijnt wel schoon, maer 't isset niet.

En om dat het leven alsoo kort is, soo vergelijckten de Griecken dat selve, by een vinger, span en elleboge. Van *Juno* en van *Mimnermus*, wort de Tijd een ellebooge genoemt: van *Diogenes*, het leven een span, en van de Poeet *Alceus* de dagh by een vinger: om de kortheyt van 't leven uyt te drucken: 't welck hoewel het selve sich tot veelen uytstreckt, soo verrietight nochtans een korte uyre dat selve. Dit is seer wel overwogen in een oude beschrijvinge, die in 't Paleys van den Cardinael *Cæsius* bewaert wort, aldus luydende:

Dit's Cæsius *die meer als eene Eeuwe leeft,*
Maer een te korte uyr, 't geluck den doodsteeck geeft.

Waer over *Petrarcha* in de Triumph van de Godheyt singht:

O schoone ziel! hoe vast ghy dus benout,
Wuer toe gepeins en al dit nacre suchten?
Een uyr verstoort, wat eeuwen was gebouwt,
Wie kan den dood en zijn geweld ontvluchten?

Dieselve singht in een ander gedicht:

De hooge rots leyt in den grond,
Ons leven dat soo heerlijck stond:
Een uyr, een morgen heeft verdaen,
Dat soo veel eeuwen had gestaen.

Van onse broose aert, is de Roose een Hieroglyphisch beeld, want zy komt laest onder de bloemen op, en zy vergaet eerst, gelijck *Athanæus* seyt. En met groot recht wort onse leven by een Roose vergeleecken, die wel schoon en aengenaem is, maer zy verslenst en verdort in dieselve dagh, gelijck in de spreucke, die om de Roose staet, wort uytgedruckt, en 't is een vers van *Virgilius* waer in hy van de schoonheyt en broosheyt des Rooskens aldus singht:

Soo veelderleye aert, gewas en nieuwe dingen,
Ontsluyt ons eene dagh, en kanse t'onderbringen:
Wy klagen dat Natuyr 't bevalligh Roosken dooft,
Dat in haer jonge vreugd ons schielijck wort ontrooft.
Soo lang als eene dagh, soo lang is d'eeuw der Roosen,
Dat d'Ouden even druckt als longe die daer bloosen.

Te recht was de Roose voor eenige Maenden, een devijs van de kortheyt des Levens, in den Paustlijcken stoel van *Alexander* Cardinael *de Medices*, daer nae *Leo* de XI, die altijd de Roose voor zijn devijs gebruyckte, met dese spreucke, *sic floruit*, *aldus heb ick gebloeyt*. Een devijs dat nae lichaem en ziele hem nae zijn dood best paste, als in 't leven, want hy bloeyde opgehoopt van aengenaemheyt en Majesteyt, en seer korte tijd, in sijnen Paustlijcken stoel als een Roose, een seer soete reuck van sich, aen al de Werelt, naelaetende.

De visch *Seppia* en *Calamora*, zijn van de Griecken *Thentis* genaemt, en van den Latijnen *Loligo*; zy worden beyde voor de kortheyt van 't Leven genomen, want zy leven een seer korte tijd, gelijck *Aristoteles* in zijn Dierboeck te kennen geeft.

VITA CONTEMPLATIVA.
Aendachtige Leven.

HEt aendachtige Leven wordt van de Ouden afgeschildert, een Vrouwe met het hoofd ten Hemel gekeert in groote nedrigheyt, met een blinckende straele die haer verlicht, houdende de rechter hand om hoog en recht uyt, haer slincker leegh en gesloten, met twee kleyne vleugeltjens op 't hoofd.

Aendachtigheyd is, God te kennen en hem te genieten, sich de volmaeckheyt inbeeldende: diewelcke bestaet in wel te geloo-

ven, te weten in een suyver en levendigh geloove.

De vleugels op 't hoofd, bedieden de opheffinge van 't verstand, 't welck niet toelaet dat onse gedachten sich souden vernederen, nae de aerdsche en verderflijcke dingen, alwaer het dickwijls leert de eedelheyt der ziele en de suyverheyt van de kuysche of reyne begeerte: Daerom wortse geschildert datse nae den Hemel siet, van waer een glans komt die haer verlicht: Want een gemoed bequaem te hebben tot aendachtigheyt, is een besondere gave Godes, gelijck *David* seyt: *Heere helpt my, en ick sal aendachtigh zijn in uwe Gerechtigheden.*

Sy staet needrigh, om dat God den needrigen verheft, en den hoveerdigen tegenstaet. D'eene hand recht uyt en om hoogh, en d'ander geslooten en om leegh, betoont de ontlossinge van 't gemoed in de hooge Hemelsche gepeynsen; en 't kleyn behagen datse heeft tot needrige aerdsche begeerlijckheden.

Vita Contemplativa.
Het overpeynsend Leven.

EEn maeckte Vrouwe, die de eene hand open nae den Hemel hour, en in d'ander een boeck, waer in geschreven staet, *dat ick God aenhange is my goed.*

Michael Angelus, gelijck geseyt is, by 't beesige of wercklijcke leven, maeckte oock eene beeldnisse van *Rachel*, de suster van *Lea*, een dochter van *Laban*, voor het aendachtige leven, die met gevouwen handen stont, en met een knye gebogen, wiens gesicht scheen dat in den geest was opgetogen, en tusschen beyde dese beelden stont *Moyses*, 't welck een seer vermaert beeld was voor dit geseyde graf.

Vita & Animo. *'t Leven en 't gemoed.*

EEn Maeghdeken in 't groen gekleet, houdende in haer rechter hand, met groote bevalligheyt, een ontsteecken Lampe.

In't groen wortse geschildert, om de hoope die de Menssche heeft van een langh leven. En haer wort een ontsteecken Lampe gegeven, om het leven af te beelden: in de welcke Oly ingestort zijnde, om 't licht te onderhouden, bediet, soodanige levendige vochtigheyt, waer door de warmte gevoet wert, om aen 't lichaem het leven mede te deelen: 't welck anderssins ontbreeckende, soo moet nootwendigh lichaem en hette te gelijck uytblusschen en vergaen. Waer over men dickwijls by *Euripidem* in sijne treurspeelen leest, van die geene die daer souden uyt dit leven scheyden, datse riepen: *God bewaere u o aengenaem Licht!* welcke meeninge *Plutarchus* naevolgende, seyt dat de Lampe het lichaem gelijck is, 't welck de wooninge is van de ziele of gemoed.

Vita Humana. *Het Menschelijck Leven.*

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, met een krans van *Semper vive*, of altijd-groen, waer op een *Phœnix* staet, houdende in de rechter hand een Liere met een strijckstock, hebbende in de slincker een schaele, waer uyt sy een kindeken te drincken geeft.

't Geene de Latijnen in den Menssche het leven noemen, dat heetmen in de planten en kruyden het groeyen of bloeyen, en dieselve gelijckheyt dieder is tusschen de woorden, isser oock tusschen de beteykende saecke; want het leven des Menschen is anders niet als een groenicheyd, die de warmte, de beweginge en alles watter schoon en goed in den Mensch is, doet aenwassen en onderhouden, en de groenigheyt in de planten is anders niet als een leven, 't welck ontbrekende, soo ontbreeckt oock het voedsel, de warmte, de bloosigheyd en de schoonheyd. Daerom heet oock het kruyd 't welck sy op 't hoofd heeft *Semper-vive*, en't gesonde leven des Menschen wort groeyende geheeten, nae het latijns woort *Vivere*, waer van oock de Mannen *Viri* geheeten zijn. Waer over decs Vrouwe met voordacht aldus gekroont is.

Van gelijcken vertoont mede het groene kleet: en dewijl van 't kruyd niet anders als de groenigheyd wort verstaen, also is oock in den Menssche, menschlijcker wijse te spreecken, geen goed, dat voor de deughd selve is te stellen.

De fabel van de Phenix wort voor de geduricheyd en voor 't langh leven genomen.

Mette

Metre rechterhand hout zy de Liere en den strijkstok, waer door *Pierius* verstaet de ordre van 't Menschelijcke leven. Want van eenigen is bevonden dat de Liere heeft seven verscheyden toonen, die op den Mensch gepast zijnde, wort verstaen, dat de Mensche oock door dieselve veranderingen wort gedreven. Want in seven weecken is de geboorte een kinds volkomen gebeeld in 's Moeders lichaem. Seven uyren nae de geboorte, geeft het blijcklijcke teykenen van 't leven of van de dood. Seven dagen daer nae, wort de Navel vast en gestrengelt. Tweemael seven dagen daer nae, geeft het een klaer teyken van 't gesicht, daer nae seven mael seven daegen krijght het vasticheyd van zijn gesicht en oock kennisse. En nae de seven Maenden begint het zijn tanden te krijgen, en tweemael seven daer nae, begint het vastelijck te sitten, en driemael seven daer nae begint het te spreken, en viermael seven daernae, begint het te gaen, en vijfmael seven daernae, begint het de Melck wars te worden. Nae seven Iaeren verwisselt het zijn eerste tanden, wort stercker en krijght zijne stemme vast. Nae twee seven Iaeren begint hy manlijck te worden, en bequaem totte voortteling. Nae driemael seven Iaeren komt zijn baert voor den dagh, en hy hout op van wassen. Nae viermael seven Iaeren, komt de volheyt van leeden en sterckheyt, en nae vijfmael seven Iaeren, is de volkomene sterckheyd en kracht, soo veel een yder sal verkrijgen, en die tijd, waer in *Plato* stelde, datmen trouwen mochte. Nae ses-mael seven Iaeren bewaert hy zijn sterckheyd en verkregen dapperheyd. Nae seven-mael seven Iaren, voelt hy verswackinge van krachten, maer een volkomen aenwas van reeden en verstand. Waer over de Soldaten in dese tijd vry wilden wesen van den Oorlogh, en een Vry-roede hebben, om dat zy nu mochten in den Raed, of tot 's Lands diensten gebruyckt werden; waer over *Horatius* aen *Mæcenas* schreef, dat hy de Vry-roede al hadde verkregen, om dat hy alreede hadde geleeft, viermael elf *Decembres*, dat is, dat hy nae het sevenmael sevende jaer toegingh. In het achtste sevende Iaer konde men de volkomentheyt der Reeden en des verstands sien. Het negenmael sevende Iaer, bracht beleeftheyt en sachtmoedicheyt mede. Het tiende seven Iaer verlanghden meerendeels nae de dood, waer over oock *Solon* het menschlijcke leven seer aerdigh afmaelt, dat in 't 70ste Iaer alle de lieflijcke stemmen van zijne Liere, te gelijck met het leven des Menschen, ophiel: en alsmen 't selve voorby was, soo scheen het dat de Menschen suff wierden, en dan van d'een dan van d'andere snaere afdoolden.

Het kindeken 't welck drinckt, bediet dat des Menschen leven door 't voetsel en door de welgesteltheyt, wort onderhouden. Het voetsel maeckt het selve welvaerende, en wort door den mond genutticht, of door het opperste deel, en de welgesteltheyt bewaert het in goeden stant, en die moet wesen in 't geheele lichaem, als in de teedere kinderkens die daer wassen en toenemen. Gelijck oock elders is geseyt.

VITA HUMANA. *Het Menschlijck Leven.*

EEn Vrouwe die haere Voeten tusschen een rad heeft, daer ses dwersstocken in komen, op een ronde voetstal, konnende sich noch ter rechter noch ter slincker sijde bewegen, houdende in d'eene hand de Sonne en in d'ander de Maene.

Daer zijn soo veele en menigerhande toevallen in't menschlijcke leven, datse door de menichte self in de pennen van die 't schrijven, en in de verstanden, die daer over verhael doen, verwarringe aen brengen, schijnende onmogelijck, datmen tot soodanige menichte van onverdeelijcke dingen soude geraecken, die door veele gelijck-vormige werckingen, een kennisse voor sich selven konden baeren: nochtans soo kanmen van alle dese dingen een besluyt maecken, van dat het leven onseker en vluchtigh is: En daerom worden door de Sonne en Maene de bovenste noodwendighe oorsaecken vertoont, en door het Rad de benedenste toevallen. En alhoewel het Lott of de Fortuyne geen saecke heeft buyten de voorvallen, die selden gebeuren, en dat buyten de meeninge van den wercker, niet te min, heeft ons gemoed, door al te grooten geloof in 't selve te stellen, waer in het sich vont verkort of beledight, lichtlijck plaetse van besondere heerschappye, in sich selve gegeven, tot dese ingebeelde Godheyt, van die din-

gen, waer van men geen oorſaecke weet aen te wijſen, noch aen de Fortuyne, noch aen de ſtraffe, noch aen 't loff. En wy ſullen ſeggen, dat het Rad bediet de geſchiedeniſſen, die toevallige en benedenſte oorſaecken hebben, te weeten van de Fortuyne, die van de Oude, met een Rad wort afgeſchildert, als die geene, die de Staeten en hoogheeden, nae haer welgevallen, drayt en keert.

VITA INQUIETA. *Het ongeruſte Leven.*

DAt het leven der Menſchen een geſtadige ongeruſtheyd is onderworpen, wort ons door *Syſiphus* te kennen gegeven, die welcke, nae de verſieringe van veele Poëten, nimmermeer ophout van een ſwaere ſteen op de ſpitſe van eenen hoogen en ſteylen bergh te rollen, die welcke altijd daer nae nederſtorrende, ſoo pooght deſe ellendige Menſche, dieſelve wederom van nieuws op de ſpitſe des berghs te brengen, alwaer hy niet machtigh is, om dien ſelven aldaer vaſt te houden. Waer over *Ovidius* ſeyt, dat hem altijd een ſwaere ſteen quelt.

De bergh is het beeld van onſe leven. Het opperſte des Berghs is de ruſte en vernoeginge waer nae dat yder verlanght.

De ſteen is de arbeyt en moeyte, die een yder aenneemt, om daer toe te konnen geraecken.

Syſiphus, nae dat het *Baptiſta Renaldus* uyt leyt, is een uitbeelder van de ziele, diewelcke, terwijl zy al hier beneden is, altijd nae eenige ruſte verlanght: die welcke zy naulijx verkregen hebbende, terſtont nae een ander hoopt. Want d'eene ſtelt zijne waere gelückſalicheyt in de eere deſes werrelts, d'ander in Rijckdom, dees in weetenſchappen, die in de geſontheyt, dees in den treflijcke naeme, die in den Eedelman: En hier door wert hy gedwongen dat onſe begeerlijckheyd, aldaer haere waere ruſte moet vinden.

CARITA. *Liefde.*

EEn Vrouwe in 't rood gekleet, hebbende boven op 't hoofd een brandende vlamme Viers, houdende onder den rechter arm een kindeken, 't welck zy te ſuygen geeft, en twee andere ſpeelen aen haere voeren, waer van 't eene haer by de ſlincker hand vat.

Een Naevolger Chriſti ſonder Liefde, is als een ongetoonde en gantſch ontſtelde Luyte. En daerom wort de Liefde geſeyt ingelijft te zijn, om dat zy ons met God en den Menſchen in Liefde en genegentheyt vereenight, die al hoe langhs ſoo meer aenwaſſende, ons waerdigh maeckt der eeuwiger heerlijckheyt.

Het roode kleed, bediet Liefde, om reeden boven geſeyt, waerom oock de Bruyd, in 't Hooge Lied *Salomonis*, deſe verwe, van haere beminde, ſeer lief hadde.

De vlamme Viers op 't hoofd, is door haere wackerheyt, een teycken, dat de Liefde, nae haere gewoonlijcke maniere, nimmermeer ophout te wercken: eenige willen voorders, dat door 't vier, *Chriſtus* ſal verſtaen worden, in deſe woorden: *Ick ben gekomen dat ick vier op der aerden ſende, en wat wilde ick liever dan dat het ſchoon brande?*

De drie kinderkens, betoonen dat de Liefde wel eene Deughd is, maer nochtans heeftſe driedobbelde kracht, overmits het Geloof en de Hope, ſonder de Liefde dood zijn; 't welck oock dit gedichte uytdruckt:

O heerelijck geſchenck en overkoſtel pand!
Dat uyt den Hemel daelt, van Gods vermogen hand:

Ach

Ach ſoo ick had een ſtijl ge-adelt en verheven,
Ick ſoud' u waerde Lof den hoogſten luyſter geven:
Om dat ghy nimmer woont in een hovaerdigh hert,
Noch in 't eerſuchtigh hooft, dat alle dingh verwart,
Maer ſchuylt in 't ſacht gemoed, dat ſtil en goedertieren:
Verdraeght, en laet u werck niet in het wilde ſwieren:
Noch zijt door't wel doen ſtout, als't opgeblaſen breyn,
Maer hout door't waer Geloof en Hoop u ziele reyn.
In Rijckdoom, Eer of Staet, ſoo ſteldy luſt noch klaerheyt,
Maer zijt vervult met deugd, oprechtigheyt en waerheyt.
Ghy denckt van niemant quaet. O Liefde ſuycker ſoet!
Ghy ſtoockt een heete vlam in mijn verkout gemoed:
Verjaegt mijn vuyl gepeins, en wilt mijn hert verwarmen,
Dat wonderlijcken janckt, om ruſten in u armen.

CARITA. *Liefde.*

EEn Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een brandend herte, en in de ſlincker een kindeken datſe omarmt.

De Liefde is een bequaemheyt van den wille, die van God is ingeſtort, ons bewegende om hem boven al, en onſen naeſten, als ons ſelven, te beminnen.

Met het brandende herte en 't kindeken in den arm wortſe geſchildert, om dat de Liefde eene ſuyvere en brandende werckinge in 't gemoed is, tot God en de ſchepſelen.

Het hert wort geſeyt te branden wanneer het bemint: Want de Geeſten beweeght wordende door eenigh waerdigh onderwerp, doen het bloed te gelijck nae 't hert optrecken, 't welck door de hette ontſtelt wordende, ſoo wort het geſeyt te branden, daerom ſeyden de diſcipulen van *Emaus* oock, *branden onſe herten niet als hy met ons ſprack?* En dir wort gemeenlijck van de Poëten mede geſeyt, van de geyle Liefde.

Het kindeken worter geſtelt door gelijckheyt der woorden *Chriſti*, *Wat ghy den minſten hebt gedaen dat hebdy my gedaen.*

Het roode kleed, hebbende gelijckniſſe van 't bloed, toont dat de waere Liefde, ſich, nae 't getuyghniſſe *Pauli*, totte ſtortinge des bloeds toe, uytſtreckt.

CARITA. *Liefde.*

AEn *St. Iſidoro Ruberti*, Auditeur van den Cardinael *Salviati*, een Eedelman van groote goeddadigheyr en geleertheyt, was de Liefde, door een Olijfboom, vertoont, alwaer eenige tacken waeren afgehouwen, uyt wiens tronck een vochtigheyt quam vlieten, die eenige kruyderen en planten voedſel aenbracht: een deel van die ſelve quaemen uyten wortel van dien grooten boom, en een deel derſelver, wat veerder.

Ick gelove dat hy hier door heeft willen afbeelden, dat de Liefde en die geene die deſelve wil gebruycken, eenigh voetſel van ſich ſelve ſal affſnijden, om een ander 't ſelve mede te deelen. Voor eerſt ſal hy zijn vrienden byſtaen, en daer nae, aen die vreemd zijn. De kruydjens houde ick, dat zijn eenige behulpſelen aen arme Maeghdekens, om uyt te hylijcken. En de Boomkens acht ick, dat eenige Iongelingen zijn, die hy hier in *Romen* in de konſten en geleertheyt dede opbrengen. Waer onder ſeer treflijcke mannen zijn geweeſt, die in hooge Staet en eerampten by verſcheyden Pauſſen zijn verheven geweeſt. En om dat boven op den boom een geſchrift ſtonde, *Moriens reviviſcit*, dat is, *al ſtervende wort hy weder levendigh*, ſchijnt het, dat hy oock daer mede wilde ſeggen, dat terwijlen hy oudt wierde en nae zijn eynde liep, onderhoudende eenige Iongelingen, dat hy in en door haer weder nieuw gebooren wierde.

CAREZZE AMATORIE. *Liefkoſerye.*

EEn ſchoon en bevalligh Maeghdeken, met ſchoone Verwe gekleet, met verſcheyden ſtricken en luchtige loofwercken geborduyrt, gekranſt met een kroone van klimop, houdende met een ſeer groote aerdigheyt twee duyfkens, een Manneken met een wijfken, die met malkanderen liefkoozen.

Om dat de Liefkooſerie een dochter van de Ieughd en van de ſchoonheyt is, daerom maelen wy 't ontwerp van deſe beeldniſſe ſchoon en Iongh.

Het ſchoone en als boven geborduyrde kleed, bediet, de boerterie en de veelerleye en verſcheyden Mallerien en aenlockſelen, waer door de Vryers tochtigh worden totte Minne verſamingen.

De krans van klimop is 't eygen Minnebeeld, dat deſe plante, gelijck verſcheyden Poëten ſeggen, om armt en over al vaſt hout,

waer zy maer aen komt. Waer over oock *Catullus* seyt:

Als 't hert door Liefd is aengetast,
Het hout, gelijck de klimop, vast.

Twee Duyfkens houtse met beyde handen, om dat de Egyptenaers door dese dierkens de Minnekoserie uytdruckten, om dat dese dieren niet versaemden, voor dat sy eerst liefkooslden. En om dat de Duyfkens soo groote aenlockingen onder haer hadden, so hebben de Griecken, dieselve *Venus* toegewijd, om datse uyt haer selve, sich verwecken totte Minneluslen. Men soude hier van veele meer dingen verhaelen, maer alsoo van de Duyfjens als van de klimop by soo veel gewichtige Schrijvers en brave verstanden, daer af is verhael gedaen, hoe d'eene voor de kusjens en d'ander voor de omhelsingen genomen worden, passende dit totte liefkoserie, soo wil ick my totte verklaeringe van dese beeldenisse niet wijder uytstrecken, noch ook het gemoed des Lesers, in't verhandelen van geyle en gevaerlijcke dingen, ophouden.

AMOR DI VIRTU. *Liefde totte Deughd.*

EEn naeckt kindeken met vleugels, hebbende een Lauwerkrans om 't hoofd, en drie andere kranssen in de handen. Want van alle andere Liefden, die soo verscheyden van de Poëten werden afgemaelt, gaet dese Liefde totte Deughd, alle andere in Eedelheyt te boven, om datse oock alle andere dingen overtreft. Het wort met een Lauwerkrans gemaelt, tot een teycken van eere, die dese Deughd toebehoort. En om te betoonen dat de Liefde tot dese Deughd onverderslijck is, oock hoe de Lauwer altijd groen blijft, en oock hoe de krans, die van een Spersche rondicheyt is, geene bepalinge heeft, soo soumen oock konnen seggen, dat de krans op 't hoofd Wijsheyt bediet, en andere Zeedelijcke of Hooftdeughden, als Gerechtigheyt, Wijsheyt, Dapperheyt en Maetigheyt, en om dieselve Deughd dubbel te vertoonen, soo wortse door den circkel en te gelijck door't getal van dryen, 't welck een volmaeckt getal is, door de kroonen uytgebeeld.

TORMENTO d'AMORE. *Liefdes pijninge of quellinge.*

EEn treurigh en swaermoedigh Man, in duyster bruyne kleederen, met doornen omwonden, voor zijn hoofdcierssel sal hy een hert hebben, dat met een pijl is doorschooten, met twee slangen die daer rontom slingeren. Hy sal de opene borst, die van een Gier verscheurt is, vertonen, en met beyde handen zijne droefheyd en zijn pijnlijcke quellinge.

AMOR del PROSSIMO. *Liefde des Naesten.*

EEn Vrouwe diewelcke adelijck gekleet is, hebbende ter syden een Pellicaen met haer Iongen, diewelcke met haer eigen beck haeren borst opent, waer uyt het bloet komt springen, met d'eene hand toontse datse een arm Mensch van der aerde wil oplichten, en met d'ander reyckt zy geld uyt, naer de spreucke *Christi*.

AMOR DI SE STESSO. *Eygen-Liefde.*

NAer 't oud gebruyck wort *Narcissus* afgebeelt, dat hy sich in een fonteyn spiegelt: Want de Eygen Liefde is niet anders, als

als sich schoon te laeten duncken in zijn eygen wercken, en dat met groot genoegen en verwonderinge. En dit is een verdrietige en belachlijcke saecke, gelijckse oock bespottelijck en ongeluckigh van de Poëten over den fabel van *Narcissus* beschreven is:

Ghy die in al u sot bedrijf,
Hebt welgevallen aen u lijf,
Aen schoonheyd, Rijckdoom, en aen Staet,
Aen eygen Wijsheyd, eygen baet,
Die buyten 't spoor van 't algemeen,
V Wijsheyd acht en anders geen,
Komt hier en siet Narcissus *aen,*
Vol Eygen-Liefd en sotte waen,
Die in zijn eygen Wijsheyd smoort,
Waer uyt dan komt een bloemken voort.
„ *De Eygen-Liefd is oock een bloem,*
„ *Van wind, van waen, en valsche roem.*

AMOR VERSO IDDIO.
Liefde tot God.

EEn Man aendachtelijck met het gesichte ten Hemel gekeert, alwaer hy mette slincker hand nae wijst, en mette rechter toont hy zijn bloote borst.

AMOR DI STESSO. *Eygen-Liefde.*
van *Giov. Zaratino Castellini* Romani.

EEn Vrouwe met *Vescaria* of Winterkers gekroont, dragende nae de slincker hand een volle opgehoopte sack op haeren rugge, en in dieselve hand een roedeken daer een rolle aen vast is gehecht, daer't woort *Philautia* op staet, hebbende in de rechter hand een Narcis bloeme, en voor haere voeten sal een Pauwe staen.

Daer is geen swaerder saecke als sich selve te kennen. Het Orakel of Wondersprack te *Delphos* van eener gevraeght zijnde, wat wegh hy, om totte geluckseligheyt te geraecken, soude inslaen? wierde geantwoort, *Soo ghy u selve leert kennen.* En gelijck dit een swaere saecke was, soo wierde dit door een gemeen Raedbesluyt der Griecken, boven het portael van den Tempel te *Delphos* gehouwen, *Kent u selven.* Een spreucke die *Socrates*, *Apollo* toeeygent. Dese swaerigheyd van sich selve te kennen wort door de Eygen-Liefde veroorsaeckt, die een yder verblint. *Horatius* seght: *de blinde Liefde zijns selfs.* En om datse blint is, doetse dat wy ons selve niet kennen, om dat yder sich laet duncken dat hy hupsch, aerdigh en wijs is. *Varro* seyt het selve. *Socrates* plagh te seggen, soo men in eenigh schouwspel belaste, dat alle kleermaeckers of andere handwerx luyden souden opstaen, dat niemant anders als dese souden voor den dagh komen: Maer soo men geboot, dat sich alle wijse luyden souden vertoonen, hy geloofde, datse al te saemen souden opstaen. Want yder laet sich voorstaen dat hy wijs is. *Aristoteles* hout, dat, om dat sich een yder Mensch selve bemint, hy sich oock laet duncken, dat al wat hy doet of seyt, aengenaem en behaeglijck zy: nae 't spreeckwoort, *yder dunckt dat zijn uyl een Valck zy.* Yder schept in 't zijne behagen, soo in zijne kinderen, vaederland, manieren, boecken, konsten, inbeeldingen, vindingen en wercken. En hierom seyt *Cicero* tot *Atticum* datter geen Poeet of Redenaer is gevonden, die niet hout dat het zijne het beste zy. 't Welck *Catullus*, als een gemeen gebreck, bevestight, alhoewel hy van *Suffenus* spreeckt. *Aristoteles* stelt in zijne Zeedekonst tweederleye slagh van eygen Liefde: d'eene die daer is schandigh en lasterlijck, d'ander die daer is loflijck

en

en prijselijck, en dat nae de reeden. De Liefhebbers van sich selve, en dat nae de reeden, soecken andere in de Deughd, eerbaerheyt en andere inwendige goederen te overtreffen. Maer daer is een ander slagh van deughdige en wijse, die niet seer prijselijck zijn, diewelcke vermetelijck door eygen Liefde verblint, sich laeten voorstaen, datse wijser zijn als andere, verheffende haer eygen werck, sich over haeren stijl verwonderende, verachtende en te gelijck met onberaemlijcke woorden eens anders doen vernietigende, en dat buyten alle reeden, haer selven den loff, buyten waerdigheyt, toeschrijvende. Derhalven seyde *Thales*, de eerste onder de wijsen van Griecken, datter geen swaerder saecke was als sich selve te kennen, en geen lichter als een ander te berispen. 't Welck de eygensuchtige Menschen doen. Want wie lichtlijck een ander berispt en lastert, geeft te kennen dat hy vol eygen Liefde en roemgierigh is, gelijck *Plutarchus* in zijn verhael van den Vriend en Vleyaert aenwijst, seggende, de berispinge straft de eygen liefde en ontdeckt eenige karicheyt des gemoeds. Roemgierigh en vol eygen Liefde is geweest *Justus Lipsius*, die sich in veele plaetsen ontdeckt mild te zijn in 't lasteren, niet om zijn goed duncken te openbaeren, maer om andere te berispen. Voorts haelt de Schrijver *Lipsium* over den heeckel, door zijnen opgeprouckten en gemaeckten stijl, die hy uyt de oude dichters en verlepte Poëten hadde getrocken: en alsoo dit eygentlijck de Latijnen raeckt, hebben wy dit slechts aengeroert. Om dat den voorgenoemden *Lipsius* op verscheyden treflijcke schrijvers, doch insonderheyt op *Bembum* bijt. Doch dese vermetelheyt baert haet, maer Zeedicheyt Liefde, gunste en goedwilligheyd. De Nimphe seyde tot *Narcissum*, gelijck *Suidas* verhaelt, *Veele sullen u haeten, soo ghy u selve te seer bemint.* Inde eygen Liefde blijft de Menschе bespott, gelijck zy de onreedelijcke dieren bespotten, om dat zy meer behagen scheppen in haer eygen geslachte, als in andere. *Plato* seght, de Henne heeft behagen in de schoonheyt van haer geslachte, de Hond in de zijne, de Os in den Os, den Eesel in den Eesel, en 't Vercken dunckt dat hy de schoonste van allen is. *Cicero* seyt in zijne Natuyre der Goden, *meent ghy datter eenigh gedierte in 't waeter of der aerde is, dat niet in zijn eygen aert een sonderlingh versmaeckt schept?* en voeghter dit by: *datter soo groote kracht in de Natuyre is, dat de Mensch niet wil als den Mensche gelijck zijn, soo wil ock de Miere den Miere.* Maer de eygen liefde heerscht noch te meerder in den Mensche, om dat hy sich veel treflijker en braever acht, als andere Menschen, alsoo hy sich inbeeld dat niemant een Mensch is, als hy selve, alhoewel hy wenscht nae 't geluck, daer in andere Menschen, hem in welvaert en voorspoet overtreffen.

De eygen Liefde is door een Vrouwe afgebeeld, om dat dieselve den Vroukens meest is ingewortelt, aengesien een ygelijck hoe lelijck of mal datse zijn, haer selve laeten voorstaen datse schoon en verstandigh zijn, daerom wort haer de Letter rol met het woord *Philautia*, dat is *eygen Liefde*, in de hand gegeven.

Met *Vesicaria* is zy gekroont, een kruyd dat in Egypten wies als klimop, met klavierkens uyten purperen, met een witte wortel. Want de Griecken, insonderheyt *Theophrastus* getuyght, dat wie een dragma daer van indronck, sich soude laeten voorstaen, dat hy de alderschoonste is. Daerom seytmen, door boerte, dat die met eygen Liefde geplaeght is, drineken sal van dese wortel; en d'oorsaecke waerom zy ock de *Narcis* in de hand heeft, is yder bekent, om dat gelijck *Ovidius* van hem verhaelt, hy sich in de schoonheyt van zijn eygen beeldenisse liefkosende, verandert is in een *Narcis* bloeme. Welcke bloeme verwonderinge aenbrenght. En de Minnaers van de eygen Liefde verwonderen sich door ontroeringe, van haer eigen selve. Iae daer gebreecken geene, die door eygen Liefde overgevoert, gedencken, datse in alle haer doen zijn *Narcissen*. Maer dese sien de groote sack van onvolmaecktheden niet, die over haeren rugge hanght, gelijck *Suffenus*, die sich voor een schoon, lieflijck en braef Poeet uytgaf, niet eens merckende, dat hy onsapigh en een lompe Poeet was. Waer over *Catullus* besluyt dat yder die in de eygen liefde is verblint, een rechte *Suffenus* is. Want yder vol gebreecken, kan zijnen sack, die op de rugge hanght, niet mercken. En dit komt door eygen Liefde, die de sinnen verdonckert, datse als betovert zijnde, anderer luyden gebreecken, oock hoe kleyn die

zijn,

zijn, wel weeten te siften, konnende haer eygen, hoe groot die oock zijn, niet bemercken. 't Welck *Æsopus* te kennen geeft, als wanneer hy den Menschе met twee sacken afschildert, d'eene voor den borst, d'ander op den rugge, in de voorste wierp hy eens anders gebreecken, maer op den rugge zijn eygen. Om dat wy, door eygen Liefde, onse feylen, soo niet konnen sien, als wel eens anders.

De Pauw is een beeld van eygen Liefde, om dat het een Vogel is, die in haeren gemaelden en opgepronkten steert, seer groot behagen schept, want als zy die sluyt en opent, soo draeyt zy sich rontomme en besiet dieselve hovaerdelijck. Waer uyt dit spreeckwoord is gekomen, *Hy pronckt sich als een Pauwe*. 't Welck men tegen eene plagh te seggen, die te seer op sich selve is verlieft, en die sich rontom streelt en pronckt, behagen hebbende in zijn persoon, jae in al wat hy doet of seyt.

Tentatione d'Amore. *Bekoringe of beproevinge der Liefde.*

EEn schoon Maeghdeken armelijck gekleet, 't welck seer twijfelachtigh staet om eenige goude kettens, eedele gesteenten of goude penningen, die voor haer leggen van der aerde op te nemen. Zy sal in der nacht geschildert worden, daer een oude, lelijcke Roffelster sal achter staen.

Totte kracht en bekoringe der Liefde, daer toe helpt seer veele de gewichtigheyt van de dingen die der belooft worden, maer noch prickelt de noodwendicheyt daer meest toe, die de Mensch in sich selve gevoelt, van 't geene hem wort voorgedragen.

Hierom wort dit Maeghdeken arm en beroyt gekleet, hebbende nochtans gelegentheyd om sich in die plaets te verrijcken, daer zy al stillekens schijnt toe te neygen, en het gemoed door de overredingen te buygen, die welcke niet naelaeten of de ooren of het hert te prickelen, siende dat het selve of door de begeerlijckheyt, die uyt haer self niet ophout, of door de geyle praet van een persoon, die in de boosheyt gewent is, gestadigh wort aengeport, en dies te meer, soo 't gemoed verwijst is, loopt het van sich selve totte opstoockinge van de Natuyre, en alsoo wort het gemoed, voornaemlijck, door de swackheyt bestiert, die sich dan gewilligh laet oproyen: als mede door de Ionckheyd en Maegdoom, die welcke, door de kleyne eervaerentheyd onvoorsichtigh zijnde, lichtlijck wort verleyt en bedrogen.

De oude magere Vrouwe, die achter haer staet, is een beeldenisse van een persoon waer in de ondeughd haer ploy heeft genomen, en die de Ieughd totte schandelijcke minne overreder. De ommegangh van dese moetmen vlieden en wel toesien datter soodanige dingen, in zijn huys, niet geschieden; wesende dit selve dickwijls de ondergangh van veele huysgesinnen. Waer van de Griexsche Poeet *Naumachus* waerschouwt, datmen de buyten Liefde sal weghjaegen, en van andere verstaen warse in 't schild voert, maer voor al sal hy de oude kollen en Roffelaersters ten huyse uytdrijven, om dat zy veele huysgesinnen hebben verdorven en te gronde geholpen.

Amor Domato. *Liefde die getemt is.*

EEn sittende Cupido, die onder zijne voeten een boge, pijlkoocker en een uytgebluschte

bluschte fackel hout, hebbende in de rechter hand een Sandloper, en in de slincker een mager en teeder Vogeltjen *Cinclus* geheeten.

Hy hout den boogh, pijlkoocker en uytgebluschte fackel onder zijne Voeten, tot een teycken dat hy is getemt. Want zijne wapenen af te leggen, is een teyken, dat men t'ondergebracht is en verneerdert. Daer is ter werreld geene saecke die de Liefde meerder kan temmen en uytblusschen als de Tijd en d'Armoede. De Sandloper die hy in de hand heeft, is een beeld van den Tijd, die een Leermeester is van alle Menschlijcke hertztochten en ontsteltnissen des gemoeds, insonderheyt van de Liefde: ten welcken einde hy verlanght om zijne beminde, swacke en broose schoonheyt te genieten, maer als de schoonheyt door den tijd is verandert, soo verkeert oock de Liefde in andere gedachten. *Ick hebbe haer eertijts bemint*, seyt *Plautus* in zijne *Epidicus*, *maer nu kyt my een ander sorge in 't gemoed.* Voorts seyt hy in zijne *Mustellaria*: *Ghy zijt een rechte Sotinne, dat ghy meent, dat ghy hem gedayrich tot uwen goedgunstigen Vriend sult hebben. Ick waerschouw u, dat hy u door den tijd, of als hy u satt is, sal verlaeten.* En noch laeger vertoont hy, dat de gelegentheyt ophoudende, oock de Minnekracht sal ophouden, wanneer de leughdlijcke verwe, door den tijd sal werden verandert. *Als d'Ouderdom dit hoofd van zijne verwe hadde verwisselt, is hy van my gegaen, en heeft my oock verlaeten, en dit sal u oock gebeuren.* Ick gelove dat dit het seggen is geweest van *Demosthenes*, dat de Minnebrand die binnen de borst is ontsteecken, niet door naerstigheyt maer door traegheyt, en door middel van den tijd, wort uytgebluscht en verslnolten. Mijn Landsman *Coppetta*, bedanckt den Tijd, die hem had ontbonden van de Minnestricken, als volght:

Vermits ick Grijse Tijd *kan Kerck noch Autaer stichten,*
Voor u die vvonder vvrocht en dooft dees schoone lichten,
Die ons in smert en rouvv en in veel quelling voen:
Vervul mijn vvedervvraeck, en vvilt mijn vvensch voldoen.
Drijf vvegh haer hooge trots en opgeblasen quicken,
En breeck der Minnen kracht en rijt van my haer stricken.
Ghy doet doch al vvat konst en reeden niet vermagh,
Ine meer als raed, gekijf of vrienden naer geklagh.
Ghy kont mijn ziel, die brand, en kil is vveer genesen,
Als die nu van 't gevaer sal gantsch ontledigt vvesen,
Soo datse gaet ter vlucht verheven nae de locht.
En streeft met u om hoog nae een veel beter tocht.

Den Tijd dan is de breydel der Liefde, die sich ten laesten verkeert in berouw van den verlooren tijd, die, in de ydelheyt der Liefde, is versleten.

Het Vogeltjen *Cinclus* is mager en teer, en dit bediet, dat een Vryer, die alle zijne midlen aen de Liefde heeft gehangen, uytteert, en blijft daer door dor en kael, en dat door d'armoede, honger en den ellendigen staet, waer in hy sich bevint. Dit Vogeltjen is een beeld van d'Armoede, gelijck *Suidas* seyt, het *Cinclus* is een kleyn en mager Vogeltjen, en 't spreeckwoord luyt, *Hy is armer als een* Cinclus. Dit Zeevogeltjen is soo swack dat het zijn eygen nest niet kan maecken, en daerom broeyt het in eens anders nest. Waer over *Cinclus* in de spreeckwoorden een arm Man en Bedelaer genaemt is.

Crates de Philosooph van *Theben* seyde, dat ter drie dingen waeren, die de Liefde betemden, de Honger, de Tijd, en de Bast. En om dese reeden soumen oock *Cupido* een bast konnen om den hals doen, want dit is gemeenlijck de aert van de Vryers, dat zy uyt mistroostigheyt terstont nae den dood verlangen, waer van oock al eenige zijn gesneuvelt. *Phædra* in de *Hippolitus* van *Euripides* niet konnende het geweld van de Liefde verdragen, vermeende sich te dooden, daer zy seyt:

VVanneer ick eerst bestont, nae dat ick vvas gevvont,
Mijn Liefde te verheelen:
Mijn tonge dvvaes en mal, mijn droefheyt en misval
Gingh yder mede deelen:
Ick vvou mijn sotte lust, in Zeedigheyt gebluscht,
Door reeden overvvinnen,
Maer als't my oock begaf, doe vvensch't' ick na het graf
Met heel vermoeyde sinnen:
V Venus ick verstoot ick vvil u door mijn dood,
Seyd ick, ten grond' vernielen:
Dit's my de beste raed. VVie vvederspreeckt dees daed,
De ruste mijner zielen?

Wy hebben de Liefde vertoont, die alleene, door den tijd en door d'armoede wert getemt, als dingen die meest gebeuren, naelatende de twijfelmoedigheyt die selden geschiet, dat sich de Vryers van kant willen helpen: Doch yder bemint zijn eygen leven: alhoewel het waer is, dat alle Minnaers metre gedachten terstont na den doot

ylen,

ylen, doch zy geven sich daer door niet in dieselve. Hierom voert de Ridder *Guarinus*, zijnen *Mirtillus* in, die in zijne heftige Liefde aldus klaeght: *Ick vind' geen raed als door den dood.* Waer op *Amarillis* antwoort:

Den Dood? ey luyster 't is maer wind,
't Zijn woorden van een Venus *kind,*
Die door de Liefd' is aengebrant,
En wenscht sich, uyt verdriet, van kant.

En *Torquato Tasso* in zijn Harderlangh van *Aminta*, seyt, *Ick sie dat yder dieder mint sich strax met den dood dreygt, doch de daed volghter selden.* 't Is ons dan genoegh dat wy hebben vertoont, hoe de Liefde voornaemlijck, van de rampsalige *Armoede*, en door den *Tijd*, wort getemt en t'ondergebracht.

AMOR di FAMA. *Liefde van een goed gerucht.*

EEn naekt kindeken met Lauwertacken gekroont, daer den bakelaer noch aenhangt, hebbende in den rechter hand een Burgerkroone, die 't schijnt over te leveren, in de slincker salt een Beleegerkroone hebben, en ter sijden op een voetstal, sullen de kroonen besonderlijk staen, die de Romeynen tot een teycken van dapperheyt gebruyckten, te weeten de Muyrkroone, Legerkroone, en Scheepskroone.

Aulus Gellius verhaelt in zijne Attische nachten, dat de gulden triumph of *Zeegkroone*, waer mede de Capiteinen of Veld-Oversten van outs wierden gekroont, van Laurier was, en de *Beleghkroone* van gras. En dese wierden aen die geene gegeven, die alleene, in eenigh uyterste gevaer, het geheele heyrleger hadden verlost. Of die 't heyrleger rontom hadde verlicht. De *Burgerkroone* was van eyken loof: en d'Oude kroonden oock alle de beelden van *Iupiter* met eyken loof, als of hy een kenteyken was van 't leven. En de Romeynen plachten een krans van eyken aen die gene te vereeren, die een Romeyns Burger by 't leven hadde behouden, willende, daer door, een bedieden isse van 't leven uytdrucken, als die aen andere was geweest de behoudinge van 't leven. Zy plachten oock een krans van *Leccio* of Eycken te maken, nae de gelijckenisse van dien boom. De *Muyrkroone*, wierde aen dien Soldaet of Capiteyn geschoncken, die eerst op des Viands Muyren was geklommen. De *Legerkroone* wierde vereert aen die geene', die eerst des Viands borstweeringen en Wachthuysen hadde besprongen. De *Scheepskroone* wierde gegeven aen die geene, die eerst des Viands Scheeps-vloote dorst aenvallen. En dese drie wierden van goud gemaeckt. De *Muyrkroone* was met toorens, als dickwijls de stads muyren waeren, diemen was opgeklommen. De *Legerkroone* was nae de maniere van een bolwerck. De *Scheepskroone* was als een galioen, of steven van een Schip, afgebeelt. En dit is het geene ons heeft goed gedacht ten dienste van den Schilders, aldus uyt te beelden.

AMOR della PATRIA. *Liefde tot het Vaderland*, van *Zaratino Castellini.*

EEn jeugdigh Ionghman, staende tusschen opgerese ne roock en viervlammen, maer dse sich met een vrolijck gesicht na den rook keert, houdende in de rechter hand een krans van Gras, in de slincker hand eene van Eycken: voor sijne voeten, van d'eene sijde is een diepe kuyle, vertredende van d'ander syde seer onverscheyden Sabels, Wapenen, Schilden, Harnassen, en Messen, en overmits dit overeen komt met gelijcke omstandigheden, als

wy ſullen ſeggen, ſoo hebben wy hem op de oude krijghsmaniere afgebeeld.

Een friſch en jeugdigh Iongman wort hy geſchildert, om dat hoe de Liefde tot het Vaderland ouder is, hoe zy krachtiger wort en meerder bloeyt, want zy verſwackt, noch verlieſt haer kracht nimmermeer, daer nochtans alle de andere Minne-Liefden ophouden. Een Ridder nae dat hy lange tijd, zijn Beminde ſal hebben gedient, ſoo ſal de Minnefackel door de kille tijd en door d'oudere Iaeren uytgebluſcht zijnde, andere gedachten mede brengen, en metter tijd verkoelen: maer de Liefde tot het Vaderland, nimmermeer. Een koopman door de winſt en geldhonger aengelockt, ſal zee, onweder, noch eenigh gevaer aenſien, maer ſal ten laeſten noch verlangen, om den Oever zijns Vaderlands te betreeden. Een Hovelingh verleckert zijnde, door eerſucht en ſtaer, en hooghdravende te Hove levende, gevoet zijnde door een bedrieghlijcke hope, denckt niettemin dickwijls om zijn neſt daer hy gebroet is. Een Capiteyn nae dat hy veele Iaeren in den krijgh ſal zijn geweeſt, om een heerlijcke naeme en eere te verkrijgen, keert noch ten laeſten nae zijn Vaderland, om ruſte. Laet ons hier de ſchrandre *Vlyſſes* tot een voorſtel dienen, diewelcke verkeert hebbende, gelijck een doorluchtigh Capiteyn betaemt, in de alderedelſte deelen van Grieckenland, en boven maeten lieftalligh, zijnde aen des Keyſers Hof, verlanghde altijd nae *Ithaca*, zijn Vaederland, te keeren, hoe klippigh, leelijck en dorr' het oock was. Deſe Liefde tot het Vaderland is een eeuwige en gedurige verbintenis en eere, die een ygelijck van natuyr ſchuldigh is, gelijck een kind aen zijn Vaeder, weſende daer in geteelt, hebbende locht en leven daer in ontfangen: En voor ſoo veele *Plato* in *Critone*, en *Hiercles* beweeren, ſoo is het meerder verbintnis en eere diemen bewijſt aen 't Vaderland, als aen Vaeder en Moeder, waer van 't Vaederland den naeme heeft. Van 't ſelve gevoelen is mede *Plutarchus* in zijne Zeedehandlingen, daer hy ſeyt, *Voorwaer het Vaederland, op dat ick nae der Cretenſers maniere ſpreecke, is meerder in u als u Moederland, en heeft meer recht als u Vaeder of Moeder.* Door ſoodaenigen treck en natuyrlijcke genegentheit komt het, dat een ygelijck zijn Vaderland, ſonder uytneminge van plaetſe, hoe ſlecht of groot dat het oock magh weſen, bemint. *Jae* Vlyſſes *ylde ſoo ſeer nae de harde klippen van* Ithaca, *als* Agamemnon, *nae de eedele muyren van* Mycenen. *Want niemant bemint zijn Vaederland, om dat het groot, maer om dat het zijn Vaederland is*, ſeyt *Seneca* de Philoſooph. De Liefde waſt noch ſoo veel te meerder in de herten van de Burgeren, dat zy oock, als verblint zijnde, niet aenſien de heerlijckheyt van eens anders Vaderland, maer een ygelijck bemint zijne daelen, weyden, bergen, hoyblocken, jae zijn woeſt en wild Land, meer als de eedele ſtad van *Romen*: en hier uyt komt het gemeene ſpreeckwoort, *dat de Vaederlandſche roock ons doorluchtiger ſchijnt, als der vreemden vier*, en daerom is hy by den roock geſtelt, daer de vlam hem over de ſchouderen vlieght. Hier uyt ſpruyt het geene dat *Homerus* van *Vlyſſes* verhaelt, dat hy wenſchte te ſterven, wanneer hy ſlechts den roock van zijn Vaederland mocht ſien. En dit ſinght *Ovidius* mede in zijne Dichten, *de Ponto*:

Vlyſſes *zijnd' een Man vol wijsheyt en geeert,*
Wenſcht wederom te ſien den roock aen 's Vaeders heert:
Ick weet niet hoe de ſucht des Vaederlants kan trecken,
Die in elx hert gegrift, dees vreughde kan verwecken?
Wat overtreft doch Room? *waer 's konder Land*
als Schyt?
Het ſnootſte hy verkieſt, en 't ſchoonſte hy verſmijt.

Lucianus ſeyt mede in 't lof van 't Vaederland, *dat de Vaederlandſche roock veel luchtiger brand, als der vreemden vier.* Dit 's dan geen wonder, dat alle vreemdelingen *Roomen* laſteren, als die dan hier in, dan daer in haer Vaderland prijſen: Want de Liefde verduyſtert haere oogen, datſe eens anders grootheydt niet konnen onderſcheyden: En daerom ſlaen zy geen acht op het waerdige lof, waer door zy haer onverſtant te kennen geven: alhoewel *Euripides* ſeght, *dat zy niet recht verſtandigh zijn, die eens anders manieren en Vaederland meer prijſen, als haer eygen.* Doch nae mijn oordeel acht ick die verſtandiger, die de hoedaenigheyt van de zeeden en verſchillen van plaets tot plaets recht onderſcheyt. Laetſe dan het deckſel van de verblinde Liefde tot het Vaderland, van haere oogen, weghdoen: Laetſe het waerachtige ſien, ſonder ſucht: Laetſe met *Athanæus*, die hoewel hy ſelve een Heyden en Grieck was, ſeggen, *dat* Romen *een Hemels Vaederland is, en een kort begrijp van de geheele Werrelt.*

He-

Hemelſch in der waerheyt, niet ſoo veel belanght de ſchoonheyt en lieflijckheyt van haere gelegentheyt en de vriendlijckheyt van de locht, maer voor ſoo veele, om dat God aldaer zijne Heylige Kercke heeft willen bouwen, zijnde dit de ſitplaetſe van zijnen Stadhouder, die de ſleutelen des Hemels houdt en de Hemelſche ſchatten uytdeelt. 't Is oock een kort begrijp van de Wereld, om dat in deſe plaetſe niet alleene verſcheydene Volckeren te ſaemen loopen, ſoo uyt Vranckrijck en Hiſpanien, maer oock ſoo ſietmen aldaer, Griecken, Armeniers, Duytſchen, Engelſchen, Hollanders, Switſers, Muſcoviters, Maroniten, Perſianen, Africanen, Traciers, Moren, Iaponeſen, Indianen, Sevenbergers, Vngeren en Schyten, en gelijck *Athanæus* ſeyt, *Soo woonen in die Stad geheele Volckeren, als Capadociers, Schiten, uyt Ponto, en verſcheyden andere, welckers inwoonende toeloop is, van 't Volck des geheelen bewoonlijcken aerdbodems.* Op deſe maniere komen alle de deelen des Aerdrijx van ſelf, om vrywilligh met haer bloed en met haere kinderen dienſtbaer en burgers van *Romen* te weſen, als het hoofd van de Werld: Waer over met groote reeden *Romen* genaemt magh worden een Toevlucht, een Tonneel, een Tempel en een kort begrijp van de geheele Werlt. En wy konnen beveſtigen 't geene *Petrarcha* ſeyt, *dat getuygh ick dat* Romen *de opperſte woonplaets is, van de Menſchelijcke heerlijckheyt, noch daer is oock geen ſoo verre afgeſcheyden hoeck Lands, die 't ſelve ſoude derven ontkennen.* En of wel dieſelve *Petrarcha* in eenige klinckdichten daer van qualijck ſpreeckt, ſoo verbetert hy nochtans ſoodanige doolinge, met een overvloedigh lof in zijne Latijnſche wercken, alwaer hy dapper uytvaert tegens *Gallum*, waer in hy *Romen* noch dit eedel lof geeft, *dat* Romen *is het hooft des Werrelds, Koninginne der Steeden, Zeetel des Rijx, de Burgh des Catholijcken geloofs, de fonteine van alle gedenckwaerdige geſchiedeniſſen.* En ſoo hy 't hadde geſien, in ſoo heerlijcken ſtant, als het nu is aengewaſſen, en boven maeten verciert, hy ſoude niet minder geſeydt hebben, *als dat de Mueyren en de Palleyſſen wel waeren te needer geſtort, doch dat de eere van haere naeme onſterflijck was.* Iae hy ſoude veel liever geſeyt hebben, dat tot de eere van een onſterflijcke naeme, de eeuwigheyt en de verheven Majeſteyt met deſe Stad wel over een quam. Want in dieſelve Stad blinckt uyt de glans van de nieuwe gebouwen, die als benijders zijn, van de oude heerlijckheyt, wiens voetſtappen een verwonderinge en een regel ſtellen aen de Bouwkonſt. Daer zijn de wijde ſtraeten, daer ſietmen de verheventheyt van de trotſe Paleyſen, Obeliſcen, Columnen, Bogen en Tropheen, daer worden de wonderlijcke en ſelſaeme ſtatuen bewaert, van de alderoudſte beeldhouwers, die van *Plinius* genaemt zijn, *Niobe* met haer Soonen, *Laocon, Dirce* aen den Stier gebonden en veel andere: waer toe ſich oock voegen, de nieuwe beeldhouwerien en ſchilderien, diewelcke tegenwoordigh de goede naem van de Oude niet wijcken. Boven dat iſſer de gewoonlijcke loop van den *Tiber*, de Koningh van de Revieren, daer zijn menighte van buyſen of waterleydingen, en lopen verſcheyden ſpringende fonteynen, met ſchoone waterbacken: daer bloeyen de vermaeklijcke Luſthoven door de hovaerdige en breede bergen en heuvelen. En 't welck noch meeſt betreft, ſoo ſietmen menighte van Klooſteren, heylige plaetſen, Collegien en heylige Kercken 't hoofd in de locht ſteken. Voor ſoo veel 't Roomſche Hof belanght, ſoo kanmen dat by een Hemelſche *Hierarchie* of Engelordre vergelijcken: gelijck *Pius* II ſchrijvende aen *Martinum*, ſeyt, *ghy ſult ſeggen dat het Roomſche Hof een Hemelſche* Hierarchie *gelijck is: doorloopt en doorſiet de Wereld, doorſnuffelt der Princen gewelven en let nau op der Koningen Hoven, en verhaelt ons dan offer een Hof is, dat by het Apoſtoliſche magh werden geleecken?* Voor ſoo veele de eedele verſtanden belanght, die altijd daerinne bloeyen, daer van is 't onnodigh te ſpreken: Want daer in worden geboren en komen oock van buyten in, de aldergeluckighſte verſtanden, die aldaer, als het goud in den oven, geſuyvert en geſijneert werden: Hier uyt komt het, dat veele met een broeck vol winds en opgeblaſen van hovaerdye in *Romen* verſchijnen, en vermetelijck haer laeten duncken, datſe wat weeten, diewelcke daer nae ſoo needrigh als een Lam, en dat vol beſchaemtheyd, daer uyt ſcheyden, maeckende geen rekeninge aldaer te blijven, om datſe aldaer haer naeme en glants verlieſen, even gelijck de Revieren die ſich in een groote Zee ſtorten. Swijgh *Juſtus Lipſius*, die in u eerſte boeck in den XXIII brief, *Romen* derfe verwijten dat het is een woeſte en verwarde

ſtad, en dat gantſch Italien ongehavent en ongebouwt is, ſoo van lof als van ſchriften. Al even eens als of al zijne wijsheyd niet gegrondet waere op de oude Romeynſche Schrijvers, hebbende oock geleert by de nieuwe Italianen, ſoo van *Bersaldus*, *M. A. Sabellicus*, &c. en ontallijcke andere. Maer hoe kan hy Italien ongehavent van ſchriften naemen, daer het alle andere Landen, wel dobbel in de ſchriften te boven gaet? Want het is niet alleen overvloedigh in de oude Romeynſche, maer oock in haere eygen taele, vol van ſchoone Wercken, doorwrochte Poëſien, gehavent en bevalligh tot vergelijckinge van de oude Griecken en Latijnen. En om niet te gaen weyen door den verleeden tijd, ſoo vintmen tegenwoordigh alleen in 't Collegie van de Cardinaelen, Hiſtoriſchrijvers, Redenaers, Rechtsgeleerden, Philoſophen en Theologanten, ſo eervaren en overvloedigh in de ſchriften, datſe alle andere Volckeren daer door konnen beſchaemt maecken, als *Bellarmin* in de Theologie en Philoſophie, *Manuca* en *Tuſcus* in de Rechten, *Aſcan. Colonna* in de Welſprekentheyt, en *Baronius* in de Hiſtorien: waer van men kan ſeggen 't geene *Varro* van *Auguſtinus* ſeyde, *dat hy ſoo veele hadde geleſen, dat het te verwonderen was, dat hy tijd hadde om te ſchrijven, en dat hy ſoo veele hadde geſchreven, datmen qualijck konde geloven dat iemant ſoo veele konde leſen.* En ſoo men alle andere Schrijvers wilde onderſoecken ſoo Romeynen als Italianen, en dat ſoo wel in verſcheyden Collegien, als beſondere Huyſen, men ſoude buyten twijfel een oneyndlijck getal vinden: Ick ſwijge noch ſoo men Italien ſoude willen doorloopen, dat vol geleerde Mannen ſteeckt, doch inſonderheyt *Romen* waer over *Petrarcha* met groote reeden ſtaende hielt, dat het goed was een Italiaen en een Rooms burger te weſen. *Ick ben*, ſeght hy, *een gebooren Italiaen; Ick roeme my een Roomſch Burger te weſen, waer van niet alleen ſoo veele Vorſten en Princen des Werlds hebben geroemt, maer ſelve* Paulus *die daer ſeyde, dat wy hier geen blijvende ſtad hebben, maeckte nochtans* Romen *tot zijn Vaederland.* Doch laet ons totte beeldniſſe keeren: En ſoo de Liefde van 't Romeynſche Vaederland, geſcheurt zijnde van ſekere nijdſuchtige, overbergſche Schrijvers, die 't weynigh zijn toegedaen, my heeft gedrongen om 't ſelve te verdedigen en te prijſen, ſoo ſal 't nochtans niemant verdrieten, dat het ons gemeen Vaderlant is. De kroone van gras is een teyken van de liefde des Vaderlants, diemen aen eenen Burger plagh te vereeren, die ſijn Vaderland van de belegeringe der Vyanden hadde verloſt. En dit wierde aldus onderhouden, en quam heer van de plaetſe daer de belegerde waeren ingeſloten. Deſe kroone wierde van den Raed vereert aen *Fabius Maximus*, die in de tweede Carthagineeſche oorloge, de ſtad *Romen* van de belegeringe verloſte: en deſe was de eedelſte en eerlijxte belooninge, diemen aen een krijghsman, voor zijne verdienſte, koſt vereeren: jae men koſt niet meerder doen. Want wie 't geheele lichaem des Vaederlands helpt, die helpt oock een yder Burger, zijnde die een lidt aen 't Vaederland. Ick ſegh meerder, dat die geene, die aen een lidt hulpe betoont, geeft oock heyl aen 't geheele lichaem: En derhalven wie eenen Burger verloſt, helpt oock het Vaederland. Want het is een vorderlijcke ſaecke aen een ſtad, de behoudeniſſe van een treflijck en behulpſaem Burger. En hierom wierde noch een andere van eyken loof, aen die geene vereert, die eenen Burger in den ſlagh by 't leven hadde behouden. Van Eycken wierdeſe gemaeckt, om dat de alderoudſte haer voedſel van de eyckels trocken, en daer by leefden, gelijck *A. Gellius* verhaelt; En *Plutarchus* ſegt mede, datmen *de Liefde van 't Vaederland, voor eerſt behoort te ombelſen, doch in 't gemeen, het geheele Vaederland, en ten tweeden een yder Burger in 't beſonder, ten meeſten voordeel, vertrooſtinge en ruſte van de ſtad.*

De diepe poel voor zijne voeten, en de wapenen, die hy onverſchrocken vertreet, drucken uyt, dat hy alle gevaer des levens veracht, die hem uyt Liefde des Vaderlands ſoude mogen overkomen; gelijck *Anchurus* de ſoone van den Koningh *Miclas* van Phrigien, en de Romeyn *Marcus Curtius*, die ſich vrywilligh, voor de behoudeniſſe van't Vaederlant, ſtorte in de peſtilentiale aerdklove: en duyſent andere, die in mannelijcke aenvallen en tochten, haer bloed, voor de Liefde van 't Vaederland, hebben uytgeſtort. *Neſtor* de vermaerde Capiteyn, willende den vermaerde Trojanen moet geven, om tegen de Griexſche ſcheeps-vloot ridderlijck te vechten, vermaent haer, ſoo iemant hierover ſoude komen te ſneuvelen, dat het ſoet

en

en eerlijck soude weesen voor 't Vaederland te sterven, alwaer hy seyt:

Gaet vry dees groote vloet te keer,
Want wie gewont of stort te neer,
Hy sterft met lof. Het is geen schand,
Te sterven voor sijn Vaederland.

Horatius seght mede, dat het soet en betaemlijck is, voor 't Vaderland te sterven. *Lucianus* seght in 't lof van 't Vaderland, dat het in de krijghs-aenmaeningen seer voorderlijck is, wanneer men seyt, dat de krijgh voor 't Vaderlant wort aengenomen: En hy seyt dat er niemant is, hoe bangh en versaeght hy oock zy, vreesende voor gevaer en den dood, die hoorende de kracht van 't soete woord Vaderland, niet terstont soude moedt scheppen en manhaftigh zijn, om door verbintnisse en Liefde zijn Vaderland te helpen, aengeprickelt zijnde, door de spoore van eere, om in sijn leven, een naeme voor sich selve, en voor sijn geslachte te verkrijgen; gelijck *Pindarus* het selve in sijne Isthmische speelen, met een soet gesangh, overvloedigh verhaelt, en dat over de overwinninge van *Sterpsiades* van *Theben*, wiens Oom *Matermus* voor 't Vaederland stierf, daer hy singht: *zijns Ooms toenaem heeft het gemeen, een groote glans gegeven, wiens dood de vermaerde* Mars *een gulde Helm heeft toegebracht, maer zijne eere kan oock in 't tegendeel met zijne daeden over een komen. Want hy sal voor seker weeten, dat die geene, die in dese duystere wolcke, een hagelbuy van bloet van't waerde Vaederland afkeert, en den ondergangh van den burgeren, door een tegenstrijdige heerskracht verdrijft, die sal groote eere opheopen, en dat niet alleen terwijl hy 't sict, jae oock als hy sal sijn gestorven.* Maer na my dunckt, kost *Sterpsiades* weynigh aenwas van eere hier uyt trecken, ter gedachtenisse en name van sijnen Oom, overmits het sonder eenige vergelijckinge is. Meerder eere is het voor 't Vaederland te sterven, als te leven in de Isthmische, Nemeische, Pythische en Olympische feeststrijden, die van *Pindarus* zijn gesongen. Om dese reeden laet ons dencken, dat de Weergever *Licurgus*, en de Koning van Lacedemonien belast hebben, dat men geene naemen op de graven mocht houwen, dan van doorluchtige Mannen en Vrouwen, die eerlijck, in den strijd, voor 't Vaderland, waren gestorven. En dat die dan alleene der gedachtnisse waerdig wierden geacht. Het ontstelde den Philosooph *Xenophon* van *Athenen*, al een weinig, dat terwijl hy de offerhande pleegde, en hem de tijdinge wierde aengebracht, dat zijn soone *Grillus* was gestorven, hy de kroone van sijnen hoofde nam: maer strax daer op vragende, op wat wijse hy was gestorven, wierde hem geantwoort, dat hy kloeckmoedig in den strijd voor 't Vaderland was omgekomen: als hy dit hadde verstaen, sette hy van nieuws de kroone weder op 't hoofd, vertoonende dat hy meer blijdschaps hadde door de eere en dapperheyt van sijnen soone, als smerte over sijn doot en verlies, seggende tegens die gene die hem de droeve tijdinge aenbrachte, *Ick hebbe den Goden gebeeden, dat sy my geenen onsterflicken noch langlevenden Soone wilden geven, alsoo ick niet weet of hem dat nut is, maer dat hy mocht vroom zijn, en een Lief'hebber des Vaederlands.*

Vyt dese besondere dingen kanmen oordeelen, dat het krijghsmans kleed, seer wel totte Liefde des Vaderlands past, staende altijd en in alle voorvallen, als een goed burger, vaerdigh en bereyt om met de wapenen in de vuyst, voor 't Vaederland te sterven, en sijnen openbaeren Vyand door alle middel tegen te staen: In der waerheyt, indien een goed vriend, in der nood, wort gekent, alsoo wort oock de Liefde des Vaederlands niet beter gesien, als in dringender nood des oorloghs: alwaer een yder, die 't selve bemint, sijn leven en welvaert voor 't Vaderland stelt. Hier van hebben ons de Oude een sonderlinge voordaet naergelaten, in de Liefde des Vaederlands, als hebbende daer in klaere en blijcklijcke teyckenen van Liefde vertoont, gelijck de *Horatii*, *Decii*, en de Driehondert, oock de ses *Fabii*, die van duysent Lief hebbers gevolght wierden, die welcke al te saemen met eere en lof kloeckmoedelijck haer leven in de waeghschaele hebben gestelt, om de groote Liefde, die zy *Romen*, haer Vaederland, toedroegen.

De *Liefde*, gelijck die van *Seneca* in zijne OCTAVIA is beschreven, naegebootst.

DE *Menschsich selve seer bedrieght,*
Als of de Liefd' *op wvieeken vlieght:*
En zijn een God die fel en wvreed,
Zijn boogh en pijlen hout gereet:
VVens vlam en fackel 't al verslint,
En zijn Vulcaens *en* Venus *kint.*
't Is Ydelheyt: Liefd' is een brand,
Een kracht in sinnen en verstand,
Die in de teere leughde groeyt.
En wvort door wveelden opgeboeyt,

Door

Door Overdaed, en Ledigheyt,
En al wat totte lusten leyt.
Indien ghy dese sinnen scheurt,
Terstont vervalt hy en hy treurt,
In korter tijd soo sal zijn kracht,
Verdwijnen en zijn t'onderbracht.

IMPASSIBILITA. *Lijdeloos, vry van sucht of lijden.*

DEse is eene van de voornaemste gaeven van een verheerlijckt lichaem, gelijck de Theologanten verhalen. Daerom wortse meckt en schoon geschildert, datse boven de Elementen en buyten de verderflijcke dingen mette voeten wort opgeheven.

CORPO HUMANO. *'t Lichaem des Menschen.*

't VAlt dickwijls voor, om 't Menschlijck lichaem, en de ziele in 't besonder op't toonneel te vertonen. Wy hebben dese beeltnisse in't een en 't ander alreede aengewesen, gelijck op zijne plaetse te sien is. Maer dit dient eerst gewaerschouwt, dat wy door 't Menschlijck lichaem niet verstaen, het lichaem, dat in der daed, van de ziele afgescheyden is, anderssins soudemen een doode romp schilderen: Maer verstaen de ziele met het lichaem te saemen, die den geheelen Mensch maecken, en die door sekere Poëtische beteyckenisse en door de gedachten en inbeeldingen genomen worden, als of yder door sich self bestonde.

Wy vertoonen dan een Man, die mette bloeme *Liguſtrum* of keelkruyd gekroont is, zijnde prachtigh gekleedt, met een linnen Lantaerne in der hand, van die slagh diemen hoogh en leegh treckt, sonder licht, met dit opschrift, *à lumine vita*, dat is, *van 't licht komt het leven.*

Met *Liguſtrum* is hy gekroont, om dat dappere Mannen 't leven der Menschen daer by hebben vergeleken, en dat ten aensien van de broosheyt en swackheyt des Lichaems, mette vergelijckinge van de bloemen, waer van ick niet weet, datter iet vluchtigers is. Waer van de 103 Psalm seyt, *de Mensch is maer stof en hoy, en zijn leven is als een bloeme des velds:* en in den 90 Psalm seyt hy, *dat het leven is als gras dat vroegh bloeyt, in 't korte verwelckt, en 's avonts wort afgehouwen en verdort.* En Job seyt, *hy gaet uyt als een bloeme en verdort.*

Het lichte en sachte kleed, bediet, 't geene 't lichaem eygen is, dat het beminne en omhelse de Welluſten en 't vermaeck van de sinnen, gelijckt in 't tegendeel, eygen is een schrick te hebben van verdriet, moeyte en ongemack.

De Lantaerne als geseyt is, bediet dat het Lichaem geen werckinge heeft sonder de ziele, gelijck de Lantaerne haer plicht sonder het licht niet uytvoert, gelijck de spreuk wel verklaert.

* * * *

PATIENZA. *Lijdsaemheyd, Geduldigheyt, naer de beschrijvinge Tertulliani.*

Tertullianus de Outvaeder beeld de Lijdsaemheyt aldus af. Lijdsaemheyt is een hupsche Maeghd, met een opgerecht, maer weynigh gedraeyt hoofd, hebbende een heusch wesen, een blanck voorhoofd, lonckende oogen, wat neer geslagen ter aerden, een geslooten mond, een lustige verwe, een half lacchende, half schreyende treck van aengesicht met een wit toegegort kleed. En sooder bloote voeten bygevoeght waeren, soo soudet moghen volmaeckt genaemt werden.

Het opgerecht hoofd bediet, dat de Geduldigheyt een geruste conscientie heeft, en datse *'t hooft* een weynigh *draeyt*, daer door wil zy te verstaen geven, dat God in den Hemel de wraecke sal aennemen. Datse schoon en heusch van weesen is met een ongerimpelt voorhoofd, druckt uyt, dat zy is de alderbevallickste, die niet korsel van hoofde, noch moeylijck, maer die in tegenspoet blijde en altijd vrolijck is.

De lonckende oogen een weynigh ter aerden geslagen, beelden af de needrigheyt en sachtsinnigheyt, als offe sonder gevoelen waere, over haere droefheyt.

De geslooten Mond, bediet haere zeedigheyt en stilswijgentheyt.

't Aengesicht half lachende, half schreyende, wijst uyt, dat zy bespot de listigheyt des Satans, de treecken deser booser Werreld, en de wanckelheyt der fortuyne.

De wittigheyt van haere kleederen, die om 't lijf gegort zijn, drucken uyt, de Maegdelijcke suyverheyt, vermits zy onbevleckt en tot geene vleeslijcke begeerlijckheyt misbruyckt

bruyckt is: Oock haere onnooſelheyt, als die reyn is van alle ſmetten, niet hooghmoedigh, noch oock kleynmoedigh in tegenſpoet.

Haere bloote voeten leeren ons, datmen alles lijden en verdragen moet, ſoo wel de koude des Winters, als de hette des Somers.

PATIENZA. *Lijdſaemheyt, Gedult.*

EEn bedaeghde Vrouwe, ſittende op een ſteen met een Iock om den hals, als offe merte handen, teyckens van droefheyt vertoonde, en ſal merte bloote voeten op eenen dooren bos ſitten.

De Lijdſaemheyt wort ontdeckt, in 't draegen van de ſmerten des lichaems en des gemoeds, en daerom wort deſe beeldniſſe alſoo afgeſchildert.

De doorens zijn die quellingen, die ons in de eere, of in de goederen, of in des Menſchen leven raecken: en of die wel onſe voeten priemen, om datſe een verdriet zijn in den loop van de aerdſche genegentheden, niet te min, ſoo laetenſe het hoofd en andere veel eedelder leden vry: om dat een welgeſchickte ziele, die in de vaſtigheyt der Deughd is gegront, de ſchaede, die daer ſiet op de aerdſche goederen, niet gevoelt.

Het ſitten op den ſteen, vertoont, dat het een harde ſaecke is, datmen de Lijdſaemheyt met een geruſt gemoed weet te beſtieren, alſoo nochtans dat dieſelve lichtlijck wort te boven gekomen.

PATIENZA. *Lijdſaemheyt, Gedult.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, met taneyt gemengt, en een Iock op de ſchouderen in een needrigh en zeedigh weſen.

't Is Lijdſaemheyt, in tegenſpoedige dingen ſich mannelijck te draegen, en zy is eene van de voornaemſte werckinghen van de ſterckheyt, diewelcke ſich uytſtreckt om het Iock der ſlavernie te verdraegen, en dat met een ſtantvaſtigh en onverſaeght gemoedt, wanneer 't de nood vereiſcht. Daerom wierde *Cato* van de Wijſe gehouden, voor een veracht en bloot gemoed, om dat hy ſich ſelver liever wilde dooden, als onder de regeeringe van den Tyran, leven.

De verwe van dat kleed, bediet Lijdſaemheyt, om dat die verwe ſeer nae by 't ſwart komt, 't welck in deſe plaetſe bediet de doodinge, quade vernoeginge en ſmerte. Maer overmits de Deughd, onder alle rampen ſoo niet terſtont wort uytgebluſt, ſoo moet het kleed blaeu gemaeckt zijn, om dat het noch een weynigh levendighs by ſich heeft, 't welck is de hoope, van dat het geluck onder alle deſe ellenden ſal wederkeeren, en verwachten dat nae de ondergaende Sonne een helder en klaerder licht van nieuws ſal oprijſen, om dien dagh te verlichten, diewelcke door de ellenden was verdonckert.

Het Iock is het bedietſel van de Lijdſaemheyt, diewelcke alleene geoeffent wort in de tegenſpoeden, om alles met een ſtantvaſtigh en geruſt gemoed te verdraegen. En ten dien aenſien, ſeyt *Chriſtus* onſe Heere, dat zijn Iock ſoet is, door de beloninge, diemen verwacht nae de onderhoudinge zijnder heyliger geboden: weſende een Iock, waer onder de hals, van een yder Chriſten, die yver heeft totte eere Godes, ſich gewilligh buyght.

PATIENZA. *Lijdſaemheyt.*

EEn Vrouwe met een ontſteecken toortſe in de hand, die zy ommekeerende, het geſmolten waſch op haere andere naeckte arm druypt: op der aerde ſullen voor haere voeten eenige ſlaxkens leggen, die voor de Lijdſaemheyt werden genomen, om daer mede den tijd te ſlijten, alhoewel die noch eenige dagen in haere ſchelpjes blijven beſloten, al eer zy voor den dagh komen.

PATIENZA. *Lijdſaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, wiens handen met yſere boeyen zijn gebonden, en ter ſyden ſal een klippe ſtaen, alwaer het waeter allenskens by druplen op de boeyen van deſe beeldniſſe komt vallen.

Waer door vertoont wort, dat een Menſch die de tijd kan afwachten, alle dingh nae wenſch ſal gelucken: En alhoewel de beginſelen van 't geluck ſlecht en ſober zijn, maer daer nae door eenige gunſte van den Hemel, diewelcke nimmermeer naelaet de goeddaeden der Menſchen te beloonen, onderſtut zijnde, ſoo verkrijghtmen dickwijls

in een oogenblick, het geene, waer nae men veele jaeren te vergeefs heeft gehoopt. Van dese slagh van Lijdsaemheyt en gelucksige uytkomst, hebben wy dese gedenckwaerdige voordaeden in 't Hof van *Romen*, alwaer alleene door een geduyrige slavernie, veele gekomen zijn totte eere van Cardinalen, en andere voortreffelijcke trappen van Kercklijcke Regieringe, alwaerse, gelijck in een stad, die op eenen hoogen bergh staet, ten toone worden gestelt, en dar voor de oogen der gantschen Werld, hebbende gelegentheyd om sich door de dapperheyt haers gemoeds doorluchtigh te maecken, gelijckse door hare uyterlijcke waerdigheit en grootheyt vermaert zijn.

Maer alhoewel dat by de Lijdsaemheyt, het loon van de verlossinge in dit leven niet altijd wil volgen noch gelucken, daer wy nochtans dickwijls sien, dat de geduyrige kracht van 't waeter, het yser verteert, soo moeten wy daerom van moede niet beswijcken, maer spreecken met die geene, die haere slaverny ten goeden einde stieren, niet tot eersucht, levende deughdelijck, wetende de beloften, die geschiet zijn, door den mond *I. Christi*, dat dieselve bestaen in onbederflijcke goederen, daer hy aldus seyt: *Ghy sult uwe zielen in Lijdsaemheyt besitten.* En dat hy gewoon is die geene in dit leven te tuchtigen en te straffen, die hy bemint, en die hy in 't toekomende leven wil beloonen, mette eeuwige heerlijckheyt.

LODE. *Lof.*

EEn seer schoone Vrouwe met een heerlijcke en luchtige kleedinge van wit satijn, en die op de borst een kostlijcke Bagge heeft, alwaer een *Jaspis* in 't midden staet: en seyt *Plinius* dat het een klaere en groene steen is. Op 't hoofd salse een Rooselkrans hebben, en in haer hand een Trompet om te blaesen, waer uyt een seer groote glans vlieght. Houdende haer slincker arm recht uyt, wijsende mette voorste vinger nae eenige besondere personen.

Zy wort schoon gemaelt, om datter geen saecke is die aengenaemer en verheughlijcker is als het Lof. Want onse ooren beminnen de woorden veel meer, die tot ons Lof geschieden, als de alderlieflijxte Musijck of Snaerenspel. Met wit wortse gekleet, om dat het waerachtige Lof behoort suyver en oprecht te zijn, en niet als de Vleyinge, diewelcke een Vyandinne en konstige bedriegster is van de Waerheyt. En hierom moetmen letten, dat het Menschlijcke Lof van tweederleye slagh is, te weten, waerachtigh en bedrieghlijck. Het waerachtige Lof, is, waer door de deughdsaeme Menschen in der daet en waerheyt worden gepresen. Het valsche Lof is het geen, waer mede de ondeugende met een waerschijnend Lof worden geroemt. Maer wy verstaen 't van de goede, en daerom moetmen weten dat die geene, die in der daed prijswaerdigh zijn, dese hoedanigheden behooren te hebben, als vromigheyt des levens, oprechtigheyt des gemoeds, openhertigheydt, geleertheydt, wijsheyt en diergelijcke dingen, doch boven al de vreese Gods en Liefde tot zijn evennaesten, met suyverheydt des herten.

Hier over seght *David*, *de oprechte sullen gepresen worden*, gelijck oock *Salomon* seyt, en elders over al is te lesen. Maer men vint van 't lof der boosen in de H. Schriftuyre recht het tegendeel, als *Syrach* seyt, *daer is geen oprecht lof in den mond des Sondaers.* En daerom moetmen

't selve

't selve vlieden. Oock hebben de Heydensche Philosophen daer over een schrick gehadt. Waer over een ander Philosooph seyt, *acht dat soo schandigh dat ghy van den booſen wort gepreſen, als of ghy om schandige dingen waert gepreſen.*

De Bagge mette *Jaspis*, gelijck de Natuyrschrijvers verhaelen, wort vóor de bevalligheyt genomen, dese seggen dat dese steen, door een verborgen kracht, dieder in gevonden wort, aengenaemheyt aenbrenght, in die, dieselve by sich draeght, en tot meerder klaerheyt, om dat het Lof dese kostele Bagge draeght: en dit sullen wy bevestigen, mette verklaeringe van de Roose, die oock dieselve Hierogliphische aert heeft.

De krans van Roosen worter vertoont, om datse seer schoon en soet van reuck zijn. Soo verkrijght oock het Menschlijck Lof, door haere schoonheyt, haere aengenaemheyt als een Roose, van andere luyden. En door den krans en de kroone, wort het Lof Godes verstaen, wesende 't selve een Spherische beeldnis, sonder begin en sonder einde: alsoo is het Lof Godes oock eeuwigh sonder begin of einde, en daerom moetmen weeten, datmen tweederleye maniere van Lof vind, te weten, het Menschlijcke en Godlijcke. Het Godlijcke Lof is, waer door God wort gepresen en groot gemaeckt. Het Menschlijck Lof is, 't welck den Mensche prijst en verheft: Maer van 't Godlijcke, daer van is de H. Schrift vol. *Looft God alle ghy Volckeren*, seyt de Propheet ende doorgaens: *Augustinus* seyt dat dit Lof niet alleen van de H. Mannen en Propheten wort uytgesproken, waer dat datselve oock vertoont wort door alle geschapene dingen: *Alles wat God gemaekt heeft looft den Heere.* Noch seit hy, sien wy dit uytdrucklijck aen de Vogeltjens, die nimmermeer ophouden het Lof Godes te singen, op de beste maniere als zy konnen. Singht niet de Leeuwerck en de Nachtegael het Lof haers Scheppers totter dood toe? Maer niet alleene de Vogels en de andere Dieren loven God, maer oock de Planeeten en de Hemelen, gelijckmen, by *Job*, klaerlijck leest xxxviii cap. *Waer waerdy doen my de Morgensterren looſden, en alle kinderen Godes vrolijck waeren?* En soo dit waer is, gelijck 't seer waerachtigh is, dat alle schepselen Godes God loven, waerom gaen wy niet met *David*, en seggen, *alle Geest love den Heere.* En dit Godlijck Lof wort door de kroone en Roosekrans vertoont.

Het bewijs van 't blaesen van de Trompet, waer uyt een groote glants vlieght, bediet het goed geruchte en de doorluchtigheyt van de naeme der geener, die in der waerheyt lofwaerdigh zijn. En hier over stelden de Romeynen, op de spitse van den Tempel van *Saturnus*, de drietoonige Trompetten met de steerten, die bedeckt en verborgen waeren. Willende daer mede uytdrucken, dat de Historie van de verleden geschiedenissen, in den Tempel van *Saturnus*, tot onsen tijde, bekent en klaer waeren, als met levender stemme. En datse alsoo waeren uytgebreyt, datse nimmermeer konden uytgewischt werden. Maer dat de dingen die voor *Saturnus* tijd geschiet waeren, duyster en onbekent waeren, staende onder de duysternisse verborgen. En dit wort door de steerten van de Tritons uytgebeeld, die verborgen zijn en sich nae de aerde buygen.

De slincker arm hout zy recht, wijsende met den vinger op eenige besondere persoonen, om dat het Lof een reeden is, die eens anders grootheyt doorluchtig maeckt; gelijck *S. Thomas* seyt, want alles wat eenige deughd over sich heeft is prijselijck. En daerom seyt *Persius* in 't eerste Schimpdicht:

Weeten is een ydel niet,
Soo 't geen ghy weet geen ander siet:
't Is heerlijck dat men dapper Man
Strax metten vinger wijsen kan.

En tot meerder verklaeringe, verhaelt de Philosooph in 't eerste van de Welsprekenskonst, dat het Lof een uytspraeck is, dieder vertoont de hoogheyt en grootheyt van de Deughd: Daerom worter geseyt, dat *Cato* Lof en prijswaerdiger was, om dat hy de snoode gebreecken uyt *Romen* hadde verdreven, als *Scipio*, die die van *Carthago* in *Africa* hadde overwonnen. En dit geschiet, gelijck dieselve Philosooph seyt, *om dat het Lof eygentlijck op het werck siet.*

SORTE. *'t Lott. Het geval.*

EEn Vrouwe in gemenghde verwen gekleet, houdende in de rechter hand een kroone van goud, met een beursse vol geld, en in de slincker hand een bast of strick.

De goude kroon en de strick zijn teyc-

kens dat het Lott den eenen het geluck, en den anderen het ongeluck aenbrenght.

Maer om te spreken offer het Lot is, en hoedaenigh, dat vereyscht een breeder uytleggingc: doch dit is alleene genoegh, dat wy 't Lott noemen, die selsaeme geschiedenissen van dingen, die buyten 't opmercken of de meeninge van den Wercker, gebeuren; 't welck van *Ausonius* seer aerdigh uyt het Griex is vertaelt: Want eener die mistroostigh was, meende sich met een strick te verhangen, en op de plaets komende merckt hy iets, waer nae hy begost te graven en vind een schat die aldaer was verborgen, waer over hy blijdelijck den buyt wegh draeght, en leyde den strick in de plaets. De ander die den schat hadde begraven, vont den schat wegh gedragen en een strick in de plaets geleyt, waer over hy mistroostigh zijnde, sich selve verhingh; gelijck dees Dichten luyden:

Hy die kampt met den dood vind een verborgen schat,
Dies laet hy daer den strick en kiest het blijde padt:
Maer die eylaes! het goud daer selver had gegraven,
Vind voor het goud een strick, en word een aes der Raven.

Anders.

Pleun wil sich hangen, vind een schat,
Hy laet den strick en kiest het padt:
Maer die 't begroef, die vind den strick,
Dies hy sich hanght aen eene mick.

SORTE. 't Lott.

EEn blind Maeghdeken, maer van frissche laeren, waer op de wind van d'eene sijde blaesende, haer kleed doet swellen en oplichten, draegende in haere schoot eenige eedelsteenen en Adelijcke cierselen.

Daer is weynigh onderscheyt tusschen het Lott en de Fortuyne, en daerom wort soo wel d'eene als d'ander blind geschildert, om dat zy de verdiensten der Menschen niet aensien, maer schijnen beyde gesint te zijn, de minste verdienslen te begonstigen: daerom seytmen dat het frissche en jeughdige ouder een Moeder plagh te zijn van slechte verdienslen.

De Winden die 't kleet opblaesen, bedieden dat het Lott of geluck wort geholpen door de woorden, en door de gonst van machtige luyden, of door 't geruchte van 't gemeene volck. Zy draeght haer schoot vol eedelsteenen, om datse besigh is, den Mensch te doen overvloeyen in onverwachte goederen. En men noemt het Lott oock, de uytkomst van ellendige geschiedenissen.

BUGIA. *Logen.*

EEn Vrouwe die sich soo veel mogelijck is, in haere kleeders bedeckt en omwonden heeft, wesende 't kleed van d'eene sijde wit en van d'ander swart, hebbende op 't hoofd een Exter, en in haer hand den Visch *Seppia*.

Het deel van 't witte kleet vertoont, dat een logenachtigh Mensch, in den eersten, wel wat waerheyts spreeckt, om daer onder zijn logen te verbergen, volgende daer in den Duyvel, die gelijck *S. Chrysost.* over *Mathæum* seyt, toegelaeten is, somtijts waerheydt te spreecken, om dat hy de logen al soetjens, onder zijne seldene waerheyt, soude aenprijsen.

Het ander deel van 't kleed is swart: volgende daer in *Triphon* den Griexschen Grammatist, diewelcke seyde, dat de Logen een swarte steert hadde: en om dieselve reeden, is haer de Exter op 't hoofd geset, zijnde van ver-

verſcheyden verwe. En het Viſchken *Seppia*, daer van *Pierius* gedenckt, wanneer 't ſich voelt beknelt te zijn, ſoo laet het uyt zijn ſteert een ſekere ſwarte vochtigheyt ſchieten, waer in het ſich verberght, meenende door ſoodaenigh bedrogh, den Viſſcher te ontvluchten. Alſoo verdonckert ſich oock de Logenaer, door 't verſieren van zijne logens, als die nimmermeer komt in 't licht van een goede naeme.

BUGIA. *Logen.*

EEn jonge lelijcke Vrouwe, konſtlijck in 't weerſchijn gekleet, weſende geheel met Momaenſichten of Maſkus van veelderleye gedaenten, en met veele tongen bemaelt, zijnde kreupel, met een houte ſtelte, houdende in de ſlincker hand een ontſteecken boſſel ſtroo.

S. Auguſtinus ſchildert de Logen aldus af, dat zy is een valſche bediedeniſſe van haer eygen ſtemme, die met een quaede meeninge, een valſche ſaecke ontkent of beweert. Daerom wortſe een jonge Vrouwe, doch leelijck afgebeeld, als weſende een ſlaefs gebreck, dat inſonderheyt in den ommegangh der Eedelen, gelijck het nu tegenwoordigh in ſwange gaet, moet geſchouwt worden, die haer Eedeldom bewaerheeden en beveſtigen, als door een eed, houdende 't geene zy ſeggen ſoo vaſt, als oft de waerheyt ſelve was.

Zy is konſtigh gekleet, om dat zy haer konſtelijck benaerſtight, om yder die dingen te doen geloven, die in der daed niet waer zijn.

Haer weerſchijne kleed met veelderleye ſlagh van Momaenſichten en tongen, vertoont de ontſtantvaſtigheyt van den Leugenaer, die in zijne vertellingen van de waerheyt afwijckende, geheel vergeet wat hy geſeyt heeft, en daer uyt is het ſpreeckwoort gekomen *Mendacem oportet eſſe memorem*, de Leugenaer behoort een ſtercke memorie te hebben.

Het bondelken met aengeſteecken ſtroo, bedier niet anders, dan gelijck het ſtroo licht ontfonckt en licht weder uytgaet, dat alſoo de Logen oock ſnellijck wort geboo-ren en haeſt wederom vergaet.

Dat zy op ſtelten gaet, wil ſeggen dat de Logen heeft korte beenen, of dat zy gaet op ſtelten.

* * *

Anders. *Logen.*

MEn ſoude haer oock met vleugels mogen ſchilderen, om haere ſnelligheyt, want zy kan haere Logen, in korter tijd, over de gantſche Werreld ſpreyden: Overſulx ſoudemen haer een ſack over de ſchouderen mogen maecken, waer uyt zy over al briefkens ſtroyde, die waerſchijnlijck waeren, doch alſoo de Waerheyt haer vervolghde, wierden dieſelve wederom vertreden, doch hier en daer ſoude noch een valſch briefken blijven leggen, om het ſpreeckwoord te voldoen: *Mentiri audacter nam ſemper aliquid haeret*, dat is, *Liegh onbeſchaemt, want men ſalder altijd wat van geloven.* En van haere ſnelligheyt komt deſe ſpreucke, *al is de Logen ſnel, de Waerheyd achterhaelſe wel.* Oock is dit gemeene knuppelvers bekent:

Konden de Menſchen vliegen, alſſe konnen liegen,
Men ſou niet vraegen, nae Schuyt of Waegen.

LEGIEREZZA. *Luchtigheyt.*

EEn Vrouwe die vleugels aen handen, voeten, schouderen en aen't hoofd heeft, wesende gekleedt met seer fijne en lichte veeren.

PIGRITIA. *Luyicheyt.*

EEn Vrouwe met een breed voorhoofd en dunne beenen, sittende op der aerde. *Arioſto* seyt daer van aldus:

De Luyicheyt ſoo traegh als ſtram,
Die leyt ter aerden, loom en lam.

PIGRITIA. *Luyicheyt.*

EEn ongehulde Vrouwe, die 't hoofd laet ter aerden hangen, met slordige en gescheurde kleederen, houdende beyde handen in den schoot of boesem bedeckt, slaende de beenen over malkanderen. Ter syden haer sal een Eesel of een Schiltpadde leggen.

Wesende de benaeminge van den Luyaert een toeeigeninge aen den Winter, soo maghmen, met reeden, de Luyicheyt haer rechte Dochter wel noemen: Want, gelijck de warmte in de Menschlijcke lichaemen, de oorsaecke is van de beweginge en van de vaerdige besicheden, alsoo maeckt daer en tegen de koude, onbeweeghlijckheyt, bottigheyt, langhsaemheyt en droomige werckingen.

Sy sit metten hoofde gebogen, en mette handen en voeten, op de maniere als geseyt is, om dat de Egyptenaers, dieselve in haere Hierogliphische beelden, aldus hebben vertoont. Willende te kennen geven, dat een luy Mensch, als onbeweeghlijck en onbequaem is tot eenige goede werckingen: en overmits de Egyptenaers door de vlacke en opene hand den arbeyd, het ontsagh en de macht vertroonden, soo maelden sy in 't tegendeel een vuyl en veracht persoon, die door ledigheyt of luyicheyt krom gingh, dat hy de handen te gelijck in den boesem of schoot stack, en aldus sat: welcke maniere, in der waerheyt, een veracht en slim Mensch wel past. Waer uyt oock dit spreeckwoord gekomen is, *Manum ſub pallio habere*, dat is, *de handen onder den rock ſteecken.* Menschen die in den ledighgang verdorven, koud en luy zijn: Daerom seyde *Anaxagoras*, dat de Mensch veel krachtiger scheen als alle andere Dieren, om dat hy met handen begaeft was.

Het ontluilde hoofd, de slechte en gescheurde kleederen, bedieden de ongeluckige staet van de Luyicheyt, door de welcke een luy Mensch, van sich selve, altoos arm, snood en veracht is, soo wel aen ziele als lichaem, want hy verkrijght noch deughd, noch rijckdoom, noch eere, gelijck *Heſiodus* seer wel seyt:

Wie traegh leyt, als een laſtigh pack,
Verkrijght noch Rijckdoom noch gemack,
Maer kampt ſteets met den bedelſack.

De Eesel, die ter syden leyt, is een gewis beeld van de Luyheyt, wesende gehouden voor het traeghste van alle Dieren, 't selve wil oock de Schiltpadde uytdrucken.

APPETITO. *Luſt of genegentheyt.*

Widice, Vrouwe van *Orpheus*, gelijck van *Ovidius* in zijn x boeck *Metamorphoſ.* is beschreven, wort van een Slange in de hiele gebeeten. 't Welck genomen is voor een Sinnebeeld van des Menschen luſt of appetijt, waer door de genegentheden des gemoeds gewont zijn, want de voeten, doch insonderheyt de hielen, zijn een beeldnisse van onse aerdschebegeerlijckheden. 't Welck *Chriſtus* oock heeft willen te kennen geven, wanneer hy, willende zijne discipulen reynigen van de aerdsche hertzlochten en gebreken, haer de voeten heeft gewasschen, seggende mede tot *Petrum*, die sich weygerde de voeten te laeten wasschen, *Indien ick u niet waſſche, ſoo ſuldy geen deel met my hebben.* En God selve spreeckt totte Slange, die daer wilde des Menschen luſt laegen leggen, *ghy ſult hem in de verſſenen ſteecken.* De Griecken beelden mede des Menschen genegentheyt by de hielen af: Daerom verfierden zy, dat *Achilles* jongh zijnde van sijn Moeder in de poele van *Styx*, onder't waeter wierde gedompelt, blijvende de voeten alleen buyten 't waeter: sulx dat hy daer nae nergens in konde gewont worden als in de voeten, diewelcke niet waeren onder't waeter gedoopt: Waer mede zy te verstaen gaeven, dat hy een dapper en moedigh Held soude geweest zijn, indien hy van zijne eygene hertztocht niet waere verheert en overwonnen geweest. Van gelijcke stoffe

is

is het geene datmen van *Jason* verhaelt: Want als hy reysde om 't gulde Vlies te haelen, heeft hy zijn eene schoe verlooren, en dat in een reviere, diewelcke alleen, onder alle revieren des Werelds, van geene wind kost werden beroert: Waer by verstaen wierde, dat soo langh hy de Deughd en onsterflijckheyt volghde, soo was hy, een groot deel, van zijne begeerlijckheyt quijt. En *Virgilius* verhaelt dat wanneer *Dido* soude sterven, zy de eene schoe uyttrack, gelijck dees Dichten te kennen geven:

Nae dat zy met haer heylge handen,
Haer voet ontbloote uyte banden,
In 't klect omgort voor den altaer,
Betuyghde zy den Goden daer,
Als die tot sterven was gerust,
Dat d'Hemel was haer lott bewust.

En hier door wert uytgedruckt, dat zy als nu, los en vry was van de vreese des doots. 't Welck eene hertzrocht was, die door de bloote voet wierde uytgebeelt.

MISURA. *De Maete*, van den Heere *Giov. Zaratini Castellini.*

Pierius Valerianus hout het daer voor, dat de Maete is afgebeelt geweest in sekere silvere Medaglie van *Cajus Mamilius*, die op de weersijde een beeld hadde met een hoed op 't hoofd, en met een riet in de hand, gelijck hy meent, voor wiens voeten een blaffende Hond leyt: 't welck *Pierius* neemt voor de getrouwigheyt, die de geene behoort te oefnen, die een soo volmaeckt Meesterschap bedient: en 't riet dat in soo veele quasten gedeelt is, neemt hy voor een Peyl-reycken of Maetstock. Maer dit dient gewaerschouwt, dat *Pierius* hier in groflijck doolt: Want dit beeld is niet op zijn Romeyns gekleet, noch veel min met een riet met quasten, gelijck, hier nae sal worden geseyt. Geen Schrijver maeckter gewagh, dat *C. Mamilius* een Meeter soude geweest zijn, noch min vintmen 't in de opschriften, en in de oude Schrijvers, datmen 't riet voor een Maetstock heeft gebruyckt. Zy gebruyckten wel de *Decempeda*, dat is een maete van 10 voeten, die van *Plinius*, *Pertica* is genaemt, gelijck oock *Budæus* daer van wijtlopiger handelt. De oorsaecke van dese doolinge spruyt hier uyt, dat *Pierius* schijnt verwart te zijn in de letteren, die op de verkeerde sijde staen, alwaer boven den Hond, dese verkorte letteren staen LIMETAN, die *Pierius* in twee woorden afdeelt LI. METAN. als *Limiten Meetinge*: besluytende daer uyt dat hy een Landmeter soude geweest zijn. Maer *C. Mamilius Limetanus* was geen Landmeeter, maer eene van de drie opsienders van de Munte, met *P. Crepusio* &c. die in 't Iaer van *Romen* 714 Burgemeester was, gelijck *Fulvius Ursinus* daer over gewach maeckt, &c. En 't schijnt dat *Pierius* dese Medaglie noyt is ter hand gekomen. Maer *C. Mamilius* is oock eertijts geweest *Tribunus Plebis*. En soo kannen wel klaerlijck sien, dat dese beeldnisse met een korte en beknopte Mantel, een Mutsjen op 't hoofd, een stock in de hand, met den Hond voor de voeten, die den kop om hoogh steeckt en den mond open hout, is *Vlysses*, die nu twintigh Iaeren gedoolt hebbende, wederom keert, en dat onbekent, onder de kleedinge van eenen beedelaer, met den slippe van den Mantel op 't hoofd, bekent zijnde alleene van zijnen ouden huyshond *Argus*, tot wiens gedachteniisse *C. Mamilius* dit beeld had doen uytdrucken, alsoo hy uyt het geslachte van *Vlysses* was gesproten. Want zy quaemen af van *Mamilia* de Dochter van *Telegonus*, dieder was een soone van *Vlysses* uyt *Circe* geboren, gelijck verscheyden Schrijvers verhaelen, en daer van oock breeder bewijs wort gedaen.

't Is uyt alle Schrijvers af te nemen, dat de Oude geene hoeden hebben gedragen, maer als die alsoo zijn afgebeelt, sal die geweest zijn als een half Struys ey, gelijck men siet in de beelden van *Castor* en *Pollux*, zijnde Laconische Krijghs-Helden. Want die van Laconien gebruyckten die gemeenlijck, gelijck oock die van Thessalien, Parthen, Dacien en Armenien en andere uytheemsche: oock droegen de Persianen, gelijck *C. Rhodiginus* seyt, hoeden. De Romeynen droegense niet tot haere kleedinge, maer wierde hun wel toegelaeten, van den Keyser *Caligula*, hoeden te hebben, gemaeckt nae de wijse van Thessalien, om in hunne schouwspeelen, den brant der Sonne tegen te staen, gelijck *Dion* seyt: Een teycken datmen die buyten de schouwplaetsen niet mocht draegen. Alleene tot een beeld van de Vryheyt wierde die gestelt, als men vryheyt aen een slave wilde geven, dan schoor men hem, en stelde een hoed op zijn

hoofd

hoofd. Maer de Adel droegh die niet te *Romen*, alhoewel *Martialis* seyt, het *gehoet Romen, Roma pileata*. Ick segge gehoet, want in de Saturnische feest- en gastdagen, veranderden de Romeynen haere kleedingen, en setteden een hoed op en deeden haere tabbarden af, en trocken een slecht kleed aen. En dit was voor vijf dagen geoorloft, gelijck *Martialis* seyt, maer *Macrobius* seyt, dat het maer een dagh geduyrde, te weten op den 19 December. In dese vijf dagen hebben zy buyten twijfel, den Hoed gedraegen, en voorts anders niet, maer gingen bloots hoofds, of bedeckten 't selve met een slippe van haeren rock, gelijck hier van ontallijcke beelden zijn, maer geene daer onder met een hoed. En *A. Turnebus* in zijn kladboeck in 't VIII boeck cap. IV, aentreckende het aensien *Eustachii* over 't I boeck *Odyssæa*, is van gevoelen, dat de Romeinen, 't gebruyck van bloots hoofds te gaen, van d'oude Griecken hebben aengenomen, alsoo *Homerus* nergens gewagh maeckt van de Hoeden. En ick weet niet, hoe *Pierius* wil staende houden, dat de Hoed by de Griecken was gehouden, voor een bewijs van Adel, en datse daerom *Vlysses* oock droegh, zijnde van Vaderlijcke en Moederlijcke stamme eedel van afkomst. Soo dit waer was, soudemen oock *Ajax*, *Achilles* en andere eedele Griecken sien mette Hoeden. Maer hier in moet men *Pierius* geen geloof toestellen, want hy bewijst het noch uyt *Homerus*, noch uyt eenigh oud Schrijver. *Plinius* seyt wel, *Nicomachus* is de eerste die *Vlysses* een Hoed heeft opgestelt. Indien de Schilder *Nicomachus*, die *Silla* had uytgeschildert, de eerste is, die *Vlysses* met een Hoed toestelde, soo is 't een teycken, dat hy die, by zijn tijd, niet hadde gedragen. En soo hy die nu in de Medaglie draeght, moetmen weeten, dat dit zijn kleed niet is, maer een versiert, daer in hy uytgedost wort als een Beedelaer: Want soo dat een Eedelmans draght was, soo soumen den Hoed op *Vlysses* hoofd, als nu, niet hebben gestelt, om dat hy wilde onbekent als een Beedelaer reysen. Dat hy dan met een Hoed sal gestelt zijn, heeft C. *Mamilius* gedaen, nae de maniere van de Romeynen, die 't geoorloft was, op de reyse een Hoed te draegen, *Tarquinius Priscus* gingh, aleer hy Koningh was, door *Romen*, daer een Adelaer hem den Hoed afslighte. Een ander Adelaer deede van gelijcken aen *Diadumenus*, den soone van den Keyser *Macrinus*, terwijl hy in 't veld wandelde. In de steeden gebruyckten de Romeynen dieselve niet: waer van oock *Lipsius* in zijne *Saturnalia* handelt. Voor soo veel de twijflinge belangt, die eenige te bert brengen, datmen 't hoofd sal ontdecken om een ander eere te bewijsen, als onder andere *Seneca*, *Salustius* en *Plutarchus*, die onder haere wetten van de Staetbestieringe, en in 't leven van *Pompejus*, dit mede stellen, spreeckende van de eere, die *Silla* aen *Pompejus* deede, dat hy, alhoewel hy noch jonck was, sich oplichtede en 't hoofd ontdeckte: Hier op is te antwoorden, dat wanneer een Burger, binnen *Romen* was, soo ontdeckte hy 't hoofd door de slippe van zijn kleet, maer soo hy op de reise was, lichtede hy den Hoed. Dese hoeden zijn by *Jul. Capitolinus Cucullio* genaemt, diese oock by nachte droegen, gelijck hy in't leven van den Keyser *Verus* verhaelt: Dese om de snoode stucken van *Caligula* en *Nero* nae te volgen, wandelde 's nachts met een Hoed, door alle kuffen en openbaere hoerhuysen, alwaer hy sich onbekendt tusschen menghde, en socht alleene twist en krackeel te rocknen, jae somtijts wierde hy oock ontdeckt, soo dat hy oock met beschaemde kaecken weder-keerde. En dese Hoeden wierden des nachts by de hoerejaegers gedraegen. *Juvenalis* lastert in zijn VI Schimpdicht *Messalina*, de ontuchtige Vrouwe van den Keyser *Claudius*, diewelcke, als haer Man in slaep was, ginghse des nachts nae buyten, met een Hoed op 't hoofd. En voorts isset bewijslijck en klaer datmen geene Hoeden buyten de Schouwspeelen, buyten de Saturnus feesten, buyten de reysen, maer alleene by nachte, heeft gedragen, en daerom paste die oock niet aen *Cajus Mamilius* een eedel *Romeyn*. Het korte en beknopte kleed komt geensins van de eedle Romeynen, elck weet datse met tabbaerden gingen: maer de weersijde van dese Medaglie, vertoont een arm Bedelaer, gekleet met slecht en grof laecken, een bedelsack op de syde, met een stock in de hand, om op te leunen, gelijck hem *Homerus* in 't lange afmaelt. En de Hond kan oock in dese Medaglie voor de getrouwigheyt niet werden genomen. Want als de oude Huyshond *Argus*, *Vlysses* sagh, rechtede hy sich terstont op, en kende *Vlysses*, en wepelsteer-

pelsteertende leyde hy de ooren in den neck. Soo is dan dit beeld niet *Cajus Mamilius* de Landmeeter, maer *Vlysses* in de kleedinge van een arm Man. Oock soo hout hy oock geen riet in de hand, dat afgeteyckent is, om daer mede te meeten, maer een stock, om daer op te leunen. Ten vierden neemt *Pierius* het beeld van *Mercurius* voor de eendracht, die der behoort te volgen nae de bepaelinge van de Maete; waer in hy oock doolt. Want hier is *Mercurius* uytgedruckt, voor een beeld van de Welsprekentheyt en Wijsheyt van *Vlysses*, die hem *Mercurius* als zijn beschermer hadde mede gegeven, gelijck *Homerus* singht in x *Odyssea*, tegen de betoveringen van *Circe*, door het kruydjen *Moli*, dat swaerlijck was te plucken. Welck kruyd een Hieroglyphisch beeld is van de Wijsheyt en Welsprekentheyt, die swaerlijck van den Menschen wort verkregen. Waer door oock *Vlysses* kost tegenstant doen aen de betoveringe van *Circe*, dat is aen de Wellusten en aen de sinnen, en dat door de gaeve van *Mercurius*, zijnde een gaeve van de Welsprekentheyt en Wijsheyt. En ten dien aensien is *Mercurius* in dese Medaglie uytgedruckt, doch niet tot een beeld van Eendracht, dieder nae de Meetinge volght. Zijnde dan dese dolinge in *Pierius*, sullen wy een ander beschrijvinge van de Maete, toestellen.

MISURA. *Maete.*

EEn Vrouwe met een statigh opsicht, houdende in de rechter hand een Romeynsche voetmaet, in de slincker hand een Winckelhaeck met een Passer, onder haere voeten heeftse een maete van tien voeten, *Pertica* genaemt, en ter sijden staet een Waterpas recht in 't loot gestelt.

De Maete, is al 't geene dat met het gewichte, met de omvattinge, met de langhte, hooghte en met het gemoed wort bepaelt en geeyndight. En aldus isse van *Isidorus* en andere beschreven. Daer worden veele vinders van de Maete, door verscheyden schrijvers, genoemt, om datter veele en dat in verscheyden plaetsen tot vinders gestelt zijn, gelijck *Polidorus Virgilius* oordeelt. *Eutropius* seght dat *Phidonius* de vinder van de Maete en van 't gewicht is, ten tijde als *Procaces* onder de Albanen, *Aza* in *Indeen*, en *Icroboam* te *Ierusalem* regeerde. Maer 't is een lichte saecke, soo hy 't verstaet van kleyne en dunne dingen te meeten. *Gellius* seyt, dat *Palamedes* Vinder van de Maete is. En *Plinius* schrijfret *Phidonius* Prince van de Elien toe, waer nae oock de maete *Phidonia* genaemt is geweest, buyten twijfel maer van slechte dingen, want gelijck *Theophrastus* verhaelt, soo was dese Maete van tin, yser of bleck, diemen kost metten haemer buygen, om natte dingen in te meeten. Maer dit hebben wy met onse beeldnisse niet willen uytdrucken, om dat onse maete en gereetschap op de Geometrie of Wiskonst en wijde Meetinge van de landpaelen siet. *Cassiodorus* seyt, dat de eerste Meeter en uytdeelder der Landen een Egyptenaer geweest is. Wie nu dese geweest is seyt *Herodotus* in 't 2 boeck, dat hy was genaemt *Sesostris* of *Sesosis*, een Arabier, af komstigh van den eersten Koningh van Egypten, die aen alle zijne onderdaenen een gelijcke maete van 't Land uytdeelde, en daer op een jaerlijxe pacht stelde, en wie door de overvloeyinge des Waeters iet van 't zijne had verlooren, daer van beval de Koningh zijne schaede te meeten, om 't selve daer nae af te trecken, en aen zijne pacht te korten. En hier uyt schijnt dat de Geometrie haer oorsprongh heeft genomen, en die aen den Griecken is overgebracht. *Cardanus* in 't lof van de Wiskonst, den Vinder naelaetende op te soecken, seght dat *Thales Miletius* alleen die uyt Egypten te Athenen, heeft gebracht, en darse daer de naem van *Geometrie* of Landmeterie heeft aengenomen; daer nochtans *Josephus* in 't IV boeck der Oudheeden der Ioden dieselve een veel ouder oorsprongh geeft. Want *Cain* de eerste soon van *Eva*, hadde het Land al uytgedeelt en scheydpaelen gestelt. *Enoch* heeft een stad gebouwt, 't welck sonder maete, linien noch wiskonstige meetinge, niet kost geschieden. Waer op eenige 't gedicht van *Ovidius* alhier passen:

De kloecke Meeter heeft gepeylt,
En 't Land met kavels uytgedeylt.

De *Maete* is by ons met gereetschappen afgebeelt, diemen siet in de oude opschriften der Romeynen: En voor eerst wort haer in de rechter hand gedaen de Romeynsche voetmaet, als de voornaemste Maete, waer uyt alle andere heerkomen: als de voetmaet van tienen, de elle, de elleboge, de *Orgya* een

maete van ſes voeten, en *Plethrum* een maete van hondert voeten, en andere die *Budæus* verhaelt, en met deſe voetmaeten wierden de mijlen, bunderen Lands en de ſtadien gemeeten, welcke ſtadien yder ſes hondert voeten hielden, het achtſte deel van een mijle, zijnde 125 paſſen, yder pas hiel in vijf voeten. De voet, gelijck *Demetrius Alabaldus*, *Hermol. Barbarus* over *Plinium*, en *Budæus* verhaelen, was gemaekt van ſeſtien vingeren breet, dat is 12 duymen, yder duym $1\frac{1}{3}$ vinger breet: Waer van men de groote ſien kan in 't paleys van den Kardinael van *Farneſe*, in welckers beſchrijvinge van *C. Iulius*, de Meeter *Hermes*, wert genoemt, alwaer een hoogh uytgehoolde lijne ſtont van 16 vingeren, zijnde van metael, die daer nae is wegh genomen, maer men vintſe beſcheydelijck in de beſchrijvinge van *Smetius*. Daer is noch een ander, nae de gevondene verbeteringe van *Pythagoras*, waer van *Vitruvius* gedenckt van de maete van 10 voeten of *pertica*: gelijck *Cicero* en *Horatius* verhaelen. En wert dieſelve aldus beſchreven, dat door de *pertica*, de konſtenaers haere maete afdeelen, en dat niet alleene van de gebouwen, velden, graften, maer ook van Leger-meetingen, en waer men de tenten ſoude opſlaen. En hier over trocken de Landmeeters een ſtuck weeghs voor de ſoldaeten uyt, die de Legerplaetſen afmaeten, en ſtelden daer op de naeme, alwaer een yders plaets ſoude weſen. Iae hy wierde of halsſtarrigh of ſchuldigh, nae de Keyſerlijcke wetten, geoordeelt, die ſich daer tegens op ſtelde, of die eenige naemen hadde verandert, gelijck *Turnebus* in zijn kladboeck van de Roomſche Krijghskonſt heeft opgeteyckent. *Auguſtus*, gelijck *Suetonius* verhaelt, liet deſe voetmaet van de ſoldaten dragen, die ſich in eenige miſdaet hadden verlopen: niet dat het was een ſchandmaet, maer om te doen verſtaen, dat deſe ſoldaet onwaerdigh zijnde om een ſpies of wapen te voeren, naulijx waerdigh was, dit voor den Landmeeters te dragen. Hoewel *Sabellicus* deſe maete, buyten reeden, verſlimt, en wil ſtaende houden, dat die alleene den Konſtenaers en niet den Kapiteynen paſt, alleens of zy geen kenniſſe van Stercktebouwingh en Wiskonſt, en van Legermeetinge moſten hebben. De Keyſer *Adrianus* was in de Geometrie of Wiskonſt ſeer eervaeren, gelijck *Spartianus* van hem getuyght: oock wierde hy gehouden voor een goed Bouwmeeſter. Hy liet *Apollodorum* dooden, om dat, aleer hy Keyſer was, en hy tuſſchen beyden zijn gevoelen van de Bouwkonſt, mede wilde voorſtellen, hy van den Bouwmeeſter *Apollodoro*, tot verſmaetheyt van zijne konſt, aldus wierde aengeſproken, *Heut u vry gerust, en maelt wat uylen en Aapen*, gelijck *Dion* datſelve verhaelt. Soo vintmen oock, dat veele hooftmannen en krijghsoverſte verſtandige Landmeeters geweeſt zijn. *Livius* acht dat *Hannibal* de verſtandighſte oordelaer in de Krijghskonſt is geweeſt: naeſt *Alexander* oordeelt hy *Pirrum* boven d'andere Keyſeren, want hy is d'eerſte geweeſt, die den Soldaeten het Landmeeten heeft geleert, want daer is geene geweeſt, die de Legerplaetſen beter wiſt uyt te kieſen en 't volck te verdeelen. Van gelijcken getuyght *Proclus* van *Carthago*, als *Pauſanias* verhaelt, dat *Pirrus* van wegen zijn geluck, minder was als *Alexander*, maer om een heyrleger in ſlaghordre te ſtellen, dat hy hem daer in veel overtrefte. Van zijne kenniſſe in 't meeten, en een Veldleger te ſlaen, dat roert *Plutarchus* in zijn leven oock aen. Wy vinden oock in *Vegetius*, dat de Hoofdmannen en Capiteyns ſelve de *pertica* in der handen naemen, en maeten de graften, die de ſoldaeten rontom de velden hadden gegraven, om te ſien of ſe wijt genoegh waren, want zy moſten of negen of elf of dertien of ſeventien voet wijt zijn, nae dat het dan tegen de Vyanden noodigh was. Dit werck wert van de Hoofdmannen mette *pertica* gemeeten, op datſe niet te weynigh, of door iemants ſloffigheyt ſouden doolen. Het Waterpas en de Lootlijne vintmen in de beſchrijvingh van *Gneus Coſſutius* op de maniere als een groote A, alwaer in 't midden een ſtuck loot aen een draed hanght: een beeld van de Gerechtigheyt en dat door de richtigheyt die de Meeter moet houden, niet alleen in de gebouwen, maer oock in de Landen en andere dingen te meeten, gelijck daer van *Cicero*, *Lucium Antonium* prijſt, dat hy was ſoo wel in 't beſonder als in 't gemeen, een rechtvaerdigh en beſcheyden Meeter. Welcke rechtigheyt, men over al met billijckheyt moet handhouden, ſoo in alle meetingen van Huyſen als Velden en andere dingen, of anders gaet de handel niet recht, en alle dingen

worden

worden verwart, soo men de oprechtigheyt met bedrogh wil vermengen, gelijck *Cassiodorus* verhaelt. En op dat het gewicht en de maeten een yder souden bekent zijn, soo is dese Wet van Keyser *Gratianus*, door *Theodosianum* te boeck gestelt, *In alle plaetsen, sullen het gewicht en de maete openlijck voorgestelt worden, op dat die geene die wil bedriegen, de macht om te bedriegen werde benomen.* En wat lager seyt hy, *op dat de Gemeeente geen schade lijde, soo wert de Stadvooghd gelast sorge te draegen over het gewicht en over de maete.* S. *Thomas* in zijn Prince-bestieringe seght, *dat het gewicht en de maete noodigh zijn tot onderhoudinge van 't gemeene beste, want daer door wert de getrouwigheyt in de handelingen bevestight.* Waer over God de Heere in 't 19 *Levitici Mosen* belast, dat hy 't Volck sal vermaenen de gerechtigheyt te handhouden, hun Wetten van de natuyrlijcke gerechtigheyt voorstellende: seggende, *ghy sult in 't gericht geen ongelijck doen, mette elle, gewichte noch maete: een rechte wage, recht pond, en een recht schepel, en een rechte kanne sal by u zijn.* En de Bisschop *Simanca*, vergelijckt sich met *D. Thomas*, seggende: *Daerom moeten de Koningen de gewichten en maeten hunne onderdanen overleveren, op dat se haere handelinge oprecht mogen drijven.*

Dese beeldnisse kan niet alleene gepast werden, op de meetinge van Landen en gebouwen, maer oock op de zeedige meetinge zijns selfs. En 't is voorwaer een treflijcke saecke, sich self te meeten. *Hesiodus* seyt, *hout de Maete, want 't is het beste in alle dingen.* Tot dit voorstel kan men oock, verbloemder wijse, dese gereetschappen passen, en insonderheyt de voeten, gelijck *Sotades* de seer oude Griexsche Poeet aenwijst:

't Is Gods geschenck, te houden maet;
Maer dan soo kroontmen eerst zijn staet,
Wanneermen sich niet self vergeet,
Maer met zijn eygen voeten meet.

En *Horatius* dit selve naevolgende in 't laeste van VII brief I boek seyt: *'t Is waerachtigh dat sich yder met zijn eygen maete en voeten behoort te meeten.* En 't is oock billick dat sich een yder, met zijne eygene Voeten en Maete vergelijckt, en sich selve en zijn vermogen meete, op dat sich niemant grooter maecke als hy is, en sich door grootse inbeeldingen niet storte in dingen, daer hy met eeren niet weder uyt kan geraecken, maer dat hy magh uytvoeren, 't geen hy mette rechte Maete heeft voorgenomen.

De Maete van 10 voeten *pertica* geheeten, daer mede wierde het Land gemeeten, en bedier, dat de Mensch zijnen stock niet verder moet setten, dan als hy kan springen, sulx dat de teeringh nae de neeringh moet gestelt zijn, afsnijdende alles wat overtolligh is, sich selve en zijne inkomsten wel meetende. Waer van *Persius* dit spreeckwoord ontleent heeft, *Leeft van u eygen maeysel*, dat is, laet u teeringe niet boven u winninge gaen: een gelijckenisse genomen van den Landbouw, alwaer men de onkosten met het inkomen meet, anders kan 't niet lange duyren, wanneer de onkosten de winninge te boven gaen. De Oude gebruyckten het rechtsnoer of de hoeckmaet, waer mede zy de hoecken afmaeten. Wy sullen oock met het rechtsnoer van de reeden onse hoecken afpeylen, op dat onse uytgift de inkomste niet overtreffe. En wy sullen metten Passer de wijde en ommetreck van onsen eygen mond meeten, nae 't seggen van *Iuvenalis* XI *Satyr.*

't Zy ghy te marckt of elders gaet,
Soo stelt voor al u mond een maet:
Indien u beurs niet is versien,
Wilt nae den besten visch niet bien;
Laet vaeren karpers, baers of snoeck,
Soo ghy soeckt spieringh in u doeck:
Soo slocklust wast, die 't geld verdoet,
Waer blijft dan 's Vaeders erf en goed?

In welcke dichten hy te verstaen geeft, dat men niet te kostelijck en verquistende sal zijn in 't koopen, om 't selve in de banckketten en gastmaelen met overdadigheyt door te brengen, maer yder sal de maete van zijnen mond kennen, en acht nemen op de groote en kleyne kosten: te weeten, wanneer men te Visschmarckt wil gaen, en heeft slechts de maete om Garneel, Spieringh of Bot te koopen, dat men nae den besten visch als Pos, Karper of Baers niet sal bieden. Want als de beurse afneemt en de slocklust aenwast, soo isser niet anders te verwachten, dan dat het Vaederlijck erfdeel wort verteert, en hy, daer door, in d'uyterste ellende sal geraecken, om dat hy 't goed als een verquister sonder maete, heeft uytgegeven. Dit wil oock het Waterpas en 't rechtsnoer bedecktlijck uytdrucken, om dat alles door de maete en 't rechtsnoer moet werden onderhouden, ten eynde wy onse wercken met een recht oogh in de waeghschaele leggen,

en meeten onſe ſtaet en gelegentheyt wel. En gelijckmen met het Pas-loot de rechte van alle hooghten afmeet, ſoo behoortmen oock met het rechtſnoer onſes vernufts en oordeels, de hooghte van onſe gedachten af te peylen, op datmen geene kaſteelen in de locht bouwe:

Want, wat de Maet te buyten treet,
Dat maeckt ſich tot den val gereet,

ſeyt *Seneca* in zijne *Oedipus*.

En voorwaer ſoo ſtaet het wel onvaſt, daer de Maete wort overgetreeden, en ſulx kan niet duyren, doch de Maete maeckt alles vaſt en beſtandigh, maer als de gedachten van wichtige ſaecken, nae de rechte Maete worden afgemeeten, *dan ſtaen zy tegens alle laſt, en voor 't gewichte vaſt.* Soo behoort dan een ygelijck de Maete van de reeden by ſich te hebben, om alle zijnen handel te overweegen, en ſich daer in behoorlijck draegen, op dat hy ſonder hinder in dit woeligh leven, door alle oprechte en veylige wegen, magh wandelen.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe in 't purper gekleet, houdende in de rechter hand een Palmtack, en in de ſlincker een toom.

Maetigheyt is een middelmaet, die bepaelt is, door de oprechte reeden, nae het welbehaegen en mishaegen des lichaems, ſoo wel door 't oordeel van de ſmaeck, als door 't gevoelen: en wort gebruyckt, gelijck het oock betaemlijck is, door de Liefde van het eerlijcke en profijtlijcke.

Dat dit de middelmaetigheyt is, wort door het purper vertoont, dat van twee ſeer verſcheyden verwen is t'ſaemen geſtelt, en die daer nae onder een ander gevoeght zijnde, een aengenaeme en lieflijcke vermenginge maecken. Of als uyt twee tegenſtrijdige dingen, door een kloeck en ſcherpſinnigh verſtand, een Idea of ontwerp voortkomt, dat ſeer volkomen is: 't welck door 't werck meer kenbaer zijnde, ſoo wort het den naeme van Maetigheyt gegeven: om te betoonen, dat de Maetigheyt is, ontrent het behagen en mishaegen des lichaems.

Haer wort den Palmtack gegeven, tot een teycken van belooninge, die die geene in den Hemel hebben, die heerſchende over haere hertztochten, ſich ſelve hebben t'ondergebracht. De Palmboom laet ſich niet verdrucken, alhoewel daer ſwaer gewichte aen vaſt is, maer geeft ſich daer tegen aen, gelijck eenige ſchrijven: alſoo doet oock een maetigh gemoed, 't welck hoe meer 't ſelve de daedelijcke genegentheeden en luſten, die hem moeylijck zijn, overvallen, ſoo ſtelt het ſich nochtans wijſlijck daer tegen, om dieſelve te overwinnen en te bemachtigen.

De toom druckt uyt, dat de Maetigheyt, voornaemlijck gebruyckt wort, ontrent de ſmaeck en 't gevoel, waer van 't eene alleene de mond deelachtigh wort, en 't ander ſtreckt ſich door al de deelen des lichaems.

De Oude ſchilderden *Nemeſis*, de Dochter van de Iuſtitie of het Recht met eenen toom af, die met groote ſtraffigheyt de ongemaetighde hertztochten der Menſchen breydelde: eenige maelden de Maetigheyt met twee kruycken af, waer van d'eene nae d'ander was gekeert, nae de maniere, of men 't eene met het ander wilde temperen of maetigen, 't welck van twee tegenſtrijdige natricheeden geſchiet, daer door men d'eene met d'andere maetight.

Men konde oock een boge in d'eene hand maecken, om de ſnaere te recken: al om de middelmaetigheyt te betoonen, dieder behoort te zijn, by deſe werckinge: Want dieſelve op haere middelmaete gereckt zijnde, ſalſe de pijle met groote ſnelligheyt voort drijven, maer als men dieſelve te veel overtreckt, of het ſal niet doogen, of de ſnaere ſal breecken.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Palmtack, en in de ſlincker een toom hout, en ter ſijden een Stier en Leeuw, die malkanderen omhelſen.

De toom wort genomen, voor de betominge van de hertztochten, en de Palmtack voor de overwinninge die die geene geniet, die ſich ſelve heeft overwonnen.

De Leeuw die den Stier omhelſt, is 't beeld van een Man die tot Maetigheyt is genegen.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een toom en in d'ander een uyrwerck hout. Ter sijden staet een Elephant.

Mette toom wortse in d'eene, en met het uyrwerck in d'ander hand, geschildert, om de plicht van de Maetigheyt te vertoonen: die daer in bestaet, datmen de tochten van 't gemoed, nae den tijd breydle en betoome. Oock wort door den tijd verstaen, de maete van de beweginge en van de ruste: Want door de Maetigheyt worden de bewegingen des gemoeds gemeten, die dieselve, soo wel van d'een als d'ander sijde, bepaelt. Want anders als men de Maetigheyt overtreet, soo gaet het even als de vloeden die Dijcken en Dammen overloopen.

De Elephant is van *Pierio* voor de Maetigheyt gestelt, om dat hy tot seeckere maete van spijse gewent zijnde, zijn gewoonlijcke maniere niet wil overtreden, nemende alleen soo veele als hy gewent is. Hier van verhaelt ons *Plutarchus* een aerdige geschiedenisse, die in Syrien soude gebeurt zijn; Dat een knecht van zijnen Meester last hadde, om een Elephant seeckere maete met Rijs of Kooren voor zijn daeghlijxe kost te geven: maer de knecht gaf den Elephant meestendeel alleen een halve maete: Maer op seeckere tijd, als de Meester daer eens tegenwoordigh was, soo gaf hy hem een geheele maete te gelijck, 't welck de Elephant vermerckende, deelde hy den Rijs in twee gelijcke deelen, en 't eene laetende leggen, att hy alleene zijne gewoonlijcke maete: waer op de Meester terstont lettende, was hy over zijnen ontrouwen knecht verstoort, en dat wegen zijne gierigheyt, verwondert zijnde van des Elephants Maetigheyt en temluft.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn schoone Ionge Dochter in silvere Laecken gekleet, met een goude sluyer, hebbende voor 't hulsel op 't hoofd, een Schildpadde, in de rechter hand een silvere toom, en in de slincker hand een ovael, waer op twee korf kens gemaelt zijn, met dit opschrift: *Virtus instrumentum*, de Deughd is het wercktuygh.

TEMPERANZA. *Maetigheyt.*

EEn Vrouwe van schoon opsicht, met lange en blonde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een tange met een gloeyend yser, en in de slincker een vat met waeter, alwaer zy 't yser in tempert ofte koelt, zijnde gekleet in root sluweel met goude strickjens.

MARZO. *Martius.* I.

EEn Ionghman met een wreed opsicht, hebbende eenen Helm op 't hoofd, in raneyt gekleet, dat uyten swarten siet, met vleugels aen de schouders, houdende met groote bevalligheyt in de rechter hand het teycken van *Aries* of den Ram, geciert rontom met Amandel bloemen, en in de slincker een schaele met *Prunoli*, *Asperges* en Hoppe.

Wy sullen de Maenden door Iongelingen afbeelden, om dat wy, willende den tijd afdeelen in uren, dagen, maenden en jaeren, sullen wy maken dat de uren zijn de kindsheyt, de dagen de Ieugd, de Maenden de Iongelingh-

gelinghschap, het Iaer de Manbaerheyt, en de tijd die alle dese dingen, te gelijck is, die maecken wy oud.

Dat dese Maend van een wreed opsicht is, met een Helm, vertoont dat dese Maend van *Romulus* den God *Mars* is toegewijd.

Door de twee deelen swart wort te verstaen gegeven, de verwe van 't Aerdrijck, en door 't root de aert en kracht desselven: 't welck in dese Maend, door de lauwe hette der Sonne, de planten doet uytbotten, en de Natuyre van alle Dierkens doet frisch en wacker worden.

Dat hy gevleugelt is, bediet de gestadige loop, die de Maenden doen, waer over oock *Petrarcha* aldus seght, dat de Iaeren, Maenden, dagen en uyren, vliegen.

Hy hout oock in de rechter hand het teycken van *Aries* met de bovengeseyde bloemen omslingert, om de beginselen van de Lente te vertoonen, waer van *Ariosto* aldus singht:

Wanneer de Son op 't Dier komt springen,
Dat Phrixus *kost door 't Water dringen,*
En Zephirus *daer komt ontrent,*
Soo brenght het ons de soete Lent.

'tVertoont mede dat gelijck de *Ram* van achter swack is, maer heeft eenige sterckheyt van vooren, also heeft oock de Sonne wanneer zy in dit teyken begint te komen, kleyne kracht, en dat van wegen de koude die haere kracht vermindert: Maer den Somer naederende, soo wort hy krachtiger, dat is heeter.

De schael vol *Prugnoli, Sparagi* en *Lupoli*, vertoonen de vruchten van dese Maend. Maer dit moetmen weeten, dat een fray Schilder, de vruchten, soo wel van dese, als van andere Maenden, moet veranderen, nae de hoedanigheyt van de plaetsen: Want waer de locht heeter is, daer komense eer voor den dagh, als in andere Landen daer het kouder is.

* * *

De Maend *Martius* heeft zijnen naeme, als geseyt is, van *Mars*, den Vaeder van *Romulus*, die voor dat *Carolus Magnus* Keyser wierde, in Duytschland over al wierde geviert, en als een God geeert: waer van ick noch een seer oud steenen beeld te *Stadbergh* in Suyrland, heb gesien, alwaer het beeld van *Mars* uytgeroeyt zijnde, *Caroli Magni* beeld was in plaets gestelt, met dese seer oude opschrijvinge:

Hic stehe ich dir vermehrter Gott,
Dich zu hohn vnd auch zu spott,
Die Martem *eerst gefeiret han,*
Jetzt ruffen wir, im glauben, Christum *an.*

Dese wert de Lentemaend geheeten, by den Latinen *Ver*, by den Griecken *Ear*, van *Era*, dat is *Iuno*, die, door de Poëten, by de Locht is afgebeelt. Andere seggen dat de Lente komt van *Lenis*, van de soete Locht, om dat de Sonne, door haer lieflijcke warmte, ons komt naederen, en de Locht alsoo matight, dat sich Mensch, Vogelen, Dieren en Velden daer in verheugen. De Oude hebben de Lente *Risum Iovis*, den lagh van *Iupiter* genaemt.

APRILE. 2.

EEn Ionghman met een krans van Myrthen op 't hoofd, zijnde in 't groen gekleet, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand het teycken van den Stier *Taurus*, 't welck seer konstelijck sal geciert wesen met alle slagh van violetten en allerleye bloemen, die in dese Maend worden gevonden, in de slincker hand sal hy houden een Mandeken vol *carcioli*, *baccelli*, *mandor freschе*, en vruchten die in dese Maend, nae yder Lands aert, beginnen voor den dagh te komen.

Dese Maend seyt *Varro* dat genaemt is *Aperile*, van *Aperire*, om dat sich in dese Maend het Aerdrijck opent en brenght al haer Rijckdommen voor den dagh, gelijck de Griecken mede door de selve reeden dese Maend *Anthesterioona* noemden, om dat alle dingh bloeyde, of gelijck *Ovidius* seyt, van de klaerigheyt en lieflijckheyt des Hemels, *dat het nu een opene tijd wort.*

De krans die hy om 't hoofd heeft, bediet, dat wesende dese plante, nae de beschrijvinge der Ouden, *Venus* toegewijt, dat oock alsoo, in dese Maend, de Liefde in alle planten en dieren krachtelijck voor den dagh quam. Waerover *Petrarcha* in sijn 42 klinkdicht seit:

Een yder Dier sich voeght om vriendelijck te paeren,
Iae watter krielt op aerd, in locht en in de baeren.

De groene verwe, bediet dat het Land sich in dese Maend met een groene rock bekleet,

bekleet; vermaeckende den Aenſchouwers ſeer lieflijck, te meer, alſoo de groene verwe den oogen is aengenaem, en dat de levende verwen, alsdan in de ſchoone bloemkens, die als klaerblinckende peerlen, in de lieflijcke groene velden, met een ſonderlinge bevalligheyt, voor den dagh komen. Waer van *Petrarcha* in zijn XLII klinckdicht aldus ſinght:

De ſchoone tijd verſchijnt vol ſoete Zuyde winden,
De bloemtjens, en het kruyd, met al haer huysgeſinden,
Dies Progne *vrolijck ſingt en* Philomela *klaegt,*
De Leute 't groene kruyd en witte bloemkens draegt:
Dies lacchen weyd' en beemd', jae d' Hemel heeft vermaecken,
En Iupiter *verlanght om by zijn kind te raecken.*

Het teycken van *Taurus* ofte Stier dat hy in de rechter hand draeght, bediet, dat de Sonne in deſe Maend, door dit teyken gaet, 't welck altijt ſtercker en ſtercker aendringt: want gelijck de Stier van meerder kracht is als de *Ram*, ſoo ſeght men dat de Son in dit teycken regeert, om datmen in den Maend van *April*, den arbeyt van de Stieren en Oſſen begint te ſien, te weeten, in 't ploegen en om 't kooren te ſayen.

MAGGIO. *Majus.* 3.

EEn Ionghman in 't groen gekleet met verſcheyden bloemkens verciert, hebbende om 't hoofd een gelijcke bloemekrans, hy ſal mette rechter hand het teycken *Gemini* of Tweelingen houden, diewelcke ſullen omſlingert zijn met witte Rooſen, als mede roode en andere groenigheyt. In de ſlincker hand ſal hy een korfken hebben vol kerſſen, *piſelli, fragole, una ſpina* en andere vruchten, die in deſe Maend voor den dagh komen, ofte nae dat zy elders en in yders gelegentheyt werden gevonden.

Deſe Maend *Majus* is van de Latijnen afgekomen, te weeten van de *Majoribus*, dat is van de Oudſten, want de Romeynen hadden haer volck in twee deelen gedeelt, te weeten in Ouden en Iongen: en wilden dat deſe mette wapenen, maer de Oude met goeden raed het gemeene beſte ſouden voorſtaen: En ter eeren van deſe inſtellinge, ſoo wierde de Maend *Majus* van de *Majores*, en *Iunius* van de *Iuniores* alſoo geheeten, gelijck fulx *Ovidius* klaerlijck uytdruckt,

Hem wort een groen en gebloemt kleet aengedaen, met een krans op 't hoofd van verſcheyden bloemen, om te vertoonen de ſchoonheyt en lieflijckheyt van de weyden, bergen en velden, diewelcke al te ſaemen geſchickt en geciert zijn met veelderleye bloemen en groene kruyden, brengende den aenſchouwers verwonderinge en vrolijckheyt aen, verweckende den Vogelkens om lieflijck te ſingen, jae de geheele Natuyre is vrolijck; dies ſeght *Sannazzarus*: *Een ſchoone bloeyende en vermaecklijcke May.*

Het teyken van de Tweelingen vertoont, dat ſich de kracht van de Sonne in deſe Maend verdubbelt, om dat zy beginnende heet en droogh te werden, ſich ontrent twee graeden boven 't Aerdrijck verheft, waer door dan alle dingen oock verdubbelen en vermeerderen, oock om dat de Dierkens dan haere Iongen voortbrengen.

GIUGNO. 4.

EEn gevleugelt Ionghman als d'andere Maenden, in licht groen gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van entijpe kooren-ayren, in de rechter hand ſal hy het teycken van *Cancer* of de Kreeft hebben, dat oock met de bovengeſeyde ayren ſal omſlingert weſen, mette ſlincker ſal hy een ſchael houden of een ſchoon korfken, waer in dat ſullen weſen *viſciole, ſcafe, briccocole, pere moſcarole, cocuzze, citroli, brugne, finocchio freſco,* venckel en andere vruchten, die in deſe tijd hier of elders voor den dagh komen.

Deſe Maend wort *Iunius* geheeten, om reeden, die in de Maend May geſeght zijn, alhoewel daer eenige zijn die deſe nae *Iuno* heeten *Iunonium*, nemende uyt het midden twee letteren wegh, ſeggende *Iunium*, om dat op deſen eerſten dagh de Tempel van *Iuno* wierde ingewijd, of van *Iunius Brutus*, diewelcke op den eerſten dagh van deſe Maend *Tarquinium* uyt het rijck verjaeghde.

Hy is met licht groen gekleet, om dat in deſe Maend het kooren door de hette der Sonne begoſt geel te worden, gelijck oock andere kruyden.

Het teycken van *Cancer* betoont, dat de Sonne komende in dit teycken, zy wederom begint achterwaerts te gaen, wijckende van ons ter ſijden af, op de maniere als dit Dier te rugge kruypt.

IUGLIO. 5.

EEn gevleugelt Ionghman in 't geel gekleet en met koorenayren gekroont, sal in d'eene hand het teycken van *Leo* hebben, wesende geciert met rijp kooren en allerley linsen, erten, boonen, &c. in d'ander sal hy een korfken hebben met Meloenen, vroege Vijgen, allerleye Peeren, Noten en andere vruchten van dese Maend.

Dese Maend wort *Julius* geheeten, ter eeren van *Julius Cæsar Dictator*, om dat hy in dese Maend geboren is, alhoewel zy eerst *Quintilis* in 't getal wierde geheeten, zijnde de vijfde Maend van *Martius* af te rekenen.

Met een geel kleet wort hy gemaelt, om dat het kooren in dese Maend rijp wordende, geel wort.

De Leeuw is een Dier dat uyter Natuyren heet en wreed is, bediedende die tijd, waer in de Sonne opgestegen zijnde in dit teycken, groote hette en drooghte veroorsaeckt.

AGOSTO. 6.

EEn gevleugelt Ionghman van wreed opsicht, in vlammige verwe gekleet, gekroont met Roosen van damast, *Gelsomini di Catalogna*, Gyroffelnagels en andere bloemen, die dese tijd medebrengt. In de rechter hand sal hy houden het teycken van *Virgo*, en in de slincker een korfken van alle slagh van Peeren, Pruymen, Moscatellen, Vijgen, Noten en rijpe Amandelen, of nae dat andere Landen voort brengen.

Dese Maend is van den Raed *Augustus* ter eeren alsoo geheylight, want in dese Maend is hy eerstmaels Burgemeester gemaeckt, en heeft oock driemaels binnen *Romen* triumph gehouden, als mede Egypten, onder 't gebiet van de Romeinsche macht gestelt, en maeckte een einde van den Burgerlijcken oorlogh. Dese Maend wierde eerst *Sextilis* genaemt, wesende de seste in 't getal van *Martius* af te rekenen.

Het wreed gesicht geeft te verstaen, hoe moeylijck dat dese Maend valt, en hoese van veele quaeden kan oorsaecke wesen, om dat sich de Sonne alsdan in de Hondsterre laet vinden, diewelcke op de maniere van een raesende Hond aenblaft en op 't lijf valt, die niet op zijn hoede is.

Het hemels teycken is *Virgo* geheeten, om te betoonen, dat gelijck dese Ionghvrou onvruchtbaer is, niets van haer selve voortbrengende, alsoo brenght oock de Sonne, in dese Maend, geen dingh voort, maer maeckt de dingen, die alreede voortgebracht zijn, rijp en volkomen.

Het korfken dat vol is van de bovengeseyde vruchten, en de krans, vertoonen het geene dese Maend voortbrenght.

SEPTEMBER. 7.

EEn gevleugelt vrolijck en lacchend Ionghman, in 't purper gekleet, hebbende op 't hoofd een krans van Geers en Rijs: in de rechter hand het teycken van *Libra*, en in de ander de Overvloets Hooren vol van witte en swarte Druyven, Persicen, Vijgen, Peeren, Appelen, Meloenen, Granaten en andere vruchten die dese Maend voortbrenght.

September wort zy genaemt, om datse is de sevenste Maend van *Martius*: 't is oock waer, datse eenige tijd genaemt is *Germanicus*, nae den Keyser *Germanicus*. Oock wasse van eenige *Antonius*, van andere *Hercules*, en weder *Tacitus*, genaemt, doch geene van allen, heeft willen stant houden.

Met purper wort hy gekleet, om dat, gelijck het purper een Koninghlijcke dracht is, alleen passende Koningen en vermaerde Helden, diewelcke van macht en rijckdommen overvloeyden, alsoo geeft dese Maend als de Koninck en Vorst boven alle andere, de aldergrootste overvloed die tot des Menschen onderhoud van noode is.

De Schaele hout hy, om dat de Sonne alsdan in *Libra* is, makende nacht en dagh even gelijck, wegende die te samen, daer van *Virgilius* seght:

De Schael weeght dagh en uren al gelijck.

OCTOBER. 8.

EEn Ionghman met een kleed van lijfverwe, met vleugels gelijk de andere Maenden, hebbende op 't hoofd een krans van Eycken loof met de Eyckelen daer aen, houdende in de rechter hand het teycken des *Scorpioen*, en in de slincker een korfken vol Mispelen, Paddestoelen, Castanien, met en sonder schellen.

Dese

Dese Maend was *Domitianus* geheeten, nae den Keyser *Domitianus*, maer is door 't besluyt van den Raed, om verscheyden oorsaecken rechtvaerdelijck uytgeschrabt, gelijck zy oock tyrannighlijck van hem waeren bedrogen: en behielde doen dese Maend de oude naem van *October*, als de achtste Maend in ordre.

Lijfverwigh is hy gekleet, om dat de Sonne daelende nae den Winter stilstand, de planten beginnen dor, en de blaederen rosachtigh te worden.

Mette *Scorpioen* wort hy geschildert, om dat de Sonne sich, in dese Maend, in dat teyken bevindt: zijnde alsoo genoemt nae de beeldenisse van de sterre en van haere werckingen, diewelcke zy voortbrenght. Want, gelijck de Scorpioen met zijn venijn doodelijck quetst, ten zy datmen terstont daer tegens doende is, alsoo brenght oock de Sonne, terwijl zy in dit teycken is, door de ongestadigheyt van den tijd, veel gevaerlijcke sieckten aen. Waer over *Hippocrates* in zijne grondregulen seght, dat de ongelijckheyt van den tijd, kranckheeden voortbrenght, insonderheit wanneer 't op dien selven dagh, dan heet en dan kout is, 't welck seer dickwijls in den Herfst gebeurt.

Het korfken met vruchten, bediet, 't geene dese Maend voortbrenght.

NOVEMBER. 9.

EEn Ionghlingh gekleet als de blaeders zijn wanneer zy van de boomen vallen. Hy sal gevleugelt zijn, hebbende 't hoofd met een Olijftack, daer de vruchten noch aen hangen, omwoelt, in de rechter hand sal hy het teycken van *Sagittarius* of de Schutter hebben, houdende in de slincker een korfken met Raepen, Radijs en andere vruchten, die dese Maend voortbrenght.

Het teycken van *Sagittarius* bediet dat de Sonne in dese Maend in dat teycken is, dragende den naeme soo wel van dese sterre als van de werckinge, die zy voortbrenght, om dat de Hemel in dese tijd, den hagel, regen en blixem lact nedervallen, 't welck oock geen kleyne schrick aenbrenght. In dese Maend wort oock de Iacht seer gecoeffent, 't welck oock door den Schutters geschiet.

D'Olijf is een vrucht van dese Maend, waer in dieselve, rijp zijnde, gesaemelt wort om oly en sap uyt te persen, 't welck is noodigh tot 's Menschen leven.

Zy wort *November* geheeten, zijnde de negenste in de ordre, ende *December* de tiende.

DECEMBER. 10.

EEn Iongelingh die seer vreeslijck siet, gelijck oock de twee volgende Maenden, wesende in 't swart gekleet en gevleugelt, houdende in de rechter hand het teycken van *Capricornus* of den Steenbock, en in de slincker een schaele vol *tartuffi* of paddestoelen.

Schricklijck en in 't swart wort hy gemaelt, om dat het Aerdrijck in dese Maend van al haer cieraet berooft is, en hierom is hy sonder krans.

De Steenbock voert dese Maend, om dat de Sonne dese Maend het teycken van *Capricornus* passeert, en gelijck dit Dier sich onthout op spitsen en hooge bergen, alsoo is de Sonne in dese Maend in den hoogsten graed tegen 't Zuyden.

De *tartuffi* zijn in dese Maend best, en worden dan oock meest gevonden.

IANUARIUS. 11.

EEn gevleugelt Iongman in 't wit gekleet, die met beyde handen het teycken van *Aquarius* of den Waeterman hout.

Dese Maend en de tweede hier nae, die zijn van *Romulus*, door *Numa Pompilius* by 't Iaer gevoeght, en nae *Janus Ianuarius* geheeten, om dat gelijck *Janus* tweehoofdigh was, soo siet oock dese Maend, als met een hoofd, nae 't geen dat voorby is, en met het ander, sier hy het begin van 't geene toekomende is, gelijck de nieuwe Schrijvers verhaelen.

Dat hy in 't wit gekleet is, geschiet, om dat het Aerdrijck gemeenlijck, in dese Maend, met sneeu bedeckt is, schilderende 't geheele Land met eenderleye verwe.

Hy hout den *Aquarius* of Waeterman met beyde handen, om dat de Son alsdan door dat teycken loopt, doende door den regen en sneeu, het waeter overvloeyen.

* * *

Janus is oock geweest een Koningh in Ita-

lien, van 't Hebreeus woort *Iain*, 't welck Wijn bediet, en hebben oock de oude *Noach* alsoo genaemt, om dat hy de eerste Vinder van den Wijn soude geweest zijn, en die de Oude en Nieuwe Werld heeft gesien; de oude Griecken naemden hem *Oenotrium*, den Wijn-Meester.

FEBRUARIUS. 12.

EEn gevleugelt Ionghman in aschgrauw gekleet, houdende met groote bevalligheyt het teycken *Pisces* of de Visschen.

Numa Pompilius noemde dese Maend *Februarius* van *Febris*, dat is van de koortse, dewelcke in dese tijd lichtlijck wort veroorsaeckt. Ofte van het Latijnsche woordt *Februus*: 't welck bediede een offerhande over de dooden; Want in dese Maend hielden de Romeynen de gedachtnisse der zielen, en zy meenden dat dieselve gesuyvert wierden, door de vieringe van de uytvaert der dooden.

Aschgrauw wort zy gekleet, om dat dese Maend seer regenachtigh is, en meerendeels met Wolcken bedeckt, 't welck door dese verwe wort uytgedruckt.

Hy draeght het teycken *Pisces* of Visschen, want de Sonne wandelende door dit teycken, soo wort dese Maend daer door afgebeeld, en gelijck de Visch een Waterdier is, alsoo is dese tijd, door 't veel regenen seer nat en vochtigh, of om dat de Waeteren ontdoyt zijn, en het nu tijt is om te visschen.

* * *

Dese Maend is als boven, *Februarius* genaemt, van *Februare* uytvaegen of suyveren, en *Februus* was de offerhande, waer mede zy het Lijck-offer, over de zielen van hunne afgestorvene vrienden, vierden: jae zy liepen met ontsteecken fackels en waslichten door de stad, om die van nieuws in te wijden, en van alle misdaeden te suyveren, ten eynde de zielen meerder ruste en grooter vermaek mochten genieten. Andere verhaelen, hoe zy oock sochten naer *Proserpina*, de dochter van *Ceres*, die haer door *Pluto* was ontstolen, of zy die elders wisten op te soecken. Zy schooten oock in dese Maend, de Herten, die zy *Dianæ* met seer groot gejuygh en Godsdienst opofferden. En 't schijnt oock dat de Hooghduytsche hier op hebben gesien, wanneer zy dese Maend *Hormungh* hebben genaemt, om dat de Herten daer in haere hoornen, of soo de Iaegers spreecken, haere stangen, afwerpen. Dese Maend is een dagh verkort en een schrickelmaend gemaeckt, die om 't vierde Iaer 29 daegen heeft. En dese dagh wierde den Maend van *Augustus* toegevoeght, die te vooren *Sextilis* was genaemt.

Maenden nae den Ackerbouw.

IANUARIUS. *Louwmaend.*

EEn Man van wercklijck opsicht, staende aen de sijde van een Rad, om het ysertuygh te scherpen, houdende in de rechter hand een snoeymes, wijsende mette slincker op verscheyden wercktuygen, dienstigh tot den Landbouw, die voor hem leggen, en ter sijden staet een Haen.

Manlijck wort hy geschildert met het snoeymes in de hand, want in dese Maend kan een vlijtigh Huysvaeder of ander, die sich in de Veldbouw oeffent, alle zijn boeretuygh oversien, en verbeteren alles wat hem daer toe noodigh is.

Dat hy aen de sijde van een Rad staet, is alleene om zijn boeretuygh op te scherpen en totten Landbouw bequaem te maecken, wesende dese Maend, nae de nieuwe Schrijvers, de eerste van 't Iaer. Hy wijst oock mette slincker hand op het gereetschap, om te betoonen dat de ploeghkouters, schoppen, vorcken, *&c.* alles gereet is. En dit seyt *M. Cato* in zijn Boerewerck mede: *Maeck alles by tijds vaerdigh, want het is met het boerewerck soo gelegen, dat soo ghy 't eene traeghlijck doet, 't ander sal oock traegh ten eynde komen.* Daerom is de Haene hooghnoodigh, om datmen alle tijd wacker behoort te zijn, en zijn kans niet te versuymen, gelijck *Plinius* van des Haens wackerheyt verhaelt, om te betoonen, hoe noodigh het totten Ackerbouw zy, arbeydsaem en wacker te wesen.

C. Furius Cresina die van een Slave een Vrye was geworden, versaemelde in een kleyne Acker Lands, veel meer vruchten als zijne gebuyren in groote besittingen deden: Waer over hy seer wierde gehaet, als of hy door tovery, 't gewas van de gebuyren hadde tot hem

hem getrocken: Om deſer oorſaecke wille, van *Spurius Camillus* gedaeght zijnde, en voor 't Volck beſchuldight weſende, vreeſde hy veroordeelt te worden: en derhalven dacht hem noodigh dat de Rechter 't verſchil ſoude vonniſſen: Verſchijnende voor 't Recht, ſoo bracht hy alle zijn boeretuygh mede, waer mede hy 't Land bearbeyde, en daerenboven noch eene van zijn Dochters, die wel ſterck van knoocken en vol van vleys was. De yſers waeren grof en ſwaer, glat en wel geſcherpt, en de Oſſen ſeer ſterck om 't Land te bouwen. Dit ſelve vertoont hebbende, ſprack hy 't Romeynſche Volck aldus aen, *O ghy Romeynſche Burgers! dit zijn mijn toverkonſten, maer koſt ick u te gelijck, met dit boeretuygh, ock vertoonen mijn ſweet, nachtwaecken en moeylijcken arbeyt, ghy ſout u daer over verwonderen.* Dit geſeyt hebbende, worde hy vry geſproken.

FEBRUARIUS. *Sprockelmaend.*

EEn bedaeght Man, die in een Wijnbergh ſtaende, de rancken ſchijnt te beſnoeyen.

Daer zijn twee tijden om te ſnoeyen, maer nae *Magons* meeninge, wort de Wijnſtock eer beſnoeyt, eer dieſelve uytbot, want om dat die dan ſapiger is, ſoo iſſe oock beter en gelijcker te ſnoeyen.

MARTIUS. *Dorremaend, Lentemaend.*

EEn Iongman met een Vorcke in de hand, diewelcke de aerde van den Wijnſtock ruymt, om den wortel van de overtollige veſelen en ſpruyten te ſnoeyen, hebbende ter ſijden een paerd.

Iongh wort hy geſchildert, om dat het wercken mette Vorcke een ſeer moeylijcke arbeyd is, en om datmen in deſe Maend den Wijnſtock ontbloot. Maer dit dient gewaerſchouwt, datmen 't moet in der haeſt en niet te laet doen, want de Wijnſtok koſt bloeyen, en u de hoope doen verlieſen van een goede dracht, werpende de botten, van den ranck, ter aerden. 't Paerd worter by geſtelt, om dat *Plinius* ſeyt, dat de paerden in deſe Maend tochtigh of bronſtigh worden.

APRILIS. *Grasmaend.*

TOt opmerckinge van veele die van den Landbouw geſchreven hebben, ſoo ſoumen konnen maecken eenen Landman mette bloote armen, diewelcke het riet of de ſtocken aen den Wijnranck ſtelt, om daer tegens op te loopen: en ter ſijden weyd een Koe met een Kalf, 't welck den Koe ſuyght. Om dat *Palladius* verſtaet, dat de Kalvers meeſt in deſe Maend geworpen werden. En wil men daer in wat verſcheydentheyt maken, ſoo kanmen andere Dieren daer mede by doen. *Palladius* ſeyt mede, datmen in deſe Maend de Schaepen ſcheert. Of in plaets van de Koe, ſoude men een Man konnen ſtellen, die een Schaep ſcheert. Seyt verder dat in deſe tijd de Rammekens gelubt worden, en datter de meeſte overvloet van vette Lammerkens voor den dagh komen, die in den Winter of voorjaer geworpen zijn.

MAJUS. *Blocymaend.*

EEn jongh Landman, ſtaende in 't midden van een groene weyde, houdende in beyde handen een Seyſſen om gras te mayen.

Het gras wort in de May-Maend gemayt, want, ſeyt *Columella*, men moet het eer mayen eer het verdrooght, overmits het dan meerder overvloed aenbrenght en den beeſten aengenaemer is, want tuſſchen 't groen en 't droogh ſtaet het gras in zijn volkomentheyt.

IUNIUS. *Wedemaend.*

EEn Landman met bloote armen, die een Seyſſen houdende, mette rechter het kooren ſnijt en mette ſlincker hand nae hem treckt, of dat hy toont al gemaeyt te hebben, en dat hy van 't kooren in ſchoven bind of hoopen maeckt. Want in deſe Maend wort het kooren, rijp zijnde, gemayt, dat anderſins door de aenſtaende hette ſoude verbranden, daerom moetmen daer mede haeſten, want het vertragen is ſeer ſchadelijck, overmits de vogelen en andere beeſten, daer groote ſchaede aen doen, of dat het al te droogh zijnde, afvalt. Daerom moet het geſneden zijn, wanneer het over al geel wort.

IULIUS. *Hoymaend.*

EEn Landman ſtaende op een dorſchvloer, half naeckt, houdende met beyde

handen een Dorſchvlegel, waer mede hy ſeer aerdigh het kooren ſchijnt te dorſchen, en ter ſijden ſtaet een Wanne, Harcke en ander gereetſchap, daer toe behoorende.

AUGUSTUS. *Oughſtmaend.*

EEn Landman die zijn kuypen, tobben, vaeten gereet maeckt, die tot ſoodaenigen dienſt noodigh zijn: als mede allerleye gereetſchap.

Men kander een Klockheune met Iongen by ſchilderen, want de Ionge die in deſe Maend uyt den dop komen, leggen veel meer eyeren, als die in andere Maenden doen.

SEPTEMBER. *Garſtmaend, Herfſtmaend.*

EEn Man die een Mandeken vol Druyven heeft, en mette ſchouderen en beenen bloot is, gelijck die geene zijn, die in de perſſinge van Druyven zijn: ter ſijden ſal een vat vol Druyven ſtaen, die al getreden zijn, waer van de Moſt beneden in een ander vat uytdruypt.

't Kan niet onbequaem zijn, dewijl' de Honigh in deſe Maend geſamelt wort, twee of drie ſwermen Byen mette korven hier by te ſtellen.

OCTOBER. *Wijnmaend.*

EEn Man die in de ſlincker hand een korf vol koorens heeft, 't welck hy mette rechter in d'aerde ſchijnt te werpen, gemoetende eenen die de Oſſen voort prickelt, die in den ploegh gaen. En alhoewel *Heſiodus* de eerſte geweeſt is, die van den Landbouw heeft geſchreven, gelijck *Plinius* ſeyt, van datmen op den 10 dagh van *November* behoort te ſayen, en als in ſoodanigen dagh de *Vigi-jen* of Wachters ondergaen, dat het ten langſten ſeven dagen daer nae begint te regenen, weſende 't ſelve ſeer vorderlijck aen 't geſaeyde kooren: niet te min door de verſcheydenheyt van de gelegentheyt, 't zy de hette of koude des Lands, ſoo worter of vroeger of laeter geſaeyt.

Maer om onſe beeldeniſſe niet te verwarren, en een yder Maend in zijn beſondere dienſt te bepaelen, willen wy datmen dan, in deſe Maend, het kooren ſal ſaeyen, ſijnde het voornaemſte onderhoudt van 's Menſchen leven.

NOVEMBER. *Slachtmaend.*

EN om dat de oly den Menſche ten hoogſten noodigh is, niet alleen tot ſpijſe, maer oock tot veele andere dingen, ſoo maecken wy, dat in deſe Maend, gelijck *Palladius* ſeyt, de oly geperſt wert. Wy beelden dan een Man af, die in de rechter hand een ſweep heeft, gaende achter een Paerd, dat aen een Meulen-rad vaſt is, alwaer men de oly perſt, en ter ſijden ſal een Olijf bergh weſen, waer by dat alle gereetſchap ſal ſtaen, dat tot deſen arbeyt dienſtigh en noodigh is, als perſſe, paelen, potten, backen, *&c.*

DECEMBER. *Wintermaend.*

EEn ſterck keerel diewelcke met beyde handen een Bijle gevat heeft, om eenen boom ter aerden neder te vellen.

Naer 't ſeggen van *Palladius*, is *December* 't begin van den Winter, de locht kout, en de kracht van de boomen in een getrocken, weſende alsdan het houdt alderbequaenſt om te timmeren, of eenige andere wercken daer van te maecken: Waerom men niet alleen in deſe Maend de boſſchen afkapt om tot timmerhoudt of andere dingen te gebruycken, maer oock om de overtollige tacken, en groene tuynſtaecken te branden: men houwt oock de ſtocken en de bieſen af, waer mede de Wijngaerd gebonden wort, en de tienen waer van men de korven maeckt, met andere dingen, die tot ons gebruyck noodigh zijn.

De Maenden gelijck die van den Philoſooph Euſtachius *afgemaelt zijn.*

MARTIUS *weſende het begin van 't Jaer, nae de beſchrijvinge van de Oude.*

EEn Soldaet die gantſch geharnaſcht is met Schild en Lance: ſpeelende deſe Maend op den naeme van *Mars*, want in deſe Maend, naer 't ſeggen van *Euſtachius*, ſoo eynden de Winterleegeringen van de Soldaten, en *Mars* begint alsdan zijn hoofd moedigh totten krijgh op te ſteecken.

APRI-

APRILIS.

April wort gemaelt als een Herder met bloote armen en beenen, hebbende by ſich een Geytjen met twee Iongen, die eerſt zijn geworpen, ſpeelende deſe Herder op zijn fluytjen. Hier wil *Euſtachius* ſeggen, dat het vee ſich in deſe Maend vermenichvuldight.

MAJUS.

EEn Ionghlingh van een ſchoon en dertel opſicht, wiens hoofdhayren zijn gekrult, en met een krans van witte en roode Roosen omvlochten. Het kleed ſal goud zijn, en vol ſeer ſchoone bloemen geweven, en hier onder ſal het windeken luchtigh ſpeelen, ſulx dat het de kleederen oplicht, hebbende de handen vol Roosen en Violetten, gaende bloots voets op groene kruyderkens.

Hier door wert vertoont, dat het aerdrijck in deſe Maend, als van den ſlaep des Winters weder oprijſt, en ſich van nieuws in zijnen ſtant, met kruyden, blaeden en bloemen cierlijck oppronckt.

En hier door ſcheppen de Menſchen, in deſe lieflijcke tijd, ſeer groote genenghte, en dat uyte vertooninge van de ſchoonheyt deſes Werrelts, ſich verheugende met groot vermaeck, over't geene het aerdrijck voortbrenght, zijnde als nu van de ſwaermoedigheydt verre afgeſcheyden. Alſoo dat deſe Maend een ongelooflijcke vrolijckheyt veroorſaeckt.

IUNIUS.

EEn Man op zijn boers gekleet, met een krans van Lijnſaet bloemen, ſtaende in 't midden van een groen veld, met een Zeyſſen in de hand.

Aldus wort hy van *Euſtachius* gemaelt, om dat de Sonne in deſe Maend kracht krijght, waer over 't Gras gemaeyt en 't Hoy gedrooght wort.

IULIUS.

EEn Man die half naeckt en geboogen ſtaet, houdende in de rechter hand een Seyſſen, waer mede hy 't kooren afſnijt, 't welck hy metter ſlincker hand, naer hem treckt, met een breeden Hoed, om voor 't ſteken van den brand der Sonne bevrijt te zijn. De bediedenis is, dat als het kooren rijp is, en de Sonne kracht heeft, datmen dan 't ſelve plagh af te ſnijden.

AUGUSTUS.

EEn naeckt Man, die eerſt ſchijnt uyt de reviere te komen, en op den Oever ſit, deckende met zijn hembd, de beſchaemde leeden, ſchijnende door de uytnemende hette, naer zijn aeſſem te gaepen, ſettende een kanne of glas voor den mond, om te drincken. Deſe beeldniſſe heeft niet anders in, dan dat door 't naedren van de Hondsdagen, die de hette verdubbelen, den Menſche van noode heeft ſich te verkoelen of te baeden, als mede te drincken om den dorſt te leſſchen.

SEPTEMBER.

EEn Man die mede op zijn Boers is gekleet, met een krans van Wijngaertsbladen om 't hoofd, houdende in de hand eenige boſſen met Druyven, met de ſijden en beenen bloot, als die gene die in het Wijnperſſen beſigh is, en ter ſijden ſal een vat met uytgeperſte Druyven ſtaen, waer onder een tobbe ſtaet, daer de moſt noch in druypt.

Dit bediet anders niet, dan dat in deſe Maend de Wijnleeſinge plagh te zijn, wanneer de Druyven rijp zijn.

OCTOBER.

EEn Iongelingh in een Weyde, daer in hy vertoont, dat hy eenige boomtjes en ſtruyvellen ſal hebben geplant, die met veele ſtricken en knippen behangen zijn, en hy ſal een Vogelnet voor hem hebben, ſpeelende op zijn fluytjen, loerende hoe hy den Vogeltjes magh verſchalcken, die zijn bedrogh niet vermercken. En alſoo hy ter ſijden in een hutte is afgeſcheyden, ſoo ſit hy al lacchende, om dien gevangen Vogel te dooden, die metter opgeſlagen vlercken noch eenige weere doet om te ontvluchten, 't welck alleene vertoont, dat *October* de eerſte Maend is van den Vogelvanghſt.

NOVEMBER.

EEn Man die de Oſſen voortdrijft, die in 't midden van 't veld in den ploegh gaen.

Die geene, die sich met moeylijcken arbeyt aen den ploegh geeft, vertoont het sayſoen van de ſterren, diemen *Plejades* of Sevenſterren noemt, want dan is het ſeer bequaem om te ploegen.

DECEMBER.

EEn Man, die in de ſlincker hand een Mande met kooren draeght, dat hy mette rechter hand in de aerde werpt, dat van eenige arbeyders wederom wort toegedeckt.

Dit is de tijd, waer in het kooren, nae 't ſeggen van *Euſtachius*, wort geſaeyt en in de aerde geworpen.

IANUARIUS.

EEn Iongelingh die met verſcheiden honden ter Iaght gaet, hebbende een Iaghthooren in der hand, en een ſtock alwaer een Haes en ander Wild aen hanght over de ſchouderen.

Hier door wort de bequaemheyt van 't Iaegen aengeweſen, want het Kooren, de Wijn, en alles wat tot 's Menſchen onderhout dient, ingeſamelt zijnde, ſoo geeft hy ſich in deſe Maend *Ianuarius* ter Iaght.

FEBRUARIUS.

EEn oud verſchrompelt grau Man, met eenige ruyge vellen, van den hoofde totten voeten toe gekleedt, ſittende by een groot Vier, gantſch verkleumt.

Dit beeld vertoont ons niet alleen de ſcherpigheyt van den Winter, maer druckt oock uyt de verkleumtheyt van d'Onderdom. Daerom ſeyt men:

De koude heeft de Min verteert,
Dies ſit de Oude by den heert.

De Maenden in 't gemeen.

EEn Iongelingh in 't wit gekleet, met twee kleyne hoorentjens op 't hoofd, die nae de aerde gekeert zijn, houdende den hand op een Kalf dat alleen een hooren heeft, weſende met Palm gekroont. De Maend is van *Orpheus* genaemt een Kalf dat alleen een hooren heeft, want op deſe maniere heeft men de bepaelinge van de Maend: die niet anders is, als de loop die de Maene doet door de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, in welcke reyſe of door-loop, het niet anders voor onſe oogen ſchijnt, of een deel van de tijd aenwaſt, en dat wederom een deel van den tijd afneemt.

Het afnemen der tijd wort door 't afgebroken hoorn vertoont, en door 't waſſen den ouder van 't Kalf, 't welck van ſelve vermeerdert, door 't waſſen, en door 't daelen van de Maene: Waer over de Maene van *Apollodorus* en andere *Taurione* of *Stier* genaemt is.

De twee hoorens aen 't hoofd, bedieden het blijck datſe ons doet wanneer de Maend ten eynde is. *Euſtachius* noemt den Maend *Stier*, als oorſaecke van de voortteelinge.

De Palm brenght alle nieuwe Maene een tack voort, en wanneer de Maene 28 dagen oud is, ſoo heeftſe 't laeſte deel, van buyten, verlicht, in dier voegen dat de laeſte deelen van de Maene nae beneden ſien, en deſe vruchten worden oock in de Medicine meerder geacht, die eenige gelijckniſſe nae de Maene hebben.

Men kan hem oock een krans van *Lunaria* maecken, diemen ſeyt uyter Natuyre, alle daegen een blad te verlieſen, wanneer de Maene afgaet, maer in 't waſſen van de Maene, ſoo neemt het kruyd alle dage wederom een ander blad aen, alſoo dat het in een Maend geheel afneemt en aenwaſt.

VALORE. *Manhaftigheyt, Dapperheyt.*

EEn bedaeghd Man in 't goud gekleet, hebbende een Lauwer tack boven een Scepter in de rechter hand, mette ſlincker ſtreelt hy een Leeuwe, die aen zijn ſlincker ſijde leunt.

Aen een bedaeghd Ouder, leunt ſich de Dapperheyt ſeer lichtlijck, want zy plagh door haer ſelve de vaſtigheyt des gemoeds en de ſterckheyt des lichaems te dragen.

Met goud wort hy gekleet, want gelijck het goud in het vier wort geſuyvert, alſoo wort de volmaecktheyt van een Man oock verkregen door den vlam van een opgeſtoockte haet of wrock, of door de nijdigheyt of door de fortuyne.

De Scepter worter gemaelt, want aen de vromigheyt moeten ſich de regeeringen en de heerſchappien, nae de reeden, buygen:

En

En de Lauwerkrans, die altijt groen blijft, ſonder bleeck te worden, bediet het ampt van een dapper Man, nae 't ſeggen van *Horatius*:

Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Dat is:

Het hert niet quaets bewuſt,
Verbleeckt wort noch onruſt.

De bleeckheyt in gevaer, is een teycken van kleynmoedigheyt.

De Leeuw mette welcke hy ſpeelt, is een werck van waere dapperheyt, weerende de beeſtige en wilde gemoederen der Menſchen, om dieſelve tot goedgunſtigheyt te locken, en tot ſich te trecken, haer berovende, met een aerdige bevalligheyt, van de quaede manieren en ſchandelijcke gewoonten.

VALORE. *Manhaftigheyt, Dapperheyt.*

DE Dapperheyt wort afgemaelt door de beeldniſſe van *Hercules*, met een Leeuwen huyd over de ſchouderen, omgort zijnde van een groote Slange, dien hy mette handen den gorgel toedouwt en verſtickt.

De Dapperheyt is een t'ſaemenvoeginge van de kracht des lichaems, en tegelijck van 't gemoed, waer van die van 't lichaem beroont wort door de Slange, die dit beeld mette handen dood, vertoonende een onverwinnelijck proefſtuck, 't welck *Hercules*, een kind zijnde, in de Wiege gedaen heeft, doodende een groote Slange, en wegen de dapperheyt van 't gemoed, draeght hy den roof van den Leeuwe: En daerom maelden de Oude de dapperheyt af, mette beeldeniſſe van *Hercules*, en gaeven die den naeme van Deughd of Dapperheyd.

VIRILITA. *Manlijcke Iaeren.*

EEn Vrouwe ontrent van vijftigh Iaeren, met een gulden kleed, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de ſlincker een Boeck, ſittende op een Leeuw met een Swaerd op haer ſijde, op der aerde ſal een Sandlooper ſtaen, die ten halven is uytgeloopen.

Manbaerheydt is dat Ouder van een Menſch, datter komt tuſſchen 35 en 50 Iaeren, in 't welcke het bequaem gemaeckt wort door de reeden en in alle dingen eervaeren, werckende als een Man in alle burgerlijcke handelingen en handwercken. En dit is d'Ouderdom, waer in de Menſch ſich ſchickt, of ten goeden of ten quaeden einde, en dees Ouder is het begin van de eerſte afdaelinge.

Zy wort met een Scepter, Boeck, Leeuw en Swaerd afgebeeld, om dat dees Ouder des Menſchen, voor het volmaeckſte wort aengeſien, ſoo om te raeds plegen, beſluyten, en met een dapper gemoed, die dingen te bepaelen, alwaer de Deughd in eeniger maniere, magh plaetſe vinden.

MARTIRIO. *Martelaerſchap.*

EEn ſchoon en lacchend Iongelingh, in 't root gekleet, de oogen ten Hemel gekeert, 't vleeſch met bloed beſprenght, hebbende litteyckens van zijne wonden, diewelcke als koſtelijcke ſteenen uytblincken.

't Martelaerſchap is eygentlijck die ſtraffe, diemen lijd om de liefde Godes, tot beſcherminge van de heylige Leere, door de genade des H. Geeſts en verwachtinge des eeuwigen Leyens, welcke dingen hem vro-

lijck

lijck doen staen en lacchende. Het purpere roode kleed, is een teycken van de Liefde, en de wonden sijn segels van de Martelaren.

RIVALITA. *Medeboelschap.*

EEn Maeghdeken met Roosen gekroont en prachtigh gekleet, die metter rechter hand en seer vrypostige gebeerden een goude keeten overgeeft, voor wiens voeten twee Rammen schrap staen om metten kop tegens malkanderen aen te stooten.

Zy wort jongh en met Roosen geschildert, want de Boele went al zijne naerstigheyt aen, om met bevalligheyt voor den dagh te komen, en een schoone reuck van sich te geven, gelijck de aengenaeme en welrieckende Roose is, diewelcke nochtans niet is, sonder dooren: willende daer mede te kennen geven, dat de lieflijcke Minnegedachtjens, die een Medeboel in 't hoofd heeft, niet zijn sonder doornen van jalousie.

Prachtlijck wortse gekleet, en datse goude keetens geeft, als geseyt is, om dat iemant die daer mint, en andere Medevryers heeft, wil betoonen dat hy niet minder is als zijn Medeboeler, maer soeckt in der daed en schijn meerder te wesen, soeckende om strijd en dat mildelijck kostlijcke geschencken aen zijne beminde te vereeren.

De twee Rammen, die metter hoorens malkanderen uytdaegen, bedieden, gelijck *Pierius* verhaelt, de Medeboelschap: want zy vertoonen hier door dat dit uyt Minne-Liefde is veroorsaeckt, gelijck die Beestjes doen, die sich hier over verstooren, als zy vermercken dat haere Schaepkens van andere Rammen werden besprongen. Doch van dese Medeboelschap en Minne-strijd, zijn meest alle de Harderklachten vol.

MEDICINA. Soeckt *Geneeskonst.*

GEOMETRIA. *Meetkonst.*

EEn Vrouwe, die in d'eene hand een Pasloot, en in d'ander een Passer houd, door 't *perpendiculum* wort de beweginge, de tijd, de swaerte van de lichaemen; en door de Passer de linen, de hooghte, en de diepte afgemeten, in 't welck voornaemlijck bestaet het gemeen ontwerp van de Wiskonst.

Of anders.

EEn Vrouwe die met haer rechter hand houd een Passer, en in de slincker een driehoeck of Triangel.

COMPASSIONE. *Medelijden, Meedogentheyt.*

EEn Vrouwe houdende in haere slincker hand een nest, waer in een Gier, of als andere seggen een Pellicaen sit, diewelcke zijne sijde op pickende, vaerdigh is, om zijne Ionxkens met zijn eygen bloed te laven, die oock daer toe begeerigh zijn in 't nest daer nae staen te jancken, zijnde met haer rechter hand besigh, om den behoeftigen in haere armoede iet toe te reycken.

Dees Vogel wierde, als boven geseyt is, by den Egyptenaers, op soodanige wijse, by de Meedogentheyt uytgebeelt, want in hondert en twintigh dagen als zy haere Iongen moet opbrengen, vlieghse niet verre. En om haere Iongers niet te verlaeten, soo haeltse ontrent het nest haeren buyt, en aldaer niet langer iets konnende vinden, soo opentse haere syde en geeft den Iongen haer bloed te drincken: soo groot is de Liefde, waer mede

mede zy verſorght, dat nochtans by gebreck van ſpijſe, die niets ſouden ontbreecken.

Mette rechter hand vertoontſe een waerachtigh teyken van een meelijdigh Menſch, diewelcke eenige gaven met Godvruchtige mijnen ſchijnt uyt te reycken, om door de Liefde, uyt haere eygene middelen, den behoeftigen onderſtant te doen.

MEZO. *Het Midden.*

EEn bedaeghd Man, die met een geeſtige ſtand, op een Aerdſche globe ſtaet, met een gulden Mantel, hebbende een Lauwerkrans op 't hoofd, en ſeer bevalligh in de rechter hand, een Circkel rond, dat recht in't midden is doorgeſneden, wijſende metten voorſten Vinger van de ſlincker hand, op den navel, hebbende een Sonne op 't hoofd.

Door 't *Midden* ſoude men veele dingen konnen verſtaen: voor eerſt bediet *Mezo* het middel of een inſtrument, waer door men eenige dingen doet: gelijck men oock in de plaetſlijcke beweginge drie dingen aenmerckt, ten eerſten de bepalinge, *van waer*, *tot wien*, en ten derden, *waer door* de beweeghlijcke ſaecke paſſeert. Ten tweeden bedietſe oock de middelmaetigheyt van de dingen die van d'een en d'ander ſijde niet buyten ſchreef gaen, dat is te ſeggen, die het midden houden, niet wijckende nae de voorbaerighſte noch nae de verachtſte ſijde.

Het Midden wort genomen voor een gelijck deel van eene ſaecke, die in tween gedeelt zijnde, beyde even gelijck is: en ten laeſten bediet het dat deel dat gelijckmatigh de uyterſte deelen onderſcheyt, gelijck in een circkel het middelpunt of *centrum*, waer uyt alle de lijnen, die nae de circumferentie, of omloop getrocken worden, onder een ander moeten gelijck weſen, gelijck *Euclides* ſeyt en *Ariſtoteles* verhaelt in zijne Zeedekonſt, *dit noem ick het midden, dat even verre van beyde uyterſte eynden is afgeſcheyden.*

Bedacght wort hy gemaelt, om dat dees Ouder het Midden is, niet alleen van de Iaeren onſes levens, maer oock dat daer in het leven is, van de kracht en wackerheyt des lichaems en des gemoeds. Aen 't lichaem, om dat in dees Ouder het temperament of de gemaetigheyt nu in 't meeſte bloeyen is: Aen 't gemoed, om dat de Menſch (geleyt zijnde door de reeden) in dees Ouder, weet te gebruycken, alle de vier deughden, te weeten Sterckheyt, Wijsheyt, Matigheyt en Gerechtigheyt, weſende de Menſch alsdan gekomen tot een volmaeckte kenniſſe der ſelven.

Hy ſtaet op een globe van 't Aerdrijck, weſende dieſelve het *centrum* of het middelpunt des gantſchen Werelts, en dat door haere ſwaerte, en daer uyt komt het, dat het ſwaere altijd ſoeckt de nederſte plaetſe, diewelcke is, daerſe verſt van den Hemel afdaelt, en dieſelve eens verkregen hebbende, ſoo kanſe natuyrlijcker wijſe daer van niet afwijcken, gelijck 't ſelve *Manilius* in zijne dichten verhaelt. En *Gi. Sacroboſco* leert datſelve oock klaerlijck in 't eerſte boeck van zijne *Sphæra*: *Maer*, ſeyt hy, *dat het Aerdrijck in 't midden van alles onbeweeghlijck wort onderhouden, daer het nochtans het alderſwaerſte is, dat ſchijnt haer ſwaerwichtigheyt ons te overreeden: dan al wat ſwaer is, daelt uyter natuyre nae het* centrum. *Het* centrum *dan, is het Middelpunt van 't firmament, derhalven ſoo treckt de Aerde, dewijl die ten hooghſten ſwaer is, natuyrlijcker wijſe, nae 't middelpunt.*

De goude Mantel en de Lauwerkroone,

bedieden de volmaecktheyt, als dickwijls geseyt is, en de waerdie van de Deughd, die in de middelmaetigheyt bestaet, daer van seyt oock *Hesiodus*, *de helfte is meer als 't geheel.* 't Welck oock *Plato* bevestight, want de volmaecktheyt staet in 't Midden, niet in 't geheel, want aldaer zijn dingen die buyten schreef gaen, die oock dickwijls schandigh en schadigh zijn. Ten laesten soo kan het goud oock het Midden bedieden, want de groote Werreld mette kleyne, dat is met den Mensche vergelijckende, soo seggen de *Paracelsisten*, dat het silver de herssen en het goud het harte is, 't welck, gelijck de *Anatomici* verklaeren, staet in 't midden van de borst des Mans. Waer uyt, als uyt een beginsel van 't leven, alle volmaecktheyt en Menschlijcke simmetrie of gelijckheyt heer komt; *levende 't hert*, gelijck *Aristoteles* seght, *aldereerst, en stervende alderlaetst.*

Hy houd in de rechter hand den Circkel die in twee gelijcke deelen is doorgesneden, om de Æquinoctiaelcirckel te vertoonen, die welcke de *Sphæra* in twee gelijcke deelen doorsnijt, passeerende door de Polen des Werrelts, en is even verre afgescheyden van beyde de linien, die het *Solstitium* of Sonnestand maecken, als wanneer de Sonne loopt door het eerste punt van *Cancer*, en sich, soo verre hy kan, nae den *Zenit* naedert, te weeten tot dat punt des Hemels dat boven onsen hoofde staende, het *Solstitium* of den Sonnestand van de Lente maeckt, en raeckende daer nae wederom aen 't begin van *Capricornus*, maecktse den Sonnestand van den Winter, wijckende van ons soo veel zy kan. Maer alsoo haest als zy raeckt het beginsel van *Aries*, maecktse den eevenaer van de Lente, en soo haest zy *Libra* raeckt, maecktse den eevenaer van den Herfst, dat is dagh en nacht even langh, en dese wort de *Æquator* geheeten, maeckende dagh en nacht elck van 12 uren.

Oock is dit het gordel van't *primum mobile*, 't welck in twee gelijcke deelen, op de maniere als een gordel is afgedeelt. Hy houd de voorste vinger, wijsende op den Navel of 't rechte Midden, want *Pierius Valerianus* verhaelt, dat de Navel den Mensche recht midden in 't gantsche lichaem is, of wil men de beenen wijt uyt strecken en de armen open om hooge leggen, soo sal 't op de maniere van een vierkant weesen. Maer dit is niet sonder reeden, want het is van de alderbeste *Anatomici* getuyght, gelijck *Vassæus* in zijne eerste Anatomische tafel te kennen geeft, als mede van *Pomponius Gauricus*, *Galenus* en andere, die daer soeckende nae 't middelste van 't lichaem, seyden, dat het Hart of de Navel 't mosten zijn: maer hy seyt, dat het Hart is het midden van de borst, en de Navel het midden van 't geheele lichaem. Hy wort met een Sonne, daer een rechte lijne doorgaet, op 't hoofd geschildert, om den Middagh van onsen *Horizont* te vertoonen, want als de Sonne de Middaghs-linie passeert, de Mensche zijnde waer hy wil, oock in wat tijd van 't Iaer, soo maecktse altijd den Middagh, deelende dieselve linie, den Hemel in twee deelen.

Ick sal wijder seggen, dat de Sonne een seer goed beeld is van het Midden, om dat hy staet in 't midden van alle de Planeten, gelijck *Ptolomæus* en *Albertegnio* 't selve met veele reedenen bewijsen: besluytende eindlijck, dat de Sonne staet boven de *Maene*, *Mercurius* en *Venus*, en onder *Saturnus*, *Jupiter* en *Mars*, 't welck niet is buyten reeden, want dewijl hy in 't Midden staet, soo is hy een regel en richtsnoer van alle de andere Planeten, doch met een besondere reeden en onderscheyt. Want *Mars*, *Jupiter* en *Saturnus*, uyt oorsaecke van het *Epidicum*, komen met de beweginge van de Sonne over een. Maer *Luna*, *Mercurius* en *Venus*, stellen sich gelijck mette beweginge der Sonne. En dat is een reeden waerom de Sonne in 't midden staet, om de andere twee verscheyden bewegingen over een te brengen. Een ander reeden isser van *Albumazar*, die daer seyt, dat God de Heere, de Sonne niet boven *Saturnus* hadde gestelt, om dat hy door zijne groote afweesigheyt, op de benedenste dingen niet soude hebben konnen wercken, want het aerdrijck soude te kout gebleven zijn, en soo hy die even boven de Maene hadde gestelt, soo soude zijne beweginge al te langhsaem zijn geweest, van 't Oosten totten Westen: en door te grooten naderheyt aen 't Aerdrijck souden alle benedenste dingen verbrant zijn geworden: en nu de Sonne in 't midden van de Planeeten staet, soo maecktse alle haere werckingen gemaetight. En daerom vermaent *Phœbus* niet sonder reeden, by *Ovidium*,

dium, dat Phaëton soude stijgen op de koetse van de Sonne:

Indien je stijght te hoogh, ghy sult de sterren branden,
Te laegh het aerdrijck: blijft, by 't midden, veyl om landen.

Door dese reeden kan men seggen dat de Sonne Koningh is, en gelijck als het Hert van alle de andere Planeeten, en daerom is hy als een Koning midden in't Rijck: Hierom is oock het Hert midden in 't lichaem gestelt, ten einde het in 't gemeen al de andere leeden soude te hulpe komen: En soo het ons geoorloft is eene Republique of gemeene Staet, van de seven Planeeten te versieren, wy souden seggen, dat de Sonne een Koningh is van allen, gelijck hy oock in der waerheyt is. *Saturnus* sal door zijn Ouderdoom Raetsheer wesen, *Jupiter* door zijne grootmoedigheyt, Rechter van alles. *Mars* Hoofdman van den Oorlogh. *Venus* op de maniere als Huysmoeder en uytdeelster van alle de goederen. *Mercurius* sal *Secretarius* en Cancelier zijn: en de *Maene* sal ten laetsten het ampt van Gesante bedienen, om dat zy door haere snelligheyt, van 't Ooften ten Westen gaet, ten eynde zy alle Maenden, alles omloopende, haeren Koningh seer wel kan ten dienste staen.

Eindlijck staet de Sonne in 't midden, om dat dieselve, als een oorsprongh en gever van het licht, te bequaemer zijn glants en licht, aen alle andere Planeeten magh mededeelen.

CONTENTO AMOROSO. *Min-vernoegen.*

EEn Ionghelingh schoon van opsicht en lachende van weesen, hebbende zijn kleed met bloemen beschildert: Op't hoofd sal hy een Mirrenkrans hebben, die met bloemen is te samen gevlochten. In de slincker sal hy een Mandeken vol Roosen hebben, daer een Hert tusschen beyden staet. Met d'ander hand sal hy staen als of hy de bloemkens van 't hoofd wilde nemen, om het Hert te doen bloeyen: om dat dit de aert en eygenschap der Vryers is, datse altijt haere blijdschap en vrolijckheyt gaerne een ander willen mede deelachtigh maecken.

MEDIOCRITA. *Middelmaetigheyt.*

EEn Vrouwe houdende metter rechter hand een Leeuwe die met een keeten gebonden is, en metter slincker een Lammeken, dat aen een slecht en dun bandeken vast is, te kennen gevende, door dese twee uytersste bepaelingen, die seer groote wraeckgierigheyt, en de seer groote lijdsaemheyt. En houd dese Vrouwe den middelwegh tusschen de wreedheyt en sachtmoedigheyt, waer door wy komen tot kenniss van alle andere uytersste eynden, van de geschicktheden des gemoeds. Dit selve kan ons dienen tot een oprecht beeld van de Middelmatigheyt, die wy behooren te hebben in alle onse handelingen, ten einde dieselve den naem en het lof van de Deughd waerdigh zijn.

MEDIOCRITA. *Middelmaetigheyt.*

EEn schoone uytblinckende Vrouwe met vleugels aen de schouderen, waer door zy van der aerde wort opgelicht, raeckende met d'eene hand de Aerde, met d'ander den Hemel met dese spreuck, *medio tutissimus ibis*, dat is, *In 't midden suldy veyligh st gaen.*

AURORA. *Morgenstond.*

EEn gevleugelt kindeken lijfverwigh, met een geele Mantel over de schouderen, en een ontsteecken fackel op zijn antijcs, sittende op 't gevleugelt Paerd van *Pegasus*, gelijck *Homerus*, *Eustachius*, en andere verhaelen. En *Pegasus* isser gestelt, om zijne snelligheyt, en om dat *Aurora* een aengenaeme Vriendinne van de Poëten is, soo wecktse de Geesten op tot verstandige en geestige invallen. Geel isse gekleet, om dat *Virgilius* van *Aurora* seyt:

Dat s' haer Saffranigh kleed,
Heeft op de Zee gespreet.

AURORA.

EEn gevleugelt Maeghdeken, door de snelheyt van haere beweginge, snellijck verdwijnende, wesende lijfverwigh met een geele Mantel, houdende in de slincker arm een korfken vol verscheyden bloemen, en in dieselve hand een ontsteecken Fackeltjen, stroyende bloemen metter rechter hand.

Soeckt voorts by de uyren of deelen van den dagh.

LIBERALITA. *Mildigheyt.*

EEn Vrouwe met holle oogen, en een vierkant voorhoofd met een Arents neuſe, weſende in 't wit gekleet, met een Adelaer op 't hoofd, in de rechter hand een Paſſer houdende. Ook een omgekeerde overvloets hooren, waer uyt eedele ſteenen, geld, goude keetenen en andere koſtelijckheden vallen, in de ſlincker houd zy een ander Overvloets hooren vol bloemen en vruchten. Men kan haer oock een dobbelſteen in de hand geven.

Mildheyt is een middelmatigheyt, om alles uyt te deelen, door een deughdigh en gematight weeſen.

Zy wort met holle oogen en een vierkant voorhoofd geſchildert, door de gelijckniſſe van den Leeuw, weſende het mildſte onder alle onvernuftige Dieren, en met een Arents neuſe door de gelijckniſſe van een Adelaer, weſende de miltſte Vogel van allen, waer van zy oock de beeldniſſe op den hoofde draegt, om te betoonen, dat deſe mildigheyt niet by geval beſtaet, om alſo ſijne eygene goederen uyt te deelen, maer alleen uyt een inwoonende bequaemheyt des gemoeds, gelijck als andere deugden. *Plinius* ſeyt dat deſe Vogel den roof haelt van alle dieren, en dat door eygen naerſtigheyt, niet ſoo ſeer om zijn luſt, maer uyt liefde, om andere Vogelen mede te deelen, ſich daer in verblijdende, dat door zijne vlijtigheyt, veele mogen werden onderhouden. De twee overvloets hoornen bedieden, dat de volheyt der rijckdommen, het rechte middel is om de mildheyt te oeffenen, wanneer die neffens haer macht en vermogen, met een edel gemoed is vergeſelſchapt.

Het witte kleet wil ſeggen, dat gelijck deſe verwe flecht en ſuyver is, dat alſoo de mildheit moet weſen ſonder hope van eigen baet.

De Paſſer betoont, datmen de Mildigheyt moet afmeten na de Rijckdommen die men beſit, en nae de waerdigheyt van de perſoonen, aen diewelcke men dieſelve uytdeelt.

De dobbelſteenen worden geſtelt om te betoonen, dat die Menſch even mild is, die uyt zijn weynigh, weynigh, als die geene, die uyt zijn veel veel geeft, want zy blijven van alle ſijden altijd in haere volle macht.

LIBERALITA. *Mildadigheyt.*

EEn Maeghdeken van vrolijck opſicht en rijcklijck gekleet, houdende haer ſlincker hand, aen de ſelve ſijde nederhangende, en een becken vol eedele geſteenten, goud, ſilver, *&c.* alwaer zy mette volle rechter hand 't ſelve onder een deel vrolijcke en lachende kinderkens werpt, die ſich daer mede vercieren, en datſelve een ygelijck vertoonen, tot een teycken van danckbaerheyt over de Mildadigheyt van den ſchencker: of oock om te vertoonen dat gunſt en Rijckdoom, met behoorlijcke maniere te verkrijgen, een deel is van de Mildadigheyt, gelijck de Moraliſten gevoelen: alhoewel het een eedel en ſaligh werck is, een ander het zijne mede te deelen. *Pierius* ſtelt haer nae de afbeeldinge der Ouden, alleen met een becken, 't welck wy met andere dingen vergeſelſchappen, tot verklaeringe van deſe beeldeniſſe.

GENEROSITA. *Moedigheyt, Eedelmoedigheyt,* toegeſchreven aen *Carel Emanuel*, Hertogh van Savoyen.

EEn ſeer ſchoone Ionge Dochter, aen wiens ſchoonheyt, alle de leedemaeten van 't lichaem in gelijckmaetigheyt en aerdigheyt over een komen. Zy ſal de blonde hoofdhayren in ſeer aengenaeme maniere gekrult en geſtrengelt hebben: zijnde gekleet met een Koninghlijcke dracht, met een goude

gonde kroon op't hoofd. Zy ſal haer naeckte rechter hand uyt ſteecken, waer in zy gonde keerenen, en eedelgeſteenten ſal houden, oock andere dingen, van grooter waerde, om die te vereeren. Leggende de ſlincker hand op't hoofd van eenen Leeuwe, die ſeer gemeenſaem en ſeer aerdigh by haer ſtaet.

De Eedelmoedigheyt wordt jongh gemaeckt, want gelijck *Ariſtoteles* ſeght in 't 2 boeck van zijne *Rhetorica*, ſoo blinckt in den Jonghelingen de Grootmoedigheyt meeſt uyt: waer door zy haer oock groote dingen waerdigh achten, en daer nae wercken zy alles grootmoedigh; 't welck *Giov. Pont.* beveſtight, ſeggende, *gelijck een yder grootmoedigh van gemoed is, alſoo is hy oock ergierigh, waer toe hy ſelve, door de natuyre wort wegh gevoert.* En *Ovidius* ſeyt tot *Livium*, van den bynaem der Ieughd, *dat de Eedelmoedige Ieughd, de ſwaerigheyt door de worſtelinge ſoeckt te boven te komen.* Zy wort ſchoon van geſicht vertoont, om dat de Grootmoedigheyt, niet alleene tot haer ooghwit heeft, heerlijcke en deughdige daeden uyt te voeren, maer oock om van ſich te verjaegen alle ſchande en gebreecken: en derhalven is't betaemlijck, dat oock het lichaem mette uytwendige ſchoonheyt over een kome, die der gemeenlijck een klaer teycken is van de inwendige ſchoonheyt. Want *Ambroſius* ſeyt, *de geſtaltc des lichaems, is een ontwerp des gemoeds, en een beeldniſſe van de Vromigheyt. Seneca* ſeyt in den 37 brief: *De Eedelheyt des gemoeds is de moedigheyt der ſinnen, en de Eedelheyt des Menſchen is een grootmoedigh gemoed, en dit heeft een grootmoedigh gemoed als heerlijck, dat het wort opgeweckt, tot eerlijcke ſaecken.* De blonde en ſchoone hoofdhayren, bedieden dat in de grootmoedige geen ſnoode noch vuyle gedachten beruſten, maer heerlijcke en eerlijcke, als die, aen de hoogheyt van haere natuyre, gelijckformigh zijn, en waer toe die haer treckt. Het Koninglijcke kleed mette gonde kroone op 't hoofd, bedieden de hooghſte eedelheyt, waer in deſe deughd waerdighlijck beſtaet: Want gelijck het goud uyt haere natuyre eedel, ſuyver en blinckende is, alſoo is de Eedelmoedigheyt ſoodaenigh, datſe alleene in haere grootmoedigheyt en eygen eedelheyt, wort bewaert en onderhouden, niet een ſtip daer van ontaerdende, gelijck de *Philoſooph* ſeyt. De bloote rechter arm mette hand om hoogh, om de rijckdommen uyt te deelen, vertoont, dat de Eedelmoedigheyt, die beſtaet in 't vereeren, bloot is van alle eygen baet, hebbende alleene het ooghwit, op 't geene haere eedelheyt en grootmoedigheyt betaemt. Want zy acht datſe ſchuldigh is weldaeden te doen, en ſooſe die niet uytvoert, achtſe niet gevordert te hebben. Datſe de ſlincker hand op 't Leeuws hoofd houd, bediet de overeenkominge die de Leeuw met een moedigh Man heeft: diewelcke, nae 't overeenſtemmen van alle Schrijvers, onder alle viervoetige Dieren, de opperhoofdigheyt behoud, door zijne Eedelmoedigheyt en dapperheyt, altijd een wreed geſicht vertoonende, aen die hem ſoeckt te beſchadigen, en in 't tegendeel, ſoo miſdoet hy niemant die voor hem wijckt. Alſoo is oock een eedelmoedigh Man, die alhoewel hy geplaeght en gererght wort, ſoo draeght hy ſich nochtans onverwinlijck en ſterck in alle rampſpoeden, door zijne dapperheyt. Waer over *Cicero* ſeyt, *die van een dapper en hoogh gemoed is, veracht alle tegenſpoet, die een Menſch ſoude mogen treffen, en achtſe als niet.* Daerentegen alles vaerdigh vergevende, die van hem vergifnis verſoecken. Waer op deſe dichten tot ons voorſtel wel paſſen, die eertijts *Cæſar Auguſtus* waeren toegeeygent:

De Gramſchap van den Leeuw den overwonnen ſpaert,
Ghy wint ſtects, dat ghy toont u overgoede aert.

Tot gelijcke eedelheyt der Leeuwe voegen ſich deſe dichten:

Het is den Leeuw genoegh dat hy zijn vyand knelt,
Wanneer hy die verwint, dan is zijn toorn gevelt,
De Wolf en wreede Beyr 't geſelſchap zijn der ſnooden,
Die den verwonnen Menſch met groote wreetheyt dooden.

Hier ſietmen met verwonderinge hoe dit eygentlijck paſt aen't ſeer oude en doorluchtige Huys van *Lorcinen*, dat tot zijn devijs eenen Koninglijcken Leeuw voert, niet alleen om darter ſoo veele Koningen en onverwinnelijcke helden van de voorgaende eeuw, uyt dit oud geſlacht, zijnde 't oudſte en eedelſte van *Italien*, ſijn geſproten, maer om dat in't beſonder, ſijn doorluchtige Hoogheyt de groote *Carel Emanuel*, ſich ſo wel in vreede als oorlogh, door ſijne heerlijcke daden, de Werrelt heeft bekent gemaeckt, ſulx datmen niet kan twijflen, of zijn Hoogheyt in't beſonder, paſt dit lof ſeer wel, en dat hy derhalven een onſterflijcke naeme, by den Nackomelingen, heeft verdient.

MOSTRI. *Monsters, Wanschepsels.*

OM dat het dickwijls voorkomt verscheyden Monsters, soo wel van Aerde, Zee als Locht te vertoonen, soo hebben wy eenige Poëten gevonden, die daer van gewagh maecken. Daerom dunckt ons geraeden, die hier onder te mengen, voor die dieselve van noode hebben.

SCILLA.

EEn schricklijck Monsterdier in een duyster Zeehol, met twaelf voeten, ses lange halsen en soo veel hoofden: hebbende yder een groote wijde beck, met drie tanden, waer uyt men seer doodlijck venijn sier vloeyen, stekende de koppen uyt haer vreeslijck hol, om op den roof van de voorbygangers te loeren, gelijck zy eertijts de Medegesellen van *Vlysses* deden, daer der soo veele van worden verslonden, als het wreede Monsterdier verslindende becken hadde, blaffende als een Hond. En *Ovidius* maelt het in 't XIV boeck *Metamorph.* af, dat het in een lac of stilstaende waeter leeft, dat van *Circe* is vergiftight. En gelijck *Virgilius* in 't III boek van zijn *Æneas* te kennen geeft.

Scilla en *Caribdis* zijn twee klippen, die in de Sicilische Zee gestelt zijn, wesende altijd seer gevaerlijck voor den Schippers. Daerom hebben d'oude Poëten, dit de beeldnissen van Zee-monsters toegeschreven, dat zy alles vernielden, wat haer te seer naederde.

SCILLA, *Een Gedrocht*, nae de Medaglie van *Sextus Pompejus*.

EEn Vrouwe die totten navel toe naeckt is, en met beyde handen een Roer van een Schip houd, als of zy daer mede een slagh wilde geven: Wesende van den navel af nae beneden een visch, die met twee steerten om hoogh krult, en boven den navel komen drie Hondskoppen uytkijcken, die 't halve lijf boven 't waeter houden, als of zy blaften.

Het Roer houd zy dreygender en schaedlijcker wijse, om te vertoonen dat *Scilla* een seer gevaerlijcke passagie is voor den Schippers, want zy plagh de Schepen te verbrijselen en de bootsgesellen om hals te brengen.

Door de Honden, wort het groulijck gebaer vertoont, dat de Zee doet, wanneer zy met kracht tegens dese klippen aenslaet, sulx dat zy een gebas van dolle Honden schijnen te wesen, en dat door de schade der geener, die door de wreedheyt van *Scilla*, daer tegens aen loopen. Waer van *Virgilius* in sijn VI *Eclo-ga* gewach maeckt, alwaer hy seyt *Candida succinta*.

CARIBDIS.

Caribdis is een ander klippe, die ook seer gevaerlijck is, alwaer het Waeter, met een dwerlstroom rontom, dickwijls de schepen inswelght, en smijtse, op dese maniere, als bergen in de locht, sulx datse den Schippers seer groot verschricken en vreese aenbrenght.

Hierom isse van de Poëten, met een lelijck opsicht, afgemaelt, hebbende handen en voeten, als een roofachtige Grijp-vogel, houdende den Mond open.

Scilla en *Caribdis*, zijn twee klippen, die nae by malkanderen leggen: en waer dieselve leggen, is 't seer gevaerlijck om door te seylen, door dien datter twee verscheyden Ze'en, sich aldaer tegens malkanderen stooten. En daerom seght *Petrarcha* dat zijn Schip vol vergetenheyt, liep tusschen *Scilla* en *Caribdis* door.

CHIMERA.

Lucretius en *Homerus* seggen, dat de *Chimera* het hoofd heeft van een Leeuw, den buyck van een Geyte, en den steert van een draeck, die vlammen uyt haer mond spouwt, gelijck *Virgilius* versiert, datse te gelijck metre andere Monsterdieren, in den ingangh van de Helle staet.

't Geene de Poëten, al beusselende, van *Chimera* verhaelen, neemt zijnen oorsprong van eenen bergh in *Licien*, uyt wiens top, gestadigh vier en vlam vloogh, loopende rontom den bergh veele Leeuwen, wesende wat leegh, doch ontrent het midden, van haer hooghte, hadse groote overvloet van boomen en weyden.

De Griffioen.

WOrt geschildert met een beck, vleugels en klauwen als een Adelaer, en met het overige

overige lichaem, mette achterſte voeten en ſteert, gelijck een Leeuw.

Veele ſeggen, datter duſdaenige Dieren, in de geberghten van Armenien, gevonden worden: En is de Griffioen het waepen van *Perugia* mijn Vaederland, eertijts haer gegeven van de *Armeniers*, die met haere kinderen en Neven alhier paſſerende, en de plaets haer ten hooghſten behagende, zijnde van Natuyre, met alle goederen begaeft, die tot des Menſchen onderhoud van nooden zijn, ſoo hebbenſe haer alhier neder geſet, maeckende alſoo een aenvangh tot deſe eedele en teghenwoordige onverwinnelijcke en Manlijcke voorſpoet.

SPHINX.

HEt *Sphinx*, gelijck *Ælianus* verhaelt, hadde een aengeſicht, tot aen de borſten gelijck een Maeghdeken, de reſt van 't lichaem was als een Leeuw. En *Auſonius Gallus* voeghter noch by dat het twee groote vleugels hadde.

Het *Sphinx*, gelijck de Fabel verhaelt, hielt ſich dicht by *Theben* op een ſeeckere rotſe of velſe, en wie daer voor by paſſeerde, die ſtelde het dit Raedſel voor, te weeten, *Wat voor een Dier het was, dat twee en te gelijck drie en vier voeten hadde?* En wie dit niet wiſte op te loſſen, die wierde van 't Dier jammerlijck gedood en verſlonden. Maer de kloecke *Oedipus* ſeyde, dat het de Menſch was, die in zijne kindſcheyd op handen en voeten gaende, daer nae recht op twee, en ten laeſten, door den Ouderdom, met een ſtock op drie voeten gingh. Waer over de *Sphinx*, hoorende haer Raedſel opgeloſt, ſich van boven den bergh, afſtortede.

HARPIA.

DE Poëten verſierden dat de *Harpien* vuyle en ſtinckende Vogels waeren, en in de Werreld geſonden, om *Phineus* den Koningh van Arcadien, te ſtraffen, om dat hy zijne twee ſoonen de oogen hadde uytgeſteken, ter begeerte van zijne Vrouwe, die Koninginne en haer Moeder was. En deſe Vogels, terwijlen hy oock was blind geworden, beſoedelden hem met vuyligheyt, en naemen de ſpijſe voor hem wegh, terwijl hy adt. Daer nae wierden deſe Harpien van de Argonauten verjaeght, in den dienſt weſende, van dien ſelven Koningh, die haer vervo'ghde datſe over 't Ioniſche Meyr in 't eyland *Strophade* vlogen, gelijck *Apollonius* wijtlopigh verhaelt. En *Virgilius* ſeyt in zijn III boeck van *Æneas*, dat eene van deſe Vogels, aen de Trojanen de ongeluckige wederkomſt en moeylijckheyt, die zy ſouden moeten uytſtaen, voorſeyde, tot ſtraffe van dat zy hadden onderſtaen haer te dooden. *Arioſto*, *Virgilium* naebootſende, ſeyt aldus:

Daer waeren ſeven by malkaer,
Gelijck een Vrouw, van hoofd en hayr,
Vael, dor, van honger uytgeteert,
Daer yder Menſch af was verveert:
De vleugels waeren vuyl en groot,
Met Rovers klauwen, ſcherp en bloot,
Een grove buyck, een Slange ſteert,
Die s' als een Slange kruld en keert.

De *Harpien* worden *Jupiters* Honden geheeten, om dat deſe zijn als de Furien of Raeſernien, die in de Helle met Hondskoppen waeren afgeſchildert. Men ſeght, dat deſe Vogels altijts honger hebben, op de maniere, als de Gierige.

HIDRA.

Het *Hidra* wordt door een ſeer yſlijcke Slange afgebeelt, die, gelijck *Ovidius* in zijn IX boeck *Metamorphoſ.* verhaelt, veele hoofden hadde, waer van *Hercules*, als hy met *Achelous*, die in een Slange verandert was, kampte, aldus ſinght:

Ghy treet met een hoofd in de baen,
Daer ick koſt hondert hoofden ſlaen:
En daer voor yder dolle kop,
Weer twee, veel wreeder, ſtonden op.

Daer zijnder die haer ſchilderen met ſeven hoofden, om daer door de ſeven doodſonden, uyt te drucken.

CERBERUS. *De Helhond.*

Seneca beſchrijft die aldus:

De dolle Hond ſtont op de wacht,
En nam op d' Helſche Rijcken acht,
Hy had' drie koppen ſel' en wreed,
En gaf uyt elck een luyde kyeet:
En ſchrickt' de zielen door 't getier:
Elck hoofd dat had een Slange ſwier:

De

De ſtaert was als een Draeck gedreyt,
Alwaer 't venijn ſich onder ſpreyt.

Apollodorus van gelijcken, beſchrijft die, en ſeyt noch meerder, dat zijne rughayren alteſaemen kleyne Slangen waeren. *Dante* ſeyt aldus:

De Helhond Cerberus *ſeer ſel,*
Met zijn drie koppen blaſte snel,
En ſchrickt de zielen, door 't geſicht:
Door 't ſtoncken van zijn vuyrigh licht.
Zijn baerd was ſeer bemorſt en ſwart,
De buyck was wijd, de klauwen hart,
En weckt de Geeſten ſeer verſteurt,
Die hy ellendigh ſchockt en ſcheurt.

MUSICA. *Singhkonſt.*

EEn Ionge Dochter, ſittende op een blauwe Hemelſche kloot, met een penne in de hand, houdende de oogen op een Muſijcboeck geveſt, ſittende op een aenbeeld, met een ſchaele aen de voeten, waer onder eenige yſere haemers zijn.

Datſe ſit, is, om dat de Muſijck een ſonderlinge ruſte voor een bekommert gemoed is.

De kloot ontdeckt, dat al het overeenſtemmigh geluyt van 't klinckende Muſijck, ſich ruſt en grondveſt in de overeenſtemminge der Hemelen: gelijck dieſelve van de Pithagoriſten bekent is: Welcke overeenſtemminge ons, als noch, door haere kenniſſe, is mede gedeelt, en daerom leenen wy onſe ooren gewilligh totte Muſicale gelijckſtemmigheyt. En is het gevoelen van veele oude Heydenen, datmen ſonder Muſicale gelijckſtemmigheit niet koſt hebben de volkomentheyt van 't lichr, om de gelijckſtemmigheyt van de ziele en overeenkominge van de Deughd, te vinden, gelijck de Griecken van de Deughd ſpreecken.

Daerom ſchrijven de Poëten, die daer geweeſt zijn geloofwaerdige Boeckhouders van de waerachtige Philoſophie, dat de *Cureti* en *Coribandi*, als zy *Jupiter*, die noch een kind was, wegh genomen hadden, om de wreedheyt van zijnen Vader *Saturnus* te ontgaen, ſoo brachten zy hem in 't eyland van *Candien*, om aldaer gevoet en opgebracht te werden, en door de ſtraete gaende, ſpeelden zy altijd op Cimbalen en andere kopere Inſtrumenten: uytleggende, ſtichtlijcker wijſe, by *Jupiter* de goeddaedigheyt en verkregen wijsheyt, diewelcke in ons niet kan waſſen noch toenemen, ſonder behulp van de Muſicale Harmonie in alle dingen, diewelcke de ziele rontom beſet hebbende, ſoo konnen zy niet doordringen, om dat ons verſtand weſentlijcke genegentheden heeft, die tegen de Deughd ſtrijdigh zijn: die als Vaders zijn, om dat de neygingen totte ſonde, eerder in ons zijn, als de daeden, dieder loflijck en deughdlijck zijn.

Dat *Jupiter* geſont uyte handen van *Saturnus* gekomen is, bediet, dat dit het deel van de onverderflijcke Hemel is, waer tegens de tijd, die een opſlocker van alle Elementen, en een verſlinder van alle dingen is, die in toegemaeckte ſtoffe beſtaen, zijn kracht niet kan in 't werck ſtellen.

Daer zijn eenige uyte Heydenen geweeſt, die daer ſeyden, dat de Goden van de getallen en van de ſoete Harmonie van de Muſijck, gemaeckt waren, even als de Menſchen met lijf en met ziele. En daerom hoorden zy in alle offerhanden ſeer gaerne de Muſijck en de ſoetigheyt van de ſtemme. En van alle deſe dingen geeft de beeldniſſe, een bewijs en aenduydinge, datſe ſit en boven den Hemel wort opgehouden.

Het Muſijck-boeck leert den waerachtigen regel, hoemen den ſoeten toon, op allerleye maniere, een ander kan mede deelen, en dat door de oogen.

De ſchaelen bedieden datmen de effenheyt van de ſtemmen moet ſoecken, door 't oordeel van de ooren, niet anders als in het gewicht, door het oordeel van de andere ſinnen.

Het aenbeeld worter geſtelt, om datmen ſchrijft en gelooft, dat deſe konſt daer uyt haer oorſprongh ſoude gehadt hebben. En wort geſeyt dat *Avicenna*, door dit middel, totte kenniſſe gekomen is, en begaf ſich alſo tot het ſchrijven van de overeenkominge en van de maete van de Muſicale toonen en ſtemmen: en is duſdaenigh luchtigh cieraet in de geſelſchappen en in de gemeene ommegangh der Menſchen, aengewaſſen.

MUSICA.

EEn Vrouwe die in beyde handen de Liere van *Apollo* houd, hebbende aen haere voeten

voeten verscheyden Muficale inſtrumenten. De Egyptenaers verſierden, voor de Muſijc, een tonge met vier tanden; gelijk de naerſtige opmercker der oudheden *Pierius*, verhaelt.

MUSICA.

EEn Vrouwe wiens kleed met verſcheyden Muficale inſtrumenten ſal zijn beſchildert, en hier en daer ſullen brief kens zijn daer Muſijck-noten op ſtaen, als mede op de hoofdſlapen. Hebbende d'een hand op 't hoofd, daer de onderwijſinge van 't Muſijck in geteyckent ſtaet, en in haer hand ſalſe een Viole de Gambe of andere Muſijc-inſtrumenten, hebben.

MUSICA.

MEn ſchildert haer af datſe aen de boord van een klaere Fonteyne ſal ſitten, daer rontom veele Swaenen ſwemmen, alwaer een kindeken in 't midden ſit met vleugels aen ſijne ſchouderen, met een bol en ſacht aengeſicht. Houdende op 't hoofd een krans van bloemen, diewelcke *Zephirus* vertoont, die de wangen heeft opgeblaeſen, en een luchtig windeken onder de Swanen ſpreyende, ſchijnen de veeren van de Swaenen, ſich ſoetjens te bewegen. Want gelijck *Æliaanus* ſeyt, ſoo ſingen deſe Vogels niet, ten zy dat *Zephirus* waeyt; gelijck oock de Muſicanten niet vrywillig plaghten te ſingen, ten zy datter een lieflijck windeken van haer lof komt ſuyſen, en oock by ſoodanige perſoonen, die in haere ſoetſtemmigheyt ſmaeck hebben.

MUSICA.

EEn Vrouwe, die op een Cyther ſpeelt, waer van een ſnaere is gebroken, en in plaets van de ſnaere ſal een krekel zijn. Op 't hoofd ſalſe een Nachtegael hebben, en voor haere voeten een groot vat Wijn, en een Viole met haer ſtrijckſtock.

De krekel op den Cyther, bediet de Muſijck; 't welck eene *Eunomius* gebeurt is, diewelcke ſpeelende op ſeeckere dagh met *Ariſtoſſanes* den Muſicant, ſoo brack onder 't ſpeelen een ſnaere, en terſtont ſoo quamder een krekel op ſitten, die, door zijn geſangh, het gebreck van den Cyther vervulde, en alſoo bleef hy overwinner van de gelijckluydende Muſijck. Waer over de Griecken, door de weldaed van den krekel, een beeld oprechteden, ter eeren van *Eunomius*, dat een Cyther in de hand hadde, alwaar een krekel op ſat; ſtellende dit tot een beduyt-beeld van de Muſijck.

De Nachtegael is een beeld van de Muſijck, door de verſcheydene, lieflijcke, aengenaeme en ſoete toonen van de ſtemme: Waer over de Oude, in deſen Vogel, alle volkomene Wetenſchap van de Muſijck bemerckten, die nu hoogh, dan leegh, ſich nae alle ſtemmen koſt draeyen.

De Wijn worter by geſtelt, om dat de Muſijck den Menſche vrolijck en luſtigh maeckt, gelijck oock de Wijn doet, en overmits de ſoete en leckere Wijn, aen de ſoetigheyt van de ſtemme veel behulps doet, ſoo ſeyden de Oude Schrijvers, datſe waeren in 't geſelſchap van *Bacchus*.

MUSEN

Geſchildert van den Cardinael van *Ferrare* in zijn Hof te *Monte-Cavallo*.

Clio.

SAl metre rechter hand een Trompet, en met de ſlincker een Boeck houden, en van dieſelve ſijde ſal een kindeken ſtaen, dat in beyde handen een ontſteecken Fackel heeft, met een kransken op 't hoofd.

Euterpe.

Sal met beyde handen een grijns of momaenſicht houden.

Thalia.

Sal mette rechter een grijns met hoornen houden, en mette ſlincker een Overvloets-hooren vol blaeders en kooren-ayren, doch groen, voor haere voeten ſal een ploegh leggen.

Melpomene.

Sal mette rechter hand een Momaenſicht en in de ſlincker een Trompet houden, leggende op der aerde, een opgeſlagen Muſijc-boeck.

Terpſichore.

Sal mette ſlincker hand een Liere, en mette rechter een ſtrijckſtock houden.

Erato.

In de rechter hand den Hooren van Rijckdom vol bladen, bloemen en verſcheyden vruchten, in de ſlincker een fluyt. Van die ſijde ſal *Cupido* ſtaen, die mette ſlincker een grijns houd, en in de rechter een boge, daer van de ſnaere los is.

Polyhymnia.

Houd in de rechter hand een Maetſtock, in de ſlincker een Mom, en ter aerden leyt een ploegh.

Calliope.

Houd metter rechter hand een boeck, met de ſlincker een dwarspijp, en op der aerde een Momaenſicht.

Vrania.

Houd metter rechter hand een wit tafereel, daer op zy metter ſijde leunt, en in de ſlincker heeftſe een ſpiegel.

De MUSEN in ſeeckere oude Medaglie van *Vincentio della Porta.*

Clio houd een Trompet om de dappere daeden van de vermaerde Mannen, de Werreld te doen overklincken. *Euterpe* houd twee pijpen. *Thalia* met een Momaenſicht, om dat deſe *Muſa*, de Comedie ſoude toegevoeght zijn, hebbende ſocken aen de voeten. *Melpomene* met een grijns, tot een teycken van het treurſpel, hebbende brooskens aen hare voeten. *Terpſichore* houd een Cyther. *Erato* een Liere, hebbende lange hoofdhayren, als eene die de klagdichten verhaelt. *Polyhymnia* met een *barbito* in d'eene, en een penne in d'ander hand. *Vrania* ſal metter Paſſer een rond trecken, maer berer iſſe metter Hemels kloor, om dat haer de Aſtrologie of Sterreradinge wort toegeſchreven. *Calliope* met een boeck, om de gedenckwaerdige daeden van vermaerde Mannen op te teyckenen.

De MUSEN, gelijckſe met groote naerſtigheyt by *Franciſco Bonaventura*, Edelman van *Florencen*, afgeſchildert zijn.

Clio met een Tromper in de hand. *Euterpe* met een Fluyt in de hand, en andere blaes-inſtrumenten voor haere voeten. *Thalia* met een rolle. *Melpomene* met een Momaenſicht. *Terpſichore* met een Harpe. *Erato* met een richtſnoer. *Polyhymnia* met een locht voor de Mond, in plaets van de ſtemme, en d'eene hand opgeheven om de geſten en gebeerden van de Orateuren of Reedenaers te vertoonen. *Vrania* met een hemelſche globe. *Calliope* met een boeck.

De Muſen of Zangh-Goddinnen.

DE Muſen zijn van d'Oude, voor jonge en bevallige Maeghdekens uytgebeeld, 't welck uyt het dicht van *Plato*, dat van *Diogenes* in deſe maniere verhaelt wort, te verſtaen is. Alwaer *Venus* de Muſen aenſpreeckt, ſeggende:

Voor Venus, *Nimphjes weeſt verſchrickt:*
Of Min met pijlen op u mickt.

Waer op de Muſen antwoorden:

Ey ſtelt dees boerten op een ſy,
Wy zijn voor 's Boeſjens pijlen vry.

En *Euſebius* ſeght in zijne Euangeliſche voorbereydinge, dat de *Muſen* nae 't Griex woord *Muſoo* zijn genaemt, 't welck bediet in eerlijcke en goede tucht en konſten onderweſen te zijn: Waer over *Orpheus*, in zijne geſangen verhaelt, dat de Muſen den Godsdienſt en het wel leven, den Menſchen aengeweſen hebben. Wat haere naemen zijn, is dickwijls vertoont.

CLIO. *Eere-Roem.*

WY ſullen *Clio* een Maeghdeken met een Lauwerkrans afmaelen, die in de rechter hand een Trompet houd, en mette ſlincker een boeck, alwaer boven op ſal geſchreven zijn THUCYDIDES.

Deſe Muſa is *Clio* van 't Griex woord *Kleo* genoemt, 't welck bediet prijſen, of van *Kleos* 't welck eere bediet of vieringe van de dingen, waer van zy ſinght. Of van de eere die de Poëten hebben by de geleerde, gelijck *Cornutus* ſeyt; gelijck mede van de eere, die haer van de Poëten, die haer vieren en in waerden houden, geſchiet.

Met het boeck *Thucydides* is zy gemaelt, om dat deſe de Hiſtorie is toegeſchreven, gelijck *Virgilius* ſeyt, en ſoo is 't dan betaemlijck, dat zy met het werck van deſen voortreflijcken Hiſtoryſchrijver wort vertoont.

De Lauwerkrans druckt uyt, dat gelijck de Lauwer altijd groen is en lange tijd wort onderhouden, dat oock alſoo, door de Hiſtorie, de verledene, als mede de tegenwoordige dingen, eeuwigh leven.

EUTERPE. *Pijpſoet.*

EEn ſchoon Maeghdeken, dat haer hoofd met een krans van verſcheyden bloemen omſet heeft, en ſal met beyde handen verſcheyden inſtrumenten houden, daer men mede blaeſt.

Euterpe bediet nae 't Griex woord, vrolijck en lieflijck, om 't welbehagen dat zy heeft van

van de goede Geleertheyt, gelijck *Diodorus* seyt. Eenige willen dat dese *Musa* boven de *Dialectica* of Redenkavelingh zy, maer veele seggen, datse haer in de fluyt en andere blaes instrumenten vermaeckt, gelijck *Horatius* en *Virgilius* getuygen.

De bloemekrans wort haer gegeven, om dat de Oude bloemkranssen, aen de Musen, plaghten te geven. En dat om de geneughlijckheyt van de eygen beteyckenisse van haere naeme, en van de werckinge, van haer geluyt, uyt te drucken.

THALIA. *Vreughde-sangh.*

EEn Maeghdeken van vrolijck en dertel opsicht, dat op 't hoofd een krans van klimop sal hebben, en in de slincker hand een belachlijcke grins, met socken aen haere voeten.

Dese *Musa* wort de Comedie of het Kamerspel toegevoeght, gelijck *Virgilius* seyt, en daerom staetse met een vrolijck en dertel aengesicht, als mede met de klimop, tot een teycken van voorrecht over de Comische, dat is Kamerspelige Dichtkonst.

Het belachlijcke Momaensicht, biedet de vertooninge van het lachelijck voorstel, als zijnde het eygen werck van de Comedie.

De socken, wesende als schoenen die de oude Kamerspeelders gebruyckten, verklaeren onse beeldnisse noch te meerder.

MELPOMENE. *Singh-wel.*

EEn Maeghdeken dat staetigh is van opsicht en kleedinge, met kostlie en rijcke vercieringen op 't hoofd, 't sal in de slincker hand scepters en kroonen om hoogh houden, en van gelijcken sullender andere kroonen en scepters zijn, die voor haere voeten op der aerde, zijn nedergeworpen. In de rechter hand salse een bloote poignaert houden, en aen haere voeten, brooskens. *Virgilius* schrijft dese *Musa* het werck van de treurspeelen toe, als hy seyt:

Melpomene *met droef geheyt,*
Krijt vouw en treurigh Speelen uyt.

Alhoewel andere seggen, dat zy vindersche van den sangh is, waer van zy ook den naeme soude gekregen hebben. *Horatius* seyt in zijn XXIV *Ode* in 't I boeck, dat haer een smeerige stemme met een Cyther is gegeven.

Zy wort statigh van kleedinge en opsicht vertoont, om dat het voorstel van een treurspel, soodanige saecke is, wiens handelingh of door 't geruchte, of door de historie of geschiedenis bekent is. *Ovidius* schrijft haer statigheyt en deftigheyt toe, als hy seyt:

Het Treurspel door haer dappre stof,
Wint alle andre dichten of.

De kroonen en scepters ten deele in de hand, ten deele op der aerde, en de bloote poignaert, bedieden den val van des Werelts geluck en ongeluck der Menschen: om datse behelst het verloop van de ellende tot het geluck, en wederom van het geluck totte ellende.

De brooskens aen haere voeten zijn gereetschappen, die totte treurspeelen behooren, gelijck *Horatius* schrijft, en voor desen dickwijls geseyt is.

POLYHYMNIA. *Prijse-veel.*

ZY staet als offe een Reede doet, houdende de voorste vinger van de rechter hand om hoogh. 't Vercierssel om 't hoofd sal van peerlen en verscheyden eedelgesteenten van schoone verwen geciert zijn. 't Kleed sal geheel wit wesen, en mette slincker hand salse een letter-rol houden, met het opschrift *Suadere.*

Het staen als offe een Reeden dede en 't houden van de vinger, vertoont, dat dese Musa, nae 't gevoelen van eenige, over de Redenaers of Rhetoricijns gestelt is, gelijck *Ovidius* en *Virgilius* verhaelen.

De peerlen en eedelgesteenten diese rontom de Paruyck draeght, beteyckenen de gaven en haere kracht: dienende de Welsprekens konst van de Vindinge, van de stellinge der memorie en van de uytspraecke. Verstaende door dit woord *Polyhymnia* eene die van groot onthoud of memorie is.

Het witte kleed beduyt suyverheyt en oprechtigheyt: dingen die een Redenaer een vast geloof en vertrouwen geven, ontrent die dingen, daer hy meer als van andere dingen spreeckt.

De letterrol met het woord *Suadere*, is om de korte inhoud van de *Rhetorica* of Welsprekens konst, volkomentlijck te verklaeren, hebbende tot haer laeste wit het *persuadere* of *overreeden.*

Erato. *Liefde-Sangh.*

Een bevilligh en geneughlijck Maeghdeken, dat haer hoofdſlapen met een krans van Mirten en Rooſen heeft omkroont, met de ſlincker hand ſalſe een Liere, en in de rechter een ſtrijckſtock houden, en ter ſijden haer ſal een gevleugelde *Cupido* of Liefdeken ſtaen, met een Fackel in de hand, met een Boogh en Pijlkoocker.

Erato komt van 't griex woord *Eros*, 't welck Liefde beduet; gelijck *Ovidius* in ſijne Minnekonſt verhaelt.

Zy draegt een krans van Mirten en Rooſen, om dat zy handelende van Minneſaecken, haer ſeer wel paſt datſe *Cupido*, de Mirth en de Rooſen by haer heeft. Om dat zy in de Vooghdyſchap van *Venus* zijn, weſende Moeder van de Minne.

De Liere en ſtrijckſtock worden haer gegeven, door 't aenſien van den Poët.

Terpsichore. *Snaerendans.*

ZY wordt van gelijcken een luchtigh Maeghdeken van ſchoon opſicht gemaeckt, houdende den Cyther, als of zy ſpeelde, hebbende op 't hoofd een krans als een Vederbos van pluymen, van allerleye verwen, waer tuſſchen eenige Exterveeren ſtaen ſullen, zijnde in een bevallige ſtand, als ofſe wilde danſſen.

De Cyther wort haer, door 't aenſien der Poëten, toegevocght. De krans, gelijck geſeyt is, wort haer gegeven, om dat de Oude de Muſen of Zangh-Goddinnen altijd met pennen van verſcheyden verwen plaghten te kroonen: betoonende daer door het Zeegteycken dat de Muſen verkregen hadden, om dat zy de Sirenen, met haer lieflijck geſangh hadden overwonnen, gelijck *Pauſanias* in zijn IX boeck van Griecken, als mede de negen Dochters van *Pierius en Evippe*, gelijck *Ovidius* in 't 5 boeck *Metamorph.* verhaelt, die in Exters zijn verandert.

De pennen bedieden oock de raſſigheyt en de beweginge, weſende *Terpſichore* over de danſſen geſtelt.

Vrania. *Hemel-Sangh.*

SAl hebben een krans van klaerlichtende ſterren, in Hemels blaeu gekleer, en ſal in de hand een globe houden, vertoonende de Hemelſche Sphæren.

De tegenwoordige Muſa, is van de Griecken en Latijnen Hemels genaemt. Eenige willen datſe alſoo genaemt is, om dat zy de treflijcke geleerde Mannen ten Hemel toe verheft.

De kroone van ſterren en 't blauwe kleed wort haer gegeven, tot gelijckniſſe van haere beteyckniſſe, en oock de Sphæriſche globe. Waer over *Virgilius* ſeyt, dat *Vrania* de ſterren en des Hemels bewegingen, doorſnuffelt.

Calliope. *Soet-ſtem.*

OOck een Maeghdeken, dat haer voorhoofd met een gouden circkel ſal omſet hebben, in haer ſlincker arm, ſalſe veele Lauwerkranſſen houden, en in haer rechter hand drie boecken, alwaer op elx opſchrift ſal ſtaen, te weeten op 't eene *Odyſſea*, op 't ander *Iliade*, op 't derde *Æneiados*.

Calliope voert haere naem van de ſchoone ſtemme, en *Homerus* noemt haer de roepende Goddinne.

Haer voorhoofd wordt met een goude circkel omſet, om dat, gelijck *Heſiodus* ſeyt, zy de waerdighſte en alderhooghſte is onder haer geſelſchap, gelijck *Ovidius*, *Lucanus* en *Lucretius* verhaelen, ſeggende:

Calliope *der Menſchen ruſt,*
Is oock der Goden grootſte luſt.

De Lauwerkranſſen vertoonen, dat zy de Poëten maeckt, weſende dit haere belooningen, en het beeld van de Poëſie of Dichtkonſt.

De boecken zijn wercken van de alderwermaerſte Poëten, die in Heroique of Heldedichten geſchreven hebben. Welcke maniere van dichten, *Virgilius* deſe *Muſa* toeſchrijft.

Vyt deſe Dichten van *Virgilius* zijn de beeldniſſen van de Muſen gemaeckt, die *Fulvius Viſinus* heeft geſtelt, in zijne Medaglien. Men kan oock daer by leſen, dat treflijck verhael, dat *Plutarchus* doet in zijn IX Gaſtmael in de XIII Vrage.

Har-

HARMONIA. *Muſicael geluyt*, gelijck die geſchildert is te *Florenzen* van den Groot-Hertogh *Ferdinando*.

EEn ſeer brave en ſchoone Ionghvrouw met een dobbelde Vioole van vijftien ſnaeren, hebbende een kroone op 't hoofd, met ſeven edelgeſteenten, die al gelijck zijn, het kleed ſal zijn van ſeven verſcheyden verwen, geheel met gout geciert, en met veelerleye edelgeſteenten omſet.

NOX. *Nacht*, van *Sr. Giov. Zaratino Caſtellini*, van d'oude Poeeten, en van *Pauſanias*.

EEn vleeſſige Vrouwe met duyſter bruyne hayren gehult en met Maenekoppen gekroont, hebbende op de ſchouderen twee groote ſwarte vlengels, wijt genoegh van den anderen geſpreyt. 't Kleed ſal ſwart zijn vol lichte ſterren geborduyrt, houdende in de rechter arm een wit Ionghsken dat in ſlaep is, in de ſlincker een ſwart kindeken dat ſlaeperigh is, alle beyde metter beenen over malkanderen geſlagen.

De Nacht wort in de *Theogonia* van *Heſiodus* een Dochter van *Chaos* en een ſuſter van *Erebus* geheeten: maer *Varro* ſeyt, datſe een Dochter van *Erebus* is.

Nox, de Nacht, ſeytmen heer te komen van *nocere*, dat is van beſchadigen, want zy beſchadight de oogen, haer beroovende van haere volmaecktheyt, dat is van de werckinge van haer geſicht, om dat zy de verwe en ſchoonheydt van de dingen verberght, waer in 't oogh haer behagen ſchept.

Nae 't gemeen gevoelen ſchijnt het, dat de Nacht niet anders is als een ſchadu van 't Aerdrijck, daer zy nochtans in de afkomſt der Goden van *Boccatius*, voor een Dochter gehouden wort. *Vyt een onſeecker Vaeder*, ſeyt *Paulus, is de Nacht geweeſt een Dochter van de Aerde.* En niet ſonder reeden, want de tuſſchenkominge van 't Aerdrijck verhinderen de Sonneſtraelen, en belet ons dat wy de Sonne niet ſien. Daerom doet het niet alle ſchadu, maer alleen die geene waer van de Sonne geen oorſaecke is, als zy ondergaet, maer alleen voor ſoo veel dat deel van 't Aerdrijck belanght, alwaer het Nacht is, gelijck *Suidas* ſeght. Ick weet wel dat andere met een ſcherpſinnigheyt ſtaende houden, dat de nacht veel eer een werckinge is van de ſchadu des Aerdrijx, uyt kracht van de woorden van *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Goden, uytgedruckt, daer hy ſeyt, ſelf de ſchadu des Aerdrijx de Sonne belettende, maeckt de Nacht. Waer mede *Barthelomæus* de Engelſman overeen ſtemt, ſeggende, de Nacht komt voort van de ſchadu des Aerdrijx. Maer ſoo wy torte ſpitsſinnigheden willen gaen, ſoo ſullen wy eenige van onſer ſijde by brengen. Ten eerſten ſullen wy ſeggen, dat de ſchadu van 't Aerdrijck geen werckende oorſake van de Nacht en is, maer liever het duyſtere lichaem en de dickte van het Aerdrijck, dat ons beneemt het geſichte van de ondergaende Sonne, daerom ſoude hy moeten ſeggen dat de Nacht een dochter van't Aerdrijck is, want ſoo ſe een werckinge van de ſchadu was, ſoo moſtſe een Dochter van de ſchadu, en een Nichte van 't Aerdrijck weſen. Ten tweeden ſullen wy ſeggen, dat de Nacht veel eer een werckinge is van de ondergaende Sonne, want de Sonne met haer aenkomſt en hulpe, maeckt den Dagh, en met haer ſcheyden en dervinge van haer licht, maeckt ſe den Nacht; weſende de Sonne, wanneerſe is

ondergegaen, oorſaeck van de ſchadu, nae 't ſeggen van *Suidas*. Waer over *Bartholomæus* de Engelſman gaet weyen, als dat het lichtende lichaem, 't welck grooter is als het aerdrijck, een ſcherpe ſchadu maeckt: waer uyt hy beſluyt, dat de Sonne, weſende grooter als het aerdrijck, een ſcherpe ſchadu maeckt. En ſo de Sonne een ſcherpe ſchadu maeckt, ſoo volght daerom niet, dat zy met deſe ſchadu, de werckende oorſake van de nacht ſoude zijn. Ten derden ſullen wy 't op een ander maniere bewijſen, dat de nacht niet kan weeſen een ſchadu van 't aerdrijck, maer veel eer een oorſaecke van dieſelve ſchadu. De ſchaduwe is niet anders als een dervinge van een rechte en voornaemſte doorgangh en inſtortinge van 't licht in een ſeeckere bepaelde grootheyt, die veroorſaeckt wort in eenigh lichaem, door de tuſſchen-ſtellinge van een duyſter lichaem, 't welck tegen het klaerlichtende lichaem geſtelt wort. Dit aldus geſtelt zijnde, ſoo kan de Nacht geen ſchadu van 't Aerdrijck geſeyt worden, om dat de ſchadu een vaſt en bepaelt beeld in haer begrijpt, dat in 't beſchaduwt lichaem wort vertoont, en een groot deel in deſe beeldniſſe beſtaet. Maer de Nacht beſluyt niet noodſaecklijck ſoodaenigen beeld in ſich, waer uyt, alhoewel by nacht-tijden, het Aerdrijck tuſſchen beyden geſtelt zijnde, in de locht een ſcherpe ſchadu veroorſaeckt, ſoo is niet te min ſoodaenige ſchadu een beeldniſſe buyten het weſen van de Nacht. Doch toegelaeten zijnde, dat het Aerdrijck geene ſchaduwe veroorſaeckte, ſoo ſoude het nochtans door de ſlechte duyſterniſſe en dervinge van 't licht, nacht weſen. Niet min kan men ſeggen, dat de Nacht een werckinge is, van de ſchadu van 't Aerdrijck, maer veel eer een oorſaecke van ſoodanigen ſchadu, als een algemeene merckpael, weſende de Nacht, gelijck geſeyt is, in der daed een beroovinge van 't licht, ſoo wel van d'een als van d'ander halve *Sphæra*, en dat door de tuſſchen-ſtellinge van 't Aerdrijck, welcke duyſterheyt ingekort en te ſamen getrocken zijnde, tot het onderſcheyt van ſekere uyt-ſtreckinge en beeldniſſe, is oorſaecke van de bovengeſeyde ſchadu. Deſe verſchillen en tegenſtrijdige oorſaecken komen voort, om dat men dickwijls ſiet op de oorſaeck, die in ſich een oorſaecke is van andere oorſaeken, dickwijls op een oorſake die verre te ſoecken is, dickwijls op eene die nae by is, dickwijls meer op d'eene bepaelinge als op d'ander. Maer genomen, laet de Nacht al weſen, of een werckinge van de ondergaende Sonne, of van 't duyſtere lichaem van 't Aerdrijck, of van de ſchadu des Aerdrijx, of laet de Nacht weſen, als een dervinge van 't licht, jae ſelve de oorſaeck van de ſchadu, ſoo is nochtans, in alle manieren, de Nacht een ſchadu: En men magh ſeggen dat de Nacht ten deele een ſchadu van 't Aerdrijck is, om dat dieſelve eene van die bepalingen in haer begrijpt, die te ſamen gaen om de ſchadu te maecken. *Plato* beweert oock in zijne *Timæus*, dat de Aerde niet alleen een werckende oorſaecke van de Nacht is, maer oock van den dagh. *Hy heeft gewilt dat het Aerdrijck, onſe opbeſſerſche, die ontrent den Pool door 't geheel is uytgeſpreyt, een den dagh is vaſt gemaeckt, en is werckſter en bewaerſter van de Nacht.* Nox de Nacht, komt in 't Latijn van *Nocere*, dat is van 't beſchaedigen, ſeyt *Catulus* over *Varro*, om dat dieſelve alle dingen door den dauw en rijp, nat maekt en bederft, ten waere dat de Sonne, die weder te recht bracht. Oock beſchaedightſe door duyſent ongebondentheden, mishandelingen en ſchelmeryen, die door de ſtoutigheyt van de ſtille Nacht worden bedreven. En om *Lucianus* woorden te gebruycken, die hy in zijne Minneſprencken heeft, ſoo ſeyt hy dat de Nacht een algemeene Maſque of Momaengeſicht is, waer onder de Zeedige, tot een roof van de onbeſchaemtheyt worden overgegeven. *Baſilius* ſeyt, *de duyſterheeden achten de ſchaemte kleyn*. *Heſiodus* maeckte af datſe een Moeder is van bedrogh, jammer en ellende, en datſe *Momus* heeft voortgebracht, met d'ellende vol ſmerte: noch heeftſe *Nemeſis*, de Goddinne der Wraecke, geteelt tot een neerlage voor de ſtervende Menſchen: de ſchaedlijcke Nacht, ſeyt hy, heeft hier nae noch Bedrogh en Vriendſchap gebaert. Zy wort oock tot Moeder van de Vriendſchap gemaeckt, door 't vermoeden van de dertle en geyle Vriendſchappen, oorſaecken van de bovengeſeide bedriegerien, ongemacken en moorden van Menſchen. *By Nacht is alles vol quaed vermoeden*, ſeyt *Ambroſius*. *Moeder van twiſt*, ſeyt *Heſiodus*. De Nacht beſchadight meerendeels door haere ſchadelijcke Locht, beſwaerende die

die geene, die daer in wandelen, alhoewel die geſondt zijn, en is oock den krancken ſchadelijcker, om dat die onder haren ſwarten Mantel meeſt gequelt en beſwaert worden, ſtervende oock meer Menſchen by nachte als by dage. En alhoewel de Nacht in 't Latijn haeren oorſprongh neemt van 't beſchadigen, ſoo iſſe nochtans behulpigh, en matight de ſchadelijcke ſorgen, zijnde een Moeder en Voedſter van den ſlaep en van de ruſte, en een voortteelſter van alle dingen, gelijck van *Ariſtoteles* is aengemerckt.

Vleeſſigh en van bruyne hoofdhayren is zy gemaelt, om dat haer aengeſicht doncker is. En zy is met Maenekoppen gekroont, om dat die, al ſoetjens, ſtilte, ruſte en ſlaep aenbrengen, 't welck het eygen van de Nacht is.

Zy heeft groote ſwarte uytgeſpreyde vleugels, om dat haere ſchadu het geheele Aerdrijck omarmt, gelijck verſcheyden Poëten verhaelen.

Zy wort oock vreedſaem geheeten, om dat de Nacht, alhoewel die een uytvoerſter is van twiſt, gramſchap en beſondere kyvagien, oock vreedſaem is, want men plagh daer in niet te oorlogen tegens openbaere Legers van gemeene Vyanden, maer yder Soldaet vertreckt dan in zijne beſchanſingen en bolwercken, geenſins van den Nacht den Dagh makende, ten eynde in een doncker ſlagh, het Krijghsheyr niet werde verſtroyt; gelijck *Nonnus* de Griexſche Poeet ſeyt, te weten dat de aenkomende Nacht den ſlagh of de Heyrlegers doet ſcheyden.

Het ſwarte kleed vol ſterren geborduyrt, bediet, dat haer ſwartigheyt niet ſonder glans is. *Euripides* kleed haer in 't ſwarte, vol lichte ſterren. Want haer paſt een ſwart kleed, als weſende een ſchaduw van 't Aerdrijck, die de Werld duyſterniſſe aenbrenght: En daerom wordtſe oock van de Poëten ſwart genaemt. En de ſterren op 't ſwarte kleed, maecken haer met een aengenaem geſicht uytblinckende, daerom maelt haer *Claudianus* af, met den ſchoot vol ſterren, gelijck *Ovidius* mede doet.

De twee kinderkens, die de Nacht in den arm heeft, daer in hebben drie ſeer geleerde Mannen dapper verſchilt. *Vincent Catarri* in zijne beeldniſſen der Goden, ſeyt dat het ſwarte kind de dood is. *Natalis Comes* valt in dieſelve dolinge. *Catarri* ſtelt het witte kindeken in de *ſincker arm*, gelijck oock *Romulus Amaſæus* doet, daer hy hadde behooren te ſeggen, *het witte in de rechter arm.* Voorder verkeert hy de maniere, ſeggende, *dat het ſwarte alleen de beyde beenen krom heeft*, daer hy hadde behooren te ſeggen, *dat zy beyde kromme beenen hebben.* Tot volle vernoeginge is te weeten, dat *Pauſanias* ſeyt, dat in 't graf van *Cipſelus* den Tyran in *Elia*, een Vrouwe was, die een wit ſlapend kindeken in de rechter, en een ſwart in de ſlincker arm hadde dat oock ſliep, alle beyde met kromme voeten, door 't eene den ſlaep, en door 't ander den dood uytbeeldende. De Vrouwe was de Nacht, die een Voedſter van beyde was. Willende door het eerſte witte kindeken, de bleecke en vaele dood uytbeelden, om dat zy den dood wit en bleeck maekt. Want de bleeckheyt en wittigheyt heeft by den Poëten eene beteyckniſſe. *Horatius* ſeyt, de witte bleeckheyt verwt den mond: Jae vreeſe, de quade conſcientie en de gramſchap, maecken wel den mond wit, maer de dood aldermeeſt, gelijck *Virgilius*, *Statius* en meer andere verhaelen.

Met kromme voeten wort hy gemaelt, om dat, of het wel ſchijnt dat de dood ſnel is, als wanneer hy de wackerſte en ſterckſte Jongelingen ſnellijck aenvalt, niet te min ſoo komt hy aen hincken met langhſaeme en ſachte ſtappen: Want ſoo haeſt als iemand geboren is, ſoo komt hem de dood al ſoetjens en ſoetjens vervolgen, jae in de ſelve dagh als wy worden geboren, en het leven beginnen te ſcheppen, dan ſterven wy. Waer over oock *Seneca* ſeght, *Wy vallen ſoo terſtont niet in de dood, maer gaen al gemacklijck voort en ſterven alle dage, jae alle dage worter een deel van ons leven afgeſneden.*

Lam wort hy gemaeckt, om dat de dood veele van onſe gedachten en voorwerpſels verſtoort en lam maeckt. En is de dood, in 't korte een beroovinge van 't leven, weghnemende 't leven van veele Jaeren in een oogenblick. Waer over dit grafſchrift is gemaeckt:

Cæſius Æquidicus *had hondert Jaer geleeft,*
Maer al dit groot geluck een uyr bedorven heeft.

Door het tweede ſwarte kindeken, wort de ſlaep verſtaen, om dat het gemoed, door den ſlaep in de duyſterniſſe is begraven, en wort krom

krom van voeten als een lam Menſch. Want de ſlaep is een beroovinge van de beweginge, welcke beweginge en omdraginge van het leven op de voeten gegrondet is. Krom zijnſe oock, want de ſlaep breeckt af en verlaemt ons van het halve deel van ons leven, alſo dat ons ſinnen als lam zijn, terwijl men ſlaept, en de werckingen van 't verſtand gaen manck in de ſlaeprigheyt, als niets konnende uytvoeren, verdonckert zijnde door den ſwarten ſlaep.

De Nacht is in deſe beeldniſſe van *Pauſanias*, voor een Voedſter van de ſlaep, maer van *Heſiodus*, in zijne *Theogonia* iſſe een Moeder van de ſlaep en van de dood geſtelt, ſulx datſe als broederkens, in den arm, van haer Moeder de Nacht ſtaen, en van *Homerus* oock voor broederkens gehouden werden; want hy ſeyt in zijn XIV *Iliade*, dat *Juno* in de ſtad *Troante*, in 't eyland *Lemnos* gingh, alwaer zy den ſlaep, den broeder van de dood, tegen quam. *Orpheus* is de eerſte geweeſt, die de Nacht, in zijn geſangh van de ſlaep, broeder van de dood en vergetentheyt, heeft genoemt, en dat door de gelijckheyt, die de ſlaep mette dood heeft. En *Ovidius* ſeyt: *Ghy ſott, wat is de ſlaep anders als een beeldniſſe van de ſille dood?* en hierom wordenſe beyde ſlaepende gemaeckt, in de arm van haer Moeder en Voedſter de Nacht. Door deſe gelijckniſſe ſeyt *Catullus*:

Als eens 't kort licht is afgeſneen,
Dan ſlaeptm' een Nacht van eeuwigheen.

De Nacht is een Moeder van de ſlaep, want de vochtigheyt van de Nacht, doet de dampen van de Maegh aenwaſſen en toenemen, diewelcke opſtijgende totte opperſte deelen van 't lichaem, en aldaer kout gemaeckt zijnde, door de koudigheyt van de herſſenen, ſoo komen zy daer nae nederdaelen, en verwecken in ons den ſlaep, diewelcke, als *Ariſtotcles* getuyght, veel ſnelder aenkomt, wanneer het duyſter is. Door deſe bovengeſeyde redenen ſeggen eenige Poëten, dat de Nacht de Moeder van den ſlaep is. De *Eliaci* hadden haer tot Voedſter gemaeckt, om dat de Nacht niet alleen den ſlaep baerde, maer oock in haere duyſtere Nachten, dieſelve voede. *B. Anglicus*, verhaelende de woorden van *Baſilius*, ſeyt, *de duyſterniſſe neemt de ſchoonheyt van de verwen wegh, zy vermindert de ſchaemte, en voed de ſlaeprigheyt.*

DILIGENZA. *Naerſtigheyt, Vlijtigheyt.*

EEn Vrouwe die wacker is van opſicht, houdende in de rechter hand een taxken Tijm, alwaer een Bijken opvlieght, in de ſlincker houtſe een Amandel tack, die met een hooge Moerbeſien tack is vereenight, voor haere voeten ſalſe een Haene hebben, die op de aerde ſtaet en ſchrafelt daer in.

Diligenza of Naerſtigheyt wort van eenige geſeyt van *diligere* heer te komen, 't welck bediet beminnen. Want de dingen diemen bemint, zijn aengenaem, waer over men oock alle Naerſtigheyt doet om die te bekomen. Dit is wel een gelijckmatige heerkomſt van 't woord, maer niet de oprechte: overmits *Diligenza* of Naerſtigheydt van 't woord *lego* of *delego*, dat is van 't verkieſen zijn oorſprongh heeft, gelijck oock *M. Cicero* ſeyt, om dat de Naerſtige altijd dat geene voor hem verkieſt, wat beſt is. Sulx dat deſe Naerſtigheyt die Vlijtigheyt is, die wy ſtellen in 't verkieſen en uytkeuren van 't geen in alle onſe handel vorderlijxt is. Van deſe vlijtige Naerſtigheyt leeſdy by *Stobæum*, *datſe noodiger is als een goed verſtand.* En 't is oock veel

prijſ-

prijſlijcker, 't geene door Naerſtigheyt en Vlijt verkregen, als 't geene dat door 't geval of de fortuyne wort aengebracht: Deſe vlijt is in alle dingen ſeer vorderlijck, en daer is niet, dat daer door niet wert verkregen, aengeſien, door haer, alle andere dingen worden begrepen; gelijck *Cicero* in zijn 2 boeck van den Reedenaer verhaelt, *Naerſtigheyt vermagh in alle dingen ſeer veele: deſe behooren wy altijd te eeren, en altijd aen te hangen, want daer is niet of het wort door haer verkregen, om dat in eene deughd alle andere deughden worden begrepen.*

De vlijtige Naerſtigheyt of naerſtige vlijtigheyt, in 't verkieſen, verſamelen en 't beſte uyt te keuren, wort door de Bye, die boven den Thym vlieght, afgebeeld: weſende deſe Thym van tweederleye aert, nae 't ſeggen van *Plinius*. D'eene dieder op de bergen waſt, is wit met een harde wortel. En d'ander is wat ſwarter met een ſwarte bloeme. *Plutarchus* ſeyt in 't verhael van de ruſt des gemoeds, dat de Thym een dor en ſeer bitter kruyd is, en niet te min, ſoo ſuygen de Bykens hier uyt haeren honigh: En dit ſelve paſt hy op de dappere en hertige gemoederen, die uyte wederwaerdigheeden haer profijt trecken. Maer wy paſſen het op de vlijtige Menſchen, die met alle Naerſtigheyt uyt haere handelingen, hoe hart en ſwaer dieſelve oock zijn, weeten te trecken 't geene haer nutſt en profijtelijxt is: even gelijck de naerſtige Bye, die van de bittere en dorre Tym, een ſoet ſap verſaemelt. Dat de Tym den Byen is aengenaem, kondy by *Plinium* en *Theophraſtum* leſen.

De Naerſtigheyt wordt oock genomen voor de geſtaedigheyt en de ſorge. Want D. *Thomas* ſeyt: *Naerſtigheyt is 't ſelve dat de Sorge is: overſulx wort de Sorge in alle dingen, ſoo wel vereyſcht als de Naerſtigheyt.* En om dat eenige om naerſtigh en beſorght te weſen, al te voortvarende en te geſtadigh aen 't blocken zijn, ſoo wort hier mede gewaerſchout, dat al te overtollige Naerſtigheyt ſchadelijck is. Want den Menſche is voor al de ruſte en de verquickinge van 't gemoed, noodigh: om dat dieſelve de kracht verſterckt en de moede gedachtniſſe verpooſt. 't Welck *Ovidius* oock wil te kennen geven, als hy ſeyt:

De Ruſt herſtelt van nieuws haer macht,
En geeſt de moede leeden kracht.

Ey volght Dianaas *raed doch knap,*
Of al u waepens worden ſlap.

Inſonderheyt ſoo behoort by de ſtudie, de ruſte, om dat de lome ſinnen het beſte niet konnen onderſcheiden, vermits die verſtroyt en ontſtelt zijn. Indien *Protogenes* de beroemde Schilder van *Rhodes*, niet ſoo voortvaerende en al te naerſtigh waere geweeſt, hy hadde in alle deelen wel ſoo treflijck, en *Apelles* gelijck geweeſt: diewelcke hem oock daer over beriſpende, ſeyde, *dat hy de hand van 't penneel niet koſte lichten.* Waer door het geſchiet, dat al te groote vlijtigheyt ſchaedelijck is. En hierom behooren wy niet al te voortvaerende in onſen handel en ſtudie te weſen, en ons niet laeten vervoeren om ſtrax het eynde daer van te ſien: Maer wy ſullen bedacht, voorſichtigh, en te gelijck beſorght zijn, alſoo, dat de Naerſtigheyt mette rijpigheit vermengt zijnde, geſtelt worde tuſſchen traegheyt en raſſigheyt: Waer uyt dan een prijſlijcke Naerſtigheyt voortkomt. Daerom ſeght *A. Gellius* ſeer wel, *Om een ſaecke wel uyt te voeren, moet by de ſnelle Naerſtigheyt, de traege vlijtigheyt gevoeght worden.*

Deſe ſoo gemaeckte Naerſtigheyt beelde *Auguſtus* met een Kreeft en een Mugge af: hebbende dit ſpreeckwoord geſtaedigh in den mond, *Feſtina lente*, dat is, *Al ſoetjes*. *Titus Veſpaſianus* maeldè daer voor een Dolphijn, die om een Ancker geſlingert was. *Paulus* de derde ſtelde eenen traegen *Cameleon*, die aen eenen ſnellen Dolphijn gebonden en vaſt gemaeckt was.

De Groote Hertogh *Coſmus* maeckte een Schildpadde met een Seyl daer boven. En wy voegen een Amandel met een hooghe Moerbeeſien tack te ſaemen. Want de Amandel-boom, bloeyt voor alle andere boomen, oock in de Maend van *Januarius*: En om dat die veel beſorghder is, als d'andere, ſoo ſchietſe, als ſot en te ſeer verhaeſtende, haere bloemen in den Winter uyt; waer van zy, in haeſt, door de hardigheyt van den tijd, berooft wordt. En hierom is 't van noode, datmen de al te beſorghde Naerſtigheyt, vereenige mette traegheyt: waer van de Moerbeeſtenboom een beeld is. En om dat zy de langhſaemſte van allen bloeyt, ſoo wortſe de wijſte van alle andere boomen geheeten, gelijck oock *Plinius* verhaelt.

Alſoo wort dieſelve oock wijs geacht, diewelcke de vaerdigheyt mette langhſaemheyt vereenight, waer in oock de Naerſtigheyt beſtaet.

De Haen is uyter Natuyre naerſtigh en beſorght, en in 't ſchrafelen en ſoecken vertoont hy groote naerſtigheyt, ter tijd toe hy vind, 't geene hem behaeghlijck is, onderſcheydende alſoo de onnutte koorentjens van de nutte, die hem tot zijn koſt en voedſel ſtrecken. Waer over oock de Poeet *Auſonius* ſchrijvende aen *Symmachum*, *den Haen van Euclio*, tot een ſpreeckwoord inbrenght. Willende daer mede te kennen geven, een uytgeſochte Naerſtigheyt. En men vind deſe ſpreucke onder de ſpreeckwoorden, dat de Haen van *Euclio* alles naerſtigh doorſnuffelt, niet laetende een ſandeken ongeroert, ter tijd toe, hy gevonden heeft, daer hy met groote Naerſtigheyt nae ſochte.

DILIGENZA. *Naerſtigheyt, Vlijtigheyt.*

EEn Vrouwe in rood gekleet, die in de rechter hand een ſpoore houd, en in de ſlincker een uyrwijſer.

Naerſtigheyt is een krachtige begeerte om eenigh dingh totten eynde toe, uyt te voeren.

Het uyrwerck en de ſpoore, bedieden twee werckingen van de Naerſtigheyt, d'eene daer van is de tijd, die alreede gevordert is, d'ander is de ſpoore, waer door andere mede worden opgewreckt, om 't ſelve nae te doen: En om dat de Tijd die geene is, die de Naerſtigheyt afmeet, en de ſpoore die geene, die de Naerſtigheyt voort drijft en voor den dagh doet komen, ſoo iſſe oock met beyde deſe bedietſels afgemaelt.

INDUSTRIA. *Vlijtigheyt, Naerſtigheyt.*

EEn jonge naeckte Vrouwe met een Helm op 't hoofd, hebbende om haer ſlincker arm een witte Mantel gewonden, geciert met groene tacken, alwaer op de boort geſchreven is *Proprio Marte*, dat is door eygen Naerſtigheyt, hebbende in de rechter hand een bloot ſweerd, ſtaende ſtoutmoedigh en vaerdigh om te vechten.

Naerſtigheyt is een deel van de dapperheyt, daerom gelijckt des eenen beeld den anderen.

Naeckt wortſe gemaelt, om te vertoonen, datſe meeſt door nootdruftigheyt en ongemacken voortkomt.

Den Helm houtſe op 't hoofd, om dat haer voornaemſte deel is het verſtand en de wijsheyt, die haer beveſtight. Oock ſtaetſe met het bloote ſwaerd vaerdig om te vechten, om dat het de Naerſtigheyt eygen is wacker te ſtaen, en ſich, met groot voordeel in het kampgevecht van de fortuyne, weten te verdedigen.

De witte Mantel met groene tacken, is de hope, die in de oprechtigheyt van de manieren, en in de rechte meeninge gegronder is, konnende de Naerſtigheyt niet prijſlijck weſen, 't en zy dat het eynde van haere kracht en Menſchlijcke kloeckheyt, in der daed, heerlijck, deughdigh en eerlijck zy. Oock wort door deſe beeldeniſſe bekent, dat de Naerſtigheyt hier in beſtaet, datmen ſich in de goederen, met profijt, voorſie; en datmen ſich in 't quaede, oock met gevaer, magh bevrijden. Daerom laeten ſich deſe, in 't Burgerlijcke leven, voorſtaen, groot voordeel te hebben, die door haer eygen dapperheyt, mette kappe en 't ſwaerd een algemeene naeme, onder den Menſchen verkregen hebben, als mede eenige gelegentheyt om ſich in vreede te onderhouden.

INDUSTRIA. *Naerſtigheyt.*

EEn Vrouwe met geſtickte kleederen en konſtigh gewrocht, hebbende in de rechter hand een ſwarm Byen, en d'ander is geſtelt op een Windaes, waermede men groote laſten kan opheffen, weſende bloots beens, hebbende op 't hoofd een beeldeken van *Pluto*.

Het kleed, de Byeſwarm en het Windaes, geven licht openinge van dit beeld, en het beeld van *Pluto* is by de Oude Heydenen gehouden voor den God der Rijckdommen. Waer door vertoont wert dat dit het voornaemſte wit van des Menſchen naerſtigheyt is. De bloote voeten zijn een teycken, dat de Naerſtigheyt niets onderſcheyt, ten zy alleen, wanneerſe eygentlijck het profijtlijxt omhelſt, noch zy ſtijght ten laeſten niet om hoogh om veel eedeler dingen, en daerom dus bloot en naeckt zijnde, ſoo ſteltſe haer voet op der aerde.

INDU-

INDUSTRIA. *Naerſtigheyt, Vlijtigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Scepter houd, alwaer op 't ſpitſe een open hand ſtaet, en in 't midden daer van een oogh, op 't eynde van de hand en van den Scepter, ſtaen twee vleugeltjes, gelijck die aen de roede van *Mercurius*.

De Rijxſtaf is een teycken van grootheyt en van vaerdigheyt, en de hand is van Naerſtigheyt en konſt: Derhalven deſe, door die, onderſtut zijnde, geeft te kennen, dat de Princen, en die over een ander heerſchen, de Naerſtigheyt des Menſchen, als 't haer maer belieft, konnen van der aerde om hoogh lichten. En 't is de meeninge van *Artemidorus* dat de handen het konſtwerck uytdrucken, en dat nae de maniere der Egyptenaeren, om dat alle konſten, als door de handen uytgevoert zijnde, worden in 't werck geſtelt. Waer over *Ariſtoteles* de hand een inſtrument of werckтuygh noemt boven alle inſtrumenten.

Het oogh betoont de Wijsheyt waer door de Naerſtigheyt moet worden beſtiert, en de vleugels, die de ſnelligheyt bedieden, doen de belooningen van de Naerſtigheyt grootelijx aen waſſen.

INDUSTRIA. *Naerſtigheyt.*

DOor 't beeld van *Mercurius*, die mette rechter hand een Slange-ſtaf houd, en mette ſlincker een fluyte, daer door hebben de Oude, om twee oorſaecken wille, de Naerſtigheyt afgebeeld: te weeten dat zy nuttigheyt baert aen haer ſelve, en vermaeck of vernoegen aen andere. 't Selve wort door de Slangeſtaf van *Mercurius* afgebeeld, door de welcke, gelijck de Poëten verſieren, *Mercurius* de Menſchen, die alreede doot waeren, opweckte, en door de fluyte, verſachtede hy de gemoederen, en verminderde haere moeylijckheyt.

STUDIO. *Naerſtigheyt*, Soeckt oefninge in de konſten.

INVESTIGATIONE. *Naeſpeuringe.*

EEn Vrouwe met vleugels aen 't hoofd, wiens kleederen geheel geſpreyt zijn vol Mieren, houdende de rechter arm en den voorſten vinger van dieſelve hand, om hoogh, wijſende daer mede nae een Kraen, die in de locht vlieght, en metten ſlincker vinger nae een Hond, diewelcke met zijn ſnuyte rontom ruyckt, om 't Wild op te ſoecken.

De vleugels die zy op 't hoofd draeght, bedieden de verheffinge van 't verſtand, vermits zy door 't verkrijgen van roem, eere en onſterflijckheyt opſtijgen, en totte kenniſſe komen van hooge en Hemelſche ſaken.

Wy hebben haere kleederen vol Mieren gemaeckt, vermits de Egyptenaers hier door wilden uytbeelden de Naeſpeuringe, weſende deſe Dierkens vlijtige naeſpeurders totte beſorginge haeres levens. Zy wijſt nae de Kraen, die daer vlieght, vermits d'Egyptenaers hier door uytbeelden een ſeer nieuwsgierigh Man, en een onderſoecker van hooge en treflijcke ſaecken, en van ſulcke, diewelcke als van der aerde zijn afgeſcheyden: vermits deſe Vogel oock ſeer dickwijls om hoogh vlieght, met groote ſnelligheyt, ſiende veele dingen van verre. De bereyckeniſſe van den Hond, druckt de Philoſooph *Sextus Pironæus* by de Naeſpeuringe, gelijck wy ſeggen ſullen, aldus uyt: Want als de Hond een

een Wild vervolght, en op een dryspronghkomt, en niet hebbende gesien wat wegh het Wild is ingeloopen, soo sal hy ruycken op d'eene wegh, en van daer op den tweeden, en niet ruyckende dat hy den tweeden ingeslagen is, sal hy den derden wegh niet ruycken, maer met een vast opset den derden wegh inslaen, hem versekert houdende, dat het Wild dien wegh is ingeloopen.

PHYSICA. *Natuyrkennisse.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand staet, als offe een kloot wilde drayen, met het Aerdrijck in 't midden, welcke kloot boven aen de Polen vast is, diese met groot opmercken besiet, en mette slincker hand houdse een Waterwijser, dicht by de globe, gelijck de Oude plachten te gebruycken. Om dat de overweginge van de Natuyrkonst niet anders en is als een aenmerckinge van dingen, die de veranderinge onderworpen zijn, als mede op den tijd, voor soo veele die soodanigh zijn, volgende daer in altijd den sin of de bevindinge.

INSTINTO NATURALE. *Natuyrlijcke Instortinge.*

EEn naeckt Iongelingh die 't aengesicht bedeckt is, stellende sich schrap om te loopen, houdende in de rechter hand een Sonnebloem, en op de aerde staet een Weselken, dat met geweld in den mond van een Padde soeckt te loopen, die den beck heeft opgespart.

Iongh wort hy geschildert, om dat de Instortinge nimmermeer verout, maer blijft altijd in zijn kracht en bloeyen.

Hy bedeckt het gesichte, want de oorsake van de Natuyrlijcke Instortinge, is niet bewijslijck noch openbaer, gelijck wel andere natuyrlijcke dingen: en naulijx kanmen daer toe eenige bewijslijcke redenen voortbrengen, gelijck veele Philosophen verklaren, als mede *Averroes* in 't VII b. van zijne *Physica*, *Avicenna* in 't IV deel van de Dieren, en *Fernelius Ambianus* in de verborgene oorsaecken der dingen in 't 2 b. en *Galenus* in 't 5 b. van de simple medicament. XVI c. en XI boeck tegen *Pelops* zijnen Meester: En in 't boeck van 't gebruyk der uytblasinge, berispt hy *Crasistratum*, die al te nieuwsgierigh was, om de oorsaken van alle dingen te doorsnuffelen, wesende in der waerheyt de eerste oorsake van dese Instortinge, de eygene forme of gedaente van 't dingh selve. Waer over *Fernelius* op de aengetogene plaetse seyt, *de Natuyre bedeckt veele dingen met een heylige invicklinge, en 't is niet betaemlijck, dat een sterflijck Mensch alle dingen soude bekent zijn. Over veele moetmen sich verwonderen, en veele moetmen eerwaerdigh eeren, jae men moet niet onderstoecken wat naest aen de verborgene dingen is. Jae 't geene wy onder de handen hebben, is ons naulijx geoorloft te weten: soo verre is de tegenwoordigheyt van 't waerachtige, van ons afgescheyden.* En *Aristoteles* vergelijckt ons verstand by de Sonne en by den sin van 't gesichte. Want gelijck 't oogh het licht van de Sonne niet kan doorsien, alsoo kan ons verstand al de geheymnissen van de natuyre niet begrijpen, 't welck dingen zijn dieder hangen van de eerste form, en zijn also van God geschapen, dat hy die op een oogenblick over al in stort, na 't seggen van dien Comedyschrijver, *Jovis omnia plena*, dat is, *God vervult alles.*

Naeckt is hy gestelt, om dat de natuyrlijcke instortinge werckt door middel van haer eygen gedaente, niet zijnde onderstut van eenige sichtlijcke hoedanigheyt, noch van eenige uytwendige konst.

't Gebaer om te loopen, bediet de neyginge en beweginge die hy in sich selve heeft, sonder middel van andere, diewelcke snellijck en sonder eenige verhinderinge werckt. Waer uyt men siet dat eenige genegen zijn om andere te beminnen of te haeten, wel of qualijk te doen: en oock so sietmen dickwils in eenige, die, hoewel zy middelen en rijckdommen hebben, nochtans dievery en andere schandelijcke stucken begaen. Doch dit zy geseyt sonder den vryen wille te verkorten.

Door de *Sonnebloem*, in de rechter hand, wort vertoont, de Natuyrlijcke Instortinge die die bloeme heeft om de Sonne te volgen, alhoewel daer meer planten zijn die dieselve werckinge doen, als de Populier, de Olijve, de Willige, de bloeme van Cicorie, de Lupinen en andere, die dit alles hebben, door een Natuyrlijcke Instortinge. En dit geschiet niet alleen in de planten, maer oock in de Dieren en steenen. En daerom isser een Padde met een opgespardemond gestelt, met een Wesselken, om dat dit Dier soodaenigen inwendigen treck, en soodaenigen eygenschap van zijne forme of gedaente heeft, dat het door een verborgen

borgen kracht het Weſelken tot ſich treckt, gelijck de Seylſteen het yſer, en de amber het ſtroo: welcke aentreckinge geſchiedt door 't middel van ſoodaenige gedaenten of ſpecien, die van de eerſte form voortkomen, en vermenichvuldigen ſich in de locht tot darſe nederdaelen, en de aentreckinge doen. Laet ons een voordaed nemen van 't licht, 'twelck ſich in de locht vermeerdert en alle dingen helder en klaer maeckt: weſende dit een kracht van de forme der Sonne: waer uyt wy ſien dat de Sonne ſchijnende op eenigh ding dat geverwt en doorſchijnende is, als het glas, oock de gedaenten van de verwen ſal vermenighvuldigen: ſulx dat ons alle dingen ſullen duncken te weſen als de verwe van 't glas; alſoo gaet het oock in de lichaemlijcke ſinnen. Laet ons daerom ſien, hoe de gedaenten van 't ſichtlijck ontwerp, ſich door 't geſicht vermeeren tottet oogh toe, en hier door wort het geſicht gemaeckt. In 't Gehoor ſoo vermeerderen ſich de gedaenten van 't geluyt, tot het *ſenſorium* of totte ſinplaets toe: en alſoo wort het gehoor gemaeckt, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt. Daer is geen ander verſchil of deſe gedaenten zijn de geſeyde ſinnen, en dieſelve zijn door een verborgen kracht, alleene het verſtand wederom onderworpen. Maer alhoewel ſich deſe gedaenten van de eerſte vorm totte laecke, die getrocken wort, vermeerderen en verſpreyden, ſoo is dit nochtans niet genoegh: Maer het is noodig dat in een ſake die getrocken wort, een ſekere bequaemheyt tot deſe beweginge zy, die een verborgen, of om ſoo te ſeggen, een *paſſive* of lijdlijcke hoedanigheyt hebbe, door de welcke dieſelve getrocken wort, gelijck in 't voorſtel is uytgedruckt.

De Padde heeft een verborgen hoedaenigheyt die in de eerſte vorm gegrond is, te weten in de *active* of werckelijcke maniere, om het Weſelken tot ſich te trecken, en dat door het middel van de bovengeſeyde hoedanigheden: En 't Weſeltjen heeft wederom de bequaemheyt en verborgen hoedaenigheyt in de *paſſive*, dat is in de lijdelijcke maniere om van de Padde getrocken te worden, gelijck 't ſelve mede in den ſeylſteen en amber geſchiet. Daerom ſeyt *Galenus*, *Daer kan geen dingh wercken, ſonder de bequaemheyt des geenen daer het aen wercke.* Indien dit alſoo niet waere, ſoo ſoude moeten volgen dat de *Padde* niet alleene het *Weſelken*, maer oock andere dingen tot ſich trock: En ſoo ſoude oock de zeylſteen meer andere dingen tot ſich trecken.

NATURA. *Natuyre.*

EEn naeckte Vrouwe, die de borſten vol melck heeft, hebbende eenen Gier op de hand, gelijckſe in de Medaglie van den Keyſer *Adrianus* vertoont is.

De Natuyre, nae dat *Ariſtoteles* dieſelve in zijn tweede *Phyſica* bepaelt, is het beginſel in dat dingh, waer in zy gevonden wort van de beweginge en veranderinge, door welcke veranderinge alle verderflijcke dingen worden voortgebracht.

Zy wordt een Vrouwe gemaelt en dat naeckt, deelende dit beginſel in *active* of werckelijcke, en in *paſſive* of lijdlijcke. Het werckelijcke wort met den naem van forme of gedaente uytgebeeldt, en het lijdlijcke metten naem van materie of ſtoffe.

Het *active* of werckelijcke, wort met de borſt vol melck afgemaelt, want de forme of gedaente is het geene datter voed, en alle geſchaepene dingen onderhoud, gelijck de Vrouwe, die haere kinderkens, met haere borſten, voed en onderhoud.

De Giervogel die ſeer greetigh op den Roof is, bedict in 't beſonder het tweede beginſel, genaemt de materie of ſtoffe: welcke ſtoffe, door de begeerte van zijne gedaente of forme ſich bewegende en veranderende, vernielt metter tijd alle verderflijcke dingen.

IMITATIONE. *Naevolginge, Naebootſinge.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een bondel Pinceelen houd, en in de ſlincker een Momaenſicht, en aen de voeten een Aep.

Naevolginge wort geſpeurt in ygelijcke handelinge, of dat een yders gemaeckt werck gelijckt: En daerom wort zy gemaelt met een hand vol Pinceelen, als werckgereetſchappen van de konſt, naebootſter van de verwen, en van de beeldniſſen, die de Natuyre en de konſt hebben voortgebracht.

Het Momaenſicht en de Aep vertoonen de Naebootſinge van de Menſchlijcke handelingen, om dat deſe zijnde een Dier dat bequaem is om den Menſch met zijne gebeerden nae te volgen, d'ander te weten de Maſque, om in de ſpeelen, en daer buyten de veranderlijckheit van verſcheyden beeldniſſen en perſonagien, te vertoonen.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EEn oude verſchrompelde leelijcke Vrouwe, met een mager en uitgeteert lichaem, ſcheele oogen, met verroeſtige kleederen, weſende gantſch onthult, en onder haere hoofdhayren ſullen eenige Slangen gevlochten zijn, eetende haer eygen hert, dat zy in de handen heeft.

Zy wort oud geſchildert, om dat zy een oude vyandin van de Deughd is. De Slangen in plaets van de hoofdhayren zijn de quaede gedachten, waermede zy in geſtadige beweginge blijft van eens anders ſchade, zijnde altijd vaerdigh om haer venijn in de herten van andere te ſpreyden, ſonder welcke zy nimmermeer kan ruſten, of moet haer eygen hert op knaegen, 't welck een groote ſtraffe van de Nijdigheyt is; gelijck oock *Sanazarro* ſeyt.

Nijdigheyt in dicht gevolght.

O Nijd! ghy zijt gantſch bleeck en vael,
V lijf is magher, dorr' en kael,
Van Ooghen ſcheel, 't nat op de Wangh,
Aen elcke Hoofdhayr hanght een Slangh.
V tanden ſien, gelijck een roeſt,
V weeſen is als dol en woeſt,
V borſt die kielt van bitre gal,
V tongh 't venijn ſpeuwt overal.
Noyt voeldy ruſt noch herten-vreughd,
Maer zijt in s' anders ſmert verbeughd;
Doch anders zydy ſluyr en wreed,
En altijd treurigh waer ghy treet:
Jae als ghy wacht op u gety,
Daer hebdy hondert ooghen by.
Wegh, wegh, vervloeckte Vyandin;
Flux packt u uyt mijn oogh en ſin.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EEn oude leelijcke, magere, vaele Vrouwe, hebbende haere ſlincker borſt blood, die van een Slange gebeten en rontom haer borſt gekronckelt is. Ter ſijden heeftſe een *Hidra*, waerop zy met haar hand leunt.

Nijdigheyt is niet anders, als in eens anders ongeval te verheughen, en ſich met groote quellinghe in eens anders welvaert te bedroeven, waer door ſich dan de Menſche verteert en op eet.

Datſe magher en duyſter vael is, bedict dat

dat de Nijd gemeenlijk door de koude aert voortkomt, en de Nijd koud zijnde, soo heeftse alle brand en warmte der Liefde van sich verdreven.

De Slanghe die in de borst bijt, vertoont, dat de Nijdighe altijd een hert heeft, dat eens anders welvaert benijt. Waerover *Horatius* singht:

Geeft God den Menschе heyl en spoet,
Dan knaeght de Nijd haer vlees en bloed.

De *Hydra* wort neffens haer ghestelt, en om dat zy met haer stinckend geblas en venijn, meer als andere Dieren besmetlijk en doodlijk is, alsoo jaeght oock de Nijdigheit nergens anders nae, als nae den ondergangh van andere luyden welvaeren, soo wel des lichaems als der ziele. En gelijk de Poëten seggen, hoe meer men de hoofden van de *Hydra* afkapt, hoese te meerder aenwassen: en soodanigh is oock de Nijd mede; hoe meer men die door de kracht der Deughd soeckt uyt te blusschen, te meer wast zy daer tegens aen. Waer over *Petrarcha* seght:

O Vyandinn' van 't ware goed!
Die 't schoon begin den strijd aendoet.

INVIDIA. *Nijdigheyt.*

EEn oude Vrouwe, slordigh gekleet, van roestachtighe verwe, houdende d'eene hand voor den mond, op de maniere als de luye en slechte Vrouwen pleghen te doen, loerende met haere gedraeyde ooghen ter sijden af, by haer hebbende eenen magheren hond, denwelken men uyt veele teykenen sien kan nijdigh te wesen, en die gaern het goet van een ander alleen opslocken soude: want *Plinius* verhaelt, dat als de Hond gevoelt dat hy van een Slanghe gebeeten is, en om niet gequetst te blijven, eet hy een seecker kruyd, dat hem door de Natuyre is geleert, en uyt Nijdicheyt siet hy in 't eeten scherp toe, dat hy van geen Menschе magh gesien worden.

Qualijck is zy gekleet, om dat dit gebreck meestendeel schuylt onder de slechte luyden en 't gemeene volxken.

De hand voor de mond, is een teyken, dat de Nijd niet een ander maer haer selven schadelik is, en datse meestendeel uyt leedicheid voortkomt.

Op de *Nijdicheyt.*

DE Nijd is een venijn dat woet,
Die 't mergh verteert en suyght het bloed,
En draeght haer straffe gantsch verborghen:
Want als zy 's anders welvaert siet,
Dan schept zy hertseer en verdriet,
Haer ziel' vol haet is en vol sorghen.
Zy sucht en steent met veel geschreeuw,
Zy briescht, zy brult, gelijk een Leeuw,
Haer hert is koud en kil bevroren.
De Raserny drijft uyt haer sweet,
En hoost haer met veel hartenleet,
Haer tongh is vol venijn en tooren.
Haer ooghen gluyren scheef en scheel,
Zy bijt en schelt haers Naestens deel,
En smoort in veel ellend' en plaghen:
De bleeke Verw geeft tuyghenis,
Van haer verhoolen droeffenis,
Die 't snoode lichaem moet verdragen.
Zy scheurt en knaeght haer selven op,
Al wat zy siet, braeckt in haer krop,
Zy vliet het licht en keert ten quaede.
Zy schout de spijs' en walght van dranck,
Geen slaep versteurt haer nachten langh,
Maer stadigh is haer ziel belaeden.
In 't hert daer leyt een worm die knaeght,
De dolle Nijd haer selven plaeght,
Die nimmermeer de rust beminden.
Geen salve, pillen noch confijt,
Geen kruyden helpen dese Nijd,
Voor haer is doch geen Artz te vinden.

De *Nijd* uyt *Alciatus.*

EEn oud, verschrompelt, beslijck wijf,
Die vlees van Adders schockt in 't lijf,
En knaeght haer eygen Hert aen starden,
Die d'oogen blau en duyster staen,
Gantsch maeger, bleeck, en ongedaen,
Die nieuwers, waer zy gaet, kan harden.
Haer hand de stekel-doorens voet,
Die zy verwt met haer eygen bloet,
Beswaddert zijn haer vreemde kleeren,
Waer dat zy loopt, waer dat zy rent,
't Eind is 't begin, 't begin het eind,
By Menschen maghse niet verkeeren.

NINFE IN COMMUNE.

Nimphen in 't gemeen.

DAer is gantsch geen twijfel aen, of daer konnen ons uyt de versieringe der Ouden

den veele en verscheyden snodigheeden ontmoeten, wanneer zy ons de mogentheyt en voorsienigheyt Godes vertoonen. Doch eenige leeren, de geboden der Godsdienst, de Zeedelijckheyt en andere gelijcke weldaeden en gunsten; gelijck hier tegenwoordigh besonderlijck door de allegorie of verbloemde reedenen, het werck van de Natuyre wort vertoont, verstaende door dese Nimphen de levende kracht, die der bestaet in de toebereyde vochtigheyt, waer door zy de voortteelinge, voedinge en vermeerderinge van de dingen werckt. Waer over oock geseyt wort, dat de Nimphen Dochters zijn van den Ocean, die daer Moeder is van de Vloeden, Voester van *Bacchus*: Zy worden oock geseyt vruchtdraegende te zijn, en schoon van bloemen, weydende het Vee, onderhoudende het leven der Menschen, en dat zy in haer Vooghdyschap de bewaeringe hebben van bergen, daelen, weyden, bosschen en boomen: En datselve om geen ander oorsaecke, dan om dat de kracht van haere vochtigheden, in alle bovengeseyde dingen, verspreyt is, doende gelijcke natuyrlijcke werckinge, gelijck *Orpheus* in zijn gesangh verstaet, daer hy de Nimphjens viert, seggende:

Bacchi *Voedsters, die met Vruchten,*
Bloemen, VVeyd', Bosch en Gebuchten,
Voed den Menschen en het Vee,
Met het Graen, Most, en met Mee'.

Dese dingen zijn hier als in 't gemeen van de Nimphen geseyt, om dat niet van noode zijn soude, 't selve in de verklaeringe van de besondere beelden, die hier volgen sullen, te herhaelen.

Himnedi en *Napeen.*

Dit sullen bevallijcke Maeghdekens wesen, met korte, luchtige en groene Nimphe kleederen, het hoofdhulsel sal wesen van veelderleye aerdige bloemen van verscheyden in een gemengelde verwen, vertoonende oock groote menichte van kruydekens en bloemkens, die zy in haere schoot hebben vergaedert, stroyende dieselve dan hier en daer, seer aerdigh met beyde handen.

Boccatius verhaelende in 't geslachtregister der Goden, de Nimphen van de Weyden en bloemen, soo noemt hyse *Himnedi*, maer *Natalis Comes* seyt in zijn XII. boeck, dat soodanige Nimphen *Napeen* geheeten zijn, een naeme *Napos*, die van de Griecken heerkomt, en bediet, Weyden en Daelen.

De groene kleederen en 't houden van de kruyderen en bloemen, bedieden het geene, dat haere natuyre eygen is.

Nimphen van *Diana.*

Alle Nimphen van *Diana*, zijn met beknopte kleederen gekleet, en in 't wit, tot teycken van haer Ionghvrouschap.

Zy sullen haere armen en schouderen by nae naeckt hebben, met een boogh in de hand, en een pijlkoocker aen de sijden, gelijck die *Claudianus* afmaelt.

Men soude haer oock, boven het beknopte kleed, konnen vercieren met vellen van allerleye Dieren, tot teycken datse Iaegerinnen van 't Wild zijn.

Driadi en *Hamadriadi.*

Zy worden roode Vrouwen afgeschildert, sonder eenigh ciersel op 't hoofd, en in plaets van de hoofdhayren, kannen haer een kuyf van Mosch van boomen maken, gelijckmen 't selve om de tacken van de boomen siet hangen.

Haer kleed sal duyster groen wesen, en de leerskens van schorsen van boomen, houdende in yder hand een tack van een wilde boom, met haer vrucht, het zy dan een Genever, eycken, cedren of ander tack.

De *Driadi* en *Hamadriadi* zijn Nimphen van de Bosschen en Eyckenboomen. *Mnesiacus* wil datse *Driadi* zijn geheeten, om datse van de Eycken leefden. Zy worden *Hamadriadi* genaemt, om datse te gelijck metter Eycken zijn voortgekomen, en daer mede, te gelijck, vergaen.

De Philosophische verborgentheyt, die onder dese geheymnis begrepen is, is boven verklaert.

Nimphen van de Vloeden.

Laet dit luchtige Maeghdekens wesen met naeckte armen en beenen, luchtige en heldere hoofdhayren, als van silver of cristal die over de schouderen gespreyt zijn. Yder sal op 't hoofd een krans van rietblaeders hebben, en onder de slincker arm een kruyck daer zy waeter uytgiet.

Boccatius seyt dat de Najaden haren naeme van

van de Vloed en van de beweginge der Wateren hebben, wanneerſe vloeyen.

Met bloote armen, beenen en voeten wort zy gemaeckt, om de ſlechtigheyt van 't waeter uyt te drucken, weſende een hoofdſtoffe of element ſonder vermenginge van d'andere.

De klaere luchtige en uytgeſpreyde hoofdhayren bedieden de loopende waeteren.

De kruyck en de krans van rietblaeders, zijn teyckens van haere macht in de wacteren, en om die reeden ſoo geeftmen de kruyck en dees krans aen de vloeden.

Door dit verhael van de Nimphen, komt my in 't gedacht een boſch fonteyntjen, dat van *Giov. Zarat. Caſtellini* is afgebeeld, by wiens ruyſchende beeke van d'eene ſijde, eenige Nimphjes ſliepen, alwaer een *Cupido*, met een ontſteecken fackel, de Faunen, Satyrs en Silvanen uyt het boſch verjoegh: van d'ander ſijde was een ander *Cupido*, die op den rugge den boogh en kooker droegh, houdende een pijle in de hand, met wiens punt hy aen eenige lagers wenckte, datſe ſtil ſouden zijn, om haere hoorens, die zy alreede hadden opgeheven, boven de fonteyn te blaeſen. Waer by dit gedicht geleſen wort:

Faunen, Satyrs en Silvanen,
Rovers op ons Nimphjes hacnen,
Wegh van hier! Ghy vuyl geſpuys!
Laet dees Nimphjes by 't geruys,
Van dees ſoete beeckjens ruſten,
Nu haer 't ſlaepen wel ſou luſten:
Jaeger, dwinght u ſchorre keel,
Of ghy kryght wel licht u deel:
Soo ghy haer van 't ſlaepen weckt,
Ghy haer tot een roof verſtreckt.

MARE. *De Zee.*

EEn oud Man met lange hayren en een ruyge wilde baerd, weſende naeckt en ſchricklijck aen te ſien, maer in 't draeyen ſietmen een breede ſluyer of wimpel, die al ſwaeyende de voorſte deelen bedeckt, onder zijn eene voet ſalmen een Dolphijn ſien, en onder d'ander een groote Zee-Oeſter: hebbende in de hand een Roer van een Schip, of een Vorcke om 't waeter te kemmen en glat te maecken.

De Zee wort een oud Man gemaeckt, om datſe van een Ouder is, als onſe Moeder de Aerde.

Men maeckt hem ſchricklijck en vreeſlijck, en dat om zijne ſchricklijcke beweginge.

De wimpel die daer ſwaeyt, maeckende een ſeyl, en het Roer dat hy in de hand heeft, zijn gereetſchappen diemen totte Zee-vaert gebruyckt; bediedende den aert en de gelegentheyt van de Zee.

Dieſelve werckinge doet de Dolphijn en de Zee-Oeſter, weſende Dieren, die in dit ruyme veld geteelt worden en leven.

THETIS.

NINFA del MARE. *Nimphe van de Zee.*

EEn Vrouwe van duyſtere lijfverwe, hebbende de hoofdhayren in 't wild om 't hoofd uytgeſpreyt, met een krans van Wier of Zeemoſch, met ſchelpen of kinckhorens. Zal een ſluyer hebben van blauwe verwe, en in de hand een ſchoone tack van roode koraelen.

Thetis wort verſiert een Zee-Goddinne te weſen, en wort daer door ſoodanigen hoop waeters of ſoodanige vochtigheyt verſtaen, die totte voort-teelinge en voedinge bereyt is. En daerom is zy ook *Thetis* of Voedſter geheeren, om dat de vochtigheyt alle dingen voed. Of daer wort ook door verſtaen het element van 't Waeter, dat in overvloed van de Zee wort omvat: gelijck *Virgilius* 't ſelve verhaelt.

De verwe van het vlees en 't ſeyl van *Thetis*, bedieden het Zee-waeter.

De kinckhorens, ſchelpen en de tack van Corallen zijn Zeegewaſſen, om onſe beeldniſſe klaerder te maecken, die de Schilder veelvoudigh kan vercieren.

GALATHEA. *Nimphe van de Zee.*

EEn jonge blancke Maeghd, wiens kuyf ſeer luchtigh als ſilver-draed is uytgeſpreyt, hebbende ſeer klaere en fijne peerlen aen de ooren, van de welcke zy ook een hals-ſnoer heeft, en voor de kleedinge een witte ſluyer als melck, ten deele om 't lijf geſlingert en in de locht geſwaeyt, houdende met d'eene hand den ſluyer, en met d'ander een ſpons, ſettende haere voeten op een ſeer witte Zee-Oeſter of Kinckhoren.

Galathea heeft den naem van Melck, daer-

om paſt de wittigheyt van 't vlees en van den ſluyer, ſeer wel op haer naem en weeſen.

De Peerlen en Kinckhoorens zijn teyckens van haere Godheyt over de Zee.

Soo veel de Spongien belanght, verhaelt *Boccatius*, dat voor de blanckheyt van *Galathea* het Zeeſchuym verſtaen wort, 't welck van de Zee en Locht te ſaemen geſlagen zijnde, ſeer wit wort, en daer van komen daer nae de Spongien voort.

Nimphe van de Locht. Schoonheyt of lieflijckheyt van den Dagh.

EEn kindeken als een Nimph, gekleet in 't geel, met blonde en lange locken, geciert met peerlen en ſluyers van verſcheyden verwen, boven wiens vlechten een heldere en ſeer ſchoone Sonne ſal geſtelt worden, aen wiens voeten een gulde ſluyer ſal hangen, die met bevalligheyt op den ſchouder van deſe beeldniſſe ſal vallen.

Het kleed ſal Hemels blaeu weſen, hebbende gulde brooskens aen de voeten.

Aldus heb ick de ſchoonheyt van den Dagh in veele plaetſen afgeſchildert geſien. Waer over wy konnen ſegghen, dat de ſchoonheydt en opgetoyde vercierſels van deſe beeldniſſe vertoonen, hoe ſchoon en lieflijck dat een ſoete dagh is, 't welck oock de verwe van't kleed, en de klaerblinckende Sonne te kennen geeft.

Schoonheyt van de Nacht.

DEſe moet oock, als een Nimph in't blaeu gekleet zijn, geheel met klaere goude ſterren geborduyrt, weſende bruyn van vel. De hoofdhayren ſullen wat uyten duyſteren komen, weſende de uyten met peerlen geciert, en met purpere ſluyers, waer op een ſilvere Maene ſal geſtelt zijn met een ſilvere ſluyer, daer onder blauwe ſijde is, die van haere ſchouderen, met groote aerdigheyt, ſal komen afdaelen.

Nimphen van de Locht.

EEn kindeken met uytgeſpreyde vleugels, op de maniere als een halve circkel, zijnde van verſcheyden ordonnantie of ſchickinge, te weten van purper, blaeu, root, groen, &c. wiens kuyf over het voorhoofd geſwaeyt is, de borſt ſal als een Nevel weſen, en van kleyne druppelen waeters, die langhs het lijf neder vallen, tuſſchen beyden deur, ſal men veele vermenghde verwen van 't kleed ſien; en van de knye af nae beneden, iſſe met een Wolcke en duyſtere lucht bedeckt, houdende een blauwe Lely in de hand.

De *Iris* is de boge, die men gemeenlijck de Regenboge noemt.

Een gevleugelt jongh kindeken iſſe gemaeckt, om datſe van *Phornuto* en van de Poëten ſnel, en een bodinne van de Goden genoemt wort, doch inſonderheyt van *Juno*, wiens Nimph zy geſeyt wort te weſen. Waer over *Virgilius* verhaelt dat *Juno*, *Iris* totte Troyaenſche ſcheepsvloote, als Geſantinne, hadde afgeſonden. Wy ſouden oock mogen ſeggen datſe een bodinne is van de aenſtaende reegen of van ſchoon weder. De verſcheydenheyt van de verwen aen de vlechten en vleugels, vertoonen de verwen, diemen in de Regenboge ſiet.

De hoofdhayren metten Nevel en metten kleyne waeterdruppelkens afgebeeld, bedieden de ſtof-regen, ſonder welcke zy geen boogh en koſt maecken. Men ſiet haer van de knyen nae beneden niet, om dat de Regenboogh geen volkomen rond is.

De blauwe Lely die zy in de hand houd, paſt haer, om de verſcheydenheyt van de verwen die de Regenbooge heeft, waer door zy oock *Iris* wordt genaemt. *Virgilius* ſeyt:

Met veelderleye verw, Thaumantis kind verſchijnt,
En 't vlughter door de locht, aleer het weer verdwijnt.

COMETA.

NINFA d'ARIA. *Van de Locht.*

EEn Maeghdeken van wreed opſicht, vleeſſigh, met roode kleederen, en een lange uytgeſpreyde vlechte, die oock ontſteecken is, hebbende een ſterre in 't voorhoofd, houdende in d'eene hand een Lauwertack, en eene van yſerkruyd, en met d'ander een ſtuck ſolpher of ſwavel.

Zy wort van vreeſlijck opſicht, met een vlammige vlechte, in een rood kleed, en een ſterre op 't voorhoofd, geſchildert, om dat de

de Comete van haer selven schricklijck is, altijds de Werreld eenige droeve en swaere ongelucken dreygende, gelijck *Silius Italicus* mede singht:

De Sterre met haer Slange-staert,
Spouwt solpher, vier en bloed op d'aerd:
En tint elt met haer wreede licht,
En dreyght ons door haer fel gesicht.

Haer wort een stuck solpher in de hand gegeven, om dat *Aristoteles* seght, dat de Comete van een solpherige natuyre is, wesende van de Oude voor een ongeluckige saecke gehouden.

Haer wort een Lauwertack, en eene van *Verminaca* of van yserkruyd in de handen gegeven, om dat de Oude daer mede suyveringe deeden van eenige vuyle besmettingen of gedrochten, die haer verscheenen; gelijck *Plinius* het selve van den Lauwer, yserkruyd en solpher, in zijne natuyrlijcke historie beschrijft.

PIOGGIA. *Regen.* *Nimphe van de Locht.*

EEn Maeghdeken in 't duyster grauw gekleet, hebbende een krans op 't hoofd van seven sterren, waer van d'eene sal duyster wesen, en op de borst salse andere 17 sterren hebben, waer van seven duyster, en thiene klaer sullen wesen, houdende een Spinne, die haer Webbe scheert, in de hand.

De seven sterren op 't hoofd, zijn de *Pleiades*, die dickwijls reegen bedieden, gelijck veele Poëten en Sterrekunders verhaelen. En door de 17 sterren op de borst wordt *Orion* verstaen, die een teycken is, dat, als dieselve verschijnt, dat het alsdan seer sal regenen en stormen, gelijck *Virgilius* verhaelt.

Haer wort een spinne gegeven, want als het tijd van regenen is, soo breyt zy haer net snelder en gestadiger op, dan als het schoon weder is, dienende sich van de gunstigheyt des tijds: wesende alsdan, oock selve voor den Mensch bequaemer te wercken, als in de heete en droge daegen. Waer over *Plinius* van de Spinnen seyt, *Zy bouwen haer huys niet in schoon weeder, maer als de Hemel is betrocken, en derhalven zijn veele spinnen, teyckens van een aenstaende slaghregen.*

Het duystere grauwe kleed, gelijck wy geseyt hebben, is de eygen verwe en het teycken wanneer de Hemel totte Reegen genegen is.

RUGIADA. *De Dauw.*

NINFA dell' ARIA. *Van de Locht.*

EEn Vrouwe in 't groen gekleet, hebbende op 't hoofd een hulsel van Heye of Veenland, met tacken van boomen, die vol dauw zijn, als oock de reste van de beeldenis, hebbende te gelijck boven haer hulsel een volle Maene.

't Kleed wort groen gemaeckt, om uyt te drucken de kruyderachtige Weyden en bloeyende Velden, waer op sich den dauw rust en lange tijd verblijft.

De volle Maene geeft de bequaeme tijd van haere voort-teelinge te kennen. Want *Aristoteles* schrijft van den Dauw en Rijp, in zijn boeck van de *Meteoren*, dat, hoe het licht en de warmte van de Maene grooter is, hoe zy oock krachtiger is, om meerder menighte van dampen tot sich te trecken, en dieselve in den derden circkel van de Locht, te houden hangen, diewelcke daer nae, als haer de kracht ontbreeckt, wederom nae den tweeden circkel nederdaelen, en voorts nae beneden komende, maecken zy veele Dauw en Rijp, nae datter veele dampen zijn opgetrocken geweest.

CURIOSITA. *Nieuwsgierigheyt.*

EEn Vrouwe met een root en blauw kleed, waer op veele Ooren en Kickvorsçhen gespreyt zijn: hebbende de hoofdhayren recht over eynde, de handen om hoogh, 't hoofd voor uyt stekende, wesende gevleugelt.

Nieuwsgierigheyt is een ongetoomde begeerlijckheyt in die geene, die meer soecken te weeten als haer wel betaemt.

De Ooren betoonen, dat de Nieuwsgierige alleene lust heeft om die dingen te hooren, die van andere verhaelt zijn. En *Bernardus* willende eenen nieuwsgierigen Monnick afbeelden, beschrijft hem met dit teycken, *Indien ghy*, seyt hy, *eenen Monnick hier en daer siet*

wandelen, met uytgestreckten halse, en opstaende ooren, soo denckt dan vry, dat by Nieuwsgierigh is.

De Vorschen om datse groote oogen hebben, zijn een kenteycken van Nieuwsgierigheyt, en in dese beteyckenisse zijnse van de Oude genomen: om dat de Egyptenaers, wanneer zy een Nieuwsgierigh Mensch wilden uytbeelden, een Kickvorsch vertoonden. En *Pierius* seght, dat de oogen van Kickvorschen op een Hertshuyd gebonden, met het vleesch van een Nachtegael, den Mensch wacker en vaerdigh maken, en hier uyt komt dan de Nieuwsgierigheyt voort.

Zy houd de handen om hoog en 't hoofd voor uyt, vermits de Nieuwsgierige knap en gau is, om van alle kanten te luysteren en te weeten watter nieuws is. 't Welck oock de vleugels en steyle hayren, zijnde de wackere gedachten, uytdrucken. En de verwen van 't kleed bedieden de begeerte en 't verlangen, van allerley nieuws te weeten.

NECESSITA. *Noodwendigheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een haemer heeft, en in de slincker een hoop spijkers.

Noodwendigheyt is 't wesen van een sake, die anders niet kan zijn, jae stelt se soo ghy wilt, soo suldy doch een seer onoplosselijcke knoop vinden: En daerom wortse by eene vergeleecken, die de haemer in d'eene hand, en in d'ander de spijkers heeft. Waer door men gemeenlijck seyt, wanneerder gantsch geene tijd overigh is om een saecke met goede raed te bepaelen, datse aen de spijckers of aen den wand is gehangen, daer uyt men verstaet de Noodwendigheyt van de werckinge, en datmen daer geen raed toe weet.

NECESSITA. *Noodwendigheyt.*

EEn Vrouwe staende op eenen hoogen voetsteen, houdende eenen grooten hoop Diamanten, gelijck men 't selve in de schriften van *Plato* leest.

FATO of *Noodlot.*

EEn Man rijcklijck gekleet in een breed linnen laecken, staerende op een sterre nae den Hemel, die midden in een helder licht uytblinckt, zijnde van alle kanten beset met eenige donckere wolcken, waer uyt een goude keeten, in 't rond komt nederdaelen: Aldus is die van *Homerus* in zijn VIII boeck van de *Iliade* beschreven. En dit bediet, nae dat *Macrobius* en *Lucianus* verhaelen, een t'saemenvoeginge en band van de Godlijcke mette Menschlijcke dingen, als mede een verbindinge van de Menschlijcke voort-teelinge met haeren oppersten Schepper, diewelcke, als 't hem belieft, soo treckt hy die tot hem, en doet onse sinnen nae den hoogsten Hemel op stijgen, alwaer wy anderfins, door onse aerdsche krachten, niet souden geraecken. Derhalven wilde *Plato* dat dese keeten de kracht was, van de Godlijcke Geest, en van zijne Hemelsche vlamme, van de welcke de verhevene gemoederen, dickwijls zijn overgevoert, tot voortreflijcke daeden.

Het linnen kleed, seyt *Pierius*, stelden de oude Egyptische Priesters voor het *Fatum* of Noodlot, gevende voor reeden, dat, gelijck het linnen een vrucht en een voortteelinge van de Maene was, dat alsoo de Menschen mede de veranderinge des Hemels waeren onderworpen. Dese en de naevolgende beeldenisse hebben wy beschreven

nae

nae de superstitie of bygeloof der Heydenen, maer 't selve is ons Christenen gantsch ongeoorloft, datse in soodaenigh *Fatum* sonden geloven; gelijck *D. Thomas* seyt tegen de Heydenen.

FATO. *Nood-Lot.*

EEn Man in fijn linnen gekleet, om de boven-geseyde redenen, hebbende op 't hoofd een sterre, in de rechter hand het *Caduceum* of de Slangh-gekronckelde en gevleerckte staf van *Mercurius*, in zijn slincker hand een Spinrock met de spille aen een draed hangende, welcke draed midden van een is gebroken.

De redenen, die dese dingen te kennen geven, zijn voor eerst dese: Want het *Fatum* wordt gehouden voor een uytgespreyde meeninge van de Wijsen in 't Heydendom, dieder bestont in de schickinge der sterren, en datse alle onse Menschlijcke werckingen en gewichtige handelingen te boven gingh, ondersturtende desselvers loop, daerom worter een Sterre boven zijn hoofd als Heerscherinne, gemaelt.

De *Caduceus* of staf van *Mercurius*, bediet de macht van 't *Fatum*, ofte een seeckere Godlijcke Geest, of beweginge waer door zy seyden, dat niet alleen ons gemoed, maer oock alle geschaepene dingen beweeght en bestiert wierden. En noch geloofden de Heydenen daer boven, dat het was een seeckere band, waer door wy verbonden en verstrickt waeren met God selve, en dat in ons, de Noodwendigheyt van dit selve *Fatum*, alle dingen in sich vereenighde, en t'saemen voeghde.

Met een Spinrock en spille wort hy geschildert, want aldus wordt vertoont de krancke draet van onse leven, die daer gehecht is in de macht des Hemels.

VTILITA. *Nuttigheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, met een eycken tack vol eyckelen en blaeders in de hand, d'ander houdse op 't hoofd van een Schaep, hebbende een krans van koorenayren op 't hoofd.

Men noemt die dingen nut, diewelcke tot hulpe van de Menschlijcke noodruftigheyt seer in 't gebruyck zijn: en dese behooren of tot het onderhoud des levens, of totte kleedinge, die ons voor de koude en honger bevrijden: In welcke noodruftigheyt ons meest noodigh zijn, die dingen die ons kleeden, en met haer vlees en met haer eygen melck voeden. Even 't selve doet oock het goud, dat sich in allerleye gebruyck verandert, en in alle slagh van Nuttigheyt; daerom wordt datselve door 't kleed vertoont.

En om dat het kooren het aldernoodighste goed is, dat God voor den Mensche heeft geschaepen, soo wordt zy met kooren-ayren gekroont. De Eycken tack met de vruchten, bediet het selve, want daer door zijn in d'eerste tijden de Menschen, van groote hongers nood, verlost geweest, gelijck de Poëten verhaelen. En soo 't God beliefde, waer het wel te wenschen dat wy in dese laeste tijden daer van mochten bevrijt zijn.

CORRUTTELA DI GIUDICI. *Omkopinge der Rechters.*

EEn Vrouwe die verkeert in een Rechterstoel sit, met een Memoryboeck en een goude keeten in de rechter hand, in 't groen gekleedt, hebbende een Vos voor haere voeten.

Zy wort geseyt in den Rechterstoel te sitten, als boven geseyt, om dat de Omkopinge in die geene geschiet, die daer vonnissen en 't recht uytspreken: wesende ditselve een buyginge van den wille des Rechters, om onrechtvaerdelijck te oordeelen, en dat door de kracht van giften en gaeven.

Het Memoryboeck en de goude keeten in de hand, zijn teyckens, dat het Recht, 't zy door woorden of door giften, is omgekoft.

De Vos wort meestendeel voor de schalckheyt genomen, en daerom soo past de Vos seer wel by dese boeverie, om door loosheyt het geld en de goede wille, van andere luyden, te bemachtigen.

In 't groen is zy gekleet, door de grondvesten der hope die zy heeft, van eens anders goed te verkrijgen, gelijck geseyt is.

STUDIO. *Oeffeningh in de Konſten, Studeeringe.*

EEn Ionghelingh bleeck van aengeſicht, zeedighlijck gekleet, ſittende: Hy ſal metter ſlincker hand een open boeck houden, alwaer hy met groot opmercken in ſiet, hebbende in de rechter hand een ſchrijfpenne, en ter ſijden hem een ontſteken Lampe, en een Haene.

Iongh wort hy geſchildert, om dat de Iongelingh bequaem is de moeylijckheyt van de ſtudie te verdragen. Bleeck is hy, om dat de ſtudeeringe het lichaem plagh af te matten en te verſwacken; gelijck oock *Iuvenalis* ſeyt:

Veel geblock en nachtgeſchrijf,
Maeckt u vael en bleeck van lijf.

Hy is zeedigh gekleet, om dat de Studenten op alle matige, zeedige en vaſte ſaecken plachten te letten.

Sittende is hy gemaelt, om de ruſte en geduyrigheyt, die in de ſtudie vereyſcht wort, uyt te drucken: en de opmerckinge die hy over 't opgeſlaegen boeck doet, vertoont dat de ſtudie een heftige genegentheyt van 't gemoed is, om de kenniſſe der dingen te doorſnuffelen.

De penne die hy in de rechter hand heeft, bediet de werckinge en het ooghmerck, om al ſchrijvende een gedachtniſſe van ſich ſelve nae te laeten, gelijck *Perſius* ſeyt *Satyr.* 1,

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire, hoc ſciat alter:

Dat is:

Weeten is een ydel niet,
Soo 't geen ghy weet, geen ander ſiet.

De ontſteecken Lamp vertoont, dat de Studenten meer Oly als Wijn moeten beſigen en verdoen.

De Haene wort van veelen voor de ſorge en voor de wackerheyt genomen, ſaecken die alle beyde totte ſtudie bequaem en noodigh zijn.

ESSERCITIO. *Oefningh.*

EEn jeughdigh Man met beknopte kleederen van verſcheyden verwen, zijnde de armen naeckt, hebbende op 't hoofd een ſlaend' uyrwerck, en in de rechter hand een Circkel, in de ſlincker een Letter-rol, waer op geſchreven ſtaet ENCICLOPÆDIA, hebbende aen zijn gordel een *Pater noſter*, en aen yder voet een vleugel: op der aerde leggen verſcheyden waepenen, en aen de ſlincker ſijde veele inſtrumenten of ſchoonblinckende gereetſchappen die totte Landbouwerie noodigh zijn. En hier door wert te kennen gegeven, dat dieſelve veel gebruyckt en wel geoeffent zijn.

Oefninge is dieſelve werckelijcke beſigheyt, die de Menſch aenneemt om totte volkomentheyt van zijne werckinge, of ampt te geraecken: waer toe het ſeer ſwaer valt, ſonder oeffeninge, te geraecken, alwaert ſchoon dat de Natuyre daer toe genegen waere, en de onderwijſinge dieſelve onderſtutte.

Ariſtocles plagh te ſeggen, om Wijsheyt te verkrijgen, zijnder drie dingen van noode, de Natuyre, de Onderwijſinge en de Oefninge: Maer ten zy dat de Oefninge ſich by de Natuyre en Onderwijſinge voege, ghy ſult van alle geene leeringe ſcheppen.

Hy wort een Iongelingh afgebeelt, om dat de Iongelingh den arbeyt en oefninge veel beter verdragen kan, als eenigh ander Ouder, alhoewel wy, hier door, de Manlijcke Iaeren niet uytſluyten, om dat haere oefninge

oefninge met groot opmercken geschiet, als wesende nu in de volmaecktheydt, waer door hy saecken van gewichte manlijck kan oefnen.

Door de verscheydentheyt van de verwen des kleeds, wort de verscheydenheyt van de Oefningen vertoont, en door de maeckte armen de vaerdigheyt en gauwigheyt by de oefninge.

Het uyrwerck op 't hoofd bediet, dat, gelijck door de oefninge van de verscheidentheyt der raeders, de tijd en uren worden onderscheyden, dat oock alsoo onse oefninge der sinnen, in ons te wege brenght, dat wy ons verstand konnen leyden om het waerachtige te konnen onderscheyden en te kennen, 't welck soo wy 't niet kosten doen, soo soude de lust die de Mensch totte Wijsheyt heeft, te vergeefs zijn; gelijck *Dantes* verhaelt. Waer van seecker Dichter dese dichten daer van heeft ingestelt:

In des Werrelts beslighceden,
Als de Mensch wil zijn in vreeden,
Heerscht de oefningh in 't gemoed:
Daer meed' hy ten Hemel oopen,
Komt van d'aerd nae God geloopen,
En schouwt daer het hooghste goed.

De goude Circkel die hy in de rechter hand heeft, bediet de volkomentheyt, wesende onder de Mathematica of Wiskonste de beeldnisse en de forme volmaekt, gelijck mede de stoffe is, te weten het goud, onder de andere metallen: Waer over dese Circkel met reeden gestelt wort in de hand van de Exercitie of oefningh, om dat zy alle dingen totte hooghste volmaecktheyt brenght.

De Rolle in de slincker hand met het woord *Enciclopædia*, bediet den omloop van alle Wetenschappen, sulx dat de Oefninge soo wel van de konsten als van de wapenen, gelijck wy in 't bewijs van de rechter sijde hebben gestelt, te kennen geeft, dat soo wel d'eene, als d'ander, den Mensche vermaert en onsterflijck maecken.

Aen 't gordel draeght hy een *Pater noster*, om de geestlijcke Oefningen uyt te drucken, die welcke, al is't datse veelderleye zijn, soo nemen wy nochtans een voor alle, sulx dat ons de oefninge leyt op den wegh en plaetse van onse behoudinge, want het leven der Menschen bestaet in den Godsdienst, gelijck de H. Schriftuyre seyt.

Hy houd aen yder voet een vleugel en geen twee, om te vertoonen, dat men de Oefninge in zijne behoorlijcke maete moet gebruycken, en niet al te geweldigh, op dat men daer uyt groote nuttigheyt magh trecken: Want gelijck de leedigheyt den Mensche traegh en luy maeckt, en dat al te groote forse of geweld des gemoeds het lichaem te gelijck verswacht, alsoo maeckt daer en tegen de oefninge, die gematight is, sterck en gesont, gelijck *Arnold. de Villa Nova* seyt: *De gematichde Oefninge maeckt gesont, bewaert en versterckt de natuyrlijcke hette. Aristot.* seght, *de Oefninge is oorsaecke van de gesontheyt, en dat in der maerheyt.*

De verscheydenheyt van 't Boeretuygh, dat ter slincker hand leyt, glat en niet beroest zijnde, vertoont de oefninge en de arbeyt, die met dese instrumenten gedaen wort, in 't bearbeyden en beploegen van 't Land en van de planten: door welcke oefninge het leven des Menschen wort te saemen gevoeght. Waer over *Salomon* seght: *Wie zijn land bouwt, sal met brood versadight worden.* Men soude veele dingen over dit eedele voorwerp konnen by brengen, maer alsoo dit seer veele in sich bevat, willen wy, om geene verwarringe daer in te mengen, 't selve andere laeten doen, ons vernoegende dat wy de voornaemste hebben aengewesen.

CONVERSATIONE. *Ommegangh.*

EEn Man, maer jong, vrolijck en lachende, met een schijnbaere prachtigheyt, wiens kleed sal groen wesen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende in de slincker hand het *caduceum* of de slangestaf *Mercurii*, maer in plaets van de Slangen, salder een Mirten-tack met seer schoone krullen omgeslingert zijn, en eenen tack van Granaet-appels, alle beyde bloeyende: boven op den staf, sullen in plaets van de vleugeltjens, twee tongen staen, hy sal een weynigh gebogen zijn, 't eene been wat achter uyt steeckende, als of hy iemand wilde eerbiedigheyt bewijsen, de rechter arm voor uyt steeckende, dieselve open houdende als of hy iemant wilde omarmen en ontfangen. Houdende in de rechter hand een letterrol, alwaer op geschreven staet VEH SOLI, dat is: *Wee den Mensch, die alleen is.*

De

De Ommegangh is een Huys-gebruyck onder vrienden en perſoonen, die malkanderen kennen, en om eerlijcke en vrolijcke oorſaken beminnen: En daerom ſeghtmen datter geen aengenaemer noch geneughlijcker dingh in 't leven van den Menſch is, als een ſoete ommegangh. Seecker wijs Man ſeyt: *De ommegangh is een Broederſchap der Menſchen, en een lieflijcke t'ſaemenkoutinge, waer door de gemoederen onderlinge worden verquickt.*

Hy wort een Man en geen Vrouwe afgebeelt, om dat niet alleen de Ommegangh den Mannen beter als den Vrouwen paſt, maer om dat het Griex woord *homum* daer toe inſonderheyt van verſcheyden geleerden genomen wordt: En daerom kander geen recht Man weſen ſonder ommegangh, want wie onder 't Volck niet heeft verkeert, die heeft eervaerentheyt noch oordeel, jae men ſeght, dat hy ſonder verſtand is. Derhalven ſeyt *Ariſtoteles*, *dat de Menſch die alleen leeft, meer als een Menſch moet zijn, of 't moet een beeſt weſen.* Iongh wort hy gemaelt, om dat *Ariſtoteles* ſeght dat de Iongelingen grooter liefhebbers van de vrienden en van't geſelſchap zijn, als wel eenigh ander Ouder, en derhalven ſoecken zy gaern by een ander te zijn, niet eens op haer voordeel of profijt lettende, denckende dat haere vrienden oock van dieſelve aert en natuyre zijn.

Lachende en vrolijck, en in 't groen is hy afgeſchildert, om datmen in de kruyden, boomen, weyden en bergen niet vrolijckers noch aengenaemers voor't geſichte kan ſien als deſe verwe, diewelcke oock door haere lieflijckheyt en ſchoonheyt, alles doet bewegen, jae totte Vogeltjens toe, die daer door haere ſangerige keeltjes op 't lieflijxt en vrolijxt doen klincken: Maer de Ommegangh doet noch, met meerder genegentheyt, de gemoederen van andere, totte vrolijckheyt opwecken: betaemende 't ſelve een eerlijck en deughdigh gebruyck. In deſe bereyckeniſſe hebben wy hem de Lauwerkrans gegeven, om dat wy de eerlijcke en deughdlijcke Ommegangh hebben willen vertoonen, de laſterlijcke en ſchandige ter ſijden ſtellende, als die geene, die men met alle naerſtigheyt moet haeten, vliedende dieſelve als vervloecklijck en verderflijck: En daerom ſeght *Ariſtoteles* in zijne *Oeconomie* of Huysbeſtieringe: *Een wijs Man moet niet over al verkeeren.* En *Seneca* ſeght: *Ghy ſult met die verkeeren, die u ſullen beter maecken.*

De tacken van de Mirten en Granaetappels, die alle beyde bloeyen, en met ſeer ſchoone ſwieren onder malkanderen geſlingert zijn, bedieden dat onder den Ommegangh, de eenigheyt en waere vriendſchap ſeer wel paſt, en datſe van beyde ſijden eenen goeden reuck van ſich behooren te geven, en leeren onderlinge van deſe planten, gelijck *Pierius* verhaelt, malkanderen alſoo beminnen, dat, al ſtaen deſe Wortelen, oock verre van malkanderen, ſoo ſullen zy ſich nae den anderen voegen, en malkander omhelſen; tot beſchaemtheyt van die geene, die den Ommegangh vlieden. Deſe ſoudemen mogen ſeggen, datſe zijn van de verkeerde Natuyre van den Philoſooph *Timon*, diewelcke ſeer vermaert was, door den haet, die hy een yder Menſch toedroegh, doch hy hadde eenen vriend *Apemantus*, die van dieſelve aert en Natuyre was: En als zy beyde, op ſeeckere tijd, aen eenen taefel, die wel opgediſcht was, ſtonden, ſeyde *Apemantus*, *dat dit een ſchoon Gaſtmael was*, want zy waeren maer met haer twee, waer op *Timon* antwoorde, *dat het noch ſchoonder ſoude weſen, indien hy daer niet tegenwoordigh waere.*

De tonge, die boven deſe plante ſtaet, bediet, dat de Natuyre aen den Menſch de ſpraecke heeft gegeven, niet daerom, dat hy met ſich ſelve ſal ſpreken, maer om andere daer mede te dienen, en de genegentheden van ons gemoed uyt te drucken: door welck middel de Menſchen gebracht worden, om malkander te beminnen en ſich in vriendſchap te verbinden.

Dat hy een weynigh geboogen ſtaet, en 't been wat achter uyt ſteeckt, als of hy eerbiedigheyt wilde aen iemant betoonen, als mede met den open arm, gelijck boven geſeyt is, bediet, dat by den Ommegangh betaemen geſchicktheyt van hoflijcke zeeden, goede manieren, goeddadigheyt en beleefheyt, om met alle eerbiedigheyt die geene te omarmen en te ontfangen, die eene oprechte en deughdlijcke Ommegangh waerdigh zijn.

De ſprenck VEH SOLI, die hy in de rechter hand heeft, is genomen uyte ſpreucken *Salomonis*, alwaer hy Wee uytroept, aen die alleene is: En daerom behooren wy met groote

groote overweginge ons ſoecken te vereenigen, ſeggende met *David* in den CXXXIII Pſalm: *Hoe ſoet en lieflijck is 't als Broeders eendrachtigh te ſaemen woonen.*

INCONSIDERATIONE. *Onbedachtſaemheyt.*

EEn Vrouwe in licht groen gekleet, doch geſcheurt en onthult, boven op 't hoofd ſalſe een witjen of ſchoenlapper hebben, onder de rechter voet ſalſe een Paſſer met een liniael hebben, en mette ſlincker ſalſe haer op een ſteylte draeyen en bewegen.

Onbedachtheyt is niet anders als een gebreck van oordeel, in die geene die onder verſcheyden dingen niet recht oordeelt, 't geene hy nochtans behoorde te doen met een goede en oprechte bepaelinge.

Daerom wordt deſe beeldniſſe met een witjen, of puyſte-bijter op 't hoofd gemaelt, ſtortende ſich ſelve onbedachtlijck in den dood, vliegende rontom de kaerſſe, ter tijd ſich dieſelve verbranden.

In licht groen is zy gekleedt, want de kracht, die in den Menſche bekent wort, is bequaem om die dingen te leeren en te vatten, gelijckſe zijn, ten zy die door kranckheyt, ſloffigheyt of andere ongeſteltheyt, verſwackt wort. En het liniael en de Paſſer onder haere voet, is niet anders dan dat de Reeden en het Oordeel van den Menſche onderdruckt en met voeten getreden wort, te weten, door de kracht van haer eygen genegentheyt, diewelcke heerſchende, leyt haer tot onbedachte en onverſtandelijcke dingen, gelijck mede door den voet, die op de ſteylte ſtaet, wort uytgedruckt.

SEACCIATIGINE. *Onbeſchaemtheyt.*

EEn Vrouwe met opgeſpalckte oogen, een groot voorhoofd en roode winckbrauwen, zijnde dertelijck gekleet, lichtende haeren rock op met beyde handen, ontdeckende haere knyen en bloote dyen: ter ſijden haer ſtaet een Aep die haer onbeſchaemde leeden laet ſien.

Onbeſchaemtheydt is een ſchandelijck werck, regelrecht ſtrijdende tegens de beſchaemtheyt, die door haere ſnoode werckinge den Menſche ſchande aenbrenght.

Haere oogen mette bovengeſeyde teyckenen, drucken de Onbeſchaemtheyt uyt gelijck *Ariſtoteles* verhaelt.

Dertel en brootdroncken iſſe gekleet, uyt het verlangen datſe heeft, van hare wercken tot ſchaed en ſchande van haere eygen eere aen te leggen.

Van gelijcken ontdecktſe de verborgene deelen des lichaems, om dat de onbeſchaemde de eere niet acht, ſulx dat andere luyden die moeten onderſtutten en de hand bieden.

De Aep bediet de Onbeſchaemtheyt, om dat hy de deelen diemen behoort verborgen te houden, door een natuyrlijcke inſtortinge, ontdeckt, en yder, ſonder eenige omſichtigheyt, vertoont.

INGRATITUDINE. *Ondanckbaerheyt.*

EEn Vrouwe in roeſt-verwe gekleet, die een Slange in den ſchoot hout, als of zy dienſelven liefkooſde. Op 't hoofd ſalſe de kop van een Nijlpeerd hebben, en 't overige deel van des Paerds huyd, ſal haer tot een Mantel dienen; gelijck *Orus Apollo* verhaelt.

INGRATITUDINE. *Ondanckbaerheyt.*

EEn oude Vrouwe, diewelcke twee klauwen van een *Hippotamus* of Nijl-peerd in de hand heeft, om te vertoonen hoe verfoeylijck de Ondanckbaerheyt is. By *Orus Apollo* leeſtmen, dat de Oude een klauwe van dit Paerd gebruyckten, waer van de reeden in de Beeldeniſſe van de Godloosheyt verhaelt is. Oock wierde de Ondanckbaerheyt door *Actæon* afgebeelt, diewelcke van zijne eygene Honden verſcheurt is. Waer uyt dit ſpreeckwoord by *Theocritum* is heergekomen: *Voed honden op, datſe u mogen verſlinden.*

Ondanckbaerheyt.

EEn Vrouwe met klimop verciert, hebbende in d'eene hand twee Adderſlangen, een Manneken, en een Wijfken, waer van het Manneken zijn hoofd in des Wijfkens mond houd.

Ondanckbaerheyt is een eygen quaedwilligheyt in een vuyl en veracht gemoed, die den Menſch ondanckbaer maeckt wegen de weldaeden tot God en zijnen naeſten, vergetende altijd de tegenwoordige weldaed,

en met onmaetige genegentheyt, naer het toekomende janckende.

De *klimop* draeght de beteyckenis van de ondanckbaerheyt, vermits dieſelve plante of ſpruyte, den muyre, waer tegens zy opklimt en waſt, op 't leſt, tot een vergeldinge van danckbaerheyt, verteert, en van een rijt, en doetſe alſoo ter aerden vallen. Dit ſelve wil oock de *Adderſlange* uytbeelden, vermits dieſelve door de vermaecklijckheit die zy heeft genooten van haer medegeſel, tot vergeldinge van de Minne-plichten, veeltijts zijn hoofd in haer mond neemt, dat afbijt, en hem alſoo dooder. Tot dien eynde verhaelt *Antonius Cataldus* daer van dit gedicht, 't welck wy hier by voegen, tot vernoeginge des Leſers:

O Herbergh van de ſond en doolingh opgekomen,
Ghy ſtelt u tegens God, Natuyr, en al de Vroomen,
Ghy kancker, peſt en dood, ellendigh en benouwt,
Een dochter van de Hel, Alecto *toe vertrouwt:*
Der Vroomen vyandin, die vaerdigh zijt t'ontfangen,
Maer ſtribbigh, boos en wreck, om yder 't zijn te langen,
Die paſt op eed noch eer, noch weldaed u geſchiet,
Op vriendſchap noch beloft, in 't alderminſte niet.
Een Wolf, Grijſoen en Gier, Harpy in daed en oogen,
Van waer de trouw en deughd, is al te verr' ontvlogen,
Ghy ſchuym, ghy heff' en dreck, ghy ſchandvleck gantſch veracht,
Met Gierigheyt gebaerd, een kind van eender dracht.
Wegh! wegh uyt mijn gedacht! ghy Vodde vol van ſmerten,
Ick ken geen meerder quaed, als u vervloeckte parten.

INSTITUTIONE. *Onderwijſinge, Inſtellinge.*

EEn Vrouwe die mette rechter hand een korf ken houd, alwaer van binnen eenige Swaluwen leggen. Daer zijn eenige, die by de Oude hebben waergenomen, dat een korf met Swaluwen voor de onderwijſinge is genomen geweeſt, nemende daer uyt haer bewijs, van de weldaeden die van *Oſiris* en *Ceres* aen de Menſchen waeren gegeven: om dat wy van haer hadden ontfangen de wetten om wel te leven, en de onderwijſingen om 't land wel te bouwen. Waer over de Poëten *Ceres* de Wergeefſter naemden: en by *Diodorum* leeſtmen dat in de Egyptiſche brieven, *Oſiris* geheeten en gehouden wierde voor *Jupiter* den rechtvaerdigen Vaeder, Leydſman en Raedsheer of Overlegger van alle dingen. Welcke dingen, 't zy dat ghy dieſelve wilt paſſen totte onderwijſinge, of totte gelijckheyt, ſoo ſullen die daer mede ſeer wel over een komen en tot ons voorſtel dienen.

AMMAESTRAMENTO. *Onderwijſinge, Leeringe.*

EEn Man van een deftigh en eerwaerdigh opſicht, met een langh kleed en vol van grootmoedige ſtaetigheyt, hebbende een ſpiegel in de hand, waerom geſchreven is: *Inſpice, cautus eris*, dat is, *ſiet in, en ghy ſult wijs werden.*

De Onderwijſinge is een oefninge, die men doet om deughdlijcke en prijſlijcke hoedaenigheden te verkrijgen, 't zy door middel van de levende ſtemme of door de ſchriften, en daerom is hy ſtaetigh van opſicht gemaeckt: want de eedele gemoederen buygen ſich lichtlijck onder de moeylijckheden, die haer totte deughd leyden. Het lange en uytgeſtreckte kleed vertoont, dat aen een ſchoone geſchicktheyt een geſtadige oefninge vereiſcht wort: En de ſpiegel geeft te verſtaen, dat alle onſe wercken dienen

dienen overwogen, en gepaſt te worden nae de handelinge van andere luyden, die in dieſelve ſaecke, in 't gemeen, worden gepreſen; gelijck de ſpreucke boven verklaert.

CONSERVATIONE. *Onderhoudinge, Bewaeringe*, van *Petro Leone Caſtella.*

EEn Vrouw in 't goud gekleet, met een krans van Olijven op 't hoofd, houdende in de rechter hand een bondel met Rijs of Geers, en in de ſlincker een goude circkel.

Het goud en de Olijve bedieden de behoudinge; d'Olijf om datſe 't lichaem van alle bederfniſſe bewaert, en 't goud, om dat het alderlanghſt duyrt van alle metallen.

Door de Rijs of Geers wordt vertoont, dat daer door de Steeden en Volckeren worden onderhouden.

Door de circkel, alſo dieſelve noch einde noch begin en heeft, kan men bequaemlijck de behoudeniſſe en geduyrigheyt van alle dingen afbeelden.

SOSTANZA. *Onderhoudinge.*

EEn Vrouw in 't goud gekleet, houdende in haer rechter hand een deel kooren-ayren, en in de ſlincker eenige boſſen druyven, druckende Melck uyt haere borſten.

INFAMIA. *Oneere, Schande.*

EEn leelijcke en beſcheurde Vrouwe, houdende de handen d'een tegens den anderen, hebbende de twee middelſte Vingers van beyde handen recht uyt geſtreckt, en de andere in de hand gebogen.

Lelijck en beroyt iſſe gemaelt, om dat deſe Laſteringe in der daed en waerheyt lelijck is, voerende haer tot armoede, maeckende haer lelijck, jae tot een bedelaerſter; gelijck *Plautus* ſeght in zijn *Perſa*, *Alhoewel o Vaeder onſe ſaecken ſlecht en ſober ſtaen, ſoo is 't nochtans beſt wel te leven: maer als de armoede met oneere en ſchande is vermenght, dan valt dieſelve ſwaerder en laſtiger.* De middelſte opgeſteken Vinger was by de Oude een Hieroglyphiſch beeld van de *Schande*, gelijck mede by die van *Athenen* en veele oude Philoſophen.

INFAMIA. *Oneere, Schande.*

EEn lelijcke Vrouwe met ſwarte vleugels aen de ſchouderen, en bedeckt met veeren van het Vogelken *Ardiolus* tot den gordel toe, en van den gordel om leegh ſalſe gekleet zijn met een dwers rock van geel, en geboort met koper-roeſte verwe, doch geſcheurt, houdende op haeren arm het Vogelken *Ibis*.

Schande, is een ſnood voornemen, van een Menſch van quaed leven. Daerom ſchildert men haer met ſwarte vleugels af, om dat haer vlucht is van een ongeluckigh en ellendigh gerucht. De pluymen van dienſelven Vogel, betoonen dat de oneere meerendeels voortkomt, door onbeſtandigheyt: want dieſelve Vogel is een teycken van Sotheyt, gelijckmen ſiet, dat zy de alderonbeſtandighſte is: daeromme raed *Martialis* aen eenen *Ardiolus*, dat hy van 't een tot het ander werck ſal gaen, ſonder eenigh deugdigh werck te doen. De geele en koper-roeſtige verwe, wort in 't gemeen voor bedrogh en voor oneere genomen: En de Vogel *Ibis*, als zijnde de vuylſte van allen, wort voor de Schande, en in gelijcke meeninge, gebruyckt. En gelijck het geſcheurde kleed den Menſche by 't Volck onteert, alſoo nemen oock

de ondeughden het goet vertrouwen, by alle verſtandige, wegh, en maken den Menſche by God walgelijck, by wien de goede naem inſonderheyt wort onderſtut.

Infamia. *Oneere, Schande.*

EEn naeckte Vrouwe, die over 't gantſche lichaem melaets is, met ſwarte vleugels, en uytgeſpreyde hayren, als of zy een hooren wilde blaeſen, hebbende op 't voorhoofd het woord *Turpe* of *Schandigh* geſchreven, ontdeckende met d'eene hand de eene ſyde des lichaems.

De Melaetſcheyt was in 't Oude Teſtament een afbeeldſel van de Sonde, diewelcke inſonderheydt de Schande en Oneere voortbrenght.

Het blaeſende Hooren vertoont, dat haer geluyt ongeluckigh is by den Menſchen, als weſende ſeer leelijck en ſeer onaerdigh.

De ſpreuck voor 't voorhoofd, Turpe, druckt uyt, dat de Oneere beter van alle Man geſien wort, diemen voor 't hoofd als op den rugge draeght, daerom ontdeckte haer ſijde vrywilligh, laetende den room los aen de gebreken, ſonder datſe ſiet of denckt aen de ſchadelijcke uytvallen van haere eygen eere en achtbaerheyt.

Licenza. *Ongebondenheyt.*

EEn naeckte Vrouwe die onthult is, metten mond open, en een Wijngaert-ranck om 't hoofd.

Ongebonden worden die Menſchen genaemt, die daer meer doen als haer ſtaet wel betaemt, jae draegen noch roem by haer ſelve, daer zy nochtans dingen doen, die voor een ander, van gelijcke ſtaet, laſterlijck zijn. En om dat deſe ongebondenheyt oock kan weſen in 't ſpreecken, daerom is zy metten mond open gemaeckt. En om datſe oock wel ſchijnt die vryheyt over haer te nemen, dat zy die deelen ontdeckt, die wy door een natuyrlijcke inſtortinge, verbergen, daerom wortſe oock naeckt vertoont. In de reſt van d'andere dingen neemtſe vryheyt, om veele te doen, dat haer niet betaemt, en dit is door de Wijngaert-ranck uytgedruckt, diewelcke haere vruchten toereyckende, veele dingen te wege brenght, die ongebonden en ſchandigh zijn. En gelijck de hoofdhayren, ontbonden zijnde, vrywilligh in 't wilde ſwayen, waer haer de Wind ſal drijven, alſoo drijven oock de gedachten en handelingen der ongebondene Menſchen, van ſelf herwaerts en derwaerts.

Infortunio. *Ongeluck, Ramp.*

EEn Man met een doncker taneyte kleet, daer op veele verwoeſte en vervallen huyſen gemaelt, de ſijden totte knyen, mette armen, beenen en voeten naeckt, ſonder iets op 't hoofd te hebben, in de rechter hand ſal hy een Overvloets hooren houden, dat leedigh is en nae de aerde gekeert, in de ſlincker hand ſal hy een Raeve hebben.

Ongeluck, gelijck *Ariſtoteles* getuyght, is een tegenſtrijdige uytval van 't goed en van 't genoegen: En wat de Raeve belanght, niet om dat hy een Vogel is van quaed voorſpoock, maer om dat hy van de Poëten daer voor geviert wort, ſoo kan hy ons dienen tot een teyken van ongeluck en ramp; even gelijck als dickwijls een droeve waerſchouwinge, een voorſegginge is, van een grooter quaed, dat boven den hoofde hanght: En ſoo moetmen gelooven, dat de ongeluckige uytvallen en verwoeſtingen, door de Godlijcke toelatingen, geſchieden: gelijck oock de Oude Waerſeggers geloofden, dat haere wicchelrye een kenteycken was van den wille van *Jupiter*. Hier door ſullen wy vermaent zijn, om ons af te keeren van de ſnode wercken, en de vaſtigheyt der Deughd volgen, door de welcke de gramſchap Godes wort verſoent, en de ongelucken ophouden.

Infelicita. *Ongeluckſaligheyt.*

EEn bleecke en magere Vrouwe, metter borſt naeckt, en lange uytgedrooghde Mammen, houdende in den arm een mager kindeken, toonende bedroeft te zijn, om dat zy 't niet kan voeden door gebreck van Melck. Hebbende aen de rechter arm geene hand, zijnde ſoodanigh datmen met haer groote deernis moet hebben, weſende haer kleed op veele plaetſen geſcheurt.

Dit bovengeſeyde vertoont het gebreck, ſoo wel van de goederen der Fortuyne, als van de Natuyre, van welcke beyde onſe ruſt en vernoeginge heerkomt.

DISTINTTIONE del BENE & del MALE. *Onderscheyt van goed en quaed.*

EEn Vrouwe van bedaeghd Ouder, met een staetigh kleed, houdende met haer rechter hand een Sifte, en in de slincker een Egge.

Met aensienlijcke kleederen en van bedaeghd Ouder isse gemaelt, om dat dees Ouder bequaemer en vaster is, om 't goed van 't quaed, door de reeden, te onderscheyden, als wel de hooge Ouderdom en de lonckheyt doet, wesende in d'eene een overtolligheyt van brandende begeerlijckheyt en quellinge, en in d'ander een suffinge in 't verstand.

De Seve of Sifte is een wercktuygh, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, waer van *Paradinus* dit teycken met dit opschrift gebruyckt, *Ecquis discernit utrumque*? Als of hy wilde seggen: Wie is hy die 't goed van 't quaed onderscheyt? het kaf uyt het kooren, het nutte uyt het verachte, gelijck de Sifte? Maer dit selve doen de quaede Menschen niet, die welcke, sonder datse de Sifte van de reeden gebruycken, alle dingen te gelijck onder een ander werpen. En daerom stelt *Pierius* de Sifte voor een beeld van een Man die volmaeckt is in wijsheyd. Want een Sot is niet bequaem, om 't goed van 't quaed te onderscheyden, noch hy kan de geheymnissen van de natuyre niet onderscoecken. Waer over dit spreeckwoord by *Galenum* gelesen wort, *Stulti ad Cribrum*, dat is, *ghy Sotten gaet totte Sifte.*

De Egyptische Priesters, om met een kloecke raedinge de voorseggingen te begrijpen, plachten een Seeve te gebruycken: Waer uyt dit spreeckwoord is gekomen, *Cribro divinare*, dat is, *door de Sifte te voorseggen.*

De Egge, die zy om hoogh op der hand houd, heeft dieselve eygenschap, want soodaenigen wercktuygh gebruyckt men op 't Land, om de Velden te suyveren van alle schadelijcke kruyden, en om de stoppelen en doornen uyt de Weyden te roeyen. Nu gelijckmen in de Landbouwerie mette Egge het onkruyd uyte Landen wegh neemt, en te gelijck met het selve het goede hoy en andere nutte dingen op eenen hoop vergadert, alsoo behoort oock een Man mette Egge des Verstands, het goede van 't quaede te onderscheyden, en oock daer mede het goede op een hoop te brengen: Anderssins soo hy daer in traegh of achtloos geweest is, sal hy 't sich beklagen. Waer over men gestaedigh in gedachtnis moet houden 't geene *Virgilius* seyt: *Indien ghy niet altijd het kruyd uyt het onkruyd wied, noch de Vogelen daer uyt jaeght, door 't roepen, en druckt de schaduwe des Velds door u seyssen, en God om regen bid, ghy sult te vergeefs sien, dat een ander met groote hoopen is gesegent, en ghy sult, door den honger, moeten eyckelen eeten.* Dit konnen wy, zedelijcker wijse, op den Menschе passen, diewelcke, soo hy niet al het onkruyd van de snoode begeerlijckheden en hertztochten uytroeyt, en met de Harcke of Egge des oordeels, het goed uyt het quaed weet te onderscheyden, noch met een gedruys, het gevogelte van vleyers, koppelaers, parlickers en ander quaed gespuys van hem wegh jaeght, noch metre seyssen des arbeyts niet onderdruckt de schaduwe van de leedigheyt, noch mette gebeden tot God gaet, soo sal hy met droefheyt den zegen sien van andere luyden, en hy sal sich selve moeten voeden met eyckelen, een kost der Swijnen, sulx dat hy sal blijven vuyl, walgelijck, onwetende, veracht en verstooten, gelijck een Vercken.

INUBIDIENZA. *Ongehoorsaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't root gekleet, hebbende een toom of teugel onder de voeten, met een hulsel op 't hoofd van Pauwe-veeren, houdende de rechter hand om hoogh, om de vastigheyt van haer voornemen uyt te drucken, op der aerde leyt een Adderslange, druckende het eene oor op der aerde, en het ander oor decktse met haere steert.

Ongehoorsaemheyt is anders niet als een vrywillige overtreedinge van de Goddelijcke en Menschlijcke wetten.

Het roode kleed en de opgehevene hand passen wel op de hartneckigheyt, diewelcke een oorsaecke is van de ongehoorsaemheyt.

De toom en breydel vertoonen, dat de Liefde van de eygen passie of sucht den Menschе vervoert totte vrywillige verachtinge van de wetten en geboden, die wy om der Gerechtigheyts wille schuldigh zijn te gehoorsaemen, die daerom oock by gelijckenisse genoemt worden, *den teugel of breydel van de Volckeren.*

Het hoofd is geciert vol Pauwe-veeren, want de ongehoorſaemheydt ſpruyt uyt groordunckentheyt en hovaerdie.

De Adderſlange wort voor de ongehoorſaemheydt genomen, want zy ſtopt haere ooren, om dat zy niet ſoude hooren noch den beſweerder gehoorſamen, die uyt kracht van ſijne betooveringe haer ſoude roepen, gelijck *David* in den LVIII Pſalm ſeyt: *Haer woeden is als het woeden eender Slange, als een dove Adder, die haere ooren toeſtopt, dat zy niet hooren de ſtemme des Tovenaers, des beſweerders, die liſtigh beſweeren kan.*

INGIUSTITIA. *Ongerechtigheyt, Onrechtveerdigheyt.*

EEn lelijcke Vrouwe in 't wit gekleet en met bloed beſprenght, hebbende een Tuliband om 't hoofd als de Turcken draegen, houdende in d'eene hand een groote goude ſchael, waer op zy haer oogen ſlaet, hebbende in de rechter hand een Zabel, en voor haere voeten leyt een gebroken weegſchael.

Zy wort lelijck gemaelt, om datmen de Ongerechtigheyt, waer uyt alle de gemeene onheylen der Volcken en der Burgerlijcke Oorlogen heerkomen, behoort ſeer lelijck te achten.

De Zabel druckt uyt het kromme recht, en het barbariſch kleed de wreedheyt. Het witte bevleckte bloedige kleed, bediet, dat de ſuyverheyt van 't recht is bedorven, totte welcke omkopinge de goude ſchaele wort geſtelt, waer op zy haere oogen, dat is, haeren wille, en de gedachten van den onrechtveerdigen Rechter, uyt loutere gierigheyt, heeft geveſtight: Want zy niet konnende de waeghſchaele van de reeden ophouden, ſoo vervalt dieſelve; daerom wort die met voeten getreden, als een ſaecke diemen weinigh acht.

INGIUSTITIA. *Ongerechtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, doch de kleederen ſeer gevlackt, houdende in de rechter hand een ſwaerd, en in de ſlincker een Padde, op de aerde ſullen eenige gebroken wetten en taferelen leggen, als mede een boeck, weſende aen 't rechter ooge blind, houdende een Waeghſchaele onder haere voeten.

Het witte bevleckte kleed vertoont, datter geen ander ongerechtigheyt is als verderfnis en beſmettinge van de ziele, door de verachtinge van de Wett, diewelcke van de quaeddoenders wort verſcheurt en vertreden: en daerom wort zy mette gebroken tafelen der Wett, en mette ſchaele, als geſeyt is, afgemaelt.

De Ongerechtigheyt ſiet alleen met haer ſlincker oogh, want zy paſt alleen op 't gemack van 't lichaem, ter ſijden ſtellende die dingen, die heerlijcker en volkomender zijn, en die ſich uytſtrecken totte goederen der ziele, diewelcke in der daed het rechter ooge is, en het beſte geſichte van den geheelen Menſch.

De Padde is een beeld van gierigheyt, om redenen die elders geſeyt zijn, leerende dat de ongerechtigheyt haere oorſprongh geveſtight heeft, op het voordeel, de begeerte en het aerdſche gemack, en derhalven iſſe niet een gebreck alleene, en in 't beſonder een deel van 't gebreck, maer 't is een quaedaerdigheyt, waer in alle ſchelmeryen zijn begrepen, en waer in ſich alle booſheden en gebreken verſamelen en ophoopen.

INIQUITA. *Ongerechtigheyt.*

EEn Vrouwe wiens kleederen vol viervlammen zijn, en die ſnellijck vlucht.

Zy wort op ter vlucht gemaelt, om dat zy nergens ſeecker is, want om dat haer de ſchadu altijd volght, ſoo vluchtſe en vreeſt voor 't ritſſen van een ſtroo, dat ſchrick in haer baert, diewelcke ſich ter vlucht beraedende, geduyrigh wort verteert. Zy is met viervlammen bekleet, om dat de Ongerechtigheyt de ſnoode zielen verbrant, even als het vier het drooge hout doet.

INQUIETUDINE. *Ongeruſtheyt.*

EEn jonge Maeghd in weerſchijn gekleet, houdende een papiere Meulentjen in de hand, gelijck de kinderkens in de hand plegen te hebben, die zy in den wind houden. Sodanigh zijn oock de ongeruſte Menſchen, die nimmermeer in een ſaecke vaſt ſtaen, en hierom is zy oock in cangiant of weerſchijn gekleet.

INQUIETUDINE DI ANIMO. *Ongeruſtheyt van 't gemoed.*

EEn droeve Vrouwe, die over einde ſtaet, houdende in de rechter hand een Hert, waer op een uyrwerck of onruſt ſtaet, in de ſlincker een Weerhaen of Vlagge, daer men den Wind nae kent.

Metre onruſt en Weerhaen boven't Hert, wortſe vertoont, om te bewijſen, dat, gelijck de Vlagge en de onruſt geſtaedigh worden beweeght, dat alſoo 't gemoed van een onruſtigh perſoon, nimmermeer ruſte of verpoſinge heeft, als vindende altijd ſtoffe om ſich te quellen.

INNOCENZA. *Onnoſelheyt.*

EEn Maeghdeken in 't wit gekleet, hebbende op 't hoofd een bloemekrans, met een Lammeken onder den arm.

Zy ſal een Maeghdeken met een kransken geſchildert worden, om dat het gemoed van de Onnoſele ongequetſt en ſuyver is. Derhalven ſeytmen dat Onnoſelheyt een ſuyver en vry gemoed eens Menſchen is, dat alle zijne handelingen ſonder quetſinge van zijne Conſcientie doet en denckt in alle oprechtigheyt des Geeſts.

Het Lammeken bediet Onnoſelheyt, want het heeft noch gedachten noch krachten om iemant te miſdoen, noch iets om te wreken dat hem miſdaen is, maer verdraeght alles geduldigh, ſonder ſtriblinge, het zy datmen 't ſcheert of dood: En dat nae de Onnoſelheyt *I. Chriſti*, die zijnen Mond tegens zijnen ſcheerder niet op deede; gelijck de H. Schriftuyre getuyght, weſende in hem het aldereedelſte beeld der Onnoſelheyt.

INNOCENZA. *Onnoſelheyt, of Suyverheyt.*

EEn Maeghdeken met Palm gekroont, ſtaende als of het beyde handen, uyt een becken, wilde waſſchen, waer by een Schaep of Lammeken ſal ſtaen.

De Onnoſelheydt of Suyverheydt in de Menſchlijcke ziele, is als het klaere waeter, dat uyt een levendige ſtroom af vliet, en ten dien aenſien, behoorter veele totten naeme van Suyverheyt: Want als de Oude wilden ſweeren dat zy onſchuldigh waeren van eenigh ſchelmſtuck of miſſedaet, ſoo plaghten zy hare handen te waſſchen voor het volck, om door de waſſchinge der handen en door de ſuyverheyt des waeters, de ſuyverheyt en reynigheyt des gemoeds te vertoonen. En hier uyt komt het dat de *Hierogliphici* twee handen maelden die malkanderen wieſſchen, om hier door alleene de Onnoſelheyt en Suyverheyt uyt te beelden. *S. Cyprianus* vermaent ons altijd onnoſel te weſen. Want *Chriſtus* noemtſe zijn volck en kudde, gebruyckende den naem van Schaepen, om hier door te kennen te geven, dat de Onnoſelheyt en Chriſtlijcke Suyverheyt, moet onbetaſt en ongeſchent bewaert worden.

De Palmkrans van *S. Ambroſius*, in die plaetſe, daer hy ſeyt, *uwe geſtalteniſſe is als een Palmboom*, is uytgeleyt voor de Onnoſelheyt en Suyverheyt, die ons van God is geſchoncken: ſoo haeſt, als wy door den heyligen Doop zijn wedergeboren.

INCOSTANZA. *Onſtantvaſtigheyt.*

EEn Vrouwe die haer eene voet op een groote Kreeft ſet, gelijkmen dieſelve op den Zodiac ſchildert, weſende in licht blaeu gekleet met een Maene in de hand.

De Kreeft is een Dier dat voorwaerts en

en achterwaerts gaet, met een gelijcke maniere, gelijck die geene doen die losberaedigh zijn, nu de ſpieglingen, dan de wercken prijſende, nu krijgh dan vreede, nu de wetenſchap, dan de onwetentheyt, nu de ommegangh der Menſchen, dan de eenſaemheyt: ſulx datter geen dingh magh ongelaſtert blijven, dat niet door haere ſchendinge, die in haere tonge geboren en gevoet wort, wert beſmet, en door haere ontſtantvaſtigheyt verſpreyt, jae oock in al 't geene zy doen.

Deſe ſlagh van Menſchen worden van *Chriſto* beriſpt, door de voordaet der geener, die den hand aen den ploegh ſlaen en te rugge ſien.

Het licht blaen wort geſtelt by gelijckniſſe van de baeren der Zee, diewelcke ſeer ontſtantvaſtigh zijn, en van tijd tot tijd ontſtellinge veroorſaecken.

De Maene is van gelijcken ſeer veranderlijck, voor ſoo veele onſe oogen konnen begrijpen; daerom ſeytmen dat de Sotten veranderen als de Maene, die niet een uyr op een ſelve maniere ſtaet. Men kander oock een Vleermuys by maecken, diewelcke wiſpeltuyrigh en dom zijnde, vlieght nu van d'een dan van d'ander ſijde; gelijck *Baſilius* ſeyt.

PERTURBATIONE. *Ontſteltheyt, Verſtoornis.*

EEn Vrouwe van verſcheyden verwen gekleet, met een Blaesbalck in de hand.

De ontſteltheyt komt in 't leven van den Menſch uyt de verwarringe van de eerſte hoedaenigheeden van de ziele, zy komt mede uyte verwarringe van de ſinnen, van de Overheeren, en van 't Volck, ſulx dat de onordninge gekent en veroorſaekt wort, door de verwarde ordre van de beroerte, weſende de beroerte niet anders, als een oneenigheyt en ongelijckheyt. Soo ſpruyt dan de beroerte uyt ongelijckheyt, 't welck door de Blaesbalck wort uytgedruckt, die door te overvloedigen wind, de hette van 't vier opblaeſt en krachtiger ontſteeckt. En waer geen tegenſtrijdige bewegingen zijn, daer kan oock geen ontſteltheyt weſen. En daerom vertoonen de mengingen der verwen de verwarringen van de ſinnen of hertzrochten.

IMMORTALITA. *Onſterflijckheyt.*

EEn Vrouwe met vleugels aen de ſchouders, en aen de rechter hand een gulde Circkel.

De vleugels bedieden de opheffinge van der aerde, die niet als ſterflijcke en aerdſche dingen by haer houd.

De gulde Circkel vertoont d'onſterflijckheyt, weſende het goud, uyt alle metallen, het alderonverderflijckſte, en het ronde heeft geen merck waer in het eyndight.

IMMORTALITA. *Onſterflijckheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die in haer hand de plante van den bloeyenden Amarant ſal houden, bediedende d'Onſterflijckheyt, hebbende in de ſlincker een *Phœnix*.

De reeden van den Lauwer is alreede geſeyt, en d'Amarant bedier de Onſterflijckheyt, om dat zy haer verwe nimmermeer verandert, noch nimmermeer vervuylt noch verderft.

De *Phœnix*, om wederom een ander uyt haer aſſche te doen voortkomen, verbrant zy haer alle tijd, gelijck 't gemeen ſeggen is. En dit is een teycken van dieſelve Onſterflijckheyt, die een eeuwigheyt is, ten aenſien van de tijd, die toekomende is.

ASTINENZA. *Onthoudinge van ſpijſe.*

EEn Vrouwe die metter rechter hand den mond toeſluyt, en metter andere hand vertoontſe eenighe leckere ſpijſe, metter ſpreuck: *Non utor ne abutar*, dat is, *Ick gebruyckſe niet, om dat ickſe niet ſoude misbruycken.*

Om te vertoonen dat het eeten van leckere dingen den Menſch lichtlijck en dickwijls doet vervallen in eenige ſonde, gelijck daer en tegen, als men ſich daer van af houd, ſoo wort het gemoed veel bequaemer totte overweginge, en 't lichaem wort oock veel vaerdiger tot deughdlijcke wercken. Daerom ſeghtmen dat de Onthoudinge een welgeſtelde matigheyt is van de ſpijſe, voor ſoo veele totte geſontheyt, noordruftigheyt en hoedanigheyt van den Perſoon noodigh is, brengende aen 't gemoed verlichtinge, aen 't Verſtand wackerheyt, aen de Memorie vaſtig-

vaſtigheyt, en aen 't lichaem geſondheyt; gelijck ſulx *Horatius* in zijn 2 *Satyra* in't 2 b. te kennen geeft, wiens zedige Dichten wy aldus hebben gevolght:

Nutricht doch dees ſobre ſpijs,
Nae de algemeene wijs:
Overvloet van koſt en dranck,
Maeckt den Menſch als dof en kranck;
Steets geſoden en gebra'en,
Doen den Maegh ſelf overla'en.
't Soete wort in gal verkeert,
En in ſlijm gediſtilleert,
Als m' aen 't bancketteren gaet,
Bleeck men van den diſch op ſtaet,
En beſwaert het lichaem ſeer,
Doch met ſouden noch veel meer:
't Heyligh deel God toegewijt,
Sulck een gantſch ter aerden ſmijt:
Maer wie ſober is van mond,
Slaept geruſt en leeft geſont.

CONTINENZA MILITARE. Alſoo die te Romen in de Lijckbeganghniſſe van Hertogh *Alexand.* van *Parma*, vertoont is.

EEn Vrouwe met een Helm op 't hoofd, met een Rapier in de rechter hand, en het ſpitſe om leegh in de ſcheede, en de ſlincker arm recht uyt, de hand open, doch een weynigh toegebogen.

CONTINENZA. *Onthoudinge van quaede wercken. Temkonſt.*

EEn ſtaende bedaeghde Vrouwe, en ſlechtlijck gekleet, met een gordel om 't lijf, houdende in haere hand ſeer aerdighlijck een Armelijntjen.

Onthoudinge is een genegentheyt des gemoeds, die ſich beweeght door de reeden, om te ſtrijden tegens de ſinnen, en de janckingen van de vleeſchlijcke luſten te overwinnen. En daerom wordt zy ſtaende gemaeckt en van bedaeghd Ouder, als de aldervolmaecktſte: want alsdan doetmen alles met oordeel, konnende oock met meerder dapperheit alle aenvallen, die haer ſoude mogen overkomen, tegen ſtaen. Het ſlechte kleed en het gordel, bedieden de inbindingen van de ongebreydelde luſten.

Het ſuyvere en witte Armelijntjen vertoont, het oprechte beeld van reynigheyt en onthoudinge, om dat het niet alleen, maer eens des daeghs eet, maer oock om dat het niet ſoude beſoedelt werden, ſoo ſal het ſich veel liever van de laegers laten vangen, diewelcke om datſe dit Dierken te beter ſouden verſtricken, ſoo beſetten zy zijn hol rontom met ſlijck.

IMMUTATIONE. *Onveranderlijckheyt.*

EEn gewapende Vrouwe in 't weerſchijn gekleet, hebbende aen de ſlincker ſijde een Rapier, en met beyde handen ſo ſcheurtſe een linnen Laecken.

Alſoo de kenniſſe van dit beeld een langh bedierſel vereyſchen ſoude, ſoo willen wy 't ſelve, ten meerendeel, ſtellen aen de ſcherpſinnigheyt van de kloecke verſtanden: doch ſullen alleen ſeggen, datſe een gewapende Vrouwe geſchildert wort, om te betoonen, dat de veranderinge die alle geſchapene dingen onderworpen is, door haer ſelve ſterck is, en onder haer wapen-tuygh bewaert wort, te weten onder de beweginge der Hemelen, diewelcke zijnde van verſcheyden ſtoffe en van vaſte materie, ſoo zijnſe daer door oorſaecke van haere beweginge, daer nae van de hette, daer nae van de voort-teelinge en van de bedervinge, die al by beurten voortkomen, en dat nae de leere van *Ariſtoteles*, en dieſelve worden oock in deſe maniere onderhouden.

Het linnen Laecken wort by de Poëten by 't *Fatum* of Noodlot genomen, gevende 't ſelve aen de *Parcken* of Goddinnen van leven en dood: Waer over de uytleggers van *Theocritus* reeden geven, ſeggende, dat het linnen in der aerden waſt, en daer nae wort het in korter tijd bedorven: alſoo moet oock een Menſch, die uyt dieſelve aerde geboren is, door de noodwendigheyt der Natuyre wederom tot aerde worden.

De handen die tegens malkanderen het linnen van een ander ſcheuren, zijn de tegenſtrijdige hoedanigheden, die door kracht van de beweginge des Hemels, de aerdſche dingen verwoeſten en wederom vermeerderen. En wort de vermeerderinge te kennen gegeven door het ſcheuren van de twee lappen linnen in verſcheyden deelen.

* * *

De *Parcæ* waeren drie Goddinnen, nae der

Poëten verſieringe, waer van *Cloto* den ſpinrock droegh, en 't vlas daer aen ſtelde, zijnde het begin van des Menſchen geboorte. *Lachesis* was de ſpinſter, die de beleydinge van des Menſchen leven beſtierde. En *Atropos* ſcheerde den draet af, en brack des Menſchen leven in ſtucken, als 't haer geraeden dachte.

Intrepidita & Constanza. *Onverſaeghtheyt.*

EEn friſch en ſterck Ionghman, in 't wit en root gekleet, toonende zijne naeckte armen, ſtaende gereet om den aenval van eenen Stier op te houden.

Onverſaegtheyt is een reuckelooſe ſterckheyt, die tegens de traegheit en bloodigheit geſtelt wort: En men noemt dit een onverſaeght Man, die volgens de reeden niet vreeſt, daer doch een vroom en ſtantvaſtigh Man gewoon is te vreeſen.

De naeckte armen betoonen, het vertrouwen van eygen kracht, om tegens den Stier aen te gaen, diewelcke geterght zijnde, ſeer wreed wort, waer by dan noodigh is dat men dieſelve tegen-ſtae, alleen door een proeve van een reuckelooſe of wanhopige ſterckheyt.

Imperfettione. *Onvolmaecktheyt.*

EEn Vrouwe in 't geel gekleet, houdende in beyde handen een Vorſſche, met een Beyr ter ſijden, die met zijn tonge zijne jongen volmaeckt.

De geele verwe wordt in veele onvolmaeckte dingen, die nu beginnen te vergaen, door den tijd ontdeckt; en hierom wortſe in deſe beteyckniſſe genomen.

De Kickvorſchen inſgelijx, die van de vuyligheit voortkomen, zijn van *Orus Apollo*, voor de onvolmaecktheyt geſtelt.

Het Beyre-Iongh is onvolmaeckt, vermits het alleen een klomp vleeſch ſchijnt te weſen, wanneer het voor den dagh komt, maer 't krijght door de tonge en geſtaedige naerſtigheyt zijn gedaente. Aldus worden oock onſe wercken, die in 't begin onvolmaeckt zijn, indien der maer de naerſtigheyt niet ontbreeckt, door de naerſtigheyt van een goed begin volmaeckt.

Ignoranza. *Onwetentheyt.*

D'Onwetentheyt is by de Griecken door een naeckt kindeken afgebeeld, dat op een Eſel rijd mette oogen verbonden, hebbende een riet in de hand.

Een naeckt kind wort hy gemaelt, om dat de Onwerende ſlecht is en van kinds verſtand, naeckt van alle goed.

Hy ſit op een Eſel, om dat dit Dier, van de reeden berooft zijnde, onleerſaem is, de Onwetentheyt ſeer wel gelijckende.

De band die de oogen bedeckt, bediet dat hy geheel blind is van verſtand, en weet niet wat hy doen ſal. Daerom ſeyt *Iſidorus*: *'t Is een groote ellendigheyt niet te weeten waer men heen wil.*

't Ried wort hem in de hand gegeven, om dat het een ydel en broos dingh is, ſeer wel hier op paſſende, gelijck *Pierius Valerianus* ſeyt.

Ignoranza, gelijck die *Alciatus* beſchrijft:

WAt Monſter? Dit is Sphinx. *Waerom een ſchoone Maeghd,*
Die onder als een Leeuw, en boven vlengels draeghd?
Onwetentheyt dit beeld heeft voor haer uytgeleſen,
Om dat zy 't quaede drijft uyt een drievoudigh weſen.
Daer zijn die Welluſt ſtooft, daer zijn die licht van geeſt,
Daer zijn der vol van pracht, en plomper als een beeſt.
Maer een rechtſchapen Man, die wijsheyt pooght te drijven,
Die kan van 't wreede Dier den Overwinner blijven.

Ignoranza. *Onwetentheyt.*

OOck wierde d'Onwetentheyt geſchildert op de maniere van een naeckt kind op een Eſel rijdende, dat een doeck voor zijn oogen, en een riet in de hand hadde: Om datſe hier door bedecktelijck wilden te verſtaen geven, dat d'Onwerende van ſlecht en kinds verſtand was, geheel naeckt, ſonder eenigh manlijck vercierſel, beſtiert van de ſinnen, die ſeer grof zijn, niet anders als een blinde Eſel, en boven al los van herſſenen, gelijck het ried, dat hol is.

IGNORANZA. *Onwetentheyt.*

EEn Vrouwe bol van aengesicht, blind en mismaeckt, hebbende op 't hoofd een krans van Maenekoppen, gaende bloots beens, in een veld vol distelen en doorens, en dat buytensweegs, prachtigh met goud en eedelsteenen geciert, ter sijden sal in de locht een Vleermuys vliegen.

Door dese tegenwoordige beeldenisse, wort niet slechtlijck het niet weeten, afgebeeld, maer oock het gebreck van de onwetenheyt, 't welck veroorsaeckt wort, door de verachtinge van de wetenschap der dingen, die den Mensch gehouden is te leeren. Daerom wortse bloots beens gemaelt, als die tusschen distels en doorens, vrywilligh, buyten den wegh, wandert. Zy is sonder oogen gestelt, om dat de Onwetentheyt een verbaestheyt en verblindheyt van 't gemoed is, waer door de Mensch een groot gevoelen van sich selve heeft, en gelooft dat hy, in alle dingen, die geene is, die hy niet is, afwijckende in alle swaricheeden, waerin hem de onwetende in dit leven bevint, van het recht gevoelen der deugd af, en dat door 't quade begrip van 't verstand.

Daer wort een Vleermuys by gestelt, gelijck *Pierius* seyt, om dat de Wijsheyt by het Licht, en de Vleermuys by de Duysternisse wort geleken, waerin de Vleermuys gestadigh verkeert.

Lelijck van aengesicht isse gemaelt, want soo veel als de schoonheyt der Wijsheyt in de Mensche, uytblinckt, soo veel te slordiger, lelijcker en onaengenaemer schijnt de Onwetentheyt.

Het kostelijcke kleed is de standaert van de Onwetentheyt, om dat de Onwetende sich seer, in 't schoon oppronckende, benaerstigen, mogelijck daerom, om dat men onder dat schoone kleed, de vuyle reuck van de Onwetentheyt der ziele, alderbest kan begraven.

De krans van Manekoppen, bediet de ellendige slaep van 't onwetende gemoed.

IGNORANZA. *Onwetentheyt.*

Aciatus maelt de Onwetentheyt af by eene *Phrixus*, die op eenen gulden Ram, door zijne onwetentheyt, sich midden door 't water liet voeren, waer van *Aciatus* in zijne Sinne-beelden, van *Phrixus* gewagh maeckt:

Wat is hier van 't bediet? siet Phrixus van de ree,
Op eenen gulden Ram, begeeft sich in de zee?
D'Onwetentheyt, die dom, met grootse rijckdom praelt,
Doet dingen onbesint, daer sy maer schand af haelt.

IGNORANZA.

EEn Vrouwe als voren gekleet: Men soude hier noch konnen by voegen, dat het kleed vol vischschubben besaeyt ware, dewelcke 't rechte beeld van de Onwetentheyt zijn. De reeden is, om dat de Visch uyter natuyre bot is, en geen begrijp heeft, uytgenomen den Dolphin, en eenige andere, die voor een wonder worden verhaelt. En gelijck de schubben seer lichtelijck van de Vischen worden afgeschrabt, also kan oock de oefninge van de konsten, den Mensche het deckssel van de Onwetentheyt afdoen.

IGNORANZA. *Onwetentheyt in alle dingen.*

DE Oude Egyptenaers, om eene die in alles Onwetende was, af te maelen, maeckten een beeld met een Eesels kop, dat nae de aerde sagh: Want de onwetende verheft zijn hoofd nimmermeer nae de Sonne der Deughd, zijnde in de Liefde zijns selfs en in zijn eygen dingen, veel ongebondener als andere. Gelijck mede dit Dier, te onbedacht, boven andere van zijns gelijcke, te vierich mint; gelijck *Plinius* verhaelt.

STERILITA. *Onvruchtbaerheyt.*

EEn Vrouwe met *Apium* gekroont in gewickelt met het kruyd *Climene*, sittende op een Muyleesel, houdende met de rechter hand te gelijck den toom en een willigen tack, metre slincker een schael met wijn, waerin is een Visch *Triglia* geheeten.

Gelijck de Vruchtbaerheyt een geluckssalicheyt is, die geneughte en blijdschap aenbrengt, also is de onvruchtbaerheyt een ongeluckssalicheyt, die moeylijckheyt en droefheyt aenbrengt, 't welck klaerlijck ontdeckt wort in *Sara*, de Huysvrouwe van *Abraham*, in *Anna* de Huysvrouwe van *Elcana*, in *Elisabet* de Huysvrouwe van *Zacharias*; en hoe rijcker en treflijcker een Man is, te grooter is de droefheyt over de onvruchtbaerheyt van zijn Medegesellinne, hebbende van sich sel-

ve, en uyt zijn bloed, geene erfgenaemen tot zijne goederen. *'t Is een moeylijcke saecke*, seyt *Menander*, *dat een rijck Man geen erfgenaemen heeft.* Waerover *Euripides* evenwel twijfelt; *seggende, ick stae verbaest en kan niet oordeelen of het beeter zy dat men kinderen heeft, of dat men onvruchtbaer is. Ick sie wel dat die gene, die geene kinderen hebben, wel ellendigh zijn, maer die nu al kinderen hebben, die ste ick daerom niet te gelucksiger. Want soo zy deugh-nieten zijn, soo is 't voorwaer de uyterste ellende: en wederom soo zy al deughdelijck zijn, met hoe veele swaricheeden drucken zy noch de ouderen, want altijd vreesen zy dat haer yets sorghlijcks sal overkomen.* Niet te min soo isset veel beter kinderen, als geene te hebben; want daer is voorwaer noit soo quaeden Soone, die niet eenige vertroostinge aen zijn Vader doen soude; want de Vader draegt evenwel liefde tot zijnen Soone, al siet hy, dat hy niet van de beste slach is, en soo hy eenige gebreken in hem speurt, soo hoopt hy datse metter tijd sullen veranderen, en hy heeft vermaeck in hem op te helpen en goeden raed en Vaderlijcke onderwijsingen te doen. Iae de Vaderlijcke Liefde is, in veele, soo groot, datse als verblint zijnde, de gebreken van hare kinderen, niet konnen sien; en soo zy dieselve al sien, soo bedecken zy die by de Menschen, ja mogen niet hooren, datmen qualijck daer van spreeckt. Want soo een Vader een Soone heeft die scheel siet, hy sal seggen, dat hy een vriendlijck en loddersijck gesichte heeft. Gelijck de Poeëten seggen, dat *Venus* een uytnemend klein Soontjen hadde, dat zy Kiexken noemde, en alsoo hy krom en manck was, soo noemde zy hem groot-voet. Gelijck oock *Horatius* mede in zijn III Schimpdicht van 't eerste boeck segt:

Gelijck een wijse Vader doet,
Die zijne kinders gaet te moet,
Soo suldy oock der Vrienden feyl,
Bedecken, en niet maecken veyl.
De Vader noemt de grinseback,
Mijn lodder-soete-Kackerlac:
Een Popjen, hy een Kiexken heet:
Aen scheel of bult siet hy geen leet:
Of gaet hy krom of scheef van gangh,
Hy segt zijn voetjens zijn wat langh.

En overmits de Liefde van de kinderen blind is, soo verblijd sich nochtans de Vaeder en Moeder over haeren Soone, al-hoewel hy wrack of scheel is, gelijck de Vrijer zijn Vrijster doet, alhoewel zy leelijck is. Alsoo bedriegen oock de gebreecken der kinderen haere ouderen, die, hoewel zy leelick zijn, haer nochtans schoon duncken te wesen, en hoewel zy Boeven en Deughnieten zijn, soo schijnen zy haer deughdelijck en dapper te zijn. *Want gelijck mijn Moeder segt, soude ick Pollux wel overwinnen.* Sulcks dat de Vaederlijcke Liefde doet, dat zy haer verblijden over een Soone hoewel hy quaed is. Maer het genoegen van goede kinderen te hebben, gaet de vreese te boven, van die daer geen quaed van hebben te lijden. Daerom is 't beter kinderen te hebben, 't zy datse goed of quaed zijn, als de onvruchtbaerheyt is, diewelcke nimmermeer vrolijckheyt aenbrengt, maer een smerte en een gestadige begeerte om die selve te hebben. Het *Apium* heeft gekrulde blaeders, en daerom seytmen tot een spreeckwoord, van de Oude, datse zijn gekrulder als 't *Apium*, waerover wy oock de Onvruchtbaerheyt daermede hebben gekroont, want by de steel van het *Apium* wassen eenige wormkens, diewelcke gegeten zijnde, soo maeckense soo wel de Mannen als Vrouwen onvruchtbaer. Het kruyd *Climene* isser onder gevlochten, dat de Weegbreen blaeders gelijck is, 't welck, gelijck *Plinius* seyt, gedronken zijnde veele gebreken geneest, maer terwijl het geneest, maeckt het den Mannen onvruchtbaer.

Zy sit op een Muyle, want een onvruchtbare Vrouwe heeft dieselve aert van een Muyle, als die uyter Natuyre onvruchtbaer is. Alle Muyleesels zijn onvruchtbaer, de oorsaecke daer van is niet wel verstaen van *Empedocles*, en *Democritus*: dese schrijft het toe het verdorven waeter in het lijf van den Muyle, d'ander seytet te wesen de vermenginge van het dicke saer des eenen, en des anderen sachte geboort leeden: alhoewel daer een andere reeden van *Empedocles*, door *Plutarchus* wort voorgestelt, dat voor soo veel de Muyl een aengebooren nauwe Natuyre heeft in 't lichaem, soo kanse de geboorte niet ontfangen. Doch *Aristoteles* neemt sodanigen reeden niet aen, maer schrijft de Onvruchtbaerheyt van de Muylen de koudigheyt van haeren Voortteelder toe. Want de Eesel soo wel als de Merry zijn van kouder Natuyre, van de welcke de Muyle gebooren zijnde, behout de koudicheyt van beyde dieren.

ren. *Plinius* seyt, datmen waergenomen heeft, dat Dieren van tweederley slagh gebooren, een derde slagh voort-brengen, die haere voortteelders niet gelijck zijn, en die alsoo geboren worden, die teelen niet voort, en dat selve geschiedt oock in alle slagh van Dieren: en dat derhalven de Muylen oock niet baeren: Maer datse niet te min somtijts gebaert hebben, dat is in plaets van een wonder gehouden. *Julius Obsequens* stelt in zijne Wonderwercken, datter een Muyle in 't Burgemeesterschap van C. *Valerius* en *Herennius*, 665 Iaer, nae d'opbouwinge van *Romen*, in *Puglia* gebaert heeft. Maer het is een ongewoone saecke: Want als men een dingh wil invoeren, daer niet van sal vallen, soo seytmen, *als de Muyle sal hebben gebaert.* 't Welck oock geseyt was van eene van Babilonien, aen *Darius* Koningh van *Persien*, wanneer de Persianen 't selve belegert hadden, seggende: Wat doedy hier, ô ghy Persianen! vertreckt doch, want dan suldy de Stadt krijgen, als de Muyl-Eesels baeren. 't Gebeurde niet lange daer nae, dat een Muyl-Eesel van *Zopirus*, die een seer groot vriend van *Darius* was, baerde: Waer over hy moed kreegh om Babilonien te winnen, en hy nam oock het selve in. Daer is oock een spreeckwoort in *Suetonius Tranquillus* in 't leven van *Galba*, wanneer zijn groot-vader offerhande deede, datter een Adelaer quam, diewelcke hem het ingewand van den offer uyte handen nam, vliegende daer mede op een vruchtdragenden eycke-boom: Waer uyt voorseyt wierde, dat zijn afkomst, metter tijd, het Keyserrijck soude verkrijgen. Waer op hy antwoorde: *Als de Muyle sal baeren.* *Theophrastus* seyt dat in *Capadocia* of *Arcadien* de Muylen baeren. Maer de Eesels van dat Land, zijn van een ander slagh, zijnde slechts onse Muyl-Eesels gelijck, wesende geen oprechte Muylen. Alsoo dat de Muyl-Eesels, als onvruchtbaer, voor een beeld van de onvruchtbaerheyt genomen werden.

De *Salix* of Willige, in de slincker hand, dient oock tot een beeld van de Onvruchtbaerheyt, alhoewel eenige houden, datse dient tot d'Onvruchtbaerheyt van de Vrouwen. En dese plaetse *Plinii* in 't XVI boeck XXVI cap. seer qualijck verstaende, seggen zy, dat het saet van de Willigen een Medicijne is tegen d'onvruchtbaerheyt. In welcke plaetse hy niet anders wil seggen, dan dat de Willige is een middel totte onvruchtbaerheyt der Vrouwen: Men vind veele, diewelcke kinderen genoegh hebbende, en om niet al te seer daer in te vervallen, 't selve gebruyckten, om hare Vrouwen onvruchtbaer te maecken, gelijck als de Meyskens en Weduwen plachten te doen, om niet swanger bevonden te worden; een snood stuck, dat niet alleen by den Christenen, maer oock by den Heydenen is vervloeckt geweest. Waer over de Griexsche *Musonius* seyt, *dat het den Vrouwen verboden, en oock straffe voorgestelt was, datse geen Medicine noch andere dingen mochten gebruycken, om de geboorte te beschadigen: Dieshalven hebben zy op de veelheyt der kinderen beloningen, en op de onvruchtbaerheyt straffe gestelt.* Dat de *Willige* onvruchtbaerheydt aenbrenght, getuyght *Dioscorides* klaerlijck, seggende dat hare blaederen, haer saet, schelle en sap, een t'saemen-treckende kracht hebben: de blaeders gewreven en alleen met waeter gedroncken, maecken de Vrouwen onvruchtbaer, en niet alleen den Vrouwen, maer oock den Mannen, gelijck 't selve *Isidorus* verhaelt. *Want de Willige, wort geheeten Willige, om datse willigh was, wiens saedt, men seyt, van die aert te wesen, dat, wie datselve dryckt, geen kinderen krijght, maer maeckt oock den Vrouwen onvruchtbaer.*

De *Triglia* in de slincker hand, in een schaele met Wijn, wort gehouden, dat oock een teycken van de onvruchtbaerheyt is. *Athanæus* verhaelt vreemde dingen van dese *Triglia*, seggende door 't aensien van *Plato* in zijne *Phaon*, dat het een kuysche en suyvre Visch is, en daerom is zy oock *Diana* toegeheyligt. Alhoewel *Egesander* van *Delphos* seyt, datse in het feest van *Diana* haer wierde vereert, want zy vervolght en dood de venijnige en doodlijcke Zee-Haes: doende sulx totte behoudenisse van den Man, aen de Goddinne van de Iaght, daer dese Iagerinne haer vereert wordt. Maer *Apollodorus* wil, dat, vermits *Diana* onder de naem van *Hecate* een drievormige Goddinne, geseyt wierde, oock de *Triglia*, door de gelijckenisse van dien naem, haer geoffert wierde: Waer over oock te *Athenen* een plaetse was *Triglia* genaemt, want aldaer was het beeld *Hecate Triglantina* geheeten, waer van de Poët *Heraclitus* oock sprack. Welcke Visch oock van de Latijnsche Poëten *Barbatus Mullus* wierde genaemt. En soo is

hy oock geheeten van *Sophronius* de Grieck. Maer wy nemen die niet tot een beeld van de onvruchtbaerheyt, als een Visch, die van wegen haere eerbaere onthoudentheyt, de kuysche *Diana* is toegewijt. Maer om dat wanneer een Man van den Wijn drinckt, waer in dese *Triglia* is gesmoort, soo sal hy onmachtigh zijn in de Minneluften, en soo een Vrouwe daer van drinckt, soo salse als een onvruchtbaere niet ontfangen. 't Welck *Athanæus*, door 't aensien van *Terpsicles* oock beveftight, seggende, *de Wijn waer in de* Mullus *gesmoort is, soo de Man daer van drinckt, soo sal hy onbequaem zijn totte Minnelust, en een Vrouwe sal niet ontfangen.*

DISSEGNO. *Ontwerp. Schets.*

EEn Iongelingh van eedel opsicht, met schoone kostelijcke kleederen geciert, hebbende in de rechter hand een Passer, en in de slincker een Spiegel.

Het Ontwerp kan geseyt worden, dat het is, een gelijckmaetige kennisse van alle sienlijcke dingen, diewelcke bepaelt zijn in de grootheyt mettet vermogen, om die in 't gebruyck te brengen. Iongh met een eedel opsicht is hy gemaeckt, om dat het ontwerp de senuwe is van alle aengenaeme en maeckbaere dingen, en dat door den wegh van de schoonheyt: Want alle dingen die door de konst gemaeckt worden, worden min of meer schoon geheeten, nae datse een min of meerder schoone teyckeninge of ontwerp hebben. En de schoonheyt van de Menschlijcke gestaltenisse bloeyt in de Ieugd voornaemlijck. Men kanse oock wel Manbaer maecken, als een Ouder dat volmaeckter is, voor soo veel de overweginge belanght, om dat die haere dingen niet verhaest, gelijck de Ienghd wel doet, en zy moet oock niet zijn als d'Ouderdoom, die los beradigh van besluyt is. Men kan het Ontwerp oock oud en grijs maelen, als een Vader van de Schilder-Beelde- en Bouwkonst, om datmen dickwijls dese kennisse van 't ontwerp nimmermeer volmaeckt krijght, als op 't laeste van d'Ouderdoom. En daerom isset een eere aen alle konstige handwerckers, en een eere aen de bedaeghde, die het Ontwerp met reeden best schijnt te passen. Het Ontwerp wort gekleet gemaelt, om datmen weynigh vind die dat naeckt sien, dat is, die geheelijck haere reeden weeten: Maer kennen dat alleene, voor soo veele de eervaerentheyt haer sulx leert: die welcke een kleed gelijck is, dat door de winden hier en daer gedreven wort, om dat het ontwerp beweeght wort en gedreven nae de verscheyden werckingen, en de verscheyden gewoonten, plaets en tijden.

De Passer betoont, dat het Ontwerp bestaet in de maeten, die by haer dan prijselijck zijn, als wanneerse gelijckmaetigh zijn nae de reeden, van dobbel, half, derdedeel, en vierendeel, diewelcke meetelijck zijn met een, twee, drie en vier, in welck getal alle de proportien worden getrocken, gelijck in de *Arithmetica* en Musijck bewesen wort, en by gevolgh in al het Ontwerp, waer door 't noodwendigh bestaet in verscheyden linien van verscheyden groote of verheyt.

De Spiegel beteyckent, dat gelijck het Ontwerp behoort tot dat inwendige orgel of werckruygh van de ziele, dat wy de fantasien of invallen noemen, als de plaetse van de beeldnissen, want in de inbeeldinge soo worden alle gedaenten van de dingen gesien, en nae dat dieselve dan worden gevat, soo wordense of schoon of lelijck geheeten, gelijck dat *Fulvius Marioctlus* in zijne overwegingen bewijst: Waer over die geene, die een volmaeckt konstenaer hier in zijn wil, moet een volmaeckte inbeeldinge hebben, niet besoedelt, niet afgescheyden, niet verduystert, maer net, klaer, en die alle dingen nae haere aert recht kan vatten en begrijpen. En derhalven wordt hy een Man genaemt, die in dat deel wel geschickt is, waer aen oock hanght het werck van 't verstand: derhalven plaghmen aen die geene die Meesters van dit ontwerp of dese konste waren, groot lof te geven: En dit lof wordt bequaemlijck door desen wegh gesocht, als mede om dat de Natuyre weynige volmaeckte dingen voortbrenght, en om datter oock weynigh zijn die 't wit van dese treflijcke konst aenraecken: Misschien dat daerom, oock in d'Italiaensche taele, 't woord *Dissegno*, als een misteyckeninge alsoo wort genaemt. Veel meer dingen soude men hier over konnen voortbrengen, maer om de gewoonlijcke kortheyt te houden, sal 't genoegh zijn.

DISSEGNO. *Teycken-konſt.*

MEn ſoude de Teycken-konſt konnen ſchilderen, om dat hy Vader is van de Beeld- Schilder- en Bouwkonſt, met drie evengroote en gelijcke hoofden, en dat hy in de handen hiel verſcheiden inſtrumenten, die tot deſe bovengeſeyde konſten bequaem zijn. En alſoo deſe beeldniſſe voor haer ſelve klaer is, ſoo behoefdſe geen ander uytlegginge.

LEALTA. *Openhertigheyt.*

EEn Vrouwe met een licht kleed, houdende in d'eene hand een ontſteecken Lantaerne, alwaerſe met opmercken nae ſiet: in d'ander houdſe een Maske of Mom, die op veele plaetſen gebroken is, ſtaende als of zy dieſelve tegens een Muyr wilde in ſtucken ſlaen.

Het dunne kleed vertoont, dat onder de woorden van een rojaels en openhertigh Man ſich oock een oprecht hert moet ontdecken, want onſe woorden moeten, ſonder eenigh belet, weſen, als het voornemen van ons gemoed, gelijck het kleed is tot een naeckt lichaem.

De Lantaerne wort te gelijck voor de ziele en voor 't hert genomen, en de glans die door de glaſen ſchijnt, zijn de woorden, en de uytwendige wercken. En gelijck de Lantaerne het licht dat in haer beſloten is, nae buyten ſchiet, alſo moet oock een openhartigh Man, van binnen en buyren, eenderleye gedaente van ſich geven. Ten dien einde ſeyt *Chriſtus: Laet u licht ſchijnen voor de Menſchen, datſe daer over God prijſen:* ſulx dat u goede naem mette goede wercken magh over een komen.

Het Momaenſicht, dat op de aerde geworpen en geplettert wort, bediet te gelijck de verachtinge van de bedriegerie en dobbelheyt des gemoeds, gelijk elders geſeyt is.

LEALTA. *Openhertigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haere borſt openende, haer eygen hert toont, om dat dit met haer gemoed over een komt, en dat ſoo wel in woorden als wercken, op datmen ſoude beſpeuren dat de Trouwe volkomentlijck is onderhouden.

Anders.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die de rechter hand voor de borſt houd, en by haer een Hondeken.

De rechter hand op de borſt, bediet de oprechtigheyt des gemoeds, het Hondeken door de ingeboorne genegentheyt, bedier te gelijck getrouwigheit, dat is openhertigheit.

GIUDITIO. *Oordeel.*

EEn naeckt en bedaeght Man, die op een Regenboge ſit, houdende in de hand een Rechtſnoer, Paſſer, Liniael en Waeterpas.

Het Oordeel is niet anders als een kenniſſe dieder wort gedaen nae een behoorlijcke maete, ſoo wel in de werckingen als in andere dingen die uyt het verſtand voortkomen. En om dat deſe gereetſchappen, van den konſtenaers zijn gevonden, om gelijcke kenniſſe te hebben in de Geometrie, ſoo wort dan, daer door billick, het overlegh en de verkieſinge vertoont, die 't Menſchlijck verſtant behoort te doen, om allerleye dingen te onderſcheyden en oordeelen. Doch daerom oordeelt deſe niet recht, die juyſt alle zijne wercken, op deſe maniere wil afmeeten.

Tot verklaeringe van den Regenboge, ſullen wy ſeggen, dat een yder, dieder totte trappe der Menſchlijcke handlinge, hoedaenigh die oock mogen weſen, wil opklimmen, van noode heeft, dat hy door veele eervaerentheyt het oordeel leere, en dat geſchiet, even gelijck als de Regenboge voortkomt, door de ſchijnbaerheyt van veele verſcheyden verwen, dieder dan te gelijck, door de kracht van de ſtraelen der Sonne, nae toe trecken.

GIUDITIO OVERO INDITIO d'AMORE. *Oordeel of kenteycken der Liefde.*

EEn Man rijcklijck gekleet, met het hoofd vol Maenekoppen, 't welck het kenteycken der Liefde by den Ouden bediet. Daer by zy ſpottelijck en belachlijck door het lot het kenteycken der Liefde voorſeyden: Want als zy wilden beproeven of een Vryer oock weder bemint wierde, naemen zy de bladers

bladers van bloeyende Maenekoppen, en leyden dieſelve onder haere vuyſt, ſlaende daer nae mettet vlacke van de rechter hand met aller macht daer op, en uyt het geluyt dat de bladeren, door 't ſlaen, maeckten, oordeelden zy, dat haer Liefde aengenaem was. Dit verhaelt *Pierius Valerianus* door 't getuyghniſſe van *Tauriſius*; alhoewel dit een bygelovige en belachlijcke ſaecke is.

GIUDITIO JUSTO. *Oprecht Oordeel.*

EEn ſtaetigh Man met een langh kleed, hebbende eens Menſchen hert, aen een keeten om de hals hangen, waer in een beeldeken is geſneden, 't welck de *Waerheyd* vertoont, ſtaende metten hoofde gebogen, en mette oogen om leegh, vaſtelijck op den halsband ſtaerende: hebbende voor zijne voeten eenige Wet-boecken open geſlagen: 't welck bediet dat een oprecht en volmaekt Rechter, behoort vroom te weeſen, en nimmermeer door eenige ſaecke, zijne oogen van de heylige Wetten, noch van de beſchouwinge der ſuyvre en reyne Waerheyd, af te wenden.

GUERRA. *Oorlogh, Krijgh.*

EEn Vrouwe met een Kuras, Helm en Swaerd, mette vlechten bloedigh en in 't wilde, oock met bebloede handen. Onder haer Waepenrock ſalſe een root onderkleed hebben, om de gramſchap en dolligheyt te vertoonen. Zy ſal op een gewapent Peerd ſitten, hebbende in de rechter hand een Spieſſe, en in de ſlincker een ontſteken Fackel, met een Columne of Pijlaer daer by.

Deſe Vrouwe wort met een gewaepent Peerd afgebeeld, nae de maniere der Oude Egyptenaers, oock mede nae de nieuwe maniere, nae 't aenſien van *Virgilius*, daer hy ſeyt:

Het Ros dus uytgeruſt ten ſtrijd,
Dat dreyght ons krijgh en dicre tijd.

Men leeſt datter voor de Tempel van *Bellona* een ſeeckere, doch niet al te groote Colomne was, die de Romeynen de *Krijghs-ſuyle* naemden: Weshalven als men overleyde of men eenigh Oorlogh ſoude aenvangen, ſoo gingh daer een Burgemeeſter by, die den Tempel van *Ianus* opende, en wierp van daer een Lance, nae de ſyde toe, daer de Vyanden waeren, en hier door verſtonden zy ten wat tijde de Oorlogh tegens den Vyanden was verkondight en uytgeroepen, en daerom ſtaet deſe beeldniſſe gereet, om die, neffens deſe bovengeſeyde columne, wegh te werpen: waer van oock *Ovidius* in zijne *Faſtis* gewagh maeckt.

In de ſlincker hand houd zy een brandende Fackel, nae dat haer *Silius Italicus* afmaelt:

D'ontſteken Fackel, 't blonde hayr,
Met breyn en bloed beſprenckelt waer,
En vloogh Bellona, *met een ſprongh,*
Door 't Leger dat van d'yſers blonck.

Aleer de Trompet gevonden waer, was by de Oude in 't gebruyck, dat zy eenige met Fackels, voor de Heyrlegers lieten aen trecken: die dan haere Fackels verheffende, en nae d'een en d'ander ſijde werpende, het teycken gaven, om mette Wapenen malkanderen te keer te gaen.

GUERRA. *Oorlogh.*

EEn gewaepende Vrouwe, die een Exter op den kam van den Helm draeght: in de rechter hand een bloot ſweerd, en in de ſlincker een ſchild, alwaer een Wolfs hoofd in 't midden is gemaelt.

GUERRA. *Oorlogh.*

EEn Vrouwe ſchricklijck van geſicht, met een brandende Fackel in de hand, als of zy voort gingh, hebbende by haer veele guldene vaeten, geld, ſilver, en eedelſteenen, diewelcke ſeer verſtroyt op der aerde leggen: Waer onder was de beeldniſſe van *Pluto*, den God der Rijckdommen, die ſeer was gebroken. Al om te vertoonen dat de Krijgh alle de Rijckdommen verſtroyt, verwoeſt en verteert, niet alleen waer dieſelve wort gevoert, maer oock, waer zy ſlechts haer deurtochten doet.

STRATAGEMA MILITARE. *Oorloghs-treck, Krijghs-liſt*, van *Sign. Giov. Zaratino Caſtellini.*

MEn ſchildert een gewapent Man, die op den Helm deſe ſpreucke heeft: *aut Marte aut Arte*, dat is, *door liſt of door macht.* Hebbende op de ſlincker ſijde een Rapier, en aen de ſlincker arm een Schild, waer in een Kickvorſch gemaelt is, die een Riet over dwers in den mond heeft, waer tegens een Waeterſlange, die den Vorſch ſoeckt op te

ſloc-

ſlocken, afgemaelt is, hebbende de rechter hand, met een groote moedigheyt in zijne ſijde; ter ſijden hem, ſal een Luypert ſtaen, die ſeer vreeſlijck metten hoofde opgeſtreckt is, hebbende eenen Dolphijn op den Helm.

Deſe beeldniſſe is regelrecht gemaeckt tegen het goeddunckeu van *Alexander* de Groote, diewelcke de Oorloghs-treecken boven maeten Viand was, en overſulx als hy van *Parmenio* overredet was, dat hy zijne Vianden op 't onverſienſte, en by nachte, ſoude overvallen, antwoorde hy, *dat het een ſchandlijcke ſaecke was voor een Capiteyn, de Overwinninge te ſteelen, en dat het* Alexander *toeſtont, voor de victorie te winnen*; gelijck 't ſelve *Arrianus* verhaelt. Niet tegen-ſtaende deſe moedige woorden, is te overwegen, dat *Alexander* in zijne handlingen al te voorbarigh was, hebbende gemeenlijck meer renckloosheyt en ſtoutigheyt, als kracht van dapperheyt, die altijd met wijsheyt en goede raed wil te ſaemen gevoeght zijn. Wy hebben deſe beeldeniſſe willen paſſen, als datſe een Capiteyn niet alleen nut, maer oock noodigh is: den welcken toekomt, niet ſoo ſeer met geweld en ſtoutigheyt zijne Vianden te beſpringen, als wel in de voorvallende nood, tot behoudeniſſe des Vaderlands en van zijn eygen Heyrkracht, door kloecke raed en door verſtand (waer in de Oorloghstrecken beſtaen) te overwinnen: Want de Oorloghstreck is anders niet, als een dappere Oorloghsdaed, die meer met raed en verſtand als met macht en geweld wort uytgevoert. *Want dit is dapperheyt wanneer iemant zijnen Vyand met macht en ſterckheyt overwint: Maer dit is kloecke raed, wanneer iemant buyten den ſtrijd of ſlagh, de Overwinninge van zijne Vyanden wegh draeght met liſt of kloeckheyt.* *Polianus* een oud Griex ſchrijver, die ten tijde van de Keyſeren *Antoninus* en *Verus* geleeft heeft, ſeyt, dat dit de beſondere wijſheyt van een Capiteyn is, dat hy de Overwinninge ſonder perijckel of gevaer, magh verkrijgen: En 't is ſeer goed datmen eenige ſaecke oock midden in den ſtrijd gaet overwegen en bedencken, ten eynde men te vooren door raed en krijghs-liſt magh beleyden, dat de ſlagh met Overwinninge magh uytvallen. Dit ſchijnt oock, dat *Homerus* haer wil vroet maecken, wanneer hy ſeyt, *of door liſt of door macht*. En dit is oock de ſpreucke die wy boven 't Helmet geſet hebben. Men leeſt in *Polianus* het ſelve; 't welck van *Virgilius* ſchijnt heergekomen te zijn, als hy ſeyt, *Laet ons de Schilden veranderen, en der Griecken Helmen en Vaendels voeren, 't is alleens of wy den Vyand door geweld of door looſheyt overwinnen.* En de uytlegger van *Virgilius* ſeyt, *dat het niet ſchandigh is zijnen Vyand met liſtige laegen te overmeeſteren, en het tegenwoordige gevaer behoorde dat oock geleert te hebben, als mede de voordaed die van de Griecken was genomen.* Iae 't is oock geen ſchande, maer prijſwaerdigh: want het verſtand en de vlijtigheyt gaen boven de ſterckheyt, en de Oorloghs-treck wijſlijck beleyt zijnde, overtreft de groote menichte der krijghsluyden. *Euripides* ſeyt in zijne *Antiope, de Raedſlagh met weynigen wijſlijck ingegaen, overwint, maer onbedachtheyt met een groot hoop Volx, is een grooter quaed.* En hy ſeyt voorts in zijn *Æolus, de kleyne macht van een Man ſal door de naerſtigheyt boven drijven, want ick heb mijn vreeſe voor een grof, ſterck en oneervaeren Man, als voor een loos en ſwack Man.* By *Stobæum* leeſtmen veele ſpreucken tot voordeel van de Oorloghs-treken. En hier uyt komt het, dat als *Liſander* verweten wierde, dat hy veele dingen met looſheyt en bedrogh uytvoerde, antwoorde hy

daer op, *dat wanneer hem de Leeuwenhuyd niet konde helpen, dat hy dan het Vosſevel moſt aentrecken.* Willende daer mede te kennen geven, waer in de macht te ſwack was, dat moſtmen met loosheyt van den Oorloghs-treck vervullen. *Polienus* verhaelt dat de eerſte die by de Griecken de Oorloghs-treecken gebruyckt heeft, geweeſt is *Siſiphus* de ſoone van *Æolus*, de tweede *Antolicus* de ſoone van *Mercurius*, de derde *Proteus*, de vierde *Vlyſſes*, die *Homerus* de liſtige en looſe heet, waer van hy ſelve aldus ſpreeckt:

Ick ben Vlyſſes, Laertis *Soon,*
Wiens loosheyt yder ſtaet ten toon,
Geacht tot in den hooghſten top,
Wiens lof klimt tot de Sterren op.

Hannibal de Veldoverſte van *Carthago*, was een liſtigh Man en ſeer geeſtigh om nieuwe oorloghstreken te vinden, gelijck *Æ. Probus* in zijn leven verhaelt. Want als hy tegens zijne Vianden te ſwack was, dan vocht hy met verſtand en loosheydt. Maer om tot onſe beeldniſſe te komen, ſoo beelden wy de Oorloghs-treck met een ſwaerd aen de ſijde af: om dat een Capiteyn, hebbende groote of kleyne macht by hem, evenwel moet vechten met macht en met loosheyt, als moetende noodtwendigh gereet en op zijn hoede weſen, waerom zy oock *Omgorde*, dat is wackere en dappere Soldaeten genaemt zijn, als zijnde in haere Wapenen gegeſpt, ſulx dat een yder krijghsman zijne Wapens moſt neffens hem vaerdig hebben, en bereyt ſtaen om te ſtrijden. *Ontgorde* worden die bloets geheeten, die totten Krijgh onbequaem zijn, 't welck oock *Servius* de uytlegger van *Virgilius* ſeght, dat het van *Auguſtus* niet alleen als ſchandlijck wierde gehouden, wanneer de Soldaeten haere Wapenen hadden afgeleyt, haer onwaerdigh achtende de Wapenen te dragen; maer lietſe oock ſtrengelijck ſtraffen, die willens en door traegheyt of luyigheyt haere Wapenen, doch inſonderheyt, haer ſijdgeweer, hadden afgeleyt. *Corbulus* een Capiteyn van den Keyſer *Claudius*, liet een Soldaet, die ſonder ſijdgeweer voor den dagh quam, dooden: Noch een ander, diewelcke, terwijl hy de ſchantſe groef, alleen een poock op zijn ſijde hadde; 't welck *Tacitus* mede verhaelt: En hoewel deſe Hiſtoryſchrijver, dit niet kan geloven, maer hem al te wreed ſchijnt, niet te min houd ick dat *Corbulus* in 't weder-oprechten van den Krijghstucht, dit niet uyt hoofdigheyt of ſtraffigheyt, maer nae de Krijghswetten gedaen heeft: Naedemael het de plicht van den Soldaeten was, wanneerſe groeven of hutten toeſtelden, datſe 't Rapier op haere ſijde moſten hebben, wanneerſe haer ſchild en bagagie hadden afgeleyt, blijvende yder binnen zijne voet-maeten, die voor yder bende waeren afgeſteken, nae 't verhael van *Frontinus*, die veele Iaeren, nae *Tacitus*, van de Krijghs-konſt heeft geſchreven. Boven dat, wierden zy door de Wetten aen den hals geſtraft, die haer ſijdgeweer hadden verkoft, vervreemt of verlooren. Zy waeren oock gewapent, wanneerſe haer Middagh-mael hielden: en alſſe daer nae metten Veld-Overſte haer Avondmael deden, dan waerenſe ontwaepent, gelijck *I. Capitolinus*, in 't leven van den Keyſer *Solominus Galienus* verhaelt: ten wiens tijde, die geene, die by den Veldoverſte ten Avondmael genoot waeren, op zijn Soldaets begoſten gewapent te zijn: Want *Solominus* een kind zijnde, ontnam de genoode Soldaten, terwijl zy het gaſtmael hielden, haere gordels, die van goud bloncken, en om dat het qualijck was te weeten, wie in 's Keyſers Hof de wapenen hadde wegh gedragen, ſoo verdroegen de Soldaten ſulx geruſtlijck: Maer van nieuws genoodight zijnde, ſoo wilden zy haer ſijdgeweer niet afdoen; gevraeght zijnde, waerom? ſoo ſeytmen dat zy geantwoort hadden, vraeght dat aen *Solominum*: En hier van quam dees maniere, datſe altijd metten Veld-Overſte gewapent gingen aen ſtreen. En voor ſoo veele de afgebeelde Dieren belanght, aleer ick totte uytlegginge kome, ſal ick te bedencken geven, dat een Capiteyn, ſich, door twee middelen, ſal dienen van de Oorloghstreecken: ſomtijts om ſich alleen te redden, wanneer hy kleyn van macht is, ſonder dat hy opſicht heeft, om zijnen Viand te overwinnen, achtende dit overwinninge genoegh, dat hy ſich ſelve en zijn volck uyt het gevaer helpe: ten tweeden als hy machtiger is, dat hem dan de Oorloghsliſt diene, om zijnen Viand, met een dapper gemoed, te verſtroyen en overwinner te blijven; En deſe twee middelen, worden door de Natuyre van deſe twee voorgeſtelde Dieren uytgedruckt. En

om

om tot het eerſte te komen, ſoo verhaelt *Ælianus* dat de Vorſch in Egypten met ſonderlinge Wijsheyt is begaeft, want dieſelve ſtelt ſich tegen den Hyder of Egyptiſche Waeterſlange: en kennende haer eygen ſwackheyt, ſoo neemtſe in der haeſt een ried in den mond, en houd dat over dwers, om dat haer de Slange niet ſoude in ſlocken, want zijn beck is ſoo wijd niet, en door deſe liſtigheydt ontgaet zy de macht van de Slange, want het een Slange is wel ſchoon van opſicht, maer van doodelijck venijn. Onder deſe ſlagh paſt oock de Oorloghs-liſt van de Engelſche, diewelcke ſich ſwacker bevindende als *Cæſar* was, hieuwen een groot deel boomen af, en ſtopten daer mede den wegh die *Cæſar* door 't boſch moſt paſſeeren. Een ander liſt gebruyckte *Pompejus* in *Brundusium*, verbaeſt weſende door de komſte van *Cæſar*, en om de macht van *Cæſar* te ſtutten, dede hy de poorten toe metſelen, en maeckte grachten dwars over den wegh, ſtellende op dieſelve verſcheyden paelen met ſcherpe pinnen, en deckte die wederom met aerde toe. Zijn ſoone *Sextus Pompejus* by *Ategua* in Hiſpanien, de komſte van *Cæſar* oock vreeſende, maeckte eenen Wagenburgh op den wegh, om des Viands krijgsheyr op te houden, terwijle hy mocht te rugge deiſen en ſich in *Corduba* vaſt maecken, daer hy nae toe trock. *Hannibal* ſiende dat hem, tot groot nadeel, alle de wegen van *Fabius Maximus* waren geſloten, hielt hem den gantſchen dagh verbaeſt op, en 's nachts daer aen ontſtack hy eenige boſſelen hout, die op de hoorens van eenige Oſſen geſtelt waeren, drijvende dieſelve tegens de bergen op: welck ſchouwſpel, het machtigh Romeyns leger ſoo dede verſchricken, datter oock niemant ſoo ſtout was, die uyt haere bolwercken dorſt gaen: en door deſe Krijghs-liſt hielt hy het Leger van den Viand op, en vluchtede ſonder ſchaede van zijn Heyrleger. Het tweede middel is, wanneer hem een Capiteyn bevint, wel van macht voorſien te weſen, maer door dat de Viand eenigh meerder voordeel van hem heeft, ſoo ſoeckt hy dat te vervullen met verſtand en loosheyt, poogende zijnen Viand te verleyden, en hem op eenen wegh te brengen, daer hy niet om denckt, en 't ſelve ſoo te beſtieren, dat hy zijnen Viand met ſekerheyt kan t'onderbrengen, en 't hoofd tot een eerlijcke overwinninge opſteken. Van ſoodanige Natuyre is de wilde Luypert, diewelcke zijne ſterckheyt tegens den Leeuw mistrouwende, ſoeckt ſich door een gemaeckte liſtigheyt te verſekeren: want hy maeckt een hol dat twee gaeten heeft, 't eene om in te gaen, dat ſeer wijd is, 't ander dat in 't midden ſeer nauw is, en als hy ſich van den Leeuw ſiet beſprongen, vlucht hy door het gat, alwaer de Leeuw, op hope van overwinninge, hem met ſoodanige macht vervolght, dat hy door de grovigheyt van zijn lichaem, in 't gat blijft ſteken, konnende noch voorwaerts, noch achterwaerts, keeren: 't welck de looſe Luypert wetende, kruypt wederom door het nauwe gat, bijt, ſcheurt en rijt den Leeuwe van achteren, met zijne tanden en klauwen: alſoo dat *B. Anglicus* ſeyt, dat de Leeuw dickwijls van den Luypaert wert overwonnen, meer door loosheyt als door geweld. Van gelijcke loosheyt zijn oock de kloecke Soldaten, die de Vianden in haere hinderlagen weeten te verleyden, gelijck *Hannibal* aen *Titus Sempronius Gracchus*, en *Cæſar* aen den Swijtſers gedaen heeft, diewelcke met hem oorlogende, quaemen op de grenſſen van Vranckrijck, en de Romeynen weſende ontrent t'achtentigh duyſent Mannen ſterck, waer van 20 duyſent de waepenen koſten voeren, ſoo ontweeck haer *Cæſar* altijd, te rugge deinſende: Maer op ſekere dagh, ſoo vervolghden hem de Barbaren, door 't groot vertrouwen darſe ſchepten: en willende de *Rhoſne* paſſeeren, ſoo hadde *Cæſar*, niet lange te vooren, zijn Leger aldaer neder geſlagen: Waer over als de Barbaren met groote moeylijckheyt, deſe onſtuymige reviere gepaſſeert waeren, ſoo wilden zy daer al te ſaemen, voor des anderen daeghs, niet overtrecken, waer van *Cæſar* dertigh duyſent Barbaren, die de reviere gepaſſeert waeren, ſeer moede zijnde, en ſich te ruſte leggende, overviel, en by nae alle verſloegh, ſonder dat zy eenigh middel hadden, weder over de reviere te komen. Wy ſouden veel meer Krijghs-liſten konnen by brengen, maer wie 't luſt, magh *Polianum*, *Frontinum*, *V. Maximum* en andere ſchrijvers leſen.

De Dolphijn op den Helm is 't waepen van *Vlyſſes* de vinder van de Krijghs-liſten: alhoewel hy dieſelve in zijn Schild plagh te

draegen, tot een aengenaeme gedachtnis, van dat een Dolphin, zijnen soon *Telemachus* uyter Zee hadde verloft, daer in hy was gevallen, gelijck *Plutarchus* verhaelt. Niet te min kan men seggen, dat dit arge en kloecke Dier *Vlysses* niet qualijck past, als een beeld, dat een goed Capiteyn betaemt: Want de Dolphijn is't hoofd en de koningh van alle Zeedieren, snel, vaerdigh, kloeck en wijs, om alle swaere voorvallen snellijck uyt te voeren; heeft groot verstand, en weet wanneer't tijd is, om metten Crocodil, een wreed en doodlijck beest, sich sonder perijckel, in den strijd te geven: Want als hy sich uyte Zee in den Nijl wil begeven, soo kan de Crocodil niet lijden, dat hy zijn rijck soude innemen, dies soeckt hy den Dolphin te verjaegen, tegens den welcken hy met kracht niet vermogende, overwint den Crocodil, door listigheyt, en alsoo hy op den rugge scherpe vinnen heeft als vlijmen, want de Natuyre heeft een yder Dier ingestort, niet alleen wat hem behulplijck, maer ook wat zijnen Viand schaedlijck is, soo kent hy dan de scherpigheyt van zijne vinnen, en de weeckheyt van den buyck van den Crocodil, en gaet hy niet met den Crocodil voor de vuyst in 't gevecht, want hy heeft eenen wijden beck, met schricklijcke tanden, op de maniere als kammen, hebbende vreeslijcke klauwen, en om dat hy eenen harden huyd heeft, en met een scherpe rugge-graed, die tegens alle slagen gewapent is, soo bespringt hy hem niet, maer als een loose en deurtrapte, veinst hy sich, dat hy vreese heeft, vluchtende snellijck onder 't waeter, slaende zijne scherpe vinnen in den buyck van den Crocodil, en brenght dienselven alsoo om den hals, gelijck *Solinus* seyt. Waer uyt klaerlijck blijckt dat de Dolphijn zijnen Viand met een *Stratagema* of Krijghs-list overwint. De Dolphijn dan op den Helm dient voor een goed Capiteyn, dat hy met oordeel, sorge en vaerdigheyt moet vernemen nae de ordre en gelegentheyt des Viands, om hem van die sijde te bespringen, waer dat hy swackst en lichtst is om te verdrijven en te verstroyen: wesende de Dolphin veel minder van macht om den Crocodil te overwinnen, diewelcke in 't gemeen twee en twintigh elbogen langh is; 't welck dienen kan tot een beeld, voor die van minder macht zijn, om haeren Viand niet te vreesen die machtiger is, als zy zijn. Daerom moeten die geene die van meerder macht en sterckheyt zijn, hier door gewaerschouwt wesen, datse op haere kracht niet al te trots zijn, om haer minder te verachten, en door vermetentheyt en hooghmoed, dieselve geweld en overlast te doen: Want daer is niet een, ook hoe groot hy zy, die niet door eenige loosheyt, van soo slechten persoon, als 't ook magh wesen, kan werden t'ondergebracht:

Een kleyne Hond kan't wilde Swijn,
Een hinder en beletter zijn.

Kleyn is de Torre of Schaelbijter, evenwel kan sich dieselve over den Adelaer wreken, gelijck *Alciatus* seyt. Kleyn is de *Ichneumon*, een Dierken als een Weselken of Indische Ratte, 't welck sich in 't waeter doopende, rontom in de krijte wentelt, maeckende daer van een Helmet, droogende datselve in de Sonne, waer mede hy den Aspis te keer gaet, schuttende de steecken met zijnen staert, en bijt terwijlen den Aspis, met zijnen scheeven kop, den keel af. Datselve Dier, wanneer het den Crocodil met den Mond open siet, en hem het Vogeltjen *Trochilus* of Koninxken de tanden suyvert en lieflijck ketelt, daer in vermaeck scheppende, soo loopt dit Dier hem snellijck in den mond, en de ingewanden en den buyck door-geknaeght hebbende, komt het als door een scherp geweer, daer wederom uyt kruypen. Van gelijcken *Egithus* dat kleyn Vogeltjen, van sommigen *Sala*, *Acanthus* en *Cardellus* geheeten, geeft sich op den Esel, wanneer hy tusschen de doorens loopt en haere nesten verstoort, pickende dienselven op den rugge, hals, en in de oogen. De Dolphin selve, wort wederom van een kleyn Visschjen overwonnen, maer wat het voor een Visschjen is, weet ick niet seker, maer dit schiet my in den sin, dat de Dolphijn viand is, van *Pompilus*, van andere *Nautilus* geheeten, een kleyn Visschjen, waer van *Athanæus* gedenckt, dat, soo de Dolphin 't selve Visschjen op eet, soo eet hy 't niet als ter nood, want soo haest als hy 't selve heeft gegeten, soo wort hy treurigh en onrustigh, sulx dat hy moedeloos en swack zijnde, van de baeren aen den Oever wort geworpen, alwaer hy dan een roof wordt van andere Visschen. Maer laet dit Visschken soo kleyn zijn als 't wil, soo sal dit het besluyt wesen, dat

dat de groote van de kleyne konnen werden overwonnen. Daerom ſeyt *P. Mimus*, *'t is voorſichtigh gedaen, zijnen Vyand, oock hoe kleyn hy zy, te vreeſen.* Die geene, die te ſeer op haere kracht vertrouwen, ſoo in 't betoonen van wreedheyt als in 't plegen van allerleye ſchelmſtucken, die ſullen gewaerſchouwt zijn, ſich te onthouden van een ander ongelijck te doen, en geloven, dat alſulcke overlaſt, als zy een ander gedaen hebben, wederom aen haer kan gebeuren, en gedencken, of wel 't ſelve met geweld niet kan geſchieden, dat zy dan door looſheyt en treecken konnen werden overwonnen. *En die niet kan van eene, die kan van meerder overwonnen werden.* Een ſpreucke, die van den wreeden *Maximinus*, geſeyt is, en die door zijne grootheyt van perſoone en ſterckheyt onverwinnelijck wierde gehouden. *De Olphant is groot, nochtans wort hy om hals gebracht. De Leeuw is ſterck, nochtans wordt hy doodgeſlaegen. Wacht u voor veelen, ſoo ghy weynigen niet vreeſt.*

Dit heeft de moedwillige Keyſer *Maximinus* ſeer wel beproeft, want als hy te gelijck met zijnen ſoone, op den middagh in zijn tente in de belegeringe van *Aquilea* ruſtede, is hy, met zijnen ſoone, van de ſoldaten vermoort, en beyde de hoofden zijn nae *Romen* geſonden, en dat niet alleen van veele perſoonen, maer oock door eene van de minſte, kan een groot Heer werden t'ondergebracht, even gelijck de Crocodil van den Dolphin, door liſtigheyt wort verraſt. *Ehud* in 't III capit. der Rechteren, dragende geſchencken aen *Eglon*, den Koningh der Moabiten, veinſde heymlijcke ſaecken met hem te willen ſpreecken, ſtack den Koningh met een tweeſnijdend Mes dat hy ſtierf. Deſe ſaecke ſchijnt by onſen tijde vernieuwt te weſen, by *Jacob Clement* van de Ordre der Preekebroers, diewelcke onder ſchijn van brieven aen den Koningh *Henric* de III over te leveren, ſich tot de knyen toe buygende, als of hy hem eerbiedigheyt wilde bewijſen, ſoo duwde hy hem van gelijcken met een Mes in de buyck. 't Is wel waer dat hy een ander uytkomſt hadde als *Ehud*, want *Ehud* vluchtede veyligh, maer deſe wierde terſtont van den ommeſtanders gedoot, eer noch de Koningh den geeſt gaf. Behouden keerde oock *Judit*, de moedige Weduwe, in haer Vaederland wederom, met het hoofd van *Holoſernes*, Vorſt van Aſſyrien. *Pauſanias* de Iongelingh, daer niemant eenigh quaed vermoeden op hadde, gelijck *Juſtinus* ſeyt, klaegt dickwijls aen *Philippus*, Koningh van Macedonien, over het geweld, dat van *Attalus* gedaen wierde, en ſiende dat de Koningh het ſelve niet ſtrafte, maer dat hy met dien dwarspael lachte, en hem noch eerde, nam de wrake aen van een onbehoorlijck Rechter, doode hem in een nauwe ſtraete verre van zijn wacht. Een oude Vrouwe ſiende van het dack, dat haer ſoone van den Koningh *Pirrus* benart wierde, wierp een regelſteen, van boven neer, doodende *Pirrum*, waer door haer ſoone wierde verloſt; gelijck *Plutarchus* verhaelt. Een Perſiaen doorſtack den Apoſtaet *Julianum* liſtlijck met een ſpieſſe. *Stephanus* de Voorſpraeck, quam als of hy kranck was, mette ſlincker arm verbonden, voor den Keyſer *Domitianus*, diewelcke, alſoo hy met opmercken eenige ſchriften las, die hy hem hadde gegeven, is van hem in zijn ingewand, met een Mes gewont, en met deſe liſtigheyt heeft de Procureur, een Monſterdier der wreedheyt, geteint: want hy was een yder ſchricklijck, door 't bloedvergieren van ſoo veele eedelen, die hy dede om hals brengen. Alſoo dat de leelijcke en ſchandelijcke overlaſten, ſoo in't gemeen, als in 't beſonder, oock van de alderminſte perſoonen, door den wegh van arghliſtigheyt, konnen werden gewroken.

ORIGINE d'AMORE, *Oorſprongh der Liefde*; door *Zaratino Caſtellini*, Romani.

EEn Vrouwe die een doorſchijnende ronde Spiegel in de hand heeft, die dick en ſwaer is, houdende dieſelve tegen de ſtraelen van de Sonne, diewelcke daer door ſchijnende een Fackel ontſteecken, die zy in de ſlincker hand heeft, alwaer aen 't handvatſel een rolle komt met dit opſchrift: *Sic in corde facit amor incendium*, dat is, *alſus ontſteeckt de Liefde den brand in't herte.*

De oorſprongh der Liefde ſpruyt uyt het oogh, uyt het geſicht, en van een ſchoon ontwerp te ſien. Eenige ſouden konnen bewijſen, dat oock door 't gehoor de Liefde geboren wert, en dat door deſe redenen:

Als dat onſe oogen en ooren, gelijck als venſters zijn van de ziele, door de welcke, zy de gedaente, die in onſe ſinnen valt, verkrijgende, ſoo oordeelt zy offe ſchoon of leelijck zijn. En 't geene de ziele als dan ſchoon bevalt, dat prijſtſe gemeenlijck, en 't geene haer leelijck dunckt, dat mishaeght haer: En gelijck dieſelve, uyter natuyre, van 't leelijck een af keer heeft, alſo jancktſe in 't tegendeel wederom, nae 't geene haer ſchoon dunckt. Is 't dan dat de Liefde door de tralien van de oogen, in ons herte dringt, ſoo komtſe oock dickwijls door de venſteren van de ooren, wanneerſe de uytmuntende ſchoonheyt van eenige Iuffrouw hoort beſchrijven: van welcke beſchrijvinge, en de begeerte tot haer, aengelockt zijnde, ſoo kan men oock, in 't gemoed, een hertlijck verlangen krijgen: welck verlangen van de ſchoonheyt niet anders is als de Liefde.

Het aenſien van twee voornaemſte Toſcaenſche Minnaers, ſal ons genoegh weſen, te weten van *Boccatius* en *Petrarcha*, waer van de eerſte ons verhaelt de Nieuwicheeden van *Ludovico*, *Gerbino*, en van *Anechino*, die door 't gehoor verlieft zijn geworden: en wanneer de ander openlijck in zijn geſangh prijſt de dapperheyt van *Cola de Rienzo* Romeyns hoofdman, alwaer hy ſeyt, gelijck als een Man verlieft wort, door de faem of het goed geruchte. In welcke woorden de Dichter verſtaet van de Liefde der deughd, gelijck oock *M. T. Cicero* van gevoelen is, dat wy door de Liefde der Deughd en goedaerdigheyt oock in ſeeckere maniere, die geene beminnen, die wy noyt hebben geſien, niet te min kan dit ſelve in 't gemeen, tot alle ſoorte van Liefde der deugd en ſchoonheyt getrocken worden. Waer by wy 't getuyghnis van *Athanæus* ſullen voegen, alwaer hy ſeyt, *'t is niet te verwonderen datter eenige alleen door 't gehoor zijn verlieft geworden:* Voerende daer op in de Liefde van den Koningh *Zariadre* en *Odate*, de Dochter van den Koningh *Omarthe*, alle beyde van ſoodanige uytblinckende en volmaeckte ſchoonheyt, datſe oock ſcheenen van *Venus* en *Adonis* te zijn voortgekomen. Deſe verliefden alleen op 't gerucht en door de vertellinge van andere, waer door oock eens yders beeld, ſoo vaſtlijck was gedrukt in 't gemoed van d'andere, datſe oock malkanderen in den droom lieflijck verſcheenen. 't Gebeurde dat de Koning *Omarthe* zijn Dochter *Odate*, ten houwlijck willende beſteden, een openbaer gaſtmael toeſtelde, gevende zijn Dochter een gulden beker met Wijn in handen, tot haer ſeggende, ſiet naerſtigh toe: Wie dat u onder alle deſe Ridders wel bevalt, en dien ghy deſen beker met Wijn overlanght, dien ſuldy tot uwen Man genieten. *Odate*, ſiende de Vorſten en Heeren rontom te ſaemen loopen, begoſt te weenen, dewijl zy onder dieſelve dat gewenſchte beeld niet ſagh, dat haer in den ſlaep was verſcheenen: Maer ſich daer nae wat van 't weenen onthoudende, komt *Zariadre*, die zy door eenen brief hadde ontboden, en haeſtigh verſcheenen zijnde, ſprack hy haer toe, ſeggende: *o Odate!* ick ben die geene, die u belieft heeft my te ontbieden: Waer over zy hem blijdelijck ontfangende, gaf zy aen *Zariadre*, al lachende en vrolijck, den beker over, en hem, onder ſoo veelen, tot haeren Bruydegom verkoren hebbende, leyde zy dienſelven in haer Rijck.

Ganfre Rudel, *bruyckt riem en boot,*
Om te ſoecken nae zijn doot:

Verlieft weſende, door 't geruchte, op de Gra-

Gravinne van *Tripoli*, die hy lange met Minnedichtjes hadde gevrijt, ſonder dat hy die oyt hadde geſien, wort met ſoodaenige begeerte ontſteecken om haer te ſien, dat hy daer nae toe vaert, en op de reyſe kranck wordende, wort de boodſchap van zijne ongeluckige overkomſt aen de Gravinne overgebracht, die hem in haer Paleys liet brengen, en hem ſeer beleeft en goedgunſtigh in hare armen ontfangen hebbende, en hy haer vriendlijck aenſiende, als werende dat zy niet weiniger de oorſprongh van zijne Liefde als van zijn dood was, danckte haer over de meewaerige onthaelinghe van haeren Vryer, en gaf alſoo den geeſt.

Maer hier is op te letten, dat of het wel ſchijnt, dat door 't gehoor de inbeeldinge van de Liefde in deſen is gekomen, niet te min ſoo kan men door 't hooren alleen niet uytrechten, ten zy ſaecke, datmen dat beeld van de vertelde ſchoonheydt in de ſinnen drucke, alſo datmen in ſich als een getuyghnis heeft, en dat het voor de oogen klaerlijck blijckt, dat het *Odate* is, die *Zariadre* alleen in den droom, en niet te vooren, hadde geſien, en zy kende hem oock terſtont in 't gaſtmael, al offe hem langh te vooren hadde gekent: 't welck hy niet ſoude hebben konnen doen, ten waere de beeldeniſſe door 't ſeggen van andere in 't gemoed haer ſetel hadde genomen. Alſoo ſal oock *Ganſre Rudel*, Heere van *Balia*, nae de maniere der Vryers, het afdruckſel van zijn beminde, ſich hebben ingebeeld: om daer uyt de ſchoonheyt van het levende beeld te aenſchouwen: waer over men oock niet alleen door 't gehoor, maer oock verborgender wijſe, door dien het ons dunkt, datmen de gehoorde ſchoonheyt voor oogen heeft, verlieft wort. Daerom kan men niet volkomen ſeggen, dat door de venſtren van de ooren, de Liefde in't herte dringht, om dat dieſelve door 't middel en d'inbeeldinge van 't geſichte heerkomt, en niet, ſonder middel, door het gehoor: En dat dit waer is, moetmen verſtaen, dat, indien de gehoorde ſchoonheyt, daer na door de oogen niet wort goed gekent, ſoo ſal de Liefde niet in wortelen, maer wel ſooſe met het geruchte overeen komt, daerom ſeghtmen, *de tegenwoordigheyt vermindert het geruchte*: dat is, als men de ſaecke beſiet, ſoo iſſe ſoo breet niet, als men daer van geroepen heeft. De ooren zijn de venſtren van de ziele, ſoo wel als de oogen, maer daer door verkrijghtmen ſoodaenige gedaenten niet, alſſer wel totte oogen behooren, te weten de gelijckmatigheyt van de verwen en trecken, diewelcke een volmaeckte ſchoonheydt uytbrengen, 't welck alleen door de oogen wort geoordeelt. Door de venſters van de ooren wort de Liefde geboren, en dat ſlechtlijck door een vriendlijcke, lieflijcke en engelſche ſtemme: Maer door 't verhaelen van de ſchoonheyt van een derde perſoon, ſoo ſal dat in ons een inbeeldinge baeren, nae 't geene wy gehoort hebben, alleens of wy 't geſien hadden, en door ſulck duncken en inbeelden, worden wy bewogen om te minnen: Maer daer nae, als wy dat beeld, in der daed, ſien, ſoo verkoelt de Liefde terſtont, ſulx dat het gehoor wel gelegentheyt geeft om te minnen, maer 't is daerom geen oorſaeck van de Liefde: Want de Liefde van de gehoorde ſchoonheyt vormt ſich in de inbeeldinge, en zy wordt daer nae in der daed beveſtight, door 't geſichte van de ingebeelde ſchoonheyt: daer door het geſchiet, dat de Liefde van de gehoorde ſchoonheyt, geen kracht heeft, ſoo de gehoorde ſchoonheydt niet wort geſien: En dat de oorſaeck en de gelegentheeden verſcheiden zijn, dat wort van *Ficinus* over het Gaſtmael van *Plato* uytgedruckt, alwaer hy bewijſt dat het oogh geheel de oorſaeck is van de Minneſieckte, als wanneer de Menſchen haer oogen dickwijls op 's anders oogen ſlaen, voegende het licht met het licht te ſaemen, drinckende daer door alſo ellendelijck de Liefde in. De overeenſtemminge van d'andere leeden, behalven de oogen, ſeyt hy, dat niet eygentlijck de oorſaecke zijn, maer de gelegentheyt tot dieſelve ſieckte. Want ſoodanige t'ſaemenvoeginge, treckt die geene, die hy van verre ſiet hem te naederen. En om dat hy hem van verre ſiet, ſoo wort hy, door ſoodanigh aenſien, als opgehouden en verbaeſt, en terwijlen hy verbaeſt ſtaet en ſiet alleen de opſlagh van de oogen, ſoo is dat het geene, 't welck hem de wonde geeft. Daerom ſullen wy ſeggen, dat om een ſeer ſchoone ſchoonheyt te hooren beſchrijven, ſoo ſal het gehoor de gelegentheit weſen eener ontſtekinge totte Minne, naedien door ſoodanige beſchrijvinge ſlechts de eerſte gedaente

is

is afgebeeld, als een beeld van de geſeyde ſchoonheyt, en ſoo wort hy dan door een begeerte gelockt, om deſe ſchoonheyt te ſien, waer van alleen 't aenſien en 't ontmoeten der oogen de oorſaeck is, dat wy in de ſotheyd van de Minne betoovert blijven.

De opſlagh of 't ontmoeten van de oogen, waer uyt de Liefde haer oorſprongh heeft, wort door een ſpiegel uytgebeeld, die tegens 't oogh van de Sonne ſtaet. De ſpiegel is van ſoodaniger aert, gelijck *Orontius Finæus* in zijn beſchrijvinge van de brandſpiegels afmaelt. Van dieſelve verhaelt *Plutarchus* mede in 't leven van *Numa Pompilius*, de tweede Roomſche Koningh, dat de Veſtaelſche Nonnen van hem onderweſen zijnde, wanneer haer Vier was uytgegaen, ſoo koſten zy, hier door, het ſelve ontſteken, even als offe een nieuw Vier uyten Hemel hadden ontfangen. Van gelijcken verhaelt *Zonaras*, dat *Proculus* de Wiskonſtenaer, de Scheeps-Armaede onder *Conſtantinopel* verbrande, die van den oproerigen *Vatiliamus* tegens den Keyſer *Anaſtaſius* toegerust was. Van welcke konſt *Archimedes* de eerſte Vinder geweeſt is, tegen den Romeinen, die zijn Vaederland *Siraguſa* hadden belegert.

Dit tegenwoordige beeld is een gelijckniſſe: Want gelijck door deſe ſpiegel, zijnde het oogh van de konſt, geſtelt zijnde tegens het oogh van de Sonne, de ſtraelen ſoo heftigh ſchieren dat zy den fackel ontſteecken, alſoo wort oock door onſe oogen, die als ſpiegels zijn van de natuyre, tegens het oogh van een ſchoone Sonne, daer de ſtraelen van 't licht door ſchijnen, de fackel der Liefde in 't herte ontſteecken. En daerom wort haer een fackel in de ſlincker hand gegeven, en dat aen de ſlincker ſijde na 't hert, 't welck verklaert wort door de ſpreucke, met dit opſchrift: *Sic in corde facit amor mcendium*, dat is, *aldus ontſteeckt de Liefde den brand in 't herte*. Een ſpreucke die van *Plautus* is ontleent. Hoedanigh nu de brand uyte oogen nae 't herte ſchiet, dat bewijſt *Marſil. Ficinus*, ſeggende, dat de geeſten, dieder voortkomen door de hette van 't hert, en van 't ſuyverſte bloed, altijd in ons ſoodanigh zijn, als de aert van 't bloed is. Maer gelijckerwijs deſe damp van 't bloed, die wy den geeſt noemen, en die uyt het bloed geboren werden, ſoodanigh is, als 't bloed is, ſoo ſchiet het oock door de oogen, als door glaeſe venſteren, gelijcke ſtraelen die 't bloed gelijck zijn. En de Sonne die 't hert van de Werrelt is, gelijck C. *Rhodiginus* ſeyt, verſpreyt, door haere ommegangh en loop, het licht, en door het licht ſtort zy haere kracht op der aerde. En alſo beroert oock 't herte van onſe lichaem, door een geſtaedige beweginge, het bloed, van die daer nae by is, en van daer ſpreyt het de geeſten door 't gantſche lichaem, en door dieſelve geeſten verſpreyt het de glinſterende voncken, door alle de leeden, doch inſonderheyt door de oogen: Want de geeſt ſeer licht weſende, ſtijght oock lichtlijck nae de bovenſte deelen van 't lichaem: en 't licht van den geeſt glinſtert aldermeeſt door de oogen; om dat de oogen, boven alle andere leeden, helder en doorluchtigh zijn, in ſich hebbende licht, glants, dampen en viervoncken. Soo is't dan geen wonder, dat een open oogh, met groot opmercken op iemant geſtiert, de pijlen van zijne ſtraelen ſchiet in de oogen, van die 't oogh beſchout: Welcke ſtraelen door de oogen van haere tegen-Minnaers ſchietende, dringen door tot in 't herte toe van deſe ellendige Minnaers: En met teeden maghmen tot in 't herte ſeggen, want zy zijn gewont van 't herte, dat de pijlen werpt. En dit alles is nae de leeringe van *Plato*, diewelcke verſtaet, dat de wonden van de Liefde, zijn ſeeckere fijne ſtraeltjens, die uyt het binnenſte van 't herte ſpruyten, alwaer het alderſoetſte en heetſte bloed is, aen de welcke de wegh geopent zijnde, door de oogen, ſoo loopenſe wederom door de oogen van de Minnaers, en dringen tot het binnenſte van 't hert. Waer over de Platoniſche Poeet aldus ſeyt: *De wegh is open, door de oogen, naer 't herte.*

De ſpiegel, die van ons is afgebeelt, is de holle ſpiegel niet, die van achteren doncker is, maer deſe is doorluchtigh, hel en klaerſchijnende van alle ſijden, doch van d'eene ſijde hol, die een groor en langh beeld vertoont, maer van d'ander ſijde een grof en vollijvigh beeld, dat ſich oock vergroot, doch in 't rond verſchietende. De ſtraelen der Sonne, die op deſen ſpiegel ſteecken, die van achteren duyſter is, branden door den weerſchijn op de ſtoffe, die haer wort voorgeſtelt: Maer als de Sonne, op onſe anderen ſpiegel, met haere ſtraelen aen d'een en

d'ander

d'ander ſijde komt te ſteecken, ſoo worden dieſelve ſtraelen in een ſeecker gemeen punt te ſaemen vereenight, om dat die van alle ſijden hel en klaer zijnde, met haere rechte ſtralen, ſteeckt of brand op den fackel, daerſe van achteren op ſchijnt. Want men houd den Spiegel by 't handvatſel, tuſſchen de ſtraelen der Sonne en den fackel of de ſtoffe, daerſe dan op ſteeckt. En alſoo dringht oock de ſtraele van de levendige Sonne, door de oogen recht nae 't herte toe: alhoewel dien eedelen Heere *Cignus Parthenoprus Caraffa*, beter behaegen heeft in de reflexie of weerſlagh; gelijck hy doet in zijn bloeyend verhael, van de ſchoonheyt der oogen, dat hy 20 Iaeren, nae dat dit was uytgegeven, in 't licht heeft gebracht. *Want gelijck 't oogh des Hemels*, ſeyt hy, *ſteeckt op 't holle Criſtal, om een weerſlagh te geven aen de naeſtgelegene ſtoffe, om die te ontvoncken, die haer dan verteert, door een vier, dat haer verſlint: alſoo doet oock het ſterflijck oogh, terwijl het mette ſtraelen van de geſiene ſchoonheyt in den hollen boeſem van onſe gedachten doordringht, en ſtoockt daer op de levendige vlammekens van de Minnebrand: diewelcke nu vaſt hangende aen de ſtoffe der ziele, ſo wort die allenskens, allenskens ontſteken, en maeckt ſe onderdanigh, en een dienſtmaeghd der Liefde.* Wy ſullen antwoorden, dat dit ſterflijck oogh niet klaer is, alwaert van een Minnaer die 't ſiet, of van de Sonne die bemint en geſien wordt. Mijn ſterflijck oogh kan uyt ſich ſelve niet doorbooren in den hollen boeſem van mijne gedachten. Noch min kan het oogh van de Sonne, die van my bemint wort, met haere ſtraelen ſoodaenigen weerſlagh veroorſaecken. De weerſlagh of 't weerſchijn te rugge geſtelt zijnde, ſoo ſou 't geſchieden, door een uytwendig voorwerp van een ſchoon blinckend oogh, dat zijne ſtraelen op mijn ſterflijck oogh ſoude uytſchieten in den hollen boeſem van mijne gedachten. En in ſulcken geval ſoo koſt het dan geen weerſlagh weſen, want de weerſchijnende ſtraele keert altijd wederom daerſe van daen komt, en blijft niet daerſe wort geſchoten. Gewis deſe gelijckniſſe van den weerſlagh is niet evenreedigh. Want de werckinge van den weerſlagh geſchiet, terwijl de ſtraele wort geſchoten: en van 't tegengeſtelde voorwerp, door een harde en dicke duyſterniſſe te rugge gehouden zijnde, ſoo keertſe wederom tot dieſe heeft veroorſaeckt, en op ſoodaenige wijſe geeftſe wederom een weerſlagh aen 't voorgeſtelde, en verbrant de ſtoffe, dieſe in 't wederkeeren vint. In 't tegendeel ſoo gebruyckt de ſtraele der Liefde haere kracht, alwaerſe geen wederſtant vint, maer zy gaet vry weyden. Doch daerom werckt ſe niet met een weerſchijnende ſtrael, maer met een rechte ſtraele, dieder valt ontrent de innerlijcke Geeſt van 't herte. Want boven dat, ſoo de ſtraele van de geſiene ſchoonheyt, den hollen boeſem van de gedachten doordrongh, en aldaer den Minne-brand verweckte aleerſe aen 't hert raeckte, ſoo ſoude *Petrarcha* niet geſeyt hebben, *dat de wegh, door de oogen, tot het hert, oopen is.* Maer ſoude ſeggen van de oogen, totte gedachten, en van de gedachten tot het herte. De holle boeſem van 't gedachte ſit in 't hoofd, en de hoofdhayren, zijn Hierogliphiſcher wijſe, afbeeldingen van de gedachten, waer mede ſich de ziele verciert en 't gemoed ontdeckt. Want ſelve de ziele, gelijck *Pierius* ſeght, brenght de gedachten voort, niet anders als 't hoofd de hoofdhayren, waer mede het ſich verciert en deckt. De Reeden, het reedelijck overlegh, en 't gemoed, hebben haer ſitplaets in 't hoofd. *Plutarchus* ſeyt in de Platoniſche vragen, *te recht heeft de Natuyre het aldereedelſte deel in de opperſte plaets, en als een Stierman in 't hoofd geſtelt.* En *Zeno* ſeght, *Het voornaemſte deel van 't gemoed, woont in 't ronde van het hooſd, als in een Werreld.* De gedachten dan komen uyt het hoofd. *Petrarcha* getuyght ſulx mede. *'t Hooſd dat met ſwaere gedachten is belaeden, druckt en vernedert my.* *Arioſto* beſchrijft *Sacripante*, dat hy geen gedachten hadde, ongevoelijck als een ſteen, aleer hy de ſmerte van zijne ſuchten koſt uytbraecken. Tot naevolginge van *Homerus*, die *Vlyſſes* ſoo bedachtſaem afmaelde, dat hy d'oogen nae d'aerde ſloegh aleer hy ſprack. Alhoewel de inbeeldingen en de gedachten, die in 't hoofd werden toegeſtelt en gevat, en die van 't gemoed werden goed gekent en behouden, daer nae in 't hert daelen, die oock aldaer ſoo lange blijven gewortelt, als zy in 't gemoed zijn, dat in 't hoofd is. Van gelijcken ſpruyten uyt het hert de uytvoeringen van alle gedachten. Maer de verbolgen en geweldige Liefde, die geeft geen tijd aen de gedachten, maer gaet alleen door een opſlagh van 't oogh, ſnellijck regel-recht van 't oogh nae 't hert: alwaer de ziele haer plaets

midden in 't lichaem heeft, gelijck de Spinne in 't midden van haer webbe. *Calchidius* seyt over de *Timæus* van *Plato*: *Gelijck de Spinne die midden in haer webbe sit, eenige beweginge gevoelt, 't zy datse uytwendigh of inwendigh geschiet, soo doet oock de ziele die haer plaets heeft in 't middelpunt van 't hert, en door de uytstreckinge soo maeckt zy 't geheele lichaem levendigh, en bestiert de beweginge van alle ledemaeten.* In 't middelpunt van 't hert voelt men dan seer snellijck de beweginge der Liefde, die door de oogen in sluypt: en de oogen, als opene vensters, gevoelen sulx niet, maer 't hert alleene voelt het, en de Liefde aldaer gekomen zijnde, als tot haer middelpunt, soo sluytse sich daer en rust. Het verlangen dat de Liefde door de oogen instort, wort gedistilleert in 't heete forneys van 't herte, alwaer de ziele in soete Liefde versmelt. Het Choor van *Euripides* de Treurspeelder, singht in zijn *Hippolitus*, *O Liefde! o Liefde! die door de oogen mijn verlangen stooft, en voert de soete Liefde in mijne ziele.* De soete Liefde in de ziele en in't hert gebruycken de Poëten, en andere Schrijvers, in eenen sin; de ziele voor 't hert, en 't hert voor de ziele. *Heliodorus* in zijne Moorsche geschiedenisse, ondertast den oorsprongh der Liefde, beweerende, dat het gesicht alleene, de oorsaecke van de Liefde is, en dat de Minnetochten zijn als windbuyen, die door't gesichte 't hert aenwayen; 't welck al niet seer van't wit is geschoten. Want zijnde het gesichte het aldereedelste en alderheerste van alle onse uytwerpingen en sinnen, soo moet het oock alderbequaemst zijn om tot sich te trecken, en een vryen gangh te maecken aen de ontfonckende geesten der Liefde. *Lact u de oorsprongh der Liefde tot een bewijs strecken, waer toe het voorgestelde gesicht den aenvangh en gelegentheyt geven, en werpen de schielijcke hertztochten, door de oogen, in de ziele.* Dit alles is nae de *Theorie* of *Practijc* van de Platonische Minnaers.

Dese leeringe van *Plato* heeft haer oorsprongh van dien seer ouden Minnedichter *Musæus*, die de eerste van allen is die het oogh voor de oorsaeck en oorsprongh, van de Liefde, stelde, wanneer hy 't beginsel van de Liefde van *Hero* en *Leander* beschrijft:

In de straelen van haer oogen,
Wies de fackel van de Min:
En het hert van groot vermogen,
Blaeckt door 't vlammen van haer sin.
Schoonheyt uyt een eerbaer wesen,
Schiet veel snelder als een schicht,
Vyt haer ooghjes kondy lesen,
Wat het oogh voor wonden slicht,
't Oogh dringht midden door de nieren,
Door het herte, door 't gewricht,
't Oogh doorsteeckt der Helden spieren,
Door het branden van haer licht.

Hier uyt hebben alle Poëten gelegentheyt genomen, om te seggen, dat het oogh is de Voorste, de Leydsman, de Weghwijser, de oorsaeck en oorsprongh der Liefde, gelijck men wijtlopigh over al kan lesen. Waer over *Propertius* seght:

Wel! kendy niet den rechten sin,
Het oogh is Leydsman in de Min.

Seggende voorts:

Diana heeft eylaes! my met haer soete oogen,
Noyt van de Min gewont, te wonderlijck bedrogen:
De sorge van mijn Lief wast stadigh door't gesicht,
Want Liefd' in my haer Min en al haer voedsel slicht.

Ovidius seght in zijne Minnebrieven:

'k Sagh u en wierd gewaer dat ghy my hebt bedorven,
En dat ick door u vier ben levendich gestorven:
Ick sagh u, en eylaes! nu hebdy my verdaen,
Een onbekende vlam, daer ben ick in vergaen.

Dieselve seght wijder in zijne Minnekonst:

Door u oogen, die, als voncken,
My verleyden tot u Min',
Door u oogen kondy loncken,
En my trecken na u sin.

Voorts vloeyen d'Italiaensche Poëten over, van dat de oogen oorsaecke zijn van het Minne-vier, want als men de schoonheyt door de oogen siet, en daer in behaegen schept, soo dringen de straelen strax nae 't herte. *Petrarcha* seyt noch soeter:

V ooghjens werpen uyt veel doodelijcke schichten,
Waer tegens dat my kan noch tijd noch plaets verlichten,
Van u alleen komt voort, 't schijnt een te vreemde kluchi,
De Son, het vier, de wind, waerom ick staedigh sucht.
V oogen zijn de Son, gedachten zijn de pijlen,
't Verlangen is het vier: En hier met onderwijlen
Soo pijnight my eylaes! de Liefd' in mijn gemoed,
Met treecken vol bedroch en stoot my onder voet.

Het sou te langh vallen wanneer men al de Poëten, die vol van dese stoffe zijn, soude voor den dagh brengen: Maer een gedicht van een treflijck verstand, sullen wy hier alleen by voegen, dat by aen zijn Vrijster gesonden

ſonden heeft, diewelcke altijd van 't Venſter liep, wanneer haer Vryer daer voor by ging, ſiende door de ſpleet van de deure.

Dit hert, o ſchoone Maeghd! dat hebdy ſoo doorſchoten,
Dat evenwel is vriend van u te moedich licht,
Door een verborgen ſlach en vlammen uytgegoten,
En door een oud Tyran, dat is, u ſchoon geſicht.
Dees Schutter wreed en hart, Verraeder, ſonder trouwe,
Zijn ſichtbre krachten trock, ſeer krachtelijck by een,
En ſchoot met aller macht: 't geen andren dood vol rouwe,
Dat doodly door een ſpleet, en dat op my alleen:
My koſty immers wel in 't vrye Veld bevechten,
Vermits mijn hert te trilt, en dat mijn ziel bevreeſt,
Niet voor u trots geſicht haer voorhoofd op derf rechten,
Maer ſchuylen moet voor 't licht en voor u ſchuwe geeſt.
Doch ghy miſgunt my laes! een ſoete dood te ſterven,
En weygert, hoofd voor hoofd, te treeden in 't gevecht:
O wreede' en trotſe Maeghd! och mocht ick dit verwerven,
En worden, voor de vuyſt, van u te neer gelecht.

Niet alleen de Poëten, maer oock de geeſtige ſchrijvers, hebben den oorſprongh van de Liefde het oogh toegeſchreven, want *Achilles Tatius* en *Heliodorus* verhalen van de oogen, *dat dieſelve zijn vereenigers van de Liefde.* Iae dat der Minnaers onderlinge opſicht, een herdenckinge en vernieuwinge van de Liefde is, en dat dieſelve de ſinnen niet anders opſtoockt als of het vier by eenigh ſtroo geleyt waere. Iae wy ſullen noch meerder ſeggen, dat de brand, die door de oogen ontſteecken wort, van meerder kracht is, als het rechte Vier, want datſelve ontſteeckt niet, ten zy dat het geleyt worde by de ſtoffe: Maer het Minnevier dat door de oogen komt uytglinſteren, ontſteeckt het hert en ſinnen, al is 't ſchoon, datmen daer verre af is: Even gelijck als de vlamme van de Babiloniſche bloeme *Naftha* ontſteeckt en naedert, hoewel men daer verre af is, alſoo ontſteeckt, ſchiet en verſpreyt oock de afweſige vlamme van twee glimmende ooghjens, den brand in de gemoederen, van die daer op ſiet. Waer over *Plutarchus* in 't gaſtmael, ſeyt, dat de Liefde die met een ſeer geweldige beweginge in de Menſchen valt, haere oorſprongh en begin, van 't aenſien verkrijght, oock ſoodaenigh dat de Minnaer ſchier verſmelt, als hy zijn beminde ſiet, en daer in wandelt en verandert. Want het onderlinge geſichte van de ſchoone, en 't geene uyt de oogen voortkomt, het zy dat het een licht of een ſekere inſtortinge zy, verderft den Minnaers en verteert haer door een ſmerte, die met geneughte vermenght is; 't welck van *Orpheus* genaemt is Bitter-ſoet, en van *Petrarcha*, te recht, geſmaeckt is, als hy in zijn klinckdicht ſeyt:

Wanneer ick ſagh de Son, door 't ſtraelen van haer oogen,
Doen is mijn moede ziel verr' uyt mijn hert gevlogen,
En ſweefd' in 't aerdſch prieel, zijn luſthof in 't gemoed,
Om vinden, 't geen zy ſocht, het bitter met het ſoet:
Door dees ſoo gantſch verſche'en en harde ſtrijdigheeden,
Soo weet ick geene raed, en worde vaſt beſtreeden:
Nu met een heete wil, dan met een kille ſin,
En ſtae ſoo tuſſchen 't luck en tuſſchen droefheyd in.

De ſoetigheyt van de Liefde is vol bittere alſt en galle, en haere vergenoegingen zijn de klachten en ſmerten van de ellendige Minnaers. De Liefde is bitter, want die daer mint, ſterft al minnende, weſende de Minne een vrywillige dood, en voor ſoo veel zy een dood is, ſoo iſſe bitter, maer ſoo veele zy vrywilligh is, ſoo iſſe ſoet. Hy ſterft al minnende, te weten die daer mint, want zijne gedachten vergetende, ſoo wort hy verandert in die geene, die hy bemint; gelijck *M. Ficinus* verhaelt. Daer by voegende dat die geene, die in 't kamp-gevecht van de Liefde eervaeren zijn, wel beproeft hebben, hoe bitter de Liefde is, ſoo wel voor die daer verre af is, alſſe bitter is, voor die daer tegenwoordigh is. Want de Vryers, verre van haere Sonne afgeſcheyden zijnde, leven door haer afweſen in duyſterniſſe en quellingen, verlangende om haer licht te ſien. Zy is oock ſoet van verre, om de herdenckinge van 't vermaeck van 't geſiene licht. In de tegenwoordigheyt, oock van 't beminde licht, is de Liefde bitter, want door haer wort de Minnaer verbrant, verteert en verſmolten: Van d'ander ſijde weder iſſe ſoet, aengeſien dieſelve in ſoo ſchoonen Vier verteert wort, en in de vlam, die van hem ſoo geacht is, in de welcke het hem ſoeter is ſtraffe te lijden, als daer buyten vrolijck te zijn. En 't is veel ſoeter, want keerende in de geminde perſoone, ſoo ſterft hy daer in. En zy is wel dobbel bitter, want hy ſterft, niet konnende door 't hert dringen, en ſich in haer geheel en al herſcheppen, en met haer vereenigen. Zijnde onmogelijck, datſe ſoo geheel ſouden geſcheyden en gantſch en gaer afgeſondert werden; gelijck men door

de groote Liefde sien kan, alwaer men altijd verlanght, om met de groote eendrachts wille, rontom het beminde licht, te sweven; gelijck verscheyden Dichten getuygen. En om dat de Liefde bitter-soet is, soo verblijden sich de Minnaers in een oogenblick over de soetigheyt, en zy versmelten strax in de bitterheyt van haer schoone Sonne, die zy soecken en daer nae verlangen. Maer hoe soo? De Minnaers hebben soo wel het soete als het bittere. Het bittere is hun soet, en 't soete is hun bitter. Van dit gemenghde soet en bitter, dood en leven, vrolijckheyt en smerte, daer van zijn alleene de twee schoone oogen de oorsake en de oorsprongh van de Liefde. Wy sullen dan besluyten met de bedachte woorden, van die Vrijster, daer van *Apulejus* in 't x boeck van zijnen gulden Esel, aldus spreeckt, *De oorsaeck en de oorsprongh van dese mijne droef heyt, als oock de Medicijne en mijne behoudeniſſe zijt ghy alleene, want dese uwe oogen, die door mijne oogen tot in 't binnenſte van mijn hert, en door 't mergh zijn ingedrongen, hebben my een bittere en felle brand veroorsaeckt.* D'oorsprongh dan van de Liefde, komt door 't oogh en door 't gesichte. Dit verhael sal niet vergeefs noch ydel zijn, maer nut en profijtigh, als wy bedencken dat de genegentheden van de Liefde door 't gesicht komen en door den weerslagh van twee schoone oogen: en om dat wy in desen doolhof niet souden geraecken, sullen wy de oogen sluyten voor de schijnbaere glans van de sterflijcke lichten: Want te staeren op een uytnemende schoonheyt, doeter op verlieven en in de Minnesieckte vervallen: Maer daer en tegens zijn oogh daer van af te keeren, bevrijd ons van dieselve. *Keert uwe oogen af, op datse de ydelheyt niet sien*, seght *David*. 't Is een wijse raed die ons in dese Dichten gegeven wort:

Wat raed soo Venus *self haer dreutsche schoonheyt biet?*
Ey staet niet, maer gaet ras, en voor 't verderven vliet.

Soo moeten wy dan niet blijven sitten noch vertoeven om op een schoon gesicht te staeren, maer moeten ons uyt haere oogen wegh packen, en sorge draegen dat onse oogen niet ontmoeten de schoone oogen van andere, ten einde wy in dese schaedelijcke kranckheyt niet vervallen: En als wy daer in mogen gevallen zijn, dat wy daer uyt wederom mogen opstaen. Hier van geeft ons *Marsil. Ficinus* soo wel als de Meester der Liefde *Ovidius*, een heylsaeme raed als hy seyt:

Soo Swavel slechts de asschе raeckt,
De minste vonck die brand en blaeckt:
Soo gaet het als men Min' niet acht,
Wat dood schijnt, krijght weer nieuwe kracht.

Het voorgestelde einde van de Platonische Liefde is gevaerlijck, te weten datmen te gelijck metте oogen de lusten sal gebruyken, aengesien de Liefde de trappen van't welbehagen gemaeckt heeft, naer 't seggen van *Lucianus*, *het is niet genoegh*, seyt hy, *die aen te sien dien ghy bemind, noch tegens hem over te sitten, hem te hooren of te spreken, want de eerste trappe schept het gesichte, dan het verlangen, van by te zijn, daer nae het aenroeren, en ten laesten het kussen om verder te gaen.* En *Socrates* die 't Orakel van de Platonisten was, koste niet ontkennen, nae dat hy gesien hadde de schoone *Theodata*, te seggen, 't geene van *Xenophon* in 't leven *Socratis* beschreven is, *Maer wy*, seyt hy, *begeeren te voelen 't geene wy sien, doch wy sullen door liefde treurende wech gaen, en daer af zijnde, sullen wy daer nae verlangen: uyt alle dese sal gebeuren, dat wy sullen dienen, en dese sal gedient worden.* Siet doch hoe *Socrates*, die de ziele was van *Plato*, bekent, dat hy door 't sien verlanghde nae 't gevoel, en evenwel leede hy groote smerte, alhoewel hy verre van de beminde saecke af was, en verviel also in de slavernie van de Liefde. Hier op past 't geene men leest van *Araspade*, Ridder van den Koningh *Cyrus*, hoe dieselve hem hadde vermeten, dat hy een Iuffer dienen en besien soude, sonder dat hy eenigh werck van haere Liefde hadde: Neen seyde de Koningh, dat is een sake die al te gevaerlijck is, want het kan gebeuren, dat het vier wel niet terstont ontsteeckt, wanneer het geraeckt wort, maer ick soude het vier niet willen handelen noch de schoonheyt willen sien: Doch u *Araspade* raede ick, dat ghy uwe oogen niet wilt hechten aen al te schoonen ontwerp, want het vier brand alleen den geenen die 't aenroert, maer de schoone ontsteeckt oock den geenen, die zy van verre siet, sulx darse als van de Liefde raesen. *Araspades* onthielt den goeden raed van *Cyrus* niet, hem inbeeldende dat hy de Liefde kost tegen staen, en dat hy niet verder als tot de trappe van 't gesichte gaen soude: Maer allenskens, allenskens voelt hy in zijne borst, sulcken fellen uytnemenden Minnebrand, tot *Panthæa*, die hy beminde, dat hy oock van smerte weende,

de, en van ſchaemte vergingh, vreeſende in 't geſichte van den Koningh weder te keeren, door de laſterlijcke dreygementen die hy dede aen de eerbaere Iuffer, die hem in zijne Liefde niet wilde behagen; ſulx dat de onvoorſichtige *Araſpades* niet denckende, om de kracht van 't geſichte, hebbende den voet op den eerſten trap geſet, door 't geſichte aengedreven zijnde, ſocht door een ondraeghlijcke begeerte, oock voorder tot de daed te komen, waer toe hem de genegentheyt der Liefde overrededе. O! wat is het ſien een aengenaem dingh voor die geene die gedreven worden door de luſten? even als de Schockebacken verlangen om haere handen te ſlaen, nae 't geene zy voor haer ſien? Waer van men ſich moet wachten als van een vier. *Megabizus*, Veldoverſte van *Darius*, ſant ſeven Perſianen, die neffens hem de voornaemſte in 't leger waeren, als Geſanten, aen *Aminta* den Koningh van Macedonien: diewelcke heerlijck ontfangen zijnde, hielden aen, om, nae de maeltijd, de ſchoone dochteren van Macedonien te ſien, diewelcke niet ſoo haeſt gekomen waeren, of de Perſianen wierden door haere Liefde ontſteecken, en baeden *Aminta*, hy wilde dieſelve tegens haer over ſetten, 't welck de Koningh, gelijck *Herodotus* ſeght, wel beviel: Maer ſoo haeſt waeren zy niet aengeſeten, of zy begoſten, ſonder eenige zeedicheyt de handen by hare borſten te ſteecken: 't welck de Koningh ſeer onbeſchaemt dachte, en zijnen ſoon *Alexander* niet weyniger: diewelcke door ſeeckere aerdigheyt den Vaeder deede vertrecken, die vertrocken zijnde, ſeyde hy tot den Perſianen: Nae dien ghy geſeten zijt, in een Koninghlijck bancket, en de uyre naedert om te gaen ruſten, ſoo wil ick u oock bereyden een vermaecklijck bedde in't geſelſchap van deſe Iufferen, op dat ghy uwen Koningh mooght vertellen, hoe wel ghy onthaelt en gefeſteert zijt van den Koningh van Macedonien, daerom laet eerſt toe, dat deſe Iuffren haer in haere *ſeraglie* of vertreck mogen waſſchen en oppotſen. *Alexander* doet daer nae ongebaerde Iongelingen in Vroulijck cieraet opproncken, met Ponjaerts onder haere kleederen, die totte kamers daer de Perſianen waeren, intreedende, meenden zy, dat dit deſe Iuffers waeren, die oock terſtont van haer oneerbaerlijck wierden omarmt. Maer deſe ellendige, wierden in deſe hittigheyt te ſaemen doorſteken. Een ellende, alleene door 't ſien van de oogen veroorſaeckt, een oorſprongh van ontallijcke quaeden, ſtifters van den val en van droeve ongelucken, waer uyt oock 't begin van het bederf en de gemeene ellendigheyt van 't Menſchlijcke geſlachte is geſproten: *Want de Vrouwe ſagh dat de vrucht goed was om te eeten en ſchoon in de oogen.* Om welcke oorſake God daer nae van boven neer, plaſſen en revieren ſtortede, om de Werreld te verſuypen, en dat door de dertelheyt van 't oogh, *ſiende de kinderen Gods dat de kinderen der Menſchen ſchoon waeren. Sampſon* die overſtercke hoofdman, van wien wierde hy overwonnen? door het ſien van de ſchoonheyt, eerſt van de Philiſtinne te *Thimnat*, van de welcke hy totten Vader ſeyde, *zy heeft mijne oogen welgevallen*, en daer na van *Delila* de Hoere, in wiens ſchoot de hoofdhayren van zijne ſterckheyt wierden afgeſneden, en de oogen, die als dienaers waeren van zijne Liefde, uytgeſteken, als oorſaecken van zijne blindheyt en dood. De Koningh die ſoo oprecht was, en een Man nae Gods herte, hoe is hy een onrechtveerdigh overſpoelder en doodſlaeger geworden? alleen door het onvoorſichtigh ſien, uyt zijn paleys, nae de ſchoonheyt van *BathSeba*, want hy ſagh haer baeden, *en de Vrouwe was ſeer ſchoon.* Soo dat het oogh *David* dede overtreden, hoe rechtvaerdich, en *Sampſon* oock hoe ſterck hy was. Wat konnen wy dan anders ſeggen, dan dat het geſichte van de Menſchlijcke ſchoonheyt, de Gerechtigheyt verbreeckt en de ſterckheydt nederwerpt. En wie ſal 't weſen, die ſich ſal konnen verſeeckeren, van dat hy niet ſoude ſtruykelen, in't aenſchouwen van een ſchoon voorwerp? Noyt ſagh *Auguſtus*, *Cleopatra* met een goed oogh aen, die nae de dood van haeren *M. Antonius*, gelijck *Suidas* verhaelt, gedachte 't herte van *Auguſtus*, door haere ſchoonheyt, tot haer te trecken: Maer hy haetede haer dies te meer in zijn herte, en belaſte aen *Proculejus*, dat hy haer ſoude wegh voeren, en levendigh bewaeren, om haer in triumphe om te voeren. Het welck de Koninginne *Cleopatra*, die met haere ſchoonheyt ſoo veele Vorſten en dappere Krijgs-Overſten verwonnen hadde, gehoort hebbende, ſoo wanhoopte zy van dat zy

Auguſtus oock overwinnen ſoude: en om niet levendigh onder zijne handen gevangen te blijven, bracht zy haer ſelven om den hals, door 't ſteken van een vergifte adder-ſlange. Waer over *Auguſtus* niet konnende zijn voornemen uytvoeren, liet haere beeldeniſſe in het zeege-feeſt omme heer voeren. Maer wat beweeghde doch eenen ſoo grooten Keyſer te verlangen, dat hy een Vrouwe in triumph ſoude omme voeren? Over een Vrouwe te triumpheeren, was voorwaer de overwinningh, die hy daer van droegh, aengeſien hy alleene niet wilde overwonnen weſen, van die gene, die anderſins door de ſnelle blixems en pijlen van haere oogen *I. Cæſar*, *M. Antonius*, en veele uytlandſche Koningen hadde overwonnen, en die ſich vermat, dat zy niet ſoude in triumph omgevoert werden, ſeggende: *Non triumphabor.* Tot welckers gedachtniſſe, heeft *Auguſtus* een Medaglie doen ſlaen, die in de Princelijcke Deviſen van *C. Paradijn* te vinden is, alwaer een Crocodil aen een Palmboom was vaſt gebonden, met dit opſchrift *Colligavit nemo*, dat is, *niemant heeftſe gebonden*: Roemende als dat niemant hadde konnen tegenſtaen de ſchoonheyt van *Cleopatra*, die nochtans van hem verſmaet en overwonnen was. Niemant ſtiere dan zijne oogen te vaſt op een ſchoon beeld, om daer op te ſtaeren, noch laet zijn geſichte ſwaeyen op 't vlammende licht van een Vrouwe, noch blijve ſtaen voor haere oogen, want wie daer derf aenſchouwen een ſchoon weeſen, zijnde een harte pijninge van de oogen en van 't hert, die ſal ten laeſten ſich daer over quellen en treurigh zijn, uytbarſtende in deſe klachte:

O Werreld! o gepeyns! o ydele gedachten!
O wanckelbaer geluck! hoe kondy my verkrachten!
O dagh! waer 't ſchoone licht, mijn herte ſoo beſcheen,
Dat met een ſtrenge hoop, druckt mijn beſwaerde le'en,
Hier ben ick door u kracht geperſt en toe getogen,
Vis de ſchuld, maer my de ſchand en ſtraf voor oogen.
Dies draeg ick van de Min, maer ſwaerigheyt en pijn,
En bidd' dat 's anders quaed my magh vergeven zijn:
Om dat ick had behoort mijn oogen af te wenden,
Op dat een grooter licht die nimmermeer mocht ſchenden.

Een yder keere dan zijn geſicht af van de kracht der helblinckende Sonneſtraelen, en vliede de ontmoetinge van twee ſchoone oogen, en wende zijn gemoed, nae de maniere van de *Cariadre*, een groote Zee-vogel, diewelcke (ſoo *Ælianus* en *Plutarchus* verhaelen) van de Natuyre geleert zijnde, weet, dat ſoo hy zijne oogen ſlaet, op die geene die verſtopt zijn, ſoo verkrijght hy de verſtoppinge van haer, waer over hy te rugge keert met geſloten oogen, anderſins ſoude de verſtoppinge by hem blijven, als een diepe geſlagene wonde: aldus moeten wy oock onſe oogen ſluyten op het ontmoeten van twee over een komende lichten, ten einde wy, door onſe oogen, haere vlammen in onſe herten niet ontfangen, 't welck anders door de verſtoppinge der Minne verdruckt en verſmoort wort, geſteecken zijnde door een vinnige ſtraele, en gebrant van den blixem en pijlen, die als krijghsgereetſchappen zijn van de Liefde. Waer van de Poeet aldus ſpreeckt:

V pijlen waeren 't lodder oogh,
Waer uyt d'onſichtbre vlamme vloogh,
Daer in ghy uwe pijlen doopt,
En door de wijde Werreld loopt.

HUMILTA. *Ootmoedigheyt, Nedrigheyt.*

EEn Vrouwe in 't aſchgraü gekleet, mette armen kruyslinghs voor de borſt, houdende in eene van de handen een bal, met een doeck om den hals, ſal het hoofd ter aerden zijn gebogen, hebbende onder haer rechter voet een gouden kroone.

Dit zijn alle teyckenen van de inwendige kenniſſe, en van de Nederigheyt van de eygen verdienſte, waer in voornaemlijck deſe Deughd beſtaet, waer van *Auguſtinus* handelt, ſeggende: *De Nedrigheyt of Ootmoedigheyt door het aenſchouwen van de kenniſſe zijns ſelfs, en van zijn eygen aert, is een buyginge van een vrywilligh gemoed tot zijnen Schepper.*

De balle kan men ſeggen dat een teycken is van de Ootmoedigheyt, want hoe dieſelve harder op de aerde geworpen wort, hoe die ſich te meer om hoogh geeft. Daerom ſeght *St. Lucas*: *Wie ſich verneedert, die ſal verhooght werden.*

Het houden van de goude kroone onder haere voeten, bediet dat de Ootmoedigheit de Hoogheyt en de Rijckdoom niet achr, en alſoo doet de Rijckdoom haer weder, gelijck *Bernardus* ſeyt, wanneer hy van de trappen der Nedrigheyt handelt: en tot

bewijs

bewijs van deſe ſelſaeme deughd verhaeltmen dat *Balduinus* de eerſte Koninck van *Hieruſalem*, hem ſeer needrigh vertoonde, ſeggende, wanneer hy de goude kroone weygerde, *behoede my God, dat ick eene goude kroone ſoude draegen, daer de Heere* Chriſtus, *mijn Verloſſer, een doorne kroone gedragen heeft.* En *Dante* ſeyt in zijn Paradijs: *Alle andere middelen waeren ſpotteliick totte Gerechtigheyt, indien de Soone Gods ſich niet hadde verneedert om Menſch te werden.*

HUMILITA.
Nedrigheyt.

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met neergellagen oogen, houdende in beyde armen een Lammeken.

De Nedrigheyt is ſoodanige Deughd des gemoeds, waer door de Menſch, ſich minder, als andere, acht te weſen, om met een vaerdige en vaſte wille andere te gehoorſaemen, met een voornemen om de gaeven Gods, die zy beſit, te verbergen, om geen oorſaecke of gelegentheyt te hebben, ſich te verhovaerdigen.

In 't wit wortſe gekleet, om dat bekent is, dat de reynigheyt en ſuyverheyt des gemoeds, in den welgeſchickten en redelijcken Menſche, deſe Needrigheyt baert, diewelcke genoeghſaem is om haere handelingen Gode aengenaem te maecken, die den Nedrigen zijne genaede geeft, en wederſtaet den wille der Hovaerdigen. Het Lammeken is het waerachtigh af beeldſel van een nedrigh en ootmoedigh Menſch: en hierom is *Chriſtus* op veele plaetſen in de Euangelien en van de Propheten, een Lammeken geheeten.

HUMILTA.

EEn Vrouwe die op de rechter ſchouder een gevult ſaxken draeght, en met de ſlincker hand een korfken met brood, zijnde met ſacken bekleet, treedende ſeer koſtelijcke kleeders met voeten.

Needrigheyt moet weſen een vrywillige onderwerpinge van zijns ſelfs gedachten, en dat uyt Liefde tot God, verſmaedende profijt en eere. 't Selve wordt ons door deſe beeldeniſſe vertoont, diewelcke ſich konnende koſtelijck kleeden, verkieſt haer een ſack: het brood is een kenteycken, datſe ſich ſoberlijck verſorght, ſonder te hebben veele ſnoeperien of leckernien, achtende haer onwaerdigh het gemack van dit leven. Her ſaxken, dat haer beſwaert, is de gedachtniſſe van de ſonden, diewelcke den Geeſt der Nedrigen ter aerden druckt.

HUMILTA. *Nedrigheyt.*

EEn Vrouwe merte ſlincker hand voor de borſt, en de rechter uytgeſteecken en open, hebbende 't aengeſicht ten Hemel gekeert, vertreedende met haere voeten een half doode Adder-ſlange, die röntom een ſpiegel, die in ſtucken en gebroken is, gekruſt is, met een gewonde Leeuws kop, oock voor haere voeten.

De hand voor haere borſt, bediet, dat het herte de waerachtige ſitplaetſe is van de Nedrigheyt.

De opene rechter hand is een teycken dat de Needrigheyt moet getrouw en verdraeghſaem zijn, en niet als een Wolf, die met een Schaeps-vel bekleet is, om de Schapen dies te beter te verſlinden.

Door de Adder wort de Haet en Nijd uytgedruckt, door de Spiegel, de Liefde zijns ſelfs, en door de Leeuw de Hovaerdie. De Liefde zijns ſelfs maeckt weynigh wercks van de Needrigheyt, de Haet en Gramſchap zijn werckingen, die de kracht deſſelven wegh nemen, en de Hovaerdie bluſcht dieſelve uyt. Daerom moet men deſe dingen, met een vaſt en heyligh opſet, onder de voeten houden.

SUPPLICATIO.
Ootmoedigh verſoeck.

EEn Maeghdeken met Lauwer gekroont, hebbende in de ſlincker hand een korf vol alderleye ſchoone bloemkens en welrieckende blaeders en kruyden, die zy op een Autaer ſtroyt, en dat met ſeer groote eerbiedigheyt, aen de voet van 't ſelve Outaer, is een bedde met groote en verſcheyden cierſelen.

De Romeynen hadden een gewoonte, wanneer zy iets van hare Goden wilden verſoecken,

ſoecken, dat zy rolkoetſen gebruyckten, 't welck bedden waeren, die in den Tempel ſtonden, wanneer zy den Goden om hulpe, byſtand en gunſte wilden bidden: En deſe ſupplicatien of rolkoetſen, wierden gemaekt tot vrolijckheyt, of om der Goden gramſchap te verſoenen: In welcke tijd de Raedsheeren met haere Vrouwen en kinderen in den Tempel en totte Autaeren der Goden gingen: en dickwijls plachten oock, in diergelijcke gelegentheyt, de eedele Iongelingen en vrygemaeckte ſlaven, als oock de Iuffers, al gekroont, daer in te gaen, dragende Lauwertacken, hebbende by haer, met groote pomperye, de heylige koetſen der Goden: en plachten aldaer te bidden en te verſoecken, en oock met heylige gedichten haer heyl en vreede toe te wenſchen. En zy trocken haere rolkoetſen voor de Autaeren der Goden uyt, die met veele cierſels waeren opgepronckt, en ſtroyden aldaer, gelijck geſeyt is, groene en welrieckende blaeders en bloemen van allerleye ſlagh, die zy oock van binnen en van buyten de Tempels wierpen.

REALTA. *Openhertigheyt.*

EEn Vrouwe, die de borſt opent en 't hert vertoont, want men noemt dan een Man openhertigh, wanneer hy metten monde en metter daed, doet het geene hy in 't herte voert.

CONSIDERATIONE. *Opmerckinge.*

EEn Vrouwe die in de ſlincker hand een Lijne houd, en in de rechter een Paſſer, ter ſijden een Kraen, die met een ſteen in de voet vlieght, gekleet zijnde in 't peers.

Zy houd de Lijne metten Paſſer in de hand, om te betoonen, dat alſoo dit middelen zijn, om hier door de rechtigheyt te verkrijgen, gelijck 't verſtand van den konſtenaer ſich inbeeld, dat alſoo de goede voorgangen en wijſe leeringen den Menſche, door den rechten wegh tot het waerachtigh einde leyden, waer nae zy in 't gemeen alle verlangen, maer weynigh daer toe komen, om dat veele, door kromme wegen, gelijck blind, ſich van de blinde ſinnen laeten verleyden, tot haer eygen qualijck vaeren.

De Kraen maghmen vrylijck tot dit voorſtel gebruycken, en behoeftmen daer toe geen ander aenſien, dat ons ſoude mogen verveelen, als 't geene *Alciatus* ſeyt:

Pythagoras *die doet vermaen,*
Dat yder merck, wat dient gedaen:
En wvie de maet dan overtreet,
Dat die zijn plichten gantſch vergeet.
De Kraen die ſulx ſeer vvel betracht,
Die neemt ſelf op zijn vliegen acht,
En vat een ſteen in zijne klouvv,
Op dat hy maetigh vliegen ſou.

SINCERITA. *Oprechtigheyt.*

EEn ſeer ſchoone Dochter met blonde hayren als goud, nederhangende over de ſchouderen, ſonder eenige konſt, gekleet met een dun en wit kleetjen, hebbende metter rechter hand haer borſt ontbloot, toonende haer beyde Mammen, en metter ſlincker houdſe de Slangeſtaf *Mercurii*, alwaer boven op een witte Duyve ſtaet.

SINCERITA. *Oprechtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, die met haer rechter hand een witte Duyve houd, vertoonende een Hert met een aengenaeme en ſchoone bevalligheyt.

De oprechtigheyt is ſuyver, ſonder eenige gemaeckte ſchijn of verfierde konſten, daerom iſſe met een witte Duyve en een goude kleed vertoont.

Het vertoonen van 't Hert, bediet haere oprechtigheyt, om dat een oprecht Man, geen quaedaerdige wille heeft, die in zijn herte verborgen is, maer openbaert een ygelijck zijn hert.

ORDINE DRITTO & IUSTO.

EEn Man die in de rechter hand een Waterpas, en in de ſlincker een Winckelhaeck houd.

Wanneer de Egyptenaers, een oprechte ſaecke wilden uytbeelden, ſoo deeden zy 't ſelve door de Winckelhaeck en het Waeterpas: dienende beyde daer toe, om alle oneffene ſaecken te ſlechten, en yder dingh zijn rechte lijne te geven.

REBELLIONE. *Oproer.*

EEn gewapent Ionghman die een Kat op den Helm heeft, en onder zijne wapenen een

een roestige Maelrock totte knyen toe, met een Rapier dat gevleugelt is, hy sal in de persspeetijf of verr-sicht zijnen rugge vertonen, siende met het hoofd over de schouderen, met een hovaerdigh, trots en dreygend opsicht. Hy sal met beyde handen en met wreede mijnen een spiesse houden, die aen beyde spitsen scharp van yser is. Op der aerde, als tot verachtinge, sal een kroone leggen, en onder zijne voeten sal hy een Jock houden.

De oorsaecken waer uyt de Rebellie of oproer ontstaet, zijn seer verscheyden, onder welcke dese is, dieder ter oorsaecke van een Tyran heerkomt, en die door de aert, van zijne regeeringe, boos, ongerechtigh, wreed en veracht is, en dat door de ondraeghlijcke lasten en andere handlingen van snoode hoedaenigheden: gelijck de regeeringe was van *Caligula*, *Vitellius*, *Domitianus* en andere, sonder getal: diewelcke, als zy deser Tyrannen aert niet langer konden verdragen en tegenstaen, soo was het dan geen wonder, dat de Onderdaenen oproerigh worden. 't Plagh oock dickwijls wel by den Onderdaen toe te komen, diewelcke als hovaerdigh en opgeblaesen zijnde, en niet willende onder de gehoorsaemheyt van haeren Prince staen, soo verachteden zy dienselven, en staender tegens op. Van dese wil ick alleene spreecken, en niet van andere. En hierom wordt hy jongh gemaelt, om dat dees Ouder niet wil lijden, datse wort t'ondergedruckt, en dat door de wackerheyt en kracht van 't bloed, dat hy in sich gevoelt: maeckende sich stout en sterck, niet vreesende eenige tegenstand. En *Aristoteles* seght, dat een Jonghman een Liefhebber is van overwinninge en van dapperheyt.

Hy wort gewapent afgebeeld, om te vertoonen, dat hy met zijne wapenen vaerdigh staet, van wegen het gestaedigh quaed vermoeden en van vreese die hy heeft, om aengerant te worden of om andere te overvallen.

Hy draeght den Kat op 't hoofd: om dat dit Dier een beeld van de Vryheyt is, niet willende in bedwangh staen, maer vry zijn, en daerom voerden de oude *Alanen*, *Burgundiers* en *Swaben*, gelijck *Merodius* seyt, een Katte in haere Vaendels, om te betoonen, dat zy, gelijck de Katten, het onlijdlijck achteden, van iemant onderdruckt te werden. De roestige Maelrock, onder de rustinge, betoont, dat gelijck de roest altijd wil boven zijn, waer zy oock geleyt wort, dat oock-alsoo de oproerige soeckt boven te drijven, en niet wil onderdanigh zijn. Dat hy in 't verschiet over de schouderen siet, als boven geseyt is, druckt uyt, de verachtinge, die een oproerige, aen zijn Overigheyt, doet, met dat voornemen om hem gestaedigh tegen te zijn: 't welck door 't hovaerdigh, trots en dreygend gesicht, wort uytgedruckt, moetende altijd vaerdigh en gewapent staen, om dat hy in geene plaets seecker is.

Door de beteyckniss van de Kroone, seght *Pierius*, dat het een kenteycken van de Wett is, waer aen oock onse leven, als met seeckere banden, gebonden en onderhouden wort. Oock seyt *Pierius*, dat by het Jock oock de Wetten worden verstaen: Want by de naem van 't Jock, verstaet de H. *David* het gewichte van de Wet. En in der waerheyt neemt het *Virgilius* oock soo, wanneer hy seyt dat hy de Wetten op de Menschen en steden leggen sal. Oversulx die geene, die de Wetten onderdanigh zijn, leggen haere halsen,

by gelijckenis geſproken, onder 't Iock. En die geene, die op 't welgevallen van een Prins of een Machtige, ſich onderwerpt, ſchijnt dat hy in 't Iock gaet: Waer tegens, d'oproerige, van natuyren hovaerdigh en opgeblaeſen zijnde, ſich kant, weſende een verachter van de Wetten: En niet op het geruſte en burgerlijcke leven paſſende, ſoo weygert hy den Heere en opperſte macht, daer hy wettelijck en uyt plicht aen verbonden is, te gehoorſaemen. Wy dan, willende de quaede Natuyre van de oproerige vertoonen, ſeggen, dat deſe de kroon, met verachtinge ter aerden werpt, en 't Iock met voeten treet.

EDUCATIONE. *Opvoedinge.*

EEn Vrouwe die bedaeght is, in 't goud gekleet, ſiende een ſtraele uyten Hemel die haer omſchijnt. Toonende haere Mammen, die vol van Melck zijn, de borſt ontbloot hebbende, ſittende, houdſe mette rechter hand een Roede, en 't ſchijnt datſe met groot opmercken, een Ionghsken leert leſen, en van de ſlincker ſijde ſtaet een ſtock in de aerde, alwaer een jongh boomken tegen aen is gebonden, 't welck zy mette ſlincker arm ſchijnt te willen omhelſen.

De Opvoedinge is, om iemant in de leeringe te onderwijſen, en in de goede manieren en zeeden te onderrechten, en een aenleydinge des levens, door den gemeenen wegh, doch inſonderheyt door de deughd, en dat in de lichaemlijcke en zielijcke werckingen, gelijck 't ſelve de Vaeders doen aen haere kinderen, en de Meeſters aen haere leerkinderen.

Bedaeght wortſe geſtelt, om dat de Opvoedinge, die door lange tijd, in de konſten en goede manieren geoeffent is, kracht heeft, om den rechten wegh aen te wijſen, waer door men totte waere geluckſaligheyt kan komen.

Het goude kleed bediet de waerdie en de volmaecktheyt van dit eedele Ontwerp.

De ſtraele die uyten Hemel ſchijnt en deſe beeldniſſe doet blincken, betoont dat de Opvoedinge de genaede Gods van noode heeft, nae de ſpreucke *Pauli*, *Ick hebbe geplant*, Apollo *heeft nat gemaeckt*, *maer God heeft den wasdom gegeven.*

De Mammen vol melx en de bloote borſt, bedieden een voornaemſte deel van de Opvoedinge, 't welck is om openbaerlijck de openhertigheyt van haer gemoed, en het mede-deelen van haere kracht of deughd te betoonen.

Zy wort ſittende vertoont, om dat de Opvoedinge de grond is, van de Deughd te verkieſen, en de ondeughd te vlieden.

Zy houd de Roede in de rechter hand, om dat de Roede en de beſtraffinge de Wijsheyt in ons wercken, gelijck *Salomon* ſeyt *Proverb.* XXIX, en *Seneca* ſeyt in 't III boeck van de Gramſchap, *dat de opvoedinge en de kaſtijdinge, de zeeden en manieren maecken.*

Datſe met opmercken een kindeken leert leſen, betoont dat dit het bewijſlijcke deel is, waer door zy de Wetenſchap leert vatten, weſende dieſelve de eerſte begrijplijckheyt in 't ſpieglende verſtand, diewelcke kent en overweeght de Godlijcke, Natuyrlijcke en noodwendige dingen, en dat om haere waerachtige oorſaecken en beginſelen.

Zy wort gemaelt datter een pael of ſtock in der aerde ſtaet, alwaer een teeder jongh boomken aen vaſt gebonden is, dat zy metten ſlincker arm ſchijnt te omhelſen: om te betoonen dat ſich de Opvoedinge niet alleene uytſtreckt om goede konſten en wetenſchappen te leeren, maer oock totte goede zeeden en manieren, om met vlijt te verſorgen, dat die plante, dat is de Ieughd, gerecht, dat is, geſchickt werde: diewelcke weſende als een ongehavende en onbearbeyde aerde, ſoo brenghtſe ſoo veel te meer diſtelen en doornen voort, alſſe vetter en vochtiger is. Waer over *Galenus* ſeght, de opvoedinge der kinderen is gelijck de bouwinge en heeginge, die wy in de planten gebruycken.

VECCHIE'ZZA. *Ouderdoom.*

EEn Vrouwe met een grau hoofd, mager en met veel rimpelen in 't aengeſicht, gekleet na de verwe van verſlenſte en verlepte bladers, die haer leven en kracht verlooren hebben, hebbende in de ſlincker hand een Sandlooper, die op 't laeſte tipjen loopt, met twee brillen. Met d'ander hand leuntſe op een ſtock, wijſende metten vinger op den Sandlooper. Houdende d'eene voet hoogh en opgeheven boven een kuyl, toonende haer aenſtaende gevaer.

D'Ou-

D'Ouderdoom is soodanige tijd van den Mensche, die van de vijftigh Iaeren af totte sestigh toe eindight. In de welcke de Mensche, die in 't daelen is, door de koudheyt van het bloed, onbequaem wort, om veel moeylijck arbeyd te doen, soo wel aen 't lichaem als aen de sinnen, niet konnende 't selve uytrechten, sonder swaerigheyt; en dese tijd is geheel afgaende.

Dat de Ouderdoom 't gesichte vermindert, als oock de kracht, de eersucht, de hoope, dat wort door de brillen, door den stock, door de kleederen, door 't aengesicht, door den Sandlooper, die ten einde loopt, aengewesen, of door het kleed dat de verslenste bladeren, in den Herfst, gelijckt, of door de kuyle, daerse schijnt in te vallen.

Men konde haer oock afmaelen, datse doornen in de hand heeft, of de planten van eenige Roosen, diewelcke een groot deel zijn afgevallen en verwelckt.

Vecchiezza. *Ouderdom.*

EEn verschrompelde en grijse Vrouwe, slecht in 't swart gekleet, met een tack *Seneiro* of grijskruyt in de handen, want de verwe van dese bloemen zijn bleeck, en boven op den top, schijnense grijs en vallen af.

Vecchiezza.

EEn oude Vrouwe, mager, bleeck en met een swarte Mantel, leunende op een kruysjen, houdende in de slincker hand een drooge tack sonder eenige blaeden, aen d'eene sijde leyt een slack of schildpadde, aen d'ander sijde een Sandlooper, waer van het sand is ten eynde geloopen.

Eta in Generale. *d'Ouder in 't gemeen.*

EEn Vrouwe met een Waepenrock van verscheyden verwen, wiens kleed in drie deelen gedeelt is, 't eerste sal wesen van weerschijn, het tweede van goud, het laeste als oock rontom nae beneden, sal 't wesen van verwe als de verslenste en verdorde bladers, die haer kracht verloren hebbende, op der aerde leggen, hebbende den arm om hoogh, en in de rechter hand de Sonne, in de slincker de Maene, doch moet de rechter hand hooger staen als d'ander: onder dieselve hand sal een Basiliscus over einde staen. Doch de beeldnisse hier van, drucken wy, op 't laeste van onse beschrijvinge uyt, ten einde een geestigh Schilder die kan afmaelen, nae de maniere, als die van veele Schrijvers is afgebeeld.

D'Ouder nae de meeninge der Philosophen is een dispositie of gestelteyt van het ziellijcke gedeelte, dat door sijn eygen complexie of aert voortkomt: toegeeygent aen de natuyrlijcke werckingen van de oorspronghlijcke hette en vochtigheyt, die veroorsaeckt is, door seeckere instortinge, die door den omtreck van den tijd is afgemeten, wassende, staende, daelende, en merckelijck afnemende.

D'Ouder wort van veelen in verscheyden manieren gedeelt. Eenige seggen datter maer drie zijn, andere viere, andere vijf, jae ses en seven. Maer als men dese vijf gevoelens overleyt, soo salmen bevinden datse niet verscheelen, maer zijn al van een gemeen gevoelen. Die geene dan die daer seggen, datter maer drie Ouderdommen zijn, dat zijn meest d'oude Philosophen geweest, die den Mensch aenmerckten, als een natuyrlijcke saecke, die in zijne beweginge een begin, midden en einde hadde, gelijck *Aristoteles* seght. En daerom stelden zy voor 't eerste de Kindsheyt, voor 't midden de Ieughd, voor 't eynde de Ouderdom. De tweede meeninge, die aldergemeenst schijnt te wesen, is van *Hippocrates, Galenus, Avicenna* en van de beste Medicijns, gevolght, die wy mede verstaen in onse beeldnisse te volgen, die het Ouder in vier deelen onderscheyt, te weeten in Kindsheyt, Iongelinghschap, Manbaerheyt en Ouderdom. Dese zijn aldus van *Galenus* bepaelt.

De Kindsheyt is dees Ouder, waer in het lichaem wast, om dat daer in de hette en de vochtigheyt, wackerheyt verkrijgen, nemende meer voedsel aen alsser verteert wordt. En daerom seyt *Isidorus* dat de Kindsheyt wort geseyt van het wassen en voortteelen.

De Iongelingschap of Ieughd is de bloeme van d'Ouder en de Ieugdigheyt, waer in de Mensch ophoud van wassen, en nu begint andere behulpigh te zijn.

De Manbaerheyt of bejaertheyt is, wanneer de Mensch volmaeckt en in de hette en

vochtigheyt volkomen is, en 't geene door de hette wort verteert, komt met het voetsel, dat hy nuttight, over een.

D'Ouderdom is die tijd, waer in de Menſch allenskens verteert en afgaet, want de hette en het bloed nemen in hem af, en de koude en drooghte nemen aen. De Latinen ſeggen, dat *Senectus* heerkomt, van *ſenſuum diminutione*, dat is, *van de verſlappinge der ſinnen*. Deſe vier Ouders, zijn ſoo wel van de Philoſophen als van de Poëten by de vier tijden van 't Iaer vergeleken. Want *Iſidorus* ſeyt, *de Iongelingen van hoete en vochte aert, zijn gelijck als die in de bloem des levens zijn: van hoete en droge aert, als de Somer, half koud en droogh als de Herfſt. Maer de Oude zijn koud en vochtigh als de winter*; gelijck daer van Ovidius in zijn xv boeck *Metamorph.* verhaelt:

Het Iaer komt over een met d'Ouder van ons leven,
Dat vier gedeelten heeft, en ſteets wort omgedreven.
De Lent' *is als een* kind, *dat 's Moeders borſten trekt,*
't Welck ook het teeder kruyd, tot een nieu leven ſtreckt:
Dat ook den Landman voed door hoope van de vruchten,
Door 't bloeyſel van den ſtam, door 't groeyen der genuchten.
't Klimt tot dē Somer *aen, en krijgt noch meerder macht,*
Een Iongling *komter voort en ſtercker in ſijn kracht,*
Iae in den meeſten brand en 't rijpen van de tijden: (den,
*Maer d'*Herfſt *nu op der hand, doet weer de Iaeren glij-*
Een Man *in vaſter ſtand, van leeden ſier en friſch,*
Dien 't grijſſe hayr vermaent, dat hy aen 't daelen is.
Dees Ouder tuſſchen tween, gematight door de krachten,
Den Winter *rent te moet, en d'akelige nachten,*
*Daer d'*Oude Man *in trilt, die loom, nu klappertand,*
En afgeſlooft en dor' jancki nae een beter ſtand,
Alwaer dit ſwacke lijf, van al 't gewoel ontſlagen,
Keert weer in 's Moeders graf: dus rollen onſe dagen.

Ick wil naelaeten te ſeggen dat deſe vier Ouderdommen by de vier deelen des Werelts, als mede by de vier Elementen, weſende ſlechte lichaemen, uyt welcke alle dingen gemaeckt zijn, werden vergeleken.

De derde meeninge ſtelt vijf Ouden, en datſelve doet *Fernelius* in ſijn VII b. in 't x cap. dieſelve aldus onderſcheidende in kindsheit, Ioncheit, Manbaerheit, Ouderdom en afgeſlooftheit; uyt welcke meeninge wel ſchijnt datter eene by komt, doch zy brenght niet nieuws aen, maer zy onderſcheyt alleen de Ouderdom en de uytgeleefde Ouderdom. Waer op men kan antwoorden dat de afgeſlooftheit is het laeſte deel des Ouderdoms, gaende met het eene been in 't graf, maer niet dat dees daerom een ander Ouder is.

Noch iſſer het gevoelen van *M. Terentius Varro*, dieweleke verſtaet datter mede vijf zijn, maer hy deelt het eerſte Ouder in meer deelen.

De vierde meeninge is van *Iſidorus*, die ſtelt ſes Ouden, te weten Onmondigheyt, Kindsheyt, Iongelinghſchap, Ieughd, Manbaerheyt en Ouderdom. Maer dit moetmen weeten, dat het aenſien van ſoo grooten Man, ons gevoelen niet tegen is, want hy ſtelt Onmondigheyt en Kindsheyt voor deelen van de Iongelinghſchap.

De vijfde en laeſte meeninge is van veele Philoſophen en Sterrekenders als *P. Aponenſis* verhaelt, die den Menſch in ſeven Ouderdommen onderſcheyden: te weten in Onmondigheyt, Kindsheyt, Iongelingſchap, Ieughd, Manbaerheyt, Ouderdom en afgeſlooftheyt; ſulx dat gelijck daer zijn ſeven dagen, waer in alle den tijt beſloten wert, dat de Menſch oock alſoo hadde ſeven Ouden, waer in al onſe loop afgelopen en 't leven geeindight wierde. Ten tweeden, ſoo zijnder oock ſeven Planeten, waer door de voorteelinge en verdervinge op der aerde geſchiet.

Het eerſte Ouder dan is de Onmondigheyt, dieweleke van *Luna* of de Maene geregeert is, en geduyrt tot het ſevende Iaer, hoewel andere ſeggen tot het vierde.

Het tweede is de Kindsheyt, die geregeert wort van *Mercurius*, een Planeet van Wetenſchap en van Reeden, en als nu begintmen de kinderkens te brengen, onder de beſtieringe van den Meeſter, want in dees Ouder beginnen zy allerleye kenniſſe te vatten, weſende gelijck een Leye of gladde taefel, alwaer de Meeſter het verſtand in druckt; en dit Ouder duyrt 14 Iaeren.

Het derde Ouder wort geregeert van *Venus*, een Planeet van allerleye playſier en welluſten deſes Werrelts, als mede van gulſigheit en geylheit. Daerom ſchijnt het oock dat de Menſche ſich in dees Ouder na alles ſchickt; en dees Heerſchappye duyrt 8 Iaeren.

Het vierde Ouder wort door de *Sonne* beſtiert, als hebbende de vierde plaets in de Werlt, en om dat deſe de aldervolmaeckſte Planeet is, en de aldermachtighſte Lief hebber van 't eerlijcke en van alle deughdelijcke wercken, ſoo geduyrt zijne regeeringe 19 Iaeren.

De vijfde Ouder is van *Mars*: en dees tijd wort

wort genaemt het Ouder van Hovaerdigheyt, Hooghmoedigheyt en van kyvernen. Want de Menſche tracht in dees Ouder, met alle geweld, nae Rijckdom en Eere, ſoeckende dieſelve met alle vlijt, oock in d'uyterſte gevaer des levens te verkrijgen, begeerigh zijnde om ſich een naeme nae te laeten; geduyrende dees Ouder 15 Iaeren.

De ſeſte Ouder is nae *Jupiter* genaemt, waer in de Menſch nae vreede en ruſte begeerigh is, berouw hebbende over zijne gebreecken en ſonden, die in de vorige Ouden bedreven zijn, loopende tot God, oefnende goede wercken; en dees tijd is van twaelf Iaeren.

Ten laeſten komt *Saturnus* voor den dagh, weſende kout en droogh, een Planeete vol van droefheyt, van diepe gedachten, en van ſwaermoedigheyt, vol moeylijcke benauwtheyt, en die ſtelt den Menſch in ſoodanigen ſtaet, dat hem ontallijcke kranckheeden en ongemacken overvallen, geduyrende 't ſelve Ouder totte dood toe; 't welck van *Ariſtoteles* genaemt is, *het uyterſte van alle ſchricklijckheeden.*

Dit zijn dan de gevoelens ontrent d'Ouderdom; en alhoewel die van veel vermaerde Mannen en met groote reeden aldus geſtelt zijn, ſoo konnen dieſelve nochtans, ſeer wel, tot viere getrocken worden: En daerom dient gewaerſchouwt, dat d'Ouder ſich niet altijd in een ſeker getal van Iaeren laet ſluyten: Maer als *Galenus* ſeyt, ſoo iſſe in het temperament, of in de temperinge van de Natuyre.

En om te keeren totte verklaeringe van onſe beeldniſſe, ſeggen wy, dat de Wapenrock van veele verwen d'Ouder van de Iongelingſchap bediet, uytdruckende de vluchtigheyt en wiſpeltuyrigheyt deſſelven, gelijck *Pierius* ſeyt.

De weerſchijne verwe bediet de jeugdige Ouder, die ſnellijck haer voornemen en gedachten verandert, gelijck *Ariſtoteles* ſeyt, *de Iongelingen zijn ſeer wiſpeltuyrig, en 't geene waer nae zy hebben verlanght, daer van walgen zy haeſt. Plato* ſeyt, *der Iongelingen manieren worden alle daege dickwijls en menighmael verandert. Theoph.* ſeyt by *Stobæum*, *'t is ſwaerlijck iet van den Iongelingen te raemen, haer Ouder is wanckelbaer, ſonder recht ooghmerck, en veel veranderingen onderworpen.*

Het deel van 't goude kleed bediet de volkomentheyt van de Manbaerheyt, die bequaem is, om alle burgerlijcke ſaecken en handwercken uyt te voeren.

Het laeſte deel van 't kleed, weſende van verſlenſte blaeders, druckt uyt, dat dees afgaende Ouder oock ſoo verſlenſt en verdort, gelijck de blaeders doen, wanneerſe van den boom vallen, verlieſende haer leven en kracht, door den Winter tijd, gelijckende het Ouder van den ouden Man; gelijck *Arioſto* verhaelt.

Datſe de handen om hoogh houd, hebbende in d'eene hand de Sonne, en in d'ander de Maene, geſchiet om veele oorſaecken, ten eerſten, om dat, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, wanneer de Oude den Ouderdom wilden uytdrucken, ſoo maelden zy een Sonne en Maene, weſende deſe beyde Planeeten, beginſelen van d'Ouder: En om dat de Sonne in den Menſchen de ſinnen ſtortede, ſonder welcke zy anders niet ziellijck ſouden konnen zijn, ſoo ſtorte de Maene daer het waſſen in, ſonder welck men anders geen Ouder ſoude konnen vinden.

Wijders om dat de Sonne en de Maene, de drie voornaemſte leeden regeeren, waer uyt de drie voornaemſte krachten vloeyen, als te weten de Ziellijcke, de Levendige en de Natuyrlijcke: regeerende de Sonne het hoofd, waer in de ziellijcke kracht ſit, als mede het Hert, waer in de levende kracht woont: De Maene, daer nae, beſtiert de Maege, en de Lever, waer in de natuyrlijcke kracht beſtaet, ſonder welcke drie krachten, de Menſch niet koſt leven; gelijck *P. Crinitus* verhaelt.

Willende dan een geduyrigh en volmaekt Ouder afbeelden, hebben wy den Baſiliſc over einde ſtaende afgemaelt, om dat oock de Egyptenaers mede voor d'Ouder een Baſiliſc ſtelden: Want hy is oock in haere ſpraeck *Vreon*, dat is *Baſiliſc* geheeten, jae zy maeckten die van goud, en ſtelden die haere Goden op 't hoofd. En hierom ſeyden deſe Volcken dat het Ouder, hier door, bediet wierde. En om datter drie ſoorten van Slangen waeren, ſoo ſtierven alle de andere, blijvende de Baſiliſc alleen onſterflijck, die met zijnen aenblas alle andere doode; ſulx dat het ſcheen dat deſe Baſiliſc het leven en dood in zijne macht hadde: En om deſe reeden, wierde hy op 't hoofd van haere Goden geſtelt.

Van de beeldnisse deser Slange beuselen veele Schrijvers, dat hy een witte vlacke op 't hoofd heeft, met een seecker teycken van een Koninx kroone, waer van het oock de Koninclijcke naeme van *Basilisc* verkregen heeft. Want alle andere Slangen vreesen en eeren dienselven. 't Heeft vleugels, doch die seer kleyn zijn, bewegende 't lichaem met weynigh boghten, maer van't midden af nae boven toe, staet het recht op; gelijck oock *Nicander* in zijne dichten te-kennen geeft.

MEDITATIONE. *Overdenckinge.*

EEn Vrouwe van bedaeght Ouder, oock statigh en zeedigh van opsicht, die op een hoop boecken sit, hebbende de slincker hand onder 't hoofd, de rechter sijde nae de slincker buygende, sittende seer aendachtigh, hebbende op de rechter knie met de ander hand, een toegeslooten boeck, waer tusschen zy eenige vingers houd.

Alsoo de Overdenckinge een vaste overweginge is, die op de eenvoudige Deughd van alle dingen siet, soo betaemen haer oock de bovengeseyde hoedanigheden: Want in dees Ouder, is het verstand bequaem, om het waerachtige te onderscheyden. De statigheyt en zeedigheyt scheyden sich niet, van 't geene d'Ouder en de oefningh betaemlijck is.

Het aendachtigh gesicht, bediet de wichtigheyt van haere gedachten, die de sinnen in die dingen hebben ingenomen, om niet by geval, maer om volmaeckt elijck hare werckingen uyt te voeren. Waer over *Ausonius* in 't spel van de seven Wijsen aldus seght, *daer is niet dat meerder sorge vereischt, als over te leggen wat men doen sal, want de onbedachte worden door het geluck, maer niet door raed of overlegginge bestiert.*

Datse op de boecken sit, kan de geduyrigheyt van haere eygen werckingen, vertoonen, die in de boecken gegrondet zijn: die daer inhouden de eerste natuyrlijcke beginselen, door de welcke men voornaemlijk komt tot naespeuringe van 't waerachtige.

Het gesloten boeck, daer eenige vingers tusschen zijn, bediet, datse een overpeinsinge of weerslagh maecken, over de kennisse der dingen, om een volmaeckt en goed gevoelen vast te stellen, waer uyt dan eere en alle goed sal konnen volgen; gelijck dit bygaende gedicht uytdruckt:

Wel hem! die van de sorgh des Werrelts is ontslagen,
En peinst in 't eel gemoed, naer 't Goddelijck behagen:
Dees kan d'aenstaende eeuw, wat seeckers doen verstaen,
Waer door de Mensch vermagh op Waerheyds pad te gaen,
Dies wort hy wel te recht met eeuwigh lof verheven,
Soo dat zijn goede naem onsterffelijck sal leven.

MEDITATIONE SPIRITUALE.

EEn Vrouwe leggende op haere knien ter aerden met gevouwen handen, en toegesloten oogen, daer een luchtigh kleed haer soodaenigh bedeckt, datmen daer door de gestalte van een Vrouwe kan bekennen.

De geestlijcke Overdenckinge, is niet anders als een inwendige werckinge, die de ziele, vereenight zijnde door de Liefde Gods, die dingen doet overwegen, die haer souden dienen tot haere volmaecktheyt en saligheyt: Daerom leytse geknielt en met de handen t'saemen gesloten, om het werck van aendacht en nedrigheyt uyt te drucken, 't welck die geene heeft, die sich gestaedigh in de geestlijcke Overdenckingen besigh houd.

De gesloten oogen, betoonen, de innerlijcke werckingen, die van de sienlijcke en Werreltsche dinghen afgescheyden zijn, 't welck oock door de Mantel, die haer bedeckt, wort uytgedruckt. Het selve deksel kan oock bedieden, dat de Overdencker of Aendachtige sich verberght in een eensaeme plaetse, vliedende alle gelegentheyt om de sinnen niet af te trecken.

Overdenckinge des Doods.

EEn onthulde Vrouwe met rouw-kleederen, leunende metten arm op eenich grafsteen of sepulture, houdende haere oogen op een doorshoofd gevest, dat op de grafsteen staet, hebbende voor haere voeten een Lammeken, dat zijn hoofd om hoogh houd, gras in den mont hebbende, 't selve herkauwende.

PERSUASIONE. *Overredinge.*

EEn staetige Vrouwe in eerlijcke kleedinge, met een schoon hulsel op 't hoofd, al-

waer

waer een tonge boven op ſtaet, doch beneden aen de tonge ſal een oogh weſen, zijnde geſtrickt met veele touwen en goude banden. Met beyde handen ſalſe een koorde houden, alwaer een dier met drie hoofden aengebonden is, weſende 't eene een Hond, 't ander een Kat, het derde een Aep.

De Tonge is boven op 't hulſel geſtelt, om dat dieſelve het voornaemſte werckruygh is, om den Menſch te overreeden. 't Welck de oude Egyptenaers plachten te gebruycken, om de onkonſtige Overreedinge en woorden uyt te drucken, die alleen geſchieden door de hulp van de Natuyre: Maer om te vertoonen het ſpreecken, dat door veele oefningen en konſt geholpen was, maelden zy daer een oogh onder, wat uyten rooden: Want gelijck het bloed de ſitplaets is van de ziele, gelijck eenige Philoſophen ſeggen, alſoo is het konſtigh ſpreken een ſitplaets van haer werck en uytvoeringe, even gelijck het oogh het venſter is, waer door de ziele ſiet, alſoo is oock de ſpraecke het venſter, waer door zy van andere geſien wort.

De goude banden zijn de vereeniginge van de ziele, en vertoonen dat de Overredinge niet anders is, als datmen van een ander gevangen en gebonden is, door een behendigheyt en ſoetigheyt van 't welſpreken.

Het Dier met drie hoofden vertoont de noodwendigheit van drie dingen die iemant moet hebben om een ander te overreeden. Ten eerſten moet hy ſeer vriendlijck zijn, 't welck door 't Hondshoofd wort bediet, die om zijn eygen profijt een yder liefkooſt. Oock moet hy leerſaem zijn, te weten kloeck en bequaem om andere te overreeden, even als de Aep, diewelcke onder alle Dieren de meeninge van een Menſch, ten alderbeſten kan vatten. Oock moet hy opmerckende zijn, 't welck door de Kat bediet wort, om dat die in haere handelingen wacker en opmerckende is. Zy houd de koorde van dit Dier met beyde handen, om dat, ſoo de Overredinge deſe geſeyde dienaers en boden niet heeft, of zy ſal geen vrucht ſchaffen, of zy ſal ſlaplijck voortgaen.

ADULTERIO. *Overſpel.*

EEn ſittende Iongelingh, die prachtigh gekleet is, en ſeer vet, mette rechter hand ſal hy een *Murena* of Lamprey en eene Slange houden, die aerdigh gekrult zijn, doch ſoo, of zy beyde te ſaemen vereenight waeren; hebbende in de ſlincker hand een gulden trouw-ringh, die men aen de Bruyden plagh te vereeren, doch die ſal gebroken zijn, aen die ſijde waer in de handen zijn te ſaemen gevoeght.

Overſpel is een ongeoorlofde byſlaep van een getrouwt Man of Vrouw, gelijck *D. Thomas* ſeyt. Oock iſſe in 't boeck *Leviticus* in 't xx cap. verboden totte ſtraffe van de dood, gelijck oock *Deuteron.* xxii te ſien is. Iae 't is even ſtrafbaer, 't zy dat het van een Man of van een Vrouwe begaen wort, alhoewel ſich de Mannen ongelijck meerder vryheyd, als de Vrouwen, willen toeſchrijven. Waer over *Ambroſius* ſeght, *Het betaemt den Man niet dat de Vrouwe niet ſoude betaemen.* *Ariſtoteles* ſeyt oock in zijne Huysbeſtieringe, dat de Man aen zijn Vrouwe geen ongelijck ſal doen, alhoewel zy geen middel heeft, om 't ſelve, met gelijcke ſmaet, te vergelden.

Een prachtigh Ionghman wort hy geſchildert, om dat de Iongelingh ſchoonder en wel-

welgeſtelder van weeſen en leeden is, om de Minneluſt en 't Overſpel te plegen, als wel ander Ouder doet.

Hy wort ſittende afgebeeld, om dat de Leedigheyt, waer uyt dit meerendeels voort komt, hier van de oorſaecke is, zijnde dieſelve een baermoeder van de quaede gedachten. Waer door *Tobias*, in zijn bedde, dat is, in Leedigheyt leggende, door den heeten dreck, van een Swaluwe, is blind geworden, dat is, door de heete genegentheeden van de ongeoorloofde gedachten. En *David* is mede door de onmatigheyt derſelve in Overſpel gevallen. 2 *Regum* 2 cap.

Hy wort vet gemaelt, om dat de Leedigheyt de Braſſerie tot haer ſuſter heeft, doende gelijcke werckinge als de Leedigheyt. Waer over oock *Ezechiel* ſeyt, *de Braſſerie en Leedigheyt zijn geſuſters, diewelcke gelijck twee houten het vier der Onkuyſheyt ontſteecken.* Welcke ſpreucke het Overſpel bedier, begrepen zijnde onder het geſlachte van geylheyt. Het middel dan, waer door wy deſe grove ſonde mogen vermijden, is, dat wy met alle vaerdigheyt, in alle eedele en deugdlijcke wercken beſigh zijn, en de quaede gedachten, die ons ſouden mogen voorkomen, van ons afdrijven, zijnde dieſelve niet alleene ſchadelijck aen 't lichaem, maer oock, 't welck meeſt weeght, aen de ziele. En hierom behooren wy te volgen de ſchoone leeringen van *Auguſtinus*, alwaer hy ſeyt, *Wilt uwen buyck niet boven de noodruft overlaſten, want het overtolige is een oorſpronckelijcke oorſaecke van deſe ſonde, en dat weet een yder, dat ſonder ſtoffe geen dingh wort voortgebracht.*

Hy houd de *Murena* mette Slange vereenight, in de rechter hand, om dat het ſchijnt dat *Baſilius* in de uytlegginge van 't Overſpel, den Overſpeelders waerſchouwt, dat zy ſich ſouden wachten, deſe Dieren gelijck te zijn, overmits het ſchijnt dat deſe verſaeminge van de Adderſlange en de *Murene* een ſeecker Overſpel is, van de natuyre. En dit is 't geene de Egyptenaers, hier door hebben willen te kennen geven.

De goude gebroken opene Trouwringh, als geſeyt is, bedier niet anders, dan dat ſelf de H. Wet, het Houwlijck, en de Trouwe, dieder behoort tuſſchen Man en Vrouw te weſen, geſchent en gebroken is. En hierom is deſe ſonde ſeer ſchandigh, om dat ſe tegens de trouwbeloften ſtrijd, die door den ringh wort uytgedruckt: en zy wort oock aen die Vinger geſteecken, die een Ader heeft, die nae 't herte loopt, vertoonende dat de Trouwe komt uyt het alderbemindſte deel van 't lichaem, 't welck het hert is, ſich verpandende door de onderhoudinge van de beloofde trouwe. Daerom ſoo konnen alle andere miſgrepen verbetert worden, maer deſe nimmermeer; gelijck Q. *Curtius* in 't leven van *Alexander de Groote* verhaelt, te weten, *dat deſe trouwlooſheyt door geene verdienſten kan worden verſacht.*

ABONDANZA. *Overvloed.*

EEn bevallijcke Vrouwe, hebbende een krans om 't voorhoofd, die met verſcheiden ſchoone bloemen is geciert, in 't groen gekleet en met goud geborduyrt, mette rechter hand houd zy een Overvloets-hooren vol vruchten, Druyven, Olyven, en verſcheyden andere, in de ſlincker arm een boſſel met Kooren-ayren, Geerſte, Rijs, Erten en andere diergelijcke: Waer van men ſiet veele ayren op der aerde vallen, die hier en daer geſtroeyt leggen.

Schoon en bevalligh iſſe gemaelt, om dat Over-

Overvloet een goed en seer behaeghlijck dingh is en een yder aengenaem, gelijck daer en tegens de diere tijd leelijck en vervloecklijck is, strijdig tegens de Overvloet.

Zy heeft een bloeme-krans, om dat de Bloemen en Vruchten, die den Overvloet maecken, als Gesanten of Voorboden zijn: zy konnen oock bedieden, de vrolijckheyd en de geneughte van dit brave geselschap.

De groene verwe en de goude boorden van haer kleed, bedieden de verwen van de schoone bloeyrijcke Velden, die ons een overvloedige Ooghst beloven, en de Saffranige boorden bedieden de rijpigheyt van 't kooren en van de vruchten, die den Overvloet veroorsaecken.

De Overvloets hooren wordt genomen uyt de fabel van *Amalthea*, gelijck *Natalis Comes* en *Ovidius* in 't IX boeck van zijne Herscheppingh verhaelt, 't welck een blijcklijck teycken is van Overvloet. Waer over dit van den Overvloets hooren gestelt is:

Najaden *hebben my, met appels, bloem en vruchten,*
Geheylight en verrijckt, in weelden en genuchten.

En vermits de Overvloed, een volheyt genaemt wort, om datse soo wel in de slincker als rechter hand geladen is, soo stroytse haer Overvloed, hier en daer, op der aerde.

Dominicus Ancajanus heeft op den *Overvloed* Latijnsche dichten gemaeckt, die by ons zijn naegevolght:

Siet aen't Saffranigh Veld, en Ceres *met haer vruchten,*
Die duysentvout ons schenckt haer zeegen en genuchten:
De taxkens van den boom met appels zijn gelaen,
En 't bolle Druysken swelt, en neemt het veetsel aen.
Hier loeyt de Os in 't veld, hier gaen de Koeytjens grasen,
Hier schencktmen vette room uyt frissche Melick-blasen.
De Bosschen voeden 't wild, en 't visken spijst de Zee,
En 't Vinxken in de locht dat quinckeleert in vree.
„*Segh nu eens dertel Menschl wat soudy van den Heeve,*
„*Van Hemel, Aerd en Zee, noch eenighsins begeeren?*

ABONDANZA.

EEn staende Vrouwe, in 't goud gekleet, met open armen, houdende d'Overvloets hooren in d'eene, en d'andere hand op eenige bosselen kooren-ayren, dewelcke staen ter sijden van dese beeldenisse. En dese is genomen uyte Medaglie van *Antoninus Pius*.

ABONDANZA MARITIMA.
Op 't waeter te maecken.

CEres die sich vertoont met kooren-ayren in de rechter hand, staende voor op den steven van een Schip, en voor haer voeten sal zy een kooren-maete hebben, daer kooren-ayren in en boven over leggen.

Anders.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Roer van 't Schip, en in de slincker kooren-ayren houd.

Overvloed.

EEn Vrouwe met een krans van kooren-ayren, houdende in de rechter hand een bossel Hennip metre blaederen, in de slincker de Overvloets hooren, en een tack van Brembeesien, of Pinxterbloemen, waer op veele bondelkens sijde hangen.

RACIOCINATIONE O DISCURSO.
Overweginge of Vertoogh.

EEn bedaegde Vrouwe, in purper gekleet, sittende heel bedachtsaem, hebbende op haere knyen een boeck, waer in zy de voorste Vinger van de rechter hand, houd, doch een weynigh open, en mette ander hand een rolleken, waer in geschreven staet, *in perfecto quiescit*, dat is, *zy rust in 't volmaeckte*.

De Reeden die wy discours of vertoogh noemen, wort van den Philosooph, in 't III boeck van de Ziele, het Verstand genaemt, en hy onderscheyt ditselve in tweederleye slagh, d'eene wort *passibile*, dat is het lijdelijcke, en d'ander *agente*, dat is, het werckende, geheeten: Het lijdelijcke verstand dan, is het geene, 't welck de gedaenten aenneemt, als mede de fantasien der dingen, en dat van de imaginatie of inbeeldinge: Het werckende verstand, is, dat de dingen toestelt en maeckt, die daer zijn *een mogentheyt van verstandige dingen, die alreede in der daed zijn verstaen*. Noch meer, het lijdlijck verstand heeft oock drie staeten of orden, *d'eerste* is, wanneer het alleen in de mogentheyd is, te weeten, wanneer het noch niets heeft van de verstandelijcke dingen, maer alleene haere natuyre en weesen, Het *tweede* is, wanneer 't de

verſtandelijcke dingen alreede op een ſekere maniere heeft, alhoewel wy daer mede noch niet wercken, en dat wort genaemt het verſtand *in habitu*, dat is, in de bequaemheyt. De *derde* is, wanneer het werck is verſtaen, en daer van geredeneert of verhaelt wort, en dat wort genaemt *in actu*, dat is in der daed: Waer uyt wy dan klaerlijck ſien, wat ſaecke het overlegh of diſcours is, 't welck aen de inbeeldinge hanght: en gelijck *Ariſtoteles* op de verhaelde plaetſe ſeyt, ſoo gebeurt datſelve tuſſchen de inbeeldinge en tuſſchen de overweeginge, gelijck het gebeurt, tuſſchen de bevindelijcke dingen, en den ſin ſelve, behalven, dat de fantaſien, die de inbeeldende kracht totte Raciocinatie of Overweginge brengen, geene materie of ſtoffe hebben, want het zijn geen materiale dingen die in ſtoffe beſtaen.

Sulx dat de Overweginge niet anders is, als een oordeel en een diſcours of overlegh, datter geſchiet over de fantaſien, en de gedaenten, die door de inbeeldinge worden over gebracht: Welcke inbeeldinge, gelijck wy in haere beeldeniſſe hebben geſeyt, wort gemaeckt in 't eerſte velleken van de herſſenen, en de overweginge of overlegh in het tweede velleken, dat is in het midden, gelijck oock de memorie of het gedachte ſeyt in het derde velleken, nae het achterhoofd of nae den neck toe; gelijck *Galenus* ſeyt in 't VIII boeck *de uſu partium*, en *Veſalius* in zijne *Anatomia* in 't VII boex XII cap.

Met purper en van bedaeghd Ouder wortſe gemaeckt, om de ſtaetigheyt van de zeeden en manieren te vertoonen.

De ſpreucke *in perfecto quieſcit*, vertoont ons niet alleene de volmaecktheyt van de Overweginge, maer oock, dat dieſelve geen plaets heeft, als in de aldervolmaecktſte dieren, tot een onderſcheyt van de inbeeldinge, die gelijck wy hebben geſeyt, oock in de onvolmaeckte Dieren wort gevonden, weſende de Overweginge een mogentheyt van de verſtandelijcke ziele, die de einden of uytkomſt van de dingen overweeght, om het quaede te vlieden, en het goede te volgen.

Zy wort ſittende gemaelt en ſeer bedachtſaem, met een toegeſloten boeck, om dat de Overweginge of 't Overlegh, dat deel van 't ſnelle verſtand is, dat de ſpreucken overweeght, en de dingen naedenckt.

VITTORIA. *Overwinninge.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleet, houdende in de rechter hand een Granaet-appel, en in de ſlincker een Helm; gelijck *Heliodorus* dieſelve beſchrijft.

Overmits daer twee dingen voor al noodigh zijn, om de Overwinninge te bekomen, te weeten, Macht en Eendracht, d'eene om den wegh te vinden, diewelcke noch niet ontdeckt is, d'andere, om dieſelve met een Manlijck gemoed te openen, ſoo wort de kracht door den Helm uytgedruckt, die alle ſlagen tegenſtaet, die op 't hoofd geſchieden om 't ſelve te quetſen: en de vereenighde verſtanden, worden door den Granaet-appel uytgedruckt, die mette vereeninge van zijne korrelen by een getrocken is, gelijck oock de dappere Mannen, alle de gedachten van veelderleye verſtanden, tot eene meeninge weeten te brengen.

VITTORIA DE GL' ANTICHI.
Overwinningh van de Oude.

EEn Vrouwe met een Maeghdelijck aengeſicht, die door de locht vlieght, hebbende in de rechter hand een Lauwer of Olijfkrans, in de ſlincker een Palmtack met een Adelaer onder de voeten, die oock een Palmtack in zijne klauwe heeft, haer kleed ſal wit zijn met een geele wapen- of krijgsrock.

De Lauwer, Olijf en Palm, zijn van de Oude gebruyckt voor een teyken van eere. 't Welck zy hebben goed gedacht, te vertoonen, aen die geene, die daer Overwinninge van de Vyanden, tot weldaet van zijn Vaederland, hadde te huys gebracht. De reedenen daer van zijn elders genoegh geſeyt, om een ſaecke niet dickwijls te verhaelen.

Zy is ſeer dapper, want de Overwinninge is ſoo veel te aengenaemer, alſſe blijcklijcker in dapperheyt beerſcht en uytmunt. Ditſelve bediet de Adelaer mede: en daer over voorſeyden de oude Keyſeren, door haere wapenen en banieren, die zy over al mede voerden, het goed geluck: laetende dieſelve voor haer heene draegen, voedende, daer door, in de gemoederen der Soldaeten een hope van de aenſtaende Overwinninge.

Het

Het witte kleed bediet, dat de Victorie ſonder ſmette van eygen ſchande behoort te geſchieden, wetende dieſelve, verkregen zijnde, met wijsheyt te gebruycken; 't welck door de geele rijdrock wort vertoont.

VITTORIA nae de Medaglie van *Domitianus.*

VOor de Overwinninge wort een Vrouwe met vleugels geſchildert, houdende in de rechter hand een Overvloets hooren, en in de ſlincker een Palmtack.

En dit zijn de twee ſoorten van goederen, diewelcke de Overwinninge met haer brengen, te weten, het goed gerucht ofte de eere, en de Rijckdommen: en 't eene ſoo wel als 't ander, wort om de reeden des Oorloghs, met gewapender hand, van de Vianden genomen.

VITTORIA nae de Medaglie van *Octavius.*

EEn Vrouwe geſchildert met vleugels, ſtaende over einde op een grondſteen, met een Palmtack in de hand, en in d'ander een kroone met twee Slangen, ſoo wel van d'een als van d'ander ſijde, noch een ander Slange, diewelcke leggende, ſich rontom de twee andere heer ſlingert, mette woorden van ASIA RECEPTA. Aldus ſietmen 't ook in de Medaglie van *Auguſtus.*

VITTORIA NAVALE. *Scheeps-Overwinninge* van *Veſpaſianus.*

EEn Vrouwe gevleugelt, ſtaende op de ſteven van een Schip, houdende in de rechter hand een krans, en in de ſlincker een Palmtack, mette letteren *Victoria Navalis: Vittore navali come depinta da Romani.*

Wanneer de Victorie op de ſteven van des Viands Schip ſtaet, of wanneer die ter ſijden van een Trophee ſtaet, alwaer Scheeps-gereetſchap, als Roers, Anckers, Riemen en anders gelegen is, datſelve noemden zy een Scheeps-overwinninge: Waer over als de Romeinen de Victorie, van die van *Antium* op den Tyber hadden verkregen, naemen zy alle de ſteevens van de Schepen, en ſtapelden die op malkanderen, diewelcke *Roſtri* genaemt wierden: Waer op zy alsdan een verhael deeden van de oorſaecke derſelven. In de Medaglie van *Veſpaſianus* is een colomne die van ſtevens van Schepen is opgemaeckt. Sulx als iemant de Scheeps-overwinninge wilde afmaelen, kan men dieſelve op d'eene of d'ander maniere doen.

VITTORIA nae de Medaglie van *Titus.*

EEn Vrouwe ſonder vleugels met een Palmtack en Lauwerkrans. In deſe maniere wildeſe *Titus* vertoonen, om dat hy wilde dat die nimmermeer van hem ſoude ſcheyden. Alſoo maelden ook de Athenienſers dieſelve af, gelijck *Pauſanias* ſeyt, en dat om dieſelve reeden als *Titus.*

VITTORIA nae de Medaglie van *Auguſtus.*

EEn Vrouwe ſtaende op een ronde kloot met opgeſpreyde Vlercken om te vliegen, met een Lauwertack in d'eene, en in d'ander een *Labaro*, zijnde een waepen van den Keyſer, dat de Francoiſen een Cornet noemen, 't welck men gewoon was voor den Prins te draegen, wanneer hy ſelf in 't Leger was, mette letteren *Imperator Cæſar.*

VITTORIA van de *Ouden* afgebeeld.

DE Oude maelden de Overwinninge als een Engel af met vleugels, en dickwijls dat hy ſat op den roof van zijne Vyanden, tropheen voor hem, hebbende voor de borſt een Palmtack, met een Schild, waer in deſe woorden ſtaen *Victoria Auguſti*; gelijck *Claudianus* dieſelve beſchrijft.

VITTORIA nae de Medaglie van *Severus.*

EEn Vrouwe op een Schild, ſittende met een Helm in de hand, welcke de Overwinnaer toebehoort. En *Lucius Verus* maelt een Vrouwe met een Helm op 't hoofd en een Spieſſe in de hand, en mette ſlincker hadſe een Trophé over de ſchouder met ſeker roof, tot teycken van Victorie. *Veſpaſianus* ſtelt een Vrouwe, die daer ſtaet by een Palmboom, en ſchrijft aen een Schild *Judæa Capta.*

Domitianus maelt de *Victoria* aldus af.

EEn gevleugelde Vrouwe, ſettende d'eene voet op een Helm, ſchrijvende in een ſchild, dat aen een boom gehangen is, en van d'ander ſijde van den boom is het met een Trophé geciert, en een ſittende Vrouwe, diewelcke d'eene hand onder de wange heeft, zijnde treurigh in 't aengeſicht.

Deſe Medaglie is ter eeren van *Domitianus* geſlagen, als hy Duytslant hadde ingenomen.

PROSPETTIVA. *Deurſichtigheyt.*

EEn Vrouw van een ſchoon en bevalligh opſicht, hebbende aen den hals een gulden keeten, alwaer een Menſchen oogh aenhanght, houdende in de rechter hand een Paſſer, Liniael, Quadrant en een Pasloot, met een Spiegel, en in de ſlincker twee boecken, alwaer op het eene geſchreven is *Ptolomæus*, en op 't ander *Vitellio*, het kleed ſal van de voeten af duyſter weſen, en van langer hand, ſal het allenskens lichter worden, alſoo dat het hoofd het alderlichſte zy.

De *Perſpective* is van de Griecken *Optica* van 't geſicht geheeten, als een eedele wetenſchap van 't geſicht, gegrondveſt weſende op wiskonſtige en natuyrlijcke bewijsreedenen; handelende van de natuyre en eygenſchap van 't licht en de ſienlijcke mogentheyt, waer van wy in 't Menſchlijcke leven, en in de algemeenheyt van alle dingen, geen heerlijcker noch wonderbaerlijcker hebben. De *Perſpective* dan, gelijck geſeyt, is ſeer luſtigh en vermaecklijck, en daerom wort de Vrouwe oock ſchoon en bevallig afgebeeld. De keeten met het oogh daer aen, bedier, datſe van 't geſichte hare benaeminge heeft, als die gene, die over de ſienlijcke gedaenten en ſichtlijcke handelinge geheel geſtelt is.

Door de inſtrumenten wort haere aert, gelegentheyt, en werckinge uytgedruckt.

In de Spiegel geven de rechte beeldniſſen haeren weerſlagh, en om dat deſe konſt van't rechte licht en van de weerſlagh haer dienen, ſoo ſiermen daer in een ſeer ſchoone verwonderinge, en daerom is de Spiegel hier geſtelt. En om dat deſe wetenſchap bewaert wort in de ſchriften van vermaerde Mannen, ſoo is hier by gedaen het werck van twee Schrijvers, diewelcke, om datſe daer van ſeer treffelijck geſchreven hebben, ſoo zijn dieſelve hier door ſeer vermaert, zijnde deſe konſt door haer ſeer gevordert en aenden dagh gekomen.

De verwen van't kleed, van't duyſter nae't licht oprijſende, zijn om te bewijſen dat de wercken van de *Perſpective* gemaeckt worden door de klaerigheyt van 't licht, en door de duyſterheyt van de ſchaduwe, doch met een ſeeckere dalinge of verſchietinge, nae de diſtantie of wijde, en de reflexie of weerſlagh. En men magh in der waerheyd God dancken, dat in de voorgaende, ſoo wel als in deſe eeuwe, geen Mannen ontbroken hebben, diewelcke in alle konſten en werenſchappen, als mede in deſe konſt van *Perſpective* doorluchtigh geweeſt zijn: onder welcke is *M. Giovan. Alberti dal Borgo*, diewelcke, in wat achtinge men hem behoort te houden, betonen zijne vermaerde wercken, en inſonderheyt zijne ſchilderie die hy gemaeckt heeft in de Saele van 't nieuwe Paleys in *Vaticano*, geheeten *Clementina*, in de maetſchappie van *M. Cherubin* zijnen rechten broeder, niet min door de Natuyre, als in gelijckheyt van de konſt, uytſteeckende.

PROSPETTIVA.

EEn Vrouwe die in beyde handen een *Perſpective* houd, hebbende een Quadrant, Paſſer en andere inſtrumenten, die tot deſe konſt noodigh zijn, voor hare voeten. Deſe behoeft geen breeder verklaeringe, aengeſien daer van boven breeder geſproken is.

PELLEGRINAGGIO. *Pelgrimſchap.*

EEn Man in de kleedinge van een Pelgrim, maer die't halve hoofd geſchooren is, gelijck oock de baerd, hebbende van de rechter ſijde lange hoofdhayren, die hem over de ſchouderen hangen, inſgelijx mede de halve lange ruwe baerd, om de Egyptenaeren te volgen, diewelcke in deſer maniere de Pelgrimagie af beelden.

En dat om deſe reeden, want *Ovivides* uytgetrocken zijnde tegens de Giganten of Reuſen, hadde in thien Iaeren, nae dat hy uytlandigh was, altijd met groote naerſtigheyt zijnen baerd en hoofd geſtreelt, maer daer nae wederom in Egypten gekeert zijnde, liet hy ſich ſcheeren. De Egyptenaers wil-

willende uytdrucken dat zijn Pelgrimschap geluckigh was geweest, maelden hem uyt, gelijck boven in de afbeeldinge geseyt is, en hebben voorts dieselve maniere gebruyckt in alle soorten van Pelgrimschap. Hy heeft in zijn rechter hand een Pelgrimstaf, alwaer een Swaluken op sit, om dat dat Vogelken, nae dat de Oude daer wel op hebben gemerckt, soo haest als het begint te vliegen, sich scheyd, verlaetende Vaeder en Moeder, levende verre afgescheiden, als in Pelgrimagie.

PESTE. *Pest.*

EEn Vrouwe gekleet met duyster taneyt, hebbende 't gesichte bleeck en vreeslijck, 't hoofd verbonden, de armen en beenen naeckt. 't Kleed sal ter sijden open zijn, siende, door de scheure, 't hembd bevleckt en bebloed, soo sietmen oock de borsten vuyl en draegende, met een doorschijnende sluyer bedeckt, en ter sijden haer sal een Wolf staen.

De Peste is een besmetlijcke sieckte, ten meestendeel veroorsaeckt door de vervuylinge van de locht. Waer van niet anders te seggen valt, alsoo de beeldenisse voor haer selven klaer is. Alleen sullen wy God bidden dat wy daer van geen ander kennisse mogen hebben, als door de Schrijvers, of van 't geene wy van de Oude mogen hooren seggen.

Door den Wolf wort de Peste bedier, want gelijck *Philostratus* seyt, soo sagh *Palamedes* datter over den bergh *Ideo* veele Wolven liepen, waer over hy aen *Apollo* offerhande dede, hopende daer door 't gevaer van de Peste te ontgaen, 't welck hy vreesde hem te genaecken. En men weet oock datter ten tijde van de Peste meer Wolven op 't Land gesien worden, als anders.

Peste.

EEn oude magere en vreeslijcke Vrouwe, duyster geel in 't gesicht, geheel onthult, hebbende om 't hoofd een krans van donckere Wolcken, in 't duyster blaeu gekleet, wesende hier en daer met quijl en vochtigheden bespreyt, geelachtigh van verwe, sittende op eenige Schaeps- Lammere- en andere vellen, houdende in d'eene hand een geessel met bebloede knoopen.

Gelijck dese beeldenisse, door haere oudheyd en magerheyt, lelijck is aen te sien, also is oock de Peste door haere vreeslijcke en schricklijcke vertooninge oock in 't gemeen afschouwlijck en yselijck. De geelheyt bediet de ontsteeckinge des lichaems, wesende die verwe, in de geene, diewelcke ongesont zijn.

De Wolcken vertoonen, dat het een eygen werck van de Hemel en van de venijnige Locht is. In Pest-tijden wordt oock de Locht veele met duyster blaeu gesien.

De vellen van verscheyden beesten, bedieden de sterflijckheyt, wesende de ontsteeckinge der Locht niet alleen de Menschen, maer oock den beesten schaedelijck, om datse uyt dieselve haer leven scheppen.

De Geessel betoont, datse te gelijck op een yder slaet, verschoonende noch Ouder noch geslacht, Rijck noch Arm, noch Staet noch waerdigheydt, noch wat het oock soude mogen wesen, waer mede zy te rugge soude gehouden werden, om met haere straffe eenigh Mensch aen te sien.

PHILOSOPHIA,

Nae de Beschrijvinge van *Boëtius*, metter uytlegginge van den Heere *Giov. Zaratino Castellini*, die hy in de *Academie* der *Philopinen* van *Faenza*, openlijck verhaelde den 19 *Octob.* 1613, in de tegenwoordigheit van den Doorluchtigen en Eerwaerdigen Cardinael *Valens*, en de gantsche Vergaederinge van de E. Heeren Magistraeten.

BOëtius beschrijft de *Philosophie*, door een seer schoone en geleerde Poëtische vindinge, op deser maniere: Hy versiert dat hem een Vrouwe met glinsterende oogen verscheen, die boven 't gemeen vermogen der Menschen snel en scherpsichtigh waeren, wesende van levender en ondoorgrondelijcker wackerheyt, nochtans seer bedaegd van Iaeren, soo dat niemand soude gelooft hebben, of zy was van ons Ouderdom. De langhte haeres lichaems was twijfelachtigh, want als nu voeghde zy haer nae de gemeene maete der Menschen, korts daer nae scheent, dat zy met den top haeres hoofdes den Hemel geraeckte: Iae als zy 't hoofd noch hooger op hefte, drangh zy daer mede oock selve in den Hemel, en bedroogh alsoo 't gesichte der geener, die der op ooghden.

Haere kleederen waeren van seer fijne draeden met scherpsinnige konste, en van onverscheydelijcker stoffe geweeven, en nae dat zy selve seyde, soo hadse dieselve met haer eygen hand toegestelt, en dese scheenen als rookige beelden, die een veracht Ouderdom hadde verduystert. In de uyterste boorde van 't kleed was een Griexsche Π. P. geweven, en in de bovenste een Θ. Th. en tusschen dese beide letteren scheenender eenige trappen uytgesneden, waer mede men van de onderste totte bovenste letter moght klimmen. Dit selve kleed hadden de handen eeniger geweldenaers gescheurt, en yder hadde eenige lapkens, soo veele als elck konde mede krijgen, wegh genomen. In de rechter hand hadde zy eenige boexkens, maer in de slincker voerde zy eenen Scepter of Rijxstaf.

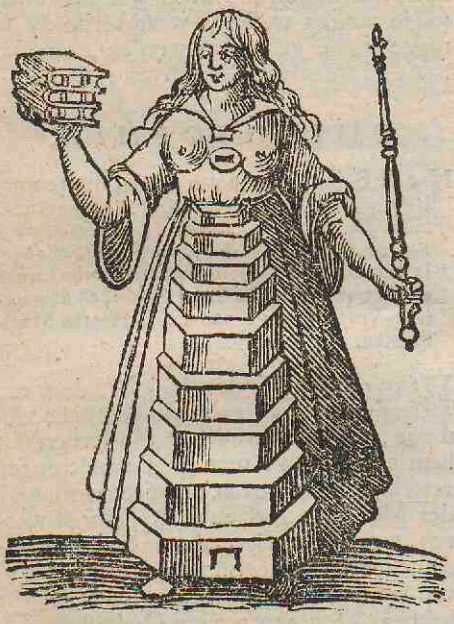

Wel te recht is zy van eerwaerdigh opsicht, want de Philosophie is groote eere en eerbiedigheyt waerdigh, *om dat zy een Moeder is van alle vrye konsten, een Meestersche van alle zeeden en van alle tucht, een Wet van 't leven, een uytdeelster van de gerustheyt en een sonderlinge gave Godes. De Philosophie der goede konsten, is niet anders*, soo *Plato* seyt, *als een geschenck en vindinge der Goden*; gelijck *M. T. Cicero* en *Augustinus* in zijn Stad Godes in 't XII boeck en XXI cap. aldus daer van spreeckt: *Naedien nu de Philosophie soo groot is, gelijck zy selve bekennen, datter geen hooger gaeve van God is gegeven, soo moetmen oock gelooven, datse van niemand anders als van dien God gekomen is, dien zy selve, alhoewel zy veele Goden eeren, seggen, geen grooter God te wesen.* Willende te kennen geven, dat de Philosophie zy een geschenck, van een waerachtigh en eenigh God: En om haere treflijcke aert, so wortse eerwaerdigh genaemt. Daerom seyt oock *Seneca* de zeedige Philosooph in zijnen XIV brief aldus: *Nimmermeer sal de snootheyt soo veele Mans worden, nimmermeer salse sich tegens de Deughden soo te saemen rotten, dat de naem van de Philosophie niet soude eerwaerdigh en heyligh blijven.* Zy heeft glinsterende oogen, van veel doorsichtlijcker kracht, als wel 't vermogen is van andere Menschen, en door haere kennisse, soo sien en bekennen de Menschen, door de oogen des Verstands, veele verborgene dingen der Natuyre, soo wel van 't Aerdrijck als van den Hemel, gelijck *Cicero* in dieselve plaetse uytdruckt, seggende dat de Philosophie ten eersten in den Godsdienst onderwijst, en daer nae in de zeedigheyt en grootmoedigheyt, en datse, uyt ons gemoed, als van de oogen, de duysternisse verjaeght, ten einde wy konnen sien alle Hemelsche, Aerdsche, eerste, laeste en middel dingen.

Zy is van levende verwe, alhoewel zy bedaegd is, en ons ouderdom verre overtreft: om dat de Wijsheyt is van de opperste en eeuwige Wijsheyt, te weten van God, aen onsen eersten Vaeder geschoncken, soo haest als hy geschaepen was, en gaf hem kracht om over alles te heerschen, gelijck in 't boek der Wijsheyt X cap. te leesen is. Van wiens groote Wijsheyt, die veel grooter is als *Salomons*, kondy by *Percrium* over *Geneson* nae sien. Dieselve is van den beginne des Werrelts geweest en sal altijd wesen, als Meestersche van alle Creatuyren, altijd levende en wacker, altijd op haere voeten staende, om door haer de duysternissen der onwerentheit, uyre gemoederen der Menschen te verdrijven. Soo is dan de Wijsheyt bestandigh en onbederflijck, diewelcke aen ygelijck persoon, hoe oud van jaeren, dat hy oock magh wesen, macht en wackerheyt geeft, tegens alle ramp en verwarde ongelucken, en maecktse

gelijck-

gelijckmoedigh tegens alle ſtoorniſſen en hertzrochten des gemoeds; gelijck *S. Aug. de Civit. Dei lib.* IX in't III en IV cap. daer van ſpreeckt. Wy willen in deſe plaetſe geen onderſcheyt maecken van de Wijsheyt totte Philoſophie, gelijck van *Seneca* in zijnen 89 brief gedaen is, te weeten, dat de Wijsheyt een volmaeckt goed is van't Menſchlijck gemoed, maer dat de Philoſophie zy een Liefde, begeerte en vlijt om deſe Wijsheyt te bekomen. En dat is waerachtigh, ſoo veele de beteyckniſſe van haeren naem belanght, want de Philoſophie bediet niet anders als een Liefde tot Wijsheyt en Deugd: oock is een Philoſooph niet anders, als een Minnaer en Liefhebber van Deughd en van Wijsheyt: Maer ſoo't geheele lichaem van de Philoſophie wort aengemerckt, ſoo ſullen wy ſeggen, nae de meeninge van *Boetius*, dat zy datſelve is, dat de Wijsheyt is. Dies hy die oock in zijn derde Proſe noemt, *een Meeſterſche van alle deughden.* In't 2 b. 4 Proſe: *Een voedſter aller deughden.* In't 4 b. 1 Proſe, *Een weghbereydſter van't waerachtige licht.* Al te ſaemen bynaemen, die op de Wijsheyt paſſen, gelijck oock in der daed het geheele lichaem van de Philoſophie is: dieder drie deelen in ſich begrijpt, te weeten het werckelijcke deel, 't welck het gemoed bequaem maeckt in de goede manieren: Het ſpieglende deel, 't welck alle de geheymniſſen, van de Natuyre, doorſnuffelt: Het reedelijcke deel, waer in de Reeden beſtaet, door de welcke men onderſoeckende, het waerachtige van't valſche onderſcheyt. En dit vereyſcht de t'ſaemenvoeginge en eygenſchap van woorden en bewijs-reedenen. Deelen, die alle drye een volmaeckte Wijsheyd maecken. Dit komt oock overeen mette andere bepaelinge van de Wijsheyt, diewelcke *Seneca* op dieſelve plaetſe invoert, tot een onderſcheyt van de Philoſophie, daer hy ſeyt: *Dit is Wijsheyd datmen kenne de Godlijcke en Menſchlijcke dingen en haere oorſaecken.* Welcke beſchrijvinge, nae mijn gevoelen, in ſich begrijpt de drie deelen van de Philoſophie. Des Wijsheyts ampt is de Godlijcke dingen te kennen: ſiet daer op aen het *Contemplative* of ſpieglende deel, 't welck niet alleen door de *Phyſica* of Natuyrkenniſſe, alle natuyrlijcke dingen, doorſnuffelt, die van *Pererius* voor werckingen van een Godlijck gemoed werden gehouden, maer oock door de *Metaphyſica*, of boven Natuyr-kenniſſe, die van *Ariſtoteles* gehouden wort voor de aldergodlijxſte: Want zy ſchouwt door de kenniſſe de afgeſcheyden ſubſtantien, weſentlijcke ſelfſtandigheeden, en de Natuyre ſelve, te weeten God. Zy kent oock de Menſchlijcke dingen. Siet aen de *morale activa*, het zeedige werckelijcke deel, dat kent de oorſaecken van alle beyde. Siet het *rationale* of het redelijcke onderſoeckende deel, daer door komt men in de kenniſſe van de Godlijcke en Menſchlijcke dingen. Dewijl dan de Philoſophie, eenderleye bepaelinge als de Wijsheyt in ſich begrijpt, ſoo komt het datſe oock eenderleye ſaecke als de Wijsheyd is, inſonderheyt in de kracht van de boven-natuyrlijcke kenniſſe, die zy in haer bevat: die, door't aenſien van *Ariſtoteles*, de eygen naeme van Wijsheydt verdient. *M. Tullius* redeneerende in zijne Tuſculaenſche Vraegen van de Oudheyt der Philoſophie, ſeght dat die ſeer oud, maer haere naeme nieuw is, en acht die als de Wijsheyt ſelve. Overſulx, ſeyt hy, wie derf ontkennen dat de Wijsheyt niet oud van daed en van naeme zy? te weten de Philoſophie, diewelcke door de kenniſſe van de Godlijcke en Menſchlijcke dingen, van de beginſelen en van de oorſaken, by den Ouden, de ſeer heerlijcke naeme van Wijsheyt behiel. Iae de ſeven Wijſen van Griecken wierden *Sophi*, dat is Wijſe genaemt, en dat veele eeuwen voor haer. *Licurgus*, *Homerus*, *Vlyſſes* en *Neſtor* zijn voor Wijſe gehouden geweeſt, van gelijcken mede *Atlas*, *Promotheus* en *Cepheus*, en door de kenniſſe die zy hadden van de Hemelſche dingen, zijn zy Wijſe genaemt geweeſt. En al die geene die haere vlijt, in de ſpiegelingen der dingen, hadden aengewent, zijn altijd Wijſe geheeten, totte tijd van *Pythagoras*, die deſen naeme van Wijſe, al te hooghmoedigh ſchijnende, lietſe *Philoſophi* heeten, dat is, beminders van Wijsheyt. Sulx dat de Philoſophie even't ſelve is, dat de Oude, *Sophia*, dat is Wijsheyt, hebben geheeten. Waer over men by *Diog. Laertium* in't leven van *Plato* leeſt, *dat hy de Wijsheyt en Philoſophie noemt een ſeeckere luſt en begeerte van Godlijcke Wijsheyt.*

De twijfelachtige gedaente die nu kleyn dan groot was, bediet, datſe als nu in de kenniſſe der dingen beſigh is, ſoo wel die beneden

den op der aerden als die boven in den Hemel zijn, en dickwijls stijghtse soo hoogh op, om de verborgene stoffen te ondersoecken, dat het Menschlijck vernuft niet machtigh is, dieselve te vatten. En daerom seyt *Boetius* dat de Philosophie haer hoofd dickwijls soo hoogh opsteeckt, den Hemel doordringende, dat het gesichte der aenschouwers niet machtigh was haer te beoogen, om dat de geheymnissen Godes, als oock sijn weesen dat in den Hemel verborgen is, door geen Menschlijcke reeden of vernuft kan werden begrepen, gelijck de H. *Gregorius Nazianzenus* seght. Wat wonder is't? Als wanneer *Simonides* de Heydensche Griexse Poeet, van den Tyran *Gerion* wierde gevraeght, wat God was? dat hy een dagh of twee uytstel hebbende verkregen om sich te beraeden, noch daer nae wederom driemael soo veele tijd eyschte als van te vooren, hy noch ten laesten antwoorde, *hoe ick het weesen Gods meer aenmercke, hoe het my duysterder dunckt te wesen*; gelijck *Cicero* in de Natuyre der Goden verhaelt.

Het kleed van seer sijne draeden, bediet de scherpsinnigheyt van de voorstellen in 't disputeeren, van de onoplossélijcke stoffe, door de Philosophische stoffen, die door haer selve bondigh en vast zijn, insonderheyt in de werckelijckheyt ontrent de goede zeeden; het kleed is van haer hand geweven, want het kleed der Wijsheyt is onoplosselijck, onveranderlijck en vast uyt haer eygen wesen en hoedaenigheyt, en niet door Menschlijcke konst.

Het is oock van gelijcken duyster, voor soo veele de ondersoeckinge van de verborgen dingen van de Natuyre belanght, en dit schijnt dat *M. T. Cicero* in zijnen *Redenaer* stelt; *de Philosophie*, seyt hy, *is in drye deelen gedeelt, in de duysterheyt van de Natuyre, in de spitsvindigheyt van 't redeneeren en in 't leven, en in de manieren.* En soo wy de Philosophische wijse willen aenmercken, soo sullen wy seggen, dat het kleed door de duysterheyt van een versloft ouderdom verdonckert is, om dat de Philosophen gemeenlijck slordigh en veracht gaen, op zijn Philosoophs, dat is, met oude beroyde en bemorsde kleederen. Arm en naeckt gaet de Philosophie, niet soo seer door nooddruftigheyt, als door eygen wille, gelijck *Socrates* en *Apollonius*; die gekleet gingen met vuyle sacken, bloots hoofds en bloots beens. *Diogenes* was gewonden in een doncker saefs kleed, en morsligh, sittende in een tonne. Maer alhoewel dit waer is, soo sullen wy daer van een veel waerachtiger reeden geven. De kleederen van de Philosophie zijn bedeckt met een oude duysterheyt, want de Philosophen hebben van ouds af 't gebruyck gehad, sich met een spitsinnige donckerheyt te omschaduwen. De Egyptenaers verbergden de Philosophie onder duystere deckssels van fabulen en verborgen heylige beelden. *Pithagoras* kleede dieselve met een kleed van duystere teyckenen. *Empedocles* met raetselen. *Protagoras* met ingewickelde verfierselen. *Plato* met verborgen sinnen. *Gorgias* met fantasien, met valsche en tegenstrijdige voorstellingen, van dat alle dingen zijn en niet zijn. *Leonone* self met mogelijcke en onmogelijcke onderwindingen. *Aristoteles* met duystere setpaelen en een swaer geweef van woorden: Waer over hy zijne gehoor-plaetse *Acroamatica* noemde, diewelcke des morgens geschiede, alwaer van de alderhoogste en spitsvindigste Philosophie, behoorende totte spieghinge van de natuyrlijcke dingen en redenkavelinghsche disputyten, gehandelt wierde. Dies hy oock eenige boecken *Acroamatici* geheeten, in 't licht gaf, die de verborgene konst van de Peripatetische secte inhielden, diewelcke *Alexander Magnus*, zijn discipel, terwijlen hy in Asien tegens *Darium* lagh, gesien hebbende, daer over aen *Aristoteles*, door brieven, klaeghde, van dat hy de schoone geheymnissen der Natuyre, hadde ruchtbaer gemaeckt. Waer op *Aristoteles* aensiende de duysterheyt, waer in hy dieselve gewickelt en in 't licht gegeven hadde, antwoorde dat hy dieselve alsoo hadde in 't licht gegeven, als ofse niet uytgegeven waeren, gelijck men by *A. Gellium* in 't XX boex IV cap. kan naesien. Dese boecken wierden *Auscultatorii* of de *Physico auditu*, dat is van 't natuyrlijck gehoor genaemt, diewelcke, gelijck *Aristoteles* meende, niet konden werden verstaen, indien men dieselve, door de onderwijsinge des Meesters, niet hoorde uytleggen. Hier uyt blijckt het, waerom de oude Philosophen, met opset, de Philosophische konste met duystere setpaelen, vermomden: willende aen 't volck vertoonen, datse van geen andere wilden verstaen zijn, dan die haer

werck

werck daer van maeckten, en vast in haer gemoed behielden: en dickwijls spraecken zy duystere dingen, en die buyten 't spoor liepen, om datse in te grooter geloof en aensien souden komen, gelijck *Lucianus* in zijn t'saemen-spraeck van *Micillus* in zijn derde geschil van *Pithagoras* seyt, dat het genoegh was, dat de Philosophie, in de verborgen dingen der Natuyre, uyt haer selve duyster was, al wierder noch niet een meerder duysterheyt van een swaer-schaeckelinge van woorden, en een verscheydentheyt van oubollige meeningen by gevoeght. Sulx dat *Boetius* de Philosophie met een doncker kleet afbeelt, om de eygene swaerigheyt van hare stoffen, en de duysterheyt van de termen en setpaelen, daer de oude Philosophen haer in hadden gewickelt. In de uyterste soom van 't kleed leestmen dat een griexsche P. Π. geweven was, van waer men met seeckere trappe, tot boven toe, klom, alwaer een griexsche Th. Θ. en geen T. stont, tegens de meeninge van den Schrijver, gelijck veele boecken seer leelijck zijn bedorven. Want tusschen dese beyde letteren is een groot onderscheyt, streckende d'eene ten leven, d'ander ten doode. Want Θ is by de Griecken 't geene C by de Latijnen is, zijnde teyckens van condemnatie of veroordelinge en de Dood; gelijck T by de Griecken, en A by de Latijnen teyckens waeren van absolutie of quijtscheldinge. De *Delta* wierde voor uytstel van tijd genomen, om de saecke wel over te sien; gelijck by de Latijnen N L. *non liquet*, genomen wierde, dat het niet geoorloft was, om als nu te oordeelen. Waer over *S. Hieronymus* over *S. Marcus* de T voor een teycken van saligheyt en voor 't Cruys stelt, om dat *I. Christus*, onse leven selve, daer aen heeft gehangen, om de saligheyt en het leven aen het Menschlijck geslacht te verleenen: En is die van de oude Egyptenaeren altijd genomen geweest voor een beeld van het leven: 't welck oock van veelen, ten tijde des Keysers *Theodosij* geoordeelt is, als wanneer door zijn bevel, alle de Templen der Afgoden in Alexandrien, waren te gronde geworpen, alwaer, onder andere, het beeld van *Serapis*, als mede andere steenen gevonden wierden, alwaer de letter T was op gehouwen; gelijck men op veele plaetsen kan sien. Waer over de Schrijver een seer breed bewijs doet, om te beweeren, dat dese zijne meeninge oprecht zy, daer toe aentreckende verscheyden Schrijvers en Hierogliphische beelden, waer mede hy zijn voorstel bevestight. Doch alsoo dit totte verklaringe van de beeldnisse weynigh voorderlijck is, sullen wy dit alleene seggen, dat de griexsche Θ, een teycken was van de Dood. En dit heeft hy alleene gedaen om de dolinge der geener te openbaeren, diewelcke *Boetium* qualijck hebben verstaen, want in dese beeldnisse bediet de Π *Practica*, dat is daedwerckinge, en Θ *Theorica*, dat is spieglinge, in welcke twee deelen de Philosophie bestaet. Waer over de Koning *Theodoricus* schrijvende aen *Boetium*, aldus seyt: *Ghy hebt geleert met wat diepsinnigheyt de spieglende Philosophie, met alle haere deelen, moet overdacht worden, en door wat reeden de werckelijcke, met haere onderscheyden, wordt gelcert.* Welcke deelinghe *Augustinus* in zijne Stad Godes in't VIII boeck bevestight, seggende, *de konst der Wijsheyd bestaet in't werck en in de spiegelinge: Waer over het eene deel werckelijck, en 't ander spieglende magh worden genaemt. Het spieglende deel dient daer toe, datmen de oorsaecken der Natuyre, en de oprechte waerheyd doorsie.* En van dese twee deelen, is de driederleye onderscheydinge, die wy hier boven hebben aengeroert, niet verscheyden, niet soo seer om dat de derde, (die *rationale* genoemt wort, of die in reeden bestaet, en die de oorsaecken ondersoeckt, van *Plato*, gelijck *Augustinus* verhaelt, daer by soude gevoeght zijn) soude overtolligh wesen, gelijck *Seneca* in sijnen XXVIII brief seyt, eenige hebbent aldus bepaelt, *de Wijsheyd bestaet daer in, datmen de Godlijcke en Menschlijcke dingen kenne:* eenige laeten uyt, *en haere oorsaecken.* Wesende de *rationale* disputeerlijck, ontrent de oorsaecken van beyde gemeene deelen, te weeten van de Godlijcke en Menschlijcke dingen. Want soo veele *Augustinus*, als vooren, bevestight, soo is 't hier niet tegenstrijdigh, *dat alle oefninge der Wijsheyd in de werckinge en in de spieglinge soude bestaen*: En niet min, is de tweede, tegen de derde stellinge, strijdigh.

In 't kort: de Philosophie bestaet in de *Practijcke* en in de *Theorie*. De *Practijcke* is de daedwerckinge van de Zeeden- of Wellevens-konst, en de *Theorie* is de spiegel-konst, diewelcke hoogh is, en houd den eersten trap in waerdigheyt, maer den laesten door haere swaerigheyt in 't verkrijgen: En daer-

om is zy van *Boetius* boven op den trap gestelt, en de Practijck, onder aen den voet desselven. Wesende alderlichst te beginnen en zijnen voet om laegh te stellen, om alsoo van trap tot trap hooger te klimmen: Aengesien 't beginsel van te Philosopheren, gelijck *Aristoteles*, in zijne *Metaphysica*, seght, zijn oorsprong neemt van sich te verwonderen, in kleyne dingen; die eenige twijflinge aenbrengen, en allenskens verder gaende, soo begintmen oock van groote dingen te twijflen, en door de kennisse die door de kleyne dingen verkregen wort, soo opent zy, door haere daedwerckinge het verstand, om van trap tot trap, totte kennisse van grooter dingen, op te klimmen, die totte alderswaerste spieglingen behooren: want die raeckt geen lichaemlijcke dingen, gelijck de daedwerckende, die mette handen en oogen bewerckt werden: Maer de spieglende openbaert sich aen de verstandige sinnen, en overweeght met het verstand de oorsaecke en de waerheyt van de natuyrlijcke *Physica*, en van de boven-natuyrlijcke *Metaphysica*, waer in de *Theoria* bestaet. Een woort dat van het Griexsche *Theoreo* heerkomt: 't welck soo veel beduyt als insien of opmercken; waer van de *Theatra* of schouplaetsen oock haeren naeme hebben. En die geene die alle dingen siet, te weeten *God*, wort by haer *Theos* geheeten. En wesende *Theta* de eerste letter van 't woord *Theos* of *God*, soo kan men oock seggen, dat dieselve in 't bovenste van den trap gestelt zijnde, gelijck als het wit, merckpael en einde is, van op te klimmen en tot hem te komen: En soo men wil letten op de ronde spherische beeldnisse van dese letter Θ, soo vertoontse een ronde, met een dwers-lijne, als een pijl, in 't midden: een teycken dat wy onse gemoed tot God moeten stieren, en vast in hem houden, als het opperste wit: Want het eynde van de Wijsheyt en Philosophie, is, het hooghste goed, 't welck God is. *De Philosophie leert den Mensche zijnen Schepper kennen*, seyt *Aristoteles*. En *Augustinus* seyt in zijne Stad Godes in 't VIII boex IX cap. *dat het Philosopheeren is God lief hebben*. *Plato* houd dat God het opperste en waerachtige goed zy, en hy wil dat een *Philosophus* een lief hebber en naevolger Godes wesen sal: Voorder seyt hy, dat in de zeedelijcke Philosophie van het opperste goed gehandelt wort, sonder het welcke men niet kan saligh worden. Dese zeedelijcke Philosophie is de *Practica* of werckelijcke, alwaer de II beneden aen den ladder staet, bediedende datmen door de trappen van de zeedelijcke Deughd, als van Gerechtigheyt, Sterckheyt, Wijsheyt, Maetigheyt, Grootmoedigheyt, Heerlijckheyt, Mildigheyt, Goeddadigheyt, Goedertierentheyt en andere Deughden, opklimt totte opperste trap, dat is tot het uyterste eynde, en het hooghste goed, 't welck God is, onse Schepper en hoofd van alle deughden. En in 't XVIII boek XXXIX c. beweert *Augustinus*, dat de spieglende Philosophie bequaemer is om de verstanden te oeffenen, als om 't verstand met de waere Wijsheyt te verlichten: want de werckelijcke Philosophie is die geene, die door 't middel van de goede zeeden, doet, datmen de waere Wijsheyt verkrijght, en dat met reeden: Want de *Theorica*, dat is de spieglende of beschoulijcke, die overleyt en ondersoeckt de waerheyt van de dingen, maer de zeedelijcke Practijck of daedwerckinge, die stelt de Waerheyt in 't werck, als mede het welleven en alle andere deughden, die ons dienen om totte hooghste trappe tot God te klimmen, die onse ruste, beleyder, wegh, eynde en merckpael van het salige leven sal zijn; gelijck *Boetius* in 't III boex IX Prosa verhaelt: *Dat het volmaeckte opperste goed de waere geluckzaeligheyd is, en God het opperste goed.*

En gelijck nu God het begin, wegh, wit en eynde is van onse geluckzaligheyt, alsoo behooren wy oock in dit leven, onse voeten te stellen op de trappen van de goede zeeden en deughden, soo haest als wy beginnen te wandelen, en dieselve, totten eynde toe, vervolgen, ter tijd wy het opperste goed hebben verkregen, en daerom moeten wy noyt van klimmen ophouden. *Zijt altijd naersligh, want gelijck die den ladder op klimmen, niet rusten voor zy tot haere hooghte gekomen zijn, soo weest ghy oock alsoo genegen, om in 't goede altijd hooger en hooger te klimmen*, seyde *Agapetus* de Grieck. En 't is seecker datmen door de oefningen van de zeedelijcke deughd, en door nedrige dingen kan klimmen en opstijgen totte Hemelsche en Godlijcke; en dat door de gelijckenisse en over een kominge van de dingen, gelijck *Petrarcha* sulx uytdruckt. Iae in alles watter in dese Werreld geschaepen is, hoe kleyn het

oock

oock zy, daer in openbaert ſich de Majeſteyt, voorſienigheyt en alderhoogſte goedheyt Godes; gelijck oock *Mercurius Trijſmegiſtus* in zijne *Pimander* aen 't 5 cap. ſeyt: *Voorwaer God, die ſonder alle Nijdigheyt is, blinckt over al uyt, door alle deelkens van de Werreld.* En *Theodoretus* in 't 111 boeck van de Engelen, ſeyt: *uyt de ſienlijcke dingen wort de onſienlijcke God gekent, en die wel by ſinnen zijn, worden door de aerde en door de waſſende ſpruytjens, als door ſeeckere middelen geleyt, om de Aerde en den Maecker der gewaſſen te aenſchouwen.*

Om dit volkomen te beſluyten, ſoo willen wy de peerle volkomentlijck uyttrecken, diewelcke in *Paulo*, het vat der verkieſinge, *Rom.* 1 *cap.* bewaert wort, alwaer hy de ontechtveerdige Heydenen niet verontſchuldight, diewelcke alleen voor hare Goden hielden de beeldniſſe van hout, ſteen, vogelen, en andere ontallijcke dieren, en die geene kenniſſe van den waeren God begeerden te hebben: want hy is haer vertoont. *Daerom dat het geene dat kenlijck is van God, openbaer is in henlieden: want God heeft het hun geopenbaert, want dat in hem onſienlijck is, namentlijck zijne eeuwige Mogentheyd en Godheyd, wort uyt de Scheppinge der Werreld doorſien, dewijle het door de geſchapene Creaturen verſtaen wort, op dat zy niet zijn te verontſchuldigen.*

Haer kleed is van eeniger geweldenaers handen geſcheurt, waer van een yder eenige ſtuxkens of lapkens heeft wegh gedraegen, ſoo groot als hy konde krijgen. Deſe zijn, gelijck *Boetius* in de derde Proſa van 't eerſte boeck verhaelt, de verſcheyden naevolgers of ſecten der Philoſophen, die, door de verſcheydentheyt van de verkeerde meeningen, die een yder ſtaende houd, veroorſaecken, dat de Philoſophie in verſcheyden ſtucken, gepluckt en geſtroopt wert, die nochtans door haer ſelve vaſt en ſeecker is. *Pithagoras* heeft zijn deel in de ſpieglinge. *Socrates* in de werckinge: die oock de eerſte geweeſt is, die de Zeedekonſt in de Stad gebracht heeft, gelijck *Cicero* en *Auguſtinus* verhaelen: hoewel *Auguſtinus* ſeyt, dat de Philoſophie der Zeeden, al by de tijden van *Mercurius Trijſmegiſtus* uytblonck, die al lange voor de Wijſen van Griecken heeft geleeft. *Plato* daer nae diſcipel van *Socrates*, hadde de *Actiue* en *Contemplative* Philoſophie, daer hy meeſt de *Rationale* byvoeghde, diewelcke niet anders is als de *Dialectica* of Redenkavelinge. Van *Plato* zijn veele hoofden van verſcheyden Secten heer gekomen, die tegens malkanderen ſtreeden, al om te betoonen datſe een ſpieglender verſtand hadden, verſchillende van anderen, jae oock dickwijls van haer eygen Meeſter, vindende nieuwe gevoelens en reedenen; gelijck als *Ariſtoteles Peripateticus*, en waer tegen *Xenocrates Academicus* ſtrijdig was, weſende beyde diſcipulen van *Plato*. *Xenocrates* hadde *Zeno* tot zijn diſcipel, die een Overſte was van de Stoiſche ſecte of naevolgers. De Overſte van de Epicuriſche ſecte was *Epicurus*, die van zijn 18 laeren afte *Athenen* quam, terwijlen *Ariſtoteles* in *Calchide* en *Xenocrates* in de *Academie* laeſen, en veele andere ſecten die de Philoſophie geweldelijck verſcheurden. *Pithagoras* verſcheurde de Philoſophie met zijn gevoelen van de belachlijcke verhuyſinge der ziele, en dat zy was geweeſt, eerſe in *Pithagoras* quam, in *Ethalides*, *Euphorbus*, *Hermotimus*, in *Pirrus* den Viſſcher, en datſe eens, nae zijn dood, in eenen Haen ſoude verkeeren, waer over hy den Haen tot een beeldniſſe van de ziele heeft genomen, en verboot daerom in zijn leven, datmen geenen Haen mocht dooden. Waer over de Philoſooph *Lucianus* in zijne t'ſaemenſpraeck van *Micillus*, *Pithagoras* invoert in de gedaente van eenen Haen, en doet hem ſpreecken, dat hy is geweeſt de Hoere *Aſpaſia*, *Crates*, *Ciniſcus*, een Koning, een Bedelaer, een Droſt, een Ridder, een Kraye, een Kickvorſch, en andere ontallijcke Dieren, aleer hy een Haen was geworden. Op deſe wijſe verſcheurde oock *Empedocles* een naevolger van *Pithagoras* dieſelve mede, als hy ſeyt, *doen waer ick een Jonghsken, doen waer ick ſomtijts een Maeghdeken.* *Socrates* ſcheurde dit kleed op een reys midden in tween, want hy nam de ſpieglende Philoſophie van de natuyrlijcke ſaeken der Werreld wegh, noemende haer Sorten, die daer mede beſigh waeren, gelijck zijn beminde *Xenophon* in 't 1 boeck van 't leven *Socratis* verhaelt. Waer uyt dit ſpreeckwoord zijn oorſprongh heeft, *Quæ ſupra nos nihil ad nos*, dat is, *dingen die ons te hoogh zijn, gaen ons niet aen.* Ick wil oock niet onderſoecken of hy ſelve op de zeedelijcke Philoſophie veel paſte, en of hy was een verachter van de Religie en van de Wetten van Athenen, en of hy oock een bederver van de leughd was: maer dit weet ick wel, dat hy nieuws-

gierigh was, om het ſchoone al te ongebonden te ſien, en al te vierigh te beminnen, en dat boven de ernſthaftige en ſtatige manieren der Philoſophen: Soo dat *Athanæus* in 't XIII boeck van hem verhaelt: Als *Socrates alle dingen verachte, ſoo wierde hy nochtans van de ſchoonheyt* Alcibiadis *gevangen, en van zijne gewoonlijcke grootheyd en ſtantvaſtigheyt des gemoeds afgetrocken*: alhoewel hy anderen ried, dat zy haer van den ommegangh der ſchoonen, ſouden wachten, *want*, ſeyde hy, *het valt ſwaer, als men dieſelve raeckt, dat men kan zeedigh blijven*; gelijck zijn leerlingh *Xenophan* getuyght. En aen d'ander ſijde, als hem voorgeſtelt wierde, dat hy de ſeer ſchoone Hof-Iuffer *Theodata* ſoude beſoecken, ſoo liep hy al te vrywilligh daer heen, en zy deeden niet anders te ſaemen, als jocken en boerten, leerende hoemen den Vryers in hare netten ſoude verſtricken. *Plato* roeyde oock ſeer dapper dieſelve uyt in veele dingen, houdende mede de verhuyſinge der zielen oock in de beeſten: Maer zijne *Porphirius Platonicus* hielde, datſe haer alleen vernieuwden in de Menſchen. Waer van *Auguſtinus de Civit. Dei* X boeck cap. XXX, een recht beſtraffer is. Noch roeyde hy die meerder uyt, houdende dat de ziele gelijckeeuwigh met God was. Een meeninge die van *Auguſtinus* in 't X boeck XXXI cap. van de Stad Godes verworpen wort. Hy roeyde die uyt in de werckelijcke of *active* met zijn ongeoorlofde Platoniſche ſpotlijcke liefde, die van den Philoſooph *Dicearchus* vervloeckt is, als mede van *Cicero* in 't IV boeck van de Tuſculaenſche vraegen, hoewel hy *Plato* mede volght. Hy verſcheurde het ten vijfden, in zijne ongemanierde Republique, alwaer hy de Vrouwen vermaent, datſe in de openbaere worſtelplaerſen ſich naeckt merte onbeſchaemde Mannen ſouden oeffenen. Een ſotte raed en die van den Poeet *Ennius* verworpen is, ſeggende, *dat het een begin van ſchande is, als men zijn lichaem onder den burgeren naeckt ontbloot.*

Ariſtoteles ſcheurde het kleed van de Philoſophie, beweerende dat de Werreld eeuwigh was, en dat God over de Werreldſche dingen geen ſorge droegh, en dat hy nergens als op ſich ſelfs dochte, en dat het goed ons elders van daen komt, gelijck hy dat liſtelijck in zijn XII boeck van de *Metaphyſica* en zijne moralen van de *Eudemii* VII boex XV c. beweert. Ongeluckige *Ariſtoteles!* geluckige *Boetius*, diewelcke den Schepper des Werrelts en zijne Godlijcke voorſienigheyt ſeer wel gekent heeft; gelijck in zijn I boeck III Rijm, in 't III boeck IX Rijm te ſien is, daer hy 't al te ſaemen de regeeringe Godes toeſchrijft, ſeggende in de XII Proſa van 't III boeck: *Soo beſchickt hy dan alle dingen, dien wy toegeſtemt hebben goed te weſen, en deſe is gelijck een Stuur of Roer, waer door dit geboow des Werrelts vaſt en ongeſchent wort onderhouden.* Een gevoelen, dat regelrecht tegen de onbeſchofte meeninge van *Ariſtoteles* ſtrijt. De Stoiken hebben niet min, als d'andere, haer kleed in veele lappen geſcheurt, ſeggende dat de Werreld een ziellijck Dier is, redelijck en verſtandelijck, van een ziellijcke, ſinnelijcke ſelfſtandigheyt. Dat de vrye konſten onnut zijn, dat alle dolingen en ſonden even gelijck zijn, dat de Vrouwen behooren gemeen te weſen: Weſende hier van de vinders *Diogenes Cinicus*, en *Plato*, gelijck *Diog. Laertius* in 't leven van *Zeno* verhaelt, die daer geweeſt is het hoofd van de Stoiſche ſecte. Dieſelve ſcheurde in der waerheyt het kleed in de werckelijcke Philoſophie, geheel aen ſtucken, door 't quaed gebruyck van de zeeden, toelatende de vryheyt in 't ſpreecken, noemende een yder dingh, hoe oneerbaer het oock was, by zijn eygen naeme, loſſende over al zijnen wind waer hy was, ſonder dat hy op plaets of perſoon eenige acht nam; gelijck *Tullius* aen *Papirium* ſchrijft, *Ick hebbe deſe dingen met bedeckte woorden aen u geſchreven, die de* Stoici *met vollen monde uytſpreecken, want zy ſeggen dat de vreſten ſoo vry behooren te zijn, als het opruſpen.* Zy dan beweeght zijnde door duſdanige oneerbaerheyt, is 't geen wonder, dat de Philoſophie ſoo ſeer met *Boetius* in de III Proſa klaeght over de Stoiken en Epicureen: in 't beſonder ſoo heeft het hoofd der ſelver ſecte het kleed van de Philoſophie geſcheurt, ſtellende het einde van 't opperſte goed in de welluſt en in de ruſte, gelijck *Ariſtippus*, die, alhoewel hy een diſcipel van *Socrates* was, ſoo ſtelde hy 't opperſte goed, in de welluſt des lichaems. *Antiſthenes* zijn medediſcipel, ſtelde dat in 't gemoed. Maer *Epicurus* in 't lichaem en in 't gemoed, gelijck *Seneca* ſeyt: Alhoewel *Epicurus* ſich beklaeght, dat hy van den onwetenden ſeer qualijck was verſtaen, verklaerende dat hy 't niet verſtonde van een on-

oneerbaere, dertele of geyle wellust, maer van een ruste des lichaems en van een gemoed, dat vry was van alle ontroeringe, begaeft met de eenvoudige reeden, gelijck *Laertius* van hem verhaelt. Doch daer mede lapte hy het kleed niet, aengesien zijn einde onvolmaeckt en quaed was, niet wesende in de deughd en goedheyt des gemoeds gestelt, om tot God onse opperste eynde en goed te komen: Maer hy stelde het eynde in 't vluchtige en broose goed, ontkennende de onsterffijckheyt der zielen, beweerende mede dat God geen sorge droegh over de vuyle, leelijcke en misnaeckte dingen der Menschen. Noch hebben de Epicureen het kleed meerder gescheurt, weghnemende het reedelijcke deel. De *Cirenaici* hebben dobbelt, beyde het reedelijcke en het natuyrlijcke deel wegh genomen, behoudende het zeedelijcke gelijck *Socrates*. *Aristochus* roeyde niet alleene het reedelijcke en natuyrlijcke uyt, maer scheurde oock het zeedelijcke deel, dat hy alleene hadde overgelaeten, weghnemende de verbeteringen, achtende dat dit ten deele van een Pedant of botterick heer quam, maer niet van een Philosooph: alleens of een Philosooph iet anders was als een onderwijser van 't Menschlijcke geslachte, gelijck *Seneca* in sijnen LXXXIX brief verhaelt. Maer dese scheuren en reeten zijn veel geringer als de verkeerde gevoelens van de Werreld, Hemel, Ziele en van God, onse eenwige goed, by 't welcke de Wijse deses Werrelts Sotten zijn. Laet de Sotten en trouwloose Menschen vaeren met haer gevoelen, door 't welcke zy het kleed van de Wijsheyt hebben gescheurt, waer door zy niet den naem van Wijsen, maer van Sotten verdienen: gelijck *Paulus* haer in 't I cap. totten Rom. uytdruckt, *haere gedachten*, seyt hy, *zijn ydel, en haer onverstandigh herte is verduystert geworden: daer zy hen selven voor wijs hielden, zijn zy dwaes geworden.* Welckers sotte en bedrieghlijcke Wijsheydt ten laesten van de waere Wijsheyt wort verstroyt en verwart, gelijck *S. Hieron.* tot *Paulinum* over de spreucke *Abdiæ* verhaelt, en *Isaias* seyt aen 't XXIX cap. *Ick sal zijner wijsen Wijsheyt te niet doen, en het verstand zijnder kloecken sal ick verwerpen, de waere Wijsheyt sal de valsche te niete doen.*

Zy houd metten rechter hand eenighe boecken, en metten slincker den Rijxstaf. De boecken bedieden de naerstigheyt, die die geene doen moet, dieder wijs wil wesen. Dies moet hy besigh zijn in 't opsoecken van nutte en profijtlijcke boecken, om de Wijsheyt te verkrijgen, en hy moet sich opheffen uyt den slaep van luyheyt en leedighgangh, die anders niet als geyle Minne, haet en snoode werckingen plachten voort te brengen, en die den wegh, om totte Wijsheyt te komen, toesluyten. En dit is 't geene *Horatius* waerschouwt:

Eysch voor den dagh een boeck en licht,
En slier dan dijn gemoed en plicht,
Nae 't geen dat eerbaer dient betracht,
Of anders, Min en Nijd houd wacht.

't Selve seyt hy breeder van 't naerstigh lesen der Socratische boecken, om de Wijsheyt te begrijpen. *Persius* de schimpdichter weckt den traegen sluymers mede op, en noodight hun totte Philosophie: roepende op 't laeste tegens de traege en sloffe, datse de Wijsheyt sullen versorgen, en vermaentse totte kennisse van 't onderzoeck der dingen, dat is, totte natuyrlijcke spieglende Philosophie. En laeger vermaent hyse totte werecklijcke zeedelijcke Philosophie, seggende: *Ellendige Menschen! sie d'oorsaecke der dingen en leer die verstaen.* Voorts seyt hy, *Wat zijn wy? of waerom worden wy tot het leven geboren? waer toe is d'ordre gestelt? van wien de merckpacle en de soete beweginge? hoe wy maete in Rijckdom sullen houden, wat behoorlijck is te wenschen. Wat nuttigheyt dat harde geld in sich heeft. Hoe veele wy het Vaederland en de lieve vrienden schuldigh zijn. Hoedanigh God bevolen heeft, dat ghy wesen sult, en hoedanigh ghy in de Menschlijcke dingen gestelt zijt. Alle dese saecken,* seyt hy, *moet ghy leeren.*

Soo iffet dan van noode, dat ghy den slaep en ledighgangh verjaeght, als vyanden van de konst, en schadelijck om Wijsheyt te verkrijgen, diewelcke door 't keeren en leesen der boecken verkregen wordt, zijnde daer van werckuygen en gereetschappen. *Isidorus* seght, *dat alle de nuttigheyt heerkomt van 't leesen der boecken, en van 't overwegen: en 't geene wy niet weeten, dat leeren wy door 't leesen; en dat wy hebben geleert, bewaeren wy door de overweginge: waer over oock de boecken stomme Meesters genaemt zijn.*

De Scepter bediet, dat de Wijsheyt, die in dit werck van *Boetius* voor de Philosophie wort genomen, een Koninginne is van alle vrye konsten, die van haer worden toegestelt. Oversulx alsoo de Wijsheyt en Philo-

sophie kenniſſe hebben van de Godlijcke en Menſchlijcke ſaecken, die zy in haer begrijpt in de ſpieglinge en in de werckinge, ſoo worden van haer gemaeckt alle de geleertheden en konſten, die daer ſijn of in de ſpieglinge of in de werckinge. En zy ſtelt als de werckende oock de Burgerlijcke Wet toe, die der onder de zeedelijcke Philoſophie of *Ethica* behoort. En gelijck de Zeedekonſt in 't gemeen handelt van de manieren, ſoo leeren wy daer door in 't beſonder om Wetten te geven aen ons ſelve, en dat door de *Oeconomia* of Huysbeſtieringe aen Huys en Huysgeſin, door de *Politica* of Staetbeſtieringe aen de Volckeren: weſende *de Wet een kenniſſe van 't Godlijcke en Menſchlijcke recht*, gelijck de Wijsheyt mede is. Als *Seneca*, *Plutarchus*, *Pierius* en andere verhaelen. Het is dan geen wonder dat *M. Tullius* totte Philoſophie ſeyt, datſe is *een vindſter van de Wetten, een Meeſterſche van de zeeden en van de konſten.* Zy is 't buyten twijfel: Want zy is een voortteelſter der konſten, en als een Moeder die de Griecken Philoſophie noemen. *Seneca* ſeyt in zijnen 95 brief, dat de Philoſophie niet anders is als een Wet van 't leven, en een Koninginne van de wetenſchappen en van de vrye konſten. *Cicero* roept haer in zijnen Redenaer en Tuſculaenſche vraegen aldus uyt: *O ghy Philoſophie! geleyſſter des levens, onderſoeckſter der deughd, uytdrijffſter der gebreecken, wat ſouden niet alleene wy, maer wat ſoude het gantſche Menſchlijcke leven konnen zijn, ſonder u? Ghy hebt de ſteeden gebouwt, en hebt de verſtroyde Menſchen in de vereeninge des levens te ſaemen geroepen.* In welcke woorden de Philoſophie Koninghlijcke werckingen en eertijtelen van Koninginne, werden toegeſchreven. *Ariſtippus* willende te verſtaen geven dat de vrye konſten de zeedelijcke Philoſophie moſten volgen, als door de welcke alle andere moſten geleert worden, en dat zy was Koninginne van alle, ſoo ſeyde hy, dat die geene, die mette vrye konſten geciert zijn, en de konſten verachten, de Vryers van *Penelope* gelijck waeren, diewelcke altijd veel werx maeckten van de dienſtmaeghden *Melanthone* en *Polidora*, doch waeren niet eens bekommert om de bruyloft van *Penelope*, diewelcke Vrouwe, Heerſcherinne en Koninginne van *Ithaca* was. *Ariſtoteles* verhaelt gelijcke ſaecke mede van *Vlyſſes*, diewelcke als hy nae de Helle gingh, ſprack hy met alle helſche ſchaduwen, behalven met *Proſerpina* de Koninginne. De eerſte ſpreuke van *Ariſtippus* houd *Plutarchus* in zijne opvoedinge der kinderen, dat van *Bion* komt, daer hy de Philoſophie een kort begrijp noemt en 't opperſte van alle konſten, als hy ſeyt, *de ſpreucke van Bion is kluchtigh, die daer ſeyde, gelijck als de Vryers van Penelope, wanneer zy met haer geen ſpraeck koſten houden, ſoo bleven zy by de dienſtmaeghden ſitten: alſoo zijn oock die geene, wanneer zy de Philoſophie niet konnen vatten, dan brengen zy haeren tijd over in ſlechte beuſelingen. Waer over de Philoſophie 't hooft en 't kort begrijp van alle konſten, jae te recht een Koninginne magh werden genaemt.* Voor ſoo veele als de Philoſophie in d'eene hand de Boecken, en in d'ander hand den Scepter houd, ſoo kan men oock deſe bediedeniſſe geven, dat een Koningh die den Scepter over 't Volck voert, oock noodigh heeft de boecken te houden van de goede Zeeden en burgerlijcke Wetten, om wel te regeeren, en het Krijgsgebiet wel te beſtieren: Hy moet oock de Boecken dickwijls keeren en overſien, ten eynde hy daer in magh geſchreven vinden, 't geene de vrienden en de mindere, haere onderdaenen, hem niet behoeven te vermaenen noch te onderwijſen. *Demetrius Phalareus* vermaende den Koningh *Ptolomæum*, dat hy niet min den Scepter ſoude in handen houden als nutte boecken, die totte goede bedieninge noodigh en bequaem waeren. Als wy overwegen dat de Philoſophie de Boecken in de rechter hand houd, en den Scepter in de ſlincker, daer op is te verſtaen, dat de Wijsheyt moet boven de Heerſchappie en boven 't Koninghrijck geſtelt worden: Want ſonder wijsheyt of wijſe raed, kan men niet wel regeeren of gebieden: Waer over als in de gulden Eeuwe, gelijck *Poſſidonius* in den xc brief van *Seneca* ſeyt, de wijſe Philoſophen alleene regeerden, en dat die daer Vorſten en Wetgevers waeren. *Solon* is geweeſt een Prins en Wetgever van Athenen, *Licurgus* van Lacedemonien, *Zaleucus* van de Locenſen. *Plutarchus* verhaelt in zijn *Iſis* en *Oſirides*, dat de Egyptenaers haere Koningen ſochten uyte Prieſters of uyte Krijgs-Helden: want deſe wierden in waerde gehouden om hare dapperheyt, en die om hare wijsheyt. Maer wat Krijghsman tot Koningh wierde gekoren, dieſelve gaf ſich onder de onderwijſinge der Prieſters, op dat hy de Philoſophie en

en Wijsheyt mocht deelachtigh worden, en overſulx bequaem zijn totte regeeringe des Rijx. Waer over *Ariſtoteles* in zijn *Rhetorica* ſeght, *dat de Wijſe bequaem is om te regeeren.* *Attalus*, de Meeſter van *Seneca*, beweert, dat hy een Koningh is: Maer aen *Seneca* ſcheen het, dat die meer was als een Koningh, want hy koſt den Koningen Wetten voorſchrijven, om wel te regeeren: *Want my dunckt*, ſeyt hy, *dat die meer regeert, die 't gecorloſt is, den Regeerders te beſtraffen*, gelijck *Seneca* in zijnen CVIII brief getuyght. Wy ſullen wijders ſeggen, dat de Koningen met wijſe Mannen te raede gaende, het geene doen, dat van een wijſe raed is voorgeſtelt: En daerom als *Veſpaſianus* eens vol groote vreughde en blijdſchap, tuſſchen twee Philoſophen ſtont, riep hy uyt: *O goede God! geef dat ick over den Wijſen magh gebieden, en zy wederom over my.* En om het voordeel dat hy uyt haer ommegang trock, ſeyde de Koningh, *dat hy niet wilde dat voor den Wijſen, de deure ſoude zijn geſloten*, gelijck *Philoſtratus* in 't vijfde boeck verhaelt.

Daer is oock niet aen te twijfelen, of der Wijſen raed, het Philoſopheren en de Philoſophie, zijn groote hulpmiddelen om wel te regeeren, gelijck *Plutarchus* wijtloopigh verhaelt. *M. Antonius* de Keyſer, wort oock gepreſen, dat hy de Philoſophie in zijn borſt, tonge en mond hadde, die oock dickwijls deſe peerle van *Plato* plagh te verhaelen, *dat dan de ſteeden geluckigh ſouden zijn, ſoo de Philoſophen mochten regeeren, of dat de Keyſers machten Philoſopheeren*, gelijck *Julius Capitolinus* in zijn leven verhaelt. 't Welck oock de Keyſer *Theodoſius* aenmerckende, dede zijne beyde ſoonen *Honorius* en *Arcadius*, by eenen wijſen Man *Arſenium* te leeren, diewelcke, ſiende dat de Meeſter, terwijl hy haer onderwees, voor haer ſtont, en dat ſijne kinderen hooghmoedigh ſaeten, wierde de Keyſer over haer vergramt, doende haer van de Koninghlijcke cieraeden berooven, haer vermaenende dat het beter waere, dat zy op haer ſelf leerden, dan dat zy met gevaer en ſonder geleertheit of wijsheyt ſouden regeeren. Een ſpreucke die van *Nicephorus* ſeer wort gepreſen. Met rechte reeden wort dan de Philoſophie met een Scepter afgemaelt, die ſeer wel by de Wijsheyt paſt; want zy maeckt dat de Princen ſeker en ſonder gevaer regeeren, waer van de Wijsheyt in 't VIII cap. der ſpreuken ſelve ſal getuygen, *dat door haer de Koningen regeeren, en de Wetgevers het recht onderſcheyden.* *Hugo* ſeyt, de Philoſophie leert oprecht en wel regeeren. Ditſelve verſtont *Philippus* de Koningh van Macedonien ſeer wel, en daerom vermaende hy ſijnen ſoon *Alexander de Groote, dat hy de Philoſophie, door de onderwijſinge van een Philoſooph ſoude leeren, ten einde hy geen groote misſlagen, in 't regeeren, ſoude begaen, gelijck ick*, ſeyde hy, *gedaen hebbe, 't welck my noch berouwt.*

De Koningen draegen, door de Philoſophie, een goede naem en geruchte, niet ſoo ſeer om de Volckeren met Wijsheyt te regeeren, als om wijs te zijn, en ſich ſelve te beſtieren. Genomen wanneer een Koningh ſich ſelve wel beſtiert, ſoo ſal hy oock de onderdaenen met vernoegen en algemeene toejuychinge wel regeeren: Maer gelijck het ſwaer valt een eedel en moedigh Paerd in zijnen loop te breydelen, ten zy datter iemant op ſit, die 't kort inbind, alſoo ſwaer valt het oock een vry Vorſt, die niemant boven hem kent, dat hy ſich ſelve beſtiere, en de ongeregelde hertztochten van zijn gemoed breydele: niet te min maeckt de Wijsheyt en de Philoſophie alles lichter. Want de Philoſophie, nae de meeninge van *Ariſtippus* en andere, betoomt de tochten van 't gemoed. 't Valt ſwaer aen een jongh Prins, dat hy ſich kan onthouden: niet te min is *Alexander Magnus* door de Philoſophie en de goede manieren, ſeer kuyſch en ingebonden geweeſt: want hy toonde groote eerbiedigheyt aen de Huysvrouwe en de Dochteren van *Darius*, die met ſonderlinge ſchoonheyt begaeft waeren, en hy hielt haer niet als ſlavinnen, maer hy eerde haer als zijn Moeder en Suſters. Iae hy toonde oock ontſagh aen *Roſanna* zijn ſeer ſchoone ſlavinne, die hy trouwde, om haer geen geweld noch overlaſt te doen. Tot beſchaemtheyt van ſoodanige Heeren, diewelcke niet ongeſchent laeten, ick wil niet ſeggen hare ſlaven of dienſtmaeghden, maer ſpaeren oock niet haere onderdaenen, alhoewel die eedel en eerbaer zijn.

't Valt ſwaer dat ygelijck zijnen vyand vergeve, inſonderheyt aen Princen; niet te min heeft *Cæſar Dictator*, meeſter geworden zijnde van de Republique en van de Regeeringe, de hertztochten der gramſchap, door zijne Wijsheyt, afgebroken, en vergaf eenen ygo-

ygelijcken. De gemoederen worden door de lasteringen en quaedsprekingen soo ontstelt, datmen daer door een doortlijcke haet regens den lasteraers aenneemt, niet te min hebben *Augustus*, *Vespasianus* en andere goede Keysers, geen onderscoeck tegens de quaedspreeckers willen doen, noch wreedheyt gebruycken, 't zy met woorden of boexkens, en dat door haere Wijsheyt: Want de tonge der quaedspreeckers heeft geen macht om het goed gerucht van een groot Prins, die met wijsheyt en gerechtigheyt regeert, te verminderen; want haere goede daeden en wercken, doen den quaedwilligen selve liegen. En hierom vergaf Paus *Pius* II seer mannelijcken die geene, die met smaedwoorden en schampere steecken hem hadden uytgeroepen, maeckende daer van seer weynigh werx, en hy wilde dat in een vrye stad, als *Romen* was, oock vry soude wërden gesproken. Dit is oock het seggen geweest van den Keyser *Tiberius*, als men hem quam klaegen, waer in hy betoonde, dat hy niet veel paste op de klappernie van Ian Rap en van 't heeromnes. Want als iemant seyde, datmen qualijck van hem sprack, soo antwoorde hy, *Indien ick in een veld vol schoone bloemen moght wandelen, soo soude ick evenwel veele hooren, die qualijck van my souden spreecken.* Dit voordeel trock oock *Antonius* de Philosooph en Keyser (danck moet hebben de Philosophie, die 't hem hadde geleert) van de quaedspreeckentheyt en lasteringe, dat hy nieuwsgierigh zijnde, om te weeten wat van hem geseyt wierde, verbeterde al 't geene wat hy in hem dacht berispelijck te zijn; gelijck *Jul. Capitolinus* verhaelt. Alle dese dingen zijn vruchten van de Philosophie, die de gemoederen regeert, en bestiert dieselve met ten Scepter van Wijsheyt: Waer door alle verstandige, oock in alle voorvallen, soo wel in voorspoet als tegenspoet konnen heerschen over de tochten des gemoeds: vast staende tegens alle bespringingen en aenvallen der fortuyne. *Diogenes* gevraeght zijnde, wat hy doch met de Philosophie al hadde gewonnen? *Indien*, antwoorde hy, *ick niet anders hadde gewonnen, als dit alleen, dat ick onverschrickt stae tegens alle aenvallen der fortuyne.* En *Dionysius* de Tyran, nae dat hy uyt zijn Rijck verdreven was, en van eener gevraegt zijnde, wat hem doch *Plato* en de Philosophie hadde geleert? antwoorde, *dat ick dese swaere veranderinge der fortuyne kan geduldigh draegen.* Hy bracht sich selve niet om 't leven gelijck andere hadden gedaen, maer hy bleef vast en bestandigh heerschende over de tochten of quellingen des gemoeds. Zy draeght den Scepter of Rijxstaf om veele oorsaken: Want de Philosophie is een Koninginne van alle geleertheyt en vrye konsten, om dat zy den Princen noodigh is om wel te regeeren, oock om dat zy den geenen tot Koningen maeckt, die haer bestitten, raedende met haere Philosophische vryheyt, een saecke te doen of nae te laeten. En om dat wy door 't middel van de Philosophie en van de Wijsheyt, in 't vreedsaem Rijck van de gerustheyt leven, alsoo konnen wy daer nae, tot allen tijden, plaets en veranderinge der fortuyne, heerschen over de genegentheden, hertzochten en ontstelteniſſen des gemoeds, en ons selve bestieren en regeeren met voorsichtigheyt en wijsheyt. Waer over *Zeno* beweert, dat de wijse Philosophen, niet alleene waeren Vrye, maer oock Koningen.

PHILOSOPHIA.

EEn jonge en schoone Vrouwe, die door hooge gedachten is opgetrocken, en die met een kleed is bedeckt dat in veele lappen is gescheurt: alsoo datter op veele plaetsen het naeckte vlees doorschijnt, nae 't versjen van *Petrarcha*, dat de Philosophie *arm en beroyt daer heene gaet.* Zy vertoont datse eenen steylen en klippigen bergh wil opklimmen, houdende een gesloten Boeck onder den arm.

De Philosophie is nae 't seggen van *Plato*, een kenniſſe van alle Godlijcke, Natuyrlijcke en Menschlijcke dingen.

Dese Philosophie wort Moeder en Dochter van de Deughd geheeten. Een Moeder: Want door de kenniſſe van 't goede, komt Liefde desselven voort, als mede de begeerte, om in de hooghste volmaecktheyt loflijcke en deughdlijcke saecken te wercken: Een Dochter wortse oock genaemt: Want indien het een soodanigh gemoed niet is, dat met veele loflijcke wercken, wel toegestelt zy, en in de deughd gegrondvest, soo placht het de Philosophie niet veel te achten, noch op haere naevolgers veel te passen. Maer alsoo het veel gemeender en natuyrlijcker schijnt,

schijnt, dat de Deughd, die een geschickt-heyt van de wille is, kenniſſe baert, welcke kenniſſe een bequaemheyt des verſtands is, (weſende daerom inſonderheyt de Deughd van *Cicero* en van *Macrobius*, voor oud afgemaelt, diewelcke wandelende door klipachtige plaetſen, noch ten laeſten een plaetſe van ruſte hoopt te vinden) ſoo behoortmen de Philoſophie jongh te maken, als een Dochter, die buyten 's weeghs, en in onbewoonde plaetſen wandelt: om te vertoonen de mededeelinge van haere geeſt of aert, en van een moederlijcke genegentheyt.

Voorts geeftmen door haere Iongheyd te verſtaen, de nieuwsgierigheyt van haere vraegen, die niet onaengenaemer aen de deughdſaeme verſtanden zijn, als een dertel en poeſeligh aengeſicht is aen de oogen van de verwijfde Mannen. Zy vertoont mede, dat of zy wel door haer lieflijck en jeughdigh Ouder aenlockt, ſoo deinſen veele, door de ſwaerigheyt van den wegh, en door de bedelachtige beroytheyt van haere kleederen, wederom te rugge.

Zy ſtaet bedachtſaem, om dat zy eenſaem is: eenſaem om haer ſelve te ſoecken in de ruſte, vliedende de ſlovernie, dieder onder de Werreldſche ommegangh gevonden wort.

Zy is qualijck en beroyt gekleet, om dat een Menſch, die buyten de bewoonde plaetſen leeft, weynigh werx daer van maeckt, hoe hy zijn lichaem ſal cieren en oppronken.

Zy is oock miſſchien daerom qualijck gekleet, om dat zy weynigh voordeels by de hooffſche Voſſenſwantſers der Princen doet, alwaer ſich de deughtſaeme Menſchen en Philoſophen niet konnen kleeden: alſo dat men wel kan gelooven, dat van die tijd af, als haer *Petrarcha* arm en beroyt afmaelde, dat zy ſedert dien tijd, haer ſtaet weynigh heeft verbeterd, noch haere kleederen niet ſeer heeft verlapt.

Het geſloten Boeck datſe onder den arm heeft, vertoont ons de verborgentheyt van de Natuyre, die, met haere oorſaecken, ſeer ſwaer, en niet lichtlijck zijn te vatten, ten zy datſe dieſelve metre gedachten overweege, beſpieglende op 't ſcherpſte de natuyre van de vaſte en natte lichaemen, van de ſlechte en gemaeckte, duyſtere en ſchaduachtige, van die open of dicht zijn, die ſelden of dickwijls zijn. De weſentlijcke en toevallige, en in alle dingen ſoo van planten, ſteenen, kruyden, vloeden, als allerleye aerd-mijnen: van de werckingen der Sterren, van de geſtalteniſſe des Hemels, van de maniere der beweginge, van de tegenſtellingen en inſtortingen der Menſchlijcker ziele, van haer begin, van haer weeſen, en van haere deelen, van haer eedelheyt en gelucksaligheyt, van haere werckinge en bevindinge, met ſeer veele andere dingen, die deſe niet ongelijck zijn.

De Philoſophie konde in verſcheyden manieren vertoont worden, doch 't is ons genoegh, dat wy dit hebben gedaen om de lichtigheyt van die het leeſen, en om dat wy die niet willen verwarren, met raedſels buyten de klaerheyt van die dingen, die verwarringe mede brengen, oock in de ſchriften van de beſte Schrijvers; en daerom kan men veele dingen, met lichtigheyt maecken en verklaeren. Oordeelende van deſe alleen, dat de Philoſophie is eene eedele kenniſſe, die altijt door het verſtand, in den Menſche, ſich volkomen maeckende, van 't gemeen volxken weynigh geacht, en van Heer Onverſtand, miſpreſen zijnde, haer beſigh houd in ſwaerwichtige dingen, en die ten laeſten de geruſtheyt des gemoeds en de ruſte des verſtands geniet en deelachtigh wort.

IATTANZA. *Poccherie, Roemgierigheyt.*

EEn Vrouwe van een hovaerdigh weeſen, gekleet met Pauwe veeren, hebbende in de ſlincker hand een Schalmeye, en de rechter om hoogh gekeert.

Iactantia of Poccherie is een ondeughd, van die geene, die ſich veel meer laeten duncken alſſe in der daed zijn, of als de Menſchen ſelve gelooven, pocchende met haere roemrijcke woorden, en derhalven wortſe een Vrouwe met Pauwe veederen afgebeeldt, want de Poccherie is medegeſellinne, of gelijck eenige Godgeleerde ſeggen, een Dochter van de hovaerdie, 't welck door de Pauw bediet wort: Want gelijck dat Dier, door de ſchoone veranderinge van zijne veederen, ſich veel laet duncken, daer 't ſelve geen nuttigheyt van heeft, alſoo voeden de Hovaerdige haere eygen eerſucht, met een be-

ſondere genade van God, dieſe, ſonder datſe die waerdigh zijn, beſitten: En gelijck de Pauw haere hovaerdigheyt vertoont door eens anders lof, die haer daer toe oprockent, alſoo doet oock de Poccherie 't ſelve door haer eygen lof, 't welck door de Schalmeye wort uytgebeeld, die haer geluyt en klanck door haer eygen mond uytblaeſt. De opgehevene hand, bewijſt oock daer van een vaſte en ſeeckere getuyghniſſe.

Politica. *Staet-beſtieringe.*

EEn Vrouwe die metter rechter hand een Waeghſchaele houd. Want de *Politica* verheffent den ſtaet van 't gemeene beſte, alſoo dat d'eene door d'ander op deſe aerde wort verheven en onderſtut: En dat met ſoodaenigen geluckſaeligheyt, als onſe ſwackheyt en broſe Natuyre, midden in deſe ellendigheden, machtigh is te begrijpen.

Planimetria. *Vlack-meetinge.*

EEn Vrouwe in een ſchoone en luſtige Landouwe, diewelcke door een luchtige vertooninge met beyde handen een graedboge houd, toonende door de konſt en behulp van dit inſtrument de langhte en breede van dit veld te nemen: als mede om alle vlackten te vinden, en aen de voet van deſe beeldeniſſe ſal een Waterpas ſtaen.

De Vlack-meetinge is een Geometriſche konſt, diewelcke de breede en langhte van alle Landen meet, hoedanigh die oock mogen weſen. Oock wortſe voor een krijghskonſt verſtaen, om de wijde, langhte en verheyt te meeten, alwaer een Menſch niet en kan by komen. Zy meet oock alle platte gronden, ſoo wel groote als kleyne, en daerom heeftſe het Waterpas.

De Graetboge of S. Iacobs ſtaf heeftſe, om dat dit inſtrument werckt door het kruys, datmen voorwaerts en achterwaerts ſchuyft, alleene om twee dingen in 't geſicht te krijgen, waer mede het dieſelve haere werckinge doet. En dit zy genoegh ten aenſien deſe beeldniſſe, waer van in de Geometrie wijder is geſproken.

Prattica of *Werckdaed*, van den Heere *Fulvio Mariotelli.*

Prattica luyt by ons als 't geene by de Griecken Πραξις genaemt is: een woort dat tegens de *Theorie* geſtelt wort. Want gelijck ſich de *Theorie* keert nae de reeden en nae de beweginge van het verſtand, alſoo keert ſich de *Prattica* ontrent de werckinge en aen de bewegingen van de ſinnen, ſulx dat deſe ſiende op de overpeinſende ruſte, die daer voornaemlijck is de beweginge van de ziele, ſoo ſiet de *Prattica* op de wercklijcke ruſte, die voornaemlijck is de beweginge van de ſinnen of bevindinge: betrachtende de *Theoria* de beſchouwinge van de alderhooghſte ſaecken, maer de *Practica* onderſoeckt de benedenſte werckingen, te weeten d'eene d'alderopperſte, d'ander den grond van het geheele gebouw van de Menſchlijcke overweginge.

Zy wort *Prattica* geheeten, van 't geene alreede in 't werck geſtelt is: Om dat zy in eeniger maete, gemeen is aen alle Menſchen, want deſe hebbende de beweginge, gelijck een noodwendige eygenſchap des reedelijcken levens, ſoo kan 't niet zijn, of zy moeten onder dieſelve beweginge eenige *habitus* of bequaemheyt vatten. En deſe bequaemheyt die door een geoeffende eervarentheyt gedaen wort, wort *Prattica* of Werck-daed geheeten. Sulx datmen door de Practijck de konſt en kloeckheyt, alreede geſeyt, kan verkrijgen, maer niet de Wijsheyt en het verſtand, die daer moeten weſen in de kenniſſe van de beginſelen. Weſende dan de *Theoria* en de *Prattica* als twee uyterſte einden, ſoo worden zy nochtans in een punt en midden te ſaemen gevoeght, 't welck is, in de kenniſſe van het goede, het waere, en niet waere, in het groote en kleyne, onder de gedaente van ſchoon of oprecht, van nutlijck of van eerlijck. Welck punt by mickinge niet altijd recht van beyden wort getroffen, maer wel, als zy t'ſaemen en neffens malkanderen gevoeght zijn. Waer over dan het goeddunck en van Waerheyt, onder den geleerden en ongeleerden, eedelen en gemeen volckjen, ſlaven en vryen, rijcken en armen, ouden en jongen, Mannen en Vrouwen verſcheyden is, geloovende aen d'eene ſijde de ſpreucken der Wijſen, aen d'ander

ſijde

ſijde de ſpreeckwoorden van 't gemeene volckjen, ſtaende dan deſe bepaelinge, en voornaemlijck om dat de Practijck geſeyt wort, in ſeeckere maniere, tegens de *Theorie* te ſtrijden, ſoo wortſe lichtlijck afgebeelt met dingen die van gelijcken onder malkanderen verſchillen. Waer over wy dan de *Theorie* een jonge Vrouwe maecken, adelijck gekleet, in Hemels blaeu, met het hoofd en handen om hoogh, en de beenen van den Paſſer na den Hemel, op 't opperſte van een trappe: Maer de *Prattica* kan men maecken datſe oud is, met het hoofd en de handen ter aerden gekeert, ſlechtlijck in taneyt gekleet, met een groote opene Paſſer, waer van 't eene been vaſt op der aerde ſtaet, leunende daer op met de eene hand, met de ander hand houdſe een liniael of lootlijne, ſulx dat het eene been van den Paſſer aen 't bovenſte van 't Liniael raeckt, om alſoo te gelijck, de Griexſche letter π te vertoonen, door de welcke men de *Prattica* plagh uyt te drucken, als mede door de ⊙ de *Theorie*. En gelijck wy ſullen ſeggen, dat de Ieughd raſſigheyt, vaerdigheyt, vlijtigheyt, bedachtſaemheyt, moedigheyt, dapperheyt, langh leven, hope, liefde en alles goeds bedier; alſoo maghmen in 't tegendeel ſeggen, dat de Ouderdoom langhſaemheyt, ſlaeprigheyt, luyheyt, ſlappigheyt, bloodigheyt, kort leven, dood, vreeſe, haet, arghwaen en alle quaed ſoude te kennen geven. En dat dit de *Prattica* zy, is lichtlijck te gelooven, want zy is een naevolghſter van de verouderde gewoonte, die lichtlijck bedrieght, zy let weynigh op de reeden, zy is vol twijfflingh, ſtruykelt dickwijls, en haet bitterlijck, die geene, die in de Wetenſchappen andere manieren ſoeckt, als de haere, in te voeren.

Het aengeſicht om leegh gekeert, bediet dat de *Prattica* alleen om leegh ſiet, nae dat deel van het aerdrijck, datſe mette voeten betreet: 't welck oock door de verwe van 't dienſtbaere kleed wort te kennen gegeven, brengende een ander nut en profijt aen. En de *Prattica* is niet anders als het gebruyck en de nuttigheydt die tegens de *Theorie* geſtelt wort: die niet ſoeckt het gebruyck van de dingen, maer alleen de kenniſſe, in de welcke zy haer, als adelijck, geruſt houd. Dit ſelve bedieden oock de handen, diewelcke op twee metelijcke gereetſchappen, als daer zijn de Paſſer en het Liniael, het geheele gewichte van het hoofd en het lichaem, draegen.

De Paſſer, gelijck wy ſullen ſeggen, bediet de Reeden, die daer noodigh is in alle Menſchlijcke handelingen: Maer door de *Theoria* gaet het punt om hoogh, en door de *Practica*, om leegh, want de *Theorie* beſluyt door de algemeene dingen de beſondere, 't welck is een waerachtigh bewijſlijck beſluyt: Maer de *Practica* maeckt uyt de beſondere dingen, algemeene, 't welck een bedrieghlijck beſluyt is, ten meeſtendeel in de tweede en derde figure van de reedenkavelinge, het zy datmen 't wil beweeren of ontkennen. En is de aerde ten aenſien den Hemel, als een beſonder dingh, die de Hemel evenwel in ſich begrijpt.

Het Liniael, aengeraeckt zijnde van 't eene been van de opene Paſſer, tot een gebroken hoeck, vertoont, dat gelijck de *Theoria* ſich voeght nae de eeuwige Hemelſche dingen, en die op haere maniere altijd vaſt zijn, alſoo heeft de *Practica* haer vaſtigheyt op der aerde en in de aerdſche dingen, diewelcke veranderende en verdervende; van noode hebben, datſe in eenige gedaente, by den Menſche vaſt geſet worden: Welcke forme of gedaente in 't gemeen aengenomen en in 't werck geſtelt zijnde, als een regel van de maete, plagh een maetſtock genaemt te worden, waer op *Protagoras* ſal geſien hebben, als hy den Menſche een maete noemde van alle dingen.

De *Theorie* wordt maer een inſtrument alleen, maer aen de *Practijck* worden twee gegeven, 't welck zijn de Paſſer en het Liniael, om te betoonen dat de *Theorie* is een eenigh alleen, en een onverdeelige ſake, als in haer ſelve volmaeckt zijnde. De *Practica* is van tweederleye ſlagh, te weeten van een Vrye, en van een Mechanique, of die in wichtige handgrepen beſtaet. De Vrye ſiet rontom 't gebruyck van den ommegangh, en 't burgerlijcke leven, welckers lof voortkomt uyte zeedelijcke deughden, om dat dieſelve door de oeffeninge verkregen worden, en deſe worden door den Paſſer, die in der aerde ſtaet, uytgedruckt, hebbende geene gelijckmatige einden, maer haere kracht is ſich te voegen nae de hoeveelheyt van de ſaecken: Alſoo ſchijnt oock dat de Zeedekonſt geen

ander merckpael heeft, als de gewoonte en het verouderde en gepreſene gebruyck. Het Handwerckige of Mechanique wort door 't Liniael uytgedruckt, 't welck door gemeene toeſtemminge, haere vaſte en ſeeckere maete heeft. Hier uyt komt het, datmen met een vaſte maete koopt en verkoopt, 't zy in de begrootinge van geld of van waere. En om dat wy geſeyt hebben, dat het gebruyck van de reeden haer wit heeft, om de handelinge by te woonen, alleen om de Gerechtigheyt: alſoo kan men oock ſeggen dat de Paſſer een regel is aen de *Practica*, die ſoo wel d'eene als d'ander, de verwiſſelende en mededeelende Gerechtigheyt vertoont, en dat ſoo wel de Geometriſche als de Arithmetiſche: waer van d'eene door den Paſſer, die geen vaſte maete heeft, d'ander door het Liniael wort uytgedruckt.

FURORE POETICO.

Poëtiſche drift of geeſt.

EEn Ionghman levendigh van verwe en root, met vleugels aen 't hoofd, en met Lauwer gekroont, zijnde met veyl of klimops-blaederen omgort, ſtaende vaerdigh om te ſchrijven, hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert.

De vleugels bedieden de vaerdigheyt en ſnelheyt van het Poëtiſch verſtand, dat ſich niet om laegh, maer om hoogh geeft, ſeer adelijck met ſich voerende den roem of het goed geruchte der Menſchen, dat ſich altijd groen en ſchoon voor veele eeuwen vertoont, gelijck ſich oock de Laurier en klimop lange groen behouden.

Levendigh en root wort hy gemaeckt, overmits de Poëtiſche drift, eene overvloet van wackerheyt der geeſten is, diewelcke de ziele verrijckt van getaelen, en wonderlijcke vindingen, die onmogelijck ſchijnen, datmen die alleene kan hebben, door de gaeve der Natuyre, maer worden als ſonderlinge gaeven geacht, die door een uytnemende gunſte van den Hemel worden geſchoncken. En *Plato* ſeyt, dat de gemoederen der Poëten door eene Godlijcke drift worden beweegt, door de welcke zy dickwijls in haere geeſt, beeldeniſſen van bovennatuyrlijcke dingen begrijpen, diewelcke daer nae van haer op 't papier geſtelt en herleſen zijnde, nauwlijx worden verſtaen of gekent. Derhalven worden de Poëten by de Heydenen, door een oude gewoonte, Heyligen genaemt, en een Hemels geſlacht, Soonen van *Jupiter*, uytleggers van de Sangh-Goddinnen, en Prieſters van *Apollo*. En door 't ſchrijven wordt vertoont, dat deſe geeſt gebooren wordt door veel oeffeningen, en dat de Natuyre niet genoegh is, ten zy dieſelve door de konſt worde geholpen en onderſtut. Daerom ſeyt *Horatius*:

Segh vvaerom ick die kan noch vveet,
Den naem moet dragen van Poeet?

Siende op 't werck van de konſt, om dat hy niet kan, en door de Natuyre, op 't verſtand, dat niet weet.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt, Heerlijckheyt, Grootsheyt.*

EEn Vrouwe in lijfverwe of incarnaet gekleet, met goude brooskens, hebbende in de rechter hand de beeldeniſſe van *Pallas*, en ſal ſitten op eene koſtelijcke ſtoel, of ſoo ghy dieſelve te paerde wilt vertoonen, ſoo ſalſe dieſelve ſtoel aen haere ſijde hebben.

De brooskens waeren van d'oude Koningen

gen gebruyckt tot een teycken van een Koninghlijck ontwerp, en wierden oock door de Tragiſche Poëten, in haere perſonagien gebruyckt, om hier mede uyt te drucken, onder wat ſlagh van Menſchen de heerlijcke Prachtigheydt beſtont, als hebbende de kracht van veele Rijckdommen noodigh.

Het beeld van *Pallas*, is tot een teycken geſtelt, om dat groote wercken behooren deſe Liefde by ſich te draegen, datmen alles eerlijck en behoorlijck uyt voere, anderſins ſullen 't maer ydele wercken en ſotheyt weſen. De beelden nochtans diewelcke met groote koſten en weynigh nuttigheyt, door den grooten arbeyd en naerſtigheyt der Onderdaenen, gebracht werden tot een eedel eynde, zijn werckingen van de heerlijckheyt der Princen, en deſe dingen worden alleen met wijſen en wencken gedaen, gebiedende ſlechts, ſonder dat zy ſelve eenige arbeyd of moeyte, daer toe doen. En daerom is de Zeetel by haer geſtelt, weſende eertijts gebruyckt, voor een beeld van 't Gebieden.

MAGNIFICENZA. *Prachtigheyt, Grootsheyt.*

EEn Vrouwe in goud gekleedt en gekroont, ſiende gelijck de Grootmoedigheyt wort afgemaelt, houdende de rechter hand op een Ovael, alwaer midden in geſchildert is een ontwerp van een prachtigh Palleys.

De Grootsheyt is een Deughd, beſtaende in iets groots en gewichtighs te doen, en daerom iſſe in goud gekleet.

Het Ovael of Ronde waer op zy de ſlincker hand houd, geeft ons te verſtaen, dat de werckinge van de heerlijckheyt is, om Templen, Palleyſen en andere wonderlijcke dingen te bouwen, 't zy ten aenſien het Gemeene beſte, of tot eere van den Staet, of van 't Rijck, of veel meer torten Godsdienſt: en alſoo deſe kleedinge weynigh plaetſe heeft als by de groote Princen, ſoo wordtſe een Heldiſche Deughd geheeten: waer van ſich *Auguſtus* roemde, als wanneer hy ſeyde, dat hy *Romen* gevonden hadde van Tichelſteenen gebouwt, maer dat hy 't ſoude naelaeten van Marmor.

PRELATURA. *Prelaetſchap.*

DE Egyptenaers beelden een Prelaet af met een ſeer eedel Hierogliphiſch beelt: Want zy maelden hem met een ſlaend' uyrwerck in zijn rechter hand, en met een Sonne die eclipſeert of ſwijmt, in de ſlincker, met deſe ſpreuck: *Nou niſi cum deficit ſpectatorem habet*, dat is, *zy heeft geen beſchouwers, dan alſſe in 't gebreck is.* Waer door zy te verſtaen gaven, dat of wel de Sonne ſeer klaer ſcheen, ſoo waerender geene die daer op letteden, maer alleen, wanneer dieſelve eclipſeerde: Dat oock alſoo een Prelaet, hoe deughdigh hy oock mocht weſen, weynig navolgers noch aenſchouwers hadde: maer wanneer hy eclipſeerde of in eenigh gebreck of ſonde verviel, ſoo waeren terſtont alle oogen met morringe en ergerniſſe op hem gekeert, als of zy een Son ſagen die eclipſeerde, of een misgeboort van de Werlt.

Ditſelve gaven zy oock, met het uyrwerck in de rechter hand, te kennen, en miſſchien hebben de 70 Overſetters, op dit Hierogliphiſch beeld, van de Egyptenaeren, geſien in deſe plaerſe Eſaiæ, *hoe heerlijck zijn de voeten op de bergen die het goede verkondigen*, alwaer zy hebben overgeſet, *gelijck de uyre of het uyrwerck op de bergen.* Om uyt te drucken, dat de Prelaten zijn uyrwercken van de Werreld, die de Menſchen dienen tot een maete van alle bewegingen. En daerom is 't noodigh dat zy in alle haere bewegingen en manieren welgeſchickt en oprecht mogen zijn: Want men ſiet dickwijls dat in eene ſtad veele klocken zijn, die alle daegen ſlaen, daer niemant op let offe wel of qualijck ſlaen, of datter iets anders aen hapert; maer indien daer nae maer een verheven uyrwerck misſtelt is, of buyten zijn tijd wijſt, ſulx dat het viere ſlaet, daer 't maer twee ſlagen ſlaen ſoude, terſtont ſullenſe daer op ſien en morren, dat de Meeſter, en die de beſtieringe daer van heeft, geen ſorge draeght, en dat het verwarringe maeckt in alle handelingen: De reeden hier van is, om dat deſe klocke niet ſlaet als de andere gemeene klocken: maer dat het uyrwerck dient tot een regel en maete van alle bewegingen. Want de tijd is een maete van de beweginge. *Tempus eſt menſura motus.* Alſoo zijn oock de Prelaten als uyrwercken van de Werreld, geſtelt op de

bergen van waerdigheyt en heerlijckheyt, ten eynde zy van een yder mogen geſien en gehoort werden: En alſo moetenſe dan wel voor haer ſien, datſe recht ſlaen en vroom wandelen in haere beroepinge: Want alle oogen zijn op haer geveſt, en dienen tot een regel en voordaed van andere. Waer over *Claudianus* ſpreeckende van den Prelaet, aldus ſeyt:

'k Vermaen u dit geſtadigh aen,
Om hier u oogh wat op te ſlaen,
Dat ghy in 't midden van dit rond,
Soo wijſſelijcken leven kont,
Op dat het Volck u mocht beſpien,
En openbaer u daeden ſien.

COMPUNCTIONE of *Prickelinge in 't gemoed.*

EEn Vrouwe met een hayren kleed, vol bekommeringe en mistrooſtigheyt, houdende den mond open, als of zy wilde ſpreken, mette oogen die overvloedige traenen uytſtorten, ten Hemel gekeert, en een krans van ſteeckende Doornen om 't hoofd, houdende in haer ſlincker hand een Hert, dat oock met Doornen gekroont is, en de rechter hand om hoogh, ſteeckende de voorſte Vinger recht nae den Hemel.

Met een hayren kleed en ſchreyende wortſe geſtelt, om dat *S. Chryſoſtomus* ſeyt: *Alleen de pricklinge in 't gemoed doet voor 't koſtele purper ſchricken, en nae 't hayren kleed verlangen, beminnende de traenen, vliedende de lachernien, want zy is Moeder van het weenen.*

Twee Doorne kroonen worden haer gegeven, om dat *David* ſeyt, *terwijl zy van de doorne wort gedruckt*, ſoo wort daer door verſtaen de ſchuld, die door de ſonde is begaen, en die geſtaedigh onſe conſcientien prickelt en ſteeckt: 't welck door de Doorne kroon, die zy op 't hoofd heeft, wort uytgedruckt, weſende evenwel deſe prickelinge, als onvruchtbaer, niet genoegh, om dat dieſelve gemeenlijck voortkomt, door vreeſe van de ſtraffe en kenniſſe van 't quaed: Daerom wort haer oock een kroone om 't Hert gedaen, om door de andere, de waerachtige pricklinge van 't Hert uyt te drucken, diewelcke voortkomt, door de onafmetelijcke ſmerte en rechte kenniſſe, van dat zy God, onſe opperſte Goed, heeft vertoornt, en zijne gunſte verloren. En om dat de volmaeckte pricklinge of berou behoort vier leeden te hebben, te weeten:

I De alderhooghſte droefheyt, gelijck alreede geſeyt is, en daeromme wortſe vol rouwe en ſchreyende gemaeckt.

II Dat zy een vaſt voornemen moet hebben van niet meer te ſondigen, 't welck door 't opſteken van de voorſte Vinger wort aengewеſen.

III Dat zy een vaſt voornemen hebbe, om God haere ſonde te belijden, daerom wortſe met de opene mond geſtelt.

IV Ten laeſten, dat zy gereet moet zijn om de belofte uyt te voeren, 't welck zy door de opgeſteecken rechter hand beveſtight, en datſe te gelijck vaerdigh zy, om goed te doen naer haer goed en heyligh voornemen.

MALVAGITA. *Quaed-aerdigheyt, Schelmerie.*

EEn oude Moorinne en ſeer leelijcke Vrouwe, gekleet in 't geel, wiens kleed beſet is met Spinnen, doch ſoo groot datmen dieſelve wel ſien kan: en in plaets van de

de hoofdhayren ſalſe met een dicke nevel of roock omſchaduwt zijn.

Zy houd mette rechter hand een Mes, en metter ſlincker een Beurſe, die ſtijf is toegebonden, en op d'aerde aen de rechter ſijde, ſal een Pauw ſtaen met zijn ſtaert in 't ronde opgeſteken, en van de ſlincker ſijde ſal een Beer ſtaen, die gram en verſtoort ſchijnt te weſen.

Oud wort zy vertoont, om dat veele oude perſoonen van quaeder aert zijn. En ſtreckt ſich de quaedaerdigheyt in alle dingen, altijd ten arghſten; gelijck *Ariſtoteles* ſeght.

Zy wort een Moorinne geſchildert, om dat het ſwart of duyſter, gelijck *Pierius* verhaelt, by den Romeinen, voor een ſchandlijcke en ſchaedlijcke gewoonte was gereeckent, waer uyt mede dit ſpreeckwoort is gekomen, *voor 't ſwart moet ſich een Romeyn wachten.*

Van ſeer groote leelijckheyt iſſe gemaelt, *om dat de leelijckheyt een miſmaeckheyt is, van eenige daed die ſchandigh en laſterlijck is.*

Het geele kleed bediet quaedaerdigheyt, verraet, liſtigheyt en veranderinge van gedachten: in 't kort, deſe verwe kan niet tot eenige Deughd gepaſt worden, om dat zy geen vaſte noch beſtandige grond in ſich heeft.

De Spinnen op 't kleed, bedieden quaedaerdigheyt, en de quaedheyt van ons leven is den Spinnen gelijck, diewelcke, hoewel zy ſwack en teeder zijn, ſoo breyden zy nochtans ſekere bedrieghlijcke netten voor den Vliegen, die daer in worden gevangen, alſoo zijn oock de quaedaerdige en ſchelmachtige Menſchen, die altijd beſigh zijn, om valſche dingen te verſieren, waer toe zy gantſch zijn genegen; gelijck *Caſſiodorus* ſeyt.

De dicke en groote roock die uyt haer hoofd gaet, bediet, gelijck de roock voor de oogen ſchadelijck is, dat alſoo oock de ſnoode ſchelmerie ſchadelijck is aen die dieſelve ter hand neemt: waer uyt lichtlijck is te vergelijcken, wat een leelijcke ſonde of roock de ſchelmerye is, weſende als een duyſtere nevel, die 't geſichte des gemoeds verdonckert.

Zy houd het Mes metter rechter hand, om dat de aert van de quaedwillige, boos en wreed is: Waer over het Mes by de Oude voor een voornaeme beteyckniſſe van de wreedheyt wierde genomen, want de Egyptenaers waeren gewoon *Ocho* den Koningh van de Perſſen, met deſen naem te noemen, alſoo hy boven alle andere, de wreedſte was, dewijl hy, waer hy oock aen quam, alles met moorden en dooden vervulde, gelijck *Pierius* in 't XLII boeck van zijne Hierogliph. verhaelt.

In de ſlincker hand houd zy een Beurſe, die vaſt is toegebonden, om dat de quaedaerdigheyt niet alleen wreed, maer oock gierigh is, heerſchende daer in een ongematigde begeerlijckheyt en geld-dorſt, 't welck in den Menſche wreedheyt, bedrogh, tweedracht, ondanckbaerheydt en verraderye baert, weghnemende in 't geheel de Gerechtigheyt, Liefde, Geloof en Trouwe, Godſaligheyt en alle zeedelijcke en Chriſtelijcke deughden.

De Pauw iſſer ter eender ſijde by gedaen, om de natuyre van de quaedaerdigheyt af te beelden, waer in ook de Hovaerdie heerſcht, 't welck een opgeblaſentheyt en ſtoutigheyt des gemoeds is, waer door de Menſch ſich laet voorſtaen, dat hy alles, door zijn eygen macht, kan uytvoeren, paſſende op God noch Menſch. Een ſaecke voorwaer die boos en ongerechtigh is. En om dat de ſonde nimmermeer alleene gaet, maer dat d'eene ſonde de andere treckt: en om te betoonen dat eene boosheyt veele ſonden in haer bevat, ſoo iſſer de Beer, aen d'ander ſijde, voor de Gramſchap, daer by gedaen. De dichten hier van, ſiet in 't beeld van de *Gramſchap.*

MALEDICENZA. *Quaedſpreeckinge.*

EEn Vrouwe met ingevallen oogen, en in koperroeſte verwe gekleet, houdende in yder hand een ontſteecken kaerſſe, de tonge als eens Adders tonge uytſteeckende, en op den rugge van 't kleet ſal een huyd van een yſere Vercken weſen.

De verwe van 't kleed en de uytgehoolde oogen, bedieden quaedſpreeckentheyt, als *Ariſtoteles* ſeght, en 't quaedſpreecken van eens anders goede wercken, komt nergens anders van daen, als van de boosheyt, die alleen nae oneere verlanght, ſonder dat hy daer van eenigh profijt treckt, geloovende dat eens anders lof, het zijne ſal hinderlijck zijn.

De

De twee kaerſſen betoonen, dat de quaedſprekinge het Vier ontſteeckt, den haet ſeer lichtlijck voedende. En de tonge, hoewel dieſelve vocht is, is veelrijts een werck-tuygh, om een Vier aen te ſteecken, dat niet is te bluſſchen.

De ſteecklige huyd van 't yſere Vercken bediet, dat het de quaedſpreeckentheyt eygen is te ſteecken, niet alleene het leven, gelijck het yſere Vercken, maer oock de eere en achtbaerheyt, die door veel moeyte en ſloverie is verkregen.

Malevolenza. *Quaedwilligheyt.*

EEn oude Vrouwe met ingevallen oogen, leelijck, onthult en mager, met een hoop barnende netels in de hand, en een Baſiliſc ter ſijden.

Deſe komt uyt de ſelve aert als de genegentheyd, waer uyt de haet komt: Maer om datſe ſoo aenmercklijck niet is, en meer ingetrocken, ſoo iſſe een oude Vrouwe in deſe plaets afgemaelt, om dat de Ouderdom dieſelve voortbrenght: En om dat de Iongelingen, als van nieuws, in de Werlt komen kijcken, ſoo dunckt haer oock, dat alle dingen nieuw zijn, en daerom beminnen zy dieſelve: Maer de oude lieden, als wars zijnde van alle dingen te ſien, hebben lichtlijck van alles de walge.

Zy is onthult, om te betoonen dat de quaedwillige geen behagen ſcheppen in de goedwilligheyt, jae zy ſchricken daer voor als voor de Peſt, die den ſoeten ommegangh beſmet; 't welck de Baſiliſc te kennen geeft, die alleen met het geſichte den Menſchen vergiftight. De magerheyt is een werck van geſtaedige hertſeer, dieſe draeght over het bekende goed en 't welvaeren van haeren even-naeſten.

De Netel, gelijckſe tot deſe beeldeniſſe wel paſt, alſoo paſtſe oock aen de quaedſprekentheyt, want gelijck de Netel ſteeckt, naelaetende een ſmerte ſonder wonde, alſoo taſt oock de quaedſpreecker wel het lijf of goed niet aen, maer quetſt de eere, die hy naulijx weet, watſe is; gelijck eenige Philoſophen ſeggen. Nochtans ſo quetſt en mishaeght het een yder, wanneer hy ſich vind geraeckt, jae zy openbaert ſich in 't minſte, wat eenighſins de eigen eere magh aengaen.

Acquisto Cattivo. *Qualijck verkreegen goed.*

EEn Man van verwe, gelijck de blaederen die afvallen, ſtaende gereet om te wandelen, en de doorne in zijn kleed gehecht zijnde, rijt daer een groot ſtuck af: waer nae hy ſich drayende, toont her misnoegen dat hy daer over heeft: en in zijn rechter hand, heeft hy een Kuyckendief, die ſpouwt.

Hy is met deſe verwe afgemaelt, om dat, gelijck de blaederen van de boomen lichtlijck afvallen, dat oock de goederen, die qualijck gewonnen en verkregen zijn, alſoo lichtlijck afvallen en verdwijnen. Het ſelve druckt de Dooren mede uyt, want als de Menſche weynigh denckt, om 't goed dat qualijck verkreegen is, alsdan verkrijght hy ſchaede en ſchande.

Hy houd in de rechter hand den Kuycken-dief, om te vertoonen 't geene *Alciatus* tot ons voorſtel van den Kuycken-dief ſeyt:

Ghy Kuycken-dief, ghy groote Vraet,
Van 't grouwlijck ſchocken onverſaet,
Die ſwelght en gulpt weer uyt u keel,
't Geſtoolen goed, 't geroofde deel:
Ghy klaeght u Moeder, al u leer,
V bange nood, u pijn en ſweet,
En dat door 't braecken en 't bedrijf,
V darmen barſten in u lijf:
V Moeder ſeyt, Soon weeſt te vreen,
Ghy hebt, van 't uw', geen ſchae geleen,
Al ſpoudy ſchoon u vlees en bloed,
Dat is doch maer eens anders goed.

Passione d'Amore. *Quellinge of ſieckte der Liefde.*

EEn Vrouwe die met d'eene hand een roede, en met d'ander een ſchaele houd: alwaer aen d'eene ſijde Leeuwen, Beeren, Wolven, wilde Swijnen, Honden en andere gedierten ſullen weſen, van d'ander ſijde ſalſe veele ſteenen hebben.

Circe wort hier voor de Paſſie of quellinge der Liefde genomen, gelijck *Ovidius* verhaelt. En ſeyden de oude Schrijvers, dat zy een machtige Tovereſſe was, die den Menſchen, naer haer welgevallen, konde herſcheppen: willende daer mede de kranckheydt of quellinge der Liefde te kennen geven.

De

De Roede iſſer geſtelt, om dat *Homerus* verhaelt, dat, wanneer deſe Vrouwe den Mede-geſellen *Vlyſſis* haere toverdrancken hadde ingeſchoncken, zy dieſelve daer nae mette Roede aen 't hoofd raeckte, waer door zy in wilde beeſten wierden herſchept.

De ſchale wil uytdrucken, dat zy daer in het ſap van die kruyden en van dien dranck deede, waer mede men ſeyt datſe den Menſchen van haer ſelf dede vallen, herſcheppende dieſelve in ſteenen en onredelijcke beeſten; gelijck daer van *Ovidius* in 't XIV boeck van zijne *Metamorphoſis* en *Virgilius* in 't VII boeck van *Æneas* gedenckt.

Dit geven oock de verſcheyden ſteenen en menighte van beeſten te kennen, die in deſe beeldeniſſe voor een afmaelinge van de quellinge of hertztocht der Liefde zijn genomen, om dat zy heerſchappie voert in die Menſchen, die haeren tijd leedigh laeten doorſlippen, en die met groote ſmaeck, die dingen omhelſen, die voor de ſinnen lieflijck en aengenaem zijn: waer door 't verſtand verdonckert, en de reeden geheel wort wegh genomen, haer ſcheppende gelijck in verſcheyden en menigerhande ſlagh van beeſten, daer in volgende yders natuyrlijcke treck, die mette natuyre van dit of dat dier, over een komt: alſoo ſeytmen dat de toornige, Leeuwen en Beeren worden; de gulſige, Verckens; de nijdige, Honden; de ſlockoppen of vraeten, Wolven of ander ſlagh, *&c.*

TRIBULATIONE. *Quellinge.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet, zijnde onthult, houdende in de rechter hand drie Haemers, en in de ſlincker een Hert.

Met ſwart iſſe gekleet, om dat zy ſwarte en duyſtere gedachten heeft, die 't hert en de ziele geſtadigh uytdroogen, niet anders dan of het Haemers waeren, diewelcke met geduyrigh te ſlaen, haer plaegen en pijnigen.

De geſpreyde hoofdhayren zijn de gedachten die ſich onderlinge verwarren en verſpreyen, tot verdubbelinge van de moeylijckheden en quellingen, ofte aldus.

Anders.

EEn Vrouwe die droevigh en bekommert is, zijnde aen handen en voeten gebonden, hebbende ter ſijden eenen verhongerden Wolf, die daer ſtaet als of hy iemand wilde aenranden en verſlinden.

RAMARICO DEL BEN ALTRUI. *Quellingh over's anders welvaeren.*

EEn magere Vrouwe in 't ſwart gekleet en onthult, mette rechter hand het hayr uyttreckende, hebbende aen de ſlincker borſt een Slange, en voor haere voeten een magere Kuycken-dief.

Met ſwart is zy gekleet, overmits de gedachten, diewelcke ſich neygen tot ſchaede van zijn evennaeſten, zijn treurigh en doodlijck, weſende geſtadigh vol rouwe en duyſterniſſe, die de ziele verdonckeren en 't lichaem plaegen. En daerom treckt zy de hoofdhayren uyt, overmits haere gedachten bot zijn, en bedrieghlijcken gekeert met ſmerte en herten-leet.

't Welck noch klaerder door de Slange, die aen haere borſt hanght, is uytgedruckt; diewelcke, gelijckſe ſeer kout venijn naer 't herte ſchiet, verdovende de natuyrlijcke hette, waer door de Menſch by 't leven gehouden wort, alſoo plaeght dit herten-leet oock de ziele, en doodſe, ſtortende haer venijn in de ſinnen, diewelcke in eeniger wijſe benijden eens anders welvaeren, en daerom wort zy oock mager gemaelt.

De Kuyckendief heeft ſulcken droef heyt over eens anders welvaeren, datſe ſich oock uytſtreckt over zijn eygen jongen, gelijck elders geſeyt is.

CONSIGLIO. *Raedſlagh.*

EEn oud Man met lange roode kleederen, hebbende een gulde keeten aen den hals, alwaer eens Menſchen hert aen hanght, en in de rechter hand een geſloten Boeck, met een uyl daer boven op. In de ſlincker hand ſal hy drie hoofden op eenen romp hebben, te weeten een Hondskop, die aen de rechter ſijde uyt ſiet, een Wolfskop nae de ſlincker ſijde, en in 't midden een Leeuwskop: Onder zijn rechter voet ſal hy een kop van een Beer, en van een Dolphijn hebben. Dees beeldnis, kan oock anders nae deſe beſchrijvinge van den Schilder werden geteyckent.

Een goede Raedſlagh, ſeght *Ariſtoteles* in zijne Zeedekonſt, ſchijnt een rechtigheyt te weſen, die beneffens de nuttigheyt op ſeker eynde ſiet, waer van de Keur-meeſterſche de Voorſichtigheyt is.

De Raedſlagh, voor ſoo veel dieſelve Philoſooph verhaelt, is geen weetenſchap: want dieſe weet die ſoecktſe niet. Zy is oock geen giſſinge, om dat de giſſinge, haeſtigh en ſonder overlegh geſchiedt: Maer een Raedſlagh geſchiet met rijpen raede en langheyt van tijde. Zy is oock geen opinie of waen, om dat die geene, die 't door de waen of opinie heeft, datſelve heeft door een bepaelinge doch ſonder raedſlagh. Laet ons dan ordentlijck ſien, wat voor een ſake de Raedſlagh zy.

De Raedſlagh dan is een overweginge en overlegh; dieder gedaen wort, ontrent onſekere en twijfelachtige dingen, dieder zijn by der hand te nemen: alwaer men met reeden verkieſt en beveſtight het geene men alderbequaemſt acht, en waer door men tot het deughdlijxte, nutſte en beſte eynde ſoude geraecken. Soo veel als tot het gemeen belanght, ſoo zijnder, nae de onderwijſinge van *Ariſtoteles*, vijfderleye Raedſlagen, die in 't beſonder uytmunten, en die door Raedſlagen gehandelt worden. Als te weeten van Tollen, Schattingen, en gemeene inkomſten, van Oorlogh en Vreede, van bewaeringe van Landen en Steeden, van voorraet en leeftochten, van inkomende en uytgaende goederen, van de gelegentheyt en inſtellingen der Wetten en Privilegien, en fulx nae de onderwijſinge van *Ariſtoteles* in 't begin van zijne *Rhetorica*.

Oud wort hy geſchildert, om dat de oude Man de *Raed* bediet, gelijck *Ambroſius* ſeyt, *de Oude zijn alderbequaemſt om te raedſlagen*. Want haer aert is ſoodanigh datſe rijp is, en datſe de volmaecktheyt der kenniſſe en des verſtands heeft, van 't geene zy geſien en gedaen heeft, konnende de Ionckheyt, door de korte tijd, geen eervaringe noch rijp oordeel hebben, en daerom behooren ſich de Ionge te voegen nae den Raed der Ouden. De Raedsheer van den Keyſer *Agamemnon*, wort in den perſoon van *Neſtor* afgebeeld, dat hy drie hondert Iaeren oud was: alwaer dieſelve *Neſtor* de Griexſche Iongelingen, en in 't beſonder *Agamemnon* en *Achilles*, die op malkanderen vergramt waeren, vermaent, datſe nae zijnen raed als nae eens ouden Mans ſouden luyſteren: *Hoort my*, ſeyt hy, *ghy beyde die jonger zijt als ick ben. Ick heb voortijts met al veel dapperder Mannen, als ghy zijt, gemeenſchap gehadt: En noyt hebben zy mijn raed veracht, noyt heb ick ſulcke geſien, noch ſalſe niet ſien.* En voorder bied hy den Griexſchen Ridders zijnen raed aen; ſeyt voorder, *En nochtans volghden zy mijne Raedſlagen, en deden 't geene ick haer ried, daerom volght ghy oock mijne Raedſlagen, want het is beter te gehoorſaemen.* Iae hy bied den Griexſchen Ridders aen, dat hy die met zijnen raed wilde helpen, doch konnende 't ſelve met macht niet uytvoeren; ſoo paſte macht en de wapenen den Iongelingen beſt, die daer veel op vertrouwen. Hier uyt komt 't geene *Plutarchus* ſeght, *dat die ſtad ſeecker behouden is, die der Ouden raed en der Jongen wapenen gebruyckt: Want de Jeughd is gewent te gehoorſaemen, en de Oude te gebieden.* Oock wort, boven al, gepreſen, 't geene *Homerus* in zijn 2 *Iliade* verhaelt, alwaer de Keyſer *Agamemnon* een Scheeps-raed dede vergaderen, voor al, van oude Mannen.

Die van *Sparta* gaven aen haeren Koningh eedle oude Raeds-Heeren, die van *Licurgus*, *Gerontes*

Gerontes wierden genaemt, dat is, eerwaerdige oude Mannen. En de Raed van *Romen*, wierde daerom de Raed geheeten, om dat de Raedsheeren oude Mannen waeren; gelijck *Ovidius* mede verhaelt. Met groote voorsichtigheyt maeckte de Keyser *Agamemnon* groot werck van den Raed van *Nestor*, en verlanghde om tien Raedsheeren te mogen hebben, die *Nestor* mochten gelijck zijn, noemende dieselve de *Oude*, die in den Raed alle de andere Griecken souden overtreffen.

Het langhe kleed past totte Raedslagh, want soo wel in d'oude als in onse tijden, waeren de Raedsheeren, om meerder staetigheyts wille, met een tabbaert en een lang kleed geciert. Root is het gemaeckt, om dat het purper den Raedsheeren, en den Raedsheeren het purper best betaemt. Want die verwe bediet Liefde, door de welcke een Wijse, met een brandenden yver, den twijfelachtigen behoort goeden raed te geven, 't welck een werck van Geestlijcke barmhertigheyt is. Het Hert wort hem om den hals gehangen, om dat *Pierius* in 't XXXIV boeck van zijne Hieroglph. seyt, dat de Egyptenaers, tot een teycken van een Raed besluyt, een Herte afmaelden: om dat de waerachtige en volmaeckte Raedslagh uyt het herte komt, 't welck oock moet suyver en oprecht wesen, om een goede raed te geven, als zijnde een heylige saecke. *Suidas* seyt: *De Raedgevinge is een heylige saecke*; gelijck oock de Raedgevinge heyligh wort genoemt, dieder aendachtigh wort beraedslaeght. 't Welck *Zenodatus* van *Epicharmo* en *Plato*, door 't aensien van *Demodoces*, verhaelt, *dat een Raedgevinge een heylige saecke is*. Tot vergelijckinge van de Egyptenaers, lieten de Romeynen aen den hals van de eedele kinderkens, een gulden balleken op de maniere als een Hert op de borst dragen, niet alleen daerom, gelijck *Macrobius* meent, datse Menschen waeren die een Hert hadden, maer oock om uyt te drucken, dat soodaenigh Ouder door raed van andere luyden most werden bestiert; gelijck *S. Pompejus* seyt, want *bulla* wort in 't Griex *bule*, dat is Raedslagh, geheeten; of om dat dat balleken op de borst hanght, alwaer de natuyrlijcke Raedslagh is. 't Is dan geen wonder dat *Horatius* acht, dat *Tibullus* geen lichaem is sonder borst, maer dat hy een Man was van Wijsheyt en Raedslagh, die in de borst sit. Dese goude ballekens, die de eedele kinderkens waeren toegelaten, plaghten de Triumpheerders in haere triumphen, oock voor haere borst te draegen, gelijck *Macrobius* verhaelt: sonder twijfel om te vertoonen, dat dese triumpheerden door hare dapperheyt, wijsheyt, voorsichtigheyt en goede raed.

Het Boeck in de rechter hand bediet, dat de Raedslagh door de oefninge der Wijsheyt, voort komt, en tot meerder kracht, worter de uyl by gedaen, die van den Heydenen voor een beeld van de Wijsheyt en Raedslagh wierde gehouden: wesende *Minerva* toegewijt. Dit dier vlieght meest by nacht, om zijn kost te soecken, en heeft dan een scherp gesicht, gelijck veele Natuyrschrijvers, als mede *B. Anglicus* verhalen. Door welcke beeldnisse vertoont wert, de Naerstigheyt en de Nachtwaecken, waer in 't gemoed van een Prins of Raedsheer moet besigh zijn, van die daer Steeden en Volckeren hebben te versorgen, soo in 't bedencken en mette sinnen te arbeyden, als om 's nachts te overwegen, watmen 's daeghs moet uytvoeren, wesende de inbeeldende kracht van 't gemoed in de stille duysterheyt des nachts veel scherper en in meerder kracht: waer van de uyl een voorbeeld is, die den nacht meer als den dagh onderscheyt. Waer over *Homerus* seght, *het betaemt geenen Raedsheer, die de last en sorge des Volx bevolen is, gantsche nachten te slaepen*: Want dieder Raedslaeght, behoort het licht te sien, al is 't schoon dat het, voor anderen, duyster is, om het goede van het quaede, en 't wit van het swart te schiften, en dat sonder vooroordeel of sucht. Want door een Raedslagh, die vry van sucht is, worden dingen gesien, hoe swaer en duyster die oock souden mogen wesen: En wanneermen slechts het duystere deckssel des logens van 't gemoed heeft afgelicht, soo siet men de waerheyd, door 't gesichte van 't verstand, klaerlijck doorbreecken. Met het afdrucksel van den Nacht-uyl, die ter eeren van den Keyser *Domitianus* geslagen is, wilde de Raed van *Romen* te kennen geven, dat dieselve Keyser een Prins van seer goede Raed en van Wijsheyt was, gelijck hy in 't begin van zijne Regeeringe bewees, alhoewel hy daer nae, van soodaenigen goeden begin, en van 't gemoed van zijn Vaeder en Broeder, zijnde voorgangers in 't Rijck, ontaerde.

Boven dat ſietmen den uyl, by nachte en in 't doncker alles doorſnuffelen, wat haer noodigh is: En als die op 't geſloten Boeck geſtelt wort, wil men daer door te kennen geven, dat de Raedſlagh, diemen met Nachtwaecken en in 't doncker hadde overleyt, oock moſt doncker, dat is, verborgen blijven, en datmen de geheymniſſen die geraedſlaeght waeren, niet moſt openbaeren: En daerom heylighden de oude Romeynen aen *Conſus*, den God der Raedſlagen, by de groote *Circus* of Worſtelplaets aen den grond van den Palatijnſchen bergh, een Tempel onder de aerde, om te betoonen, dat de Raedſlagen behooren bedeckt en verborgen te blijven; waer van *Lilius Giraldus* breeder verhaelt.

De drie hoofden die hy in de ſlincker hand houd, als van den Hond, Leeuw en Wolf, als boven geſeyt is, zijn beeldniſſen van de drie voornaemſte tijden, te weeten van de verledene, tegenwoordige en toekomende tijd, gelijck *Macrobius* verhaelt. Want de Leeuws kop in 't midden geſtelt zijnde, bediet den tegenwoordigen tijd, weſende zijne natuyre en aert vaſt en ſterck in de tegenwoordige werckinge, diewelcke geſtelt is, tuſſchen den verleeden en tegenwoordigen tijd. Het Wolfs hoofd bediet den verſtreecken tijd, om dat dit dier kort van onthoud en memorie is, 't welck totten verleden tijd gepaſt wordt. Het Honds hoofd druckt den toekomenden tijd uyt, alſoo dat dit Dier quiſpelſteert en lief kooſt, uyt hoope dat het wat verkrijgen ſal: welcke hoope altijd ſiet op den toekomenden tijd. Wy ſullen deſe drie hoofden tot een beeld van de drie tijden ſtellen, om dat alle Raedſlagen in drie deelen beſtaen, gelijck *D. Laertius* ſeyt. Een ander Raedſlagh wort genomen van den verleden, een ander van den tegenwoordigen tijd. De verleden tijd kan ons tot een voordaed dienen, om met zijn gemoed te letten, wat natie, volck of perſoon al heeft geleden, en om wat oorſaecke: op datmen ſich wachte, en door eens anders val leere, watmen heeft te vlieden, en datmen van de verledene toevallen een regel en richtſnoer neme, om de dingen eerſt wel te overwegen eermenſe in 't werck ſtelle: ſich te gemoed voerende hoe dat andere haere ſaecken met wijsheyt en voorſichtigheyt hebben uytgevoert, ten eynde wy dat ſelve mede plegen en uytvoeren. De tegenwoordige tijd dient om te overwegen, wat wy onderhanden hebben, om daer uyt te beſluyten, dat wy niet ſullen voornemen 't geene ons behaeght en de ſinnen vermaeckt; maer het geene, dat wy nae de reeden ſullen oordeelen, daer ons, door den tijd, goed, en geen quaed van ſal komen. Daerom ſeght *Demoſthenes*: *Men moet daer op niet ſien, wat u voor tegenwoordigh aenlacht, maer wat metter tijd, daer uyt gebeuren mochte.* Waer in hy raed het toekomende te voorſien, op datmen door reuckloosheyt, niets ter hand neme, maer datmen alles doe met rijpen en welbedachten raede, ten eynde wy onſe eere, goede naem en faem, niet verlieſen. Hier uyt komt het dat deſe drie hoofden van *Pierio* voor de Wijsheyt worden genomen, diewelcke op deſe drie tijden ſiet. Waer over *Seneca* ſeght, *een wijs Man moet op deſe drie tijden letten, te weeten, om de tegenwoordige tijd te beſchicken en uyt te deelen, den toekomenden tijd te voorſien, en de verledene tijd te overdencken: want wie op de verledene tijd geen acht ſlaet, die verlieſt zijn leven, en wie den toekomenden tijd niet te vooren overweeght, ſal in alle dingen onvoorſichtigh in't gevaer loopen.* 't Welck alles door de drie hoofden, als door de drie tijden, wort uytgebeeldt. Een teycken van Wijsheydt, ſonder welcke geen Raedſlagh kan volmaeckt gehouden worden; gelijck *Bernardus* ſeght. En *Ariſtoteles* ſeght in zijne Welſpreeckenskonſt, dat de voorſichtigheyt een kracht van 't gemoed is, diewelcke doet datmen van goede en quaede ſaecken wel kan raed plegen, als die tot een geluckigh en ſaligh leven behooren, ſulx dat totte Raedſlagh, boven de Wijsheyt, die door een uyl op het boeck is afgebeeld, de voorſichtigheyt noodigh is, die door deſe drie hoofden is afgeſchildert.

Door het Beere en Dolphijns hoofd, dat hy onder de voeten heeft, wort uytgedrukt, datmen in de Raedſlagen de gramſchap en haeſtigheyt moet ter ſijden ſtellen, naedien het een leelijcke ſaecke is, in gramſchap en oploopentheit te vervallen, wanneermen een ſake ſal raedſlagen en beſluyten: Maer men moet raedſlaen ſonder oploopentheyt, toornigheyt of haeſtigheyt.

De Beer is een beeld van gramſchap en dolligheyt, weſende een dolkopt en toornigh Dier:

De

De Beer met beck en klauwen bijt,
En doet een vreesselijcke strijd.

seyt de Cardinael *Ægidius*; doch hier van suldy in 't beeld van de Gramschap breeder verhael vinden. De Dolphijn als een bekende snelle Visch, wort voor de oploopende snelligheyt genomen: gebreecken diemen soo wel in gemeene als in besondere Raedslaegen moet schouwen en vlieden; gelijck *Bias* eenen van de 7. Wijsen van Griecken, en *Gregorius* in zijnen 5 brief verhaelt, datmen in swaere saecken niet haestigh noch voorbaerigh moet zijn. De reeden is klaer: Want de schelmerien krijgen met dolligheyt en geweld, haere wackerheyt en kracht; maer de goede Raedslagen, gaen met langhsaeme rijpigheyt van beraede voort; gelijck *Tacitus* seyt. Men magh wel met vaerdigheyt en rasligheyt de Raedslagen uytvoeren, seght *Aristoteles*, maer men moet die met langsaemheyt besluyten, op datmen die met een gesont oordeel magh overwegen. En die spreuke is heerlijck, *deliberandum est diu, quod faciendum est semel*, dat is, *men moet sich langh beraeden, watmen eenmael sal doen. Patroclus* gevraeght zijnde van *Demetrius* zijnen Koningh, waerom dat hy soo langhsaem draelde, en geen aenval noch geweld tegens zijnen Viand dede, die als nu veel swacker was, soo antwoorde hy, *In welcke saecke het berou geen plaets sal hebben, daer moetmen met 't rode schoenen gaen.* Want nae de daed soo helpt het berouw niet. Een spreucke die soo een wijs Capiteyn betaemde. Niet min wijs was *Agesilaus* de Capiteyn van *Licaon*, diewelcke van de Ambassadeurs van *Theben* versocht zijnde, om op staende voet te antwoorden, seyde tot haer, *Weet ghy niet dat om nutte en noodige saecken te beraedslagen het uytstel alderseeckerst is.* Als of hy wilde seggen, o ghy *Thebaners*, weet ghy niet, wat om wichtige saecken te onderscheyden, en te overwegen, nut en vorderlijck is, en dat het uytstel en de langhsaemheyt het alderseeckerste is? Hier uyt kan men dan oordeelen, hoe die geene doolen, die 't gevoelen van *Aristo* derven prijsen, daer hy de Raedslagh der Vrouwen roemt, die op een sprongh is genomen; alwaer hy seyt:

Eens Vrouwtjes raed langh overdacht,
Slaet daer op niet te groote acht:
Maer watter op een sprongh schiet heen,
Daer schuylt wat in, let op haer re'en,
't Schijnt of haer dit is ingestort,
En als een gaef geschoncken wort.
Maer van een Man, is 't nut noch goed,
Die moet den Raed eerst in 't gemoed,
Herkauwen, met seer wijs beleyt:
Met overlegh en naerstigheyt.

En dese doolen tweesins, voor eerst prijsense de Raed die haest genomen wort, ten tweeden, om dat zy hier mede den Raedslagh der Vrouwen te hoog verheffen: want in geene Vrouwe is eenige Raedslagh van kracht of naedruck, maer is slap en swack: Waer over oock *Aristoteles* den Raedslagh der Vrouwen veracht, seggende in zijne Staetbestieringe, *der Vrouwen Raedslagh heeft weynigh om 't lijf en is krachtloos, maer der kinders is onvolmaeckt.* Daer uyt komt de spreucke *Terentii*, *de Vrouwen zijn by nae als de kinders, licht van woorden.* De Romeinsche Raed heeft door een Wet verboden, dat geen Vrouwe, om eenige saecke, in den Raed mocht komen. 't Welck *Heliogabalus* voor een onberaemlijcke saecke achtende, liet zijn Moeder daer in komen, om haere stemme te geven; gelijck *Æ. Lampridius* verhaelt. En het wierde qualijck genomen dat *Nero*, zijn Moeder *Agrippina* mede in den Raed voerde: Waer over oock de Raed wilde, dat zy te rugge soude staen, afgesondert, zijnde met een kleed bedeckt: En hier uyt bleeck klaerlijck haere onbeschaemtheydt, datter een Vrouwe gesien wierde, onder soo veele Vaederen, die t'saemen geroepen waeren om te Raedslagen.

FURORE IMPLACABILE.

Rasernie die onversoenlijck is.

EEn gewapent Man met veelerley slagh van wapenen, en op veele plaetsen gewont, toonende in zijn weesen eene Dolligheyt en Rasernie, wesende met gebroken ketens vast gemaeckt, die hem aen de handen en beenen hangen, hy sal in de rechter hand de Slange *Aspis* houden, die in veele krullen geslingert is, metten mond open, daer een drievoudige tonge ten monde uytsteeckt, spouwende veel venijn op den Man, vaerdigh staende om een ander aen te vallen, en voor de voeten van dit beeld sal een *Crocodil* staen, die sich selve schijnt door te booren. Gewapent en over al gewont wort hy vertoont, tot bewijs van Dolligheyt en

Raſernie, om dat dit de Raſernie eygen is oploopend en toornig van gemoede te zijn, 't welck den Menſch vervoert om tegens ſich ſelve, tegens God, de Natuyre, Menſchen, dingen en plaetſen aen te wercken.

De gebroken keetens hangende aen armen en beenen, vertoonen dat de Raſernie ongetemt is, en datter weynigh dingen zijn die dieſelve konnen tegenſtaen.

In de rechter hand houd hy een Slange als geſeyt is, om dat de H. Schrift uytdrucklijck de onverſoenlijcke Raſernie door een Slange uytbeeld, die in veele krullen geſlingert is, en die een drievoudige tonge uytſteeckt. En men ſeyt datter geen Raſernie te gelijcken is, by die van den *Aſpis*, diewelcke ſoo haeſt hy voelt, dat hy geraeckt wort, wort hy ſoo beeſtlijck dol, dat hy niet wort verſadight, ten zy hy met zijn venijn, die geene geſteken heeft, die hem heeft gequeſt, of dat hy van dolligheyt ſterft.

De Cocodril als of hy ſich ſelve wilde dooden, daer door wilden de Egyptenaers de Dolligheyt uytbeelden, want als dit Dier bedrogen wort, wanneer het buyt meent te vinden, ſoo ſal 't tegen ſich ſelve in dolligheyt en toornigheyt ontſteecken.

Furore. *Raſernie, Dolligheyt.*

EEn Man van ſchricklijck opſicht, ſittende op veel Krijghs-wapenen te grimmen en te brullen, wiens handen achter over den rugge met veel keetens gebonden zijn, waer tegens hy groot geweld doet om die te breken, en ſich met een barſt op ter vlucht te begeven. Dolligheyt is een dienaer van den Krijgh, gelijck *Virgilius* ſinght:

Daer wort ſlechts vier en vlam gehoort,
Want dolheyt drijft de waepens voort.

En daerom wort hy op een hoop waepens geſet, om dat de Dolligheyt in den Krijgh groote plaetſe heeft, hebbende een gemoed dat tot wraecke ontſteecken is.

Hy wort gebonden om dat de Dolligheyt een Sotheyt is, die door Reeden moet gebonden en overwonnen worden.

Wreed is hy van opſicht, om dat een oploopend Man, door de ſnelle kracht van de gramſchap, de Natuyre en het weſen van een wild gediert, of iet, dat noch verſchricklijcker is, aenneemt.

Furore. *Raſernie, Dolligheyt.*

EEn Man dienmen de Dolligheyt in 't geſicht ſien kan, wiens oogen met een doeck zijn verbonden, ſtaende in een vaſte en wackere ſtand, om een boſſel Pijcken en Waepenen verre van ſich te werpen, die hy in zijn armen gevat heeft, hebbende een kort kleed.

De gebonden doeck voor d'oogen, vertoont, dat het verſtand verborgen is, als de Dolligheyt heerſchappie in de ziele neemt: weſende de Dolligheyt niet anders, als een blindheyt des verſtands, die 't verſtandelijcke licht geheel verdooft, voerende den Menſch daer toe, dat hy alles doet, buyten de reeden.

De Waepenen die hy onder den arm houd, zijn kenteyckens, dat de Dolligheyt van haer ſelve Waepenen aenbrenght, om ſich te wreecken en ſich ſelve te voeden.

Het korte kleed vertoont, dat hy niet paſt op achtbaerheydt noch betaemlijckheydt.

FURORE.

EEn ſchricklijcke Vrouwe met ſeer verwarde hoofdhayren, houdende in de rechter hand een groote ontſteken Fackel, en in de ſlincker het hoofd van *Meduſa*.

FURORE.

EEn gewapende Vrouwe met een ſchricklijck en wreed geſicht, wiens verwe van't geſicht root is, met een bloot ſwaerd in de rechter hand, dreygender wijſe, hebbende in de ſlincker arm een ſchild, alwaer in 't midden een Leeuw geſchildert is; aldus maeltſe *Alciatus* af.

FURIEN. *Raſernien.*

Dante ſchildert in zijne Helle voor de *Furien* of Raſernien Vrouwen, van een ſeer leelijck opſicht, in een ſwart kleed van bloed beſwaddert, met Slangen omſlingert, en de hayren van Slangen, hebbende een Cypreſſe tack in d'eene, en een trompet in d'ander hand, waer uyt vlam en ſwarte roock vlieght; zy zijn van de oude Poëten verſiert, datſe Vrouwen ſouden zijn, en daer toe geſchickt, om de zielen van de miſdadige in de Helle te pijnigen.

Statius ſchildert dieſelve aldus af:

De ſchadu van haer boos geſicht,
Was duyſter en weer ſchemer licht,
Met Slangen in 't verwarde hayr,
Wiens oogen uytgehoolt en naer,
Vertoonden een ſeer wreed geſpuys,
Gantſch vreeſijck uyt een donckre kluys:
Al even als een looſe kol,
De Maen' betovert uyt haer hol,
Soo datſe ſwijmt, gelijck een roock,
Vol gramſchap, ſchaemt en vol geſpoock.
Haer kleed was vol vergif geſpreyt,
En 't aengeſicht, als bruyn taneyt,
Waer door zy dan de ruſt verſtoort,
En 't Volck van dorſt en honger moort:
Het kleed dat van haer ſchouders ſwaeyt,
Seer ſchricklijck om haer borſten draeyt,
En weckt de Suſter, die den draed,
Van 's Menſchen loop affcheeren gaet:
Die met Proſerpina *den brand,*
Een fackel ſloockt door 't ganſche land,
Soo dat een adder uyt dien gloet,
De locht vervult met breyn en bloet,
Waer mee dat zy een yder ſlact,
't Zy waer zy keert of heene gaet.

FURORE INDOMITO & SUPERBO.

Dolligheyt, Raſernie die trots en ongetemt is.

EEn Man met een Couras en Helm, hebbende een wreed en bloedigh aengeſicht, met een Swaerd in de rechter hand, en een Schild in de ſlincker, alwaer een Leeuw is ingemaelt, die door dolligheyt en gramſchap haer eygen jongen verſcheurt; hebbende op den top van ſijnen Helm een Slange die ſich in veele krullen kronckelt.

De Leeuw, die ongetemt is, gelijck boven geſeyt is, is het eygen beeld van Dolligheyt, gelijck de Egyptenaers die afmaelen.

De Slange die met haere drie tongen ſteeckt, is by de H. Schriftuyre gehouden voor een onverſoenlijcke Dolligheyt, om dat de Slange, wanneer hy ſich in eeniger maniere gequetſt vind, terſtond opvlieght met ſulck een Raſernie en Dolligheyt, dat hy oock nimmermeer ophout, voor dat hy alle zijn venijn, op dien heeft uytgeſpogen, die hy meent dat hem heeft te kort gedaen. Jae men verhaelt, dat het dickwijls geſien is, dat wanneer hy zijne Raſernie niet kan wreecken, dat hy alleene van Dolligheyt geſtorven is.

AGILITA. *Raſſigheyt, Vluchtigheyt.*

EEn Vrouwe die met opgeſteken armen vlieght, als offe door de locht ſweefde.

AGILITA. *Raſſigheyt.*

EEn naeckte en geſwinde Vrouwe, met twee vleugels op de ſchouderen, doch niet ſeer groot, alſoo datſe meer ſchijnen de raſſigheyt te hulp te komen, als te vliegen. Zy ſal over einde ſtaen op de ſpitſe van een Velſe, die zy naulijx metten tip van haer ſlincker voet raeckt, en mette rechter voet wortſe om hoogh geheven, als offe luchtigh van d'eene op d'ander klip, wilde ſpringen, en daerom is zy mette vleugels uytgeſtrekt. Naeckt is zy, om dat haer niets ſoude verhinderen, om te vertoonen haer goede geſtaltniſſe totte beweginge, in een ſwaere en gevaerlijcke plaetſe: want daer openbaert

ſich

sich de Raſſigheyt. Zy roert naulijx de Velſe, als onderſtut zijnde door de vleugels, om dat de Menſchlijcke Raſſigheyt, die wy hier by verſtaen, opgelicht wort, door de kracht van de Geeſten, die door de vleugels uytgedruckt zijn. En deſe Raſſigheyt wordt een groot deel in ons vermindert, door het ſwaer gewichte van de aerdſche ſchatten of goederen.

GIUSTITIA. *Recht, Gerechtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende de oogen verbonden, en in de rechter hand een boſſel Roeden, met een Bijl te ſaemen gebonden, in de ſlincker een vlamme Viers, hebbende ter ſijden een Struys: of zy ſal houden een bloot Swaerd met een Waeghſchael.

Deſe is die Gerechtigheyt, diewelcke gebruyckt wert by den Rechters en Werreltlijcke Heeren in haere Rechterſtoelen.

In 't wit is zy gekleet, overmits de Rechter behoort te weſen ſonder eenige vlacke van eygen baet, of van andere ſucht, die het Recht kan ſchenden. Daerom houdſe de oogen oock verbonden: te weten, op geene ſaecke ſiende, waer door des Rechters gemoed van de Reeden ſoude afgevoert werden.

De boſſel met Roeden mette Bijl, worde van ouds, van den Scherprechters voor den Burgemeeſteren en opperſte Rechters gedragen: om te vertoonen, dat de ſtraffe niet moet nae blijven, alwaer 't Recht dieſelve vereiſcht: Men moet niet voorbarigh zijn, maer tijd geven om 't oordeel met rijpen raede te overwegen, 't welck by 't binden van de Roede wort te kennen gegeven.

De vlamme Viers vertoont, dat het gemoed des Rechters, altijd moet ten Hemel gekeert zijn.

Door de Struys wort geleert, datmen de dingen, die voor 't gerechte komen, hoe duyſter of verwart dieſelve zijn, niet moet naelaten te ontknoopen en te binden, ſonder datmen ſich de moeyte moet ontſien, en dat met een geduldigh gemoed: even als de Struys het yſer verteert, hoewel het een harde ſtoffe is; gelijck veele Schrijvers verhaelen.

GIUSTITIA. Nae *Pauſanias*, nae de *Eliaci*.

EEn Vrouwe met een ſchoon opſicht en wel geciert, diewelcke mette ſlincker hand een leelijcke oude Vrouwe den krop toe douwt, ſlaende dieſelve met eenen ſtock.

De oude Vrouwe ſeyt *Pauſanias*, is de ongerechtigheyt, diewelcke altijd van rechtvaerdige Rechters moet onderdruckt werden: ten einde de waerheyd niet blijve verborgen, en zy ſullen lijdſaemlijck hooren, al 't geene een ygelijck tot zijne verdedinge ſal weten voort te brengen.

IUSTITIA. *Gerechtigheyt, Recht.* **Nae 't gevoelen van *Aulus Gellius*.**

EEn Vrouwe als een ſchoone Maeghd, gekroont en in 't goud gekleet, diewelcke met een eerbaere ſtaetigheyt betoont, datſe oock eerbiedinge waerdigh is. Hebbende oogen van ſcherp geſicht, met een gulden halsband, alwaer een oogh is ingeſneden.

Plato ſeght dat de Iuſtitie of Gerechtigheyt alles ſiet, en datſe van de oude Prieſters genaemt was ſienderſche van alle dingen. Daerom ſwoer *Apuleius* te gelijck by 't oogh van de Sonne, en by de Gerechtigheyt, om datmen d'een ſonder d'ander niet ſien konde.

Op welcke dingen wy wel acht ſullen nemen, hoe dat die geene, die daer zijn Dienaers van de Iuſtitie of Recht, behooren te weſen: want het is noodigh dat zy met een ſcherp geſicht doordringen totte verborgen en verholen waerheyd, en weſen als ſuyvere Maegdekens, vry van alle ſucht en gebreck, ſulx datſe noch door koſtlijcke giften, noch valſche vleyingen, noch andere ſaken, konnen werden omgekocht; maer moeten vaſt, rijp, ſtatigh en ſuyver weſen, als het goud is, dat d'andere metallen, in dobbel gewicht en waerde, overtreft.

En daerom kan men ſeggen, dat de Gerechtigheyt deſe geſchicktheyt is, waer nae een Man, die oprecht is, door eygen verkieſinge, een wercker en uytdeelder is, ſoo wel van 't goede als van 't quaede, tuſſchen hem en andere, of tuſſchen vreemden en vreemden, nae de gelegentheyt of Geometriſche en Arithmetiſche proportie of even-

reeden-

reedenheyt: ten opſichte van het heerlijcke en nutte, 't welck geſchickt is, totte algemeene gelucksſaligheyt.

Om de Iuſtitie of het Recht, en de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, plachten de Oude te vertoonen een Waterkruyck, een Becken en een Pijlaer: gelijck men in de uytgedruckte geruyghniſſen van veele Marmore begraefniſſen en andere oudheeden, die men over al vind, kan ſien. Derhalven ſeyt *Alciatus*:

Dees beelden drucken uyt de ſuyverheyt van 't Recht,
Waer in een oprecht Man, met ſuyvre handen leght.

GIUSTITIA RETTA. *'t Recht dat ſich noch door vriendſchap noch door haet laet buygen.*

EEn Vrouwe met het ſwaerd om hoogh, dat in 't midden een Koninghs kroone heeft, met een Waeghſchaele, aen d'eene ſijde ſal een Hond ſtaen, het beeld van de Vriendſchap uytdruckende, van d'ander ſijde ſal een Slange ſtaen, die den Haet uytbeeld.

Het verheven ſwaerd bediet, dat het Recht ſich niet nae eenige ſijde, 't zy door Haet of Vriendſchap, van eenigh Perſoon, hoedanigh die oock magh weſen, laet buygen. Weſende dit ſelve loflijck en een ſteunſel van Rijcken en Landen.

De Waeghſchaele dient tot verklaeringe, als wy in de vierde ſaligheyt geſeyt hebben.

GIUSTITIA RIGOROSA. *Het ſtrenge Recht.*

EEn geraemte, gelijck men den Dood ſchildert, met een witte Mantel bedeckt, doch alſo, dat men het geſicht, de handen en voeten ſien kan, met een bloot Swaerd, en een Waeghſchaele, als geſeyt is. En deſe beeldeniſſe vertoont, dat een ſtrengh Rechter geene quijtſcheldinge aen iemant doet, onder wat ſchijn van onſchuldt het ſoude mogen weſen, om de ſtraffe eenighſins te verſoeten; gelijck de Dood, diewelcke noch ouder, ſtaet, geſlacht, noch hoedanigheyt van perſoon aenſiet, om zijne ſtraffe uyt te voeren.

Het vreeſlijck geſicht van deſe beeldeniſſe vertoont, hoe ſchricklijck oock deſe ſlagh van 't Recht den Menſchen is, die oock niet weet, hoemen de Wet ten gevoeghlijckſten, of op 't ſachtſte ſal uytleggen.

GIUSTITIA nae de Medaglie van *Adrianus*, *Antoninus Pius*, en *Alexander*.

EEn ſittende Vrouwe met Arm-ringen, en een Scepter in de hand, houdende in d'ander een deckſel van een Kelck.

Zy ſit, om dat de ſtaetigheyt den Wijſen paſt, en hierom moſten de Rechters het Recht al ſittende uyt ſpreecken.

De Scepter is een teycken van gebieden en de Werreld te beſtieren.

De Armringh wort voor de maete genomen, en de Kelck bediet, dat de Gerechtigheyt een Godlijcke ſaecke is.

GIUSTITIA DIVINA. *Godlijcke Rechtvaerdigheyt.*

EEn Vrouwe van ſonderlinge ſchoonheyt, in 't goud gekleet, met een goude kroone op 't hoofd, alwaer een Duyve boven ſtaet, met een glans rontom, hangende hare hoofdhayren over de ſchouderen, ſtaerende op de Werreld, als op een nietigh dingh, hebbende in de rechter hand een bloot Swaerd, en in de ſlincker een Waeghſchaele.

Deſe beeldniſſe behoorde met reeden wel aerdigh uytgedruckt te worden, om dat die geene die in God is, datſelve weeſen met God heeft, gelijck her de Godgeleerde uytleggen. Want God is de volkomentheyt en de vereeninge van alle ſchoonheyt.

Zy wort met goud gekleet, om door de eedelheyt en den glans van dit metael, de hoogheyt en de voortreflijckheyt van de Iuſtitie te verroonen.

De gulde kroone, beeld af, dat zy heerſchet boven alle machten der Werrelt.

De ſchaele is de Godlijcke Rechtvaerdigheyt, een ſcheydinge die yder het zijne geeft, weſende het Swaerd een ſtraffe voor den Overtreeders.

De Duyve bediet de Heylige Geeſt, de derde Perſoon in de H. Drye-eenigheyt, en de band der Liefde tuſſchen Vaeder en Soone, door welckers Geeſt hy zijne heylige Iuſtitie of Rechtvaerdigheyt aen alle Princen des Werrelts mededeelt. De Duyve wort wit gemaeckt en uytblinckende, als weſende

dese, onder de sienlijcke en eedelste hoedanigheeden.

De lange uytgestreckte hayrvlechten, bedieden de gunste, die van de goedheyt Godes komt afdaelen, en dat sonder quetsinge van de Godlijcke Rechtvaerdigheyt, wesende dit haere eygen werckingen.

Zy sit op de Werreld, als op het nedrige en slechte, zijnde haer dieselve onderworpen, also daer geen dingh is boven de Godlijcke Gerechtigheyt.

GIUDICE. *Rechter.*

EEn oud Man, dieder sit, met een staetigh kleed, houdende in de rechter hand een Roede, alwaer een Slange omslingert is, van d'eene sijde leggen eenige Boecken in de Rechten opgeslaegen en een Adelaer: van d'ander sijde een uyrwerck met een toetssteen, alwaer goude en kopere Munte op gestreken is, sulx datmen de toetse van beyde sijden sien kan.

Een Rechter wort geseyt van het Rechten, Oordeelen en de Gerechtigheyt uyt te voeren: en 't is een naeme, die gepast wort op Mannen die in de Gerechtigheyt, en in de Wetten, 't zy datse van Princen of Burgerlijcke Regieringen zijn ingestelt, gecoeffent zijn om dieselve te bestieren.

Oud, sittende en staetigh gekleet wort hy gemaelt, om datmen, gelijck *Aristoteles* seyt, geen jonge Rechters sal verkiesen, vermits die weynige eervaerentheyt hadden, noch haere tochten niet konnen maetigen.

De Roede in de rechter hand bediet de heerschappie, die de Rechter heeft over de Misdadige.

De Slange die om de Roede heen slingert, bediet de voorsichtigheit, die van den Rechters vereyscht wort, nae de spreucke, *Weest voorsichtigh als de Slangen.*

De opgeslagen Boecken betoonen, dat een waer en oprecht Rechter, moet wesen seer eervaeren, omsichtigh, vroom, en wacker, en daerom wort het uyrwerck aen zijn sijde gestelt, om dat hy nimmermeer zijne oogen van 't Recht en de billijckheyt soude afkeeren: Maer nae de maniere van den Adelaer, die van de Oude van een seer scherp gesicht is geoordeelt, soo moet oock de Rechter sien en scherp door dringen nae de verholen en verborgen waerheydt, die door de toets-steen vertoont is, wesende een kenniss van 't waere en valsche.

DIALECTICA. *Reden-kavelingh.*

EEn jonge Vrouwe, die eenen Helm met twee Pluymen, waer van d'eene wit en d'ander swart is, op 't hoofd draeght, en in plaers van de Helm-kam salse een Maene hebben, met een Rapier of Steckade, in de rechter hand, die van alle beyde sijden snijt en steeckt, houdende dieselve met de hand in 't midden tusschen 't een en 't ander punt. Hebbende de rechter hand geslooten, de vuyst vertoonende, staende met groote vaerdigheyt en stoutigheyt over einde.

De Helm bediet de kracht des Verstands, die insonderheyt in de Redenkavelinge vereyscht wort.

De twee Pluymen vertoonen, dat soo wel 't waerachtige als het valsche met bewijslijcke reedenen door dese konst verdedight wort, die 't eene en 't ander lichtlijck oplost, even gelijck de wind de pluymen opwaeyt: En de reedenen die een werckinge van een dapper verstand zijn, zijn als de pluymen, die door de hardigheyt van den Helm beschut worden, en die sich in dese gelegentheyt recht, schoon en gelijckmaetigh vertoonen.

De Maene die zy op 't hoofd heeft, als een Helm, bediet het selve, want *Pierius Valerianus*, in zijne Hierogliphica, verhaelt, dat *Clitomacus* de Redenkavelinge by de Maene vergeleeck, om de verscheyden gedaenten die zy aennam.

't Selve bewijst oock 't Rapier mette twee punten: De slincker hand, op de maniere, als geseyt is, vertoont, dat als *Zeno* de Redenkavelinge wilde vertoonen, was hy gewoon de hand af te maelen mette vingers dicht toegeslooten: Willende daer door te verstaen geven, de enge wegen, en de kortheyt van de voorstellingen, door de welcke zy bestiert wort.

RETTORICA. *Reeden-rijck-konst.*

EEn schoone Vrouwe, kostelijck gekleet, met een eedel hulsel op 't hoofd, vertoonende sich vrolijck en bevalligh, houdende de

de rechter hand om hoogh en open, en in de ſlincker eenen Sceprer met een Boeck, hebbende op de boord van 't kleed deſe woorden geſchreven, *Ornatus & Perſuaſio*, dat is *Vercieringe* en *Overredinge*. Zy ſal rootachtigh van geſicht zijn, en voor haere voeten ſal zy een monſter *Chimera* hebben, als elders is afgemaelt.

Daer is geen Menſch ſoo Boers of grof, die niet ſoude konnen ſmaecken de ſoetigheyt van een konſtige verhaelinge, die daer vloeyt uyten monde, van een welſpreeckent Man, en die ſich pijnt om iemant eenige ſake te overreeden. Daerom is zy ſchoon, eedel en bevalligh geſchildert. Zy houd de rechter hand om hoogh en oopen, overmits de *Rhetorica* of Welſprekens-konſt, door een breede wegh handelt, en met openbaere bewijsredenen. Waer over *Zeno* door 't bewijs van de vingeren, dan dus, dan ſoo, te ſtellen, en door de opene en uytgeſpreyde handen en gebeerden, de *Rhetorica* heeft willen uytdrucken. En *Quintilianus* beſtraft die geene, die voor 't Volck geredeneert hebbende, den hand onder den Mantel hiel, als of hy al te traegh en ſlaperigh zijne handelingen hadde uytgevoert.

De Scepter is een teycken, dat de Welſprekens-konſt een Heerſcherinne is van de gemoederen, en datſe dieſelve ſteeckt, dwingt en buygt nae zy 't liefſt wil hebben.

Het Boeck vertoont dat deſe konſt door naerſtigheyt wort geleert, en dat niemand door de gaeve van de natuyre, dieſelve volmaeckt kan hebben.

De woorden *Ornatus* Vercieringe, en *Perſuaſio* Overreedinge, bedieden het ampt van de *Rhetorica*, of Welſprekenskonſt, 't welck is, een ander te onderwijſen, en bequaemlijck te ſpreecken, waer door men iemand magh overreeden.

Door het monſter *Chimera*, als elders geſeyt is, willen *Naxianxenus* en de uytlegger van *Heſiodus*, dat daer door uytgeleyt worden, de drie deelen van de *Rhetorica*. Te weeten de *Iudiciale* of Rechtlijcke, door den Leeuwe, uyt oorſaecke van den ſchrick, die hy aen den Misdadigen geeft. De *demonſtrative* of bewijſlijcke, door het Geytjen, overmits in dat geſlacht ſpreecken of het blaeten, wijd en breed, oock dertelijck plagh te gaen weyden: en ten laeſten de *deliberative*, of overwegende, door den Draeck, uyt oorſaecke van de veranderinge der argumenten of bewijs-gronden, en door de lange ſwieren en omweegen, die deſe konſt noodigh heeft, om andere te overreeden.

RAGIONE. *Reeden.*

EEn gewaepende Ionghvrouw, met een gouden kroone op 't hoofd, en met bloote armen, houdende in de rechter hand een ſwaerd, en in de ſlincker een toom, met-te welcke zy eenen Leeuw breydelt, zijnde omgort met een witte band of ſluyer, diewelcke vol Cypher-letters is.

De Deughd is van den Godgeleerden een kracht van de ziele genaemt, om dat zy is een Koninginne, dieder aen de Menſchen wettige en oprechte wetten ſtelt.

Een gewapende Iongvrouw iſſe gemaelt, om datſe beſchermt en onderhouden is van de kracht der Wijsheyt. Zy wort dickwijls by de Oude, voor de uyterlijcke wapenen genomen, gelijck in de beteyckniſſe van *Pallas* en in andere voorſtellingen.

De gouden kroone, die zy op 't hoofd heeft, vertoont, dat de Reeden, alleene Mans genoegh is, om dappere Mannen voor den dagh te brengen; en dieſelve haeren luyſter, glans, goede naem en doorluchtigheyt te geven: Iae het goud, is ſoo uytſteeckende niet onder de metallen, alhoewel dat ſelve meeſt in waerdie is, als wel de Reeden is, onder de mogentheden van onſe ziele, die wy een Koninginne noemen, diewelcke haer ſitplaetſe heeft in het eedelſte deel van 't lichaem, alwaer de ziele haer grootſte kracht heeft, om te wercken.

Door de naeckte armen, worden verſtaen de wercken, diewelcke alſſe haer begin hebben van de waerachtige Reeden, als hebbende noch ſmette, noch eenigh quaed vermoeden, die dieſelve overſtulpt of omſchaduwt, ſulx hoemen dieſelve aenſiet, ſoo blinckt doch de Deughd altijd van ſelf uyt.

Het ſwaerd, is de ſtraffigheyt, die men noodigh is by de Reeden te gebruycken, om het veld der Deughd, van de Sonden, diewelcke roovers zijn van de goederen der ziele, ſuyver en reyn te behouden, en tot dit voorſtel ſeyt onſe Heere *Chriſtus*, *Ick ben niet gekomen om vreede op der aerde te ſenden, maer het ſwaerd.*

swaerd. Want zijn geheele leere is nergens anders toe gerecht geweest, als om een scheydinge van de sonden te maecken, die alreede in onse ziele veroudt en van de Deughd vervreemt waeren, en dat geschied door 't middel van de Reeden, diewelcke, door zijne genaede, verlicht is.

De toom in den mond van den Leeuwe, bediet den sin of het gemoed, dat alreede bedwongen en door de Reeden is t'ondergebracht, 't welck nochtans door sich selve, seer wreed en ongetemt is.

De Cypher-letters zijnder gestelt: want daer door wort de Reeden of rekeninge, in dese konst gemaeckt, en men kan daer door onderssoecken, hoe de dingen, in der daed, zijn: Even gelijck men door de Reeden, die in onse ziele bestaet, al het geene kent en toetst, wat tot onsen beste dient.

RAGIONE. *Reeden.*

EEn Iongvrouw in Hemels blaeu gekleet, met een gulden Waepenrock, hebbende in de rechter hand een Spiesse, en met de slincker een Lauwerboom omvattende, waer aen een Schild hanght, daer in 't midden het hoofd van *Medusa* geschildert is, hebbende een Helm op 't hoofd, met een viervlamme daer boven op.

Alreede isser boven reeden gegeven van 't kleed en van de gouden Waepenrock, en overmits de Spiesse de Regeeringe bediet, soo geeft ons die te verstaen, dat de Reeden is een Koninginne: diewelcke het Rijcke, van het maecksel des Menschen, geheel en al bestiert.

De Lauwerboom, daer het hoofd van *Medusa* aen hanght, bediet de Overwinninge, die de Reeden heeft over haere Vianden, diewelcke de Deughd tegen streven, welcke deughd stom en verbaest doet maecken, gelijck oock het hoofd van *Medusa* deede, aen alle die geene die 't selve aensagen; en men leest dat de Keyser *Domitianus* 't selve altijd hadde gehouwen in zijne Waepen-rustinge, als mede in zijn segel, ten einde hy sich Victorieux of zeeghbaer soude vertoonen.

De Helm bediet de dapperheyt en de wijsheyt van de Reeden, wesende dieselve de wijsheyd in de verstandelijcke ziele, die daer overweeght de einden van alle dingen, volgende 't geene zy goed oordeelt, vliedende 't geene daer tegen strijd.

De Viervlamme vertoont, dat dit de eygenschap van de Reeden is, sich tot den Hemel toe te verheffen, en sich God gelijck te maecken, van wien alle Eedelheyt komt afdaelen.

RAGIONE.

EEn Vrouwe van seer schoon opsicht, diewelcke in de rechter hand een Geessel of Roede, en in de slincker een toom houd: want gelijck het Paerd metre teugel wort getoomt, en de kinders metre Roede, alsoo bestiert en betemt de Reeden, de snoode genegentheeden van den Menschе.

Reeden.

EEn Vrouwe in 't Hemels blaeu gekleet, staende metre voeten op eenige gevleugelde en monstreuse Slangen, diewelcke zy met een toom sal gebonden houden.

De Reeden is een kracht van de ziele, waer mede haere mogentheeden geregeert en bestiert werden, diewelcke door de oorsprongklijcke sonden, en door de voedinge desselven, in ons zijn bedorven en ten quade geneight.

Van Hemelsche verwe is haer kleed, om dat de Reeden haer altijd metten Hemel moet verstellen, hebbende daer van haere glans en klaerheyt.

De toom is een kenteycken van de overweginge en van de Reeden, door de welcke al de benedenste genegentheeden zijn getengelt en beroomt, diewelcke onder de beeldenisse van de Slangen worden vertoont, om dat zy de ziele bijten, opstoockende dieselve tot sondigen, ontreckende ons de hoope, en dat tot onse ondergangh, en dit geschiet door de eerste aenval die hy aen *Adam* gedaen heeft.

RAGIONE DI STATO.

Reeden van Staet.

EEn gewaepende Vrouwe, met Couras, Helmet en Zabel. Onder haer Waepenrock salse een keurs hebben van Hemelsblaeu, vol oogen en ooren, en sal metre rechter hand eenen stock houden, alwaer zy van achteren nae de rechter sijde een teycken geeft,

geeft, alwaer eenige Maenkoppen ſtaen, daer zy metten ſtock naer wijſt, waer van de grootſte zijn gebroocken, en haere hoofden ter aerden gevallen, ſiende datter alleen de bloote ſtam, en eenige kleyne Maenkoppen overgebleven zijn. Zy ſal den rechter hand op een Leeuwskop houden, hebbende onder haer een Boeck, waer op geſchreven ſtaet *Ius* of 't *Recht*.

Gewapent wortſe geſtelt, om dat de Menſche, diewelcke ſich met ſoodanige Reeden behelpt, magh, als hy maer wil, alles met geweld of andere middelen beſtieren en regeeren.

Met blauwe kleederen, en die vol ooren en oogen zijn geweven, is zy gemaelt, om de jalouſie te vertoonen, die zy over haere Regeeringe heeft, die over al oogen en ooren van Spions wil hebben, om te beter hare aenſlagen in 't werck te ſtellen, en de andere verbreecken.

De ſtock wort haer gegeven, om te vertoonen, dat deſe *Reeden van Staet*, eygentlijck is, die geene, die daer Regeeringe en Heerſchappie heeft: daer door oock de Menſche gebiedende wort: overmits yder een, hoewel hy geen Prins is, nochtans oneygentlijck, kan hebben een ſeeckere Reeden van Staet, mette welcke hy de Regeeringe van zijne dingen magh beſtieren en ſchicken nae zijn voorgeſette einde.

De Maenkoppen, die ter aerde geworpen zijn, gelijck wy ſullen ſeggen, dienen tot een teycken van de Reeden van Staet, want die laet nimmermeer een perſoon, ſoo hoogh ſteygeren, dat hy den Staet kan hinderlijck zijn, nae de vergelijckinge van de ſtilſwijgende antwoorde, van *Tarquinius*, die hy gaf aen den boode van zijnen Soone: *De Koningh gingh, ſich beraedende, door den Hof, daer de Bode zijns Soons hem naevolghde, alwaer hy ſtilſwijgende de hoogſte bollen van de Maenkoppen hoeft nedergeſlagen*; gelijck men by *Livium* in 't 1 boeck kan leſen. Maer hondert Iaer te vooren eer *Tarquinius* regeerde, heeft *Traſibulus*, met een ſtock, door het kooren loopende, de hooghſte ayren afgehouwen, gevende raed, aen den Tyran *Periander*, dat hy de voornaemſte van de Stad ſou van kant helpen. Al 't welck onderhouden is geweeſt door de ſtrengigheyt van de Reeden van Staet, om ſich ernſtachtigh en geſtrengh te toonen. Maer door de billijckheyt, ſoo moet een Prins ſich meer bemint als gevreeſt maecken, en dat tot zijn eygen voordeel: want de vreeſe baert haet, en haet oproer: Daeromme behoort hy veel liever zijne Onderdaenen, nae de billickheyt, te beminnen en lief te hebben, inſonderheyt die daer geweldige Rijckdommen beſitten, en dat nae 't voorſchrift van 't geene *Voſſius* geraeden is, van *Apollonius* in zijnen *Philoſtratus* in 't 5 boeck 13 cap. *Den Rijcken* (ſeyt hy) *ſuldy toelaeten, op dat zy haere middelen mogen ſeecker gebruycken, de uytſtekende ayren, diewelcke boven andere uytſteecken, ſuldy niet aſſnoeyen: Want in deſe ſaecke is de Reeden van* Ariſtoteles *onbillick. Maer men moet raeden om die uyt te royen, diewelcke oproerigh zijn, en die altijd nieuwe aenſlagen tegen de Wetten in 't hooft hebben, en op deſe maniere, moet ghy de verdrietige en laſtige Menſchen, als de doornen uyt het kooren weghdoen: u daer tegens ſchrickelijck vertoonende, nochtans meer met dreygen als met ſtraffen.*

Den Leeuw worter ter ſijden geſtelt, om dat dieſelve van Natuyre die geene gelijck is, diewelcke door de Regeeringe van de Staet altijd ſoecken Meeſters boven andere te zijn: als mede om te vertoonen de waeckere bewaeringe, die men door de ſterck-

heyt, om zijnen Staet te onderhouden, moet hebben.

Het Boeck met het woort *Jus*, vertoont, datmen dickwijls de Burgerlijcke Reeden, om der regeeringe en om het gemeene profijts wille, moet te rugge ſetten: En om een voordaed te ſtellen, ſoo kan een Prins dickwijls aen veele perſoonen het leven ſchencken, dat zy door haere miſdaed, nae de Burgerlijcke Wetten, hadden verbeurt, om hem daer mede te dienen in een rechtvaerdige oorloge, overmits het verre klinckt, als men dappere en moedige Mannen heeft. Maer het Boeck, waer op *Jus* geſchreven is, daer mede wordt meeſt gemeent het ſpreeckwoord, 't welck *Cæſar Dictator* in zijn mond plagh te hebben, uyt *Euripides*, 't welck oock van *Cicero* en *Suetonius* in 't leven van *Cæſar* wort aengetrocken, daer hy ſeyt, *Want ſoo 't Recht moet geſchent worden, ſoo moet het, om de Regeeringe, geſchent worden: maer in andere dingen weeſt Godvruchtigh.* Deſe ſpreucke, hoe Godloos dieſelve zy, kan een yder Godſaeligh Menſch oordeelen: Aengeſien een yder Prins, doch inſonderheyt een Chriſten, alle eygen baet behoort ter ſijden te ſtellen: en in plaets van deſe vervloeckte Reeden van Staet, nemen de rechtvaerdige Reeden die in 't Recht beſtaet, diewelcke, ſoo iemand met voeten treet, dieſelve wort noch op 't laeſte van de Rechtvaerdigheyt Godes geſtraft.

Governo della Republica.

Regeringe van 't gemeene beſte.

EEn Vrouwe, diewelcke *Minerva* gelijck is, houdende in de rechter hand een Olijftack, in de ſlincker arm een Schild, en in de ſelve hand een Spieſſe, met een Helm op 't hoofd.

Het kleed dat *Minerva* gelijck is, bediet, dat de Wijsheyt het begin is van een goede Regeringe. De Helm, druckt uyt, dat een gemeene ſtaet, moet geſterckt en ſecker zijn van 't geweld dat van buyten komt.

De Olijftack en de Spies geven te kennen, dat Vreede en Oorlogh, den gemeenen ſtaet noodigh zijn: d'eene om datſe brenght eervaerentheyt, ſtoutigheyt en dapperheyt, d'ander om datſe leedigen tijd verleent, door welck middel men komt tot kenniſſe en wijsheyt in 't regeeren: en de Olijftack wort haer in de rechter hand gegeven, om dat de Vreede veel waerdiger is als de oorlogh, als weſende het einde daer van, en een groot deel van de algemeene geluckſaeligheyt.

Arithmetica. *Rekenkonſt.*

EEn ſonderlinge ſchoone bedaegde Vrouwe, met veele verſcheyden verwen bekleet, waer op veele Muſijck-noten geborduyrt zijn, aen de ſoom van 't kleed ſal *par* en *impar* ſtaen: In de ſlincker ſalſe ſeer aerdigh een tafel vol getallen houden, wijſende daer op mette voorſte Vinger van de rechter hand.

Arithmetica komt van *Arithmos*, 't welck in 't Griex bediet de konſt van tellen.

Zy wort ſeer ſchoon gemaelt, om dat eenige Philoſophen geloofden, dat door de ſchoonheyt en volmaeckheyt van de getallen, alle dingen waeren gemaeckt, onder de welcke *Pythagoras* ſeyde, dat de natuyre van de getallen liep over door alle dingen, en dat de kenniſſe deſſelven, was de waere Wijsheydt, diewelcke ſich onverderflijck keerde rontom de eerſte Godlijcke ſchoonheeden, die altijt ſouden duyren: door wiens mede-deelinge alle dingen gemaeckt zijn. En God van wien geen dingh voort komt, ten zy het rechtmaetigh zy, heeft alles gemaeckt in geral, maete en gewichte.

Zy wort bedaeghd gemaelt, om dat gelijck in dees Ouder de volmaeckheyt is, alſoo is oock de *Arithmetica* volmaeckt nae haere hoedanigheyt. En de verſcheydenheyt van verwen vertoonen, dat deſe de beginſelen leyt totte *Mathematica* of Wiskonſte, om datſe oock den wegh opent totte Muſijckkonſt, Geometrie en alle andere diergelijcke. Daerom zijn tot haer vercierſel Muſijknoten op 't kleed geſtelt, want de Arithmetiſche proportien, komen van alle gelijcke luydende geſangen voort.

De ſpreuck, die op den boord van 't kleed ſtaet *Par & Impar*, dat is *even* en *oneven*, verklaert, wat ſaecke die geene zy, die de verſcheydenheyt van de toevallen, en de demonſtratien of bewijſingen, in deſe konſt, doet. Zy houd met de ſlincker de taefel, wijſende met de voorſte vinger van de rechter

ter hand, op de Cyphers, om haere kracht uyt te drucken. Waer van *Proclus* over de *Timæus* van *Plato*, tot dit voorstel verhaelt, dat de Pythagoristen vierderleye redenen van de getallen aenwijsen. De eerste naemden zy *Vocalen*, 't welck het geluyt is in de Musijk en in de Dichten der Poëten. De tweede *Naturalen*, die men vind in de t'saemenstellinge van alle dingen. De derde *Rationale*, welcke gevonden worden in de ziele en in haere deelen. De vierde *Divine* of Godlijcke, die welcke in God en in zijne H. Engelen gevonden wort. En dit sal genoegh zijn van dese stoffe, om niet al te verdrietigh te wesen.

OPULENZA. *Rijckdom.*

EEn oude en blinde Vrouwe, in goude laecken gekleet.

Aristophanes maeltse in zijn spel van *Pluto* blind, om dat zy weynigh in de Huysen gaet van die 't waerdigh zijn, aen de welcke soo zy oogen hadde, die haer dienden, zy soude aldaer nimmermeer komen. Ofte, om datse de Menschen in de kennisse van't goed blind maeckt, door een versierde schaduwe, die haer, de nuttigheeden en de Werreltsche lusten vertoont, sonder datse haer dat heerlijcke licht der Deughd laet sien, ten zy dat haer genegentheydt door een sonderlinge gunste wort verlicht.

Oud wortse gemaelt, om datse eenige, door 't staedigh dencken van Rijckdom te verkrijgen, oud maeckt, en andere wederom met vreese bevanght, om 't verkregen goed niet wederom te verliesen.

Het goude kleed vertoont, dat de Rijckdommen, uyt wendige goederen zijn, die den Menschen geen inwendige ruste noch gerustheyt konnen aenbrengen.

RICHEZZA. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

EEn Vrouwe met Koninghlijcke kleederen, verciert met veele kostle eedelgesteenten, houdende in de rechter hand een Keyserlijcke kroone, in de slincker een Scepter, en een goude Vat voor haere voeten.

Rijckdom is een besittinge van goud, silver, eedelgesteenten, staeten, treflijcke gebouwen, velden, beesten, dienaers, kostlijcke kleeders, &c.

De kroone in de hand, als mede de Scepter, en 't goud voor hare voeten, bedieden, dat de eerste en voornaemste Rijckdom is, de goede gunste en wille van de Menschen te besitten, gelijck de Koningen doen. De tweede is het Geld.

OPULENZA. *Rijckdom, Prachtigheyt.*

EEn Vrouwe die rijcklijck gekleet is, sittende op een gulden Zeetel, met veel silvere en goude vaeten omset, met kassen vol eedelgesteenten, sacken met geld, &c. In de rechter hand houdse een Keysers kroone, en in de slincker een Scepter, en ter sijden sal een Schaep leggen.

Het eedele kleet, goude zeetel, goud en silver, edelgesteenten, kroonen en scepter, zijn dingen die niet door bequaemheyt of eedelheyt van den Mensch verkregen worden, maer alleen door de Rijckdom. Daerom zijn dieselve alleen als werckingen, om daer door den Rijckdom uyt te drucken, voorgaende in de kennisse van de werckinge totte oorsaecke, gelijckmen doet in 't begin van al onse kennisse.

De Schaepen zijn oock een teycken van Rijckdom, om datmen van al 't geene by haer gevonden wert, geld en Rijckdom kan verkrijgen: Want haer vlees, huyd, hayr en melck, &c. zijn seer goede middelen tot profijt des Menschen, gelijck oock haer mond doet, waer mede zy het jonge kooren afknabbelen, waer door datselve met meerder wackerheyt voort komt: En met haer mist, maecktmen het land vet. Daerom telden de Oude haere Rijckdommen, nae 't getal van haere Schaepen, in plaetse van't geld. En daerom wort geseyt, dat de Schaepen, by ouds, hadden gulde Vliesen. En *Hercules* wederkeerende uyt de Africaensche oorloge, bracht groote menichte van Schapen mede. Waer over geseyt wierde, dat hy de gulden Appelen uyt de hoven *Hesperidis*, mede brachte, gelijck sulx *Pierius* verhaelt.

FLAGELLO DI DIO. *Roede of Geessel Godes.*

EEn Man in roode kleedinge, houdende in zijne rechter hand een Geessel, en in de slincker een Blixem, zijnde de locht seer duy-

duyſter: 't aerdrijck ſal vol Keevers en Sprinckhaenen weſen. Dit alles wort genomen voor de kracht en mogentheyd Godes over de ſchuldige en booſe Menſchen.

Het roode kleed bediet de toorn en wrake, de Roede is de ſtraffe, die de Menſchen waerdigh zijn, om haer te beteren en op den rechten wegh te brengen, nae 't ſpreeckwoord, *dien ick lief heb, ſtraf ick.* De Blixem is oock een Geeſſel der ſtraffe, van die geene die hartneckigh in de ſonden voortvaeren, geloovende, datſe noch lichtlijck in 't eynde des levens van God vergifniſſe ſullen verkrijgen.

De Blixem bediet mede den val van eenige, die door kromme en ongerechtige wegen totte hoogſte trappen der eere geklommen zijn, diewelcke, als zy al te hovaerdigh ſitten, ſoo vallen zy niet anders als een Blixem, in armoede en ellende van boven neer.

Door de Sprinckhaenen, die de aerde en locht vervullen, wort verſtaen de algemeene kaſtijdinge die God ſant over de Volckeren, ſiende op de Hiſtorie van den Geeſſel over de Egyptenaeren, die van wegen de hartneckigheyt en quaetwilligheyt *Pharaonis*, haer over den hals was geſonden.

RAPINA. *Roof.*

EEn gewaepende Vrouw hebbende een Kuycken-dief voor een kam op den Helm, met een bloot Swaerd in de rechter hand, en in de ſlincker een Schild, alwaer *Pluto* in 't midden is geſchildert, die *Proſerpina* rooft; ter ſijden ſtaet een Wolf.

De Roof is niet anders als een weghneminge van andere luyden goederen, en dat door geweld, en daerom wortſe gewaepent met een bloot Swaerd in de hand, afgemaelt.

De Kuyckendief is een roofachtige Vogel, gelijck oock zijn naeme mede brenght, levende altijd van eens anders goed. Overſulx wort de Roof hier door verſtaen.

Datſe *Proſerpina* in 't Schild heeft gemaelt en de Wolf ter ſijden, bediet even het ſelfde. Waer over oock *Tibullus* van den Wolf ſeyt:

Ghy Dieven, Wolven, ſnood geſpuys,
Verſchoont doch 's armen ſchaepkens huys:
Doch benje 't rooven ſoo geſint,
Siet datje grooter kudd' verſlint.

GLORIA DI PRINCIPI.

Roem, Eere of Heerlijckheyt der Princen.
Nae de Medaglie van *Adrianus.*

EEn ſchoone Vrouwe, die 't hoofd met een goude Circkel omgort heeft, te ſaemen geſet van koſtelijcke eedele ſteenen. De hoofdhayren zijn gekrult en blond, en bedieden de grootmoedige en loflijcke gedachten der Princen, waer mede zy, door haere treflijcke wercken, doorluchtigh zijn. Zy houd met den ſlincker hand een Piramide, 't welck bediet een hooge en treflijcke Eere van een Prins, die met groote heerlijckheyt en koſten, dieſelve heeft doen opbouwen, om daer door Eere te verkrijgen. De Oude ſtelden oock de ſpitſen voor de Eere. *Plinius* ſeght datter een Piramide in Egypten opgerecht wierde, waer aen dat twintigh Iaeren langh, drie hondert en ſeſtigh duyſent Menſchen arbeyden. En alhoewel deſe dingen, in der waerheyt, waerdigh zijn der gedachtniſſe, nochtans zijn deſe in meerder eere en achtinge te houden, dieder opſicht hebben, ter eere Godes: als het bouwen van Kercken, Autaeren en Collegien, tot onderwijſinge der Iongelingen,

ſoo

soo in de goede zeeden als Godsdienst. Waer van wy een klaer voorbeeld hebben in 't gebouw van den Doorluchtighen Cardinael *Salviati*, goeder gedachte, dieder gebouwt heeft een schoone Tempel van S. *Jacob*, voor ongeneeslijcke Menschen, en in dieselve heeft hy gemaeckt groote en wijde plaetsen, tot gerijf der krancken en haere bedienaers. En dat tot geen ander einde, als om deugdige en prijswaerdige wercken te doen: En hy zijnde voorstander der Weesen, heeft ook een eedel Collegie voor den Weesen toegestelt, nae sijnen naeme *Salviato* genoemt, en heeft dat met groote mildadigheyt vereert, om aldaer veele jonge Weesen, van treflijck verstand, die door armoede nedergedruckt en onmachtigh zijn, voort te setten, alwaer hy seer treflijcke Meesters heeft over gestelt, om die in alle goede konsten en in den Godsdienst, te onderwijsen. Heeft ook gemaeckt een heerlijcke Capelle, en dieselve onse L. Vrouwe toegewijt, in de Kercke van S. *Joris* te *Romen*, afbreeckende de trappen des Tempels, en daer voor gemaeckt een breet pleyn, tot gerijf van 't Volck, die met groote menichte, op den dagh der instellinge, aldaer verschijnen, als mede in andere Tempelen, in dieselve Kercke: boven dit, heeft hy noch andere gebouwen gemaeckt, tot vercieringe der stad en wooninge van zijn huysgesin, als het nieuwe Paleys, datmen siet in de plaetse van *Arco di Camigliano*, en noch een ander, datmen siet in zijn Casteel *Giuliano* in *Latio*, alwaer niet min de heerlijckheit van desen Prince uytblinkt: hebbende 't selve met muyren omtrocken, voor den inval van boose Menschen: Alwaer teghenwoordigh veele Volx metter woone treckt, bewogen soo door zijne goedertierentheyt, als zijn onkreuckbaer Recht, ook mede door zijn waere Christlijcke Godvruchtigheyt, die altijd is gekeert, tot onderstant der geener die noodruftigh zijn. Iae hy heeft ook in zijne uyterste wille belast, datmen uyt zijne eygene midlen, niet alleene den grond van een Gasthuys sal toestellen van arme en behoeftige Vrouwen in S. *Rochus*, ten einde zy in haere kranckheyt souden werden geholpen, van al 't geene haer noodigh is, maer heeft daer boven noch ingestelt, dat in zijn Casteel van *Juliano*, eenige arme steedelingen souden werden ten houwlijck bestedight, die hy aenwijst sekere plaetsen van bergen, die niet ledigh zijn. Iae hy heeft ook aengeleyt de gronden van een seer schoone Bouwkonst tot een Kercke van S. *Maria* in *Aquiro*, en heeft die met soodaenige vaerdigheyt en yver ten einde bevordert, als men wercken, ten dienst en eere Godes, toegewijt, plagh te bevorderen: Maer terwijl hy hier mede besigh was, is hy van hier geroepen tot een beter leven: laetende tot zijn erfgenaem den Doorluchtigen Heere *Lorenzo Salviati*, een Heere niet alleen erfgenaem zijnder goederen, maer ook van 't dierbaer en mild gemoed van desen Cardinael, die ook met seer groote vaerdigheyt heeft belast, dese Kercke tot zijnen koste te volvoeren, betoonende alsoo te gelijck zijne danckbaerheyt ter gedachtnisse van den Overleeden, en zijne Christlijcke Godvruchtigheyt, om soodaenigen heyligen werck niet onvolmaeckt te laeten steecken. En hier over zijn tot deser eere verscheyden lofdichten in 't licht gekomen.

GLORIA. *Roem, Eere.*

EEn Vrouwe, die haere borst en armen naeckt vertoont, houdende in de rechter

hand een beeldeken, dat beknopt gekleet, en in de rechter hand een kransken, en in de ander een Palmtack heeft, in haere ſlincker hand heeft zy een Sphære metter teyckenen van den Zodiac. En in dees vier manieren wortſe in veel Munten en andere Oudheden geſien.

GLORIA. *Roem, Eere.*

EEn Vrouwe met een goude kroon op 't hoofd, en in de rechter hand een Trompet.

De Eere of Roem, gelijck *Cicero* ſeght, is een goed gerucht van veele en uytnemende weldaeden, aen de zijne beweſen, als aen Vrienden, aen 't Vaderland, en aen alderley perſoonen.

Met een Trompet wort zy geſchildert, want daer door wort aen de Volckeren het verlangen der Princen verkondight.

De kroone is een kenteycken van de beloóninge, die een yder vermaert Man verdient, als mede de heerſchappie die een ygelijck weldoender over ſich ſelve heeft, van wegen de ontfangene weldaden, blijvende door dieſelve verbonden om in eeniger maniere wederom vergeldinge te doen.

GLORIA. *Anders.*

EEn Vrouwe in 't goud gekleedt, geheel blinckende, hebbende in de ſlincker een Overvloets Hooren, en in de rechter hand een goude beeldeken, dat de Waerheyt uytbeeld.

Anders.

EEn Vrouwe koſtelijck gekleet, houdende veele goude kroonen, en een krans in de hand, als een belooninge van veel deughdelijcke wercken.

Anders.

EEn Vrouwe, houdende met hare rechter hand een Engeltjen, en onder de rechter voet leyt een Overvloets Hooren, met bladers, bloemen en vruchten.

QUIETE. *Ruſte.*

EEn Vrouwe van een ſtatig en eerwaerdig opgeſicht, in 't ſwart gekleet, die eenige heylige teyckens by ſich draeght: hebbende op 't hulſel haeres hoofds een neſt, waer in een Oyevaer is die door den Ouderdom gantſch naeckt en kael is, ruſtende in 't neſt, gevoet zijnde door de Godsdienſtigheydt van haere Iongen.

De waerachtige Ruſte is onmogelijck, gelijck geſeyt is, in deſe Werlt, volmaeckt te vinden: Evenwel noemtmen dit de ruſte wanneermen ſich ontſlaet van alle wichtige handelingen, om 't leven ſonder gepeinſen door te brengen, die het gemoed met bekommeringe beſich houden: Maer dit is ſlechts een ander te verlaeten, en alleen op ſich ſelve te paſſen: en daeromme is dit in 't geſelſchap en in 't Burgerlijck leven ſeer beſtraffelijck, wanneermen van deſe gelückſaligheyt berooft is, die van de behulpſaemheydt heerkomt, welcke de Ouderen en Vrienden proeven, door den arbeyd van eenen Burger, die zijn Vaderland nut en profijtigh is; 't welck hy niet doet, ten zy uyt oorſaecke van Godsdienſtigheyt, diewelcke alleen waerdigh is, dat zy alle ſchade en verhinderingen ter ſijden ſtelt: en daerom is dit beeld met een Godsdienſtigh kleed gemaelt, dat achtbaer en eerwaerdigh is, weſende niet yder Menſch bequaem, om met lof, ſoodaenigen maniere van leven te volgen, 't welck een oprecht oordeel en een vaſt opmercken, van noode heeft, 't welck uytgedruckt is door 't geſichte en door 't maeckſel van 't lichaem; gelijck *Ariſtoteles* verhaelt.

Het ſwarte kleed betoont de vaſtigheyt van de gedachten, en de ruſte van de ſinnen, weſende deſe verwe niet bequaem een ander verwe aen te nemen, gelijck elders geſeyt is. Oock is 't om te betoonen, dat een Menſch die voor ſich ſelve de ruſte ſoeckt, duyſter, dat is, onbequaem is, voor de Werelt, ſich niet vermaert maeckende, om de beſwaerniſſen van dit leven te overwinnen, tot voordeel van zijn even-naeſten.

Door de Oyevaer leertmen, datmen in d'Ouder voornaemlijck deſe ruſte moet verſorgen, als zijnde ſat en moede van deſe aerdſche en vergancklijcke dingen, om alſoo met meerder vierigheyt en vaſter hope, de Hemelſche en eeuwighduyrende ruſte en goederen te omhelſen.

QUIE-

QUIETE. *Ruste.*

EEn Vrouwe staende op een Vierkant of Cubic, hebbende in de rechter hand een Pasloot.

De Cubische figure, naer dat *Plato* verhaelt, volgens het goeddunckeu van *Timæus Locrensis*, wesende discipel van *Pythagoras*, diewelcke meerendeels de wetenschap van de Egyptenaers hadde geleert, bediet de AERDE, diewelcke sich seer swaerlijck beweegt, vermits zy in haer self bestaet, even als het centrum of middelpunt van 't geheele AL, en soetelijck rustende, soo vertoont zy sich ter oorsaecke van haere rust. En werdende dieselve voornaemlijck, en sonder middel, vertoont, soo kanmen daerom met reden seggen, dat een Cubus of Vierkant ruste en verposinge beteyckent, staende op alle manieren gelijck: wordende oock niet beweeght, ten zy seer swaerlijck.

Het Pasloot betoont ons, dat de ruste en de verposinge van alle dingen, is het einde en de volmaecktheyt desselven. Doch daerom konnen oock de slechte Elementen of hoofdstoffen, die geen vermenginge hebben, niet in ruste werden behouden: al eer die geteelt of bedorven worden, door de onderhoudinge van de t'saemenmenginge, die sich oock van gelijcken gestadigh te saemen mengen en verteeren. En in de Hemelen die onverderflijck zijn, sullen wy klaerlijck sien een eeuwige beweginge: Waer door het geschiedt, dat wy in der daed de ruste niet kennende, sullen wy seggen, datse is een ophoudinge van de beweginge. 't Welck wy door de sinnen niet konnende goed doen noch beweeren, soo gaen wy ons 't selve door 't verstand inbeelden. En gemerckt wy van de ruste spreecken, ten aensien van den Mensche, soo sullen wy seggen dat dieselve dan rust, wanneer zijne gedachten en handelingen geschickt en gerecht zijn, in voegen dat hy bescheidentlijck gaet treffen de plaetse van zijne eeuwige ruste, 't welck is het toekomende leven, dat voor den Saligen bereyt is, om eeuwighlijck te rusten; gelijck het Pasloot, 't welck swaer is en buyten zijn natuyrlijcke plaetse zijnde, pooght, door zijne beweginge, om natuyrlijcker wijse, te raecken op het ingebeelde punt, van den Horisont, alwaer zijne ruste is.

Saligheeden van Iesu Christo *aengewesen.*

BEATITUDINE PRIMA.

De eerste Saligheyt.

Saligh zijnse die arm van geeste zijn. Mathæi 5.

EEn Maeghdeken in korte kleeders, met het aengesicht, dat een weynigh gebogen is, ten Hemel siende, met dese spreucke *Augustini, het Koninghrijck der Hemelen is door Armoede te koop.*

Zy is een Maeghdeken gemaelt, wesende een geslacht dat meest totten Godsdienst is genegen, zijnde aldervreemst van de grootsheyt des gemoeds, die in de Mannen heerschet, en daer by oock buyghsaemer, om de leeringe der Deughd, die van *I. Christus* is aengewesen, geloof te geven, die weynigh geacht wort van die geene, die in de Werreltsche Wijsheyt haer vertrouwen stellen, willende geene Deughd plaets geven, dan die, in eeniger maniere, ten minsten van de vier Morale of Zeedelijcke Deughden, die oock van de Philosophen verstaen en bekent zijn, komt heer vloeyen. En 't is een Vroulijcke eygenschap sich te buygen, totte dingen, die van een ander geseyt zijn: en die zeedigheyt en medelijden met sich brengen, en dat sonder veele toerustingen van suytreedenen.

In korte kleederen is zy gemaeckt, om te vertoonen, hoe kleyn zy van haer selve is, en hoe weynigh werck datse maeckt van de aerdsche dingen: want het lange kleed betoont altijd een waerdigheyt en hoogheyt boven andere: En daerom wilden de Romeynen niet toelaeten, dat haere Burgeren met lange kleederen mochten gaen, ter tijd toe, dat dit kleed, door de Iaeren, getuyghnis gaf van de dapperheyt des gemoeds, en van de gedachten, die bequaem waeren, om 't gemeene best te regeeren. En hierom heeftse het korte kleed, om dat die arm van geeste zijn, weynigh werx maecken van de eere en Werreltsche grootheden, die dickwijls de gedachten te rugge setten, even gelijck de lange kleederen, de beenen verwarren, en oorsaecke zijn, datmen swaerlijck tot *Christum* heeft konnen komen, alsо 't noodigh is, veerdigh uyt de Werreld te loopen, om

den wegh des Hemels te volgen. Men ſeght gemeenlijck dat *eerampten laſten zijn*, niet anders als de lange kleederen laſten zijn, van die geene, die zy totter aerde toe draegen.

Het geſcheurde kleed en 't gebogen aengeſicht, bedieden Nedrigheyt, die eygentlijck de bepaelinge is, van die arm van geeſte zijn, en vry een trappe nedriger, als de Philoſophen de beleeftheit en courtoiſie van de zeeden, heeten.

Zy ſiet nae den Hemel, om dat de belooninge van deſe Deughd op der aerde niet wort gegeven, maer alleene van God onſen Schepper, *wiens wegen*, gelijck de Propheet ſeyt, *niet zijn als der Menſchen wegen.*

Beatitudine Seconda.

De tweede Saligheyt.

Saligh zijnſe die ſacht van gemoed zijn, want zy ſullen 't Aerdrijck beſitten. Bediet datmen ſachtmoedigh en beleeft ſal zijn, en een ander in 't geene goed en eerlijck is, ſal ten dienſte ſtaen.

EEn Maeghdeken dat een kleyn en ſachtmoedigh Lammeken onder haer arm ſoeckt te ſtreelen, met dit opſchrift uyt den Pſalm, *de ſachtmoedige ſullen het aerdrijck beerven.* Een Maeghdeken iſſe gemaelt om reeden boven geſeyt.

Het Lammeken bediet ſuyverheyt, eenvoudigheyt en ſachtmoedigheyt, niet alleen in de Heydenſche Egyptiſche boecken, maer oock in de heyligheyt van de Chriſtlijcke Religie. En de Heydenſche Wichlaers gebruyckten het Lammeken in haere offerhanden, alleen tot bewijs van een ſuyver en ſacht gemoed. Oock ſeyt de H. *Ioannes* de Dooper, een beſonder getuyghnis van de Hemelſche verborgentheden, om onder een eenvoudigh kleed, de ſachtmoedigheyt onſes Heeren *I. Chriſti* te openbaeren, dat hy is een Lammeken, 't welck voor ons, door zijn eygen geoffert bloed, de gramſchap Godes verſoent. En de ſpreucke verklaert dat de belooninge van deſe Deughd, de erfniſſe is van 't Aerdrijck, niet van dat Aerdrijck, waer in wy met moeyte en ſlavernie leven, maer van't Aerdrijck of Land der beloften, alwaer de eeuwige ruſte ſal weſen.

Beatitudine Terza.

De derde Saligheyt.

Saligh zijnſe die daer treuren, want ſy ſullen vertroost werden. En dit brenght ons tot traenen over onſe en onſes Evenmaeſtens ſonden, en dat mede over onſes en een 's anders ellendigheyt.

EEn knielend Maeghdeken met gevouwen handen, jammerende ſeer overvloedigh, voerende deſe ſpreucke *Auguſtini, de tegenwoordige droefheyt baert eeuwige blijdſchap.*

Het klagen, gelijckmen 't gemeenlijck neemt, is een mishagen, datmen uyt Liefde kan hebben, ſoo wel van zijn eygen, als van eens anders droefheyt en ellende. En hierom is 't een Maeghdeken, als minſt miſdaen hebbende, afgemaelt. En daer is geen twijfel aen, of men kan lichtlijck, door teyckens die noodigh zijn, of met woorden het ontwerp van deſe ſaligheyt uytdrucken, die door de ſpreucke beteyckent wort, te weten, dat de belooninge van deſe maniere van treurigheyt, ſal weſen een eeuwige blijdſchap in 't andere leven.

Datſe geknielt en met gevouwen handen ſit, vertoont dat deſe treurigheyt en ſmerte uyt een Godsdienſtige en Godſalige oorſake heerkomt, alſoo, datſe een werck van de waere Deughd magh geſeyt worden, niet als de traenen van *Heraclitus*, die voortquaemen uyt eerſucht en begeerte, om de alderwijſte en waerdighſte van alle andere te ſchijnen.

Beatitudine Quarta.

De vierde Saligheyt.

Saligh zijnſe die hongeren en dorſten nae de Gerechtigheyt. Te weten die begeerigh zijn, om deughdigh te leven, goed te doen, en Gerechtigheyt aen yder te oefnen, maeckende dat de quaede geſtraft en de goede verheven worden.

EEn Maeghdeken dat twee ſchaelen houd, die gelijck wegen, daer de Duyvel ſchijnt nae te grijpen, die zy, met een bloot Rapier, daer af jaeght. De ſpreucke van *Marias* Loſſangh ſalder by ſtaen, *Hy heeft den hongerigen met goederen vervult.*

De Gerechtigheyt is een geduyrige en beſtan-

beſtandige wille, om een yder te geven dat-men ſchuldigh is. Daerom behoort ſoo wel tot deſe ſaligheyt de dorſt van de Gerechtigheyt des Wets, die alle andere goederen omarmt, als het verlangen om te ſien uyt-voeren, 't geene van den Wettelijcken Rechterſtoel verwacht wordt. Alſoo druckt het *Chriſtus* onſe Heere ſelf uyt, voor een deughd die der eeuwige geluckſaeligheydt waerdigh is.

De ſchaelen worden, by gelijckniſſe, voor de Gerechtigheyt genomen, om dat dieſelve de ſwaere, en alle dingen, gelijck wegen, alſoo maeckt oock deſe, die een deughd is, de goederen des gemoeds effen, en ſtelt regulen voor de daeden der Menſchen. Door het Maeghdeken wort oock de hoedaenigheyt verſtaen, van die Gerechtigheyt, waer nae wy honger en dorſt moeten hebben.

Zy moet Iongh gemaeckt zijn, om dat-men dieſelve niet moet opſchorten noch langh vertrecken, maer, als ſeer noodigh zijnde, terſtont in 't werck ſtellen. De Duyvel wort voor de ſonde daer by gedaen, om dat die ons geſtadigh prickelt, om ons van den wegh der Gerechtigheyt af te leyden, maer hy wordt lichtlijck met het blancke ſwaerd, van den yver Godes, wegh gedreven: En de belooninge deſſelven, gelijck de ſpreucke uytdruckt, als dat zy met ſpijſe ſullen verſaedight worden, moetmen verſtaen, dat dieſelve veel beter is, als de ſpijſe van deſe Werreld.

Beatitudine Quinta.

De vijfde Saligheyt.

Saligh zijnſe, die reyn van herten zijn, want zy ſullen God ſien. Dit is de ſuyverheyt des herten, dat het herte vry is, van de quellingen en onbehoorlijcke hertzochten.

EEn Vrouwe die over een Hert, dat zy in de hand heeft, traenen ſtort.

De ſuyverheyt van 't hert is van *I. Chriſto*, voor de onnoſelheyt genomen, diewelcke een ſuyveringe is van de ziele: en dieſelve wort geſeyt in de ziele te weſen, als wanneer dieſelve met quaede gedachten, of met genegentheden, die tegens de deughd ſtrijdigh zijn, niet is ingenomen. En wort alhier vertoont, dat-men dit niet moet verſtaen van de uytwendige ſuyveringe der traenen, diewelcke wel zijn de waerachtige geneſinge van de ſweeren der ziele, gelijckmen veele in de H. Schrift vint.

De belooninge van de ſuyveringe des herten, ſal zijn, dat wy den onſienlijcken God, met onſe lichaemlijcke oogen ſullen ſien, diewelcke alſſe wel geſuyvert zijn, ſoo ſienſe alleen de ſienlijcke dingen, die haer voorkomen, waer in ſich dan de oogen des gemoeds verneerderen, ghelijck door de ſpreuck, beduyt wort.

Beatitudine Sesta.

De ſeſte Saligheyt.

Saligh zijn de Barmhertige.

EEn Vrouwe die een brood breeckende, 't ſelve uytdeelt aen twee of drie kinderkens, die daer rontomme loopen; met de ſpreucke van *Hieronymus*, *'t is onmogelijck dat een barmhertigh Menſch, de gramſchap Godes niet ſoude verſoeten.*

Barmhertigheyt is een Deughd, waer door wy de ſmerte van eens anders ellende gevoelen, haer te hulpe komende, ſoo veel mogelijck is, in haere nood-druftigheydt. God wert Barmhertigh geheeten, overmits

hy, door de boetvaerdigheyt, onse sonden niet gedenckt. Die Mensch wort barmhertigh geheeren, diewelcke seer lichtlijck medelijden heeft over een 's anders ellende, en is als een selfde saecke mette Godvruchtigheyt. Zy wort niet geoeffent als by noodruftige, bekommerde Menschen, of die door eenigh misnoegen wanhopigh zijn, of door eenige dolingen, die door eygen schuld zijn bedreven, waer van hy berouw en leetwesen voelt. Soodaenigh was de Barmhertigheydt *Christi* met den Moordenaer, die nochtans ongeloovig was, hem schenckende den Hemel. Mettet Samaritaensche Vrouwtjen, dat in alle wellust versopen was, haer maeckende reyn. Met die, dieweleke een Overspeelderssche was, haer weder in eere stellende. Met *Magdalena*, die een Sondaresse was, haer maeckende heyligh. Met *S. Petrus*, die, alhoewel hy *Christum* versaeckt hadde, soo gaf hy hem de sleutelen des Hemelrijx, hem rechtvaerdigh maeckende. Boven dat konnen noch veele voorbeelden, uyt de H. Schriftuyre, werden getrocken, alwaer *Christus* voor de waerachtige fonteyne der Barmhertigheyt genomen wort: tot wiens naevolginge, wy oock also eens anders quaeden behooren te dragen, en willigh onse eygen kruys op ons te nemen, 't zy dat het door ons eygen schult, of door Gods wille, ons magh overkomen.

Daer zijn veerthien werckingen deser Deughd onderscheydelijck van den Godgeleerden aengemerckt, waer van 't besonderste is, iemant door spijs en dranck by 't leven te onderhouden. En daerom isser een Vrouwe gemaelt, die de jonge onvermogende kinderkens broodt uytdeelt. En door dit middel, gelijck de spreuck seyt, wordt de gramschap Godes lichtlijck versoet.

Beatitudine Septima.

De sevende Saligheyt.

Saligh zijn de vreedsaeme, want zy sullen kinderen Godes genaemt werden.

EEn Vrouwe die eenige Rapieren, Helmen, Schilden, en andere gebrokene wapenen onder hare voeten houd. Met d'eene hand houdse een Olijftack, met dese spreuke, *Zy heeft den booge, schild, swaerd en den krijg verbroken.*

Op hooger trappe van Saligheyt, zijn die geene, diewelcke niet alleene haer vermaeck scheppen om in ruste en vrede te leven; (daer alle Menschen schijnen toe genegen te zijn, waer over oock de Oorlogh mispresen en veracht wort,) maer die oock midden in verdruckingen, dieselve Vreede weeten te verkrijgen, wanneerse alreede verloren is, soo wel voor haer als voor andere: Niet alleen voor't lichaem met de uyterlijcke vianden, maer oock voor de ziele, daer meest aengelegen is, met de machten der Helle.

De Vreede wort mette krijghswaepenen onder de voeten gemaeckt, om te betoonen datse moet verkregen en door onse kracht en deughd worden bewaert, om datse soo veel te loflijcker en prijslijcker soude zijn.

De Olijftack is een teycken van Vreede, door de eenparige getuyghnisse van de oude en nieuwe Schrijvers: gelijckmen leest dat *Æneas*, willende in Italien afreysen naer het land van *Evandrus*, om de soone des Konings te verseeckeren: en als hem dese seer mistrouwigh, en vol verdacht, tegen quam, stack hy hem een Olijftack in de hand, waer door de Iongelingh terstont gerust wierde. Hier van zijn noch ontallijcke andere voorbeelden. De belooninge van dese Deughd is, datse sullen in't getal van de kinderen Gods, die totte eeuwige saligheyt verkooren zijn, gestelt worden.

Beatitudine Ottava.

De achtste Saligheyt.

Saligh zijnse die vervolginge lijden.

EEn Vrouwe die met treurigheyt de wreede tyrannie van haere drie Soonen, die voor haere voeten staen, aensiet, en die in veelderleye maniere tyrannigh om hals worden gebracht, met de spreucke des Apostels, *gelijck ghy medegesellen des lijdens geweest zijt, alsoo sultdy oock der vertroostinge zijn.* Zy houd in d'eene hand een kruys, om dat God de eedelste is boven alle dingen. Daerom is dit de aldereedelste aert van gerechtigheyt boven anderen, die daer plaets heeft, om aen God eere van lof en offerhande te geven, hoewel het met openbaer gevaer of met een seeckere ondergangh zijns selfs of zijns levens magh geweest zijn. En dat wort door de Vrouwe ver-

vertoont, die 't kruys in de hand heeft, waer door de vervolginge, voor den yver der Religie, wort te kennen gegeven, 't welck is het eedelste deel van de Gerechtigheyt, gelijck geseyt is.

Een Vrouwe wort zy gemaelt, en d'andere als kinderkens, als verre van de schadelijcke gedachten afgescheyden zijnde, waer uyt haere onnoselheyt kan blijcken, en datse soodanige straffe, door haere eygene misdaeden, niet hebben verdient.

BEATITUDINE A GUISA D'EMBLEMA. *Saligheeden op de maniere als een Sinnebeeld.*

ALhoewel daer maer eene saligheyt en eene geluckssaligheyt is, by ontwerp, om datse is een volmaeckte stand met ophopinge van alle goed, nae dat *Boëtius lib.* 3 *Prosa* 3 verhaelt, en een ontwerpsel, dat in der daed Godlijck is, waer in alle de begrijplijcke en redelijcke verstanden sich geluckigh achten en te vreeden stellen, gelijck het de Godgeleerde gemeenlijck begrijpen, niet te min seyt onse Salighmaker *I. Christus* by *Mathæum* aen 't 5 capit. datter acht Saligheeden zijn, te weeten, Armoede van geeste, sachtmoedigheyt, treurigheyt, honger en dorst nae Gerechtigheydt, Reynigheydt des herten, Barmhertigheyt, Vreede en vervolginge: diewelcke niet eygentlijck Saligheeden zijn by ontwerp, maer veel eerder middelen en wegen om daer toe te komen. Oversulx is onse Heere *Christus* by maniere van gelijckenisse, gegaen, stellende de eene saecke voor de ander: te weten het uyterste middel en wit, om daer toe te geraecken. En om dese beeldenisse toe te stellen, seggen wy datse is:

Een jonge Maeghd met een kort kleed, hebbende een krom aengesicht ten Hemel gekeert, met een Lammeken ter sijden, dat met een Rapier dwers doorsteecken is, met schreyende en klagende oogen, met een lang en mager aengesicht, houdende met d'eene hand een Olijftack en een Menschen hert, 't welck vlam en vier uytwerpt, waer mede zy de traenen vergadert. Voor haere voeten staen twee kinderkens, aen dewelcke zy vertoont een stuck broods dat in tween gedeelt is, sulx datmen sien kan, dat yder zijn deel hebben sal. Daer leggen ook veele andere kinderkens voor haer op der aerde, diewelcke gequetst, gedoot, vertreeden en qualijck gehandelt zijn. En ten laesten heeftse op 't hoofd twee tacken in malkanderen gevlochten, d'eene van Palm, en d'ander van Olyven, die aen een kruys zijn gehecht, dat van drie verscheyden dingen te saemen gestingert is, als van *Lelien*, *Mirten* en *Roosen*. Met dese drie spreucken: Om de Laurier-tack sal staen, *de Volstandigheyt wort alleen gekroont*. By de Olijftack sal staen, *de Heylige zijn met Palmtacken tot het Rijck gekomen*. By de krans sal men stellen, *Niemand wort gekroont dan die wetlijck heeft gestreden*. Of anders, nae dat de Oude seggen, moet by de Lauwertack *Eeuwigheyt*, by de Olijftack *Lijdeloosheyt*, en by de krans *Ernsthaftigheyt* staen.

Een Vrouwe wordtse gemaelt, om een Godsdienstigh en aendachtigh geslacht te vertoonen, gelijck 't selve *Ambrosius* bewijst: Oock om te kennen te geven, dat die geene die tot dese saligheyt sich wil schicken en bereyden, moet aendachtigh zijn, om de heylige en geestelijcke dingen te ombelsen, 't welck een klaer-blijcklijck teycken is van een waerachtige Godsdienst en Religie.

Iongh wortse gemaelt, om datmen van kinds beenen aen, sich moet gewennen, om dese Saligheyt te verkrijgen. Want gelijck de eerste bloemkens dese zijn, die in de Lente den Mensche meest toelacchen, riecken en behaegen, alsoo is onse eerste jonge leven, God aldermeest behaeghlijck: De bewegende oorsaecke wort genomen van *Johannes* den Dooper, diewelcke van zijne drie Iaeren en een half af, sich in de Woestijne heeft begeven tot Godlijcke dingen, gelijck *Ambrosius* getuyght.

Een Maeghdeken wort zy gemaelt, van wegen de uytwendige en inwendige suyverheyt, te weeten van ziel en van lichaem, wesende noch besmet noch bedorven, noch door wercken noch gedachten: om te bewijsen, dat die geene die tot het saligh leven wil ingaen, suyverheyt en klaerheyt van alle sterflijcke gebreecken, van noode heeft, nae de spreucke *Joannis* in zijn *Apocalyps.* XXI met dese woorden, *daer sal niet onreyns ingaen*, 't welck *Esaias* in 't XXXVI cap. ook bevestight. Met korte slechte en beroyde kleederen wortse vertoont, om de armoede van geeste te vertoonen, nae dien daer geseyt wort, *Saligh zijnse die arm van Geeste zijn*, en dat om te kennen te geven, dat wie dese saligheyt wil verkrijgen,

van

van noode heeft, dat hy sich berove van alle overtollige aerdsche gemacken en dertelheden, en datse sich willighlijck over al van haere eygene behoeftigheden en goederen laeten plucken: En wort insonderheyt van de Armoede van Geeste en niet alleen van goederen geseyt, om te vertoonen, en oock hope te geven, dat oock self de Rijcken, (waer aen het schijnt, dat over het verkrijgen deser Saligheyt, van den Heere, swarigheyt wordt gemaeckt) en dat dese, soo zy maer willen, dieselve konnen bekomen, als zy maer wel geschickt en spaersaem zijn, en tegens den Armen grootdaedigh en mild, maeckende weynigh werx van haere Rijckdommen: Oock wat de arme belanght, dieselve al is 't schoon datse geen uytdeelinge aen andere behoeftige konnen doen, soo konnen nochtans dieselve dese saligheit verkrijgen, door de macht van den goeden wille. Van de Rijcke seyde *Maria*, *hy heeft den hongerigen met spijse vervult, en den Rijcken heeft hy leedigh laeten gaen.*

Zy wordt met een krom aengesicht gemaelt, om de Needrigheyt te vertoonen, diewelcke alhoewel sich dieselve nae der aerde neyght, soo rechtse en verheftse sich doch ten Hemel. 't Welck bediet, dat die geene, die daer wil saligh wesen, zijne eygene Overheeren hier op der aerde moet onderdaenigh zijn, en in den Hemel, aen God en aen zijne heylige Wetten, gehoorsaemheyt betoonen, op dat alsoo magh vervult werden 't geene *Petrus* seyt 1 brief 5, *Verdemoedight u onder de geweldige hand Godes, op dat hy u in den tijd der besoeckinge verhooge.*

Met een Lammeken, dat met een spiesse doorsteecken is, wort zy gemaelt, om de onnosele en lijdsaeme sachtmoedigheyt uyt te drucken. En daerom wort geseyt, *Saligh zijn de sachtmoedige.* Sulx dat die daer wil saligh worden, weynigh werx moet maecken, van de schaede die hy door de goederen des Werelts heeft verkregen, als van Staet en groote Naeme of Eere. En hier op past de spreucke, *Saligh zijn de sachtmoedige, want zy sullen het aerdrijck beerven.*

Met schreyende en klaegende oogen wortse gestelt, om de geestlijcke rouwe en droefheyt te vertoonen: Want de spreucke seyt, *Saligh zijnse die daer treuren, want zy sullen vertroost worden.* Oock om te bewijsen dat dese saligh sullen zijn, die daer treuren over haeren qualijck doorgebrachten tijd, over de natuyrlijcke en genadige gaeven Godes, om dat de vruchten van de zeedelijcke deughden zijn verluymt, het leven schandigh versleten, en over de bedrevene sonden, en dat door 't middel van de volmaeckte droefheyt ofte gebrokentheyt des herten: die daer zijn een nootwendigh deel van berouw en leetwesen. Want het Berouw heeft in sich de verledene quaeden te beschreyen, en die beschreyt zijn niet wederom te doen. Zy wort oock met schreyende en klagende oogen gemaelt, om dat datselve moet gedaen zijn uyt medelijden van *I. Christus* onsen Lijder, hebbende door zijne smerte, bitter Lijden en wreede dood deernis met hem. Waer over *Jeremias* VI spreeckende van den eengebooren Soone Godes, met dese woorden aldus, *maeckt over de rouwe des eengeboorenen een bittere klachte.*

Zy wort met een smal en mager aengesicht vertoont, om de geestlijcke behoeftigheden uyt te drucken, die dickwijls van de verkeerde Menschen ontkent wort. Daerom worter geseyt, *Saligh die daer hongeren en dorsten nae de Gerechtigheyt.* Om te doen verstaen, dat die daer wil saligh zijn, altijd moet soecken 't geene ter saligheyt nut en noodigh is, en moet oock dorst hebben, te weten, een vaerdigh gemoed, om een yder te geven, in 't geen hy is gehouden. Met een Menschlijck hert isse gestelt, dat vlam en vier uytwerpt, en haer eygen traenen versaemelt, om haer reyn hert uyt te drucken, door de spreucke, *Saligh zijnse die reyn van herten zijn.* Om te doen verstaen, dat die gesalight zijnde, God in den Hemel wil sien, moet een reyn hert hebben, dat verre van alle snoode genegentheeden en verkeerde Werreltsche handelingen afgescheyden is. Waer over de Propheet seyt, *Wascht u en weest reyn.* 't Hert werpt vier en vlam uyt: Want gelijck 't vier het goud suyvert en reynight, alsoo reynight de genaede Godes, dat verbroken en verslagen herte: en gelijck het waeter de vaeten suyvert, alsoo suyveren de traenen de ziele van de doodlijcke sonden. Waer over *David* seyt: *Besprengh my Heere! met ysop, en ick sal gereynight worden, wascht my en ick sal sneewit werden.* En met het voorgaende: *O God schep een reyn hert in my.*

Daer-

Daer worden twee kinderkens voor hare voeten geſtelt, aen de welcke zy een brood uytdeelt, om de barmhertigheyt uyt te drucken, want *Saligh zijn de Barmhertige*, weſende deſe ſaligh, die met Godvruchtigheyt, de arme ellendige perſoonen, uyt zijne goederen, te hulpe komt, gelijck *Iſaias* ſeght cap. 2, *breeckt den hongerigen u brood.* Met een Olijftack wortſe gemaelt, om de vreede, geruſtheyt, en oprechtigheyt van 't hert uyt te drucken, waer over geſeyt wort, *Saligh zijn de Vreedſaeme*, om te kennen te geven, datmen om ſaligh te weſen deſe driederleye vreede en geeſtlijcke geruſtheyt moet hebben, te weeten de Hemelſche met God, de inwendige met zijne Conſcientie, de uytwendige met zijn evennaeſten, gelijck 't ſelve nae 't boeck der Wijsheyt, wort uytgedruckt: *Vreede, den verkorenen Godes.* Zy wordt met veel gequetſte, vertreedene, gedoode, en qualijck mishandelde kinderkens vertoont, om de onrechtvaerdige vervolgingen der Tyrannen, en der wrevelmoedige vianden uyt te beelden. Daerom worter geſeyt, *Saligh zijnſe die vervolginge lijden*: 't welck bedier, dat die ſaligh wil worden, ſich moet tot Lijdſaemheyt ſchicken, en ſwack en onvermogen zijn om ſich te wreecken, ſchoon hy daer toe gelegentheyt hadde, vaerdigh om alle ſmaet en leet te vergeven, gedenckende dat de vervolginge tot zijnen beſten dient, tot oefninge der deughde: Daerom ſeyt de Heere *Chriſtus*, in de kibbelinge tuſſchen zijne diſcipulen, *ten zy ghy wort als kinderkens ſoo komdy in 't Rijcke Godes niet komen.* De twee Palmen die kruyslinghs in een gevlochten zijn, en in een krans gebonden, die van Lelien, Mirthen en Rooſen boven haer hoofd, voor een wapen, geſtrengelt is, bedieden de drie Godlijcke deughden, als *Geloof*, *Hoop* en *Liefde*: 't Geloof by de Lely, de Hoope by de Mirth, de Rooſe by de Liefde, ſonder welcke deughden, niemand immermeer ſal ſaligh weſen. En dit zy hier van, voor dees tijd, genoegh.

MANSUETUDINE. *Sachtmoedigheyt.*

EEn Vrouwe met Olijftacken gekroont, hebbende ter ſijden eenen Oliphant, waer op zy met de rechter hand leunt.

Sachtmoedigheyt is nae de ſtellinge van *Ariſtoteles* een middelmaetigheyt, diewelcke met een ſeeckere reeden bepaelt is, ontrent de ontſteltenisſe van de Gramſchap, voornaemlijck om die te vlieden, en oock ſomtijts te volgen, in die dingen, en met die perſoonen, hoedaenigh, wanneer, en waer het betaemlijck is, en dat uyt Liefde van een deughdlijck en vreedſaem leven.

De Elephant is by de oude Egyptenaeren hier van een afbeeldſel, om dat hy, uyter natuyre, niet wil ſtrijden, noch met kleynder noch met grooter Dieren, dan hy is, ten zy dat hy dapper geterght zy: Oock als hy in 't midden van een kudde ſchaepen raeckt, die hem gemocten, ſoo ſal hy ter ſijden af ſlaen, op dat hy die niet onverhoets ſoude beſchadigen: Iae hy heeft oock ſoodaenigen gewoonte by de kleynder Dieren, dat wanneer hy geſtoort is, ſoo wort hy door haere tegenwoordigheyt wederom verſacht en geſtilt. Boven dat verhaelt oock *Plutarchus*, dat ſoo wanneer een wandelaer in de Woeſtijne zijnen wegh heeft gemiſt, en de Elephant hem ontmoet, ſoo toont hy hem die niet alleen ſachtmoedigh, maer hy ſal oock den verdoolden wandelaer weder op den rechten wegh brengen.

De Olijf is een beeld van vreede en ſachtmoedigheyt, en daerom wilden de oude Prieſters in 't begin, dat alle de beelden van hare Goden ſouden van Olijfboomen hout gemaeckt worden: 't ſelve uytleggende dat God een mild gever was van zijne weldaeden aen den Menſchen, willende met goedigheyt en ſachtmoedigheyt alle haere miſdaeden vergeven, en haer den overvloed aller goederen ſchencken. En 't blijckt aen dit ſchoon Hierogliphiſch beeld, dat de Goden toelieten, gelijck *Herodotus* verhaelt, wanneer zy van de *Spedauricenſen* wierden gebeden, dat zy doch de onvruchtbaerheyt van haer land, wilden wegh nemen, dat zy tot antwoord kregen, dat die genaede haer ſoude gewerden, ſoo zy de beelden van *Damia* en *Aurelia* maeckten van Olijfboomen hout. En het ſchijnt dat hier door, en tot dien eynde, tot ſekere tijd by de *Mileſii* een block van Olijfhout brande, ſonder hulp van ander vier, daer by te hebben.

Oock ſeytmen, voor een wonder, dat de Oly ſoodanige kracht heeft tegens de ongeſtuymigheden der Zee, dat dieſelve, daer in geſtort zijnde, het onweer doet ſtillen. Doch dit laeten wy elck gelooven, die wil.

CONGIUNTIONE DELLE COSE HUMANE. *t'Saemenvoeginghvan de Menschlijcke dingen.*

EEn knielend Man, die de oogen ten Hemel heeft opgeslaegen, en seer ootmoedigh een keeten houd met beyde handen, die van den Hemel en van een sterre komt afdaelen.

Daer is geen twijfel aen, of nae het getuyghnis van *Macrobius* en *Lucianus*, wort dese bovengeseyde keeten genoemt een t'samenvoeginge van de Menschlijcke mette Godlijcke saecken, en een sekere gemeene band, mette welcke, als het God belieft, hy ons tot sich treckt, en heft onse verstanden, opwaerts, nae den Hemel, alwaer wy door onse eygene kracht en al onse vermogen niet konnen opklimmen: Alsó datmen hier door heeft willen uytdrucken, dat, wiens gemoed door een Godlijck welbehaegen bestiert wordt, bequaemlijck dese keeten kan uytbeelden, die uyten Hemel en van de Sterre nederdaelt: Overmits dese de kracht is van een Godlijcke inblaesinge, en van soodanigh vier, als *Plato* gewilt heeft dat alle Menschen souden deelachtigh wesen, ten eynde zy hare zielen tot haeren Schepper en ten Hemel souden oprechten. Daerom is't betaemlijck dat wy onse wille, in den wille Gods, oock in alle dingen gelijckmatigh en gelaeten stellen, en God bidden dat hy daer in met ons handele nae zijne heylige genaede.

DANNO. *Schaede.*

EEn leelijck Man, wiens kleed is van roestachtige verwe, die Ratten en Muysen in sijne handen houd, doch soo groot datmense wel sien kan, op d'aerde sal een Gans in de Weyde gaen. En van den Hemel sal een geweldige slagh-regen, met groote hagel-steenen nedervallen, die de bloeyende en vruchtbaere Wijnrancken sal vermorselen en te gronde slaen, als mede kooren-ayren, die in een schoon veld ter sijden dese beeldnisse staen.

Dat het roestige kleed geheel schadelijck is, is elders genoegh geseyt. De Ratten en Muysen houd hy, om te vertoonen, dat dese Dieren 't rechte beeld van de schaede en van 't verderf zijn. En men vindt by *Cicero*, gelijck *Pierius* mede verhaelt, dat de Muysen en Ratten, de dingen nacht en dagh soo seer knaegen en beknablen, datse, by nae, nergens toe duchtigh zijn. De Gans worter ter sijden gestelt, om dat dit Dier seer schadelijck is, want waer de Gans zijn vuyligheyt laet vallen, daer wort de gront terstont verbrant. En daer is niet schaedelijcker op 't gras en op 't gesaeyde Land, dan als dit Dier daer op komt weyden. Oock haere vuylnis in pekel geroert zijnde, en op de velden en kruyden gesprenght, sal alles doen verwelcken en verderven.

Het vallen van den slaghregen en hagel, die uyten Hemel komt neder-storten, daer van is de schaede seer blijcklijck en openbaer, wanneer die aen de Wijnrancken, kooren en andere vruchten, geschiet, sulx dat die geene die't beproeft hebben, wel weeten wat schade dat het is: Insonderheyt weten't de Arme in diere tijden.

NOCUMENTO. *Schaede, Naedeel.*

EEn leelijck Man, die zijn rechter hand op een Varcken set, dat met zijn snuyt in de aerde leyt te wroeten, houdende mette slincker een bosch Netels.

Leelijck wort de Schaede geschildert, alsoo daer geen leelijcker noch verfoeylijcker ding is, als 't geene tot schade van 't Menschlijck leven streckt.

Dat hy de hand op 't Varcken houd, is by den Egyptenaers voor een schaedlijck Menschgenomen, alsoo dit Dier de lichaemen der Menschen, van die haer melck drincken, besmet, haer maeckende melaets, schurft en vol etter-buylen. En die veele spex eeten, maeckt het een bot verstand. Boven dat, soo is't een schaedlijck beest, doende aen de besaeyde Landen en aen de arme luyden, groote schade, en terwijl het teedere graen opschiet, soo verslint het datselve niet alleen, maer vertreet het noch daer boven, en wroet alles om.

De Netels, die hy in de slincker hand heeft, bedieden de schaede, diemen van dit kruyd verkrijght, want soo haest roertmen 't selve niet of het steeckt, en men gevoelt daer van groote schaede.

Nocu-

NOCUMENTO. *Schaede in alle dingen.*

EEn leelijck Man in roeſtverwe gekleet, houdende in beyde handen een *Salmander*, en aen de voeten leyt een Wolf met den mond oopen.

Van de roeſtverwe is elders dickwijls geſeyt, dat zy alles verteert.

Metten *Salamander* wort hy geſchildert, om hier door een ſchaedlijck Man af te maelen, die een yder beſchadight en quaed doet: en by wien hy verkeert, die wrijft hy eenigh quaed aen: En men ſeyt dat de Natuyre aen den *Salamander*, ſoo grooten kracht om te beſchadigen, heeft gegeven, dat oock haer venijn alle vruchten en boomen beſmet, en dat wie van deſe beſmette vruchten eet, ſterft door de koude kracht van 't venijn, niet anders als of het aconit of ratte-kruyd waere.

De Wolf mette opgeſparde kaecken, is als de verſcheurende Dieren, ſtellende den Leeuw, Beer, Tyger en andere ter ſijden, want zy hebben al te ſaemen kracht om andere te beſchaedigen.

SCORNO. *Schande, Oneere, Spott.*

EEn Man met een Nacht-uyl op 't hoofd met een ſlordigh kleed omgort.

Schande is een ſnelle krenckinge in de eere. Zy wort met een Nacht-uyl afgemaelt, om dat dieſelve voor een Vogel van quaed geluck gehouden wort; vliegende by nacht, waer door de Menſchen lichtlijck tot ſnoode gedachten verweckt worden.

SCIAGURATAGGINE. *Schelmſtuck.*

EEn leelijcke ſlordigh gekleede en onthulde Vrouwe, met de hoofdhayren in 't wilde en verwart, houdende eenen Aep onder den arm.

De ſchelmerye wordt ſeer leelijck vertoont, om datter geen leelijcker noch verfoeylijcker ſaecke kan bedacht worden als een Menſch die ondeughdige wercken doet, en om de reeden, die van de Natuyre hem gegeven is, ſoo is hy van de onredelijcke beeſten onderſcheyden. De hoofdhayren als geſeyt, zijn de gedachten die daer gekeert zijn, om quaed te wercken.

Zy houd den Aep onder den arm; om dat het een gemeen dingh is, en tot alle tijden voor goed gekent, dat door de Simm' of Aep, een Man verſtaen wort, die van anderen veracht is, en gehouden wort voor een rampſalige, jae beul. 't Welck in 't vertoogh van *Demoſthenes* aen *Cteſiphon* geſeydt wort, dat *Æſchines* een ellendige Baviaen was, om dat hy altijd door ſeeckere maniere en met een ſtatigheyt van gemaeckte en vermomde woorden, ommeging, weſende veeltijts een boeve. En *Dion* de Hiſtoryſchrijver ſeyt, Ick maeck van mijne quaedſpreeckers niet meer werck, als men plagh te ſeggen, van een Aep. *Cicero* ſtelt oock in zijne brieven, dat de Aep is als een Man daer niet op ſit, en die ondeugende is. *Plautus* ſeyt oock ſeer boertlijck in zijne ſpeelen, dat de Aep van geen waerde is, en elders, datſe ſchelmachtigh is: elders gelijckt hy die by een Roffiaen, waer van men oock een geſlacht van Menſchen vindt, dat ſchelmachtiger en meer bedorven is, als de Roffiaenen, weſende, gelijck hy verhaelt, in de ongunſte van God, en een walge voor de Menſchen.

SOTTILITA. *Scherpſinnigheyt.*

DE Scherpſinnigheydt heeft gelijckheyt mette Wijsheyt, want gelijck de Wijſe alle dingen doorſiet, ſoo doet oock de Scherpſinnigheyt, en zy dringht in't lichaem der Gelucksaeligen, door alle de deelen: Daerom wortſe een Vrouwe afgebeeld, die een muyre van d'eene tot d'ander ſijde doorboort; en by gelijckeniſſe, ſoo worden die gedachten hoogh en ſwaer genoemt, en van een eedel verſtand, die ſubtijl of ſcherpſinnigh zijn.

ACUTEZZA DEL INGEGNO. *Scherpſinnigheyt des Verſtands.*

DE *Sphinx*, gelijck *Pierius Valerianus* uytleyt, die onder by de punt van de ſpieſſe van *Pallas* leyt, gelijck men ſien kan, in een oud ſtand-beeld van *Minerva*, 't welck *Plinius* ſeyt, dat te *Athenen* was opgerecht, kan men paſſen op de ſcherpigheyt des verſtands: Want daer is ter Werld, geene ſaecke bedeckt en verborgen, die de kloeckheyt van 's Menſchen verſtand, niet ſoude konnen ontdecken en verbreyden. Waer van wy breeder in de

beeldeniſſe van't verſtand gehandelt hebben. Daerom maghmen, om dit uyt te drucken, *Minerva* met haer gewoonlijcke maniere afmaelen, doch datſe op den grond, by de ſpieſſe, een *Sphinx* hebbe, gelijck boven geſeyt is.

PITTURA. *Schilderkonſt.*

EEn ſchoone Vrouwe, met ſwarte, grove en verſpreyde hoofdhayren in verſcheyden ſtrengels gebonden, met ronde winckbrauwen, die de fantaſtique gedachten uytbeelden, zy ſal haer mond decken met een band die tot achter de ooren is toegebonden, met een goude keeten aen den hals, alwaer een Momaenſicht aen hanght, op haer voorhoofd ſal geſchreven zijn *Imitatio*, dat is, *Navolginge*. Zy ſal in d'eene hand een Pinceel houden, en in d'ander een Pallet, met een kleed van weerſchijn dat haere voeten bedeckt, en voor haere voeten kan men eenige inſtrumenten maecken, die totte Schilderkonſt bequaem zijn: om te betoonen dat de Schilderkonſt een eedele oefninge is, die niet kan gemaeckt worden dan met groote opmerckinge des Verſtands, nae welcke opmerckinge by ons worden veroorſaeckt en afgemeten alle konſten en wetenſchappen, hoedanigh die oock mogen weſen, makende geene wercken, die by geluck of geval geſchieden, alhoewel die ſeer volmaeckt zijn, tot lof des maeckers, anders, offe de zijne niet waeren, maer de natuyre ſelve.

Deſe beeldeniſſe wort ſeer ſchoon geſchildert, om dat de ſchoonheyt de Eedelheyt uytdruckt, en om dat d'een en d'ander volmaeckt is, en dat d'een ſoo wel als d'ander waerdigh is om te heerſchen. En nae 't ſeggen van *Homerus*, ſoo zijnſe beyde behaeghlijck, en verheughlijck, jae doen ons verbaeſen en daer op verlieven. Maer d'eene die lichaemlijck is, wordt door de uyterlijcke ſinnen, en d'ander die verſtandelijck is, wort door 't verſtand gevat. Doch zy zijn oock niet in alles gelijck, maer zijn van veele Philoſophen in grooter waerde gehouden: En men plagh gemeenlijck te gelooven, dat, waer ſchoone hoedanigheeden des lichaems zijn, datter oock dieſelve hoedanigheeden van't gemoed moſten zijn. En waer ſchoonheyt is, daer is oock eedelheyt.

De hoofdhayren zijn ſwart en groff gemaelt, om dat een goed Schilder altijt in geſtadige gedancken is, om ſoo wel de Natuyre, als de Konſt, en voor ſoo veele de Perſpective en 't voorwerp van 't oogh belangt, te volgen: En daer toe is 't noodigh, dat hy geſtaedigh de fantaſien van de ſichtlijcke wercken in 't hoofd hebbe. En hier door verkrijght hy veel ſorge en ſwaermoedigheyt, 't welck daer nae eene aenbrandinge veroorſaeckt, gelijck de Medicijns verhaelen, waer uyt dat natuyrlijcker wijſe in den Menſchen, neffens veele andere toevallen, deſe beſondere voortkomt.

De ſteyle en over-eind-ſtaende hayren, en over al gekrult met knoopen, ſchijnen door ſtoffigheyt heer te komen, wantſe waſſen buyten 't hoofd, gelijck de gedachten en fantaſien inwendigh doen, die als middelen zijn, ſoo wel in de ſpieglinge als in de werckinge.

De gekromde winckbrauwen, vertoonen verwonderinge, en in der waerheyt, ſoo geeft ſich de Schilder tot ſulcke nauwe en ſcherpſinnige doorſnuffingen van de alderminſte dingen in ſich ſelf, en dat door de hulpe van de konſt, dat hy daer lichtlijck verbaeſtheydt en ſwaermoedigheydt van krijght.

De toegeſloten mond is een kenteycken, datter geen dingh is dat hem voorderlijcker is, als ſtilſwijgentheyt en eenſaemheyt: daerom geven ſich oock de Schilders in afgeſonderde plaetſen, niet datſe daerom de beriſpinge van haer onvolmaeckt werck vreeſen, gelijck men gemeenlijck oordeelt.

De goude keeten waer aen het Momaenſicht hanght, vertoont, dat de Navolginge onſcheydelijck aen de Schilderkonſt is gebonden.

De ſchakels aen de keeten, vertoonen, de gelijckheyt van d'eene ſaecke met d'ander, en de t'ſaemenvoeginge deſſelven, om dat de Schilder niet alle dingh, gelijck *Cicero* ſeyt, van de Meeſter leert, maer hy leert met eene onderwijſinge veele te gelijck, komende door de gelijckmaetigheyt en gelijckniſſe vereenight en als te ſaemen geketent.

De hoedaenigheyt van't goud vertoont, dat als de Schilderkonſt door d'eedeldom niet wort gehandhaeft, datſe alsdan lichtlijck vergaet. En het Momaenſicht bediet, de

de Nabootsinge, die de Schilderkonst wel past.

De Oude naemden de Nabootsinge die overweginge, die hoewelse valsch was, soo deden zy die nochtans met een beleyt van eenige volgende waerheyd, en daerom wilden zy dat de Poëten die ditselve gebrack, voor geen Poëten souden geacht worden: alsoo souden dese oock geen Schilders mogen genaemt worden, die dese Nabootsinge en dat overlegh niet hadden: wesende dit gemeen spreuckjen waerachtigh, dat de Poësie in de Schilderkonst swijght, maer dat de Schilderkonst in de Poësie of Dichtkonst, spreeckt. 't Is wel waer datse in de maniere van Navolginge verscheyden zijn, als voortkomende door tegenstellinge: Want de sienlijcke toevallen van den Poeet, die hy, als door 't verstand doet, en dat door middel van de verstandlijcke toevallen, door wiens middel hy dieselve doet, zijn al eerst van den Schilder aengemerckt, want het gemoed let op de beteyckende dingen. En is de geneughte die d'een of d'ander van dese konste treckt, niet anders, als datmen door kracht van de konst, gelijck als door een bedrogh van de Natuyre, 't eene doet vatten door de uyterlijcke sinnen, en d'ander laet hooren door 't verstand.

Soo heeft dan de Schilderkonst de Navolginge noodigh, van dingen, die in der daed bestaen, 't welck het Momaensicht te kennen geeft, wesende 't selve een aftrecksel van eens Menschen aengesicht.

Het weerschijne kleed vertoont, dat de veranderinge voor alle dingen vermaeklijck is, gelijck de bedeckte voeten te kennen geven: en dat dese proportien of evenredentheden, die het fondament of de grond van de Schilderkonst zijn, in de teykninge moeten zijn, aleermen de handen aen de verwen leyt, want zy moeten eerst bedeckt en in een volmaeckt werck, verborgen zijn. En gelijck het een groote konst is by de Orateuren of Redenaers, haer werck alsoo te maken datter geen konst in blijcke, alsoo is 't mede by den Schilders, datse alsoo weeten te schilderen, dat haer konst niet blijcke, ten zy aen de verstandige: en dat lof, dat een kloeckssinnigh Schilder van een goed gerucht verwacht, is van de Deughd voortgekomen.

DE SCHILDERKONST
van Sig. *Martinus Milesius.*

BEnijdster der Natuyr, op 't Goddelijck Penneel,
Die 't wesen en 't gemoed treckt met u rijck Pinceel:
En kont door verw' alleen, en mette stift uytdrucken,
Door een geleerde hand, soo wonderlijcke stucken.
Wat konsten datter zijn, die buygen voor u neer,
En sonder u alleen, behaeltmen lof noch eer.
Meestersche van de konst! hoe heft ghy u verstanden,
Die naedren aen u sy, en kranst de braeve handen,
Met wonderlijck bedrogh, doch aengenaem en soet,
Dat yder een verbaest, wie dat u stecots ontmoet.
Die nu in onse Eeuw, met u volmaeckte leeden,
Derst als een Koningin, voor alle Vorsten treeden,
En maecken haer geslacht, door uwe hand vermaert,
Door luchtigh in den tijd, onsterfselijck van aert.

NAVIGATIONE. *Schipvaert.*

EEn Vrouwe die met groote bevalligheyt een Seyl houd, waer van 't einde over een Roer van een Schip hanght, siende met opmercken nae een Wouwe of Kuyckendief, die in de locht vliegt, en van verre een Schip in Zee, dat met volle Seylen komt aenlopen.

Het Seyl, Touw, Roer en Schip, zijn genoegh bekent, en drucken klaerlijck uyt watter mede gemeent wort. De Wouwe of Kuyckendief is een roofachtige en gulsige Vogel, en wort van de Oude, gelijck *Plinius* verhaelt, gelooft, datmen daer van het stieren van 't Roer heeft geleert, om dat dieselve in de ruyme velden, door zijn swayen en drayen, nu hier en daer vliegende, met een groote aerdigheyt sijnen steert weer te wenden en te keeren, even gelijck een Schip, dat door behulp van de Seylen, nu voorwaerts dan achterwaerts of sijdwaerts, seylt en laveert, hoe verbolgen de Zee oock is, doende even als dese Vogel. En hier van een klaere proeve hebbende genomen, soo wilden zy dat dese Vogel voor een Hierogliphisch beeld, van de Schipvaert, soude worden gestelt.

Schipvaert.

EEn naeckte Vrouwe, die uytgestreckt op der aerde leit, hebbende seer lange hoofthayren, die op der aerde gespreyt zijnde, schijnen in Zeebaeren te veranderen, houdende met d'eene hand een Riem, met d'ander een Paskaert en een Zee-Kompas.

BELLEZZA. *Schoonheyt.*

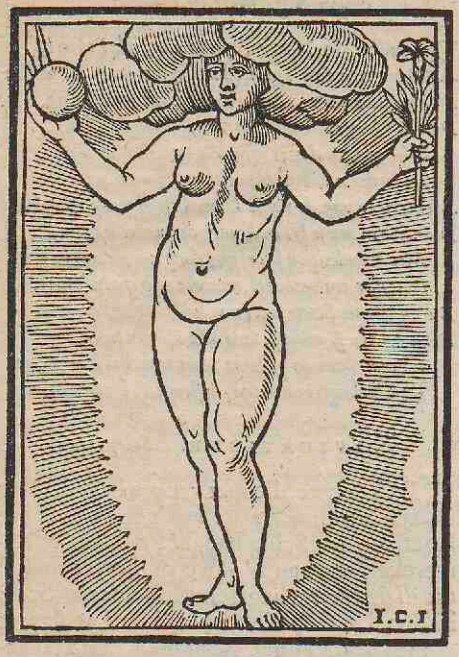

EEn Vrouwe die haer hoofd in de Wolcken bedeckt heeft, alleen dat de reſt een weinig magh worden geſien, door de glans, dieder rontom is; ſteeckende d'eene hand buyten den glans, en in d'ander ſal zy een Kloot met een Paſſer hebben.

De Schoonheyt wort met het hoofd tuſſchen de Wolcken gemaelt, om datter geen ſaecke is, daer men mette ſterflijcke tonge ſwaerlijcker af kan ſpreken, en diemen noch mettet Menſchlijck verſtand kan vatten. Soo veel de Schoonheyt belanght, dieder is in de geſchapene dingen, om by gelijcknis te ſpreecken, is niet anders als een glans dieder door 't licht van't aenſchijn Godes komt afdaelen, gelijck de Platoniſten beweeren: om dat de eerſte Schoonheyt een ſake met God is, welcke Schoonheyt daer nae het beeld of patroon, in eeniger maniere, door zijne goedertierentheyt, aen zijne Schepſels mede-gedeelt zijnde, is oorſaecke dat wy eenighſins verſtaen wat Schoonheyt is. Maer gelijck die geene, die ſich in den Spiegel beſchouwen, terſtont haere gedaente vergeten, gelijck S. *Iacobus* ſeyt: Alſoo wy oock, ſtaerende op de Schoonheyt der ſterflijcke dingen, ſoo konnen wy ons oock niet ſeer opheffen ten Hemel, om die ſuyvere en eenvoudige klaerheydt aen te ſchouwen, van waer alle klaerheyt haer oorſprongh heeft, gelijck oock *Dante* verhaelt:

't Geen niet ſterft, en 't geen ſterven kan,
Is als de glants en 't beeld hier van,
Vyt God ſoo komt het al van daen.

Zy wort dan in deſer maniere afgeſchildert, bediedende door de hand, die zy met de Lely uytſteeckt, de Schoonheyt van den omtreck, en van de verwen van een Vrouwlijck beeld; waer in ſchijnt, dat een groot deel van die kleyne maete van Schoonheyt geſtelt is, die de Werreld is mede-gedeelt, en waer in die ſich verheught.

In d'ander hand ſalſe een Kloot met een Paſſer houden, om te vertoonen dat alle ſchoonheyt beſtaet in maete en proportie of evenreedentheyt, diewelcke mette tijd en mette plaets over een komen. De plaetſe, bepaelt de Schoonheyt in de ſtellinge of ſchickinge van de Landſchappen, van de Steden, van de Templen, Markten, van den Menſch, en van alle dingen die't geſicht van't oog ſijn onderworpen, als mede de verwen die wel onderſcheyden zijn, met een gelijckmaetige veelheyt en maete, en met andere gelijcke dingen. Door den Tijd worden bepaelt de eenſtemmigheyt, het geluyt, de ſpraecke, de vertoogen, de woordenſtrijd en veel andere dingen, diewelcke door de maete geeffent zijnde, en ons vermaeckende, billijck ſchoon zijn geheeren. En gelijck de Lelybloem, door de ſcherpigheyt van haere reuck, de ſinnen beweeght, en de Geeſten opweckt, alſoo beweeght haer de Schoonheyt van gelijcken mede, en weckt de gemoederen op om te minnen, en met verlangen die te omhelſen, (om de volmaecktheyt aen ſich ſelve te geven) die door hare ſeer groote Schoonheyt bekent zijnde, waerdigh en van gewichte is om daer op te letten. Hier van heeft een eedel verſtand, deſe dichten ontworpen, die aldus zijn naegevolght:

De Schoonheyt is een licht, dat in veel duyſent ſtraelen,
Komt uyt een grooter glans op deſe Werreld daelen.
Ter wijl het ſich verſpreyt en ſchittert uyte locht,
Soo wort dit aldereerſt van 't eeuwigh voortgebrocht.
Nu is't een helder licht, nu droeff, dan min en meerder,
En nae het rijſt of daelt, is't d'eene heind of veerder.

Dit

Dit kan geen ſchrandre pen' afmaelen op 't Penneel,
Want kloeckheyt noch gedacht vertoonen 't minſte deel.
't Geen ons, en d'ander Pool, verlicht, zijn als de kercken,
Waer in de wijſe Man Gods yver kan bemercken.
Want als hy ſlechts verklaert een vonxken van zijn licht,
O dan bedwelmt ons hert, de ſinnen en 't geſicht.
d'Inbeeldingh druckt die uyt, op veelerley manieren,
De Sterren nooten zijn, en d'Hemelen papieren.

BELLEZZA FEMINILE.

Schoonheyt in een Vrouwe.

EEn naeckte Vrouwe met een krans van *Liguſtrum* en Lelien op 't hoofd, hebbende in d'eene hand een Pijl, in d'ander een Spiegel, houdende dienſelven nae buyten gekeert, ſonder daer in te ſien: ſittende op een ſeer wreede Draecke.

De Lely is een oud Hieroglyphiſch beeld van de Schoonheyt, gelijck *Pierius* verhaelt. Want de Lely heeft, onder de andere bloemen, drie eedele aerdigheeden: gelijck een Florentijnſche Eedel Iuffer te verſtaen gaf, aen een beeld, dat van een lumpe Beeldhouwer gemaeckt was: Want als haer gevraegt wierde, wat zy daer van oordeelde? antwoorde zy met groote kloeckheyt, voorſtellende de Schoonheyt van een volmaeckte Iuffer, en ſtilſwijgende de bottigheyt van't beeld, beriſpende ſeyde: dat een Iuffer moſt weſen wit, ſacht, en vaſt: En dat oock deſe hoedanigheyt van 't Marmor, nootſaecklijck mede moſt weſen in een ſchoone Vrouwe; gelijck *Vazarius* deſe drie hoedanigheden, onder alle bloemen, inſonderheyt de Lely toeſchrijft.

De Pijl geeft een wonde, die men metten eerſten weynigh voelt, maer hoe langhs ſoo dieper indringende, ſoo is zy daer ten laeſten ſwaerlijck weder uyt te krijgen: 't welck ons te kennen geeft, dat wanneermen een ſchoone Iuffrou begint te beminnen, datmen dan ſoo terſtont de doodlijcke wonde, niet gewaer wort, maer de Liefde hoe langhs ſoo meer toenemende, ſoo voeltmen die op 't laeſte ſeer wel: ſulx, of men ſchoon daer nae den boge wat wilde verſoeten, ſoo wort evenwel de wonde daer door niet geneſen.

De Spiegel vertoont, dat de Vroulijcke Schoonheyt, oock te gelijck een Spiegel is, in de welcke een yder ſich ſelve in beter volkomenheyt ſiende, ſoo wort de Liefde door de gedaente opgeweckt, om in die ſaecke Liefde te ſetten, waer in zy volmaeckt is geſien, om daer nae met verlangen dieſelve te genieten.

De Draeck bewijſt, dat waer Schoonheyt is, men dieſelve niet magh vertrouwen, vermits het een venijn is van quellinge en jalouſie.

Naeckt wort zy gemaelt, want zy wil met geen blanckerſel overdeckt zijn. Men kan oock ſeggen dat zy broos en ſwack is, en daerom ſteeckt het *Liguſtrum* of keelkruyd in haere krans. Daer van *Virgilius* ſinght:

Vertrou o ſchoone kind, u ſchoonheyt niet te ſeer,
't Swart bloemken wort geplukt, maer't witte valter neer.

Of anders:

Het witte bloemken valter heen,
Maer 't ſwarte plucktmen in't gemeen.

En *Ovidius* ſinght in zijn Minnekonſt:

De Schoonheyt is te brooſen goet,
Die met de jaeren ſlijten moet:
De Lely-bloem, de Violet,
Het bloeyen ſchielijck wort belet,
Het Roosken dat in Doorens ſtaet,
Valt eerder als de Doorn vergaet.

SPAVENTO. *Schrick, Verſchrickinge.*

ZY wort gemaelt van geſicht en kleedinge als een Vrouwe, maer ſeer ontſtelt en ſchricklijck: en ſoodanige beeldniſſe van de Schrick vereerden de Corinthers aen de kinderen van Medea, die van haer waeren verſlaegen: en dat voor een gifte, die zy hadden gegeven aen de Dochter van *Creon*, diewelcke t'ondergingh met haer geheele Koninghlijcke Huys.

SPAVENTO. *Schrick, Grouwlijckheyt.*

EEn Man ſeer vreeſlijck van opſicht, en gewapent, die mette rechter hand een bloot Swaerd houd, ſchricklijck dreygende, mette ſlincker hand het hoofd van *Meduſa*, en aen zijne voeten ſal een ſeer wreede en yſelijcke Leeuwe ſtaen.

Van leelijck opſicht wort de Vreeſlijckheyt gewapent, om alſoo wel met dreygen als metter daed te doen verſchricken.

Het

Het hoofd van *Meduſa* houd hy, nae de gelijckniſſe van *Domitianus*, diewelcke voor een devijs plagh te voeren 't hoofd van *Meduſa*, tot een Schrick, die hy, daer door, in de gemoederen der Menſchen ſocht te brengen:

De ſchricklijcke en ſeer wreede Leeuwe iſſer by geſtelt, om dat, wanneer de Egyptenaers een ſchricklijck Menſch wilden vertoonen, die alleene met het geſichr een ander koſte Schrick aenjaegen, ſoo druckten zy 't ſelve uyt, door een Leeuw. Waer over *Agamemnon*, willende vertoonen dat hy ſchricklijck was, plagh den Leeuw in zijn Waepen te voeren, weſende dit de Natuyre van 't beeſt, hoe getemt dat het oock magh weſen, dat het niet te min vreeſſelijck is, voor die 't aenſiet; ſoo groot is de kracht en de uytmuntentheydt van zijne oogen: Waer over de Poëten, ſoo wel Griecken als Latijnen, wanneer zy den Schrick wilden afbeelden, ſoo naemen zy dit Dier, om de wreedheyt daer door te vergelijcken.

Sicurezza. *Seeckerheyt.*

EEn Vrouwe die daer leunt aen een Pijlaer, houdende in haer hand een Spieſſe of een Rijcksſtaf, en voor haer is een Altaer.

Men kan hier by verſtaen, dat die geene die wel met God ſtaet, aen wien men behoort offerhande te doen, kan ſeecker en geruſt zijn.

Sicurta o Sicurezza. *Seeckerheyt.*

EEn Vrouwe die met haer rechter hand op een Spieſſe leunt, en met haer ſlincker op een Columne, gelijck men in de Medaglie van *Macrinus* ſien magh.

De Seeckerheyt wort geſeyt ſoodaenige vaſtigheyt te zijn, als de Menſch in zijnen ſtand gevoelt, gelijck oock in alle andere ſaken, ſonder dat hy vreeſt daer van ontſet te worden, en daerom leuntſe aen een Pijlaer, die daer vaſtigheyt bedier, en aen een Spieſſe, die de Heerſchappye en Hoogheyt uytdruckt, waer van het ſorghlijck is, om ter aerden neder te ſtorten, gelijck het daer-entegen een Deughd is, datmen weet ſich in eere op te houden.

Men ſoude haer oock mogen maecken, datſe een krans van *Felce* of Reynvaeren droegh, waer door de Seeckerheyt beduyt wort, om alſoo de Slangen verre van ſich af te drijven, zijnde Dieren, die boven alle andere, ſeer gevaerlijck en ſchaedelijck zijn: en dit is de voornaemſte oorſaecke waerom de Boeren 't ſelve gebruycken, om in haere bedden te ſtoppen, gelijck 't ſelve de uytleggers van *Theocritus* verhaelen.

Sicurta. *Verſeeckertheyt.*

EEn Vrouwe met een krans van Olyven op 't hoofd, en ſlaepende, houdende in de rechter hand een Spieſſe, en haer ſlincker onder de wange, ruſtende met den ſelven elleboge op een Columne of Pylaer.

Sicurta.

IN de Medaglie van *Otto* ſtaet een Vrouwe, die mette rechter hand een kroone houd, en in de ſlincker een Spieſſe mette letteren *Securitas*. P. R.

Anders.

Anders.

IN de Medaglie van *Macrinus* wordt een Vrouwe geſchildert, die mette ſlincker hand op een kodſe leunt, en met d'ander op een Columne, mette letteren *Securitas temporum.*

SIMONIA. *Verkoopinge van Geeſtlijcke Gaven.*

EEn Vrouwe, die geheel met een ſwart kleed bedeckt is, maer alſoo, datmen de bloote armen en beenen kan ſien, die beyde melaets zijn. Houdende mette ſlincker hand een Tempelken, waer op een witte Duyve met opgeſlagen vleugels ſtaet, rontom met ſtracltjens, gelijckmen de Heylige Geeſt plagh te vertoonen, en mette rechter hand, die zy om hoogh houd, heeftſe een beurſe, die boven de Duyve verheven is, met de ſpreucke *Intuitu prætii*: dat is, *ten opſicht van't loon.*

De *Simonie*, nae dat de Godgeleerde verhaelen, is een voorbedacht opſet en wille, om de heylige dingen (of die daer aen vaſt zijn,) te koopen of te verkoopen. En heeft de Simonie haere naem van *Simon Magus*, diewelcke in 't Nieuwe Teſtament de eerſte vinder van deſe ſchelmerie was, willende van den heyligen Apoſtel *Petro* de Gaven des H. Geeſts, om geld koopen, en wederom aen andere verkoopen: ſeggende geeft my oock deſe macht, op dat wie ick raecke met mijne hand, de Heylige Geeſt magh ontfangen, gelijckſe dieſelve van u verkrijgen: Waer op *Petrus* antwoorde, *u geld zy u ten verderve, om dat ghy meent dat u de gaeven Gods om geld te koop zijn*: gelijck men *Act.* VIII leſen kan. Zy wort vertoont met ſwart bedeckt te weſen, overmits de Simonie dickwijls onder een Simoniaſche ſchijn plagh te bedecken, die dingen, die zy voorheeft te doen, om tot haere quaede meeninge te komen: Waer over de Godgeleerde haer bedeckt gemaekt hebben, gelijck het oock bediet een beroovinge van't licht en van de genade Godes, diewelcke de gaven Gods om geld koopt of verkoopt: boven dat, alſoo zy haere handelinge niet klaer noch openbaer doet, ſoo verdonckert zy haere ziele in de verderfniſſe. Waerom de vloeck, *Anathema*, van *Gregorius* ſoo wel over de kooper als verkooper wort uytgeſproken. De armen en naeckte melaetſche beenen vertoont zy, tot een teyken van *Gehaſi*, de Dienaer van *Eliſeus* de Propheet, dewelcke melaets gemaeckt wierde, met alle zijne nakomelingen, om dat hy twee Talenten van den Koninck *Naman* van Syrien genomen hadde: diewelcke, om niet, van den Propheet *Eliſa* van de melaersheyt was verloſt, verachtende alle geſchencken: en deſe knecht eiſchte van 't Geeſtlijcke goed, dat door *Eliſeus* gedaen was, belooninge, gelijckmen in 't 2 Boeck der Koningen aen 't 5 leſen kan. Waer over die geene, die de geeſtlijcke goederen verkoopen, *Simoniaci* en *Gehaſiten* genaemt zijn.

Met een Tempeltjen iſſe gemaeckt, en een Duyve daer boven, om uyt te drucken dat de H. Kercke beſtiert en geregeert wort van den H. Geeſt, van den welcken in 't gemeen alle de geeſtlijcke gaven en goederen heerkomen, gelijck *Jacobus* ſeyt. Om dan deſe beeldniſſe klaer te vertoonen, hebben wy boven het Duyfken een beurſe met geld gemaelt, waer mede *Simon Magus* de geeſtlijcke gaven van den Apoſtel *Petrus* ſocht aen hem te koopen. Konnende 't ſelve niet doen ſonder bewijs van de gaven met geld te betaelen, gelijck wy door de ſpreucke *Intuitu prætii* klaerlijck uytdrucken.

SIMONIA van *St. Zarattino Caſtellini.*

EEn jonge Viſſcherſche, hebbende melaetſche handen, houdende in de rechter een lange dicke gouden Roede, aen wiens top gebonden is een draed, waer aen een gulde en ſilvere Angel hanght: In de ſlincker houdſe een *Ceraſte*, zijnde een witte Slange, hebbende vier hoornen op 't hoofd. Voor haere voeten heeftſe vier Viſſchen. Van eene ſijde een Zeevorſch, en d'ander de *Rhombus* of Viſch, en van d'ander de *Squatina*, en de *Raggia.*

De Simonie is een opſette wille, om eenigh geeſtlijck goed te koopen en te verkoopen, of 't geene aen 't geeſtlijcke vaſt is; gelijck *Thomas* en andere ſeggen.

Simonia, heeft den naeme van *Simon Magus*, om reeden, die in de andere beeldniſſe is verhaelt: alwaer men ſien kan dat de Simonie overloopt van twee ſchandige gebreecken,

als van Staet-ſucht en van Gierigheyt, die beyde in *Simon Magus* geweeſt zijn: Want hy was ſtaetgierig om wonderwercken te doen, en om macht te hebben, van den H. Geeſt te geven, ſeggende, *geeft my deſe macht*: en dat door ſtaetgierigheyt, met ſoodanigh opſicht, om geld daer uyt te trecken. Alſoo doen oock de ſtaetgierige, en om boven andere uyt te ſteecken, ſoo ſoeckenſe nae hoogheyt, waer van eenige 't ſelve meenen te verkrijgen door't middel van Simonie, door verbinteniſſen, belofren, geſchencken en geld. Het einde is de Gierigheyt, om middelen te verkrijgen, en haer Huys groot te maecken, door een rente van weldaden: en om dat *Simon Magus* dé gave des H. Geeſtes ſochte te koopen, van meeninge om dieſelve weder te verkoopen, en winninge daer mede te doen, daerom is't, dat die geene, die de geeſtlijcke dingen verkoopen, ſich gelijck ſtellen met *Simon Magus*, voor ſoo veele het opmerck belanght, maer deſe doen 't in der daed, die de ſelve willen koopen. Maer die geene, dieſe in der daed verkoopen, volgen nae *Gehaſi*, den diſcipel des Propheten *Eliſei*, waer van in 't 2 Boeck der Koningen aen't 5 cap. te leſen is, diewelcke hem dede van *Naman* van Syrien twee talenten betaelen, *&c.* gelijck in de voorige beeldeniſſe geſeit is. Waer over zy niet alleen *Simoniaci*, maer oock *Gehaſiten* mogen genaemt werden.

De Simonie is een Viſſcherſche, want de *Simoniaci* hebben wonderlijcke greepen om benefitien of eerampten, maer niet om zielen en Menſchen te viſſchen, waer van zy nochtans van God voor waerachtige Viſſchers verklaert zijn, en deſe heylſame Viſſchers moetender weſen in 't ſcheepken *Petri*. Vergiftigh is de Viſſcherie van de *Simoniaci*, en melaets zijn haere werckingen, en tot een vervloeckinge van den Propheet *Eliſeus* aen *Gehaſi* en zijne naekomelingen overgeſet, op den welcken hy vergramt zijnde, tot hem ſeyde, dat hy 't geld ontfangen hadde, om Olijf bergen, Wijnbergen, en beeſten aen te koopen: Maer de melaetsheyt van *Naman* (ſeyde hy) ſal u en alle uwe Naekomelingen by blijven. Melaetsheyt, die ſoo wel wort genomen, voor die de ampten en waerdigheeden verkoopt, als dieſe koopt. 't Is een melaetsheyt, die de ziele beſmet, en 't lichaem dickwijls met duyſent geeſſelen en pijningen, quelt en afmat. *Laet gevreeſt worden de rechtvaerdige verdoeminge van* Simon Magus, *die daer meende te koopen, den gever van alle voſheyt*, ſeyt *Caſſiodorus*. Daerom hebben de *Simoniaci* melaetſche handen, want zy zijn niet gewaſſchen met de vreeſe Gods, maer met goud en ſilver, 't welck de melaetsheyt dede komen op *Gehaſi*.

Balaam hadde de vreeſe Gods, diewelcke, hoe hem *Balac* de Koningh der Moabiten meerder met ſilver en goud ſocht om te koopen, ten einde hy het volck Iſrael ſoude vloecken, te meerder ſegende hy 't ſelve, en antwoorde aen de Geſanten, en aen *Balac* ſelve: *Soo my Balac oock wilde geven zijn huys vol gout en ſilver, ſoo kan ick het woord des Heeren, mijns Gods, niet veranderen*, Num. 22, 24. Met ſoodanige waerdige woorden kan men oock affetten, die ſtaetgierige, die door middel van de Simonie de ampten en waerdigheden ſoecken. *Dit mogen alleen, in der waerheyt, winningen geheeten werden, diewelcke door 't Godlijck oordeel niet worden geſtraft*, ſeyt *Caſſiodorus*. De goede Religieuſen moeten van de ſchadelijcke winſte van Simonie een afkeer hebben, als van de melaetsheyt ſelve. De Abt *Stephanus* van Ciſtercien doende onderſoeckinge door de Dorpen, beriſpte zijnen Leeckebroer van dat hy een groot deel brood hadde genomen van een Simoniſch Prieſter, jae hy wilde oock niet dat het tot het Kloofter gebracht, maer gedeelt ſoude werden onder den Herders dieder in 't Dorp waeren. De Abt verſuchtende, ſeyde, *Waerom hebdy dit ontfangen? wiſt ghy niet dat dit een Simoniſch Prieſter was? wat hy van de Kercke heeft ontfangen, is Melaetsheyt en Roof, verre van daer, dat wy zijne ſonde ſouden eeten.*

Maer waer mede viſcht doch deſe Viſſcherſche? De Viſſchers plaghten te viſſchen met een riet daer een fijne draed of hayr aen is, want als het dick is, ſoo ſchricken de Viſſchen, die uyter natuyren ſchrickigh zijn voor de ſchadu van 't riet, gelijck *Plutarchus* verhaelt: Maer deſe Viſſcherſche viſcht met een goude Roede, diewelcke, hoe dieſelve dicker is, hoe deſe viſch daer voor te minder vreeſt, maer ſchept moet om dieſelve, naer wenſch, in zijne kaecken te krijgen. My komt te vooren van de goude Roede, diewelcke *Homerus* gaf in de hand van *Mercurius*, een voorſitter van de winninge en van koopmanſchap, waer mede hy de

oogen

oogen koſt doen ſlaepen en weder ontwaecken, van die hy wilde. En voorder ſeyt hy in de x Odyſſæa, *Mercurius* gebruyckte een gulde ſtock of roede: Alſoo doet de *Simonie* mede, diewelcke een Voedſter van de winninge en een loos koop-wijf is: En met deſe goude Roede ſluytſe de oogen, om dat die 't niet waerdigh zijn, ſouden totte eerampten worden getrocken: En zy opent de oogen, van die te ſeer in den ſlaep begraven zijn, en niet verſtaen willen. Met de goude Angel of hoeck te viſſchen, was het ſpreeckwoort van *Augnſtus*: doch dat ſeyde hy van een ſaecke daer niet veel aen gelegen was. Want metre goude Angel te viſſchen in een ſaecke, van kleyn profijt, is overtolligh, en heeft oock veel gevaer, wanneer de Viſch u ontſnapt, als dickwijls plagh te gebeuren, gelijck de Zeevos ſulx inſonderheyt doet. Maer de *Simonia* viſcht ſeecker, mette gulde en ſilvere angel. Dies *Dante* in zijne Helle haer dapper overhaelt. Dit verſtonden de oude Romeinen ſeer wel, dat de geſchencken van goud en ſilver, om nae hooge Staeten en Magiſtraets Ampten, te kuypen, waeren middelen om metter tijd het gemeene beſte te onderdrucken: Waer over men oock niet vind, datſe elders meer ſorge voor gedragen hebben, als om dit ſchadelijck misbruyck wegh te nemen: Want zy hebben in verſcheyden tijden, meer als doemaels, hier tegens Wetten gemaeckt, onder andere oock de Wet *Aciſia de Ambitum*, dat is van 't kuypen door giften en gaven, om in 't Magiſtraet te komen: en wie daer in ſchuldigh wierde bevonden, worde niet waerdigh geacht Magiſtraet te weſen noch Raetsheer, en wierde daer boven in groote geltboete geſlagen. *Marcus Tul. Cicero* was meeſtendeels oorſaecke, dat zy tien Iaeren langh moſten ballingh weſen, en ſtelde eer-prijſen op die geene, die haer aenklaeghden. *Cajus Carbo*, die, alhoewel hy maer *Tribunus* of beſchermer van 't Volck was, beſchuldighde *Marcus Cotta*: en om deſe beſchuldiginge ſoo wierde hy Burgemeeſter gemaeckt. *Quintus Scipio*, de Schoonvaeder van *Pompejus*, wierde ſchuldigh bevonden, en *Q. Caponius* wierde veroordeelt in de ſtraffe van *Praclica*, om dat hy een vat Wijns aen iemant vereert hadde, van dat hy hem de ſtemme ſoude geven, om in 't Magiſtraet te komen: en om dieswille verboden zy de gaſtebooden of maeltijden, die tot dien einde wierden ingeſtelt; gelijck *Dion*, *Plutarchus* en andere verhaelen: *Polibius* ſchrijft, dat die van *Carthago* met openbaere giften en geſchencken tot het Magiſtraets Ampt quaemen, maer dat de Romeinen ſulx aen den hals ſtraften.

De *Ceraſte* ſoo veele *Pauſanias* daer van vertelt, gaet ſcheef gelijck de kreeft doet, alſoo gaen oock de Simoniaſche ſcheeve en krommegangen, onweerdigh zijnde om tot ſtaet en hoogheyt te geraecken. Dit is de Slange diewelcke den reyſigers heymelijck aenvalt, waer van Geneſ. in 't 49 ſtaet, *dat Dan een Slange ſal worden op der aerde, en een Adder op den paede, en 't Paerd in de verſſenen bijten, dat zijne Ruyter te rugge valt.* *Ælianus* ſeyt in 't 1 boek LVII c. dat hy wit is en twee hoornen op 't hoofd heeft, hoewel *Plinius* ſchrijft van vier hoorens. *Nicander* de Griexſche Poeet ſeght, dat eenige twee, en eenige vier hoorens hebben; en dit beveſtigen oock *Iſidorus* en *Barthol. Anglicus*: Welcke looſe *Ceraſte* of Slange, de reſte van zijn lichaem onder het ſand verbergende, beweeght ſich ſoetjens, om de Vogels te locken, diewelcke meenende eenigh gewormte te ſien, tot haer aes, ſoo vliegen zy daer nae, en daer by komende om 't ſelve te vatten, worden zy van deſe looſe Slangen verſlonden. Alſoo doen oock eenige Simoniſche Menſchen, diewelcke janckende nae hooge Staet, verbergen al haere wreedheyt, verlockende andere door groote geſchencken en belofren, en daer nae tot haer wit gekomen zijnde, ſoo onderdrucken zy gemeenlijck die geene, die wel tot haer genegen zijn; gelijckmen in 't leven van S. *Antonius* en *Paninus* kan leſen. Miſſchien om dat die geene die vernedert zijn, ſeer onbeſchaemdelijck hare hoorens willen opſteecken, daer *Pierius* de hoorens tot een teycken van waerdigheyt ſtelt, en willen alsdan onvoorſichtigh heerſchen, en die geene nae haer hand ſtellen, die haer hebben opgeholpen, en die ſlechts kennen als voor een bulleback. Maer die door een behoorlijck en eerlijck middel wert verheven, die bedient het nae zijn goeddunckeu en oordeel, en die laet alles in zijn weeſen ſoo als 't geſtelt is; gelijck *Remig. Florentin* daer van wijſlijck verhaelt, in zijne Burgerlijcke bedenckingen.

Men kan oock de *Ceraſte* nemen voor een

beeld van de oude Slange, Viand van 't Menschlijcke geslachte, diewelcke door de Simonie alle de Simonische Menschen verscheurt, die versopen zijn in de tijdlijcke en aerdsche goederen. Waer over *Dante* de Poët, de Simoniasche Menschen in de Helle stelt, in een put, met het hoofd om laegh, en mette beenen om hoogh, en een vlammend Vier op het plat van hare voeren: een straffe seyt *Landinus*, die haer past. Want God heeft den Mensch geschapen, met het aengesicht om hoogh, en ten Hemel gekeert, om God en de Hemelsche dingen aen te schouwen, maer de Simoniasche Menschen, die door Gierigheyt de geestlijcke dingen om goud en silver koopen en verkoopen, die onder de aerde wassen, verkeeren de plicht van den beschoulijcken Mensch. En om dat zy versopen zijn in de Aerdsche dingen, soo vergeten zy de Hemelsche, diewelcke zy de voeten toekeeren: gelijck de Poeet met het gestadigh bewegen der voeten wil uytdrucken, diewelcke, allegorischer wijse, de begeerlijckheyt der aerdsche dingen, te kennen geven: en het snel beroeren van de voeten, die daer beweeght worden door de natuyrlijcke pijne, drucken uyt, de groote genegentheyt, van de begeerlijckheyt, die haer drijft, als mede het Vier, 't welck de brand is van haere begeerlijckheyt. *Dante* konde oock wel boven de voeten, buyten de putte acht genomen hebben op de schandige straffe en dood van den toestelder der Simonie: Naer dien *Simon Magus*, om als een wonder te wesen voor 't Volck, vloogh, door de hulpe der Duyvelen, om hoogh; maer overwonnen zijnde, door de tegenwoordigheyt van *Simon Petrus*, die zijne *Simonie* vervloeckte, viel van boven neer, op de aerde by 't *Campidoglium*, en brack zijne beenen, en stierf eenige dagen daer nae aende kramp of treckinge, te *Riccia*, gelijck *Nicephorus* verhaelt.

De Visschen, die daer voor de voeten van dese Visschersche staen, hebben dieselve listigheyt als de *Ceraste*, *Plinius* seyt in't IX boex XLII cap. dat de Zeevorsch, genaemt Visscherssche, eerst het waeter ontstelt en beroert maeckt, daer nae steeckt zy de hoornen buyten 't waeter, tot aen de oogen toe, de Vischjens aenlockende, diewelcke alsse daer by komen, soo springht zy dieselve op den rugge. De *Squatine*, de *Rhombus*, bewegen haere vinnen bedecktelijck, en werpen van sich een slagh, als wormkens, waer mede zy de andere bedriegen, en dat doet de *Raggia* meede.

Simmetria. *Gelijckmaetigheyt.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die naeckt en van sonderlinge schoonheyt is, alwaer alle de deelen des lichaems met een gelijckmaetige schoonheyt over een komen, hebbende dwers over de schouderen seer aerdigh een blaeu kleed vol sterren, de seven Planeeten daer in, ter sijden haer sal een werck staen, van een konstigh en welgemaeckt gebouw, en in de slincker hand een Lijne met een Waterpas of Schietloot, mette rechter een Passer, waer mede zy alle de deelen van een gehouwen beeld, van een seer schoone *Venus*, schijnt te meeten.

Simmetria is een Griex woord, dat in onse spraecke bediet, een over-een-stemmende en gelijckmaetige meetinge van alle dingen; en alhoewel 't selve, nae de rechte kracht van 't woord, anders niet wort verstaen als van de maeten, diewelcke driederleye zijn, te weten de langhte, breede en diepte: soo streckt zy sich oock in veele dingen, alwaer een aengenaeme matigheyt vereyscht wort. Daerom sullen wy de meetinge die dese drie onderworpen zijn, ter sijden stellen, en een gemeene naeme nemen, die tot alle proportien of evenreedentheden dient. Want soo wy die aenmercken ten aensien de beeldenisse en nae de bevalligheyt en de verwe des lichaems, so isse Schoonheyt genaemt; maer nae haer temperament of aert van de vier hoedanigheden der Elementen, soo wortse *Eucrasia* geheeten, en nae de lieflijckheyt der stemme, *Melodia*. En gelijck de lichaemlijcke gelijckstemmigheyt, in de drie bovengeseyde deelen bestaet, alsoo bestaet de overeenstemminge van de ziele in een gelijckmaetige ordre van haere genegentheeden, diewelcke zijn *Irascibile*, dat is de toornige, *Concupiscibile*, de begeerlijcke, en *Rationale*, die in Reeden bestaet: En dese wordt de Matigheyt genaemt. Waer uyt te mercken is, dat se in de bloote lichaemen geen *Simmetrie* wort geheeten, wesende een proportie of evenreedentheyt, die heerkomt van de over-een-stemminge van alle de deelen, die mette Passer

zijn

zijn te saemen getrocken: Wy sullen dan seggen dat de *Simmetrie*, een rechte proportie of evenreedentheyt is van meetelijcke dingen, soo wel van natuyrlijcke, als van gemaeckte: die, alsoo die de maete en middelwegh houden, soo kanmen daer, noch afdoen noch toedoen.

De konst van wel en recht te meeten, was by den Egyptenaers in soodanigen achtbaerheyt, dat zy vastlijck versorghden, dat haere Iongelingen soo wel in dese, als in de Rekenkonst moiten geoeffent wesen: en door dese beyde konsten, worden alle dingen, die in des Menschen leven voorvallen, geeffent. Hier door maeckten de Egyptenaers vreede onder den Burgeren, wanneer de Nijl de Landen onderliep en de scheydpaelen verdorf. Maer door middel van de Meetkonst, stelden zy alles wederom te rechte. En dit is 't geene *Pythagoras* seyt, *de Maete is't beste van alle dingen*: gelijck wy oock sien, dat de Wijsheyt Godes gedaen heeft, *die alles heeft gestelt in getal, maete en gewichte*. Sap. 2. God seyt oock door *Iob*, XXXVIII cap. *Waer waert ghy doen ick de aerde beveste, weet ghy wie de maete gestelt heeft? en wie't richtsnoer over haer getrocken heeft? op dat alles behoorlijck wierde uytgestreckt*. Maer waer anders spreeckt de H. Schriftuyre van, als van de wonderlijcke *Simmetrie* en gelijckmaetigheyt, die God in de scheppinge der Werrelt gebruyckt heeft? Want soo wy oock aensien de vier seer slechte lichaemen der Elementen, wy sullen bevinden datse soo een gematighde tegenstrijdigheyt hebben, datse daer door nochtans malkanderen niet met alle quersen of beschadigen. Waer over *Boëtius* aldus seyt:

Ghy bind de Elementen vast,
Dat koude niet op hette past,
Noch dat het droge, door het vocht,
En't licht door 't swaer', wert onderbrocht.

Dit is een groote *Simmetrie*. Maer laet ons op yder maecksel in 't besonder acht nemen, en hoe datter een seer soete toegestelde melodie wordt in gevonden: En hoe 't werck eedelder en volmaeckter is, te grooter *Simmetrie* sal men vinden. Wat isser schoonder *Harmonie*, als de Natuyre des Menschen, die *Protagoras*, gelijck *Plato* verhaelt, staende hiel, dat de Mensche was de Maete van alle dingen? Van bedaegt Ouder wortse dan gestelt, om een welgestelt lichaem te vertoonen, vermits een welgestelt lichaem niet soo ras in de ellende van d'Ouderdom vervalt, en oock om dat het noch veele Iaeren kan voorspoedigh en krachtigh blijven: Want d'Ouder moet niet nae de Iaeren gereeckent zijn, maer nae het goede temperament of de gematighde aert. Oock wort zy bedaeghd gestelt, om dat dees Ouder nu haer rechte wasdom, maete en proportie heeft, maer de Iongelingen niet, en de Oude wijckt daer oock, al daelende, wijder af. De Schoonheyt vergesellschapt de *Simmetrie*, want men kander, met reeden, af noch toe voegen, en daerom wortse oock schoon geheeten, gelijck *Plato* seyt, *het schoone kan sonder maete niet wesen, daerom eenigh Dier dat soodanigh sal worden, behoort met een bequaeme maete gemaetight te wesen*. Wijders seyt hy: *De Macte moet doorgaens schoon en eene Deughd zijn*. Want gelijck de schoonheyt des lichaems, om datse een hooge en betaemlijcke welgestaltheyt van de leeden, van soete bevalligheyt en van prijslijcke verwen is, die seer bequaemlijck verspreyt zijn, soo trecktse de oogen van andere luyden, met een verwonderinge tot sich: alsoo doet oock de Deughd en insonderheyt de gematighde *Simmetrie* van de ziele, dewelcke, soo *Pythagoras* seyt, *een rechtsnoer is, van al't geene dat betaemlijck is*, en maeckt dat haere metelijcke werckingen, met gemeene toestemminge, worden gepresen, die zy dan oock met haere heerlijckheyt en glans vergesellschapt. Voorder soo bereyt oock de schoonheyt des lichaems den wegh om totte kenisse des gemoeds te konnen ingaen, vermits het uytwendige dickwijls getuyghnis geeft, van 't geene inwendigh is verholen; gelijck oock *Galenus* daer van een besonder verhael doet, dat de zeeden des gemoeds de temperatuyre of aert des lichaems volgen. Andere Philosophen verhaelen 't selve. 't Is genoegh van de schoonheyt des lichaems gesproken, waer mede wy onse beeldnisse hebben afgemaelt, alhoewel de Natuyre, seer selden, alle de schoone deelen in een lichaem, alleen, besluyt, gelijck *Petrarcha* seer wel seyt:

Dit goed, soo ydel, broos en licht,
Een wind, een schadu voor 't gesicht:
Dat beeld ons noch de schoonheyt af.
Noyt was die in een Vrouw alleen,
Als in mijn Nymph en anders geen,
En die gedijt my tot een straf.

met het Vier, *Venus* en *Jupiter* mette Locht, *Mercurius* en *Saturnus* met het Waeter, en *Luna* met het Aerdrijck, alſoo komt oock de Menſch met zijne *Simmetrie* of gelijckmaetigheyt, mette hoedanigheeden van de Elementen over een. Willen wy *Sol* ſien, ſiet het Herte. Willen wy de *Maene* ſien, ſiet de Leever. Wilje de Sterren, ſiet de ooghappels. De regen komt met het ſchreyen over een. De Wind met het ſuchten en blaeſen. De Blixem met den lach, en het donderen met het kijven en dreygementen.

De Metallen hebben oock gelijckheydt mette vier humeuren of vochtigheden, te weeten haer *Chilus*, gijl of heſſe, haer wey, en haer ſaet.

De Menſch komt oock op veelerhande manieren mette ſeven Planeeten over een. Ten eerſten mette *Sonne* door de levende kracht. Mette voedende kracht aen de *Maene*, mette aendringende kracht aen *Mars*, mette fantaſien of invallen aen *Mercurius*, mette natuyrlijcke kracht aen *Jupiter*, mette welluſtige aen *Venus*, en mette aenneemlijcke kracht aen *Saturnus*. Maer laet ons verder gaen en vergelijcken den Menſch by de *Sonne*, door de klaerigheyt van de ſinnen. Mette vruchtbaerheyt van voort te teelen by de *Maene*, mette dapperheyt des gemoeds by *Mars*, mette heblijckheyt van 't ſeggen en uytſpreecken by *Mercurius*, mette kracht van te heerſchen en gebieden by *Jupiter*, mette brand der Minne by *Venus*, mette ſubtijlheyt van 't geſicht by *Saturnus*: en door alle deſe redenen ſullen wy met *Franciſco Puteo* ſeggen, dat aen *Jupiter* de goedwilligheyt, aen *Saturnus* de vaſtigheyt, aen *Mars* de mogentheyt, aen *Mercurius* de loosheyt, aen *Venus* de geneughte en welluſt, en aen de *Sonne* en *Maene* de voortteelinge en verdervinge worden toegeſchreven.

Wy konnen noch meerder van deſe wonderlijcke *Kleyne Werreld* ſeggen, darſe alle Dieren gelijckt mette gevoelijcke ſinnen, de Planeten mette levende kracht, hebbende de opperſte Werckmeeſter aen yder waſſende aert, wortels als ſeeckere grondveſten gegeven, alwaer zy haer, op de maniere van voeten onderhouden, gelijck *Plinius* verhaelt. De ſtam gelijckt die niet den romp van 't lichaem, en de tacken de armen? Wilje de handen, de vingers? ſiet aen verſcheyden ſpruyten, die ſich uyt de tacken verſpreyden. Wilje de huyd? ſiet aen de ſchorſſe, alwaer een vochtigheyt tuſſchen leyt, dat gelijck het bloed, den boom, door alle deelen, onderhoud en verquickt. Noch verder: zijnder oock geen aders door de tacken en ſpruyten, jae oock totte blaeders toe, doordringende? Wy ſullen anders niet ſeggen, dan dat het yder een bekent is, dat alle deelen dieder in den Menſch zijn, oock zijn in de boomen; gelijck *Mizaldus* wijdloopigh verhaelt.

Zy wordt gemaelt, dat zy 't gehouwen beeld van *Venus* meet, want ten eerſten vindmen niets, waer in grooter *Simmetrie* en beter proportie is, als in het Menſchlijck lichaem, weſende gelijckſtemmigh en van d'allervolmaeckſte maete. Ten eerſten is 't noodigh te overwegen, dat de Natuyre het aengeſicht veel hooger heeft geſtelt als het lichaem, om dat alle de andere deelen, van 't lichaem, daer uyt worden gemeeten. Het aengeſicht wort dan in drie maeten of deelen gedeelt: d'eene is van den top van 't hoofd, tot aen de winckbrauwen, het tweede deel is van de winckbrauwen tot aen den tip van den neuſe, en het derde van den neuſe totte kinne toe: welcke maeten negenmael verdubbelt zijnde, beelden den gantſchen ſtand van den Menſch af, die in negen deelen gedeelt wort. Het eerſte deel is het aengeſicht, het tweede de borſt, te weeten van het kropbeen af, tottet begin van de maege toe, het derde totten naevel, het vierde van den naevel af tottet opperſte van de heupe. Het vijfde en ſeſte van de heupe, tot het buygen der knye, het ſevende en achte totte koot of enckklauwe toe. Het laetſte de geheele langhte van den voet; verſtaende dit altijd van een Man die volmaekt van leeden is. Doch wijder hier van te handelen is onnoodigh, alſoo ſulx van *Pomponius Gauricus* en van dien vermaerden *Mathematicus Anton. Mizaldus*, in zijn boeck van de *Simmetrie* des Menſchen, gedaen is.

De Goddinne *Venus* wort voor een volmaeckte ſchoonheyt genomen, alſoo dieſelve, van veele Schrijvers, voor een Goddinne, van de ſchoonheyt ſelve, wort gehouden. Want zy was oock in den ſtrijd, die tuſſchen *Pallas*, *Iuno* en *Venus* was over den gulden Appel, alwaer geſeyt wierde, *zy ſal de ſchoonſte*

werden

werden gegeven. En soo wierde *Venus* van *Paris*, die als scheydsman van *Iupiter* daer toe gestelt was, voor de alderschoonste geoordeelt, hebbende sonder twijfel, *Paris* eerst en te vooren de gelijckmaetige proportie en *Symmetrie* van de uytnemende schoonheyt, van *Venus* lichaem, wel overwogen; waer over sy daer nae den gulden Appel ontfingh, die haer, als die de schoonste van allen was, toebehoorde.

SENTIMENTI. *De Sinnen.*

VISO. *'t Gesicht.*

EEn Iongelingh, die op zijn rechter hand een Gier of Sperwer hout, gelijck de Egyptenaers dieselve vertoonden: in de slincker hand sal hy een Spiegel houden, en ter sijden onder den arm salmen een Schild sien, waer op een Adelaer met twee of drie Iongen, die in de Sonne staeren, geschildert is, met dese woorden, *Cognitionis via*, dat is, door den wegh der beproevinge.

De Spiegel vertoont, dat dese eedele hoedanigheyt niet anders is als een begrijplijckheyt van onse oogh, 't welck blinckende is, gelijck de Spiegel, of doorluchtigh, gelijck het waeter door de toevallige sichtlijcke gedaenten van de natuyrlijcke lichaemen, nemende die in sich selve niet anders aen, als de Spiegel dieselve doet, brengende die totte gemeene sin, en van daer totte fantasien, die de begrijplijckheyt maecken, hoewel die dickwijls valsch zijn: En hier uyt komt de swaerigheyt in de wetenschappen en kennissen voort, dieder behooren totte veranderinge van de dingen. Waer uyt *Aristoteles*, de Eedelheyt van dese sin, te weeten het Gesichte, oordeelt, en dat die veel snelder als d'andere sinnen, een baene maeckt totte verborgen geheymnissen van de Natuyre, die in 't wesen, van de dingen selve, zijn begraven, die daer nae door dese middelen van 't verstand worden in 't licht gebracht.

De Adelaer heeft voor een gebruyck, gelijck de naerstige opmerckers verklaeren, dat hy zijne Iongen tegen de Sonne stelt, uyt vreese of die hem oock mochten zijn verwisselt, en als hy dan siet dat dieselve onbeweeghlijck staen, en de kracht van de straelen der Sonne konnen verdragen, soo brengt hy dieselve op, en voedse: Maer als hy die, als een bastaert vrucht bevint, soo jaeght hy die van hem wegh. Waer uyt geleert wort, dat als dese sonderlinge mogentheyt, niet wort bestiert tot een eedele uytkomst, en tot oefninge van loslijcke daeden, datse alsdan streckt tot schaede en schande van die 't gebruyckt. En misschien wierde oock tot dien einde, in Italien en *Europa*, terwijlen de oproeren van de Wandalen geduyrden, veele Iaeren gebruyckt, dat de voornaemste Heeren, die sich aen Gode en den Menschen hadden misgrepen, de oogen wierden uytgesteken, ten einde zy in dese ellende souden leven.

Men kander oock een *Linx* of Losch by stellen, om de scherpigheyt van 't Gesicht uyt te drucken.

VDITO. *'t Gehoor.*

DE Egyptenaers wanneer zy 't *Gehoor* wilden uytbeelden, soo maelden zy het oor van den Stier, want als de Koe tochtigh is, dan loeyt zy dapper, geduyrende dit alleene den tijd van drie uyren, gelijck *Orus Apollo* verhaelt: en als in soodanigen tijd de Stier niet komt, 't welck nochtans selden gebeurt, soo plagh zy haer tot dat werck niet te voegen, dan op seeckere gestelde tijd. Daerom staet de Stier stadigh met opgerechte ooren, om hier nae te luysteren, mogelijck hier mede te kennen gevende, dat hy ditselve in 't besonder moet vlijtiger hooren, als andere dingen, om dat het streckt tot onderhoud en geduyrigheyt van ons selve, en dat op de beste maniere, als mogelijck is. En op dat men 't te beter magh kennen, kanmen dit beeld een oor van een Stier in de hand geven.

VDITO. *'t Gehoor.*

EEn Vrouwe die op de Luyte slaet, en ter sijden haer leyt een Rhee.

ODORATO. *De Reuck.*

EEn Ionghsken dat in de slincker hand een Wieroock-vat houd, en in de rechter een Ruycker met bloemen, met een Brackjen aen de voeten, wesende groen gekleet, gemaelt met Roosen en andere Bloemen.

met het Vier, *Venus* en *Jupiter* mette Locht, *Mercurius* en *Saturnus* met het Waeter, en *Luna* met het Aerdrijck, alsoo komt oock de Menſch met zijne *Simmetrie* of gelijckmaetigheyt, mette hoedanigheeden van de Elementen over een. Willen wy *Sol* ſien, ſiet het Herte. Willen wy de *Maene* ſien, ſiet de Leever. Wilje de Sterren, ſiet de ooghappels. De regen komt met het ſchreyen over een. De Wind met het ſuchten en blaeſen. De Blixem met den lach, en het donderen met het kijven en dreygementen.

De Metallen hebben oock gelijckheydt mette vier humeuren of vochtigheden, te weeten haer *Chilus*, gijl of heffe, haer wey, en haer laet.

De Menſch komt oock op veelerhande manieren mette ſeven Planeeten over een. Ten eerſten mette *Sonne* door de levende kracht. Mette voedende kracht aen de *Maene*, mette aendringende kracht aen *Mars*, mette fantaſien of invallen aen *Mercurius*, mette natuyrlijcke kracht aen *Jupiter*, mette welluſtige aen *Venus*, en mette aenneemlijcke kracht aen *Saturnus*. Maer laet ons verder gaen en vergelijcken den Menſch by de *Sonne*, door de klaerigheyt van de ſinnen. Mette vruchtbaerheyt van voort te teelen by de *Maene*, mette dapperheyt des gemoeds by *Mars*, mette heblijckheyt van 't ſeggen en uytſpreecken by *Mercurius*, mette kracht van te heerſchen en gebieden by *Jupiter*, mette brand der Minne by *Venus*, mette ſubtijlheyt van 't geſicht by *Saturnus*: en door alle deſe reedenen ſullen wy met *Franciſco Puteo* ſeggen, dat aen *Jupiter* de goedwilligheyt, aen *Saturnus* de vaſtigheyt, aen *Mars* de mogentheyt, aen *Mercurius* de loosheyt, aen *Venus* de genoughte en welluſt, en aen de *Sonne* en *Maene* de voortteelinge en verdervinge worden toegeſchreven.

Wy konnen noch meerder van deſe wonderlijcke *Kleyne Werreld* ſeggen, datſe alle Dieren gelijckt mette gevoelijcke ſinnen, de Planeten mette levende kracht, hebbende de opperſte Werckmeeſter aen yder waſſende aert, wortels als ſeeckere grondveſten gegeven, alwaer zy haer, op de maniere van voeten onderhouden, gelijck *Plinius* verhaelt. De ſtam gelijckt die niet den romp van 't lichaem, en de tacken de armen? Wilje de handen, de vingers? ſiet aen verſcheyden ſpruyten, die ſich uyt de tacken verſpreyden. Wilje de huyd? ſiet aen de ſchorſſe, alwaer een vochtigheyt tuſſchen leyt, dat gelijck het bloed, den boom, door alle deelen, onderhoud en verquickt. Noch verder: zijnder oock geen aders door de tacken en ſpruyten, jae oock totte blaeders toe, doordringende? Wy ſullen anders niet ſeggen, dan dat het yder een bekent is, dat alle deelen dieder in den Menſch zijn, oock zijn in de boomen; gelijck *Mizaldus* wijdloopigh verhaelt.

Zy wordt gemaelt, dat zy 't gehouwen beeld van *Venus* meet, want ten eerſten vindmen niets, waer in grooter *Simmetrie* en beter proportie is, als in het Menſchlijck lichaem, weſende gelijckſtemmigh en van d'allervolmaeckſte maete. Ten eerſten is 't noodigh te overwegen, dat de Natuyre het aengeſicht veel hooger heeft geſtelt als het lichaem, om dat alle de andere deelen, van 't lichaem, daer uyt worden gemeeten. Het aengeſicht wort dan in drie maeten of deelen gedeelt: d'eene is van den top van 't hoofd, tot aen de winckbrauwen, het tweede deel is van de winckbrauwen tot aen den tip van den neuſe, en het derde van den neuſe totte kinne toe: welcke maeten negenmael verdubbelt zijnde, beelden den gantſchen ſtand van den Menſch af, die in negen deelen gedeelt wort. Het eerſte deel is het aengeſicht, het tweede de borſt, te weeten van het kropbeen af, tottet begin van de maege toe, het derde totten naevel, het vierde van den naevel af tottet opperſte van de heupe. Het vijfde en ſeſte van de heupe, tot het buygen der knye, het ſevende en achte totte koot of enckelauwe toe. Het laetſte de geheele langhte van den voet; verſtaende dit altijd van een Man die volmaekt van leeden is. Doch wijder hier van te handelen is onnoodigh, alſoo ſulx van *Pomponius Gauricus* en van dien vermaerden *Mathematicus Anton. Mizaldus*, in zijn boeck van de *Simmetrie* des Menſchen, gedaen is.

De Goddinne *Venus* wort voor een volmaeckte ſchoonheyt genomen, alſoo dieſelve, van veele Schrijvers, voor een Goddinne, van de ſchoonheyt ſelve, wort gehouden. Want zy was oock in den ſtrijd, die tuſſchen *Pallas*, *Juno* en *Venus* was over den gulden Appel, alwaer geſeyt wierde, *zy ſal de ſchoonſte werden*

werden gegeven. En soo wierde *Venus* van *Paris*, die als scheydsman van *Iupiter* daer toe gestelt was, voor de alderschoonste geoordeelt, hebbende sonder twijfel, *Paris* eerst en te vooren de gelijckmaetige proportie en *Symmetrie* van de uytnemende schoonheyt, van *Venus* lichaem, wel overwogen; waer over zy daer nae den gulden Appel ontfingh, die haer, als die de schoonste van allen was, toebehoorde.

SENTIMENTI. *De Sinnen.*

VISO. *'t Gesicht.*

EEn Iongelingh, die op zijn rechter hand een Gier of Sperwer houd, gelijck de Egyptenaers dieselve vertoonden: in de slincker hand sal hy een Spiegel houden, en ter sijden onder den arm salmen een Schild sien, waer op een Adelaer met twee of drie Iongen, die in de Sonne staeren, geschildert is, met dese woorden, *Cognitionis via*, dat is, door den wegh der beproevinge.

De Spiegel vertoont, dat dese eedele hoedanigheyt niet anders is als een begrijplijckheyt van onse oogh, 't welck blinckende is, gelijck de Spiegel, of doorluchtigh, gelijck het waeter door de toevallige sichtlijcke gedaenten van de natuyrlijcke lichaemen, nemende die in sich selve niet anders aen, als de Spiegel dieselve doet, brengende die totte gemeene sin, en van daer totte fantasien, die de begrijplijckheyt maecken, hoewel die dickwijls valsch zijn: En hier uyt komt de swaerigheyt in de wetenschappen en kennissen voort, dieder behooren totte verandetinge van de dingen. Waer uyt *Aristoteles*, de Eedelheyt van dese sin, te weeten het Gesichte, oordeelt, en dat die veel snelder als d'andere sinnen, een baene maeckt totte verborgen geheymnissen van de Natuyre, die in 't wesen, van de dingen selve, zijn begraven, die daer nae door dese middelen van 't verstand worden in 't licht gebracht.

De Adelaer heeft voor een gebruyck, gelijck de naerstige opmerckers verklaeren, dat hy zijne Iongen tegen de Sonne stelt, uyt vreese of die hem oock mochten zijn verwisselt, en als hy dan siet dat dieselve onbeweeghlijck staen, en de kracht van de straelen der Sonne konnen verdragen, soo brengt hy dieselve op, en voedse: Maer als hy die, als een bastaert vrucht bevint, soo jaeght hy die van hem wegh. Waer uyt geleert wort, dat als dese sonderlinge mogentheyt, niet wort bestiert tot een eedele uytkomst, en tot oefninge van loflijcke daeden, datse alsdan streckt tot schaede en schande van die 't gebruyckt. En misschien wierde oock tot dien einde, in Italien en *Europa*, terwijlen de oproeren van de Wandalen geduyrden, veele laeren gebruyckt, dat de voornaemste Heeren, die sich aen Gode en den Menschen hadden misgrepen, de oogen wierden uytgesteken, ten einde zy in dese ellende souden leven.

Men kander oock een *Linx* of Losch by stellen, om de scherpigheyt van 't Gesicht uyt te drucken.

VDITO. *'t Gehoor.*

DE Egyptenaers wanneer zy 't *Gehoor* wilden uytbeelden, soo maelden zy het oor van den Stier, want als de Koe tochtigh is, dan loeyt zy dapper, geduyrende dit alleene den tijd van drie uyren, gelijck *Orus Apollo* verhaelt: en als in soodanigen tijd de Stier niet komt, 't welck nochtans selden gebeurt, soo plagh zy haer tot dat werck niet te voegen, dan op seeckere gestelde tijd. Daerom staet de Stier stadigh met opgerechte ooren, om hier nae te luysteren, mogelijck hier mede te kennen gevende, dat hy ditselve in 't besonder moet vlijtiger hooren, als andere dingen, om dat het streckt tot onderhoud en geduyrigheyt van ons selve, en dat op de beste maniere, als mogelijck is. En op dat men 't te beter magh kennen, kanmen dit beeld een oor van een Stier in de hand geven.

VDITO. *'t Gehoor.*

EEn Vrouwe die op de Luyte slaet, en ter sijden haer leyt een Rhee.

ODORATO. *De Reuck.*

EEn Ionghsken dat in de slincker hand een Wieroock-vat houd, en in de rechter een Ruycker met bloemen, met een Brackjen aen de voeten, wesende groen gekleet, gemaelt met Roosen en andere Bloemen.

Het Vat bediet de konstige reuck, en de Ruycker met bloemen de natuyrlijcke.

Het Brackjen worter geſtelt, want of wel de kracht van de reuck in de honden ſeer groot is, ſoo iſſe nochtans aldermeeſt in de Bracken, diewelcke alleen door haren reuck 't wild opdoen, hoe ſeer 't ſelve ſich heeft verſteken: en door den reuck ſietmen haer dickwijls vriendſchap doen aen haere naeſte gebuyren, die zy anders niet geſien hebben.

Met groen is hy gekleedt, want van de groenigheyt der blaeden worden de jonge en welrieckende bloemkens gepluckt.

GUSTO. *De Smaeck.*

EEn Vrouwe, die mette rechter hand een korf houd, vol van verſcheyden vruchten, en in de ſlincker hand een Perſic.

De Smaeck is eene van de vijf ſinnen des lichaems, of eene van de vijf deelen, door de welcke de Ideen en voorbeeldingen totte ziele gaen, waer uyt zy dickwijls hare raetſlaegen ten nutſten voortbrengen, en noch meerder tot haer eygen verderf, bedrogen zijnde door het valſche beeld van de ooghſchijnlijcke dingen, die dickwijls zijn valſche aenbrengers en beſpieders, en daerom verooraken dieſelve haer veel quaets. In 't beſonder hebben de *Epicurei* valſche Spions gehadt, die daer meenden, dat het een heerlijcke ſake was, ſich tot leckernie en gulſigheyt te begeven, ſonder op eere of Werreltſche glory te ſien.

Zy wordt mette verſcheydentheyt van vruchten afgemaelt, want dieſelve worden ſonder eenige konſt verſcheydentlijck geſmaeckt: en de Perſick wort dickwijls, tot een gelijck voorſtel, van de Oude alſoo gebruyckt.

TATTO. *Het Gevoel.*

EEn Vrouwe, die de ſlincker arm bloot vertoont, waer op zy een Valck houd, die met zijn klauwen daer vaſt in nijpt, en op der aerde ſal een Schildpadde zijn.

SENTIMENTI DEL CORPO. *De vijf Sinnen des Lichaems*, in een ſchilderie afgebeelt, door den Heer *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn Man, die met d'eene hand deſe Dieren met vijf ſnoeren ſlaplijck aen een ander gebonden houd, te weten, een Sperwer, een Haes, een Hond, een Valck en een Aep. En op 't midden van 't eerſte ſnoer moet een oogh uytgebeeld zijn, op 't tweede een oor, op 't derde een neuſe, op 't vierde een tonge, op 't vijfde een hand.

Vijf zijn de Sinnen, gelijck een yder weet, het *Geſicht*, *Gehoor*, *Reuck*, *Smaeck* en 't *Gevoel*. En ſoo veele *Organa* of Sinne-pijpen zijnder, waer door de Sinnen dit van de ziele ontfangen, welcke inſtrumenten wy op de ſnoeren, op yder Sin, hebben afgebeeld, daerom willen wy hier mede uytſcheyden; doch die luſt heeft, kan daer van *Ariſtotelem*, *Avicennam*, *Galenum*, andere *Phyſicos* en *Philoſophen*, als mede *Plinium*, *Gellium*, *Lactantium*, *Damaſcenum* en *Cœlium Rhodiginum* leeſen.

Wy ſouden het Geſicht door den Loſch, diemen ſeyt dat een ſcherp geſicht heeft, wel uytgebeelt hebben, niet te min vertoonen wy hier den Sperwer, een Vogel van ſeer groote ſcherpſichtige kracht, die oock zijn geſicht altijd nae de Sonne went, en wiens galle het geſichte verklaert, nemende de vlacken en de duyſterheyt van de oogen wegh, gelijck oock de Adelaer doet. Maer wy hebben veel liever, deſe als die, genomen, om dat de Adelaer veeltijts voor een beeld van den Hemel genomen wert, en van den glans en van het licht zijn zy de Sonne toegewijt, als zijnde het blinckende licht en de lampe van de geheele Werreld. Zy is by den Egyptenaers voor *Oſiris* genomen, waer van deſe Vogel een beeld was, van een ſcherp geſicht, gelijck *Plutarchus* ſeyt in 't verhael van *Iſis* en *Oſiris*. Dat het Geſichte gemeenſchap heeft met het Licht, den glans en den Hemel, wordt van *Plutarchus* in zijne zeedige wercken beveſtight, alwaer hy ſeyt, *'t is waer de Werreld is wel een eenigh deel, niet te min, ſoo beſtaetſe in een ſeeckere maniere uyt vijf lichaemen: te weten uyt het lichaem der Aerde, des Waeters, des Lochts, des Viers, en des Hemels*, die van Ariſtoteles *de vijfde eſſentia of Selfſtandigheyt*, of van anderen *het Licht*, van anderen *den Hemel*, wort geheeten; ja daer gebreken geene die de faculteyt of mogentheyt van de Sinnen, met het getal van de vijf Elementen vergelijcken. Het Gevoel by de aerde, om datſe de kracht tegen ſtaet; de Smaeck by 't waeter, om dat de hoedanigheyt van de Smaeck, door de vochtigheyt van de ſpongieuſe en vochtige tonge genomen

men wert. 't Gehoor by de locht, om dat daer door de galm en weerslagh van de stemme en 't geluyt gemaeckt wert. De Reuck die uyter natuyre vierigh is, wort by 't Vier vergeleecken. En de Hemel by 't licht, het oogh een klaer instrument van 't gesicht zijnde, heeft een suyvere cristallijne vochtigheyt. En *Timæus* seyt dat de oogen des Hemels licht en de stralen deelachtigh worden. *Het Gesicht, de glans, de Hemel en 't licht, worden als dingen, die malkanderen verwant zijn, gematight, en maecken den sin, door de eendrachtige beweginge, verhaest*, seyt *Plutarchus*.

't Gehoor wort door de Haes verstaen; gelijck de Egyptenaers als mede *Plutarchus* verhaelen. Van de snelligheyt van 't Gehoor seggen zy, *dat de Haese meest alle andere door de snelligheyt desselven overtreft: tot welckers verwonderinge de Egyptenaers, in haere heylige boecken, een Haese voor 't Gehoor afmaelden.*

De Reuck wort, door den Hond, by de Egyptenaers uytgebeelt, als die de verborgen dingen alleene door den Reuck, ontdeckt; hy kent de komste van het onbekent volck, en oock van zijnen Heere, schoon dat hy lange van huys zy geweest. Hy ruyckt op der jaght, waer het wild is heen geloopen, en vervolght het selve ter tijd hy 't op doet: Daerom plagh men tot een spreeckwoord te seggen, *hy heeft een brax neuse*. Als tot eene, die wel scherp riecken konde. Van de loosheit en reuck der Honden vindy by *Xenophon* breeder in sijn schoon boekjen van de Iaght. Dese drie Sinnen, die wy nu laest uytgeleyt hebben, die zijn niet gemeen aen alle andere Dieren. Want eenige zijn blind geboren en hebben geen oogen, andere zijn doof sonder ooren, andere sonder neusgaeten of reuck. 't Is wel waer dat de Visschen geen leeden of gaeten hebben, om te hooren of riecken, niet te min zy riecken en zy hooren. De twee volgende sinnen, zijn alle volmaeckte Dieren deelachtigh, gelijck *Aristoteles* verhaelt, en in 't boeck van het slaepen en waecken seyt hy, *Alle Dieren hebben gevoel en smaeck, behalven de onvolmaeckte Dieren*. De Mensch overtreft alle Dieren in't Gevoel en in de Smaek, maer in d'andere sinnen, wort hy van andere Dieren overwonnen. De Adelaer, seyt *Plinius*, siet veel klaerder als de Mensch; voorts seyt hy, de Gier heeft een veel scherper Reuck: De Mol hoort veel snelder, alhoewel hy met sulcken dicken stof van aerde bedeckt is. De Oester, seyt hy, heeft alleen het gevoel, berooft zijnde van alle andere sinnen. Maer men soude mogen seggen, dat zy den smaeck oock heeft, om dat zy door den dau wort gevoet.

Van de Smaeck gelooftmen, dat die is in alle Dieren, want yder wort door eenige spijse of vochtigheyt gevoed, als *Plinius* seyt, alhoewel hy oock seer beusselachtigh schrijft van eenigh volck, *Astoni* geheeten, die haer in *Indien*, ontrent de Reviere *Ganges* onthouden, sonder Mond, die noch eeten noch drincken, levende alleene by de locht, en by den reuck, die zy alleene door de neusgaeten intrecken, waer over zy altijd wortelen, bloemen en wilde appelen in de hand hebben, oock op lange reysen, ten einde zy geen reuck souden gebreck hebben, maer dit souden Monsters van de Natuyre moeten wesen. Het Vercken heeft smaeck in alle dingen, jae totten dreck en vuyligheyt toe, daer het sich oock in wentelt, en om dat dit een laster is van gulsigheyt, hebben wy 't nagelaeten, gelijck mede de langh-halsen, als de Kraenen en Swaenen, diewijl dieselve beeldnissen zijn van de slocklust, want *Philoxenus* klaeghde over de Natuyre, dat zy hem niet soo langen hals, als de Kraen, hadde gegeven, op dat de wellust der smaeck te langer, in dien langen hals, mochte blijven; gelijck oock *Athanæus*, van eene *Melanthius*, en *Martialis* van eenen *Oenocratulus*, verhaelen. En om dat wy geen lasterlijck beeld van de smaeck souden vertoonen, hebben wy den Valck gemaeckt, als een Vogel, die dun van tonge en smaeck is. Want hoe grooten honger hy oock heeft, seyt *Gregorius*, soo wil hy nochtans geen vuyl aes nuttigen, maer hy lijd hem, ter tijd toe, dat hy een smaecklijcker buyt vind.

't Sal noodigh zijn een weynigh van de Tonge, die op 't snoer gemaeckt is, te spreken; want alle Schrijvers laeten niet toe, dat het gevoel van de smaeck, in de tonge gelegen is. Eenige seggen aen 't verhemelte, andere aen de tonge, andere seggen, beyde aen 't verhemelt des monds en in de tonge. *M. T. Cicero* schrijft dieselve het verhemelt toe: Waer over hy van *Epicurus* aldus spreekt, *terwijlen* Epicurus *oordeelt, wat voor 't gehemelt best zy, soo heeft hy het verhemelt van den Hemel, gelijck*

Ennius *seyt, niet waergenomen.* Voorts seyt hy, datter een Welluft is, die door 't gehemelt en door de ooren wort gevoelt, verstaende de smaeck en de luft van 't Hooren. Waer over oock *Quintilianus* klaeght, van dat de kinders eerder onderwesen wierden in de Rijckdommen en leckerheeden, als in 't spreken. *Het kind kan qualijck een woord uytdrucken,* seyt hy, *of het eyscht wat leckers, jae wy leeren het verhemelt eerder de leckerheyt, als de mond het spreecken.* *Horatius* verhaelende van drie gasten, seyt:

Drie Gasten duncken my 't verhemelt soo versche'en,
Dat nauwlijx yders smaeck kan komen over een.

Andere schrijvent soo wel de tonge als 't verhemelt des monds toe, seggende dat de smaeck is een sin of bevindinge, die de vochtigheydt op de tonge of aen 't verhemelt neemt. Waer over *Plinius* seght: *De kennisse van de smaeck is anderen in de tonge, maer den Mensch is sy oock in't verhemelt.* Andere die 't alleen met de tonge houden, waer onder *Lactantius* oock is, metten welcken wy toestemmen, seggen, dat de smaeck niet aen 't verhemelt, maer aen de tonge geproefet wert: niet aen de geheele tonge, maer alleen aen de ränden desselfden: En alsoo die seer dun-velligh zijn, soo trecken sy den smaeck tot haer door een subtijle gevoelijckheyt. *Aristoteles* seght in 't 1 boeck van de Dieren, dat de kracht van de smaeck besonderlijck in 't voorste deel van de tonge gelegen is. Daer zijn oock Philosophen, die het begin en de oorsprongh van de smaeck, in een velleken onder de tonge, en onder aen 't spongieuse en holle vlees op 't platte van de tonge stellen, en daerom seggen sy, datter oock diergelijcke velleken aen 't verhemelt van de mond is. Waer uyt het komt dat veele den smaeck aen 't verhemelt en aen de tonge stellen. Waer over *Aristoteles* seght, datter eenige Visschen zijn, die geen tongen hebbende, den smaeck aen't vleessige verhemelt krijgen. De keele is oock den smaeck deelachtigh, want *Cicero* seyt, dat de smaeck is in de hollighеyt van de keele: Maer daerom maghmen geen ander beeld setten als van de tonge, want daer in bestaet het begin van de smaeck, en die beweeght den sin van de smaeck. De aengenaemheyt en de luft van de dingen diemen eet, bestaet in het inswelgen van de soete spijsen, die door het daelen in de keele raecken. Daer over seyt *Aristoteles* voorder, dat *Philoxenus Erixius* eenen hals, langer als een Kraen, begeerde, op dat hy 't gevoel te langer in zijnen hals mocht hebben. Sulx dat de tonge den smaeck verweckt, dien zy het verhemelt mede deelt, en die wort dan daer nae door de keel van de smaeck verteert. Waer over wy in *Aristoteles*, van de Natuyre der Dieren, vinden, dat de tonge een dienaresse van den smaeck is. En daerom schrijven wy den smaeck, met reeden, de tonge toe, en stellen die op het snoer, tot een beeld van de smaeck.

Het gevoel is, buyten twijfel, allen Dieren gemeen, hoewelse van andere sinnen berooft zijn. *Aristoteles* seght, *de gemeene sin van't gevoel is in een yder:* en die is oock door het geheele lichaem verspreyt, die zy door middel van 't gevoel verkrijght, en zy gevoelen de kracht van de dingen, die zy aenraecken. Het object of voorwerp van 't gevoel, zijn de eerste hoedanigheden, als het koude, het vochte, de hette, en de drooghte. Daerom seyt *Cicero* in 't 2 boeck van de Natuyre der Goden, *Het gevoel is door 't gantsche lichaem gelijckmaetigh verspreyt, alsoo dat wy alle slagen en aenvallen van koude en hette, konnen voelen.* De tweede hoedanigheyt is, het sachte, het harde, het lichte, het swaere, het weecke, het dunne en het scherpe: en hoewel 't gevoel door 't gantsche lichaem verspreyt is, soo bestaet het nochtans, voornaemlijck, in de handen, waer mede wy alle dingen taesten, voelen en aenraecken. En daerom hebben wy den Aep daer by gestelt, diewelcke den Mensche geheelijck naebootst, voornaemlijck metте handen, vingers en nagels taestende, en alle dingen bevattende. Waer over *Minucius Callipedem* den pluymstrijcker een Aep noemde, en *Demosthenes* en *Eschines* wierden door haere lichte bewegingen en gebeerden, die zy metте handen en voeten deden, Baviaenen of Aepen geheeten. Maer wy beelden den Aep af, van wegen de gelijckheyt die hy heeft metten Mensche, die van *Ennius*, *Ovidius* en *Martialis* daer by oock werden vergeleken.

Wy hebben nu de vijf Sinnen des lichaems, in eene beeldnisse gebonden, en met zijn besonder snoer afgescheyden, want het is noodigh, dat zy in een lichaem gehecht blijven, overmits wanneer daer een sin komt te ontbreecken, soo blijft de rest onvol-

volmaeckt en ontſtelt, even als een Luyte ſonder eenige ſnaeren.

Men konde, by alle gelegentheyt, yder Sin wel alleene vertoonen, met zijn ſnoer en gedierte daer aen, voegende in ſulcken val, by 't *Geſichte*, een boſſel venckel in de ſlincker hand, om dat haer ſap de duyſterheyt van de oogen wegh neemt, en 't geſichte verſterckt. *Plinius* ſeyt dat de Venckel van de Slangen geadelt wort, om dat zy door haer ſap 't geſichte weder verkrijgen, waer uyt naederhand bevonden is, dat het den Menſch mede daer toe voorderlijck is. Tot het *Gehoor* kan men een tack van witte Populieren of van Mirthe gebruycken: En ſoo *Plinius* ſeyt, verdrijft het warme ſap van witte Populierblaeden, de ſinerte der ooren. En de Mirthe, gebruyckt men, om dat de Oly, die uyt haere vruchten en blaeders wort getrocken, de ooren ſuyvert. Tot den *Reuck* kan de Rooſe gebruyckt werden, diewelcke een ſoete reuck van ſich geeft, meer als andere bloemen doen. Totte *Smaeck* kan men een Appel nemen, alhoewel dieſelve ſeer geneughlijck is om te ſien en te riecken, ſoo is doch haer laetſte gerecht, de Smaeck. Het *Gevoel* kan men maecken dat hy aen de ſlincker borſt een Armelijntjen of een yſer-vercken heeft, om de twee verſcheyden hoedanigheden van 't gevoel uyt te drucken, te weten het ſcherpe en het ſachte: weſende 't eene ſcherp en ſtekende, 't ander daer en tegen, ſacht en ſaertjens van gevoel.

SENSO. *De Sinne-luſten.*

EEn naeckt en vet Iongelingh, ſtaende in een loopende Beeck totte halve beenen toe, zijnde aen den Oever verſcheyden planten, waer van hy uyt eene der ſelver de vruchten verſamelt, houdende in de ſlincker een Bloemruycker.

De Sin of bevindinge, wort naeckt geſchildert, om dat zy den Menſch in de goederen des Lichaems en der Ziele, doet naeckt en bloot gaen, terwijl zy vaſt genegen zijn totte tegenwoordige luſten en begeerlijckheeden, ſich niet voorſiende noch verſorgende, tegens de aenſtaende ellendigheeden.

De vettigheyt is een teycken van een *ſenſitiva* of ſinlijcke ziele, die vol ſlechte gedachten en kleyne overweginge is in ſwaere ſaecken, diewelcke inſonderheyt het lichaem maeger maecken, en de ledemaeten verſwacken, gelijck de *Phyſiognomici* ſeggen.

Hy ſtaet metте voeten in een vlietend waeter, om te vertoonen, dat ſich de luſten van de Sinnen geſtadigh laeten bewegen, en metter tijd verloopen, ſonder datſe nut of profijt aenbrengen: En 't is ſwaer dieſelve op te houden, gelijck het oock gevaerlijck is door de luſten te wandelen.

Het Waeter wort ſomtijts, voor de ſonde, verſtaen, en de Menſche die daer in ſtaet voor den Sondaer, gelijck *David* ſinght, *de Waeteren zijn tot aen mijne ziele gekomen.* En ten dien aenſien wort vertoont, dat de Menſch zijne eygene ſinnen volgende, in groot gevaer ſtaet, om daer door doodlijck te vallen.

De vruchten en bloemen, drucken de vier werckingen van de Sinnen, wat naerder uyt, als het Geſicht, de Smaeck, de Reuck en 't Gevoel, die ſich in de bloemen en kruyden openbaeren, ontdeckende 't ander, te weten het Gehoor, door 't ruyſſchen van de Beecke, en van daer komt het lichtlijck in de ſinnen.

De Sinnen, gelijckmen die in een beeld kan vertoonen.

EEn Iongelingh met veelderley verwen gekleet, hebbende een krans van verſcheyden bloemen en vruchten op 't hoofd, als mede een Vederbos of Pluym, die ſich, door den Wind, ſchijnt te bewegen, hebbende in de ſlincker hand een Cyther, Luyt of Fluyt, en aen de rechter een Handſchoe.

Hy wort Iongh gemaelt, om hier door aen de Iongheyt de vluchtigheyt van de ſinnen te vertoonen: En de verſcheyden verwen drucken uyt den ſin van 't geſicht, die te gelijck met het licht, een voorwerpſel zijn, als mede de bloemen en vruchten voor den Reuck, de ſnaeren en de inſtrumenten voor 't Gehoor.

Het gevoel wort door de Handſchoe uytgedruckt, alſoo zy de hand voor de koude, of voor de Sonne en hette bewaert, en voor diergelijcke dingen die 't gevoel aengaen.

De Vederbos op 't hoofd, bediet dat de Sinnen sich soo licht bewegen, als de pluymen, door een kleyn windeken.

De vijf Sinnen.

OM alle de vijf Sinnen des lichaems in eene beeldenisse te vertoonen, kan men een Ionghman afmaelen, in 't wit gekleet, die een Spinneweb op 't hoofd heeft, en sal ter sijden hem hebben een Aep, een Gier, een wild Vercken, en een Losch of wilde Kat. Men gelooft dat yder van dese Dieren, in 't besonder, scherpe Sinnen hebben, waer in zy den Mensch te boven gaen. Daerom seggen dese Dichten:

Nos Aper *auditu, præcellit* Aranea *tactu,*
Vultur *odoratu,* Linx *visu,* Simia *gustu.*

Dat is:

't Wild Swijn *wint door 't gehoor, de* Spin *door 't teeder raecken,*
De Gier *door reuck, de* Losch *door 't sien, en d'*Aep *door 't smaecken.*

SONNO. *Slaep.*

EEn swaerlijvigh vet Man, gekleet met dasse-vellen, leggende op een bedde van Maenekops bollen, die een Wijnstock, met rijpe Druyven geladen, sal beschaduwen, hebbende ter sijden een kuyl daer een Waeter-fonteyn, komt uyt springen.

SONNO.

De Slaep, soo die van Philostratus geschildert is over het beeld van Amphiarao.

EEn Man met een slaprigh en bol gesicht, hebbende een wit kleed over een swart, als of men daer door den dagh en de nacht wilde af beelden, houdende in de hand een suyver, dun en geschaeft Hooren, uyt het welcke waerachtige droomen voortkomen, om dat het hooren dun geschaeft zijnde, wort licht en doorluchtigh: Want de waerachtige droomen worden by de Latijnen, *Cornea*, dat is Hoornige, geheeten, gelijck *Silius Italicus* en *Statius* verhaelen. Over welcke plaetse van *Lactantius Grammaticus*, seyt *Statius*, het leedige Hooren, want hy hadde 's nachts het Hooren leedigh gestort: Overslx sal de Slaep van den Schilders alsoo vertoont worden, dat hy schijnt de vochtige droomen daer in te gieten, en weder daer uyt te storten, op die geene die daer droomen. Derhalven kan de Slaep aldus afgeschildert worden, datter iets uyt den Hooren, als een roock opvlieght, 't welck vertoont dat de oorsaecke van den Slaep de dampen zijn, diewelcke in 't hoofd opklimmende, haer veranderen, en door middel van dieselve, wederom verslnelten.

En boven 't geene *Philostratus* heeft geschreven, sullen wy door 't aensien van *Tibullus* maecken, datse vleugels heeft, seggende in seecker Dicht, *de Slaep spreyde haer swarte vleugels uyt.* Vyt welck Dicht kan verstaen worden, datmen de Slaep met swarte vleugels kan afschilderen, om hier door de snelligheyt van den Slaep, en de aengenaemheyt van de uyren, die al slaepende doorslippen, af te beelden.

Men kan oock maecken, dat hy mette ander hand een roede houd, om de Heerschappie uyt te beelden, die de Slaep over den Menschen heeft. En *Virgilius* in zijn 5 boeck van *Æneas* den Slaep beschrijvende, doet *Palinurum* van 't Schip in Zee vallen, seggende dat hy een tack by hem droegh, die gedoopt en nat gemaeckt was, in de reviere Styx. En om my niet al te langh op te houden, sal ick alleene seggen, dat dese bovengeseyde dingen geen ander verklaringe van noode hebben, om datse een breede Poëtische beschrijvinge zijn, getrocken van de werckingen, diemen van den Slaep siet en bevint.

SONNO. *De Slaep.*

Ovidius versiert voor den Slaep een Man, die daer slaept tusschen twee Dassen, en daer by eenige Ratten: als Dieren, die totten Slaep seer zijn genegen.

INGORDIGIA. *Onverzaedlijcke Slocklust, Vraetigheyt.*

EEn Vrouwe in roestige kleederen gekleet, houdende met haer rechter hand een Vos, en ter sijden haer staet een Struys.

Slocklust is eygentlijck geseyt, een ongemanierde genegentheyt van een saecke die totte onderhoudinge des levens behoort, en is noch schandelijcker als diemen Gulsigheyt of

of Overdadigheyt noemt. En zy wort met roeſtige verwe geſchildert, om dat zy het yſer verteert, ſonder dat de roeſt ſelve daer van eenige nuttigheyt geniet: even gelijck de Slockop, die alles opſwelght, ſonder dat hy daer van eenige ſmaeck heeft: Waerom de Struys hier by geſtelt wort, als die het yſer opſlockt en verteert.

De Vos bediet by *Orus Apollo* even datſelve, want als hem ſpijſe ontbreeckt, ſoo voed hy ſich met zijn eygen vlees.

INGORDIGIA. *Slockluſt.*

EEn Vrouwe van een leelijck opſicht, en gekleet in roeſtige verwe, die de ſpijſe ten monde weder uyt ſpouwt, houdende in de rechter hand den Viſch *Scarus* geheeten, en in de ſlincker een Lamprey of Negenoogh.

De Viſch *Scarus* is ons onbekent, en die wort nergens als in de Carpatiſche Zee gevonden, en is van de oude Schrijvers, voor eenen gulſigen en inſlockenden Viſch gehouden, als *Ariſtoteles* ſeght: Want deſe Viſch alleen, onder alle Viſſchen, gaet op de maniere van de viervoetige Dieren, en eet kruyd of gras op 't veld, en verſlint uyt groote gierigheyt alle andere kleyne Viſſchen, die hem gemoeten, en ſpouwt dieſelve door al te groote ſatheyt en gulſigheyt weder uyt. Deſe Viſch *Scarus*, gelijckt een groot deel den Viſch *Orata*.

De Lampreye, ſeyt *Orus*, baert door den mond, en ſoo haeſt zy gebaert heeft, ſchiet zy nae haere Iongen, en wie 't niet kan ontvluchten, ſlockt zy weder op.

Anders.

EEn Vrouwe met een dicke buyk: 't welck bediet een pluymſtrijckende Slockluſt, houdende een doorſchijnend glas in de hand, waer in veele bloedſuygers leggen: Want gelijck de bloedſuygers, ſuygende eens anders bloed, uyt haeren aert, niet ſullen ophouden voor datſe tot barſtens toe vol zijn geſopen, alſoo mede ſullen de gulſige Vraeten niet ophouden, ten zy de gulſigheyt ſelve haer mochte verſticken.

INGORDIGLIA. *Slockluſt, Vraetigheyt.*

EEn Vrouwe, hebbende in de hand een tack vol Eekelen, daer van zy met haer rechter hand eene aen 't Vercken heeft gegeven, die d'Eyckel in den mond houdende, met opgerechten hoofde en oogen, op de tacke loert. Deſe beeldeniſſe vertoont de gulſigheyt, door het Vercken uytgebeeld, 't welck d'eene Eyckel niet heeft, of het ſiet wederom nae d'ander. Volgende daer in de maniere der gulſigaerts, gelijck *Alcæus* ſeght:

Het Swijn met d'Eyckel in den mond,
Nae d'ander Eyckel janckt terſtont.

Het Swijn wort voor d'inſwelgende Slockluſt genomen, om dat dit Dier den gantſchen dagh niet anders doet als eeten en flocken, van 't geene hem voorkomt. Waer van dit ſpreeckwoord is gekomen: hy flockt en ſcheert als een Vercken. *Horatius* willende *Album Tibullum* raeden, hoe hy luſtigh ſoude leven en vet worden, ſeyt op 't einde van zijnen brief aldus:

Wanneer u 't luchen luſt, my ſuldy glat van leen,
Een Epicuri Swijn, ſien als een Pampſack treen.

Daerom wordenſe Verckens van de kudde *Epicuri* geheeten. En de *Beotiers* in *Arcadien* wierden Swijnen genaemt, om datſe ſulcke ſlempers en balgers waeren: want men leeſt in de ſpreeckwoorden, *Hy leeſt een Verckens leven*, dat is een gulſigh en ſwelgers leven: en die geene die alſo ſlordigh leven, worden plompers, grovers en botte Menſchen, als Verckens, geheeten. Maer alhoewel in deſe beeldeniſſe alleen de Slockluſt der Pampſacken en Slampampers vertoont wordt, ſoo kan men dieſelve oock trecken tot alle andere ſaecken diemen begeert, oock tot het inſlocken der goederen. Want gelijck het Vercken gedreven wordt, door de onverſaedlijcke Slockluſt, wroetende altijd met zijne ſnuyt en pooten in der aerde om vet te worden, alſo worden de Menſchen mede getrocken, door een onverſaedelijcke gierigheyt van de aerdſche dingen, ſoeckende geld en goed, op en onder de aerde, ſtekende dickwijls haere hoofden in eens anders kaſſe, en mengen 't een onder 't ander, werckende alſoo met handen en voeten, alleene om haere onverſaedlijcke geldluſt te bluſſchen, en dat door allerleye ſchelmſche en ongeoorloofde wegen:

gen: Iae naulijx hebben zy de rijpe vruchten van haere woeckerije getrocken, of zy jancken terſtont nae de onrijpe: ſoo ſeer zijnſe totte Slockluſt genegen. *Alceus* vergeleeck de begeerige tocht-luſt, die hy over een Maeghdeken hadde, by een Vraet of Slemper: *Want*, ſeyt hy, *de Sogh heeft wel d'eene Eyckel in den mond, maer ſtrax gaetſe nae een ander, alſoo heb' ick oock wel een ſchoon Maeghdeken, maer ick verlange terſtont wederom nae een ander.*

NEGLIGENZA. *Sloffigheyt, Onachtſaemheyt, Sorghloosheyt.*

EEn Vrouwe met heel gebroken en geſcheurde kleederen, en gantſch onthult, leggende geſtreckt op der aerde, met een Sandlooper in de hand, of die ter ſijden over dwers leyt.

De Sloffigheyt wort onthult en qualijck gekleet geſchildert, tot bewijs dat de ſloffe onvolmaeckt is in alle zijne handelingen, zijnde, in 't gemeen, van elck miſpreſen.

Dat zy ter aerden leyt, bediet de begeerte die zy heeft in 't ruſten, waer uyt dit gebreck zijn oorſaeck neemt.

De Sandlooper die over dwars leyt, ſonder datter ſand uyt loopt, bediet den tijd, die verlooren is: weſende dit gebreck een ſoone van de vadſigheyt en traegheyt, of ten minſten op een tijd met haer gebooren. Daerom kan men haer oock met een Schildpadde afmaelen, die boven op haere kleeders kruypt, om datſe traegh en onachtſaem is in al haer doen, en dat door den laſt van de ſnoodigheyt des gemoeds, die haer niet toelaet, datſe van haer ingeboorene vadſigheyt ſoude werden ontlaſt.

* * * *

Sorghloosheyt wort als ſtrijdigh geſtelt tegen de *Voorſichtigheyt*: want *Sorghloosheyt* verwaerlooſt alles, en is onachtſaem in de voorſorge, om ſich van noodruft en alle behoeftige middelen tot onderhoud des levens te voorſien. Waer over als de *Sorghloosheyt* by *Voorſichtigheyt* quam, en verſocht dat zy haer in den barren Winter onderſtant wilde doen, vraeghde haer de *Voorſichtigheyt*, wat zy doch in den Somer, terwijl men op 't inſaemlen moſt bedacht zijn, al hadde bedreven? antwoorde, zy hadde den Somer in welluſtigheyt en vrolijck ſingen overgebracht. Soo antwoorde *Voorſichtigheyt*, wel aen! hebt ghy die met ſingen doorgebracht, ſoo mooghdy nu in den Winter, u tijd, met danſſen oock overbrengen. Tot beſchaemtheyt der geener, die haere jonge jaeren met braſſen, ſlempen en ſorghloosheyt doorbrengen, en daer na in den barren Winter haers Ouderdoms, den poot moeten ſuygen, en op eens anders genaede leven.

Vrou Sorghloos *kael en bloot, door 's Winters bange nood,*
Bad om wat onderſtant, tot reddingh voor de dood.
Voorſichtigheyt *heeft haer dees antwoort weer gegeven,*
Hoe bracht ghy 's Somers deur, u jongh en dertel leven?
Ick ſpeeld' en ſongh in weeld', in blijdſchap en vol vreughd,
Wel danſt nu in de koud' en weeſt daer in verheughd.

FATICA. *Sloverie.*

EEn qualijck gekleede Vrouwe in't groen, houdende een open Boeck in haer hand als of zy las, ter ſijden ſtaet een Kalf of jonge Os.

De Arbeyt of Slovernye, is, nae 't ſeggen van *Cicero*, een ſeeckere werckinge van de beſigheyt des gemoeds of des lichaems. In 't groen wortſe gemaelt, om dat haer de Hope voed en onderhoud.

Zy is Iongh geſchildert, om dat de Ieugd bequaemer is totten Arbeyd, als wel eenigh ander Ouder. Daerom als *Ovidius* in zijne Minnekonſt wilde bewijſen, datmen de Sloverie in de Ieughd moſt verdragen, ſeyt hy:

Den arbeyd draeght in uwe Ieughd,
Want d'Ouder daer toe weynigh deughd.

Door 't Boeck wort de Sloverie van de Sinnen verſtaen, als die voornaemlijck door de oogen gevat worden, zijnde een heerbaene die licht is, om te geraecken, in alle voorvallen totte kenniſſe van 't verſtand. De Sloverie des lichaems, wort door de beteyckniſſe van den jonge Oſſe verſtaen; gelijck *Ovidius* mede verhaelt.

FATICA. *Sloverie.*

EEn ſtercke Vrouwe met een Eeſels-huyd bekleet, ſulx dat de Eeſels-kop verſtreckt tot een hulfel op de hoofdhayren, weſende dit

dit Dier gebooren totte Sloverie, en om ſwaerwichtige dingen te draegen. Men kan oock by dit hulſel noch twee Kraens vleugels voegen, 't welck dienen ſal ter gedachteniſſe van de Sloverie of Arbeyt. Want het is een oud gevoelen, dat de vleugels als mede de voeten van den Kraen, by ſich gedraegen, lichtlijck alle ſwaere arbeyt verlichten, en dat ſonder eenigh misnoegen; gelijck *Pierius* in 't XVII boeck verhaelt.

DOLORE. *Smerte, Hertknaginge.*

EEn half naeckt Man, die aen handen en voeten gekluyſtert, en met een Slange is omſlingert, die hem ſeer wreedlijck in zijn ſlincker ſijde bijt, ſiende met het hoofd ſeer duyſter en mismoedigh.

De handen en voeten die geketent zijn, zijn het verſtand, met het welck men alle wercken gaet overwegen, die de uytvoeringe en 't overlegh van noode hebben: En zijn dieſelve alhier gebonden metter bitterheyt der Smerte, alſoo zy geen acht konnen nemen op haere gewoonlijcke werckinge, ten zy ſeer ſwaerlijck.

De Slange die ſich in veele manieren rontom den Man ſlingert, bediet in 't gemeen altijd quaed, en het quaed, 't welck oorſake is van verwoeſtinge, is het beginſel van de Smerte, in die dingen, die eenigh weſen hebben.

In de H. Schrifture, wordt de Slange dickwijls voor den Helſchen Duyvel genomen: En nae de uytleggingе S. *Hieronymi* en *Cypriani*, alwaer zy de woorden van 't *Pater Noſter*, *Verloſt ons van den quaeden*, verklaeren, ſeggen zy, dat hy onſe aldergrootſte quaed is, als zijnde de oorſake van alle onvolmaecktheyt, ſoo wel in den inwendigen als uytwendigen Menſche.

DOLORE DE ZEUZI. *Smerte, nae de afbeeldinge van Zeuxis.*

EEn treurigh en bleeck Man in 't ſwart gekleet, met een uytgebluſte Fackel in de hand, die noch een weinigh roock geeft.

De kenteyckens van de ſmerte, worden noodſaeckelijck uyt eenige teyckens van 't voorhoofd, als in een toonplaets van de ziele, ontdeckt: alwaer zy, gelijck de Poeet ſeyt, haere waere of koopmanſchap te voorſchijn brenght, als daer zijn de rimpelen, de traenen, de droefheyt, de bleeckheyt en andere dingen, die door ſoodaenige werckingen, ſich in 't aengeſicht vertoonen.

Het ſwarte kleed is altijt een teycken van droefheyt en ſmerte, alſoo dieſelve verwe de duyſterniſſe gelijckt, die daer is een beroovinge van 't licht, welck licht de oorſake en beginſel is van onſe vrolijckheyt, gelijck de blinde *Tobias* ſeyde, verhaelende zijn ongeluck aen zijnen Soone.

De uytgebluſte Fackel, nae 't gevoelen van eenige Philoſophen, vertoont, dat de ziele niet anders is als een Vier, 't welck of door geſtaedige ſmerte en moeylijckheyt wort uytgebluſt, of zy heeft ſoo veele lichts niet, dat zy in haere handelingen, 't geene nut en oorbaer is, kan onderſcheyden: en dat een bedroeft Man, een Fackel gelijckt, die eerſt is uytgebluſcht, en geen vlamme van ſich geeft, maer heeft alleene ſoo veel hette, datſe den roock (ſoo veel zy magh) kan uytwerpen; paſſende ditſelve op een bedroeft leven, om daer door dieſelve droefheyt te voeden. De vindinge van deſe beeldniſſe wordt dien ſeer ouden Schilder *Zeuxis* toegeſchreven.

INGIURIA. *Smaed, Ongelijck.*

EEn jonge Deerne, vreeslijck van opsicht, met brandende oogen, in 't root gekleet, met de Tonge uyten mond, als een Slangetongh, daer rontom veel seever en quijl is, houdende een Doornbosch in de hand, en onder haere voeten een Waeghschaele.

Aristoteles seyt in zijne *Rhetorica*, dat het smaeden en schelden den Iongen eygen is, want door de overvloedigheyt des bloeds en door haere natuyrlijcke hette, soo zijnse stout en vermetelijck, om een ander te lasteren: En om dat de Iongelingen de hoogheyt beminnen, willen zy altijd boven een ander drijven, 't zy door wat middel zy konnen, en hierom wordt de Smaed by een jonge Deerne afgemaelt.

Door het leelijck gesicht en de vlammende oogen wort te kennen gegeven, dat de Smaet voortkomt door de ontstellinge des gemoeds, die meest door 't gesichte gespeurt wort.

De Tonge, die eens Slangen-tonge gelijckt, is een teycken dat de Lasteringe en Smaet, een groot deel in de woorden bestaet, die niet anders steecken, dan oft scherpe doornen waeren.

De Schaelen onder haere voeten, zijn teyckens, dat de Smaedinge een werck is van ongerechtigheyt, lasterende andere onschuldige luyden, en die 't niet hebben verdient, met Smaet- en scheltwoorden.

VELOCITA DELLA VITA HUMANA.

OM de snelligheyt van 's Menschen leven uyt te drucken, wort de *Centaurus* afgemaelt, welck Dier torte uyterste deelen van den buyck, een Menschlijcke gedaente heeft, en de rest van 't lichaem is als een Paerd.

Pierius verhaelt dat het eynde van ons leven, den Mensche met een snellen loop overkomt, om dat wy door een wonderbaerlijcke slibberachtigheydt komende te vallen, schielijck van de dood worden wegh genomen.

VELOCITA. *Snelligheyt, Vluchtigheyt.*

EEn Vrouwe met vleugels aen de schouderen, als of zy wilde loopen, hebbende op 't hoofd een Sperwer met opgeslaegen vleugels. Een gelijcknis nae de spreucke van *Homerus*, daer hy de groote Snelligheyt, door den vlucht van den Sperwer uytdruckt.

VELOCITA.

EEn Vrouwe met vleugels aen de schouderen, draegende Brooskens op de maniere van *Mercurius*, en in de rechter hand een Pijle.

De Brooskens zijn een teycken van Snelligheyt, gelijck oock de Pijle is. Zy magh oock wel ter sijden een Dolphijn met een Seyl hebben, want het laeste doet het Schip snel voort loopen, en 't ander drijft sich selve seer snellijck voort.

CELE-

CELERITA. *Snelligheyt.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Blixem houd, gelijck *Pierius* verhaelt; ter ſijden een Dolphijn, en in de locht een Sperwer: 't welck alles voor de raſſigheyt genomen is, weſende yder in zijne beweginge ſnel en raſch. Door kenniſſe van deſe kan men lichtlijck afmeten, wat ſaecke de Snelligheyt zy.

LASSITUDINE. *Somerſche moedigheyt.*

EEn magere Vrouwe luchtjes en dun gekleet, toonende haere bloote borſt, leunende metre ſlincker hand op eenen ſtock, houdende metre rechter eenen Waeyer, waer mede zy eenige wind of verkoelinge maeckt.

Door de vermoeytheyt, verſtaen wy die ſwackheyt, die daer uytwendigh op 't lichaem valt en ſchaedelijck is.

Wy noement Somerſche moedigheyt, om die te onderſcheyden van een ander vermoeytheyt, die door de ſieckte, of anders veroorſaeckt zy, maer alleene die natuyrlijck door te grooten Somerſchen hette heerkomt.

Mager wort zy gemaeckt, om dat de onderhoudinge des lichaems, door 't middel van de hette uytwaeſemende, ſich ontſluyt, en daer door wordt men noodſaecklijck mager.

Het kleed en de bloote borſt, zijn oock teyckens van het ſayſoen des tijds, gebruyckende de Menſch daerom luchte kleederen, om de herte min te gevoelen. 't Zijn oock teyckens van de hette, die in der daed in deſe vermaſtheyt gevonden wort.

Met het leunen op den ſtock, wort vertoont, datter onderſtuttinge van noode is. En wie die van noode heeft, die heeft niet krachts genoegh van ſich ſelve; 't welck het eigen is dat wy in deſe beeldeniſſe afmaelen.

De Wayer druckt uyt, dat als men dieſelve beweeght, ſoo wort de locht daer door verkoelt, en 't lichaem dapper verfriſcht. Want men ſoeckt door den Wayer te ontgaen het verdriet en de moeylijckheyt van de hette.

SOBRIETA. *Soberheyt.*

EEn Vrouwe die ſlechtlijck gekleedt is, houdende in de rechter hand een Sleutel, de ſlincker op de borſt, en onder haere voeten ſalſe een Viſch hebben, aen d'ander ſijde van deſe beeldniſſe ſal een Fonteyne ſtaen, alwaer klaer waeter uyt ſpringht.

FATICA ESTIVA. *Somerſche ſloverie of arbeyt.*

EEn jonge ſtercke Vrouwe, met een beknopt en luchtig kleed en bloote armen, houdende in de rechter hand een Seyſſen, en in de ſlincker een Vlegel om 't kooren te dorſchen, ſtaende een Oſſe aen haer ſijde.

Iongh en ſterck wort zy gemaeckt, om dat de Ienghd ſtercker is als d'Ouderdom.

De korte en luchtige kleederen, metre bloote armen, bedieden de geſtalte en vaerdigheyt die zy by den arbeyt doet, weghnemende alle verhinderingen, want de ſwaere kleederen zijn des Somers by het werck verdrietigh.

De Seyſſen en de Vlegel zijn werckruygen van grooter arbeyd, inſonderheyt wanneer

neer men 't ſelve doet in 't heetſte van den Somer. En de Oſſe wort van veelen voor een beeld van de ſloverie geſtelt.

SOLSTITIO ESTIVO. *Somer-Sonne-ſtand.*

EEn Ionghman van vijf en twintigh Iaeren, geheel naeckt, uytgenomen de beſchaemde deelen, die bedeckt ſullen zijn met een purpre Sluyer, ſtaende op de maniere als of hy te rugge wilde treden, hebbende om 't hoofd een krans van koorenayren. Op 't hoofd ſal hy een blauwe cirkel hebben, op de maniere als een kroone, en ſoo breed als de ſchouder is, in welcke circkel negen ſterren geſneden ſullen zijn, en in 't midden het teycken van *Cancer* of Kreeft. Mette rechter hand ſal hy een Globe of kloot houden, waer van alleen het vierendeel duyſter is, 't welck dat deel ſal weſen dat nae de aerde gekeert is, en de reſt, te weten de drie vierde parten nae boven, ſullen klaer en licht zijn. Met d'ander hand ſal hy een Kreeft houden, en aen de voeten vier vleugels, aen de rechter voet twee witte, en aen de flincker een witte en een ſwarte.

Het *Solſtitium* is in die tijd als de Sonne ons aldernaeſt, en in die tijd, wanneerſe alderverſt van ons is. En die wordt Somer-Sonneſtand geheeten, 't welck geſchied den XXI *Iunii*, en d'ander is des Winters den XXI *Decembris*. En wort daerom Sonneſtand geheeten, om dat de Sonne alsdan niet verder gaet, en in deſe zijne reyſe worden twee Circkels beſchreven, die zijnen loop bepaelen: d'eene nae de *Polus Arcticus*, en d'ander nae den *Polus Antarcticus*, weſende yder van zijnen Poolen 66 graeden afgeſcheyden, en van den Æquinoctiael-line 24 graeden, deelende een yder de Sphære in twee ongelijcke deelen, en die worden genaemt de Tropiſche of wederkeerende Circulen, want de Sonne ſtaende in den eerſten punt van *Cancer*, ſoo maeckt ſe dien Circkel in de beweginge van 't firmament, en dat is 't laetſte datſe doet in 't Noorderdeel: en is 't geene dat genoemt wort de Circkel van des Somers-Sonneſtand, waer door zy paſſerende ons naedert, en daer nae weder tot ons keerende, ſoo vertreckt die, tot dat die komt tot het punt van *Capricornus*, maeckende den anderen laeſten Circkel aen 't firmament van d'ander ſijde, nae den *Polus Antarcticus*. En dat is die circkel die genaemt wort des Winters Sonneſtand, die altijd verſt van ons is afgeſcheyden, en die wederkeerende ons komt naederen: weſende 't ampt van de geſeyde Circkelen, de Sonne-ſtanden te onderſcheyden in de grootſte afwijckingen van de Sonne, gelijck geſeyt is in den eerſten graed van *Cancer* en van *Capricornus*. En dan wortſe de Somerſtand geheeten, als zy is in den eerſten graed van *Cancer*, want by ons ſoo nae weſende als zy kan, ſoo brenghtſe den Somer, en in deſe tijd is de langhſte dagh van 't geheele Iaer, en de kortſte nacht.

En als die is in 't punt van *Capricornus*, ſoo wortſe genaemt de Winter Sonne-ſtand, en die is als de Sonne ſoo verre van ons is, als hy kan, brengende ons den Winter: en in deſe tijd is de langhſte nacht van 't geheele Iaer, en de kortſte dagh. En is dan de dagh van des Somers Sonneſtand ſoo langh, als de nacht van des Winters Sonneſtand.

Hy wort jongh van vijf en twintigh Iaeren geſchildert, om dat de Sonne uyt het eerſte punt van *Aries* gegaen zijnde, en in het eerſte punt van *Cancer* gekomen weſende,

de, het vierendeel van zijnen loop gepaſſeert is.

Naeckt en met een Sluyer van purper wort hy gemaelt, tot een teycken van de groorſte hette van 't Iaer. Hy ſtaet als of hy te rugge wilde treeden, want de Sonne raeckende de line Æquinoctiael, blijft daer niet vaſt ſtaen, maer keert weder te rugge.

De Circkel met het teycken van *Cancer* en de negen ſterren, wort *Tropicus Cancri* geheeten, en daer in zijn de negen ſterren, om dat dit de alderaenmercklickſte ſterren in dees Circkel zijn, die hem oock op 't hoofd worden geſet, om dat de Sonne in die tijd ons aldernaeſt komt, en deſen Circkel rakende, ſoo maeckt zy den Sonne-ſtand.

De Globe of kloot moet hy in de rechter hand houden, om dat de Sonne in dees tijd in 't Noorden is, zijnde 't ſelve het rechter deel des Werelts.

De drie vierendeelen lichts, bedieden de langheyt van de dagen deſes tijds, en 't vierendeel duyſter bediet de kortheyt van den nacht, doende de Sonne deſe werckinge.

Hy houd in de ſlincker hand den Kreeft, weſende 't ſelve eene van de teyckenen van den Zodiac of Hemels-gordel, en dit teycken heeft eygenſchap met dit Dier, 't welck te rugge kruypt, doende de Sonne, in dees tijd, van gelijcken, ſoodaenige werckinge, als weder te rugge keerende.

De vleugels aen de voeten, bedieden de bewegingen van den tijd, want gelijck eenige Philoſophen ſeggen, ſoo is de tijd niet anders als een achter-een-volgende circkelbewegingе, brengende 't eene ſayſoen nae 't ander, de Somer nae de Lente, de Winter nae den Herbſt; en van nieuws in een yder ſayſoen wederkeerende, by maniere van ſucceſſie of vervolgh, ſoo doet dieſelve zijne werckinge.

De drie witte vlercken bedieden, dat de dagh ſoo veel te langer is, als de nacht te kort is, 't welck door d'eene ſwarte vleugel wort uytgebeeld, die ſoo wel d'een als d'ander voortgaen.

De krans met kooren-ayren wil ſeggen dat de Somer ſoodaenige teyckens medebrengt, tot een onderſcheyt van des Winters Sonne-ſtand, die de Winter draeght.

Solstitio Hiemale.

Winters Sonne-ſtand.

EEn bedaeghd en by nae oud Man, heel met vellen beklect, met een Circkel aen de voeten, op de maniere als een kroone, van blauwe verwe, alwaer in 't midden het teycken van *Capricornus* ſal weſen, en rontom dieſelve Circkel ſullen twaelf ſterren geſneden zijn.

Metre ſlincker hand ſal hy een Globe houden, waer van het vierendeel ſal wit zijn, en de reſt duyſter. Onder den rechter arm, ſal hy met een aerdigheyt een Geytebock houden.

Aen de voeten ſal hy vier vleugels hebben, aen de rechter voet ſal d'eene wit en d'ander ſwart zijn, en aen de ſlincker voet beyde ſwart.

Men moet hem als oud ſchilderen, om dat de Sonne geloopen zijnde van't punt van *Aries*, en *Capricornus* naederende, gedaen heeft drie deelen van zijne reyſe.

Met vellen wort hy gemaeckt, om dat in die tijd de meeſte koude is van 't geheele Iaer.

Aen de voeten sal hy een Circkel hebben, en het teycken van *Capricornus* met de twaelf sterren: Naedien de Sonne alsdan soo verre van ons is, als hy kan komen, naest aen den *Polus Antarcticus*, en wort geheeten de Cirkel van den *Tropicus Capricorni*.

Hy houd met de slincker hand de Globe, gelijck als de voorgaende, doch de drie vierendeelen om leegh moeten duyster, en het eene vierendeel boven moet licht zijn.

Hy houd de Globe in de slincker hand, om dat de Sonne sich in die tijd laet vinden aen de slincker sijde nae den *Polus Antarcticus*.

Onder de rechter arm houd hy den Geytebock, een Dier dat tot dit teycken gepast is, want also dit Dier sich op hooge en steyle Rotsen onthoud, alsoo onthoud sich de Sonne in dese tijd in den hooghsten graed omrent den Middagh of 't Zuyden, of om dat de Geytebock of *Capricornus* plagh te klimmen op de geberghten, alsoo begint oock de Sonne, om dees tijd, na ons toe te klimmen.

De vleugels aen de voeten, bedieden, gelijck geseyt is, de beweginge des tijds, te weeten de drie vierendeelen swart voor de nacht, en het wit voor den dagh. En om te doen verstaen de ongelijckheyt die daer is tusschen d'een en d'ander, soo sal het wit aen de rechter voet zijn, want het licht gaet voor de duysterniſſe.

PECCATO. *Sonde.*

EEn naeckt, blind en swart Ionghman, die men siet dat hy op kromme en steyle wegen gaet, zijnde van achteren met een Slange en een Worm omslingert, die de slincker sijde door geboort hebbende, nu alreede aen 't herte knaeght.

De Sonde wort afgemaelt door een Iongelingh, die door onvoorsichtigheyt blind is: Want de Sonde is mede een blindheyt in die geene, die dieselve begaet: wesende de Sonde voor haer selve, niet anders als een overtreedinge van de Wet, en een afwijckinge van 't goede, gelijck geseyt wort:

De Sond' is al zijn will' en lust,
Die sonder maet noch reeden rust,
Maer stemt het toe met ziel en moed,
Wat snoode wercken hy oock doet.

Naeckt en swart wort hy gemaelt, om dat de Sonde den Mensche geheel van de genade berooft, als mede van de suyverheyt der Deughd, staende in groot gevaer om van boven needer, in de onsekerheyt des Doods gestort te worden, die hem oock ter Hellen treckt, indien hy niet door berouw en leetwesen werde onderstut.

Hy is van een Slange omslingert, want de Sonde is een Staet-Iuffer van den Duyvel onsen erf-viand, diewelcke altijd soeckt te bedriegen om een gemaeckte schijn van 't goede, hopende altijd een goede uytkomst, gelijck hy met onse eerste ongeluckige Moeder gehad heeft.

De Worm aen 't hert, is de Worm van de Conscientie of van 't Gewisse selve, die als de Godgeleerde seggen, de sondige ziele knaeght en prickelt, staende altijd wacker en sterck, ter tijd hy in de Sonde vlees en bloed verteert, en sich daer in voed en versterckt.

Serge. Besiet in de beeldnissen van de *Gedachten*, *Hertseer*, en op verscheyden plaetsen, van die stoffe.

PAZZIA. *Sotheyt*, gelijckse vertoont is in de krooninge van *Petrarcha*.

EEn onthult Maeghdeken, bloors beens, met een Beirevel voor een Halskraegh, 't kleed

't kleed sal van weerschijn wesen, in de rechter een ontsteecken kaersse by de klaerschijnende Sonne.

Sotheyt is een gemeene naeme van alle ontstellinge dieder in 's Menschen gemoed valt, 't zy datse komt uyt swaermoedigheyt, gramschap, droefheyt, vreese of andere natuyrlijcke onvolmaecktheden.

Een Maeghdeken dat onthult en bloots beens is, wort zy gemaeckt, om dat de Sotte noch sich selve, noch andere acht, en verre afgescheyden van alle burgerlijcke ommegangh, om dat hy de soetigheyt van 't goede niet kent, noch oock van wegen de spieglinge in't gemoed of verachtinge des Werrelts, en dat om de Liefde Gods. En dit segh ick, ter eere van die geene, diewelcke alreede haere genegentheden, door de ommegangh of gewoonte, getemt hebbende, sich tot een eensaem leven begeven.

Het weerschijne kleed biedt ongestadigheyt, die in de Sotheyt heerscht.

Het Beirevel betoont, dat de Sotten sich meerendeels door de gramschap laeten regeeren, om dat zy by nae altijd sijde-gangen en quade sprongen doen.

Dat hy in de slincker hand de Sonne een kaersse ontsteeckt, is een waerachtigh teycken van Sotheyt, datmen sich inbeeld, meer door een kleyn licht te sien, als door de groote kracht van de Sonne, die soo wonderlijck en heerlijck uytblinckt.

SCIOCCHEZZA. *Sotheyt, Malligheyt.*

EEn Vrouwe die slordigh gekleet is, lachende om een Meulentjen, dat iemand in de hand heeft, daer mede de kinderkens ommeloopen, en dat door den Wind gedraeyt wort, met een stuck loots op't hoofd, spelende op 't spreeckwoord *Plumbeum ingenium*, dat is, *een looden verstand*: Want gelijck het lood swaer en uyt zijn natuyre om laegh valt, alsoo doet oock de Sotte, die nimmermeer zijn verstand of gemoed om hoogh heft, om met eenige reeden te spreecken, maer is als het lood, 't welck wel glad gemaeckt zijnde, een sekere glans verkrijght, maer strax datselve wederom verliest: alsoo doet oock de Sot, diewelcke of hy wel een wijs woord spreeckt, soo valt hy doch terstont daer van wederom af.

Het lacchen sonder oorsake, is een werckinge van de Sotheyt: Daerom seyt oock *Salomon*, de overvloedige lach is in den mond der Sotten.

Het Meulentjen vertoont, dat gelijck hare gedachten zijn, soo zijn oock haere werckingen van geener waerde, gestadigh omme draeyende.

PAZZIA. *Sotheyt, Geckheyt, Dwaesheyt.*

EEn bedaegt Man met lange swarte kleederen, lachende, en op een Rietstock te Paerde rijdende, houdende in zijn rechter hand een Meulentjen, een vermaeck daer de kinderkens mede speelen, 't welck hy met groote naerstigheyt in den Wind doet ommeloopen.

De Sotheyt kan bequaemlijck, op dese wijse, uytgebeeld worden, want Sot te zijn, is, nae onse maniere van spreecken, anders niet, als onbetaemlijcke dingen doen, die buyten de gemeene gewoonte der Menschen zijn: Om dat zy berooft zijn van overlegh, sonder datse eenige schijnbaere reedenen of treck van Gods-dienst hebben. Hier door komt het, datmen gemeenlijck seyt, dat het beter is sot te wesen met veele, als wijs te zijn met weynige: Want onse wijsheyt met onse kennisse afmetende, en kennende dieselve gemeenlijck meer in veele als in weynige, soo schijnt het datmen meer de menighte als de weynige behoort te volgen, om dat het meestendeel der Menschen, de deughd van ander luyden wercken, by de haere, afmetende, prijsen die manieren, die mette haere over een komen. Daerom is 't noodigh datmen eens anders goeddunckeu by 't zijne voege, om alsoo zijn goed voorstel te verkrijgen. Hier door geschiet het, dat iemand sich door de eere sal geluckigh achten, om dat dieselve van den meesten hoop daer voor gehouden wort: En door de Armoede sal sich een yder ellendigh achten, om dat het van den meesten hoop oock alsoo geschiet. En van dese Sotheyt en van dese Wijsheyt daer van spreecken zy altijd by de Menschen, wesende nochtans de vleugelen van onse Wijsheyt niet sterck genoegh te kennen, 't geene van dese toevallen reyn en suyver is. Daerom wort Wijsheyt in een Stad, gehouden by een Man van een bedaegd

Ouder,

Ouder, die het gemeene beſte en zijn Huysgeſin regeert. Maer Sotheyt ſeghtmen dat te rechte vreemd is van deſe handelingen, om dat alle ſotte en ſlechte kinderſpeelen van haer werden bedreven. Waer mede wel over een komt 't geene *Horatius* ſeght 2 boek Sermon. Satyr. 3.

Wie huysjes maeckt en Poppegoed,
En Muyſen voor de Karre doet,
En ſpeelt met koot of kinderſpel,
En op een ſtock rijt vol gerel;
Soo dit een langh gebaerde doet,
Die is voorwaer te mal gebroet.

Maer voor ſoo veel, als het gemeen gevoelen van de Menſchen aengaet, moetmen ſich wachten, datmen ſich niet laet bedriegen, door het valſch gevoelen des gemeenen volx, dat mette waere Deughd ſtrijdigh is, alhoewel 't ſlechte volck het grootſte getal is, waer van de ſchaere der Sotten ook oneindlijck is.

De lach is een klaer teycken van Sotheyt, naer 't ſeggen van *Salomon*, om dat luyden van verſtand en wijsheyd weynigh ſullen lachen, jae men leeſt niet, dat onſe Heere *Chriſtus*, die de waere Wijsheyt was, oyt heeft gelacht.

STOLTITIA. *Sotheyt, Narrery, Domheyt.*

EEn naeckte en lachende Vrouwe, die ſeer onbeſchaemdelijck haere naeckte leeden, die zy behoorde te bedecken, ſien laet, hebbende ter ſijden een Schaep. En om dat de Sotten haer gebreck aen yder een vertoonen, maer de Wijſe ſulx verbergen, daerom wort zy naeckt en ſonder eenige ſchaemte geſchildert.

Het Schaep is van de Oude veeltijts voor een teycken van de Sotheyt genomen, gelijck ook *Dante* ſeyt: *Weeſt Menſchen en geen domme Schaepen.*

Zy houd een Maene in de hand, want het ſchijnt dat de Sotten de Maene meeſt zijn onderworpen, als voelende lichtlijck haere veranderingen.

PARSIMONIA. *Spaerſaemheyt.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die ſlecht ſonder eenigh vercierſel gekleet is, houdende in de rechter hand een Paſſer, en in de ſlincker een toe-gebonden Beurſſe die vol geld is, met een letter-rol, daer op geſchreven ſtaet *in melius ſervat*, dat is, *zy ſpaert het tot een beter.*

Spaerſaemheyt is eene van de twee voornaemſte deelen van de Mildigheyt, diewelcke beſtaet, om onkoſten te ſchouwen die de reeden niet gelijck zijn, en die de middelmatigheyt overtreeden. Waer over ook *Horatius* ſeyt: *Laet u teeringe niet boven u inkomen gaen.* 't Welck alles gedaen wordt door de Spaerſaemheyt, diewelcke is eene van de vier deelen van de Wijsheyt, diewelcke beſtaet ontrent de goederen van de fortuyne, die men beſit: Want de Wijsheyt ſchickt ſich op vierderleye maniere ontrent de goederen. 1. als zy dieſelve ontfanght. 2. als zy die bewaert. 3. als zy die vermeerdert. 4. als zy die wijſlijck gebruyckt. Deſe zijn door de Wijsheyt ook regulen van andere deughden. En voorwaer wie de goederen wijſlijck gebruyckt door de Spaerſaemheyt, die ſalſe vermeerderen en bewaeren. *Æſchines* de Socratiſche Philoſooph plagh te ſeggen, datmen ſich ſelve wat moſt beſnijden, om de onkoſten totte onderhoudinge des levens te verminderen, nae 't ſpreeckwoord *Parſimonia magnum vectigal*, Spaerſaemheyt is een groote

groote tol of rente: Want het is 't beſte opſet om de inkomſten te vermeerderen, dat men de koſten vermijde en afſnijde: En derhalven geeft *Ariſtoteles* aen het gemeen deſen raed, dat men Spaerſaemheyt ſal gebruycken, in deſer maniere, gelijck het *Muretus* vertaelt. *Men moet weten wat inkomen een yder Stad heeft, en wat die uyt yder dingh treckt. Daerentegen moetmen de koſten overwegen die zy heeft te betaelen, op dat het overtollige opgeheven, en wat meer, als behoorlijck is, werde vermindert. Want deſe worden, door dit middel, niet alleen rijcker, diewelcke tot haere Rijckdommen wat toe doen, maer oock die geene die van haere groote onkoſten, wat aftrecken.* Alſoo behooren de Vaederen des Huysgeſins voor allen dingen over te leggen wat inkomen dat ſe hebben, en op de onkoſten letten die tot het Huys behooren, weglnemende de overtollige, verminderende die geene, die meer als behoorlijck zijn. Want die worden niet alleen rijcker die totte Rijckdommen iet toe doen, maer oock die geene die haer van noodeloſe onkoſten verlichten. *Seneca* ſeyt in de ruſte des gemoeds cap. IX deſe ſeer aerdige ſpreucke, *Want*, ſeyt hy, *deſe Maete ſal ons behagen, ſoo ons de ſpaerſaemheyt behaeght, ſonder welcke oock geene Rijckdommen genoegh zijn, noch geene ons genoegh ſullen ſtrecken.*

Van een bedaeghd Ouder wordt zy gemaekt, want in die ſtaet is de Menſch bequaem om de Reeden te begrijpen, werckende wat nut en eerlijck is.

Het ſlechte kleed ſonder cierſel of konſt gemaeckt, bediet dat de Spaerſaemheyt van alle ydele en overtollige onkoſten is afgeſcheyden, waer over *Ambroſius* tot *Vercellum* aldus ſeyt, *daer is geen dingh ſoo noodigh te kennen als 't geene noodwendigh is.*

De Paſſer druckt de maete en ordre uyt, die in alle dingen is. Want gelijck de Paſſer met haer punt den ommetreck van haeren Circkel niet overtreet, alſoo treet oock de Spaerſaemheyt de maniere van 't geene eerlijck en redelijck is, niet over.

De Beurſſe met het opſchrift *in melius ſervat*, geeft te kennen, dat de Spaerſaemheyt haeren penningh bewaert tot een beter of noodiger gelegentheyt: Want het is meerder eere en naerſtigheydt, het gewonnen goed te bewaeren, als het geene, ons ontbreeckt, te verkrijgen; gelijck *Claudianus* ſeyt:

't Bewaeren van 't verkregen goed,
Is meer als 't geen men ſoecken moet.

En Ovidius ſeyt in zijn Minnekonſt:

Het is geen minder Deughd 't verkregen te bewaeren:
Mits 't een komt door geval, en dit door konſt van ſpaeren.

SPIA. *Spion.*

EEn Man rijcklijck gekleet, houdende zijn aengeſicht metten Hoed en metten langen Mantel by nae bedeckt, die geheel met oogen, ooren en tongen beſet is, houdende in de ſlincker hand een Lanteerne, de voeten ſullen gevleugelt zijn, alwaer ter ſijden een Brack metre muyl nae der aerde ſal ſtaen, als of hy eenigh Wild wilde op ſpeuren.

Het treflijck kleet bediet, dat een heerlijck en treflijck kleed den Spion ſeer wel paſt, ten einde hy bequaem zy, niet alleene onder het gemeen, maer oock onder Mannen van aenſien, te verkeeren, daer hy anders uyt haer geſelſchap ſoude werden gejaeght, en geen gelegentheyt vinden om wat gewichtighs, aen 't Hof, over te draegen.

Dit geſeyde kleed paſt hem ſeer wel, om dat onder de Eedele oock ſoodaenige zijn, die voor Spions gaen: En op dat ick van

haere grootsheyt geen verwijt, smaet noch lasteringe soude ophoopen, so swijge en verheele ick dieselve te noemen. Maer dit segh ick wel, dat de Romeinsche Republique, nimmermeer toeliet, dat een Raetsheer, behoudens de Wetten, den Spion soude maecken, gelijck *Ascan. Pedianus* seyt. Een schande voor onsen tijd, van datter meer Eedele als gemeen Volck, sich voor Spions laeten gebruycken. Hy houd het gesichte bedeckt, want die sich daer in laet gebruycken, gaet onbekent, en laet sich van niemant kennen, om te beter zijnen dienst uyt te voeren. En om te vertoonen dat die van meerder opmerckinge zijn, die in de Hoven en in andere, soo openthlycke als besondere plaetsen verkeeren, diewelcke om datse by haere Meesters in meerder gunste souden komen, soo maecken zy bedecktelijck den Spion, en passen noch vraegen niet nae haere eere, en letten daer niet eens op, om wat vriend dat het oock zy, te verraeden of te vermoorden, hoe lief haer oock dieselve magh wesen: gelijck men oock kan seggen, dat het hoofd bedeckt te houden, bediet, dat wesende de Spion een schandigh en veracht Mensch, soo kan hy zijn hoofd by Mannen van eeren niet ontdecken: en daerom plaghmen van die geene te seggen, die van een eerlijcke en goede naeme zijn, datse met ontdeckten hoofde gaen. Het bedeckte aengesicht kan noch wijder bedieden, dat de Spions in den ommegangh altijd bedeckt gaen, nimmermeer haer hert noch gedachten ontdeckende, maer verbergende, vertoonende 't eene gesicht voor 't ander, verbergende haere boosheyt door een soete en lieflijcke groeteniſſe, spreeckende met groote zeedigheyt, om een ander de schoe uyt den voet te trecken, en uyt een ander te visschen, en uyt den hals te haelen eenigh geheym, dat hy terstont aen zijne Meesters magh overbrieven: Iae daer gebreken nimmermeer geene, diewelcke door den Staetsucht aengeprickelt zijnde, alle dage om haer te onderrechten, in haer gemeenschap komen, hopende door middel van de Spie gunste en staet te verkrijgen. Diergelijcke maniere beschrijft *Philoponus* de Academist op deser wijse, seer geestigh:

De Spye op alles let en hoort,
En overbrieft het minste woord:
Hy gaet in 't Hof, gelijck een Lam,
Maer binnen schuylt een Vos en Ram,
Die 's Naesten eer te vinnigh steelt,
Waer van 't venijn ten mond uyt speelt.
Hy berght voor elck zijn aengesicht,
Waer door hy alle loosheyt sticht.
Door konst, bedrogh en schelmery,
Soo staen hem alle dingen vry:
Ey set hem vleugels op zijn Hoed.
Waerom? ey neen, dat is niet goed:
Om dat de loose Spye die draeght,
Van binnen, daer hem Staetsucht knaeght.

De oogen en ooren bedieden de werckt uygen, waer door de Spion zijne konst gebruyckt, en dat om zijne Heeren en Meesters te believen, nae het spreeckwoord, *Multæ Regum aures atque oculi*, dat is, *de Koningen hebben veele oogen en ooren.* Welcke spreuke voor de Spions wert genomen: Want de Prince, door't middel van 's anders oogen en ooren, soo siet en hoort hy alles watter gedaen en geseyt wort: en soodanige Menschen worden van de Griecken *Ocatuste* genaemt. Van *Dionisio* van *Siracusa* zijnse geheeten *Profagogidæ*, die yders woorden en wercken overbriefden; gelijck *Alexand.* in zijne Geboortdagen in 't IV boek XXIV cap. verhaelt: aen dienwelcken door de Wet *Papia* tot belooninge deses, de helft van de boete wierde gegeven: En door dese verleckeringe en slockluſt der sotter vergeldinge, zijnse daer nae in grooter getal gevonden, opgestoockt door de groote winninge: Want de Keyser *Tiberius* liet den Verklickers soo veele toe, dat hy oock een yder geloofde offe hem waerheyt of logen aenbrachten: waer over die soo aenwiesen, dat de Raed dieselve willende verminderen en het loon besnijden, *Tiberius* sulx niet wilde toelaeten, seggende, tot verdedinge van de Spions, *datmen de Wetten soude vernietigen, indien men den bewaerders der Wet afschafte.* *Domitianus* de Keyser, willende in 't begin van zijne regeeringe een proeve toonen en sachtmoedigh schijnen, om de gonste van 't volck te verkrijgen, soo wilde hy der Fiscalen aenklachte van de Spions geheel onderdrucken, seggende dickwijls, *wat Vorst den Aenbrengers of Spions niet straft, die voedse.* Maer korts daer nae, leerde het tegendeel wel te recht, hoe *Domitianus* zijne oogen en ooren aen de Spions heeft geleent, om anderer luyden goederen te rooven, en levende noch doode te verschoo-

ſchoonen: Iae alles was ſoo onſeecker, dat oock ſelf de eene Spion den anderen wantroude. En de Spions waeren oock in ſoodanigh aenſien by den Keyſer, dat oock Procureurs en Advocaeten hunne pleytſacken verlieten, en wierden Spions. Een ſchande voor ſoodaenige Princen, die haere ooren openen voor den aenbrengers, en die terſtont geloof toe ſtellen. *Ammianus Marcellinus* laſtert den Keyſer *Conſtantiſhum*, dat hy alle overbrengingen van de Spions voor waerachtigh en voor een klaere ſaecke hiel. En dat het hem alleene genoegh was, wanneer zijn Spion *Sarimichus* iemant noemde, dien hy eenige kladde aenwreef. En hier door geſchied het, datmen de moeylijckheyt van 't Hof, ſeer qualijck kan ontvlieden, hoe onſchuldig hy oock zy, alſoo alles hangt aen 't woord van een Spion. *Antoninus* de Keyſer, die billick de Godvruchtige genaemt wierde, had voor een gewoonte de Spions ten doode te veroordeelen, wanneer de miſdaet niet bleeck, en alſſe al bekent was, ſoo betaelde hy hun, doch verjoeghſe daer nae als oneerlijcke luyden van hem af. En dit behoortmen voornaemlijck te onderhouden, datmen de valſche Spions ſtraffe, op datſe geen eerlijcke noch vrome luyden in 't lijden brengen. *Pertinax* de Keyſer, alhoewel hy ſachter mette Spions ommegingh, niet te min belaſte hy datſe ſouden gebonden en geſtraft worden, ſtellende een beſondere ſtraffe, op yders waerdye, die door de Spion was aengebracht. *Septimus Severus*, zijnde Onder-Burgemeeſter in *Sicilien*, wierde beſchuldight, dat hy aen den Chaldeen en Waerſeggers ſoude raed gevraeght hebben, of hy oock Keyſer ſoude werden: doch de ſaecke onderraſt, en daer van vry gekent zijnde, wierde de Beſchuldiger gekruyſt. *Theodoricus* Koningh der Gothen in Italien, hoewel hy een Barbaer was, nochtans als een rechtvaerdigh Prince, ſoo vervloeckte hy den Spions, en wilde dat de beſchuldigers ſouden werden verbrant, indienſe de miſdaet niet beweſen: gelijck hy daer van een gebodt uytgaf, dat van zijnen Raedsheer *Caſſiodorus* is te boeck geſtelt.

De Tongen vertoonen ons het voorwerp en de werckinge van de Spions, die ſoo haeſt de minſte ſaecke niet hebben geſien, alhoewel die geene beriſpinge waerdigh is, nochtans diewijle zy van ſnooder aert zijn, ſoo dragen zy die terſtont over, en dat meerendeels valſch en ongerechtigh. En hier over ſlaenſe geen acht op eenige ſtaet, maer ſtellen al haer ſorge te wercke, hoeſe des volx praet mogen beſpieden, en roemen ſich daer van, die te willen ontdecken. *De heerlijckheyt der Koningen is de woorden te onderſoecken*, ſeyt *Salom.* in zijne Spreucken XXV cap. Maer 't gebeurt dickwijls datſe haere oogen aen de loogen van den Laſteraer verleenen, en in ſoodanigen val, zijnſe onbeleeft, datſe licht geloven. *Apelles* maelde eenen Koningh af met Eeſels ooren: een ontwerp van de alderoudſte, die der verſierden, dat *Midas* Koningh van Phrigien, Eeſels ooren hadde, om de menichte van Spions die hy hadde, en die hy zijne Eeſels ooren mildelijck toeeickte: want dit Dier heeft ſeer groote ooren, en is, behalven den Muys, van 't alderſcherpſte gehoor, gelijck *Suidas* verhaelt. En 't gebeurt daer over, datmen met vreede aen de Hoven niet kan verblijven: Want waer de Princen hunne ooren gewilligh verleenen aen valſche en logenachtige overbrengingen, daer zijn al hunne Dienaers Godloos en ſchelms. En dit zy van my niet geſeyt, maer van *Salomon* in 't XXIX cap. van zijne Spreucken: *Een Prince die gaerne leugenen hoort, heeft Godlooſe dienaers.*

De Lantaerne die hy in de ſlincker hand houd, bedied, dat de Spion niet alleene by dage, maer oock by nachte alles beſpiet. *Diogenes* droegh by daege een Lantaerne, om Menſchen te ſoecken, maer de Spion, ſoeckt by nachte de Menſchen met een Lantaerne in de hand. En *Lucianus* voert in zijne t'ſaemenſpraeck van *Tirannus*, een Lantaerne in, om by *Radamantus* den Helſchen Rechter, de boeverien en ſchelmſtucken van *Megapantus*, te beſpieden.

De gevleugelde voeten bedieden, dat de Spion moet naerſtigh en wacker zijn, anderſins ſoude hy geen voordeel doen, ſoo hy niet beſorght en vaerdigh was, en gelijck als *Mercurius* gevleugelt: diewelcke nae de verſieringe der Poëten en van *Lucianus*, in zijne t'ſaemenſpraeck van *Mercurius*, de verdoemde zielen nae de Helſche ſtraffe geleyde, door zijne woorden. *Homerus* noemtſe *gevleugelde woorden*. En derhalven *Mercurius* een overbrieven van de beuſelachtige Goden, wort van de Oude gevleugelt afgemaelt; daer door willende uytdrucken, dat gelijck

de Vogelen, in de locht haere ſtemme vertoonden, dat daerom oock *Mercurius* de Bode wierde genaemt, alſoo hy door zijne ſpraecke alles uytdruckte.

De Brack, die nae 't Wild ſchijnt te ſnuffelen, is hier voor de Spion geſtelt, welckers dienſt beſtaet in dagelijx de woorden en handelingen van andere Menſchen te ondertaſten, gelijck *Plato* ſeyt; aengeſien de Brack altijd zijn koſt en het wild, door den reuck, gaet op ſoecken; alſoo gaet oock de Spion, met naerſtigheyt eens anders ſaecke en met heimlijcke ſorghvuldigheydt doorſnuffelen. Waer van God wil dat ghy u ſult wachten.

COSTANZA. *Stantvaſtigheyt.*

EEn Vrouwe die mette rechter arm een Pijlaer omvat, en met de ſlincker hand een bloote Deegen, boven een groote vlamme viers houd, toonende ſich vrywilligh om den hand en arm te willen verbranden.

COSTANZA. *Stantvaſtigheyt.*

EEn Vrouwe die de rechter hand om hoogh houd, en in de ſlincker hand een Spieſſe, ſtaende op eenen vierkanten ſteen.

Stantvaſtigheyt is een vaſt voornemen om door lichaemlijcke pijne niet af te wijcken, noch ſich door droefheyt, moeylijckheyt of eenige beſwaernis te laeten overwinnen, om in alle zijne handelingen van den wegh der Deughd niet af te treden.

De hand die zy om hoogh houd, is een teycken van Stantvaſtigheyt in haer voornemen.

Het vierkant bediet vaſtigheyt, want hoe ghy dat keert of wend, het blijft altijd op alle ſijden vaſt ſtaen, 't welck andere lichaemen, ſoo volmaeckt niet konnen doen.

De Spieſſe is, als het gemeen ſpreeckwoordt ſeyt, *Wie ſich wel ſtut, valt ſelden.* En ſtantvaſtigh te zijn, is niet anders als geſtut en vaſt te ſtaen in de Reeden, die welcke het verſtand tot eenige ſake ſoeckt te bewegen.

GRAVITA. *Statigheyt, Deſtigheyt.*

EEn Vrouwe diewelcke Adelijcken in purper gekleet is, hebbende aen den hals een toegeſegelt ſchrift, tot op de borſt hangende. Op 't hulſel van 't hoofd ſal een Pijlaer ſtaen met een kleyn beeldeken daer boven. 't Kleed ſal met Pauws oogen beſpreyt zijn, met een ontſteecken Lantaerne in de rechter hand, die op zijn antics of nae de oude maniere gemaeckt is.

Het purper wordt gemeenlijck hier toe gebruyckt, als tot eere van Koninghlijcke en Adelijcke waerdigheyt. Het ſchrift aen den hals was een teycken van Eedeldom, diewelcke een waerachtige Voedſter is van ſtaetigheyt, hoogheyt, eere en geluckſaeligheyt.

De Pijlaer ſalſe tot een cierſel op haer hoofd hebben, ſoo men die in Maſcarade te voet of te paerde wil gebruycken. Maer voor een ſtatue, geſneden beeld, of ſchildery kan men dieſelve ter ſijden ſtellen, dat ſe daer metten ſlincker arm op ruſt, ter gedachtniſſe van haere treflijcke wercken, die den ſtaetigheyt of aenſienlijckheyt voeden.

De Pauw oogen bedieden dat de aenſienlijckheyt oock pracht mede brenght, en dieſelve komt voort door de eerſuchtigheyt: en de Lantaern betoont, dat de aenſienlijcke Mannen, het licht van 't volck zijn.

GRA-

GRAVITA NEL HUOMO.
Statigheyt in een Man.

EEn statige Vrouwe, houdende met beyde handen eenen steen, die aen een koorde is gebonden en opgehangen.

't Kleed van de Vrouwe vertoont, dat aen een rijp Ouder de Statigheyt beter past als aen de Ionckheyt: want in haer wort meerder eere gespeurt: en zy bewaert de stactigheyt en gemaetigheyt van de zeeden, met meerder sorghvuldigheyt.

De steen vertoont, dat de Statigheyt in de zeeden, van den Mensche, geseyt wort, nae de gelijckniſſe van de swaerwichtige lichaemen. En 't is dese Statigheyt die de Mensch weet te houden, in zijne handelingen, sonder sich nae de lichtvaerdigheyt, ydelheyt, sotternyen of diergelijcke, te neygen, diewelcke niet bequaem zijn om de ernsthafrigheyt van 't voorhoofd, en van 't hert te bewegen, noch van de Statigheyt af te leyden; gelijck men oock de swaerwichtige dingen niet kan door eenigh toeval van haere natuyre veranderen noch buygen, datse van haere behoorlijcke plaetse souden wijcken.

Staet-Regeeringe. Soeckt *Politica.*

GAGLIARDEZZA. *Sterckheyt, Wackerheyt, Frischeyt.*

EEn Man van een rijp opsicht, doch schoon, van een welgemaeckt aengesicht en wacker, wesende luchtigh gekleet en met Amarant gekroont, houdende met beyde handen een Olijftack met vruchten, en boven op dien tack Honighraeten, met eenige Byen daerom.

De Amarant is een geduyrige struyck, die buyten 't gebruyck van andere bloemen, vastigheyt, sterckheyt en onderhoudinge bediet: en door haere besondere aert, soo verdort zy nimmermeer, maer staet altijd schoon: En alsser in de Winter geen bloemen zijn, soo worden dese alleene in 't waeter gesteecken, waer doorse haere groente weder verkrijgen. Waer over de volckeren van Thessalien, wanneerse jaerlijx aen 't graf van *Achilles*, gelijck geschreven wort, offerhanden deden, soo droegen zy den Amarant om haere hoofden, om dat wanneer d'andere bloemen gebraken, dese terstont frisch waeren. En daerom is dese bloem onsterflijck, en d'onsterflijckheyt toegewijd, gelijck mede de Olijftack en de Honighraeten zijn: passende hier op 't geene *Diogenes Cinicus* antwoorde aen eenige die hem vraeghden, op wat wijse men het leven konde verlengen? seyde, *soo men de inwendige deelen met honigh, en d'uytwendige deelen met oly smeerde.* Willende door dese duysterheyt te verstaen geven, gelijck hy gewoon was, duyster te spreecken, datmen om gesont en wacker te leven, een vrolijck gemoed van nooden hadde, en dat stadigh vol was van soete en aengenaeme overleggingen: En het lichaem aengaende, datselve most hebben noodigh onderhoud en gemak met goede oefningen, ten einde het niet wierde verteert en door den ledighgangh vervuylt, maer dat het most geholpen en aen een gehecht worden. Boven dit, seght *Athanæus*, dat het gebruyck van de spijse die in Honigh ingeleyt was, den Mensche veel langer dede leven, als wel stercke spijse doet. En tén dien aensien, voert hy 't exempel in van eenige volckeren in 't eyland van *Corsica, Cirnæi* geheeten, diewelcke lange tijd leefden, om dat zy haer onderhielden met soete spijse van Honigh gemaeckt. En *Diophanes* schrijvende van de Landbouwinge, seyt, dat spijse van Honigh gestadelijck gebruyckt, niet alleene grootelijx 't verstand vorderlijck is, maer zy onderhoud oock de sinnen frisch en wacker.

STEROMETRIA. *Meetinge van vaste lichaemen.*

EEn Vrouwe, die met beyde handen een Maetriet of Maetstock houd, waer mede zy met vlijt een vast lichaem of steen meet, die langh, breet en hoogh is, en aen de sijde daer van sal een *Radius Latinus* leggen.

Sterometria is 't geene daer meet de langhte, de breete, en diepte, verstaende dit in 't besonder van vaste lichaemen, die langhte, breede en hooghte hebben. Waer over wy haer vertoonen, datse metre Maetstock de vaste lichaemen meet, als geseyt is. Vindende door de konst, alle de deelen die mette Maete over een komen: en om datse oock meet het onderscheyt van de wijde, breede, diepte en hooghte, oock alle slagh van gele-

gentheyt, soo wort haer dit in de hand gegeven: Want de *Radius Latinus* gaet alle Instrumenten te boven, door de veranderinge van zijne werckinge: aengesien ghy die, 't zy geheel open of gesloten of half toegesloten houd, of in wat maniere ghy wilt, soo doetse verscheiden werckingen. Want staende op 't plat, 't zy om hoogh of leegh gebogen en aen 't loot gehangen, soo meet ghy daer mede alle hooghte en breede, oock alle hooghte en diepte.

ASTROLOGIA. *Sterre-gissinge.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet met een krans van sterren om 't hoofd, dragende vleugels aen de schouderen, in de rechter hand een Scepter, en de slincker een Hemelsche Sphære; ter sijden een Adelaer.

Astrologia komt heer van 't Griex, bediedende in onse spraeck, Reedeneeringh van de sterren, die door dese konste worden aengemerckt, als oorsaecken van de gebeurlijcke werckingen van den Mensch, of van de Natuyre.

Met Hemels blaeu is zy gekleet, om dat de sterren in den Hemel staen, en van daer haere werckinge doen: en om te vertoonen de swaerigheyt, in de begrijplijckheyt van haere verrheyt, soo worden haer vleugels gegeven, diewelcke oock dickwijls niet bestandigh genoegh zijnde, soo worter dan noch de Adelaer by gevoeght.

De Scepter bediet, dat de Sterren in eene seeckere maniere heerschappie voeren over de aerdsche lichaemen. En ten dien aensien, zijnse van de Sterreraeders aengemerckt.

Anders.

EEn Vrouwe in Hemels blaeu gekleet, met een *Astrolabium*, en een boeck vol sterren, met een Quadrant en andere Instrumenten, behoorende totte Astrologie, aen de schouderen gevleugelt, om datse altijd mette gedachten om hoogh stijght, en let op de Hemelsche dingen.

Anders.

EEn Vrouwe gekleet met Hemels blaeu, met vleugels aen de schouderen, houdende in de rechter hand een Passer, ende in de slincker een Hemelsche Sphære. Datse blaeu gekleet is, bediet, datse altijd in den Hemel besigh is met haere gedachten. De *Passer* en de *Sphære* zijn instrumenten, gepast tot meetinge van den Hemel en haere bewegingen.

ASTRONOMIA. *Sterre-konst.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, geheel vol sterren, 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende in de rechter hand een *Astrolabium*, en in de slincker een tafel, waer op de Hemels teyckenen geschildert staen.

Het kleed van *Pavonazzo* of duyster Violet, vol sterren, bediet de Nacht, waer in men lichtlijck de Sterren siet, hebbende geen weerschijn van de Sonne: en daerom komt men seer lichtlijcken tottet bewijs van het op en ondergaen, en van de maniere der Sterren.

Het aengesicht heeftse ten Hemel gekeert, wesende dit dese beeldnisse eygen, datse altijd mette gedachten opgeheven is, om de Hemelsche dingen te weeten en te verstaen. Het *Astrolabium* wort haer gegeven, om datmen daer door in vaste kennisse komt van de maete, wijde en afstand van alle Hemels-teyckenen.

De taefel houdse in de slincker hand, die met

met verſcheyden Hemelſche figuren geteykent is. Weſende de Aſtronomie, naer 't goetduncken van *Iſidorus*, en eenige andere, ſeer verſcheyden van de Aſtrologie, overmits zy als *Theorica* of Spiegelſter, handelt van de Werreld in 't gemeen, en van de *Sphære* en *Werlden* in 't beſonder, van de gelegentheyd, beweginge, en loop deſſelven, *&c.* van de ſpiegelen der Planeten, Eclipſen, Polen, Aſſen, Circulen, *&c.* en duyſent andere dingen die totte Hemel en Sterren behooren.

SECRETEZZA. *Stilſwijgentheyt.*

EEn Vrouwe die niet alleene den mond met een band heeft toegebonden, maer oock toegeſegelt, en 't overige des lichaems ſal geheel met een lange ſwarte Mantel zijn gedeckt.

De Oude plachten door den geſlooten en toegeſegelden mond, *Angerona*, de Goddinne van de Stilſwijgentheyt, te vertoonen: En dat om haer eygen en eens anders ſtilſwijgentheyt en geheimniſſen uyt te drucken.

Zy wort met den Mantel, op de maniere, als geſeyt is, afgemaelt, om dat gelijck zy alle de deelen des lichaems bedeckt, zy oock alſoo de verborgentheden moet verheelen, en alle dingen bedeckt houden, die haer zijn toe vertrouwt.

SECRETEZZA OVERO TACITURNITA. *Stilſwijgentheyt.*

EEn ſtatige Vrouwe, met ſwarte kleeders, die haer ſelve, metter rechter hand eenen Ringh op den mond houd, als of zy die daer op wilde drucken: En voor haere voeten ſal een Kickvorſch ſtaen.

Zy moet ſtaetigh zijn, want de geheimniſſen te ontdecken, is een teyken van lichtvaerdigheyt, om dat geen ernſthafte noch ſtaetige luyden ſulx doen.

Het ſwarte kleed druckt uyt het goed vertrouwen en de ſtandvaſtigheyt: om dat de ſwarte verwe geen andere verwe aenneemt. En ſoo ſet oock geen ernſtachtigh en beſtandigh Man het geheim een ander over, maer behoud dat in goed vertrouwen.

Zy houd den Ringh, als of zy daer mede den mond wilde toeſegelen, tot bewijs van 't geheim te bewaeren. Want:

Ten einde ghy 't geheim niet uyt,
V mond eerſt met een zegel ſluyt.

Dit ſeyt *Lucianus* de Grieck. Andere ſeggen door gelijckniſſe, *de Sleutel in de tonge*, willende uytdrucken, dat de geheimniſſen in den mond moeten geſlooten zijn. *Ick hebbe een bewaerende ſleutel in mijne tonge*, ſeyt *Æſchilus* de Griexſche Poeet, die alſoo van *Gentianus* in *Clemente Alexandrino* is overgeſet: oock in de *Oedipus Colonæus* van *Sophocles*, daer hy op deſer wijſe in de Reye ſeyt, *wanneer de Prieſters, de eerwaerdige Godsdienſt van* Ceres *'t volck uytdeelden, dat een gulde ſleutel haere tongen ſloot.* En dit ſeyt hy, om te betoonen, dat deſe 't geheim van *Ceres* verborgen hielden, als ofſe haere tonge met een ſleutel in den mond hadden toegeſlooten. Waer in deſe Schrijvers geſien hebben op de kleyne oude ſleutels, nae de maniere van een Ringh, bequaem zijnde om te ſluyten, openen en toe te ſegelen, op datſe bewaert bleven, en van den Dienaers niet koſten wegh gedragen werden, ſonder bekent te zijn. Van deſe Ringen handelt *I. Lipſius* over 't tweede boeck van *C. Tacitus*. En hy ſluyt uyt de Oude Schrijvers, dat deſe kleyne ſleutels, Ringen wierden genaemt, doch inſonderheit uyt *Plautus*, wanneer hy de Huys-Moeder aenſpreeckt, ſeggende, *ſluyt de kelders op, en brenght den Ringh tot my.* Van deſe ſlagh vintmen veele die by den Liefhebbers zijn vergaedert. D'oude gebruyckten oock deſe Ringen, gelijck als noch, om hunne brieven te ſegelen aen hunne vingers, op dat hunne handlingen niet ruchtbaer ſouden werden. Waer door het eens gebeurde, datter een brief aen *Alexander Magnus* wierde vertoont, in tegenwoordigheit van ſijnen lieven vriend *Epheſtion*, die zijn Moeder tegens *Antipater* hadde ingeſtelt, en ſonder hem iet te verbergen, liet hy hem oock dienſelven leſen. Maer 't ſelve naulijx gedaen zijnde, nam hy zijnen Ringh, waer mede hy gewoon was zijne brieven toe te ſegelen, van der hand, en druckte dien op den mond van *Epheſtion*, om hem de Stilſwijgentheyt in te drucken, ten einde hy den inhoud deſſelven aen niemand ſoude openbaeren. 't Is oock geen wonder dat de Keyſer *Auguſtus*, gelijck *Suetonius* verhaelt, eenen Ringh droegh, waer op een *Sphinx* geſneden was, want dieſelve was een beeld om de geheimniſſen te bewaeren. Andere gebruyckten het beeld van *Harpocrates*, die,

die, van de bygeloovige Heidenen, gehouden wierde voor een God van de Stilswijgentheyt, om door soodanigh teycken te doen verstaen, datmen stilswijgende most zijn en de geheimnissen bedecken.

De Kickvorsch was de Sinspreuck van *Maecenas*, tot een teycken van Stilswijgentheyt. Men vind, seyt *Plinius*, een sekere slagh van Kickvorschen in 't ried, en op kruyden die stom en sonder geluyt zijn, en dese vintmen in *Africa*, *Macedonien* en elders, *&c.* Waer over een spreeckwoord is gekomen, *een Seriphische Kickvorsch*, voor een persoon die stom en stilswijgende is, om dat dese Vorschen niet quaeckten, schoon zy wierden in de plassen by de andere Vorschen geset. 't Sal niet buyten ons voorstel wesen, gelijck *Paradinus* in zijne Heklische uytbeeldingen gebruyckt, dat *Maecenas* in zijnen Ringh dese Kickvorsche gebruyckte, door welck middel hy oock *Augustus* seer aengenaem was, gelijck *Eutropius* verhaelt, alhoewel *Suetonius* seght, dat hy weinigh treck tot hem hadde, om dat hy de geheimnisse van de t'saemensweeringe van *Murena* aen *Terentia* zijne Huysvrouwe geopenbaert hadde, een gebreck dat in der waerheyd groot is: want de geheimnissen van Princen, moetmen aen geene Mannen openbaeren, veel min aen Vrouwen, diewelcke van natuyren soo klapachtigh zijn als de Exters: die al naeklappen, watse hooren spreken: En alhoewel de Stilswijgentheyt en de geheymenisse door een Vrouwe wort uytgebeeld, nochtans konnen dieselve niet in een Vroulijcke borst gesloten werden. Daerom seyde *Esopus* seer wel, *Vertrouwt den Vrouwen u geheymnisse niet.* En van *Cato* wort geseyt, dat t'elckens als hy zijn Vrouwe iets hadde geopenbaert, dat hy daer van berouw hadde. Soodanigh berouw hadde *Fulvius* mede, diewelcke een vriend van *Augustus* was, hebbende op eenen dagh den Keyser seer hooren klagen en jammeren over de eensaemheyt van zijn Huys, en van zijn twee Neven van zijns Dochters wegen, die gestorven waeren, en van *Posthumius* die alleen was overgebleven, en die door schandige lasteringe van zijne Huysvrouwe *Livia*, in ballinghschap most leven: overmits hy was gedwongen zijn Stiefsone tot een Naevolger in 't Rijck te stellen; hebbende in alles medelijden met zijnen Neve, en verlanghde derhalven dat hy hem, uyt zijn ballingschap, mocht weder te huys roepen: *Fulvius* verhaelt dese klachten aen zijn Huysvrouw, de Vrouwe verhaelt die wederom aen de Keyserinne, waer over zy bitterlijck aen *Augustus* klaeghde: *Fulvius* gaende 's morgens, nae zijne gewoonte, om *Augustus* te groeten en goeden dagh te wenschen, antwoorde *Augustus*: Fulvi, *God geve u goede sinnen*; gevende daer door te verstaen, dat hy weinigh breins hadde, om dat hy zijne geheimnisse aen zijn Huysvrouwe hadde geopenbaert: dese zijn Huysvrouwe daer over heftigh bekijvende, seyde, *Augustus* is 't geene ick u geseyt hebbe, gewaer geworden, want ick hebt uyt hem verstaen, daerom wil ick my selve van 't leven helpen: En dat met recht antwoorde de Vrouwe; Hebt ghy, seyde zy, soo lange tijd met my omgegaen, en hebt mijne lichtigheyt niet gemerckt, daer van ghy u had behooren te wachten? Maer toeft en laet my voor u sterven: Mits nam zy een Mes en doorstack haer selve, voor haer Mans oogen. Waer uyt men moet verstaen, datmen de geheimnissen aen de Vrouwen niet moet openbaeren: noch geene woorden uyten hals laeten trecken, het zy door gestaedigh bidden, geweldige smekinge of liefkosinge: als die ditselve wel dickwijls, als nieusgierige van eens anders werck, met voordacht doen. Maer in soodaenigh geval is 't noodigh datmen met haer boerte, en ter sijden af leyde, door eenige kloecke vindinge, gelijck de loose Iongeling *Papirius Praetextatus* deede, diewelcke de geheimnissen van den Raed verholen hiel, oock aen zijne Moeder, die, met sterck aenhouden, van hem versocht te weeten, watter doch in den Raed mocht zijn besloten: doch hy antwoorde, nae lange tegenstand, datter gehandelt was, of het beeter waere voor het gemeene beste, of een Man twee Vrouwen, dan of een Vrouwe twee Mannen soude hebben: Doch zy had het selve niet soo haest verstaen, of zy seyde het tegens andere Vrouwen, diewelcke te samen in eenen hoop, vol benauwtheyt, voor den Raed traeden, biddende met bekreeten oogen, datse liever een besluyt wilden stellen, dat een Vrouwe mocht twee Mannen hebben, als een Man twee Vrouwen. De Raed verwondert zijnde van dit selsaem voorstel: oock de saecke ondertast hebbende, hoedanigh

nigh dieselve geschiet was, maeckte daer nae groot werck van *Papirius*, hem omhelsende over zijne getrouwigheyt en stilswijgentheyt, gevende hem dese vryheyt, dat hy alleene van alle de kinderen mocht in den Raed komen; gelijck *Macrobius* in 't 1 boeck VI cap. verhaelt. 't Is geen minder kluchte die *Plutarchus* in 't boeck van de klappernie verhaelt, noodigh tot dese stoffe, van eenen Raedsheer die heel versuft staende over sekere heymelijcke beraedslaeginge van den Raed, met duysent quellingen van zijn Vrouwe wierde gebeden, dat hy doch aen haer den Raedslagh wilde ontdecken, sweerende daer op dat zy 't nimmermeer soude openbaeren: de Man sich veinsende, als of hy door haer bidden overwonnen was, seyde, weet ghy wel datter tijdinge is gekomen, datter een gewapende Leeuwerck is komen vliegen, met een Spiesse, en een gulde Helm op 't hoofd? Nu zijn wy met den Wichlaers of Priesters in beraet, of het een goed of quaed voorteecken zy: Maer, by lijve, swijght, noch wiltet niemand openbaeren: Dese stilswijgende Vrouwe, begint, nae dat haer Man was uytgegaen, te jammeren, vreesende een quaed voorspoock: waer over de dienstmaeghd stoffe kreegh haer te vragen, watter doch mocht in den wegh zijn? De Vrouwe vertelt al 't geene haer toebetrouwt was, doch met desen bedinge, dat zy 't aen niemand most weder verhalen. Zy versweeg het wel voor haere Vrouwe, maer soo haest quam haer Vryer daer niet, of zy openbaerde het dien selven: De Vryer wederom aen een ander, en in korter tijd was dit over de Marckt van *Romen* verspreyt. Als dit nu totte ooren van den Vinder deser uytgestroyder maere was gekomen, gingh hy na zijn huys, seggende tot zijne Vrouwe: ghy hebt my bedorven: want alreede is de geheimnis, die ick u toevertrouwt hadde, op de Marckt. Ick weet dat de Raed over my sal klagen, daerom is 't noodigh dat ick door uwe losmondigheyt het Land ruyme: Zy antwoorde, 't is niet waer, want ick heb 't niet gesyt. Weet ghy niet, dat ghy de driehonderste Raedsheer in den Raed zijt? Waerom sal dan de schuld u meer als andere gegeven worden? Hoe, seyde hy, de driehonderste? Dit selve weet niet eene van al den Raed, als ick, die dese vindinge bedacht hebbe, om u Stilswijgentheyt te beproeven. Maer in 't toekomende, sal't niet van noode wesen datmen van de Vrouwen een proeve neme offe stilswijgende zijn, daer zy doch gemeenlijck al te saemen van selfgaerne wat te vry uyt praeten. 't Is dan beter datmen hier in voorsichtigh gae en inhoudende zy, als den Mannen betaemt, en vertrouwe zijne geheymnisse aen niemand: En als hy die dan andere vertrouwt, en die daer nae werden verbreyt, daer over moet hy over andere niet klagen, maer over hem selve, die de eerste oorsake daer van geweest is. Oversulx moetmen onderhouden de gestaedige Stilswijgentheyt van de Seriphische Kickvorsch, die wel van den Egyptenaeren voor een gebrecklijcke en overtollige Stilswijgentheydt in andere dingen genomen is, niet te min soo isse in 't besonder over de verborgene saecken prijselijck, en derhalven behooren de geheymnissen in den mond toegesegelt en besloten te zijn.

SILENTIO nae *Apulejus*. *Stilligheyt*.

EEn Man sonder aengesicht, met een Bonetjen op 't bloote hoofd, en een Wolfshuyd over de schouderen, en zijn gantsche lijf sal vol oogen en ooren wesen.

Dese Man sonder aengesicht, betoont, dat hy spreeckt met zijn gantsche gesicht, en snellijck mette tonge, stilswijgende mette oogen, met het voorhoofd en met de winckbrauwen: en om de Stilligheyt uyt te drucken, maelt *Apulejus* dese beeldenisse af.

't Bonet op 't hoofd, bediet de Vryheyt, die de Mensch heeft om te spreecken en te swijgen. Maer 't Bonet op 't hoofd, sonder tonge, bediet dat het beter is te swijgen als te spreecken, wanneer 't niet noodsaecklijck is: Want de oogen en ooren op 't kleed, geven te kennen, datmen moet veele sien en hooren, maer weynigh spreecken, gelijck de Wolfshuyd uytdruckt; want de Wolf, als hy iemand voor hem siet loopen, en dese als te rugge siende, den Wolf gewaer wort, soo sal den Wolf strax de sprake worden benomen, sulx dat hy naulijx, met groot geweld, eenig kleyn geluyt van sich kan geven, maer al stilswijgende, soo gaet hy met groote stappen en sprongen voort, en vlucht met zijn ge-

roofde buyt. Hierom oordeelden de Oude, datmen dit bequaemlijk konde gebruycken, ter gedachteniſſe van de Stilſwijgentheyt.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn Vrouwe met een band dwers voor 't aengeſicht gebonden, die den mond bedeckt.

't Is de ſpreucke van *Macrobius*, dat de beeldeniſſe van *Angerona* met den mond toegebonden en verſegelt, bediet, dat die geene die daer kan lijden en ſwijgen, zijne benautheyt veinſende, ſal op 't laeſte de ſwarigheyt lichtlijcken overwinnen, en daer na een vrolijck en vermaecklijck leven genieten.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn Ionghman, gelijck geſeyt is, met den vinger aen den mond, en ſwarte vleugels aen de ſchouders, en al ſittende, vertoont hy, als of hy op zijne voeten niet konde ſtaen, door de ſwackheyt van zijne beenen: hy houd in zijn hand een Overvloets Hooren, alwaer rontom eenige vaetjens vol Linſen, en ander gewas van Boonen, Erten en Perſicken ſtaen, diewelcke eerſtlingen zijn, die aen de Stilſwijgentheyt, uyt groote Godsdienſtigheyt, wierden geoffert.

Daer wort een Cocodril by gemaelt, hebbende gantſch geene tonge om eenig geluyt te ſlaen, en daerom kan die oock tot een beeld van de Stilligheyt genomen worden.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn Iongelingh, die de voorſte Vinger voor den mond houd, op de maniere als of hy een teycken gaf om te ſwijgen, houdende in de ſlincker hand een Perſic metter blaederen.

De Perſic was *Harpocrates* den God der Stilſwijgentheyt toegewijd, om dat zy blaederen heeft die eens Menſchen tonge gelijck zijn, en de vrucht heeft oock gelijcknis nae 't hert, willende mogelijck daer mede ſeggen, dat het ſwijgen, op zijn tijd, een deughd is: daerom betaemt het een wijs Man niet, dat hy zijnen tijd, met veele ſotte klap ſonder vrucht of ſtichtinge doorbrenge, maer al ſwijgende, ſal hy eerſt die dingen overleggen, die hy ſal ſpreecken.

Een Iongelingh wort hy gemaeckt, om dat de Stilſwijgentheyt voor alle dingen, in den Iongelingen, een teycken is van Zeedigheyt en Deughd, volgende hier in 't gebruyk van de Oude, diewelcke *Harpocrates* maelden als een Iongelingh met vleugels, en met een ſwart aengeſicht, om dat de Poëten ſeggen, dat de Stilligheyt, een vriend van de Nacht is. My dunckt dat ick de dichten van *Arioſto* niet behoore na te laeten, daer hy aldus ſeyt:

De Stilligheyd die doet de rond',
En kieſt de duyſtre avond-ſtond,
Een bruyne Mantel is zijn kleed,
Met vilte ſchoen' hy ſachtjens treet,
En wie dat hy van verre ſiet,
Die wenckt hy dat hy van hem vliet.

SILENTIO. *Stilligheyt.*

EEn oud Man, diewelcke zijn eene Vinger op de lippen, voor zijn mond houd, ter ſijden ſal een Gans ſtaen, met een ſteen in den nebbe.

Om dat de Ouderdom lichtlijck gebieden kan te ſwijgen, als die geene, die veel meer op de verdienſten en op de verkregen goede naem vertrouwen, als op de woorden, daerom wort de Stilſwijgentheyt, van ſommigen, van dees Ouder afgemaelt.

De Gans is ſeer genegen om altijd te klappen en te taeten, en dat met veel geſchreeuws, ſonder dat zy eenigh ſoet geluyt over haer heeft. Derhalven houd zy den ſteen in den mond, om te betoonen, ſoo wy geen gelegentheyt ſien om met eere of lof te mogen ſpreken, ſoo ſullen wy veel liever ſwijgen, want indien 't goed gevoelen, van onſe wetenſchap, hier door niet vermeerdert, ten minſten ſal 't niet worden verminderd; want de Stilſwijgentheyt evenaert de verſtandige en onverſtandige, even gelijck: En daerom ſeyde een wijs Man, datmen de Menſchen ſeer wel konde gelijcken by de potten, diewelcke men niet kent offe heel of gebroken zijn, ten zy datmen 't aen 't geluyt hoore. En *Socrates* ſullende zijn oordeel geven, over eene van zijne Scholieren, ſeyde, *hy wilde hem eerſt hooren eer hy hem wilde ſien.* *Ammianus* ſchrijft van de Ganſen, dat alſſe om den grooten brand van de Sonne te ontgaen, met hoopen van 't Ooſten na 't Weſten vliegen, en alſo zy nootſaecklijck den bergh

Taurus.

Taurus moeten paſſeeren, alwaer een groote menichte van Arenden is, vreeſende voor haer geweld, en om dan door haere kakelachtigheyt niet bekent te worden, ſoo neemt yder van haer een ſteen in den nebbe, houdende dieſelve daer in, ſoo lange, tot zy, buyten alle gevaer, zijn.

OSTINATIONE. *Stijfſinnigheyt, Hartneckigheyt.*

EEn Vrouwe in't ſwart gekleet, die't hoofd met een Nevel omtrocken is, houdende met beide handen een Eeſelskop om hoogh.

Het ſwarte kleed paſt wel op de Hartneckigheyt, want gelijck het ſwart laecken, geen ander verwe kan aennemen, alſoo kan oock een ſtijffinnigh Menſch in zijn gevoelen, ſich niet door eenige reeden keeren tot het licht der waerheyt, dat hem vertoont wert.

Hy ſal't hoofd met een Nevel omtrocken hebben, om dat de ſtijffinnige niet verre ſiende zijn, en daerom blijven zy vaſt op haer voornemen ſtaen: Want het is gewis een teycken van een wijs Man, dat hy zijn gevoelen wat toe geve, om dat ons verſtand ſoo geſtelt is, dat wy of door de volmaecktheydt, en door 't groot getal van de volmaeckte dingen, of door 't kleyne licht, en de duyſterheyt van ons verſtand, nimmermeer in die paelen blijven, of dat wy geen plaets ſouden hebben om verder te gaen, en den roem van onſe kenniſſe, ons ſelve, ſouden toeſchrijven, met het vervolgh, dieder van tijd tot tijd gedaen wort.

Het Eeſelshoofd druckt de onwerentheyt uyt, diemen eertijts ſeyde Moeder van de Hartneckigheyt te weſen. En de Stijffinnigheyt wort door een Eeſelskop afgebeelt, om dat dit Dier even bot is in alle dingen, ſich vernoegende ſoo wel in 't goede als in 't quaede, ſich even gevoelijck houdende in 't ſloven of hertenleet, tot een groot onderſcheyd van d'andere Dieren.

AUDACIA. *Stoutigheyt.*

EEn Maeghdeken in 't root en groen gekleet, met een ontſtelt voorhoofd, ſchrap ſtaende om een Marmore pijlaer om verr' te werpen, alwaer een gebouwſel op ruſt.

Stoutigheyt is het tegendeel van de vreeſe, en een gebreck in die geene, die de ſwaerigheyt in eenige groote ſake weinigh overleggen, en ſich te veele in haere ſterckheyt laetende voorſtaen, ſoo willenſe haer ſtuck met een barſt ten einde brengen. Hierom iſſe Iongh gemaeckt, als die ſich onderwint een pilaer, die wel vaſt ſtaet, met kracht te grond te werpen.

Het roode en groene kleed, bediet Stoutigheyt, als mede het korſele hoofd, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt.

ARDIRE MAGNANIMO & GENEROSO. *Stoutmoedigh beſtaen.*

EEn Ionghman van een ſtoute en ſtercke ſtand en wreed van geſicht, hebbende de rechter arm gewapent, waer mede hy met een wackere dapperheyt, eenen Leeuw, die hy tuſſchen zijne knyen heeft, de tonge uyt den halſe ruckt. De reſte van 't lichaem is ongewaepent en ten meeſtendeel bloot. 't Welck ſpeelt op de moedige ſtoutigheyt van *Liſimachus* de ſoone van den eedelen *Agathocles* van Macedonien, eene van de Naevolgers van *Alexander* de Groote, diewelcke aen

zijnen Meeſter, den Philoſooph *Calliſthenes*, venijn gegeven hebbende; dat hy van hem hadde verſocht, om eenmael uyt de gevangenis, daer hem *Alexander* hadde ingeworpen, verloſt te worden, wierde overgegeven om van een Leeuw verſcheurt te werden. Maer hy overwon de wreedheyt door eene liſtigheyt, en op zijne ſterckheyt ſteunende, ſoo ſtack hy zijn rechter hand, die hy ſtilſwijgens hadde gewapent, in den muyl der Leeuwe, en trock hem de tonge uyten keel, ſulx dat de Leeuw ſtrax dood bleef. Over welcke daed hy daer nae geſtelt is onder de beſte vrienden van *Alexander*, weſende hem dit een trappe om tot alle ſtaeten van regieringe en tot een eeuwige eere op te klimmen. En als men deſe beeldeniſſe te paerde, of in eenige Maſqueraden of anders, ſoude willen vertoonen, ſoo kan men hem de tonge in de hand, en een doode Leeuw voor een Helm op 't hoofd ſtellen.

Ardire ultimo & neceſſario. *'t Vyterſte waegen.*

EEn gewapent Man, 't zy dat hy te paerde of te voet is, met een Swaerd in de rechter hand, alwaer rontom geſchreven is, *per zela, per hoſtes*, dat is, door pijlen en door vianden, of door waeter en vier. In de ſlincker hand ſal hy een Schild hebben, alwaer in geſneden of gemaelt is een Ridder, die met een volle ren, op de wapenen loopt, die de Vianden op hem ſchieten; gehart zijnde, om al vechtende ſich te beſchermen, en onder de Vianden zijn leven kloeckmoedigh te waegen. Rontom 't Schild ſal het veerſken van *Virgilius* geſchreven zijn:

Via ſalus victis nullam ſperare ſalutem,
dat is:
Dit 's 't heyl en 's overwonnens Lied,
Dat hy geen heyl voor oogen ſiet.

't Geene wy de uyterſte en noodſaeklijckſte Stoutigheyt noemen, is een ſekere maniere van oneygentlijcke ſterckheyt, alſoo van *Ariſtoteles* geheeten, om dat dieſelve gemeenlijck kan en plagh geſtelt te worden in eenig dingh, om eere te behaelen, of uyt vreeſe van quaede bejegeninge, of door gramſchap, of door hoope, of door weinigh overlegh van het aenſtaende gevaer, maer niet uyt liefde van dat waerachtige en ſchoone goed, 't welck het einde van de deughde is. De Waepenruſtingh en 't Swaerd met het opſchrift, betoonen, dat in alle gevaer, groote tegenſtand noodigh is. En 't Schild metten Ridder, die op de Spieſſen van de Vianden rent, druckt uyt, het geene wy hebben geſeyt, te weeten, dat de wanhope dickwijls oorſaecke is van de behoudinge, maer die is de waerachtige en volmaeckte ſterckheyt niet, als geſeyt is.

Punitione. *Straffinge, Caſtijdings.*

EEn uytblinckende Vrouwe, die op een Rad ſtaet, met een Roer van een Schip ter ſijden, houdende in de rechter hand een elle-ſtock, en in de ſlincker een toom.

Punitione. *Straffinge.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, zijnde gevleugelt, houdende in de rechter hand een Maetſtock, en in de ſlincker een toom.

Deſe beeldniſſe wort voor de Goddinne *Nemeſis* vertoont, waer door zy geſeyt wort een Dochter van de Iuſtitie of Rechtvaerdigheyt te weſen, en daerom wortſe in 't wit gekleet.

De vleugels bedieden de ſnelligheyt en vaerdigheyt, die zy gebruyckt in den quaedwilligen te ſtraffen, en die 't waerdigh zijn te beloonen.

De Toom en de Maetſtock geven te kennen, dat zy de tonge breydelt, als mede de ſnoode daeden, de maetigheyt afmetende, dat de ſtraffe niet te verre boven de ſchult gae, maer datſe te gelijck mette maete en met de gelijckmaetigheyt over een kome. 't Welck in de Oude Wet is onderhouden geweeſt, vergeldende een yder oogh om oogh, voet om voet, en leven om leven.

Pena. *Straffe die geleden is.*

EEn Vrouwe metten mond open als ofſe kreet, leelijck van opſicht, met een ſlecht en ſwaermoedigh kleed, dat op veele plaetſen geſcheurt is, hebbende een geeſſel in de hand, hinckende aen d'eene voet, gaende op een houte ſtelte, verdraegende met groote moeylijckheyt alle de pijne en quellingen.

Tuſſchen de ſtraffe en de boetvaerdigheyt,

is dit onderscheyt in't besonder, dat de boetvaerdigheyt geschiet met wille en toestemminge van den Menschе, die alreede berouw heeft over de mishandelingen by hem begaen: Maer de straffe is soodanigh, dat het oordeel van Mensch of van God den Sondaers de straffe opleyt, sonder datse eenige pricklinge of begeerte van berouw hebben, om de sonde door goede wercken uyt te wisschen.

Om dan dese omstandigheyt, die soo aenmercklijck is, by de straffe te vertoonen, wortse seer leelijck geschildert, datse staet te schreeuwen, om uyt te drucken het verlangen datse heeft om sich over 't geweld van 't Recht te wreecken, dat over haer is uytgesproken.

Met een geessel en met een stelte isse gemaelt, om datse niet kan gaen door haer eygen wille noch door 't geweld van een ander, of het oordeel Godes verselt dickwijls den Menschе op 't hooghste van zijnen val, en totte rechtvaerdige straffe van zijne verdienste: waer toe hy wel ongaerne met suchten en krijten gaet, verliesende daerom terstont de kracht niet, maer het licht des Verstands en de worm der Conscientie doen, dat hy gedwongen wort zijn schult te bekennen, over zijne verdiende straffe, die hy lijd.

CASTIGO. *Straffe, die een ander wort aengedaen.*

VOor de Straffe sullen wy een strengh en wreed Mensch affschilderen, die met een Bijl in beyde handen gevat, een vreeslijcke slagh dreyght te geven. Ter sijden is een Leeuw, die eenen Beer schricklijck aenvalt en verscheurt.

De Bijl is een Hieroglyphisch beeld van de straffe, want soo wel de Romeynen als Griecken gebruyckten dese strenge straffe, gelijck men sien kan in de Medaglien van den Koninck van *Tenedo*, gelijck *I. Pollux* verhaelt: Want de Koningh van *Tenedo* had eene Wet gemaeckt, dat wat Man of Vrou in Overspel soude werden bevonden, dat die mette Bijl soude werden gedood, hebbende oock zijn eygen Soone daer in niet verschoont. En op dat ditselve altijd in de gedachtenisse soude blijven, stelde hy op d'eene sijde van dese Medaglie eene Bijl, en op d'ander twee hoofden.

De Leeuw wordt op diergelijcke wijse mede voor de straffe genomen, gelijck *Ælianus* daer van de Historie verhaelt, dat *Eudomius* een Leeuw, Hond en Beer te gelijck hadde opgebracht, en op eene maniere doen leeren, levende lange tijd met malkanderen in goeden vreede, sonder d'een den anderen te misdoen, wesende te saemen Huysgenoten en als Dieren van eender Natuyre. De Beer door sekere korselheyt overwonnen zijnde, verscheurt den Hond, met den welcken hy leefde en onmegingh. De Leeuw over den Beer toornigh zijnde, en door dit schelmstuck bewogen, als gebroken hebbende de gemeene Wet des levens, valt den Beer wederom aen, en straft hem met gelijcke straffe, als hy den Hond gedaen hadde.

RIGORE. *Straffigheyt, Hardigheyt.*

EEn hart en vreeslijck Man, die in zijn rechter hand een yseren Roede houd, en ter sijden sal een Struys staen.

Dese Man wort hart en vreeslijck geschil-

dert, om dat de strengigheyt altijd vreeslijck en onaengenaem is, met voornemen, om in de herten der Onderdaenen vreese te brengen.

Daerom wort de yseren Roede genomen voor de Hardigheyt van de Straffe, 't zy van woorden of daeden. Waerom oock *Paulus* den Colossensen dreygende, vraeght of hy wil tot haer komen met Vriendlijckheyt of met een yseren Roede?

De Struys worter by gedaen, om te betoonen, dat de Hardigheyt een Dienaer is van de Straffe of Iustitie, die door haer selve, alle twist vertoont.

CONTRASTO. *Strijd, tegenstand.*

EEn gewapent Ionghman met een roode Rock onder het Harnas, hebbende een bloot Rapier, staende vaerdigh om zijnen Viand een steeck te geven, op der aerde sal een Katte met een Hond staen, vaerdigh om te vechten.

Tegenstand is geweld van twistige Menschen, waer van d'eene boven d'ander soeckt uyt te steken, en daerom wort hy gewapent gemaelt, oock te gelijck vaerdigh om sich selve te beschermen, en zijnen Viand aen te vallen.

De roode verwe bediet de ontstelteniſſe van 't gemoed, en de heerschappie van sieckte of passien die sich bewegen en het bloed beroeren.

Hy wort tusschen een Katte en een Hond gestelt, om dat de Strijd, door de ongelijcke en strijdige Natuyren, hier uyt zijnen oorsprongh neemt.

CONTRASTO. *Strijd, tegenstand.*

EEn Iongelingh die onder zijn Waepenrock een kleed heeft van roode verwe, houdende in de rechter hand een bloote Poignaert met een seer wreed gesicht, hebbende in zijn slincker hand een Stekade, die hy te rugge houd, als of hy wilde toe steken.

COMBATIMENTO del RAGIONE & APPETITO. *Strijd van de Reeden tegen de lust des vleeschs.*

VAn de beeldniſſe van *Hercules*, daer hy *Anteum* doodslaet, gelijckmen in veele Medaglien vint, daer van maecken sommige dese uytlegginge: als dat *Hercules* soude wesen een gelijcknis of ontwerp van de ziele en van den geest des Menschen, die door de Reeden geleyt wort, en *Anteus* soude het lichaem wesen. De borst van *Hercules* is de Zeetel van de Wijsheyt en Voorsichtigheyt, die een gestadige strijd voeren met de wille en de genegentheyt, sulx dat de genegentheyt altijd tegen spreeckt en tegens de Reeden streeft. Soo kan oock de Reeden geen overhand hebben noch het veld behouden, ten zy datse 't lichaem om hoogh heft, en verre uyt het gesichte voert van dese aerdsche dingen, sulx dat de voeten, te weten de genegentheden, geen meer opstokinge of voedsel van dese aerde ontfangen, voor en al eer alle de begeerlijckheden en hertztochten, die daer kinderen van der aerde zijn, te gelijck werden gedoot.

STUDIO. Soeckt *Oefningen in de konsten*, of *geleertheyt*.

SOSPIRI. *Suchten.*

VEele beeldniſſen konnen over het Suchten gemaeckt worden, want daer zijn veele

veele bewegingen en genegentheden des gemoeds, waer door dieſelve gevoet werden. De Suchten ſpruyten uyt de gedachteniſſe van de quellingen van geledene ongevallen door 't berouwe van de bedrevene ſonden, door 't miſſen van den tijd en gelegentheyt, die voorby is, door 't overdencken van het verledene geluck, door de tegenwoordige bekommerniſſe, door de ſinerte en 't verlangen nae eenige ſacke, gelijck als daer zijn de Suchten van de Minnaers, die daer ſuchten om 't verlangen datſe hebben, nae 't geene zy beminnen, 't zy uyt begeerte van eere, en om een treflijck verſtand te mogen vinden als *Homerus*, dat zijnen lof ſoude mogen uytbreyden: Waerover de groote Macedonier hertlijck ſuchtede:

Als Alexander *quam gegaen,*
En ſach het graf Achillis *aen:*
Doen borſt een diepe Sucht daer uyt,
En riep, geluckigh! overluyt,
Geluckigh zydy moedigh Held,
Dat uwe naem klinckt door het veld,
Dat ghy gevonden hebt dien Man,
Die u ſoo hoogh verheffen kan.

De Suchten komen niet alleen van de verledene en tegenwoordige, maer oock van de toekomende dingen, want uyt het gevoelen en de vreeſe van 't aenſtaende quaed, dat iemand boven den hoofde hanght, ſoo ſuchtmen: en de Suchten zijn niet altijd waerachtigh, maer dickwijls zijnſe geveinſt, als daer zijn de Suchten der Hoeren en valſche verraderſche vrienden. Dickwijls komenſe door toevallen van kranckheyt, veeltijts zijnſe natuyrlijck, als door een ſekere gewoonte, die in die geene plagh te weſen, die dickwijls ſuchten, als zy dencken om haere handelingen en ſtudien, gelijck *Virgilius*, die dickwijls plagh te ſuchten. En hier uyt is dat geneughlijck ſpreuckjen van *Auguſtus* heer gekomen, 't welck *Sabellicus* verhaelt; want als hy ſat tuſſchen *Virgilium*, diewelcke dickwijls ſuchte, en tuſſchen *Horatium*, die als een leepoogige, de traenen van de oogen wiſchte, wierde hem gevraeght, wat hy deede? ſoo antwoorde *Auguſtus, Ick ſit tuſſchen weenen en ſuchten.* 't Is wel waer, dat de Suchten van de traenen zijn afgeſcheyden, niet te min zijn de traenen altijd met de Suchten vergeſelſchapt, gelijck de Minne-dichters dieſelve altijd te ſaemen voegen:

Duyſent traenen, duyſent ſuchten,
Stort ick, als ick ſit te duchten.

En *Petrarcha* ſeyt:

Dit vrolijck Meyſken in my doet,
Dat ſucht en traenen my zijn ſoet.

Men kan wel ſuchten ſonder traenen, maer men kan niet ſchreyen ſonder ſuchten, de traenen komen ſtrax met de ſuchten, gelijck de regen en de wind te ſaemen komen. Alle Suchten, oock hoedanigh die zijn, worden aen den ſlaep des hoofds gevleugelt afgebeeld, en draegen ter rechter nae de borſt, oock twee vleugels, alwaer in 't midden een Hert ſtaet: waer van wy de reeden hier nae ſullen verhaelen. In de ſlincker hand wort geſtelt de ſaecke die bequaem is, om de genegentheyt uyt te drucken, waerom dat geſucht wort. Waer van men oock elck breeder op zijn plaetſe kan nae ſien.

Totte Suchten van ſwackheyt neemtmen in de ſlincker hand een tack van *Anemone*, om dat *Orus* ſchrijft, dat de Oude door dit kruyd de kranckheyt uytbeelden: 't heeft wel een ſchoone purpere bloeme, maer zy duyrt, gelijck oock het kruyd, al te korten tijd. En hier mede druckten zy de ſwackheyt uyt.

De Suchten die als natuyrlijck, uyt een ſeeckere gewoonte, heerkomen, zijn ſoorten van melancolie of ſwaermoedigheyt, en daerom ſalſe een krans van Aelſt op 't hoofd hebben, ſpeelende op 't geene *Petrarcha* ſeyt:

Het ſtadigh ſchreyen is mijn vreughd,
En 't lachen is mijn ongeneughd:
Mijn ſpijs is alſt en ſnood venijn,
En dit ſal al mijn vreughde zijn.

Overſulx dat die perſoon, 't zy dat hy om zijne ſtudie of handelinge altijd ſwaermoedigh ſtaet te ſuchten, tot een hulp-middel hem ſal vertoont werden, dat zijn ſlincker hand ſal gevoeght zijn aen de rechter van *Bacchus*, die in de ander hand zijne gewoonlijcke kroes houd: Want hier is geen ander temperament noch gematigheit noodig, dan een verluſtinge, waer van *Bacchus* by de Poëten en Philoſophen voor een afbeeldſel, en voor een bedietſel is van een Godlijcke geeſt en een hoog verſtand. En *Diphilus* ſeit by *Athanæum*, *dat* Bacchus *is de alderwijſte, en aldergeneughlijxſte, die door zijne vochtigheyt, het hert verwrolijckt: die een vriend is van wijſen en grootmoedigen, die den blooden en verachten 't hert opweckt, den ſluyren den lach aenbrengt, den tragen wacker maekt, en den vet ſaegden ſterck:*

Ghy maeckt o Bacche, *door u aert,*
Dat yder u houd lief en waert:
Van wijsen zydy seer bemind,
Vlaeckers maeckt ghy wel gesint,
Den stueren maeckt ghy soet en vroo,
Den blooden stout, den stouten bloo.

Cheremon de Treurspeelder, bevestight, dat door den Wijn de lach, de wijsheyt, de leerzaemheyt, en den goeden raed vereenight wort. Soo is't dan geen wonder, dat *Homerus* dappere personagien van groot bewind, op den Rijxdagh van den Keyser *Agamemnon* invoert, aleermen raedslaegde en van krijghszaecken handelde, datter groote schroeven ommegingen: te meer schijnt het den Studenten, en insonderheyt den Poëten geoorloft, alwaer *Bacchus* de Voorsitter is. *Philocorus* seyt, dat de oude Poëten niet altijd haere deuntjes songen, maer als zy wel hadden gedroncken, dan riepen zy *Bacchus* of *Apollo* aen. *Demetrius Halicarnassæus* seght, dat de Wijn der Poëten Postpaerd is, sonder welck zy op den bergh *Parnassus*, niet kosten klimmen; want soose waeter mosten drincken, soo quaemer niet aerdighs voor den dagh. En *Torquatus Tassus* heeft metten Wijn dickwijls zijnen Geest, met goede vrienden, vermaeckt, want hy was seer swaermoedigh, bedachtsaem en vol suchten.

Totte gemaeckte Suchten van de Hoeren en van valsche verradersche vrienden, kan men maken datse onder de slincker arm een beck van een Crocodil heeft. Want de Suchten der Hoeren zijn, als de traenen der Crocodillen, die eerst schreyen, maer korts daer nae den Menschen vermoorden. Dit zijn gemaekte Hoeresuchten, die zy doen in tegenwoordigheit van de Vryers, om haer in 't net te verstricken, spreeckende seer vriendlijck, daerse terstont anders om lachen en hem haeten, even gelijk als de Vos aen den Hond deede. Maer alsoo dit al gemaeckt werck was, soo is't billijck dat wy van 't waere Suchten der Liefde spreken: De Sucht der Liefde sal boven de vleugels aen 't hoofd, noch een kroone van Mirten hebben, als mede eene in de rechter hand, voor de borst. 't Hert sal tusschen twee vleugels staen, en aen de slincker sijde een ontsteken Fackel. De vleugels zijn de snelligheit van't Suchten, die door de sinnen en gedachten vliegende, het hert doordringen en snellijk ter vlucht gaen.

Cor het *Hert*, heeft nae dat *Isidorus* verhaelt, zijne benaeminge van *Cura*, dat is, van hertseer ofte sorge, want alle sorge en gedachte dringht in 't herte, 't welck zijnen levendigen Geest uyte locht scheppende, dieselve tot sich treckt, en dat door de gesette beweginge van de Locht, en indien dieselve, door eenigh toeval, wordt overstulpt, soo verdruckte se de aesemhaelinge en het uytblasen: waer over de Mensch alle geweld doet om dese persslinge te breecken, door de aessemhaelinge der Suchten, om verkoelinge van een gemaetighde locht te verkrijgen. Maer gelijck het dickwijls plagh te geschieden, door al te heeten locht, en door aenwas van de hette aen de natuyrlijcke warmte, soo beswaertse het herte, niet konnende verkoelt werden, om dat de locht-gaeten, daer door worden verhindert: Want door te grooten kouden locht en door de koudigheyt, die de senuwen van de borst te saemen treckt, soo wort het hert te saemen getrocken en bevriest. Aldus gebeurt het dat de Vryers, of door te grooten jalousie, die haer geest te saemen treckt, of door te grooten brand van Minne-Liefde, die 't herte overstulpt, soodaenige quellingen krijgen, datse dickwijls gedwongen zijn, duysent en duysent Suchten, uyt haeren boesem te haelen, door de welcke de Vryers werden gevoet, gelijck *Petrarcha* seyt, en die plachten dan soet, en dan lieflijck genaemt te werden. En om dat het Suchten een voedsel en verkoelinge is voor der Minne-janckers herten, en om dat de Suchten uytet herte opvliegen, daerom hebben wy 't hert tusschen twee vleugels, in de rechter hand, voor de borst gestelt. Waer over *Petrarcha* singht, *de suchten komen uyt de borst en uyt de oogen.*

De kroone van scherpe Mirten, die zy op 't hoofd draeght, is een beeld van scherpe Minne-gedachten en vaste inbeeldingen, die den Vryers dwingen tot suchten, en *Virgilius* maelt den Vryers af, datse staen in een bosch van groene Mirthen en in bedeckte wegen, alwaer haer de sorgen ook in den dood niet verlaeten.

Maer wat straf is dit, te staen in een bosch van schoone en bloeyende Mirten? sonder twijfel, soo heeft de Poeet daer mede den Hel gemeent, die de Vryers moeten lijden door de gestadige prickel van de gedachten.

door

door het herdencken en verlangen van haere Liefde. Want door de gelegentheyt, van den Mirt aen te ſien, die *Venus* de Moeder van de Liefde aengenaem is, ſoo herdencken zy de ſcherpe ſtraffe van haere Minneluſten. Diergelijcke ſtraffe verkreegh *Megapentus* in de t'ſamenſpraeck van *Lucianus*, die *Tyrannus* genoemt wort, uyte vindinge van den Philoſooph *Ciniſcus*, alwaer *Rhadamantus* raed, dat men hem niet ſoude laeten drincken uyt *Lethes*, den vloet der vergetenheyt: Want het is een laſtige en ſwaere ſtraffe, voor die in ellende is gevallen, te gedencken aen de mogentheyt en de verledene geluckſaeligheyt. Alſoo oock de Vryers, die berooft zijn van haere luſt en vermaecklijckheyt, en van de beminde voorwerpſels, door 't verlangen dat zy nae haer hebben, als zy daer om dencken, ſoo klagen en ſuchten zy geſtadigh, tuſſchen de boſſchen van Mirt, die de Poeet noemt de *Treurige Velden*, en by gevolgh oock, door de Suchten, die uyt het gedacht heerkomen, gelijck hy voorder ſeyt, dat de ſorgen haer, oock in den dood, niet verlaeten. *Petrarcha* druckt deſen ſin mede uyt:

Indien ick koſt den dood aengaen,
En my van Minneſucht ontſlaen,
Ick had mijn ſchadelijcke le'en,
Al langh met mijne hand doorſne'en.

In welcke dichten, doch inſonderheyt in die van *Virgilius*, de hartneckige aert, de ſtijfſinnige manieren, en ongeruſte gelegentheyt der Vryers, wort te kennen gegeven, te weeten, dat die, hoe zy meer verſmelten en verſterven om haer beminde ſaecke, te meer draegen zy 't gemoed met ſcherpe Mirten omcingelt, als van de Minne-gedachten, die haer als boſſchen omſetten, en door welcke zy klagende en ſuchtende altijd in dit leven een geſtaedige Hel komen te proeven. De Minne-gedachten, die zy in't hoofd hebben, geven haer ſtoffe van ſuchten, die oock van de minſte ſaecke door de herdenckinge van een dingh alleen, haer doet verteeren en verſmelten, gelijck veele Minne-dichters klaegen. En *Petrarcha* ſinght: *Ick brande en verſmelte, en ſoo weet* Laura *my te verſetten, jae ick ben hier de moedigh, als ick haer daer verſtoort ſie, nu ſcherp, nu ſacht, nu wreet, nu Godvruchtigh.* En 't geene daer kort op volght: *Nu ſpreeckt ſe een woord, en lacht, nu verandert ſe haer geſicht en weſen, en in deſe gedachten hout my onſe heerſchap, de Liefde, dagh en nacht gevangen.* De plaetſe alleen te beſchouwen, daer wy, met vermaeck, ſlechts eenmael onſe Vrijſter hebben geſien, doet ons verſuchten. Want als *Petrarcha* wederom ſagh de geneuglijcke plaetſe *Sorga*, en de waeteren waer in hy zijn Lieffte naeckt hadde geſien, borſt hy uyt met ſuchten:

O heldre, friſſche en ſoete beeck,
Waer in mijn ſchoone Beeld ſich baede:
Dat voor my een Goddin geleeck,
O taxken hoe waert ghy gelaeden?
Als ghy haer ſtreckte tot een ſtut,
't Herpeinſen maeckt my dat ick dut.

Als hy nae de dood, van zijn beminde *Laura*, van de hooge bergen af, 't huys aenſagh, daer zy was geboren, jammerde en verſuchte hy:

Ick ſagh daer van de bergen neer,
Op 't huys daer zy was in geboren:
De ſuchten borſten heind en veer,
Als zy my in 't gedacht quam vooren,
Die mijne ziel had in haer hand.
O vrucht en bloeyſel van 't verſtand!

De Mirtenkrans is een beeld van de Minnegedachten, van gelijcken zijn oock de hoofdhayren, die doorvlochten zijn met peerlen, friſſche en droge bloemen, en tuyltjes van ſijde, die de Iuffrouwen met andere faveurtjes en bevalligheytjes in hare vlechten en tuyten, en onder haere ſluyers op 't hoofd draegen: die niet anders zijn, als Minne-zeegh-teeckens: Waer van de gedachtniſſe alleen 't hert, 't gemoed, en de ziele van de ellendige Vryers, met oneindlijcke ſuchten, plaeght en pijnight.

De ontſteecken Fackel, die zy in haere ſlincker hand houd, bediet de brand en hette der ſuchten. Waer over de Minne-dichter aen de Suchten baede, dat zy wilden heene gaen, en het koude herte, van zijne beminde, verwarmen:

Verbreeckt dit ys, dat deughd en vreughd verwart:
Ghy ſuchten gaet verwarmt dit kille hert.

Op een ander plaetſe worden de Suchten by den vlam vergeleken, en de traenen by het criſtal. Dieſelve ſeyt over de dood van zijn beminde *Laura*, *dat zijn diepe en heete ſuchten, plachten haer neſt op den levendigen Lauwerboom te maecken.* En wy ſullen op 't laeſte beſluyten, met het geene *Arioſto* ſinght, *dat van ſoo veele oneindlijcke Suchten de locht wort ontſteecken.* Krachten van de Fackel der Liefde, waer door de ontſtekene verſuchtingen ontfoncken.

PURGATIONE DE PECCATI. *Suyveringe van Sonde.*

EEn magere Vrouwe, uyt wiens oogen ſtroomen van traenen vloeyen, houdende mette rechter hand een Geeſſel, en mette ſlincker een tack van Yſop, hebbende een krans van 't ſelve kruyd om 't hoofd.

Mager wortſe geſchildert, ſtortende veele traenen uyt haere oogen, en met een Geeſſel in de rechter hand, om te betoonen haere ongeveinſde conſcientie of gewiſſe, maer die ſuyver is door veele waerachtige teyckenen, om de ſonden af te waſſchen en te reynigen, over diewelcke wy met ſuchten, traenen en klaegen, treurigh zijn, en dat om dingen die droevigh en leelijck zijn bedreven: waer uyt ten laeſten uyt het diepſte van 't hert een klachte voortkomende, ſoo wort het vlees mager, en door 't vaſten verſwackt, en d'onthoudinge maeckt het dun en ranck en verteert ſich, om door dit middel vergifnis der Sonden van God te verkrijgen.

De tack en krans van Yſop vertoont, dat dieſelve by den Hebreen plagh gebruyckt te worden, om het bloed der Dieren over het volck te ſprengen, tot vergevinge van de Sonden: en bediet deſe de Godlijcke trappe en dien band, waer mede wy met God vereenight en verbonden, en van de Sonden gereynight zijn. Hierom ſeght *David*, *Heere ghy ſult my met yſop beſprengen, en ick ſal wit worden, ghy ſult my waſſchen, en ick ſal witter als ſneeu worden.*

PURGATIONE DELL' ARIA FATTA DA MERCURIO. *Suyveringe van de Locht.*

BY de *Tanagrei*, wanneer zy haere geſontheyt hadden weder gekregen, plagh *Mercurius* geſchildert te worden op de maniere als hem alle Poëten plachten te vertoonen. Maer boven dat alles droegh hy noch eenen Ram op zijne ſchouders: en *Pauſanias* verhaelt dat hy Ramdraeger wierde geheeten. En dit was een Hierogliphiſch beeld van de wedergekregene geſontheyt. Waer over geſeyt wort dat *Mercurius* 't land weder ſuyverde of genas van de Peſte, die door de Stadt *Tanagra* verſpreyt was, door de ſuyveringe van den Ram, die hy rontom de Stad op zijnen hals hadde gedraegen. En ter gedachtniſſe van deſe daed, was men gewoon, dat op zijn Feeſtdagh eene van de ſchoonſte Iongelingen van *Tanagra* eenen Ram op zijne ſchouders, rontom des Stads muyren droeg, en deſe wierde van den gantſchen Adel en Burgeren ſeer prachtighlijck in den ommegangh of proceſſie gevolght.

PURITA. *Suyverheyt, Onnooſelheyt.*

EEn Maeghdeken in't wit gekleet met een Duyfken in de hand.

De Suyverheyt wort als een Maeghdeken geſchildert, want zy woont in de teere herten, alwaer de boosheyt noch geene wortelen heeft geſchoten, en het witte kleed is ſoodaenige geſtalteniſſe van het reedelijcke gemoed, gelijck de wittigheyt is, diewelcke van't licht meer als andere verwen is medegedeelt, van welck licht, geen ander ſinnelijck toeval reynder en volmaeckter is: en wort voorts in deſer maniere getoont, dat de Suyverheyt, boven alle andere deughden meeſt mette Godheyt is te vergelijcken.

De witte Duyve betoont ons de eenvoudigheyt en ſuyverheyt des levens, en door de verwe wort vertoont, dat zy dieſelve in alle reynigheyt, door een natuyrlijcke gewoonte onderhoud: 't welck is, om met een beſondere ſuyverheyt haer wederpaer of geſelſchap te vermaecken, ſonder nae een ander te verlangen, of te begeeren: en dat door de natuyrlijcke treck van de Liefde.

PURITA & SINCERITA d'ANIMO. *Suyverheyt en Oprechtigheyt des Gemoeds.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om redenen die elders zijn geſeyt, die met groote aerdigheit een witte Lely in de ſlincker hand houd, hebbende een Sonne op de borſt, mette rechter hand ſtroytſe eenigh ſaet op der aerde, daer een witte Haene nae pickt. Van het kleed en de witte Lelye is in't beeld van de Kuysheyt geſproken, want deſe ſpruyt uyt de Suyverheyt en oprechtigheyt des gemoeds: waer van de Prediker ſeyt aen 't IX cap. *uwe kleederen ſullen alle tijd wit zijn.* *Pythagoras* ſeyt, datmen God met Loffangen ſal offeren, in een wit kleed: aengeſien het witte totte natuyre van 't goede behoort, en het ſwart ten quaede. De Sonne op de borſt bediet,

bediet, dat gelijck de Sonne, door haere tegenwoordigheit, de Werlt verlicht, dat oock alſoo de Suyverheyt den Menſche, zijnde de Kleyne Werlt, verlichtede. En gelijck deſe, door haer ondergaen, de duyſterheyt van den nacht veroorſaeckte, alſoo veroorſaeckte het ondergaen van de Suyverheyt, in de Kleyne Werreld of Menſche, een duyſterniſſe in de ziele en in 't gemoed.

De Haene, gelijck *Pierius Valerianus* verhaelt, wort by de Oude, voor de Suyverheyt en oprechtigheyt des gemoeds genomen: Waer over *Pythagoras* zijne Scholieren beval, datſe den Haen ſouden voeden, dat is, de Suyverheyt en oprechtigheyt van haere gemoederen. En *Socrates*, wanneer hy nu ſoude ſterven, liet hy by uyterſte wille aen *Æſculapius* eenen Haen nae, gelijck *Plato* verhaelt. Waer mede deſe wijſe Philoſooph wilde betoonen, dat hy aen de Godlijcke goedigheyt, dieder was beſorghſter tegen alle quaeden, zijne ziele ſoo ſuyver weder gaf, als hyſe eerſt had ontfangen. Waer over *I. Camillus* ſinght:

By u, o Æſculaep! dees Vogel lof behaelt,
Die heyligh u gewijt, den blijden daeghraet kraelt.

't Was oock de raed van *Pythagoras*, datmen ſich moſt onthouden van den witten Haen, verſtaende verborgender wijſe, datmen moſt acht nemen, op de Suyverheit van't gemoed.

De Haene, doch inſonderheyt de witte, die verſchrickt en brenght den Leeuw opter vlucht, gelijck *S. Ambroſius* ſeyt; alſo betemt de oprechte Suyverheyt, het geweld van't oproerige gemoed, en de ongebreydelde geylheyt der Liefde, uytgedruckt door het voorſte deel van de Leeuwe; gelijck *Pierius* ſeyt.

Infermita. *Swackheyt.*

EEn bleecke en magere Vrouwe, met een tack van *Anemone* in de hand, en een krans van't ſelve kruyd. Want *Orus* de Egyptenaer verhaelt, dat de Oude, door dit kruyd de kranckheyt verſtonden. En dit is 't geene de Poëten verſierden, waer in *Adonis* de Vryer van *Venus* ſoude herſchept zijn, weſende van't wild Swijn omgebracht, gelijck *Theocritus* verhaelt. 't Heeft een purpre bloeme en ſchoon, maer de bloeme en 't kruyt duyren een korte tijd, en miſſchien wordt hier door de ſwackheyt uytgedruckt.

Malinconia. *Swaermoedigheyt.*

EEn oude treurige en droeve Vrouwe, met leelijck laecken gekleet, en dat ſonder eenigh cieraet, ſittende op eenen ſteen, mette ellebogen op de knyen, en beyde handen onder de kinne, ter ſijden haer ſtaet een boom ſonder blaeders, die tuſſchen twee rotſen is uytgewaſſen.

De Melancolie doet in den Menſch even 't ſelve dat de Winter doet in de boomen en kruyden, diewelcke van verſcheyden buyen en winden gedreven, van de koude geplaegt, en van de ſneeu bedeckt zijnde, onvruchtbaer, dor, verdrooght en van kleynder waerde ſchijnen. Derhalven iſſer naulijx eene, die niet ſoude vlieden het geſelſchap van de ſwaermoedige Menſchen, als een verachte ſaecke, om dat zy altijd met ſwaere en diepe gedachten beſigh zijn, die zy haer, als voor oogen, en offe in der daed alſoo waeren, inbeelden, 't welck de teyckens van droefheyt en treurigheyt te kennen geven.

Oud wort zy gemaelt, om dat het den Iongelingen eygen is, vrolijck te zijn, en de Oude daer en tegens zijn ſwaermoedigh, gelijck *Virgilius* ſeyt:

De bleecke kranckheyt, my gelooft,
Hanght 't droevigh Ouder boven 't hoofd.

Zy is ſlecht, ſonder cierſel gekleet, nae de gelijckheyt van de boomen ſonder blaeders en vruchten, om dat zy door haere ſwaermoedigheydt nimmermeer 't gemoed ſoo verheft, datſe om haer eygen gemack eenigſins denckt, levende in geſtadige ſorge van quaeden, die zy haer inbeelt, dat haer boven 't hoofd hangen.

De ſteen, daer zy op ſit, bediet, dat het ſwaermoedigh hert dor is van woorden en van wercken, ſoo wel voor haer ſelve, als voor andere: inſgelijx doet oock de ſteen, diewelcke geen kruyd voortbrenght, noch laet oock niet toe, dat het de aerde doet, daer zy op leyt. Doch alhoewel het ſchijnt dat zy by zijne Wintertijd ledigh is in Burgerlijcke handelingen, niet te min wort zy in de Lentetijd ontdeckt, als wanneermen wijſe Mannen van noode heeft, want dan zijn de ſwaermoedige bevonden en beproeft datſe ſeer wijſe en verſtandige Mannen zijn.

* * * *

MALINCONIA, soo die van *Albert Durer* is afgemaelt.

MElancolie is eygentlijck een geſtadige droefheyt, die alreede in de Natuyre een ploye heeft geſet. *Albert Durer* maelt voor de Melancolie een ſittende Vrouwe af, die de rechter ellebooge op de knie houd, onderſtuttende die rechter ſijde van 't hoofd, en neffens haere ſijde leggen verſcheyden Mathematiſche inſtrumenten. Men ſoude oock een Vrouwe konnen afmaelen, die op der aerde neder ſit, leunende met het hoofd aen een colomne, hebbende beyde handen boven 't hoofd, als of zy van haere hertzrochten geheel was gevangen en t'ondergebracht, gelijck 't ſelve in de oude Medaglien wort vertoont. Of een oude Vrouwe, die een deel Geometriſche figuren, in het ſand aftreckt, of die Caſteelen in de locht bouwt. Doch de Melancolie is in deſe plaetſe verſcheyden van de *Capriccio* of fantaſie, want die fantaſtique ſijn niet altijt treurig, 't welck nochtans den Melancolicken eygen is.

TEMPERAMENTO *of Gematigheyt van de Aerdſche met de Hemelſche dingen.*

EEn Man die ſtatigh gekleet is, houdende in de hand een *Heliotropium* of Sonnebloem, en in de ander hand een *Seliuotropium* of Maene-bloem.

Willende de Egyptenaers, gelijck *Pierius Valerianus* verhaelt, de vereeninge, eendracht en gelijckmaetigheyt vertoonen, die deſe aerdſche dingen hebben metre Hemelſche, gelijck als deſe, die door een verborgene kracht te ſaemen gebonden zijn, ſoo gebruyckten zy geene andere klaerder uytbeeldſels als deſe bovenſeyde twee bloemen, waer van d'eene ſich nae de Sonne, en d'ander nae de Maene keert. En wordt geſeyt dat oock andere bloemen, boomen en kruyden het ſelve doen, ſoo zijnder nochtans geene die dit ſelve ſoo klaer vertoonen. Waer uyt te verſtaen is, dat de Egyptenaers hielden, dat alle dingen een ſelve ordre en maniere hielden, ſulx datſe eenige gemeenſchap hebben metre bovenſte Hemelſche dingen, en datſe daer mede waeren verbonden: d'eene door de kracht van 't verſtand, d'ander door de reeden, d'andere door de natuyre, d'ander door de ſinnen; en alſoo volghde een yder het zijne, waer mede hy ten beſten over een quam.

THEORIA of *Spieglinge*, van den Heere *Fulvio Mariotelli.*

Theoria by den Griecken een bediedlijck woord van beſchouwinge of ſpieglinge, is tot ons gekomen, om daer door alle beleydinge van de reeden, te geven, gegront zijnde in de oorſaecken van de dingen, nae haere ordre, mette aenmerckinge van de beginſelen, die niet van de ſinnen, maer veel eer aen 't verſtand hangen. En deſe maecken de *Practijck*, die tegen de *Theorie* geſtelt wort: En dat ten aenſien de beginſelen, die alleen daer nae zijn geſtiert, om door de konſte wel te wercken, te weeten, nae een maete en perck, gelijck *Ariſtoteles* dat in 't begin van zijne geheele *Metaphyſica* getuyght: Waer over dan de *Theorie* ſal weſen een kenniſſe en leydinge van de beginſelen, die ſoo wel ſonder middel, als door middel van het verſtand afdaelen. En om dat de beginſelen, die uyt het begrijp van de ſinnen ſpruyten, ſoo veel te ſekerder worden gehouden, hoeſe meer ſonder middel, daer aen vaſt zijn, alſoo ſal men oock in 't tegendeel van 't verſtand mogen ſeggen, dat haere beginſelen daerom te waerachtiger zijn, hoe zy verder van de ſinnen, zijn afgeſcheyden. Soo ſullen wy dan ſeggen, dat een vaſt, oprecht en eerſte beginſel van de geheele *Theorie* of Spieglinge, niet anders is, als God. Want geen dingh kan begrepen worden, dat te verre met de ſinnen van hem is afgeſcheyden, en van gelijcken dat meer met het verſtand vereenigt is, als hy alleene; weſende de eerſte en oneindelijcke aldermachtighſte van ſich ſelve, en de alderkrachtighſte oorſaecke van ons verſtand; ſulx dat het veel meer met het Menſchlijck weeſen ſtrijd, een verſtand te hebben, dat vreemt is van de kenniſſe Godes, als een ſin te hebben, die verre afgeſcheyden is van de kenniſſe, van de beweginge, van de koude, hette en andere gelijcke toevallen. Want, gelijck deſe dingen, die geheel aen de ſinnen hangen, gelooft worden ſonder eenige hulpe des verſtands: alſoo hanght-

haughtmen oock God, die in alles verſtandelijck is, met het verſtand haeſtigh aen, ſonder eenige uyterlijcke werckinge, die van den inwendigen en vaſt geſtelden ſin der ziele, weinigh geacht wordt. En hierom hebben miſſchien de Griecken *God*, *Theon* van het eygene woord *Theoria* genoemt: als of God in al onſe overwegingen niet anders was als het begin en de eerſte forme of gedaente. En aldus bekent zijnde, dat de *Theoria* van de *Practica*, in dier voegen onderſcheyden wert, als het verſtand van den ſin, of de begrijplijcke ſake van de ſinnelijcke: ſoo kan men lichtlijck ſeggen, dat van de vijf inwendige *habiti* of bequaemheden, die van *Ariſtoteles* in zijne *Ethica* geſtelt zijn, de weetenſchap, de konſt en de kloeckheit, totte *Practijck* behooren, en totte *Theoria* wijsheyt en verſtand, en dat de kenniſſe, die van beide ſijden afkomt, door het Menſchelijck begrijp, de middelplaets houd. Ten opſicht van deſe omſtandigheden oordeele ick, dat de *Theorie* ſeer bequaemlijck in de gedaente van een jonge Vrouwe, die om hoogh ſiet, kan vertoont werden. Houdende de beide handen te ſamen gevoeght: hebbende op 't hoofd een opene Paſſer, die mette beyde beenen om hoogh gekeert is, weſende adelijck in Hemels blaeu gekleet, ſich gelaetende om boven van een trap af te gaen, bediedende door alle deſe omſtandigheit, eenige uytmuntentheyt, edelheyt en hoogheyt.

De Iongheyt bediet, ſnelligheyt, vaerdigheyt, hettigheyt, leven, hope, en vrolijckheyt: al te ſaemen dingen die totte *Theorie* ſeer wel paſſen. Want de kenniſſe van de ordre der oorſaecken, houd het gemoed wacker, ſtoutmoedigh, vaſt, vrolijck, vaerdigh, gereet, vaſt van voornemen en krachtigh.

De verwe van 't kleet betoont, dat, gelijck het laeſte uyteinde van ons geſicht, door middel van 't licht, deſe verwe is, die in den Hemel verſchijnt, dat alſo het uyterſte einde van ons verſtand, door 't middel van de overweginge, *God* ſelf is: wiens eygene plaets en zetel, geproportioneert met zijne Natuyre, (weſende de Natuyre van alles) is de Hemel ſelf.

Het aengeſicht om hooge gekeert, vertoont ons, dat gelijck onſe oogen gelijckniſſe hebben met den Hemel, met het Licht en met de Sonne, alſoo is ons verſtand, mette Hemelſche dingen en met God. En gelijck in 't oogh, door het geſichte, een nabootſinge is van den Hemel, die dien ronden ooghappel omvangen heeft met ſeven vellekens, die de ſeven Planetiſche ronden des Hemels vertoonen: ſoo ſtaerer in 't midden een hart klootjen, dat zijn licht van de groote en kleyne circkels ontfanght, doch met verſcheyden weerſchijninge, tot een onderſcheyt van de aerde: Daerom ſoo kan men oock ſeggen, dat in het verſtand zy een naevolginge van God of der Godheyt. Maer dit wort ſoo kort en nauw vertoont, als ſich de geheele Hemel laet ſien, in de draeyinge of ronde van onſe oogen.

De trappe heeft haere beſondere gelijcke onderſcheydlijcke treeden, die na des Menſchen tret gematight zijn, om met een ſelfde beweginge opwaerts en nederwaerts, op een ſelve tijd, te gaen: Waer in vertoont wert, dat alſoo van gelijcken, de verſtandelijcke dingen hare ordre en gelijckmatigheyt hebben, om van trap tot trap van de ſaecken die verre en nae by zijn, door den tijd, die daer is een maete van het voortgaende, en van alle beweginge, alles te overpeinſen: konnende het Menſchlijck verſtand, ſonder den tijd, de overweginge van het meer of min, niet vaſt inbeelden noch verſeeckeren.

De handen en armen die als in een circkel gehouden worden, en het hoofd in't midden, vertoonen eeniger maete een Griexſche ⊙: En daer mede plaghtmen, om kortheyts wille, de *Theorie* uyt te drucken, ſonder datmen andere letters ſchreef. En datſe de handen op 't hoofd houd, bewijſt, datſe de *Theorie* en kenniſſe van de oorſaecken, heeft verheven boven de ervaerentheyt, en datſe dieſelve in de grootſte verheventheyt van den Menſche, ſtaende houd, door de werckingen, die daer zijn gereetſchappen om te onderſtutten, alwaer de *Theorie* of Spieglinge des gemoeds niet is.

De Paſſer mette punten om hoogh gekeert, vertoont even 't ſelve, als het aengeſicht doet, ſiende nae hooge dingen. En de Paſſer bediet door ſich ſelve altijd, een maete: want die is het alderbequaemſte werckt uygh datter in 't gebruyck is, om de dingen te meeten, hebbende in ſich geene vaſte merck-paelen noch teyckenen, konnende nochtans tot alle teyckenen en mercken,

waer toe dieſelve met haere punten ſtreckt, gebruyckt werden. 't Is een eygen inſtrument om den circkel te trecken, weſende de eerſte irrationale figure, waer van de redenen van alle de andere hangen, als van haer eerſte en eygen beginſel: Waer over *Euclides* in de ſtellinge van de eerſte beginſels in't eerſte van alle ſtelt den gelijckſijdigen Driehoeck, die ſonder middel door den circkel beweſen wort, en door de werckinge van den Paſſer. En hier uyt ſpruyt de ſwaerigheyt, die de Mathematici of Wiskonſtenaers altijt gehad hebben en noch hebben, over de quadrature of vierkante metinge des circkels, met d'andere figuren. De Paſſer bediet oock de oneindelijckheyt, om dat dieſelve in haere beweginge geen einde heeft, en om datſe tot oneindelijcke einden kan gebruykt worden, en overmits zy al werckende ſich ruſt en beweeght, ſoo iſſe een, en geen een, t'ſamen gevoeght en geſcheyden, ſcherp en ſtomp: ſcherp waer zy ſich ſcheyd, ſtomp alſſe de beenen by een doet, gelijck de voeten van een Menſch: waer door zy (met beurten het eene been bewegende, terwijl het ander ruſt) de treeden of paſſen maeckt: Waer over haer den naem van Paſſer gegeven is. De Latinen naemdent door de omtreckinge, een circkel, en de Griecken ἀλφίτης, dat is ſoo veel als Paſſer, en de Italiaenen heetenſe *ſeſto*, dat van *aſſeſtare*, dat is van juſteren of vereffenen heer komt, nae de waere maete van den *ſextant*, weſende 't minſte in de waerdie van 't geld, by ons een penningh. Van de Griecken iſſe in twee letteren vertoont, γ λ die beyde dat geheel vertoonen, 't welck *Pythagoras* in een alleen aenmerckte.

En om 't gerijf van dit gereetſchap, ſoo is noch de Vinder deſſelven in levendiger gedachtniſſe, diewelcke geweeſt is *Tales* van *Athenen*, de Neef van *Dedalus*: ſonder welck men ſeer ſwaerlijck ſoude konnen hebben de langhte of breede, van Hemel of Aerde: jae oock van den Menſche ſelve, ſoude men de rechte gelijckmatigheyt, ſonder den Paſſer, niet konnen aenwijſen; gelijck ick 't ſelve in mijne nieuwe *Enciclopædia* of Konſt-keetingh, die ick ten eerſten, met Gods hulpe, hoop aen den dagh te brengen, heb beweſen. Om alle deſe redenen wort de Paſſer, op de *Theorie*, wel gepaſt, ſtaende mette beenen om hoogh, nae den Hemel gekeert, weſende dieſelve een Circkel of Spheriſche figure. En boven alle deſe redenen paſt oock de Paſſer wel totte *Theoria*, want zy bediet de waere maniere van onſe wetenſchap, om dat de Menſchlijcke kenniſſe niet anders is, als alle dingen op zijn maete te paſſen, effenen en ſchicken. Ten welcken aenſien, gelijck *Diog. Laertius* ſeyt, zijn de Philoſophen, eerſt Analogiſten, dat is, Paſſers of Overeenſchickers genaemt geweeſt.

De Paſſer is gemaeckt als van twee leeden, die ten deele gelijck, en ten deele ongelijck zijn: gelijck, voor ſoo veele de langte, maer ongelijck, voor ſoo veele de ronde drayinge en de mededeelinge van 't midden, aengaet. Want het eene deel raeckt aen 't midden, alwaer het te gelijck maer eens vaſt is, en 't ander raeckt het met haeren arm, tweemael. Waer uyt oock de bediedeniſſe van de reeden lichtlijck blijckt, waer aen alle onſe kenniſſe hanght, weſende dieſelve, wanneer die met reeden wort toegeſtelt, mede van twee leeden: Waer van d'eene algemeender is als d'ander, maer van een gelijcke macht, ten aenſien het beſluyt. En het middel-perck bind te gelijck de beyde uyterſte omtrecken: waer door zy gelijcklijck algemeen, of ten minſten niet gelijcklijck bekent zijn. Soo goed en rechtvaerdigh als de Paſſer is, om een circkel te maecken, en de grootheyt van de dingen te meeten, ſoo oprecht en waerachtigh is oock van gelijcken de reeden, om door dieſelve een bewijs van den circkel of lijne toe te ſtellen. En overmits de nuttigheyt van de reeden, tot haer wit heeft, datſe haere wercken of handelingen ten laeſten effene, ſoo komt het hier uyt, dat door de gelijckniſſe van den Paſſer, onſe wercken, of recht of onrecht, worden geheeten, nae datſe ſich met de Reeden, of nae de Wetten, over een ſchicken en paſſen. Welcke gerechtigheyt der Wet, om datſe is de band van het Burgerlijcke leven, alsdan volmaeckt is: even als de circkel van de lijne gemaeckt wort, te weeten, dat het leven God diene, die 't ſelve heeft gegeven. Aldus trecktmen onberiſplijck van de linie af, tot de vereeninge van zijn begin. En dit Begin is 't alleene, dat de eertijtelen van Wijsheyt geeft, want het is een ſaecke, die de Menſchlijcke kracht te boven gaet, hebbende een Hemels kracht van nooden, die de ziele geheel

heel ſuyvert van alle aerdſche genegentheeden. Gelijck dit onder andere Platoniſten, *Iamblichus* bewijſt, tot wien dit behoudende licht noch niet was gekomen, maer was alleene, om 't ſelve den Naevolgers van *Chriſto*, die de eeuwige Wijsheyt des Vaeders is, te openbaeren.

CONTRARIETA. *Tegenſtrijdigheyt.*

EEn leelijcke onthulde Vrouwe, die de hayren in 't wilde over de ſchouderen geſpreyt zijn, zijnde gekleet aen de rechter ſijde, van boven nae beneden, in 't wit, en van de ſlincker ſijde in 't ſwart, daerom ſal het ſtordigh gemaeckt en ontgort zijn, om te toonen dat het ſelve in alle deelen des lichaems tegens malkander verſchilt.

Zy houd in de rechter hand een vat vol Waeter wat neerhellende, en in de ſlincker houdſe een vat vol vlammend Vier. Op der aerde ſtaen twee Raeders, d'eene tegens d'ander gekeert, diewelcke gedraeyt zijnde, elx een beſondere en tegenſtrijdige keere doen.

Leelijck wortſe gemaelt, om dat het een leelijcke ſake is, altijt de waerheyt, de goede meeninge en 't klaer bewijs, van andere luyden, tegen te ſtreven.

De hayren in 't wilde geſpreyt, als geſeyt is, geven te kennen de wilde en quade gedachten, diewelcke den wegh aen het verſtand, aen de memorie, en aen den wille openen, ten einde zy al te ſaemen tot tegen te ſpreecken, inſpannen.

Het ſwarte, witte, miſmaeckte en ontgorde kleet, bediet de Tegenſtrijdigheyt, dieder is tuſſchen het licht en de duyſterniſſe, daer by die geene vergelijckende, die het geſelſchap van andere luyden vlieden, om ſich niet te vereenigen mette natuyrlijcke en blijcklijcke reeden.

Zy houd mette rechter hand een vat met Waeter, en in de ſlincker een vat met Vier, want deſe twee hoofdſtoffen hebben gantſch tegenſtrijdige werckingen, als zijnde heet en koud, en derhalven wat d'eene werckt, dat kan d'ander niet doen, en hier door ſtaenſe in geſtadige Tegenſtrijdigheyt, tweedracht en oorlogh.

Men ſchildert twee Raeders aen haer ſijde, op de maniere als geſeyt is, want *Pierius* verhaelt in zijn XXXI boeck, dat de natuyre van de beweginge aengemerckt zijnde, dieder is in de circkelen, veroorſaeckt dat de Wiskonſtenaers, willende Hieroglyphiſcher wijſe, de Tegenſtrijdigheyt uytdrucken, twee circkels ſtelden, diewelcke als zy malkanderen raeckten, gelijckmen dat ſiet geſchieden in de Meulenwercken en andere, dat door 't draeyen van 't eene Rad, ſich 't ander keert in een tegenſtrijdige beweginge. En hier door kan men de Tegenſtrijdigheyt ſeer wel vertoonen.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man in weerſchijn, van verſcheyden vreemde verwen gekleet, en ſal dit kleet koſtlijck gemaeckt zijn vol ſterren, om dat dieſelve van tijd tot tijd heerſchappye voeren over de verderflijcke dingen: Hy ſal gekroont zijn met Rooſen, koorenayren, vruchten en verdrooghde tacken, als een Koningh en Heere van 't Iaer, en van het ſayſoen des tijds, ſtaende op den Zodiac: want zijn kracht is om hoogh in den Hemel geſtelt, ons de beweginge van de Son en andere Planeeten toemeetende, onderſcheydende en vernielende de Maenden, Iaeren en Tijden. Hy ſal een Spiegel in der hand hebben, diewelcke ons te verſtaen geeft, dat van den Tijd alleen de teghenwoordige Tijd wort geſien die haer weſen heeft, en die daer en boven noch ſoo kort en onſeker is, datſe de valſche beeldeniſſe van den Spiegel daer in overtreft. Ter ſijden heeft hy een mager en dor kindeken, en van d'ander ſijde een ſchoon en vet, beyde met een Spiegel, weſende dit de voor by gepaſſeerde Tijd, die ſich in de gedachten der Menſchen verſlijt, en de toekomende Tijd, waſt geſtadigh, door de Hope, aen.

Voor de voeten ſal een groot Boeck weſen, waer in twee andere kinderkens ſchrijven, houdende 't eene de Son op 't hoofd voor den Dagh, en 't ander de Maene voor den Nacht.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man in verſcheyden verwen gekleet, houdende in de rechter hand een Slange, die als een Circkel gekromt is, vertoonende

toonende dat de Tijd seer langhsaem en gemacklijck gaet, hebbende 't hoofd met een groene sluyer bedeckt. Boven op de kuyf sal hy grijs wesen, want de koude en de sneeu, die door de grijsigheyt zijn afgebeeld, zijn oorsaecke dat de aerde sich niet bekleet met kruyden en bloemen.

De Slange, als boven geseyt is, bediet het Iaer, nae 't gevoelen van de Oude, dat door den Tijd wort gemeten en onderscheyden, zijnde onscheydelijck met sich selve t'samen gevoeght.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man met vleugels, die een Circkel in de hand houd, staende tusschen een vervallen huys, hebbende den mond open, de tanden vertoonende, die als yserе tanden uyt sien.

Hy is gevleugelt, nae 't spreeckwoord, *de tijd vlieght onwederroeplijck*; 't welck door de eervaerentheyt soo klaer is, en om ons de plaegen van onse ellenden niet bitterder te maecken, sullen wy daer van geen langh verhael doen.

De Circkel, is een teycken, dat de Tijd altijd draeyt, hebbende uyt haer Natuyre noch begin noch einde, maer is haer begin en eynde alleen aen aerdsche dingen en aen de Elementen die Spherisch zijn.

Het neergevallen huys, de opene mond en yserige tanden, betoonen, dat de Tijd bouwt, verwoest, verteert, en alle dingen sonder kosten en moeyten te gronde werpt.

TEMPO. *Tijd.*

EEn oud Man, die aen de rechter voet gevleugelt zijnde, op een Rad staet, met een Waeghschaele of met een Geometrisch gewicht in de hand.

De rechter voet op 't Rad, die met zijn ommetreck, nergens anders als op een punt raeckt, dat oock nimmermeer stille of vast staet, doet ons begrijpen, dat de Tijd niet in sich heeft, als de verledene en toekomende Tijd, zijnde de tegenwoordige in een oogenblick ondeylbaer.

De Waeghschael of Geometrisch gewicht vertoont, dat de Tijd die geene is, die alle dingen vereffent en gelijck maeckt.

ÆQUINOTTIO della PRIMAVERA.
Lentes Evenaer, maeckende Dagh en Nacht even langh.

EEn Ionghman van rechter gestalte, die van de rechter sijde van boven af, tot beneden toe, wit, en van d'ander sijde swart sal wesen, met een gordriem in 't midden, die wat breed is, wesende van blauwe verwe sonder knoopen, daer eenige sterren in komen, nae de maniere van een Circkel, onder den rechter arm sal hy seer aerdighlijck eenen Ram houden, mette slincker een ruycker van verscheyden bloemen, aen de voeten sal hy twee vleugels hebben, die als de verwe van 't kleed sullen zijn, te weten wit aen de witte, en swart aen de swarte sijde.

Æquinoctium is die Tijd, wanneer Dagh en Nacht even langh is, en datselve geschied tweemael des Iaers, d'eerste den XXI *Martii*, als wanneer de Sonne in het teycken van *Aries* gaet, ons den Lente toebrengende, en de tweede den XXIII *Septembris*, maeckende den Herbst, door de rijpigheyt van de vruchten.

't Wort *Æquinoctium* genoemt, om dat die

die den evenaer der Waeghſchaele gelijck is, die alles gelijck weeght, en dagh en nacht even lang maeckt. En gelijck *Sacroboſco* ſeght, is het *Æquinoctium* een circkel, die de Sphære in't midden doorſnijt, omringende het *primum mobile*, dienſelven deelende in twee deelen, als mede de Polen der Werreld.

Iongh wort hy gemaelt, om dat het *Æquinoctium*, komende in 't beginſel van de Lente, in de Maend van Maert, van de Oude geſeyt wierde, dat in deſe Maend het begin van't Iaer was, als mede, dat de Werreld in deſe tijd geſchapen ſoude zijn, en dat het Iaer van onſe verloſſinge en des H. Lijdens *I. Chriſti*, daer in geſchiet was, mede dat de Sonne, die het *Æquinoctium* maeckt, in den eerſten graed van *Aries* ſoude geſchaepen zijn. Waer uyt de Oude, niet buyten reeden, ſtelden, dat in deſe Maend het begin van 't Iaer was, en datſe boven d'andere was begenadight, niet alleen om reeden, die boven geſeyt is, maer oock om dat hier uyt de Epacten, de Sondaghs-letteren, en andere Hemels rekeningen werden genomen. Van rechter geſtalte wort hy gemaeckt, om dat dagh en nacht, als de Evenaer, aen alle ſijden gelijck zijn.

De witte verwe bedier den dagh, en de ſwarte den nacht, door't middel van de gelijckheyt: Daerom is het witte oock aen de rechter ſijde, om dat de dagh voor den nacht gaet, weſende de aldereedelſte.

Het gordel van Hemels blaeu, waer op eenige ſterren ſtaen, vertoont de circkel, die het *Æquinoctium* maeckt, en het *primum mobile* omcingelt. 't Gordel heeft oock geen knoopen, om dat de circulen noch begin noch einde hebben, maer over al gelijck zijn.

De Ram, die hy onder den rechter arm heeft, vertoont, dat de Sonne, gaende in dit teyken, het *Æquinoctium* van de Lente maekt: Waer over hy, tot ſoodaenigh bewijs, in de ſlincker hand een ruycker van bloemen heeft, gelijck mede vertoont wert, dat de *Ram* den Winter laet aen de ſlincker, en de Lente aen de rechter ſijde: gelijck oock de Sonne des Winters aen de ſlincker ſijde van't firmament ſtaet, en in de *Æquinoctie* begintſe aen de rechter ſijde te ſtaen.

De vleugels aen de voeten, bedieden de ſnelligheyt des tijds en den loop van deſe teyckenen. 't Wit aen de rechter voet voor de ſnelligheyt van den dagh, en 't ſwart aen de ſlincker, voor den nacht.

ÆQUINOTTIO del AUTUNNO.
Herfſts Evenaer.

EEn bedaeghd Man, gekleet als de voorgaende, en gegordet met een circkel van ſterren, oock blaeu. Houdende in de rechter hand het teycken van de Wage of *Libra*, alſo dat beyde ſchaelen in den Evenaer hangen, met twee Globen, waer van d'eene in de ſchaele half wit, en d'ander half ſwart is; keerende d'eene verkeert van d'ander, houdende metter ſlincker hand een korf ken of eenige tacken met vruchten en druyven, en vleugels aen de voeten, gelijck voor geſeyt is.

Om dat wy geſeyt hebben wat het *Æquinoctium* is, en de verwe van't kleet, als mede van den circkel, en vleugels aen de voeten, dunckt my datter genoegh van deſe beeldniſſe geſproken is, bediedende even 't ſelve als de voorgaende: alleen ſullen wy dit ſeggen, dat hy bedaeght gemaeckt is, om daer door de volmaecktheyt van deſen Tijd uyt te drucken, overmits daer veele zijn, die

daer ſeggen, dat God almachtigh, in deſen tijd, de Werreld geſchapen heeft. Doch 't is ons genoegh, dat wy weeten dat de XXIII dagh van *September* het *Æquinoctium* of Evenaer maeckt, van dagh en nacht. En draeght oock de Herbſt, met haere rijpigheyt en volmaecktheyt, de vruchten die zy in haere ſlincker hand van verſcheyden ſlagh by haer heeft.

De Waeghſchaele of *Libra*, is eene van de twaelf teyckenen van den *Zodiac*, waer in de Sonne in *September* gaet, en maeckt daer in den Evenaer van dagh en nacht even langh. Betoonende 't ſelve door de twee Globen, half wit voor den dagh, en half ſwart voor den nacht, doch d'een tegens den anderen even gelijcklijck gekeert, door de gelijckheyt van den dagh en van den nacht.

STAGIONI dell' ANNO.
't Sayſoen van 't Iaer.

DEſe beeldniſſe van 't Sayſoen des Iaers is genomen van de vier Dichten die *Joſephus Scaliger* heeft geſtelt. En hadden oock de Heydenen yder in 't beſonder, haere eygene Goden daer toe. De Lente was *Venus* toegewijd, de Somer *Ceres*, de Herbſt *Bacchus*, de Winter aen de Winden. Men kan by *Virgilium* en andere Poëten haere ſonderlinge werckinge verſtaen:

Vrou Venus *in de* Lent *met bloemkes ſich verheught,*
En Ceres *heeft in't graen des* Somers *hare vreught,*
De Herfſt *u* Bacche *Wijn in volle kroeſen giet,*
De Winter *hart en ſtrengh, den Winden geeft gebiet.*

De Lente. Sayſoen des Jaers.

EEn kindeken met Mirthe gekroont, hebbende de handen vol van verſcheyden bloemen, en neffens haer eenige jonge beesjens, die daer ſpeelen en boerten.

Iongh wortſe gemaeckt, om dat de *Lente* de kindsheyt van 't Iaer genaemt wort, weſende alsdan het Aerdrijck, vol voorttelende vochtigheyt, waer uyt men ſiet waſſen bladen, bloemen en vruchten op de boomen en in de kruyden.

Met een Mirtenkrans iſſe gekroont, om dat *Horatius* ſeght, dat het nu wel paſt het hoofd met Mirten en bloemen te vercieren. De Bloemen en de Dierkens die daer ſpeelen, zijn 't geene *Ovidius* in 't 1 boeck van de *Faſtis* ſinght: *Omnia nunc florent &c.*

Het groeyt en bloeyt nu al, 't is nu een nieuwe ſtand,
De ſwangre Wijngaert ſwelt en bot weer op het land,
De Boomkens ſpreyden uyt haer telgen, en bedecken,
Het weelderige ſaet, dat ſich nu op komt wecken.
't Gevogelt in de locht ſeer lieflijck tiereliert,
't Gediert ſpringt in de Wey, dat friſch en dertel tiert.
Het Sonnetjen verheugt, de Swalu welſt haer wooning,
En bouwt haer huys van kley, gelijk een machtig koning.
Het aerdrijk wort geheegt en door den ploeg gepraemt.
En hierom wort dees tijd, een nieuwe tijd genaemt.

Oock wort de *Lente* by *Flora*, die met bloemen rontom beſteecken is, afgebeeld, hebbende oock de handen vol. Waer van *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* gewagh maeckt, 't welck van *Anguillare* aldus is uytgebreyt:

Ter ſijden ſtaet een jonge Maeghd,
Die dickwijls danſt, of ſpeelt, of jaeght.
Dees is 't Sayſoen, in 't groen gekleet,
Met root, wit, geel gebloemt beſpreet.
Van Melck en Roſen blooſt haer wangh,
Haer tanden zijn als peerlen blanck,
't Korael rontom haer lippen ſwiert:
S' is met een bloeme-krans geciert.
En boert ſelf om de dartelheyt,
Waer geyle Min haer in vermeyt.

ESTATE. *Somer.*

EEn jongh Maeghdeken van ſtout opſicht, met kooren-ayren gekroont, en in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ontſteecken Fackel.

Een Maeghdeken en van ſtout opſicht wortſe gemaelt, om dat de Somer de Ieughd van 't Iaer wort genaemt, vermits de hette van 't Aerdrijck alsdan op zijn ſterckſte en krachtighſte is, om de bloemen te doen rijpen, die door de Lente zijn voortgebracht. Welcke tijd *Ovidius* in ſijn XV boek *Metamorph.* beſchrijft:

Na't ſcheiden van de Lent, *ſo krijgt de* Somer *kracht.*
Dees wort een Jongelingh van friſch' en ſtercke macht,
En meerder in zijn tier, en voller in zijn ſtand,
Als die in heeter vier en feller vlamme brand.

De krans van kooren-ayren, bediet de voornaemſte vrucht, die dit Sayſoen uytgeeft. En daerom wort haer een geel kleet gegeven, nae de gelijckniſſe van 't rijpe kooren.

In de rechter hand houdſe een ontſteken Fackel,

Fackel, om te vertoonen de groote hette die de Sonne in dees tijd doet, gelijck *Manilius* verhaelt:

Wanneer de Son *nu op het hooghſte ſtijght,*
Dan rijſt de Hond *en blaſt uyt vlammend licht:*
Waer door de Son *weer dobble fackels krijght,*
Die 't Land doordringht en grooter hette ſticht.

En *Ovidius* ſchildert haer oock in 't 2 boeck van zijne *Metamorph.* ſeer aerdigh af, door d'uytbreydinge van *Anguillare*:

Een Vrou wiens aenſicht blinckt, als door de Son gebraen,
Wiens ſlapen zijn omkranſt met ayren van het graen:
Diens brand door 't Spiegelglas der Sonnen is ontſteken,
Daer ſtraelen alleſins de ruyme locht doorbreken.
Wiens weerſlag dick verſchrookt, en maekt het alles dor,
Jae ſmelt het en verbrant, en maeckt de Velden ſchor.
Jae kookt de vrucht en 't kruyd, de boſſchen en de boomen,
En drooght de plaſſen uyt, revieren en de ſtroomen.

De Oude plaghten voor den Somer, gelijck *Pierius* verhaelt, *Ceres* af te maelen, in 't weſen van een deftige Vrouwe, met een ſchoof-koorens, en van Maenekoppen of ſlaepbollen, en met andere dingen die daer toe behooren.

AUTUNNO. *Herbſt.*

EEn vette bedaeghde Vrouwe en prachtigh gekleet: op 't hoofd ſalſe een krans van Druyven met blaeders hebben, en met de rechter hand een Overvloets Hooren met verſcheyden vruchten.

Van bedaeghd Ouder iſſe gemaelt, want het Sayſoen van den Herbſt wort de Manbaerheyt van 't Iaer geheeten, om dat het Land als nu bequaem is om vruchten te leveren, die alreede door de Somerſche hette zijn rijp geworden, haere ſaeden en blaeden afleggende, als nu moede zijnde van te baeren; gelijck *Ovidius* in zijn XV boeck *Metamorphoſ.* verhaelt.

Vet en koſtelijck gekleet iſſe geſtelt, om dat zy de rijckſte is van de andere Sayſoenen.

De Wijngaertkrans met Druyven, en de Overvloets Hooren, vol van verſcheyden vruchten, bedieden dat de Herbſt ſeer overvloedigh is van Wijnen, vruchten en andere dingen, die tot het gebruyck der Menſchen noodigh zijn; gelijck *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorphoſ.* dieſelve afſchildert:

Een Man van ros geſicht, en nu bedaeght van Jaeren,
Wiens baert aen't grijſen was, door't wiſſen van de hairen,
En ſlordigh, vet en grof door 't ſwelgen van den Wijn,
Want nieuwe Moſt ontſtelt en blaeſt bedeckt venijn.
Hy had een Druyve tros, oock vijgen en veel ooſt,
En eykels, tot een krans, gewonden om zijn hooſd.

Men kan oock voor den Herbſt *Bacchus* vertoonen, die met Druyven geladen zijnde, een *Tyger* by hem heeft, diewelcke opſpringende, hem de Druyven uyter hand neemt: of men kan een Nymph of Bacchante vertoonen, op de maniere als men plagh *Pomona* te ſchilderen.

INVERNO. *Winter.*

EEn Man of oude Vrouwe die grauw en vol rimpels is, met laecken en vellen bekleet, diewelcke by een wel opgediſchte tafel, ſtaende by 't vier, vertoont dat hy eet en ſich warmt.

Oud, grijs en vol rimpels wort zy gemaelt, om dat de Winter de Ouderdom van 't Iaer genaemt wort, om dat als nu het Aerdrijck moede is van haere natuyrlijcke ſloverie en jaerlijxen arbeyt, haer makende koud, ſwaermoedigh en van alle ſchoonheyt berooft, welcke tijd *Ovidius* in 't XV boeck *Metamorph.* beſchrijft.

Het lakens en bonte kleed mette wel toegeruſte tafel, by 't vier, bediet, gelijck *Pierius* verhaelt, om dat de koude, een ruſte en verpoſinge is, na ſoo veele Somerſche ſloverien, en 't ſchijnt, als of de Rijckdommen die ons 't Aerdrijck geeft, ons noodigen om wat leckerder te leven en beter te kleeden, als in de voorgaende ſayſoenen gedaen is, gelijck *Horatius* in zijn 1 boeck IX *Ode* verhaelt: *Vides ut alta ſtet nive candidum, Soracte.*

Ghy ſiet den bergh Soracte *aen,*
Seer hoogh en wit met ſneeuw gelaen,
De boſſchen der, door rijp, belet,
De ſtroomen hart door 't ys beſet.
Stoock nu het vier, verdrijf de Vorſt,
En drinck eens luſtigh uyte borſt:
Tap nu van uwen ouden Wijn,
En laet ons t'ſaemen vrolijck zijn.

Deſe bergh *Soracte*, wordt nu genaemt de bergh van S. *Silveſter*. En *Ovidius* ſeyt oock van den Winter in zijn 2 boeck van de *Metamorphoſ.*

Een trillend Beſtevaer, verklcumt door alle leeden,
Die klappertand en ſchud, met heel beſchroomde treeden,
Die in zijn ruyge Muts gedoken, als vervaert,
Den neuſe druypt en ſtoockt de koolen aen den haert.

Die van de kou benart, te ſtampen ſtaet en beven,
Met kegels in den baerd, en wenſcht nae beter leven.
Daer by de ſtroomen ſiet geſtolt als ſpiegelglas:
Ellendigh die geloof noch ment heeft in den taſch.

Vulcanus wort oock voor den Winter geſchildert, ſtaende by de Smiſſe, als oock *Æolus* mette Winden. Want deſe veroorſaken het onweder, dat ſich meer in den Winter, als op andere tijden, openbaert.

De vier tijden van 't Jaer, nae de Medaglie van *Antonius Caracalla*.

DEſe vier tijden worden door vier ſchoone kinderkens afgebeelt, daer d'eene wat grooter is als d'ander. 't Eene ſal op de ſchouder een korf ken met bloemen hebben, het tweede ſal in de rechter hand een Seyſſen hebben, het derde ſal een korf ken vol allerleye vruchten in de ſlincker hand houden, in de rechter ſal het een dood beeſtjen hebben. Deſe drie kinderkens ſullen naeckt zijn. Het vierde ſal gekleet zijn en 't hoofd gedeckt hebben, met een ſtock over de ſchouderen, waer aen een doode Vogel hanght: en in de ſlincker hand ſal hy van gelijcken een doode Vogel hebben, doch d'eene ſal verſcheyden zijn, en van ander aert weſen als d'ander.

De vier tijden van 't Jaer, gelijck die te *Florencen* van den Grooten Hertogh van *Toſcana* zijn vertoont.

PRIMAVERA. *Lente.*

DRie kinderkens met blonde en gekrulde locken, waer op ſchoone vercierſels van peerlen geſpreyt zijn met andere koſtle ſteenen. Zy ſullen gekranſt zijn met verſcheydene en ſeer ſchoone bloemen, ſulx dat deſe cierſels ſullen getrocken zijn nae de beeldniſſe van de Hemelſche teyckenen. Het eerſte kindeken ſal *Martius* vertoonen, en gelijck wy hebben geſeyt, ſoo ſal tuſſchen de bloemen en eedelſteenen, boven op 't hoofd, het teyken van *Aries* ſtaen. Het tweede is *April*, en ſal hebben het teycken van *Taurus*. Het derde is *Majus* met het teycken *Gemini*, yders kleed ſal groen weſen, geheel geciert van verſcheyden bloemen, gelijckſe die oock in haere beyde handen ſullen houden, hebbende goude brooskens aen haere voeten.

ESTATE. *De Somer.*

DRie Maeghdekens die met koorenayren gekranſt zijn. 't Eerſte ſal *Iunius* weſen, en ſal op 't hoofd het teycken van den *Kreeft* hebben. Het tweede ſal *Iulius* zijn, met het teyken van den *Leeuw*. Het derde is *Auguſtus*, en ſal het teycken van *Virgo* hebben. De verwe van 't kleed ſal geel zijn, met Lelyen gevlochten, aen de voeten ſullen zy goude leerskens draegen.

AUTUNNO. *Herfſt.*

DRie bedaeghde Vrouwen die tot haet hulſel op 't hoofd ſullen hebben een cieraet van eedelgeſteenten, en ſullen gekranſt weſen met Wijngaert blaeden, met Druyven en andere vruchten.

De eerſte Vrouwe is *September*, die ſal het teycken *Libra* of de Waege hebben.

De tweede Vrouwe is *October*, hebbende het teycken van *Scorpio*.

De derde Vrouwe is *November*, die 't teycken heeft van *Sagittarius* of den Schutter. Het kleed ſal van weerſchijn uyt den blaeuwen en roſſen weſen, met franien beſet als de krans is, en met dieſelve vruchten, hebbende goude brooskens aen de voeten.

INVERNO. *Winter.*

DRie oude Vrouwen met hulſels op 't hoofd, die van purpere vellen ſullen zijn, waer op men de rijp en ſneeu ſiet, met doorluchtigh criſtal het ys gelijckende.

De eerſte Vrouwe is *December*, en ſal hebben het teycken van *Capricornus* of de Steenbock.

De tweede Vrouwe is *Ianuarius*, met het teycken van *Aquarius* of de Waterman.

De derde Vrouwe is *Februarius*, hebbende het teycken *Piſces* of de Viſſchen. 't Kleed ſal van doncker purper zijn, maer vol ſneeu, ys en rijp, en ſoo ſullen haer leerskens aen de voeten oock zijn.

INVERNO. *Winter.*

ZY ſchilderden dien ſeer ſchoonen *Adonis*, voor den Winter, als een Jongelingh in de kleedinge van een Jager. Dit opgerechte beeld

beeld was geſtelt op den bergh *Libano*, met een toegedeckt hoofd, en met een treurigh weeſen, houdende de ſlincker hand onder 't aengeſicht, en met de rechter hand hielt hy de ſlippe van 't kleed op, jae 't ſcheen dat de traenen langhs zijne kaecken afrolden. En deſe beeldniſſe ſchrijvenſe alle den Winter toe. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't XX boeck.

De Winter van *Macrobius*, gelijck die van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini* is uytgeleyt.

HY maelde een Vrouwe met een lange Mantel, het hoofd bedeckt, en treurigh van weeſen, die de ſlincker hand onder 't kleed hiel, daer zy 't hoofd mede onderſtutte. Dit beeld wierde geſien op den bergh *Libano*, by wiens voeten een wild Vercken ſtont. De lange Mantel was van duyſter bruyn.

Deſe beeldniſſe is getrocken uyt *Macrobius*, een oud Schrijver, doch niet ſoo oud als *Blondus* dienſelven beſchrijft in 't 2 boeck van 't triumpheerende *Romen*: alwaer hy hem ſtelt onder de regeeringe van *Adrianus*, die gewis lange tijden daer nae, onder de regeeringe van *Valentinianus* de tweede, van *Theodoſius* en van *Arcadius* leefde, aengeſien hy was van een ouder als *Servius Grammaticus* en *Aurelius Symmachus*, vermaerde Sendbrieffſchrijvers, die van hem in 't 5 boeck van zijne *Saturnalia* VII cap. geſtelt zijn. Welcke *Symmachus* Burgemeeſter was in 't Iaer *Chriſti* 394, gelijck *Proſper Aquitanicus* en *Gregor. Alexander* verhaelen. Wy ſullen niet naelaeten de woorden te ſtellen, die *Macrobius* daer van in 't 1 boeck van zijne *Saturnalia* in 't XXI cap. beſchrijft: *Het verheven beeld van deſe Goddinne op den bergh* Libano, *wort verſiert met een gedeckt hoofd, treurigh van weeſen, onderſtuttende 't aengeſicht, mette ſlincker hand, onder 't kleed, en van den aenſienders wort gelooft, datter traenen van afrollen. Welcke beeldniſſe deſer treurender Goddinne, is oock een beeld van 't Winterſche aerdrijck.* Vyt welcke woorden, wy klaerlijck tot kenniſſe komen, hoe ſeer *Pierius* dolt, wanneer hy *Adonis* ſtelt voor den *Winter*, en dat hy ſoude ſchreyen op den bergh *Libano*. *Adonis* wierde gehouden voor de Sonne, ſoo dat hy veel beter, voor een Hieroglyphiſch beeld van den *Somer* ſoude mogen werden geſtelt. Want daer in heeft die op onſe *clima* of ſtreeck, de meeſte kracht, glans en hette, Onder den Schrijvers vintmen niet, datter eenigh beeld van *Adonis* op den bergh *Libano* is geweeſt, maer gelijck *Paulinus* verhaelt, ſoo ſtelde de Keyſer *Adrianus* een verheven beeld van *Adonis* te *Bethlehem*, welcke *Adonis* van *Venus* beſchreyt wierde, als zijnde onder dit beeld begrepen: Maer om wat oorſake ſou *Venus*, die een beeld van de Lente is, op den bergh *Libano* den Winter vertoonen? Doch totte volle verklaeringe van 't beeld van den *Winter* van *Adonis*, en van 't wild Vercken, is 't noodigh, dat wy het geheele verhael van *Macrobius* uytſtrecken. Buyten twijfel, ſeyt hy, is *Adonis* gehouden voor de Sonne, zijn oogh ſlaende, op de manieren der Aſſyriers, by de welcke, als oock by die van Phenicien, *Venus*, *Archirides* en *Adonis* in grooter waerde wierde gehouden, en derhalven eerden de Natuyrkondigers, het *Hemiſphærium* of het half ront, van het bovenſte Aerdrijck, dat wy bewoonen, met dennaem van *Venus*, maer het ander benedenſte half rond, naemden zy *Proſerpina*. By den Aſſyriers en Pheniciers, wierde *Venus* ſchreyende gemaeckt, want de Sonne in zijnen Iaerlijxen ommegang, door de XII teykenen van den Zodiac loopende, worden de ſes teyckenen de bovenſte, en d'andere ſes de benedenſte genaemt. Wanneer de Sonne in de benedenſte teykenen is, ſoo maecktſe ons de kortſte dagen: En derhalven *Venus*, te weeten het Aerdrijck van onſe bovenſte *Hemiſphærium*, klaeght, om datſe nu de Sonne heeft verlooren, door 't weghnemen van de tijdlijcke dood van *Proſerpina*, die haer behoud, en deſe is een beeldniſſe van den onderſten circkel der Antipoden of die tegen onſe voeten gaen. En *Adonis* wort aen *Venus* weder gegeven, wanneer de Sonne, de jaerlijxe teyckenen van de benedenſte deelen te boven gekomen zijnde, nu begint het half rond van onſen circkel te verlichten, met het aenwas van licht en dagen. Of anders, wort geſeyt, dat *Adonis* van 't wild Vercken gedoot zijnde, door dit ſchricklijck Dier, de *Winter* ſoude zijn afgebeelt. Want het is een rouw en ſteeckeligh vriend des Winters, zijnde het alderheerſte, boven alle viervoetige gedierten: zijn humeur of aert verkout niet, waerover op zijn heet lichaem de borſtels altijd over einde ſtaen, en 't verlieſt dieſelve herre niet door den Winter, gelijck *Ariſtoteles* in 't gemeen van de Vere-

kens spreeckt: 't welck hy te meer van 't wild Vercken seyt, wiens bloet heel vol is van veeselkens, en dat rontom hart is, soo wel opstijgende als moedigh, toornigh en raesende van aert, aengestoockt zijnde, door een geweldige drift, van zijne natuyrlijcke hette: het tiert seer wel in plaetsen, daer 't koud is, weshalven in *Africa*, alwaer de Sonne met haere heete straelen heerscht, oock geen wild Swijn wert gevonden. In 't kort, soo heeft het vermaeck in vochte, koude, slickige plaetsen, die van sneeuw en rijpe bedeckt zijn, en eygentlijck voed het sich met eykels als een kost van den Winter. De Winter dan, waer van 't wild Vercken een beeld is, is als een groote slagh of doodlijcke wonde voor de Sonne, die nu aen ons haer licht en haere hette vermindert, als een werckinge van de dood, die dan d'eene, dan d'andere Dieren wegh neemt. Het verheven beeld van *Venus* op den *Libano*, wort verciert met een bedeckt hoofd, en een treurigh weesen, en datse met de slincker hand, onder den langen rock, het aengesicht onderstut, alwaer de traenen schijnen af te rollen: Welck beeld oock is een Winters beeld: in welcke tijd de Hemel over al duyster en bedeckt is van Wolcken, en van de Sonne berooft zijnde, daerom staet het beeld als versuft. En de fonteynen, zijnde als de oogen van 't Aerdrijck, vloeyen nu overvloedigh, en de Velden als nu bloot van haere bouwerie, staen met een treurigh weesen en aengesicht. Maer wanneer de Sonne uyte onderste deelen des Aerdrijx opklimt, en den Æquinoctiael passeert, dan wassen de dagen aen, en *Venus* staet, als dan, vrolijck, te weeten het bovenste deel des Aerdrijx. De velden staen als dan met gras geladen, de beemden met kruyderen, en de boomkens krijgen bladeren en bloeyen. Waerover de Oude, den Maend *Aprilis*, *Venus* toeheylighden: die alsdan genomen wierde voor de voortteelinge en voortbrenginge van alle dingen. Hier uyt komt het, dat de Platonici, *Saturnus*, *Iupiter* en *Venus* naemden de ziele van de Werlt. Voor soo veele als zy de opperste dingen wilden uytdrucken, naemden zy *Saturnus*, voor soo veele als sich de Hemelen beweeghden *Iupiter*, en voor soo veele de benedenste dingen voortteelden, naemden zy 't *Venus*: want de kracht van 't voortteelen wierde de ziele der Werlt, onder de beeldnisse van *Venus*, toegeschreven. En gelijck dese genomen wierde voor de voortteelinge der dingen, soo wierde *Proserpina* gehouden voor de verdervinge en voor de dood. *Horatius* seyt tot *Architam*, *geen harde bol kan de wreede* Proserpina *ontwijcken: en de gebiedende* Proserpina *treckt my.* En *Martialis* seyt tot *Lentinum*, die haere hayren verwde, om jongh te schijnen. Proserpina *kent u grijse hayren wel, en zy sal den Mom van u aenschijn afrucken.* *Venus* selve wijckt voor de macht van *Proserpina*, in de dood van *Adonis*, dien zy wegh nam, hoe schoon hy oock was. *Bion* seyt in 't 1 boeck van zijn *Idillium*: Proserpina *neem mijn Man wegh, want ghy zijt veel machtiger als ick ben, en watter schoons is, dat wentelt na u toe.* Vyte woorden van *Macrobius* schijnt dat by zijnen tijde, dit beeld stont op den bergh *Libano*, en was van eenigen in *Phenicia*, en van anderen in *Arabien* gestelt. Maer meer als 1600 Iaeren voor *Macrobius*, waeren die van den bergh *Libano* nieuws-gierigh totte feestdagen van *Adonis*, gelijck men kan sien uyt de oude Griexsche Poeet *Musæus*, die als *Eusebius* in zijne Tijdbeschrijvinge seyt, geleeft heeft, 600 Iaeren voor de inneminge van *Troyen*. *Musæus* seyt dan in zijn gedicht van *Eros* en *Leander*, dat op 't feest van *Adonis* en *Venus*, dat in *Sesto* wierde geviert, niet alleene te saemen liepen, de naegebuyren van *Abido*, maer oock die op de uyterste eylanden woonden, jae zy quamen van *Phrygien*, van *Cyprus*, van *Hermonia* en van *Libano*: *Want daer bleef niet eene Vrouwe in de steeden van* Cytherea, *die niet op de hooghte van den welrieckenden bergh* Libano *dansten.* Oock quam van den bergh *Libano*, die een roode aerde hadde, een reviere afdaelen, die *Adonis* wierde geheeten, en placht alle Iaer, en op seeckere tijd, een seer stercke wind, dit sand, dat root was gelijck Menie, uyt te werpen, waer door de reviere als bloet wierde, en in dat deel, waerse metten mond in de Zee storte, soo wierde dieselve purper-root, en passeerde door 't land van *Biblis*, anderssins *Geta*, een stad in *Phenicien*, die als noch vermaert is, door de beroemde Tempel van *Adonis*, soo gafse oorsaeke aen die van *Biblien* te seggen, dat op die dagh als *Adonis* op den bergh *Libano* van 't wild Swijn wierde gedoor, dat zijn bloet door de reviere in de Zee was geloopen. Hier uyt naemen zy oorsaecke om alle Iaeren den dood *Adonis* te be-

beſchreyen, gelijck *Lucianus* de Grieck verhaelt in zijne fabelachtige Syriſche Goddinne, dieder was een voorſpraeck in Syrien, geleeft hebbende 250 Iaeren voor *Macrobius*, en dat ten tijde van den Keyſer *Trajanus*. De Ioden als naegebuyren aen Syrien, gelijck die een ſnoode aert over ſich hadden, en tot ſlavernie ſcheenen gebooren, gelijck de Romeinſche Reedenaer oordeelt, lieten ook niet nae, deſe quade gewoonte te onderhouden, om *Adonis* op den bergh *Libano*, te beſchreyen, inſonderheyt door de Vrouwen, gelijck *Ezechiel* in zijn VIII cap. XIV verſ. 600 Iaren voor de geboorte *Chriſti*, getuygt: *Hy leyde my*, ſeyt hy, *in ter poorte aen 't Huys des Heeren, die tegen 't Noorden ſtaet, en ſiet daer ſaeten de Vrouwen en weenden over* Adonis, andere ſtellen *Thammus*. Alſoo is dan verbetert de plaetſe, daer *Adonis*, door den Ridder *Ripa*, voor den Winter wort geſtelt, als verleyt zijnde, door het aenſien van *Pierius*. En in allen geval moetmen die beeldniſſe naelaeten, en gebruycken deſe als de waerachtige en rechte. 't Is niet waerſchijnlijck noch waerachtigh, dat *Adonis* ſich ſelve, nae zijn dood, ſoude hebben beſchreyt, maer wel, dat het andere koſten doen. Dat zy 't aengeſicht metre hand, onderſtut, is een teycken van droefheyt. De ſwaermoedige of bekommerde, 't zy darſe ſitten of ſtaen, plegen altijd den elleboge op den ſtoel, taefel of anderſins te leggen, om 't hangende hoofd te onderſtutten. *Heliodorus* in zijne Moorſche geſchiedeniſſe, vertoont *Chariclea* een Ionghvrouw, die met ſonderlinge ſchoonheyt was begaeft, die alhoewel zy met groote ſmerte ontſtelt was, ſoo ſat zy op een rotſe, metre rechter hand op de knie, en onderſtutte 't hoofd, en de vingers aen de winckbrauwen houdende, ſtaerde zy vaſt, ſonder ſich te bewegen, op *Theagenes* haeren Vryer en Bruydegom, die ter dood gewont, op der aerde nederlagh. Maer alhier is in deſe beeldniſſe beſchreven, een treurige Vrouwe, die daer ſtaet, ſonder ſich te leunen, en die haer rechter hand voor het hert houd, waer op zy met haer ſlincker elleboogh ruſt, met een treurig en ſchreyend geſicht. Dat de Mantel of lange rock van *Cyaneo*, of blauwe ſoude geweeſt zijn, verſtaen wy van duyſter en ſwart, alhoewel de Griecken *Cyaneo* gebruyckten voor Hemels blaeu en azuyr, niet te min dienſe ook voor enckel ſwart, en niet gemenght. En om dit te bewijſen, dat *Cyaneus* ook voor ſwart wort genomen, ſoo treckt de Schrijver uyt *Theocritus* en *Bion*, dat *Venus* met een purper kleet plagh te gaen, en datſe over den dood van haeren Bruydegom *Adonis*, een kleed van *Cyane* of een ſwart rouw kleed droegh. Want het kleed moet droevigh zijn, maer het Hemels blaeu is blijde. Andere ſeggen dat het blauwe paſt over Iongelingen en doode kinderen. Iong was *Iphigenia*, de dochter van *Clitemneſtra*, niet te min, bidſe haer Moeder, dat zy haer de locken, in haer dood, niet wilde afſnijden, en datſe aen haer ſuſter ſoude gebieden, dat zy haer lichaem met geen ſwart kleed ſoude bedecken. Iongh was *Achilles*, en als zijn Moeder, *Thetis*, voorſagh, dat haer ſoone in korter tijd voor *Troyen* ſoude ſterven, ſoo beweende zy hem in een ſluyer van *Cyaneo*, dat is van ſwart, gelijck ook de Griexſche text ſeyt μελάνπεπλον, geheel ſwart. En bewijſt voort de Schrijver langh en breed, dat de verwe *Cyaneo*, niet voor azuyr of Hemels blaeu magh werden genomen: Maer dat de ſwarte verwe voor de rouw plagh uytgebeelt te werden; gelijk dan *Homerus* in zijne Dichten, *Neptunus* dickwijls afmaelt met ſwarte hoofdhayren: Andere ſeggen, waer toe geen Hemels blaeu, naedien *Neptunus* van de beuſelachtige Poëten, voor een God van de Zee wierde geacht? Ick ſegge datter onderſcheyt is tuſſchen de Zee en den Heere der Zee: Men vind geen Man met natuyrlijcke Hemels blauwe hoofdhairen. In de kloeckſte Schrijvers vind ghy *Neptunum* met ſwarte hayren. Wat ſullen wy van *Hector* ſeggen, die met de Zeebaeren niet gemeens hadde? want, nae dat de dood hem hadde wegh genomen, waeren zijne ſwarte hoofdhayren, vol ſtof. Andere ſtellen oock *Bacchus* met ſwarte oogen. Doch de Poëten hebben altijd gepooght de Goden jeughdigh en ſchoon te ſchilderen, als *Mercurius* dat die ſeer aengenaem was, *Apollo* van hupſcher gedaente, *Bacchus* ſeer ſchoon, maer de ſchoonſte van allen, was *Cupido*. Doch blauwe oogen ſtaen leelijck, maer de bruyne ſchoon, en derhalven geeft *Homerus* aen *Bacchus* ſwarte oogen; en voorts bewijſt de Schrijver, dat de Oude rouwe hebben gedragen met ſwarte kleederen. Alhoewel *Lucillius* en *Plautus* verhaelen dat

dat de *Gravius* of de fluyer van Meenyverwe was, en de *Ricinus*, dat is de korte Mantel van purper. En of de *Ricinus* in de begraefniſſen van ſoodanige verwe was, druckt hy niet uyt. 't Kan weſen datſe een ander purper in de begraefniſſen gebruyckten, en dat van de ſijde der dooden, die nae haere ſtaet ter begraefniſſe wierden gedraegen, en dat nae 't purper, 't welck de Magiſtraten in haer leven oock plachten te draegen: En van de ſijde der levende, die 't lijck volghden, ſoo gingen die van der Ridders ordre, met purper, alhoewel zy die oock wel droegen, op vrolijcke feeſten. Daer is nu geen twijfel aen, of die worden nu gebruyckt tot treurigheyt, gelijck in de Lijckſpeelen der Ridders, alwaer de Reedenaers verſchijnen in purper, daer komt de Muſijck by, en by de uytvaert worden 's nachts ontallijcke lichten aengeſteecken, en die branden in openbaere feeſten van vrolijckheyt, en by daege in de catafalaen op houte Piramiden, die vol lampen zijnde ontſteken, men over 't lijck heene ſtelde. En tegenwoordigh in 't Hof van *Romen*, ſoo rijden de Kamerlingen van't Paleys, achter de baeren van den afgeſtorvenen Prince, te paerde, met een langh purperen kleed, 't welck, in dit geval, te gelijck droefheyt en hoogheyt aenwijſt. Maer om totte Oude te keeren, ſoo gebruyckten de Vrouwen, terwijl de doode boven d'aerde ſtont, het *Ricinium*, dat zijn korte ſwarte Mantels, of als andere ſeggen, ſluyers, die zy op 't hoofd droegen. Doch *Lipſius* laetſe alleene, tot een teycken van de rouwe, maer niet voor 't lijck. Soo geven oock de oude Hiſtorien den bedaegden en Jongelingen, geen Hemels blaeu, maer ſwarte kleederen. *Craſſus* ten tijde van de Romeinſche Republique, droegh rouwe over zijne beminde *Muræna* of Lampreye, die in zijnen Vijver was geſtorven, waer over hy in 't ſwart gekleet, dieſelve, als zijn Dochter betreurde. *Apulejus* ſeyt: *De Moeder beſchreyde met een ſwart kleed haer kind.* En de Poëten gebruycken *Ceruleus* na de maniere der Griecken, veele voor't ſwart, gelijk met veele voorbeelden wort aengeweſen.

Deſe beſchrijvinge, gelijck oock andere, hebben wy tot vermaeck der geenen, die luſt hebben tot ſpitsſinnige onderſoeckinge der oude Schrijvers, uyt den alderlaeſten druck, van de *Iconologia*, hier by gevoeght.

Tyrannide. *Tyrannye.*

EEn gewaepende Vrouwe, een weynigh bleeck, hovaerdigh en wreed in 't geſicht, ſtaende over einde, hebbende onder haer waepentuygh een purpere onderkleed, op 't hoofd een yſere kroone, in de rechter hand een bloot Swaerd, in de ſlincker ſalſe een Iock houden.

Gewapent en recht op ſtaende wortſe gemaelt, om de wackerheyt uyt te drucken, die een Tyran noodigh is, om de grootsheyt van zijne overlaſtige heerſchappie uyt te drucken: Waer over een Tyran, altijd met gemoed en met geweld moet vaerdigh ſtaen, om ſich ſelve te beſchermen en een ander te beſchadigen.

Bleeck is zy, van wegen de geſtaedige vreeſe en benauwtheyt, die haer geduyrigh onruſt en verdriet aendoet.

Zy vertoont wreedheit en hovaerdie in't geſicht, want d'eene van deſe twee Peſten, maeckt haer een opene baene tot ongerechtige grootsheyt, en d'ander doetſe daer in volherden.

Zy is met purper gekleet, en met een yſeren kroone, om haere heerſchappie, maer die Barbariſch en wreed is, te vertoonen.

In plaets van den Scepter, een teycken van de Heerſchappie en van wettige Regieringe, houdſe een bloot Swaerd, als die geene, die de Onderdaenen, door ſchrick en vreeſe tot gehoorſaemheyt brenght, haer weydende, niet tot haeren beſten, gelijck een goed Herder doet, maer om haer totten ploegh te brengen en haer te villen: even gelijck de gehuyrde Oſſedrijver, die alleen op zijn eigen voordeel ſiet, en daerom houd zy 't Iock in der hand.

Refugio. *Toevlucht.*

EEn Man die voor 't Autaer nederknielt, mette armen opgeſlagen.

't Is een klaere ſaecke, dat de Autaeren by de Oude, gelijckſe oock noch heeden ten daege, als heylige en ongeſchende toevluchten zijn gehouden. En hierom is 't dat *Priamus* van alle hulpe berooft zijnde, nae den Autaer vluchte.

DATIO. *Tol, Schattinge.*

EEn sterck Ionghman, die als *Hercules* gemaelt wort, met Musculen en Senuwen uytsteeckende, zijnde gekroont met Eycken loof, hebbende in de rechter hand een scheere, om wolle te scheeren, voor zijne voeten sal een Schaepken staen, in de slincker hand sal hy kooren-ayren, Olijftacken en Druyftrossen hebben, die nederwaerts hangen. Met bloote armen en beenen, net en schoon, totte planten van de voeten toe, oock vol van vlees en sterck van beenen.

Herodotus, Turnebus en andere verhaelen dat *Sesostris* de eerste geweest is die in Egypten op de aerdgewassen Schattinge heeft gebracht, en dat de Romeinen over het graen de tienden hebben ingestelt. *Caligula* is daer nae de eerste Vinder van de vuyle en ongehoorde Schattingen geweest, die op alle Mondkost Tol gestelt heeft, van die in Romen wierden gebracht, en oock stelde hy op alle Processen en Vonnissen den veertighsten penningh, op 't arbeytsloon en op de daghhuyren den achtsten penningh, en van de Hoeren nam hy de eerste winste, gelijck *Suetonius* verhaelt.

Van Mannelijcke sterckte is hy gemaelt, om dat de Tol den Princen sterck maeckt, en gelijck *Cicero* voor *Pompejo* seyt, *Wy hebben geoordeelt dat de Tollen de senuwen van den oorlogh zijn.* Dese sterckte wort breeder door de Eycken kroone uytgedruckt, wesende de Eycke een stercke, harde en vaste boom. En dese krans past den Tol alderbest, alsoo dit een Burgerkroone is, van *A. Gellius* alsoo genaemt, om dat die gegeven wierde aen die geene, die eenen Burger hadde verlost. Van gelijcken is oock de vrucht van den Tol, allen Burgeren te beschermen. En gelijck de Eyckeboom *Iupiter* was toegewijt, om dat de Heydenen geloofden, dat hy de steeden in zijne bewaeringe hadde: soo geven wy nu dese aen den Tol of Schattinge, als die geene waer door der Princen macht aenwast, onder wiens beschermínge de steeden staen.

De Scheere, om de wolle van de Schapen te scheeren, slaet op 't geene *Tiberius* de Keyser, in 't begin van zijne Regeeringe deede: veinsende nochtans zijne staersucht en gierigheyt, daer hy naemaels wel dede blijcken, dat hy geheel daer in was versopen. Want hy vertoonde een goed proefstuck, wanneer zijne Raedsheeren hem rieden een nieuwe Schattinge op de Landen te stellen, dat hy daer op antwoorde, *Het betaemde een goed Herder, dat hy zijne Schapen most scheeren en niet villen.* En dit komt over een mette spreucke van *Alcamenes*, de soone van *Teleucrus*, die gevraeght zijnde, *op wat wijse, iemand het Rijck wel kost onderhouden?* antwoorde, *Indien hy niet al te gewinsuchtigh is*, een Lacomische spreucke van *Plutarchus*. In d'ander hand worden hem kooren-ayren, Olijftacken en Druyvetrossen gegeven, om datmen op het Graen, Oly en Wijn insonderheyt pacht stelt. Ick segge insonderheyt, zijnde seecker, datter oock op andere dingen pacht is geset. Onder andere schrijft *Vopiscus*, dat de Keyser *Aurelianus* pacht stelde op Glas, Linnen, Vlas, *&c.* En wy weeten oock door 't verhael van *Boterus*, dat de Koningh van *China* jaerlijx 180 duysent kroonen treckt uyt de pacht van 't sout, van de stad *Canton*, en noch 100 duysent kroonen, voor de tiende van den Rijs van 't Land, ontrent dieselve stad. Daer worde te Romen 1606 een pacht van 't sout, soo wel voor Rijcken als Armen opgestelt, als mede een geheel nieuwe op de sneeuw, 't welck

niemand beſwaerde als die boven al in de gulſigheit wilden uytſteken, om de woorden van *Plinius* te gebruycken in zijn XIX boeck IV cap. tot wiens tijde ſoo veele aen de ſneeuw, als tegenwoordigh, niet wierd te koſt geleyt. Want nae zijn ſeggen, ook in 't XXXI boeck III cap. gebruyckten zy die nergens toe als om 't waeter te verkoelen, en eenige koockten 't nae de vindinge van *Nero*, om ſeecker te nemen het vermaeck van 't verſche, ſonder gebreck van de ſneeu. Tegenwoordigh dient het niet alleene om het waeter, maer ook om den Wijn te verkoelen, de vruchten in te ſouten, en andere dingen van den Somer en Winter. En die tot deſe verkoelinge zijn gewent, ververſchen daer mede, als zy willen purgeren, hare Syropen en Medicinen. Sulx datmen daer van Iaerlijx uyten pacht te Romen treckt ſes duyſent kroonen.

De naeckte armen en beenen, die gaef en glat zijn, (om dat deſe leden, door de kracht van handen en voeten, zijn Dienaers van den arbeyd en van de Menſchlijcke handlingen en gangen, en uytvoerders van onſe gedachten,) bedieden, dat de Schattinge moet opgeſtelt zijn van den Prins met een ernſthaftig en ſuyver gemoed, behoudelijck om dat de behoeftigheyt, de tijd en gelegentheyt ſulx vereiſcht, en dat met een oprecht en getrou voornemen, niet ſoo ſeer om ſich ſelve te verrijcken, als om 't gemeene beſte daer mede vorderlijck te zijn, en niet uyt loutere gierigheyt en gedancken van eygen baet: Iae ſullen ook niet gedoogen, dat haere Dienaers dagelijx (gelijck gemeenlijck geſchiet) nieuwe beſwaerniſſen en pachten bedencken op dingen die veracht, vuyl en oneerbaer zijn, gelijck *Veſpaſianus* deede, die nae 't geld ſoo begeerigh was, dat hy ook Tol op de piſſe ſtelde. Waer over hy ook van zijnen oudſten Soone *Titus* wierde beriſpt: en alhoewel hem de Vader antwoorde, *dat het geld, 't welck hy van de piſſe trock, niet eens daer nae roock*: Soo was daerom zijn gemoed niet vry, dat het niet een ſnoode reuck van ſich gaf van zijne vuyligheyt en ſnodigheyt, en dat tegen de aert en 't gemoed van een oprecht Prince, die der behoort eedel en grootmoedigh te zijn. Maer de winninge verblinde hem, ſoo dat hy vergat, 't geene *Apollonius* van *Alexandrien* te kennen gaf, *dat om 't gemeene beſte te beſtieren, hy niet achten ſoude op de Rijckdommen, die door de ſchattingen en 't ſuchten van 't Volck, waeren by een gebracht*; gelijck *Philoſtratus* in 't 5 boeck 13 cap. verhaelt, *dat het goud moſt leelijck en vuyl werden geacht, dat uyt de traenen der onderdaenen wierde te ſaemen gehaelt.* Waer over van gelijcken *Domitianus*, de tweede ſoone van *Veſpaſianus*, wierde gelaſtert, van dat hy al te ondraeghlijcke Schattingen op den Ioden ſtelde, met bevel, dat wie ſich veinſde geen Iode te weſen, moſte zijne heimlijcke leeden laeten ſien, of hy beſneden was of niet. Een ſchandige en verachte Schattinge. *Suetonius* verhaelt in 't leven van *Domitianus*, *dat hy jongh zijnde, een oud Man van negentigh Iaeren hadde ſien beſichtigen of hy ook beſneden was, en dat in tegenwoordigheyt van veele Volx.*

Deſe Schattinge hoe laſterlijck die was, ſalmen door de ſchaemte klaerlijck begrijpen, want alle braeve Mannen koſten nae 't goeddunck en van den Fiſcael beſchuldight worden, die nochtans ontſchuldigh waeren van de Ioodſche ſecte, ſoo moſten zy evenwel haer Manlijck lit vertoonen, indien zy ſonder tegen-ſeggen de Schattinge niet wilden betaelen. Maer van d'ander ſijde quam zijn Navolger de loflijcke Keyſer *Nerva Coccius*, die ſoodaenigen ſchandigen Schattinge te niet dede: Waer over tot zijnder eere uyt het bevel van den Romeinſchen Raed, een ſilvere penningh geſlagen wierde, met zijne beeldeniſſe en naeme van d'eene ſijde, en van d'ander ſijde een Palmboom, alwaer in 't midden deſe twee letteren S C ſtonden, en rontom *Fiſci Iudaici calumnia ſublata*, als, *dat de laſteringe van den Fiſcael over de Iaden was wegh genomen.* Van welcke laſteringen, beſchuldingen en onrechtveerdige Schattingen, die van den Keyſer *Nerva* te niet gedaen en verboden zijn, kondy *Dion Caſſius* in 't leven van *Nerva* leſen. Nae de voordaed van deſen ſeer goeden Keyſer, behooren dan de Princen den Volckeren te ontlaſten van alle onbehoorlijcke opſtellingen, en haer met harde en nieuwe laſten niet te beſwaeren.

TRAGEDIA. *Treurſpel.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet, houdende in de rechter hand een bloote bebloede Poignaert, met leerskens aen de voeten, en een goude kleet van achter over de ſchou-

ſchouderen totter aerde toe, geciert met koſtelijcke geſteenten.

De Tragedie of het Treurſpel wort met ſwarte kleederen afgemaelt, om dat dit kleed treurigh en ſwaermoedigh is, oock bequaem in deſe ſlagh van Poëſie of Dichten, niet anders in ſich begrijpende als ellende en ondergangh der Princen, met een geweldige en wreede dood, 't welck door de bloedige Poignaert vertoont wort.

En wierde deſe maniere van dichten, van d'Oude, om veele reedenen, gevonden, doch inſonderheyt om de gemoederen der Burgeren te verluſtigen en te verſtercken, diewelcke ſouden mogen dencken, door't goed vertrouwen datſe van ſich ſelve hebben, dat zy oock ſouden mogen komen totte Tyrannye en totte Regeeringe van andere Menſchen: Soo hebben zy dan door de Treurſpeelen alle hope van een goede uytkomſt wegh genomen, door het voorbeeld van anderer luyden dood en ongeluck, diewelcke tot deſe wreedheyt gekomen zijnde, haer ſelven ſeer groote ellende, over den hals hebben gehaelt.

Waer uyt dan beſlooten wort, dat het ſeer goed is ſich te vernoegen met een eerlijcke ſtaet, en ſonder andere groote pracht vrolijck te leven, en dat met die kleyne middelen, die de krancke Fortune, den ſlechten Burgeren, heeft verleent.

Zy leert oock den Princen en Heeren, datſe ſoo geweldigh met den voortgangh van haere grootsheyt en trotſigheyt, niet ſullen doordringen, tot ſchaede der Burgeren, op datſe niet ſouden gedencken, dat al haer geluck, jae lijf en leven niet ſoude ſtaen in de handen van zijne ſlechte onderdaenen.

De bebloede Poignaert vertoont, dat niet ſlechtlijck de dood, maer de geweldige dood en d'ondergang van onrechtveerdige Princen, zijn het ontwerp van de Tragedie of het Treurſpel. En alhoewel *Ariſtoteles*, in zijne Dichtkonſt, ſeyt, datter Treurſpeelen konnen zijn, ſonder overkominge van de dood of ſtortinge van bloed: ſoo is't boven dit, nochtans beter, in dees voorval, de maniere van de Poëten te volgen, die dieſelve van tijd tot tijd toe, aldus gemaeckt hebben, als de geboden en ſtellingen van een Philoſooph, hoe geleert die oock magh weſen.

De brooskens wierden van de Princen gedragen, om haere uytmuntentheyt aen 't volck te vertoonen, en aen de gemeene ſlagh van Mannen: En daerom wierden deſe vertoonders ingevoert, tot navolginge van dieſelve geſchoende, en met deſe ſchoenen dieder *Cothurni* wierden geheeten: Om uyt te drucken dat deſe ſlagh van dichten moet hebben, dappere en deftige manieren van ſpreecken en voorſtellen, die niet te ſlecht noch al te gemeen zijn. Daer ſeght *Horatius*:

Wie datter ſlechte verſſen dicht,
Die zijn in 't Treurſpel al te licht.

DAPOCAGGINE. *Traegheyt, Domheyt.*

EEn Vrouwe met verwarde hoofdhayren in licht blaeu gekleet, en ſeer geſcheurt, ſittende merte handen op de knie, en't hoofd om leegh, hebbende ter ſijden haer een Schaep.

De Traegheyt wort met verwarde hayren geſchildert, om te betoonen, hare Traegheyt en luyheyt in den arbeyt: 't welck een gebreck is dat veroorſaeckt wort uyt haer ſelven, weſende de ſlechte luyden luy en

langhsaem in haere handelingen: en derhalven onbequaem tot alle oefningen der naerstigheyt, sittende mette handen op de knye.

Het gebroken kleet bediet de armoede en behoeftigheyt die soodanigen overkomt, die haer selve door haere Traegheyt, niet weeten te bestieren.

Zy sit met het hoofd gebogen, om dat een slecht Mensch zijn hoofd niet derf opsteken, gelijck andere luyden doen, om te treden op den wegh van eere, diewelcke bestaet in de uytvoeringe van swaerwichtige handelingen.

Het Schaepken is geheel dom, en kan gantsch niet uytvoeren van 't geene hem voorkomt. Daerom seyt *Dante* in zijne Helle, *Weest Menschen en geen domme Schapen.*

PERFIDIA. *Trouwloosheyt.*

EEn Vrouwe met koper-roestige verwe gekleet, houdende met beyde handen een Slange, waer mede *Aristoteles* de uytersste Trouwloosheyt uytbeeld.

DISCORDIA. *Tweedracht.*

EEn Vrouwe als de naevolgende gekleet met hairen van verscheiden verwen, hebbende in de rechter hand een Blaesbalck, en mette slincker een test vol Vier.

De verscheydentheyt van verwen, bediet de verscheidentheit der gemoederen, gelijck geseyt is. Waer over *Arioso* aldus schrijft:

Ick kend' haer aen het bonte kleed,
Met slimme boorden, smal en breed,
Die haer nu deckten, dan ontde'en,
De wind blies door haer kleeders heen.
En't hayr was silver en van gold,
De locken swart en grijs gekrolt,
Ten deel gevlochten en verspreyt,
Op borst en schouders heen gesweyt.

De Blaesbalck en de Vierteste, diese houd, vertoonen, dat de twist door het opblaesen van quade tongen heerkomt, als mede door de siedende gramschap, die in des Menschen hert gevoet wort.

Tweedracht.

DE sterckе woorden Mijn *en* Dijn,
Die doen dat wy tweedrachtigh zijn,
En't vast besluyt van Iae *en* Neen,
Brenght in de Werreld veel geween.

DISCORDIA. *Tweedracht.*

EEn Vrouwe met het hoofd opgesteken, de lippen vael en by nae verstorven, de oogen scheel, bedorven en vol traenen, met bevende handen, waer in zy een Mes houd, datse by haer borst verborgen heeft: met dunne beenen en kleine voeten. Voorts isse in een dicke mist omtrocken, die haer als een net omcingelt. En aldus maeltse *Aristides* af.

DISCORDIA. *Tweedracht*, gelijck die van *Petronius* is afgeschildert.

DE Tweedracht helsch en dol, stak haren helschen kop
Met yselijck gekrijt ten hoogen Hemel op,
In wiens besuyste balgh, lagh slibbrigh bloed gestollen,
Met seever en met schuym, met traenen opgeswollen:
Zy knarsten met haer beck en tanden ruygh beroest,
Haer tong in etter swom, en't voorhooft gants verwoest,
Met draecken was beset: in't drayen van haer leeden,
Soo seeper quijligh bloed op haer verslenste kleeden:
En in haer rechter hand, met siddren en gespoock,
Soo voerde zy een toorts, vol solpher-vier en roock.

DISCORDIA. *Tweedracht.*

EEn Vrouwe in de gedaente van een Helsche Goddinne, met verscheyden verwen gekleet, zijnde onthult, en de hoofdhayren mede van verscheyden verwen, gemenght met veele Slangen, wiens voorhoofd met eenige bloedige banden is verbonden, hebbende een Vierslagh om Vier te ontsteecken, met een Viersteen in de rechter hand. In de slincker hand een bondel met brieven, waer op geteyckent staen, Citatien, Examinatien, Procuratien en soodanige dingen.

Tweedracht is een ontstellende beweginge van't gemoed en van de sinnen, diewelcke voortkomt van de verscheyden handelingen der Menschen: en dese brengt viandschap in. De oorsake daer van, zijn eergierigheit, geltgierigheit, verscheydenheit van natuyre, van staet, ampt, en aert van landen en volckeren. De verscheyden verwen van 't kleed, zijn de verscheiden gesintheden van Menschen, waer uyt de Tweedracht spruyt, want gelijckmen naulijx twee persoonen vind, die in alle dingen, gelijck over een komen, alsoo soudemen oock niet in seer eensaeme plaetsen, hoewel die van weinige Menschen bewoont zijn, bevinden, of de Tweedracht sal oock 't hoofd, onder dese weinige, opsteecken. Derhalven

seggen

seggen eenige Philosophen, dat dese was het beginsel van alle natuyrlijcke dingen. 't Is een klaere sake, dat soo onder de Menschen een volkomen eendracht waere, en dat de Elementen of hoofdstoffen den selven gangh volghden, wy souden berooft zijn van al het goede en al het schoone dat de Werrelt en de natuyre heeft. Maer dese Tweedracht, die daer streckt tot verwoestinge en niet tot behoudinge van het gemeene goed, moet als een groulijcke en vervloeckte saecke geacht worden. Daerom worden de slangen by dese beeldenisse gemaelt, want dat zijn de quade gedachten, die welcke voortkomende van de Tweedracht, zijn altijd omringht en omset mette dood der Menschen, met de verwoestinge van geslachten, door middel van bloetvergieten en wonden, en daerom soo is haer het hoofd omwonden: Waer van *Virgil.* segt:

Haer bloedigh hayr vol Slangen vlecht,
En die met roode banden hecht.

Arioſto sprekende van de Tweedracht over 't Vierslagh, singht aldus:

Segh datse 't Vierslagh grijp en tonder † in haer hand,
En steck het groote Rijk der Mooren in den brand, &c.

† Tonder is de stoffe diemen in't Vierslagh gebruykt, en dat de geslagen voncke aenneemt, die dan door den swavel wort ontsteken.

Men seght oock dat Tweedracht een Vier is dat alle goede zeeden verbrant, want gelijck het Vierslagh en de steen tegens malkanderen geslagen, vuyr geven, alsoo kijven en raesen oock de hartneckige gemoederen, en steecken den toorn en gramschap aen.

De brieven op de maniere als geseyt is, bedieden de tweedrachtige gemoederen van die geene, die daer twisten en kijven, sulx datse daer door haere middelen verliesen en haer leven te kort doen.

LITE. *Twist.*

EEn Vrouwe met veele verwen gekleet, hebbende in de rechter hand een Vat met waeter, dat zy over een groot Vier giet, dat op de aerde brand, 't welck een teyken is van tegenstrijdigheyt; waer tegens d'ander tegenstrijdigheyt gestelt zijnde, als sich soekende meester te maken van de stoffe en van het weesen van d'ander, so geeft se door een barst een teyken van twist en viandschap: welcke werckinge, de twistige gemoederen naevolgende, soo rusten zy niet, noch voor haer selve, noch geven oock geene ruste aen andere,

DUBBIO. *Twijflinge.*

EEn Ionghman sonder baerd, in 't midden van een duysternisse, in weerschijn gekleet, houdende in d'eene hand een stock, en in d'ander een Lantaerne, staende mette slincker nae buyten, tot een teycken of hy wilde wandelen.

Twijflinge is een dubbinge of onsekerheyt des gemoeds, ontrent de kennisse, en by gevolg ook van't lichaem, ontrent de werkinge.

Iongh is hy gemaelt, om dat de Mensch, in dees Ouder, noch niet in de eenvoudige en suyvere waerheit aengewent zijnde, lichtlijck alle dingen in twijfel treckt, en oock alles lichtlijck gelooft.

Door den stock en de Lantaerne wort de eervaerentheyt en de Reeden uytgedruckt, door welckers hulpe beide de twijfelachtige dingen of voortgaen of bevestight worden.

De duysternissen zijn de velden van de Menschlijcke overleggingen, waer over die geene, die niet kan leedigh zijn, altijd op een nieuwe maniere treet, en daerom wort hy met den voet nae buyten gestelt.

DUBBIO. *Twijflinge.*

EEn Man die een Wolf by de ooren heeft, om datmen by de Oude een spreeckwoort hadde, wanneer zy niet wisten, watmen in een twijfelachtige sake besluyten soude, seyden, *Hy heeft den Wolf by de ooren*, gelijckmen in *Terentii Phormio* leest. En de reeden is soo klaer, datmen daer over geen uytlegginge van noode heeft.

DUBBIO.

EEn naeckt Man die geheel bedachtsaem is, staende op een twee- of drie-sprongh, verbaest zijnde, wat wegh hy sal verkiesen. En dit is een twijflinge, op hope van't goede, gelijck d'ander een twijflinge is van een ongeluckige uytkomst. En hy is daerom naekt, om dat hy twijfelberaedigh of onvast van besluyt is.

IRRESOLUTIONE. *Twijfel- of Wanckelberadigheyt.*

EEn oude sittende Vrouwe, in weerschijn gekleet, met een swart laken om 't hoofd gewonden, houdende op yder hand een Rave als of zy klapten,

Irresoluti worden die geene genaemt, die de verscheydentheyt en swarigheyt der dingen kennende, niet konnen besluyten, om by der hand te nemen, 't geene tot haeren besten dient, en daerom isse sittende gemaeckt.

Met weerschijn isse gekleet, als zijnde van verscheyden verwen: vertoonende eenige beuselachtige dingen, die van de onvaste of twijfelberaedige Menschen worden begaen.

Oud wort zy gemaelt, om dat d'Ouderdom door te veele eervaerentheyt, den Mensche in zijne handelingen onvast maeckt: Waer over om dat zy veel meer, in dees Ouder weeten als wel in d'ander Ouder, soo twijflen zy met reeden, van alle dingen, en gaen in haer doen niet soo resolut of gehart aen, als wel de Ieughd doet.

De Raevens heeft zy op der hand, als of zy klapten, wiens sangh altijd is, *Cras, cras.* Alsoo doen oock de twijfelberaedige Menschen, die haer saecke altijd van *Cras* tot *cras*, dat is van dagh tot dagh opschorten, gelijck *Martialis* seght:

Pleun *seyt* Morgen *sal hy leven,*
Maer wanneer sal 't Morgen *zijn?*
Morgen *is al wegh gedreven,*
By de Parth *of* Armenijn.
Morgen *raeckt tot* Nestors *Iaeren:*
Waer is Morgen *doch te koop?*
Morgen Pleun *wilt u bedaeren,*
Morgen *is steets op ter loop.*
Maer wie 't Heeden *wel besteet,*
Die is wijs en vry van leet.

Het swart laecken om 't hoofd gewonden, vertoont duysternisse en verwarringe in 't verstand, door de veranderinge van de gedachten, die haer wanckelberaedigh maken.

Accidia. *Vadsigheyt.*

EEn oude leelijcke en qualijck gekleede Vrouwe, diewelcke sittende, den hand onder de slincker wange houd, waer in zy een letterrol heeft, met het opschrift *Torpet iners. De traege Mensch is vadsigh.* Hebbende d'elleboogh op de knye, 't hoofd scheef, en met swart laecken gehult, hebbende in den rechter den Visch *Torpedo.*

Vadsigheyt, nae dat *Damascenus* verhaelt, is een moeylijckheyt, die 't gemoed beswaert, en die niet toelaet, datmen eenigh goed werck ter handen neemt.

Zy wort oud gemaeckt, om dat de kracht in d'oude Iaeren ophoud, en de macht om te arbeyden ontbreeckt, gelijck *David* in den 71 Psalm seyt, *Heere verwerpt my niet in mijn Ouderdom; als my mijn kracht beswijckt, soo wilt my niet verlaeten.*

Slordigh is zy gekleet, om dat de Vadsigheyt zijnde gantsch niet wercklijck, armoede en ellende aenbrenght, gelijck *Salomon* Proverb. 28 seyt: *Die zijn Land bouwt, sal met brood versadight werden, en wie de leedigheyt volght, sal met armoede vervult worden.* En *Seneca* seght: *De luyheyt is een voedster van gebreck en armoede.*

Het sitten op de maniere als geseyt is, bediet dat de Vadsigheyt en traegheyt den Mensche leedigh houd; gelijck de spreuck seer wel seyt. En *Bernardus* bestraft de traege in zijne Sendbrieven, aldus, seggende: *O onverstandige Mensch! Duysentmael duysent dienen hem, en tien hondert duysent staen by hem, en ghy neemt u voor te sitten?*

Het hoofd met swart laken bedeckt, vertoont, dat het gemoed van de vadsige met luyheyt omset is, maeckende den Mensche dof en sonder verstant, gelijk *Isidorus* verhaelt, *door de traegheyt beswijckt het verstand en de krachten.*

De

De Viſch *Torpedo* in de rechter hand, bediet, gelijck verſcheyden Natuyrſchrijvers verhaelen, de Vadſigheyt; want zy is uyter natuyre ſoodanigh, dat wieſe maer aenroert met zijne handen, 't zy touw, net of iet anders, dien ſalſe dom en bot maecken, dat hy gantſch niet doen kan. Aldus heeft oock de Vadſigheyt haere quaede parten, dat wieſe maer vanght, die verwintſe, en wie haer tot ſulcke gebreken begeven, maecktſe dof, onverſtandigh en onbequaem, om iet loflijx en denghdlijx uyt te voeren.

ACCIDIA. *Vadſigheyt.*

EEn oude leelijcke ſittende Vrouwe, die in de rechter hand een touw houd, en in de ſlincker een Slack of Schildpadde. Het touw druckt uyt, dat de luyheyt den Menſche bind en onbequaem maeckt, om iets by der hand te vatten. En de Slacke beeld de eygenſchap der luye Menſchen af, die ledigh en traegh zijn.

ACCIDIA. *Vadſigheyt, Traegheyt.*

EEn Vrouwe die op der aerde leyt met een Eeſel by haer. Dit Dier plaghten de Egyptenaers te gebruycken, om de afweeſigheyt van des Menſchen gedachten, tot Godlijcke en heylige ſacken uyt te drucken, zijnde ſteets beſigh met vuyle en ſchandige gepeinſen, gelijck *Pierius* verhaelt.

PRONTEZZA. *Vaerdigheyt.*

EEn naeckte Vrouwe met vleugels, houdende in de rechter hand een Viervlamme, en in de ſlincker een *Schirattolo*.

Naeckt is zy gemaeckt, om dat zy vry moet weſen van alle verhinderinge in't wercken, gevleugelt van wegen de raſſigheyt en ſnelligheyt, uytdruckende de vaerdigheyt.

De vlamme die zy in de hand heeft, bediet wackerheyt van 't verſtand, die ſich in de werckinge openbaert van eens Menſchen vaerdige Natuyre, waer in d'eene ſoo veel vaerdiger is als d'ander, nae dat hem deſe Geeſt meerder is medegedeelt.

De *Schirattolo* worter by gemaelt, weſende een ſeer ſnel Dier.

DIGIUNO. *Vaſten.*

EEn Man in 't beſte van zijn leven, weſende mager en bleeck, gekleet nae de antique of oude maniere in't wit, en tot een halsband ſal hy een groen laken hebben, de mond ſal met een band gebonden zijn, en 't hoofd ten Hemel gekeert, houdende de rechter hand open en uytgeſtreckt, waer dat in 't midden een Visken is *Cephalus* geheeten, met een letter-rolle, waer in geſchreven is *Pauca Veſcor*, dat is, ick eete weynigh. Hebbende eenen Haes onder den arm met open oogen, vertredende mette voeten een Crocodil, die den mond open houd.

Hy word een Man op 't beſte van zijn leven gemaelt, om dat dees Ouder alderbequaemſt is tot vaſten, en daerom ſeght men, dat Iongelingen totte 21 Iaeren toe, aen 't Vaſten niet gehouden zijn, als 't ſelve niet konnende verdragen, overmits zy te veele brands hebbende, zy haere ſpijſe al te licht verteeren; gelijck mede *Hippocrates* verhaelt, dat die geene die noch in 't waſſen zijn, veel hette by haer hebben, en daerom behoeven zy veel voetſel, anderſins wort het lichaem verteert. En om gewagh te maken van een gelijck Ouder, moetmen weeten, dat het niet genoegh is Oud te zijn, om niet te vaſten, want hy zijnde van een goede complexie of aert, ſoo behoort de conſcientie dapper in hem te wercken, op dat hy niet in't gebreck van gulſigheyt vervalle, gelijck *Navarrus* ſeer wel bewijſt.

Dat hy bleeck en maeger is, bediet de werckinge en eygen aert van 't Vaſten, die gantſch ſtrijdigh is tegens de Overdaedigheyt en Gulſigheyt, want die maeckt den Menſche vet en lijvigh. *Galenus* ſeyt, het Vaſten maeckt het lichaem hert en drooge.

Het kleed op zijn antics, bediet dat het Vaſten een ſeer oud gebruyck is, want van de oude Wet af, wierde het Vaſten ſeer onderhouden. En tot meerder aenmerckinge ſoo heeft de Heere *Chriſtus*, die 't volmaeckte Vaſten is, ſelve gevaſt, gelijck de H. Schrift ſulx verklaert.

Het witte kleed bediet, dat het Vaſten in alle volmaecktheyt behoort te geſchieden: Overſulx betaemt het dattet ſuyver, reyn en ſonder eenige ſmette zy, niet alleen door de

de onthoudinge van ſpijſe, maer oock van de ſonden, gelijck *Chryſoſtomus* ſeght.

Het groene laecken om den hals, bediet de Hope, diewelcke het vaſten eygen is, om op God over haere ſaligheyt te hoopen, nae 't geene *David* ſinght, *die op den Heere hoopt, ſal ſaligh zijn.*

De band, voor den Mond, wil ſeggen, dat die daer vaſt of andere goede wercken doet, betaemt te ſwijgen, nae 't Euangelium, *als ghy vaſt, ſoo laet daer over geen baſuyne blaeſen.*

Hy houd den Mond om hoogh, ſiende nae den Hemel, om uyt te drucken de krachten en werckingen die 't vaſten doet, dat de macht van de ziele niet worde verdonckert, door de dampen en opſtijgingen der ſpijſe, maer darfſe opklimmen met ſuyverheyt der geeſten tot aenſchouwinge van de grootheit des eeuwigen Gods. Daerom ſeght *Auguſtinus* in zijn Predicatie over 't Vaſten, *Het vaſten ſuyvert het gemoed, treckt de ſinnen om hoogh, 't onderwerpt het vleeſch den geeſt, het maeckt een nedrigh en verſlagen herte, 't verdrijft de nevelen der begeerlijckheyt, 't bluſcht uyt den brand der wellusten, en ſteeckt aen het licht der kuysheyt en ſuyverheyt.*

Het Visken *Cephalus* dat hy in de rechter hand houd, daer van verhaelt *Pierius*, dat het uyter natuyre meer door zijn vochtigheyt, als door eenige ſpijſe gevoet wordt, en daerom is de letter-rol met het opſchrift *Pauca Veſcor*, dat is, *ick eete weynigh*, daer by gedaen.

Hy houd den Haes onder zijn ſlincker arm, om dat de Egyptiſche Prieſters door dit Dier de wackerheyt uytbeelden: want het houd de oogen op terwijlen het ſlaept. En daer door verſtaen wy de wackerheyt van eene, diewelcke wel ſchijnt te ſlaepen, nochtans laet hy daerom niet nae, om met de oogen des gemoeds te ſien, al 't geene wat tot zijnen beſten noodigh is. Overſulx weſende de inwendige werckinge van 't Vaſten, uyt haere Natuyre, wacker, ſoo blijft hy met het verſtant geſuyvert totte ſpieglinge van de Godlijcke dingen, 't welck het eygen wit is van 't vaſten.

Tot verklaringe van den Crocodil, die hy onder zijne voeten houd, ſullen wy ons dienen met het aenſien van *Orus Apollo*, 't welck is, wanneer de Egyptenaers eenen Gulſigaert die altijd at, en die altijd totten ſlemp genegen was, wilden vertoonen, ſoo maelden zy eenen Crocodil met een opene mond: weſende het Vaſten een gantſch ſtrijdende ſaeke en Viand van braſſen en ſlempen, en door ſijne onthoudinge, ſoo vertreet hy deſe ſchadelijcke en ſchandelijcke ſonde.

CONFIDENZA.

Vaſt betrouwen.

EEn Vrouwe met uytgeſpreyde hayren, die met beyde handen een Schip ophoud.

Het vaſt betrouwen draeght met ſich de kennis van een aenſtaende gevaer, en een vaſte hoope om 't gevaer ſeeckerlijck te ontgaen: want ſonder deſe twee hoedaenigheden, ſoudeſe haere naem veranderen en haer weeſen verwiſſelen. Daerom wortſe geſchildert met een Schip, 't welck is een teycken van goed vertrouwen. Want met een Schip derven ſich de Matrooſen en Schippers in de dolle baeren der Zee begeven, diewelcke ſchijnen door haere lichtigheyt en geſtadige beweginge, den Menſche, den dood en ondergangh te dreygen. Want als de Menſche van 't Land ſcheyt, ſoo ſcheyt hy te gelijck,

lijck, uyt zijne geſette bepaelinge, en ten dien aenſien ſeght *Horatius*:

Hy had voorwaer een ſtaelen hert,
Die eerſt de dolle baeren tert':
En waeghde 't leven in een Schip,
En ſwierfder mee door banck en klip

STABILIMENTO.
Vaſtigheyt.

EEn Man met een lange Philoſophiſche tabbaert, ſittende tuſſchen twee Anckers die kruyslinghs leggen, hebbende de rechter als mede de ſlincker hand op yder ringh van den Ancker.

Het lange Philoſophiſche kleed is van *Socrates* beter totte Vaſtigheyt gepaſt, als het korte kleed, om dat het ſtatiger en bedaegder is.

De Egyptenaers plaghten door deſe beyde Anckers een vergelijckinge van een Schip af te beelden, 't welck alsdan het wellen van de Zeebaren en het bulderen van den wind, veracht, wanneer 't vaſt aen zijn Anckers blijft leggen. *Ariſtides* en *Pindarus* gebruycken het Ancker voor de Vaſtigheyt, ſeggende dat het Ancker is geſtelt voor een geluckſaligh en geruſt leven.

STABILITA. *Vaſtigheyt.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet, houdende de rechte hand en de voorſte Vinger om hoogh, ſtaende op eenen vierkanten hoeckſteen, leunende mette ſlincker op een Spieſſe, die op 't beeld van *Saturnus* op der aerde ſtaet.

Met ſwart wort zy gekleet, om dat deſe verwe Vaſtigheyt bediet, want deſe verwe kan niet veranderen, noch oock geen andere verwe aennemen, en daerom is die voor de Vaſtigheyt geſtelt.

Datſe op eenen vierkanten grondſteen ſtaet, bediet dat de Vaſtigheyt een ſtandvaſtigh en vaſt blijck is van dingen, die wy in 't eerſt beproeven, en kennen dieſelve in lichamen, die in ſtoffe beſtaen, en dat van de Vaſtigheyt die wy daer nae maken, en die naeden Regel, van materiele dingen voortkomen. En wy ſullen ſeggen, dat de Vaſtigheyt is in 't verſtand, in de werckinge van 't overlegh of de reeden, en in God ſelve, diewelcke uyt zijn eygen mond ſeyt, *Ick ben God en worde niet verandert.*

De rechter hand en de opgeſteken Vinger, wort door naevolginge van die geene gedaen, die daer mijnen maeckten, om te betoonen, dat zy vaſt op haer voornemen willen ſtaen blijven.

De Spieſſe is een teycken van Vaſtigheyt, gelijck het Riet in 't tegendeel is, van ſwackheyt, als elders geſeyt is, of gelijck wy ſeggen, *hy leunt op een kranck riet.* De Italiaenen ſeggen, *Chi male ſi appoggia preſto cade, die ſich qualijck leunt, valt haeſt.*

Het beeld van *Saturnus*, waer op de Spieſſe ſtaet, is een teycken, datter geen waerachtige Vaſtigheyt kan weſen, waer de tijd is, om dat alle dingen, waer in de tijd werckt, onvermijdelijck de veranderinge zijn onderworpen. Waer over *Petrarcha* willende een wonderwerck van de ſaligheit, in de triumph van de Godheyt beſchrijven, ſeyt, *Wanneer heb ick op zijn voeten ſien ſtaen, diewelcke nimmermeer ſtaet.*

En waer de Tijd is, daer is de veranderinge ſoo aengehecht, datmen 't oock voor een werck van een wijs Man acht, dat hy kan van zijn oordeel en meeninge veranderen. Dies oock dieſelve *Poeet* ſeyt, *door het dickwijls veranderen is de Nature ſchoon.* Nochtans ſeyt de *Apoſtel*, dat die geene, die in de Deughd ſtaet geveſtight, daer tegen noch de Tijd, noch de beweginge niet vermagh, hoewel hy ſich wel naerſtigh moet wachten, dat hy niet in eenige ſonde kome te vervallen, op datmen niet ſegge, *de Sot wort, als de Maene, verandert.*

STABILITA. *Vaſtigheyt.*

EEn Vrouwe ſittende op een hooge pedeſtal of voetſteen, houdende onder haere voeten een ronde pijlaer, en in haer ſchoot veele Medaglien.

FERMEZZA.
Vaſtigheyt.

EEn Vrouwe met grove leeden en van ſterck geſicht, in 't blaeu gekleet, en rijcklijck met ſilver geborduyrt, houdende met beyde handen eenen Stier.

Deſe beeldniſſe is gemaeckt, datmen dieſelve,

ſelve, ſonder groote verklaeringe, wel kan verſtaen: alleen ſeggen wy, dat de verwe van 't kleed, metre vaſte ſterren, daer op gemaelt, Vaſtigheyt beduyden, door de gelijckniſſe van de Vaſtigheyt des Hemels, diewelcke, door haere volkomentheyt, ſoo veel het geheel belangt, niet is eenige plaetſlijcke veranderinge noch bedervinge onderworpen, noch kan oock niet, op eeniger wijſe, noch in eenigh deel, waggelen.

Fermezza & gravita dell' Oratione. *Vaſtigheyt en ſtaetigheyt van een vertoogh.*

Plerius verhaelt, dat wanneer de Egyptiſche Prieſters, door een ſchilderye de Vaſtigheyt wilden bewijſen, en de ſtatigheyt en deftigheyt van de reedenen, ſoo maelden zy *Mercurium* op eenen vaſten vierkanten ſteen, en dat ſonder voeten.

Hier mede wilden zy de Vaſtigheyt bewijſen, en de kracht van de uytgeſproken reeden, die ſonder behulp van handen of voeren, door haer ſelve, haere dienſt koſt uytvoeren, die men daer van verwachte.

Fermezza d' Amore. *Vaſtigheyt van de Liefde.*

EEn Vrouwe op 't aldercierlijxt gekleet, hebbende tot een hoofdhulſel twee Anckers, daer in 't midden, met ſeer ſchoone banden, een Menſchen hert aen vaſt is gemaeckt, met een fraye ſwier, die daer omgeſlingert is met dit opſchrift *Mens eſt firmiſſima*, dat is, *'t gemoed ſtaet ſeer vaſt.*

Tenacita. *Vaſthoudentheyt.*

EEn Vrouwe die van alle ſijden met klimop omſlingert is, houdende de ſpruyten van dieſelve plante in haere handen.

De toe-eigeninge van Vaſthoudentheyt, is den klimop toegeeygent, als een bereyckende ſaecke, van binden en van omarmen. Diewelcke eertijts onder den Romeinen, by den Prieſter van *Jupiter*, niet alleene een droeve voorſegginge was dieſelve aen te roeren, maer oock om die te noemen: ten opſicht, het niet mocht blijcken, dat de Prieſters in eeniger maniere waeren verbonden, 't zy met woorden, wercken of gedachten.

Om deſe reeden waſt haer oock niet geoorloft eenen ringh te dragen, willende dat den Prieſteren alle dingen vry ſoude zijn. Daerom leeſtmen by *Virgilium*, wanneer *Dido* wilde offerhande doen, deede zy de banden van haere voeten wegh, en ſneet die oock rontom van haere kleederen.

Disprezzo & distruttione di i Piaceri & Cattivi affetti. *Verachtinge en verſtooringe van de wellufl en van de booſe hertztochten.*

EEn gewapent Man, die met een Lauwerkrans geciert is, ſtaende ſchrap om met een Slange te vechten, ter ſijden ſtaet een Oyevaer, en voor zijn voeten verſcheyden Slangen, die oock gereet zijn om met den Oyevaer te vechten, maer men ſiet, datſe van haer mette voeten vertreden en metten beck vernielt worden.

Hy

Hy wort gewapent en met Slangen afgemaelt, om dat die geene, die des Werrelts geneugte en de booſe hertztochten ſal overwinnen, moet weeſen van een Manlijck en dapper gemoed.

De Oyevaer worter neffens gemaelt, vermits die een geſtaedige krijgh voert mette Slangen, welcke Dieren ſoo gantſch aerdſch zijn, datſe altijd met haer lichaem, op der aerde kruypen, en blijven daer, als ingetrocken, of kruypen in verborgen hoolen der aerden. Waer over door 't beeld van deſe Vogel, die de Slangen vernielt, vertoont wert, dat een ziele die de Wellufien des Werrelts verſmaet, en ſich van dieſelve afhoud, neemt oock te gelijck, de ongebondene hertztochten wegh, die door de venijnige Slangen worden afgebeelt.

Dispreggio della Virtu.

Verachtinge der Deughd.

EEn Man in koperroeſte verwe gekleet, die in de ſlincker hand eenen Reyger houd, dienſelven mette rechter hand liefkoſende, ter ſijden hem ſal een Vercken ſtaen, 't welck met zijne pooten veele Rooſen en Bloemen vertreet.

De verwe van 't kleed, bediet quaedwilligheyt van 't gemoed, 't welck een wortel is van de verachtinge der Deughd, en een liefde totte ondeughd: en dit wort klaerlijck beweſen door de liefkoſerie, die hy den Reyger doet, weſende een Vogel vol van ſchelmerie, bedrogh en ontallijcke gebreecken, gelijck *Alciatus* in zijne Sinnebeelden verhaelt, die dickwijls van ons is aengeroert, om de naerſtigheyt deſes Schrijvers, en uytnementheyt der dingen, die tot onſe voornemen dienen. By den Egyptenaers was een gebruyck, wanneer zy iemand van ſnoode manieren wilden vertoonen, ſoo maelden zy een Vercken af, dat Rooſen en Bloemen mette pooten vertrat. Waer mede oock de H. Schrift, in veele plaerſen, toeſtemt: ſtellende de Rooſen en andere ſchoone reucken, voor de oprechtigheyt des levens en der zeeden. Waer over oock de Bruyt, in 't Hooge Lied *Salomonis* ſeyde, dat de reuck van den Bruydegom, te weeten, van een deughdelijck Menſch, die in de weegen Godes leeft, den reuck van een Veld vol ſchoone bloemen, gelijck was.

Dispreggio del Mondo.

Verachtinge des Werrelts.

EEn bedaeght en gewapent Man, met een Palmtack in de ſlincker hand, en een Spies in de rechter. Hebbende 't hoofd ten Hemel gekeert, zijnde met Lauwer gekroont, vertredende onder zijne voeten een goude kroone met een Scepter.

De verachtinge des Werrelts is anders niet, als daer in een weerſin of verdriet te hebben, en de Rijckdommen weinigh te achten, als mede de eere en hoogheyt van dit ſterflijcke leven, om de goederen van 't eeuwige leven te verkrijgen, 't welck door den gewapenden krijghsman, en de vertreeden kroone en ſcepter, wort vertoont.

Hy houd het hoofd ten Hemel, overmits deſe verachtinge ſpruyt uyt heylige prickelingen en gedachten, die alleen tot God gericht zijn.

Gewapent is hy geſtelt, om datmen ſonder ſtrijd of regenſtand, tot deſe volmaecktheyt niet kan komen, diewelcke hy doet

door de Reeden, alſoo de ſinnen van de Helſche Machten, en van de booſe Menſchen, die haer Dienaers zijn, onderſtut zijn:

Waer van hy ten laeſten Overwinner blijvende, ſeer waerdighlijck een Lauwerkrans verkrijght, verre te rugge ſtellende die geene, die door kromme en verkeerde wegen, vermeenen tot deſe geluckſaeligheyt te geraecken, en daer by valſchlijck gelooven, dat dieſelve geſtelt is, in een korte en brooſe vertooninge van aengenaeme dingen, die haer ſmaecklijck zijn. Waer over de Apoſtel ſeer wel ſeyt: *Niemand wort gekroont, ten zy dat hy wettelijck heeft geſtreeden.*

OBLIGO. *Verplichtinge, Gehoudentheyt.*

EEn gewaepent Man met twee hoofden, vier armen en vier handen, om te vertoonen, dat een Man die verplicht was, twee perſoonen moſt verſtrecken, d'eene om op hem ſelve te paſſen, en d'andere om een ander te vernoegen.

Met vier armen en twee hoofden wort hy gemaelt, om daer door de verſtroyde gedachten van 't gemoed uyt te drucken, en door de handen de verſcheyden werkingen.

* * * *

DEſe beeldniſſe van *Obligo*, Gehoudentheit of Verplichtinge, ſchijnt, mijns oordeels, wat te wanſchapen, of ten minſten tegen de betaemlijckheyt: Men ſoude liever iemant met een kort en beknopt kleet konnen afbeelden, dat van twee verwen was te ſamen geſtelt, waer van 't eerſte de vaerdigheyt uytdruckt, om zijnen Heere ten dienſt te ſtaen, en onverhindert op ſijn bevel te paſſen. Het tweede wort door de verwe te kennen gegeven, waer door yder zijn plicht wort aengeweeſen, gelijckmen in Nederland de Weeskinderen toeſtelt, op dat zy 't kleed aenſiende, gedachtig ſouden zijn, dat zy niet ſich ſelve, maer door een anders midlen leefden, en derſelven gebiet waeren onderworpen; doch hier in kan de Schilder zijn eigen vindinge volgen.

CORRETTIONE. *Verbeteringe, Beſtraffinge.*

EEn oude Vrouwe vol rimpels, die ſittende, in de ſlincker hand een Roede houd, en met d'ander hand verbetertſe een Schrift mette penne, verſcheyden woorden afnemende, en daer weder by doende.

Oud en vol rimpels iſſe gemaelt, want gelijck de Correctie of Verbeteringe, voor die het doet, een werck van Wijsheyt is, alſo iſſe in 't tegendeel in andere een quellinge die daer toe oorſake geeft, dat haer werck moet verbetert worden: Want het plagh veele luyden niet te behagen, alſſe hooren dar andere haere wercken beriſpen en verbeteren. En oock om dat de Verbeteringe geoeffent wort by het gebreck of by de misſtellingen, 't zy dat wy die begaen in onſe ommegang, of in onſe handlingen, of in onſe ſpieglingen.

Mette penne en mette geeſſel wortſe gemaelt. Met de penne verbetert zy de ſchriften en boecken, door de geeſſel verſorgt zy, hoewel met miſnoegen des lichaems, 't geene totte Burgerlijcke ommegangh behoort. 't Ander verſorghtſe, in de bepaelinge van de kenniſſe, die totte Philoſophiſche geluckſaligheyt van noode is.

CORRETTIONE. *Verbeteringe.*

EEn bedaeghde Vrouwe, die in de rechter hand een Waerſeggers Roede houd, met een

een paxken brieven, hebbende de ſlincker hand opgeheven, als offe iemand wat wilde beduyden.

Alhier wort by de Verbeteringe verſtaen het werck, om de verkeerde en verwarde handlingen der Menſchen, op den rechten wegh te brengen, die alreede verre van den wegh der Reeden zijn afgeleyt. 't Welck van perſoonen van aenſien behoort gedaen te worden, en van ſoodanige die daer gebiet en heerſchappye hebben, over die geene, die daer behooren geſtraft en gebetert te worden, en daerom gaeven haer de Oude een Waerſeggers Roede in der hand, tot een teycken van heerſchappye, als by de oude Latijnſche Koningen en Romeinſche Keyſeren gebruycklijck was.

Het bondelken met brieven, biedt het krakeel, zijnde een ſtoffe die verbererens waerdigh is.

LEGA. *Verbond.*

TWee Vrouwen die malkanderen omarmen, en op gelijcke maniere gewapent zijn, met een Helm en Corſalet, en elck een Spieſſe in de hand, boven op d'eene Spieſſe ſit een Arion, op d'ander een Kraeye, en onder de voeten van deſe Vrouwen leyt een Vos uytgeſtreckt.

Theſeus, voor ſoo veele *Plinius* 't ſelve verhaelt, is Vinder geweeſt van 't Verbond, 't welck van de Latijnen *Fœdus*, en van de alderoudſte, door 't aenſien van *Ennius*, *Fidus* geheeten wierde, en die daer verſorgers waren van 't Verbond, wierden *Feciales* genaemt. En dieſelve beſorghden, gelijck *Varro* getuyght, datter een rechtvaerdigh Oorlogh wierde aengenomen, en datſelve geeindight zijnde, wierde dieſelve, door het Verbond en door vertrouwlijckheyt, in een vreede verandert. *Menalippus* de Geſante van den Koningh *Antiochus*, geeft te kennen, datter driederley ſlagh van Verbonden zijn in 't boeck van *Titus Livius*. D'eene als men vreede maeckt met overwonnen Vianden, haer Schattinge, Wetten, en andere beſwaernisſen opleggende, nae 't wel believen van den Overwinner: d'ander wanneer de Vianden, blijvende gelijck in de wapenen, met gelijcke deel wederom geven, die plaetſen die qualijck genomen en beſeten zijn, maecken de vreede. De derde, wanneer men Vriendſchap en Verbond mette Volckeren maeckt, die noyt onſe Vianden geweeſt zijn. Maer het alderoudſte Verbond, dat *Livius* in 't 1 boeck verhaelt, 't welck tuſſchen de Albanen en Romeinen gemaeckt is, kan tot geene van deſe driederleye ſlagh getrocken worden, om dat zy het Verbond met deſen voorbedingh maeckten: dat wie de Overwinninge ſoude hebben van de *Horatii* of *Curiatii*, dat d'eene met goeden vreede over den anderen Burger ſoude heerſchen. En om dit verdragh wierde het van *Livius*, *Fœdus* genaemt, ſeggende, *aleer zy aen 't ſtrijden quaemen, maeckten de* Albanen *en* Romeinen *een Verbond, dat welckers Burgers, de Overwinninge hadden, die ſouden de andere in goeden ruſte onderdaenigh zijn.* De maniere dieder van de Romeinen gebruyckt wierde, over de gewoonte van ſoodaenige handelingen en verbonden te ſweeren, is van *Blondus* verhaelt, als mede van *Briſſonius* en *Sigonius*. Eene van 't geſelſchap der Verbond Prieſters, die overwonnen waeren, ſeyde nae veele ceremonien, *Indien 't Romeinſche Volck met opgeſette Raed, de eerſte is, die dit Verbond en deſe Wetten komt te verbreecken, ſoo ſult ghy*

Iupiter *dit Volck, gelijck ick heeden deſe Sogh ſlae, noch harder ſtraffen en ſlaen.* En dit geſeyt hebbende, ſloegh hy den Sogh, met een keyſteen in den kop, dat zy ſtierf, 't welck van *Paradin* in deſe korte Dichten geſtelt is:

Wat aen dees Sogh geſchiet, ſoo ick mijn trouwe ſchen,
Dat moet my oock geſchien, ſoo ick bedrieger ben.

Men leeſt noch van een andere maniere, die by den Griecken gebruyckt is, gelijck *Homerus* in zijn III *Ilias* verhaelt, alwaer zy verdraegen zijn in een Verbond en Vriendſchap, ſtellende eerſt den geheelen Oorlogh, in het twee-gevecht tuſſchen *Alexander* en *Menelaus*, om de Liefde van *Helena*, die met lange Spieſſen om de Vrouwe ſouden vechten, in deſer maniere, dat de Overwinner de Rijckdommen en de ſchoonheyt van *Helena* ſoude genieten, en d'andere ſouden in verſekerde vreede en vriendſchap blijven. En dit alles geſchiede op deſer wijſe: De Keyſer, zijne handen eerſt met water gewaſſchen hebbende, nam een Mes en ſchoor daer mede de hoofdhayren van eenige Lammerkens af, en deelde die onder den Vorſten uyt, ſoo wel van d'eene als van d'ander ſijde: verhaelende voorts de verbinteniſſen van 't verdragh, ſtekende den Lammerkens den ſtrot af, gietende daer Wijn op, ſeggende: *O ghy verheven* Iupiter! *en ghy andere onſterflijcke Goden! geeft, dat, wie van beyden deſe verbonden breeckt, zijn breyn magh ter aerden vloeyen, gelijck deſe Wijn doet.*

Maer wy hebben door deſe beeldeniſſe, geene van alle deſe ſlagh van Verbonden vertoont, om dat die onder het beeld van de Vreede en Vriendſchap behooren. Want het woord *Fœdus* bediet niet anders, als het ſal Vriendſchap zijn, tuſſchen dees en die, en dat onder die en deſe voorwaerden, met deſe woorden, *Amicitia eſto.* Waer van *Briſſonius*, in 't I boeck een beſonder aenmercker is, uyt het XXXVIII boeck van *T. Livius*, en beweert *dat het Verbont, met* Antiocho *in deſe maniere beſchreven is, datter ſal vriendſchap zijn tuſſchen den Koningh* Antiocho, *en't Roomſche Volck, op deſe Wet en Voorwaerden.* Sulx dat wy een ander ſlagh van Verbond ſullen ſtellen, 't welck ſoodaenigh is, als wanneer ſich twee of meer Volckeren te ſaemen tegen eenen algemeenen Viand verbinden: ſoodanigh was het Verbond van *Pius* V, metten Catholijcken Koning en mette Republique van *Venetien*, tegens den Turck, 't welck het Heylig Verbond geheeten wierde: En de Bergh, waer op dit Verbond gemaeckt wierde, is altijd *den Bergh des Heyligen Verbonds* genaemt geweeſt. En men ſiet dit Verbond in de Koninghlijcke ſaele afgemaelt, in de beeldniſſe van drie Vrouwen, die malkanderen omarmen: eene van dieſelve vertoont de *Heylige Kercke*, d'ander *Hiſpanien*, de derde *Venetien*, zijnde dieſelve met haere gewoonlijcke waepenen en deviſen onderſcheyden.

Wy hebben twee gewaepende Vrouwen, die malkanderen omarmen, afgebeelt, om het verdragh en de eendracht van de hulpe mette wapenen, tegens den Vianden, te vertoonen.

Ardeola of Reyger en de Kray zijn beeldniſſen van 't Verbond, tegens eenen gemeenen Viand, want deſe twee Vogels zijn vianden van den Vos, die haer oock altijd belaeght, waer over zy oock vereenight zijn om gelijckerhand den Vos te beſpringen, te verſcheuren en met haeren beck te picken, ſoo veel als zy konnen. Daerom hebben wy den Vos onder de voeten, van deſe beeldniſſe, als tot een beeld, in deſe plaetſe, van een algemeen Viand, geleyt, die van de verbondene door middel van den Oorlogh, moet onder de voeten gehouden werden, waer van de ſpieſſe, die yder van deſe Vrouwen in de hand heeft, een Hieroglyphiſch beeld is.

Dat de Reyger en de Kray die boven op de Spieſſen ſtaen, vrienden zijn, dat ſeyt *Ariſtoteles* in't IX boek I cap. van de Dieren, en datſe een Verbond maecken tegen den Vos, dat verhaelt *Plinius* in zijn X boeck LXXII capittel.

MERITO. *Verdienſt, Belooningh, Waerdigheyt.*

EEn Man ſtaende op een ſteyle en ſcherpe plaetſe, met koſtelijcke en rijcke kleederen, hebbende 't hoofd met een Lauwerkrans omwoelt, houdende mette rechter hand, wiens arm gewapent is, eenen Scepter, en mette bloote ſlincker hand, ſal hy een boeck houden.

De Verdienſte is, nae 't ſeggen van *S. Thomas*, een deughdlijcke werckinge, waer toe alles behoort, wat erkenteniſſe van vergeldinge waerdigh geacht wort.

Hy wort op een hooghte geſtelt, om de ſwae-

ſwaerwichtigheydts wille, waer door een Menſch waerdigh wort geacht om wat te verdienen. Daerom worter geſeyt, dat *Hercules* afgebeelt zijnde voor een Man van een goede naem, en van eere, de breede en welluſtige wegh verliet, verſtaende hier door de welluſten en genoughten, verkieſende daer voor den anderen ſwaeren wegh, die ſteyl als een bergh was, verſtaende hier door de Deughd: Waer over hy, door ſoodanige en ſoo vermaerde moeylijckheden, verdient heeft, gerelt te worden onder de alderwaerdighſte Helden.

Het rijcklijcke kleed, bediet de geſtaltenisſe en bequaemheyt van de Deughd, waer door de Menſche dingen doet, die lof en eere waerdigh zijn.

Hebbende dan de verdienſten een wedervergeldinge aen eenige ſaecke, ſoo is hem oock gegeven de kroone en den Scepter, om te doen 't geen alderaenſienlijckſt is, weſende deſe belooningen in't beſonder geſchoncken aen die 't verdient, en daerom ſeyt *Paulus* van de kroone aldus, *niemand wort gekroont dan die Wetlijck heeft geſtreeden.*

De rechter hand, en de gewapende arm, en de ſlincker hand met het Boeck, betoonen de tweederley aert van Burgerlijcke verdienſten, d'eene door de dapperheyt van waepenen, d'ander door de konſten en geleertheyt. En door eene van deſe beyde, kan ſich een Man bequaem maecken. Door den Scepter, wort verſtaen de macht, om andere luyden te beſtieren. Door de Lauwerkroone, beeldmen af een belooninge, die niet min is door de goede konſten en geleertheyt, als aen de onwinbaere Krijghs-Overſten: bediedende beyde de waerachtige eere en een eeuwigh lof.

PREMIO. *Verdienſt, Belooninge.*

EEn Man in 't wit gekleet met een goude Sluyer, houdende in de rechter hand een Palm-tack, en een ſtruyck met Eyckelen, in de ſlincker een kroone met verſcheyden kranſſen.

Twee dingen zijn de voornaemſte deelen van de belooningen, te weeten eere en profijt. Daerom wort hem in d'eene hand de Palm en de Eyckelen tack gedaen, bedie-

dende deſe, het profijt, en de kroone metre kranſſen, de Eere.

Het witte kleed mette goude Sluyer omgort, bediet de waerheyt die mette Deughd is vergeſelſchapt: Want de Belooninge beſtaet daer niet in, datſe gegeven ſoude worden aen ſoodanigen perſoon, die 't niet waerdigh is, noch die 't niet heeft verdient.

TOLERANZA. *Verdraeghſaemheyt.*

EEn Vrouwe in 't blaeu gekleet, oud van opſicht, als die daer arbeyt, om eenen ſteen, met groote moeylijckheyt, op haere ſchouderen te willen draegen, met een opſchrift, *rebus me ſervo fecundis*, dat is, *Ick diene my van geluckige dingen.*

Verdraeghſaemheydt is, of men eenigh ſwaer gewicht wilde dragen, waer van men de ſwaerte verheelt, en dat ten goeden einde. En dit zijn laſten der ziele, waer van men de moeylijckheden en aenvechtingen behoort te verdragen, en dat uyt oorſaecke en liefde der Deughd: diewelcke door de ſteen worden aengeweſen, alſoo dieſelve, door zijn ſwaerte, die geene onderdruckt, die dieſelve op zijne ſchouderen heeft.

Zy is oud van opſicht, om dat de verdraeghſaemheyt, door rijpigheyt van Raede voortkomt, die ten meeſten deel in oude luyden onderhouden en gehandhaeft wort.

Het opſchrift geeft te kennen, het einde van de verdraeghſaemheyt, 't welck is ruſte en ſtilte, want de hope alleen van een goede uytkomſt, leert gewilligh alle de moeylickheeden op hem nemen en verdraegen.

MERITO. *Verdienſt*, gelijck die geſchildert is in de Zaele van de Cancellerie van *Romen*.

EEn naeckt Man, met een Koninghlijcke Mantel, hebbende een kroone op 't hoofd, en met de rechter hand een Scepter, en in de ſlincker een Boeck.

Maer om dat de Verdienſte of Beloninge een ſake is, die onſe lof verre overtreft, ſoo willen wy, dat die met meerder kracht, van haer ſelve ſal ſpreken.

REPULSA DE PENSIERI CATTIVI. *Verdrÿvinge van quaede gedachten.*

EEn Man die een kindeken by de voeten houd, en met geweld tegens eenen vierkanten ſteen ſlaet, voor zijne voeten ſullen oock eenige dood ter aerden leggen, die alreede op dienſelven ſteen zijn verſlagen.

Alle de Godgeleerde, ſtemmen hier in eendrachtigh over-een, dat *Chriſtus* deſe ſteen is. Wy ſullen aendachtigh letten op den 137 Pſalm, alwaer geſeyt wort, *Wel dien die uwe jonge kinderen neemt en vergruyſtſe aen den ſteen.* De uytleggers ſeggen, Saligh is hy die daer vertreet zijne gebreecken, en verplet de kleyne Ionghskens, dat is de eerſte bewegende hertztochten, aen den ſteen *Jeſum Chriſtum*, diewelcke een vaſt ſteunſel en de grondſteen is van onſe ziele. Derhalven behooren wy al te ſaemen onſe ſnoode hertztochten, terwijl die noch jongh zijn, te verbreken, aleer dieſelve aenwaſſen, dieſelve aentaſtende en ſlaende, als geſeyt is, op den hoeck-ſteen *Chriſto*, dat is, keerende onſe hert en ſinnen tot *Chriſtum*, in dien ſelven, alle onſe gedachten ſtellende. En dit is 't gevoelen van *Euthimius*. 't Selve heeft *Adamantius* mede geleert. En *Ovidius* alhoewel hy een Heydens Poeet was, geeft nochtans den Chriſtenen een goede leſſe, wanneer hy in zijne Minneraed waerſchouwt, dat zy de eerſte bewegingen, ſullen tegen ſtaen. Waer van hy aldus ſeyt:

Als u de tochten in 't gemoed
Beſpringen, ſet dan ſchrap u voet,
Belet het onkruyd en het quaed,
En 't paerd al eer 't op 't hollen ſlaet:
Want draelen heeft ſoo groote kracht,
Sulx dat de tijd een druyve bracht.
De Boom die nu haer lommer ſpreyt,
En breet en wijt haer blaeders leyt,
Die koſtmen eerſt, gelijck een ſpruyt,
Met teere handen roeyen uyt:
Dus let wel nauw op 't geen u vleyt,
Eer 't jock op uwe ſchouders leyt:
Weerſtae 't begin: als 't wortels ſchiet,
Dan helpen al de kruyden niet.

RICONCILIATIONE d'AMORE. *Vereeninginge der Liefde.*

EEn jonge wackere Vrouwe, gekroont met een krans van *Anacampſeros*, dragende om haeren hals eenen ſchoonen Zaphyr, en in de rechter hand eenen kop of ſchaele, houdende aen de ſlincker hand twee Cupidoorjes of Minnewichtjes.

De Vereeninginge is een vernieuwinge van Liefde, diemen doet om wederom in de gunſt

gunſt van zijn beminde te geraecken. Overſulx ſoo ſpruyten uyte Liefde, tuſſchen de Minnaers geſtaedigh quaed vermoeden en arghwaen: Waer uyt dan volgen gramſchap, haet en openbare ſtrijd, gelijck *Terentius* 't ſelve ſeer ſchoon uytdruckt, ſeggende in de Liefde zijn al deſe gebreecken: ongelijck, quaed vermoeden, viandſchap, ſtilleſtand, oorlogh en wederom vreede. Waer over *Horatius* mede ſeyt: Sat. 3, b. 2.

De Liefd' heeft een te vreemden ſin,
Nu iſſer vree, dan oorlogh in.

Welcke verſchillen te meerder voortkomen, nae datter meerder gemint wort, en hoe meerder dat iemand mint, te meer is hem de minſte ſake in den weg, ſich inbeeldende dat hy, van die hy bemint, veracht wort, en dat alles nae zijne ongemaetighde liefde: Oock om dat hem, nae zijne waerdigheyt, ongelijck wort aengedaen, waer uyt de Minnaer lichtlijck, by ſich ſelve, eenige verſtoorniſſe of gramſchap vat, ſulx dat hy denckt dat de Liefde geheel wegh is. Oock wort hy door den haet verhart: Maer als hy de gramſchap wegh gejaeght heeft, die hy tot verachtinge van zijn beminde gedraegen hadde, dan berouwt hem zijne haet, en niet konnende langer in de gramſchap en oorlogh leven, ſoo janckt en verlanght hy nae den vreede, diewelcke hy nu verkregen hebbende, ſoo verblijt hy ſich in de vereeninginge van de Liefde, waer in hy als nu vernieuwt is. 't Spreukjen van *Terentius* is bekent, daer hy ſeyt, *Amantium iræ amoris redintegratio eſt*, dat is, *der Minnaers gramſchap, is een vernieuwinge van de Liefde.*

Het kruyd *Anacampſeros* ſal een beeld van de vernieuwinge weſen, want de Oude hieldent daer voor, dat het aenraecken van dit kruyd, de Liefdekens dede wederkeeren, alwaert ſchoon datſe, door den haet, waeren wegh gedreven, gelijck *Plinius* in 't XXIV boeck XVII cap. verhaelt.

De Zaphyr, die van lichtblauwe verwe is, als de Hemel, ſal ons tot een beeld van vereeninge dienen, die een vrolijcke ziele in den ſtand der geruſtheyt magh bereycken: want zy heeft een vereenigende kracht, en die ſeer voorderlijck is om den vreede of peys te maecken, gelijck *B. Anglicus* door 't aenſien van *Dioſcorides* verhaelt in 't XVI b. LXXXIII c. Maer laet dit geſeyt zijn uyt kloeckſinnigheyt van de Schrijvers, maer niet uyt kracht van 't kruyd *Anacampſeros* of den Zaphyr. 't Kan wel weſen, dat de Zaphyr een verſoenende kracht over ſich heeft, als men een ſchoone Zaphyr aen een verſtoorde Iufvrou vereert, diewelcke, ten aenſien van de gifte, lichtlijck wederom in de vorige gunſte kan werden gebracht, want de giften en gaeven hebben een groote kracht, gelijck deſe ſpreucke klaerlijck uytdruckt, *Overwinninge en eere ſal hy verkrijgen, die geſchencken uytdeelt, want hy ſal de ziele, van dieſe ontfanght, wegh dragen, en in zijne handen hebben.*

De ſchaele hebben wy tot een beeldeniſſe van een vereeringe geſtelt, want daer in doet men de geſchencken, diemen wil vereeren. De geſchencken vermogen ſeer veele in 't verſoenen, en in de Liefde wederom te vreden te ſtellen, en de verſtoorde gemoederen te verſachten, en die gramſchap van de perſoonen te ſtillen. Waer *Ovidius* in zijn Minnekonſt aldus ſinght:

De Goden en de Menſch, door giften zijn verſoet,
En Iupiter wort ſelf door gaeven meeſt geboet.

Deſe ſpreucke is genomen uyt het derde boeck der Republ. van *Plato*, die van *Suidas* is aengetrocken, en voortgekomen van *Heſiodus*, maer

maer by de Griecken was dit een loopend praetjen, gelijck oock *Euripides* seyt in zijne *Medea*:

Door giften worden Menſch en Goden ſelf verſacht,
Goud heeft alleen geweld, en geene woorden kracht.

Hier over seyt oock *Seneca*, *Alle Menſchen willen gaern aen 't vatten zijn.* Iae de geſchencken zijn ſoo ſoet, dat oock *Neſtor* de opperſte Raeds-Heer, den Keyſer *Agamemnon* overried, dat hy ſoude beproeven of hy *Achilles* niet door giften en ſchoone woorden, konde verſoenen. Waer op *Agamemnon* seyde, jae gaerne wil ick hem ongelooflijcke geſchencken vereeren, en ſtelde daer van een lijſte toe: te weeten van ſeven dryſtallen, 10 talenten gouts, 20 kopere ketels of potten, 12 paerden, ſeven de alderſchoonſte Vrouwen, onder welcke de dochter van *Briſeas* ſoude zijn. De geſchencken dan hebben groote kracht, om het beminde tot verſoeninge te bewegen, ſoo wel aen een behoeftige, als aen eene Eedele Iuffer, en die oopenhartigh is. De behoeftige ſal ſich tot verſoeninge laten bewegen door 't voordeel van eenigh geſchenck, de Eedele en die gul van gemoed is, ſal ſich laeten bewegen door de geeſtige courteſie of beleeftheyt van den Schencker. Weſende dit geſchenck als een kenteycken en onderpand van zijne Liefde.

De twee Minnewichtjes bedieden, de dubbele Liefde, die na de gramſchap voortkomt, want die verdubbelt ſich nae dat dieſelve vernieuwt is, en dat met veel meerder verheuginge en ſmaeck van den Minnaers. Dit alles heeft *Plautus* in zijne *Amphitruo* ſeer wel verſtaen, als hy ſeyt:

Wat heeft de Menſch al ſtrijd en wederſpoet te lijden?
Nu is hy vol verdriets, dan ſchept hy weer verblijden:
Dan komter gramſchap by, dan worter gunſt gebouwt,
Maer ſoo't gebeuren mocht, waer vriendſchap is verkout,
Dat wederom een Vier van gonſte quam t'ontvoncken,
De Liefde ſal dan meer, als oyt te vooren, ſtoncken.

Soo dat de Liefde, door de verſoeninge, verſterckt wordt, en meer waſt als oyt te vooren. Daer gebreecken geene Vryers en Vrienden, die niet dickwijls, met opſet, oorſaecke ſoecken, op dat de nieuwe gunſte mocht werden verdubbelt, en de ſoetigheyt van de Minne vernieuwt, om de ſoete vruchten van de Vereeninge dickwijls te proeven. *Minus Publius* seyde, *Tweedracht is aengenaemer als Eendracht.* En daerom was de Poeet *Agatho*, eene van die geene, die daer oorſake gaf aen *Pauſanias*, zijnen hertlieven vriend om gram te werden, op dat hy dubbele vreughde in de verſoeninge ſoude genieten: Waer van *Ælianus* in zijn 2 boeck gedenckt. *Ick bevinde, dat dit den Minnaers ſeer aengenaem is, ſooſe door kijven en twiſt wederom mette Vrijſters in vriendſchap komen, en my dunckt, dat haer niet vermaeckelijckers kan gebeuren. Deſe welluſt deel ick hem dickwijls mede, dickwijls met hem twiſtende: Want hy ſchept hier in een ſeer groote blijdſchap, dat ick mijn krakeel, terſtont nederlegge, en met hem wederom verſoene.*

OBLIVIONE. *Vergetentheyt*, van den Heer *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn oude Vrouwe met *Mandragora* gekroont, houdende met de rechter hand een Linx of Loſch, en met de ſlincker een tack vol Geneverbeeſien.

Daer wort by *Euſebium* in 't III boeck I c. in zijne Euangeliſche Voorbereydinge gevonden, dat de Vergetentheyt hare beteyckniſſe neemt van *Latona*, maer hoedanigh dieſelve by de Ouden is afgebeeld, dat is, tot noch toe, by geene Schrijvers gevonden: evenwel was't noodigh, datſe by haer waere vertoont geweeſt. En gelijck *Plutarchus* in zijn IX Gaſtmael in de VI Vraege verhaelt, ſoo verdroegh *Neptunus*, wanneer hy van *Minerva* overwonnen was, zijn verlies met groote beſcheydentheyt des gemoeds, en zy hadden oock een gemeene Tempel te ſaemen, waer in een Autaer ſtont, dat de Vergetentheyt was toegewijt, weſende dieſelve een Dochter, na dat *Higinius* seyt, van de Locht en van de Aerde. *Plutarchus* seyt in 't VII Gaſtmael in de 5 Vraege, Dat *Bacchus* Vader is van de Vergetentheyt, tegen 't gevoelen van de alderoudſte, die seyden dat de Vergetentheyt Moeder was van *Bacchus*, aen diewelcke de Vergetentheyt was toegewijt, en de geeſſel diende daer toe, datmen niet moſt gedencken noch wederom ophaelen, 't geene men, uyt liefde van den Wijn, hadde bedreven, of datmen 't ſelve met een ſoete kinderlijcke ſtraffe moſt verbeteren. De reeden druckt *Plutarchus* in zijn eerſte Gaſtmael uyt, die ick liever wil ter ſijden ſtellen, en ſeggen dat de Geeſſel en de Vergetentheyt, die aen *Bacchus* is toegewijt, bediet, dat de Wijn Vergetentheyt van de Eerbaerheyt en Matigheyt aenbrenght;

brenght: En dat hy derhalven groote ſtraffe waerdigh is, die 't eerbaere vergeet, en ſich onmatelijck in dronckenſchap verloopt, die een Moeder is van de Vergetentheyt, een rechte Dochter van *Bacchus*. Van deſe Geeſſel verhaelt *Euſebius* in zijne Voorbereydinge in't 2 boeck 2 cap. dat *Bacchus* daerom de Geeſſel heeft in handen, om dat de Menſchen, den Wijn, ſonder waeter, drinckende, daer van als dol worden, en worden met ſoodanige ſtocken geſlagen, daer van zy dickwijls ſterven. En daerom overreedet hy haer, datſe in plaets van ſtocken ſullen geeſſels gebruycken, weſende een gemaetighde ſtraffe van haere onmaetigheyt. De Vergetentheyt is eenigen uyter natuyre, gelijck in de ſoone van *Herodes Atticus*, die zijn A B C niet koſt leeren: En in *Corebus*, *Margita* en in *Melitides*, die niet boven vijf koſten tellen. In anderen iſſe door vreeſe, in anderen door 't vallen, door wonden of door quetſingen in't hoofd, gelijck de geletterde Athenienſer, die met een ſteen op 't hoofd geworpen zijnde, alle de letteren vergat, daer hy nochtans alle andere dingen onthiel, gelijck *V. Maximus* in 't 11 boek VIII cap. en *Plinius* VII boek XXXIV c. verhaelen. Door kranckheyt vergat *Meſſala Corvinus* zijn eygen naem. Te *Athenen* quam een Peſte, alwaer veele van die in 't leven bleven, haer memorie alſo verloren, dat zy noch haere Ouders noch haer ſelve kenden. Door Ouderdom gebeurt het gemeenlijck dat de gedachtnis vergaet. Ten tijde van *M. Tullius Cicero*, verloor *Orbilius Pupillus* van *Benevento* de vermaerde Letter-konſtenaer, oud zijnde, zijne memorie. Iae men vind, dat eenige haere gedachtnis verlooren hebben ſonder eenigh toeval, terwijlen datſe welgeſtelt en geſont waren, ſoo aen lichaem als aen gemoed. *Hermogenes* de Sophiſtiſche Redenaer, als *Suidas* verhaelt, verloor in 't 24 Iaer zijns Ouderdoms de memorie, ſonder dat hy kranck was of eenige andere oorſaecke, ſoo dat hy in zijn Ouder, ſoo veel te verachter leefde, als hy te voren van yder was bemint, oock ſelf van den Keyſer *Marcus Antonius*, die hem mede plagh te hooren. *Caracalla* de ſoone van den Keyſer *Severus*, dede ſoo groote voortgang in de Philoſophie, dat hy oock onder den geleerden getelt wierde, niet te min, ſoo overviel hem de Vergetentheyt, in zijne geleertheyt, ſoo ſeer, als of hy die noyt hadde gehat. *Albertus Magnus*, leerende op zijnen ſtoel, wierde ſoo haeſtigh en onverſiens van de Vergetentheyt overvallen, dat hy uytriep, *Ghy ſult hier nae Albertum niet meer hooren reedeneeren.* De Vergetentheyt komt oock door den tijd voort, die haer als een Vader plagh voort te brengen, *'t is*, ſeyt *Caſſiodorus*, *een groote weldaed geen gebreck aen de memorie te hebben: En het is, in der daed, eenige Hemelſche gelijckheyt, datmen de dingen, die verleden zijn, als tegenwoordigh voor oogen heeft.* De Tijd doet dickwijls datmen veele dingen vergeet, diemen met naerſtigheyt heeft geleert. De Tijd doet ſoo wel de vrolijckheyt als de droefheyt, de ontſteltenisſen, de Minnebeloften, en alle andere tochten des gemoeds, vergeten. Metter Tijd vergeetmen de vrienden, ſoo men daer mede niet ommegaet, of datmen 't niet door brieven, doet; gelijck *Ariſtoteles* ſeght. Andere zijnder, die haer ſelve vrywilligh vergetel maecken, als die geene dieder ſtaen, in 't boſch van 't Orakel *Trophonii*, by een reviere in *Beotia*, waer van *Plinius* en *Pauſanias* gedencken: te weeten, hoe datter twee fonteynen zijn, waer van als men uyt d'eene drinckt, ſoo brenghtſe de memorie of gedachte weder voor den dagh: en d'andere fonteine, brenght de Vergetentheit aen. En uyt deſe drincken die geene, die tot hoogheyt opgeklommen zijnde, als nu hare ſlechte vrienden, niet willen kennen, jae willen niet, datſe haer in 't gedachte komen. 't Welck de alderſnootſte Vergetentheyt is, die vrywilligh geſchiet. En gelijck daer oock geen ſnooder doofheyt is, als niet te willen hooren, alſoo iſſer oock geen leelijcker Vergetentheyt, als niet te willen gedencken: gelijck onder andere de onweetende en ondanckbaere Menſchen doen, die geene weldaed willen gedencken: Onder welcke men deſe driederleye ſlagh van Menſchen vint, te weten kinderen, oude lieden en vrouwen: Waer van men plagh te ſeggen, dat deſe de weldaed haeſt vergaeten. En nae 't ſpreeckwoord van *Diogenes*, ſoo warender vijfderleye ſlagh daer aen men geen weldaed behoorde te doen, *als aen Kinderen, Ouden, Vrouwen, Gecken, noch aen eenen vreemden Hond*: alhoewel *Tiraquellus* in plaets van den Geck, ſeit, *noch aen eenigen klapachtigen Galeyboeve.* Wy hebben de Vergetentheyt alderliefſt, door een oude Vrouwe afgemaelt, om dat die hier door als dobbel,

te weten door een Vrouwe, en te gelijck door oud, wort uytgebeelt. Men weet dat d'onderdom vergetiger is als d'ander ouder, en van de Vrouwen ſeytmen, datſe ſoo veel te vergetiger zijn, alſſe luchtigh en rap zijn van ſinnen:

Wat 's lichter als de roock of vlam, en ſachter als de zee?
Een Vrou is lichter als de roock, als vlam of waeter mee.

Of anders:

De blixem lichter is als roock, noch lichter is de wind,
Een Vrou die overtroffe al, en niets men lichter vind.

't Schijnt evenwel dat zy met opſet vergeetigh zijn, en naerſtigheyt en vlijt gebruyken, om haer beloften en eed niet te houden, die zy aen haere Vryers doen, waer van *Catullus* klaeght:

Mijn Vroutjen, ſeyt hy, *wil na my geen ander trouwen,*
Schoon Iupiter *oock ſelf om haer verlegen was:*
Zy ſeyt het, maer daer is ſoo weynigh op te bouwen,
Als of men ſchreef in 't ſand of in een waeterplas.

Maer *Xenarchus* ſeyt by *Athanæum*, datmen de eeden der Vrouwen niet in 't waeter, maer in den Wijn moet ſchrijven, om dat de Wijn de Vergetentheyt voed.

Een Vrouwtjes eed moet zijn,
Geſchreven in den Wijn.

Plautus ſeyt in zijnen Krijghsman, *dat een Vrouwe ſeer wel kan onthouden 't quaed datmen haer heeft aengedaen, maer dat zy 't goede ſeer haeſt vergeet.*

De *Mandragora* of Alruyn, wort van *Pythagoras* Menſch-ſchepſel genaemt, om dat haer wortel de Menſchlijcke gedaente naboutt, en 't is een ſlaperige plante, gelijck *Theophraſtus*, *Dioſcorides*, *Plinius* en andere verhaelen. Want als men die iemant te drincken geeft, ſoo baertſe Vergetentheyt, baloorigheyt en ſlaep: ſulx dat die haeren handel en plicht ſullen uytvoeren, daerover ſlaperigh en vergetel worden, naelaetende 't geene zy hadden voorgenomen te doen. Waer door het ſchijnt, datſe nae het ſpreeckwoord luyt, *te veel* Mandragora *gedroncken hebben.* Wy kroonen de Vergetentheyt voor een beeldenis, die 't hoofd wel paſt, want de *Mandragora* geſoden, en 't ſop gedroncken, brenght roock, ſlaprige dampen, en de ſlaepſucht in 't hoofd; alwaer de ſchuylplaets van de Memorie is, die welcke door de Vergetentheyt bedorven wort.

De *Lynx* of Loſch heeft zy aen de rechter hand, om datter onder allen geen vergetiger Dier is; 't heeft een ſeer geſpickelde huyd als een Panther. En hier uyt blijckt zijn Vergetentheyt, dat wanneer 't onder 't eeten, hoe verhongert het oock is, ſijn hoofd maer eens opbeurt en elders ſiet, ſoo vergeet het ſtrax waer zijn voeder en roof gelegen is, ſoeckende terſtont nae ander; waer van *Plinius* en andere ſeggen dat dit dier *Bacchus* was toegewijt. De Vergetentheyt dan was deſe vergetele Loſch tot een beeld opgerecht: om dat *Bacchus* in een koetſe, die met Wijngaertsbladeren bedeckt was, nu van *Panthers*, dan van *Tygers*, dan van *Lyncen* of *Loſſchen*, gelijck *Lilius Giraldus* ſeydt, wierde voortgetrocken.

De Geneverboom, diewijl die voor deſen geſtelt is tot een gedachtniſſe van de ontfangene weldaeden, waerom wort dieſelve doch nu de Vergetentheyt in handen gegeven? Deſe verſcheydentheyt belet niet datſe oock niet tot beyde ſoude konnen werden gebruyckt: gelijck een Dier, door de verſcheyden aert die 't over hem heeft, kan weſen niet alleen een beeld van verſcheyden, maer oock van tegenſtrijdige dingen, als by gelijckniſſe: een Leeuw is ſoo wel een goedertieren als een raſend Dier, alſoo is oock een plante, door de verſcheydene kracht dieder in en buyten is, en door de inbeeldingen, diemen daer van neemt, ſoo kanſe oock wel weſen een beeld van tegenſtrijdige dingen.

De *Cypres* is een teycken van de Dood en van de Geduyrigheyt. De Amandelboom is een beeld van de Ieugd en van d'Ouderdom: boven dat, ſoo ſal deſe boom jeughdigh aen de ſchorſſe en bedorven aen de wortel weſen: alſoo ſiet men in de vruchten, bladeren en tacken verſcheyden werckingen: en daer uyt kan men dan oock verſcheyden beelden maecken. Wy noemen dan ſtoutlijck, den tack van de Geneverboom, een tack van de Vergetentheyt, die oock by de Latijnſche Poëten voor ſulx genomen is, als een tack, die nae den vloet *Lethe*, dat is, nae de Vergetentheyt genaemt was. Met deſe tack verweckte *Medæa* den ſlaep en de Vergetentheit in den wackeren Draeck. Wat dit voor een plante van het vergetigh ſap geweeſt is, is van niemant, die *Ovidium* uytgeleyt heeft, uytgedruckt. Eenige meenen dat het Maenkop geweeſt zy, maer zy doolen. Want de Prieſterſche van de Heſperiſche Hoven, gelijck *Virgilius*

Virgilius in 't IV boeck van *Æneas* verhaelt, gaf de Maenkoppen met honigh gemengt voor spijse aen den Draeck, die een naerstigh wachter was van de gulde appelen, ten einde hy dieselve mochte beschermen. 't Is dan niet te verwonderen, dat zy den Draeck, die tot schildwacht van de Wackerheyt gestelt was, Maenkoppen heeft gegeven, die ons wel den slaep aenbrengen, maer niet den Draeck: Want een selfde kruyd heeft niet een selfde kracht van voedsel in alle Dieren: soodanige plante kan dan wesen een schadelijck voetsel aen de Menschen: gelijck de Willige boom, die bitter is voor de Menschen en Ossen, maer voor den Geyten isse soet. De *Cicuta* of Scheerlinck is den Menschen doodlijck, en zy maeckt den Geyten vet en welvaerende, of nae *Lucretii* seggen, is de wilde Olijf boom den Geyten soo soet als *Nectar* en *Ambrosia*, maer is den Menschen seer bitter. Doch *Æliamus* segt dat de Scheerlinck of *Cicuta* den Menschen doodlijck is, soo hy die indrinckt, maer laet een Vercken 't selve eeten, soo veel het magh, het sal hem gantsch geen hinder doen. Alsо werkt oock wel de Maenkop den slaep in den Mensch, maer datselve doetse daerom oock niet in den Draeck, alsoo dieselve van seer heeter natuyre is. Aen den welcke *Virgilius* het geeft tot een ander werckinge, en sonder twijfel tot een verkoelende spijse, naedemael de Draeck boven maeten heet is, want hy ontsteeckt de locht met zijn brand, sulx dat het schijnt darter een vlam uyt zijn keel gaet: En om sijn groote hette soo is hy een hoofdviand van den Oliphant, die uyter natuyren kout is, die hy soeckt om hals te brengen, om hem met zijn koud bloed te verkoelen: Iae hy is soo heet, dat hy sich metter open keel nae de wind stelt, waer nae hy soo begerigh is, dat wanneer hy een seyl siet dat vol wind is, soo vlieght hy daer nae met sulcken kracht, dat hy dickwijls de Schepen op der vlucht brenght: Maer de Schippers wanneer die hem sien, om haer niet te verreuckelooſen, soo trecken zy de seylen in. Siet *Hieronymum* over *Jeremiam* in 't XIV cap. daer hy seyt, *zy hebben den wind getrocken als de Draecken.* Sulx dat *Virgilius* haer seer wijslijck den Maenkop met honigh heeft gegeven, want de honigh is verkoelende en vocht. *Plinius* seyt, datse de hette verkoelt. Waerover de Oude den honigh stelden in 't begin en in't midden van hare Gastmaelen. 't Selve seyt *Varro* mede, nergens anders om, dan om de heete dampen te verkoelen, die van den Wijn en spijse waeren veroorsaeckt. Want de honig matight de dampen van den Wijn, gelijck *Plutarchus* in zijn Gastmael getuyght, seggende dat eenige Medicijns, om de dronkenschap neer te setten, gaeven aen den dronckaerts, aleer zy sliepen, brood, dat in honigh gedoopt was: Welcke honigh by den Poëten, de gewoonlijcke spijse van den Draeck was.

De Maenkop dan, is kout in den vierden graed, gelijck de Natuyrkundigers seggen, die den Draeck gegeven is om sich te verfrisschen tegen de hette, niet om hem een lichte en korte slaep aen te brengen, ten einde hy wat soude rusten van de gestaedige wacht, om dat hy, daer nae, te beter soude waecken, gelijck *Turnebus* meent, 't welck ick nochtans niet toestae, om dat de wacht in den Draeck natuyrlijck, en hem niet schadelijck is noch verswackt, maer eerder soud hem schaeden, soo men hem den slaep aenbrachte, en hem, tegens zijne natuyre, geweld dede. Noch meer: genomen dat de Maenkop de kracht hadde om den Draeck te doen slaepen, die seer wacker is, soo is 't niet geloofliijck dat hem soo weinigh gegeven wierde voor een korte slaep: Want dan soude anderen gelegentheyt gegeven worden, om de gulde Appelen te rooven, en ondertusschen den Draeck te dooden of vast te binden: en 't was niet noodigh, dat *Medea* haere toversche besweeringen gebruyckte, om hem te doen slaepen, want zy kost alleen op die uyre gepast hebben, waer in de Draek sliep, en dan soude *Jason*, sonder hulpe van *Medea*, de gulden Appels wel gekregen hebben, dewijl hem door de Priesterssche voor dagelijxsche spijse Maenkoppen, met Honigh, gegeven wierde; soo dat het klaerlijck blijckt, dat *Ovidius* by dat vergerel sap, niet verstaet 't geene, waer door *Medea* den Draek deede slaepen, dat het Maenkop soude zijn: Maer andere sonderlinge dingen, als daer is de tack van Genever-besien, die van den Poëten voor een *ramus Letheus*, of vergetel tack gehouden wort, en die de Helsche Vergetentheyt was toegewijt. *Virgilius* voert, in zijn *Æneas* in, dat de slaep aen *Palinurus*, beyde

zijn hoofdſlaepen raeckte, mette Genevertack, weſende een tack van de Vergetentheyt. Sulx dat de plante van het Leteeſche ſap, gelijck *Ovidius* en *Val. Flaccus* ſeggen, nat gemaeckt zijnde in de Letiſche dauw, als *Virgilius* ſeyt, den Menſch merten ſlaep beſwaert, en dat die door een Helſche macht weſen ſoude, de Geneverboom. Sulx dat men klaerlijck in *Apollonius Rhodius* ſiet, dat in de betooveringe, die *Medea* gebruyckte, om den Draeck in den ſlaep van de Vergetentheyt te krijgen, uytgedruckt wort, de tack van de Geneverboom, die *Medea* in der hand hadde.

Soo dient dan de Genevertack veel bequaemer tegens de venijnige Draeck: Want ſoo de Geneverbeeſien krachtigh zijn tegens het venijn, ſoo reynight haer ſaet des Menſchen lichaem, van de vreeſe der Slangen, diewelcke ſchricken voor deſe ontſteecken plante, gelijck *Plinius* verhaelt. Sulx dat ſoo veel de Vergetentheyt en de ſlaep belanght, de ſchaduwe van den Geneverboom ſwaer is, en de ſinnen verdooft, van die daer onder ruſten, en dat niet ſonder baloorigheyt of pijne des hoofds, gelijck andere boomen mede doen, die een ſwaere ſchadu hebben, waer over *Virgilius* den Geneverboom in 't beſonder uytdrukt. Weſende dan deſe boom van een ſwaere ſchaduwe, ſoo iſſe uyter natuyre bequaem, om den Slaep en Vergetentheyt in die te veroorſaecken, die onder hare ſchaduwe ruſten: want de tack van den Geneverboom, is van de Poëten, voor een tack van de Vergetentheyt gehouden.

OBLIVIONE d'AMORE.

Vergeteniſſe der Liefde, van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn gevleugelt en ſlaepende Ionghsken, met Maenekoppen gekroont, ſittende by een Fonteyne, aen wiens voet geſchreven ſtaet FONS CYSICI, houdende in de ſlincker hand een boſſel *Orego* of grove Marioleyn, waer onder de Viſch *Polipus* hanght, hebbende den hand onder 't hoofd, leunende op eene tronck ofte ſteen.

Het gevleugelt kindeken wort voor een beeldeniſſe van de Vergetentheyt, der verdwijnende Liefde, en voor een vluchtigh gemoed geſtelt. Het behaeghde *Eubulus* noch *Aratus* niet, gelijck *Athenæus* verhaelt, dat de Liefde gevleugelt geſchildert wierde, meenende dat dit eerſt van een onverſtandigh en oneervaeren Schilder was gevonden, en die weinigh den aert en eigenſchap der Liefde bekent was, want die was niet ſoo geheel luchtigh en vluchtigh, maer wel boven maeten ſwaer, aengeſien hy niet lichtlijck, uyt die borſt wederkeert, alwaer hy eenmael zijne ſchuyl-plaets hadde ingenomen: Waer door het geſchiet dat niemand, ſoo op een ſprongh, van de ongeneeſlijcke Minneſiekte, verloſt wort.

Alexides ſeyt oock, dat onder perſoonen, die de Liefde kennen, dickwijls praet is, van dat de Liefde niet vlieght, maer dat die geene die minnen, met hare gedachten vliegen, door ongeſtaedigheyt en verſcheydene drifften des gemoeds: en niet te min, ſoo ſchilderen hem de oneervarene Schilders af, met vleugels, ſulx dat het den Griexſchen Poëten onbetaemlijck dachte, dat hy met vleugels wierde vertoont: maer zy ſtelden dieſelve vaſt en ſwaer. Gewis ſoo ſich de Liefde in de Vergetentheyt luchtigh en veranderlijck vertoonde, ſoo moſt men dieſelve veranderlijck afbeelden, te meer, nae dat de Liefde, of te licht, of te haeſtigh, of te langhſaem was. 't Is genoegh als hy maer ten laeſten vlieght: en ſoo de Vryers met hare gedachten, door hare onbeſtandigheyt, vliegen, ſoo geven zy buyten twijfel de vlucht aen de Liefde, die van haer verjaeght zijnde, verdwijnt, en overſulx ſoo ſietmen door de eervaerentheyt, dat by veelen de Liefde in vergetentheyt komt, en dat de Minnegedachten, dickwijls, buyten de borſt, van de Vryers vliegen. En daerom beelden wy de Vergetentheyt der Liefde met vleugels af.

De Vergeteniſſe der Liefde ſlaept, want de Vryers haere Liefde in Vergeteniſſe geſtelt hebbende, ruſten dagh en nacht met de ſinnen, 't welck zy niet konnen doen, wanneerſe door de buyen der Liefde, hier en gins geworpen worden, beſprongen zijnde door de aenvallen der Minne, want de Liefde is een Hoofdman van een ongeruſte krijgh: Dus,

Vertreckt ghy traege ver' van hier,
Want dit is 's Liefdes Oorlogh's-vier:
Het is geen krijgh eens blooden Mans,
Want hier valt al te ſnooden kans.

By daegh en nacht vol rou en ſmert,
Soo praught dit ſachte Leger 't hert,
In hagel, ſneeu, in miſt en douw,
Soo leyt men naeckt en trilt van kouw.

Dit ſelve ſeght *Ovidius* dickwijls. En *Petrarcha* ſinght doorgaens, dus klagende:

Den gantſchen dagh ben ick vol klacht,
Jae mijmer oock den gantſchen nacht,
Mijn tijd ſlijt door een droevigh Lied,
En maeckt noch dubbel mijn verdriet.

Dus ſtaende in den oorlogh der Liefde, ſoo iſſer nimmer ruſte, maer de Liefde in Vergetentheyt zijnde, denckenſe niet meer, om 't geene haer ontſtelt heeft.

De ſlaepbollen zijn teyckens van de ruſte, waerover men in de Vergetentheyt der Liefde ſich verblijd, want de Maenkoppen baeren den ſlaep en brengen Vergetentheit aen, ſoo men die te veel gebruyckt, gelijck *Ruellius* ſeght, en niet ſonder reeden ſinght *Arioſto* aldus, als hy het huys en de ſpeloncke van den ſlaep beſchrijft, en daer hy de Vergetentheyt aen den ingangh der deure ſtelt:

In 't doncker boſch daer was een kuyl,
Een hol alwaer de ſlaep ter ſchuyl,
Had' om haer voorhoofd klimops bla'en,
En quam met kromme treeden aen,
Vergetentheyt die hiel de wacht,
Liet yder in en ſloegh geen acht.

Door dieſelve gelijckniſſe, diewelcke de ſlaep merte Vergetentheyt heeft, maeckt *Euripides*, dat *Oreſtes*, een weinigh van de raſernie ruſtende, beyde de ſlaep en de Vergetentheyt danckte, ſeggende:

O ſoete ſlaep! o heyl in ſmert!
Hoe ſoet verſchijndy in mijn hert:
Vergetentheyt wiſcht uyt het quaet:
Goddin die my te wenſchen ſtaet.

Waer by te verſtaen is, dat *Euripides*, de Vergetentheyt van 't quaed, wijs en eerwaerdigh noemt. Want deſe zijn eerwaerdigh en wijs geacht, diewelcke de tochten van 't gemoed, en de pricklingen van de Minnejanckingen in Vergeteniſſe brengen, tot tegenſtellinge, van die geene, die ſich ſelve aen de droefheyt en aen de ſchaedelijcke gevoelijckheyt van de Minne, ten roof geven.

De Fonteyne *Cyzica*, is een beeldeniſſe van de Vergeteniſſe der Liefde, want in *Cyzico*, een ſtad in kleyn *Aſien*, was een Fonteyne *Cupido* geheeten, van welckers wacter als iemant dronck, ſoo wierde de Liefde in Vergetentheyt geſtelt. *Plinius* in 't xxxi b. 1 cap. ſeyt, *zy wort genoemt de fonteyne van de Cyziſche Cupido, waer uyt iemant drinckende*, Mutianus *gelooft, datmen de Liefde afleyde en vergat.*

Men ſoude oock, tot een Vryer, die Minneſieck is, uyt boerterye, mogen ſeggen, dat hy gaen ſoude en drincken uyt de Fonteyne *Cyzica*, en dat hy alsdan ſal geneſen: en aen eene, die de Liefde in vergeteniſſe geſtelt heeft, om by gelijckniſſe te ſpreken, kan men ſeggen, dat hy uyt de Fonteyne *Cyzica* heeft gedroncken, dat is, dat hy niet meer verlieft is. *Pauſanias* ſeyt dat de Mannen en Vrouwen, die ſich wieſchen uyte reviere *Selemnus*, haere Liefde vergaeten. Soo dit waer is, magh men wel betaelen voor een once van dit waeter *Selemnus*, en van de Fonteyne *Cyzica*, een pond gouds.

De Viſch *Polipus* met het kruyd *Orego*, wort voor een beeld genomen, van die het bemindе heeft verlaeten: en alhoewel deſe Viſch *Polipus* ſeer vaſt daer aen gehecht is, niet te min, ſoo haeſt hy den reuck van den *Orego* ruyckt, ſoo geeft hy ſich terſtont van zijne plaetſe, daer hy was vaſt gemaeckt: Sulx datmen die kan nemen, voor een beeld, van die de Minne verlaeten en uyter ſin geſtelt heeft; want men kan niet ſeggen, dat die in der waerheydt de Minne heeft verjaeght, die daer t'elckens om denckt, als zijnde in zijn gemoed, gewortelt, alhoewel hy voor 't geliefde vlucht: Maer dieſelve heeft, in der daed, de Minne verjaeght, en weghgedreven, diewelcke heel en al dieſelve in Vergetentheyt heeft geſtelt.

OBLIVIONE d'AMORE VERSO i figliuoli. *Vergetenis der Liefde tegens haere kinderen.*

EEn Vrouwe, die een ſnoer van Galattite of witte ſteentjes, aen den hals draeght, hebbende in de rechter hand een Struys ey, ſtaende ter ſijden haer een Struys.

De Galattite is een wit geſteente als melck, alhoewel daer oock gevonden worden met roode aderkens, heerkomende uyte reviere *Achelous*, die den ſogenden Vrouwen haer melck vermeerdert, en haer te gelijck Vergetentheyt aenbrenght, de memorie weghnemende, gelijck *Plinius* verhaelt. Wy ſullen dan ſeggen figuyrlijcker wijſe, dat de Moe-

ders

ders die de ſorge en plicht vergeten, die zy over haere kinders moeten hebben, een ſnoer van Galattite om den hals ſullen dragen, om datſe geen memorie of geheugh hebben, overmits zy de ſorge, die zy over haere kinders behooren te hebben, vergeten, en in den wind ſlaen.

Het Ey datſe in haer hand heeft metten Struys ter ſijden, bediet, dat de Vaeders en Moeders, die geen ſorge dragen over haere kinderen, de Struyſen gelijck zijn, diewelcke als haer tijd van broeden aen komt, 't welck in *Junius* plagh te geſchieden, als de *Plejades* of Wachters voortkomen: ſoo decken zy hare Eyers in 't ſand, en vergeten ſtrax waer zy die hebben geleyt, als gantſch geene ſorge daer over hebbende. Waer over *Job* XXXIX uytroept, *de Struys leyt haere eyeren op 't land, en vergeet ſtrax waer zy die gelaeten heeft, eerſe van eenigh dier mochten werden vertreden.*

RENUMERATIONE. *Vergeldinge.*

EEn bedaeghde Vrouwe, met een goude kroone gekroont, gekleet met een prachtigh en eedel kleed, diewelcke ſittende een Maetſtock in haere ſchoot heeft, die zy met een ſeer groote vaerdigheyt een ander overlevert, hebbende in de rechter hand een Lauwerkrans en een goude keeten, in de ſlincker houdſe een boſſel kooren-ayren, met een beurſe vol gelds.

Gelijck daer verſcheyden moeylijckheden en ſloverien zijn, die de Menſchen begaen, alſoo ock wy, willende de vergeldinge deſſelven, in een beeld, vertoonen, ſouden wy dieſelve noodſaecklijck in verſcheyden gedaenten moeten vertoonen. Maer wy willen afmaelen de vergeldinge van de ſloverie en van de deughdlijcke dienſtbaerheyt, om dat deſe de eygene en betaemlijcke vergeldinge is. Van d'eene en van d'ander, ſullen wy ſpreken, ter ſijden ſtellende het gemeen Volckjen, die den nacht voor den dagh aenſien.

Wy ſeggen dan, dat de Vergeldinge een werck is, en een uytdeelinge van mildigheyt, doch met bepaelinge en met maete, ſich uytſtreckende in twee voornaemſte hoofdſtucken, d'eene is het nutte, d'ander is de eere.

Bedaeght van ouder wortſe vertoont, om dat het overlegh en 't oordeel in dees Ouder beſtaet, te weeten, als wetende wat recht en betaemlijck is. Zy houd een goude kroone op 't hoofd, want het is Princelijck aen andere vergeldinge te doen, alhoewel daer tegenwoordigh weinige zijn, die't in't werck ſtellen. Doch dit zy geſeyt buyten naedeel van die geene, die deſe eedele deughd betrachten.

Het eedele, koſtlc en prachtige kleed, betoont niet alleene de eedelheyt en groorsheyt van 't gemoed, des geenen, die een voornemen heeft aen andere weldaed te doen, maer betoont oock, dat die geene die vergeldinge doet, oock macht moet hebben om te konnen vergelden.

Zy wort gemaelt datſe ſit, houdende den Maetſtock in den ſchoot, om te vertoonen, dat de Vergeldinge een deel van de Gerechtigheyt is, vermits die geene, die daer oordeelt en de hoedanigheyt van de perſoonen afmeet nae haere verdienſten, die geeft niet aen de onwetende, het geene, dat door de gerechtigheit eenen deughdſamen toekomt. Datſe metre rechter hand en met vaerdigheyt een Lauwerkrans en goude keetens uytdeelt, en mette ſlincker kooren-ayren en de beurſe vol gelds, bediet, dat gelijck de ſtaet en de gelegentheyt der Menſchen verſcheyden is, alſoo doetſe erkenteniſſe aen die geene, die 't waerdigh zijn: deſe met het profijtlijcke, en die mette eere. Die mette eere, wort door den Lauwerkrans afgebeelt, en mette goude keeten worden beyde belooningen uytgedruckt, die aen luyden van ſtaet, en die waerdigh zijn verheven te worden, gegeven worden. Hier over ſeyt *Cicero* in 't 2 boeck van zijne Burgerplichten: *Ick houde dat het beter is aen de goede, als aen de geveinſde weldaed te doen.* En ten aenſien van 't nutte en profijtlijcke, zijn de kooren-ayren, en de beurſe vol geld, daer by gevoeght, die daerom worden gegeven aen die geene, die 't waerdigh zijn, maer voor die van veel minder ſtaet, zijn de kooren-ayren geſtelt.

PERDONO. *Vergifniſſe, Quijtſcheldinge.*

EEn Man, die de borſt gewont hebbende, 't aengeſicht en d'oogen ten Hemel heeft geſlagen, houdende in de rechter hand een bloor

bloot Swaerd, met het punt ter aerden gekeert, als of hy 't Rapier wilde breken.

De gewonde borst bediet de misdaed, die hem voor de vergifnisse wort voorgestelt. Het breken van het Swaerd, beteyckent, dat by de vergifnisse, wort afgeleyt de wille en de gelegentheyt, om eenige wrake te doen.

Het aengesicht ten Hemel gekeert, bediet het opsicht dat God heeft, om te vergeven, nae 't geene *Christus* seght, *Vergeeft, en u sal vergeven worden.* En elders, *My is de wraecke, ick sal't vergelden.*

Elettione. *Verkiesinge.*

Een oude Vrouwe van eerwaerdigh opsicht, in purper verwe gekleet, met een goude keeten aen den hals, daer een hert aen hanght, sittende aendachtigh vol diepe en eedele gepeinsen, voor haer staen twee wegen, waer op aen de rechter sijde een boom sal staen, *Elce* of Eycke geheeten, aen de slincker hand sal een leelijcke Slange staen. Zy houd haer rechter arm om hoogh, wijsende metten voorsten Vinger nae dien boom, en in de slincker heeftse een letter-rol, daer op staet *Virtutem eligo*, dat is, *ick verkiese de Deughd.*

Verkiesinge is een genegentheyt, dieder wort veroorsaeckt door 't geene met rijpen raede wort overwogen, 't zy tot onsen profijte of der vrienden, over haere middelen, of nieuwe bedachte vindingen, en dat in mogelijcke, doch swaere en twijfelachtige saecken, om tot dat wit te geraecken, 't welck wy ons hebben voorgestelt.

Oud en van een eerwaerdigh opsicht wortse vertoont, om dat het rijpe Ouder soodanigh is, dat door de volmaecktheyt van kenniss, en door de eervaerentheyt van de dingen, die 't heeft gesien en uytgevoert, een waere en volmaeckte Verkiesinge doen kan.

De purper roode verwe, waer mede zy geciert is, bediet staetigheyt, passende seer wel tot onse voorstellinge.

Zy draeght een goude keeten met een Hert daer aen, want *Pierius* verhaelt in't xxxiv boeck, dat de Egyptenaers het Hert, voor een uytbeeldsel van den Raedslagh stelden, overmits de waere en volmaeckte raedslagh uyt het Hert komt. Een saecke die in der waerheyt de Verkiesinge eygen is, wesende dieselve een voorstel en toestel van reeden en van den raedslagh.

Zy sit of zy hooge en eedele gedachten hadde, want het past de Verkiesinge seer wel, datse gedaen worde niet by geval, maer met overlegh en een goede grond.

De twee wegen, d'eene waer de *Elce* of Eycke op staet, bediet de Deughd, en daerom behoortmen, daer toe, zijne Verkiesinge te doen, en hier in vast en bestandigh te blijven, tot gelijckniss van de Elce, diewelcke een boom is, voor soo veel de stoffe belangt, hart en vast, diep van wortels, breed van bladers en groote tacken, seer bloeyende, en hoe die meer besneden wort, te meerder bot zy uyt, en krijgt te grooter kracht. Hierom wierde zy van de Oude voor een beeld van de Deughd gehouden, als wesende vast, wel gewortelt en bloeyende, en van dese tacken, maecktemen kroonen, aen Manhafte Capiteynen, tot een teycken van haere dapperheyt en kloeckmoedigheyt.

De andere wegh van de Slange, bediet de Sonde, diewelcke altijd strijdigh is tegen de eerlijcke en deughdlijcke voorstellen. Zy wijst mette Vinger, van de rechter hand, nae den boom, en mette slincker nae de letter-rol, waer op staet *Virtutem eligo*, *ick verkiese de Deughd*, want het schijnt niet anders, dan dat dese naeme van Verkiesinge, een seeckere vattinge en aengrijpinge van twee saecken vertoont, waer van de raedslagh en de reeden uytwijst, welck van beyden het eene voor 't ander, best is. 't Welck niet kan geschieden, ten zy saeke, dat een Man dieselve eerst overwege, en met goeden raed overlegge, wat hem best dient gedaen of gelaten.

Desiderio verso Iddio. *Verlangen tot God.*

Een Iongelingh in root en geel gekleet, beteyckenende dese verwen het verlangen en de begeerte. Hy sal gevleugelt wesen, om de vaerdigheyt uyt te drucken, waer door het brandende gemoed, seer snellijck totte Hemelsche gedachten opvlieght: uyte borst sal een vlamme opschieten, want het is die vlamme die *Christus* onse Heere, op der aerde heeft gedragen.

Hy sal de slincker hand aen de borst en de rechter arm recht uyt houden, 't gesichte

ten Hemel gekeert, hebbende een Hert ter ſijden, dat waeter uyt een beecke komt drincken, nae 't ſeggen van *David* in zijnen XLII Pſalm. Alwaer hy het verlangen van zijn ziele, nae God, by een dorſtigh Hert vergelijckt, dat na een klaere waeterfonteyn komt loopen.

De ſlincker hand voor de borſt en de rechter voor uyt, en 't geſicht ten Hemel gekeert, is om te vertoonen, dat wy onſe wercken, oogen en hert, en alles wat wy vermogen, tot God ſullen keeren.

DESIDERIO. *Verlangen.*

EEn Vrouwe, die totten hals toe een kleed heeft van verſcheyden verwen, weſende gevleugelt, uyt wiens hert een ſlonckrende vlamme opgaet.

Het verlangen is een hertlijcke begeerte nae eenige ſaecke, die aen 't verſtand voor goed wort opgedraegen, en daerom heeft ſodanige werckinge ſeer veele onvolmaecktheyt: en zy wort aen 't verſtand by de eerſte ſtoffe geleecken, waer van *Ariſtoteles* ſeght dat de forme of gedaente nae de *modus* of het maeckſel verlanght, gelijck de Vrouwe nae den Man, en dat met reeden: weſende de genegentheit begeerigh nae toekomende dingen, die wy noch niet hebben verkregen: Daerom wort het Verlangen onder de gedaente van een Vrouwe vertoont.

Men kan oock ſeggen, dat het Verlangen een geeſtlijcke beweginge van 't gemoed is, die oock nimmermeer ruſt, ten zy ſaecke, dat het geene de treckinge of begeerte veroorſackt, wort verkregen, en dieſelve ſwerft altijd rontom 't geene ons ontbreeckt; en de begeerte verkregen hebbende, wort het Verlangen uytgebluſcht.

De Sluyer van veele verwen bediet, dat het voorwerp van het verlangen is het goede te beoogen, en gelijck daer veele ſoorten van goed gevonden werden, alſoo vindmen oock veelderleye ſlagh van Verlangen.

De vleugels bedieden de ſnelligheyt, die haeſtigh komt en wederom ras verdwijnt.

De vlam druckt uyt, dat het Verlangen een vlam is, die uyt het herte en uyt het gemoed komt, diewelcke, als droge ſtoffe zijnde, ſoo neemtſe terſtont aen, wat ſaecke men haer aenbiet, wanneerſe maer een ſchijn van 't goede heeft.

DILETTO. *Vermaeck, Luſtigheyt.*

EEn ſchoon Ionghman van ontrent ſeſtien Iaeren van een fraey opſicht, lachende en vrolijck, gekleet in 't groen, met een cierſel van verſcheyden verwen, hebbende op 't hoofd een Rooſekrans en andere welriekende bloemen, met een gulden keeten aen den hals, daer eens Menſchen tongh aen hanght, houdende in de ſlincker hand een Viole, die op zijn ſlincker ſijde ruſt, mette rechte hand ſal hy een ſtrijck-ſtock om hoogh houden, hebbende een Rapier aen zijn ſijde, ter aerden ſal een boeck leggen daer *Ariſtoteles* op geſchreven ſtaet, met een opgeſlaegen Muſijckboeck: Aen de ſlincker ſijde ſullen twee Duyfkens ſtaen, met ontſlagen wiecken, die met malkanderen trecke-becken.

't Vermaeck nae de bepaelinge van *D. Thomas* is een ruſte of vernoeginge, die bekent wort uyt dingen die de Natuyre betaemlijck zijn. En *Plato* in zijn *Reſpubl.* of Land-beſtieringe, onderſcheyt dieſelve op driederleye maniere, gelijck hy oock onſe ziele in drie deelen afdeelt, te weeten in drie mogentheden, als in reedenweeghſter, toornige, en begeerlijcke, waer mede oock de drie manieren van leven over een komen, te weeten het wijſgierige, ſtaetgierige en geldgierige: dienende hem 't geld alleen daer toe, om alles nae zijnen wille uyt te voeren. De eerſte oeffent ſich met oordeel, eervaerentheyt, wijsheyt, reeden en waerheyt. De tweede met macht, overwinninge en eere: de derde of de begeerlijcke, werckt met de vijf ſinnen des lichaems. En hier uyt ſpruyt het dat *Xenophon* in de daeden en ſpreucken van den Philoſooph *Socrates*, (aenwijſende den wegh van playſier of vermaeck) ſtelt de vijf ſinnen in 't midden, als door de welcke men het vermaeck van alle dingen heeft, ſeggende: *ten eerſten ſuldy letten, wat aengenaeme ſpijſe of dranck ghy ſout mogen vinden, die u door 't geſicht, of door den reuck of door 't gevoel behaeghlijck is: en door wiens welluſtigheedens gebruyck ghy het hooghſte vermaeck ſult genieten, hoe ghy alderſachſt ſult mogen ſlaepen, en alles ſonder moeyte of arbeyt uytvoeren.* En *Cicero* ſeyt in de Tuſculaenſche vragen: *'t Vermaeck is een luſt, die door de geneughte van 't oor heerkomt, het gemoed, door de andere ſinnen, verſoetende.* Doch om deſe beeldeniſſe uyt te drucken, maecken wy een Ionghman van ſeſtien Iaeren, om dat de Egy-

Egyptenaers, het Vermaeck in ſekere tijd bepaelden, gelijck *Pierius* verhaelt.

Een Iongelingh wort hy geſchildert, om dat de jonge luyden meeſt tot Vermaeck genegen zijn, gelijck *Horatius* 't ſelve oock in zijne Dichtkonſt verhaelt:

De Melckmuyl uyt zijns Meeſters dwangh,
Die gaet nu zijne vryе gangh,
Hy rijd te paerd, en rent ter jacht,
En neemt ſlechts op de Welluſt acht:
Verkieſt ſeer licht een wilde baen,
En neemt verkeert zijns Voogds vermaen,
Verſlint en quiſt zijn geld en goed,
Dat hy te los en wulps verdoet,
Sulx dat hy trots en onbedacht,
Al wat hy mint, terſtont veracht.

Seer ſchoon en bevalligh van opſicht wort hy geſchildert, om dat het Vermaeck een ſeer aengenaeme en geneughlijcke ſaecke is, gelijck in 't tegendeel de droefheyd, voor moeylijck, leelijck en van allen haetlijck, wort gehouden.

Het groene kleed paſt de Ionckheyt, door de hope diemen daer van heeft, en bereyckent oock de wackerheydt en vaſtigheydt van 't altijd bloeyende vermaek, en de groenigheyt van haere luſten. Oock bediet het groen, de Lente, zijnde een beeld van de Ionckheyd, om dat deſe tijd des Iaers tot veele vermaeck en welluſt bequaem is.

Ten laeſten, ſoo bediet oock het groen, de Sin van 't Geſichte, om datter geen dingh voor de oogen vermaecklijcker is als het groen, oock iſſer niet geneughlijcker als de bloeyende beemden, weyden, de blaedrijcke boomen, de beecken en fonteynen, die met haere tengere kruydekens en levendige ſtruyvellen, niet wijcken voor de Eſmeraulden: Daerom worden de Maenden April en May, de aldervrolijckſte en lieflijckſte Maenden gehouden, diewelcke met haere geneughte en aengenaemheyt, oock den Vogelkens tot haere Muſicale ſtemmekens en geſangh opwecken, jae meer als op eenige andere tijden geſchiet.

En om alle deſe redenen worden de verwen, voor den ſin van 't Geſichte genomen, komende met haer voorwerp ſeer wel over een: de locht is het middel, en het ſinlijcke is de Criſtallijne vochtigheyt, dieder is beſloten metre waeterige vochtigheyt tuſſchen het Vliesken *tunica uvea* of het druyfken genaemt. Ick hebbe geſeyt dat de locht het midden is van 't Geſicht, want nae dat de Philoſophen ſeggen, *Senſibile poſitum ſupra ſenſorium, non facit ſenſationem*, dat is, wanneer het ſinlijcke geſtelt wort boven het ſinwerckende deel, ſoo maeckt het geen weerſlagh, of wanneer het ſienlijcke geſtelt wort boven dat deel daer het geſicht van daen komt, ſoo heeft het geen geſichte. Maer hier wort ſulk midden vereyſcht, dat de locht, of het waeter, of eenigh ander doorluchtigh lichaem, het ſelve ſeer wel kan weſen, gelijck alle de Philoſophen wel weten. Waer over *Alexander Aphrodiſeus* onder andere over de verklaringe van de ziele, ſeyt, *het Geſichte geſchiet daer door, dat de ſinplaets van 't geſicht de verwen aenneemt, en ſtelt ſich de verwen gelijck.* Willende ſeggen dat het Geſichte de gedaenten van de verwen aenneemt, die door de locht vermenighvuldight zijn, dat is, tuſſchen het ſienlijcke en de ſinplaets van 't geſichte. De ſin van het geſichte is boven alle andere dingen het eedelſte en geachtſte: En daerom heeft God de oogen in de uytſtekentſte plaetſe geſtelt, te weeten in 't hoofd, en in de voorſte deelen, alwaer ſich de Menſche beweeght, en heeft tot verſeeckeringe derſelven, die met ooghſcheelen en winckbrauwen gewaepent, en 't gebeente rontom met een huyd omcingelt. Het Oogh is gemaeckt van drie vochtigheden, als van criſtalline, glaſige en watrige, of als 't eywit, en van drie Vlieskens overtogen. Het buytenſte wort geheeten *adnata*, dat is aengeboorne. Het tweede *Cornea*, dat is, nae 't hooren gelijckende. Het derde *uvea*, dat is met een korlken van een Druyf over een komende. Het vierde *Arenoides*, dat is een netteken, nae de gelijckniſſe van een Spinnewebbe, 't welck geheelijck de drie vochtigheden begrijpt. Maer, boven dat, heeft de kloecke Natuyre, om dat het oogh alle dingen ſoude ſien, en ſich aen alle ſijden bewegen, daer voor ſeven muſculen of ſpieren gemaeckt, dat is ſeven gereetſchappen tot verſcheyden bewegingen noodig, de eerſte viere, bewegen ſich opwaerts, nederwaerts, nae de neuſe, en nae de ooren: de andere twee bewegen ſich ſcheef en rond nae de winckbrauwen, maeckende een ronde drayinge, gelijck *Veſalius*, oock *Vaſſeus* en *Galenus* ſeggen. En deſe muſculen ofte ſpieren hebben yder haere beſondere naemen,

nae yders werckingen, die wy om de kortheyt naelaeten.

De Sin of bevindinge van den Reuck, waer door ſeer groot Vermaeck geſchept wort, vertoonen wy door den Rooſenkrans, en andere welrieckende bloemen, zijnde de Rooſen, onder andere bloemen, van een ſeer lieflijcke reuck, diewelcke door 't middel van de locht, door de neuſgaeten, als door twee fluyskens, komt doordringen, weſende tot dien eynde, van de Natuyre aldus voortgebracht: En opklimmende tot het voorſte deel van de herſſenen, ſoo maeckt ſe aldaer den Reuck, gelijck dat ſelve *Ludovic. Vaſſæus* in zijn derde taſel van de Anatomie, en *Galenus* in zijn VIII boeck *de uſu partium* verhaelt.

De goude keeten die hy aen den hals draeght, bediet het ſeer groot Vermaeck dat dit Metael aenbrenght, als zijnde van een yder begeert: en gelijck de Poeet ſinght, *O heylige Goudhonger*, zijnde het edelſte van alle Metallen. Waer over de Oude in haere offerhanden de hoorens van de Beeſten plachten te vergulden, laetende haer voorſtaen, datſe een aengename dienſt deden aen haere valſche Goden, gelijck *Plinius* ſeght in 't XXXIII boeck VIII cap. ſoo is oock dit Metael uyter natuyre helder, luchtigh, krachtigh, en verſterckende, gelijck mede de Natuyrkenners 't ſelve gebruycken tot verſterckinge van 't hert, en aen den ſtervenden, om de levendige geeſten wacker te maecken, als het laeſte hulpmiddel. Boven dat, wort de Sonne vertoont, als het eedelſte licht, als weſende dat ter geen dingh ter Werrelt ſchooner, aengenaemer en behaeghlijcker is: Daerom ſeyt de H. Schriftuyre, dat de rechtvaerdige en heylige Menſch, by het goud en het licht vergeleken wort: Boven alle andere voordeelen ſeyt *Plinius*, ſoo wort het goud door 't Vier niet verteert, gelijck de andere Metallen, jae hoe meerder 't ſelve van 't Vier omſet is, ſoo veel te reinder en fijnder wort het, en dit is de proeve van de deughd des gouds, dat het oock, midden in 't Vier, de verwe des Viers aen ſich neemt: en daerom ſeyt de H. Schriftuyre in den perſoone van de vrome Martelaeren, *ghy hebt ons met Vier beproeft, gelijck het goud en ſilver geproeft wert.* Noch iſſer een ander oorſaecke van haere deughd, dat het ſoo lichtlijck niet verteert wort, als de andere Metallen, en men verdeelt en verſpreyt het oneyndlijck, ſonder dat het daerom van zijne deughde verlieſt. En dewijl nu het goud in ſoodaenigen waerdie by den Menſchen is, ſoo ſal 't geen wonder zijn, dat wy het Vermaeck van de Gierige, hier door hebben vertoont, want de Rijckdommen dienen hem alleene, om, daer door, al zijn Vermaeck te verkrijgen, en gelijck *Plato* in zijn Gemeene beſte ſeyt, ſprekende van de derde ſlagh van 't Vermaeck, begint hy aldus, *Wy hebben dat in een woord niet konnen uytſpreecken, maer om dat het ſeer groot en geweldigh is, hebben wy het* concupiſcibile *of 't begeerlijcke genoemt, om de krachtige begeerte 't zy nae eeten, drincken*, Venus *luſten en tot die dingen die dieſelve volgen. Gierige hebben wy die oock genaemt, want deſe dingen worden ſeer door geld vervult. En ſoo wy deſe geld en gewingierige ſouden noemen, wy ſouden wel doen, oock ſoo wy de welluſt een gewinſucht naemden.*

De Tonge die hy aen den keeten van den hals draeght, bediet de ſmaeck, die oock alle Dieren gemeen hebben: De tonge des Menſchen, alhoewel dieſelve vereenight en t'ſaemen gebonden is, ſoo is zy nochtans verdubbelt, als alle de andere inſtrumenten van de ſinnen zijn, gelijck *Galenus* ſeyt, en zy heeft drie ſoorten van Muſculen of ſpieren, waer van eenige nae 't verhemelt ſtrecken, d'ander om laegh, en d'ander die aen beyde ſijden rontom gaen. Zy heeft oock twee ſoorten van ſenuwen, d'eene, dieder komt van de ſevende t'ſaemenvoeginge van de herſſenen, en geeft de vrywillige beweginge aen de ſelve Muſculen, de andere van de derde t'ſaemenvoeginge, diewelcke verſpreyt worden door het eerſte Vliesken van de tonge, dienende om den ſmaeck te onderſcheyden, die haer wort voorgebracht: En deſe ſenuwen zijn de gevoelijckheyt van de ſmaeck, waer van zy oock door 't gehemelt worden verſpreyt: Het middel dan, 't welck noodigh is, in alle ſinnen, is het eygen vlees van de Tonge, en tot dien eynde, heeftſe de Natuyre ſoo weeck en ſpongieus voortgebracht, op dat zy alle ſappigheden kan aennemen, die haer in de eetbaere dingen van de eerſte en tweede hoedaenigheyt, die daer in bevonden worden, wort voorgeſtelt, 't welck hoedaenigh datſelve geſchiet, ſullen wy naelaeten, om dat het by *Plato*, in zijne *Timæus*, gedaen is. 't Is ons genoegh,

noegh, dat wy te kennen hebben gegeven, dat de ſmaeck in de tonge, door deſe ſenuwen geſchiet, als geſeyt is; gelijck *Lactantius Firmianus* mede verhaelt: *Want wat, om de ſmaeck te vatten, belangt, ſoo wort die bedrogen, die daer meent, dat dit gevoel in 't gehemelt ſoude zijn. De Tonge is 't, waer door de vochtigheden worden gevoelt, noch oock niet geheel de Tonge, maer oock de vanden deſſelven, om datſe, op beyde ſijden, ſacht zijn, ſoo trecken dieſelve de ſubtijle en dunne vochtigheden nae ſich.*

De Liere is een beeld van 't Gehoor, hebbende twee gaeten booghs-wijſe, die de ooren en 't geluyt bedieden. Want ſoo men op de Liere de peeſe en de ſnaeren treckt, ſoo wort de naeſte locht beweeght, en over een komende mette beyde gaeten, ſlaende in de holligheyt deſſelven, waer in de locht beſloten is, ſoo brenghtſe het geluyt voor den dagh: Inſgelijx doet oock onſe ſtemme, diewelcke, gelijckſe de locht beweeght, buyten onſe ooren, ſoo ontfanghtſe oock door de gaeten het ſlaen van onſe ſtemme: Want onſe ſtemme of geluyt is anders niet, als een ſlagh in de locht, en nae dat *Ariſtoteles* ſeght, ſoo drijftſe dieſelve krachtigh door de gaeten van de ooren, alwaer, nae by, een ſeer dun velleken geſpannen is als een tromme, alwaer dat, nae 't getuygen van alle de *Anatomici*, twee beentjens zijn, waer van 't eene een aenbeeld gelijckt, en 't ander een haemer, ſlaende, door de uytwendige kracht van de locht, het Vliesken van 't gehoor, weerklinckende in een ſeeckere natuyrlijcke locht die daer binnen is geſloten, ſoo haeſt wy ter Werreld zijn gekomen, en dat door 't middel van een ſenuwtjen van de derde verbindinge, dat nae de herſſenen gaet, alwaer alle de ziellijcke krachten zijn, daer maecktſe het Gehoor, gelijck ſulx *Galenus* in zijn 2 boeck van de nuttigheyt van de Menſchlijcke deelen, getuyght. Het Gehoor is een ſeer eedele Sin, en komt over een met het Geſichte, dringende de beeldniſſen der dingen, door het geſichte in ons gemoed, en door de ooren vatmen eens anders meeninge, en brenghtſe door de ſtemme, voor den dagh, en door deſe twee ſinnen, helpen ſoo veel meer de ooren, om dat daer door, de reedenen en ſpreucken, ſoo wel van 't eene als 't ander gemoed, doordringen. En gelijck de dingen die door 't oogh begrepen worden, gelijck als ſtomme woorden zijn, alſoo hooren de ooren daer en tegen de levendige ſtemme: en daerom ſeyde *Xerxes, dat de zicke in de ooren woonde, want die verheughde ſich in 't wel ſpreecken, en bedroefde ſich in 't vuyl of qualijck ſpreecken.* Waer over oock de Oude, aenmerckende wat nuttigheyt de ooren aenbrachten, geloofden datſe de wijsheyt en voorſichtigheyt waeren toegeeygent, dies zy oock, ſoo dickwijls zy haere kinderen tegen quamen, haer voor de ooren kuſten, als willende voornaemlijck lief koſen, dat deel waer door by haere kinderen de Wijsheyt wierde gevat. Waer over wy oock geen meerder luſt behooren te hebben, als in 't oefnen en hooren van Godes H. Woord, en in God te gehoorſaemen, nae de woorden *I. Chriſti*, Matth. 2, *Zaligh zijnſe die 't Woord Gods hooren en dat bewaeren*: of gelijck *Bernardus* in ſeeckeren brief ſeyt, *dat is een goed oor, dat gaerne nutte dingen hoort, en 't gehoorde wijſlijck onderſcheyt, en 't geene verſtaen is, gehoorſaemlijck uytvoert.* Weſende dan 't oor ſoo eedel, ſoo is 't geen wonder, dat de Oude datſelve door de Liere afbeelden: zijnde dieſelve in grooter achtinge, als waer door zy de geleerde dichten, alleen voor treflijcke Mannen plaghten te ſpeelen.

Den hand metten ſtrijckſtock heeft hy verheven, om den ſin van 't gevoel uyt te drucken, want de Menſch voert hier in den prijs en heerſchappie, boven alle andere Dieren, weſende oock aldergemaetighſt, welck temperament of gemaetigheyt noodigh is in 't gevoel, moetende onderſcheyden alle de hoedanigheden, ſoo wel van de eerſte als van de tweede. De eerſte hoedanigheyt is, hette, koude, drooghte en vochtigheyt, en d'andere hoedanigheyt ſacht, hart, weeck en ſteeckende, en andere meer. En daerom ſeyt *Cicero* in zijn boeck van de Natuyre der Goden, *'t gevoel is gelijckmatigh door het geheele lichaem verſpreyt, ſulx dat wy alle harde ſlaegen, en alle ſtarcke aendrijvingen van hette en koude komen gevoelen.* Maer alhoewel 't gevoel door 't gantſche lichaem verſpreyt is, ſo iſſet nochtans voornaemlijck in de handen, weſende de handen geſchapen, tot al het geene te taſten en te voelen, wat tot maetigheyt van des Menſchen handelinge noodigh is, en voornaemlijck de voorſte Vinger. En daerom is't geen wonder, dat wanneermen iet aentaſt, dat ons mishaeght, wy daer over moeylijck zijn, en

in 't tegendeel, wanneer wy iet voelen, dat dees ſin aengenaem en behaeghlijck is, ſoo baert het in ons vermaeck en luſt.

Het boeck daer de tijtel van *Ariſtoteles* op ſtaet, bediet het vermaeck van te Philoſopheeren, of overwegen, weſende gegrond op het leeren, dat door vijfderleye middelen, als boven geſeyt is, geoeffent wort, als door Oordeel, Eervaerentheyt, Wijsheyt, Reeden en Waerheyt. Waer over *Petrarcha* ſeyt, *dat hy geen ander Vermaeck, als de Leeringe, heeft gevonden.*

Het Swaerd aen zijn ſijde, bediet het Vermaeck van de eergierige of toornige, die de Mogentheyt, Eere en Overwinninge tot zijn wit heeft, die al te ſaemen door de wapenen worden verkregen.

Het Muſijck-boeck bediet niet alleen den ſin van 't Gehoor, maer oock het groot Vermaeck dat de Muſijck geeft. Waer over oock *Socrates* vraegende aen 't Orakel van *Apollo*, wat hy doen ſoude, om geluckigh te zijn? voor antwoorde kreegh, *dat hy ſoude de Muſijck leeren*: die *Ariſtoteles* oock ſtelt onder de vermaerde konſten. Waer over *Beroaldus* ſeyt, dat de Muſijck ſoo vermaecklijck is, dat oock door haere ſoetigheyt, alle dingen worden verkregen: En tot meerder opmerckinge vertelt de geeſtige *Philoſtratus*, haere volgende werckingen en wonderen. *De Muſijck*, ſeyt hy, *benemt den treurigen haer treurigheyt, den vrolijcken maeckt ſe vrolijcker, den Minnaer vieriger, den Godsdienſtigen, om God te dienen yveriger, en treckt de gemoederen, als zy door verſcheyden manieren is toegeſtelt, werwaerts zy wil.*

De Duyfkens, als geſeyt is, bedieden het Minne-vermaeck, 't welck van *Plato*, boven alle vermaecken geſtelt wort, gelijck hy in zijn Gaſtmael ſeyt, datter geen Vermaeck krachtiger is als de Liefde, dies heeft een braef verſtand, de Liefde ter eeren, dees Dichten ingeſtelt:

Goud, Topaeſen, Perl, Robijn,
En der wrecken hooge ſchijn,
Moet verdwijnen voor dees ſchat,
Waer van d'acrd' geen ſchoonder vat:
Of ſchoon Rijckdom heerlijck ſchijnt,
Strax zy by de Liefd' verdwijnt,
Die my 't herte ſoo verkracht,
Dat ick 't al, om haer, veracht.

ARROGANZA. *Vermetelheyt, Verwaentheyt.*

EEn Vrouwe in verwe, als koperroeſt, gekleet, met Eeſels ooren, houdende onder haer ſlincker arm een Pauw, en mette rechter hand ſteeckt ſe haer voorſte Vinger om hoogh.

Verwaentheyt is een gebreck van die geene, die alhoewel zy haer kennen van weinigh vermogen te zijn, niet te min, om by andere wat meer te ſchijnen, ſoo nemenſe ſwaerwichtige aenſlagen en laſten op haeren halſe. Waer over *D. Thomas* ſeyt, *hy is wel ſot en verwaent, die ſich toeſchrijft dat hy niet heeft.* Daerom wort zy oock met Eeſels ooren gemaeckt, komende dit gebreck voort door onwetentheyt en dommigheyt, die niet toelaet dat de uytkomſten van haer voornemen gelucken, alſoo dieſelve met kleyn oordeel genomen zijn.

De Pauw bediet, dat de Verwaentheyt een gedaente van hovaerdigheyt is, en 't opſteken van de Vinger hartneckigheyt, om haer eygen meeninge, hoewel die valſch en van 't gemeene gevoelen verſchillende is, ſtaende te houden, haer ſelven hoogh achtende

tende en andere verachtende. En aldus maelden de Oude de Hartneckigheyt mede af, weſende by nae eene gelijcke ſaecke met de Onwetentheyt.

Ampiezza della Gloria. *Vermeerderingh van eere.*

TOt bewijs van dit voorſtel wordt de beeldniſſe van *Alexander de Groote*, met een blixem in de hand afgemaelt, en een kroone op 't hoofd.

De oude Egyptenaers verſtonden door den blixem de verbreydinge van de eere en van de faeme, die door de geheele Werld verſpreyt is, om datter geen dingh grooter geluyt geeft, als de locht, daer de blixem van daen komt. Waer over de Hiſtoryſchrijvers verhaelen, dat als *Apelles*, die overtreflijcke Schilder, willende de beeldniſſe van *Alexander de Groote* afmaelen, gaf hem den blixem in der hand, om daer door, de doorluchtigheyt van zijnen naem te kennen te geven; wegen zijne heerlijcke daden die het goed gerucht in verre Landen hadde overgedragen, en die een eeuwige gedachtniſſe waerdigh waeren. Men ſeght dat aen *Olimpia*, de Moeder van *Alexander*, in den droom een blixem verſcheen, die haer tot een kenteycken was, van de uytbreydinge en de goede naeme, en van 't aenſtaende geluck, van haeren Soone.

Sospitione. *Quaed Vermoeden, Arghwaen.*

EEn oude gewapende magere Vrouwe, draegende eenen Haen boven op den Helm, weſende gekleet, boven haere waepenruſtinge, met een dwers kleed van blaeu en geel. In de ſlincker arm ſal zy een Schild houden, alwaer een Tyger in geſchildert is, ſteeckende den arm voor uyt, als of zy den flagh wilde verſetten, en mette rechter hand houd zy een bloot Sweerd, als of zy daer mede wilde ſlaen.

Zy wort oud gemaeckt, en dat door de lange eervarentheyt, waer uyt dieſelve plagh voort te komen. En hierom ſietmen dat weinige jonge luyden, maer veel oude luyden ſeer vol ſuſpitie of arghwaen zijn.

De Helm en 't Schild met het Swaerd om te ſlaen, bedieden de Vreeſe, waer mede de ſuſpitieuſe of arghwaenige gewoon is, ſich ſelve te voorſien. Waer over *Arioſto* in het tweede van zijne laeſte vijf geſangen, aldus van de ſuſpitie ſinght:

Zy kijft ſeer luyd en houd de wacht,
En ſlaept by dage noch by nacht,
Maer ruſt ſich met een yſren kleed:
Hoe meer geſorght, hoe meerder leed.
Nu iſſer dit, nu iſſer dat:
Voor poorten, ſchanſſen, graft of ſtad,
Soo waerſchouwts' yder die zy ſiet,
Het ſchijnt wel wat, maer voordert niet.

De Haen op den Helm, bediet de wackerheyt van de achterkouſige Menſchen, weſende de Haen, gelijck *Appianus* ſeyt, te gelijck wacker en vol arghwaen.

De Tyger in 't Schild, nae dat *Ariſtoteles* in zijn Dierboeck verhaelt, bediet Argwaen, miſſchien om dat de achterkouſige, altijd een ſaecke, die gedaen wort, ten quaeſten vat: gelijck de Tyger, diewelcke hoorende de ſoete Muſijck en 't geſangh, die door haer ſelve aengenaem is, ſoo neemt hy daer in verdriet en moeylijckheyt.

Prodigalita. *Verquiſtinge.*

EEn Vrouwe die de oogen bedeckt zijn, lachende van geſicht, houdende met beyde

beyde handen den Overvloets hooren, waer uyt zy goud en andere koſtlijcke dingen ſtroyt.

Verquiſters zijn die geene, diewelcke haere middelen en goederen, ſonder eenige beſtieringe van de reeden verſchencken en vermallen. En daerom zijn haer de oogen verbonden, om datſe, ſonder oordeel, uytgeeft, aen die 't niet verdient, naelaetende te geven die 't waerdigh is. En 't is laſterlijck datmen ſich niet weet te maetigen in zijn eygen goederen en rijckdommen, die ons ſouden een deure of venſter weſen, om geluckigh en wel van te leven.

PRODIGALITA. *Verquistinge.*

EEn dertle Vrouwe, koſtlijck gekleet, met een ſchoon vercierſel, vol geſteenten op 't hoofd, en van ſachte hayren, gelijck *Dante* dieſelve beſchrijft, dragende ter ſijden twee groote beurſen met geld, daer van zy een groot deel wegh werpt. Men ſieter oock twee Harpien of Roofvogels, die 't geld bedecktlijck wegh ſteelen: om te betoonen, dat die geene die by de verquiſters verkeeren, terwijlen zy beſigh zijn, om haer geld wegh te werpen, haer alle eere bewijſen en ſchoone woorden geven: 't welck het Vrouwen aengeſicht, van de Harpie, uytwijſt, maer in der daed, ſoo verachtenſe haer, als Menſchen, die voor haer ſelf, niet dogen: Vergelijckende haer doen by 't overige deel van 't lichaem deſes Monſters, 't welck vuyl en ſtinckende is.

TRADIMENTI. *Verraed.*

EEn Man in't geel gekleet, met twee hoofden, 't eene als een ſchoone Ionge Dochter, 't ander als een hovaerdigh oud Man: hy ſal in de rechter hand een vat met Vier houden, en in de ſlincker een ander vat met Waeter, ſtekende den hand voor uyt.

Verraderie is een boosheyt des gemoeds, van die geene, die daer tegens iemant boosheyt wil verſieren, en dat onder den deckmantel van goetwilligheyt en genegentheyt, het zy dan dat het geſchiet, door woorden of werken, en daerom is hy in't geel gekleet, 't welck Verraderye bediet.

Met twee hoofden wort hy gemaelt, om de twee onderſcheydene genegentheden uyt te drucken: d'eene die ſich neight nae de gemaeckte goedgunſtigheyt, en d'ander tot gewiſſe quaedheyt, die hy in 't hert verborgen houd, om die ter gelegender tijd, tot eens anders verderf, aen den dag te brengen.

De twee vaeten, d'een met Vier, en d'ander met Waeter, beteyckenen, dat de Verrader ſich laet dienen van tegenſtrijdige dingen, want hoe grooter de Verraderye ſal weſen, ſoo veel te grooter ſchijnt oock zijne genegentheyt en goetgunſtigheyt.

Het Water en Vier zijn genomen voor 't goed en voor 't quaed, nae de ſpreuke *Eccleſ. Hy heeft u Water en Vier voorgeſtelt, ſteeckt u hand uyt, waer toe ghy wilt.*

TRADIMENTO. *Verraed.*

EEn gewaepent Man, leelijck van opſicht, die daer ſtaet als of hy een ſchoon ongewaepent Man wilde kuſſen, houdende zijn rechter hand op een Poignaert, die aen zijn ſijde hanght.

Met een vervaerlijck geſicht is hy gemaelt, om dat dit gebreck een ſchandige en leelijcke miſmaecktheyt is in 't Menſchlijck leven. De kus is een teycken van vriendſchap en goedwilligheyt, als de kus *Ioabs*: Maer den hand op den Poignaert te hebben om te dooden, is een werck van haet, hertknaginge en verraderie. De ongewaepende Man bediet onnoſelheyt, waer in ſich de vlack van de Verraderie meeſt openbaert, zijnde de Verraeders, fielen in 't gebruyck van haere wapenen, niet paſſende of zy hare eere verlieſen, om ſeecker te zijn, in 't haſarderen van haer leven.

TRADIMENTO. *Verraderie.*

EEn Helſche Goddinne, cierlijck gekleet, met een grijns voor't geſichte, die zy met eene hand een weinigh oplicht, ontdeckende ten deele haer leelijck en mager aengeſicht. De grijns ſal blonde en verwarde hoofdhairen hebben, op 't hoofd ſalſe een ſeer dunne en fijne ſluyer dragen, alwaer haere Slangehayren door ſchijnen.

De Poëten verſieren, dat de Furien eenige Helſche Vrouwen ſijn, die daer toe geſchickt zijn om andere te plaegen, tot ondergangh der

der Menſchen, zijnde leelijck, ſchricklijck, en ſtinckende, met Slangen hayr en vlammende oogen, en overſulx zijn deſe dienareſſen van ſulcken grooten quaed: En bedeckt zijnde met een Momaenſicht, ſoo bediedenſe het Verraed, 't welck is een ſchadelijck werck en een droevige deckmantel onder ſchijn van goed, en daerom heeft de grijns blonde en gekrulde hayren, 't welck zijn de valſche gedachten, om haere eigene ſchelmerie te bedecken, en de ellende die zy andere aendoen, te verheelen, 't welck alles door de Slangen, die vol venijn zijn, en door de Slange hayren, die boven den ſluyer uytſteecken, beweſen wort, betoonende dat alle Verraderie ten laeſten ſal ontdeckt worden, nae de Leſſe *Chriſti, daer is niet ſoo verborgen, dat niet ſal ontdeckt worden.*

Resurrectione. *Verrijseniſſe.*

EEn naeckte Vrouwe, die een kleed over dwers heeft, houdende mette ſlincker hand een Phœnix, die als eenige ſchrijven, een neſt in Arabien maekt, dat van de Sonne wort aengeſteken, en ſich aldaer verbrant, uyt wiens aſſche, daer nae, een jongh voortkomt, als *Lactantius* ſeght. Andere ſtellen een naeckte Vrouwe, die uyt het graf komt oprijſen. Andere maelen een Doods hoofd af, uyt wiens ſcheedel kooren-ayren komen opwaſſen, om te vertoonen, dat, gelijck uyt een verrot graen, een nieuwe ſpruyt wederom komt opwaſſen, dat oock alſoo onſe lichaemen, wederom uyter aerde, ſullen opſtaen en verrijſen, met de ſpreucke *Moriens raviviſcit*, dat is, *al ſtervende, wort het wederom levendigh.*

Terrore. *Verſchrickinge, Schrick.*

EEn Man met een Leeuws kop, in 't weerſchijn gekleet, houdende in de hand een geeſſel, om dat het den Leeuw eygen is, den geenen te verſchricken, die hem aenſiet. Daerom gebruyckten de Oude het hoofd van dit Dier voor den Schrick.

De geeſſel is een kenteycken, dat de Schrick 't gemoed geweld aendoet, en dat nae haere wijſe voortdrijft. De verwe bediet oock de verſcheyden quellinge, waer toe het gemoed den Menſche buyght, wanneer 't ſich door de vreeſe laet verſchricken.

Drie oorſaecken zijnder oock, die den Menſch ontſtellen, te weeten het ſchricklijcke opſicht, de ſchadelijcke uytvallen, en de haeſtige veranderinge der dingen. 't Eene is door 't geſicht, en 't ander door de geeſſel, het derde door de weerſchijne kleederen, afgebeelt.

Pauſanias verhaelt, dat wanneer *Jupiter* aen *Mars* bevel gaf om den krijgh te ſtoocken tuſſchen de *Argiven* en *Thebaners*, ſeyde hy tot hem, dat hy de Vreeſe en de Schrick mede ſoude nemen, en laetenſe voor hem heene gaen, beſchrijvende haere werckinge van ſtuck tot ſtuck:

Mars *koos de* Schrick *dat hy ſou gaen,*
En trecken voor het leger aen,
Voor Ruyters en voor 't wreed geſpuys,
En brengen ſchrick in al 't gedruys.
En hier door ſchijnt dat yder man,
De waerheyt niet bemercken kan,
Wanneerder in 't verſaeght verſtand,
Dit ſchricklijck Dier heeft d' overhand:
Dat ſtemmen booſt, nae al 't fatſoen,
En klauwen heeft om quaed te doen.
Zijn aengeſicht ſtaet wiſpelruyr,
En keert ſich om van uyr tot uyr:
Want hy uyt luſt en vals gerucht,
Der Menſchen hert brenght opter vlucht:
Sulx dat hy al 't vertrouwen rooft,
En elx geloof en hoop verdooft:
En vlieght dees ſchrick, op 't ſnoode ſpoor,
Seer dickwijls ſtad en landen door.

Pauſanias verhaelt mede, dat hy de Schrick, met een Leeuwskop, geſien heeft, die by de *Elei* geſneden was, in 't ſchild van *Agamemnon*. Maer datſe in andere verſcheyden dingen, was afgeſchildert als een raeſende en verſchriklijcke Vrouwe: miſſchien ter gedachtniſſe van *Meduſa*, wiens hoofd van *Domitianus*, voor in de borſt van zijne waepenruſtinge was geſtelt, om ſchrick en vreeſe aen te jaegen, die 't ſelve ſoude aenſien.

Intelletto. *Verſtand.*

EEn ſtout Iongelingh in 't goud gekleet, hebbende een goude kroone op 't hoofd, ofte een krans van Moſtaert-ſaet, weſende zijne hoofdhayren blond, en verciert met ſchoone krullen, boven uyt zijn hoofd ſtijght

een vlamme Vier, houdende in de rechter hand een Scepter, wijſende met den ſlincker hand nae eenen Adelaer, die neffens hem ſtaet.

Het Verſtand is van natuyren onbederflijck, en wort nimmermeer oud, en daerom wort het jongh gemaeckt.

Het gulden kleed, bediet de ſuyverheyt en eenvoudigheyt des verſtands, weſende 't goud het ſuyverſte onder alle metallen. De hoofdhayren zijn de ſchoonheyt van zijne werckinge gelijck. De Kroone en Scepter zijn teyckenen van Heerſchappye, die 't Verſtand voert over de gebreecken van onſe ziele, en van onſen wille, die geen dingh aen neemt, ten zy datſelve eerſt in't Verſtand is voorgeſtelt geweeſt.

De vlamme is de natuyrlijcke begeerte om wijs te weſen, heerkomende door de begrijplijckheyt van de verſtandelijcke kracht die daer altijd nae Godlijcke en hooge dingen tracht: ten zy datſelve ſich van de ſinnen, die daer willigh gehoorſaemen, laet verleyden, om ſlechte en verachte dingen te betrachten en aen te mercken.

De Adelaer daer hy metten ſlincker Vinger op wijſt, bediet het werck van 't Verſtand: weſende dit haer eygen, dat zy het werck, in ſich ſelve, buyght en ſchickt, overwinnende daer in den Adelaer in 't vliegen, die nochtans alle andere Vogelen en Dieren, daer in overtreft, als mede in 't ſcherp ſien.

Het Moſtaert-ſaet verwarmt den mond, en ſuyvert de harſſen, en hier door wort verſtaen, de groote werckinge, van een Verſtand, dat door den tijd geſuyvert is, 't welck door de wolcken der hertztochten of door de duyſterniſſen der onwetentheyt, niet is verdonckert.

INTELLETTO. *Verſtand.*

EEn Man met een Couras gewapent, in 't goud gekleet, hebbende op 't hoofd eenen gulden Helm, en in de ſlincker een Spieſſe.

De Man, aldus beſchreven, geeft te verſtaen, de volmaecktheyt des Verſtands, die gewapent zijnde, met wijſe raed, ſich lichtlijck beſchermt, tegens al 't geene hem ſchadelijck is, uytblinckende aldus in alle loflijcke en prijſelijcke daeden, die hy magh ter handen nemen en hem noodigh zijn, ſoo wel in oorlogh als in vreede.

De gulden Helm op 't hoofd, druckt uyt, dat het Verſtand den Menſche vaſt en wijs maeckt, alſoo dattet aen andere aengenaem en prijſlijck is, kennende deſſelven waerdigheyt, als de waerdigheit van 't goud, 't welck vaſt als ſtael is. De Spieſſe worter geſtelt: om dat van 't Verſtand alle de kracht heerkomt, die totte beſcherminge van den Menſch kan ſtrecken: welck Verſtand (zijnde als een Koning) ſoo ſit het in de eedelſte deelen des lichaems, en voert het ampt uyt van te gebieden en wetten te ſtellen, aen een ongeruſtigh volck, dat in ons, ſonder het Verſtand, oproerigh ſoude zijn, door een geſtadige opſtant.

INGEGNO. *Vernuft, Verſtand.*

EEn Ionghman van een wreed opſicht, weſende naeckt, hebbende eenen Helm op't hoofd, en op de kam deſſelven een Adelaer, op de ſchouderen ſal hy vleugels hebben van verſcheiden verwen; houdende in de ſlincker hand een boge, en in de rechter een pijle, als vaerdigh ſtaende om te ſchieren.

't Ver-

't Vernuft is ſoodanige kracht des geeſts, die den Menſch uyter natuyre vaerdigh en bequaem maeckt tot alle weetenſchappen, waer toe hy zijnen wille en arbeyt wil voegen en ſchicken.

Iongh wort hy geſchildert, om dat de verſtandelijcke mogentheyt nimmermeer oud wort.

't Hoofd is hem gewapent, hebbende een wreed en ſtout geſicht, om zijne ſterckheyt en kracht uyt te drucken.

De Adelaer op 't hoofd, bediet de eedelheyt en hoogheyt: waer over oock *Pindarus* de Menſchen van een hoogh Verſtand, by deſen Vogel vergelijckt, weſende van een ſeer ſcherp geſicht, en veel hooger boven alle andere Vogelen vliegende.

Naeckt en met vleugels van verſcheyden verwen wort hy gemaelt, om zijne ſnelligheyt en vaerdigheyt in zijne overwegingen, en om de verſcheydentheyt van zijne vindingen uyt te drucken.

De Boogh metten Pijl, bedieden zijne onderſoeckinge, naeſpeuringe en ſcherpſinnigheyt.

De Egyptenaers en Griecken, maelden tot een Hieroglyphiſch beeld van 't Vernuft en van de kracht van 't Verſtand en de kenniſſe, *Hercules* af, met een Boogh in d'eene, en met een Pijl van drie punten, in d'ander hand: om te vertoonen, dat een Man door de kloeckheyt en ſcherpheyt van zijn Vernuft, de Hemelſche, Aerdſche, en onderaerdſche dingen kan doorſnuffen, of de Godlijcke, Natuyrlijcke en Wiskonſtige ſaecken doorſoecken, gelijck *Pierius* verhaelt.

Sdegno. *Verſtoorniſſe.*

EEn gewapent Man in 't root gekleet, met eenige Viervlammen, hebbende de beenen ontdeckt, met twee vellen van Leeuwspooten, gemaeckt op de wijſe als een ſchoe. Op den Helm heeft hy een Beerekop, die vier en vlam uytblaeſt, en dan ſal zijn geſicht root en verſtoort ſtaen, hebbende eenige keetens in de hand, die gebroken zijn.

Het roode kleed en de vlamme, geven te kennen, dat de toorn een haeſtige opſiedinge van 't bloed is.

De knyen en armen, op de maniere als geſeyt is, zijn teyckens, dat deſe leelijcke ſiecte, ſoo machtigh kan weſen in de Menſchen, darfe haer oock, den wilden en woeſten dieren, gelijck maeckt. En hierom is hy oock met het Beyre-vel geſchildert, om dat dit Dier ſeer oploopende en haeſt verſtoort is.

De gebroken keetens drucken uyt, dat de Verſtoortheyt alle haere kracht en ſterckheyt gebruyckt, om haere ſwaerigheyt en wat haer ontſtelt, te overwinnen.

Digestione. *Verteeringe van Spijs.*

EEn Vrouwe van ſtercker Natuyre, houdende de rechter hand op een Vogel Struys, weſende met Puleye gekroont, dragende in de ſlincker hand een taxken van Condrillo.

't Is buyten twijfel, of de ſtercke Natuyren konnen de ſpijſe veel lichter verteeren als de teedere doen, waer over oock de Struys om zijne ſterckheyt en hittigheyt, het yſer verdouwt en verteert. Het *Pulegium* of Puley ſeyt *Iſidorus*, is van de Indiaenen meer geacht als de Peper, om dat het verwarmt, ſuyvert en een goede koockinge maeckt. De Condril is een plante, die een knobbel of bulte heeft, wat min als een voet, waer van de blaeders van binnen ſchijnen rontom afgebeeten, en heeft een wortel als een Boone, en deſe wort oock totte kokinge of verteeringe van de ſpijſe gepaſt, gelijck *Plinius* verhaelt, door het aenſien van den Poeet *Dorotheus*, die dieſelve in ſijne dichten, oock daer toe gebruyckt.

Persecutione. *Vervolginge.*

EEn Vrouwe, met de verwe van koperroeſt gekleedt, daer root mede ondet loopt, hebbende vleugels aen de ſchouders, en in de ſlincker hand heeft zy een Booge, gereet ſtaende om te ſchieten, hebbende voor haere voeten een Cocodril.

De koper-roeſte verwe, bediet het einde van de vervolginge: 't welck is een ander te verteeren, beſchadigende dieſelve, of aen eere, of aen goederen.

De vleugels bedieden, dat de vervolginge altijd gereet ſtaet en ſnel is, om andere luyden te beſchadigen, houdende de Booge geſpannen, oock wanneerſe noch verre daer af zijn, dat is, met laſteringe en qualijk ſpreken.

De Cocodril worter by geſtelt, wantſe vervolght, en wil alleene oorlogh met die geene, die voor aen loopt, en ſoodaenigh magh de vervolginge in deſen ſin niet genomen werden, ten zy die, by geval, geſchiet aen ſoodaenigen perſoon, die door zijn eygen macht niet kan of wil wederſtant doen. Daerom is de vervolginge der Martelaeren ſoodanigh geweeſt, datſe ſich in den dood hebben overgegeven, ſonder de minſte gedachte, van andere te beſchadigen, en wort deſe vervolginge gedaen van Nijdige en Verleyders, die altijd het goed gerucht, van een Man met eeren, ſoecken wegh te rooven, niet meer om eens anders, maer alleen op haer eygen voordeel denckende.

DELITIOSO. *Een Verwijft of leecker Man.*

WAnneer men een verwijft Man wil afbeelden, ſoo wort gemaelt, dat hy ſeer gemacklijck ſit, leunende metten elleboge op een kuſſen.

Adamantius ſeght dat het een teycken van welluſt en dertelheyt is, als men den elleboge op een kuſſen onder 't hoofd heeft: en dit is genomen uyt *Ezechiel*, diewelke Wee roept over den geenen, die den elleboge onder de wange houden, verſtaende daer door die geene, die van een Manlijcke dapperheyt ontaert zijnde, door lomicheyt van lichaem en van gemoed, ſeer ſchandelijck verwijven.

GRASSEZZA. *Vettigheyt.*

EEn ſwaerlijvige Vrouwe, die in de rechter hand een Olijftack houd, doch alleen mette vruchten ſonder blaeders, in de ſlincke houdſe een Zeekrabbe: diewelke een groot ontwerp is van de Vettigheyt, wanneer de Maene waſt: of door een beſondere welgeſchicktheyt, die getrocken wort uyt de hoedaenigheyt van de Maene: Of om dat de Maene, wanneer zy vol en klaer is, de krabbe gelegentheyt geeft om lichtlijcker haeren koſt te ſoecken.

De Olijf is een oprecht beeld van de Vettigheyt, en dat niet alleene by de Poëten en Hiſtoryſchrijvers, maer oock in de H. Schrifture, gelijck men in veele plaetſen kan nae leſen. En 't is de eygen bynaem van den Olijf, datſe vet is.

CONFUSIONE. *Verwarringe.*

EEn jonge Vrouwe, wiens kleed, in 't wilde, met verſcheyden verwen geſchakeert is, hebbende wilde en verwarde hoofdhayren: houdende de rechter hand op de vier Elementen, die ſeer verwart onder malkanderen ſweven, en de ſlincker hand houdſe op den tooren van *Babel*, met deſe ſpreuke, *Babilonia undique*, dat is, *over al Verwarringe.*

Zy wort jongh geſchildert, om dat de jonge luyden ſeer totte Verwarringe gedreven zijn, en dat van wegen de kleyne eervaerentheyt die zy hebben, ſonder welcke men zijne ſaecken niet kan beſtieren, wordende lichtlijck door haere genegentheeden verleyt, die alsdan de Verwarringe medebrengen.

De verwarde, lange en korte hoofdhayren, bedieden de wilde en vliegende gedachten, die het Verſtand verwarren.

De verſcheyde verwen van 't kleed, drucken uyt de ydele, ongemanierde en verwarde handelingen: want waer te veel is, daer is Verwarringe.

De tooren van *Babel*, Geneſis xi, wort geſtelt als een teyken van Verwarringe, 't welck een yder bekent is. En daerom als God den Bouwlieden wilde verſtooren, ſoo verwarde hy haere ſpraecke, alſoo dat een yder in 't wilde riep, ſonder datſe malkanderen verſtonden: en hier door wierden de hovaerdige en Godlooſe Heydenen, diewelcke ſich vermaeten, dat zy, tegen Godes Almachtigheyt, wilden aen wercken, geſtraft, ſulx dat zy het werck moſten ſtaecken. En tot meerder klaerheyt maelt *Ovidius* het *Chaos* of de verwarde ruwe klomp, aldus af:

Daer was een eenigh beeld, een Chaos *over al,*
Een rouwe woeſte klomp, en een verwarde bal.

Aguillara ſeyt in zijne Naevolginge over *Ovidium*, van deſe Verwarringe, dien wy aldus hebben naegevolght:

Aleer de Hemel *was, de* Zee, *de* Aerd' *en*
't Vier,
Soo was het Vier, *de* Aerd, *de* Hemel, Zee,
oock hier:
De Zee *den* Hemel *heeft, de* Aerd' *en* 't Vier *opgeven,*
Doch rouw moſt Vier *en* Zee, *in* Aerd *en* Hemel *ſweven:*

't Geen

*'t Geen d'*Aerde *was, was 't* Vier, *de* Hemel *en de* Zee,
*En d'*Hemel, *was als d'*Aerd, *als* Vier *en* Water *mee,*
De Aerde, Vier *en* Zee, *den* Hemel *hiel geſloten,*
*En d'*Hemel *was met* Vier, Aerd, Waeter *overgoten.*

Naerder Overſettinge van *Ovidii Chaos* uyten Latijne:

Alwaer het Aerdrijck was, daer was de Locht en Zee,
En 't Aerdrijk dreef gantſch los, en 't ondiep Water mee:
De Locht die had geen Licht, geen ſtoffe hield haer wesen,
Dies iſſer in haer romp een groote ſtrijt gereſen,
Want koude ſtree met hett', en 't droge met het vocht,
Het harde met het ſacht, en 't ſwaere mette Locht.

Maraviglia. *Verwonderingh.*

EEn jonge Dochter, die de rechter arm een weynigh om hoogh hout, met den hand open, de ſlincker om leegh, en het vlacke naer de aerde gekeert, het eene been wat wijder als 't ander uytſtekende, 't hoofd wat gebogen nae de ſlincker ſchouder, hebbende de oogen ten Hemel gekeert.

Verwonderinge is een ſeeckere ontſteltenisſe van't gemoed, dieder gebeurt wanneerder iet nieuws in de ſinnen komt, houdende den Menſche in verbaeſtheyt en verwonderingh, waerover zy de armen en 't gantſche lichaem, daer nae voeght.

Zy is jongh gemaelt, om dat de jonge luyden, ſich meeſt verwonderen, als hebbende weynigh eervaerentheyt.

Inimicitia. *Vyandſchap.*

EEn Vrouwe in 't ſwart gekleet, vol vlammen Viers, ſtaende met de rechter hand opgeheven, als of zy iemand dreyghde, in de ſlincker hand houdſe een Ael, en op der aerde ſtaet een Hond en Katte, die malkanderen krabben en bijten.

Het ſwarte kleed mette vlamme, beteyckent gramſchap, die mette melancolie of ſwaermoedigheyt vereenight is, en die te gelijck de Viandſchap geduyrigh maeckt, 't welck niet alleen die gramſchap is, dieder in 't diepſte des herten is gewortelt, maer die oock mette wraeck-luſt is vermenght, tot nadeel van zijn evennaeſten, en dat wort alles door 't Vier uytgebeeld. Haere bepalinge wort daer in bekent, alwaer geſeyt wort, dat de gramſchap een brand van 't bloed is, dat rontom 't herte leyt, uyt luſt tot wraecke. En de melancolie wort van de Medicinen genaemt *atra bilis*, of ſwarte galle, en daerom wortſe door 't ſwart uytgedruckt, als maeckende den Menſchen de geledene ſmaet indachtigh.

De Ael, Hond en Katte, betoonen dieſelve werckinge, want de Ael ſcheyt ſich uyt Viandſchap van andere Viſſchen af, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, en de Hond en Katte ſtaen oock altijd onder malkanderen, in een geſtadige ſtrijd.

Inimicitia Mortale. *Doodlijcke Vyandſchap.*

EEn gewapende Vrouwe, met een wreed en ſchricklijck opſicht, in 't root gekleet, die in de rechter hand twee Pijlen vat, die even wijt van malkanderen zijn, waer van d'eene 't ſcherp nae boven, d'ander 't ſcherp na beneden houd, in de ſlincker hand heeftſe een Ried met blaederen, en een tack van *Felce* of Wildvaeren.

Ge wapent en wreed wortſe gemaelt, om

dat de Viandſchap altijd met haere wapenen gereet ſtaet, om haeren Viand te beſpringen en aen te vallen.

De roode verwe beteyckent de eygen werckinge van de Viandſchap, diewelcke in den Menſche toornigheyt, oploopentheyt en wraeckgierigheyt baert.

Van de Pijlen op de maniere, als geſeyt is, verſtonden de Egyptenaeren, dat die het rechte beeld waeren van tegenſtrijd, alſoo in de tegenſtrijdige dingen geene eendracht, maer ſtaedigh een doodlijcke Viandſchap moſt weſen.

Het Ried en de Wildvaeren, beteyckenen de quade en verkeerde Natuyre der geener, diewelcke van de geboden des Heeren, ontrent het laſteren, verre afgeſcheyden zijn, overtredende ſulcken hoogen gebod, waer van by *Math.* ſtaet, *Maer ick ſegh u, bemint uwe vyanden, doet wel die u haeten, bid voor die u vervolgen en laſteren.* Voorders ſeyt hy, *alſoo ſal oock mijn Hemelſche Vaeder u lieden doen, ten zy ghy uwes broeders miſdaet van herten vergeeft.* Dit zijn de woorden des Heeren, en die zijn vriend wil weſen, is 't noodigh dat hy dien volge: Want hy ſeyt, *ghylieden zijt mijne vrienden, ſoo ghy doet wat ick u gebiede:* en derhalven betaemt het, tot behoudeniſſe onſer ziele, niet wraeckgierigh noch hartneckigh te weſen, noch viandſchap te draegen, als het Ried en de Wildvaeren doen, die ſoo tegenſtrijdigh zijn, dat d'een den anderen doet vergaen, gelijck *Dioſcorides* en *Plerius* verhaelen, want de Wildvaeren ſal vergaen, ſooder Riet wort rontom geleyt, en in 't tegendeel ſal het Riet vergaen, wanneerder veel Wildvaeren wort rontom geplant, en *Plerius* ſeght, dat het ſulcke vianden zijn, dat de Wildvaeren met het Ried afgeſneden zijnde, of als het land geploeght, en op den ploeghkouter wort geworpen, ſoo ſal 't niet waſſen: en van gelijcken ſoo men het Riet werpt en de Wildvaeren daer op, ſoo doetſe eenderleye werckinge als het Riet, ſoo groote Viandſchap hebben deſe planten met malkanderen. Hier toe dient 't geene *Alexander Magnus*, hoewel Heyden zijnde, gedaen heeft, tot een voordaed van dat wy onſen viand ſullen vergeven, en niet ter dood toe vervolgen. Want *Beſſus*, nae dat hy *Darium* drie maelen geſlagen, gevangen en gebonden zijnde, doodgeſlagen hadde, liet *Alexander* twee boomen met kracht te ſamen binden, en maeckte aen yder boom een been van *Beſſus* vaſt, die hy daer nae, los laetende, het lichaem van *Beſſus* liet van den anderen ſcheuren, ter gedachtniſſe van zijne viandlijcke en ſchandige daed.

INVENTIONE. *Vindinge.*

EEn jonge Vrouwe met prachtige kleedinge, in 't wit, waer op ſal geſchreven ſtaen, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen;* hebbende 't hoofd rontom de ſluyer, met verſcheyden verwen geciert, alwaer, door aerdige krullen en drayen, de konſt en de ſchoonheyt vertoont wert. Hebbende aen de ſlaepen van 't hoofd, twee vleugeltjes, en in de ſlincker hand ſalſe houden het beeldeken van de *Natuyre*: de rechter arm wat hoogh en recht uytſtekende, de hand open, en met bloote armen, doch beyde met gulde Braçeletten geciert, en op de Braçelet aen de rechter arm ſal geſchreven ſtaen, *ad operam*, dat is, *aen 't werck.*

Iongh wort zy vertoont, om dat de geeſten in de Ionckheyt, door de herte des bloets, ſich verheffen, en tot het verſtand opſtijgen, waer door geſchiet, dat het verhael der dingen een overweginge maeckt, en

uyt

uyt dieſelve overweginge, worden alle Vindingen toegeſtelt.

Haer kleedinge is wit, om dat de Vindinge behoort ſuyver te weſen, en ſich niet te behelpen met eens anders arbeyt, en daerom worter geſeyt, *facile eſt inventis addere*, dat is, *men kan licht by eens anders Vindinge wat toe doen*, gelijck de ſpreucke oock uytdruckt, *non aliunde*, dat is, *niet elders van daen*, maer men ſal 't by ſich ſelve ſoecken. De cierſels en fluyers van verſcheydene verwen, bedieden dat de Vindinge niet in een dingh allecne beſtaet, maer dat zy verſcheyden is en oneyndlijck, want de verſcheydentheyt der verſtanden, brenght ſoo wel goede als quaede Vindingen voor den dagh. De vleugels aen 't hoofd, bedieden de opheffinge van alle de verſtandelijcke deelen, diewelcke opgeweckt zijnde door de ſinnen, om te verkrijgen, daer men nae verlanght, ſoo wecken zy te gelijck de ſinnen op, om al het geene te ſoecken en te vinden, wat haer, daer door, wort voorgeſtelt.

Dat zy het beeld van de Natuyre in de ſlincker hand houd, is om te betoonen, dat de Natuyre de Vindſter is van alle dingen. En daerom iets nieuws te vinden, en niet in 't licht te geven, is een ſaecke die niemant verderlijck is, en dat nae de ſpreucke van de Wergevers, *die zijn voornemen of konſt verberght*, ſeggen zy, *daer van kan geen nut komen*, en hierom is 't geen wonder, want de Philoſophen ſeggen, *Virtus in actione conſiſtit*, dat is, *de Deughd beſtaet in de daed*: Hier over behoortmen zijne Vindingen in 't licht te ſtellen en uyt te voeren, om by een yder lof te behaelen. En daerom is deſe beeldniſſe gemaelt datſe de opene hand een weinigh verheven uytſtrekt. Want by den Egyptenaers was een gemaelde of geſneden hand, een bewijs van een vlijtigh Man totte Bouwkonſt, welcke hand ons veelmaels tot het werck heeft gedient, en door wiens weldaed, de konſt van alle dingen, wort gevonden, om de beeldniſſen, die in de gedachten ontworpen zijn, ſichtbaerlijck voor de oogen te vertoonen, en daerom hebben wy het woord *ad operam*, aen de rechter arm geſchreven. De twee bloore armen mette goude armringen, bedieden het loon, dat de Oude plachten te geven, aen die geene die iet loflijx en treflijx, tot vorderinge der konſten, hadden gevonden. En dit verhaelt *Pierius Valerianus* in 't XL boeck.

INVENTIONE. *Vindinge*, gelijck die te *Florencen* aen H. *Ferdinand* vertoont is.

EEn ſchoone Vrouwe, die aen 't hoofd twee vleugels heeft als *Mercurius*, met een Beyrinne aen hare voeten, die eene van hare jongen leckt, waer door getoont wert, dat het Beyre-jongh, al leckende, metter tijd, tot zijne volkomentheydt ſal werden gebracht.

De NILUS, alſoo dieſelve in een Marmore beeld, ſtaende te *Romen* in *Vaticano*, vertoont is.

DE *Nijl* leyt met lange locken en baerd, wiens hoofd met bloemen, blaeders en vruchten omkranſt is, leunende met zijnen ſlincker arm op een *Sphinx*, hebbende het aengeſicht totte borſten toe, als een Maeghdeken, en de reſt van 't lichaem als een Leeuwe: tuſſchen den *Sphinx* en 't beeld van de *Nijl*, ſtroomt groote menighte waters uyt: Hy houd in de ſlincker hand een Overvloets hooren, vol blaeders, bloemen en vruchten, en boven op dit beeld, als mede ter ſijden op den Crocodil, ſtaen ſeſtien kleyne kinderkens, die met groote vrolijckheyt met een ander ſpeelen.

De *Nijl* is een ſuydlijcke Reviere, gelijck *Bocatius* ſeyt, die Egypten van Æthiopien afſcheyt, en nae 't gemeen gevoelen, heeft ſe haer oorſprong uyt de geberghten van *Mauritania*, by de groote Zee.

De oude Man met den langen baerd, den *Nijl* uytdruckende, is boven op 't *Sphinx* geſtelt, als een vermaert Monſterdier in Egypten, gelijck de Crocodil mede is, die veele aen den oever van deſe Reviere wort gevonden.

De menighte van waeter, bediet de overloopinge van deſe Reviere in 't Rijck van Egypten, als mede in andere Landen daerſe paſſeert.

De ſeſtien kinderkens bedieden de ſeſtien cubiten of ellebogen, die de Nijl overvloeyt, 't welck oock het hooghſte is datſe waſt. En de vrolijckheyt der kinderkens, bediet de nuttigheyt, die de Menſchen aldaer uyt deſe overvloeyinge trecken, daer anderſins haere Landen droogh en van de Sonne ſouden verbrant blijven. En hier door worden de

Landen

Landen overvloedigh en vruchtbaer: Waer over dieselve oock den krans en den hooren vol vruchten wort gegeven.

INDUS.

EEn Man dapper van gesicht en jeugdigh, met een bloemekrans en vruchten op 't hoofd, leunende aen d'eene sijde op een Waeter-kruyck, en aen d'ander staet een Kameel.

Indus is een seer groote Reviere, daer wel sestigh Revieren inloopen, en meer als hondert stortende beecken.

Met vruchten en bloemen wort hy gekroont, om de vruchtbaerheyt uyt te drucken, want het Land wel bebouwt zijnde, is boven maeten vruchtbaer, waer van d'Inwoonders seer burgerlijck leven.

De Kameel staeter ter sijden, om dat dit Land, alwaer dese Reviere doorloopt, veele Kameelen heeft.

ACIS,

EEn Reviere daer *Ovidius* in 't XIII boeck *Metamorphosis* aen gedenckt, waer op *Galathea* verlieft was, dese is een Reviere in Sicilien, komende uyten bergh *Ætna*.

ACHERON. *De Helsche Vloet.*

SAl geschildert zijn in doncker taneyt, gietende waeter en sand uyt haer kruycke, die met een wijde gorgel al 't sand van *Cocitus*, opslorpt.

COCITUS,

SAl gantsch swart en vuyl zijn, soo sal oock 't waeter zijn datse uyt haere kruycke giet.

STIX. *Een Helsche Moeras.*

EEn Nimphe van duyster taneyt, met een omgekeerde kruyck, en 't waeter van dieselve verwe.

PHLEGETON. *Een Helsche Reviere:*

SAl geheel root zijn met een waterkruyck op de schouder, waer uyt root waeter komt bortelen, nae 't seggen van *Dante*.

FIUMI. *De Vloeden of Revieren, beschreven van Ælianus.*

Ælianus de Historyschrijver in 't tweede boeck van de beeldnissen der Revieren seyt, hoewel de Natuyre en de inham der Revieren ons voor de oogen wort vertoont, dat niet te min eenige, die haer in eerbiedinge houden, haer hebben afgebeelt, ten deele door een Menschlijck beeld, en ten deele van een Osse. De *Stimphalii* in Arcadien, macken den Vloet *Erasinus* en de *Metopa* als Ossen, gelijck mede deden de Lacedemoniers de *Eurota*, de Sicioniers volckeren in *Peloponeso*, niet wijt van *Corinthen*, en de *Philiasi* haere gebuyren den *Asoopo*, en de Argiven, haeren *Cephissus*. In Menschlijcke gedaente maeckten de *Psophiin*, volckeren in Arcadien, den *Erimant*, die nae *Plinii* seggen, in de Reviere *Alfeus* loopt, en die van de *Hercense* Arcadiers oock in Menschlijcke gedaente wierde vertoont, de *Cherronesen* deden 't selve. De Atheniensen vereerden den vloet *Cephissus*, als een Man met hoorens. Die van *Siracusa* in Sicilien, vergelijckten den *Anopus* by een Man, maer eerden de Fonteyne *Ciana* als een Vrouwe. De *Egisters* in *Sicilien* vereerden dese drie Revieren als de *Propax*, *Crimissus* en de *Telmistus* in Menschlijcke gedaenten. De *Agrigentinen* offerden haere Reviere, die nae haere Stad genaemt was, versierende dat het was een schoon kindeken: en dese heylighden oock een beeld in *Delphos*, van Yvoir, schrijvende daer boven de naeme van de Reviere, dat mede door een kindeken wierde vertoont. En tot meerder aerdigheyt van ons verhael, sullen wy hier by voegen het schoone ractsel van *Giov. Castell. Zaratino*, alwaer, onder een geheel verbloemde maniere, verscheyden werckingen en hoedanigheden van de Vloeden en Revieren worden beschreven:

Mijn Moeder heeft my noyt gebaert,
Maer steets in 't lichaem opgesloten:
Daer ick nochtans ben oud bejaert,
En koom dan hier dan gins gevloten.
'k Legh stil, een loop veel duysent mijlen,
'k Ben sacht, en hart, en draegh veel last,
Daer Atlas met zijn stercke stijlen,
Most onder leggen, als vermast:
Ick heb geen mond, maer schreeuw in nood,
Dees schenck ick 't leven, die den dood.

ADI-

ADIGE.

EEn oud Man, die als d'ander op een waterkruyck leunt, waer uyt menichte van water loopt, zijnde gekroont met verscheyden bloemen en kruyden, houdende mette rechter hand een Riem van een Schip.

De *Adige* heeft zijn oorsprongh in de Alpes van *Trenten*, als *Plinius* seyt, en stort sich ten laetsten in de Adriatische Zee by de *Fossoni*, alwaer een goede Haven is.

Een schoone krans van verscheyden vruchten en bloemen wort hem gegeven, om te vertoonen dat het over al lieflijck en vruchtbaer is, waer hy passeert, gelijck *Virgilius* seyt.

De Riem die hy in de rechter hand houd, vertoont dat dese Reviere seylbaer is, want daer wort veele goeds, tot nut der Menschen, door gebracht.

PO.

DE *Po* is van verscheyden en in 't besonder van *Probus* afgemaelt, niet alleene dat die sich als d'andere Revieren op een Waeter-kruyck leunt, en 't hoofd met een krans van Riet omwonden heeft, maer oock dat hy 't hoofd van een Stier heeft met hoorens.

Op dese maniere wort hy geschildert, om dat gelijck *Servius* en *Probus* seggen, dieselve een geluyt maeckt gelijck de Ossen balcken, oock isse gekromt gelijck de hoorens.

Door de verklaeringe van de Rietkrans, sullen wy ons behelpen met het aensien van de Oude, die hare Revieren met Riet kroonden, want gelijck wy in de beschrijvinge van den Tyber geseyt hebben, soo wast het Riet beter in waeterige als in dorre plaetsen.

Men sou dese Reviere oud konnen maelen, met hayren en een lange grauwe baerd, op een Waeter-kruyck leunende, daer menichte van waeter uyt loopt, makende seven armen, alwaer een Swane in swemt, houdende in d'eene hand den Overvloets hooren, en in d'ander een tack van een boom, alwaer een geele vochtigheyt komt afdruypen.

Op 't hoofd sal hy een krans van Populier hebben, om te vertoonen dat dese Reviere niet alleene van dese boomen omcingelt is, maer ter gedachtnisse van 't geene beusel achtigh verhaelt wort, van de Susters van *Phaeton*, die van *Jupiters* blixem geslagen zijnde, in de *Po* is verdroncken, en aldaer in Populieren, aen de Reviere is verandert. Als mede van *Cignus* Koningh van Ligurien, die in een Swane herschept is. Oock wort dese Vogel alhier geschildert, om dat in dese Reviere groote menichte gevonden worden.

Dese Reviere is in Lombardien seer bekent, voortkomende uyten boesem van de seer hooge bergh *Vesalus*, en met een klaer en kort beginsel valtse door de Alpes, en al daelende onder do aerde, rijstse wederom, en gaet met seven monden in de Adriatische Zee, alwaer geseyt wort, datse seven Zeen maeckt.

Door d'Overvloets hooren verhaelt *Plinius*, dat de *Po* in 't begin van de Hondsdagen begint groot te worden, als wanneer de sneeu begint te smelten, en is felder door de velden, als daerse seylbaer is: maer daerom wort haer niet van 't geene zy wegh neemt, toe-geeygent, en waer die passeert, daer maecktse het vetter en overvloediger.

Tot verklaeringe van de tack daer de vochtigheyt afdruypt, seyt *Bocatius* in zijne afkomst der Goden, dat rontom de *Po* verscheiden slagh van boomen wassen, waer uyt door de kracht van de Sonne, sonder darse geplant zijn, een seeckere geele vochtigheyt als traenen komt druypen, 't welck door de konst versamelt zijnde, soo worter de Amber uyt gemaeckt. En dit geschiet als de Somer nu begint te eindigen, en de Sonne alreede is aen 't daelen.

GANGES.

EEn Man van rouw gesicht, met een Palmkrans om 't hoofd, leunende van d'eene sijde als de andere Revieren op een Waterkruyck, en op d'ander sijde sal een *Rinoceros* staen.

De groote Reviere *Ganges* in Indien neemt uyte fonteyne van 't Paradijs haer beginsel.

Hart en rouw wort hy vertoont, om dat haere inwoonders niet wel gemaniert noch opgetogen zijn, en by gevolgh seer Boers.

De *Rinoceros* staeter by, als een Dier dat in die Landen bekent is, waer dese Reviere passeert.

De Reviere Ganges, van Michiel Angelo.

EEn oud Man die gekroont is met eedelgesteenten, en als de andere Revieren

met een Waeterkruyck, en ter ſijden met een Vogel-grijp.

ARNO.

EEn oud Man met een lange baerd en hoofdhayren, die met een elleboge op een Waeter-kruyck leyt, daer veel waeters uyt ſtroomt, hebbende om 't hoofd een krans van Beucken-blaeders, en ter ſijden leyt een Leeuw, die met zijne poot een roode Lely houd, bediedende beyde de oude waepenen van *Florenzen*, de oudſte ſtad van *Toſcana*, alwaer de *Arne* midden door loopt.

Men ſeght dat de Florentijnen eertijts uyt alle bloemen haer Waepen naemen van de witte Lely in een root Veld, maer daer nae, door eenige twiſt, die onder haer ontſtont, gelijck *Landinus* verhaelt, verkoren zy een roode Lely in een wit Veld.

Zy naemen oock van gelijcken onder de Dieren den Leeuwe, als een Koningh van alle Dieren, en onder de dappere Mannen, naemen zy *Hercules* tot haer groot zegel.

De krans van Beucke-boomen wort haer gegeven, om dat de *Arne*, gelijck *Strabo* verhaelt, haer oorſprongh neemt van de Appenijnſche geberghten, van een plaetſe *Falterona* genaemt, alwaer menighte van Beuckenboomen zijn.

Deſe Reviere komt van de bovengeſeyde plaetſe afdalen, gelijck een beexken, loopende door ſtruyvellen, ruyghten en laeghten, nae 't Weſten toe, nemende zijnen gangh door veele Waeter-wellen, ſtortende plaſſen en vloeden, ſoo wortſe allenskens grooter, en laetende aen de ſlincker ſijde de *Arezzo*, komtſe in 't Florentijnſche gebiet, en loopt door *Florenzen*, ſcheydende 't ſelve in twee deelen, en van daer door *Piſa*, en datſelve mede deelende, neemt voorts haeren loop nae de Zee, alwaer zy eyndight.

Deſe beeldniſſe ſoude men oock met een Overvloets hooren konnen afmaelen, om dat, waer dieſelve Reviere paſſeert, het over al een vruchtbaer Land is.

ACHELOUS.

DEſe is van *Ovidius* in 't IX boek *Metamorph.* gemaelt met een lange baerd en hoofdhayren, hebbende aen d'een ſijde van 't voorhoofd een hooren, en van d'ander is het hooren meeſt afgebroken, gekroont zijnde met een krans van Willigen en van Riet. En *Ovidius* maekt hier van gewagh, wanneer deſe Reviere uyt ſich ſelve klaeght, nae datſe van *Hercules* was beſtreden:

Ick vind' my ſeer beſpot, berooft van mijne Vrouwe,
Beſet met dobble ſchand, en dobble anghſt en rouwe:
Schoon datmen my nu kroont, met bieſen, riet en blaen,
En 't hoofd met Wilgen ciert, ick moet alleene gaen.

Hy houd twee Waeter-kruycken onder zijnen arm, waer van d'eene veel waeters uytgeeft, en d'ander niet.

Achelous is een Reviere, die in Griecken ſeer vermaert is, komende uyt den bergh *Pindus*, deelende *Ætolien* van *Arcadien*, vallende eindlijck metter Zee in *Malia*.

Na dat de Poëten daer beuſeligh af ſpreken, hadde *Oenoe*, aen *Hercules* haer Dochter *Dianira* tot een Vrouwe belooft, die ſeer ſchoon was, met deſen bedinge, dat hy al het water van *Achelous* in eene plaetſe ſoude brengen, want alſoo die met twee armen liep, ſo verdroncken alle vruchten en 't kooren gewas van de Landen, doende over al groote ſchaede: Daerom ſeytmen dat *Hercules* nae veele moeylijcke ſloverie, ſtrijdende met *Achelous*, die in een Stier veranderde, hem overwan, breeckende hem een hoorn van 't hoofd, 't welck was, wanneer hy 't water in eene plaetſe leyde, waer door 't Land vruchtbaer en overvloedig wierde, en daerom wort hy met twee kruycken geſtelt, waer van d'eene water geeft, en d'ander niet.

TEVERE. *Tiber.*

MEn vind den *Tiber* in veele plaetſen vertoont, doch inſonderheyt in *Vaticano*, in een Marmore beeld, 't welck al leggende onder zijn rechter arm, een Wolvinne houd, waer onder twee kleyne kinderkens leggen, die dit Dier met haere mond ſuygen, onder dieſelve arm houd hy een Waeter-kruyck, daer veel waeters uytloopt. Onder de ſlincker heeft hy een Overvloets hooren, vol van verſcheyden vruchten, en in de rechter hand eenen Riem, met een lange baerd en hoofdhayren, zijnde met een krans van verſcheyden vruchten en bloemen gekroont.

De *Tiber* is een Reviere in Italien, die haeren oorſprongh neemt aen de rechter ſijde van den bergh *Appeninus*, ſcheydende *Toſcana* van *Vmbria* en *Campagnien*, gelijck oock de ſtad

Romen.

Romen. De Revieren worden leggende gemaeckt, om dat haer eygenschap is, vlack over 't Land te loopen.

De twee kinderkens die een Wolvinne suygen, staen ter gedachtnisse van *Romulus* en *Remus* gebroeders, opbouwers van *Romen*, die aen den oever van dese Reviere, souden gevonden zijn, een Wolvinne suygende.

't Beeld wort gekroont ter gedachtnisse van de Romeinsche Overwinningen, waer af men de beeldnissen in veele plaetsen vind, niet alleene met bloemen en vruchten, maer oock met Lauwer afgemaelt. De Overvloets hooren bediet de vruchtbaerheyt der Landen daer zy door loopt. De Riem druckt uyt datse Schipbaer en bequaem is totte koophandlinge.

Tiber.

DE *Tiber* is van *Virgilius* in zijn VII boeck van *Æneas* beschreven. Het kleed sal Hemels blaeu zijn, om de klaerigheyt van 't waeter, 't welck dan op 't klaerste is, wanneer 't de verwe des Hemels alderbest aenneemt. En daerom is de *Tiber* aldereerst *Albula* geheeten: en daer nae isse nae den Koningh van Albanien, *Tiberinus*, die in dese Reviere verdronck, *Tiberinus* geheeten, gelijck veele Poëten en Historien getuygen, als mede uyt seecker opschrift, dat aen den Oever van den *Tiber* te vinden is. Met een geele suyer is hy gemaelt, om dat *Virgilius* en *Horatius* dieselve Reviere geel noemen.

De krans van Riet, gelijck *Virgilius* seyt, past op alle Vloeden, om dat die in alle waeterige stroomen seer willigh wassen.

Tiger.

EEn oud Man, die op een Waeter-kruyck leunende, van d'ander sijde een *Tiger* heeft.

Dese Reviere spruyt in groot Armenien, in 't vlacke van een plaetse geheeten *Elongesine*, en sich met tien monden krommende, looptse in de Persische Zee. De *Tiger* wortse genoemt, of om haer snelligheyt, of datter veele *Tigers* zijn, waer zy passeert.

Donau, nae de Medaglie van *Adrianus*.

EEn oud Man, die op een Waeter-kruyck leyt, daer 't waeter uyt loopt, houdende 't hoofd met een suyer bedeckt. Dat hy 't hoofd bedeckt, geschiet, om datmen de seeckerheyt van zijn oorsprongh niet wel weet, alhoewel zy in Duytslant ontrent *Donawert* ontspringht, en sich Oostwaert op in de swarte Zee stort.

Niger.

EEn swarte Moriaen met straelen rontom 't zijn hoofd, leunende op een Waeterkruyck, alwaer van d'een sijde een Leeuwe staet.

Vermidts dese Reviere onder de Lijne leyt, wortse een Moriaen gemaeckt, om dat die aldaer woonen, seer van de Sonne worden verbrant. De Leeuw isser by gestelt, om dat dese Reviere door 't Land loopt, daer de meeste Leeuwen zijn.

Adulatione. *Vleyinge, Pluymstrijckerie.*

EEn vrolijcke Vrouwe met een gekreuckt aengesicht in weerschijn gekleet, houdende in de rechter hand een Blaesbalck om 't Vier op te blaesen, in de slincker een rouw, en voor hare voeten sal een *Chameleon* staen.

De Vleyinge, na dat *Cicero* dieselve in zijne Tusculaensche Vragen beschrijft, is een sonde, dieder geschiet uyt loftuyterie, met soodaenigen ooghwit en gemoed, om iemant daer door te behagen: of het is een valsche overredinge of loogenachtige bewilliginge, die de geveinsde Vriend gebruyckt, door iemants ommegangh, om sich selve by hem in 't geloof te brengen, oock om van zijn eygen dingen, te doen verstaen, 't geene dat in der daed niet is, doende 't selve uyt lust of door gierigheyt.

Met weerschijn wort zy gekleet, overmits de Vleyer seer vaerdigh is om zijn aengesicht in alle voorval, te veranderen, oock zijne woorden, met *Jae* en *Neen*, te draeyen, nae dat het een yder smaeckt; gelijck *Terentius* 't selve in zijne *Eunuchus* uytdruckt, *Al wat zy seggen* (seght hy) *prijs ick, en wat zy verachten, veracht ick mede*, &c.

Het *Chameleon* wort gestelt, om datmen de genegentheeden en meeningen van andere luyden al te seer volght: Waer over *Aristoteles* seght, dat datselve Dier sich schickt nae de veranderinge der tijden, gelijk de Vleyer,

diewelcke hem acht volmaeckt in ſijne konſte te weſen, wanneer hy ſich beſt weet te voegen, om eens anders manieren (alwaert oock datſe ſchandigh waren,) tot zijn eygen profijt, met verwonderingh aen te nemen. Wort oock geſeyt, om dat het *Chameleon* ſeer vreeſachtigh zijnde, by ſich weinigh bloeds heeft, en dat inſonderheyt rontom 't hert, ſoo ſchrickt het voor alle ſlechte beeſelingen, en verandert ſich. Waer uyt men ſien kan dat de Vleyinge, een kenteicken van een kleyne geeſt en van een veracht gemoed is, waer in dat dieſelve heerſcht en gewilligh gehoorſaemt. Dies *Ariſtoteles* ſeght, *alle Vleyers zijn ſlaefs, en oock verachte Menſchen.*

De *Blaesbalck* (die een bequaem werckruygh is om 't Vier te ontvoncken, en 't ontſteecken licht uyt te blaeſen, alleen door den wind,) geeft ons te verſtaen, dat de Vleyers, met den wind van ydele woorden, het Vier van haere hertztochten en genegentheden, waer na zy gewilligh luyſteren, of ontſteken, of dat zy het licht der waerheyt, dat haer anders, door de kenniſſe van haer ſelf, behoorde te onderſtutten, uytbluſſchen.

Het *touw* dat zy in de ſlincker hand heeft, bediet, gelijck *Auguſtinus* verhaelt over den IX Pſalm, dat de Vleyinge den Menſchen in de ſonde verbint: ſeggende, *de tonge der Vleyers bint den Menſche aen de ſonde, want hy heeft vermaeck, niet alleen in die dingen te doen, waer in hy niet alleene niet ſal gewreeſt worden een beſtraffer te zijn, maer wort oock geſeyt een wercker daer van te weſen.* En voorts ſeyt hy, *in den ſtrick die zy verborgen hadden, is haer voet gevangen.*

Het gekreuckte voorhoofd, nae dat *Ariſtoteles* in zijne Menſche-kenninge ſeyt, bediet Vleyinge.

ADULATIONE. *Vleyinge, Pluymſtrijckerie.*

EEn Vrouwe met twee aengeſichten, 't eene van een ſchoon jongh Maeghdeken, 't ander van een mager oud Wijf; uyt hare handen vliegen verſcheyden Byen, die hier en daer ſwerven, hebbende ter ſijden eenen Hond.

Het ſchoon aengeſicht is een kenteycken van't eerſte bejegenen van de vleyige woorden, en dat leelijcke aengeſicht, vertoont de gebreecken, diemen veinſt en achter den rugge houd.

De Byen zijn het eygen beeld van den Vleyer, want zy draegen Honigh in haeren mond, en houden verborgen dien ſtekenden Angel, waer mede zy veeltijts oock den Menſche praemen, eer hy 't vermoed.

De Hond quiſpelſteert en bewijſt vriendſchap aen die geene die hem brood geeft, ſonder eenigh onderſcheyd of hy 't waerdig is of niet, en dickwijls bijt hy oock die geene, die 't niet verdient heeft, jae 't gebeurt oock dat hy dienſelven, die hem 't brood heeft gegeven, verlaet. Daerom wort den Vleyer ditſelve ſeer wel toegepaſt.

ADULATIONE. *Vleyinge, Pluymſtrijckerie.*

EEn Vrouwe ſeer konſtelijck en ſchoon gekleet, ſpeelende op de Schalmeye of Fluyte, met een Hert dat voor haere voeten ſlaept. Aldus wort zy van *Orus Apollo* en *Pierius* afgeſchildert. Eenige ſchrijven dat het Hert uyter natuyre, door 't geluyt van de Fluyte, alſoo wort aengelockt, dat het als betoovert zijnde, ſich ſelve vergeet, en alſoo laet vangen. Tot beveſtinge van dit ſeggen komt deſe beeldeniſſe over een, in de welcke

merte

mette lieflijckheyt van 't geluyt, wort uytgebeelt de soetigheyt van de woorden: En die geene die sich gaerne hoort Vleyen, dat wort, door de natuyrlijcke drift van 't Herte, uytgebeeld. 't Welck oock vertoont dat hy vreesachtigh en van een swack gemoed is, die zijne ooren aen den Vleyers goedwilligh verleent.

Op dese maniere schildert *M. Ant. Cataldus* Romeyn, de *Vleyinge* af, en dat zy is:

EEn vyandin van 't waer' gemoed,
Een schendster van het aerdsche goed,
Een blindheyt voor een eel verstand,
Een spijs en dranck vol gift en brand,
Die aen geen sobre ziele smaeckt,
Maer is een herbergh die volmaeckt,
In vleyen en loftuyten swelt:
Een nest tot in de locht gestelt,
Een breed verblijf van logen-tael,
In 't aensien sietmen 't altemael:
Nu isset een Chameleon,
Een Circe *of* Sphinx *die tovren kon,*
Een Hond die vinnigh bijt en steeckt,
Waer uyt een doodsche wonde breeckt.
Een tongh' is 't die seer soetjes vleyt,
Doch is met bittre gal verspreyt.
In 't kort, het is een snoode lust,
Een kleynoot daer de dood in rust,
Een soet venijn, een bitter soet,
Een krancheyt die den Hoovingh voed.
En dit is 't geen 't Heerenmes weet,
Oock dat een yder Vleyen heet.

FUGA. *Vlucht.*

EEn onthulde Vrouwe met een beknopt kleed en vleugels aen de schouders, met een kindeken in den arm, staende vaerdigh om te vluchten.

FUGA. *Vlucht.*

EEn Vrouwe die seer licht gekleet, gevleugelt en vaerdigh staet, om te vluchten, hebbende de vlechten uytgespreyt, en den rugge toegekeert.

Gevleugelt isse gemaelt, om dat het vluchten geen vlucht is, ten zy dat die vaerdigh geschiede. De gespreyde hayr-vlechten bedieden, de kleyne sorge die men over sich selve heeft, wanneermen genootsaeckt is te vluchten. Zy is luchtigh gekleet, om dat zy niet moet hebben 't geene haer magh beletten. Den rugge heeftse toegekeert, om dat in de Latijnsche taele het toekeeren van den rugge, voor het vluchten wort genomen.

FUGA POPOLARE.
De gemeene Vlucht.

EEn Vrouwe, die oock vlucht, en met beyde handen een swarm Byen houd, waer onder een seer groote roock is.

Dit hebben wy, tot soodanigh bedietsel, van den Egyptenaers: en dit siet men oock door de eervaerentheyt, dat de Byen haer door geen dingh, meer laeten verjaegen als door den roock, waer door zy snellijck en in 't wilde sich in de vlucht geven: Alsoo sietmen, oock onder 't gemeene Volck, datse dickwijls, door den roock, van een lichte en kleyne oorsaecke, vluchten.

FUGACITA DELLE GRANDEZZE & DELLA GLORIA MONDANA.
Vluchtigheyt van de grootsheyt en eere des Werrelts.

EEn Vrouwe, die gevleugelt en met groen gekleet is, doch licht, uyt den geelen, wesende cierlijck geborduyrt met peerlen en andere kostelijcke steenen, hebbende op 't hoofd een goude kroone, houdende met groote bevalligheyt, in de rechter hand een ontsteecken en flickrende Vier-pijle, met de spreucke *Egredíens ut fulgur, uytbarstende als een blixem*, mette slincker hand een ruyscker van Roosen, omgekeert, waer van een deel bleek en verwelckt ter aerden vallen.

Zy wort gevleugelt vertoont, om de Vluchtigheyt van 't ontwerp van dit beeld, af te maelen.

Licht groen wortse gekleet, om te betoonen, datmen geene hoope sal stellen in de sterflijcke goederen, want dese komen seer haest te gebreecken, en insonderheyt als de Mensch sich bedrogen vindt, om tot zijn voornemen te komen, soo roept hy uyt: *O hoope! o verlangen! dat altijd bedrieghlijck is.* En *Petrarcha* seght in zijn triomph van de Dood: *O ellendige, die u hoope in sterflijcke dingen stelt.* En *Silius Italicus* singht:

Wy sien op 's Werrelts goed, 't gedacht is op ter loop,
Wy bouwen onsen grond, op al te losse hoop,

De verscheydenheyt van de eedele steenen op 't kleed, en de goude kroone, bedieden de hoogheyt en grootsheyt, waer mede sich de Werreltsche eere op pronckt: en d'ontsteken en flonckerende Vier-pijle, met het opschrift, geeft te kennen, dat onse grootsheyt en Werreltsche eere, een Vierpijle gelijck is, die soo haest niet is aengesteken, of zy vlamt, stijght op en vergaet. Waer over ons by dese gelijcknisse wort vertoont, dat de Menschе niet trotsigh noch opgeblasen sal zijn, schoon dat hy rijcker, of in hooger eere en staet, magh gestelt zijn boven andere: En men doet by de verkiesinge van eenen oppersten Paus, voor zijne oogen, in S. Pieter, een Spiesse, die met werck of vlas bewoelt is, aensteecken, waer by uytgeroepen wort, *Heylige Vader! aldus vergaet oock de eere deses Werrelts.* Hier by dunckt my niet qualijck te passen, 't gene *Petrarcha* seght:

Ons leven vlieght en moet vergaen,
Geen uyre blijftet langer staen.

Van de *Roose*, als geseyt is, vertelt *Pierius*, dat die altijd, by de Oude, voor een beeld van de Menschelijcke broosheyt is genomen, en voor een teycken van het vluchtigh goed, en van de kortheit onses levens: Want in dieselve dagh alsse voortkoomt en bloeyt, haer bevalligheyt toonende, wordtse verwelckt, verslenst, en sterft, gelijck *Job* in 't XIV seyt, *zy gaet op als een bloeme, en valt af.* Wy konden hier van veele dingen verhaelen, ten waere de kortheyt betracht wierde, als hebbende alreede daer van overvloedigh in dese *Iconologia* gesproken, insonderheyt in de uytbeeldinge van 't *korte leven.* En tot dien einde dunckt my niet onbequaem, dese veerskens hier by te voegen:

O Menschu hoop is los en licht,
Ghy schemert door een valsch gesicht,
Om dat ghy stapelt schat en goed,
Dat op der aerde blijven moet:
De tijd die vluchtigh rent en schiet,
Brenght u en al u goed te niet,
Vermits ghy dwaes en onbedacht,
Op tijd, op eer, noch leven acht.
Doch soo ghy janckt nae eer en staet,
Nae roem, die door geen dood vergaet,
Nae 't leven dat geen weedom erft,
Ombelst de Deughd, die nimmer sterft.
Want Deughd den Menschter eeren leyt,
En voert hem tot d'onsterflijckheyt.

TUTELA. *Vooghdyschap*, van den Heer *Giov. Zuratino Castellini.*

EEn Vrouwe met een Duyve op 't hoofd, die de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken houd, en de slincker op 't hoofd van een Meysken, hebbende op yder hand een Musch.

Vooghdyschap is een gegeven macht en gebiet, dat door de Burgerlijcke Wetten toegelaten is over een vry persoon, om dieselve te beschermen, die door gebreck van Ouderdom, sich selve niet kan bestieren: daerom wort zy gemaelt datse de rechter hand op 't hoofd van een Ionghsken heeft, wiens Vooghdyschap eindight nae 14 volle Iaeren, en d'ander op een Meysken, wiens Vooghdyschap ten 12 Iaeren uytgaet.

De macht om Vooghden te stellen, komt eygentlijck van den Romeynen, waer van dit een teycken was, dat soo de Vooghden of Weesen, geen meer Burgers van *Romen* waeren, dan hielt oock de Vooghdyschap op. Den Vaeders was het oock toegelaten, by Testamente of uyterste Wille, Vooghden over haere kinderen te stellen, die in haer macht souden staen. Want het is nae de Natuyre waerschijnlijck, dat niemand beter Vooghden over zijne kinderen kan stellen, als de Vaeder selve. Door een Wet of gewoonte vindmen dat het Vooghdyschap geweest is, van 't begin van *Romen* af, want men vind in *Titus Livius* en *Dion. Historicus*, dat *Ancus Martius*, de vierde Koningh der Romeynen, die in 't Iaer 138 nae de opbouwingh van *Romen* gestorven is, *Lucium Tarquinium* tot Vooghd over zijne kinderen stelde. In't Iaer 302 zijn afgeleesen de Wetten van de twaelf tafelen, waer in den Huysvader volle macht was gegeven, om een Testament over zijn geld en midlen te maken, nae zijn believen, en om Vooghden over zijne kinderen te stellen. Zy versorghden oock door veele Wetten van de 12 taefelen over de Weesen, wiens Vaders sonder Testament waeren gestorven, datse Vooghden souden hebben, waer toe de naeste van 't Vaederlijcke Huys wierden geroepen, *Vlpianus l. 1. ff. de leg. tu.* indiender geen Vaeder tot Wetlijck Vooghd waere, noch oock by Testamente: Soo heeft de Wet *Attilia*, daer *Livius* van schrijft,

in 't

in 't XIX boeck beſtelt, dat ſooder Vooghden aen de Weeſen, dieder geene hadden, wierden gegeven, die wierden van den Burger-Schout, of door het meeſte deel der Gemeents-luyden, verkoren. Welcke Wet *Sigonius* oordeelt, dat al voor 't Borgemeeſterſchap van *Poſthumius Albinus* &c. in 't Iaer der ſtad *Romen* 567 geweeſt is: Waer over deſe ſpreuke van den Schout *Verres* van *Cicero* verhaelt is, *dat de Weeſe en Weeſen, waeren een ſeecker roof van de Schouten.* Dieſelve Wet *Attilia* ſtelde oock Vooghden over de Vrouwen, die door de ſwackheyt van beleyt, geduyrigh onder Vooghdyſchap bleven; gelijckmen by *Cicero* kan leſen in 't Vertoogh voor *Murena*. *Claudius* ſtelde daer nae dat de Vooghden van den Borgemeeſteren ſouden werden geſtelt. Maer de Keyſer *Antonimus* de Philoſooph, nam deſe moeyte den Borgemeeſteren af, en ſtelde daer toe een Wees-Schout, ten einde de Vooghden meerder naerſtigheyt ſouden aen wenden, gelijck *I. Capitolinus* ſeyt: welcke plaetſe *Baptiſta Ignatius* verſtaet, dat de Wees-Schouten tegens den Vooghden mochten vonnis ſtrijcken, indienſe bedrogh, in de bedieninge van haer Vooghdyſchap, hadden begaen.

Het Vooghdyſchap moet met oprechtigheyt en vromigheyt worden bedient, waer van de Duyf een voorbeeld is, diewelcke ſonder galle weſende, de Iongen van andere vogelen voed. Siet daer over de gloſſe, waer *Salomon* ſeyt in zijn Hooge-Lied, *u oogen zijn als Duyfs oogen.* Met Duyfs oogen dan, moetmen de Weeſen en haere goederen bewaeren, en niet met grijpende Wolfs oogen, gelijck *Gildo*, *Ruffinus*, en *Stelico*, die van *Theodoſius* den Keyſer tot Vooghden waeren gelaeten over zijne ſoonen *Arcadius* en *Honorius*, wiens gemoed was om 't Rijck, van deſe kinderen aen ſich te trecken: welcke Weeſen, ten laeſten, het verkeerde gedacht van alle deſe haere Vooghden, met groote ſwaerigheyt in verſcheyden tijden hebben t'ondergebracht en overwonnen. Want God wil datmen over den Weeſen rechte ſorge ſal draegen. *Eſaias* ſeyt, *Komt den benauden te hulpe, oordeelt den Weeſen, recht beſchermt de Weduwen, en komt dan en laet ons t'ſaemen rechten*, ſeyt de Heere. *David* ſinght: *Gy ſult een hulper zijn van u Weeſe.*

Alle de Wetten krijten en dreygen die geene die den Weeſen onderdruckt. *Conſtantinus* wilde den Vooghden ſeer ſtrenghlijck hebben geſtraft, in 't IX boeck van zijn *Codex tit.* X, gelijck noch breeder in 't *Codex Theodoſianus* in 't IX b. *tit.* VIII, van die hare Weeſen hadden geſchent of onteert, 't zy met ontſettinge van haeren ſtaet en verbeurte van alle haere goederen, jae oock ſelve mette dood. De Keyſer *Galba* wort van *Suetonius* gepreſen, om dat hy eenen Vooghd veroordeelt hadde te cruycigen, die zijne Weeſe hadde vergeven, wiens erfgenaem hy ſoude weſen na zijn dood: En om dat deſe Voogd de ſtraffe wel wilde uytſtaen, doch dat de dood mocht eerlijcker weſen, voorſtellende dat hy een Romeyns Burger was, ſoo geboot *Galba*, datmen hem aen een wit kruys ſoude vaſt maken, dat verr' boven d'andere was verheven, op dat hy van verre te beter mocht werden geſien. Met groot oordeel, verboot de Atheniaenſche Wetgever *Solon*, dat die geen Vooghd over Weeſen mocht zijn, die de erfniſſe, nae haer dood, ſoude genieten: want hy konde door duyſent heymlijcke middelen, de Weeſe van kant helpen: die hy oock door verſuymnis, koſte beſchaedigen en verwaerloſen, om die in kranckheyt te brengen, en datſe ſterve door achtloosheyt: en om dit gevaer van 't leven, is 't niet genoegh, datmen de goederen van de Weeſen verſekert en bewaert. Die geene die overwonnen was, dat hy zijne Weeſe bedrogen of beſtolen hadde, dat wierde een ſchandvleck van oneerlijckheyt geacht, en wierde, volgens 't beſluyt, gehouden 't ſelve dobbel te vergoeden, en dat nae de Wetten van de twaelf taefelen, en van *Triphonius in l. tres tutores ff.* en *Cicero* voor *Cecinna* en *Q. Roſcio*.

Maer de Voogd ſal oock boven het goed, ſorge dragen voor het leven van de Weeſen, jae hy ſal de Weeſen beminnen als kinderen van andere luyden, gelijck de Muſch doet aen de jonge Swaluwen, diewelcke als zy van hare Moeders, uyt miſnoegen, werden verlaeten, ſoo brenght de Muſch dieſelve, als zijn eygen jongen, op. Soo een Muſch ſiet dat een Weſelken 't neſt van de Swaluwen ſoeckt te belaegen, ſoo openbaert hy 't ſelve met krijten en tjilpen, en ſtelt ſich daer tegens met zijnen nebbe, om de Swaluwen te beſchermen.

TUTELA. *Vooghdyschap, Momberschap.*

EEn Vrouwe van bedaeght Ouder, in 't root gekleedt, houdende in de slincker hand een Rekenboeck, waer op geschreven is *Computa*, en daer boven op een Weeghschaele. Van de slincker sijde sal een Haene staen. En 't beeld vertoont, als of het metter rechter hand een jongh kindeken, onder de slippe van haer kleed, wilde bedecken, dat ter aerden aen haere voeten slaept, en ter sijden sal een Hagedisse staen.

Daer is tweederleye slagh van Vooghdyschap, d'eene algemeener als d'ander: die de Egyptenaers afmaelden, nae de maniere als die van *Orus Apollo* is beschreven. D'ander was meer besonder, en bekender aen de Rechtsgeleerde, die oock *Servius* bepaelt, en by *Paulus* verhaelt wort in de eerste Wet, in 't opschrift *de Tutelis in dig.* als oock van *Justinianus Parag.* 1. *Institut. De Vooghdyschap is een macht of gebiet over een vry persoon, als die van wegen zijne minderjaerigheyt, sich niet kan beschermen, en dese is van de Burgerlijcke Wet gegeven en toegelaeten.* En offe wel wort geseyt, datse van de Burgerlijcke Wet is gegeven en toe-gelaeten, met te min isse oock van de Wet der Natuyre ingevoert, gelijck *Cicero* in zijne Officien of Plichten getuyght; en *Justinianus* seyt oock 't selve *tit.* xx, 1 boeck.

Men maeltse van middelbaer Ouder, want *Aristoteles* seyt in zijn *Rhetorica*, dat dees Ouder alle het goed heeft, dat van de Iongheyt en van de Ouderdom is afgescheyden, als mede van alle overtolligheyt en gebreken, dieder in d'andere Ouderdommen schuylen: Maer hier in schuylt het midden, en dat bequaem is alle lasten, diensten en handlingen uyt te voeren.

Zy is in 't root gekleet, om dat door dese verwe, in de H. Schrift, de kracht van de Liefde wort aengemerckt, en die seer wel past by die geene, dieder sorge draegen over de Weesjes.

Zy houd in de slincker hand een Boeck, waer op geschreven is *Computa*, dat is, *Rekent*, en daer boven leggen de Weeghschaelen, om uyt te drucken, dat een Vooghd verbonden is de goederen der Weesen met alle gerechtigheyt te bedienen, en daer van te gelijck nauwe rekeninge te doen.

De Haene die zy aen haere sijde heeft, betoont de wackerheyt, die die geene behooren te hebben, die dese bedieninge aenvaerden.

Het bewijs, van dat zy 't slapende kindeken met een slippe van haer kleed bedeckt, betoont de yver en de goede bestieringe, die een Vooghd moet hebben.

De Hagedisse aen haer sijde, is, door het gemeen geroep, een bekent Dier, van de beschermínge en Vooghdye, dieder geseyt wort, dat dit Dier heeft over den Mensch, wanneer hy in 't veld slaept.

TUTELA. *Vooghdyschap*, na de Medaglie van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

Adolphus Occo, in eene Medaglie van *Vespasianus*, die daer geslaegen is, onder zijn derde Burgemeesterschap in 't Iaer *Christi* 74, stelt den tijtel *Tutela Augusta*, maer hy beschrijftse niet.

In eene Medaglie onder *Nerva*, in zijn tweede Burgemeesterschap in 't Iaer *Christi* 97, wierde een Vrouwe met twee kinderkens uytgebeelt, die voor den Keyser stonden, terwijl hy sat, waer op stont *Tutela Italiæ*. In 't derde Burgemeesterschap in 't Iaer 98, stonter een beeldenisse met kinderen, en met den Keyser *Nerva*; en in 't selve Iaer een ander met verscheiden kinderen, sonder eenigh ander beeld. *Tutela Italiæ* Cos. III. P P S C. *Italien* en in 't besonder *Romen*, zijn lange tijd onder de Regieringe van den Keyser *Domitianus* geplaeght geweest, met gestadige roverie, doodslagen en valsche spions: waer door dagelijx de schatkiste van den Fiscael, met onbehoorlijcke verbeurtmaeckingen en verpordeelen van machtige, rijcke en eedele personagien vermeerdert wierde, overulx ondraeghlijck zijnde, wierde hy noch op 't laeste, als 't selve wel verdient hebbende, vermoort. In zijne plaets is de Keyser *Nerva* verkooren, diewelcke swoer, dat hy aen geenen Raedsheer, door zijn bevel, eenige geweldige dood soude laeten geschieden, vergevende alle, die gebannen waren, en dempte de boosheyt der Spions, en dede, onder andere, *Sura* dooden, diewelcke onder 't Philosophisch kleed den Spion, en te gelijck den Philosooph naebootste. *Nerva* gaf aen den armen Burgers een Veld, dat ses hondert duysent

duysent goude kroonen weert was, hebbende daer toe Raeds-Heeren gekooren om 't selve te deelen, gelijck *Dion* en *Sextus Aurelius* verhaelen: *Hy heeft de benaude steeden verlicht, de Meyskens en kinderkens uyt arme Ouderen gebooren, heeft hy met gemeene kosten, in de Italiaensche steeden, geboden te onderhouden.* Waer over de Romeinsche Raed dese Medaglie dede uytdrucken, ter eeren van den Keyser *Nerva*, met het opschrift *Vooghdye van Italien.* En voorwaer soodanigh is oock een goed Prince tegens zijne Staet en Onderdaenen, gelijck een trouw Vooghd is over zijne Weeskinderen, diewelcke hy in zijne bescherminge houd, haer leven en goederen vlijtigh bewaerende.

Het selfde lof van goede Vooghdyschap gaf de Raed aen den Keyser *Vespasianus*, als wanneer hy de Werlt van haere beestige, snoode en schadelijcke misbruycken suyverde, en *in korter tijd de moede Werlt de ruste gaf*, als S. *Aurelius* seyt. En *Suetonius* schrijft, dat hy aen den Raeds-Heeren de waerdie vervulde, die een yder behoorde te hebben. Hy onderhiel der arme vervallene Burgemeesters geslachten, yder met vijf hondert sestertien jaerlijx. Hy verbeterde door de Werrelt veele steeden, die door aerdbevinge en brand waeren bedorven. En hy was tegen yder slagh van volck seer milde. Al te saemen wercken van een Keyserlijcke Vooghdy.

Vooghdye, nae de maniere der Egyptenaeren.

ZY maelden twee hoofden, waer van 't eene van een Man nae binnen, en 't ander van een Vrouwe nae buyten sagh. *Orus Apollo* stelt dit onder den tijtel van Vooghdyschap, maer *Pierius* onder de bewaeringe. Men soude dit beeld een staetige Vrouwe van opsicht, konnen in de hand geven.

PRECEDENZA & PREMINENZA DE TITOLI. *Voorbarigheyt en uytstekentheyt van eere-titelen*, van den Heere *Giov. Zaratino Castellini.*

EEn Vrouwe van een statigh opsicht, die op 't hoofd het Koninghsken der Vogelen heeft, *Trochilus* geheeten, en die mette rechter hand reyckt nae een Adelaer, die moedigh en recht over einde staet, om dat Vogeltjen van haer hoofd af te rucken.

Dit Vogeltjen is van verscheyden Schrijvers alsoo geheeten, en wort daer voor als tot een Sinne-beeld gestelt: gelijck oock *Suetonius* in 't leven van *Cæsar* gedenckt, alwaer hy seyt, dat het een seer kleyn Koninghsken is, want op den 14 dagh *Martii* quam een Koninghsken met een Lauwertack, en sette sich op 't Hof van *Pompejus*, alwaer allerhande slagh van Vogelen, uyt het naestgelegen bosch, datselve vervolgende, aldaer verscheurden. Op welcke plaetse *Suetonius* verhaelt, dat onder de wonderen van de t'saemensweeringe van *Cæsar* gebeurde, dat een dagh voor *Cæsars* dood, die geschiede op den 15 *Martii*, dit Koningsken der Vogelen wierde verscheurt: Vliegende met een Lauwertaxken nae 't *Theatrum* van *Pompejus*, datter stont in 't veld van *Flora*, alwaer [illegible] tegenwoordigh staet het Paleis van *Virginius Vrsinus*, en dat *Cæsar* oock aldaer zy gedoot, 's daeghs nae dat dit was geschiet. En hier uyt siermen, dat de *Trochilus* wort genomen, voor een beeld en 't hoofd van de Regeeringe en van een Koningh, zijnde gestelt boven alle

andere Vogelen: en wordt geſeyt, dat de Adelaer met dit Vogeltjen dickwijls kampt, gelijck *Ariſtoteles* ſeght in 't verhael der Dieren. De *Trochilus*, wort geheeten de Raedsheer en de Koningh, waer over men ſeyt, dat de Adelaer daer mede kampt, gelijck het oock *Sabellicus*, over de plaetſe *Suetonii* uytdruckt. En gelijck de Adelaer, die van grooter mogentheyt en hoogheyt is, dit ſeer qualick neemt, dat deſe *Trochilus* boven hem geſtelt wort, om dat hem den tijtel van een Koningh wort gegeven: Alſoo doen oock veele Heeren en Princen, die om datſe machtiger zijn, ſoo lijdenſe niet, dat de eedeler geſlachten, haer ſouden voorgetogen werden, om datſe van kleinder macht zijn. Maer de uytſtekentheyt moet niet wegh genomen worden, van dieſe heeft, alhoewel zy van minder macht zijn. En daerom ſullen wy den Koning der Vogelen, alhoewel hy kleyn is, ſtellen op 't hoofd van de uytſtekentheyt der eer-tijtelen, alhoewel nochtans de Adelaer daer onder ſtaet, die in grootheyt en macht uytblinckt.

PERSEVERANZA. *Volhardinge.*

EEn Ionge, die met zijne beyde handen van der aerden om hoogh getrocken zijnde, aen een Palm-tack blijft hangen.

Door de kindsheyt wort de eerſte neyginge des gemoeds, ten goede, uytgedruckt, ſich houdende aen den Palmboom, 't welck de Deughd bediet, die door de ſwaerte niet kan onderdruckt worden, gelijck elders geſeyt is: Maer zy geeft ſich om hoogh, als haer de ſwaerwichtigheyt, van boven, begint te drucken. Aldus doet de Deughd mede, diewelcke gekent wort, wanneer 't quaed haer oorſaecke geeft, om 't ſelve tegen te ſtaen: En de Volhardinge ſelve wort verlooren, wanneer men 't goede werck nalaet: Even als de Ionge, die aengedreven zijnde, den Palmtack, daer hy aen hanght, niet magh verlaeten, ten zy hy door den val zijn leven wil verliesen. Daerom is de Volhardinge, gelijck *Cicero* in zijne Welſprekenskonſt ſeyt, het tegendeel van de hartneckigheyt, weſende eene vaſtigheyt en geduyrige ſekerheyt van onſen wille, die door de reeden beſtiert wort, voor ſoo veele totte eerlijcke handelingen der Menſchen noodigh is.

PERSEVERANZA.

Alſoo dieſelve in 't Paleis van den Cardin. *Vrſino* a *Paſquino* gemaelt is.

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een Slange houd, zijnde als een circkel gekrult, hebbende den ſteert in den mond, en in de ſlincker hand een boſſel met ontſteken lonten.

PERFECTION. *Volmaecktheyt.*

EEn Vrouwe in goud gekleet, toonende hare Mammen en de geheele borſt bloot, ſtaende in den circkel van den Zodiaek, teykenende metten Paſſer eenen Circkel, diewelcke zy, by nae, ten einde treckt.

Het gonde kleed bediet Volkomentheyt, want goud is het volmaecktſte onder alle de Metallen.

De Mammen en bloote borſt, bereykenen eene van de voornaemſte Volmaecktheden, 't welck is om andere te voeden, en zijn eygen goederen vaerdigh mede te deelen, weſende het geven volmaeckter, als weldaeden te ontfangen. Daerom oock God, die de oneyn-

oneyndelijcke Volmaecktheyt is, geeft alles, en krijgt van zijne ſchepſels niet wederom.

De Paſſer, daer mede zy den Circkel treckt, is by den Wiskonſtenaers een volmaeckte figure, en de Oude onderhielden dit, wanneer zy offerden, dat zy een Circkel nat maeckten in 't bloed van de offerhande, dat met groote Godsdienſtigheyt in een vat vergadert was, en dat was het geheylighde woord, dat de Griecken naemden *Teleſeſthæ*, dat is, dat het nu was geeindight. 't Welck zy ſeyden, een teycken te zijn van volkomentheyt, weſende de Circkel de volmaecktſte van alle andere beelden: en de Circkel van den Zodiaeck is een teycken van de reeden, en een behoorlijcke en bequaeme maete van de volmaeckte wercken.

PERSEVERANZA.

Volhardinge.

EEn Vrouwe in 't wit en ſwart gekleet, welcke verwen, om datſe de uytſtekenſte onder alle verwen zijn, een vaſt opſet bedieden. Op 't hoofd ſalſe hebben een krans van fluweele bloemen, anders *Amarant* geheeten, welcke bloeme, wanneerſe gepluckt is, bewaert wort: en nae dat alle andere bloemen vergaen zijn, ſoo wort deſe, met waerer beſprenght zijnde, weder levendigh en friſch, waer uyt dan kranskens in den Winter gemaeckt worden, door welckers volmaeckte Natuyre, dieſelve den naem *Nimmer-dor* verkregen hebben. Op duſdanige maniere wort oock de Volhardinge onderhouden en in haer weeſen bewaert. Zy omarmt een Lauwer, een boom die *Ruſcellus* en *Donus* voor de Volhardinge ſtellen, ſiende op haere werckinge, om datſe de blaeders en de ſchorſe van den boom altijd groen houd.

Men kanſe ook met Hemels blauwe kleederen maecken, om dat die verwe, in ſich ſelve, nimmermeer verandert wort.

PREDESTINAT.

Voorbeſchickingh.

EEn jongh Maeghdeken van uytnemende ſchoonheyt, weſende naeckt, hebbende een ſilvere fluyer op 't hoofd, die met aerdige krullen alle de beſchaemde deelen bedeckt; ſtaende met de oogen ten Hemel gekeert, en geheel opgetrocken om dieſelve te beſien: houdende haer rechter hand voor de borſt, en in de ſlincker een wit Armelijntjen.

Een jongh Maeghdeken word de *Prædeſtinatie* of Voorſchickinge gemaelt, om haere eeuwigheyt uyt te drucken, gelijck *Paulus* totten Epheſen 1 cap. ſeght, *Hy heeft ons gepredeſtineert of uytverkooren voor de grondlegginge des Werelts, om dat wy voor hem heyligh ſouden zijn.*

Zy is *ſchoon*, om datſe is de maete en de *Idea* van alle ſchoonheyt, waer over *S. Auguſtinus* en *D. Thomas* ſeggen, *de Prædeſtinatie is een voorbereydinge van genaede in den tegenwoordigen, en van heerlijckheyt, in den toekomenden tijd. Naeckt* iſſe, om datſe mede is een gaeve Godes. *S. Auguſtinus* ſeyt, *de Prædeſtinatie is een voorbereydinge, van genaede, dat uyt genaede gegeven wort.* De fluyer van ſilver, die haer bedeckt, is de geheime verborgentheyt derſelve, niet alleen aen de Menſchen, maer oock aen den Engelen, als mede aen de H. Kercke ſelf. Waer over *Paulus* uytroept: O *diepte der Rijckdommen! hoe onoorvindelijck zijn uwe wegen.*

Het bewijs van datſe de oogen ten Hemel ſlaet, bediet, dat de verkoorene onfeylbaer ſal gaen, door de middelen van God in de Predeſtinatie geſchickt: gelijck *Chriſtus* ſeyt, *zy ſullen in der eeuwigheyt niet vergaen.* En *niemand ſalſe uyt mijne handt trecken.* Verſtaende van de uytverkorene. En *Paulus* ſeyt Rom. VIII, *Wy weten, dat die God lief hebben, alles ten goede geſchiet, namelijck den geenen die na zijn voornemen heyligh geroepen zijn.* Het houden van de hand voor de borſt, bediet dat de Predeſtinatie ſeer krachtigh is, niet alleen in de voorweterenſchap, maer oock in de middelen, gelijck by *Ezechiel* in 't XXXVI te leſen is, *Ick ſal maecken, dat ghy in mijne wegen ſult wandelen, en mijne rechten bewaeren en daer nae doen.* Zy houd het witte Armelijntjen: want gelijck dat diertjen veel liever wil ſterven, dan dat het immermeer zijne witte huyd in den ſlijck en dreck ſoude bemorſſen: alſoo ſien wy dat God de uytverkorene veel liever uyt dit leven weg neemt, eer hy ſoude toelaeten, dat hy ſich in het ſlijck der hartneckigheyt, ſoude beſoedelen: En daerom ſeyt het boeck der Wijsheyd IV cap. *Hy is van der aerden wegh genomen, om dat de boosheyt zijn verſtand niet ſoude veranderen.*

DIVINATIONE. *Voorseggiage, Wichlerie.*
Nae 't gevoelen der Heydenen.

EEn Vrouwe met een *Lituus* of Waersegghers roede, een werckt uygh dat de Waersegghers gebruycken, hebbende op 't hoofd verscheyden Vogelkens en een Sterre.

Aldus isse geschildert van *Gio. Baptist. Giraldus*: om dat *Cicero* gewagh maeckt van twee derleye Wichlery, d'eene door de Natuyre, d'ander door de konst. Tot te eerste behooren de droomen en de bewegingen des gemoeds: 't welck beteykenen de Vogelkens, die rontom haer hoofd zijn: totte andere worden gepast de verklaeringen van de uytspraken of Oraculen der Wichleren, soo van blixemen, sterren, ingewanden der beesten en wonderspoocken, welcke dingen door de Roede en Sterre uytgedruckt werden. De Waersegghery wierde *Apollo* toegepast, want de Sonne verlicht de geesten, en maeckt sse bequaem om toekomende dingen te voorsien, door de beschouwinge van de onbederflijcke dingen, gelijck de Heydenen haer inbeelden. Maer wy Christenen behooren ons, met alle naerstigheyt, van dese bygeloovigheyt te wachten.

PROVIDENZA. *Voorsichtigheyt, Voorsorge.*

EEn Vrouwe met twee hoofden, op de maniere als *Janus*: 't eene hoofd sal gekroont zijn met kooren-ayren, en 't ander met Wijnrancken en Druyven: in d'eene hand salse twee sleutels houden, en in d'ander een Roer van een Schip: want daer kan geen Menssche voorsichtigh wesen sonder kennisse van den verleeden en toekomenden tijd, en daerom wort dese beeldenisse met twee aengesichten gemaelt, om datse bequaem zijn tot ons voornemen.

De sleutels bedieden, dat het niet genoegh is de dingen te voorsien, maer dattet noodigh is datmen daer door arbeyde, om volmaeckt te wesen in deughdlijcke wercken: en de sleutels vertoonen oock al de werckt uygen die tot bouwinge van de aerde behooren, en die ons de toegestelde doolhoven openen, over de swaerigheyt van 't Menschlijck leven.

Het Roer toont oock, datmen 't selve op de Zee, in veele gelegentheden voorsichtigh moet gebruycken, om Rijckdom en een goede naeme te verkrijgen, en oock dickwijls alleen om 't lijf daer van te brengen. En de Voorsichtigheyt bestiert het Roer van ons selve, en geeft hoope van de behoudenisse onses levens: welck leven gelijck een Schip in 't diepste van de Zee, wort gehobbelt en gedreven, en van alle sijden door de Winden van de Fortuyne gesolt en omgeworpen.

PROVIDENZA. *Voorsiens.*

IN de Medaglie van *Titus* wort een Vrouwe gesien, met een Scheeps-roer en een kloote, gelijck zy in die van *Florianus* met een kloot en een spiesse gestelt is.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyt.*

EEn Vrouwe die beyde handen om hoogh houd nae den Hemel, als of zy haer, met gevouwen handen, na een sterre keerde, met het opschrift, *Providentia Deorum.* 't Welck *Ælius Pertinax* aldus af beelde.

Het schijnt, onder de slechte luyden, als of de Voorsienigheyt, alleen aen den Prince stonde, daer nochtans dieselve den Prince sonder middel van God alleene heerkomt, als die een gever is van alle goederen, en een kenner van alle dingen, gelijck de Apostel seght, *alle onse macht is van God.* En soo hy ons niet verforghde van de nootsakelijcke dingen, onse voorsorge soude gewisselijck weinigh of niet helpen, want zy is als de wille van de kleyne kinderkens, die begeerigh zijn om te gaen, maer strax daer heene vallen, indien de hand der Ammen of Voedsters dieselve niet onderstutte.

PROVIDENZA. *Voorsienigheyt.*

MEn vind in de Medaglien van *Balbinus*, een Vrouwe, metten hoorn der Rijckdommen, en mette rechter hand een sleutel, en de Werlt aen de voeten, met het opschrift *Providentia Deorum.*

PROVIDENZA. *Voorsienigheyt.*

MEn vindt in de Medaglie van *Probus* een Vrouwe met lange banden over de schouderen, die in de rechter een Scepter, en in

in de ſlincker een Overvloets hooren, en een kloot, voor hare voeten, heeft: Betoonende dat den Overheeden de Voorſichtigheydt beſonderlijck paſt en toebehoort. *Maximinus* beeldſe af, met een boſſel koorenayren, en in de ſlincker een Spieſſe, die met verſcheyden andere uytdruckt, 't geene alreede van andere geſeyt is.

PROVIDENZA. *Voorſienigheyt, Weerwijsheyt.*

EEn Vrouwe met twee hoofden, in 't geel gekleet, houdende in de rechter hand een ſeecker Vogeltjen *Schiratto*, en in de ſlincker een Paſſer.

Het geele kleed bediet Wijsheyd, ſonder welke men geen Voorſichtigheit hebben kan.

Het *Schirattus* is by *Plinium* voor de Voorſienigheit genomen, overmits het onder andere gaven, die 't van natuyren heeft, wanneer het in de lucht wil ruſten, ſich weet met zijnen ſtaert te bedecken, tegens den brant der Sonne, en 't geweld der winden en plasregenen: voorſiende alſoo, door natuyrlijcke inſtortingen, de veranderinge van den tijd.

De twee hoofden bedieden, dat om toekomende dingen te voorſien, noodigh is de kenniſſe van de verleden dingen, en daerom ſietmen dat de eervaerentheyt is oorſaecke van de wijsheyd in den Menſche, en een wijs Man kan lichtlijck iets voorſien, weſende de Voorſienigheyt een eygen werckinge van de wijsheyd. Daerom ſeytmen, dat de kenniſſe der Hiſtorien, noodigh is tot des Menſchen leven, en van dingen die van lange tijden zijn voorgevallen, werckende in ons Wijsheyt, om toekomende dingen te onderſcheiden, diewelcke anderſins, ſonder dit ooghmerck, niet ſouden zijn, als nieuwsgierigheyt en tijdverlies.

De Paſſer betoont, datmen om de dingen te voorſien, moet meeten de hoedanigheyt, de ordre, de geſtalteniſſe, de rijden, en alle toevallen, en dat met een wijs oordeel en overlegh, en met beſcheydene ſinnen.

PROVIDENZA. *Voorſorge van leeftocht*, nae de Medaglie van *Alexander Severus.*

EEn Vrouwe, die een boſſel kooren-ayren in de hand houd, en in de ſlincker een Overvloets hooren, en daer by een aerden pot vol van dieſelve ayren.

Deſe beeldniſſe gelijckt die van den Overvloet, die alreede is beſchreven. Daerom ſullen wy daer over geen wijder verhael doen. 't Is genoegh datmen weet, dat het een deughd is, die van de Voorſichtigheyt heerkomt. En datſe ſich bind in beſondere merkpaelen van voorſieninge van noodwendige dingen, om 't leven te onderhouden, 't zy voor ſich ſelve, of voor veelen. En hierom ſchrijft men oock God dit lof toe, als die geene, die onberiſplijck, alle onſe noodſakelijcke dingen verſorght.

PROSPERITA della VITA. *Voorſpoet des levens*, van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini.*

EEn Vrouwe die rijcklijck gekleet is, hebbende in d'eene hand den Hooren van *Hercules* vol geld, in d'ander een eycken tack met blaeders en eykels, doch ſoo groot datmen de eyckels gemacklijck ſien kan, om 't hoofd ſalſe een krans van ſwarte Violetten hebben, daer geene taxkens aen zijn, maer totte wortel toe, vol blaeders.

Ick weet dat eenige, om 't beeld van de voorſpoet des levens uyt te drucken, een Kraeye afmaelden, en dat om geen ander

oorſaecke, dan om dat hy lange leeft. Maer om de waerheyt te ſeggen, ſoo is die wel een beeld van het lange leven, maer niet van de voorſpoet deſſelven, om dat veele Menſchen wel een langh, maer geen voorſpoedigh leven hebben. Want veele oude lieden worden ſeer gebrecklijck gequelt met lammigheyt, jicht in handen en voeten, en boven dat noch met malligheyt. Ick kan het leven van *Cajus Mecænas* niet voorſpoedigh noemen, om dat hy geſtaedigh metre koortſe geplaeght was, en hy koſte in zijne laeſte drie laeren, niet een ure ſlaepen. Wat voorſpoedigh leven hadde de Philoſooph *Heraclitus*, die altijd aen de Waeterſucht kranck lagh? En de Poeet *Ennius*, diewelcke door alle zijne leeden pijnlijck was? En wat voorſpoet hadde de Poeet *Sidonius*, om langh te leven en oud te worden, die alle laeren op den dagh van zijn geboorte, de koortſe kreegh? waer door hy oock ten laeſten is t'onder gebracht. Soo datmen in der waerheyt haer leven, hoewel het rijp en langh was, niet voorſpoedigh magh noemen, alhoewel andere daer en tegen, een korte tijd, voorſpoedigh hebben geleeft, gelijck *Alexander Magnus*, *Marcellus Nepos*, en de aengenomene Soone van *Auguſtus*, als mede andere, die jongh, in voorſpoet, zijn geſtorven. En daerom zijnſe ook niet geheel voorſpoedigh te achten, om dat haer leven ſoo kort was: want tot het voorſpoedige leven, loopen veele dingen, die ſoo wel totte welvaert des lichaems, als totte goederen van de fortuyne behooren. Daerom wort vereiſcht langheyt des levens, geſontheyt en goede middelen om 't leven wel te onderhouden: is 't niet in overvloet, ſoo is 't ten minſten in noodruft, want iemant kan ſich ſeer wel vernoegen, die ſoo veele heeft dat hy genoegh heeft. Waer over *Horatius* ſeer wel ſeyt in 't beginſel van zijne brieven:

Dit is voorwaer geen arrem Man,
Die kleyntjes ſich behelpen kan.

De middelen vertoonen wy door 't rijcklijcke kleed, en door den hooren van *Hercules*, die in 't gemeen den hooren der Rijckdommen, nae *Amalthea*, geheeten wort. Men ſchildert gemeenlijck dieſelve vol vruchten, maer wy volgen *Palephatus*, diewelcke verhaelt, dat *Hercules* in 't kaſteel van *Teſpis* in *Boetia*, dickwijls ter herberge lagh by een braeve Vrouwe *Amalthea* geheeten, die haer geld in een Buffels hoorn bewaerde, waer over zijne Mackers, op de reyſe ſeyden, dat *Hercules* het hoorn van *Amalthea* hadde, waer uyt hy ſoo veele nam, als hy noodigh hadde. 't Welck *Iola*, de Neef van *Amalthea*, ſiende, dat het hoorn ſoo ledigh wierde, om *Hercules* daer uyt te onderhouden, datſelve langer niet koſte verdraegen. Andere willen dat *Amalthea* een rijck oud Wijf was, diewelcke haer geld, dat zy uyt de kramerie ontfingh, in den hooren opſtapelde, 't welck van *Hercules* wegh geſtolen zijnde, hy daer van ſeer heerlijck leefde. Waer uyt een ſpreekwoord quam, dat *Hercules* uyt het hoorn van *Amalthea*, al 't geluck ontfingh. Waer uyt, door ſchertſerye, van den Poeet *Philemon* geſeyt is, dat het hooren van *Amalthea* en van de Rijckdommen, niet anders is, als veel gelds te hebben. Daerom is het oock vol geld gemaelt, tot een beeld van den Rijckdom, diewelcke daer toe dient, om 't leven voorſpoedelijck te onderhouden, om dat iemand geen goed hebbende, om rijcklijck van te leven, hoe geſont en wel geſtelt hy zy, daerom niet kan geſeyt worden voorſpoedigh te zijn. Alſoo leeft oock die geene niet voorſpoedigh, die hoe rijck hy oock zy, nochtans niet geſont is: ſulx dat de voorſpoet des levens niet toe laet, dat iemant belaeden zy met behoeftigheyt, noch met eenigh ander quaed. De goede welgeſteltheyt in deſe voorſpoet, zijn de uytwendige goederen, maer de inwendige zijn de geſontheyt, die aldermeeſt te wegen is: want de geſontheyt is de grootſte ſchat, diemen ſoude konnen wenſchen. *Pirrus* de Koningh der *Epiroten*, bad God niet om aenwas van Heerſchappie, noch van Rijckdom, maer alleen om geſontheyt, *want alſſer geſontheyt is*, ſeyt *Cel. Rhodiginus*, *ſoo ſchijnen alle dingen voorſpoediger te gaen.* En *Horatius* ſchrijft tot *Iecium*: *Soo de buyck, de ſijden en de voeten wel vaeren en geſont zijn, ſoo konnen de Koninghlijcke ſchatten niet heerlijckers geven.* Wat ſmaeck heeftmen doch van de Rijckdommen, ſoo men niet geſont is? Deſe Beſitter moet wel vaeren, ſeyt dieſelve Poeet, tot *Lollium* en tot *Torquatum*, want:

Waer toe Fortuyn, met haer gejagh,
Als ick 't goed niet gebruycken magh?

Waer toe dient my dan de Fortuyne en de Rijckdommen, ſoo 't my niet is geoorloft, die te gebruycken?

Soo paſt het dan wel, dat die dieſelve gebruyckt,

bruyckt, geſont zy, ſoo wel aen lichaem als aen ziele. En dat hy ſich door de begeerlijckheyt niet lare ontroeren, als door gramſchap, vreeſe, hoope, vrolijckheyt, ſmerte, of van wat hertztochten het zijn, 't zy bewegingen of ontſtelteniſſen des gemoeds: en gelijck *Horatius*, aen dienſelven *Lollium* daer by voeght, *Wat baet die geene*, ſeyt hy, *die altijd meer begeert, of die altijd vreeſt, huys of ſchatten? jae even alleens als de leepoogh een ſchoone ſchilderie, of als eene die 't podagra of voeteuvel heeft, de ſtovingen.* En dit is 't geene *Juvenalis* in zijn x Schimpdicht heeft willen invoeren:

Bid God, tot aller tijd, in handel en bedrijf,
Om een geſonde ziel in u geſonde lijf.

Wy ſullen God bidden dat hy ons een geſonde ziele in een geſont lichaem wil verleenen, want door de ontſteltheyt des gemoeds, en door de ſwackheit, als mede door de verſtooreniſſen en quellingen der ziele, wort het lichaem ongeſont, die ons het voorſpoedige leven wegh nemen.

De Eycken tronck, als voor geſeyt is, vertoont ons de voorſpoet, voor ſoo veel de geſontheyt en 't lange leven aengaet: Want de Eykeboom, die een hart en onbederflijck houd heeft, en dat veele eeuwen geduyrt, wort voor een beeld van ſterckheyt gehouden, en de dappere ſtercke Mannen, worden geſeyt *robuſti*, van *robur* of van de eycke. En *Feſtus* ſeyt, Robum *komt van* Rubro *en van roode verwe, waer van oock de ſtoffe, die veele aederen van die verwe heeft, genaemt is* Robur. *Hier van worden de welgeſtelde Mannen, en die hoogh van verwe zijn,* Robuſti *genaemt.* En daerom voerde *Hercules*, die robuſt en ſterck was, een kodſe van Eycken houd. Zy is oock een beeld van geduyrigheyt en van een langh leven, want de Eykeboom leeft lange, en in haere laeſte Iaeren verlanghtſe haer leven, ſoo men die voor eenige tijd in d'aerde begraeft, en met waeter beſprenght. En daerom voorſeyden de Wichlaers of Prieſters aen den Grootvaeder van *Galba*, als wanneer de Adelaer hem de ingewanden van de offerhande uyter hand nam, en daer mede op een Eycken boom vloogh, dat de hooghſte Regieringe, metter tijd, op zijn geſlacht en naekomelingen, doch langhſaem, ſoude komen, gelijck het oock naemaels gebeurde.

De krans van ſwarte Violen bediet een langh voorſpoedigh leven, want ſoodanige Violen bloeyen altijt, en brengen geſtadigh bloemen voort, al hebben die oock geene blaeders, gelijck *Theophraſtus* ſeyt in 't VI boeck van de planten, alſoo kan oock eener, die in voorſpoet leeft, tot allen tijden 't hoofd op ſteken, niet om bloemen voort te brengen, maer vruchten van eerlijcke werckingen, ſoo hy dieſelve maer wel bewaert en onderhoud, gelijck het behoort, en dat hy, door het ongeregelt misbruyck, zijne voorſpoet des levens, niet ſchende noch quetſe.

Augurio buono. *Goede Voorſegginge,* nae de meeninge der Heydenen.

EEn Iongelingh, die een Sterre boven op 't hoofd heeft, hebbende een Swaen onder den arm, en in 't groen gekleet, 't welk Wichelerye of Voorſegginge bediet. Want als de kruyden groen worden, beloven zy ons goede hope van de vruchten.

Pierius Valerianus verhaelt, dat die geene wiens ampt was de Wicchelerie te oeffenen, verklaerden, dat de Sterre altijd was een teycken van voorſpoet en van geluckige uytkomſt.

Van de Swaenen ſeyt *Virgilius*, dat de Oude niet vergeefs de Voorſegginge van haer hebben geleert, en ſiet dit, ſey hy, maer aen twaelf Swaenen, die by een ander vrolijck zijn. Maer 't is ons Chriſtenen niet geoorloft de ydelheyt van de Wichelerye te gelooven.

Augurio malo. *Quaed Voorſpoock,* nae derſelven meeninge.

EEn oud Man, van verwe als de bladeren, wanneer zy op den boom beginnen te verdroogen, in de hand ſal hy een Weſelken houden, en aen de ſlincker ſijde in de locht, ſal een Kraeye vliegen.

De verwe van 't kleed vertoont, dat dat voor een quade Voorſegginge geacht wort, die daer heerkomt van eenigh aenſtaende quaed, dat ons ſchijnt over den hoofde te hangen, even als de blaederen van de boomen haere verwe verlieſen, wanneer de kracht van de ſtamme vergaet. En van 't Weſelken ſeght *Alciatus*:

Wanneer de Weſel u ontmoet,
Laet af, 't is quaed, al watje doet.

't Selve

't Selve seyt *Virgilius* van de Kraeye: en *Ovidius* stelt een uyl of Schavuyt voor een quaed Voorspoock.

AUGURIO. *Voorsegginge, Wicchelerye,* nae de Gedenck-penningh van den Keyser *Adrianus.*

EEn Man, die over einde staet, en nae een Vogel siet, die in de locht vlieght, houdende in d'eene hand een Wicchel-roede. Waer van *Gellius* seyt: *De* Lituus *is een korte roede, maer aen 't einde, waer sy dickst is, isse gekromt, en die gebruycken de Wicchelaers.* En door dese gaven de Wicchelaers, al sittende, de tijden te kennen door't gevogelte, waer van *Cicero* in't eerste boeck van de Voorseggínge gewagh maeckt. *Wat is uwe Wicchelroede, die een heerlijck wapen is van Voorseggínge? waer toe is dieselve u overgelevert? Hier door heeft* Romulus *de Godsdienſten beſtiert, als wanneer hy de Stad bouwde.*

De Vogel, die by nachte door de locht vlieght, daer van hebben de Wicchelaers, als mede 't ampt van het Wicchelaerschap, by den Romeinen, haere naemen gekregen, als mede van de bewegingen der Vogelen, sulx datse op den sangh en 't drayen in 't vliegen, acht naemen, wanneerse op die en dees maniere vlogen. En die tot dit Priesterschap wierden verkoren, waren gewoon te wicken en voorseggen, te weten aen die geene die voorbereydinge maeckten, om een gemeene saecke te bedienen, of die uyter stad wilden reysen, of die een Overigheyts ampt, waer toe zy waeren verkoren, wel en oprechtelijck wilden bedienen.

VORACITA. *Vractigheyt.*

EEn Vrouwe in roestige verwe gekleet, streelende met d'eene hand eenen Wolf, houdende d'ander op een Struys.

Vraetigheyt komt uyt d'overvloedige begeerte, die de gulsige voelt door't inschocken van de leckere spijse, berooft zijnde van dieselve geneugte, die van haer wert verwacht: Want altijd janckende nae nieuwe smaecklijcke spijse, soo verhaest zy sich om in te slocken, 't geene zy in den mond heeft, sonder dieselve recht te smaecken, en altijd gestaedigh inswelgende, verteert zy alles en proeft geene spijse te rechte, doende als de Hond, die uyt al te grooten yver van jaegen, 't gedierte wel vervolght, maer niet dood noch nuttight. Daerom wort zy in roestverwe geschildert, die het yser verteert: De Wolf en Struys isser by gestelt, om dat d'eene het yser verteert, en d'ander verslint alles wat hy heeft, en dat op een reys, sonder dat hy op de nooddruftigheyt van den toekomenden tijd denckt.

PACE. *Vreede,* nae de Medaglie van *Augustus.*

EEn Vrouwe, die in haer slincker hand houd een Overvloets hooren, met veel vruchten, bloemen, blaeders, oock een Olijftack, in de rechter een Fackel, waer mede zy eenen bergh van Waepenen in den brand steeckt.

Het Overvloets hooren bediet overvloet, Moeder en Dochter van de Vreede, want de dierte wort niet gevoet dan door den oorlogh, noch de overvloed des levens, sonder overvloet van Vreede, gelijck *David* seyt, *Laet Vreede zijn in uwe sterckte, en overvloed in uwe muyren.*

De Olijftack beteyckent de versoetinge van de vergramde gemoederen, gelijck elders breeder geseyt is.

En de Fackel, die den bergh met wapenen verbrant, bediet de algemeene en onderlinge Liefde tusschen de Volckeren, die alle de overblijfselen van haet, verbranden en vernielen, die oock, nae des Menschen dood, plagh over te blijven. Van d'Overvloets hooren is genoegh in de beeldenisse van d'Overvloet geseyt.

PACE. *Vreede.*

EEn Vrouwe met een Olijf-tack om 't hoofd, houdende in de rechter hand de beeldnisse van *Pluto*, en in de slincker een schoof kooren, gelijck 't uyt de schriften van *Pausanias* wort getrocken.

De Olijf krans en de schoof kooren, zijn teyckens van Vreede, wesende dese vruchten in overvloet, alleen wanneer de Menschen in Vreede sitten en gelegentheyt hebben om 't land te bouwen, 't welck, door den krijgh, woest en onvruchtbaer leyt.

Dit heeft de Poeet willen uytdrucken, wan-

Wanneer hy van den Osse seyde, dat het werck van de Vreede, daer door wierde te kennen gegeven. En *Minerva*, wierde in de fabel van *Jupiter* gepresen, datse den Olijf hadde gevonden, zijnde een oprechte vrucht, die op haer hoofd wel paste: gelijck oock *Neptunus* de vinder was van het paerd: wesende d'Olijf tot behulp van Vreede, en 't paerd voor het geweld van den oorlogh: Want een Prins behoort veel meer genegen te zijn totten Vreede der Volckeren, als tot den Oorlogh; als die geene, die de Vreede altijt tot zijn ooghwit behoort te hebben, waer door hy den Welstand en Rijckdom vermeerdert en bewaert. Daerom maelden zy *Pluto* af, als een versierder en beschermer des Rijckdoms.

PACE. *Vreede.*

EEn Vrouwe in lijfverwe gekleet, houdende een beeldeken in de rechter hand, en de slincker sette zy op eenen voetstal, alwaer een Kelck op stont, en met dieselve hand een Olijftack.

Het beeldeken vertoont, dat de Vreede een Dienaeresse is van de Menschlijcke konsten, diewelcke niet konnen worden geleert, dan met langheyt van tijde, sonder datmen op den krijgh bedacht zy, want dieselve den Mensche gemeenlijck afleyt om deughdigh te worden, en het uyterlijcke beeld van den Mensche, geeft oorsaecke van veele konsten, diewelcke al te saemen zijn werckingen van Vreede.

De voetstal vertoont, dat sich de Volckeren in Vreede vast maecken, en sich in de vereeninge verheugen: wassende daer door de gemeene rijcke inkomsten, waer uyt naederhand Kercken, Schouplaetsen, en andere heerlijcke wercken gemaeckt worden.

Oock wort door den Kelck verstaen, dat door den Vreede, het Geloove en de eere Gods, wort onderhouden.

De Olijftack, om eene saecke niet dickwijls te herhaelen, wort geseyt dat van *Pallas*, de Goddinne van de Vreede en ruste, gevonden zy. En daerom wierden by de Hebreen, in de oude Wet, onder andere oorsaecken, de Koningen oock daer mede gesalft, die daer vreedsaemlijck waeren verkooren, ten einde zy souden gedencken, om in Vreede en stilligheyt te leven: houdende dit selve voor het hooghste lof, die zy in haeren tijd kosten hebben, nae de spreucke, *de vreedsaeme Koningh is heerlijck gemaeckt en verheven.*

PACE.

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een ontsteecken Fackel om leegh houd, waer onder eenen bergh van allerleye slagh van waepenen leyt, en ter sijden een Leeuw met een Lammeken, die by malkanderen leggen.

Vreede wort van veelen geseyt een vergelijckinge van goeden wille, die door de uytwendige teyckenen wort te kennen gegeven, 't welck vertoont wort, door dat de Leeuw en 't Schaepken by malkanderen staen, zijnde nochtans verscheyden van natuyre en zeeden. En soo wort het van *Virgilius* genomen, diewelcke willende den Vreede voorseggen ten tijde van *Pollio*, seyde dat de Leeuw en 't Schaepken te saemen souden woonen.

PACE. *Vreede.*

EEn Vrouwe, die in haere schoot het Vogelken *Alcion* houd, en op der aerde sal het dier *Castor* staen, dat hem selve de ballekens schijnt af te bijten.

Het *Alcion* is een kleyn Vogelken, 't welck zijn nest maeckt op den oever van de Zee, en in die weinigh dagen, als het sich aldaer onthoud, soo is de wind geheel stille, en het onweeder houd op, blijvende de Hemel en Zee helder en soet: en derhalven is 't een kenteyken van gerustheyt en Vreede: daerom worden dieselve, by gelijckenisse, Alcyonische dagen, by de Oude, geheeten, waer in de Rechtbancken rusteden, en de Twisters van pleyten ophielden.

De *Castor* of Bever, van den Iaegers vervolght zijnde, gelijck eenige schrijven, bijt zijn ballekens uyt, wetende dat hy daerom van haer vervolght wort: 't welck een aenwijsinge is van een groot verlangen nae den Vreede, en een vermaeninge om zijn oogen te sluyten, over 't verlies van eenige nuttigheyt of goederen, en dat door liefde van zijn eygen behoudinge. En men leest tot dit voorstel, eenen brief van *Sapor* geschreven aen *Constantinium*, dewelcke hem vermaent,

het eene deel van 't Rijck van Asien te verlaeten, om in Vreede te leven, nemende daer toe de voordaet van dit onvernuftigh Dier, 't welck om vreedelijck te leven sich selve berooft van die leeden, waerom hy van de Jaegers vervolght wert.

PACE.

EEn jonge sittende Vrouwe, houdende mette rechter hand een Lammeken met een Wolf onder een selfde joock te saemen gebonden, dragende in de slincker hand een Olijftack.

Dese beeldenisse vertoont, dat de Vreede veroorsaeckt wort door de goede Regieringe der Princen, diewelcke de verwaentheyt der hovaerdigen weeten te verneederen, en maecken datse mette needrige en mindere, onder een joock, te saemen moeten leven: om te vertoonen dat het een eenige en eigen deughd van de Princen is, datse den Vreede in haere Rijcken en Steeden weeten te doen wassen en onderhouden, diewelcke dickwijls door de opgeblasentheyt der Hovaerdigen, verstoort wort. En daerom als *Ilioneus* hier over aen *Dido* zijne reeden voerde, prees hy den Vreede, in 't besonder, over dat stuck; gelijck by *Virgil.* aen 't 1 boeck, van zijn *Æneas*, te lesen is. En die Vreede in ons selve, die onder dese beeldnisse oock kan verstaen worden, is niet anders, als de overeenstemminge van de sinnen des lichaems, mette machten der ziele, gevende gelijcke gehoorsaemheyt aen de reeden, die over haer heerschet, en Wetten stelt, soo wel over d'eene als over d'ander. En om de Regieringe van een Prince uyt te drucken, soo wort zy sittende gemaelt: als niet konnende een gemeen oordeel strijcken, sonder te sitten, siende misschien op de gelijckheyt van de spreuke *Aristotelis*, daer hy seyt, *dat de Wijsheyt, in de ziele wort gebracht, door middel van 't sitten en door de ruste.*

PACE, nae de Medaglie van *Philippus.*

EEn Vrouwe houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de slincker een Spiesse. Door dese beeldenisse wort de Vreede, die door eygen deughd en dapperheyt verkregen is, uytgedrukt, en dat door de spiesse die zy in de hand heeft.

PACE, in eene Medaglie van *Vespasianus.*

EEn Vrouwe die in d'eene hand een Olijftack, en in d'ander het *Caduceum* van *Mercurius* heeft. Men vindse oock met een Overvloets hooren, met een schoof kooren, en 't voorhoofd met een Olijftack omkranst.

PACE, nae de Medaglie van *Titus.*

EEn Vrouwe diewelke in de rechter hand een Palmtack, en in de slincker een Spiesse heeft.

De Palmtack belooft belooninge, aen die geene, die 't waerdigh is. En de Spiesse dreight straffe aen die de Wetten overtreet, en dese twee als hope en vreese, houden de Menschen in ruste en Vreede.

PACE, na de Medaglie van *Sergius Galba*, metten naeme PAX.

EEn sittende Vrouwe, met een schoon opsicht, houdende in de rechter hand een Olijftack, en in de slincker een kolve of kodse mette letteren, *Pax Augusti.* & S G. Merckt: Dese beeldenisse vertoont de verkregen Vreede, door de kracht des lichaems en de wackerheyt des gemoeds. 't Gemoed siet men door de schoonheit en door 't sitten van de Vrouwe. Het lichaem door de kracht van de kodse, waer mede *Hercules* zijne vianden plagh te straffen, door het onderdrucken van de stoutigheyt der overtreeders.

PACE, naer de Medaglie van *Trajanus.*

EEn Vrouwe, die in haer rechter hand een Olijftack houd, en met de slincker een Overvloets hooren.

PACE. *Vreede.*

IN een ander beeldenisse van *Philippus*, siet men eene Vrouwe, die met de rechter hand een Olijftack om hoogh houd, en met de slincker een Spiesse, met het opschrift: *Pax fundata cum Persis*, dat is, *de Vreede is met den Persianen vast.* En van alle dese dingen kan een geestigh Schilder verkiesen, 't geene hem tot zijn voornemen bequaemst dunckt.

PACE,

PACE, nae de Medaglie van *Claudius*.

EEn Vrouwe, die een Overvloets hooren nae der aerde keert, alwaer een Slange komt opschieten met wreede krullen, vertoonende de verscheydentheyt der verwen, en 't venijn datse by haer heeft; en mette andere hand bedeckt zy met een sluyer de oogen van de Slange, om datmen dieselve niet soude sien. Met dese letteren *Pax orb. terr. Aug.*

De Latijnen noemden het *Caduceum*, want als dat voor den dagh quam, soo verdweenen strax alle twisten en tweedrachten, en worde daer door de Vreede te kennen gegeven, zijnde een teycken van den Vreede.

Het bedecken van de oogen met een sluyer, is, om den Slange niet te sien. Daer door te kennen gevende, dat de krijgh, die door de venijnige Slange wordt afgebeelt, verderflijck was, en van ongelooflijcke schade. Waer over *Virgilius* seyt:

De krijgh brenght heyl noch welvaert mee,
Wy wenschen alle nae de Vree.

PACIFICO. *Vreedsaem.* Siet onder de sevende Saligheyt.

TIMIDITA O TIMORE. *Vreese, Bloodigheyt.*

EEn oud Man in 't geel gekleedt, en gekromt van lichaem, 't aengesicht een weinigh bleeck, van kleyne en witte oogen, met lange en dunne handen, de voeten gevleugelt, staende treurigh, houdende onder den slincker arm een Haese. 't Is wel waer dat tusschen Bloodigheyt en Vreese een weinigh onderscheyd is, nochtans isse niet soo, of zy konnen, door een beeld wel werden afgemaelt, daerom sullen wy seggen, dat de Vreese en ontstellinge van 't gemoed is heerkomende van twijfelachtige Menschen, die haer inbeelden, dat zy te swack zijn, om hare saecken genoegh te verdedigen.

Oud is hy gemaelt, om dat de Vreese voortkomt door mangel van 't bloed, en wackerheyt van geest, dat den Ouden meest ontbreeckt, en alsoo zy te gelijck met de laeren haere kracht verliesen, soo vreesense ook lichtelijck voor alle ongevallen.

Het geel, daer hy mede gekleet is, is een onvolmaeckte verwe, gelijck ook de bloodigheyt een onvolmaecktheyt in den Mensche vertoont, die anders nergens heerkomt, dan door de kennisse van haere eygene onwaerdigheyt.

De bovengeseyde teykenen van't lichaem, zijn van alle Natuyrkenners, in de vreesachtige aengemerckt, en in 't besonder van *Aristoteles* in zijn VI, IX, en X cap.

De Haese onder de slincker arm, gelijck dieselve Schrijver verhaelt, is het vreesachtighste Dier van haere aert, waer van wy klaere teyckenen en werckingen sien.

De gevleugelde voeten, bedieden de vlucht, die door overtollige Vreese wordt veroorsaeckt, gelijck wy elders hebben geseyt.

TIMORE. *Vreese, Versaeghtheyt.*

EEn oud bleeck Man, met Harte-vellen bekleer, alsoo dat het Hartshoofd, boven op des Mans hoofd, sal als een cierset staen, en voor de Harts-oogen, sullen veele roode veeren zijn.

De Vreese wort bleeck gemaeckt, om dat zy, die daer vreest, bleeckheyt aenbrenght.

Met een Herts-vell is hy gemaeckt, om dat het Hert een seer vreesachtigh Dier is, vliedende voor de minste beweginge, en soo het in 't rennen eenige roode veeren siet, soo sal't zijnen loop breecken, en sal sich herwaerts en derwaerts drayen, en daer door dickwijls worden gevangen; 't welck *Virgilius* toestemt in 't XII boeck van *Æneas*:

Hy is, gelijck een Hert, beset in eene stroom,
Dat voor roo-veeren vlucht, wyt ingebeelde schroom.

PAURA. *Vreese.*

EEn Vrouwe met een seer kleyn aengesicht, en bleeck. De kleynheyt, gelijck eenige Philosophen verhaelen, bediet kleynmoedigheyt, staende gereet om met Vreese te vluchten, met de handen om hoogh, hebbende de hayren uytgestrekt, door de kracht van de Vreese: en op haere schouderen sal een vreeslijck monster staen. Voorts kondy sien, watter van de bloodigheyt en van de versaeghtheyt geseyt is, die mede zijn diergelijcke dingen, of ten minsten, met weinigh of meer verschil.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Welluſt.*

EEn Ionghman van ontrent ſeſtien Iaeren, ſchoon van opſicht en lachende, met een krans van Roosen op 't hoofd, met veele cierſels, in 't groen gekleet, hebbende een Regenboge rontom 't hoofd, houdende in de rechter hand een groen ſnoer, met veele angels daer aen gebonden, in de ſlincker een ruycker met bloemen.

De Ionckheyt van dees Ouder, is meer als d'ander Ouder, totten Welluſt genegen, om datſe is als een nieuw en ſuyver Criſtal, waer door alle de werreltſche Welluſtigheden haer ſchoon en klaer vertoonen. Door het ſchoon en lachend opſicht, wort vertoont, dat de luſten van de ſchoonheyt haer oorſprongh hebben.

De Rooſen waeren *Venus* toegewijt, weſende Vooghdeſſe van de Vreughde, en om dat dieſelve een ſchoone reuck hebben, ſoo vertoonen zy de ſoetigheyt van de Minne-Vreughde, als mede haere korte en teedere geduyrigheyt.

Het groene kleet paſt de Ionckheyt en de Vreughde wel, om dat het groen boven andere aldergematighſt is, tuſſchen het wit en ſwart, of tuſſchen het duyſter en licht, zijnde in haer ſelf een volmaeckte maete van 't voorwerp totte kracht van 't welgemaetight ſien, die oock 't geſicht meer verſterckt en vervrolijckt als eenige van d'andere verwen, die de maete te buyten gaen.

De Angels zijn de veelerhande aenlockſels, die in de werreltſche vermaecklijckheden worden gevonden, hangende aen de groene draed van de ſwacke hoope, gevoelende op 't laeſte de pricklinge van de Conſcientie, ſonder dat de Menſch ſich van dat ſoet bedrogh kan afkeeren.

De Regenboge is een kenteycken van de ſchijnende ſchoonheyt der ſterflijcke dingen, dewelcke mit datſe ſich vertoont, ſtrax weder vergaet en verdwijnt.

PIACERE. *Vreughde, Vermaeck, Welluſt.*

EEn Iongelingh met een goude kuyf met ringen beſet, waer tuſſchen veele ſchoone bloemen ſeer aerdigh gevoeght zijn, met een Perlen ſnoer, en een krans van bloeyende Mirthe: hy ſal niet gekleet, maer naeckt en gevleugelt zijn: de vleugels ſullen weſen van verſcheyden verwen, houdende in den hand een Harpe, en gulden brooskens aen zijne beenen.

De opgepronckte konſtelijcke welruyckende Paruyck, is een kenteyken van broodronckenheyt, dertelheyt, en van verwijfde manieren. Hier van zijn veele voorbeelden by de Poëten, diewelcke om te vertoonen, datſe de dertelheit verlaten hadden, haer ongeciert van hayren hebben uytgebeelt, latende dieſelve in 't wilde hangen, ſonder eenige konſt, maer aen de Welluſten maektmen dat die konſtigh geſtrengelt en met ringen beſet zijn. De eedelſteenen en bloemen zijn dienaers en aenlockſels van de Welluſt.

De Mirten-kroone is *Venus* toegewijt, en men ſeyt, als dieſelve ſich ſtelde in 't oordeel van *Paris*, datſe hier mede ook gekroont was.

De vleugels bedieden, dat de Welluſt ſeer haeſt eyndight, vliet en vlucht, en daerom iſſe van de oude Latijnen *Voluptas*, ſnel-luſt of vliegh-luſt geheeten.

De Harpe, wort om de lieflijckheyt van haeren toon geſeyt, datſe gelijckheyt heeft met *Venus* en de *Gratien* of Bevallijckheeden, en gelijck deſe, de gemoederen verheught, alſoo verluſtight die oock de geeſten.

De goude brooskens paſſen aen de Welluſt, om te vertoonen, dat zy het goud weynigh acht, en dat het haer anders nergens toe dient, dan om haere luſten en genegentheden te voldoen: ofte, om dat de voeten dikwijls voor de onſtantvaſtigheyt worden genomen, nae de ſpreucke *Davids*: *Mijne voeten hadden bynae geſtruyckelt*; ſoo wort, daer door ontdeckt, datſe ſich licht tot nieuwigheyt keeren, en altijd van 't een op 't ander willen.

PIACERE. *Vreughde, Welluſt.*

EEn Iongelingh van ſeſtien Iaeren, in 't groen gekleet, en vol bloemen geſtickt, het Corſalet of Borſtwaepen ſal met veel verwen afgemaelt zijn: op den kam van den Helm ſal een Meerminne ſitten, houdende in de rechter hand veele Angels aen ſijde ſnoeren, hebbende aen de ſlincker een rond en vergult Schild, waer in een merck-pael van gemenght Marmor ſal geſchildert zijn, met deſe ſpreuck *Huc omnia*, dat is, *hier alles toe*. Met het getal van XVI, bedieden de Egyptenaers

de

de Welluſt, om dat de Ieughd in 't 16 Iaer de Welluſt begoſt te ſmaecken.

Het beſchilderde Borſtwaepen vertoont, dat een Menſch die tot Welluſt genegen is, alle zijne ſaecken daer nae aen leyt, gelijck die geene doet, die 't Borſtwaepen draeght, 't welck hem alleene behoort te dienen om 't leven te beſchermen, en aldus afgeſchildert, dient het hem alleene, tot een cieraet en dertelheyt. Aldus wilde een welluſtigh Man gaerne, dat alle ſwaere handelingen in welluſten en in een dertel leven mochten eindigen.

De Meerminne bediet, dat gelijck dieſelve, door hare ſangh, den Schippers bedroog, dat alſoo de Welluſt door de ſchijnbaere Werreltſche ſoetigheyt den geenen ten val brenght, die haer volgen. Het Devijs in 't Schild, bediet, dat de Welluſten de merckpael en 't wit zijn van de ydele Menſchen.

PIACERE HONESTO.
Eerbaere Vreughde.

EEn *Venus* die ſeer eerbaer in 't ſwart gekleet is, met een goude gordel vol eedelſteenen, houdende in de rechter hand eenen toom, en in de ſlincker een Maetſtock.

Om de eerbaere Welluſt uyt te beelden, ſoo wierde *Venus*, by d'Oude, *Nera* geheeten, nergens anders om, gelijck *Pauſanias* ſeyt, om dat de duyſterniſſe en de nacht de eerbaerheyt der Menſchen overdeckt, tot een onderſcheyt van andere dieren, die 't tot allen tijden en plaetſen geoorloft is.

Met een gordel wortſe gemaelt, gelijckſe van *Homerus* op veele plaetſen van zijne *Iliade* geſtelt is, om te kennen te geven, dat *Venus* als nu eerbaer en prijſlijck is, wanneer zy haer houd binnen de paelen van de Wet; 't welck van de Oude door het gordel wierde uytgedruckt.

Daerom wort haer de Maetſtock en den toom oock gegeven, om dat de Welluſt, nae de bepaelinge der Wetten, moet gemaetight en beſtiert zijn.

PIACERE VANO.
Vreughde die ydel is.

EEn Iongelingh cierlijck gekleet, die een ſchaele of becken, met een hert daer in, op 't hoofd draeght: om dat het een ydele eygenſchap des Menſchen is, zijn hert en daeden aen yder te vertoonen. Maer wie zijne Vreughde buyten God ſoeckt, moet noodſaecklijck zijn hert aen anderen openbaeren. Daerom ſeytmen gemeenlijck, dat men noch het Vier noch de Liefde kan verborgen houden: Want het hert is de ſonteyne, waer uyt noodſaecklijck, alle de brooſe Welluſten heervloeyen en ſich toeſtellen.

LIBERTA. *Vryheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, hebbende in de rechter hand een Scepter, en in de ſlincker een Hoed, en op de aerde ſtaet een Katte.

De Scepter bediet het aenſien of ontſagh van de Vryheyt en van de Heerſchappie, die zy van haer ſelve houd: Weſende de Vryheyt een volkomene of vrye beſittinge van't gemoed, van 't lichaem en van goederen, die door verſcheyden manieren, ten goede werden beweeght. Het gemoed door de genaede Godes, het lichaem door de kracht deſſelven, en de goederen met voorſichtigheyt en wijsheyt.

De Hoed wort haer gegeven, gelijck wy ſullen ſeggen, om dat wanneer de Romeinen

eenen Slave wilden in Vryheyt ſtellen, nae dat hem 't hoofd geſchooren was, ſoo gaven zy hem een Hoed op 't hoofd: en deſe Ceremonie wierde gedaen in den Tempel van ſeeckere Goddinne *Feronia* geheeten, die zy geloofden, dat beſchermſter was van de Slaven, en die deſe Vryheyt verkregen hadde. En daerom wierde hy billijck met een Hoed afgemaelt.

De Katte bemint de Vryheyt boven maeten, en daerom voerden de Oude *Alanen*, Burgundiers en Swaben, dieſelve, gelijck *Metodicus Macrobius* verhaelt, in haere Vaendelen, om te betoonen, dat, gelijck dit Dier niet magh lijden, dat het in eens anders geweld opgeſlooten is, alſoo achteden zy oock onlijdelijck de ſlavernie te verdraegen.

LIBERTA.

EEn Vrouwe die in de ſlincker hand een kodſe houd, op de maniere als *Hercules*, en in de rechter hand een Hoed, waer op geſchreven ſtaet,

LIBERTAS AUGUSTI. EX S. C.

't welck de Vryheit bereyckent, die door eygene kracht en dapperheyt verkregen wort, gelijck boven geſeyt is. En aldus vintmen dieſelve in de Medaglien van *Anton. Heliogabalus* uytgeſneden.

LIBERTA.

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Hoed houd, en op der aerde leyt een gebroken Iock.

LIBERO ARBITRIO.
Vrye Wille.

EEn jeugdigh Man, met een Koninghlijck kleed van verſcheiden verwen, hebbende op 't hoofd een goude kroon, houdende in de rechter hand eenen Scepter, alwaer een Griexſche Y boven op ſtaet.

De Vrye Wille, is, nae de bepaelinge van *D. Thomas*, een vrye macht, die de verſtandige Natuyre is toegeeygent, tot grooter eere Godes, om onder veele dingen, die tot ons ooghwit vorderlijck zijn, 't eene liever als 't ander te verkieſen. Of het is om een voorgeſtelde ſaecke, nae zijn believen, of aen te nemen, of te verwerpen. En *Ariſtoteles* in zijn derde boeck van de Zeede-konſt, verſchilt niet van deſe bepaelinge, ſeggende, dat het een macht is, om veele dingen te verkieſen, die tot ons voornemen ſtrecken: Want daer is geen twijfel aen, of van een yder wort het opperſte goed, te weeten de eeuwige gelückſaligheyt, begeert en gewilt, diewelcke het uyterſte einde is van alle Menſchlijcke handlingen. Maer de Menſchen zijn ſeer twijfelberaedigh, vreemd en verſcheyden ontrent de maniere van verkieſinge, en van den wegh om tot dit perck te geraecken.

Hy wort jongh geſchildert, om dat by de Vrye Wille, oock het gebruyck van de beſcheydenheyt vereiſcht wort, diewelcke ſoo haeſt zy tot den Menſch is gekeert, brenght zy te wege, dat hy ſich daer nae voege, om zijn ooghwit door die midlen, die met zijnen ſtaet en gelegentheyt over een komen, te bereycken.

Het Koninghlijcke kleed, de Scepter en Kroone, drucken zijne macht uyt, om volkomen te willen, 't geene hem volkomentlijck belieft.

De verſcheyden verwen aen 't kleed, zijn zijne onbepaeltheeden, konnende, gelijck geſeydt is, door verſcheyden middelen wercken.

De Griexſche letter Y wort op den Scepter geſtelt, om de ſpreucke van dien vermaerden Philoſooph *Pythagoras* uyt te drucken: die daer mede te kennen gaf, dat het Menſchlijck leven twee wegen hadde, gelijck oock de letter twee ſtreecken, waer van d'eene ter rechter ſijde, de wegh ter deughd was, die in 't begin ſmal en ſteil, maer boven op breed en gemacklijck was. Op de ſlincker ſijde was de wegh ter ondeughd, die wel breed en gemacklijck, maer boven op ſmal en ſteyl was, gelijck men uyte Dichten, die *Virgilio* werden toegeſchreven, kan ſien. En hierom eygenen wy den Vrye Wille deſe letter toe, met reeden uytdruckende, dat het in haer macht is, de goede, de quaede, de ſeeckere en onſeeckere wegh te verkieſen, om tot de voorgeſtelde gelückſaligheyt te geraecken:

Pythagras *letter en beſluyt,*
Wil 's Menſchen leven drucken uyt:
Waer van de Deughd ten rechten gaet,
Een ſteyle wegh, een ſmalle ſtraet,
Een wegh die ſich eerſt moeylijck toont,
Waer boven op de ruſte woont.

De

De breede wegh ter ſijden aen,
Daer kan men met gemack toe gaen,
Daer klimt de pracht en welluſt op:
Maer boven valtſe van den top.
Doch wie, om deughd, op bergh en dal,
Op ſteyle rotſen klimmen ſal,
Die ſal verkrijgen loſ en eer:
Maer wie den traegen wegh veel meer,
De overdaed en welluſt mint,
Die valt, al eer hy 't oock verſint,
In ſchand, in armoe, ſpot en ſmaet,
En leeft in een ſeer droeve ſtaet.

FEDE NEL AMICITIA.
Vrienden-Trouw.

EEn oude grauwe Vrouwe, met een wit kleet, hebbende den rechter arm recht uyt, en met een ander kleed decktſe haere rechter hand.

Zy bedeckt de rechter hand, nae de inſtellinge van *Numa Pompilius*, Koningh der Romeinen, in de offerhande, als men in de Trouwe beveſtighde, om te doen verſtaen, datmen de Trouwe met alle oprechtigheyt, aen zijnen vriend moſt houden, want gelijck *Pythagoras* ſcyt, *ſoo is de Trouwe, de grondveſt der Liefde, en dieſelve wegh genomen zijnde, ſal alle Wet der vriendſchap, recht, reeden en macht vervallen en te gronde gaen.*

Oud en grijs iſſe gemaeckt, gelijck *Virgilius* ſeyt, en d'uytlegger 't ſelve verklaert, dat de meeſte Trouwe by oude luyden is te vinden, hebbende door lange laeren meer eervaerentheyt. Hy voeghter noch by, datmen niet trouw moet weſen voor een tijd, maer voor alle tijd.

Æron verhaelt noch wijder, dat wanneer de Prieſter voor de Trouwe ſoude offeren, ſoo deckte hy niet alleene zijne rechter hand, met een wit kleed, maer oock het hoofd, en by nae 't geheele lichaem, om daer door, de oprechtigheyt des gemoeds uyt te drucken, die een mede-geſellinne moet weſen by der Vrienden Trouwe.

AMICITIA. *Vriendſchap.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, die haer ſlincker ſchouder en haer naeckte borſt wat boerachtigh vertoont: wijſende metter rechter hand op 't herte, waer uyt een ſpreuk komt *Longe & prope*, dat is, *van verre en nae by.* Op den boord van 't kleed, ſal ſtaen *Mors & Vita*, dat is, *Dood en Leven.* Weſende onthuit, hebbende een krans van Mirten om 't hoofd, daer bloemen van Granaet-appelen tuſſchen gevlochten zijn, voor 't voorhoofd ſal geſchreven ſtaen, *Hyems, Æſtas*, dat is, *Winter en Somer.* Zy ſal bloots beens weſen, houdende in hare ſlincker arm een drooge Olmboom, daer een groene Wijngaert omgeſlingert is.

Vriendſchap, nae de bepaelinge van *Ariſtoteles*, is een ingedruckte, onderlinge, wederlievende goedwilligheyt, die door ſeeckere deughd en door de reeden, wert beſtiert, tuſſchen die van eenerleye aert, natuyre en inſtortinge zijn. Het witte en ſlechte kleed, is de eenvoudige oprechtigheyt van 't gemoed, waer uyt men oock van verre, de waerachtige Liefde, ſonder eenige gemaecktheyt of konſtige ſtreecken kan ſien. Zy vertoont de ſlincker ſchouder en de naeckte borſt, wijſende op 't hert, en nae de ſpreuke, *longe & prope*: Want een waerachtigh vriend, 't zy dat hy *verre* of *nae by* is, van die hy bemint, ſoo ſal dieſelve, doch nimmer uyter herten zijn: En hoewel ſich de tijd en 't geluck

luck veranderen, soo blijft hy oock alletijd, ter liefde van zijne Vriendschap, bereyt, te leven en te sterven. En ditselve biedt oock de spreucke, die zy op den boord van't kleet en aen 't voorhoofd heeft. Maer soo dese Vriendschap geveinst of gemaekt is, soo siet-men dieselve, seer snellijck, door de alderminste drayinge van de fortuyne, gelijck als een dunne nevel voor de Sonne, verdwijnen. Datse onthult, en met een Mirtenkrans, daer bloemen van Granaet-appels ingevlochten zijn, gekroont is, betoont, dat de vrucht der eendrachtiger en innerlijcker Liefde, een seer soete reuck, van eerbaere handelingen en voordaeden, van sich geeft: en datselve sonder eenige lichtvaerdigheyt van werreltsche pracht: waer onder sich dickwijls de vleyinge, die een viandinne van dese denghd is, verberght, waer van men *Democritum* kan nae lesen; gelijck *Pierius* in zijn LXV boeck verhaelt. Zy wort van gelijcken barrevoets gestelt, om haere bekommeringe en vaerdigheyt uyt te drucken, en datmen totten dienst van zijnen vriend, al de ongemacken moet ter sijden stellen, gelijck *Ovidius* in zijne Minnekonst singht:

Indien geen wagen u ontmoet,
Neem aen de reys, en gae te voet.

Zy omarmt oock ten laesten den droogen Olmboom, die van een Wijngaert is omslingert, ten einde zy soude kennen dat de Vriendschap, die in voorspoet gemaeckt is, altijd behoort te duyren, en datse in de aldermeeste swarigheden meer als anders behoort uyt te blincken: gedenckende dat nimmermeer een Vriend soo onbequaem is, of hy weet elders eenen wegh te vinden, om eeniger maeten, de verbinteniss van de Vriendschap te vergelden.

AMICITIA. *Vriendschap.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, om reeden, als boven is geseyt, zy sal de hoofdhairen over de schouderen gespreyt hebben, houdende onder haer slincker arm een kleyn wit Hondeken heel vast, en in de rechter salfe een Bloeme-krans, en onder haer rechter voet een Doods-hoofd hebben.

De gespreyde hayren zijn gestelt om reeden alreede geseyt. Het wit Hondeken vertoont, datmen de getrouwigheyt moet reyn en suyver houden: door de bloemen, wort de reuck van goede ordre verstaen, die de Vriendschap door den ommegangh en 't gemeen gebruyck der Menschen, veroorsaeckt. Het Doods-hoofd onder de rechter voet, biedt, dat dickwijls de waere Vriendschap, willigh is oock voor zijnen Vriend in den dood te gaen. Waer over *Ovidius* van zijne twee lieve vrienden singht:

Oreftes *wil den dood voor* Pylades *bestaen,*
Maer Pylades *wil self voor hem ten doode gaen.*

AMICITIA. *Vriendschap.*

DE drie naeckte Gratien of Danck-Goddinnen, waer van men van d'eene de schouder, en van d'ander twee, het gesichte siet, voegende de armen in malkanderen. Eene van dese heeft een Roose in de hand, d'ander een Dobbel-steen, en de derde een Mirthe-tack. Nae de beeldenissen van dese drie gratien voeght sich buyten twijfel de goede en volmaeckte Vriendschap, gelijck het de Oude bedacht hebben. Over-sulx heeft de Vriendschap geen ander oogh-wit, als om te helpen een ander weldaet te doen, sich niet laetende in goeddaedigheyt overwinnen: en gelijck de drie Gratien van de Oude zijn afgebeelt, alsoo houdmen oock drie trappen in Vriendschap. De eerste trappe is, weldaed te doen. De tweede trappe is, die van andere te ontfangen. De derde is, weldaed wederom te bewijsen. En dese drie Goddinnen, vlechten d'eene des anderen armen, door malkanderen: Want dit is de ordre van weldaed te doen, dat zy moet van hand over hand gaen, en wederom tot nut en voordeel strecken, van die geene, die eerst de weldaed heeft bewesen, en door soodanige maniere wort de knoop der Vriendschap onder de Menschen vastlijck onderhouden.

Dese drie Gratien worden naeckt vertoont, om dat tusschen den Menschen oock een oopen en een vry gemoed behoort te zijn, vreemt van alle bedrogh. De eene keert alleene den rugge, en twee 't gesichte, om te kennen te geven, datmen altijd aen zijnen Vriend de weldaed moet verdubbelen.

Vrolijck van opsicht zijnse vertoont, om dat iemant die daer weldaed aen andere doet, sich oock vrolijck moet vertoonen, als mede die geene, diese ontfanght. Zy schijnen

Maegh-

Maeghdekens, om dat de Vriendſchap niet wil beſmet zijn, door de ſnoodigheyt van eenige eygenbaet of voordeel.

De Rooſe bediet de aengenaemheyt, dieder altijd onder den Vrienden behoort te weſen, zijnde onder haer een geſtadige vereeninge van den wille.

De Dobbelſteen bereyckent, het keeren en wederkeeren van de Weldaeden, gelijck de Dobbelſteenen doen, als men daer mede ſpeelt.

De Mirtentack, die altijd groen is, is een teycken dat de Vriendſchap, altijd moet vaſt bewaert, en door geen toeval vermindert worden.

AMICITIA. *Vriendſchap.*

EEn blinde, die eenen kreupelen Man die niet gaen kan op de ſchouderen draeght: gelijck de Dichten van *Alciatus* te kennen geven:

De blinde draeght den kreuplen Man,
Die hem wijſt rechte wegen an:
Dees leent beenen, d'ander oogen:
Dit is 's Vriendſchaps groot vermogen.

Vriendſchap ſonder hulp of nuttigheyt.

EEn Vrouwe ſlordigh gekleet, hebbende in de hand een neſt met eenige Swaluwen, alwaer, buyten om, twee of drie Swaluwen vliegen.

Deſe Vogel is den Menſche ſoo gemeen, als een Huysgenoot, en ſoeckt, meer als andere, ſeeckerheyt om aen de Huyſen, doch ſonder eenige nuttigheyt, te neſtelen, maer niet om aldaer te verblijven. Maer als de Lente aenkomt, ſoo vlieght hy wederom nae 't huys om zijn eigen gemack en profijt. Aldus doen oock de gemaeckte Vrienden, die in de Lente der Voorſpoet, haere Vrienden beſoecken: Maer als de Winter van onſpoet en ramp haer over den halſe komt, dan verlaetenſe hare eygene Vrienden, ſoeckende haer eygen ruſt en voordeel. Hierom als *Pythagoras*, ſoodanige gelijckniſſe wilde vertoonen, hoemen de gemaeckte en ondanckbaere Vrienden, ſoude van hem afwijſen, ſoo deede hy alle de Swaluwe neſten van 't dack en van zijn huys wegh.

Vriendſchaps beveſtinge. Soeckt *Beveſtinge van Vriendſchap*, fol. 58.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn Maeghdeken met een bloſigh geblancket en breed voorhoofd, in 't wit gekleet, geciert met groene blaeders en met geele en roode bloemen, met een krans om 't hoofd van veelderleye bloemen. In de rechter hand, ſalſe een criſtallijne glas vol roode Wijn hebben, en in de ſlincker hand een groote goude ſchael, weſende van een ſeer bevalligh en ſchoon opſicht, danſende in een ſchoone beemde vol bloemen.

Vrolijckheyt is een genegentheyt van 't gemoed, dat gekeert is tot Welluſt, om die dingen te beminnen, diemen inwendigh, als boven natuyrlijck, beſchouwt, of die uytwendigh, door de ſinnen, uyter natuyre, of door een toeval worden aengebracht.

Zy ſal een groot, vleeſſigh en geblancket voorhoofd hebben, nae 't ſeggen van *Ariſtoteles* in zijne Phyſiogn. VI boeck I cap.

De bloemen bedieden, door haer ſelf, de Vrolijckheyt, en men plagh te ſeggen dat de Velden lachen, wanneerſe met bloemen bedeckt zijn, gelijck *Virgilius* in zijn IV Ecloga ſeyt.

't Cristallijne glas vol roode Wijn, mette goude schael, betoonen, dat de Vrolijckheyt meerendeels sich niet laet bedecken, maer datse sich een yder vry willig mededeelt, gelijk *S. Gregorius* getuyght, in zijne Zeede-leeringe, *De Vrolijckheyt plagh de geheymnissen van 't gemoed te openbaeren.* En de Propheet seyt, *de Wijn verheught het herte des Menschen*, en 't goud heeft oock de kracht om de geesten te versterecken. En dese versterckinge is oorsaecke van de Vrolijckheyt. De gestalenis van 't lichaem, en 't bewijs van den dans, zijn openbaere kenteyckenen van de Vrolijckheyt.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn Maeghdeken met een bloeme-krans om 't hoofd, houdende in de rechter hand een *Tirsis*, die geheel met veele krullen van blaeders gekroont is, als mede met kranssen van verscheyden bloemen. In de slincker hand salse een Overvloets hooren houden, en men kanse in 't groen kleeden.

ALLEGREZZA.

EEn Maeghdeken met verscheyden aengename verwen gekleet, met een struyck van de bloemen van *Borago* op de hoofdhayren, houdende in de hand gulde en loode pijlen. Oft zy sal op de Harpe speelen.

ALLEGREZZA GIUBILO O LETITIA. *Vrolijckheyt, Iuychen, Blijdschap.*

EEn Maeghdeken dat aen een Olmboom leunt, die met veele Wijngaert-rancken omslingert is, treedende sachtjens op eenen dichten Buysschool, stekende den hand mildelijck uyt, als of zy iemant een vereeringe wilde doen, hebbende voor de borst een open Musijck-boeck.

De Olmboom mette Wijngaertranck omslingert, bediet vrolijckheydt des herten, meerendeels door den Wijn veroorsaeckt, gelijck *David* seght: En wort de vereeninge van sich selve, en van de eygen gedaente, en van de genegentheden, door den Buysschool, aengewesen, en de soete Melodie, van aengenaeme dingen, voor de ooren: gelijck het Musijck, een oorsaecke is van de Vrolijckheyt, die welcke haere soetigheyt mededeelt, aen die 't van noode heeft, om te geraecken totte aldervolmaecktste trappe van 't genoegen.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn kindeken met een bloemekrans op 't hoofd, om dat de kinderkens altijd vrolijck zijn, en daerom wierdense alle in de oude openbaere feestdaegen gekranst, als oock de deuren van de Huysen en Templen, jae oock de beesten; gelijck *Tertullianus* in zijne Ridderkrans gewagh maeckt. Mette rechter hand sal het een Palm of Olijftack houden, ter gedachtnis der Vrolijckheyt van den Palm-Sondagh, waer op *Christus* onse Salighmaecker, met veele Palm en Olijftacken, blijdelijck is ontfangen.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

IN de Medaglie van *Faustina*, is eene beeldenisse, die mette rechter hand een Overvloets hooren vol bloemen, blaeders en vruchten houd, en in de slincker een spiesse, die van beneden tot boven toe, met blaeders en kranskens is omslingert, tot dien einde isser op geschreven HYLARITAS.

ALLEGREZZA. *Vrolijckheyt.*

EEn seer schoon Maeghdeken in 't groen gekleet, dat een schoone en fraeye krans van Roosen en andere bloemen op 't hoofd heeft, 't sal mette rechter hand seer aerdigh en bevalligh een Mirtentack houden, die zy een ander schijnt toe te reycken. Zy wort een seer schoon Maeghdeken en in 't groen geschildert, afgemaelt, vermits de Vrolijckheyt den Mensche jongh en wacker houd: Met Roosen en andere bloemen wort zy gekroont, want dit was by oude tijden een kenteycken van een feest of Vrolijckheyt: want als de Oude in hunne gastmaelen vrolijck waeren, soo plachten zy sich soo met Roosenkranskens als met andere bloemen te vercieren. Van dese kranssen vindy overvloedigh by *Athanæum* in 't 1 boek. Zy houd de Mirtentack in de rechter hand, want die was oock by de Oude een kenteycken van Vrolijckheyt: En 't was een gewoonte onder den gasten, dat dese Mirtentack, aen alle die ten disch saeten, wierde omgedragen, en

noo-

noodighden daer door een ander tot singen. En die nu den tack hadde aengevaert, hief den sangh op. Waer van *Plutarchus* in't breede verhael doet in zijn gastmael, seggende: *Nae dat de Mirtentack was ontfangen, hief yder zijn eygen liedeken op, die zy daerom* Asaron *naemden, om dat die ophief te singen, die 't was overgelevert.* En *Horatius* singht, dat als de Lente naeckte, in welcke tijd *Venus* allerwegen Vrolijckheyt aenrechte met haere dansserien, soo omvlocht zy haer hoofd met groene Mirten, terwijl men de Vrolijckheyt pleeghde.

ALLEGREZZA de le Medaglie.

Vrolijckheyt nae de Gedenckpenningen.

EEn staende Vrouwe, houdende in de rechter hand twee koorenayren, ofte een kleyn kroontjen, in de slincker een Roer van 't Schip, met het opschrift LÆTITIA. Dit is de Medaglie of Gedenckpenningh van *Julia Augusta*, de Vrouwe van *Severus*, die by *A. Occo* is beschreven in 't Iaer der stad *Romen* 903, alhoewel de Gerustheyt in de Medaglie van *Antoninus Pius* oock wort gemaelt, en dat is geen wonder, want de Gerustheyt des volx, is de waerachtige Vrolijckheyt des volx. Noch isser een ander Medaglie, alwaer de Vrolijckheyt met twee langhgerockte beeldekens geciert is, houdende in de rechter hand twee koorenayren, en in de ander een globe of kloot: oock in een ander Medaglie van de bovengeseyde *Julia*, Medegesellinne van *Severus*, met het woord *Hylaritas*, daer een Vrouwe is geschildert, die in de rechter hand een tack, en in de slincker een Overvloets hooren heeft, alwaer twee kinderkens by staen. In de Medaglie van *Adrianus* staet een Maeghdeken, dat in de rechter hand een Palmtack en in de slincker een Overvloets hooren heeft, met een kindeken voor haere voeten: rontom *Hylaritas* P. R. Cos. III. S. C. geschreven, diewelcke in 't Iaer *Christi* 120 geslagen is. In een ander Medaglie van *Adrianus*, nae de opbouwinge van *Romen* 874, mettet opschrift *Hylaritas populi Romani*, beelden zy de Vrolijckheyt af, by een staende Vrouwe, die beyde handen aen de ooren heeft.

FECONDITA. *Vruchtbaerheyt.*

EEn Vrouwe met Mostaertsaet gekroont, houdende met beyde handen voor haer schoot een nestjen met jonge Vogeltjens *Acanti* of *Cardelli* geheeten, van d'eene sijde voor haere voeten heeftse een Henne met haere kiexkens, die naulijx uyt den dop zijn, twee uyt een broed. Van d'ander sijde sal een Haese staen met haer jongen, die eerst zijn voor den dagh gekomen.

De Vruchtbaerheyt is de meeste geluckseligheyt die een getroude Vrouwe magh hebben, want daer door verkrijght zy de vruchten, die van haer, door 't Houlijck, met verlangen, verwacht zijn: aengesien door een oude instortinge der Natuyre, den Menschen de voortteelinge der kinderen is noodigh: 't welck oock een bekende saecke is in de onredelijcke dieren. Alle gedierten soecken uyter natuyre jongen en naekomelingen voort te brengen, alhoewelse daer van geen nuttigheyt verhopen. Maer waer isser grooter nuttigheyt en grooter rijckdom als kinderen?

O Moeder dit is 't grootſt' en heerelijxte goed,
Indien ghy kinders hebt van een oprecht gemoed,

ſeyde *Euripides* in zijn *Meleagro*. Deſe Ouders worden geluckigh geacht, die veele goede kinderen hebben, 't zy dat het knechtjes of Maeghdekens zijn, ſeyt *Ariſtoteles*. Want gelijck een Man die veele vrienden heeft, meer machts door dieſelve verkrijght, als of hy geene hadde, alſoo is oock een Burger meerder, die veele kinderen heeft, als die geene of weynige kinderen heeft. Onder de ſeldene gebeurlijckheden van't Menſchlijck geluck, verhaelt *Plinius* in 't VII boeck XLIV cap. dat *Cecilius Metellus* van Macedonien vier Soonen hadde, waer van d'eene Schout, en d'ander drie Burgemeeſters geweeſt zijn, en twee die *Triumphales* waeren, en eene Rentmeeſter. In 't I boeck in 't XIII cap. verhaelt hy, dat hy nae zijn dood, naeliet ſes Soonen, elf Neven, en datter onder waeren, ſoo Swagers als Snaeren, die hem, als Vaeder groeteden, ſeven en twintigh. Hy ſeyt oock dat hy vint in de handlingen ten tijde van *Auguſtus* onder 't 12 Iaer van 't Burgemeeſterſchap, dat *Cajus Criſpinus Hilaris* van *Feeſole*, met ſeven Soonen en twee Dochters met 27 Neven, negen Nichten, en 29 Naeneven, in 't Capitolium met een groote en ſtatige pompe, geoffert heeft. Tot uyterſte geluckſaligheyt en de hooghſte eere wert genoemt, *Aucia Falconia*, Moeder van verſcheyden Burgemeeſters, in een oude opſchrijvinge, datſe is geweeſt een Burgemeeſters Vrouwe, een Burgemeeſters Dochter, en Moeder van verſcheyden Burgemeeſteren, wiens kinderen haer een heerlijck graf hadden toegeſtelt. *Valerius Maximus* ſeyt in 't IV boeck IV cap. dat het een groot vercierſel in de Vrouwen is, kinderen te hebben, derhalven verhaelt hy van een Vrouwe uyt *Campagnen*, die ſeer met haere koſtelheyt pronckte, ten huyſe van *Cornelia*, de Moeder van *Gracchus*, die 12 Soonen hadde, en nae dat zy alles hadde geſien, hielt zy haer ſoo lange op, tot haere kinderen uyter ſchoole quamen, en als dieſelve voor haer quaemen, ſoo ſeyde zy, wijſende op haere kinderen, *ſiet dit zijn al mijne tapijten en cieraeden.* Vruchtbaer, magh die andere *Cornelia*, uyt het geſlacht van *Scipio*, oock wel genaemt werden, die in't LXII Iaer, *Voluſium Saturninum* baerde, die daer nae met den Keyſer *Domitianus* Burgemeeſter wierde. Deſe geluckſaligheyt is niet ſoo ſeer beſonder, alſſe is algemeen, want dit is de geluckſaligheyt van een Vaederland, datmen verrijckt zy met veele goede, deughdſaeme, en treflijcke kinderen. Daerom maecktenſe in de ſtad van *Romen* een beſluyt, dat aen die de eerſte plaetſe en grooſte eere gegeven ſoude werden, niet wie de meeſte Iaeren, maer die de meeſte kinderen hadde, jae hy wierde, boven die geene, die min kinderen hadde, voortgetrocken, ſchoon datſe ouder waeren, om de Burgemeeſters Roede aen den Burgemeeſter over te leveren. En dit ſtaet in de Wet *Julia*, die by *A. Gellium* in't 2 b. XV c. te leſen is.

Met Moſtaertſaet is zy gekroont, om dat dit kleynſte ſaet ſoo vruchtbaer is, dat het oock, ſonder eenige arbeyt, boven alle kruyden, ſoo overvloedigh voortſpruyt, dat oock de Vogelen des Hemels daer in ruſten en haere neſten maecken. Van de vruchtbaerheyt van 't Vogeltjen *Acantus* ſeyt *Plinius*, X boek LXIII cap. dat alle Dieren, hoe grooter die van lichaem zijn, dat zy oock te onvruchtbaerder zijn: Want de Elephanten, Paerden, Leeuwen, Cameelen brengen maer een jongh tot een dracht voort. De Henne aen d'een ſijde met haer gebroetſel, voor haere voeten, waer van uyt een ey, twee jongen voortkomen, vertoont de vruchtbaerheyt van deſe Huysvogel. Van gelijcken verhaelt *Pierius*, binnen *Padua* geſien te hebben, en *Albertus Magnus* ſchrijft, dat in ſekere plaetſe van Macedonien, een Henne uyt 22 eyren 44 kuyckens gebroet heeft. De Oude gebruyckten in deſe gelegentheyt een Schaep met twee Lammekens te ſamen gebonden: Want als de oude Moeders twee kinderen, tot eender draght, hadden ter Werreld gebracht, ſoo plaghten zy een Schaep met twee Lammerkens, aen *Juno* de Goddinne, die een Voorſitſter der Rijckdommen, en een helpſter der baerende Vrouwen was, tot een danckbaerheydt op te offeren. Want deſe Dieren niet alleen op veele plaetſen, gelijck in Egypten, twee voortbrengen, maer, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt in't VII boeck IV cap. van de Dieren, wel dickwijls drie, viere en vijve. Een Vrouwe heeft alleen in vier drachten 20 kinderen voortgebracht, yder reyſe vijf, en de meeſte derſelven koſtſe alleene voeden en opbrengen. *A. Gellius* verhaelt in't X b. 2 c. dat een dienſtmaeghd ten tijde van *Auguſtus* in 't

in't veld van *Laviente* vijf kinderen baerde, die weinigh dagen leefden, en de Moeder ſtierf oock korts daer nae. Waer over oock door laſt van *Auguſtus*, deſe vruchtbaerheyt ter eeren, een graffchrift op den Laurentiaenſchen weg wierde geſtelt. En *Iulius Capitolinus* ſchrijft dat onder de regeeringe van *Antonimus Pius*, een Vrouwe vijf kinderen baerde: en hoewel *Ariſtoteles* houd, dat dit het grootſte getal van kinderen is, dat tot eender dracht kan geboren worden, ſoo leeſtmen doch van *Margareta* een Gravinne van Holland, die te *Looſduynen* in 't Iaer 1276, 365 kinderen ſoude hebben gebaert, en die aldaer ſouden gedoopt zijn: de knechtjes met den naeme *Ioannes*, de Meysjes *Eliſabet*, 't welck noch te *Looſduinen* ontrent den Hage, wert vertoont, als mede de beckens waer uyt zy ſouden zijn gedoopt, zijnde alsdoen een Monnickekloofter van S. *Bernard*: En wort de geſchiedeniſſe aldus verhaelt, dat ſekere arme Vrouwe van de Gravinne een aelmoeſſe verſochte, die twee kinderen, van eender dracht, by haer hadde, en in plaetſe van haer onderſtant te doen, beſchrobde zy dieſelve, ſeggende datſe geen twee kinderen koſte voortbrengen, of daer moſten oock twee Vaeders toe zijn geweeſt: Waer over deſe arme Vrouwe ſeer droevigh zijnde, bad God, om hare kuyſheyt te ontdecken, dat de Gravinne, die alreede ſwanger was, ſoo veele kinderen mocht ter Werlt brengen, alſſer dagen in't Iaer waeren. Dit vintmen in de oude Hollandſche Chronijcken. En *Martinus Cramerus*, een waerachtigh Schrijver, ſeyt, dat de Vrouwe van de Grave *Virboſlaus* 36 Soonen te *Cracou* heeft ter Werelt gebracht. Van de Haeſen ſeytmen, datſe ſoo vruchtbaer zijn, dat terwijlen zy ſoogen, zy oock baren, en dat d'eene vrucht ſtrax op d'ander volgt. *Valerius Maximus* verhaelt, datter een eyland was, waer uyt d'Inwoonders gedwongen waeren te vluchten, om het groot vermenigvuldigen van de Haſen. Derhalven gebreken daer geene, die daer ſeggen, dat de Haeſe Rammelaers ſelve haer eygen vrucht moeten ontfangen, baeren en voeden, gelijck de Wijfkens doen, om dat zy ſoo ſeer vermenighvuldigen.

HORAGRAPHIA. *Vyrbeſchrijvinge.*

EEn jongh gevleugelt Maeghdeken, met een beknopt kleed van Hemels blaeu, die op 't hoofd een Sandlooper heeft, en metter rechte hand, houdſe een Liniael, Paſſer en een Compas, en in de ſlincker een Sonnewijſer: en aen eene ſijde boven 't hoofd, ſal een Sonne ſtaen, die met haere ſtraelen, de ſchaduwe van de loopende uyre, aenwijſt.

De uyren of *Horæ*, met het getal van 24, waer van den dagh en nacht worden gemaekt, hebben haren naem gekregen, gelijck *Macrobius* verhaelt, van *Apollo*, dat is, van de Sonne, die in de Egyptiſche taele *Horus* genaemt is. En om de uyren van den dagh te beſchrijven, van dat de Sonne op en onder gaet, ſo dienen wy ons, door de vindinge van den Sonne-wijſer, die van *Anaximenes* van *Mileſien* is gevonden: en voor den Nachtwijſer nemen wy den Sandlooper, die ook van ſeer hooge verſtanden is bedacht. En om te komen totte verklaringe van de bovengeſeyde beeldniſſe, ſullen wy ſeggen, datmen dieſelve jongh maeckt, tot navolginge van de uyren, om dat die geſtadigh, haere loop en beweginge vernieuwen, dieſe noodſaecklijck, d'eene nae den anderen doen: en dat nochtans yder in zijn weeſen blijft.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de ſchouderen, bedieden de ſnelle loop der uyren, van wiens ſnelle loop, *Petrarcha* in zijne triumph, van den Tijd, ſinght, *dat de uyren, dagen en maenden vliegen.* Het Hemels blauwe kleed bediet, den helderen Hemel, die door geene wolcken belet zijnde, dient tot bewijs van de uyren, terwijl de Sonne in haren loop is.

De Paſſer, Liniael, en het Compas wort haer gegeven, om datmen, door den Paſſer of het Compas, en door de ſpieglinge, de deelinge maeckt van den Meridionael, Verticael, Æquinoctiael en de uyr-linien, die vergeſelſchapt zijn, met de *Tropici* van *Cancer* en *Capricornus*, en andere, dieder tot onſe voorſtel paſſen: en met de lijne wort de hoedaenigheyt deſſelven toe-geſtelt. En gelijckmen door 't Compas en door 't middel van den Seylſteen, komt totte kenniſſe, niet alleene van de vier voornaemſte winden, als Ooſt, Weſt, Zuyden en Noorden, ſoo komtmen oock totte ſtellingen en afwijckingen van de muiren, die daer door werden toegeſtelt, ook de veranderinge van de Sonnewijſers: En daerom vertoonen wy die, dat zy dit bovengeſeyde, in de ſlincker hand houd, en dat die van de ſtraelen der Sonne wort geraeckt;

waer door de ſchaduwe, door den navel der Sonne, die *Gnomon* genaemt is, ſeer oprechtlijck wort vertoont, te weten de loop van de uyren des daeghs, en door den Sandloper, de uyren des nachts, die oock deſe beeldniſſe op 't hoofd heeft.

HORE del GIORNO. *Vyren van den dagh.*

DAer kan dickwijls gelegentheyt voorvallen, om de uyren af te maelen, en alhoewel men daer toe een ontwerp kan nemen, van andere die alreede beſchreven zijn, ſoo heb ick nochtans eenige willen ſtellen, die daer van zijn verſcheyden, om dat de verſcheydentheyt den leergierigen plagh te verluſtigen.

Soo ſegh ick dan, dat de uyren dienaereſſen zijn van de Sonne, gedeelt in 24 ſtreecken, waer van yder geleytſter is, en 't roer van de Sonnekoets, voor ſoo veel elck haer wijde heeft, gelijck *Ovidius* in 't 2 boeck *Metamorph.* ſeyt.

En *Boccatius* in 't IV boeck van de afkomſt der Goden, ſeyt, dat de uyren dochters zijn van de Sonne, en van de Tijd. En hier van nemen oock de Griecken den Tijd. Om dat door den loop der Sonne, en door ſeeckere tuſſchenkominge des tijds, zy ſich ſelve toeſtellen, en d'een achter d'ander volgende, doen, dat de nacht voorby gaet en de dagh naedert, waer in dan de Sonne gaet, door naevolginge deſſelven. Want door de uyren van den dagh, werden de poorten des Hemels geopent, te weeten door 't opgaen van 't licht. Van welcke plicht der uyren, *Homerus* oock gedenckt, datſe boven de poorte des Hemels ſtaen, en aldaer ſorge dragen. *Ovidius* deſen naevolgende, ſeyt, dat de uyren, te gelijck met *Ianus*, over de poorten des Hemels ſorge draegen.

Nonnus Panopolitanus, een Griex Poeet, ſeyt dat de uyren Dochters zijn van het Iaer, en Dienſtmaeghden van de Sonne. Verſierende, datſe den Hemel doorwanderen, en loopen tegen *Tipheus* in 't huys van de Sonne. Willende dan een begin van deſe uyren toeſtellen, maecken wy dieſelve, met het opkomen van de Sonne.

HORA PRIMA. *De eerſte uyre.*

EEn ſchoon lachend Maeghdeken met een kuyf en blonde hoofdhayren; als goud, ſpreyende dieſelve in den wind met het voorſte deel, van achteren ſtaen die ſteil over einde, zijnde grijs, met beknopte kleedinge en lijfverwigh, en met vleugels aen de ſchouderen, ſtaende met groote bevalligheit, als oft wilde vliegen.

Het ſal in zijn rechter hand, of waer in 't een verſtandigh Schilder geraden dunckt, het teycken van de Sonne houden, recht op en blinckende, maer ſoo groot datſe wel ſichtbaer is. In de ſlincker hand ſal 't een Ruycker hebben, met geele en roode bloemen, die eerſt beginnen op te gaen.

Iongh, ſchoon en lachende, met bloemen, wort het geſchildert, om dat door 't opgaen van de heldere en klaerblinckende Sonneſtraelen, ſich de geheele natuyre verheught, de velden verluſtigen ſich en lachen, de bloemkens doen ſich oopen, en de vrolijcke Vogeltjes, met haer lieflijck geſangh, ſchateren in de blaederijcke taxkens, en alle andere Dierkens ſcheppen daer in vrolijckheyt en vermaeck. 't Welck *Seneca* in zijnen raeſenden *Hercules* aldus beſchrijft:

Titan *had het blauw geſpan,*
Nu alree geſlagen an,
En ſagh op nae Oëtans *top,*
Dien de dagh ſchoon toyden op,
Daer de doorens als korael,
Blincken in een ruyme ſael:
't Maentjen ſchool, maer d'arbeyd rijſt,
Die de deur van ſorgen wijſt;
d'Herder wit van rijp gedoſt,
Laet het Veetjen gaen om koſt,
Dat nu vry en weeldigh danſt,
En geen blad noch heeft geſchranſt.
't Oude Vee, dat ſcheert het veld,
Daer van 't Melck-ſonteyntje ſwelt.
't Dertle Geytjen ſpringht in 't gras,
Of het uytgelaeten was.
't Nachtegaeltjen op den tack,
Slaet zijn wieyckens met gemack,
Midden in een bly geſangh,
Daer het met zijn heil geklangh,
In een wild en ſoet geſluyt,
Kraelt den blijden daeghraet uyt.

De blinde hoofdhairen van vooren in den wind geſpreyt, en die van achteren over einde ſtaende en grijs zijn, bedieden, dat de uren in korte tijd beginnen en eindigen, keerende wederom nae den gewoonlijcken loop.

Het lijfverwige kleed, beteyckent de roo-

digheyt,

digheyt, die de ſtraelen veroorſaecken, wanneer de Sonne in 't Ooſten op onſe hooghte opkomt. Dit ſeyt oock *Virgilius, dat de Zee root was door de ſtraelen, en de bleecke Morgenſtond bloneck in de rooſachtige koetſe*; gelijck ſulx mede *Ovidius* ſeght, *ſiet, de Wachter* Aurora *heeft van den klaeren opgangh, de purpre poorten geopent. en 't paleys vol Rooſen*; dit vindy over al by veele Poëten, ſoo oude als nieuwe.

Het beknopte kleed en de vleugels aen de ſchouderen, als of het wilde vliegen, bedieden de ſnelligheyt van de uyren. 't Heeft het teycken van de Sonne, om dat de Oude den dagh 12 uren, en den nacht oock 12 uren plachten te geven, diewelcke Planetiſche genaemt zijn, en die worden alſoo geheeten, om dat een ygelijck van dieſelve, wort beſtiert, door eene van de teyckens van de Planeeten, gelijck *Giraldus* ſeght in zijn 2 boeck van de Iaeren en Maenden, met deſe woorden: *Derhalven ſoo de Planeten in alle uyren, nae dat de Sterregiſſers ſeggen, beſtieren, en datſe heerſchappie hebben over de ſterflijcke dingen, ſoo zijn daerom de Planeeten, dat is, de uyren der doolende ſterren, die van haer Planetiſche genaemt zijn, oock ingeſtelt.* En die hier van breeder uytlegginge begeert, leſe *Ptolomæum* en *Theonem. Ioan. Sacroboſco* ſeyt in zijn *Computus Eccleſiaſticus*, *Dit is oock aen te mercken, dat de dagen van de Weecke, nae dat verſcheyden ſchrijven, oock verſcheyden naemen hebben. Want de Heydenſche Philoſophen naemden yder dagh van de Weecke, nae die Planeete, dieder heerſchte, in de eerſte uyre van dieſelven dagh, want zy ſeyden, dat de Planeeten achtereenvolgende heerſchten, door de uyren des daeghs.* En alhoewel een yder dagh van de Weecke, en een yder ure, zijn beſonder eygen teycken heeft, verſcheyden van d'andere dagen, ſoo vertoonen wy doch alleen de twaelf uren van den dagh en ſoo veele van den nacht, ſonder acht te nemen op de beſondere dagen of haer vervolgh in den circkel van de Weecke: ſulx dat ick tot bewijs ſal ſtellen 't begin van de eerſte uyre van den dagh met de Sonne, als die geene die de uren onderſcheyt, en een maete van de tijd is. En dit ſal genoegh zijn tot verklaeringe van de teyckens, ſoo voor de eerſte uyre, die van ons beſchreven is, als mede voor de volgende uren.

HORA SECONDA. *Tweede uyre.*

OOck een jongh Maeghdeken met opgeſlagen vleugels, als oft wilde vliegen, hebbende de hoofdhayren, van dien aert en verwe als het eerſte, doch van vooren ſullen die niet ſoo blond zijn, 't kleed ſal kort en gout-geel zijn, maer met eenige Wolxkens en Nevelen omtrocken, om dat de Sonne in deſe ure de dampen des aerdrijx tot haer treckt, min of meer, nae de vochtigheyt van den verleden tijd. En hier op ſpeelen *Lucanus*, *Silius Italicus*, *Claudianus*, en *Statius* op deſer wijſe:

Ter tijd de paerden uyter Zee,
De vier'ge koetſe maeckten ree,
En blaeckten op der bergen top,
Als Titan *toogh de dampen op:*
Het duyſter door het licht verdween,
Tot dat de klaere dagh verſcheen. &c.

Het houd met ſchoone aerdigheyt het teycken van *Venus*, en mette ſlincker een boſſel van *Helitropia* of *Cicorey* mette bloemen, die door een oude Wet den ommeloop kennen, die de Sonne doet. En om dat in de eerſte uyre, de verklaeringe van de vleugels en de hoofdhayren gedaen is, ſoude het overtolligh zijn, 't ſelve wederom te herhaelen, en 't kan 't ſelve oock dienen voor de volgende uren.

HORA TERZA. *Derde uyre.*

OOck een Maeghdeken met de hoofdhayren, als geſeyt is, maer die van vooren tuſſchen het blond en ſwart zijn. Weſende gevleugelt als de andere, met een bevallige maniere om te vliegen, met korte en lichte kleederen van weerſchijn, te weten, twee deelen wit en een deel root: Want hoe de Son hooger uyt het Ooſten rijſt, hoe het licht te grooter wort, en van deſe ure verſtaet het *Ovidius*, als hy ſeyt:

In 't krieckn van den dagh, plagh d'Hemel paers te ſchijnen,
Maer door der Sonnen glans, ſoo moet al 't root verdwijnen.

Het houd, mette rechter hand, ſeer aerdigh, het teycken van *Mercurius*, en met de ſlincker een Sonne-wijſer, waer van de ſchaduwe de derde ure aenwijſt. De vinder hier van is *Anaximenes Mileſius*, diſcipel van *Thales*, waer van *Gellius* dit uyt *Plautus* verhaelt:

God geef dat hy vol rampen leeft,
Die d'uren eerſt gevonden heeft:
En die dees Wijſer heeft geſmeet,
Die my den dagh by ſtucken meet.

HORA

HORA QUARTA. *Vierde uyre.*

EEn Maegdeken als d'andere, mette vleugelen en hoofdhayren, gelijck voor geseyt is, 't kleet sal kort en wit wesen, om dat gelijck *Bocatius* seyt in 't IV boeck der Goden, de Sonne nu alreede is verspreyt, en de dampen heeft verjaeght, de dagh veel klaerder zijnde. En van dese uyre verstaet het *Ovidius* VI boeck *Metamorph.* 't sal in de rechter hand het teycken van *Luna* houden. Doch hier op sal een vlijtigh Schilder mercken, datmen ter eerster opsicht, het teycken magh bekennen.

Het sal seer aerdigh in de slincker hand een Hiacintbloeme houden, diewelcke soo *Ovidius* verhaelt x b. een kind was, dat van *Apollo* seer was bemint, doch hy hadde 't selve, door ongunste, gedood, en in een bloeme verandert.

't Welck betoont dat de kracht van de Morgen-Sonne in de kruyden de overtollige vochtigheyt van den nacht suyvert. Waer over dieselve, in dese uyre zijnde ontslooten, soo is 't de rechte tijd om de kruyden te plucken, overmits dieselve dan niet al te weeck zijn, door te veele vochtigheyt, noch niet te droogh, door de overvloedige hette der Sonne-straelen.

HORA QUINTA. *De vijfde uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, als oft wilde vliegen, en de hoofdhayren, op de maniere als d'andere, met een beknopt kleed, doch van weerschijn tusschen wit en saffraen, om dat de Sonne, hoe zy den middagh naerder komt, te meerder blinckt, houdende met d'een of d'ander hand, het teycken van *Saturnus*, en met d'ander houd het de bloeme *Heliotropium*, waer van *Plinius* seght in 't 2 boek 41 cap. *Het sal sich iemant verwonderen, die daer op door daeghlijxe eervaerentheyt, niet let, hoe dat kruyd* Heliotropium, *de weghgaende Sonne alle uren aensiet, en met haer keert, schoon dat dieselve met wolcken bedeckt is.* *Varro* seyt van gelijcken.

Ovidius verhaelt in 't vierde boeck van de herscheppinge, van dit kruyd, datter een Nimph *Clitia* van de Sonne wierde gemint, die door eenige smaet (diese van de Sonne hadde verkregen) soo ontstelt en moeylijck wierde, dat zy in dese bloeme veranderde.

HORA SESTA. *De sesse uyre.*

EEn Maeghdeken: dese ure sal wat wreeder van opsicht zijn, toonende haer bloote armen en beenen, hebbende daerom aen de beenen aerdige en schoone brooskens, het kleed sal gevlamt root zijn, want *Boccatius* seght in 't IV boeck van de afkomst der Goden, dat de Sonne sich vindende in 't midden van den Hemel, meerder schijnsel en groter brand van sich geeft, en daerom wortse mette armen en beenen naeckt geschildert, 't welck *Virgilius* in 't VIII boeck *Æneiad.* uytdruckt, *de vlammende Sonne was het middel rond opgestegen.* *Martialis* bevestight het selve, als mede *Lucanus*.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Jupiter*, en mette slincker een bossel van het bloeyende kruyt *Lotum* geheeten, 't welk, nae dat *Plinius* en *Theophrastus* verhaelen, seer wonderlijck van kracht is, om dat dit kruyd in den grond van de vloet *Euphrates* gevonden zijnde, met het opgaen van de Sonne begint boven 't water te komen, en wanneer de Sonne hooger rijst, alsdan rijstet oock, en als de Sonne op 't hooghste geklommen is, dan staet het in zijn volle bloeme recht over einde, maer de Sonne wederom na 't Westen daelende, soo daelt oock het kruyd, naevolgende daer in de Sonne, geduyrende soo lange tot dieselve onder gaet, alsdan duyckt het oock weder in 't waeter, en ter middernacht soo leyt het weder aen de grond. De gestalteniste van dit kruyd en bloemen, nae dat *Plinius* verhaelt in 't XIII b. c. XVII, XVIII, zijn gelijck als de Boonen, en is dick van steel en bladers, maer wat korter en dunner, de bloemen zijn wit en gelijcken de Maenkoppen.

HORA SETTIMA. *De sevende ure.*

IS gekleet in't Saffraen, betoonende het beginsel der afdaelinge van de voorgaende uyre, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars*, en in d'ander een tack van Luperi met de besien, om dat dieselve sich nae de Sonne keert, hoe betrocken die oock is: en is een wijser om den boeren de uyren aen te wijsen, schoon dat het betrocken weeder is, gelijck *Plinius* schrijft in zijn XVIII boeck XIV cap.

HORA

HORA OTTAVA. *De achtſte uyre.*

EEn Maeghdeken met weerſchijn gekleet, van ſaffraen en wit, houdende het teyken van de Sonne, en een Sonne-wijſer: Maer met een verſcheiden handelingh van de derde ure, niet om die daer door te bedieden, maer om de handelinge en ſtant wat veranderinghs te geven, en de ſchilderye ſchoon te vertoonen, en dat de ſchaduwe deſſelven wijſen ſal op acht uren. En overmits de eerſte ure ook het teyken van de Sonne heeft, ſoo beteyckent deſe Sonnewijſer het onderſcheyd tuſſchen de uren des daeghs en des nachts.

De verwe van 't kleed bewijſt, dat hoe meerder de uyren waſſen, te meerder gaet de dagh ten einde en verlieſt het licht. En dit zy genoegh tot verklaeringe van de verwen van 't kleed, die de volgende beelden gebreecken.

HORA NONA. *De negende uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, de eygen verwe van 't kleed ſal als geel ſtroo weſen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander een tack van Olyven, overmits deſe plante haer bladers keert nae der Sonnen ſtand, gelijck van veelen is waergenomen, en *Plinius* ook getuyght.

HORA DECIMA. *De thiende uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't geel, treckende een weinigh nae 't ſwart, houdende mette rechter hand het teycken van *Mercurius*, en mette ſlincker een tack van Populier. Hebbende deſe plante datſelve bedietſel mette Olyve: Waerover *Pontanus* dieſelve noemt in zijne Dichten, de boom van de Sonne.

HORA VNDECIMA. *De elfde uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken, in 't weerſchijn gekleet, van geel en ſwart, houdende met groote bevalligheyt het teycken van *Luna*, en een uyrwerck van een Waeterlooper. Waer van *Cicero* gedenckt, in de natuyre der Goden. Maer, ſeyt hy, wat is beter, of ghy een getrocken Sonne-wijſer of een Waeterlooper aenſiet. Want hier mede deylden de Reedenaers, by Ouds, den Tijd af. En alhoewel dit geen Sonnewijſer is, niet te min deelde *Scipio Naſica* 595 nae de bouwinge der ſtad *Romen*, met de Waeterloopers, de even-gelijcke uyren van dagh en nacht af. Want de Sonnewijſers, wanneer de locht is betrocken, geven geen ſchijnſel van ſich. Hier van getuyght *Plinius* in 't VII boek. De vindinge van deſe Waeterlooper, ſeyt *Vitruvius* in 't IX boeck van zijn *Archit.* dat gevonden is van *Teſibius Alexandrinus*, zijnde de ſoone van een Chirurgijn.

HORA DUODECIMA. *De twaelfde uyre.*

EEn gevleugelt Maeghdeken beknopt gekleet, met violette verwe, als mede van hoofdhayren, gelijck by d'andere geſeyt is.

't Houd in de rechter hand het teycken van *Saturnus*, en met d'ander een tack van Willigen, om dat de Populier, Olijf en Willige met haere blaederen ſich nae den Sonneſtand keeren, gelijck *Plinius* ſchrijft.

De uyren van de Nacht.

HORA PRIMA. *De eerſte uyre van de Nacht.*

EEn gevleugelt Maegdeken, mette hoofdhayren, als d'ander uyren van den dagh, maer de verwe van vooren ſal ſwart zijn. 't Kleed ſal kort zijn en van verſcheyden verwen, om dat de Sonne in 't Weſten ondergegaen zijnde, zy ſich alſoo, door den weerſlagh van haere ſtraelen, met veele verwen, vertoont; gelijck *Statius* en *Seneca* verhaelen.

't Houd mette rechter hand het teycken van *Iupiter*, en mette ſlincker een Nacht-uyl of een Vleermuys: gelijck *Beroaldus*, *Apuleium* uytleggende, ſeyt, dat dit beeſt altijd in den avond begint te vliegen, gelijck oock *Ovidius* dit ſeer geleerdelijck in de fabel van dit Dier, in 't vierde boeck van de Herſchepping verhaelt.

De tweede uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't grauw gekleet, om dat, hoe verder de Sonne

van onſen circkel afwijckt en naer 't Weſten paſſeert, wort te meerder door het vervolgh van de uyren de locht duyſterder. En dit ſal genoegh zijn om de verwen van de uyren uyt te beelden, van die daer ſullen volgen.

Het ſal met de rechter hand het teycken van *Mars* houden, en metter ſlincker een Nachr-uyl, zijnde een Iuffer van de Nacht, gelijck *Pierius* in 't xx boeck ſeyt; gelijck oock de naeme *Noctua*, van de Nacht haer oorſprongh heeft.

De derde uyre van de Nacht.

EEn Maeghdeken gevleugelt, in 't grauw gekleet, doch duyſterer als het voorgaende, houdende in de rechter hand het teyken van de *Sonne*, maer alſoo dat het de hand ſoo leegh houde, als het kan, betoonende, door ſoodanigen wijſe, dat de Sonne is ondergegaen, en met de ſlincker houd het een Schavuyt of Nacht-uyl. De fabel hier van vindy in 't vijfde boeck van *Ovidii* herſcheppinge, waer van de inhoud ſoodanigh is. *Iupiter* hebbende toegelaeten aen *Ceres*, dat zy *Proſerpina*, haer Dochter, uyte helle ſoude voeren, met deſen bedinge, dat zy in die plaetſe gantſch niets ſoude proeven: ſoo ſeyde *Aſcalaphus* terſtont, dat hy haer hadde Granaetappels ſien eeten, en belette alſoo haer wederkeeren: Waer op *Ceres* verſtoort zijnde, veranderde haer in een Nacht-uyl, die altijd voor een quaed voorteecken wort gehouden. *De Nacht-uyl*, ſeyt *Plinius* x boeck xxii c. *een Vogel van rouwe, en van de dood, en door de gemeene voorteeckens, grouwlijck, houd ſich in de woeſte plaetſen, en is niet alleen verlaeten en eenſaem, maer wreed en qualijck by te komen, een monſter des nachts, zy heeft geen luyd geſangh, maer een verſuchtende ſtemme.*

De vierde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, als of het vloogh, weſende het kleet kaſtanybruyn. Het houd metre rechter hand het teycken van *Venus*, en met den ſlincker een Sandlooper.

De vijfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken als d'andere, de kleederen van kaſtanybruyn, dat nae den ſwarten treckt, houdende in d'eene hand het teycken van *Mercurius*, en met d'ander een deel Maenkoppen, om dat de Nacht met deſe plante gekroont wert; hebbende oock deſe eygenſchap om te doen ſlapen, als een werck dat by nachte geſchiet; gelijck *Virgilius*, *Ovidius* en andere uytdrucken.

De ſeſte uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't ſwart gekleet, hebbende in de rechter hand het teycken van *Luna*, en in de ſlincker een Katt. Om dat zy *Luna* aldus uytbeelden: want als de Goden voor de gramſchap van *Teſiphone* waeren vluchtigh, en dat zy noch in Egypten, noch elders koſten ſeecker zijn, ten waere dat zy de gedaente van 't een en 't ander Dier aennaemen, ſoo veranderde ſich *Luna* in een Katte; gelijck *Ovidius* in 't vijfde boeck van de Herſcheppinge verſiert, dat *Phœbi* ſuſter, dat is de Maene, in een Katte, *Saturnus* in een witte Koe, en *Venus* in een Viſch verborgen was. Want de Katte verandert ſich ſeer, en zy ſier by nachte, en het licht van haere oogen waſt aen en neemt af, nae dat de Maene waſt en afgaet.

De ſevende uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, wiens kleed van weerſchijn, te weeten van blaeu en ſwart ſal weſen. Houdende metre rechter hand het teycken van *Saturnus*, en metre ſlincker hand eenen Das, om te vertoonen dat deſe uyre het diepſte van de nacht is, daer men anders niet denckt als om te ſlapen, gelijck dit Dier doet. Daer uyt dit ſpreeckwoord is voortgekomen, *Hy ſlaept als een Das*; gelijck *Virgilius*, *Silius Italicus*, *Ovidius* en andere geleerdelijck verhaelen, daer van oock elders wort geſproken.

De achtſte uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, als of het wilde vliegen, wiens kleed ſal duyſter blaeu weſen. Houdende met d'eene hand het teycken van *Iupiter*, om dat deſe is tuſſchen de uyren van den diepen ſlaep: Met d'ander houd het met groote bevalligheyt een Ratte, weſende een ſlaperigh Dier. Waer van *Martialis* oock getuyghnis geeft, dat de Ratten van 't ſlaepen den Winter over vet worden.

De

De negende uyre van de Nacht.

EEn Maeghdeken in 't purper gekleet, gevleugelt als d'andere, als oft wilde vliegen, houdende in d'eene hand het teycken van *Mars* en een Nacht-uyl, als een eygen Nachtvogel.

De thiende uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt kindeken, wiens kleed een weynigh klaerder sal wesen als de andere bovengeseyde uyren.

't Sal houden het teycken van de *Sonne*, gelijck wy hebben geseyt in de eerste uyre van de nacht, om dieselve reden: en met de ander hand een uyrwerck daer de klocke op thiene staet, en boven het slaghwerck, de uyren, sulx dat het slaen dieselve uyre aenwijst, roepende een yder tot zijn werck; gelijck *Beroaldus* de uytlegger van *Apulejus* seyt, en in 't besonder daerom ten thien uyren, om dat de tijt van slapen nu alreede verstreken is.

De elfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken in 't blaeu gekleet, houdende in de rechter hand het teycken van *Venus*, en met d'ander hand een Sandlooper, waer op men siet de verdeelinge van de uyren, met het teycken dat men sien kan dat het tot elf uyren verloopen is.

De twaelfde uyre van de Nacht.

EEn gevleugelt Maeghdeken, dat als d'andere vaerdigh staet te vliegen, wiens kleed sal van Hemels blaeu zijn: en om dat de dagh naedert, soo is de duysterheyt aen 't daelen; gelijck oock *Virgilius*, *Silius* en *Statius* verhaelen.

Het houd in de rechter hand het teycken van *Mercurius*, en onder den slincker arm seer aerdigh, een Swaene, om te betoonen de eerste wittigheyt van den Morgen, aleer de Sonne opkomt, gelijckende daer in de wittigheyt van den Swaene, wanneer zy rijst: en wanneer zy wegh gaet, soo maeckt zy oock den nacht swart, gelijck een Raeve.

* * * *

De deelen des Daeghs en des Nachts.

OM den konstbeminders, de afdeelingen van dagh en nacht te vertoonen, heeft het ons geraeden gedacht, dieselve hier by te voegen, beginnende van *Midnacht*, *Haenegeschrey*, *Dageraet*, *Morgenstont*, *Morgen*, *Voormiddagh*, *Middagh*, *Naemiddagh*, *Avond*, *Avondstond*, *Scheemeringe*, *Voornacht*, *eerste slaep*, *Nacht*. De vier deelen des daeghs zijn, Morgen, Dagh, Avont, Nacht. Dit kan den Dichters tot opmerckinge dienen, om haere tijden wat nauw af te deelen.

AURORA. Soeckt *Morgenstond*.

GUARDIA. *De Wacht.*

EEn gewapende Vrouwe, met een Kraen op den Helm, hebbende in de rechter hand een Swaerd, en in de slincker een ontsteecken Fackel, of met een Gans ter sijden.

De Fackel merte Kraen bedieden Wackerheyt, om reedenen die alreede elders zijn gebruyckt. 't Selve biedt oock de Gans, die sich selven twaelf reysen, in den geheelen nacht, opweckt: Daer over eenige geloven, dat hy de uren des nachts, afmeet, waer door de tijd gerekent wort: In 't wecken maeckt dit Dier veel gekakels metten beck, en dat soodanigh, gelijck *Titus Livius* vertelt, dat als de Roomsche Soldaten, die by 't *Capitolium* de wacht souden houden, sliepen, soo ontwaeckten zy, alleene, door 't gekakel van eene Gans, en daer door beletten zy den Françoysen den intocht: Dese twee Dieren, bedieden, dat de Wackerheyt en de getrouwigheyt, op 't hooghste, totte Wacht noodigh zijn, verselschapt mette macht om tegenstand te doen, 't welck door 't Wapentuygh en 't Swaerd wort te kennen gegeven.

GUIDA SICURA DE VERI HONORI.

Geruste Wacht van de waerachtige eere.

EEn Vrouwe nae de maniere, gelijck wy de Deughd op haere plaetse hebben beschreven, met een Schild aen den arm, waer in de twee Templen van *Marcellus* zijn gesneden, d'eene van de *Eere*, d'ander van de *Deughd*, Sittende dese Vrouwe op een Eyke-

boom, en mette rechter hand, dieſe om hoogh geheven heeft, toontſe eenige krijgskroonen, met Scepters, Keyſerlijcke Waepens, Hoeden, Mijters, en andere cierſels van grooter waerdigheyt, die aen de tacken van deſen boom geſtelt zijn. Waer aen een rolle ſal hangen met het opſchrift *Hoc omnia, 't komt hier al van daen.* En boven 't hoofd, *Me duce, door mijn beleyt.*

Dit alles vertoont, dat wy van *Iupiter*, den gever aller genade, aen wien deſe boom was toegeheylight, of om wel te ſeggen, dat wy van God ſelve, alle eere en werreltſche waerdigheyt konnen verkrijgen, door 't geleyt en de wacht der deughd: 't welck oock de twee Templen te kennen gaven, die van *Marcus Marcellus* tot een verborgen ſin waren gebouwt: Want d'eene Tempel die de Eere was toegewijt, die hadde geen ander ingangh, dan datmen door de deure der deughd, daer moſt ingaen.

VIGILANZA. *Wackerheyt.*

EEn Vrouwe met een Boeck in de rechter hand, in d'ander een Roede met een ontſteken Lampe, ter ſijden ſtaet een Kraen, die een ſteen in de klauw heeft.

't Is ſoo ſeer in de gewoonte, dat deſe vlijtigh en wacker genaemt wort, die ſlechts een levendige of wackere geeſt heeft, alhoewel deſe naem verkregen is, door de wackerheyt die men mette lichaemlijcke oogen ſien kan, niet te min wort de geſtadige oefninge, gelijck als in de Natuyre verandert, en ſich eygen gemaeckt, en wort ſoo wel de Wackerheyt des lichaems, als des geeſts, door dit beeld uytgedruckt, te weten, de Wackerheyt des Geeſts door 't Boeck, waer in men de wetenſchappen leerende, den Menſche wacker en vaerdigh maeckt, om de ongevallen der fortuyne tegen te ſtaen, en de driften des gemoeds te beſchouwen.

De Roede maeckt het ſlaeperige lichaem wacker, gelijck het Boeck en de ſpieglinge of contemplatie de droomige geeſten opwecken. Daerom ſeght *Salomon* in zijn Hooge Lied, ſoo wel tot het lichaem als totte ziele, *Ick ſlaep, maer mijn herte waeckt.*

De *Kraene* leert ons datmen geſtadigh op zijn eygen hoede moet weſen, en voor zijn eygen leven, want gelijck veele Natuyrſchrijvers verhaelen, wanneer deſe Kraenen komen om te ruſten, ſoo verpoſen zy malkanderen op deſer maniere, dat die daer op den Schildwacht ſtaet, eenen ſteen tuſſchen zijn klauwen vat; en ſoo langh de ſteen niet neder valt, zijnſe ſeker datſe beſchermt zijn door de Wackerheyt van haeren medegeſel: en als die valt, 't welck niet kan geſchieden, dan door den ſlaep van den ſchildwacht, ſoo worden zy van 't geluyt wacker en vliegen wegh.

De *Lampe* bediet, dat de Wackerheyt eygentlijck verſtaen wert in dien tijd, die daer bequaemſt is totte ruſte en ſlaep. Daerom ſtelden de Oude hare ſchaerwachten eenige ſeeckere uyren des nachts, waer in de Soldaten moſten wacker zijn tot verſekeringe van het Heyrleger: en wierde de geheele nacht gedeelt in vier wachten, gelijck *C. Cæſar* 't ſelve verhaelt in 't eerſte van zijne Commentarien.

VIGILANZA. *Wackerheyt.*

EEn Vrouwe in 't wit gekleet, met eenen Haen, hebbende een Lantaerne in der hand, om dat ons de Haen des nachts door zijn gewoonlijck gekray opweckt, en nimmermeer

mermeer naelaet de verborgene onderwijsinge van de natuyre, te gehoorsaemen, leerende alsoo den Menschе de Wackerheyt.

De Lantaerne vertoont even het selve, om dat de duysterniſſe de loſlijcke wercken niet hinderlijck soude zijn. Hier over leeſtmen, dat *Demoſthenes* gevraeght zijnde, wat middel hy gebruyckt hadde, om een goed Reedenaer te worden, voor antwoorde gaf, *dat hy meer Oly als Wijn gebruyckt hadde*, verſtaende by de Oly de Naerſtigheyt, en by den Wijn de dertelheyt.

VIGILANZA. *Om te beſchermen en andere te bevechten.*

EEn Vrouwe die in de rechter hand een Slange, en in de ſlincker een Pijle houd.

VIGILANZA. *Wackerheyt.*

EEn Vrouwe met een kloxken in der hand, ter ſijden een Leeuw, als of hy met open oogen ſliep.

De klock, een heyligh inſtrument, is gevonden, om de gemoederen op te wecken, niet alleene van den ſlaep der ſonden, door een waer berouw, waer toe zy haer noodight, luydende ter Kercken, maer oock de lichaemen van de ruſtplaets en 't gemack van 't ſlaepen.

De Leeuwe was by de Egyptenaers een teycken van Wackerheyt, want *Pierius* ſeyt dat de Leeuw nimmermeer zijn oogen geheel open houd, dan als hy ſlaept: en daerom ſtelden zy dienſelven voor de portaelen van haere Kercken, vertoonende darmen in de Kercke met het gemoed moet waecken, en op het gebedt acht nemen, alhoewel het lichaem, in de woelerie deſes Werrelts, ſchijnt te ſlaepen.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn ſeer ſchoone naeckte Vrouwe, houdende in de rechter hand om hoogh een ſtraelende Sonne, daerſe op ſiet, en met de ander hand een open Boeck en een Palmtack, onder de rechter voet ſalſe een Hemelſche globe hebben.

Waerheyt is een geſchicktheyt van een welgeſtelt gemoed, om de tonge niet van't oprechte af te leyden, noch van het eygen weſen dier dingen, waer van men ſchrijft of ſpreeckt: beweerende alleen 't geene dat waer is, en ontkennende 't geene niet waer is, ſonder datſe van haere gedachten verandert.

Naeckt wort zy vertoont, om dat zy uyter natuyre eenvoudigh is, waer over *Euripides* in zijne *Phœniſſis* ſeyt, 't is ſeer eenvoudigh van de Waerheyt te ſpreecken, als niet van noode hebbende ydele en op-gepronckte uytleggingen, om datſe door haer ſelve geſchickt en bequaem is. 't Selve ſeyt *Æſchilus* en *Seneca* in zijn vijfden brief, *dat de Waerheyd een eenvoudige reede is.* Daerom iſſe naeckt geſtelt, ſonder datſe eenigh cieraet noodigh heeft.

Zy houd de Sonne, om uyt te drucken, dat de Waerheyt een Vriendinne van 't licht is, jae zy is een klaer licht, en vertoont alles ſoo 't in der daed is. Men kan oock ſeggen datſe op de Sonne, dat is op God ſiet, ſonder wiens licht geene Waerheyt is, want hy is de Waerheyt ſelve, ſeggende *Chriſtus* onſe Heere, *Ick ben de wegh, de waerheyt, en het leven.*

Het opene Boeck bediet, dat in de Boec-

ken de Waerheydt der dingen gevonden wort, en daerom is het Boeck een oeffeninge van de kenniſſen of wetenſchappen.

De Palmtack kan haere kracht uytdrucken, want, gelijck bekent is, ſoo wijckt de Palmboom voor geene ſwaerte, alſoo wijckt oock de Waerheyt voor geene tegenſtrijdige dingen: en alhoewel zy van veelen wort aengevochten, ſoo ſteeckt zy 't hoofd noch ten Hemel, en waſt om hooge. Boven dat beteyckentſe de ſterckheyt en de overwinninge. *Æſchines* ſeyt tegens *Timarchum*, dat de Waerheyt ſoodanige kracht heeft, datſe ook alle de gedachten der Menſchen overwint. *Bacchilides* noemt de Waerheyt een almachtige wijsheyd in *Eſdra* IV cap. en de uytſpraeck van *Zerobabel* de Iode is, dat de Waerheyd het alderſterckſte is van alle dingen, en die 't meeſt vermoght by den Koningh *Darius*.

Maer wat ſegh ick van deſe ſpreucke? Nae dien de daeden van onſe Chriſtenen overvloedigh zijn ter proef geſtelt, zijnde veel duyſent Menſchen van alle Ouder en geſlacht, en gelijck als uyt alle Landen uytgevoert, om haer bloed en leven te ſtorten, en de Waerheyt van de Chriſtlijcke Religie voor te ſtaen. Waer van zy oock wegh dragen de heerlijcke triumphe van de alderwreetſte Tyrannen, van datſe met ontallijcke palmen en kranſſen de Chriſtlijcke Waerheyt hebben verciert.

De Werld onder haer voet, bediet, dat zy hooger en waerdiger is, als alle de goederen des Werrelds, overmits zy een geeſtlijcke ſaecke is. Waer over *Menander* ſeyt, *dat de Waerheyt een Burgerinne van den Hemel is, en die ſich alleene verblijt, om neffens God te ſtaen.*

Waerheyt.

EEn naeckt Maeghdeken met eenige witte ſluyers rontom, om te betoonen datſe behoort bedeckt en ſoodaenigh met woorden verciert te weſen, datſe oock de ſchoonheyt van haer ſuyver en ſchoon lichaem niet wegh neme, en datſe meer van haer ſelve, als van alle andere dingen, ſich verciere en opſmucke.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn blinckende Vrouwe, van een eedel opſicht, met een goude Paruyck, cierlijck in 't wit gekleet, houdende in de rechter hand een Spiegel, die met eedelſteenen verciert is, en in de ander hand een gulden Balance of Weeghſchael.

De gelijckheyt, die 't verſtand heeft mette verſtandelijcke dingen, wort van de Philoſophen door dit woord *Waerheyt* verſtaen, en om dat het geene dat waer is, oock goed is, en 't geene goed is, oock onbevleckt en onbeſoedelt is, daerom is de Waerheyt in 't wit gekleet, daer by voegende dat zy is gelijck het licht, en de logen als de duyſterniſſe: En hier op ſpeelen de woorden *I. Chriſti*, wanneer hy ſeyt, 't geene ick u ſegge in de duyſterniſſe, vertelt dat in 't licht, dat is, 't geene ick u liever ſegge aen de effenheyt des tijds, waer in de Waerheyt ontdeckt is, van de Prophetien, bediet dat op my, wanneer ick ſal ten Hemel zijn opgevaren, want dan ſal alles ontdeckt en geopenbaert zijn, en daerom is hy ook het Licht en de Waerheyt geheeten, waer over oock de glans van deſe beeldeniſſe en de kleedinge kan geſeyt worden, dat zy met deſe ſelfde beteykeniſſe over een komen.

En de Spiegel bediet, dat de Waerheyt, als nu, in haere Volkomentheyt is, als wanneer, gelijck geſeyt is, het verſtand ſich vaſt maeckt mette verſtandelijcke dingen: gelijck de Spiegel goed is, wanneer zy de waerachtige geſtalteniſſe van de ſaecke vertoont, die aldaer uytblinckt, en de Waeghſchaele is een kenteycken van deſe gelijckheyt.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand de Sonne, en in de ſlincker een uyrwerck of Sonnewijſer.

Zy heeft de Sonne in de rechter hand, om de ſelve reeden, als boven van de glans geſeit is, en de Sonnewijſer in de ſlincker hand, bediet, dat de Waerheyt, van langer hand, noodſaeckelijck moet te voorſchijn komen: en daerom iſſe oock een Dochter van den Tijd genaemt; en in de Griexſche taele, heeftſe de beteyckeniſſe van een ſaecke, die altijd openbaer is, en niet kan verborgen blijven.

VERITA. *Waerheyt.*

EEn naeckt Maeghdeken, houdende in de rechter hand, nae by 't hert, een Perſijck met

met een blad alleen, en in de slincker hand een Sandlooper.

De Persijck is een oud Hierogliphisch beeld van 't hert, gelijck haer blad ock van de tonge is, en 't selve is altijd, in gelijcke voorstellen, de gelijckniſſe, die d'eene mette ander heeft: ons leerende, dat het hert met de tonge moet vereenight wesen, gelijck de Persijck met het blad, ten einde 't selve, gelijck geseyt is, een gestaltenisse en blijck van de Waerheyt hebbe.

De Sandlooper is in plaets van den Tijd, gelijckt hier boven gestelt is.

Dignita. *Waerdigheyt.*

EEn Vrouwe, die schoon is opgepronckt, hebbende eenen grooten steen op de schouderen, die met loofwerck, goude lijsten en eedele steenen geciert is, staende metten hoofde en schouderen een weinigh gekromt. Waer by verstaen wort, dat die geene die 't beproeft, alderklaerst sien kan, dat de Eerampten en Waerdigheyden niet anders en zijn als lasten en packen. En daerom seytmen dickwijls in onse taele, dat de Eerampten swaere lasten zijn, en dat die geluckigh is diese kan draegen, sonder den rugge te quersen, en zijne beenen te vermorselen en breecken.

Disperatione. *Wanhoop, Vertwijflinge.*

EEn Vrouwe in't grauw gekleet, nae 't wit treckende, hebbende in de slincker hant een Cypresſen tack, met een Mes of Poignaert op de borst, als of zy wilde nedervallen, en op de aerde leyt een gebroken Passer.

Het blauwe kleed bediet de Desperatie of Wanhoope. De Cypresse tack beroont, dat gelijk dese boom eens afgehouwen zijnde, niet weder opwast, noch geene spruyten uytschiet, alsoo bluscht de Mensche, die de Wanhoope tot een roof is overgegeven, mede al het saet der deughde in hem uyt, als mede alle vermaerde en aengenaeme werckingen.

De gebroken Passer, die op der aerde leyt, betoont, dat de reeden in de Wanhopige gebroken en vermindert is, niet hebbende het waerachtige en oprechte gebruyk desselven, en daerom wortse met het Mes op de borst vertoont.

Arme. *Wapenen.*

EEn Man van schricklijck opsicht, met een Helmet op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiesse, die hy op der aerde stelt, en in de slincker hand een Schild, alwaer in 't midden een Wolfskop gemaelt is.

Dese beeldenisse is, gelijck die van *Mars*.

Restitutione. *Wederleveringe.*

EEn Vrouwe die met haer rechter hand gelt telt, in haer slincker, en ter sijden, is een kasse en een sack vol gelds.

Het tellen van 't geld van d'eene hand in d'ander, druckt uyt, dat iemant die een ander zijn goed weder geeft, dieselve berooft hem niet van eenige dingen, maer hy vermeerdert in sich selve zijne middelen, en maeckt den ontfanger mildaedigh tegens hem. Ofte zy betoont dat de Wedergevinge moet vry zijn, en dat ygelijck dit schuldigh is, en uyt sich selve moet doen, sonder eenigh bedrogh of snoodigheyt.

De kasse en de sack, zijn teyckens, datmen soo wel het groote als het kleyne, aen zijnen eygen Heere, moet wedergeven.

Beneficio. *Weldaed.*

EEn Iongelingh van sonderlinge schoonheyt, met een vrolijck gesicht en lachende. Hy sal naeckt zijn, hebbende voor een kleed over de schouderen een blaeu Laeken vol sterren, 't welck de beschaemde leeden bedeckt, komende een straele uyten Hemel die hem omschijnt, hy sal de rechter arm om hoogh houden, en in 't vlacke van de hand sal hy de drie Gratien of Danck-Goddinnekens hebben, op de maniere als zy plachten vertoont te werden, te weeten, d'eene den rugge ons toekeerende, en d'ander twee ons aensiende, met de handen t'samen gevlochten, als of zy dansten. Hy staet mette slincker hand, als of hy iemant wilde omarmen, hebbende aen de hand twee vleugels, en in dieselve hand heeft hy een goude keten, als of hy die aen iemant wilde schencken. Op d'aerde aen de rechter sijde sal een

Ade-

Adelaer ſtaen, die een Haeſe hebbende gevangen, dieſelve in ſijn rechter klauwe houd, en geeftſe verſcheyden ſlagh van Vogelen te eeten.

Iongh wort hy geſchildert, om dat de geheughniſſe van de ontfangene Weldaeden nimmermeer out behoort te weſen, gelijck *Seneca* ſeyt. Van ſonderlinge ſchoonheyt is hy gemaelt, om dat de Weldaed, boven alle andere dingen, onuytſpreecklijck aengenaem en yder behaeghlijck is. Vrolijck en lachende van gefichte is hy geſtelt, om dat iemant die een ander Weldaed doet, hy ſich oock alſoo moet vertoonen. Daerom bepaelt *Auguſtinus* de Weldaed aldus: *Weldaed is een goedgunſtigh werck, mededeelende en vreughd ſcheppende door 't uytdeelen, dat zy ſelver doet*; gelijckmen oock ſoude konnen ſeggen, dat die de Weldaed ontfanght oock gelijcke vrolijckheyt en vriendlijckheyt behoort te bewijſen. 't Is wel waer dat Weldaet geen Weldaet kan zijn, wanneermen booſe boeven en guyten Weldaet bewijſt, waer van wy wel veele ſouden konnen ſeggen: Maer wy ſullen ſwijgen, om die niet beſchaemt te maecken, die daer Weldaed doen aen die geene, die niet waerdigh zijn datſe in de Werrelt leven: En hier toe paſſen wy 't geene *Phocilides* de Griexſche Poeet ſeyt:

Deelt ghy den booſen Weldaed mee,
't Is of ghy ſaet wierpt in de Zee.

Naeckt is hy gemaeckt, om dat de Weldaed niet alleene, van alle bedrogh, moet los en vry zijn, maer oock wijt van die afgeſcheyden, die onder 't veinſen van datſe mild zijn, en aen andere Weldaed doen, meer teykens van ydele eere en eygenbaet, als haer ſuyver en oprecht gemoed vertoonen. Waer over *Cicero* in zijne Burgerplichten ſeyt, *Daer zijn veele die niet mild van natuyren zijn, maer die door eenige eere worden aengedreven, op datſe veele dingen doen, waer door zy voor weldoenders mochten worden aengeſien, 't welck meer uyt een grootsheyt, als uyt een goede wille ſchijnt voort te komen.*

Men ſoude oock konnen ſeggen, dat die de Weldaed ontfangt, dieſelve niet behoort te verbergen, maer dieſelve aen een yder te vertoonen, om dat dit een teycken is van danckbaerheyt, vermits de luyden dieſelve niet konnende vergelden mette wercken, behoorden ten minſten met woorden de Weldaed des gevers te prijſen.

Het blauwe geſterde kleed, beteyckent de Hemel, waer uyt alle de Weldaeden en alle genaede, haere oorſprongh nemen, en daerom wort de ſtraele vertoont, die ſoodanigen ontwerp verlicht. *Jacobus* ſeyt in 't 1 c. *alle goede gaven komen van boven van den Vader der lichten.* *Perſius* vertoont, dat deſe verwe den geenen wel paſt, die na groote dingen ſtaen. Veel te meer mogen die alſoo gekleet weſen, en met deſe verwe geciert, die de Hemelſche dingen aenſchouwen, en nae veel grooter dingen verlangen. Waer over *Petrarcha* in zijn LXXXIII Klinck-dicht aldus ſeyt: *Hy vlieght mette vleugelen der gedachten ten Hemel.*

Hy houd zijn rechter arm om hoogh, en in 't vlacke van die hand heeft hy de drie Danck-Goddinnekens, op datmen verſtaen ſoude, de drie manieren van Weldaeden, te weten van die geene die geven, en van die geene die wedergeven, en van die geene die het te gelijck geven en wedergeven. Daer wort vertoont dat d'eene mette rugge nae ons toe ſtaet, en dat d'andere beyde ons aenſien: Want ſoo men wel aenmerckt, ſoo behoortmen in't wedervergelden aen den weldoenders, ſoo veel te milder te weſen, als of wy de eerſte geweeſt waeren, om een ander Weldaed te doen. *Indien wy*, ſeyt *Cicero*, *die dingen die wy tot onſen gebruyck ontfangen, met overvloediger maete wederom vergelden, wat ſullen wy dan doen als wy door de Weldaed zijn uytgedaeght? ſullen wy de velden niet naevolgen, die veel meer wederom geven als zy hebben ontfangen?*

Zy ſtaen mette armen in een gevlochten als of zy danſten, om te betoonen de ordre van de Weldaeden, welcke ordre paſſeert van de eene hand in d'ander, en keert ſoo ten laeſten wederom tot nut van die geene dieſe heeft gegeven.

Het ſtaen mette ſlincker arm, als of hy iemant wilde omarmen, bediet de vaerdigheit en de goede mijnen, die hy voor een ooghwit heeft, om ſich in ſoo eedelen deughd te oeffenen, van een ander wel te doen.

De vleugels die aen't buygen van den arm, en aen de handen zijn, betoonen, dat die geene die Weldaed doet, moet met alle ſnelligheyt vaerdigh zijn, en gereet om wel te doen, *want de ſnelle danckbaerheeden zijn de ſoetſte en aengenaemſte: maer ſoo men daer mede te traegh is, alle de Weldaed is vergeefs, en 't wort geen Weldaed geheeten*, ſeyt *Lucianus*. En *Publius Minus* ſeyt: *Bis dat,*

dat, qui cito dat, dat is, *by geeft tweemael, die haeſtigh geeft.*

Hy langht den goude keten, tot een bewijs van een geſchenck te doen: om uyt te drucken, dat de Weldaed, alle die geene kluyſtert en bind, die van haer Weldaed hebben genooten, nae *P. Mimi* ſeggen: *Beneficium dignis ubi das, omnes obligas*, dat is, *als ghy weldaed doet aen die 't waerdigh is, ſoo verplicht ghy een yder.*

De Adelaer op de maniere als geſeyt is, gedragen wy ons nae 't geene *Pierius Valerianus* in zijn XIX boeck verhaelt, alwaer hy ſeyt, dat als de Egyptenaers een goedertieren, weldaedigh en mild Man wilden uytdrucken, ſoo maelden zy eenen Adelaer af, van wiens roof allerley ſlagh van Vogelen, die hy ſelf gevangen hadde, ſich quamen aeſen.

VOLUTTA. *Welluſt die haeſt vergaet.*

EEn ſchoone en dertele Vrouwe, houdende in de hand een kloot met twee vleugels, wandelende door een wegh vol bloemen en Rooſen, hebbende ter ſijden een heuvel of ſteylen bergh.

Ick weet niet of ick te rechte, met een woord, in onſe taele kan uytdrucken of uytſpreecken, al 't geene dat de Latijnen willen ſeggen met het woord *Voluptas* of Welluſt, 't welck een geneughte is van een korte tijd, die haeſtigh voorby gaet, en die te recht in onſe ſprake mocht *ſnel-luſt* geheeten worden. En daerom wortſe ſchoon en dertel geſchildert, met een kloot met vleugels, die daer vlieght en keert: en alſoo krijght zy door eene naeme twee beteyckeniſſen, beyde van eene werckinge, die mette gevleugelde kloote over een komen.

Dit ſelve bediet mede de wegh, die vol bloemen leyt, als oock de ſteylte, die ter ſijden is.

LIBIDINE. *Welluſt des vleeſches, Geylheyt.*

EEn ſchoone Vrouwe, blanck van aengeſicht, met grove en ſwarte hayren, die om hoogh zijn gekrult, en dick van locken, met vette ſlonckrige oogen, die dertel drijven: vertoonende deſe teyckenen de overtolligheyt van 't bloed, 't welck in een goede welſtand weſende, oorſaeke is van geylheyt: en de verheven neuſe is oock een teycken van 't ſelve, nae de gelijcknis van een kromme ſnuyte van een dier, dat ſeer totte Welluſt is genegen; gelijck *Ariſtoteles* verhaelt. Op 't hoofd ſal zy een krans hebben van klimop, weſende dertelijck gekleet, hebbende over de ſchouderen een vel van een Pardel dier, en ter ſijden op der aerde ſal een Panther-dier ſtaen, ſulx dat de Vrouwe haer ſlincker hand, op 's diers hoofd ſal leggen.

De klimop heeft in 't Griex haeren naeme van *Ciſſo*, en *Ciſſa* bediet eene die tot geylheyt is genegen. *Euſtachius* ſeyt, dat *Bacchus* den klimop was gegeven, tot een teycken van geylheyt, die door den Wijn wierde veroorſaeckt.

Het vel van den Pardel, datſe over de ſchouderen heeft, op de maniere als een band, bediet, gelijck *Landinus* ſeyt, Geylheyt, alſoo dit Dier ſeer totte Welluſt is genegen, ſich niet alleene met Dieren van zijne aert, maer oock, gelijk *Plinius* ſeyt, met den Leeuw vermengende. En gelijck het vel van het Pardel gepleckt is, alſoo is oock 't gemoed van een welluſtigh Menſch beſmet met ſnoode gedachten en begeerten, die een yder verboden zijn. En dit is oock dit Dier eygen, dat wanneer het gaet weyden, ſoo verſchuylt het ſich ſoo veel het kan, om niet geſien te werden, en al weydende ſuyght het zijn eygen bloed: En dit is oock den Welluſtigen eygen, om dat dieſelve, boven alle andere dingen, zijne begeerte bedecktlijck ſoeckt uyt te voeren, ſulx dat het niemand gewaer wort, uytſtortende, om zijn luſt te verſadigen, zijn eygen bloed, waer door hy zijn kracht komt te verlieſen.

Tot verklaeringe van 't Panther-dier, ſeyt oock dieſelve *Landinus*, dat veele alleen een onderſcheyt in de verwen van 't Pardel maken, en om dat de Panther witter is, willen zy dat de Panther 't Wijfken van de Pardel is: en gelijckmen dit gelooft waer te zijn, ſoo kanmen oock lichtlijck verſtaen dat de Welluſt met meerder kracht by de Vrouwen als by de Mannen heerſcht, gelijckmen oock in yder aert van Dieren kan ſpeuren. *Plinius* ſeght, om dat het Panther-dier ſoo ſchoon is, ſoo verlangen daer veele Dieren nae, maer zy vreeſen deſſelven wreedheyt, die in 't hoofd geſien wort, waer over zy het hoofd

verbergende, alleen den rugge vertoonen, lockende alſoo den Dieren tot ſich, die zy daer nae in haeſt aenvallen en verſlinden: 't welck alles de Welluſt ſeer gelijck is, diewelcke den Menſche met haere ſchoonheyt aenlockt en tot haer treckt, maer ſtrax daer nae ſoo verſlint zy dienſelven: want zy verquiſt den tijd, het geld, de eere, het lichaem, en ſelve de ziele beſmettende, verontreynightſe dieſelve, en maecktſe tot een ſlavinne van de Sonde, en van den Duyvel.

LIBIDINE. *Welluſt, Geylheyt.*

EEn Vrouwe dertelijck gekleet, leunende op de ſlincker knie, houdende in de rechter hand een Scorpioen, aen de ſlincker ſijde ſtaet een Bock die ſeer geyl is, met een Wijnranck en eenige Druyven in den mond.

Plinius verhaelt, dat door de Scorpioen de Welluſt is afgebeelt, om dat by de Sterreraeders de heimlijcke leeden des Menſchen, dit Dier zijn toegewijt: alſoo wort oock de Bock daer voor genomen, die ſeer totte Minneluſten is genegen. Zy ſit en leunt, om dat de leedigheit het voedſel is van de Welluſt, nae de meeninge der Poëten:

Werpt gby de ledigheyt om veer,
Cupidoos *pijlen leggen neer.*

De Druyf is een klaer teycken van de Welluſt, want:

Wanckt Ceres *niet met* Bacchus *Wijn,*
Wouw Venus *trilt van koud' en pijn.*

Daerom ſeytmen dat de Wijnranck geyl en weeldrigh is, wanneerſe dapper uytſchiet, gelijck de Menſchen die in de Welluſt verblint zijn, oock nimmermeer ruſten.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

EEn Vrouwe met verſcheyden verwen gekleet, hebbende op 't hoofd een kransken van 't kruyd *Iris*, houdende in de rechter hand eenen Blixem, en in de ſlincker een open Boeck.

Het geſeyde kleed vertoont, dat gelijck de verwen verſcheyden zijn, alſoo behooren oock de Oratien, of de Vertooghreedenen gekleet en geciert te weſen, met verſcheyden vindingen.

De krans van 't bovengeſeyde kruyd, ſeyt *Pierius* in 't LX boeck, dat een beeld is van de Welſpreeckentheyt. Want *Homerus* verhaelt, dat de Trojaenſche Orateuren, gelijck dieſelve ſeer welſpreeckende waeren, gegeten hadden van den bloeyenden *Iris*; gevende de Poeet daer mede te verſtaen, datſe met alle vlijt en naerſtigheyt de gronden van cierlijck te ſpreecken, hadden geleert. En dit is de oorſaecke, waerom de bloeme van dit kruyd door haere veranderinge, en cierſel van hare verwe, een groote gelijckniſſe heeft metten *Iris* ofte den Regenbooge, diewelcke oock by haer alléene gehouden was, voor Goddinne van de Welſprekentheyt.

Door 't Boeck wort verſtaen, wat voor een ſaecke de Welſpreeckentheyt zy, en dat het een kracht is van veele woorden, die door de konſt zijn te ſaemen geſtelt: en die ten meeſtendeel beſchreven, en voor de naekomelingen bewaert worden: Door den Blixem wort verſtaen, gelijck 't *Pierius* in 't XLIII boek uytleyt, dat de Welſprekentheyt van een beſpraeckt en wijs Man, met minder moeyte, de gemaeckte hertneckigheyt, die in de gemoederen der onweetende en hooghmoedige Sorten heerſcht, te gronde ſtort, als de Blixem de hooge toorens en gebouwen, te needer werpt, van die ſich boven andere gemeene huyſen verheffen.

ELO-

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

EEn Vrouwe in 't root gekleet, houdende in de rechter hand een Boeck, en de ſlincker hand verheven, en de voorſte Vinger uytſtekende. Dicht by haere voeten, ſal een Boeck leggen, waer op een Sandlooper ſal ſtaen, en daer neffens een Vogelkouw, alwaer een Papegay ſal boven op ſitten.

Het Boeck en de Sandlooper, zijn kenteyckens dat de woorden zijn gereetſchappen van de Welſprekentheyt, en deſe ſullen werden gebruyckt, op haere ordre, tijd en maete. Zijnde alleene de Reeden door den tijd afgemeeten, krijgende daer van de getallen, den ſtijl, de aerdigheyt en een deel van de bequaemheyt, om te overreeden.

De Papegay is een beeld van de Welſprekentheyt, want zy doet een groot wonder mette tonge en ſpraecke, nabootſende daer in den Menſche, in wiens tonge alleene de oefninge van de Welſpreeckentheyt beſtaet. En de Papegay wordt boven op de kouwe geſtelt, om dat de Welſprekentheyt aen geen perck of plaetſe is gebonden, zijnde haer ampt datſe van alle ſtoffe, die haer magh voorkomen, wijſlijck en wel weet te ſpreecken; gelijck *Cicero* en andere 't ſelve verklaeren.

Het roode kleed vertoont, dat de reeden ſoo beweeghlijck en doordringende moet zijn, datſe de roodigheyt en beſchaemtheyt ten aengeſichte kan uytperſſen: en derhalven moet de Welſprekentheyt bequaem weſen totte overreedinge: nae 't ſeggen van *Horatius*, daer hy aldus ſpreeckt, *Indien ghy wilt dat ick ſal ſchreyen, ſoo moet de treurigheyt en rouwe eerſt van u beginnen.* En deſe opgeweckte verſekeringe, geeftſe met de hand en met den verheven vinger te kennen, want een groot deel van de Welſprekentheyt, beſtaet in de geſten of bewegingen van de Oratien of Reedenen.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

ORpheus was van de Oude geſtelt voor de Welſpreeckentheyt, kleedende hem als een Philoſooph, met een Perſiaenſche Tuyliband, ſlaende op de Harpe of Liere, en voor hem ſtonden Leeuwen, Wolven, Beeren, Slangen, en verſcheyden andere Dieren, die hem de voeten leckten, en daer waeren niet alleen verſcheiden Vogelen, die rontom hem vlogen, maer oock boomen en bergen, die ſich voor hem nederbogen, als oock ſteenen, die door het lieflijck Muſijck wierden beweeght en getrocken.

Tot verklaeringe van deſe ſchoone beeldeniſſe, ſal ons dienen 't geene *Anguillera* tot dien einde uytgedruckt heeft, uyt het x b. van *Ovidii Metamorph.* ſeggende, dat *Orpheus* ons vertoont hoe grooten kracht en wackerheyt de Welſprekentheyt heeft, als die daer is een Dochter van *Apollo*, 't welck niet anders is als de Wijsheyt.

De Liere, is eygentlijck de konſt van 't ſpreken, als hebbende daer mede gelijckeniſſe, die als nu den toon hoogh, dan leegh laet gaen, de ſtemme daer in naebootſende.

De boſſchen en bergen die ſich bewegen, zijn anders niet als de ſtijfhoofdige en harde Menſchen, die vaſt op haere meeninge ſtaen blijven, en die ſich nochtans ten laeſten, met groote moeyte, door de ſoetigheyt van de ſtemme, en de kracht van 't lieflijck ſpreken, laeten overwinnen: Maer by de boomen die hare diepe en vaſte wortels hebben, daer by worden die Menſchen verſtaen, die hertneckigh, en als de dief by den baſt, by het haere, blijven.

Hy houd mede de Revieren op, zijnde 't ſelve niet anders als de dertele en oneerbare Menſchen, diewelcke wanneer dieſelve door de kracht van de tonge, niet werden opgehouden, en in haer Godloos leven geſtuyt, ſoo loopen zy ſonder ophouden, ten laeſten in de Zee, dat is in 't berouw, en in de bitterheyt, die daer ſchielijck, nae de vleeſchlijcke luſten, plagh te volgen.

Hy maeckt de wilde Dieren ſachtmoedigh en goeddadigh: waer door te verſtaen wort gegeven, dat de wreede en bloeddorſtige Menſchen, door welbedachte Welſprekentheit gebracht worden tot een ſeer prijſlijck en eerlijck leven.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

VOor de beeldeniſſe van de Welſprekentheyt wort *Amphion* gemaelt, die door den klanck van den Cyther, en door zijnen ſangh, de ſteenen, die hier en daer, in verſchey-

ſcheyden plaetſen, verſtroyt leggen, tot ſich treckt. 't Welck bediet, dat de overeenſtemminge van de Welſpreeckentheyt, de harde, onwetende en botte Menſchen tot ſich treckt, 't zy oock waer dieſelve ſouden mogen weſen, dieſelve vereenigende, ſulx datſe Burgerlijck en eendrachtigh onder malkanderen leven.

FORZA SOTTOPOSTA AL' ELOQUENZA. *Kracht door de Welſprekentheyt t'ondergebracht.*

EEn oude Vrouwe ſeer ſtaetigh gekleet, hebbende den Slangen-ſtaf van *Mercurius* in de rechter hand, en een Leeuwe onder haere voeten. Waer door wort te verſtaen gegeven, dat het geweld, door de Welſprekentheyt, is t'ondergebracht.

ELOQUENZA. *Welſprekentheyt.*

EEn ſchoon Maeghdeken, met bloote armen, en de borſt gewaepent, hebbende eenen Helm op 't hoofd, met een goude kroone, zy heeft een Rapier op haere ſijde, in de rechter een Geeſſel, en in de ſlincker een Blixem, zijnde in 't purper gekleet.

ELOQUENZA.

Zy wort een ſchoon en gewapent Maegdeken afgemaelt, om dat de Welſpreeckentheyt geen ander wit noch ooghmerck heeft, als om andere te overreeden, en alſo zy dat niet kan doen ſonder aen te locken en te bewegen, ſoo is 't noodigh datſe ſeer ſchoon zy van opſicht: weſende dit het cieraet en de ſchoonheyt van de reedenen, datſe moeten overvloeyen, om daer door andere te overreeden. Hierom maelden oock de Egyptenaers *Mercurium*, als eenen Iongelingh af, die ſchoon en bevalligh was, ſonder baert. Want de manieren van dit Ouder, zijn de maniere van de Welſprekentheyt gelijck, als die daer is bevalligh, vrypoſtigh, moedigh, dertel en onverſaeght.

De lieflijckheyt van de woorden, wort door de naeckte armen uytgedruckt, alſoo die onder de gewaepende borſt heerkomen, om dat de Welſprekentheit, ſonder gronden der vaſter geleertheyt en der krachtiger reedenen, ongewapent en krachteloos is, om tot haer einde en wit te komen. Daerom ſeghtmen, dat de geleertheyt, Moeder is van de Welſpreeckentheyt en overreedinge. Maer vermits de reeden van de geleertheyt, om haere ſwaerigheyt, qualijck wil verſtaen en gehoort zijn, daerom wortſe, door de reedenen geciert, om datmen die te beter ſoude verſtaen, jae baeren oock dickwijls krachten van overreedinge, en komen alſoo tot het begrijp, om in een ruw gemoed beter te wercken. En daerom ſiermen, dat om ſware en twijfelachtige reedenen te verlichten, en 't gemoed totte beweginge van de tochten en neygingen aen te prickelen, of om 't ſelve in de toom te houden en te breydelen, van nooden zijn veele cierlijcke en konſtige omwegen, van den Reedenaer, waer onder hy zijn konſt weet te verbergen, om alſoo den ſtouten te bewegen en aen te ſtoocken, of om de ſlaeprige gemoederen, van de traege en luye Menſchen, op te wecken: de ſlechte, door den geeſſel en door een gemeene en ſlechte maniere van ſpreecken, of door het rapier van middelbare en meerdere begrijplijcke vercierſelen, of ten laeſten, door den donder en blixem van hooge en dringende reedenen, die kracht hebben, om yder te verſchricken en vreeſe aen te jaegen.

Het purpere kleed mette goude kroone op 't hoofd, is een klaer teecken, dat deſe

reedenen in't gemoed van dieſe hooren uytblincken, en houden te gelijck, heerſchappie in de Menſchlijcke gemoederen. *Plato* ſeyt, *der Redenaers waerdigheyt is met de Koninglijcke waerdigheyt vereenight, want zy overreedet wat billick is, en daer door beſtierſe het gemeene beſte.*

ELOQUENZA. *VVelſprekentheyt.*

EEn deftige Vrouwe, eerbaer gekleet, hebbende een Papegay op't hoofd, de opene rechter hand uytſteeckende, en de ſlincker houdende geſlooten, als of zy die onder het kleet wilde verbergen.

Deſe beeldeniſſe is geſtelt nae't gevoelen van de Stoiſche Philoſooph *Zeno*, die daer ſeyde, dat de *Dialectica* of Redenkavelinge, was als een geſlooten hand, want zy quam liſtelijk voor den dagh, maer de Welſprekenskonſt, was als een opene hand, die ſich mildelijck en breet uytſpreyde. Wegen de verklaeringe van den Papegay, is te vooren alreede geſeyt.

SALUTE. *VVelvaeren, Heyl, Behoudeniſſe.*

EEn Vrouwe ſittende op een hooge Zeetel, met een Beecker in de hand, hebbende een Autaer ter ſijden, waer op een Slange leyt, die met het hoofd om hoogh gebogen is.

Deſe beeldeniſſe is gemaeckt na de alderoudſte kenniſſe, waer door men lichtelijck leert wat de behoudeniſſe zy, en waer in dieſelve beſtaet. *Lilius Giraldus* heeft ſe, ten deele, uyt een Medaglie van *Nero* en van *M. Craſſus*, doch geheel nae't voorbeeld van den Keyſer *Probus* genomen, die van *Adolph Occo* aldus is beſchreven, *Het heyl of welvaeren, ſit op een zeetel, daerſe mette ſlincker hand op leunt, maer met de rechter reyckt ſe een Kelck van den Autaer, daer een Slange komt uytſpringen.*

Voor eerſt was het Autaer by de Oude, de uyterſte toevlucht van die geene, die anders geen middel hadden, om de gramſchap van hunne vyanden te ontwijcken, en ſoo wanneer iemant daer toe naderde, ſoo wierder geen Menſch ſoo vermetel noch ongodsdienſtigh gevonden, die alsdan iemand ſoude beſchaedigen. En daerom voert *Virgilius*, *Priamum* in, van dat hy in zijn uyterſte nood, alle Menſchlijcke hulpe ten einde zijnde, van *Creuſa* vermaent wierde, dat hy ſoude ſtaen naeſt den Autaer, met een vaſt vertrouwen dat hy't leven ſoude behouden, door middel van den Godsdienſt. Want behouden te zijn, hoemen't ook neemt, is anders niet als verloſt te worden, van een groot en dreigend gevaer, 't zy door hulp van ſich ſelve, of door een ander.

De Zetel en't ſitten betoont dat de behoudeniſſe ruſte baert, 't welck is het wit deſſelven, of van die't verkrijght. Daerom wilde *Numa Pompilius*, de eerſte inſtelder, van de heylige Ceremonien, te *Romen*, dat, na dat de offerhande volbracht was, de Prieſter ſoude ſitten, gevende aen't Volck een vaſt vertrouwen, van datſe de gunſt en genaede ſouden verkrijgen, die in't offeren verſocht was.

De Beecker of Kelck betoont, datmen door't drincken dickwijls onſe behoudeniſſe verkrijght, als door de medicine en geneesdrancken, die wy totten monde innemen.

De Slange is ook een beeld van de behoudeniſſe, want zy vernieuwt haer jaerlijx en wort jongh, is hart van leven, ſterck, geſont, en ſeer goet tot veele medicinen. Men ſchrijft, datſe een kruyd weer te vinden, dat haer het geſichte verſterckt, en noch een ander, dat noch krachtiger is, om ſich, ſchier dood zijnde, weder geſont te maecken. En't is in de H. Schrifture van God, op een verborgene wijſe, door *Moſen* ingeſtelt, dat hy een metaelen Slange op een houd maekte, waer op een yder die gewont was, ſiende, alleene, door't geſicht, wierde geneſen.

Men vind in deſe beeldniſſe vier oorſaecken, waer uyt de behoudeniſſe komt, waer van d'eerſte God is, van wien alle goed moet heervloeyen, en dit wort door het Autaer verſtaen. Daer nae de medicine, en de noodige onderhoudinge des levens, wort door de Schaele afgebeeld: en d'andere uytwerpinge van de overtollige vochtigheeden, is door de Slange vertoont, die ſich van zijn eygen huyd berooft, om wederom jongh te worden. De vierde oorſaecke is, de gebeurlijcke toeval, diewelcke iemant van ſelf, ſonder iemants hulpe, en ſonder't minſte vermoeden overkomt. 't Welck bediet wort door't ſtil of ledigh ſitten, gelijckt die geene gebeurde die daer genas door een vuyſtſlagh, die hem zijnen viand gaf, waer door

zijne onrijpe sweeringe opborste. En om dat de behoudenisse van de Godgeleerden onderscheyden wort in de behoudenisse van lichaem en ziele, soo seggen wy dat de behoudenisse der ziele beseten wort, wanneer sich de Mensche berooft van zijn eygen sucht of passie, en soeckt sich in alles, den wille Godes te ondergeven: en de behoudenisse van 't lichaem is, wanneermen gelegentheyt heeft om in ruste en sonder verdriet sich te onderhouden; 't welck alles door de Zetel en Kerck wort te kennen gegeven.

SALUTE. *Welvaeren, Heyl.*

IN een ander Medaglie, siermen een Vrouwe gemaelt, die mette slincker hand een Spiesse houd, en in d'ander een Schaele, gevende een Slange te drincken, die om een voetsteen geslingert is.

De Spiesse en Pedestal, betoonen de sterckheyt en vastigheyt, in plaets van de Zeetel, als boven geseyt is. Want men kan dat geene behoudenisse heeten, waer darmen niet vast en seecker is, of waer men gevaer heeft van een quade toeval. 't Welck oock de Spiesse verseeckert, waer op dese beeldenisse rust. In de Medaglie van *Antoninus Pius* wordt de behoudenisse afgemaelt, dat zy in de rechter hand een Schaele houd, waer uyt zy een Slange te drincken geeft, hebbende in de slincker een roede, met het opschrift *Salus publica Aug.*

SALVEZZA. *Behoudenisse van 't Menschelijck geslacht*, gelijck dieselve in de Vaticaensche Boeck-kamer afgebeeld is.

EEn staende Vrouwe met een groot kruys, hebbende ter sijden een longhsken, dat op zijne schouderen de Arke *Noachs* draeght.

OPERA VANA. *Vergeeffsche of ydele Wercken.*

EEn Vrouwe, die als met opmercken, een Spinneweb besiet, dat zy in beyde handen heeft: om uyt te drucken, dat gelijck dese webben met groote vlijt zijn geweven, en met groote scherpsinnigheyt te saemen gestelt, zy nochtans, door de minste aenroeringen, worden gequetst en verbroocken. Soo zijn oock de ydele wercken, en dewijle die geen vaste grond hebben, in de waerachtige en volmaeckte reeden, soo verdwijnen dieselve, door de alderminste tegenstant, en gaen verlooren.

OPERA VANA. *Vergeeffsche Arbeyd.*

EEn Moriaen die naeckt is, en mette eene hand een kanne waters over zijne schouders giet, zijnde met de ander hand besigh, om zijne swarte huyd wit te maecken. En dit kan oock een beeld wesen van Vergeefsche Arbeyd, overmits het selve een bespotlijcke uytkomst heeft, als hebbende geen bequaeme middelen noch behoorlijcke geschicktheyt.

Anders.

EEn Vrouwe die met een scherp Swaerd een groote Vier-vlam wil uyt slaen of blusschen, of, als men seyt, *het waeter in een mortier stooten.* Dit of diergelijcke kan men afschilderen.

OPERA MANIFESTA. *Openbaere Werckinge.*

EEn Vrouwe die beyde handen open houd, alwaer in 't midden, van yder hand, een oogh staet.

Dit was een seer schoone beeldnisse van de Oude, en de handen druckten lichtlijck de werckinge uyt, wesende het voornaemste gereetschap, tot onse voornaeme en noodige wercken. Door de oogen wierde de hoedanigheyt van't werck afgemaelt, 't welk openbaer en doorluchtigh behoort te zijn, gelijckende een Lanterne, die een ander wel voorlicht, maer selve niet siet: Maer het oogh, 't welck door haer eygen licht haer selven verciert en verrijckt, daer door wort bewesen, dat de werckinge niet door ydele eere, noch gemaeckte schijn, moet heerkomen, maer alleen om sich selve en andere ten dienste te staen.

OPERATIONE PERFETTA. *Volmaeckte Werckinge.*

EEn Vrouwe, die in de rechter hand een Spiegel houd, en met de slincker een Winckelhaeck en een Passer.

De

De Spiegel, waer in men de beelden ſiet, dieder in der daed niet in zijn, kan weſen een gelijckniſſe van ons verſtand, waer door, nae ons believen, door de natuyrlijcke bequaemheyt onderſtut zijnde, veele Ideen of eerſte gedaenten van dingen, in onſe herſſenen verſchijnen, die niet konnen werden geſien; maer die door 't middel van de werckelijcke konſt, en van gevoelijcke dingen, door gereetſchappen, die in ſtoffe beſtaen, konnen werden uytgevoert. Boven dit aleermen 't werck, tot zijne volmaecktheyt brenght, iſſer van noode, datmen de hoedanigheeden deſſelven ſeer grondigh verſtae, en watter noodſaecklijck is: 't welck door den Paſſer en den Winckelhaeck wort verſtaen, waer door men de macht met de onkoſten, moet wicken en over een brengen, en het werck met het voornemen, en de ingebeelde ſake, met die in der daed, beſtaet. Want anders kan 't niet zijn, ſoo men 't werck, ſonder dit overlegh begint, datmen 't ſelve tot een loflijck einde ſal uytvoeren. Of anders geeft hy, die 't werck begint, oorſaecke, dat veele, over zijn kleyn oordeel, ſullen lachen, nae de ſpreucke *Chriſti* van den Toorenbouwer. Lucæ XIV, 18.

COSMOGRAPHIA.

Wereltbeſchrijvinge.

EEn oude Vrouwe, gekleet met een lange ſluyer van Hemels blaeu vol ſterren, en daer onder een kleed, gelijckende de verwe van 't aerdrijck, ſtaende in 't midden, tuſſchen twee Globen, waer van de Hemelſche ter rechter hand, en ter ſlincker hand de Aerdſche ſtaet, houdende mette rechter hand, het *Aſtrolabium* van *Ptolomæus*, en met de ſlincker de *Radius Latinus*.

Coſmographia, is een konſt, die de deelen des Aerdrijcx aenmerckt, en dat ten opſicht van den Hemel, en die des eenen gelegentheyt, met des anderen over een brenght: alſoo dat door de naeme *Coſmographia*, by den Griecken, de Werrelt, geheeten *Coſmos*, en *Graphia*, de beſchrijvinge deſſelven, verſtaen wordt. Niet van de Aerdſche Globe alleene, maer oock van de Hemelſche, als zijnde te ſaemen het maeckſel van de geheele Werrelt.

Zy wort oud gemaeckt, om dat zy haer oorſprongh heeft van 't begin der ſcheppinge des Werrelts.

Met Hemels blaeu, vol ſterren, is zy gekleet, om dat deſe beeldeniſſe ſoo wel de verwe des Hemels, als des Aerdrijx, deelachtigh is, daerom wortſe oock geſtelt, datſe tuſſchen twee Globen ſtaet: vertoonende alſoo haere werckinge mettet *Aſtrolabium*, dat zy in de rechter hand houd, waer mede zy de wijde, breede, en grootheyt tuſſchen d'eene ſterre en d'ander neemt; en met de *Radius*, die zy in de ſlincker hand houd, doet zy de werkinge, die men op der aerde doet.

MONDO. *De VVerrelt*, gelijck dieſelve in 't I boeck van de Hierogliph. van *Pierius Valerianus* is afgemaelt.

EEn Man die met zijn beyde voeten vaſt en ſchrap ſtaet, met een langh kleed van veele verwen, draegende op 't hoofd een groote kloot of een goude Sphæra.

Aldus wort hy geſtelt, om de vaſtigheyt en kracht van 't Aerdrijck uyt te drucken. Het kleed met veele verwen, zijn de vier Elementen of hoofdſtoffen, en die dingen, die

die door haer werden voortgebracht, en door wiens veranderinge sich de aerde bekleet. De goude Hemels-kloot, bediet den Hemel en zijn ronde beweginge. 't Is seker, dat *Eusebius* soodaenigen Egyptischen beeld, door 't aensien van *Porphirius*, beschrijft, te weeten met kromme beenen: om dat het van geen plaets verandert, met een langh en gemenght kleed, dat verscheyden is uyter natuyre, en verscheyden door de aert der sterren, met een gouden kloot, want de Werrelt selve is rond. Wy seggen van goud, als een beeld van de volmaeckt heyt, door de volmaeckte bouw-konst, die daer is in de wonderbaere toestellinge van de geheele Werrelt, gemaeckt zijnde door den volmaeckt sten Bouwmeester, Schepper van Hemel en Aerde.

Willende de Egyptenaers, gelijck *Orus Apollo* verhaelt, de Werrelt beschrijven, soo maelden zy een Slange af die haeren steert op at, en dieselve was afgemaelt met verscheyden schobben, waer door zy de sterren des Werrelts verstonden: en oock om dat dit Dier swaer was van wegen zijne grootheit, soo verstonden zy daer door de Aerde, en om dat die te gelijck vocht en slibbrigh was, soo naemen zy die voor het waeter. Zy veranderde oock alle Iaeren, met haer ouderdom, te gelijck, haeren huyd: Om dat de tijd alle Iaeren veranderinge in de Werrelt brachte, en hier door bleef zy jongh.

Zy wort vertoont, als dat zy haren steert of lichaem, voor haere spijse gebruyckt: En dit bediet dat alle dingen door de Godlijcke voorsienigheyt, in de Werld, worden bestiert en geregeert.

MONDO. *VVerreld*, gelijck die van *Bocatius* in de afkomst der Goden is afgemaelt, met haere vier deelen.

VOor de *VVerreld* maelt *Bocatius* af, gelijck oock *Pierius Valerianus* doet, *Pan* met een Geyten kop, van rosse of verbrande verwe, met twee hoorens aen 't hoofd, die om hoog staen, met eenen langen baerd, die hem op de borst hanght, en heeft in plaets van kleederen een vel van een Panther-dier, dat hem de borst en de schouderen besluyt, houdende in d'eene hand een stock, die boven gekrult is, als een Harderstaf, en met d'ander een Pijpken met seven rieten. Van 't midden af om leegh, is hy op de maniere als een hayrige en ruyge Geyte, daer van *Silius Italicus* aldus singht:

Pan vrolijck uyt zijn Feeste keert,
En quispelt niet zijn quispelsteert,
Zijn slaepen zijn met pijn omkoort,
Zijn rosse kop brenght hoorens voort,
De ooren langh en uytgespreyt,
Zijn hart van hayr, gelijck een geyt,
Zijn ruyge baerd seer langh gestreckt,
Hem van de kin, de borst bedeckt,
Dees God, voert steets een Harder-staf,
En speelt op 't riet daer deuntjes af:
Een kakel-bonte Dassen huyd,
Zijn sijden, rugh en borst besluyt.

Pan is een Griex woort, en bediet AL, of het *Geheel*: waer door de Oude de *VVerreld* wilden af beelden, door de hoorens, als geseyt is, wierde de Sonne en Maene verstaen, en *Bocatius* wil dat de hoorens, ten Hemel gekeert, bedieden de Hemelsche lichaemen en haere werckingen, hier beneden. Het roode en verbrande aengesicht bediet, dat suyvre vier, 't welck boven alle Elementen sweeft, naest by de Hemelsche Sphæren. De lange baerd,

baerd, die over de borſt hanght, betoont, dat de twee bovenſte Elementen, te weeten de Locht en het Vier, van natuyre en kracht manbaer zijn, en ſtieren haere inſtortingen uyt, van de Vroulijcke natuyre.

Hy wort met een geplackt vel vertoont, dat hem de ſchouderen en borſt bedeckt, zijnde de achtſte Sphæra, die geheel met ſeer heldere ſterren is bemaelt, diewelcke van gelijcken overdeckt, al het geene dat totte nature der dingen behoort. *Euſebius* in 't III boeck III cap. van zijne Euangeliſche voorbereidinge, uyt wien het alle andere hebben getrocken, neemt de geplackte Panthers huyd, voor de veranderinge van de Hemelſche dingen: en hy houd van gelijcken, dat het beeld van *Pan*, zijnde een af beeldſel van de gheele Werrelt, een vindinge is van de Griecken, die zy hoorens hadden gegeven, uyt oorſaecke van de Sonne en Maene.

De Roede, bedier de beſtieringe der Natuyre, waer door alle dingen, inſonderheyt daer de reeden ontbreeckt, worden beſtiert, en die in hare werckinge tot een ſeker einde zijn bepaelt. Door de gekrulde Roede wort het Iaer bediet, 't welck in ſich ſelve altijd wederom keert. In de ander hand heeft hy zijn fluyt met ſeven rieten, overmits *Pan* de eerſte is geweeſt die veele rieten met Waſch te ſaemen gehecht heeft, en daer op eerſt heeft geſpeelt, gelijck *Virgilius* ſeght in zijn 2 *Ecloga*.

Hy wort van 't midden af, nae beneden toe, als een ruyge en hayrige Geyte afgemaelt, waer door de Aerde verſtaen wort, diewelcke is hart, ſteyl en gantſch oneffen, bedeckt met boomen en ontallijcke planten en kruyden.

EUROPA, nae de Medaglien van den Heer *Giov. Zaratino Caſtellini*.

EVropa de dochter van *Agenorus*, Koning van Phenicien, wierde van *Jupiter* in 't Eyland van Candien, in de gedaente van een Stier overgevoert: gelijck de Poëten verſieren, doch inſonderheyt *Ovidius*; en daerom iſſe in de Medaglie van *Lucius Voltejus Strabo* alſoo afgebeelt.

Een Maeghdeken rijdende op een Stier, mette beenen gelijckmen te paerde ſit, en dat over 't land, niet door 't waeter, alhoewelſe 't aengeſicht ter ſijden nae den ſteert keert, als ſiende nae de plaetſe, waer zy van daen komt, met de verheven rechter hand ſalſe een ſeyl boven 't hoofd houden, dat haer van achteren, totten gordel toe, ſal omſlingeren, alwaerſe mette ſlincker hand, die op den rugge ruſt, het einde van 't ſeyl ſal houden. Onder de beenen van den Stier, ſtaet een ſtamboom, die wat hoogh is, daer een blad aen vaſt is.

In de Hierogliphiſche beelden, die van *Celius Auguſtus* daer by gevoeght zijn, bediet dit, de ziele van den Menſche, diewelcke in den loop van dit brooſe leven, of in de Zee van deſe Werreld gedraegen wort, en niet te min dieſelve alſſe dit Vaederland verlaeten heeft, ſietſe met vierige oogen te rugge, op God haeren Schepper. En dit is de Platoniſche circkel van de ziele, en dieſelve beweginge van de reeden, wanneer onſe gemoed gekeert is van de Godlijcke dingen totte bepeinſinge van de Menſchlijcke en geſchapene, en dat het dan ten laeſten wederkeert totte beſchouwinge van God.

Het blad op de verheven ſtam of tronck van den Boom, onder de beenen van den Stier, is de beeldniſſe van Italien, die in de ſijde van *Europa* ſtaet, zijnde haer voornaemſte cieraet en grondſteen: Waer over Italien de naeme van den Stier gekregen heeft, vermits de oude Griecken, de Italianen *Vitelli*, of Kalveren plachten te heeren, gelijck *Varro* en *Sextus Pompejus* verhaelen. *Plinius* ſeyt in 't 3 b. 5 cap. dat Italien een eyken blad ſeer gelijck is, meer langh als breed, gelijck oock het blad in dieſelve Medaglie is afgeſchildert. De verheven ſtam, is een beeldeniſſe van de Alpes of bergen; alwaer Italien begint, en *Solinus* ſeyt VIII cap. *Italien is een eyken blad gelijck, eer ſchotiger als breeder. Polybius* laet niet nae, *Italien* te prijſen van de overvloet der eykelen, die't op veele plaetſen, in de eycken-boſſchen voortbrenght, tot onderhoud van de Verckens, om te ſlachten tot beſondere nuttigheyt, en tot een noodwendige toeruſtinge van de heyrlegers, aengeſien het getal van de gewapende krijghs-luyden van gantſch Italien was, ſeven hondert duyſent voetknechten, en ſeventigh duyſent paerderuyters, ten tijde van *Polybius*. Andere vergelijcken Italien by een tonge, andere by een naelde, diewelcke van de Alpes in 't lange

by de aerde ſich uytſtreckt: doch het is noodigh datſe een halve Maene op 't hoofd hebbe: Want *Plinius* ſeyt, dat Italien op het ſpitſe eindight, als een ſchild van een *Amazone*, dat Maenswijſe was, alhoewel 't eenige oock vergelijcken by eenen langen viſch met een gekloofde ſteert.

't Hoofd van den Viſch, gelijckende by de Alpiſche geberghten, het lichaem van gelijcken langh, en breed in 't begin, 't welck op 't laeſte ſmaller uytloopt: de gekloofde ſteert, is als een beeld van de twee hoorens, door de Maene-kromten. *Leucopetra*, 't hoofd van de wapenen ſal ſtaen aen de rechter, en *Lacinio*, het hoofd van de Colomnen aen de ſlincker hand: 't eene horen ſtreckt ſich nae het Ioniſche Meer, en 't ander nae de Zee van *Sicilien*, de rugge-graet, die van 't hoofd totte ſtaert gaet, gelijckt den *Appenin*, zijnde een ſeer hooge bergh, die van de *Alpes* komende, gantſch *Italien* door loopt; gelijck de *Paus Pius* in't 2 boeck van zijne verklaeringen te kennen geeft. Dit zy geſeyt tot volle verklaeringe van het blad dat tuſſchen de beenen van den Stier is, zijnde Italien het hoofd van *Europa*.

EUROPA in de Medaglie van *Lucius Valerius*, wort aldus geſtelt.

EEn Maeghdeken ſittende op een Stier, die op der aerde, met paſſen gaet, hebbende 't aengeſicht nae 't Stiers hoofd gekeert, mette ſlincker over den hals van 't beeſt, uytgeſtreckt, en met de rechter hand van achteren houd zy een ſeyl, dat haer boven't hoofd waeyt, en van vooren ook eene, dat tegen 't ander uyt waeyt.

De Stier, na dat eenige ſeggen, is de beeldeniſſe van 't Schip, 't welck voor een waepen hadde een witte Stier, waer mede *Europa* in *Candien* was overgevoert, die met *Jupiter*, of met *Aſterius* of den Koning *Xantus* trouwde, gelijck andere ſchrijven. Het ſeyl dat van den wind is opgeſwollen, is het teycken van 't ſeyl des Schips, waer mede *Europa* is overgevoert.

EUROPA. *Eene van de treflijxſte deelen des Werrelts.*

EEn Vrouwe rijcklijck gekleet met een Koninglijcke kleedinge van verſcheyden verwen, met een kroone op 't hoofd, ſittende in 't midden van twee over een gekruyſte Overvloets hoorens, 't eene vol van allerleye ſlagh van vruchten, kooren, heerſſe, garſt, rijs, &c. en 't ander van witte en blauwe druyven, houdende op haer rechter hand een ſchoone Tempel, en met de voorſte vinger van de ſlincker hand toont zy Koninckrijcken, kroonen, ſcepters, bloemekranskes en andere dingen, die aen haer eene ſijde ſtaen, en aen d'ander ſijde ſtaet een Paerd met eenige Zeege-vaenen, ſchilden, en alderhande Waepen-tuygh, met een Boeck waer op een Nacht-uyl ſtaet, en ter ſijden ſtaen verſcheyden Muſijck-inſtrumenten, oock een Winckel-haeck, en graef-yſers, en een pallet met verſcheyden verwen, 't welck de Schilders gebruycken, met een deel Pinceelen.

Europa is het eerſte en voornaemſte deel des Werrelts, gelijck *Plinius* in 't III b. I cap. verhaelt. En zy neemt deſe naem *Europa* van de dochter van *Agenorus*, Koningh van *Phenicien*, die van *Jupiter* gerooft, en in 't eyland van *Candien* was wegh-gevoert.

Zy wort Koninghlijck en cierlijck met veele

veele verwen uytgedruckt, door de Rijckdoom die zy in haer besluyt, en gelijck *Strabo* seyt in zijn 2 boeck, om dat zy is de alderuytnemenste van alle de andere deelen des Werrelts.

De kroone voertse op 't hoofd, om te betoonen, dat *Europa* altijd is gehouden voor het overhoofd en een Koninginne van de gantsche Werreld. Zy sit in 't midden van twee Overvloets hoorens, vol van allerleye vruchten, om dat dit deel boven alle andere vruchtbaer en overvloedigh is van alles, van 't geene de natuyre heeft weeten voort te brengen, gelijckmen in de besondere beschrijvingen kan sien. De Tempel die zy op de hand houd, bediet, dat aldaer is de waere en Christelijcke volmaeckte Religie, en dat zy met haere gebouwen boven de geheele Werreld uytblinckt. Zy toont met haer slincker vinger op de kroonen, scepters, kranssen en andere dingen, om te bewijsen dat in *Europa* zijn de machtighste Potentaten en Vorsten van de geheele Werreld; gelijck de Keyserlijcke Majesteyt en den alderoppersten Roomschen Paus, wiens aensien sich over al streckt, alwaer het heylige Catholijcke Geloof plaets heeft, 't welck door de genade Godes ten laesten totte nieuwe Werrelt, is over gekomen. Het Paerd met veelderhande Waepen-tuygh, de Nacht-uyl op het Boeck, en de Musijck-instrumenten, betoonen, dat zy verheven is, boven alle andere deelen des Werrelts, in de waepenen, in geleertheit en in alle vrye konsten. De winckelhaeck, pinceelen, beytels *&c.* bedieden, dat het heeft gehad en heeft als noch, vermaerde Mannen en uytnemende verstanden, soo wel Griecken, Romeinen als andere Volckeren, die in de Schilder-konst, Beeldhouwery en Bouwkonst uytmunteden. Men souder oock, met groote reeden, de Schipvaert wel mogen by stellen, als allen anderen daer in overtreffende, oock mede de Konst der Boeckdruckerie, die geensins de minste is.

ASIA.

EEn Vrouwe met een schoone bloemekrans geciert, en met verscheiden vruchten doorvlochten, wesende seer rijcklijck gekleet, geheel met goud, peerlen en andere kostelijcke steenen, geciert, hebbende in de rechter hand eenige taxkens met blaederen en vruchten van Cassie, Peper, Nagelen, Muscaet-nooten *&c.* in de slincker heeftse een konstigh Wieroock-vat, waer uyt een seer groote roock opstijght. By dese Vrouwe leyt een Cameel op zijne knyen, of op een andere maniere, soo 't den Schilder best dunckt geraeden.

Asien is de helfte van de Werreld, voor soo veel de uytstreckinge der Landen belanght, die het in sich begrijpt, maer voor soo veel de deelinge van de Werlt, en de beschrijvinge desselven aengaet, soo isset maer het derde deel van de Werreld.

Asia krijght haer naem, van de Nimphe ASIA, dochter van *Thetis* en van den *Ocean*, die men seght, dat de Heerschappie gehadt heeft, soo wel van groot als van kleyn *Asien*.

De *bloemekrans en de vruchten*, is, gelijck *Ioa. Boernus* seyt, om te kennen te geven, dat *Asia* heeft een seer gematighde en goedertierene locht, waer door het niet alleene voortbrenght al 't geene dat tot onderhoud van 's Menschen leven van noode is, maer oock allerley aert van vermaeckelijcke lieflijckheden, gelijck *Bembus* seyt.

Het kostelijcke goude kleed met gesteen-

ten beſet, betoont niet alleen de groote overvloet, daer dit geluckigh deel des Werrelts mede voorſien is, maer oock de manieren der Volckeren: waer over *Bembus* ſeght, dat niet alleen de Mannen, maer oock de Vrouwen, allerhande koſtelijcke verciersels draegen van goude keetens, braſeletten, oorpeerlen, en ander cierlijcke oppronckſelen. Met de rechter hand houdſe allerleye racken van ſpeceryen en welruyckende kruyden, om dat *Aſia* vruchtbaer is, en die de Werreld van haere weldaeden, mildelijck mededeelt.

Het roockende Wieroock-vat, betoont de lieflijcke reuck van verſcheyden vochtigheden, gommen en droogeryen die *Aſien* voortbrenght, en inſonderheyt brenght het ſoodanigen overvloet van reukwerck voort, dat het genoegh is, om daer mede door de geheele Werrelt offerhande te doen. Het Cameel is een Dier dat aldaer ſeer in 't gebruyck is, en daer van wordenſe meer gedient, als van eenige andere Dieren.

ASIA.

EEn ſtaende Vrouwe, houdende in de ſlincker hand drie Pijlen, gelijckſe in de Medaglie van *Adrianus* geſtelt is.

Anders.

EEn ſtaende Vrouwe, hebbende in de rechter hand een Slange, en in de ſlincker een Roer van een Schip, en onder haer voeten een Voorſteeven, met het woord ASIA.

AFRICA.

EEn ſwarte Vrouwe, by nae naeckt, hebbende gekrulde en uytgeſpreyde hayren, houdende op haer hoofd in plaets van een Helm, een ſnuyt van een Elephant, aen den hals een ſnoer met korallen, gelijck oock twee aen de ooren, houd mette rechter hand een Scorpioen, en mette ſlincker een Overvloets hooren vol van koorenvruchten. Ter ſijden ſtaet een ſeer wreede Leeuwe, en van d'ander ſijde ſtaen eenige Adders en venijnige Slangen.

Africa is eene van de vier deelen des Werrelts, en wort genoemt *Aprica* of de ſchoonheyt der Sonne, want het heeft geen koude. Of men ſeyt, dat het heerkomt van *Afer*, eene van de nakomelingen van *Abraham*, gelijck *Joſephus* verhaelt.

Een Moriaen wortſe vertoont, vermits *Africa*, leggende onder het Zuyden, en oock een deel nae de *Zona torrida*, ſoo geſchiet het hier door, dat de Africanen, uyter natuyre, bruyn en Mooren zijn.

Zy wort naeckt geſtelt, om dat dit deel niet van ſonderlingen rijckdom overvloeyt. De Elephants ſnuyt ſtaeter, om dat de Keyſer *Adrianus*, dieſelve in zijne Medaglie ſtelt, zijnde een Dier dat in *Africa* ſeer gemeen is, want als dieſelve in den krijgh wierden gevoert, ſoo waeren zy niet alleen een wonder, maer zy joegen oock den Romeinen, haere vianden, een groote ſchrick en vreeſe aen.

De ſwarte gekrulde hayren, korallen aen de hals en ooren, zijn eygen cierſels van de Morisken.

De wreede Leeuw, Scorpioenen en andere venijnige beeſten, betoonen dat in *Africa* van dit goed, veel te vinden is, zijnde boven maeten venijnigh.

De Overvloets hooren, vol van koorenayren, beteyckent de overvloet en vruchtbaer-

baerheyt van 't kooren, waer over oock *Ioa. Boemus* seyt, dat in *Africa* tweemael des Iaers het kooren gemaeyt wort, hebbende tweemael des Iaers Soomer.

AFRICA.

EEn Vrouwe die mette slincker hand eenen Leeuw aen een touw heeft gebonden, gelijck in de Medaglie van *Severus*. In de Medaglie van *Adrianus* houdse een Scorpioen in de rechter hand, sittende ter aerden, en een Overvloets hooren in de slincker. *Africa* met een Olyphants snuyt op 't hoofd, vindy in verscheyden oude Medaglien.

AMERICA.

EEn naeckte Vrouwe, vleessigh bruin, met gemenghde geeligheyt, van vervaerlijck opgesicht, hebbende een kleed van verscheiden verwen, dat haer van d'eene schouder, dwars over het lichaem hanght, bedeckende de beschaemde leeden.

De Pruyck sal gespreyt zijn, en daer rontom sal een schoon en konstigh vercierssel wesen van allerleye veeren van verscheyden verwen.

Zy houd in de slincker hand een Booge, en in de rechter een Pijle, en ter sijden haer Pijlkoocker, vol Pijlen, onder d'eene voet heeftse een Menschen hoofd met een Pijle doorschooten, en achter haer op der aerde sal een Haegediſſe zijn, van ongemeene grootheyt.

Om dat dit deel by onse tijden ontdeckt is, soo hebben de oude Schrijvers hier van geene kenniſſe gehad, dies sullen wy de nieuwe schrijvers volgen, te weeten den Vaeder *Giorol. Giuglio*, *Ferrante Gonzales*, *Boterus*, de Vaeders Iesuiten, en *Faustus Rungheſe del Monte*, die onlanx de Historie en Werltbeschrijvinge, in 't licht heeft gegeven.

Sonder kleed wortse gemaelt, om dat het gebruyck van die volckeren is, naeckt te gaen, hoewel zy nochtans de beschaemde leeden decken, met verscheyden sluyers van Catoen-doeck en anders.

De krans van verscheyden veeren, is het vercierssel, dat zy gewoonlijck zijn te gebruycken, jae eenige plachten wel 't geheele lijf met pennen te besteecken, wanneer 't op haer Feest-tijden is, gelijck veele Schrijvers verhaelen.

De Boogh en Pijlen, zijn de eygen wapenen die zy altijd gebruycken, gelijck oock de Vrouwen in verscheyden Provintien doen.

Het Menschen hoofd tusschen de beenen, betoont opentlijck, dat dese wreede Menschen, ten meestendeel gewent zijn, om sich met Menschen vlees te spijsigen: want de Menschen, die van haer in den krijgh overwonnen worden, die eetense op, gelijck zy oock doen haere gekofte slaven.

De Hagediſſen zijn Dieren, die seer aenmercklijck zijn in dese Landen, want zy zijn soo groot en wreed, datse niet alleene d'andere Dieren, maer oock de Menschen vernielen.

Men kan by dit beelt, om beter de vruchtbaerheyt deses Lands uyt te drucken, daer by stellen, datse een bos Suycker-riet, en eenige rollen Toback by haer heeft; 't welck de geestige Schilder, uyt veel bekender dieren en vruchten, kan tot zijne vercieringe toestellen.

MONARCHIA MONDANA.
Werreltſche Opperhoofdigheyt.

EEn jonge Maeghd, van een moedigh en hovaerdigh opſicht, weſende gewapent, en onder de Waepenen een koſtlijcke Rock van root ſchaerlaecken, en midden op de borſt een koſtlijcke Bagge met een Diamant, en in plaets van de kroone, ſal haer hoofd, op de maniere als een Sonne, omſtraelt zijn, hebbende brooskens aen de beenen, koſtlijck geborduyrt en beperelt, van grooter waerde.

Zy ſit op een aerdſche kloot, houdende vier Scepters in de rechter hand, ſteeckende de ſlincker voorſte vinger recht uyt, als of zy iet wilde gebieden, met een Letter-rolle *Omnibus unus, Ick ben allen, eene.*

Van de rechter ſijde ſtaet een ſeer wreede Leeuw, en een Slange van uytnemende groote: aen d'ander ſlincker ſijde, ſullen eenige gevangenen met kroonen op 't hoofd, geboeyt ter aerden leggen, neffens eenige Krijghs-gereetſchappen, als Trompetten, Trommels, Vaendels, Standaerts, en kroonen van verſcheyden Rijcken: oock geld, eedelgeſteenten, goude keetens, en andere rijckdommen.

De Monarchie is niet anders, als de opperhoofdigheydt van een perſoon alleene, want de naem *Monos* bediet *alleene*, en *Archi* bediet *hoogheyt*. Iongh wort zy geſchildert, om dat alle Philoſophen ſeggen, dat het den Iongelingen eygen is, eergierigh en hooghmoedigh te weſen, en boven andere te heerſchen, waer over *Homerus* ſeyt 2 *Iliade*, *daer ſal zijn een Heere, en een Koningh. Hugo* ſeyt, *de hovaerdie is een ſchandige verheffinge, die haer mindere verachtende, pooght over haer meerder, en die haer gelijck zijn, te heerſchen.* Het bewijs van 't hooghmoedigh en opgeblaſen opſicht, is een teycken van een ongematigde genegentheyt totte eygen hoogheyt, die meeſt in hoovaerdige en trotſe gemoederen, plagh te vallen.

Gewapent ſitſe, om datſe een ander ſoude ſchrick en vreeſe aenjaegen, oock om datſe ſou vaerdigh zijn, om die geene op 't lijf te vallen, die haer ſoude derven tegenſpreken en met haer twiſten.

De roode korte onder-rock of fardigalijn bediet de hooghmoet, die door de ſtoutigheyt aenwaſt, om met een vaſt en onverſaegt gemoed boven te drijven.

Zy draeght een Bagge met een Diamant op haer borſt: want gelijck deſe ſteen vermaert is van een onquetſelijcke hardigheyt en onverwinnelijcke kracht, wederſtaende vijle, mes, als mede de kracht van 't vier, alſoo ſoeckt van gelijcken een Opperhoofd met onverwinnelijcke hartneckigheydt tegenſtand te doen, alles wat ſich tegens hem wil verheffen.

Zy draeght in plaets van de kroone, ſtralen als de Sonne, om te vertoonen, dat gelijck de Sonne eenigh en alleen is, dat deſe ſich oock van gelijcken, alſoo waent te weſen, als die ſich laet voorſtaen, dat hy meer is als een ander, door dien hy ſich ontſaghlijck maeckt, dat niemant hem naulijx, met het geſicht, noch min met zijn perſoon, derf naederen. Waerover *Stobæus*, in zijn 45 Sermoon, door den mond van *Antoninus* verhaelt, dat ſeecker Man van Lydien by *Cræſus* quam, en tot hem ſeyde, *Indiender twee Sonnen aen den Hemel waeren, dat het groot gevaer liep, of niet alles ſoude verbranden, en dat die van* Lydien *daerom oock maer eenen Koningh aennaemen, om datſe twee, te gelijck, niet koſten verdragen.* En daerom vertoonen wy't ontwerp van deſe beeldeniſſe, datſe ſit op de aerdſche globe, als die alleene en de opperſte verheven is, boven alle andere.

De brooskens plachten de Helden, Vorſten en groote Perſonagien te dragen, en om meerder hoogheyt en aenſienlijckheyts wille, zijnſe met goud en koſtlijcke ſteenen, van grooter waerdie beſet. Zy houd mette rechter hand de vier Scepters, om de heerſchappy van de vier deelen des Werrelts, uyt te drucken.

Het wijſen van de ſlincker voorſte vinger mette letter-rol *Omnibus unus*, is van uytmuntentheyt en gebiet een klaer teycken.

Dat 'er een ſeer wreede Leeuw, en een boven maeten groote Slange ter ſijden ſtaet, bediet, nae *Pierii* ſeggen in 't xv boeck, dat de Slangen metten Leeuwen vergeſelſchapt, diemen oock by de beeldeniſſe van de Goddinne *Ops* plagh te ſetten, bedieden de heerſchappie van de geheele Werrelt.

Zy houd de Tropheen en Zeeghteyckens aen de ſlincker ſijde, alwaer de Koningen, die geboeyt ter aerden verſlaegen leggen, met alle den buyt en rijckdom, als mede andere kroo-

kroonen van verſcheyden heerſchappien, om haere overwinninge te vertoonen, en datſe een Monarche en Dwinghlandinne is van de geheele Werld.

MISERIA MONDANA.
Werrelds Ellende.

EEn Vrouwe die 't hoofd in een doorſchijnende glaeſen kloot houd, hebbende een omgekeerde beurſe, daer zy al 't geld en koſtelheyt uytſtort.

Dat zy 't hoofd in een glaſen kloot houd, daer by kanmen door de dagelijxe eervaerentheyt licht verſtaen, wat de ydelheyt deſes levens zy, en yder weet genoegh van ſich ſelve, hoe kort en broos de dagen zijn van ons Pelgrimſchap, terwijl wy op deſer aerde leven: oock hoe ydel onſe begeerten, en hoe kort dat onſe hoope is.

Het hoofd wort genomen voor de gedachten, als werckingen van de ziele in 't ſelve. Het glas, door zijne broosheyt, bediet de ydelheyt van des Werrelts handlingen, of om dat de Menſchlijcke ellendigheyt in dat deel beſtaet, waer in hy nae hooger dingen ſiet, van hoedaenige ſlagh die oock ſouden mogen zijn: ſchattende ſeer hoogh de eere, roem en rijckdommen, en andere dingen des Werrelts, die men korts daer nae, oock ſonder glas wel ſiet en bevint, datſe maer zijn ydelheit en ellendigheit. Of gelijck het glas het geſicht van die geene, die daer door ſiet, niet bepaelt, om dat het een doorluchtigh lichaem is, alſoo konnen oock de aerdſche rijckdommen en des Werrelts goederen, onſe gedachten niet bepaelen, want onſe begeerlijckheyt waſt geſtadigh aen, om al verder en verder te gaen. En met deſe geduyrige prickel worden wy ſeer ellendigh nae den dood gevoert.

De omgekeerde beurſe vertoont, datmen gemeenlijck houd, dat die geluckigh is, die veele goederen en midlen heeft, en dat die in 't tegendeel wederom van veele gemack en voordeel berooft is, die arm is en geene midlen heeft, 't welck door de onbeſtandigheyt des Werrelts, een ygelijck licht kan overkomen.

LEGGE. *Wet*, van den Heere *Giov. Zaratino Caſtellini*, Roman.

EEn bedaeghde Vrouwe, van een ſeer eerwaerdigh opſicht, ſittende in een Rechterſtoel met groote aenſienlijckheyt, hebbende op 't hoofd een Koninghs-kroone, en in de rechter hand eenen Scepter, waer aen een letter-rolle hanght, met deſe ſpreucke, *Jubet & prohibet*, dat is, *zy gebiet en zy verbiet*. Op de ſlincker knye houdſe een recht en open Boeck, waer in geſchreven ſtaet, *in legibus ſalus*, dat is, *in de Wetten ſtaet de behoudeniſſe*. Haer ſlincke hand leunt op 't Boeck, waer mede zy houd het Pauſlijck Rijck en de Keyſerlijcke kroone.

Deſe beeldniſſe was voornaemlijck gegront, op de bepaelinge, die van de Griecken is genomen; te weten, *de Wet is een heylige band, gebiedende wat eerlijck is, verbiedende wat daer tegen is ſtrijdigh*. En hierom wort de Wet een deftige Vrouwe vergeleken: want gelijck een deftige Vrouwe haer huysgeſin beſtiert, alſoo regeert en onderhoud de Wet het gemeene beſte. Zy wort bedaeght gemaeckt, om datſe al in 't begin des Werlds gemaeckt is, ten tijde van onſe voorouderen, want ſoo haeſt zy gebooren waeren, verboot God aen *Adam* en *Eva*, datſe van de vrucht des booms niet ſouden eeten. Daer na volghde de Wet *Moyſis*, die oock van God was geſchreven, en de Wet des Euangeliums, die van zijnen lieven Soone, waerachtigh God en Menſche, is gegeven: ter ſijden ſtellende de Oudheyt des Wets, door *Minoe*, aen den Cretenſen, van *Draco* en *Solon*, aen den Athenienſen, van *Licurgus*, aen die van *Lacedemon*, van *Numa Pompilius*, aen den Romeinen, en van den Romeinſchen Burgerſtand in haere twaelf tafelen, die zy getrocken hadden, uyt de welgeſchickte Republique van *Athenen*. Zy ſit in den Rechter-ſtoel, om dat, nae de Wet der geleerſte Wetgevers, zy ſittende moet werden vertoont. Zy heeft een Koninx kroone op 't hoofd, om datſe een heylige bepaelinge is: oock maghmen haer met reeden heyligh noemen, want zy is oorſaecke dat het goede geoeffent en het quaede geſchouwt word. Waerover *Demoſthenes* ſeyt, een yder behoort de Wet te gehoorſaemen, om veele en verſcheyden reedenen, inſonderheyt *om datſe een vindinge en geſchenck Godes*. Waerover haer de Ro-

Romeinſche Redenaer noemt, *heylige Wetten, heylige Verbonden*, die men ſonder waerdige ſtraffe niet magh overtreden.

Den Scepter houdſe in de rechter hand, om datſe eerlijcke en oprechte ſaecken gebiet, en de tegenſtrijdige verbiet. En gelijck een Koninginne van alle Volckeren, ſoo wortſe oock van den Koning gevreeſt, oock van alle, die onder haeren Rijxſtaf zijn begrepen.

Het Boeck bediet, de geſchreven Wet, die men niet moet overtreden, want in haer, gelijck de Philoſophen ſeggen, is de behoudeniſſe der ſteeden gelegen: Want ſooder geene Wet was, die de ongebondene dertelheyt breydelde, de Werrelt raeckte op 't hollen, en was vol ſchelmerie, moord, overlaſt, bedrogh, en duyſent boosheden, en de geheele ruſte ſoude werden verſtoort, en alle welvaert ſoude te gronde gaen. Daerom ſeyt de Philoſooph: *'t Is wenſchlijck dat de ſtadt door de Wetten werde beſchermt.*

Het Pauſlijck Rijck en de Keyſerlijcke kroone, die zy mette ſlincker hand op het Boeck houd, zijn beeldniſſen van de Wetten of Rechten, te weeten van de Pauſlijcke of Canonike, en de Burgerlijcke of Keyſerlijcke. En hier in is begrepen de kenniſſe van de Godlijcke en Menſchlijcke Wetten.

Legge della Gratia. *De Wet der Genaede.*

EEn ſittende Vrouwe, die mette rechter hand de ſegeninge geeft, en boven dieſelve hand, is een Duyve den H. Geeſt uytbeeldende; zy ſit op een groot Vat, daer menighte van waeter uytloopt, en boven 't Vat zijn veele Overvloets hoorens, daer de vier Dieren van de vier Euangeliſten, boven op zijn geſchildert. In de ſlincke hand houdſe een open Boeck, waer in ſtaet geſchreven, *In 't begin was het Woord.*

* * * * *

OM den Leſers, doch inſonderheyt den Schilders te voldoen, om van hunne toeſtellinge der vier Euangeliſten, eenige reeden te geven, waerom die alſoo zijn uytgebeelt, ſalmen weeten, dat deſe Dieren uyt *Ezechiel* en den *Apocalypſis Ioannis*, van de oude Vaders daer op ſijn gepaſt, om de vier hooge Amptwercken *I. Chriſti* uyt te beelden. Daerom hebbenſe by *Mathæus*, eenen *Engel* geſtelt, als die den Menſchen de blijde boodſchap van de Menſchwordinge *I. Chriſti* had aengekondight. By *Lucas* eenen *Oſſe*, waer by zijne dierbaere offerhande, voor 't Menſchlijcke geſlachte, wierde uytgedruckt. By *Marcus*, een *Leeuwe*, om dat hy als een Leeuwe, uyt den ſtamme *Iuda*, den dood, door zijne opſtandinge, had overwonnen. By *Iohannes* wierde eenen *Adelaer* gevoeght, om dat *Chriſtus*, als een *Adelaer* in der hooghte, door zijne Hemelvaert, de hooge Hemelen was doorgedrongen. Dit zy dan den Leſer tot een korte naerichtinge.

Legge Vecchia. *De Oude Wet.*

EEn oude Vrouwe, op de Ioodſche wijſe gekleet, in 't blaeu, doch helder en blinckende, ſtaende aen den voet van eenen ſeer hoogen bergh, houdende mette ſlincker hand de taefelen van de Oude Wet, alwaer de tien geboden zijn in geſchreven. In de rechter ſalſe eene yſere roede houden, en van d'eene ſijde ſal een groote looden kloot leggen, met de ſpreuck *Pondus grave*, dat is, *een ſwaere laſt.*

Zy wort oud geſchildert, om de oudheyt van den tijd te vertoonen, waer in de Wet, van God den Heere, is gegeven, en 't kleed op de Hebreenſche wijſe bediet, aen wien deſe Wet is gegeven. De blauwe verwe van dit kleed, die helder en blinckende is, bediet, dat *Moyſes* weder van den bergh *Sinai* keerende, op de vertooninge die hy den Hebreen dede, daer de locht, die eerſt duyſter, ontſtelt en vol wolcken was, zy ſich als nu ſuyver, blinckende en van Hemels blaeu, vertoonde.

Dat hy aen den voet van eenen ſeer hoogen bergh ſtaet, is om te vertoonen, dat op dienſelven bergh, de Tien Geboden van God den Heere aen *Moyſes* zijn gegeven, die wy door dit bewijs, haer in de ſlincker hand hebben geſtelt.

Mette rechter hand houdſe de yſeren roede, gelijck geſeyt is, om de heerſchappie te vertoonen, die de Wetten hebben over de ſterflijcke Menſchen, als mede de hardigheyt en ſtraffe van deſe Wet, die met de H. Schrift wel over een komt, als die daer ſeyt, *ghy ſult haer regeeren met een yſere roede.*

De

De klompe loot worter ter ſijden geſtelt, mette ſpreucke, *Pondus grave*, een ſwaere laſt, om te kennen te geven, dat de Wetten ſeer ſwaer zijn om draegen, en derhalven is dit de eygenſchap van de Natuyre, datſe wil vry weſen, en geene laſt noch gewicht, hoedanigh het zy, zijn onderworpen.

Legge Nova. *De nieuwe Wet.*

EEn jonge Vrouwe van uytmuntende ſchoonheyt, die 't hoofd met heldere en blinckende ſtralen heeft omglanſt, en 't voorhoofd ſalſe met een witte band omwoelt hebben.

In 't wit, en in 't alderfijnſte linnen, als of al de leeden daer door ſcheenen, ſalſe gekleet ſijn, leunende op een kruys, en de rechter arm om hoogh, gietende uyt een ſchaele ſeer ſuyver waeter, en aen de ſlincker ſijde ſalſe een vierkante ſteen hebben, op de maniere als een voetſtal, waer op een Boeck leyt, daer op geſchreven is *Euangelium*, daer zy haer ſlincker hand op leyt: en daer by ſal een ſteen leggen met twee vleugels, waer by deſe ſpreuck ſtaen ſal, *Onus leve*, dat is, *een licht jock*.

Zy wort jongh geſchildert, tot een onderſcheydt van de Oude Wet. De hooghſte ſchoonheyt en de klaere en blinckende ſtralen, die 't hoofd omvangen, bedieden dat de nieuwe Wet door geheel Chriſtenrijck, uytblinckt, en datſe met haer verhevenſte Majeſteyt, alle die geene verſchrickt en verbaeſt maeckt, als ketters en ſcheurmaeckers, en alle die 't Chriſten geloof wederſtreeven: want in de komſte van onſen Heere *I. Chriſtus* iſſe klaer geworden, om de prophetien te vervullen, gelijckſe te vooren bedeckt was.

Het kleed van ſeer wit en fijn linnen, bediet, dat gelijckmen het linnen waſſchende, 't ſelve ſuyver en reyn wort, alſoo wort oock een Sondaer, door de H. biechte en 't berou, ſuyver en reyn van de ſonde, doende wercken der bekeeringe, vermenght met traenen en leetweſen, die haer de Prieſter opleyt, waer door onſe ziele reyn en ſuyver wordt. Waer over de H. *Bernardus* ſeght, *de traenen zijn aenwijſers van 't berouw*, en gelijck de H. *David* in den 51 Pſalm ſinght, *Ick menghde mijnen dranck met traenen.*

Datſe op 't H. kruys leunt, druckt uyt, dat gelijck de Oude Wet op den bergh *Sinai* gegeven is, alſoo is oock daerentegen de nieuwe Wet gegeven, en dat, door het lijden en ſterven onſes Heeren *I. Chriſti*, 't welck hy aen 't kruyce heeft geleden, tot ſaligheyt en verloſſinge van 't Menſchlijcke geſlachte.

Het uytgieten van 't klaere waeter, vertoont ons, dat in de Oude Wet, de beſnijdinge gebruyckelijck was, tot onderſcheyt van de nieuwe Wet, waer in men den heyligen Doop gebruyckt, waer door de Menſch een kind Godes wort van onſen Verloſſer, en een erfgenaem van 't Paradijs, vernietigende niet alleen de erfſonde, waer in alle Menſchen worden geboren, maer oock alle andere ſonden, vervullende onſe zielen door zijne genade en geeſtlijcke gaven. Sulx dat dit H. Sacrament, van ſoodaenigen gewicht is, dat oock de Heere *I. Chriſtus* antwoordende, ſeyt, *Voorwaer, voorwaer ick ſegh u, ten zy dat iemand herboren worde uyt Waeter en Geeſt, ſoo ſal hy in 't Rijck der Hemelen niet komen.* Ioan. 3 c.

Dat zy den witten band om 't voorhoofd heeft, bediet de beveſtinge of *Chriſma* van den Doop, om den Menſch ſtantvaſtigh te maecken en kracht te geven, om den naem *Ieſu Chriſti*, wanneer het te paſſe komt, ſonder vreeſe, te belijden, en ſich te verſtercken in den geeſtlijcken ſtrijd.

De ſteen alwaer 't geſeyde Boeck op ruſt, en daer zy de ſlincker hand op houd, vertoont klaerlijck, dat deſe Wet ſich ruſt, en tot een grond heeft *Chriſtum* onſen Saligmaecker en zijn H. *Euangelium*; waer over *Paulus* totte Corinthen ſeyt, *En* Chriſtus *was die Petra of hoeck-ſteen.* De ſteen die neffens haer ſtaet, met het opſchrift *Onus leve*, bediet de aengenaemheyt van de nieuwe Wet. Want God, die gelooft moet zijn, preeckt uyt zijn eygen mond, *Mijn jock is licht.* Math. xi.

Legge Naturale. *De natuyrlijcke Wet.*

EEn ſeer ſchoone Vrouwe, weſende half naeckt, met neerhangende vlechten, uyter natuyre, doch niet door konſt geſtreelt, hebbende haere beſchaemde leeden met een Lams velleken bedeckt, ſittende in een ſchoon Hof, met een Paſſer in de hand, daer zy een paralel of evenwijdige linie mede treckt, met de ſpreucke, *Æqua lance*, dat is, *met gelijcke maete.* Deſe beeldniſſe ſal een ſchadu

van haer selve maken, daer zy mette voorste vinger, van de slincker hand, op wijst. Zy wort een schoone Vrouwe geschildert, om dat God haer in 't begin heeft gemaeckt: want hy maeckt zijne wercken altijt schoon en volkomen, gelijck *Deuteronom.* XXXII capit. verhaelt staet, *des Heeren wercken zijn volmaeckt.* Zy wort half naekt vertoont, en met hoofdhayren die uyter natuyre nederhangen, en niet door konst, om dat dese Wet eenvoudigh is, als van den aldereenvoudigsten God gemaeckt. Zy heeft de beschaemde leeden bedeckt met een Lammeren velleken, om dat de Mensche, in den stand der onnooselheyt lagh onder de Godlijcke Wet, en dieselve tegenstrevende, soo verliet hy de Wet. Daer uyt komt het, dat hy de genaede Godes, door de sonde, verlooren hebbende, bedeckt is, door de barmhertigheyt Gods, met het vel des Lammekens, 't welck is *Christus*, dat van den beginne des Werrelts is geslacht, als *Apocalyps.* XIII getuyght. Maer nu heeft haer God gemaeckt rocken van vellekens, *Genes.* III. Zy wort in een seer schoon Hof vertoont, want zy was in een Aerdsch Paradijs gestelt, waer uyt zy naederhand verdreven zijnde, met haer eygen sweet en arbeyt, 't land heeft moeten bouwen, ten einde alle dit schoone, dat wy voor onse oogen sien, soude voor den dagh komen. Zy houd dat den Passer treckende een evenwijdige lijne mette spreucke *Æqua lance*, verstaende de gelijckheyt van dese gerechtigheyt, nae de spreucke *Mathæi* VII, *Wat ghy wilt datmen u doe, dat doet oock een ander. Doet oock geenen anderen, dat ghy niet wilt datmen u doen soude.* De schaduwe die van haer gaet, en daer zy metten vinger op wijst, vertoont, dat om de Wet der Natuyre beter te ontdecken, soo handelt dieselve op dese maniere met haere evennaesten, als met haer selve: en daerom seyden de oude Philosophen, dat de *eene Vriend was des anderen tweede Ick.*

LEGGE del TIMORE. *Wet der Vreese.*

EEn Vrouwe met het aengesicht opgestreckt, houdende in de rechter hand de taefel van de Oude Wet, en in de slincker een twee-snijdend swaerd.

LEGGE CIVILE. *Burgerlijcke Wet.*

EEn sittende Vrouwe, die in de rechter hand een schaele houd en een swaerd, en boven d'eene sijde van de schaele is gestelt een bossel roeden, gelijk de oude Romeinen gebruyckten: En boven d'ander sijde een Koninx kroone: Mette slincker houdse een open Boeck, waer op een Keysers kroone staet met dese beschrijvinge, *de Keyserlijcke Majesteyt moet niet alleen met Waepenen geciert, maer oock met Wetten gewapent zijn.*

LEGGE CANONICA. *De Geestlijcke Wet,* in de Vaticaensche Boek-kamer afgebeelt.

EEn sittende Vrouwe, die mette rechter hand een Waeghschaele houd, daer aen d'eene sijde een goude kroone, met een glans omvangen, is ingeleyt, in d'ander schaele sal leggen een Kelck, die van gelijcken met een licht is omstraelt, waer in ghy siet eenen beesem, in de slincker houdse een open Boeck, daer een Bisschops Mijter sal op staen, en aen de rechter sijde van 't hoofd, een Duyfken den H. Geest uytbeeldende.

SCIENZA. *Wetenschap.*

EEn Vrouwe met vleugels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de slincker een kloot, waer op een driehoeck staet.

Wetenschap is een bequaemheyt van 't spieglende verstand, om de dingen, door haere oorsaken, te kennen en te overwegen.

Zy wort met vleugels gemaelt, om dattet geen Wetenschap is, wanneer het verstand sich niet verheft totte overweginge en spiegelinge der dingen, waer over *Lucretius* in 't IV boeck van de Natuyre der dingen seyt:

Niet schoonders als de saeck der dingen t'onderscheyden,
Den Suffers drijfsse wegh en wilser niet toe leyden.

De Spiegel vertoont het geene de Philosophen seggen, dat *scientia fit abstrahendo*, dat de Wetenschap geschiet aftreckende. Want de sinnen, in de toevallen te vatten, brengen aen 't verstand de kennisse van wesentlijcke Ideaelsche voorbeeldingen: gelijck men in den Spiegel de toevallige gedaente siet van de wesentlijcke dingen, en daer uyt haer wesen aenmerckt.

De

De kloot vertoont, dat de Wetenſchap geene tegenſtrijdigheyt heeft van meeningen, gelijck de Werelt geene tegenſtrijdigheyt heeft van beweginge.

De Triangel of Driehoeck vertoont, dat gelijck de Driehoeck, drie ſijden heeft, die alleen eene figure maecken, alſoo veroorſaken de drie *termini* of ſetpaelen in de voorſtellingen, het Bewijs en de Wetenſchap. Op de Wetenſchap by dienſelven:

De Keyſer *maeld' een Vrouwen beelt,*
Voor Wetenſchap: *wiens hayr geſtreelt*
Met vlercken aerdigh was geciert.
In d'eene hand een ſpiegel ſwiert.
De ſlincker hield' een Werrelts kloot,
Waer op dat eene driehoeck ſloot.
En ſiedy 't beeld was nauwer aen,
Het ſchijnt nae 's Keyſers beeld gedaen.

SCIENZA. *Wetenſchap.*

EEn jonge Vrouwe met een Boeck in de hand, en op 't hoofd een goude tafelken met drie voeten, om datmen ſonder Boecken, alleene door de ſtemme des Meeſters, ſwaerlijck veele dingen kan onthouden, dieder Wetenſchap en kenniſſe in ons baeren.

Het tafelken of drieſtal is een kenteycken van de Wetenſchap, door de eedelheyt van dit Metael, waer mede men koſtelijcke dingen verciert, en die daerom worden geeert: als mede door het getal der voeten, weſende het drietjen een volmaeckt getal, gelijck *Ariſtoteles* verhaelt in 't 1 boeck van den Hemel, om dat dit het eerſte getal is, aen 't welke de naeme van 't geheel paſt: gelijck oock de Wetenſchap volmaeckt is, en een volmaecktheyt van onſe ziele: en daerom verhaelt *Plutarchus* in 't leven van *Solon*, dat eenige *Mileſiers* een tocht Viſſchen, op haſart van eenige Viſſchers in de ſtad *Coo* hadden gekocht, die in plaets van Viſſchen, eene gulde taefel optrocken: hier over waeren zy in twijfel, wie deſe Viſchtocht toebehoorde: En alſoder, door de ſtad veel beroerte quam, ſoo beſlooten zy ten laeſten, datmen ſoude gaen tot het Orakel van *Apollo Pithius*, en daer van beſcheyt verwachten, alwaer een antwoorde quam, datmen dieſelve ſoude vereeren, aen de alderwijſte van Grieckenland. Waerover dieſelve met gemeene toe-ſtemminge gebracht wierde aen *Socrates*: deſe kenniſſe hebbende van het bedierſel, ſant dieſelven terſtont wederom na 't Orakel, ſeggende, dat ſe buyten 't Orakel aen niemant toebehoorde, overmits God alleene koſt doordringen en alle dingen weeten en kennen.

SCIENZA. *Wetenſchap.*

EEn oude Vrouwe in 't blaeu gekleet en met goud geboort, met vlengels op 't hoofd, houdende in de rechter hand een Spiegel, en in de ſlincker een kloot met een driehoeck, boven haer ſal een ſtrale ſchieten of een glans die uyten Hemel komt.

Wetenſchap is een bequaemheyt van 't ſpieglende verſtant, dat daer kent en overweeght, de Godlijcke, Natuyrlijcke, en noodwendige dingen, door haere waerachtige oorſaken en beginſelen. *Plato* ſtelter een ſeer korte bepaelinge van, ſeggende, *de Wetenſchap is een gevoelen, dat door de waerachtige reeden beſtaet.* Of het is nae deſſelfs gevoelen, *een waerachtige heerbaene en mogentheyt totte geluckſaligheyt*; 't welck hare driederleye benaemingen uytwijſen, nae dat de Oude Griecken die ſtellen, te weeten *Eudemonia*, *Eutichia* en *Euphraſia*. D'eerſte bediet de kenniſſe van 't goed, de

tweede de verkrijginge deſſelven, de derde het gebruyck, 't welck geheel haught aen de Wetenſchap: welcke Wetenſchap, voor ſoo veele die ten goede ſtreckt, is, in een ſekere maniere, allerleye ſlagh van deughde: daerom ſeyt dieſelve Philoſooph, dat de Wetenſchap van 't Godlijcke goed, de volkomene Wijsheyt geheeten wort.

De Wetenſchap van goed en quaed, ten opſicht van den Menſche, wort kloeckheyt geheeten: de Wetenſchap, om het goed en quaed uyt te deelen, aen die 't verdient hebben, is gerechtigheyt; om het goed te doen, en voor 't quaed te ſchricken, is dapperheyt. En de matigheyt is een kenniſſe, om datſelve goed en quaed, te omhelſen of te vlieden. Door 't middel dan van de voorſichtigheyt, ſoo geraeckt men tot een rechte meeninge, diewelke niet anders is, als een Wetenſchap, en een oprechte wegh totte geluckſaligheit. De Godlijcke Philoſooph ſeyt, *De voorſichtigheyt is een ſeeckere deughd, die tot een rechte meeninge behoort.* Gelijcker nu driederleye ſlagh van geluckſaligheden gevonden worden, als geſeyt is, ſoo is 't oock nootwendigh, datter mede drie ſoorten van Wetenſchap moeten weſen, gelijck dieſelve *Plato* ſeyt: *Daer zijn,* ſeght hy, *driederleye aert van Wetenſchappen, de eerſte beſtaet in de kenniſſe, als de Rekenkonſt en Wiskonſt. De tweede in het gebieden, als in de bouwkonſt. De derde in het werck ſelve, als in 't timmeren, ſmeeden en andere werckluyden.* Soo is 't dan van noode, dat de Menſche, aleer hy kan ſeggen Wetenſchap te hebben, dat hy oock hebbe een goede geſchicktheyt in 't verſtand, en dat hy 't wel beſitte. En daerom ſeyt hy in zijn *Alcibiades, dat is de beſte raeminge van die 't weet, dat hy, 't geene hy weet, oock wel kan vertoonen en bewijſen.*

Wy hebben als nu, nae de leere van *Plato* vertoont, wat wy in deſe beeldniſſe alleen gevolght hebben, naerlaetende de Peripateziſche onderſcheidingen, van die daer willen, alſoo daer driederleye ſlagh van geluckſaligheden zijn, datter alſoo oock drie ſoorten van Wetenſchap ſouden weſen.

Om dan deſe beeldeniſſe te verklaeren, ſegh ick, datſe Oud behoort te zijn, want *Ovidius* ſeyt, *door veele dingen te weeten, maeckt het Ouder ſwaer.* En 't eerſte daer van, ſeyt *Plautus* niet ſonder reeden, *dat d'Ouder is een confiture van Wetenſchap.* En *Plato* ſeyt in 't 1 b. *de Scientia,* dat het waerſchijnlijk is, dat de Oude wijſer zijn, door de groote ſlovernie en tijd-verſlijtinge, die zy in de ſtudie en geleertheyt hebben toegebracht. *In den Ouden is wijsheyt en kloeckheyt door veele Iaeren,* ſeyt *Iob* 1 cap. en *Plato* in zijn 1 boeck *Litigioſus* genaemt, gebiet ons, dannen om Deughd en Wijsheyt te verkrijgen, van noode heeft, niet alleen ongemack, ſchade, verdriet en ſlavernie te lijden, maer oock ſoo men ons, om beter te worden, miſhandelde, wy moſtent verdraegen, jae al ſoumen ons villen en braeden, jae geheel om 't leven brengen: Hier uyt blijckt, hoe veel de oprechtigheyt van 't gemoed is te achten, en hoe lofwaerdigh de oude dappere Chriſten Martelaers zijn geweeſt, waer op deſe heylige ſpreuke wel paſt, *Wie zijn leven in deſe Werlt bemint, die ſal 't verlieſen, maer wie 't hier verlieſt, ſal 't ſelve in 't eeuwige leven weder verkrijgen.*

Het blauwe kleet bediet de Wetenſchap van de natuyrlijcke dingen, en de gulden boorden daer aen, bedieden Wijsheyt van de Godlijcke dingen. En hierom voert onſe voorſeyde Philoſooph, in 't boeck van de Schoonheyt, *Socrates* in, die God op deſer wijſe bad: O *vriend* PAN, *en ghy andere Goden, geeft bid ick u, dat ick inwendigh magh ſchoon werden, en dat het geene my van buyten magh overkomen, my van binnen magh behagen. Dat ick de wijſe magh alleene rijck achten. Verleent my oock maer ſoo veele gouds, als een gemactight Man behoeft en noodigh is.* Siet dan wat voor goed *Socrates* begeert. Wat goed? De Wijsheyt, te weeten de kenniſſe van Godlijcke dingen, die God alleene kan geven: en dat hy een reyn gemoet mocht verkrijgen, te weeten, dat gemactight, ſuyver en oprecht zy. Om wat ſake bad *Socrates?* dat hy der Wijsheyt mocht waerdigh geacht werden. Maer wie is waerdigh der Wijsheyt? Die is dan der Wijsheyt waerdigh, dieder vaerdigh en bereyt is, zijn licht te ontfangen door 't middel van de onthoudentheyt, maetigheyt en door de deught of kracht van een gemoed, dat geſuyvert, ſchoon en helder is, en dat een treck en verlangen heeft om deſe Wijsheyt te verkrijgen, als een ſchatkiſte van alle rijkdommen: En hierom verſochte *Socrates* dit blinckende goud van de Godlijcke Wijsheyt, dat met de geſeide voorwaerden was voorbereyt. En hy verſocht dat oock niet al te hovaerdelijck noch al te verſlagen. Maer weinig wetenſchap daer van te hebben, paſt op een ongema-

gematight Man. De volmaeckte en oneindelijcke kenniſſe, wort alleen in God gevonden: Maer een groote en breede kenniſſe verkrijght oock een gematight Man. En dit overweeghde *M. Ficinus* oock, over den inhoud van 't bovengeſeyde Boeck, wat het gelouterde goud zy, dat hy begeert, dat hy ſal koopen, gelijck *S. Ioan.* in 't III c. 18 verſ. van zijne *Openbaeringe* ſeyt.

Met vleugels wort zy gemaelt, want daer is geen Wetenſchap, alwaer ſich het verſtand niet verheft, torte beſchouwinge der dingen, gelijck oock *Lucretius* ſeyt. De Spiegel vertoont, 't geene de Philoſophen ſeggen, *ſcientia fit abſtrahendo*, de Wetenſchap komt van 't aftrecken, want de ſinnen in 't vatron van de voorvallende dingen, die brengen aen 't verſtand de kenniſſe van de weſentlijcke Ideen ofte eerſte voorbeeldingen, gelijckmen in een ſpiegel de toegevallige gedaente ſiet van 't geene daer in uyterlijck wert vertoont, en alſoo wort haer weſen oock aengemerckt.

De kloot vertoont, dat de Wetenſchap geen tegenſtrijdigheit heeft van meeningen, weſende hier de Wetenſchap ſeecker, en nae *Plato* ſeyt, heeft de Werrelt geen tegenſtrijdigheyt van de beweginge.

De drie-hoeck bewijſt, dat gelijck de drie ſijden alleen een beeldniſſe maecken, alſoo maecken oock de drie termini of ſetpaelen, in de propoſitie of voorſtellinge, het bewijs en de Wetenſchap.

De ſtraele of de Hemelſche glants bediet, dat of de Menſche ſchoon ſoo veele moeyte doet, als hy wil of kan, ſoo ſal hy doch de Wijsheyt, ſonder de Godlijcke hulpe, niet verkrijgen. En daerom ſeyt *Plato, dat de Wijsheyt niet ſoo ſeer door Menſchlijcke vlijt plagh verkregen, als van God in de gereynighde gemoederen, ingeſtort te worden.* Want de ziele met het lichaem vereenight, is ſoo bequaem niet, om die dingen te overpeinſen, die geheel en al van't lichaem zijn afgeſcheyden, even gelijck een Vleermuys die vol duyſterniſſe is, ſoude ſwerven om den helderen glants van de Godlijcke dingen, gelijck *Ficinus* in zijne bewijsreeden ſeyt.

VOLONTA. *Wille.*

EEn Maeghdeken qualijck gekleet, in root en geel, met vleugels aen de voeten en ſchouders, zijnde blind, ſtreckende beyde handen, d'eene voor d'ander uyt, alleens of zy wat wilde aengrijpen.

Eenige ſchrijven, dat de wille is als een Koninginne, diewelcke ſittende in de alder-eedelſte deelen van den Menſch, haere Wetten uytdeelt, nae de voorvallen, 't zy datſe voorderlijck of ſchadelijck zijn, deſe brengt zy of aen de ſinnen, of zy overſtemt de reeden: En wanneer dan dees of die, qualijck onderrecht zijn, ſoo bedrieght zy haer ſelven in 't gebieden, en verſtoort alſoo de ruſte of eendracht, van den inwendigen Menſche, jae men ſoude haer oock miſſchien wel een dienaereſſe van 't verſtand mogen noemen, vermits zy ſich 't ſelve willigh onderwerpt, om dat zy 't vermoeden van halsſtarrigheyt ſoude ontgaen, als mede van de ſinnen, die zy gaet onderſtutten, op datſe geen oorſake tot oproer ſouden geven: En hierom is dieſelve van deſen Schrijver, met een beroyt kleed afgemaelt, alhoewel *Xenophon*, de andere meeninge beveſtight, en ſchildertſe met een koſtlijck kleet af, gelijck wy hier nae ſullen verhaelen.

By de roode en geele verwe, die door de Sonne en door de overvloet van 't licht veroorſaeckt is, ſoudemen in deſe plaetſe, en nae deſe overcenſtemminge, de waerheyt mogen uytdrucken, die daer is een helder licht en de glants des verſtands.

Met vleugels wortſe geſchildert, want zy gebiet uyten naeme van Wille, en om datſe door een geduyrige vlucht ſwerft, ſoo maecktſe ſich ſelve onruſtigh, om de ruſte te ſoecken, diewelcke zy met haere gewoonlijcke vlucht, langs der aerde, niet konnende vinden, ſoo wortſe wacker in hare vlucht en beweginge, en ſtiight ten Hemel en tot God, en daerom heeftſe oock vleugels aen de voeten, die haer behulpigh zijn, verminderende de bloodigheyt en ſtoutigheyt.

De blindheyt paſt haer ſeer wel, en om dat zy van haer ſelve niet met al ſiet, ſoo gaet zy al taſtende te rugge, nae de ſinnen, ſooſe ſwack en oneedel is: Maer indienſe wacker en krachtigh is, ſoo volghtſe de reeden.

VOLONTA. *Wille.*

EEn Vrouwe in weerſchijne kleederen, weſende gevleugelt, houdende in beyde handen een balle van veelerleye verwen.

De Wille is een mogentheyt, waer door de dingen begeert worden, die voor goed worden gekent, 't zy met waerheyt of door ſchijn van waerheydt: En om dat, in haer, geene vaſtigheyt is, ſoo houdſe de balle van verſcheyden verwen, als mede 't kleed van weerſchijn, en hierom iſſe met vleugels afgemaelt.

VOLONTA. *Wille.*

EEn jonge Vrouwe met een Koninglijcke kroone, en met vleugels, als geſeyt is, en in d'eene hand houdſe een ſpriet met een vol ſeyl, en in d'ander een Sonnebloem of Heliotropium.

Met een Koninghlijcke kroone wortſe geſtelt, om reeden, als boven geſeydt is. 't Spriet met het volle ſeyl, vertoont, dat de winden van onſe gedachten, wanneerſe den Wille opſtoocken en prickelen, even in ons wercken, 't geene de ſeylen doen aen de Scheepen: om dat de geheele inwendige en uytwendige Menſche daer door wort beweeght, en zy trecktſe werwaerts zy wil.

De Sonne-bloem, die ſich altijd nae de Sonne keert, is een teycken, dat het werck van de Wille niet kan geoordeelt werden, dan door 't bekende goed, 't welk den Wille noodſaecklijck treckt om te willen en in ons ſelve te gebieden, alhoewel het dickwijls gebeurt, datſe ſich bedrieght, en datſe een verſiert en valſch goed volght, in plaets van een oprecht en volmaeckt goed.

PROFETIA. *VVijsſegginge, Voorſegginge.*

EEn Vrouwe die haer geſichte bedeckt heeft, houdende in de rechter hand een bloot Swaerd, met een Trompet, en mette ſlincker een keeten, die uyt een Sonne, die boven haer ſtaet, komt nederdaelen. Aen de ſlincker ſijde en op 't hoofd, ſal een Duyfken ſtaen.

MATHEMATICA. *VViskonſt.*

EEn Vrouwe van middelbaer Ouder, gekleet met een wit en doorſchijnent kleet, met vleugels aen 't hoofd, de vlechten ſullen in 't wild over de ſchouder hangen, met een Paſſer in de rechter hand, daer mede zy eenige figuren die op een tafereel getrocken zijn, ſal meeten, vertoonende offe, al onderwijſende, ſprack. Op de ſlincke hand ſalſe een groote kloot houden, de Aerde afbeeldende met d'afbeeldinge der uyren en Hemelſche teyckenen, en op de boorde van 't kleed ſullen eenige Wiskonſtige figuren zijn geweven. Mette bloote voeten ſalſe op een grond-ſteen ſtaen.

Het doorſchijnent kleed bediet, datſe is gegrond op opene en klaere bewijsreden, waer doorſe lichtlijk in andere wetenſchappen toeneemt. De vleugels aen 't hoofd, drucken uyt, datſe met haer verſtand op ter vlucht ſtijght totte beſchouwinge van afweſige dingen. Het dertele geſicht van een jonge Vrouwe, paſt wel totte Poëſie of Dicht en tot andere konſten, die haer kracht uyten in de jeughd, en alſoo vrolijckheyt aenbrengen: Maer in de Wiskonſt paſt het opſicht van een ſtatige en eedele Vrouwe, die geene rimpels noch grinſſen miſmaken, noch geene uyterlijcke cierſels oppronckeu. Want de rimpels voegen niet wel in een bevallijck Adeldom, noch oock de jonge Iaeren, noch de kleyne Wijsheyt, of te groote dertelheyt, die

die in dese konste niet is, en nochtans van alle geleerden wort bemint, die sich niet gronden in de ydelheyt van woorden, noch in de beusselingen van 't gemeene volck, die alleen de ooren der verwijfde en slechte Menschen ketelen. Dit geven de vlechten, die sonder konst over de schouderen verspreyt zijn, te kennen, want die uyt haer self een cierssel aen haer selve vertoonen. De Passer is het eygen wercktuygh dat gelijckmatigh is in dese konste, en vertoont dat die aen yder dingh zijn evenreedentheyt, maete en regel geeft. Zy staet of zy eenen circkel treckt, want alhoewel de Mathematica een spieglende Wetenschap is, genaemt van haer waerachtigh en eedel eynde, niet te min is het gebruyck het einde, soo niet van de Wetenschap, ten minsten van die dieselve besit: wesende dit nootwendigh, dat nae datmen een ploy in de konst heeft genomen, men 't selve in eeniger maniere door andere hulpe moet voor den dagh brengen. En hier uyt zijn heergekomen de vindinge van de Musijck, van Perspective, Bouwkonst, Meetkonst, Reeckenkonst en andere, die alle in den druck zijn gegeven, en getrocken uyt de beginselen van dese Wetenschap, die geduyrigh een smaek brengen aen de konstbeminders, met vernoeginge van de schrijvers, die door dese midlen, als door een breede ladder opklimmen tot een goede naeme en totte onsterflijckheyt.

Van dese slagh zijnder veele by de Oude, en niet weinigh, dieder leven, totte eere van onse eeuwe, onder de welcke zijn *Christ. Clavius, Vernalione, I. Batt. Raimundo, Luca Valerio, Fred. Metio, P. Maillardi, Ces. Ruida, Camil. Agrippa* en andere, de geleerde Werreld over verspreyt; die met een uytnemende wetenschap en vaste grond, diese in der daed hadden, tot belooninge van haere sloverie, en tot een gifte van haere konst, zijn verciert geweest. Maer oock is 't geruchte van dese eedle konst verdweenen, danck moeten eenige daer van hebben, die door 't toelachen van de Fortuyne, opgeblaesen zijnde, willen gehouden zijn, voor seer eervaerene Mannen in dese konst, daerse noch tusschen de steen en kalck in staen, niet wetende dat de deugd haere liefhebbers bemint, die geen slavinne is van de fortuyne. 't Sal ons doch betaemen, om niet verre buyten spoor te loopen, weder te keeren, tot het geene wy sullen seggen.

De Passer totte Wiskonst, en de boorde mette driehoecken om 't kleed, vertoonen dat gelijck in de boorde dese cierssels van de hoecken en van schanssen zijn, alsoo zijn dit in de Wiskonst de beginselen en de gronden.

De kloot mette beschrijvinge van de Aerde, en mette Hemelsche Zodiac, geeft te kennen, dat de aerde, in 't meeten van dese circulen, dieder rontomme gaen, geen proef kan hebben, ten minsten van kleyner waerde, wanneerse niet wert onderstut en beweert, met Mathematische reedenen.

Het kindeken dat de tafel houd en op de bewijs-reedenen luystert, leert ons, datmen de kennisse van dese konst niet moet uytstellen tot een ander Ouder, als in de jonge tijd: want anders zijn de verstanden te bot en niet soo bequaem, vermits in dees Ouder, de poorte wort geopent van een schoon Paleys of Lusthof, waer door men in de volgende Iaeren, van d'Ouder, veyligh magh intreden: want in de jonge tijd wort een afbeeldinge in ons verstand gemaelt, welck verstand alsdan is als een gladde taefel of wit papier, waer in bykans alle dingen, 't zy datse van dappere Mannen, of uyte Boecken, ons souden mogen voor-komen, ons werden voor oogen gestelt. En hierom hebben misschien de Griecken, dien tijd, die wy in 't leeren van de uytheemsche taelen besteeden, haere jonge tijd, sich dienende van haere eygen en moederlijcke taele, in dese Mathematische konst, versleten. En hier door schijnen tegenwoordigh veele, dese voorstellingen, die tot verklaringe van dese konste zijn uytgegeven, duyster.

De naeckte voeten, die op de aerde vast staen, zijn teyckens van hare uytstekentheyt en vastigheyt, tot bevestinge van 't geene alreede is geseyt.

INSTABILITA.

Wispeltuyrigheyt.

EEn Vrouwe met veele verwen gekleet, leunende met haer rechter hand op een ried met blaederen, en onder haere voeten heeftse een balle of kloot.

De onstantvastigheyt wort met veele verwen afgemaelt, door de veelvoudige veran-

deringe

deringe van de gedachten der wispeltuyrige Menschen.

Zy leunt aen een broos *Ried* boven op een kloot, vermits daer geen stand noch eenige gelegentheyt en is, alwaer een wispeltuyrigh gemoed sich kan verseeckeren, en daerom staet zy op dingen, die seer beweeghlijck en onvast zijn.

INSTABILITA. *Wispeltuyrigheyt.*

EEn Vrouwe met veelderleye verwen bekleet, door reeden als geseyt is, sittende schrijlinx te paerde op de Slange *Hiena*, of men magh die maelen op de beste maniere die men kan vertoonen.

Dieselve worden wispeltuyrigh geheeten, die in korter tijd haer gevoelen veranderen, en dat sonder oorsaecke en sonder eenige grond, en daerom worter de *Hiena* by gedaen: een Dier dat nimmermeer vast en bestandigh blijft in zijn eygen wesen: Maer nu isset sterck, nu swack, nu stout, nu bloode, nu vertoont het sich in een Mans gedaente, en dan in een Vrouwe, alsoo datmen met reeden magh seggen, dat in dit Dier de waerachtige Wispeltuyrigheyt wort gevonden, gelijck 't selve *Orus Apollo* verhaelt.

SAPIENZA DIVINA. *Godlijcke Wijsheyt,* van den Heer *Giov. Zaratino Castellini.*

De Liefde of Vreese Gods is de waerdige Wijsheyt.

Ecclesiast. 1.

OM dat op een ander plaets van de Werelsche Wijsheyt, en dat onder de beeldenisse van *Pallas*, is gesproken, dunckt my noodigh dat wy een beeldnisse voorstellen, die de Godlijcke Wijsheyt vertoont, en dat op deser maniere.

Een Vrouwe van een schoon en heyligh opsicht, staende op eenen vierkanten steen, met een wit Borst-stuck of Harnas voor de borst, en een Helm op 't hoofd, daer een Haene op staet: uyt wiens hoofdslapen tusschen het Helmet eenige straelen, van de Godheyt, komen uytglinsteren: in de rechter hand sal zy een rond schild houden, daer de H. Geest in 't midden is, in de slincker het Boeck der Wijsheyt, met seven segelen toegeslooten, waer op het Paesch-Lammeken staet.

Op een vierkante steen staet zy, om te betoonen, dat zy op een vast geloof is gegrondvest, van waer men noch ter eender noch ander sijde struyckelen kan. Zy wort wit gemaelt, om dat de witte verwe Gode aengenaem is, gelijck oock de Heydenen sulx hebben verstaen. *Cicero* seyt, *de witte verwe is voor al Gode aengenaem.* De Wijsen van Persien seyden, *dat God niets aengenaem was als in witte kleederen*; 't welck *Pierius* gelooft, datse uyt *Salomon* hebben getrocken, daer hy seyt, *laet uwe kleederen altijd wit zijn.*

Soo veele het Waepentuygh belanght, 't zijn geestlijcke wapenen, waer mede de Wijsheyt selve van God in zijnen dagh, sich sal wapenen, gelijck 't Boeck der Wijsheyt uytdruckt, *Hy sal voor het Pantsier aentrecken de Gerechtigheyt, en voor den Helm sal hy een gewis oordeel ontfangen, en sal de billijckheyt aennemen voor een onverwinnelijck schild.* Het Borst-stuck of Pantsier wort voor de bewaeringe of voor de sekerheyt genomen, om dat het alle de levende deelen in 't lichaem beschermt, en wort oock voor een beeld van de Deughd gebruyckt, die niet is wegh te nemen, want het Swaerd en den Helm kan men ter aerden werpen en verliesen, maer de wapenen van de Wijsheit, waer mede iemant omgort is, zijn vast en bestandigh. Daerom houdmen dat de borst de woonplaets van de Wijsheyt is, en dickwijls wort de borst selve, voor de Wijsheyt genomen, gelijck *Horatius* seyt, waert ghy niet een lichaem sonder borst? dat is, sonder Wijsheyt.

De Haen op den Helm wort genomen voor de kennisse en 't reedlijcke licht, dat op den Helm of op 't hoofd sit, nae 't gevoelen van *Plato, dat de Haen voor de kennisse wort genomen, is niet ongerijmt.* Van *Pythagoras* en *Socrates* is de Haen, door een verborgen maniere van spreecken, voor de ziele genomen, waer in de waere kennisse alleen verborgen is: Want de Haen heeft groote kennisse, hy kent de sterren, en is een Sonne-wijs dier, 't let op den Hemel en den loop der Sonne, en van zijn gekray wordt de grootheyt van den dagh en de veranderinge van den tijd aengemerckt: en om dese kennisse en Wijsheyt is hy *Apollo* en *Mercurius* toegewijt, die daer boven de Wijsheyt, oock de Wetenschap van veele kennissen en vrye konsten, wierden toegeschreven. Boven dat seyt God, door

Job.

Iob, XXVIII cap. *Wie heeft den Haene kenniſſe gegeven?* welcke plaetſe van den uytleggers, door den *Haen* de kercklijcke Prediger en Leeraer verſtaen wort, die in de H. Kercke, de Wijsheyt Godes ſinght en verkondight. In de Rotſe of Caſteel van *Helides* was een ſtatue of beeld van *Minerva*, van goud en yvoir, met een Haen op 't Helmet, niet ſoo ſeer om dat het een Vogel was, boven andere ſtrijdbaer, gelijck *Pauſanias* meent, als om dat hy de alderverſtandighſte was, paſſende aen *Minerva* die voor de Wijsheyt wierde gehouden.

De hoornen of ſtraelen tuſſchen den Helmet, en de ooren en hoofdſlapen, worden genomen voor een ſeer heylige waerdigheit: Hier door wierde geſeyt, dat *Moyſes* hoornen hadde, ſeyt *Pierius*, en worden gemaelt als ſtraelen en vlammen van de Godheyt.

Het ſchild ſal den Heyligen Geeſt in 't midden hebben, *want de Geeſt Godes leert Wijsheyt*, ſeyt *Iob* XXXII cap. en in *Eccleſiaſt.* ſprekende van de Wijsheyt, ſeyt, *Hy heeft die geſchapen in den H. Geeſt.* En daerom verciſcht het ſchild rond te weſen, gelijck *Pierius* ſeyt, om daer door de Werreld te vertoonen, die onder de ronde beeldeniſſe van 't ſchild, van de Wijsheyt geregeert wort, daerom die met aller macht behooren nae te trachten, die de regeeringe des Werrelds is bevolen, nae de maniere van deſe dappere en ſinrijcke woorden der Wijsheyt in 't VI capit. *Maer ſoo ghy thronen en ſcepters bemind, o ghy Koningen des Volx! bemind de WWijsheyt, op dat ghy in eenwigheyt mooght regeeren, bemind het licht der WWijsheyt, ghy alle die hoofden des Volx zijt.* En daerom wort de Heylige Geeſt in 't midden van het ronde ſchild geſtelt, de Werreld daer door uytdruckende. Om dat de hooghſte Wijsheyt Godes volkomentlijck de geheele Wereld, door dieſelve Wijsheyt, beſtiert: oock om dat hy zijn volmaeckt licht en volmaeckte Wijsheyd, kan inſtorten op alle Princen, om de Wereld, nae de Wijsheyt, te regeeren, want gelijck geſeyt is, *ſoo leert de Geeſt Godes wijsheyt.*

Het Boeck der Wijsheyt metre ſeven ſegelen, bediet ten eerſten, dat de oordeelen van de Wijsheyt Godes beſlooten zijn, 't welck de Heydenen te kennen gaven, door het Monſter *Sphinx*, dat zy voor haere Tempels ſtelden: 't welck wy noch by onſen tijde hebben geſien voor het *Pantheum*, of de ronde Tempel geheeten, om uyt te drucken, dat de Godlijcke leeringen en geboden, moſten ongeſchent bewaert worden, verre afgeſcheyden zijnde van den ydelen hoop der Menſchen. Het Boeck metre ſeven ſegels geſlooten, is een beeld van de Wijsheyt, en bediet ten eerſten, dat de oordeelen, van de Wijsheyt Gods, behooren verborgen te zijn, *'t is Gods roem het woord te bedecken, 't is der Koningen roem het woord te onderſoecken*: Derhalven behoort het totte eere van den opperſten Rechter, de reedenen van zijne oordelen te verbergen, gelijk de Cardinael *Cajetanus* over het XXV capit. Salom. ſeyt. Iae ſeer verborgen zijn ons de reedenen van de Godlijcke oordelen, die God dickwijls doet. Tuſſchen God en den Koningen, is het heel verſcheyden: voor den Koningen is 't een ſchande de reedenen van haere oordelen te verbergen, om dat zy de reedenen moeten openbaeren, waer door zy 't Volck oordelen, want zy verwijſen den eenen in ballingſchap, d'ander tot de dood. Maer dit is de eere Godes, dat hy de reedenen van zijn oordeel verbergt, om dat hy geene heeft die hooger, noch die hem gelijck is, want zijne heerſchappie, hanght alleene aen zijnen wille en aen zijn oprecht oordeel.

Ten tweeden bediet het geſlooten Boeck metre ſeven ſegelen, de verborgen ſin van de Wijsheyt Godes, ten opſicht van de toekomende dingen, ter tijd toe dat God dieſelve openbaert, gelijck *Pererius* die over de Openbaeringh Ioannis aen 't 5 capit. uytleyt, *Het getal van de ſeven zegelen bediet de algemeenheyt, de duyſterheyt en ſwaerigheyt, die daer ſchuylt in de Godlijcke voorwetentheyt, van de toekomende dingen.* In dieſelve plaetſe, ſeyt hy, *de ſegelen zijn niet anders als de wille Godes, die de verborgene dingen door zijne voorwetentheyt ſluyt en opent, ſoo langh hy wil, gelijck hy wil, en wien hy wil.*

Ten derden, bediet het Boeck de duyſterheyt, waer in de Wijsheyt gewickelt, en waer door dieſelve ſwaerlijck is te verkrijgen. Daerom vergelijckt *Salomon* dieſelve *by een verborgen ſchat*, in 't 2 cap. van zijne ſpreucken, *Soo ghy die als goud en ſilver ſult ſoecken, en gelijck als ſchatten uytgraven, dan ſult ghy de vreeſe des Heeren verſtaen, en de kenniſſe des Heeren vinden.* De Wijsheyt ſtaet by God geſegelt en verborgen, niet dat de Menſchen daer van ſouden berooft zijn, maer om datſe dieſelve van God bidden, en met alle naerſtigheyt en moeyte

ſouden ſoecken te verkrijgen, ten einde zy in haer ſelve ſich niet ſouden verhovaerdigen, maer ſoodaenigen gave van de hooghſte Wijsheyt ſouden erkennen. *S. Auguſtinus* ſprekende van de duyſterheyt der Schriftuyre, ſeyt, *ick twijfle niet of dieſelve is geheel Godlijck, om door den arbeyd en naerſtigheyt, onſe hovaerdie te betaemen.* Voorts ſeyt hy in't boeck van de *Drieenigheyt, Maer gelijck ſich het Godlijck woord niet laet gebruycken in dingen, die men ter eerſter opſicht moet weeten, maer die men in't verborgen moet onderſoecken, ſoo heeft hy gewilt, datſe met meerder naerſtigheyt, daer uyt ſouden werden getrocken.* En in de LIII vrage, ſeyt hy aldus, *Onſe God heeft totte ſaligheyt der Menſchen, de Godlijcke boecken, door zijnen Heylijen Geeſt alſoo gematight, dat hy haer niet alleene door de bekende plaetſen heeft willen voeden, maer oock door de duyſtere haer heeft willen oeffenen.* Deſe ſpreucke is waerdigh te verhaelen, die hy in't derde boeck van zijne Spreuken ſtelt, *de duyſterheeden der verborgentheeden, in de H. Schrift, zijn ſeer goed, want zy worden daerom bedeckt, om datſe niet ſouden werden verworpen noch veracht: Hierom werden die gheſocht, op datmen ons daer in ſoude oeffenen, hierom werden die geopent, op datſe ons ſouden voeden. Franciſc. Petrarcha* verſamelt veele reedenen, waer onder hy oock de uytleggingе *Auguſtini*, over den CXXVI Pſalm aentreckt. *Hierom*, ſeyt hy, *is de H. Schrift te duyſterder geſtelt, op datſe veele goede verſtanden ſoude baeren, en dat de Menſchen daer te rijcker ſouden afſcheyden: die dieſelve toegeſlooten hebben gevonden, dat door veele manieren ſoude werden geopent, als ofmen't door eenerleye maniere hadde open gevonden.*

De duyſterheyt, om Godlijck te ſpreken, is nut, om datſe veele ſpreucken van waerheyt voortbrenght, en veele kenniſſen in't licht ſtelt, *terwijl het de eene dus, en d'ander ſoo, verſtaet.* Op't laeſte brenght hy *Gregorium* over *Ezechielem* voort. *De duyſterheyt der uytſpraken Gods*, ſeyt hy, *brenght groote nuttigheyt aen, want zy oeffent de ſinnen, datſe door de vermoeyinge vverden uytgebreyt, en dat een vvelgeoeffende verkrijght, dat eene die luy en traegh is, niet kan vatten. Noch heeftſe vvat anders in, vvant ſoo de kenniſſe der H. Schrifture, voor een yder open ſtont, men ſouſe niet achten: vvant in ſeeckere duyſtere plaetſen, ſoo vermaecken ons die dingen die dan gevonden zijn, met noch veel meerder ſoetigheyt, alſſe met meerder arbeyt't gemoed hebben afgemat.* En dit zijn de oorſaken, waerom de Godlijcke Wijsheyt, veele van haere geheimniſſen, onder een donckere Wolcke van woorden, heeft bedeckt. Ick ſegge een Wolcke, nae't ſeggen van *Auguſtinus*, tegen de *Manicheen*, alwaer hy de duyſterheyt der Schrifture een Wolcke noemt, daer hy ſeyt: *Hy doet die uyt de VVolcken invloeyen, dat is uyt de Schriften der Propheten en Apoſtelen: te rechte vvorden die VVolcken genaemt, vvant de vvoorden gelijckſe lzeyden, breecken door een geſpleten en geſtagen locht, alſſer de duyſterheyt der allegorien by komt, alſ of die met eenige donckerheydt betoogen VVolcken vvierden.* Soo groot is de duyſterheyt der Schriftuyre in eenige plaetſen, dat *S. Auguſtinus*, diewelcke oock, ſonder Meeſter, veele konſten hadde geleert, en oock't geene de Philoſophen handelen over de tien Categorien, ſelve bekent, dat hy niet heeft konnen verſtaen het begin van den Prophete *Iſaias*. 't Is dan geen wonder, dat *Toſtatus* in zijne Voorreden over *Geneſin* ſeyt: *De H. Schriftuyre is ſoo duyſter, dat oock in verſcheyden plaetſen, tot noch toe, geene deure voor't verſtand oopen is.* De Egyptenaers vertoonden de duyſterheyt van de Wijsheyt en van haere ydele leeringe, daer door dat zy voor haere Tempels de *Sphinges* ſtelden, 't welck wy by onſe tijden, met duyſtere characteren in de baſis voor het *Pantheon*, of de Ronde Tempel, hebben geſien: die door laſt van *Sixtus* de V, gebracht is by de Fonteine *Terminus*, gelijck van deſe Sphinxen, *Plutarchus* in zijne *Iſis* en *Oſiris* verhaelt. *Zy ſtelden*, ſeyt hy, *gemeenlijck voor haere Tempels de Sphinxen, waer mede zy te kennen gaven, dat de leeringe van haere heylige dingen beſtont in een verhoolen en ingevvickelde Wijsheyt.* Maer wy hebben de duyſterheyt en ſwaerigheyt van de Godlijcke Wijsheyt, afgebeelt met het boeck van de ſeven ſegelen, waer van de *Apocalypſis* gewagh maeckt, willende ſeggen, dat in de verborgene Godlijcke Wijsheyt, ſoodanige duyſtere dingen zijn, alſſer zijn die koſtelijck, en van vaſter waerheyt en aenſien zijn: welcke ſeven ſegelen lichtlijck voor die geene open ſtaen, die de venſteren van haer gemoed, voor de ſeven dood-ſonden ſluyten, en dat door de ſeven deughden, die haer tegenſtrijdigh zijn, en die de Wijsheyt en kenniſſe, die daer gaven van den H. Geeſt zijn, ſoecken te verkrijgen door Godvruchtigheyt en vreeſe Godes.

Het Paeſch-Lammeken wort op't Boeck geſtelt, om *dat het Lammeken dat gedoot is, waerdigh is aen te nemen, Kracht, Rijckdoom, Godlijckheyt en Wijsheyt*, Apocal. 5. Een ander reeden kander noch

noch by gebracht werden, ten aensien van de Menschlijcke aert der schepselen, diewelcke om de Wijsheyt te verkrijgen, niet moeten hovaerdigh noch ongerechtigh zijn, *want in een quaedwillige ziele en sal de Wijsheydt niet ingaen*: Maer zy moeten needrigh en suyver wesen: en op dese maniere wordt het Lammeken voor de sachtmoedigheyt of voor de vreese Gods genomen, die een ygelijck behoort te hebben: want *de vreese Godes is het beginsel der Wijsheyt*, Eccles. 1. Willende door 't Lammeken verstaen een vreesachtigh, onnoosel, suyver en sachtmoedigh Dier, konnende de Menschen oock geene Wijsheyt verkrijgen, ten zy door de vreese Gods en door sachtmoedigheyt: Door welck middel wy deelachtigh gemaeckt zijn der Hemelsche schatten, gelijck Syrach 1 te kennen geeft: *Mijn Soone*, seyt hy, *wildy wijs worden, soo leert de geboden, en God salse u verleenen, want de vreese des Heeren is de rechte Wijsheyt, en tucht, en 't geloove, en de sachtmoedigheyt behagen Gode vvel*: en hy sal zijne schatten ophoopen, die God de Heere, door zijne oneindlijcke goedheyt, in de eeuwige heerlijckheyt bewaert.

* * * *

ICk moet hier evenwel noch byvoegen, 't geene de Keyser *Maximilianus* 1, onder andere vragen, den seer geleerden Abt *Ioan. Trithemio* heeft voorgestelt: te weeten, *vvaerom God de Heere de H. Schriftuyre, die de verborgentheeden des Geloofs bevat, niet op alle plaetsen, klaer om te verstaen heeft gegeven, maer veel eer diepsinnigh en vol duysterе reedenen?* Hier op antwoorde *Trithemius*: dat de Godlijcke Schriftuyre, nae de bloote letter, den geenen diese niet verstaet, verwart en vol duysterheyt schijnt te wesen: maer diese verstaet, schijntse klaer en openbaer. Want soo die met dien Geest niet wort gelesen, waer mede men gelooft, dat zy den Menschen is ingestort, soo kan niemant tot het verstand desselven geraken. *Hierom seyde hy*, soo leest een Geleerde, die noch met het vleesch omschaduwt is, en van de ydele lusten brand, dieselve heel anders: Doch op een ander wijse verstaetse die geene, die de ydele lusten heeft uytgetogen, en die door de Liefde Gods, in der waerheyt, wort ontsteken. En hierom is 't geen wonder, dat die geene verblint zijn, die de soetigheyt van den Geest Godes noyt hebben gesmaeckt. *Voerende daer op in, het aensien* S. Gregorii, *alvvaer hy seyt*: Gelijck de H. Schrifture den eenvoudigen metте uytwendige letter vermaeckt, alsoo oeffent zy den Wijsen met haere verborgentheyt. Want zy heeft in 't openbaer, waermede zy den kinderkens kan voeden, en behoud in 't verborgen, waer mede zy der hooghdravender verstanden, tot verwonderinge der soetigheit ophoud: even als een wonderlijcke reviere, die te gelijck diep en ondiep is, soo datter een Lam kan in waeden, en een Elephant in swemmen. *Daer nae bracht hy* D. Augustinum *voort, die alsus seyt*: De H. Schriftuyre spreeckt alsoo, dat zy met haere hoogheit den hovaerdigen belacht, den Grooten, door haere diepsinnigheyt verschrickt, den aendachtigen weydet, en voestert den kleynen met haere lieflijcke aenspraecke. Dat wy die niet begrijpen, dat doet de traegheyt van ons verstant; want daer blijft een deckscl op ons herte, indien 't selve niet werde wegh genomen, van die geene die den sleutel *Davids* heeft, en datter een licht in onse herte werde gestort. *Tot zijne derde getuyge bracht hy* D. Ambrosium *voor den dagh, die daer seyt*: Dat de H. Schriftuyre is een Zee, hebbende in sich diepe verstanden, en de hoogheyt der Prophetische duysterе reedenen, in welcke Zee, seer veele revieren waeren ingeloopen.

Sapienza Humana.
Menschlijcke Wijsheyt.

EEn naeckt Ionghman, met vier handen en vier ooren, hebbende de rechter hand uytgestreckt, met een Fluyte, zijnde een Musicael instrument, die *Apollo* was toegewijd, en een Pijlkoocker op de sijde.

Dit was de vindinge van de Lacedemoniers, diewelcke willende betoonen, dat het niet genoegh was, door de spiegelinge waenwijs te wesen, maer datter een lang gebruyk en oefninge van daeden, noodigh was, soo druckten zy datselve door de handen uyt. En om eens anders Raedslagen te weeten en aen te hooren, dat druckten zy door de ooren uyt. En aldus verstercкt en aengelockt zijnde, door 't geluyt van eygen lof, gelijck door de Musicale instrumenten wort uytgedruckt, en door den Pijlkoocker soo verstonden zy, dat de neme van Wijse daer door wierde behouden en verkregen.

SAPIENZA VERA.
Oprechte VVijsheyt.

EEn Vrouwe die bynae naeckt is, houdende haere handen en geſicht om hoogh, ſiende een licht dat boven haer ſtaet, hebbende haere voeten van der aerde opgeheven, betoonende dat zy in God is opgenomen, en van alle aerdſche goederen berooft.

Dit is de Wijsheydt niet, dieder geteelt wordt onder de deughdlijcke *habiti* of geſchicktheden, die door de gewoonte en eervaerentheyt verkregen worden; maer zy is een beſondere gave des H. Geeſts, diewelcke blaeſt waer hy wil, en dat ſonder aenſien van perſoonen. En de Oude die gehandelt en geſproken hebben, ſonder licht van de kenniſſe onſes Heeren *Chriſti*, die de waere Wijsheyt des Vaders is, ſpraecken niet te min veele dingen met ſeer groote eerbiedigheyt en voorſichtigheyt, en wilden niet dat de naeme van Wijs aen eenigh ſterflijck Menſch mocht worden gegeven, ten waere dat die volmaeckt en onberiſplijck ware. Hier door iſſet, dat in geheel Griecken, zijnde de Moeder van alle Wetenſchappen en Deughd, zy maer ſeven Wijſen wiſten te verkieſen, die zy daer van den naeme gaven, achtende dat het of een grooter Deughd moſt zijn, of ten minſten een ſulcke deughd, waer uyt al d'andere deughden haeren oorſprongh hadden, weſende van eeuwigheyt, al voor Hemel en Aerde voortgebracht, gelijck *Salomon* ſeyt, ſich verheugende in den ſchoot des eeuwigen Gods, van waer hy, nae zijn rechtvaerdigh oordeel in 't beſonder, dienſelven in de borſt van weynige ſterflijcke Menſchen, uytdeelt.

Hierom wortſe gemaelt, als of zy van der aerde was opgeheven, met een licht, dat haer in 't aengeſicht ſchijnt: vertoonende, dat de Wijſe metter herten van alle aerdſche hertstochten is ontbonden, en van de Godlijcke genaede verlicht: En dat wie dieſelve vint, ſondet datſe onder de verſierde Wijsheyt der dwaeſen is ingewickelt, die verkrijght eindlijck het leven en de ſaligheyt.

SAPIENZA. *VVijsheyt.*

EEn Maeghdeken ſtaende in een doncker nacht, in 't blaeu gekleet, dragende in haer rechter hand een ontſteken Lampe vol Oly, en in de ſlincker een Boeck.

Zy wort jongh gemaelt, om dat zy de heerſchappie voert boven de ſterren, die niet verouderen, noch de kenniſſe van de geheimniſſen Godes wegh nemen, want die zijn levendigh, en in der daed eeuwigh.

De ontſteecken Lampe is het licht des verſtands, 't welck door een beſondere gave Godes, in onſe ziele brand, ſonder dat het verteert of vermindert wert: Maer 't komt alleene door onſe beſondere achtloosheyt toe, dat het dickwijls, een groot deel, wert verdonckert, en door de gebreecken is bedeckt: en deſe zijn de duyſterniſſen, die in onſe ziele overvloeyen, en 't licht van 't geſichte beſetten en innemen, waer door zy dan de Wijsheyt uytbluſſchen, en voeren, in haere plaetſe, de onwerentheyt en ſnoode gedachten. Waer door het dan geſchiet, dat wy niet genoegh geoeffent zijnde in de wegen des Hemels, die ſcherp en ſwaer zijn, te gelijck mette vijf dwaeſe en onvoorſichtige Maeghden, van de bruylofts-feeſte, blijven uytgeſlooten.

Het Boeck wort geſtelt voor den *Bibel*; 't welck geſeyt is, *het Boeck der Boecken.* Want daer

daer in wert alle de Wijsheyt geleert, die daer noodigh is, om ſaligh te worden.

SAPIENZA. *VVijsheyt.*

EEn naeckte en ſchoone Vrouwe, deckende alleene met een kleed, hare beſchaemde leeden, ſtaende metre voeten op eenen Scepter, ſiende een ſtraele uyten Hemel, die haer aengeſicht verlicht, hebbende de handen vry van alle beletſelen.

Hier wort de Wijsheyt gemaelt, die met het Geloove over een komt, en die alleene beſtaet in de beſchouwinge van God en verachtinge van de aerdſche dingen. Waer van geſeyt wort, *die my vint, ſal't leven vinden, en ſal heyl putten van den Heere.* En daerom wordtſe naeckt gemaelt, als die voor haer ſelve, niet veele cierſels noch rijckdom van noode heeft, konnende met reden ſeggen, dat wie haer befit, dat die alle de goederen by ſich heeft, doch niet met de verwaentheyt van den Philoſooph *Bias*, maer met een Chriſtlijcke ootmoedigheyt, gelijck de Apoſtelen *Chriſti*: Want wie door de kenniſſe en Liefde God befit, befit het beginſel, waer in alle geſchapene dingen, veel volmaeckter, als in haer eygen weeſen ſelve, werden gevonden.

Deſe beeldniſſe vertreet den Scepter, tot een teycken der verachtinge van de eere deſes Werrelts, die de ſtaetſucht in eere houdende, doen dat de Menſche de Wijsheyt niet kan naederen: Want dit is haer eygen, datſe ons verlicht: maer de ſtaet en eerſucht doen, dat de ſinnen en gemoederen werden verdonckert.

Zy ſiet met vrolijckheyt op de Hemelſche ſtraele, met handen, die vry zijn van alle verhinderingen: Om dat haer eygen is, de Godheyt aen te ſchouwen, waer toe de uytwendige handlingen, en Werreltſche beſcheeden, als hinderpaelen zijn.

SAPIENZA. *VVijsheyt.*

HEt is een gemeen gevoelen, dat de Oude door het beeld van *Minerva* metre Olyve daer by, de Wijsheyt hebben willen uytdrucken, en dat nae de maniere alſſe van haer bekent was, en hierom verſierden zy datſe was gebooren uyt her hoofd van *Jupiter*, als dieſelve kennende voor de aldervolmaecktſte, die in geene ſaecke koſt doolen, van't geene in de macht des Menſchen was: jae zy verſierden, dat zy drie hoofden hadde, 1. om een ander raed te geven, 2. om voor ſich ſelve alles wel te verſtaen, 3. om deughdelijck te wercken: 't welck noch klaerder door de Waepenruſtinge en door de Spieſſe wort uytgedruckt, waer door zy lichtlijck de uyterlijcke macht van andere tegen ſtaet: weſende dan de Menſche in ſich ſelve verſterckt, ſoo komt hy te hulpe die ſwack en onmachtigh is, gelijck in een ander voorſtel geſeyt is.

Het ſchild met het hoofd van *Meduſa* betoont, dat de Wijſe alle de ſnoode aenwenſten en genegentheeden moet afſnijden, en datſelve oock bewijſen, leerende den onwetenden, dat zy dieſelve moeten vlieden, en daer door werden geberert.

De Olyve vertoont, dat de innerlijcke en uyterlijcke Vreede, van de Wijsheyt heerkomt, en derhalven ſoo leggen het veele alduys uyt, dat de tacke, die *Æneas* hadde om te gaen na de Ælyſiſche velden, en die nootſaecklijck van *Virgilius* was verſiert, niet anders is, als de Wijsheyt, die welcke den Menſche uyt alle ſwarigheyt geleyt, en voert die tot een geluckigh einde.

Eenige hebben die met een Sceve afgemaelt, om uyt te drucken, dat het een eygen werck van de Wijsheyt is, het goede kooren van het kaf, inſgelijx het goede ſaet dat in den ommegangh en handelinge der Menſchen is, van het ſnoode te ſchiften en uyt te monſteren.

PRUDENZA. *VVijsheyt, VVetenſchap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe, die in de ſlincker hand een Doods-hoofd, en in de rechter een Slange heeft.

Het Doodshoofd betoont, dat om Wijsheyt te verkrijgen, ſeer veele helpt, datmen op het einde, en de uytkomſt van alle dingen verdacht zy, en om dat de Wijsheyt een groot deel van de werckinge der Philoſophie is, die nae 't gevoelen van de beſte Philoſophen, een geſtadige overdenckinge des Doods is, ſoo leertſe ons, dat het overwegen van onſe ellendigheyt, de Koninghlijcke heerbaene is, om dieſelve te verkrijgen. Van de Slange is genoegh geſeyt.

PRUDENZA. *VVijsheyt, Voorsichtigheyt.*

EEn Vrouwe als *Janus*, met twee hoofden, die sich spiegelt, hebbende een Slange om de eene arm geslingert.

De twee aengesichten bedieden, dat de Voorsichtigheyt een waerachtige en sekere kennisse is, die daer beschickt watmen behoort te doen, en zy komt voort door de overweginge van de verledene en toekomende dingen. De heerlijckheyt van dese deughd, is van sulcken gewichte, als datmen daer door de verledene dingen sich wederom in 't gemoed voert, de tegenwoordige beschickt, en de toekomende voorsiet: waer door een Man, die hier van berooft is, geene middelen sal weten, om wederom te winnen 't geen hy heeft verlooren, noch oock te bewaeren, 't geene hy besit, noch te soecken, 't geene hy verwacht:

Het spieglen biedt de kennisse zijns selven, konnende niemand zijne eygene saecken rechten, soo hy zijne eygene gebreken niet kent.

De Slange, wanneer dieselve geslagen is, stelt het geheele lichaem tegen den slagh, wapenende het hoofd met veele krullen: en dat geeft ons te verstaen, dat wy door onse kracht, die daer is als onse hoofd, en onse volmaecktheyt, ons sullen stellen tegens de aenvallen der fortuyne, en alle andere dingen, hoe lief dieselve ons mogen wesen. En dit is de waerachtige Voorsichtigheit; daerom seyt de H. Schriftuyre, *VVeest voorsichtigh gelijck de Slangen.*

PRUDENZA. *VVijsheyt, VVetenschap van goed en quaed.*

EEn Vrouwe met een vergulden Helm op 't hoofd, omwoelt met een krans van Moerbesien bladers, hebbende twee hoofden, gelijck voor geseyt is, houdende in de rechter hand een Pijle, alwaer het Visken *Echeides* of *Remora* omgeslingert is, 't welck van de Latijnen alsoo is geheeten, om dat het een Schip kan verletten en ophouden, gelijck *Plinius* seyt, en hierom is het gestelt voor de verlettinge, en in de slincker hand salse een Spiegel hebben, waer in zy haer selve besiet, voor haere voeten sal een Hart met lange hoorens leggen dat herkauwt.

De kloeckheyt of Voorsichtigheyt, nae 't seggen van *Aristoteles*, is een werckelijcke geschicktheyt, mette waerachtige reeden ontrent de mogelijcke dingen, om het goede te volgen en 't quaede te vlieden, om tot het wit van een gelucksaeligh leven te komen. Maer door het saligh leven moet verstaen worden, 't geene nae de Pelgrimagie van dit tegenwoordige leven verwacht wort, gelijk de Godgeleerde seggen: en na de meeninge eeniger Philosophen, soo is het dat geene, datmen in de tijd der vereeninginge met lichaem en ziele kan hebben en mede-deelen, door welcke beyde wegen de kloeckheyt moet werden geoeffent, gelijck het schijnt dat *Christus* in den Euangelio seght, *dat de kinderen deser vverelt voorsichtiger zijn als de kinderen des lichts.* En wort de hoedanigheyt van dese werckinge, door de einden onderscheyden, wanneerse te saemen gevoeght zijn, gelijck daer is de Burgerlijcke gelucksaligheyt, waer door men geschicktlijck levende, kan klimmen op de trappe van de gelucksaligheyt, die in den Hemel voorbereyt is, diewelcke meer of min bekent is, nae dat de gaven van de natuyre of der genade, meer of min in den

den Menſche zijn. Tot verklaeringh van beyde inſichten, is genoegh, 't geene te vooren is geſeyt.

Den gulden Helm op 't hoofd, bedier dat het Verſtand van een kloeck en voorſichtigh Man, gewapent zijnde met wijſe raedſlagen, ſich lichtlijck beſchermt tegens 't geene hem ſoude mogen ſchaedelijck weſen, uytblinckende in goede en deughdelijcke wercken.

De krans van Moerbeſien blaeders, bedier, dat een wijs en voorſichtigh Man, geen ſaecke voor den tijd moet doen, maer moet dieſelve met oordeel beſtieren; en daerom ſeght *Alciatus*:

De traege Moor bloeyt ſelden eer,
Voor dat de koude leyt ter neer,
Een vvijs Man doet niet voor den tijt,
Maer ſchicktet al door maet en vlijt.

Het Viſchjen *Remora*, dat rontom den Pijl geſlingert is, is een kenteycken van 't ſelve: en vermaent ons ter overvloet, datmen niet al te traegh moet zijn, om 't bekende goed by der hand te vatten, 't welck van *Alciatus*, niet buyten ons voorſtel, hier wort bygevoeght:

Niet al te haeſt, maer ſoetjes aen:
Legh over vvat beſt is gedaen:
Niet al te traegh, niet al te ſnel,
Dat paſt een deftigh Man ſeer vvel.
De Viſch geſlingert om den pijl,
Leert dat ghy doch geen dingh ter tijl,
Maer langhſaem met rijp onderſcheyt,
Moet maetigh zijn, in u beleyt.

De Spiegel bedier, de konniſſe van de Wijſe, die oock zijne handlingen niet kan rechten, indien hy zijne gebreecken niet kent noch verbetert. En dit verſtont *Socrates* wanneer hy zijne Scholieren beval, datſe alle morgen ſouden in den Spiegel ſien.

Het Hert, op de maniere, als geſeyt is, vertoont het ſelve dat de Pijl en de Viſch doet: Want ſoo veele als hem zijne lange en rappe beenen, totten loop opſtoocken, ſoo verletten hem, in 't tegendeel, het ſwaer gewicht van de hoorens, dat hy daer door, 't gevaer van de boſſchen en ſtruyvellen, kan ontrennen. En oock 't voorſtel van 't herkauwen van dit dier, paſt totte overweginge, die der voorgaet, totte uytvoeringe van onſe goede gedachten. 't Sal oock niet overtolligh zijn, dat hier 't klinckdicht wierde geſtelt, van den Eedelman *Giov. Buondelmonte*, van deſen inhoud:

O heerelijcke deughd! die ons den vvegh vvijſt aen,
VVaer door vvy lof by 't vrome Volck behaelen:
Ghy ſtut en onderhoud, ons leven, dat vvy gaen,
Op d'eeren trap in deughdelijcke paelen.
Ghy vveet den tijd en plaets en't onderſcheyt te giſſen,
VVat is voorby, of nu, of vvatter komen ſal:
De reeder vvelgeſchickt, die kan niet lichtlijck miſſen,
VVant door u vvijs beleyt ſoo ſchickt ghy 't over al.
Verlicht ons met u licht, ten minſten met u ſtraelen,
O VVijsheyt vvel gelieft! een dochter van Iupijn,
Op dat d'onvvetentheyt magh uyt mijn ziele daelen,
En ick magh, door u licht en geeſt, begonſtight zijn.

En om deſe beeldniſſe wat verſcheyden te maecken, ſoo kanſe in plaets, van datſe den Pijl houd, op de maniere, als geſeyt is, met de eene hand op een Ancker leunen, alwaer een Dolphin rontom is geſlingert; 't welck deſelve beteyckniſſe heeft, als de Pijle, alwaer 't Visken *Remora* is omgeſlingert. En dit Ancker met den Dolphin, was het devijs van *Auguſtus*, om de voorſichtigheyt of kloeckheyt uyt te drucken, gelijck 't ſelve *Sebaſtian Erizzus* verklaert in zijne Medaglien.

Afbeeldinge van VViſſel.

DE Wiſſel kan afgebeelt werden in geſtalte van een Vrouwe, met twee aenſichten, d'een nae de rechter hand, d'ander nae de ſlincker hand ſiende. 't Aengeſicht na de rechter hand, als oock die geheele ſijde is ſchoon en volmaeckt, d'uytſicht jeughdigh en wacker, dat nae de ſlincker hand, is oud, mager en bleeck, hebbende de ſlincker voet veel korter dan de rechter, waerover zy met de ſlincker arm op een kruck ſteunt, als die ſonder dieſelve niet ſou konnen gaen. Op haer hoofd ruſt een Cameloen, of de Viſch *Polipus*, welck van beyden het aerdighſt kan afgemaelt worden. Op den kop van een van de voornoemde beeſten, ſtaet nae de rechter hand gekeert een kleyn beeldeken, hebbende een letter-rol in de hand, alwaer *Credit* opgeſchreven ſtaet, en in d'ander hand een kettingh, daer een ander beeldeken na de ſlincker hand uytſiende, en ſtaende op de ſteert van een van de voorſeyde beeſten, mede aen den hals geboeit is, die oock een klein letter-rol in de hand heeft, daer *Debet* op geſchreven ſtaet. Om haer bloote hals heeft zy een kettingh, of halsband van verſcheyde gemunte penningen aen den anderen gehecht, daer onder een groote penningh (in plaetſe van een bagge) aen hanght, met deſe woor-

den daer op geschreven, *Permutatio pecuniæ*, dat is, *verwisselinge van geld*. Aen haer rechter arm heeft zy een stock-beurs met geld hangen, en in haer hand een bondel brieven: met haer slincker hand toont zy een Wisselbrief, daer op geschreven staet CAMBIO. Aen haer schouderen heeftse twee groote uytgespreyde vleugels, haer Cangjante kleet is licht en kort, meestendeel groen, van tweederley koleuren, de helft na de rechter sijde is grasgroen, en d'ander helft nae de slincker hand is vael of bleeck-groen. Zy heeft vier ooren aen haer hoofd, aen elcke zijde twee.

't Aengesicht nae de rechter hand, beteyckent de remisse van 't geld, hebbende *Credit* boven haer hoofd. Haer wackere oogen bedieden de geswindigheit van haer overlegh, haer volmaecktheyt is het geld en de winst.

't Aengesicht nae de slincker hand, beteyckent de *trates*, hebbende de schult boven haer hoofd, die haer oud, bekommert, en wanschapen maeckt, door de behoeftigheyt.

Het *Chameloen* of *Polypus* de ongestadigheyt van 't veranderen.

De kettingh daer zy *Credit* en *Debet* mede geboeyt houd, d'Interest van de Wissel.

Den halsband van de goude penningen, de verscheyde Munten, waer uyt de Wissel haer oorsprongh heeft.

De stock-beurs beteyckent overvloet van geld, en de brieven de buytenlandsche correspondentien of gemeenschappen.

Dat op de Wisselbrief *Cambio* geschreven staet, wil seggen, dat de Wissel eerst of meest van de Italiaenen is gevonden, om de verscheydentheyt van haer Munte.

De vleugelen beteyckenen haere vaerdigheyt in't overmaecken en trecken van't geld, van verre en wijtgelegen plaetsen.

Haer Cangjante kleed de verscheydentheyt van de Wissel, het gras-groen, de hoope van toe-baet, het bleeck-groen d'afgaende hoope.

Haer korte en hinckende been beteykent haer ongelijckigheyt, want selden of nimmermeer de Wissel recht en gaet, ten zy met een kruck of stutsel, dat *Paxi* genoemt wort.

De vier ooren beteyckenen datse in de Wissel scherp moeten toeluysteren, en wel nae de cours vernemen.

ORIENTE. *Oost.*

EEn Maegdeken van sonderlinge schoonheyt, bloosende van kaecken, met een blonde Paruyck als goud, tot over de schouderen toe, hebbende op 't hoofd een klaere en heldere sterre. Wesende seer schoon in 't root gekleet, en rontom het kleed sal een lijste van schoone en blinckende peerlen wesen, met een blaeu gordel, alwaer de teykens van den Ram, Leeuw en Schutter rontom in ordre staen, houdende den rechter arm en 't aengesicht om hoogh. In de rechter hand sal het een schoone ruycker met bloemen, van allerleye verwen hebben, die in't opgaen zijn, en van dieselve sijde sietmen dat de Sonne met heldere en seer blinckende straelen, is opgegaen: Van alle sijden sietmen het kruyd en de boomen groenen, en de Vogeltjens met haere lieflijcke keeltjens, neffens andere dierkens, een uytnemende vrolijckheyt betoonen.

Mette slincker hand sal het een seer schoon vat, als oft een Wieroockvat waere, honden, alwaer vyer in is, en de roock komt uytvliegen, en de schadu van dit beeld sal veel langer zijn als 't lichaem selver.

Het

Het wort als een kindeken vertoont, om dat wy, willende den dagh in vier deelen afdeelen, ſoo is 't reeden dat het eerſte een kind zy. Het tweede een Iongelingh, het derde een Man, en het vierde een oud Man. En daerom als de Sonne uyt den Ooſten komt, 't welck 't beginſel van de dagh is, begint de Hemel klaer te worden, om het Aerdrijck te verlichten. *Petrarcha* ſeyt, *naulijx ſchootſe een ſtrael uyten Ooſten.*

Van ſonderlinge ſchoonheyt wort het geſchildert, om dat de Sonne in 't Ooſten opgaet, 't welck gebeurt, dat in iemands geboorte de Sonne in 't opklimmen zijnde boven andere Hemelſche lichaemen, brenghtſe dieſelve, door een beſondere kracht, ſeer ſchoon van aengeſicht voor den dagh, lieflijck, ſnel, heerlijck, van opmercklijcke zeeden en uytmuntende eedelheyt. Van roode en bloeſende kaecken, en met een blonde kuyf als goud, wort het geſchildert, als geſeyt is, om dat *Pamphilus Saxo* daer van aldus ſpreeckt:

Aurora Tithans *koets ontſluyt,*
En bromt met gulde locken uyt,
En rijſt met een doorluchte glans,
Geciert als met een Rooſenkrans:
En Phaëtons *geſpan op 't ſpoor,*
Vlamt d' Hemel met haer wielen door.

Het houd op 't ſpitſe van 't hoofd de klare en ſchoone Morgenſterre *Lucifer* of Lichtdraeger geheeten. Het kleed wort root gemaeckt, om dat *Bocatius* ſeyt, dat de dampen den Morgenſtond belettende, te gelijck met het rijſen van de Sonne worden opgetrocken en den Morgenſtond maecken.

Het cierſel van ſchoone en blinckende perlen, bediet, dat de perlen uyten Ooſten komen, die de Werreld over in grooten prijs en waerde zijn, om dat het een eedele ſteen is van wittigheyt en deughd.

Het blauwe gordel, alwaer het teycken van den Ram, Leeuw en Schutter op ſtaet, zijn voor den Sterrekunders of Aſtrologen Ooſtlijcke teyckenen. 't Houd de rechter arm om hoogh, om te betoonen dat het Ooſt aen de rechter ſijde des Werrelts is, en daerom is oock 't aengeſicht daer nae toe gekeert, of oock, om dat men zijn oogen in 't Ooſten plagh op te ſlaen, om God te bidden en aen te roepen.

De ſchoone bloemruycker van verſcheyden bloemen in de rechter hand, die nu beginnen op te gaen, en de Sonne, gelijck wy hebben geſeyt, vertoont, dat in 't opgaen van de klaerblinckende en heldere ſtraelen van de Sonne in 't Ooſten, de velden lachen, de bloemen ſich openen, en een yder ſich verfriſcht en vervrolijckt.

Mette ſlincker hand houd het een Wieroockvat, waer van een reuck opgaet, om te vertoonen, dat in de Ooſterſche Landen verſcheyden reuckwerck, ſpeceryen, balſaemen en andere aerdigheeden van daen komen, die deſe goeddadige climaet voortbrenght, gelijck *Petrarcha* ſeyt, en zy maeckt oock de grootſte ſchadu van 't lichaem. Waer over *Silius Italicus* ſeyt:

In 't opgaen van den dageraet,
De ſchadu grooter plaets beſlaet.

Waer van verſcheyden Dichters hebben geſchreven, doch inſonderheyt de Heer *Gio. Camillus* de eedle Romeyn, die wy alhier hebben gevolght:

Auroor *in 't Ooſt, aen* Ganges *vloet,*
Daer 't vriendlijck licht ſich open doet,
Met Rooskens, en met ſilvre voeten,
Komt nu den friſſchen dagh begroeten.
Maer 't Sonnetjen noch ſwack en teer,
Schiet nauwelijx zijn ſtraelen neer,
Of ſtrax ſoo gaet de nacht verſchuylen,
En berght ſich in de duyſtre kuylen.
Door 's gulde fackels bly geſicht,
Soo wort de Hemel klaer en licht:
Meedogend met zijn ſoete ſtraelen,
Komt Phœbus *op het kruydjen daelen,*
En leckt den dauw van bloem en plant,
En ſtreelt en kuſt het vochtigh Land.
De windekens vol ſoete ſuchtjens,
Bedrijven door 't geruys veel kluchtjens,
Maer 't Vogelsjen, door 't flickren, bly,
Dat queelt een ſoete vryery.

MEZODI. *Middagh of Zuyden.*

EEn jonge Moore, die eer kleyn als groot is, die een Sonne op 't hoofd ſal hebben, die hem het geheele hoofd ſal omſchijnen, ſal in gevlamt root gekleet weſen, dat uyten geelen ſiet, ſal een blaeu gordel hebben, alwaer de teyckenen van *Taurus*, *Virgo* en *Capricornus* rontom ſtaen. In de rechter hand ſal hy Pijlen houden, en in de ſlincker een tacke van *Lotum*, met blaeders en bloemen, die de

boonen gelijck zijn, als *Plinius* getuyght, doch dicht van ſteelen en blaeders, maer korter en dunner, met witte bloemen, de Lelyen gelijckende. De ſchaduw van alles ſal recht op en neer gaen, en op der aerde ſullen eenige drooge kruyden en bloemen leggen.

Iongh wort hy gemaelt, om reeden als in de beeldniſſe van 't Ooſten geſeyt is. Een Moriaen met kroeſe hairen is hy gemaeckt, om dat de Sonne, in de Zuydlijcke deelen ſoo grooten kracht hebbende, den Menſchen ſwart en 't hayr kroes maeckt. Hy wort met een Sonne op 't hoofd vertoont, die 't geheele lichaem met haere heete ſtraelen omſchaduwt, om dat de Sonne weſende in 't midden van den Hemel, ſeer heet en fel met haere ſtraelen brand, gelijck oock *Virgilius* ſinght.

Het kleed van vlammigh root, uyten geelen treckende, bediet den alderklaerſten en krachtighſten ſtand van de Sonne. Het gordel waer op de teyckens ſtaen, dat zijn de Zuydlijcke teyckens. Hy houd de pijlen in de rechter hand, om dat de Sonne door haere kracht en pijlen, de ingewanden van het Aerdrijck doordringht. De tacke van de wonderlijcke plante *Lotum*, die is by *Theophraſtus* beſchreven, en is oock in de beſchrijvinge van de ſeſte uyre van den dagh, in 't lange verhandelt, daer u E. 't ſelve kan naeſoecken.

De Sonne is nu midden in den Hemel, en recht boven 't hoofd, maeckend' een rechte ſchaduwe. En voorts wordender rontom verdroogde bloemen en kruyden vertoont, om dat door de groote kracht en overvloet van den brand der Sonne, de kruyden en bloemen geen macht hebben, om dien ſtercken brand tegen te ſtaen, en blijven daerom verdort en droogh.

SETTENTRIONE. *Noorden.*

EEn Man van wreed opſicht, en groot van perſoon, wit van vleys, met blond hayr, blauwe oogen, met een wit Harnas gewaepent, als of hy den Deegen wilde uyttrecken, die alreede een groot deel uyt is. Over de ſchouderen heeft hy een blauwe ſluyer, waer in de drie Noordlijcke teyckenen geſneden zijn, te weten *Cancer*, *Scorpio* en *Piſces*, 't hoofd ſal hy ten Hemel keeren, en letten op dien tijd op den grooten en kleynen Beer, weſende de Hemel met een wolckige en donckere locht betrocken, waer uyt ys en hagel valt.

Manlijck wort hy gemaelt, om reeden die in de beeldniſſe van 't Ooſten is geſeyt. Wreed van opſicht is hy, en ſeer ſterck van ſtant, blanck en bol van vleys, en vol van bloed, een aert, die dit koude land geeft, maeckende dat de maege ſeer wel koockt. Hoedanigheden die daer ſtrijden tegens die in 't Zuyden geboren worden, want die hebben weinigh bloeds, en zijn kleyn van perſoon, ſwart van verwe, gekrult, verbrant, luchtigh en ſpaerſaem om bloed te laeten, gaende d'andere in de konſt van looſheyt en argheyt te boven.

Hy wort met een wit Harnas gewaepent, als of hy al een deel van 't Rapier uyt hadde, om de ſtoutigheyt en ongetoomde wreedheyt van dit Noorderſche volck te vertoonen, weſende ſeer ſtrijdbaer, doch altijd tot ſchaede van Italien en 't meeſte deel des Werrelts. Een Volck, ſegh ick, dat vaerdigh is totte Waepenen, door te grooten overvloet van 't bloed, en van den toorn,

Waer

waer door het lichtlijck wort opgeſtoockt, uyter natuyre vyanden van Vreede, en die voor den dood niet vreeſen.

Hy heeft een blauw gordel, waer op de teyckens van *Cancer*, *Scorpio* en *Piſces* ſtaen, zijnde Noordlijcke teyckens. Hy ſiet nae den Hemel, om in een ſelve tijd, twee ſterren te ſien, te weeten de groote en kleyne Beer, als vaſte Noorderſterren, die nimmermeer ondergaen. Daerom wordt getoont dat de Hemel wolckachtigh en duyſter is, en dat daer uyt ys en hagel valt, daer van *Petrarcha* van 't Noorden, aldus ſpreeckt:

De koude kille Noorder vee,
Bedeckt van hagel, ys en ſnee,
En van de Son wijt afgeſcheen,
Heeft duyſtre wolcken in 't gemeen.

OCCIDENTE. *Weſten.*

EEn oud Man in 't purper gekleet, met een blaeu gordel, waer op de teyckens *Gemini*, *Libra* en *Aquarius* ſtaen: hebbende den mond met een band toegebonden, en op 't hoofd een ſterre, ſtaende als met den rugge gekeert, houdende de rechter arm recht uyt nae der aerde, mette voorſte vinger van dieſelve hand wijſt hy nae 't Weſten, alwaer de Sonne is ondergegaen, in de ſlincker hand ſal hy een bos met Maenekoppen hebben, de lucht ſal bruyn weſen, alwaer een Vleermuys in vlieght, de ſchaduwe van deſe Man ſal ſeer langh weſen.

Oud wort hy gemaelt, om dat de dagh nu alreede zijn reyſe gedaen hebbende, en de Sonne in 't Weſten vindende, nu in hare daelinge is.

Van purper wort hy gekleet, om dat deſe verwe als van alle luſtigheyt berooft is, en die tijd is, die in 't ondergaen van de Sonne komt, beginnende de locht doncker te worden.

Hy is met een gordel gegort, alwaer de drie bovengeſeyde teyckens ſtaen, zijnde Weſtlijcke teyckens.

Hy wort met een band voor den mond gebonden, om te kennen te geven, dat nu alles in ſtilte en ruſte is, gelijck *Ovidius* 't ſelve ſeer wel ſeyt in zijn x boeck *Metamorphoſ.* *Tempus erat quo cuncta ſilent.* En *Virgilius* ſeyt mede in 't IV boeck van *Æneas*, dien wy aldus naebootſen:

De moede leden door 't gegaep,
Omvingh een aengenaeme ſlaep:

Het boſch en 't aerdrijck had haer ruſt,
De Zee was oock in ſlaep geſuſt,
De dierkens, en 't gevogelt mee,
De Viſchjes ſliepen in de Zee,
De ſtille nacht, van ſorgen vry,
Dreef d'arbeyt wegh en ſlaverny.

Hy houd de *Heſperus* of d'Avondſterre op 't hoofd, om dat die in 't begin van de nacht in 't Weſten verſchijnt. Dat hy metten rugge gekeert ſtaet, houdende de rechter arm, recht uyt nae de aerde, wijſende metten Vinger nae 't Weſten, alwaer de Sonne is ondergegaen, is om te vertoonen, dat de dagh wegh gaende, ons haere ſchouders toekeert, en ons van haer licht berooft. Wijſende oock metten Vinger nae 't Weſten, tot een onderſcheydt van 't Ooſten, als die zijn rechter arm nae 't Ooſten uytſteeckt.

Mette ſlincker hand houd hy een bos Maenekoppen, weſende dieſelve een beeld van de Slaep, als een eygen werck van de nacht.

De locht wort bruyn gemaeckt met een uyl of Vleermuys, om dat in 't begin van den Avond de locht bruyn wort, en deſe dieren ſich dan vertoonen.

De ſchaduwe van deſe beeldniſſe wordt ſeer langh gemaeckt, jae veel langer als 't lichaem, want ſoo veele meer als de Sonne van ons afgaet, ſoo veel te grooter worden de ſchaduwen van alle lichaemen, gelijck daer van oock in 't beeld van 't Ooſten geſeyt is.

VENTI.

HOewel men van de twee en dertigh ſtreecken op 't Compas, en van by-winden ſpreeckt, ſoo zijnder nochtans niet meer als vier hoofd-winden, waer van wy hier vooren de beeldniſſe hebben afgemaelt, die uyt yder hoeck, van de vier deelen des Werelts, af blaeſen. Diewelcke van *Ovidius* elck op zijne plaetſe in 't I boeck geſtelt zijn.

AURA. *Een ſoet Windeken.*

EEn Maeghdeken met blonde hoofdhayren, die in den Wind zijn uytgeſpreyt, met een ſchoon hulſel van allerleye bloemen op 't hoofd, 't geſicht ſal een weinigh bol weſen, met opgeblaſen wangen, als men den Wind maelt, doch datſe niet misſtelt zy. Zy ſal vleugels aen de ſchouderen hebben, die van verſcheyden verwen zijn, maer meeſt van verwe als de locht is, ſtroyende met beide handen verſcheyden bloemen.

Daer zijn drie lieflijcke Windekens, d'eerſte in 't opkomen van den dagh, de tweede op den Middagh, de derde op den Avond.

Van de Poëten zijnder ſeer aengenaeme kinderkens van gemaeckt, die haere bloemkens ſayen door de gelegentheyt van deſe ſoele Windekens, die in de tijd van de Lente, haeren ſoeten en lieflijcken reuck der bloemkens verſpreyden, ghelijck *Petrarcha* ſinght:

Aurora *in de Lent met* Aura *lieflijck ſpeelt,*
Die ons den nieuwen tijd en ſoete bloemkens deelt.

En in zijn CLXII klinckdicht ſeyt hy aldus:

De geeſtige Aura *doet den regen-buy vergaen,*
En weeckt de bloemkens op, in ſchadu van de blaen,
Soo dat haer ſoete geeſt, haer ſchenkt een vrolijk leven.

Iongh en met vleugels iſſe gemaelt, om de ſnelheyt van hare bewegingen te vertoonen.

VENTI. *Winden.*

ÆOLUS. *Koningh van de Winden.*

EEn Man met een Koninghlijcke Mantel, en vleugels aen de ſchouderen, met ſeer wilde hoofdhayren, met een kroone daer boven op, hebbende ronde en opgeblaeſen wangen, houdende met beyde handen en ſtrenge grepen, eenen breydel of toom.

Hy wort gemaelt eenen breydel of toom te dragen, om dat de Poëten hem Koningh der Winden noemen; gelijck *Boccatius* 't ſelve in zijn XIII boeck verhaelt: *Hy quam in* Æolia *tot de ſtad van de Winden, alwaer met groot geraes de plaetſen waeren opgehoopt, van de geſtoorde Zuydewinden. En* Æolus *ſittende in een groot hol, druckte daer de moeylijcke Winden uyt met de luytruchtige Tempe. En aldaer, als een groot Koningh, ſluyt hy die wederom met teugels, en als die dan wederom verſtoort zijn, dan blaſenſe met een groote weerſlagh, rontom de hooge bergen.* En *Virgilius* in zijn I boeck van *Æneas*, beſchrijft die ten naeſten by mede op deſer wijſe: *De Goddinne* Thalia, *by haer ſelve met een brandende hert, en over de ſtinckende plaetſen omſwervende, quam met de raſende Zuydewinden en een ſlagh-regen, in 't Vaederland: hier was de Koningh* Æolus *in een diep hol, daer de ſuyſende Winden een geweldigh geluyt maeckten. Maer door zijn gebiet, ſoo knelt hy die*

met teugels, en beeyt haer in de gevangenisse. Maer als die dan verstoort worden, en op 't hollen raecken, dan raesense met een groot gedreun des berghs, ontrent haere gevangenis. En als dan Æolus *op zijn verheven Burgh sit, houdende zijnen Rijxstaf, soo versacht hy de gemoederen, en maetight haere verstoortheyt.*

Æolus, gelijckmen die op een ander maniere kan afmaelen.

EEn Man met een Koninghlijck kleed, en een viervlamme op 't hoofd, houdende met d'eene hand een seyl van een Schip, en met d'ander een Scepter.

Op dese wijse wort hy vertoont, om dat *Diodorus Siculus* in 't VI boeck van zijne Historien seyt, dat *Æolus* geregeert heeft in 't eyland van *Æolien*, dat nae sijn naeme genoemt is, leggende in de Siciliaensche Zee, wesende een seer beleeft, rechtvaerdig en Godvruchtigh Man, hebbende den Schippers geleert het gebruyck van de seylen, en door de naerstige opmerckinge, leerde hy aen den roock van de vlam, de Winden onderscheyden, waer die heene trocken. En wist haer te voorseggen, wat Wind het soude wesen. En hier uyt komt dese fabel, dat hy geweest is Koningh van de Winden.

Eurus. *Oost.*

EEn Man met opgeblasen wangen, en vleugels aen de schouderen, wesende bruyn op zijn Moeriaens, met een Sonne op het hoofd.

Swart wort hy geschildert, door de gelijcknisse van de Moeriaenen, die in 't Oosten zijn, daer dese Wind van daen komt, en daerom is hy aldus van de oude geschildert.

De vleugels zijn teyckens van de snelligheyt der Winden. En dit zy genoegh geseyt, tot verklaeringe van de andere Winden.

Hy wort met een roode Sonne op den top van 't hoofd vertoont, dat wanneer de Sonne root en vierigh ondergaet, dat alsdan die volgende dagh, dieselve Wind oock also sal wayen, gelijck *Virgilius* in zijne *Georgica*, beschrijvende de teykenen van de Sonne, seyt: *Cæruleus pluviam*, &c. en dattet dan sal regenen.

Favonius. Zephirus. *Weste-Wind.*

EEn Iongelingh van een luchtigh opsicht, met vleugels en opgeblasen wangen, gelijckmen de Winden gemeenlijck schildert, houdende met groote bevalligheyt eenen Swaen met opgeslagen vlercken, als of zy wilde singen. Hy sal een krans met veele bloemen op 't hoofd hebben, die door een gevlochten zijn. Aldus isse van *Philostratus* gemaelt in 't boeck van zijne beeldenissen: alwaer hy seyt, wanneer dese Wind komt, dat dan de Swaenen veel lieflijcker singen, als zy gewoon zijn. *Bocatius* verhaelt in 't geslachtregister der Goden, dat *Zephirus* van koude en vochtige aert is, niet te min gemaetight, die den Winter ontsluyt, en brenght ons allerleye bloemen en kruyden voor den dagh: daerom wort die met een bloemekrans op 't hoofd geschildert.

't Woord *Zephirus* komt van *Zeps*, 't welck in 't gemeen het Leven bedier, en is daer na *Favonius*, dat is Westewind geheeten, om datse alle planten gunstigh is, blaesende lieflijck en geneughlijck door alle boomen en kruyden, van den Middagh af totten Nacht toe, en van 't begin van den Lenten tot het eynde van den Somer.

Boreas of Aquilo. *Noorde-Wind.*

EEn vreeslijck Man om aen te sien, hebbende den baerd vol kegels, en de hoofdhayren en vleugels vol sneeuw bedeckt, met voeten als Slangesteerten. Aldus wortse van *Pausanias* afgebeelt, en *Ovidius* heeft in 't VI b. van zijne herscheppinge daer van wijtloopigh geschreven.

Auster of *Zuyde-Wind.*

HIer van wort by *Ovidium* in zijn eerste boeck van de herscheppinge gewagh gemaeckt.

Voor soo veel *Boccatius* in de afkomst der Goden verhaelt, seyt hy, dat dese Wind uyter natuyre koud en droogh is, niet te min, terwijlen zy tot ons komt, passerende door de *Zona torrida*, soo neemtse de hette aen, en de overvloet van 't waeter, dat in 't Zuyden haere plaetse heeft, neemtse dese vochtigheyt aen: En als van haere natuyre veranderende, soo komtse tot ons heet en vocht, en door haere warmte, soo opentse het Aerdrijck, verspreyt de Wolcken, en brenght ons den regen aen. Waer over *Ovidius* in 't 1

boeck van zijne klagh-dichten van de Winden gewagh maeckt: *Nam modo purpureo &c.*
Nu krijgt de Eurus *eerst van't purpre* Ooſten *kracht,*
En Zephirus *die blaeſt van't* Weſten *d'avond wacht:*
Van't Noorden, Boreas *met perlen komt bevrooren,*
Dien Notus *wijt het* Zuyd, *blaeſt luſtig om zijn ooren.*

VSURA. *Woecker.*

EEn oude, magere en leelijcke Vrouwe, houdende onder haer ſlincker voet een ſilvere becken, en in de hand een kanne met eenige gulde ketens, mette ander uytſtekende hand, teltſe eenige kleyne munte: Hier door wort te kennen gegeven, waer in de Woecker beſtaet, te weeten in 't geld leenen met ſeeckerheyt van groot profijt, en meer winninge als betaemlijck is, en ſonder vreeſe van ſchaede. Daerom houdſe het groot geld onder den arm, en betaelt met ſnood geld tot naedeel van de nuttigheyt voor zijn even-naeſten, en tot ſchande van ſich ſelve, weſende deſe ſlagh van Menſchen als eerloos en vervloeckt van de Wet Godes en der Menſchen.

VENDETTA. *Wraecke.*

EEn gewapende Vrouwe in't root gekleet, hebbende in de rechter hand een bloote Poignaert, bijtende op den duym, ter ſijden leyt een Leeuw, die met een Swaerd gewont is, ſtaende ſeer vreeſlijck te grimmen.

De Wraecke wort met een Poignaert in de hand geſtelt, om te betoonen, dat deſe een vrywillige daed van de Wille is, ſich haeſtende, om haer ſmaet, oock met ſtortinge van bloed te wreeken. En hierom ſoo wortſe root geſchildert.

Zy wort gewapent gemaelt, om dat een Menſch door middel van zijn eygen kracht, ſich lichtlijck kan wreecken, over die hem vertoornt heeft.

Zy bijt op haer eygen duym, want die daer genegen is ſich te wreecken, en om vaſter geheughniſſe daer van te hebben, ſoo dient hy ſich van een vrywilligh quaed, dat hy ſich ſelve aen doet, ter gedachtniſſe van het krachtigh geweld, dat hem, door eens anders macht is aengedaen.

De Leeuw gewont zijnde, onthoud ſeer wel wie hem heeft geſlaegen, niet naelaetende om gelegentheydt te vinden van ſich te wreecken. Waer over *Pierius* verhaelt, dat een Iongelingh, die in 't geſelſchap van *Juba* den Koningh der Moren, terwijlen hy door de Woeſtijne van Africa reyſde, eenen Leeuw bejegende, den welcken hy metten Deegen op den huyd ſloegh; en 's jaers daer nae, als hy wederkeerde, verſcheen de Leeuw wederom ter plaetſen, en greep onder alle den hoop Soldaten, dienſelven Ionghlingh aen, hem deerlijck verſcheurende, ſonder dat hy iemant anders quetſte, ſich alleen vernoegende, dat hy zijn oude leet mocht wreecken. Daerom ſtelden de Egyptenaers den Leeuw mede voor een beeldniſſe van de Wraecke.

VENDETTA. *Wraecke.*

EEn gewaepende Vrouwe met een brandend vier op den Helm, hebbende den ſlincker hand afgehouwen, ſtaerende vaſt op den afgehouwen ſtomp, toonende een vergramt, ontſtelt en dol weſen. Zy ſal in d'ander hand een Poignaert houden, als of zy wilde ſteken: Zy ſal in't root gekleet zijn, en ter ſijden een Rave hebben, die een Scorpioen in den mond heeft, die met haeren ſteert in des Raeven hals ſteeckt.

Het Waepentuygh bediet, dat de kracht en ſterckte van 't lichaem, noodigh is om de Wraecke wederom te vergelden.

Het vier is een kenteycken van de beweginge en brand in't bloed, dat ontrent het hert is, door den toorn en luſt totte Wraecke, 't welck het ontſtelde geſicht te kennen geeft. Zy ſiet oock op den ſtomp van den arm, om datter geen ding den Menſch meerder tot wraecke aenport, als de verſche gedachtniſſe van de geledene ſchade. En daerom is datſelve hier afgebeeld door den Raeven, die van een Scorpioen is geſteecken, waerover *Alciatus* in zijne Sinnebeelden aldus ſeyt:

De Raeve rooft een Scorpioen,
Om met dit Dier zijn will' te doen:
Maer 't Dier vol doodelijck venijn,
Vergift den Raef vol ſmert en pijn.
O ſotheyt! wie een ander pranght,
De Wraeck hy tot-zijn ſtraf ontfanght.

FERO-

FEROCITA. *Wreedheyt, Stoutmoedigheyt.*

EEn jonge gewapende Vrouwe, van een ontſtelt weſen, dieder blaeſt, raeſt en dreyght, houdende haer ſlincker hand op 't hoofd van eenen ſeer wreeden Tyger, ſtaende vaerdigh om aen te vallen, in de rechter hand ſal zy een eycken ſtock met loof en eyckels hebben, die zy als dreygende houd, om daer mede te ſlaen.

Iong wortſe gemaelt, om dat in den meeſtendeel der jonge luyden, de hettigheyt van 't bloed heerſcht, 't welck in haer een ſtoutmoedigheyt verweckt, oock een vaerdigheyt en begeerte om alles te vermeeſteren, te rugge ſettende al het gevaer, datter voor oogen ſtaet, hoe ſwaer 't ſelve oock ſoude mogen weſen, en om datſelve in 't werck te ſtellen, ſoo leggenſe al haer kracht en verſtand daer aen te koſte: van welcke eigenſchap *Cicero* in ſijn *Cato Major* aldus ſeyt, *daer is ſwackheyt in den kinderen, wreedheyt in den Iongelingen, en dapperheyt in een ſtantvaſtigh gemoed.* Noch *Virgilius* verſwijght dit in den Iongelingh *Turnus* niet, invoerende den Koningh *Latinus*, die hem aldus aenſpreeckt:

O jonger Man! hoe meer u doet,
De wreedheyt ſtout zijn in 't gemoed:
Te meer paſt my een goede raed.

Doch daer nae volgen de Waepenen, want onder den Soldaeten heerſcht de Wreedheyt boven al. Waerover de Prince der Poëten *Homerus*, die niet onbequaems voortbrenght, niet vernoeght ſoude weſen om zijnen *Achilles* alſoo te prijſen, gelijck hem *Horatius* in deſe woorden uytdruckt, ſeggende, *ſoo ghy miſſchien* Achilles *eerwaerdigh ſtelt, wacker, toornigh, onverbiddelijck, ſtrengh, of dat de Wetten niet voor hem gemaeckt zijn, die moet ſulx de wapenen toeſchrijven. Homerus* maelt hem af, dat hy van kinds-beenen aen, by *Chiron*, den *Centaurus*, in de geberghten van Theſſalien, was opgevoet, alwaer hy daeghlijx met Leeuwen, Beeren en wilde Verckens, moſt ſtrijden, nergens anders om, dan te doen gelooven, wanneer wy ſien op den Meeſter zijnen voorganger, op de plaetſe alwaer hy is opgebracht, en op zijne oefningen, die hy gewent was, ſoo konde het niet zijn, of hy moſt van ſtrijdbare wreedheyt weſen. Welcke voetſtappen *Virgilius* navolgende, beſchrijft hy zijne Krijghs-Heldinne, datſe ſoude geſooght en opgebracht zijn mette melck van een wilde Merry. En *Arioſto* ſeyt dat zijn *Rugier*, by 't mergh van een Leeuwe en Beyr is opgevoet. By welcke dieren de wreedheyt blijcklijck uytſteeckt. 't Paſt oock wel datmen deſe Vrouwe wapent, want dit is de wreede niet alleen eygen, dat zy is gewaepent, maer zy toont oock in deſe hettigheit, dat zy ſich wil beſchermen. Weſende de Wreedheyt het overtollige van de ſtoutigheyt, die ſoo wel 't eene als 't ander omhelſt.

Zy houd haer ſlincker hand op eenen wreeden Tyger, om dat veele Poëten, door de Natuyre van dit Dier, oorſaecke hebben genomen, om de gemoederen, die wreed en hart zijn, en die door bidden noch medelijden zijn te vermorwen, aldus af te malen, ſeggende, datſe melck van de Hircaenſche Tygers hebben gedroncken. Ick vernoege my met *Virgilius* in zijn IV boeck van *Æneas*, daer hy van deſen ſin verhael doet:

Geen Moeder noch geen vroom geſlacht,
Heeft u ter Werrelt voortgebracht:
Maer hier een Rots of ſteyle ree,
Of daer de wilde woeſte Zee:
Of ghy zijt door u wreed gemoed,
By eenen Tyger *opgevoet.*

En *Taſſo*, die hier in *Virgilium* geluckigh naevolght, voert in plaets van *Dido*, zijne *Armida* in, die tot *Rinaldo*, oock op deſer wijſe ſpreeckt: *Sophia of de Wijsheyt, heeft u niet voortgebracht, noch ghy zijt niet van 't Attiſche bloed geboren, maer de dolle Zee, of de bevroſen* Caucaſus, *of de horſten van een Hircaenſche* Tyger, *hebben u opgevoet.*

Dat zy den ſtock, dreygender wijſe, in de rechter hand houd, is om de wreedheyt des gemoeds uyt te drucken. Want *Pierius Valer.* ſeyt, datter geen vermaerde Poëten ontbreken, die daer ſeggen dat de wilde, wreede, en bloetdorſtige Menſchen, berooft zijnde van alle Menſchlijcke manieren en aerdigheden, van een harde eycke zijn voort-gekomen; 't welck over een komt met het geene *Virgilius* ſeyt:

Het volck moet van een quaſt, of wreed geboren zijn.

CRUDEETA. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe die root van verwe in 't geſicht en in de kleederen is, met een ſchricklijck opſicht, hebbende een Nachtegael op 't hoofd, verſtickende mette handen een kindeken in de luyers, tot teycken van grou-

groulijcke wreedheyt, als datmen iemant om hals brenght, die u noyt oock in de minſte feylen, heeft beſchadight, zijnde in alles onnooſel. Daerom ſeytmen dat de Wreedheyt een onverſaedlijcke luſt is, ten quade, om de onſchuldige te ſtraffen, en eens anders goederen te rooven, 't Recht alle inbreuck te doen, en alle vromen te beledigen, en niet te beſchermen.

Het roode kleed bediet, dat alle haere gedachten bloetdorſtig zijn, en door de Nachtegael verſtaetmen de fabel van *Progne* en *Philomele*, weſende een waerachtigh beeld van de Wreedheyt.

Crudelta. *Wreedheyt.*

EEn Vrouwe in yſer-roeſte verwe gekleet, met een groote Diamant in 't midden voor de borſt, die al lachende over einde ſtaet, mette handen in de ſijden, ſiende een huys in den brand, en een doodinge van kinderkens, die in haer eygen bloed worden gewentelt.

De Wreedheyt is een hardigheyt van 't gemoed, dat ſich verheught in de ellendigheden van andere, en daerom wort haer een Diamant gegeven, weſende een ſeer harde ſteen; en om haere hardigheyt, iſſe van de Poëten veeltijts genomen, ten opſicht van de hardigheyt der Vrouwen.

Den brand en de doodinge met een lachend geſicht aen te ſien, is het grootſte kenteycken van wreedheyt boven alle andere. En van deſe ſlagh van Menſchen en andere heeft de voorgaende eeuwe willen roemen in den perſoon van *Nero* en van veel *Herodeſſen*, aengeſien daer geen ſlagh van ſchelmerie is, die niet ter eeuwiger gedachtniſſe voor 't algemeene wort bewaert, en dat door de Hiſtorien, om te dienen als ſpieglingen voor de naekomelingen.

Ethica. *Zeedevorminge.*

EEn Vrouwe van een ſtaetigh opſicht, die in haer ſlincker hand een Waterpas houd, hebbende aen haer rechter ſijde eenen getoomden Leeuw.

Ethica, bediet een leeringe van zeeden en manieren, waer door de begeerlijcke en toornige hertztocht binnen de middelpaelen wort gehouden, waer in oock de Deughd beſtaet: om dat de Ondeughd nae de buytenwegen leyt, waer nae ſich dan de hertztocht of genegentheyt voeght, ſoo menighmael, als zy, of ter eender of ter ander ſijde, afwijckt.

Den Leeuwe houdſe by haer, weſende dieſelve een eedel en wreet gedierte, doch hy is getoomt, om daer door te kennen te geven, dat zy het dierlijcke gedeelte, dat is de toornige en begeerlijcke hertztocht des Menſchen, breydelt en intoomt.

Het Waterpas geeft ons, by gelijckniſſe, te verſtaen, dat alsdan een dingh in 't plat, wel en effen geleyt is, wanneer de draet recht hanght tuſſchen de twee beenen van het Waeterpas, en dat die niet helt, noch nae d'eene of d'ander buyten-kant, maer ſlaet juyſt op de bovengeſeyde lijne, waer van het loot komt afdaelen. Alſoo onderwijſt oock deſe leeringe van de Zeedevorminge den Menſche, dat de ſinlijcke luſt en hertztocht ſich voeght, nae het rechtſnoer en de overeenkominge van de reeden, wanneer zy niet buyten 't ſpoor loopt, noch helt nae de buytenkant, maer houd ſich in de middelpaelen.

Modestia. *Zeedigheyt.*

EEn Maeghdeken dat in de rechter hand een Scepter houd, alwaer boven op een oogh ſal ſtaen, zijnde in 't wit gekleet, en met een gouden gordel omgort, het hoofd ſal een weinigh gebogen ſtaen, ſonder kuyf of ander hoofdverciersel.

S. *Auguſtinus* ſeyt, dat Zeedigheyt komt van de Zeeden of manieren: en de manieren worden gehouden als Vaeder van d'Ordre: ſulx dat de Zeedigheyt beſtaet in 't ſchicken en beſtieren van de Menſchlijcke handlingen. En om dit te doen is van noode, dat het wit van onſe voornemen zy, datmen de paelen van te veel of te weinigh niet overtreede, noch buyten ſchreef gae in onſe handelingen, maer datmen alles in den wegh van de middelmaet ſal rechten, na de matigheyt, waer van het oogh op den Scepter een beeld is: om dat de Prieſters wanneer zy de manierlijckheyt of beſtieringe wilden uytdrucken, ſoo plachten zy een oogh en een Scepter uyt te beelden, die beyde met de Zeedigheydt wel over een komen. Want

wie

wie de Zeedigheyt heeft, die heeft oogen om niet in eenigh gebreck te vervallen. En wie ſich met den Scepter van Zeedigheyt laet beſtieren, die kan oock zijne gedachten breydelen, alſoo datſe niet te verre buyten 't ſpoor loopen. Want Zeedigheyt, ſeyt *Hugo*, is, *dat wy onſe kleedinge en beweginge, alſoo moeten beſtieren datter noch te weynigh noch te veele geduen zy.* Zeedigheydt dan vereiſcht, dat ſich een Menſch ſelve weet te manieren, zijnde dit een ſonderlinge gave Godes; gelijck *Sotades* die ſeer oude Griexſche Poeet vertoont: *Zydy zeedigh? acht dat Gods werck. De Zeedigheyt ſal ſtrax by u zijn, indien ghy u ſelve wel weet te beſtieren.*

Het witte kleed, is een teycken van Zeedigheyt en van 't gemoed, dat met het tegenwoordige te vreeden zijnde, ſchijnt niet meer te ſoecken, gelijck *Pierius* in 't IV boeck ſeyt. Met een goude gordel wortſe omgort, om dat de H. Schrift, daer door oock de Maetigheyt en Zeedigheyt wil uytdrucken, waer mede men de dertele en wilde begeerlijckheden en hertztochten ſal breydlen en betoomen, en de ſuyvre Zeedigheyt in 't gemoed beveſtigen; gelijck *David* in zijnen Pſalm verhaelt, *alle roem des Koninghs dochter is binnen in de gulde boorden, rontom geciert met veränderingen.* En *Paulus* ſeyt, *houd u lendenen omgort met een goude gordel*, 't welck eenige uytleggen by de Zeedigheyt en ſuyverheyt des herten, waer mede de begeerlijcke deelen des gemoeds werden gebreydelt.

Datſe haer hoofd gebogen houd, is een teycken van Zeedigheyt, gelijck de eerbaere Dochters en de Godsdienſtige Minnaers der Zeedigheyt doen, die hier door in haere gangh en in haere vrolijckheyt vertoonen, datſe in alles het gebod des Apoſtels *Pauli* willen gehoorſaemen: *Weeſt vrolijck, en laet uwe Zeedigheyt den Menſchen blijcken.*

En overmits die geene, die met deſe Deughd begaeft is, niet hooghmoedigh treet, noch het hoofd hooghmoedigh opſteeckt, maer hy gaet geheel ſonder kuyf: Want de Zeedigheyt laet geen overtollige dingen toe, gelijck geſeyt is. En de kuyf of Parruyck is, in der daed, overtolligh, en een teycken van ydele opgeblaſentheyt: Want door deſe uytwendige grootsheit openbaert men de grootsheyt die in 't gemoed is verborgen: Hier van geven eenige Dieren blijcklijcke teyckenen, diewelcke een kuyf of kam op 't hoofd draegen, weſende uyter natuyren onheus, en daerom neemt *Plautus*, niet ſonder reeden, de Weehoppe, die onbeſchaemt is, en een kuyffe draeght, voor een Hoere. En gelijck de Haene, die in plaets van een kuyf, den kam draeght, altijd ſtout is, maer als hem de kam is afgebeten, dan wort hy needrigh en zeedigh. Daerom ſeyt *Petrarcha* tegens *Gallus* (de Haen) daer hy tegens ſchreef, *Laet* Gallus *de Haen nu zijne ooren openen, en de onbeſchoffe kam van zijne dertelheyt, afdoen.* Een ſpreucke die van *Pius* II is naegevolght, ſpreeckende van een opgeblaeſen Philoſooph en Theologant, die in ſijn diſputeeren bleef ſtom ſtaen, waer van hy ſeyde, *dat de kam van deſe trotſe was afgevallen.* Want het ſpreckwoort luyt *tollere criſtas*, dat is, den kam wegh nemen, of gelijck wy ſpreken, datmen hem den kam ſal afbijten, een ſpreeckwoort dat genomen is van de gekamde Vogels, waer van de kammen kenteyckens zijn, van de opſtoockingen der gemoederen en van hooghmoet, ſulx dat de kuyf of kam een beelt is van een opgeblaſen gemoet: hierom ſoo draeght de Zeedigheyt dieſelve niet, maer verwerpt al het gepronck en de optoyſelen des hoofds.

HYDROGRAPHIA.
Zee-beſchrijvinge.

EEn oude Vrouwe, met ſilver verwe gekleet, doch alſoo gemaeckt, als de Zeebaeren, boven haer hoofd ſtaen eenige ſterren, mette rechter hand houdſe een Paskaert en een Paſſer, mette ſlincker een Schip, en ter ſijden op der aerde een Compas, Graedboge en Aſtrolabium.

Oud wortſe gemaeckt, om de reeden die in de *Geographia* geſeyt is. De verwe en het maeckſel van 't kleed bedieden het water en hare beweginge, 't welck zy betoont door 't ontwerp, datſe by haer heeft, om in de Zee haere hooghten van de Landen te nemen, en alſoo ſeeckerlijck, daer door, als door een bekende Wegh te paſſeeren, als door 't opmercken van de naelde van't Compas, door't nemen van de hooghte der ſterren, door hare Paskaerten en meetingen, om met gunſtige winden de Zee ſpoedigh door te loopen, of met tegenwinden de Zee met groote ommewegen te kruyſſen, altijd door behulp van 't Compas, den rechten kours houdende. Een konſt die by de Oude niet ſoo volkomen is bekent geweeſt, maer nu by onſe eeuwe tot een beter volmaecktheyt gebracht. *Polidorus Virgilius* ſeyt dat de Phæniciers d'eerſte geweeſt zijn, die de ſterren in de Zeevaert aenmerckten: en dat over al op de Oevers van de Zee vier-baeckens waeren, dieſe oock op de toorens ſtelden.

ANIMA BEATA & RAGIONEVOLE.
Ziele die ſaligh is en reedelijck.

EEn ſeer aengenaem Maeghdeken, die 't hoofd met floers of doorſchijnend linnen bedeckt is, met heldere en doorluchtige kleederen, aen de ſchouderen ſalſe twee vleugels hebben, en op de ſpitſe van 't hoofd een ſterre.

Alhoewel de ziele, gelijk de Godgeleerde ſeggen, een onlichaemlijcke en onſterflijcke ſelfſtandigheyt is, ſoo vertoonen wy nochtans dieſelve, op de beſte maniere als een Menſch, die aen de lichaemlijcke ſinnen gebonden is, en dat door de inbeeldinge, gelijck wy die konnen begrijpen, niet anders, als men God en de Engelen af beelt, ſchoon die van een ſuyvere en onlichaemlijcke ſelfſtandigheyt zijn.

Een ſeer bevalligh Maeghdeken is zy gemaelt, om dat zy van den Schepper, die de fonteine van alle ſchoonheyt en volmaecktheyt is, nae zijne gelijckniſſe is gemaeckt. Haer aengeſicht is bedeckt, om uyt te drucken, 't geene *Auguſtinus* in 't 2 b. *de definit.* ſeyt: *De ziele is een onſienlijcke ſelfſtandigheyt voor de oogen der Menſchen, en een ſelfſtandige gedaente van't lichaem, die voor dieſelve niet blijcklijck is, alleene datſe door ſeeckere uytwendige hoedanigheeden wort begrepen.*

Het heldere en doorluchtige kleed, bediet de ſuyverheyt en volmaecktheyt van haer weſen. Door de ſterre op 't hoofd, wierde by den Egyptenaers, de onſterflijckheyt der zielen uytgedruckt, gelijck *Pierius* in 't XLIV boeck ſeyt. De vleugels aen de ſchouderen, bedieden ſoo wel haere ſnelligheyt, als haere twee mogentheeden, ſoo van verſtand als wille.

ANIMA DANNATA.
Ziele die verdoemt is.

NAedien het dickwijls, in de Treurſpeelen, voorvalt, en in de vertooningen van vervolgende dingen, van die ſoo wel verſiert, Geeſtlijck als Werrelts zijn, datmen de ziele van eenigh Menſch, op een Tooneel moet vertoonen: ſoo is 't van noode, datmen eenigh licht hebbe, hoemen dieſelve ſichtbaerlijck ſal invoeren. En derhalven ſal men die vertoonen, datmen behoude de gedaente van een Menſchlijck beelt, als mede de gedaente van 't lichaem. Zy ſal naeckt ſtaen, en met een ſeer fijne en doorluchtige ſluyer bedeckt zijn, als mede met ontwonden hayren. De verwe van de vleeſachtigheyt, ſal duyſter bruyn zijn, en de ſluyer van ſwart. De ziele van 't lichaem afgeſcheiden zijnde, is geeſtelijck en onlichaemlijck, en daer is geen twijfel aen, of dieſelve paſt, voor ſich ſelve, deſe beeldniſſe, de toeſtellinge en andere hoedanigheeden, die de ſtoffe alleene raecken. Doch altijt, wanneermen deſe vertooninge ſal toeſtellen, ſoo moetment doen, door't ontwerp van de lichaemlijcke ſinnen, zijnde verbonden, om ſulx onder dieſelve lichaemlijcke gedaente, af te beelden, en dat om de ſaecke, die alreede verſtaen is, tot ons opſet te paſſen.

Soo geven wy haer dan de lichaemlijcke gedaente, met deſe vryheyt, waer door men in 't

in 't gemeen, oock de Engelen afbeelt. En om dat de ziele de gedaente aen 't lichaem geeft, soo kan ick my niet inbeelden, datse dan van een ander beeld soude zijn: alhoewel wy weten, dat dieselve, als boven geseyt is, van de bepaelingen, die in stoffe bestaen, niet kan zijn omschreven. Laet dan de beeldnisse, om dat die bekent is, weder in zijn lichaem keeren, en dieselve voegen, nae 't geene verscheyden Poëten, en onder andere, gelijck die *Virgilius* in't VI boek beschrijft, dat wanneer *Æneas* in de helle gingh, soo had hy groote kennisse aen veelen, met wien hy in 't leven hadde verkeert. *Dante* seyt in 't III cap. van de Helle: *Nae dat ick eenige sal hebben gekent.* Doch men sal die beter kennen, wanneer men eenige merckteeckens heeft van haere gelegentheyt: Want het kan veeltijts voorkomen, datmen die met verscheyden gebreecken moet vertoonen, als gewont zijnde, of in grooter eere, of als eene die gepijnight wordt, of nae dat een yder best dunckt, om die nae haere aert en gelegentheyt te vertoonen. Naeckt wortse derhalven gemaeckt, om datse uyt haere natuyre vry is van alle lichaemlijcke verhinderingen. *Petrarcha* maecktse naekt en bloot. De hoofdhayren, die over haere schouderen zijn verspreyt, vertoonen niet alleene de ongeluckseligheyt van de verdoemde zielen, maer oock 't verlies van reeden en verstant, gelijck oock *Dante* seyt: *Wy zijn gekomen totte plaetse, daer van ick u heb hooren seggen, hier zijn de bedroefde Menschen, die 't verstant hebben verloren.* De vleessige bruynte en de verwe van den sluyer, bedieden de beroovinge van 't licht en van de genade Godes. Daerom *Dante*, spreeckende van de maniere en gelegentheyt der Helle, seyt, dat voor de poorte desselven geschreven stont, *Ghy die hier in gaet, geeft vry alle hoops verloren.*

FINE. *Einde.*

DE verklaeringe van dit beeld, gelieve de Leser nae te soecken op fol. 113, alwaer de Schrijver, alle reedenen desselven in 't lange, heeft uytgebreyt.

NAEREEDE DES OVERSETTERS, over het Einde van dit Werck.

NAedien *in alle aengevangene wercken, het ooghwit tot een eerlijck* Einde *behoort te ſtrecken, alſoo het* Einde *een voltreckinge is van alle dingen, en gelijck* Eccl. VII *ſeyt, is 't* Einde *beter als 't* Begin: *ſoo danck ick derhalven God, dat hy my luſt en kracht heeft verleent, dat ick dit werck, tot nut mijnes Naeſten, en vorderinge der Deughde, konſten en eerlijcke weetenſchappen, totten* Einde *toe, hebbe voltrocken: En bidde hem, dat hy voortaen mijne gangen alſoo wil beſtieren, dat ick tot dat volmaeckte wit, te weeten, tot dat* Begin *en* Einde, *'t welck God is in* Chriſto Ieſu, *door zijne genaede, magh geraecken. En alſoo onſe* Begin *aen 't* Einde *hanght, en 't* Einde *aen't* Begin *vaſt is, ſoo behoort een yder zijn* Einde *of* uyterſte *wel te overwegen, op dat een ſaligh* Einde *onſe Geloof en Wercken magh bekroonen: want het* Einde *des Geloofs, als de H.* Petrus I,IX *ſeyt, is de ſaligheyt der zielen. En gelijck de Dood het* Einde *is, en een affonderinge van alle Werreliſche moeylijckheden, en een duyſtere kercker, ſoo is een ſaligh* Einde, *een overvoeringe tot een heerlijck begin aller hemelſcher en volmaeckter geluckſaeligheyt. Dit ſaligh* Einde, *wil God de Heere, die daer is de* Alpha *en* Omega, *het* Begin *en* Einde, *allen den geenen verleenen, die op de verſchijninge* Ieſu Chriſti *hopen: En dit* Einde *wenſcht de Overſetter allen Menſchen.*

Verſchooninge des Overſetters.

WIe altijt meent feecker te gaen, ſlibbert dickwijls. Die oock een Boeck ſonder feilen wil uytgeven, doolt gemeenlijck: alles is onvolmaeckt, hoe men oock met Havix oogen toeſiet: veelrijts fluypender eenige ter ſijden deur, jae oock wel, datmen 't met oopen oogen aenſiet. Nu ſchort het aen den Schrijver, die de Copie toeſtelt, dan aen den Drucker, die de Copie naeleeſt: In 't kort ſoo gebeurt oock ſulx wel alſſe door veele handen en oogen gaet, ick wil geſwijgen, alſſe van eene alleen wort geleſen. Evenwel, wil ick dit vertrouwen, dat den Leeſer weinige misſlaegen, van belangh, ſullen ontmoeten: En ſoo hy al eenige, ſoo in de Latijnſche woorden als ſtellingen, mocht bemercken, ſoo ſullen de Verſtandige dieſelve, nae hunne beſcheidenheyt, wel verbeteren en verſchoonen: d'andere, ſullen die, nae haere goedaerdigheyt, lichtlijck over 't hoofd ſien.

D. P. PERS.

BLAD-

BLADWYSER

Van alle Opschriften en Tijtelen die in dese ICONOLOGIA werden verklaert en uytgebreyt.

A.

ACademia, *Oeffenplaets der Geleertheyt.* Fol.1
Achtbaerheyt, *Decoro.* 4
Achterdocht, *Scropolo.* 11
Achterklap, *Detrattione.* 13
Aendacht, *Devotie.* 14
Aenneminge tot een kind, *Adottione.* 14
Aenneminge, *Adottione.* 17
Aengenaemheyt, *Gratia.* 17
Aelmoesse, *Elemosina.* 17
Aenbreecken van den dagh, *Crepusculo della matina.* 18
Aenbreecken van den nacht, *Crepusculo della sera.* 19
Aenroepinge, *Invocatione.* 19
Aensien, *Autorita, Potesta.* 19
Aerdbevinge, *Terræ moto.* 20
Afgoderie, *Idololatria.* 21
Afgonst, prickel tot eere, *Emulatione.* 21
Afgonst, yver, *Emulatione.* 22
Aflaet, *Indulgentia.* 23
Aenrandinge, *Offesa.* 23
Adelregeeringe, *Aristocratia.* 24
Armoede, *Poverta.* Armoede in een treflijck verstant. 25
Armoede van Gaeven. 26
Arghlistigheyt, *Astutia.* 26
Asia, Africa, America. 603,604,605

B.

BAnckerottier, *Debito.* 26
Ballinghschap, *Essilio.* 28
Barmhertigheyt, *Misericordia.* 28
Bedrogh, *Fraude.* 29
idem 30. Bedrogh, *Inganno.* 31
Bedrieghlijckheyt der Liefde, *Falsita d'Amore.* 31
Begeerlijckheyt, *Cupidita.* 31
Begin, *Principio.* 31
Begrijplijckheyt, *Apprehensiva.* 33
Behoudinge, *Salvezza.* 34
Bekeeringe, *Conversione.* 34
Bekommernisse, sorge, *Sollecitudine.* 36
Belachinge, *Derisione.* 37
Beleeftheyt, hoflijckheyt, *Cortesia.* 37
Beleeftheyt, *Humanita.* 37
Beeldhouwerie, *Scoltura.* 37
Beleeftheyt in 't spreecken, *Affabilita.* 38
Belofte, *Promissione.* 38
Bekooringe, *Tentatione.* 39
Berispinge, *Riprensione.* 39
Berispinge die behulpsaem is. 39
Berouw. Berouw van sonden, Berou, Boete, *Pentimento, Penitenza.* 40,41
Bescheydenheyt, *Discretione.* 41
Beschut tegen verraet. 42
. . . tegen vianden en venijngevers. 42
. . . tegen verraet. 43
Besmettinge, *Contagione.* 43
Bestant des oorloghs, *Tregua.* 46
Bevalligheyt, *Venusta.* 49
Bewijs-konst, *Logica.* 57
Bevestinge van vriendschap. 58
Biechte, *Confessione Sacramentale.* 59
Bygeloovigheyt, *Superstitione.* 60
Billickheyt, *Equita.* 63
Bystant, *Soccorso.* 64
Bitterheyt, *Amaritudine.* 64
Blindheyt des Verstants, *Cecita del mente.* 64
Blodigheyt, *Vilta.* 65
Boeverie, *Sceleratezza.* 65
Boeckdruckerie, *Stampa.* 66
. . . Aenmerckingen daer op. 67
Boosheyt, *Malignita.* 68
Bottigheyt, *Stupidita.* 68
Bottigheyt, onleersaemheyt, *Indocilita.* 69
Bouwkonst, *Architettura.* 70
. . . in den krijgh. 70
Brasserie, *Crapula.* 71
Broosheyt, *Fragilita.* 72
Broosheyt der Menschen. 72
Burgerlijck oproer, *Seditione Civile.* 72
Burgerlijcke eendracht, *Vnione Civile.* 73

C.

Complexien of aerten der Menschen.

COlerico, de korsele. 74. *Sanguigno*, blygeestige. 75. *Flegmatico*, de doffe. 76. *Malenconico*, swaermoedige. 77
Comedia, blygeestigh spel. 77
. . . nae de aert der Ouden. 78
Corografia, Land- of plaetsbeschrijvingh. 79

D.

DAgh nae de natuyre, dagh nae de konſt. 79
Danckbaerheyt, *Gratitudine.* 80
Danck-Goddinnen, *Gratien.* 80
Dapperheyt des lichaems. Dapperheyt. 81
Deughd, *Virtu.* 83, 84, 85, 86
Deughdelijck beſtaen, *Attione Virtuoſa.* 87
Dichtkonſt, *Poeſia.* 88, 89
Lierdichten, *Lyrica.* Heldendichten, *Heroica.* Harderdichten, *Paſtoralia.* Schempdichten, *Satyrica.* 89
Dieverie, *Furto.* 90
Dienſtbaerheyt, *Servitu.* 91, 92
Diere rijd, *Careſtia.* 92
Dood, *Morte.* 92, 93
Doodſlagh, *Homicidio.* 94
Doolinge, *Errore.* 94
Doorluchtigheyt, *Chiarezza.* 95
Dreigement, *Minaccie.* 95
Dronckenſchap, *Vbrachiezza.* 96

E.

EYgenbaet, *Intereſſe proprio.* 96
Eendracht, *Concordia.* 97, 98, 99
. . . des Houwlijx. 99
Eedelheyt, *Nobilta.* 99, 100
Eenſaemheyt, *Solitudine.* 100
Eenſijdigheyt, *Partialita.* 101
Eenvoudigheyt, *Simplicita.* 101
Eere of roem die ydel is, *Vana Gloria.* 102
Eerbaere ſchaemte, *Vergogna honeſta.* 111
Einde, *Fine.* 113
Eere, *Honore.* 116, 117
Elementen. Hoofdſtoffen, Vier, Locht, Waeter. 117. Aerde. 118
Elementen. 119, 120
Elementen nae *Empedocles.* 120
Equinoctie van Lente en Herfſt. 504
Ellende, *Calamita.* 121
Ergerniſſe, *Scandolo.* 121
Ernſthaftigheyt, *Severita.* 122
Eerſucht, Staetſucht, *Ambitione.* 123
Eervaerentheyt, *Eſperienza.* 124
Eeuwe. Gulden Eeuwe, ſilvere Eeuwe, kopere Eeuwe. 125
yſere Eeuwe. 126
Eeuwigheyt, *Eternita.* 127
Eeuwe, *Secolo.* 127
Eeuwigheyt, *Eternita.* 128, 129
Europa. Siet onder Werrelt. 601

F.

FAntaſien, Invallen. 129
Fortuna, Avontuyr. 130, 131

G.

GAſtmael, *Convito.* 131
Gaſtvryheyt, *Hoſpitalita.* 132
Gebet, *Oratione.* 132, 133, 134
Gebou, *Edificio.* 134
Gebiet, *Giuriſdittione.* 135
Gebrokenheyt des herten, *Contritione.* 135
Gebou des Werrelts, *Machina del Mondo.* 136
Gedachten, *Penſiero.* 136, 137
Gedienſtigheyt, *Oſſequio.* 137
Geeſt, Engel, *Genius.* 137, 138
Geheughniſſe, *Memoria.* 139
Geheughniſſe die danckbaer is. 139, 140
Geduyrigheyt, *Aſſiduita.* 141
Gehoorſaemheyt, *Obedienza.* 142, 143
Geylheyt, *Luſſuria.* 143
Geld, *Pecunia.* 144
Gelijckheyt, *Vgualita.* 144, 145
Gelegentheyt en Berou, *Occaſione.* 146
Geloof, *Fede Catholica.* 147
Geloof Chriſtlijck, Catholijck. 148, 149
Geloof, goed vertrouwen, *Credito.* 150
Geluckſaligheyt, *Felicita Eterna.* 151
Geluckſaligheyt die kort is. 151
Geluckſaligheyt die algemeen is. 151, 152
Gemeen gevoelen, *Opinio*, nae 't gevoelen van *Hippocrates.* 152
Gemeenſchap van 's Menſchen leven. 153
Gemeen volck, *Vulgo.* 153
Gemeen volx regeeringe, *Democratia.* 156
Getier, gerucht, *Rumore.* 157
Gemoed dat minlijck is, *Anima piacevole.* 158
Godlijcke genade, *Gratia Divina.* 156
Godlijcke gunſte, *Gratia di Dio.* 156
Genegentheyt, *Inclinatione.* 157
Geneeskonſt, *Medicina.* 158
Genoegen, *Contento.* 159
Genoegen dat minlijk is, *Contento Amoroſo.* 159
Geruſtheyt, *Tranquillita.* 160
Geruchte, *Fama.* 160
Gerucht, dat goed, dat quaed, dat doorluchtigh is. 161
Geſontheyt, *Sanita.* 162
Getrouwigheyt, *Fedelta.* 163
Gevaer, *Pericolo.* 163, 164
Geveinſtheyt, *Simulatione.* 165
Geveinſtheit, Schijnheiligheit, *Hippocreſia.* 165

Geweld,

Geweld, *Violenza.* 166
Geweld, drift, *Impeto.* 166
Geweld met bedrogh, *Forza con inganno.* 167
Geweeten, *Coscienza.* 167
Gewoonte, *Consuetudine.* 168
Gierigheyt, *Avaritia.* 168,169,170
Gifte, offer, *Oblatione.* 171
Godsdienst, *Religione.* 171,172,173
Godheyt, *Divinita.* 174
Godvruchtigheyt, *Pieta.* 174
Godgeleertheyt, *Theologia.* 175
Godvruchtigheyt regen Ouders. 176
Godvruchtigheyt, *Pieta.* 176
Godloosheyt, *Impieta.* 177,178
Goedertierentheyt, *Clemenza.* 179
Goedertierentheyt, Goedaerdigheyt, *Benignita.* 179
Goedertierentheyt, *Benignita.* 183
Goede uytkomst, *Evento bono.* 184
Goedigheyt, *Bonta.* 184
Goedwilligheyt, *Benevolenza.* 185
Gramschap, toorn, *Ira.* 185,186
Grootmoedigheyt, *Generosita.* 186
Grootmoedigheyt aen den Hertogh van Savoyen. 187
Grootmoedigheyt, *Magnanimita.* 188
Groc heyt en sterckheyt des gemoeds. 189
Gulsigheyt, *Gola.* 190
Gunste, *Favore.* 191
Gunste nae *Apelles* beschrijvinge. 191

H.

HAndgrepen, *Mechanica.* 191
Haet die doodlijck is, *Odio Capitale.* 192
Halsstarrigheyt, *Pertinacia.* 192
Hemel, *Cielo.* 193
Heyligheyt, *Santita.* 193
Heerlijckheyt van een goede naeme, *Splendor del Nome.* 194
Heerschappie zijns selfs, *Dominio di se stesso.* 196
Heerschappie, *Dominio.* 196
Helderheit, gesont weder, *Salubrita del aria.* 197
Herten-leet, *Cordoglio.* 198
Hertseer, Sorge, *Affanno.* 198,199
Herstellinge, *Riforma.* 199
Historia, Geschiedenisse. 200
Honger, *Fame.* 201
't Hof, *Corte.* 201,202
Hooghten-meetinge, *Altimetria.* 203
Hooghmoedigheyt, *Alterezza.* 203
Hoogheyt van eere, *Sublimita della gloria.* 204
Hoope, *Speranza*, nae de beschrijvinge der Oude. 205
Hoope die Godlijck is. Van arbeyt. Hoope die valsch is. 206
Hovaerdie, *Superbia.* 207
Houlijck, *Matrimonio.* 207
Houlijx eendracht, soeckt Eendracht 99
Houlijx vereeninge. 209,210
Hulpe, *Ajuto.* 211
Huysbestieringe, *Oeconomia.* 211,212

I.

IAer, *Anno.* 212,213
Ichnographia, platte grondbeschrijvinge. 213
Ydelheyt, *Vanita.* 213
Ieughd, *Gioventu.* 213,214
Ielousheyt, *Gelosia.* 214,215
Inblaesinge, *Ispiratione.* 215
Inbeeldinge, *Imaginatione.* 216
Idea, Voorbeeldlijck ontwerp. 217
Indruckinge in 't gemoed, *Impressione.* 221
Iock, boerterie, *Giuoco.* 222
Ionckheyt, *Adolescenza.* 222
Ionghvrouwschap, *Virginita.* 223
Yver, *Zelo.* 223
ITALIEN met al haere Landschappen, nae de Medaglien van *Commodus*, *Titus* en *Antoninus.* 224
ITALIEN van *Zaratino Castellini.* 225
ITALIEN nae den Keyser *Adrianus.* 228
ITALIEN en ROMEN. 228
ROMEN. 228
ROMEN overwinnende. 229
ROMEN eeuwigh. 229
ROMEN van *Theodosius.* 236
ROMEN heyligh. 237

Deelen van Italien.

Liguria. 238
Toscana. 240,241
Vmbria. 241
Latio. 243
Campagna Felice. 244
Puglia. 245
Abruzzo. 246
Marca. 246
Romagna. 247
Lombardia. 248
Marca Trevisana. 249
Friuli. 250
Corsica. 251
Sardegna. 251
Sicilia. 252

Kerck-

K.

KErckroof, *Sacrilegio.* 253
Ketterie, *Hereſia.* 253
Kenniſſe, *Intelligenza.* 254
Kindsheyt, *Puerilia.* 254
Klacht, *Pianto.* 255
Klapachtigheyt, *Loquacita.* 255
Koninglijcke Mildigheyt en Hoogheyt. 256
Konſt, *Arte.* 256
Konſt-ſtuck, *Artificio.* 259
Kracht van 't gemoed, en die onverwinlijck is. 260
Koortſe, *Febre.* 261
Kuysheyt, *Caſtita.* 263
Kuysheyt des Houlijx. 263
Kuysheyt, reynigheyt, *Pudicitia.* 264, 265
Kracht der Liefde over al.
Kracht der Liefde, door minder t'ondergebracht. 266
Kracht door 't recht t'ondergebracht. 267
Koetſe van *Vulcanus* voor 't Vier. 274
Koetſe van de Locht. 267
.. van 't Waeter. 267
.. van de Aerde. 268
.. van de Nacht. 268
.. van *Jupiter.* 268
.. van *Saturnus.* 269
.. van *Minerva.* 269
.. van *Luna.* 270
.. van *Mercurius.* 271
.. van *Venus.* 271
.. van de *Sonne.* 272
.. van *Mars.* 272
.. van *Pluto.* 275
.. van *Bacchus.* 275
.. van den natuyrlijcken en konſtigen dagh, en van 't Iaer. 277
.. van *Ceres.* 277
.. van de Zee. 277
.. van de Liefde nae *Petrarcha.* 277
.. van de Kuysheyt, van de Dood, van *Fama*, van de Tijd, en van de Godheyt. 278
Waerom de Euangeliſten, met haren teykenen alſoo zijn uytgebeelt. Siet in 't beeld van de Wijsheyt. 608
Kenniſſe der dingen, *Cognitione.* 273
Kenniſſe boven natuyre, *Metaphyſica.* 273

L.

LAgh, *Riſo.* 278
Liſtige laegen, *Inſidie.* 279
Landbeſchrijvinge, *Geographia.* 279
Landbouwerie, *Agricoltura.* 279
Landbouwerie. 280
Langhmoedigheyt, *Longanimita.* 280
Langhſaemheyt, *Tardita.* 281
Laſtering die ſchandigh is, *Biaſimo vitioſo.* 281
Laſteringe, *Calumnia.* 281
Leedigheyt, *Otio.* 282, 283
Leerſaemheyt, *Docilita.* 283
Leeringe, *Dottrina.* 284, 285
Letterkonſt, *Grammatica.* 285
Leven dat langh is, *Vita longa.* 286
Leven dat beſigh en wercklijck is. 286, 287
Leven dat kort is, *Vita breve.* 287
Leven dat aendachtigh is. 289, 290
Leven en gemoed. 290
Leven dat Menſchlijck is. 290, 291
Leven dat ongeruſt is. 292
Liefde, *Carita.* 292, 293
Liefkoſerie, *Carezze amatorie.* 293
Liefdes pijninge, *Tormento d'Amore.* 294
Liefde des Naeſten, *Amor del proſſimo.* 294
Liefde zijns ſelfs, *Amor di ſteſſo.* 294, 295
Liefdes quellinge, *Paſſione d'Amore.* 424
Liefdes vernoegen, *Contento Amoroſo.* 331
Liefdes kracht, *Virtu d'Amore.* 266
Liefde tot God, *Amore verſo Iddio.* 295
Liefdes bekoringe, *Tentatione d'Amore.* 297
Liefde die geteemt is, *Amor domato.* 297
Liefde van een goed gerucht, *Amor di fama.* 299
Liefdes vereeninge, *Reconciliatione.* 528
Liefdes kenteycken der Oude. 375
Liefde van 't Vaderland, *Amor della Patria.* 299
Liefdes vergetentheyt, *Oblivione d'Amore.* 534
Liefdes vaſtigheyt, *Fermezza d'Amore.* 522
Liefdes vergetentheyt tegens zijne kinderen. 535
Liefde nae *Seneca* in zijne *Octavia.* 303
Lijdeloosheyt, *Impaſſibilita.* 304
Lichaem des Menſchen, *Corpo humano.* 304
Lijdſaemheyt na *Tertulliani* beſchrijvinge. 304
Lijdſaemheyt, *Paticnza.* 305
Lof, *Lode.* 306, 307
't Lot, geval, *Sorte.* 307, 308
Logen, *Bugia.* 308, 309
Luchtigheyt, *Legierezza.* 310
Luyigheyt, *Pigritia.* 310
Luſt, genegentheyt, *Appetito.* 310

M.

MAete, *Miſura* van Giov. Zarat. Caſtell. 311
Maete, *Miſura.* 313
Maetigheyt, *Temperanza.* 316, 317

Maenden nae de Oude.

1 Martius. 317. 2 April. 318
3 Maggio. 319. 4 Giugno. 319
5 Iuglio. 320. 6 Auguſto. 320
7 September. 320. 8 October. 320
9 November. 321. 10 December. 321
11 Ianuarius. 321. 12 Februarius. 322

Maenden nae den Ackerbouw.

1 Ianuarius. 2 Februarius. 3 Martius. 4 Aprilis. 5 Majus. 6 Iunius. 7 Iulius. 323
8 Auguſtus. 9 September. 10 October. 11 November. 12 December. 324

Maenden nae de afbeeldinge van den Philoſooph Euſtachius.

Martius, Aprilis, Majus, Iunius, Iulius, Auguſtus, September, October, 325 November, December, Ianuarius, Februarius. 326
Maenden in 't gemeen. 326
Manhaftigheyt, *Valore.* 326,327
Manlijcke Iaeren, *Virilita.* 327
Martelaerſchap, *Martirio.* 327
Medeboelſchap, *Rivalta.* 328
Medicine, ſoeckt Geneeskonſt. 158
Meetkonſt, *Geometria.* 328
Medelijden, *Compaſſione.* 328
Midden, *Mezzo.* 329
Minne-vernoegen, *Contento Amoroſo.* 331
Middelmatigheyt, *Mediocrita.* 331
Morgenſtont, *Aurora.* 331
Mildigheyt, *Liberalita.* 332
Moedigheyt, *Generoſita.* 333
Monſtren. 334
Scilla, Charibdis, Chimera. 334
Griffoen, Sphinx, Harpia, Hidra, Cerberus. 335
Muſica. 336,337
Muſen, geſchildert in 't Hof van *Montecavallo.* 337
Muſen in een oude Medaglie. 338
Muſen van een Edelman van *Florencen.* 338
Muſicael geluyt, *Harmonia.* 341

N.

NAcht, *Notte.* 341
Naerſtigheyt, *Diligenza.* 344
Naeſpeuringe, *Inveſtigatione.* 347
Natuyrlijcke inſtortinge, *Inſtinto naturale.* 348
Natuyr-kenniſſe, *Phyſica.* 348
Natuyre, *Natura.* 349
Naevolginge, *Imitatione.* 350
Nijdigheyt, *Invidia.* 350,351

Nimphen in 't gemeen. 351
Hinnedi en Napeen. Nimphen van *Diana.* *Driadi* en *Hamadriadi.* Nimphen van de Vloeden. Najaden. 352
De Zee, *Mare.* 353
Thetis Nimphe van de Zee. 353
Galathea, Nimphe van de Zee. 353
Nimphe van de Locht of Dagh, van de Nacht. 354
Nimphe van de Regen, en Locht, *Cometa.* 355
Nieuwsgierigheyt, *Curioſita.* 355
Noodwendigheyt, *Neceſſita.* 356
Nootlot, *Fato.* 356
Nuttigheyt, *Vtilita.* 357

O.

OMkoopinge der Rechters, *Corruttela di Giudici.* 357
Oefninge in konſten, *Studio.* 358
Oefninge, *Eſſertio.* 358
Ommegangh, *Converſatione.* 359
Onbedachtſaemheyt, *Inconſideratione.* 361
Ondanckbaerheyt, *Ingratitudine.* 361
Onderwijſinge, *Inſtitutione.* 362
Onderwijſinge, leeringe, *Ammaeſtramento.* 362
Onderhoudinge, *Conſervatione, Soſtanza.* 363
Oneere, ſchande, *Infamia.* 363
Ongebondenheyt, *Licenza.* 364
Ongeluck, ramp, *Infortunio.* 364
Ongeluckſaligheyt, *Infelicita.* 364
Onderſcheyd van goed of quaed, *Diſtintione del bene & male.* 365
Ongehoorſaemheyt, *Inubedienza.* 365
Ongerechtigheyt, *Ingiuſtitia.* 366
Ongeruſtheyt, *Inquietudine.* 367
Onnooſelheyt, *Innocenza.* 367
Onſtantvaſtigheyt, *Incoſtanza.* 367
Ontſteltheyt, verſtoornis, *Perturbatione.* 368
Onſterflijckheyt, *Immortalita.* 368
Onthoudinge van ſpijſe, *Aſtinenza.* 368
Onthoudinge van quaede wercken, Temluſt, *Continenza.* 369
Onveranderlijckheyt, *Immutatione, Parca.* 369
Onverſaeghtheyt, *Intrepidita & Coſtanza.* 370
Onvolmaecktheyt, *Imperfettione.* 370
Onwetentheyt, *Ignoranza.* 370,371
Onvruchtbaerheyt, *Sterilita.* 371
Ontwerp, teyckenkonſt, *Diſſegno.* 374
Oopenhertigheyt, *Lealta.* 375

Oordeel, oordeel der Liefde, oprecht oordeel, *Giuditio.* 375, 376
Oorlogh, *Guerra.* 376
Oorloghs-treck, *Stratagema militare.* 376
Oorſprongh der Liefde, *Origine d'Amore.* 381 tot 390
Ootmoedigheyt, *Humilta.* 390, 391
Ootmoedigh verſoeck, *Supplicatione.* 391
Openhertigheyt, *Realta*; Opmerckinge, *Conſideratione.* 391
Oprechtigheyt, *Sincerita. Ordine dritto.* 392
Oproer, *Rebellione.* 393
Opvoedinge, *Educatione.* 394
Ouderdom, *Vecchiezza.* 394, 395
Ouder in 't gemeen, *Eta in generale.* 395
Overdenckinge, *Meditatione.* 398
Overdenckinge Geeſtlijcke, *Meditatione ſpirituale.* 398
Overdenckinge des doots. 398
Overredinge, *Perſuaſione.* 399
Overſpel, *Adulterio.* 399
Overvloet, *Abondanza.* 400, 401
Overweginge, *Ratiocinatione.* 401
Overwinninge, *Vittoria.* 402
Overwinninge te ſcheep. 403

P.

Perſpettiva, doorſichtigheyt. 404
Pelgrimſchap, *Pellegrinaggio.* 404
Peſte, *Peſte.* 405
Philoſophia, Wijsgeerigheyt. 405, &c.
Philoſophia. 416
Pocherie, *Iattanza.* 417
Politica, Staetbeſtieringe. 418
Planimetria, Vlácktenmeetinge. 418
Practica, Werckdaed. 419
Poëtiſche drift, *Furore Poëtico.* 420
Prachtigheyt, *Magnificenza.* 421
Prelaetſchap, *Prelatura.* 421
Pricklinge des gemoeds, *Compunctione.* 422

Q.

Qvaedaerdigheyt, *Malvagita.* 423
Quaedſprekentheyt, *Maledicenza.* 423
Quaedwilligheyt, *Malevolenza.* 424
Qualick verkregen goed, *Acquiſto Cattivo.* 424
Quellinge der Liefde, *Paſſione d'Amore.* 424
Quellinge, *Tribulatione.* 425
Quellinge over 's anders welvaert, *Ramarico.* 425

R.

Raedſlagh, *Conſiglio.* 425
Raſernie, *Furore implacabile.* 429
Raſernie, *Furore.* 430
Raſernien, *Furien.* 431
Raſſigheyt, *Agilita.* 431
Recht. Gerechtigheyt. Beſtandigh Recht, Strengh Recht. Godlijck Recht. 433
Rechter, *Giudice.* 434
Redenkavelingh, *Dialectica.* 434
Redenrijck-konſt, *Rhetorica.* 435
Reeden, *Ragione.* 435, 436
Reeden van Staet, *Ragione di Stato.* 437
Regeering van't gemeene beſte, *Republica.* 438
Reeckenkonſt, *Arithmetica.* 438
Rijckdom, *Opulenza, Richezza.* 439
Roede Godes, *Flagello di Dio.* 440
Roof, *Rapina.* 440
Roem of heerlijkheit der Princen, *Gloria.* 440
Ruſte, *Quiete.* 443

S.

Saligheeden. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, saligheeden. 443, 444, 445
Saligheeden op de maniere van een Sinnebeeld. 447
Sachtmoedigheyt, *Manſuetudine.* 449
t'Saemenvoeginge der Menſchlijcke dingen. 450
Schaede, *Danno.* 450
Schande, oneere, *Scorno.* 451
Schelmſtuck, *Sciaguratigine.* 451
Scherpſinnigheyt des Verſtands. 451
Schilderkonſt, *Pittura.* 452
Schipvaert, *Navigatione.* 453
Schoonheyt, *Bellezza.* 454
Schoonheit in een Vrouwe, *Bellezza feminile.* 455
Schrick, *Spavento.* 455
Seeckerheyt, *Sicurezza.* 456
Simonia, verkoopinge van Geeſtlijcke gaeven. 457
Simonia, van *Zaratino Caſtel. Romano.* 457, &c.
Simmetria, Gelijckmatigheit in alle dingen. 460

Vijf Sinnen.

't Geſicht, 't Gehoor, de Reuck, Smaeck, 't Gevoel. 465, 466
Vijf Sinnen, in een ſchilderie vertoont van *G. Batt. Zaratino.* 466
Sin, *Senſo.* 469
Vijf Sinnen, om die in een beeld te vertoonen, van *Zarat. Caſtell. Romano.* 469
Slaep, *Sonno.* 470
Slock-luſt, *Ingordigia.* 471
Sloffigheyt, *Negligenza.* 472
Sloverie, *Fatica.* 472
Smerte, *Dolore*, nae *Zeuxis.* 473

Smaed,

Smaed, *Ingiuria.* 474
Snelligheyt, *Velocita, Celerita.* 474
Somerſche moedigheyt, *Laſſitudine.* 475
Soberheyt, *Sobricta.* 475
Somers-Sonneſtand, *Solſtitio Eſtivo.*
. . Winters . . *Hiemale.* 476
Sonde, *Peccato.* 478
Sotheyt, *Pazzia, Sciocchezza, Stoltitia.* 480
Spaerſaemheyt, *Parſimonia.* 480
Spion, *Spia.* 481
Stantvaſtigheyt, *Conſtanza.* 484
Staetigheyt, *Gravita.* 484
Staetigheyt in een Man. 485
Staetregeeringe, ſoeckt *Politica.* 418
Sterckheyt, wackerheyt, *Gagliardezza.* 485
Stereometria, meetinge van vaſte lichaemen. 485
Sterregiſſinge, *Aſtrologia.* 486
Sterre-konſt, *Aſtronomia.* 486
Stilſwijgentheyt, *Secretezza.* 487
Stilligheyt, *Silentio.* 489
Stijfſinnigheyt, *Oſtinatione.* 491
Stoutmoedigh beſtaen, *Ardire magnanimo.* 491
Straffinge, *Punitione.* 492
Straffe die geleden is, *Pena.* 492
Straffe, *Caſtigo.* 493
Straffigheyt, *Rigore.* 493
Strijd, *Contraſto.* 494
Strijd van Reeden tegen de luſt des vleeſches. 494
Suchten, *Soſpiri.* 495
Suyvringe van ſonde, van de locht. 498
Suyverheyt, *Purita.* Suyverheyt des gemoeds. 498
Swackheyt, *Infermita.* 499
Swaermoedigheyt, *Melanconia.* 499

T.

Temperamento, gematigheyt van Hemelſche en Aerdſche dingen. 500
Theoria, Spieglinge der dingen. 500
Tegenſtrijdigheyt, *Contrarieta.* 503

Tijden en deelen des Jaers.

Tijd, *Tempo.* 503
Æquinoctium van de Lente. 504
Æquinoctium van den Herfſt. 505
Saiſoen des Iaers. 506
't Iaer, ſoeckt 212
Lente, *Primavera.* Somer, *Eſtate.* 506
Herfſt, *Autunno.* Winter, *Inverno.* 507
Vier tijden na de Medaglie van *Caracalla.* 508
Vier tijden, te *Florencen* vertoont. 508
Winter, *Inverno.* 508
Winter van *Macrobius* breed uytgebreyt, en 't gevoelen van *Pierius* wederleyt, door *Giov. Zarat. Caſtellini.* 509
Tyrannie, *Tyramide.* 512
Toevlucht, *Refugio.* 512
Tol, ſchattinge, *Datio.* 513
Treurſpel, *Tragœdia.* 514
Traegheyt, *d'Apocaggine.* 515
Tronloosheyt, *Perfidia.* 515
Tweedracht, *Diſcordia.* 515, 516
Twiſt, *Lite.* 517
Twijflinge, *dubio.* 517
Twijfelberaedigheyt, *Irreſolutione.* 517

V.

VAdſigheyt, *Accidia.* 518
Vaerdigheyt, *Prontezza.* 519
Vaſten, *Digiuno.* 519
Vaſt berrouwen, *Confidenza.* 520
Vaſtigheyt, *Stabilimento.* 521
Vaſtigheyt, *Fermezza.* 521
. . . der Liefde. 522
Vaſthoudentheyt, *Tenacita.* 522
Verachtinge der Welluſt, der Deughd, en des Werrelts. 523
Verplichtinge, *Obligo.* 524
Verbeteringe, *Correctione.* 524
Verbont, *Lega.* 525
Verdienſt, *Merito.* 526, 527
Verdraeghſaemheyt. 527
Verdrijvinge van quade gedachten. 528
Vereeninge van Liefde. 529
Vergetentheyt, *Oblivione* van *Caſtellini.* 530
Vergetenheyt der Liefde, *Caſtellini.* 534
Vergetenheyt tegens de kinderen. 535
Vergeldinge, *Renumeratione.* 536
Vergifniſſe, *Perdono.* 536
Verkieſinge, *Elettione.* 537
Verlangen nae God, *Deſiderio verſo Iddio.* 537
Verlangen, *Deſiderio.* 538
Vermaeck, *Diletto.* 538
Vermetelheyt, *Arroganza.* 542
Vermeerderinge van eere, *Ampiezza della gloria.* 543
Vermoeden, arghwaen, *Suſpitione.* 543
Verquiſtinge, *Prodigalita.* 543, 544
Verraet, *Tradimento.* 544
Verrijſeniſſe, *Reſurrectione.* 545
Verſchrickinge, ſchrick, *Terrore.* 545
Verſtand, *Intellecto.* 546

178905

Verstoorniſſe, *Sdegno.* 547
Verreeringe van ſpijſe, *Digeſtione.* 542
Vervolginge, *Perſecutione.* 547
Verwijftheyt, *Delitioſo.* 548
Vettigheyt, *Graſſezza.* 548
Verwarringe, *Confuſione.* 548
Verwonderinge, *Maraviglia.* 549
Viandſchap, *Inimicitia.* 549
Viandſchap die doodlijck is. 549
Vindinge, *Inventione.* 550
Vijf Sinnen. Siet Sinnen. 465

Vloeden, Revieren.

Nijl, Indus, Acis, Acheron, Cocitus, Stix, Phlegeton. 551, 552
Vloeden, Revieren van *Ælianus.* 552
Adige, Po, Ganges. 553
Arno, Achelous, Tiber. 554
Tiger, Donau, Niger. 555
Vleyinge, *Adulatione.* 555, 556
Vlucht, *Fuga.* Vluchtigheyt van des Werrelts eere. 557
Vooghdyſchap, *Tutela.* 558, 560
Voorbaerigheyt en uytſtekentheyt van eertijtelen. 561
Volhardinge, *Perſeveranza.* 562, 563
Volmaecktheyt, *Perfettione.* 562
Voorbeſchickinge, *Predeſtinatione.* 563
Voorſegginge, *Divinatione.* 564
Voorſieninge, *Providenza.* 564, 565
Voorſpoet des levens, *Proſperita della vita.* 565
Voorſegginge goede en quade, 567, 568
Vratigheyt, *Veracita.* 568
Vreede, *Pace.* 568, 570
Vreeſe, bloodigheyt, *Timore, Paura.* 571
Vreughde, *Piacere.* Eerbaere vreughde. 572
Vryheyt, *Liberta.* 573
Vrye wille, *Libero arbitrio.* 574
Vrienden trouwe, *Fede nel amicitia.* 575
Vriendſchap, *Amicitia.* 575, 576
Vrolijckheyt, *Allegrezza.* 577, 578
Vruchtbaerheyt, *Fecondita.* 579
Vyrbeſchrijvinge, *Horographia.* 581
Vyren van den dagh. 182
Vyren van den nacht. 585, 586

W.

WAcht, *Guardia.* 587
Wackerheyt, *Vigilanza.* 588
Waerheyt, *Verita.* 589
Waerdigheyt, *Dignita.* 591
Wanhoop, *Deſperatione.* 591
Wapenen, *Arme.* 591
Wederleveringe, *Reſtitutione.* 591
Weldaed, *Beneficio.* 591
Welluſt, *Volutta.* 593
Welluſt des vleeſchs, *Libidine.* 593, 594
Welſprekentheyt, *Eloquenza.* 595
brenght de macht t'onder. 596
Welvaeren, heyl, *Salute.* 597
Wercken die ydel zijn, *Opera vana.* vergeefſche Wercken, openbaere Wercken, volmaeckte Wercken. 598

Werrelt.

Werltbeſchrijvinge, *Coſmographia.* 599
Werlt, *Mondo.* 600
Europa nae de Medaglie van *Giov. Zaratino Caſtellini.* 601
Europa. 602. Aſia. 603. Africa. 604. America. 605.
Werreltſche opperhoofdigheyt, *Monarchia Mondana.* 606
Werrelts ellende, *Miſeria Mondana.* 607

Wet.

Wet, *Legge,* van *Giov. Zarat. Caſtell.* 607
Wet der genade. 608. Oude Wet. 608. Nieuwe Wet. 609. Natuyrlijcke Wet. 608
Wet der vreeſe. Burgerlijcke Wet. Geeſtlijcke Wet. 610
Wetenſchap, *Scienza.* 610, 612
Wille, *Volonta.* 613, 614
Wijsſegginge, *Profetia.* 614
Wiskonſt, *Mathematica.* 615
Wiſpeltuyrigheyt, *Inſtabilita.* 616
Wijsheyt Godlijcke, *Sapienza Divina.* 617
. . . Menſchlijcke, *Sapienza humana.* 619
Wijsheyt die oprecht is. 620
Wijsheyt, *Prudenza.* 621, 622
Wiſſel, *Cambio.* 623
Winden. Ooſt. 624. Suyden. 625. Noorden. 626. Weſten. 627
Æolus, Koningh van de Winden. 628
Ooſt-Weſte-Noorde-Zuydewind. 629
Woecker, *Vſura.* Wraecke, *Vendetta.* 630
Wreedheyt, ſtoutmoedigheyt, *Ferocita.* 631

Z.

ZEedevorminge, *Ethica.* 632
Zeedigheyt, *Modeſtia.* 633
Zee-beſchrijvinge, *Hydrographia.* 634
Ziele die verdoemt is, *Anima dannata.* 634
Einde, *Fine.* Soeckt fol. 113
Naereede des Overſetters. 636

t'Amſteldam, Gedruckt by *Iacob Leſcaille,* in 't jaer 1644.